

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
Doktora Tezi

**Avrupa Entegrasyonu Bağlamında Almanya'nın
Yeni Doğu Politikası**

Oktay HEKİMLER

2502090270

Danışman: Doç. Dr. Özlem TERZİ

İstanbul

2015

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
1982 ENSTİTÜSÜ

**DOKTORA
TEZ ONAYI**

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Oktay HEKİMLER
Anabilim/Bilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Danışman : Doç. Dr. Özlem TERZİ

Numarası : 2502090270
Tez Savunma : 02.07.2015
Tez Savunma Saati : 11:30

Tez Başlığı : Avrupa Entegrasyonu Bağlamında Almanya'nın Yeni Doğu Politikası

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
Prof. Dr. Faruk SÖNMEZOĞLU		Kabul
Doç. Dr. Özlem TERZİ		Kabul
Doç. Dr. Çiğdem NAS		Kabul
Doç. Dr. Yonca ÖZER		KABUL
Doç. Dr. Hakan GÜNEŞ		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
Doç. Dr. Nurcan ÖZGÜR BAKLACIOĞLU		
Doç. Dr. Evren BALTA		

ÖZ

AVRUPA ENTEGRASYONU BAĞLAMINDA ALMANYA’NIN YENİ DOĞU POLİTİKASI

OKTAY HEKİMLER

Bu çalışmada Avrupa Entegrasyonu bağlamında Almanya’nın izlediği Yeni Doğu Politikası ele alınmakta, Avrupa Politikasında rolü ve önemi artan Almanya’nın, AB’nin Doğu Genişlemesi sonrası nasıl bir Doğu Politikası geliştirdiği üzerinde durulmuştur. Bu şekilde, hem Almanya’nın Avrupa Entegrasyonu bağlamında Doğu Avrupa’da nasıl bir tutum sergilediği, hem de bu süreç içinde Alman Dış Politikasının nasıl bir karaktere sahip olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışma boyunca iki bölge üzerinde durulmuştur. Almanya’nın komşusu, Merkezi Doğu Avrupa ve AB’nin komşusu olan bölge, yani AB’nin Doğusu.

Almanya’nın geliştirdiği Yeni Doğu Politikası, Alman dış politikasında öne çıkan iki yaklaşım olan Rasyonalizm ve Sosyal İnşacı tartışması göz önünde tutularak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bize farklı yaklaşımların nasıl bir araya geldiği, bu buluşmanın Alman Dış Politikasının “sürekliliğine” nasıl bir katkı sağladığını görmek imkanı verecektir. Çalışmanın sonunda Alman dış politikasının son dönem içinde nasıl bir karakteristik ortaya koyduğu, bir değişim mi yoksa bir sürekliliğin mi var olduğunu görmek de mümkün olacaktır. Bu ise bize, Alman dış politikasının Orta Yolcu Rasyonalist tutumuna ne kadar sadık kaldığı, Sosyal İnşacı görüşlerin ise bu süreci nasıl etkilediğini gösterecektir. Bu bağlamda, Almanya’nın geliştirdiği Yeni Doğu Politikasının Avrupa bütünleşmesine nasıl bir katkı sağladığını görmek de mümkün olabilecektir.

Anahtar Sözcükler:

Almanya, Doğu Avrupa, Sivil Güç, Süreklilik, Rasyonalizm, Sosyal İnşacılık

ABSTRACT

GERMANY'S NEW EAST POLICY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

OKTAY HEKİMLER

In this study Germany's new eastern policy is discussed within the context of European integration. As such, we focused on the Germany eastern policy after EU eastern enlargement with special attention to its increasing role and importance in European policy. As such, we tried to explain Germany's stance on Eastern Policy in the context of European Integration and its foreign policy characteristics during this process.

This thesis focuses on two areas. The first is Germany's neighbours in the Central and Eastern Europe. The second is the region located in the borders of the EU, namely the neighbouring region of the EU, namely the East of EU.

New Eastern Policy developed by Germany has been explained by taking into account the debate between two prominent approaches, Social Constructivism and Rationalism. In this way we will be able to see how different approaches have come together to form a new one and contribution of this later to the continuity of German foreign policy.

Summaries at the end of the study reveals the characteristics of German foreign policy in recent years, intrinsically it will be possible to see whether there is a change or continuity. And this will show us how much German foreign policy remained true to mainstream rationalist attitude and how much social constructivist views contributed to this process. In this context it will be possible to see how much Germany's new eastern policy contributed to the European integration.

Key Words:

Germany, East Europe, Civil Power, Continuity, Rationalism, Social Konstruktivism

ÖNSÖZ

Almanya birleşme sonrasında, Avrupa içinde ve dışında daha bağımsız hareket eden ve daha cesur adımlar atan bir aktör olmuştur. Bu ise onun dış politikasının sorgulanması ve Avrupa geleceğine nasıl bir katkı sağladığı tartışmasına yol açmıştır. Aynı zamanda da, Alman dış politikasında bir “süreklilik” olup olmadığı, Almanya’nın II. Dünya Savaşı sonrasında temsil ettiği “ sivil güç “ ve “çok taraflı işbirliği” kavramlarına ne kadar sadık kaldığı, sorularını da beraberinde getirmiştir.

Bu tartışmaların, farklı uluslararası ilişkiler teorileri eşliğinde oluşmuş olması ise, Alman dış politikasını günümüzde tek bir yaklaşım ile açıklamanın doğru olmadığı, ancak bunlar içinde birinin baskın geldiği/geleceğini de göstermiştir. Bu nedenle bu çalışmada Almanya’nın Yeni Doğu Politikası öne çıkan yaklaşımlar olan, Rasyonalizm, Sosyal İnşacı tartışması çerçevesinde ele alınmış, bu şekilde de Doğu Avrupa Politikası üzerinden Alman dış politikasında bir süreklilik olup olmadığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu ise bize, Avrupa Entegrasyonu sürecinde Alman dış politikasının nasıl bir karakteristik ortaya koyduğu, Avrupa geleceğinin inşasına sağladığı katkıyı görmek imkanı verecektir.

Tez konumu seçerken Danışman Hocam Doç. Dr. Özlem Terzi ile hedefimiz önemli bir soruya cevap bulmak ve literatürde bir boşluğu doldurmaktı. Bu nedenle Almanya’nın Avrupa politikasındaki lider konumu ve Avrupa Bütünleşmesinde sağladığını inandığımız katkı, bu konuyu seçmemizde etkili oldu.

Türkiye’de Alman Dış Politikası ve özellikle de Doğu Politikası konusunda yeterince çalışma olmaması, konunun sürekli yeni gelişmelere açık olması, tez çalışması sırasında karşılaşılan önemli bir sorun olmuştur. Türkiye’de alan çalışması olarak Almanya, Merkezi ve Doğu Avrupa bölgesi konulu Türkçe yazılmış bilimsel çalışmanın eksikliği nedeniyle, çalışma boyunca daha çok Almanca kaynaklar ve araştırmalardan yararlanılmıştır. Bu nedenle bulmakta zorlandığım bir takım makale ve eserleri benimle paylaşan, Prof. Dr. Werner Weidenfeld, konu ile ilgili tüm akademik çalışmalarını bana gönderen, Prof. Dr. Günther Hellmann’a, Alman Dış Politika Topluluğu (DGAP) çalışanı Charlotte Merk’e teşekkür etmek isterim.

Aynı şekilde tez izleme komitemde yer alan değerli Hocalarım, Prof. Dr. Faruk Sönmezoğlu ve Doç. Dr. Yonca Özer’e de özellikle çok teşekkür ederim. Çünkü gerçekleştirdiğimiz her toplantı sonunda sadece önemli katkılarda bulunmakla kalmadılar, onun ötesinde gelişmeleri farklı bir boyut ile ele almamı ve bilimsel anlamda evrimleşmemi de sağladılar.

Ancak sanırım burada en büyük teşekkürü, yüksek lisans dönemimden beri çalışmak onurunu yaşadığım ve her hali ile çalışma boyunca bana destek vermiş olan, Danışman Hocam Doç. Dr. Özlem Terzi’ye borçluyum. Çünkü hocamın bilimsel katkısı ve bunaldığım zamanlarda, “*panik yapma*” şeklindeki cesaret veren dostça uyarısı olmasaydı, bu çalışmayı sonlandırmam mümkün olamazdı. Bu nedenle çalışma boyunca yakın ilgisini ve desteğini hissettiğim değerli hocam, Doç. Dr. Özlem Terzi’ye çok teşekkür ederim.

Uzun süren okuma ve yazma döneminde bana her türlü desteği veren, Namık Kemal Üniversitesinde birlikte çalıştığım değerli oda arkadaşlarım ve meslektaşlarım, Dr. Çağdaş İnan, Miray Özden, dostum Yrd.Doç.Dr. Soner Çelen, Yrd.Doç.Dr. Aytaç Moralar ile Yrd.Doç.Dr. Lütfü Şimşek’e de teşekkür ederim. Her zaman yanımda olan, her kararında arkamda duran, bana güvenen, cesaret veren ve desteğini esirgemeyen, ailem, annem Şükran Hekimler, abim Prof. Dr. Alpay Hekimler, eşi Prof. Dr. Banu Uçkan Hekimler’e de ayrıca teşekkür ederim.

Çalışmaya başladığım günlerde, kendisine seçtiğim konu başlığından söz edip, akıl danıştığım, Almanya’nın Moskova ve Sofya Elçiliklerinde görev yapmış, Dr. Klaus Schrameyer, bunun çok ayrıntılı ve zor bir konu olduğunu söylemişti. Hatta bu konuyu çalışmanın yıllar süreceğini ifade etmişti. Buna rağmen çalışmayı tamamladık ve sanırım hedefimize ulaşmayı başardık. Bu nedenle süreç boyu bana destek veren herkese, bir kere daha teşekkür etmek isterim. Çünkü teşekkürü borç bildiğim ismini saydığım ve sayamadığım kimseler olmasaydı bu çalışma var olamazdı.

İçindekiler Tablosu

Öz.....	iii
Abstract.....	iii
Önsöz.....	iv
İçindekiler.....	v
Kısaltmalar.....	xi
Giriş.....	1
1. ALMANYA’NIN AVRUPA POLİTİKASI, KAVRAMLAR VE MEKANİZMALAR.....	16
1.1. Alman Dış Politikası İnşasında Öne Çıkan Yaklaşımlar	22
1.1.1. “Orta Yol” olarak Rasyonalizm ve İngiliz Okulu	23
1.1.2. Rasyonalist Kökenli Yaklaşımlar Neorealizm ve Neoliberalizm	32
1.1.3. Öne çıkan bir Yaklaşım Olarak Sosyal İnşacılık	37
1.1.4. Rasyonalizm-Sosyal İnşacılık Tartışması	48
1.1.5. Teorik Tartışmanın Alman Dış Politikasındaki Yansıması	55
1.1.6. Uluslararası Politikada Güç Kavramı ve Alman Dış Politikasındaki Yansıması.....	63
1.2. Birlik Sonrasında Alman Dış Politikasının Temel Sorunları	72
1.2.1. Uluslararası Politika ve Sivil Güç Konsepti	80
1.2.2. Almanya ve Sivil Güç Konseptinin Geleceği Giriş	86
1.2.3. Dış Politikada Süreklilik ve Değişim Kavramı	95
1.2.4. Alman Dış Politikasında Süreklilik/Değişim Tartışması	103
1.2.5. Alman Dış Politikasında Çok taraflılık/ İki Taraflılık Tartışması.....	110
1.3. Almanya’nın Avrupa Entegrasyonunda Değişen Konumu	117
1.3.1. AB ve Alman Dış Politikasının Uyumu	124
1.3.2. Avrupa Entegrasyonu Çerçevesinde Alman Ulusal Çıkarları	129
1.4. Alman Dış Politikası ve Avrupa’nın Doğusu	140
2. ALMANYA’NIN DOĞU POLİTİKASI KAPSAMINDA MERKEZİ VE DOĞU AVRUPA	156
2.1. Almanya’nın Doğu Politikasında Polonya’nın Yeri	157
2.1.2. Almanya-Polonya Arası Tarihi Sorunlar	159
2.1.2.1 Tarihi Arka Plan ve Yerinden Edilen Almanlar	161
2.1.2.2. Preußische Treuhand ve Tazminat Talebi	164
2.1.2.3. Polonya’nın Savaş Tazminatı Talebi.....	172

2.1.2.4. İltica, Sürgün, Uzlaşma Vakfı ve Erika Steinbach Tartışması	178
2.1.3. Almanya-Polonya İlişkilerinde Enerji Politikası	188
2.1.3.1. Baltık Doğalgaz Boru Hattı ve Tarafların Tutumu	190
2.1.3.2. Boru Hattına Yönelik Temel Eleştiriler	195
2.1.3.3. Bir Tehdit Unsuru Olarak Rus Doğal Gazı	204
2.1.3.4 Almanya'nın Alternatif Enerjisi Politikası ve Polonya'ya Yansıması	208
2.1.4. Avrupa'nın Geleceği Tartışmasında Almanya-Polonya Ortaklığı	215
2.1.4.1.Euro Krizi ve Almanya-Polonya Yakınlaşması	218
2.1.4.2. Euro Krizi Bağlamında Almanya'nın Değişen Polonya Algısı	223
2.1.5. Avrupa'nın Geleceği Tartışmasında Weimar Üçgeni	230
2.1.5.1. Weimar Üçgeni ve Geçmişte Kaçırılan Fırsatlar	231
2.1.5.2. Tarafların Değişen Algı ve İlgisi	234
2.1.5.3. Üçlü İşbirliğinin Canlandırılması Düşüncesi ve bunun için uygun koşullar	238
2.1.5.4.Weimar Üçgenin Fonksiyonları ve İşbirliği Sağlanabilecek Alanlar	240
2.1.6. Almanya ve Polonya İşbirliğinin Ortak Dış ve Güvenlik Politikasına (ODGP) Yansımaları	247
2.1.6.1. Almanya-Polonya İşbirliği Kapsamında ODGP Geliştirilmesine Yönelik Öneriler	253
2.1.6.2. Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Oluşturulması ve Artan Neorealist Söylem	256
2.1.6.3. Almanya'nın Artan Güç Merkezli Söylemi ve Tepkiler	262
2.1.7. AB'nin "Doğu Ortaklığı Politikası" ve Almanya-Polonya İşbirliği .	266
2.1.7.1. Almanya Polonya İlişkilerinde Doğu Ortaklığı	267
2.1.7.2. Doğu Ortaklığı ve Almanya-Polonya İşbirliğinin Gerekliliği	271
2.1.7.3. Ortak bir Doğu Perspektifi Konusunda Olumlu İşaretler ...	276
2.1.7.4. Ortak bir Stratejinin Geliştirilmesi için Getirilen Öneriler .	279
2.1.7.5. Ortak Bir Doğu Politikasının İnşasında Ukrayna Unsuru ..	285
2.1.7.5.1. Tarihi ve Kültürel Nedenler	286
2.1.7.5.2. Ekonomik Unsurlar	290
2.1.7.5.3. Rusya Faktörü	291
2.1.7.5.4. Kırım'ın İlhakı ve Almanya-Polonya Algısı	298

2.2. Avrupa'nın Geleceği Tartışmasında Çek-Alman Yakınlaşması	300
2.2.1. İkili İlişkiler ve Benes Kararları	302
2.2.1.1. Beneş Kararlarının Çek Cumhuriyeti için Önemi	304
2.2.1.2. Tartışmanın Avrupa/AB Meselesine Dönüşmesi	308
2.2.1.3. Benes Kararları ve Bugünkü Durum	313
2.2.2. AB'nin Geleceği Tartışmasında Daha etkili bir Alman-Çek İşbirliği	317
2.2.3. Alman-Çek Diyalogunda Enerji Politikası	320
2.2.3.1. Almanya'nın Çek Tarafının Enerji Politikasına Bakışı	323
2.2.3.2. AB Mali Paketi ve Berlin-Prag Yakınlaşması	327
2.2.4. Avrupa Geleceğine Destek Veren Alman-Çek İşbirliği İnisiyatifleri	332
2.3. Avrupa'nın Geleceği Tartışmasında Almanya'nın Macaristan Algısı	336
2.3.1. Macaristan'da Artan Popülist Söylem	339
2.3.1.1. Almanya'nın Bu Yöndeki Tutumu	341
2.3.2. Macaristan'daki Anayasa Değişikliği ve Almanya'nın Tepkisi	344
2.3.3. Bir Baskı Aracı Olarak Macaristan'ın Azınlık Politikası	349
2.3.3.1. Macaristan'ın Azınlık Politikasında bir Koz Olarak Statü Almanları.....	353
2.4. Almanya'nın Doğu Avrupa Politikasında, Merkezi ve Doğu Avrupa'nın Rolüne Dair Bir Değerlendirme	359
3. ALMANYA'NIN DOĞU POLİTİKASI KAPSAMINDA RUSYA, UKRAYNA VE BALTIKLAR	369
3.1. Almanya'nın Doğu Politikası ve Rusya.....	370
3.1.1. Almanya'nın Rusya Politikasını Yeniden Şekillenmesi Gerekliliği .	374
3.1.2. AB'nin Komşuluk Politikası Kapsamında Almanya-Rusya Diyalogu	383
3.1.2.1. Rusya'nın Komşuluk Politikasına Bakışı	385
3.1.2.2. Komşuluk Politikası Almanya-Rusya Diyalogunun Kattığı Dinamik	390
3.1.2.3. Rusya'nın Komşuluk Politikasına Bakışında Ukrayna'nın Rolü	398
3.1.3. Almanya ve Rusya; İşbirliği ve Rekabet Arasında İki Aktör	404
3.1.3.1. Almanya Rusya Arası Stratejik Ortaklık	405
3.1.3.2. Stratejik İşbirliğinde Enerji Konusu	407
3.1.3.3. Stratejik İşbirliğinde Ortak Değerler ve Çıkarlar	410
3.1.3.4. Modernleşme Ortaklığı	415
3.1.3.5. Modernleşme Ortaklığında Almanya'nın Rolü	423

3.1.4. Rusya'nın Enerji Politikası	428
3.1.4.1. Rusya'nın Enerji Politikası ve AB'nin Enerji Güvenliği. ..	428
3.1.4.2. Avrupa Doğalgaz Piyasasında Yaşanan Dönüşüm Süreci .	430
3.1.4.3. AB-Rusya Doğalgaz Ortaklığı	433
3.1.4.4. Almanya'nın Rusya'nın Enerji Politikasındaki Rolü	441
3.1.4.5. Alman-Rus Enerji Ortaklığı	444
3.1.4.6. Almanya için Yeni Bir Enerji Politikasının Gerekliliği	451
3.1.5. Rusya ve Avrupa Güvenliği (Rusya- NATO İlişkisi)	455
3.1.5.1. NATO Rusya İlişkilerinde Almanya Faktörü	463
3.1.5.2. NATO-Rusya Diyalogunda Almanya Frenleyici Rolü	467
3.1.6. Rusya'da Demokrasi ve İnsan Hakları	474
3.1.6.1. Petersburg Diyalogunun Sivil Topluma Etkisi	476
3.1.6.2. Rusya'daki Alman Vakıfları Tartışması	481
3.2. Almanya'nın Doğu Politikası ve Ukrayna	488
3.2.1. Alman Dış Politikasında Ukrayna Algısı	491
3.2.1.1. Gerhard Schröder ve Angela Merkel Dönemi Ukrayna Politikasının Genel Karakteristiği	497
3.2.2. Almanya'nın Ukrayna'nın AB Üyeliğine Bakışı	502
3.2.2.1. Avrupa'nın İflas Eden Ukrayna Politikası	503
3.2.2.2. Ukrayna için Öngörülen Ayrıcalıklı Üyelik Düşüncesi	509
3.2.2.3. Almanya'nın Ukrayna Politikasında Değiş(mey)en Söylem	515
3.2.2.4. Ukrayna-AB İlişkilerinde Julia Timoşenko Unsuru ve Almanya'nın Tutumu	524
3.2.3. Rusya-Ukrayna Krizinde Almanya'nın Sorumluluğu	530
3.2.4. Ukrayna-NATO İlişkisi	535
3.2.4.1. Almanya'nın Ukrayna'nın NATO üyeliğine Bakışı	541
3.2.4.2. Almanya'nın Ukrayna'nın NATO Üyeliğine Destek Vermesi Gerektiğine İlişkin Nedenler	553
3.2.5. Ukrayna-Rusya Krizinde Almanya'ya Atfedilen Anahtar Rol	559
3.2.5.1. Almanya'nın Ukrayna Politikasına Yönelik İç Politik Eleştiriler	568
3.3. Almanya'nın Doğu Politikasında Baltık Ülkeleri	571
3.3.1. Baltık Konseyi ve Almanya'nın Etkinliği	573

3.3.2. Almanya'nın Değişen Yaklaşımı	578
3.3.3. Baltık Ülkelerinin Rusya Algısı ve Endişeleri	582
3.3.4. Baltık Ülkelerinin Endişesi ve NATO Yansıması	589
3.4. Almanya'nın Doğu Avrupa Politikasında, Rusya, Ukrayna ve Baltıkların Rolüne Dair Bir Değerlendirme	595
SONUÇ	608
KAYNAKÇA	658

KISALTMALAR LİSTESİ:

AB: Avrupa Birliği

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

AGİK: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

AGSP: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası

BAB: Batı Avrupa Birliği

BDT: Bağımsız Devletler Topluluğu

BdV: Bund Deutscher Vertrieben en

BM: Birleşmiş Milletler

CDU: Christlich Demokratische Union

CSU: Christlich Soziale Union

DGAP: Deutsche Gesellschaft für Aussenpolitik

DDR: Demokratische Deutsche Republik

DM: Deutsche Mark

DW: Deutsche Welle

FARA: Foreign Agents Registration Act

FDP: Freie Deutsche Partei

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

MDA: Merkezi ve Doğu Avrupa

MAP: Membership Action Plan

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

ODGP: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası

SFVV: Stiftung Flucht Vertreibung und Versöhnung

SPD: Sozial Demokratische Partei Deutschland

SWP: Stiftung für Wissenschaft und Politik

WDR: West Deutscher Rundfunk

WTO: World Trade Organization

ZvD: Zenral Verband der Vertriebenen Deutschen

GİRİŞ

Avrupa Soğuk Savaş sonrasında yeniden inşa edilirken, Almanya ulusal ve uluslararası koşulların etkisi ile Doğu Avrupa’da giderek sesini daha fazla yükseltmiştir. Almanya uzun yıllar “Küçük Devletler Erdemi”¹ ile yaşamış ve bu bağlamda diğer devletler ile uyumlu bir işbirliğinin parçası olmuştur. Oysa Almanya, Soğuk Savaşın sona ermesi ve iki Almanya’nın birleşmesi ile Avrupa’daki pozisyonunu kuvvetlendirmiş, bu yeni dönemle beraber müttefiklerin etkisinden çıkarak, kendi coğrafyasında tam egemen bir aktöre dönüşmeye başlamıştır.

Kenneth Waltz, nüfusun ve arazinin büyüklüğü, kaynaklar, ekonomik imkan, askeri güç, siyasi istikrar ve siyasi ehliyetin, devletlerin uluslararası sistemdeki yeteneklerini ortaya koyduğuna işaret etmektedir.² Birleşme ile birlikte Almanya’nın hem nüfusunda hem de yüzölçümünde meydana gelen artış, Almanya’yı hem AB’nin en büyük üyesi haline getirmiş, hem de onun uluslararası sistemdeki yeteneğini artırmıştır. Özellikle Sovyet kuvvetlerinin eski Doğu Almanya’dan çekilmesi ve 1990 sonrasında ABD’nin giderek Avrupa’da geri planda kalmayı tercih etmesi, yükselen bir güç olarak Almanya’nın önünü açmış ve Almanya bu şekilde Avrupa’da oluşan önemli bir boşluğu kendi lehine doldurmak imkanına da sahip olmuştur.

Almanya gücü artan bir aktöre dönüşürken, bu onun daha özgür davranmasının önünü açmış, hatta o güne dek zorunlu bir üyesi olduğu devletler topluluğu ve çok taraflı işbirliğindeki katkısının da gözden geçirilmesini beraberinde getirmiştir.³ Ancak Almanya o güne dek parçası olduğu uluslararası sisteme sırtını dönmek yerine, bu sisteminin ona yüklediği sorumluluk ile hareket etmeyi ve Avrupa’nın merkezine yerleşmeyi tercih etmiştir. Burada dikkat çeken unsur, birleşme sonrasında Alman dış politikasında Doğu Avrupa’nın yeniden önemi artan bir konuya dönüşmesidir. Bu çerçevede Berlin Yönetimi, rafa kaldırmış gözüktüğü

¹ Karl Kaiser, “*Yeni Dünya Politikası Almanya’nın Rolü için Ortaya çıkan sonuçlar*”, **Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası**, Ed. Karl Kaiser, Hans Peter Schwarz , (çev. Müjdat Kayayerli), Ankara, Sinemis Yayınevi, 2005, s.515,

² Kenneth Waltz, “*The Origins of the Neorealist Theory*”, Robert I. Rothberg ve Theodore K. Raab (der.) *The Origin and Prevention of Major Wars*, Cambridge University Press, Cambridge, 1998, s. S.131,

³ Hanns W. Maull, “Deutsche Außenpolitik: Orientierungslos”, **Zeitschrift für Politikwissenschaft**, Berlin, 2011, s.93,

Avrupa'nın doğusu ile özellikle 2000'li yıllardan itibaren daha yakından ilgilenmeye başlamış, temelleri geçmişte atılan bu politikayı günümüze taşımayı başarmıştır. Geçmişte nasıl ki Batı Avrupa'nın istikrar ve refah arayışı, Batı Avrupa Bütünleşmesi ile sonuçlanmış ve Bonn Yönetimi bunun destekçisi olmuşsa, Soğuk Savaş sonrasında da Avrupa bütünleşmesinin anahtarı Doğu Avrupa'nın bu sürece dahil edilmesi olmuştur. Bu nedenle Almanya bu sürecin en önemli savunucusu haline gelmiş bu şekilde Avrupa'nın geleceği düşüncesine sahip çıkarken, kendi yakın çevresinde bir istikrar alanı yaratılmasına destek vermiştir.

Bu nedenle, Avrupa Bütünleşmesi çerçevesinde Doğu Avrupa'da ortaya çıkan tartışmalarda Almanya'nın önemli bir rol oynadığı ve bu sürece önemli bir katkı sağladığı düşüncesi bu konunun seçiminde etkili olmuştur.

Doğu Avrupa, ya da Avrupa'nın Doğusu, geçmişten beri Alman Dış politikasında önemli bir yer tutmuştur. Heinrich August Winkler, "**Der lange weg nach Westen**" (Batıya giden uzun yol) ⁴adlı eserinde Almanya'nın uzun soluklu bir süreç sonunda geride bıraktığımız yüzyılda Batıda kendisine nasıl bir yer bulduğunu anlatmaktadır. Söz konusu kitapta konu edilen, NATO ile AB üyeliği vasıtasıyla çok taraflı işbirliği içinde etkin rol alan, kendisini yeniden dönüştüren ve de geleceğini Batıda arayan Almanya'nın macerasıdır. Batı Bütünleşmesi, II. Dünya Savaşı sonrasında Almanya'nın uluslararası sistemde tekrar etkin olabilmesi için bir araç, adeta Almanya'nın varlık nedenine dönüşmüştür. Oysa geçmiş bize, Almanya'nın o güne dek kaderini hep doğuda aradığını göstermiştir. Bu hali ile günümüzde doğuya yönelik tekrar yükselen bir ilgi esasında II. Dünya Savaşı sonrasında yarım kalan bu süreci tamamlayan parça olmuştur. Yani Almanya Doğu Avrupa Bütünleşmesini puzzle'i tamamlayan parça olarak görmüştür.

Doğu Avrupa, Alman dış politikasındaki önemini korumuş, dış politikada oluşturulmaya özen gösterilen denge ve uluslararası konjonktürün etkisinde kalmıştır. Son dönemdeki gelişmelere baktığımızda gerek ekonomik, gerekse politik düzlemde gerçekleşen gelişmeler ile Doğu Avrupa, Almanya'nın dış politikasında yeniden öne çıkan bir konu olmuş, hatta Berlin'i, Brüksel ve Moskova arasındaki

⁴ Heinrich August Winkler, **Der lange Weg nach Westen**, Beck Verlag, München, August, 2002

ince çizgi arasında bırakmıştır. Bu da bize Almanya'nın yakın gelecekte ve günümüzde bölgede neden bu denli etkili bir politika izlediğini ya da izlemek durumunda kaldığını açıklamaktadır.

Alman Dışişleri Bakan Frank W. Steinmeier, Almanya'nın AB Dönem Başkanlığını gerçekleştirdiği 2007 yılında, “Bir şekilde yeni bir Doğu Politikasına ihtiyaç duymaktayız ve bunun üzerinde çalışıyoruz”⁵ derken Almanya'nın dış politikasında Doğu'nun önemini koruduğu ve her geçen gün artırdığını ortaya koymuştur.

Almanya AB'nin içine düştüğü Euro Krizi sırasında Doğu'yu unutmuş gibi gözükmiştir. Oysa ne Rusya ne de Doğu Avrupa esasında Alman dış politikasındaki önceliğini kaybetmemiştir. Onun yerine bir takım politik başlıkların ve ikili ilişkilerin gölgesinde kaybolmuş ya da uykuya dalmış gözükmektedir. Avrupa'nın geleceğine ilişkin tartışmalar ile Doğu Avrupa, yeniden Alman dış politikasının önemli bir başlığına dönüşmüştür. Ancak dikkat çekici olan Almanya'nın Doğu Avrupa Politikasında bir ikilem içinde olduğudur. Özellikle geçmişteki hükümetlerin ortaya attığı ve büyük oranda Berlin'in günümüzde de sahip çıktığı, “Rusya'ya rağmen değil, Rusya ile birlikte Avrupa” düşüncesi ve onun türevleri zaman zaman önemli çatışmalara ve endişelere sebep olmaktadır. Bu da, “Yeni Doğu Politikasının” Avrupa çıkarları ile ne denli uyumlu olup olmadığı tartışmasını da beraberinde getirmektedir.

Bu nedenle bu tez çalışmasında amaç; Almanya'nın Doğu Avrupa Politikası çerçevesinde nasıl bir denge oluşturmaya çalıştığı ve bunun Avrupa Bütünleşmesi ile ne kadar uyumlu olduğu sorusuna yanıt aramak olacaktır. Birleşme sonrasında Alman Dış Politikasının karşı karşıya kaldığı üç temel soru olan; *Süreklilik*, *Çok Taraflılık* ve *Sivil Güç* Tartışması da bize bu temel soruyu cevaplandırmamızda yardımcı olacaktır. Çünkü Almanya Birleşme sonrasında ortaya koyduğu tutum ile bu üç ilkeye aykırı hareket ettiği izleniminin oluşmasına neden olmuştur. Bu bağlamda da o güne dek Rasyonalist bir karakter ortaya koymuş olan Dış Politik söyleminde bir sapma olduğu görüşünün destek bulmasına sebep vermiştir. Bu nedenle söz konusu bu üç soruya bulacağımız cevaplar, Almanya'nın Rasyonalist

⁵ Frank W. Steinmeier, “*Verflechtung und Integration-Eine neue Phase der Ostpolitik der EU*”, **Die Neue Ostpolitik**, İP März 2007, s.7.

karakterine ne kadar sadık kaldığı ve yükselen bir yaklaşım olan Sosyal İnşacı İmgelerin buna nasıl bir katkı sağladığını görmemizi sağlayacaktır. Çünkü bu üç soruya vereceğimiz olumsuz cevap, Almanya'nın sadece sivil güç karakterini ve çok taraflılığı terk ettiği değil, bundan öte uluslararası sorumluluk yerine ulusal sorumluluklar çerçevesinde hareket ettiğine işaret edecektir. Bu ise Almanya'nın jeo-ekonomik bir aktör olduğu, ekonomik ve ticari kaygılarını, yurttaşlarının refah artışını maksimize etmeyi öncelikli hedef olarak gören, realist bir dış politika izlediğini ileri süren görüşü haklı çıkaracaktır. Yani Alman dış politikasının maddi değerler üzerine inşa edildiği ve insani olan görmezden geldiği tezini haklı çıkaracaktır. Oysa bu üç soruya vereceğimiz olumlu cevap, Almanya'nın sivil güç konseptine sadık kaldığı, çok taraflılığın dış politikasında yerini koruduğu ve de süreklilik olgusunun varlığı ise bizi, "Almanya'nın Yeni Doğu Politikasının Avrupa Bütünleşmesine nasıl bir katkı sağladığı ?" şeklindeki asıl sorumuzun (olumlu) cevabına ulaşmamızı kolaylaştıracaktır.

Bu şekilde, ulusal çıkarlarının etkisi ile hareket eden, bunları zaman zaman Avrupa çıkarlarının önünde tutan bu aktörün, iki taraflı ve çok taraflı politikalar arasında nasıl bir tercih yaptığı ve bunun dış politikasını geleceğine nasıl yansıdığı tartışılacaktır. Bu sorular, Almanya'nın dış politikasında önemli bir dönüşüm olup olmadığını o güne dek temsil ettiği söylemlere sadık kalıp kalmamak konusunda nasıl bir irade içinde olduğunu gösterecektir. Bu hali ile Almanya'nın tercihinin Avrupa Kimliğinin inşası uğrunda çok taraflı işbirliğini geliştirmekten yana mı, yoksa ulusal faydanın devamı için iki taraflı ilişkileri öne çıkarmaktan yana mı olduğunu görmek de mümkün olabilecektir. Bu bağlamda bunun Avrupa Bütünleşmesi süreci nasıl yansıdığı, o güne dek Avrupa Bütünleşmesine destek veren, bu uğurda Brüksel ile ortak hareket eden Almanya'nın kendisine Avrupa Politikasında nasıl bir rol yakıştırdığı, "sivil güç" olmaya devam edip etmediği daha iyi görmemizi sağlayacaktır.

Söz konusu bu çalışmada ağırlıklı olarak Angela Merkel Dönemi, dolayısı ile CDU/CSU Birlik-FDP ve CDU-SPD Koalisyon Hükümetleri dönemi esas alınmıştır. Ancak iki Almanya'nın birleşmesi sonrasında giderek daha çok tartışılan dış politikada bir süreklilik olup olmadığı yönündeki soru, bizi belli başlıklarda geriye

bakmak durumunda bırakmaktadır. Zira Alman Dış Politikasının bir önceki Hükümetler döneminde atılan adımlardan bağımsız olmayışı, bizi önceki hükümetler dönemine bakmak durumunda bırakmaktadır. Bu nedenle başta enerji ve demokratik dönüşüm, modernleşme ortaklığı olmak üzere bir takım başlıklarda, Gerhard Schröder ve Angela Merkel Dönemi arasında bir karşılaştırma yapma imkanı olacaktır. Bu şekilde de esasında temelleri Konrad Adenauer ve Willy Brandt’a dayanan iki siyasi söylemin belli politik başlıklarda birbirine ne denli yakın ya da uzak olduğunu görmek mümkün olacaktır.

Almanya, II. Dünya Savaşı sonrasında Batı İttifakı içinde yer almak ve Batı Avrupa Bütünleşmesine sahip çıkarak üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmiştir. Almanya bu şekilde yeni uluslararası sistemde müttefiklerce kabul görmüştür. Ama aynı zamanda da, geleceğini çok taraflı işbirliğinde gören bir “sivil güç “ olarak, orta yolcu Rasyonalist bir tutum ortaya koymaktadır.

*Rasyonalizm, Realizm gibi uluslararası sistemin anarşik yapısına dikkat çekmekte, ancak Realizmden farklı olarak uluslararası sistemin tek aktörünün devletler olmadığına ve uluslararası sistemin değişime açık olduğunu kabul etmektedir. Rasyonalizm yine devlet merkezli bir analize yakın olsa da, devlet dışı aktörleri de dikkate alan, uluslararası sistemin anarşik yapısını kabul eden, ancak realizmden farklı olarak devlet dışı aktörlerin de burada düzen kurabileceklerini ileri sürmektedir. Devletlerin ve devlet dışı aktörlerin birlikte bir düzen kurabileceklerini kabul eden Rasyonalizm, bu düzenin çatışma odaklı uluslararası sistemden farklı olarak uluslararası bir toplum yarattığına işaret eder. Bu uluslararası toplumu yaratanın yine devletlerin kendileri olduğu, devletlerin ölümsüzlükleri ve refahlarının devamı için kurallar oluşturdukları ve bunlara uyduklarını savunmaktadır.*⁶

⁶ Alex Bellamy, “The English School”, **International Relations Theory for the Twenty-First Century: An Introduction**, (Der.) Martin Griffiths, Routledge, Londra/New York, 2007, s.78.

Ayrıca Bakınız:

Mustafa Serdar Palabıyık, “İngiliz Okulu”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri** (Der.) Ramazan Göze, İstanbul, Küre Yayınları, 2014, s.229.

Almanya, II. Dünya Savaşı sonrasında sergilediği dış politikası ile, Rasyonalizm'e uygun hareket etmiştir. Almanya'nın bu dönemde uluslararası hukuku öne çıkartan, bunun yanı sıra uluslararası ticaret ve diplomasi gibi mekanizmaların önemine dikkat çeken tavrı, diğer devletlerle çıkar çatışması değil de, ortak çıkarlar ve ortak değerler çerçevesinde hareket ettiği gerçeği, bu yöndeki görüşümüzü desteklemektedir. Almanya bu dönemde bir tarafta Transatlantik İşbirliğine destek vermekte, öte taraftan Avrupa bütünleşmesi yönünde yoğun bir çaba harcamaktadır. Bu esnada da uluslararası toplum ile belli kurallar ve mekanizmalar çerçevesinde hareket etmekte, sadece siyasi ve stratejik değil onun ötesinde ekonomik, sosyal seviyede de gerçekleşen bir işbirliğine destek vermektedir. Bu da onun o dönemde ki rasyonalist söyleminin somut bir göstergesi olmaktadır.

Ancak Almanya Birleşme sonrasında o güne dek rasyonalist bir tutum ortaya koyan dış politikasında bir takım söylem değişiklikleri sergilemektedir. Hatta bazı konularda artık klasik bir kar-zarar hesabına dayanan bir güç dengesi gözetmekte, ulusal faydayı maksimize etmeye çalışan bir tutum ortaya koymaktan yana olduğunun işaretini vermektedir. Bu hali ile de Alman dış politikasında bir takım realist imgeler karşımıza çıkmaktadır. Özellikle daha yoğun askeri güç kullanmaktan söz edişi, Rusya'yı ürkütmemek adına bir takım ülkelerin NATO üyeliğine karşı çıkışı, buna örnek olmaktadır.

Bu şekilde Soğuk Savaşın sonunda Alman dış politikasında var olan rasyonalist tutuma ek olarak zaman zaman karşımıza güç merkezli bir takım açıklamalar çıkmaktadır. Ancak bunların yanında farklı imgeler de mevcut olmaktadır. Bu dönemle beraber sosyal inşacı yaklaşımlar da Almanya'da giderek daha fazla telaffuz edilmeye başlanmıştır. Özellikle Avrupa Bütünleşmesinin, ortak bir Avrupa Kimliğinin oluşturulması düşüncesine hizmet ettiği gerçeği, bu kimliğin de ortak norm ve değerler çerçevesinde oluşacağı, buna katkı sağlayan aktörlerin sosyal dönüşümünü de beraberinde getirdiği görüşü, Almanya'da daha fazla destek bulmaya başlamıştır. Özellikle Doğu Avrupa'nın esasında Avrupa Bütünleşmesine dahil edilmesi gerektiği ve bölgenin sosyalleşme çerçevesinde ortak değer ve normları benimseyeceği, bu şekilde bir Avrupa Kimliğinin inşa edilebileceğine sahip çıkan görüş, bunu net olarak göstermektedir.

Rasyonalist görüşlerin yanı sıra, zaman zaman karşımıza çıkacak olan daha güç merkezli söylemlere ek olarak, uluslararası ilişkilerin sosyo-kültürel yapısına atıfta bulunan sosyal inşacı yaklaşım, Alman dış politikası inşasına katkı sağlayan resmi ve yarı resmi çevrelerce daha çok desteklenmeye başlanmıştır. Bu gerçek, Alman dış politikasında var olan rasyonalist tutumun giderek sosyal inşacı yaklaşımlar ile karşı karşıya gelmesini beraberinde getirmiştir. Başka bir ifade ile o güne dek rasyonalist bir tutum ortaya koyan Alman dış politikası, bu yeni dönemle beraber zaman zaman güç merkezli ve çatışmacı bir takım realist imgeler ortaya koyarken, sosyal inşacı imgeler bu realist söylemin karşısına çıkmaktadır. Denilebilir ki Almanya kimi politik başlıklarda rasyonalist karaktere sadık kalmakta ancak bazı politik başlıklarda daha realist bir yaklaşım ortaya koymakta ya da bir başka bir politik başlıkta sosyal inşacı bir tutum ortaya koymaktadır. Bu gelişme de yakın çevresinde önemli bir endişe konusu olmaktadır. Buna ek olarak Alman dış politikasında bir süreklilik mi yoksa köklü bir değişim mi, olup olmadığı sorusunu da beraberinde getirmektedir.

Çalışma boyunca Almanya'nın Doğu Avrupa Politikası bu iki temel yaklaşım rasyonalizm ve onun karşısına çıkan sosyal inşacı yaklaşım göz önünde bulundurularak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle özellikle İngiliz Okulunun bize bir "Orta Yol" olarak sunduğu Rasyonalizm burada önemli bir yol gösterici olmaktadır. Bu şekilde de Almanya'nın hangi politik başlıklarda rasyonalist bir tutum sergilediği, hangi başlıklarda sosyal inşacı imgeler ile hareket ettiği ya da her iki yaklaşımın etkisi ile hareket ettiği ve bunun Doğu Politikasında nasıl yansıma bulduğu da ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu nedenle çalışmanın I. Bölümünde, Alman Dış Politikasında karşımıza çıkan kavram ve mekanizmalar üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda da Alman dış politikasında etkili olduğunu düşündüğümüz üç yaklaşım hakkında kısa bir bilgi verilmiştir. Bunu izleyen kısımda ise bu yaklaşımların Alman dış politikasında nasıl yansıma bulduğu üzerinde durulmuştur. Bu şekilde hedef, Almanya'nın Avrupa politikası oluşurken, onun ortaya koyduğu söylem ve tutumları belli bir teorik çerçevede ortaya koyabilmektir.

Günümüzde Alman Dış Politikasının karşı karşıya kaldığı tartışmalardan biri de bu politikada süreklilik mi, yoksa köklü bir değişikliğin mi söz konusu olduğudur. Aynı şekilde, Almanya zaman zaman attığı adımlar ile o güne dek sahip çıktığı çok taraflı işbirliğin mi yoksa iki taraflı ilişkileri mi tercih ettiği sorusudur. Bu sorular da, Almanya'nın sivil güç olmaya devam etmek niyetinde olup olmadığı şeklindeki üçüncü soruya sebep olmaktadır. Esasında birbiri ile tümüyle ilintili olan bu sorular, bugün kendisini Almanya'nın Doğu Politikasında çok açık olarak hissettirmektedir.

Söz konusu bu üç soru bize, hem Alman Dış Politikasının dışarıdan nasıl okunduğu hakkında fikir verebilecek, Doğu Politikasının nasıl bir çerçevede şekillendiğini çözmemizde yardımcı olacaktır. Bu nedenle yine çalışmanın I. Bölümünde, Alman Dış Politikasında karşımıza çıkan, bu üç soru dikkate alınmaktadır. Burada da özellikle Hans Maull ve Thomas Risse'nin dikkat çektikleri, Sivil Güç ve Ulusal Çıkar, kavramları, esas alınacaktır. Bu şekilde de ilerleyen bölümlerde tartışılacak olan Doğu Politikasının bu sorular çerçevesinde nasıl şekillendiği hakkında fikir sahibi olunmaya çalışılacaktır.

“Avrupa Entegrasyonu Bağlamında Almanya'nın nasıl bir Doğu Politikası inşa ettiği” şeklindeki asıl sorumuza cevap bulabilmemiz için, I. Bölümü tamamlayan kısımda Almanya'nın geçmişten günümüze Avrupa Entegrasyonuna bakışı üzerinde durulmuştur. Bu şekilde Almanya için Avrupa Entegrasyonun önemi ve bu süreçte Doğu ve Batı arasında nasıl bir bağ kurulmaya çalışıldığı ortaya konmaya çalışılarak II. Ve III. Bölümler için bir geçiş bilgisi verilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın II. Bölümünde, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri olan Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan ile Almanya'nın ilişkilerinden yer verilmiştir. Polonya'nın geçmişten beri Almanya'nın Doğu Politikasında öncelikli bir yere sahip oluşu, söz konusu bu bölümün ağırlığını, Almanya ve Polonya'nın belli başlı politik başlıklarda nasıl reaksiyon gösterdikleri oluşturmaktadır. İfade edildiği gibi Polonya Almanya'nın Doğu Politikasında her zaman Doğu'ya açılan anahtar olmuştur. Bu nedenle ikili ilişkilerin burada ayrı bir önemi olduğu açıktır. Burada ikili ilişkilerden yola çıkarak Almanya'nın buradaki tutumunun çok taraflı ilişkilere nasıl yansıdığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Ancak ilişkilerin geçmişten beri inişli çıkışlı bir seyir

izlemekte oluşu ve belli başlıklarda ortak hareket ederlerken, bazı konularda ciddi bir fikir ayrılıklarının söz konusu olmasından yola çıkılarak, Berlin-Varşova diyalogu belli başlı konular çerçevesinde analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bu nedenle ilk olarak, Almanya ve Polonya'nın II Dünya Savaşının türevi olan Tarihi meselelere nasıl baktıkları ve bunların günümüzde ikili ilişkilerde nasıl tartışıldığına yer verilmiştir. İkili ilişkilere özgü gibi görünen bu başlığın, çok taraflı işbirliği çerçevesinde AB içinde nasıl yansıma bulduğuna yer verilmiştir. Özellikle Baltık Boru Hattı inşası ve Almanya'nın Nükleer Enerjiyi terk etme kararı ile ikili ilişkilerde giderek daha çok tartışma bulan, Enerji Politikası da üzerinde durulan bir başka politik başlık olmuştur. Aynı şekilde, Polonya'nın Rusya korkusuna Almanya'nın nasıl baktığı ve Almanya'nın ikili ilişkiler uğruna AB içindeki ortağı ve komşusu olan Polonya'nın beklentilerine ne ölçüde hassasiyet gösterdiği ortaya konmak istenmiştir. Bunu izleyen kısımda ise AB içinde ciddi bir dayanışma örneği sergileyen Berlin ve Varşova'nın "Euro Krizinde" nasıl ortak hareket etmeyi başardıkları ya da Avrupa Güvenlik Politikasında nasıl bir tutum içinde oldukları üzerinde durulmuştur. Bu şekilde de her ikisi de AB üyesi olan bu iki komşunun, Avrupa Geleceğine nasıl baktıkları ve ortak bir dış politik tutum için gerekli olgunluğa erişip erişmedikleri tartışılmıştır.

Almanya'nın Weimar Üçgenine bakışı ve bu şekilde sönmüş gibi görünen Paris-Berlin-Varşova işbirliğini yeniden canlandırma girişimi üzerinde durulan bir başka başlık olmuştur. Bu şekilde bölgesel işbirliği platformlarının günümüzde ne kadar etkili olduğu ve daha geniş ölçekli bir işbirliğine hizmet edip etmeyeceği ortaya konmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda da Weimar Üçgenin diğer bölgesel işbirliği ve ikili ilişkilerin geliştirilmesine nasıl katkı sağlayabileceği tartışılmıştır.

Belirtildiği gibi II. Bölüm ağırlıklı olarak Almanya ve Polonya'nın bölgedeki gelişmelerde nasıl bir tutum ortaya koydukları ve bunu AB içi işbirliğine taşıyıp taşımadıklarına yer verilmiştir. Ancak bölgede Almanya'nın tutumunu daha iyi anlayabilmek için tarihi ve kültürel bir bağ içinde olduğu Macaristan ve doğrudan sınır komşusu olan sıkı ilişkiler içinde olduğu Çek Cumhuriyetine bakışı üzerinde de durulmuştur. Bu nedenle Berlin'in bu iki aktör ile geliştirdiği diyalog ve belli politik

başlıklarda nasıl bir tutum ortaya koyduğu da yer verilen tartışmalar arasında olmuştur.

Söz konusu olan Berlin-Prag İlişkisi olunca burada da Tarihi Meselelerin öncelikli bir yer tuttuğu açıktır. Özellikle Benes Kararları ve bunların 2004 AB Genişlemesi öncesinde sebep verdiği gerginlik günümüzde hala tartışılan bir olgudur. Ortak bir Avrupa Kimliğinin yaratılmasının her şeyden önce karşılıklı ön yargıların ortadan kalkmasını gerektirmesi, Berlin Prag İlişkilerinde bu konuya yer vermemize sebep olmuştur. Aynı şekilde hem sınır komşusu hem de AB üyesi olan bu iki aktörün Enerji Politikasına nasıl baktıkları da üzerinde durulan bir politik başlık olmuştur. Bu şekilde Almanya'nın komşuları ile olan ikili ilişkilerinde yansıma bulan konuları nasıl bir işbirliği ya da baskı aracı olarak kullandığı ve bunların çok taraflı işbirliğine taşıdığını görmek mümkün olabilecektir. Başka bir ifade ile Almanya'nın bölge ülkelerinin zaafılarını nasıl çok taraflı işbirliği için kullandığı konusunda bize fikir verecek, hatta bunu Avrupa geleceği tartışmasına nasıl yansıttığını gösterecektir. Bu nedenle de söz konusu olan kısımda Avrupa'nın geleceği tartışmasında Berlin ve Prag arası yansıma bulan tarihi meseleler, enerji, çevre politikası ve mali politikalarda Berlin'in nasıl bir tutum ortaya koyduğuna değinilmiştir. Yine Almanya ve Çek Cumhuriyeti sınır eyaletler arasında geliştirilen işbirliği Avrupa'da daha geniş ölçekli bir işbirliği için model olabilmektedir. Bu nedenle resmi çevrelerin yanı sıra yarı resmi çevreler ve sivil toplum girişimi ile oluşturulan Alman-Çek İnisiyatifleri de göz önünde bulundurularak Avrupa Kimliğinin inşasında iki taraflı işbirliği ile Almanya'nın nasıl bir katkı sağladığına değinmek faydalı olacaktır.

Almanya her ne kadar Macaristan ile yakın ilişkiler içinde olsa da, özellikle son dönemde Macaristan'da AB değerleri ile çatışan uygulamalar, Almanya'da da derin yankı bulmuştur. Özellikle sosyal inşacı yaklaşımların öne çıkması ve Avrupa'nın bir değerler birliği olarak algılandığı gerçeği Berlin'in Macaristan Politikasının daha çok tartışılması ve nihayetinde gözden geçirilmesini beraberinde getirmiştir. Bu nedenle çalışmanın II. Bölümünde, Victor Orban'ın Avrupa norm ve değerleri ile çatışan uygulamaları ve bunlara Berlin'in nasıl baktığına da yer verilmiştir. Bu şekilde de ortak bir Avrupa Kimliği inşasına katkı sağlamaktan yana olan Berlin'in, Avrupa'nın ortasında anti-demokratik bir ada (Macaristan) oluşumuna nasıl baktığı, bunun iç

politik tartışmalarına değinilmiştir. Bir tarafta bir takım Doğu Avrupalı aktörlerin adaylığına demokratik dönüşümlerini tamamlamadıkları gerekçesi ile karşı çıkan Berlin, Macaristan'daki olaylara bakışı bize bir kere daha Doğu Politikasında karşı karşıya kaldığı ikilemi de gösterecektir.

Almanya'nın Doğu Politikasında Rusya'nın geçmişten beri ayrıcalıklı konumunu sürdürüyor olması çalışmanın III. Bölümünde Rusya'nın merkeze oturtulmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda bir tarafta Almanya-Rusya diyalogunda yansıma bulmuş olan konulara yer verilmiş, öte taraftan ise bu ikili ilişkilerin AB içinde nasıl yansıma bulduğuna yer verilmiştir. Başka bir ifade ile Berlin ve Moskova arasında kurulan ikili ilişkilerin bölge ülkelerince nasıl karşılandığı Almanya'nın bu ilişkiler vasıtası ile nasıl bir çizgi çizdiği ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu maksatla, temeli Gerhard Schröder döneminde atılan ancak Angela Merkel tarafından sahip çıkılan Almanya-Rusya Diyalogunun günümüzde Avrupa Bütünleşmesine yansıması üzerine durulmuştur. Denilebilir ki Berlin-Moskova ilişkisi iki sütundan oluşmuştur. Bunlardan biri Enerji Ortaklığı diğeri de Komşuluk Politikasıdır. Dikkat çekici olan bunların her ikisinin de AB'nin Doğu Politikası ile doğrudan alakalı olduğudur. Bu nedenle Berlin'in Doğuda atacağı her adımın, hem Brüksel, hem de Moskova'yı yakından ilgilendirdiği gerçeği, bizi Almanya'nın Doğu Politikasında Rusya'ya yer vermek durumunda bırakmaktadır.

Almanya'nın Rusya Politikasında karşılıklı çıkarların iç içe geçtiği Enerji Ortaklığı, günümüzde önemli bir başlık olmaktadır. Çalışmada yer verdiğimiz Almanya-Rusya enerji ortaklığı, enerji kaynaklarının nasıl bir dış politik baskı aracına dönüştüğü, Almanya'nın ikili ilişkileri mi, çok taraflı ilişkileri mi tercih ettiğini görmemizde yol gösterici olacaktır.

AB'nin Komşuluk Politikası doğrudan Rusya'yı da yakından ilgilendiren bir konu olmuş, hatta Moskova tarafından bir tehdit olarak algılanmıştır. Almanya'nın önemli bir aktörü olduğu Avrupa Komşuluk politikasına nasıl bir dinamik ortaya koyduğu, Moskova'nın buna nasıl bir tepki verdiği de üzerinde durulan başlıklardan biri olmuştur. Bu şekilde amaç Almanya'nın Rusya'yı Avrupa politikasına dahil etmekte

ne kadar başarılı olduğu, Brüksel ve Moskova arasında nasıl bir rol oynadığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Söz konusu olan Doğu Avrupa'nın güvenliği olunca, burada Rusya'nın bir kilit rol oynadığı gerçeği, Almanya-Rusya diyalogunun güvenlik konusunda da karşımıza çıkmasına sebep olmuştur. Ancak Almanya her ne kadar Rusya'nın Avrupa ile yaklaşmasına destek verse de, bu ilişkinin belli bir mesafe sınırında kalmasından yana olmuştur. Bu nedenle NATO-Rusya Diyalogunda Almanya'nın nasıl bir tutum ortaya koyduğunu belirtmek, Avrupa Geleceği tartışmasını daha iyi anlayabilmemizi sağlayacaktır.

Aynı şekilde Alman Dışışleri Bakanı Frank Walter Steinmeier tarafından geliştirilen, ancak sonraki hükümetlerin de destek verdiği Modernleşme Ortaklığı, Moskova'nın, Berlin tarafından nasıl uluslararası işbirliğine dahil edilmeye çalışıldığını anlamamızı sağlayacaktır. Bu nedenle Stratejik Ortaklık ile başlayan sonrasında Modernleşme Ortaklığına dönüşen, inişli çıkışlı Almanya-Rusya demokratikleşme diyalogu üzerinde durulan bir konular arasındadır.

Belirtildiği gibi Almanya bölge ülkelerinin Avrupa ile yaklaşmasına destek vermiştir. Ancak bunların tam üyeliğine de karşı çıkmıştır. Bu nedenle III. Bölümün ilerleyen kısımlarında Almanya'nın Ukrayna algısına yer verilmiştir. Bu şekilde de Almanya'nın AB ile bütünleşmek isteyen Ukrayna'ya karşı nasıl bir tutum içinde olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda, Moskova ve Brüksel arasında sıkışmış olan post-Sovyet coğrafyada, Almanya'nın nasıl bir etkinlik sergilediği, bu bölge için nasıl bir “anahtar konuma” sahip olduğu üzerinde durulmuştur. Özellikle Ukrayna Krizine giden süreçte, Avrupa'nın da belli bir sorumluluk taşıdığı ve de Almanya'nın ön gördüğü “Ayrıcalıklı Üyelik” statüsünün bunda baskın bir rol oynadığı gerçeği, Ukrayna'ya yer vermemizde etkili olmuştur. Bu şekilde Brüksel ve Moskova arasında yaşanan gerilim, Ukrayna unsuru da göz önünde tutularak daha iyi anlaşılmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda, yakın geçmişte, Almanya'nın Ukrayna algısının nasıl şekillendiğine yer verilmiştir. Burada amaç, Avrupa'nın bir parçası olarak görülen, ancak AB sınırının dışında tutulmak isteyen bir ülkeye karşı Berlin'in nasıl bir yaklaşım içinde

olduğunu anlayabilmektir. Berlin'in uzun süre farklı kaygılar ile savunduğu “ayrıcılık üyeliği” tartışması, yine NATO üyeliğine mesafeli duran yaklaşıma yer verilmek suretiyle, Berlin'in Doğu Politikasında nasıl bir ikilem içinde olduğu ortaya konmak istenmiştir.

Rusya'nın bölgede artan etkisi ve giderek uluslararası hukuku tanımadığını beyan eden tutumu yalnızca AB üyesi olmayan Ukrayna için bir tehdit olarak algılanmamıştır. Aynı zamanda, AB üyesi olan Baltık ülkeleri de, Kırım ilhakı sonrasında olası bir Rus tehdidini daha yoğun olarak hissetmişlerdir. Bu bağlamda, hem AB, hem de NATO üyesi olan Baltık ülkelerinin, bu endişelerine Almanya'nın nasıl yaklaştığı çalışmamız açısından önem arz etmektedir.

Bu nedenle III. Bölümün son kısmında, Almanya'nın Baltık ülkelerine yönelik bakışına yer verilmiştir. Kırımın İlhakı sonrasında Baltık Cumhuriyetlerinin artan güvenlik endişeleri ve Almanya'nın buradaki tutumu yer verilen bir başka başlık olmuştur. Bölge ülkeleri Almanya'nın daha etkin olmasını talep ederken Almanya'nın burada nasıl bir tercih içinde olduğu önemlidir. Çünkü bu bize Avrupa'nın geleceği tartışmasında Berlin'in Moskova-Brüksel Dengesini ne şekilde kurduğunu bir kere de bölge ülkelerinin kaygıları üzerinden okumak imkanı verecektir.

Söz konusu başlıklar tartışılırken resmi çevreler kadar Alman dış politika inşasına katkı sağlayan devlet dışı unsurlara da yer verilmiştir. Almanya'nın Doğu Avrupa ile sıkı bir ekonomik ve ticari bağ içinde olduğu gerçeği, artan enerji bağımlılığı bu yönde ekonomik çevrelerin beklentilerinin de dikkate almamıza sebep olmuştur. Aynı şekilde demokrasi, insan hakları ve hukuk devleti başta olmak üzere, ortak norm ve değerlere sahip çıkan Almanya, bu yöndeki eleştirilerini de ticari /ekonomik kaygıları ve ilişkilerine zarar vermeyecek ölçüde dile getirmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle hükümet ile iktidar partilerinin yanı sıra, muhalefet partileri ve başta ekonomik çevreler olmak üzere, sivil toplum kuruluşlarının nasıl bir algı içinde olduklarına da yer verilmeye çalışılmıştır.

Bu bağlamda Almanya'nın Doğu Avrupa Politikasında öne çıkan aktörler ile geliştirdiği ilişkiler ve bunların Avrupa Bütünleşmesine nasıl yansıdığı Almanya'nın

hangi yaklaşımlar ile hareket ettiği, nasıl bir tutum ortaya koyduğu analiz edilmeye çalışılmıştır. Ancak sözünü ettiğimiz coğrafya çok geniş bir zemini içermektedir. Bölgenin geçmişten beri Almanya ile olan yakın bağı göz önünde tutulduğunda bu bizi incelememizi seçici bir yöntem ile ele almaya zorlamaktadır. Çalışmada Almanya'nın Doğu sınırında yer alan, AB üyesi olan Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve de AB üyesi olmayan Rusya, Ukrayna ile son dönemde Rusya endişesi artan Baltık Ülkelerinin tepkisi inceleme konusu yapılmıştır. Almanya'nın bir takım politik başlıklarda bu ülkelere yönelik nasıl bir tutum ortaya koyduğu, çok taraflı mı iki taraflı ilişkilerde mi ele aldığı, bunun nasıl bir reaksiyonu beraberinde getirdiği ne değinilmiştir. Bunu yaparken de devlet yetkililerin açıklamaları, uluslararası örgütler ya da bölgesel işbirliği platformlarında Almanya'nın sergilediği tutum ve dış politik çıktılarına bakılmıştır. Nihayetinde de bu dış politik çıktıların Rasyonalist mi, Sosyal İnşacı yansımalar mı olduğu analiz edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma boyunca politik başlıklar, bölgeler nezdinde değerlendirilmiştir. Ancak sonuç bölümünde, politik başlıklar göz önünde bulundurularak, Almanya'nın nasıl bir tutum ortaya koyduğu hangi yaklaşımın öne çıktığı oluşturula bir tablo yardımı ile ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu şekilde de Almanya'nın nerede rasyonalist, nerede sosyal inşacı bir tutum sergilediği ya da bu imgelerin nerede ve ne zaman iç içe geçtiği ya da karşı karşıya geldikleri şeklinde bir değerlendirme yapılmıştır. Aynı şekilde söz konusu politik başlıklarda çalışma boyunca yer verdiğimiz ve Alman Dış Politikasının karşı karşıya kaldığı üç önemli soruya da yanıt verilmeye çalışılmıştır.

Gelişmeler bize Doğu Politikası üzerinden, Alman dış politikasında köklü bir değişiklik mi, yoksa bir sürekliliğin mi söz konusu olup olmadığını gösterecektir. Bu şekilde, Avrupa Bütünleşme sürecini ulusal çıkarları uğruna görmezden gelen, kısa vadeli çıkarlarını öncelikli gören jeo-ekonomik bir güç mü yoksa Avrupa Bütünleşmesinde olumlu katkı sağlayan, uluslararası sorumluluklarını öne çıkartan ve uluslararası toplumun sivilleşmesi için çaba sarf eden bir sivil güç olmaya devam edip etmediğini de görmek imkanı da verecektir. Aynı şekilde Alman Dış Politikasında o güne dek temsil bulan yaklaşımların hala varlığını koruyup korumadığını uluslararası konjonktürün etkisi yeni yaklaşımlar ortaya çıkarken bunların Alman Dış Politikasında nasıl yansıma bulduğunu görmemizi de

sağlayacaktır. Bu da bize Berlin'in o güne dek temsil edilen Rasyonalist tutuma ne kadar yakın durduğunu görmek imkanı verecektir.

Tez çalışması sırasında yazılı kaynaklar esas alınarak ikincil kaynak tarama yöntemi ile araştırma yapılmıştır. Yani konu ile ilgili literatürde var olan kaynaklardan alınan veri ve bilgilerin, genelleme, analiz, yorum ve değerlendirmesi yapılarak genel bir sonuç elde edilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle konu ile ilgili ulusal ve uluslararası literatürde yazılı kaynaklar, kitap ve makaleler taranmıştır. Aynı zamanda konu ile ilgili daha derin bilgilere ulaşabilmek için başta konuya ilişkin günlük gazete ve dergiler olmak üzere gelişmelere yer veren yazılı ve sözlü medya araçlarının ve Alman Federal Parlamentosundaki tartışmaların takibi yapılmıştır. Buna ek olarak, konu ile ilgili hipotezlere destek verecek istatistiki bilgi ve kaynaklar ile, Araştırma Enstitüleri ile Vakıfların raporları ve Koalisyon Sözleşmeleri de dikkate alınmıştır. Bu maksatla daha derin ve aktüel bilgilere ulaşmak için, Osteuropa Institut, Osteuropa Gesellschaft, Deutsch-Polnisches Institut, Deutsche Gesellschaft für Osteuropa Kunde, Marion Gräfin Donhoff Vakfı, Konrad Adenauer Vakfı, Friedrich Ebert Vakfı, Heinrich Böll Vakfı ve Deutscher Ostausschuss ile temasa geçilmiştir. Bu sayede düzenli olarak yayınlanan bültenlere abone olunmuş, bu şekilde önemli tartışmalar ve gelişmeler takip edilebilmiştir. Yine üye olunan Osteuropa Gesellschaft'ın düzenli olarak yayınlanan Osteuropa Dergisi ile önemli kaynaklara, Das Parlament adlı Gazete ile Alman Federal Meclisindeki tartışmaları takip etmek mümkün olmuştur.

Tez konumuzu oluşturan Merkezi ve Doğu Avrupa konusunda yeterli Türkçe literatür olmayışı önemli bir eksiklik. Ancak bu eksiklik göz önünde bulundurulmuş, bu maksatla başta Günther Hellmann, Susanne Schattenberger, Werner Weidenfeld ile gerçekleştirilen yazışmalar sayesinde önemli bir literatür posta yolu ile ulaşılmış, yine DGAP Internationale Politik Dergisi Editörlüğünden Charlotte Merk desteği ile ulaşılamayan pek çok sayıdan da yararlanmak mümkün olmuştur.

1.ALMAN YA'NIN YENİ AVRUPA POLİTİKASI, KAVRAMLAR VE MEKANİZMALAR

Alman dış politikası özellikle 1990 sonrasında giderek daha fazla tartışılmaya başlamıştır. Bunun ardında yatan temel neden, Birliğini sağlamış olan Almanya'nın dış politikasında önemli bir değişikliğe gidebileceği ve o güne dek sadık kaldığı "sivil güç" konsepti ile onun gereği olan ilişkileri terk edebileceği endişesi olmuştur.

Ekonomik ve siyasi gücünü birleştirmesi, artan nüfusu, öne çıkan askeri varlığı Almanya'nın güç potansiyeli artan bir devlete dönüşmesini sağlamıştır. Bu gelişme ise, dış politikasında ciddi bir dönüşüm olup olmadığı sorusuna yol açmıştır. Merak edilen, Almanya'nın bu tarihten sonra nasıl bir yol izleyeceği, o güne dek sadık kaldığı ilişkilere bu yeni dönemde nasıl yaklaştığı, genel çizgisinde bir şaşma olup olmayacağı ve güç merkezli politikalar izleyen bir aktöre dönüşüp dönüşmeyeceği olmuştur. Diğer bir ifade ile, Soğuk Savaş sonrasında yeni bir uluslararası düzen inşa edilirken, burada Almanya'nın nasıl bir rol oynayacağı, üzerinde durulan başlıca konulardan biri olmuştur.

Almanya bu yeni dönemde, Avrupa'da öne çıkan bir konuma yükselirken bu ona bir takım cesur adımlar atmak imkanı vermiştir. Ancak belirtilmesi gereken bu cesur adımların gerek resmi çevreler, gerekse kamuoyunun Almanya'nın artık uluslararası politikada daha büyük sorumluluklar taşıması gerektiği düşüncesi ile yakından ilişkili olduğudur. Bu gelişme ise güç olgusunu daha fazla telaffuz edilmesi ve geçmişte başvurulmuş dış politik yöntemlerin yanı sıra, yeni yöntemlerin de dış politikanın inşasında kullanılabileceğini göstergesi olmuştur. Açıkçası bu gelişme de Almanya'nın o güne dek temsil ettiği idealizm ile iç içe geçmiş Sosyal inşacıların işaret ettikleri, "*Dost Devlet Kimliğine*" ne kadar sadık kalacağının merak edilmesini beraberinde getirmiştir.

Özellikle Yugoslavya'nın dağılması sürecinde Almanya'nın AB ile ortak hareket etmeyişi, BM Güvenlik Konseyinde daimi temsilcilik konusundaki ısrarlı tutumu, bu kırılmanın önemli örnekleri olmuştur. Yine Avrupa içi ve dışında askeri varlığını daha net olarak ortaya koyma çabası, 11.Eylül sonrasında uluslararası politikada daha etkili olma arayışları, Irak Krizi ile çıkmaza giren Transatlantik ilişkiler,

Rusya'yı yoğun bir şekilde Avrupa'daki çözüm arayışları sürecine dahil etme çabası, Almanya'nın önemli bir dış politik değişim içinde olduğu düşüncesine destek vermiştir. Bu gelişmeler artık Almanya'nın o güne dek temsil ettiği uzlaşmacı ve uluslararası işbirliğine dayalı bir orta yol izleyen rasyonalist dış politik söylemi bir tarafa bıraktığı ve güç mücadelesine dayanan daha realist bir dış politika benimsediği görüşünün yükselmesini sağlamıştır. Hatta bir kesimin Almanya'nın klasik güç politikaları izlemesi gerektiği ve bunun dış politikasının “normalleşmesinin” gereği olduğu görüşünü ileri sürmesi var olan endişeleri daha da artırmıştır.⁷

Almanya ifade edildiği gibi bu dönemle, Avrupa'da oluşturulmak istenen ortak bir dış ve güvenlik politikası ile çelişen bir takım tutumlar, anı çıkışlar ortaya koymuştur. Ancak aynı dönemde, Avrupa Bütünleşmesine destek vermeye de devam etmiştir. Batı Avrupa Entegrasyonuna ek olarak, MDA ülkelerinin de Batı değerler sistemine dahil olması için ortaya koyduğu çaba bunu göstergesi olmuştur. Bu şekilde bölge ülkelerinin AB ve NATO üyeliklerine destek verirken, aynı şekilde Avrupa'nın Bütünleşmesi düşüncesine sahip çıkmıştır. Ancak bu çaba aynı zamanda Almanya'nın Avrupa'nın doğusunda daha etkili olmak için kullandığı bir araç olarak da değerlendirilmiştir. Başka bir ifade ile Almanya AB Doğu Genişlemesine destek veriyse, bu onun ulusal çıkarları bunu gerektirdiği için gerçekleşmiştir, düşüncesi daha çok tartışılır olmuştur. Çünkü Almanya bu şekilde hem kendi yakın çevresinde bir istikrar alanı yaratılmasına destek vermiş, hem de Avrupa'nın doğusunda varlığını daha net olarak ortaya koyabilmiştir. Almanya Doğulu komşularının Batı ile entegrasyonuna destek vermek sureti ile her şeyden önce onların güvenliğini kazanmıştır. Aynı zamanda da Avrupa'nın batısı ile Rusya arasında sıkışmış olan bu bölgede önemli bir varlık ortaya koyarak Rusya'yı dengelemeyi de başarmış, ama Rusya'yı daha daha yoğun olarak Avrupa işbirliğinin içine sokmayı başarmıştır.

Özetle bu ve benzeri gelişmeler karşımıza daha bağımsız hareket eden/edebilen bir aktör çıkartmaktadır. Ulusal çıkarları ile Avrupa çıkarları arasında bir paralellik olduğunu ileri süren, ancak zaman zaman attığı bir takım adımları ile de buna zarar

⁷ Günther Hellmann, “Konsolidierung statt machtpolitischer Resozialisierung: Kernelemente einer neuen deutschen Außenpolitik”, (Der.) Stefan Böckenferde, **Wohin steuert die deutsche Außenpolitik**, Dresden, TUD Press, 2005, s.54-64.

vermekle eleştirilen bir aktör. Bu hali ile de Alman dış politikası bu yeni dönemde nasıl bir seyir takip ediyor Almanya nereye gidiyor sorusu sık sık sorulmaya başlamıştır.

Bu nedenle çalışmanın I. Bölümünde Almanya'nın dış politikasında karşımıza çıkan ve dış politika inşasını etkileyen kavramlar ve mekanizmalar üzerinde durulmuştur. Bu şekilde 1990'lar sonrasında belli bir değişiklik ya da dönüşüme uğradığı ileri sürülen Alman dış politikası hakkında, belli başlı bir fikir sahibi olmak mümkün olacaktır. Bu genel bakış ise, çalışmamızın asıl konusu olan Almanya-Doğu Avrupa ve Avrupa Bütünleşmesi bağlantısını daha iyi kurmamızda bize destek verecektir.

Alman dış politikası uluslararası ilişkiler teorisindeki pek çok farklı yaklaşım ile açıklamak mümkündür. Ancak Almanya'nın 1990 sonrasında o güne dek temsil ettiği rasyonalist tutumu bir kenara bıraktığı ve de yukarıda yer verildiği gibi zaman zaman güç merkezli bir söylem geliştirdiği bir gerçektir. Dönemin Şansölyesi Gerhard Schröder, Almanya daha yoğun olarak askeri güç kullanmasını Alman ulusunun olgunlaşmasının ve birleşmenin gerçekleşmesinin doğal bir sonucu olarak değerlendirmiştir.⁸ Almanya bu şekilde geçmişteki dış politika çizgisine sırtını dönüp, güç politikasına dönüş işaretini verirken, neorealistlerin iddialarına yakın hareket etmekle, bölgesinde etkinlik sahibi olmaya çalışan bir aktör olarak değerlendirilmiştir. Hatta Avrupa'da geri adım atan eski güçler ABD ve Rusya'nın bıraktığı boşluğu doldurmaya çalışan, ulusal çıkarlarını farklı şekilde savunan bir aktör olarak görülmüştür. Asıl önemli olan, bu sürecin Almanya'nın sivil güç karakterini tartışmaya açmış olduğudur.

Buna karşı çıkan görüşler ise, Almanya özellikle 1990'lı yılların ikinci yarısında askeri potansiyelini ortaya koyduğu ancak bunu bölgesel bir etkinlik için değil insani amaçlar, Avrupa içi istikrar ve barış için kullandığını ileri sürmüşlerdir.⁹ Bu hali ile de Almanya, "Barış için" güç kullanmıştır. Bu dönemde **"Bir daha asla savaş"** düşüncesi, **"Bir daha asla Auschwitz"** düşüncesi ile desteklenirken Almanya

⁸ "Ich bin kein Kriegskanzler", *Der Spiegel*, No:15, 12.04.1999, s.32-37.

⁹ Sebastian Harnisch, "Deutsche Aussenpolitik nach der Wende: Zivilmacht am Ende", *Beitrag für den 21.DVPW Kongress in Halle*, 01/05.10.2000, s.1.

normatif bir dış politika ile ortak değer ve kuralla ile bunu gerektiren işbirliğine sahip çıkmıştır.

Bu şekilde de Almanya'nın bu yeni dönemle beraber, Avrupa inşasında yalnızca güç değil, onun yerine ortak değerlere atıfta bulunduğunu da görmekteyiz. Açıkça bu gerçek bize, Alman dış politikasında 1990 sonrasında o güne dek etkili olan rasyonalist tutumun yanı sıra yeni bir takım yaklaşımların da izine rastlamamıza sebep olmaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın bu bölümünde Alman dış politikasında geçmişte ve günümüzde etkili olduğunu düşündüğümüz belli başlı üç yaklaşım üzerinde durulmuştur. Yani Rasyonalizm, Realizm ve Sosyal İnşacı düşüncenin Uluslararası İlişkiler Teorisindeki yeri ve Alman Dış Politikasında nasıl yansıma bulduğuna yer verilmiştir. Bu da bize ilerleyen bölümlerde Almanya'nın Doğu Politikasında nasıl bir teorik yaklaşım ortaya koyduğunu anlamamızda yardımcı olacaktır. Başka bir ifade ile, Almanya'nın Doğu Politikasının, İngiliz Okulunun işaret ettiği gibi bir "orta yol", yani realizm ve idealizm arasında bir çıkış yolu mu izlediğini gösterecektir. Yoksa askeri gücü öne çıkartan rekabetçi devlet veya uzlaşmacı kimliği ile uluslararası ilişkilere ortak değerler ve işbirliği çerçevesinde katkı sağlayan bir dost bir aktör mü olduğunu görmemizi sağlayacaktır.

II. Dünya Savaşı sonrasında Almanya'nın varlığını Batı İttifakı içerisinde yer almak ve Batı Entegrasyonuna destek vermekten geçmiştir. Bu şekilde Avrupa'da yeniden barış ve istikrar alanı yaratılırken, Almanya'da yeniden egemen bir güç olarak Avrupa politikasına dahil edilmiştir. 1960'ların sonu ve 1970'lere geldiğimizde ise bu defa Almanya, "Batı Entegrasyonuna" ek olarak Doğu ile de ilişkilerini geliştirmeye gayret göstermiştir. Willy Brandt ile öne çıkan Doğu Politikası (Ostpolitik) ile Federal Almanya hem Demokratik Almanya (DDR) hem de başta Rusya olmak üzere Doğu Bloku ülkeleri ile ilişkilerinde önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Her ne kadar "**Doğu**" hiçbir şekilde "**Batı**" için bir alternatif olmamışsa da, Almanya'nın hareket kabiliyeti ve pazarlık gücünü artırdığı da bir gerçektir.

Nitekim Birleşme sonrasında Doğu Avrupa ve Rusya ile ilişkilerin giderek daha çok telaffuz edilmesi Alman Dış Politikasında Doğu Avrupa'ya ilişkin ilginin yeniden uyandığının göstergesi olmuştur. Almanya bu dönemle beraber Avrupa'nın refahı ve güvenliğinin Avrupa'nın doğusunda istikrar ve barış yaratmaktan geçtiği bilinci ile hareket etmiştir. Bu dönemde başta Rusya olmak üzere bir takım ülkelerle iki taraflı ilişkileri öne çıkarılmış, çok taraflı ilişkileri ihmal eden bir tutum ortaya konmuştur. Bazı kereler Avrupa çıkarlarından öte ulusal çıkarları ile hareket eden bir portre çizmiştir. Hatta bu esnada Rusya ile iyi ilişkiler uğruna Rusya'daki demokrasi ve hukuk devleti ihlalleri görmezden gelen tavır sergilenmiştir.

Yukarıda yer verilen bu gelişmeler Alman dış politikasının Birleşme sonrasında önemli yön arayışında olduğunu ortaya koymuştur. Almanya'nın bu yeni dönemde nasıl bir aktör olmak niyetinde olduğu sorusu hem iç hem de dış politik kamuoyunu meşgul etmiştir. Bu nedenle yine çalışmanın bu ilk bölümünde Alman dış politikasının karşı karşıya kaldığı temel sorular üzerinde de durulmuştur. Almanya'nın bu dönemde yaşadığı dönüşüm sürecini göz önünde bulundurduğumuzda, dış politikasına ilişkin üç temel sorunun, bu tartışmanın temelini oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bu üç soru esasında Alman dış politikasında etkisini göreceğimiz Rasyonalizm, Realizm ve Sosyal İnşacılık tartışmasının da etkisinde şekillenmektedir. Bu üç soruya ileride vereceğimiz olumlu ya da olumsuz cevaplar bu yaklaşımların ne denli etkili olduğunu gösterecektir. Daha açık bir ifade ile bu üç soruya ilişkin varacağımız olumlu kanı bize Alman Dış Politikasının Orta Yolcu-Rasyonalist karakterini koruduğunu gösterecektir.

Bunlar;

1-Alman dış politikasında bir süreklilik mi, değişim mi söz konusudur?

2-Almanya bir sivil aktör olmak yerine güç politikasını öne çıkaran bir aktöre mi dönüşmektedir?

3-Alman dış politikası o güne dek destek verdiği çok taraflılık yerine, giderek tek taraflılığa doğru mu kaymaktadır?

Bu nedenle Almanya'nın Doğu Avrupa Politikasını daha iyi anlayabilmek için geçmişten günümüze Almanya'nın Avrupa Entegrasyonuna nasıl yaklaştığı üzerinde kısaca durulmuştur. Bu şekilde Alman dış politikasında Avrupa Bütünleşmesinin önemi ve Alman ulusal çıkarları ile Avrupa Politikasının nasıl bir tutum içinde oldukları da ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu sayede Alman dış politikasında Avrupa Bütünleşmesinin önemi kadar, Almanya ve Avrupa geleceğinin nasıl iç içe geçtiğini daha iyi görmek mümkün olabilecektir.

Avrupa Entegrasyonu sürecinde Almanya'nın Doğu Politikasına ilişkin bir açıklama getirmek isteyen bu çalışmada yukarıda yer verdiğimiz kavram ve süreçler bize yol gösterici olacaktır. Bu nedenle Doğu Politikası, Alman dış politikasında etkili olan, *“rasyonalizm- sosyal inşacılık tartışması”*, *“sivil güç”*, *“süreklilik/değişim”*, *“çok taraflı/iki taraflı işbirliği”*, *“ulusal çıkar”* kavramları çerçevesinde çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu şekilde Almanya'nın Doğu Avrupa politikası analiz edilmeye çalışılırken esasında Almanya'nın o güne dek sadık olduğu çizgiyi takip edip etmeyeceği ya da gelecek için kendisine nasıl bir rol biçtiği ve Alman dış politikası inşasında hangi teorik yaklaşımın öne çıktığı sorusuna da cevap bulunulabilecektir. Bunun ötesinde, Avrupa Entegrasyonu sürecinde Almanya'nın Doğu Avrupa'da ortaya koyduğu tutum ile nasıl bir aktör ruhu ve kimliği ile hareket ettiği, bunun Avrupa geleceğine nasıl yansıdığını görmemiz mümkün olabilecektir.

1.1. Alman Dış Politikası İnşasında Öne Çıkan Yaklaşımlar:

Almanya'nın II. Dünya Savaşı sonrası dönem ile rasyonalist bir dış politika ortaya koymuştur. Almanya'nın bu dönemde etkin olarak Batı Entegrasyonu içinde yer alması, uluslararası işbirliğine destek vermesi, her türlü güç söylemini bir tarafa bırakarak uzlaşma ile müzakereyi öne çıkartan tutumu, NATO, AB ve Trans-Atlantik İlişkilerde ortaya koyduğu yapıcı rol bu yöndeki görüşü desteklemektedir. Nitekim Almanya bu dönemde ulusal sorumlulukları ile değil, uluslararası sorumlulukları ile hareket etmiştir. Aynı şekilde bu dönemde de uluslararası norm ve kuralları dış politikasının merkezine oturtmakla, normatif bir dış politika örneği ortaya koymuştur. İşte bu ve benzeri örnekler bize, Almanya'nın Birleşme öncesinde Rasyonalist bir dış politika dahası İngiliz Okulunun işaret ettiği gibi bir "Orta Yol" izlediğini göstermektedir.

Oysa Almanya, yukarıda da yer verildiği gibi, Birleşme sonrasında çok daha cesur adımlar ortaya koymuş, bir takım ani çıkışlarda bulunmuştur. Bu da günümüzde onun dış politikasının teorik çerçevesinin de tartışılmasına sebep olmuştur. Daha açık bir ifade ile, Alman dış politikası ve geleceğine yönelik tartışmalar, günümüzde farklı teorik yaklaşımları karşı karşıya getirmektedir.

Almanya'nın zaman zaman ulusal çıkar kavramını daha çok öne çıkarması, ikili ilişkileri çok taraflı işbirliğine tercih eden tutumu ve askeri güç başta olmak üzere, güç merkezli söylemlerde bulunması, adeta realizme dönüş olarak değerlendirilmiştir. Oysa aynı dönemde Almanya, uluslararası politikada ortak norm ve kuralların geçerliliği düşüncesine de sahip çıkmakta, ulusal çıkar ile Avrupa çıkarları arasında paralellik kurmaya gayret etmektedir. Bunun ötesinde kimlik, kültür, değerlere atıfta bulunan bir takım tutumlar ortaya koymaktadır. Bu hali ile de Sosyal İnşacıların dikkat çektiği uluslararası politikanın maddi değil, düşünsel, sosyo kültürel ve normatif unsurlardan oluştuğu tezine yakın hareket etmektedir. Buna ek

olarak da hala geçmişte temsil ettiği Rasyonalist söylemi sürdürmekte, benimsediği “Orta Yola” düşüncesi çerçevesinde adeta realizm ve idealizm arasında bir denge kurmaktadır. Bu şekilde de uluslararası politikadaki yerini sağlamlaştırarak, uluslararası ilişkilerde daha etkin bir aktör olmaya çalışmaktadır.

Bu hali ile Alman Dış Politikasının, Rasyonalizm-Realizm ve de Sosyal İnşacı yaklaşımlar ile şekillendiği, dahası bu tartışmanın içinde kaldığını görmekteyiz. Bu nedenle söz konusu bu çalışmada Almanya’nın Doğu Politikasının nasıl bir yaklaşım ortaya koyduğu, bu teoriler etrafında açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bize Almanya’nın ortaya koyduğu tutum ve geliştirdiği söylemlerde hangi yaklaşıma yakın hareket ettiğini görmek imkanı verecektir. Aynı zamanda da Alman dış politikasının nasıl bir dönüşüm içinde olduğu, değişimi sürekliliğe tercih ederek sivil güç olmaktan çıkmak iradesinde olup olmadığını görmemize yardımcı olacaktır.

Bu amaçla öncelikle, Rasyonalizm¹⁰, Realizm ve Sosyal İnşacı yaklaşımlar hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Buna bağlı olarak da bu yaklaşımların Alman dış politikasında nasıl bir yön verdikleri, nasıl karşı karşıya geldiklerine yer verilmiştir. Bu bize hem Alman dış politikasının nasıl bir teorik temel üzerine inşa edildiğini gösterecek, hem de Almanya’nın dönem dönem sergilediği tutumu nasıl bir kimlik ve psikoloji ile ortaya koyduğunu, Almanya’nın Doğu Avrupa’daki tutumunu daha iyi anlamamızda bize yardımcı olacaktır.

1.1.1. “Orta Yol” olarak Rasyonalizm ve İngiliz Okulu:

İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ilişkiler disiplini içinde sistemli bir yaklaşım olarak yer alan İngiliz Okulu, temelde iki düşünceye dayanmaktadır. Bunlardan ilki, uluslararası toplumun normatif yapısını tarihsel bir bakış açısıyla ele alan Arnold Hermann Ludwig Heeren’in tarihçi yaklaşımıdır. İkincisi ise uluslararası sistemleri farklı zaman ve mekanlarda analiz eden ve medeniyet kavramı

¹⁰ Çalışma boyunca Rasyonalizm ile, Neorealizm ya da Neoliberalizm değil, Andrew Linklater’in Grotiusçu ya da İngiliz Okulu uluslararası teoriyi tanımlamak için kullandığı rasyonalizm ifadesi kast edilmiştir.

Andrew Linklater, “İngiliz Okulu“, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, (Der.) Scott Burchil, Andrew Linklater, İstanbul, Küre Yayınları, 2014, s. 123-153.

çerçevesinde şekillenen karşılaştırmalı yaklaşımdır.¹¹ Heeren'e göre uluslararası toplum birbirinden bağımsız, ortak çıkarlara sahip olan devletler sisteminden oluşmaktadır. İngiliz Okulu, Heeren'in bu uluslararası toplum anlayışını daha da geliştirmiş bu ortak çıkarlara bir de ortak norm ve kuralları dahil etmiştir. Bu hali ile İngiliz Okulu da Realistler gibi uluslararası sistemin varlığına dikkat çeker ve de devletlerin bu sistemde aktör olarak yer aldıklarını kabul etmektedirler. Ancak İngiliz Okulu, Realistlerden farklı olarak devletleri bu uluslararası sistemin tek ve değişmez aktörleri olarak ele almazlar. Onun yerine devletleri uluslararası toplum anlayışı çerçevesinde zamansal ve mekânsal bir karşılaştırma içinde değerlendirmektedirler.

İngiliz Okulunun öne çıkan bir özelliği mensuplarının geliştirdikleri “Orta Yol” yaklaşımıdır. Bu şekilde var olan ikilemleri aşmayı ve bunları bir sentez içinde bir araya getirmeye çalışan İngiliz Okulu mensubu yazarlar, Realizm-İdealizm tartışmasında bir orta yol geliştirmeye çalışmışlardır. Başka bir ifade ile İngiliz Okulu, güç politikaları, daimi barış, ulusal çıkarlar- tek dünya, ulusal egemenlik- küresel bağımlılık gibi ikilemleri bir tarafa bırakarak uluslararası ilişkileri bu tartışmaların ötesinde açıklamaya çalışmak gayreti içindedirler.

İngiliz okulun bir diğer özelliği uluslararası sistemi açıklamak için realizmin kar-zarar hesabından, uluslararası toplumu açıklamak için ise kurumsal ve söylemsel yaklaşımdan, nihayetinde dünya toplumunu açıklayabilmek için de normatif yaklaşımdan yararlanmasıdır. Burada kar zarar hesabı ya da maliyet-fayda analizi önemlidir. Çünkü uluslararası sistem, onu oluşturan temel aktörler olan devletlerarası çıkarların şekillendirdiği bir yapıdır. Kurumsal ve söylemsel yaklaşımları dikkate alır çünkü uluslararası toplum, devletlerin anarşik bir yapı içinde düzeni diplomasi ve savaş gibi olgular ile uluslararası hukuk gibi kurallar yardımı ile kurduğu bir yapıdır. Yine normatif yaklaşımı dikkate almasının nedeni de dünya toplumunu oluşturan bireylerin birbirine karşı sorumluluklarını bir görev olarak yerine getirdiği yapılar olmasıdır.

İngiliz Okulu uluslararası ilişkilere dair temel felsefi yaklaşımların tamamını bir arada değerlendirmekte ve bunları gelenek kavramı ile açıklamaktadır. Başka bir

¹¹ Jacek Czaputowicz, “The English School of International Relations and Its Approach to European Integration”, **Studies & Analyses**, Cilt 2, No.2, 2003, s.5.

ifade ile İngiliz Okulu bir şekilde uluslararası ilişkilerin farklı boyutlarına odaklanan üç geleneği temel almaktadır.¹² Burada aslında uluslararası ilişkileri açıklamakta kullanılan üç teoridir ki bunlar realizm, devrimcilik ve bu ikisi arasında bir orta yol olarak sunulan rasyonalizmdir. İngiliz Okulu temsilcilerinden Martin Wight, özellikle bu üç gelenek üzerinde durmuştur.¹³ Bu geleneklerden ilki olan realizmin temeli Hobbes ve Machiavelli'ye dayanmaktadır. Realizmin en belirgin özelliği devleti ana aktör olarak alması ve devletlerarası ilişkilerde güç merkezli bir yaklaşım ortaya koymasındır. Realistlere göre uluslararası sistem anarşiktir, çünkü devletlerarası ilişkilerde sürekli bir çatışma ve güç mücadelesi söz konusudur. Bu gerçek de uluslararası sistemde düzenin sağlanmasını zorlamaktadır.

İkinci yaklaşım ise temeli Kant ve Marx'a dayanan Devrimciliktir. Söz konusu bu gelenek ahlaki bir evrenselcilik anlayışı ortaya koymakta, temel aktör olarak insanı öne çıkartmakta ve de devletlerin sınırını aşan bir küresel beraberlikten söz eder. Devrimcilik anlayışına göre uluslararası toplum, devletler toplumunun ötesinde olan bir olgudur.

Bu hali ile söz konusu bu iki teori esasında uluslararası ilişkileri açıklamaya çalışan iki uç teori olmaktadır. Biri devlet merkezli, anarşik ve çatışmacı bir düzenden söz ederken, diğeri ise, insan merkezli, kuralları ve küresel bağımlılığı öne çıkartmaktadır. İşte Martin Wight bu iki uç teori arasında bir üçüncü teori olarak rasyonalizme dikkat çekmekte ve onu bir üçüncü yol olarak sunmaktadır. Temeli Hugo Grotius'a dayanan rasyonalizm, realizm gibi devleti analizinin merkezine koysa da, devlet dışı aktörleri de analizinin içine almaktadır. Rasyonalizm realizmin savunduğu anarşik yapıyı kabul etmekte ancak bu anarşik yapıda bile devletlerin ve devlet dışı aktörlerin bir düzen kurabileceklerini kabul etmekte, bu anlamda özellikle realizm ile arasına ciddi bir mesafe koymaktadır. Rasyonalizmin çerçevesini çizdiği bu düzen de realistlerin dikkat çektiği uluslararası sistemden farklı olarak uluslararası bir toplum ortaya koymaktadır. Belirtilmesi gereken burada uluslararası toplumu ve onun gerektirdiği düzeni kuranın devletlerin kendileri olduğudur. Çünkü devletler

¹² Mustafa Serdar Palabıyık, "İngiliz Okulu", **Uluslararası İlişkiler Teorileri** (Der.) Ramazan Göze, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014, s.229.

¹³ Martin Wight, **International Theory: The Three Traditions**, Leicester, Leicester University Press 1991, s.15-16.

ölümsüzlüklerini sağlamak ve de çıkarlarını, refahlarının devamı için bu düzene ihtiyaç duymaktadırlar. Bunu da kurallar vasıtası ile sağlamaktadırlar. Bu nedenle de rasyonalizmin uluslararası hukuk, uluslararası ticaret, diplomasi, müzakere vbz. kurumlar ve yapılar vasıtası ile anarşik olduğunu kabul ettikleri yapıda bir düzen oluşturulabileceği inancı içindedirler.

Nitekim Realizm düzen kavramını bir siyasi çerçevede ele almakta ve de düzenin ancak güç dengesi kurulması suretiyle oluşturulabileceğini savunmaktadır. Buna karşılık Devrimcilik ise düzenin önemine dikkat çekmekte ancak realistlerden farklı olarak düzenin güç ile değil halklara kendi kaderini ele almak hakkının verilmesi ile sağlanacağını ileri sürmektedir. Bu hali ile de Devrimciler, ahlaki/etik bir çerçeve çizmektedir. Üçüncü bir teori olan rasyonalizm ise düzene ilişkin hukuki bir çerçeve çizmekte ve düzenin ancak uluslararası hukukun garanti edilmesi ve egemenliklerin karşılıklı tanınması suretiyle sağlanacağını savunmaktadırlar.¹⁴

Bu şekilde Realizm ulusal sorumluluklar, Rasyonalizm uluslararası sorumlulukları, Devrimcilik düşüncesi ise, insanlara karşı olan sorumlulukları öne çıkartmaktadır.¹⁵ Bunu başka bir şekilde kategorize eden İngiliz Okulu yazarlarından Alex Bellamy ise, Realizmin liderlerin vatandaşlarının refahını sağlama sorumluluklarına, Rasyonalizmin devletlerin uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde birbirlerine yönelik sorumluluklarına, Devrimciliğin ise sınırların ötesinde bireylerin refahının sağlanması yönündeki sorumluklara işaret ettiğini ileri sürmüştür.¹⁶

Özetle İngiliz Okulunun dikkat çektiği bu üç teori ya da gelenek esasında birbirinden bağımsız değildirler. Bunlar zaman zaman birbirleri ile kesişmekte, zaman zaman ise aralarına derin uçurumlar koymakta ama birbirine etki eden hatta besleyen yapılar olmaktadır. Bu hali ile Rasyonalizmin diğer iki teori arasından bir çıkış yolu olarak görülmekte dahası bir orta yol ortaya koymaktadır. Nitekim Realizm çatışmacı ve güç merkezli bir sistem portresi çizerken, Devrimcilik ise oturmuş, dengelenmiş

¹⁴ Martin Wight, **Western Values in International Relations**, (Der.) Herbert Butterfield ve Martin Wight, Diplomatic Investigation, Cambridge Ma, Harvard University Press, 1966, s.106.

¹⁴ Palabıyık, age., s.230.

¹⁵ Palabıyık, age., s.231.

¹⁶ Alex Bellamy, *"The English School"*, **International Relations Theory for the Twenty First Century: An Introduction**, Routledge, (Der.) Martin Griffith, Londra/New York, 2007, s.78.

uluslararası düzeni bozabilecektir. Tim Dunne birbirine zıt iki uç teori olarak gördüğü Realizmi ve Devrimcilik çatışmasının Rasyonalizm vasıtası ile çözülebileceğine işaret etmiştir.¹⁷ Bu hali ile rasyonalizmi öne çıkartan İngiliz Okulu aynı zamanda var olan ya da oluşması muhtemelen ikilemlerin aşılmasında da bir çözüm yolu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda yer verdiğimiz üç gelenek gereği İngiliz Okulu üç kavrama işaret etmektedir. Bunlar Realistlerin dikkat çektiği uluslararası sistemi Rasyonalistlerin dikkat çektiği uluslararası toplum ve Devrimcilerin dikkat çektiği dünya toplumdur. Uluslararası sistem ile kast edilen Realizmin dikkat çektiği anarşik uluslararası sistemdir. Uluslararası sistemin özelliği bunun bir anarşik yapı olması ve bu sistemin aktörü olan devletlerin de sürekli olarak birbirleri ile etkileşim içinde olduklarıdır. Bu hali ile uluslararası sistem güç politikaları ile örülmüştür. Uluslararası toplum ise uluslararası sistemin ötesinde bir şeydir. Burada güç den ziyade öne çıkan, ortak çıkarlar ve ortak değerlerdir. Bunların bilincinde olan, bu çerçevede hareket eden devletler etkileşime girerken ortak kurallar ve kurumları dikkate almaktadır.

İngiliz Okulunun ortaya attığı uluslararası toplum kavramı aslında yine yukarıda yer verilen etkileşimin bir ürünüdür. İngiliz Okulu yazarlarından Hedley Bull, anarşi de olsa düzen kurulabileceğini ancak bunun üç farklı kural grubu ile gerçekleşeceğine işaret etmiştir.¹⁸ Bunlardan ilki devletlerin bir toplum oluşturup o toplum içinde yer almak ilkesidir. İkincisi bir arada yaşamak kuralıdır ki bu düzen koyucu hukuk kurallarının konması demektir. Üçüncüsü ise işbirliği kuralıdır ki bu kural devletlerin askeri ve siyasi işbirliğinin ötesinde ekonomik ve kültürel işbirliğine gitmeleri demektir.¹⁹ Yine Bull'a göre Bu üçünün de uygulanması ve etkin olabilmesi için bunların devletler tarafından oluşturulması, yorumlanması uyarlanması, meşrulaştırılması ve korunması gerekmektedir. Bu ise Bull'a göre ancak uluslararası toplumun kurumları vasıtası ile olabilir. Bu kurumlar da güç dengesi, uluslararası

¹⁷ Thomas Dunne, "The English School. An Underexploited Resource in IR", **Review of International Studies**, Cilt 27, No.3, 2001, s.139.

¹⁸ Hedley Bull, **Anarchial Society: A Study of Order in International Politics**, Macmillan Press, Basingtoke, 1977, s.50-51.

¹⁹ Hedley Bull, **Anarchial Society: A Study of Order in International Politics**, Macmillan Press, Basingtoke, 1977, s.50-51,

hukuk, diplomasi, savaş ve büyük güçlerin uyumudur. (Almanya, II. Dünya Savaş sonrasında Batı Bütünleşmesine destek veren ve Trans-Atlantik İşbirliğinde yer alan demokratik bir hukuk devleti olarak bu kurumları benimsediğı gibi, bunları Birleşme sonrasında da uygun hareket edecektir. Çalışmamızın Almanya'nın Doğı Avrupa Politikasındaki gelişmelere yer veren ilerleyen kısımları ise bize bunun Doğı Politikasında nasıl yansıma bulunduğunu gösterecektir.)

Buradan yola çıkarak İngiliz Okulu nasıl üç geleneğı bir arada tanımlayıp Rasyonalizm'i bir ara yol olarak sunmakta ise bunun benzeri, üç uluslararası yapı içinde yaptığını görmekteyiz. İngiliz Okulu bu üç yapıyı tanımlarken uluslararası toplum kavramını esasında uluslararası sistem ve devletler toplumu kavramlarının içinden bir ara kavram olarak sunmaktadır. Ancak Rasyonalizm diğeryaklaşımların yok sayıldığı anlamına gelmediğı gibi İngiliz Okulunun uluslararası toplum kavramı diğeryiki kavram olan uluslararası sistem ve devletler topluluğunun yok sayıldığı demek değildir. Bu hali ile İngiliz Okulu hem devlet merkezli bir anarşik yapı tanımakta ama aynı zamanda devlet kadar devlet dışı aktörleri de bu analize dahil ederek uluslararası hukuk ve diplomasi başta olmak üzere güç merkezli çatışmacı bir dünyada düzen kurulabileceğini ve devletler kadar bireylerin de çıkarlarının korunabileceğini ileri sürmüş olmaktadır. Bu şekilde de İngiliz Okulu ortaya koyduğu bu kavramsal üçleme ile uluslararası ilişkilerin açıklanması sürecine önemli bir esneklik kazandırmıştır.

Bu arada belirtilmesi gereken bir diğeryönemli konu İngiliz Okulunun kendi içinde de farklılıklar ortaya koyduğu ve bu farklılıkların iki temel kategoride toplanabileceğidir. Bu hali ile İngiliz Okulu, Çoğulcular ve Dayanışmacılar diye iki grupta toplanmaktadır. Realizme daha yakın olan Çoğulcular, (Hedley Bull, Robert Jackson ve James Mayall) uluslararası toplumu devlet merkezli bir anlayış ile ele almaktadırlar. Üstelik bu, katı denilebilecek bir devlet merkezli anlayıştır. Çoğulcular anarşik yapıya sahip çıktıkları gibi, uluslararası toplum esasında anarşi altında düzen arayışının bir sonucudur. Aynı şekilde de bu yapıda devlet egemenliğı esastır ve devletler egemenliklerinin tanınması, devam etmesi için mücadele vermektedirler. Bu hali ile de Çoğulcular, Realistlerin uluslararası sistemin devletlerin sürekli bir güç mücadelesi içinde olduklarını ileri süren görüşüne yakın

durmaktadır. Çoğulculara göre düzen önceliklidir ve adalet bunun gerisinde gelmektedir. Devletler anarşik olan uluslararası toplumda öncelikli olarak düzen yaratmak iradesindedir. Çoğulcular için düzenin öncelikli, adaletin ikinci planda kaldığını ortaya koyan en tipik gösterge onların insani müdahale gibi durumlara egemenliği kısıtlayacak olmaları gerekçesi ile karşı çıkmalarıdır.²⁰

İngiliz Okulunun diğer kanadını oluşturan Dayanışmacılar ise Devrimcilere yakın durmaktadır. Dayanışmacılara (John Vincent, Tim Dunne, Nicholas Wheeler) göre uluslararası toplumun merkezini devletler değil bireyler oluşturmaktadır. Bu hali ile Realistler ve de Çoğulcuların devlet merkezli analizlerinin aksini savunan Dayanışmacılar, devleti sadece bireyin haklarını korumakla görevli bir aracı kurum olarak analizlerine dahil etmektedir. Burada da Çoğulcuların aksine adaletin öne çıktığı ve de düzenin ikinci plana geçtiğini görmekteyiz. Hatta devletin sınırları insan hakları ve insani müdahaleler için bir engel teşkil etmemektedir.²¹ Bu hali ile de Dayanışmacılar çerçevesini çizdikleri uluslararası toplumda artık devletin değil bireylerin hakları sorgulanmakta ve kullanılmaktadır. Dayanışmacılara göre devletler bireylerinin haklarını korumakta yetersiz kaldıklarında insani müdahale gereklidir. Bu hali ile adalet öne çıkarken Dayanışmacılar “kaba bir ahlak” temsil etmekte, oysa az önce söz ettiğimiz Çoğulcular ise “ince ahlakı”²² temsil etmektedirler.

Çift kutupluluğun ortadan kalkması dayanışmacılığın gelişmesi için imkan sağlamıştır. Aynı şekilde 11 Eylül saldırısı ve bunun beraberinde getirdiği güvenlik kaygısı yoğun bir güvenlik arayışının yükselmesi ve var olan askeri kısıtlamaların esnekleştirilmesi hatta kaldırılmasının önünü açmıştır.

Almanya’nın Birleşme Sonrasında askeri güç kullanımını öne çıkarışı Kosova, Afganistan’da askeri müdahalelerde bulunması bu anlamda bizim için çok önemlidir. Dahası bize önemli bir işaret vermektedir. Çünkü Almanya gerek Kosova, gerekse Afganistan olmak üzere burada hem BM çatısı altında yer almış uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde ve asıl insani müdahalelerde bulunmak maksadıyla askeri gücün daha yoğun olarak kullanımı sürecine katkı sağlamıştır. Bu gerçek de bize

²⁰ Dunne, age., s.11.

²¹Barry Buzzan, “*From International to World Society: Structural Realism and Regime Theory Meet the English School*” , **International Organization**, Cilt 47, No.3, 1993, s.47.

²² Palabıyık, age., s.240.

Birleşme sonrasında Almanya artık alan dışına çıkmış olsa ve daha etkin olarak askeri müdahalelerde yer almış olsa da bu Realistlerin anlayışı ile bir güç mücadelesinin, çıkar arayışının ürünü değildir. Onun yerine Almanya'nın bu çıkışı merkezinde insani kaygıların yer aldığı Rasyonalizmin Dayanışmacı kanadına yakın bir anlayışın ürünü olmuştur.

Bu hali yukarıdaki açıklamalar bize İngiliz Okulunun nasıl bir ikilemlerle karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Ancak Barry Buzan, İngiliz Okulunun içine düşüğü bu ikilime yine İngiliz Okulunun “Ara Yol” yöntemi ile çözmektedir. Ona göre Çoğulcu ve Dayanışmacı görüşü birbirine zıt, kesişen birer teori olarak algılamak yerine bunları uluslararası toplumu açıklamaya çalışan iki uç olarak görmek, uluslararası toplumu da bunların ortasına yerleştirmek çözüm olacaktır. Bu şekilde bunların zıtlaşan değil, örtüşen yanına dikkat çekmektedir. Devletler uluslararası toplumda varlıklarını korumaya devam edecek ama aynı şekilde de bireylerin haklarını koruyacak şekilde daha esnek bir egemenlik anlayışı ile hareket edeceklerdir. Bu şekilde devlet egemenliği düzene zarar verecek şekilde bozulmayacak ama aynı zamanda da büyük güçlerin küçük devletlere insani müdahale bahanesiyle içişlerine karışması onlar üzerinde baskı kurmasının önüne geçilecektir. Burada da uluslararası kurallar ve kurular ile bu egemenlik bir şekilde garanti altına alınmış olacaktır. İşte bu yaklaşım Almanya'nın Doğu Politikasını bölgesel gelişmeler çerçevesinde incelediğimiz ilerleyen bölümlerde bize yol gösterici olacaktır. Çünkü Almanya yukarıda da yer verdiğimiz gibi insani müdahalelerde bulunacak, demokrasi, hukuk devleti, insan hakları konusunda eleştirilerde bulunacak, ancak bunları hep uluslararası norm, kural ve kurumlar çerçevesinde yapacaktır. Bu da bize Almanya'nın o güne dek sahip çıktığı “Orta Yol” bir Rasyonalist Dış Politika çizgisine günümüzde Doğu Politikasında süreklilik ilkesi çerçevesinde sadık kaldığı yönündeki düşüncemizi kanıtlamakta destek olacaktır.

Yukarıda verilen açıklamalar bize İngiliz Okulunun uluslararası ilişkileri açıklamaya çalışan diğer teoriler ile ilişkili olduğunu da göstermiştir. Özellikle Realizm ile benzerlikler gösteren İngiliz Okulu, Realizm gibi devlet merkezli analizi, anarşik yapıyı kabul etmiş olması ile Realistlere yakındır. Yani bu iki anlayış hem İngiliz

Okulu hem de Realizmde karşımıza çıkmaktadır. Ancak Realistler uluslararası sistem ve onun anarşik yapısını devletler arasında çıkarlar odaklı mücadelenin bir ürünü olarak görürlerken İngiliz Okulu, bu anarşi içinde bir düzen kurulabileceğine inanmaktadırlar. Bunun içinde uluslararası hukukun ortaya koyduğu normlar, kural ve kurumlara atıfta bulunarak bu düzenin bunlarla kurulacağını savunurlar.

İngiliz Okulu ile yakın ilişki içinde olan bir diğer yaklaşım ise Sosyal İnşacılarıdır. Özellikle İnşacıların öncüsü Alexander Wendt, Sosyal İnşacılar ile İngiliz Okulu arasında önemli bir ilişki kurmuştur. Her şeyden önce her ikisinin de devlet merkezli olması, uluslararası sistem, uluslararası toplum kavramlarını dikkate alması ama bu yapıların mutlak değişmez değil, aksine tarihsel ve mekânsal süreç içinde değişime açık olduğunu kabul etmeleri aradaki benzerlikleri ortaya koymaktadır. Aynı şekilde hem İngiliz Okulu hem de Sosyal İnşacılar Kimlik kavramına dikkat çekmekte devletin kimliğinin oluşumunda kültürün–kültürel faktörlerin etkisini savunmaktadır. Bu hali ile de anarşik olan uluslararası toplumun evrime uğrayabileceği ve hatta farklı yapıların da ortaya çıkabileceğini ileri sürmeleri yine var olan ortaklığı ortaya koymaktadır.²³ Buna rağmen iki teori arasında öne çıkan farklar vardır. İngiliz Okulu tarihsel boyuta dikkat çekerken Sosyal İnşacılar sosyolojik boyutu öne çıkartmaktadırlar. Bu hali ile de Sosyal İnşacılar bu anlamda Realizmin tarih dışı analizine yakınlaşmaktadırlar. İngiliz Okulu anarşik yapıyı kabul edip bunun düzene sokulabileceğini savunur ama anarşinin kendisini sorgulamaz. Oysa Sosyal İnşacılar bunun aksine anarşi kavramının kendisini sosyolojik boyutu ile analizlerine dahil ederek bu kavramın kendisini sorgulamaktadırlar.²⁴ Buna rağmen Christian Reus Smit, iki yaklaşımın farklarını tartışmak yerine bunların ortak noktalarına değinmenin daha anlamlı olduğunu ileri sürmektedir.²⁵ Bunun yapılması durumunda da uluslararası ilişkilerin daha anlaşılır olacağını ifade etmektedir. Bu şekilde İngiliz Okulunun Dayanışmacı Kanadının Sosyal İnşacılara daha yakın olduğunu ileri süren Smit'e göre şayet bu iki teori bir işbirliğine gidecek olursa bu Sosyal İnşacıların, Dayanışmacıların savunduğu normatif ve insan hakları merkezli yaklaşımın Sosyal

²³ Christian Reus Smit, “*Konstrüktivizm*”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, (Der.) Scott Burchil, Andrew Linklater, İstanbul, Küre Yayınları, 2014, s. 301.

²⁴ Czaputowitz, age., s.28.

²⁵ Smit, age., s.305.

İnşacılara da etki edeceği ve İnşacı yaklaşımın daha normatif bir yapı kazanacağını savunmaktadır.

Özetle İngiliz Okulu anarşik yapıyı ve devleti temel aktör olarak kabul eden anlayış ile Realizme yakınlaşmaktadır. Buna karşılık uluslararası ilişkilerde kimlik ve normların uluslararası toplumun oluşmasında etkili olduğu görüşüne sahip çıkmak suretiyle de Sosyal İnşacılara yaklaşmaktadır.²⁶

Açıkçası yukarıda yer verdiğimiz bu görüş bize Rasyonalizm veya İngiliz Okulunun Realizm ve Sosyal İnşacılık ile yakın bir ilişki içinde olduğunu ve bunların birbirine etki ettiğini göstermektedir. Bu da esasında o güne dek Rasyonalist bir karakter ortaya koyan Alman Dış Politikasında zaman zaman güç merkezli ve çıkar odaklı, hatta daha yoğun askeri kuvvet kullanımını ön gören Realizme kayan söylemleri daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Ancak aynı zamanda da Alman Dış Politikasında 1990 sonrasında Sosyal İnşacı imgelerin daha fazla telaffuz edilerek, bireysel ve maddeci bir söylemin nasıl toplumsal ve insan odaklı bir anlayış desteklendiğini görmemize de yardımcı olacaktır.

1.1.2. Rasyonalist Kökenli Yaklaşımlar olarak Neorealizm ve Neoliberalizm:

Yukarıda yer verdiğimiz İngiliz Okulunun bize bir Orta Yol olarak sunduğu Rasyonalizm zaman zaman Rasyonalist kökenli olarak değerlendirilen teoriler (Neo Realist ve Neo Liberaller yaklaşımlar) birbiri ile karıştırılmaktadır. Daha açık bir ifade ile “Grotiusçu” ya da İngiliz Okulu uluslararası teoriyi tanımlamak için kullandığı rasyonalizm ya da rasyonalist ifadeler farklı anlamda kullanılmaktadır. Bu nedenle olası bir anlam kargaşasına sebep vermemek adına rasyonel seçim teorisine dayanan teoriler olan neo realizm ve neo liberalizm üzerinde durularak bu yönde kısa bir açıklama yapmak uygun görülmüştür.

Realizm II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ilişkileri açıklamaya çalışan hakim teori haline gelmiştir. Buna rağmen, devlet merkezli ve çatışmacı bir anarşik düzen üzerinden uluslararası ilişkileri açıklamaya çalışan realizme alternatif yaklaşımlar ortaya çıkmış bu da realist teorinin kendisini gözden geçirmek durumunda kalmasına

²⁶ Palabıyık, age., s.245.

sebeup olmuştur. Bunun en tipik göstergesi o güne dek uluslararası sistemi devlet arasındaki etkileşime dikkat çekerek açıklamaya çalışan Claude, Morgenthau, Carr, gibi Klasik Realistlerin, devlet dışı aktörleri ve ulus aşırı ilişkileri de analizlerine dahil eden Keohane, Nye gibi liberal teorisyenlerin eleştirisine maruz kalması olmuştur. Bu şekilde de uluslararası ilişkileri çatışmacı ve mutlak güç merkezli olarak açıklayan, temel aktör olarak çıkarların yönlendirdiği devleti alan ve ulusal sorumluluklara yer veren anlayışın karşısına ulus altı-ulusal, uluslararası ve ulus ötesi aktörler eklenmekte bunların siyasi, ekonomik ve sosyal ilişkiler içerisinde bir etkileşimde oldukları kabul edilmektedir.²⁷

Özellikle Keohane ve Nye'in, "karşılıklı karmaşık bağımlılık" anlayışı çerçevesinde egemen devletlerin uluslararası siyasette oynadıkları rol gözden geçirilmiş, devletlerin uluslararası sistemde öncelikli rolleri yine kabul görmüş ancak karşılıklı bağımlılık ilişkisinin devletin doğasını ve etki etme gücünü değiştirdiği de ileri sürülmüştür.²⁸ Aynı şekilde Realistlerin dikkat çektiği askeri güçler dengesinin, siyasi sonuçları tek başına belirlemediği, bu şekilde ortaya çıkan karşılıklı bağımlılık ilişkisi ile birlikte devletlerarasında yeni iktidar ilişkileri ve çekişmelerin de oluştuğu ortaya konmuştur.²⁹

II. Dünya savaşı sonrasında uluslararası ilişkilerde hakim teori durumuna yükselmiş olsa da Realizme yönelik söz konusu bu eleştiriler teorinin kendisini yenilmesi, revize etmesini beraberinde getirmiştir. Bu yönde en önemli çıkış Kenneth Waltz'dan gelmiştir. Kenneth Waltz'in, "*Theory of International Politics*" adlı eseri Realist teoride köklü bir dönüşümün habercisi olmuştur. Kenneth Waltz bu şekilde Realizm yerine Neorealizmi ortaya koyarken bu teorityi iki temele dayandırmıştır. Bunlardan ilki, uluslararası sistem anarşiktir ve bunun sebebi düzen kuracak merkezi bir üst otoritenin yokluğudur. Bu anarşik sistemde devletlerin öncelikli amacı, hayatta kalmaktadır. İkinci ise, bu hayatta kalma mücadelesinin yoğun güç kullanımı

²⁷ Richard Ashley, "The Poverty of Neorealism", **Neorealism and Its Critics**, (Ed.) Robert Coehane, New York, Colombia University Press, 1986, s.255-300.

Richard Ashley, "Political Realism and Human Interests", **International Studies**, Quarterly, s.25.

Ayrıca bakınız; Smit, age, s. 286.

²⁸ Josef S. Nye, "*Neorealism and Neoliberalism*", **World Politics**, 1988, s.40.

²⁹ Smit, age., s. 287.

gerektirdiği devletlerin bu nedenle varlıklarını sürdürebilmeleri için askeri güçlerini maksimize etmeleri gerektiğidir. Devletler askeri güçlerini artırmak zorundadır çünkü bir devletin askeri gücünü artırması bir diğerinin önemli bir tehdit ile karşı karşıya gelmesi demek olacaktır. Bu ise çıkarların korunamaması ve faydanın maksimize edilememesi demek olacaktır. Başka bir ifade ile bu anarşik düzende devletler sıfır toplamlı bir oyun ile karşı karşıyadırlar. Bu nedenle bu şekilde davranmak onlar için bir zorunluktur.

Devletlerin bu şekilde davranmak zorunda olduklarını ileri süren Kenneth Waltz, uluslararası sistemin merkezine devleti oturtmaktadır. Bu şekilde devletleri kendilerini tehdit eden devletlere karşı tetikte olmaya davet etmekte onlara bir savunma pozisyonu yüklemektedir. Bu nedenle Kenneth Waltz'a göre devletler uluslararası güç hiyerarşisinde pozisyonlarının bilincindedirler ve bu pozisyonu da varlıklarının devam edebilmesi için maksimum düzeyde yükseltmek hedefindedirler.³⁰

Bu nedenle Kenneth Waltz güç mücadelesinin uluslararası ilişkilerin belirleyici unsuru olup devletlerin bu anarşik düzende sürekli çatışma içinde olduklarını ileri sürmektedir. Bu nedenle bu denli kaotik bir dünya da ya da uluslararası sistemde devletlerarasında bir işbirliği veya dayanışmanın olması mümkün değildir. Olsa bile bu çok düşük ve yüzeysel bir işbirliği olabilecektir ancak. Kenneth Waltz bu şekilde Realizme yeni bir yorum ve dinamizm katmıştır.³¹ Ancak buna rağmen Kenneth Waltz, farklı yaklaşımların eleştirisine maruz kalmıştır. Başını Robert Koehane'ın çektiği Neoliberaler özellikle bu işbirliği üzerine yoğunlaşmışlar ve de Neorealistler bu yönde eleştirmişlerdir. Realistler şayet bir işbirliği olsa da bunun ancak uluslararası sistemde etkin olan öne çıkmış olan bir devletin liderliğinde gerçekleşeceğini ileri sürmüşlerdir.³² Bu da ancak bu öncü devletin sistemde gücünü yansıttığı ve hegemonyasını kurduğu ölçüde mümkün olabilecektir. Burada esasında İki Kutuplu dünyada dikkatler ABD'ye çekilmiştir. ABD adeta bu anarşik düzende

³⁰Smit, age., s. 288.

³¹Jack Donnelly, “*Realizm*”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, (Der.) Scott Burchil, Andrew Linklater, İstanbul, Küre Yayınları, 2014, s.61.

³² Mustafa Küçük, “*Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık*”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, (Der.) Ramazan Göze, İstanbul, Küre Yayınları, 2014, s.335.

ortak çıkarlar çerçevesinde Batı İttifakı ülkeleri peşi sıra götüren, ortak tehditlere karşı bir işbirliğinin öncülüğü yapan devlete dönüşmüştür. Ancak 1970'lere gelindiğinde ABD'nin bu üstünlüğü tartışılırken, II. Dünya Savaşı sonrasında kurulmuş olan uluslararası ekonomik işbirliği beklenin aksine varlığını sürdürmüştür.

Realistlere yönelik eleştirisini bu noktadan itibaren devreye sokan Robert Koehane, "*After Hegemony*" adlı eserinde uluslararası işbirliği meselesine Neoliberal bir bakış açısı ile ele almıştır. Koehane, bu şekilde temelleri Kenneth Waltz ile atılan Neorealizmi, onun üç temeli üzerinden eleştirmektedir. Buna göre; uluslararası sistemin temel aktörü devlettir, devletlerin davranışlarını etkileyen anarşidir, devletler çıkar peşinde koşan aktörlerdir.³³

Neoliberaller bu üç prensibe eleştiri getirirlerken esasında uluslararası işbirliğinin mümkün olduğu tezine de sahip çıkmaktadırlar. Neoliberaller devletlerin anarşik düzende kendi çıkarlarını savunan aktörler olduğunu kabul etmekte ancak anarşinin tek başına uluslararası düzenin doğasını etkileyemeyeceğini görüşüne de sahip çıkmışlardır. Onlara göre devletlerarasında var olan etkileşim bir şekilde işbirliğine dönüşebilirdi. Nitekim devletlerarasında ekonomik ve siyasi ilişkilerin en yüzeysel olduğu dönemlerde dahi belli bir etkileşim söz konusu olmuş, bu da bir dayanışmaya hizmet etmiştir. Hatta II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ticaretin artışı ve çevre konusunda gerçekleşen ortak girişimlerde ortak çıkarlar söz konusu olmuştur. Buna rağmen Neoliberaller bu ortak çıkarların tek başına devletler arasındaki işbirliğini açıklamak için yeterli olmadığını bu işbirliğine giden yolun zorlu olduğu görüşüne sahip çıkmışlardır. Devletler arasında bir çıkar birliği söz konusu olsa bile bir merkezi bir üst otoritenin yokluğu devletlerin bu işbirliğinin gerektirdiği sorumlulukları üstlenmek konusunda yeterince isteksiz olmalarına sebep olacaktır. Devletler bu durumda hem birbirlerine karşı ciddi bir güvensizlik yaşayacaklar hem de yeterli çaba harcamayacak bu işbirliğinin gerektirdiği her tür mali katılımdan da kaçınacaklardır. Açıkçası bu görüşler devletlerin ortak çıkarlar söz konusu olsa bile

³³ Richard Ashley, "The Poverty of Neorealism", **Neorealism and Its Critics**, (Ed.) Robert Koehane, New York, Colombia University Press, 1986, s.255-300.

Guido Schweltnuss, "Sozial Konstruktivismus", **Theorien der Europäischen Integration**, (Hrsg.) Hans Jürgen Bieling, Marika Lerch, 3. Auflage, Tübingen, Springer Verlag, 2011, s.273-295.

Ayrıca bakınız: Smit, age., 288.

neden bir işbirliğine gitmekten kaçındıkları neden bu yönde yeterli iradeyi ortaya koymadıklarını göstermiştir.³⁴ İşte Neoliberaler devletlerin bu işbirliğin önündeki engellerin ortadan kalkması ve arzu edilen işbirliğinin oluşturulabilmesi için uluslararası rejim ve kurumlar kurmuşlardır. Bu uluslararası rejimler vasıtası ile aktörlerin beklentilerine hizmet eden norm, kural ve karar alma mekanizmaları oluşturulurken anarşik bir ortamda karşılıklı güvenin inşa edildiği ve kaygıların asgari düzeye indiği bir işbirliğinin önü açılmaktadır.

Neorealistler ve Neoliberaler bu şekilde karşı karşıya gelseler de her iki yaklaşım da Rasyonalist kökenli (Grotius'çu değil) teorilerdir. Her ikisi de bir takım ortak varsayımlar üzerine inşa edilmişlerdir. Bunlardan ilki, ister devlet olsun, ister birey olsun, uluslararası sistemde var olan aktörler, çıkar sahibidirler ve rasyonel hareket etmektedirler. Aynı şekilde her iki yaklaşım da bu aktörleri onların çıkarları ve kimliklerini Sosyal İnşacıların aksine “Sosyalleşmemiş” kabul etmektedirler. Bu nedenle bu aktörler kendi çıkarını düşünen bunun peşinde koşan egoist varlıklardır. İkincisi, aktörlerin çıkarları sosyalleşmeye girmeden yok olur. Birey ve devletlerin bu çıkarları sosyal etkileşime girmeden son halini almıştır. Yani sosyal etkileşim çıkarların dönüşümünde etkin değildir. Üçüncüsü, aktörler yalnızca çıkarları peşinde koşan bu çıkarları maksimize etmek için çaba sarf eden varlıklardır. Bunlar sosyal varlıklar değildir, birbirlerinden kopukturlar ve toplumsal çevrelerinin de ürünü değildirler. Mensubu oldukları toplum ise devlet ve bireylerin çıkarlarını gerçekleştirmek için bir araya geldikleri bir yapıdan ibarettir.

Burada Rasyonalizmin (Neorealizm ve Neoliberalizm) açıklamasına fazla yer verilmemiştir. Zira çalışmamız boyunca esas alacağımız ve Almanya'nın Doğu Politikasına cevap arayacağımız bu yaklaşım olmayacaktır. Ancak bu gerçek Realizm veya Neorealizmi tümünden yok sayabileceğimiz ya da görmezden geleceğimiz demek de değildir. Nitekim Almanya'nın Doğu Politikasında karşımıza çıkacak bir takım söylem ve çıkışlar bize Neorealist yaklaşımları görmezden gelemeyeceğimizin işaretini verecektir.

³⁴ Smit, age., 289.

Almanya Birleşme sonrasında özellikle de son yıllarda giderek askeri gücünü daha etkin olarak ortaya koymakta hatta daha yoğun askeri güç kullanmak yönünde işaretler vermektedir. Nitekim gerek Savunma Bakanı Ursula von der Leyen, gerekse Cumhurbaşkanı Joachim Gauck'un ilerleyen bölümlerde yer vereceğimiz bir takım açıklamaları bize bu konuda fikir verecektir. Savunma Bakanlığı bir tarafta bir takım askeri harcamalarda kısıtlamaya gitmekte hatta NATO Sözleşmesi gereği üye ülkelerin askeri harcamalar için ayırması ön görülen oranın altında kalmaya gayret etmektedir. Öte taraftan ise insani müdahaleler bağlamında başta Kosova, Afganistan ile başlayan ve sonrasında BM çatısı altında dünyanın farklı yerlerinde askeri operasyonlarda yer almaktadır. Ancak aynı Berlin yönetimi özellikle de Angela Merkel Hükümeti, Ukrayna krizi ile beraber Avrupa içinde çatışmalar söz konusu olduğunda ve bir takım AB üyesi ve NATO üyesi ortak ülkeler Doğu Avrupa'da daha etkili askeri yöntemlere başvurulması gerektiğini ileri sürdüklerinde, bunda isteksiz davranmışlardır. Özetle ilerleyen bölümler bize Almanya'nın (Doğu) Avrupa Politikasında nasıl bir ikilemle karşı karşıya olduğunu gösterecektir. Dahası Berlin'in bu ikilemler sırasında, zaman zaman güç merkezli bir takım söylemler ortaya koyduğunu gösterecektir. Bu da bizi, gelişmeleri değerlendirirken, rasyonalist (Orta yol) ve inşacı imgeler kadar realist dahası Neorealist imgeler ile de karşı karşıya olduğunuzu gösterecektir. Yukarıda yer verdiğimiz Neorealist ve Neoliberaler görüşler bize aynı zamanda da iç içe geçmiş olan Rasyonalizm ve İnşacı görüşleri daha iyi anlayabilmeniz için de yararlı olacaktır. Çünkü gelişmeler bize Almanya'nın zaman zaman Orta Yolcu-Rasyonel söyleminden uzaklaşabileceğini, çok farklı bir tutum izleyeceğini gösterecektir. Berlin kimi dönemlerde ve konu başlıklarında alışılmışın ötesinde güce atıfta bulunan imgeler ortaya koyacaktır. Aynı zamanda ise giderek sivrilen bu söylem bir takım öğeler ile törpülenecektir. Bu şekilde çok uç yaklaşımlar karşı karşıya gelirken yukarıda yer verdiğimiz açıklamalar bize bu tartışmayı daha iyi anlamamızda yardımcı olacaktır.

1.1.3. Öne çıkan bir Yaklaşım Olarak Sosyal İnşacılık:

1980'li yıllar ile birlikte uluslararası ilişkileri açıklamaya çalışan yeni teoriler ortaya çıkarken bunlardan biri de etkisini özellikle Soğuk Savaş ve 1990 sonrasında hissettiren Sosyal İnşacı yaklaşım olmuştur. Soğuk Savaşın sona ermesi ile

Uluslararası İlişkilere kimlik, kültür, norm, kurumlar gibi ögelerin uluslararası politikada nasıl bir rol oynadıkları, onu nasıl etkiledikleri daha çok tartışılmaya başlanmıştır. Bu hali ile de Sosyal İnşacı yaklaşım adeta, rasyonalizmi eleştirenlere yönelik olarak Robert Koehane'nin, yönelttiği, “araştırma programınız nerede“ sorusuna verilmiş bir cevap olmuştur.³⁵ Sosyal İnşacı yaklaşımın ortaya çıkışında etkili olan bir diğer nokta ise, Neorealizmin göz ardı ettiği maddi olmayan unsurların, uluslararası ilişkiler analizine dahil edilmesi gerektiği düşüncesi olmuştur. Başka bir ifade ile Sosyal İnşacı yaklaşım, maddi unsurları yok saymaksızın, düşünsel unsurların uluslararası ilişkilerin oluşumu ve dönüşümündeki rolünü ortaya koymak gayretinin bir ürünü olmuştur. Buna dayanarak Sosyal İnşacılar, aktörlerin (devlet ve devlet dışı aktörler), kimlik, çıkar ve uluslararası yapıları sabit olarak almazlar, onun yerine bunları dönüşüme açık olarak araştırma konularına dahil etmektedirler.

Maddi yapılar kadar normatif yapıların da uluslararası politikaya etki ettiğini savunan, buradan yola çıkarak kimliklerin, siyasi eylemler üzerinde etkili olduğu savına sahip çıkan inşacılar, aktörler ve yapılar arasında önemli bir etkileşim olduğunu ileri sürmektedirler. Sosyal İnşacılar, o güne dek uluslararası ilişkileri açıklamaya çalışan diğer teorilerce çok dikkate alınmayan “kimlik” kavramına özellikle dikkat çekmişlerdir. Bu hali ile de uluslararası ilişkileri sosyal boyutu ile alırlarken, aynı zamanda özellikle Neorealister ve Neoliberaler ile giriştikleri tartışmalar ile de kendilerinden daha fazla söz edilmeye başlanmıştır. Bu şekilde de giderek uluslararası ilişkilerde daha fazla dikkat çekmeye başlamışlardır.

Sosyal İnşacı yaklaşım, esasında Soğuk Savaşı sonrasında var olan teorilerin uluslararası ilişkilerdeki değişimi açıklamaktaki yetersizliğinin bir ürünü olmuştur. Sosyal İnşacılar bu ortamda bu dönemde farklı siyasal teoriler ve sosyal bilimlerden yararlanarak, uluslararası ilişkileri açıklamaya çalışmışlardır. Buradan yola çıkarak uluslararası ilişkilerin sosyo-kültürel yapısına, buradaki değişikliklere dikkat çekmişlerdir. Sosyal İnşacılar göre oluşan bu değişiklikler, aktörlerin kimlikleri ve tercihlerine etki edebilmekte, hatta bunları dönüştürebilmektedir. Bu hali ile

³⁵ Küçük, age, s.335.

uluslararası ilişkilerin durağan değişmez yapısına dikkat çeken bir takım teorilere karşı, bir tepki hareketi oldukları gibi, uluslararası ilişkileri devlet merkezli olarak ve güç peşinde koşan devletlerin çıkar mücadelesi üzerinden okuyan teorilerin de karşısına çıkmışlardır. Başka bir ifade ile bu dönemde çokça tartışılan Neorealist ve Neoliberal (Rasyonalist) teorilerin karşısına bu defa Sosyal İnşacılar çıkmıştır.

Sosyal İnşacılar da uluslararası ilişkilerde devletler, egemenlik, anarşi, uluslararası kurumlar, ittifaklar, güç dengesi, büyük güçler, ulusal çıkarlar, güvenlik, anarşi kavramlarına yer vermektedirler. Sosyal inşacılara göre uluslararası sistem anarşiktir. Uluslararası dünyanın büyük bir sosyal inşaat olduğundan yola çıkan inşacılar, bu hali ile uluslararası ilişkilerin sosyal boyutuna atıfta bulunmaktadır. Ancak bu kendiliğinden değil devletlerin tutumundan kaynaklanmaktadır. Sosyal inşacılara göre egemenlik, güvenlik, anarşi ve çıkar gibi kavramlar birer sosyal olgudur ve bunların sosyal inşacı bakış ile açıklanması ve araştırılması gerekmektedir. Uluslararası dünyanın sosyal bir inşa olması, onlara göre hakim normlar, kimlikler ve söylemlerin önemini beraberinde getirmektedir. Yine inşacılara göre uluslararası ilişkiler tek ve değişmez değil, tarihsel ve sosyal bağlamda değişebilir niteliktedirler.

Bu hali ile inşacılar, özellikle uluslararası ilişkilerin değişime açık olduğu anlayışı ile rasyonalizme yakınlaşmaktadırlar. Aynı şekilde uluslararası ilişkilerde dostluklar yoktur sadece çıkarlara dayanan bir güç mücadelesi vardır, diyen realizmden de ayrılmaktadırlar. Realizm sosyo-kültürel ilişkiler ve süreçleri görmezden gelirken inşacılar bunu analizlerinin merkezine almakta, bu hali ile de maddeci realistler ile aralarına önemli bir duvar örmektedirler. Hatta inşacılar dostluk ve düşmanlıkların yapıcı ve kurucu birer unsur olarak uluslararası ilişkilere etken ettiğine işaret etmekte, bunun devletlerin kimliklerine yansıdığına işaret etmektedirler.³⁶ Özetle Sosyal İnşacılık, toplumsal gerçekliğin sosyal olarak inşa edildiği ve bir toplumsal gerçeklik olarak uluslararası ilişkilerin de sürekli olarak dönüşüme açık olan sosyal bir inşa olduğu görüşü üzerine kurulmuştur.

³⁶ Smit, age., s. 297.

İnşacı yaklaşım ilk olarak, Nicholas Onuf, “ *World of Our Making*” adlı çalışması ile gündeme gelmiştir.³⁷ Ancak asıl etkisi Alexander Wendt ile ortaya çıkmış, Wendt ile Sosyal İnşacı tartışmalar belli bir olgunluğa erişmiştir. Sosyal İnşacı yaklaşım temelde sosyoloji ve sosyal teoriye dayanmakta, ancak özellikle Hedley Bull ve Martin Wight etkisi ile yukarıda yer verdiğimiz İngiliz Okulundan da etkilenmiştir. Açıkçası bu etki çalışmamızda yoğun olarak karşımıza çıkacaktır. Bu şekilde de Alman Dış Politikasında Rasyonalist söylemin, Sosyal İnşacı imgeler ile iç içe geçerek desteklendiği yönündeki görüşümüzü ortaya koymakta bize destek vermektedir.

Sosyal İnşacılar göre uluslararası dünya, maddi unsurlardan ziyade, düşünsel, sosyo kültürel ve normatif unsurlar üzerine kurulmuştur. Buna bağlı olarak da uluslararası ilişkiler ancak, kolektif bilinç, ortak anlayışlar, beklentiler, sosyalleşme, özneler arası ilişkiler vasıtası ile bir varlık kazanır ve bu şekilde bu varlığını koruyabilir. Bu hali ile de uluslararası anlamda kendisini kabul ettirmiş normlar, kurallar, kimlikler ve söylemlerin kurumsallaşması uluslararası ilişkileri şekillendiren temel unsur olmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi Sosyal İnşacı yaklaşım uluslararası ilişkilerde devletler, anarşi, egemenlik, güçler dengesi, ittifaklar, ulusal çıkar, kurumlar gibi kavramlara yer vermektedir. Bu hali ile de düşünsel olduğu kadar maddi unsurlara yer vermekte, uluslararası dünyanın sabit olmayan bir yapı olarak sürekli değişime açık olduğunu kabul etmektedir.

Sosyal İnşacı yaklaşıma önemli bir katkı sağlayan Alexander Wendt’e göre anarşi kendiliğinden ortaya çıkmış bir olgu değildir. Aksine anarşi uluslararası düzende yer alan aktörlerin hareketleri ile sebep oldukları bir durumdur.³⁸ İnsan bilincinin uluslararası ilişkilerde nasıl bir etki yarattığı Sosyal İnşacıların önemli ilgi alanını oluşturmaktadır. Yine uluslararası ilişkilerin sosyal bir inşa olduğu görüşünden yola çıkarak, uluslararası ilişkilerin sosyal boyutuna dikkat çekmektedirler. Sosyal İnşa sürecinde normların, kuralların, kimliklerin, söylemlerin etkisine dikkat çekerek uluslararası ilişkileri anlamlandırmaya çalışmaktadırlar. Sosyal İnşacıları

³⁷ Bahar Rumelili, “İnşacılık/Konstrüktivizm”, **Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler**, (Ed.) Evren Balta, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014, s.152.

³⁸ Küçük, age., s.325,

rasyonalistler ve diğer yaklaşımlardan ayıran belki de en önemli özelliklerinden biri, tek bir değişmez düzenin olmadığını savunmalarıdır. Sosyal İnşacılara göre tarihsel ve sosyal bağlama bağlı olarak uluslararası dünya farklı şekillerde oluşturulabilmekte, bu da uluslararası ilişkilerin önünün açık olduğunu göstermektedir.³⁹

Sosyal İnşacıların getirdikleri bir diğer yenilik de, var olan güç ve çıkar merkezli tartışmalara yönelik tepkileridir. Sosyal İnşacılar, Realistlerin savunduğu, “Uluslararası ilişkilerde dostluk yoktur, çıkarlar vardır” görüşüne karşı çıkmışlardır. Onun yerine uluslararası ilişkilerde dostluklar ve düşmanlıkların önemli bir unsur olarak uluslararası yaşamın inşasında etkili olduklarına işaret etmektedirler. Bu şekilde sadece güç ilişkilerini ve çıkar çatışmalarını öne çıkartan, sosyo-kültürel süreçleri görmezden gelen Realistlere yönelik ciddi bir eleştiri getirmektedirler. Başka bir ifade ile Realistlerin maddeci ve bireyci yaklaşımını ret etmekte onu bencil ve çıkarıcı olarak görmektedirler.

Sosyal İnşacı teorisyenler, Realistler gibi uluslararası sistemi değil onun yerine uluslararası sistemi oluşturan birimleri çözümleme düzeyi olarak seçmişlerdir. Yani çözümlemelerini devletin yanı sıra, devlet kurumları, devlet dışı yapılar, hükümet dışı örgütler, bireyler, etnik gruplar, sivil toplum örgütleri, üzerine kurmuşlardır.

Sosyal İnşacılar, aralarındaki önemli farklar⁴⁰ görmezden gelinecek olursa iki temel kategoride incelenebilir. Bunlardan birincisi, inşacı sosyal teoriden yararlanan, kural, norm, kültür ve kimliğe atıfta bulunan sosyolojik inşacılıktır. İkincisi ise, Wittgenstein’in dil felsefesinden yola çıkarak, dil, söylem, iletişime atıfta bulunan, dil odaklı söylemsel inşacılarıdır.⁴¹

³⁹Küçük, age., s.326.

⁴⁰ Bu arada Sosyal İnşacıların da, sosyal inşa süreçlerini hangi düzeyde ele aldıklarına göre kendi içlerinde ayrıldıklarını ifade etmekte fayda vardır. Birim düzey inşacılar sosyal inşa süreçlerinin uluslararası sistem düzeyinden çok birim düzeyde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Buna göre asıl bakılması gereken sistem değil sistemi oluşturan birimlerdir. Buna karşılık sistematik inşacılar ise birimleri ve aktörleri sabit olarak kabul etmekte değişimin ana kaynağı olarak devletin içindeki siyasal ve sosyal inşa süreçlerini kabul etmektedir.

Ayrıntı için bakınız. Peter Katzev, “The Culture of National Security: Norms and Identity in the World Politics”, Columbia University Press, New York, 1996,

⁴¹ Thomas Christiansen, Knud Erik Jorgensen ve Antje Wiener, “ *The Social Construction of Europe*”, **Journal of European Public Policy**, Cilt 6, No.4, 1999, s.528-544.

Sosyolojik İnşacılık, kimlik ve norm merkezli yaklaşımları ile daha çok Alexander Wendt, Peter Katzenstein, John Ruggie tarafından temsil edilmiştir. Alexander Wendt'e göre, uluslararası sistemin kültürel yapıları ile uluslararası kimlikler arasında karşılıklı bir etkileşim ve kurucu bir ilişki söz konusudur. John Ruggie ise, yaklaşımını Klasik Sosyal teoriye Emil Durkheim'a dayandırmaktadır. Ona göre dünya kültürünün normları, kurucu normlardır. Küresel normlar bireyleri ve aktörleri oluşturma ve kurma gücüne, eşdeğer ifade ile kimliklerini ve çıkarlarını tanımlama kapasitesine sahiptir. Bu yaklaşımın sistematik inşacılıktan farkı devletler sistemini değil, daha kapsayıcı olan dünya toplumunu çözümleme düzeyi olarak ele almaktadır.

Söylemsel İnşacılık birkaç koldan gelişmiştir. İlk olarak radikal bir dil anlayışından hareketle post yapısalcı, ikinci olarak modernist projeyi izleyen kural ve norm odaklı dilci inşacı, üçüncü olarak post yapısalcı ve post modernist eleştirilere duyarlı eleştirel düşünceye ve sosyal kurama yakın dil odaklı eleştirel inşacılığı oluşturmuştur. Nitekim Mustafa Küçük, Jürgen Habermas'ın iletişimsel eylem teorisini uluslararası ilişkiler çalışmalarına uygulayan, inşacıları bu yaklaşım içine değerlendirebileceğimizi ifade etmektedir.⁴²

Dil odaklı sosyal inşacılığın kurucuları, Nicholas Onuf ve Frederich Kratochwill, dil merkezli inşacı teorinin temsilcisi olmuştur. Nicholas Onuf kuralların dilsel inşası üzerinde durmuşken, Kratchowill ise, normların dilsel inşası üzerinde durmuştur. Onlara göre konuşmak aynı zamanda yapmak ve eylemenin bir çeşididir. Bu anlayışa göre uluslararası ilişkilerde taahhüt etmek, söz vermek, özür dilemek tehdit etmek bu tür eylemlerdir. Konumuz açısından baktığımızda Almanya'nın tarihi mesellerdeki tutumu, Polonya ile çatışmak yerine müzakere yolu ile uzlaşmak konusundaki gayretleri, ortak bir tarih yazımı için harcadığı çaba, bize Alman dış politikasında Rasyonel bir tutumun, Sosyal İnşacı söylem ile iç içe geçtiğini gösterecektir.

Thomass Risse, dilin anlam kurma işlevinin ötesinde, siyasal, normatif ve iletişim gücü fonksiyonuna dikkat çekmektedir. Thomas Risse'ye göre dilin rolü sadece toplumsal anlamda saklı değildir. Dil aynı zamanda, eyleme ilişkin normatif

⁴² Küçük, age., s.326.

anlamların veya eylem mantığının oluşumuna katkı sağlamaktadır. Rasyonalistler sosyal etkileşimi araçsal ve çıkarıcı bir mantıkla açıklarken Sosyal İnşacılar ise kural ve norm merkezli bir anlayış ile ele almaktadırlar. Ama buna dilin yoğun olarak kullanıldığı müzakere mantığını da ilave etmektedirler.⁴³

Sosyal İnşacıların dikkat çektiği bir olgu da, uluslararası ilişkilerde iletişim süreçlerinin mutlak diplomatik ilişkiler ile sınırlandırılmayacağıdır. Bu süreç, devletler ve uluslararası örgütlerin aktörlüğündeki bir uluslararası alanda gerçekleşmektedir. Ancak bunun ötesinde bu sürece devletler ve uluslararası örgütler kadar devlet dışı aktörler de dahil edilmektedir. İnsan haklarının benimsenmesi bunların genel geçer evrensel kurallar olarak kabul edilmesi devlet kadar devlet dışı aktörlerin gayretlerinin bir sonucudur. Bu kuralların diğer devletler tarafından kabul edilmesi, içselleştirilmesi ve diğerlerine benimsetilmesi için verilen çaba uluslararası kamusal alanın stratejik, normatif ve de iletişim gücünün bir sonucudur.⁴⁴ Bu da Sosyal İnşacıların üzerinde durduğu bir diğer olgu olan “*Sosyalleşme*” kavramını karşımıza çıkartmaktadır.⁴⁵ Uluslararası İlişkilerin sosyo-kültürel yapısı, uluslar arası düzende yer alan devlet ve devlet dışı aktörlere sosyal bir ortam yaratmıştır. Evrensel norm ve kurallar, düşünceler bu şekilde bu sosyal ortam sayesinde, sosyalleşme olarak ifade edilen bu süreç vasıtası ile diğer aktörler arası etkileşim ile benimsenmekte hatta içselleştirilmektedir. Bunun sonucunda da belli norm ve kuralları benimseyen bunları içselleştiren devlet, bunları sorgulamadan kabul eder. Hatta bunları diğerlerine de benimsetmektedir. Burada söz konusu olan bir kar zarar hesabı ya da faydayı maksimize etmek çabası değildir. Devlet bunları o topluluğun içinde yer almanı gereği olarak ve bunu yapmanın doğru olacağı düşüncesi ile benimsemiştir. Başka bir ifade ile bunların benimsenmesi “yerinde/uygun” bir davranış olduğu için gerçekleşmiştir. Almanya’nın II. Dünya Savaşı sonrasında Batı Entegrasyonuna sahip çıkması, aynı şekilde onun gereği olarak normatif bir dış politika izlemesi bunun bir göstergesidir. Almanya bu norm ve değerler çerçevesinde

⁴³ Thomas Risse, “Social Constructivism and European Integration”, *European Integration Theory*, (Ed.) AntjeWiener, Thomas Diez, Oxford, University Press, 2004, s. 159-176.

⁴⁴ Marc Lynch, “*State Interests and Public Spheres: The International Politics of Jordan’s Identity*”, New York, Columbia University Press, 1999, s.123.

⁴⁵ Rumelili, *age.*, s.160-161.

hareket etmiştir zira bunlar bir parçası olmak için çaba sarf ettiği Batılı Demokrasilerin gereğidir. Aynı şekilde AB üyeliği için aday ülkelerin AB norm ve kurallarını benimsemesi özellikle geçmişte MDA ülkeleri ve bugün Doğu Avrupa ülkelerinin tutumu buna örnek oluştururken, Victor Orban dönemi ile bu kimlikten uzaklaşan Macaristan, bunun tersi bir örnek ortaya koymaktadır.

Bu konu özellikle ilerleyen bölümlerde Almanya'nın insan hakları ve sivil toplumun gelişmesi konusundaki hassasiyetinde tartışılacaktır. Nitekim Alman resmi çevreleri, özellikle hükümet insan hakları ve demokratikleşme olgusunu daha ziyade bir fren olarak kullanacaklardır. Buna karşılık başta sivil toplum kuruluşları ya da bir takım muhalefet liderleri bunun ötesinde olaylara farklı bir boyut ile yaklaşacaklardır. Burada kimlik konusuna ve sosyalleşme kavramına atıfta bulunacaklardır Nitekim Angela Merkel Ukrayna'nın AB üyeliğine demokratik eksiklikleri gerekçe göstererek karşı çıkarken, dönemin Dışişleri Bakanı Guido Westerwelle, Turuncu Devrim ve yakın geçmişteki Maidan Meydanı Gösterilerini Ukrayna halkının Avrupa Kimliğini benimsenmek şeklindeki iradesi olarak okuyacaktır. Ona göre bu yönde bir irade ortaya koymuş olan bir toplumu zaten Avrupa Kimliğini benimsemekten yanadır ve onun yeri Avrupa'nın dışı olamaz. Bu örnek, ilerleyen bölümlerde, Almanya'nın Doğu Politikasında Sosyal İnşacı imgelerin Rasyonalist bir dış politik söylem ile nasıl karşı karşıya gelmekte olduğu, dahası yükselen neo realist imgeleri nasıl kırıdğı konusunda bize fikir vermektedir.

Sosyal İnşacılar'a göre politikalar, aktörler tarafından paylaşılan düşünceler, ilkeler ve değerlere göre oluşmuşlardır. Oysaki Sosyal İnşacılardan önce yaygın görüş, uluslararası işbirliği ve etkileşimde düşüncelerin etkili olmadığı yönündedir.⁴⁶ Buradan yola çıkarak kendinden önceki yaklaşımlara eleştiren ve uluslararası ilişkileri çözmeye çalışan sosyal inşacılar, fikirlerin, düşüncelerin ve kimliğe ilişkin unsurların aktörlerin davranışını etkilemekte, hatta sınırlamakta olduğunu ileri sürmektedirler. Bu bir ifade ile, çıkarlar kimlikleri değil, tam tersine kimlikler, devletlerin çıkarlarını şekillendirmektedir.⁴⁷ Yani devlet temsil ettikleri kimlik gereği

⁴⁶ Anderas Bieler, "Questioning Cognitivism and Constructivism in IR Theory: Reflections on the Material Structure of Ideas" **Politics**, Vol.21, No.2, 2001, s.93-100.

⁴⁷ Alexander Wendt, "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics", **International Organization**, Vol. 46, No.2, 1992, s. 398.

hareket etmekte ve onun gerektirdiği çıkarları benimseyip savunmaktadırlar. Sosyal İnşacılara göre çıkar ve kimlik arasındaki ilişki, yalnızca uluslararası aktörleri bağlayan bir konu değildir. Bunun ötesinde ulusal politikalar, yani dış politikanın oluşumunda etkili olan karar alma süreçlerinde etkili olan bireyler veya kurumsal aktörlerin sahip oldukları aidiyet yapısı da onların çıkarlarını şekillendirmektedir.

Alexander Wendt, uluslararası ilişkileri açıklamayı çalışırken anarşi, devlet ve kimlik kavramlarını analizinde önemli bir yer vermektedir. Aynı zamanda anarşiye yeni bir analitik ve kuramsal açılım getirmiştir. Anarşi sorunsalı, Neorealistler ve Neoliberaler gibi, Alexander Wendt'in de kuramsal çıkış noktasıdır. Kenneth Waltz gibi devlet merkezli bir sistemik görüş ortaya koyan Alexander Wendt'in özelliği, bunu yaparken devlet teorisini de açığa kavuşturmasıdır.⁴⁸ Nitekim Wendt devleti, örgütsel bir yapıya sahip olan üniter bir aktör olarak ele almaktadır. Bu hali ile devletlere bir tüzel kişilik, dahası bir kimlik vermektedir. Buna bağlı olarak da devletleri, duygu, düşünce, arzu sahibi, duygu yüklü, niyetleri ve hedefleri olan birer varlık şekline dönüştürmüştür.⁴⁹ Alexander Wendt, devletlerin dört adet kimliği temsil ettiğini ileri sürmektedir. Buna göre, devletleri, a) Bireysel ve Tüzel Kimlik, b) Model Kimlik, c) Rol Kimlik, d) Kolektif-Müşterek Kimlikli devlet şeklinde kategorize etmektedir.⁵⁰

Bu görüşünü anarşinin üç farklı sosyal yapısının veya kültürü ile tamamlayan Wendt bu şekilde kimlik sahibi devletlerin bu kimlikleri ile hareket ederek çıkarlarını ortaya koyduklarını ileri sürmektedir. Bu bağlamda da, Hobbesçu, Lockçu ve Kant'çı yapılara dikkat çekmektedir. Hobbes'çu yapılar *Düşman*, Lock'çu yapılar *Rakip*, Kant'çı yapılar *Arkadaş/Dost* kavramları üzerine kurulmuştur. Burada söz konusu olan her yapı beraberinde bir *Ben ve Öteki* yaklaşımı ortaya koymakta, şiddet ve güç ilişkilerini buna göre yorumlamaktadır. Başka bir ifade ile Alexander Wendt devletlerin kimlikleri oluşurken bu rollerin etkileyici olduğunu ortaya koymaktadır.

Hobbes'çu yaklaşımda birbirine düşmanca yaklaşan devletlerarasında acımasız bir varlık mücadelesi söz konusudur. Bu nedenle şiddet kaçınılmazdır. Rekabetçi olan

⁴⁸ Küçük, age., s.359.

⁴⁹ Alexander Wendt, *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*, İstanbul, Küre Yayınları, 2012, s. 225-232.

⁵⁰ Küçük, age., s.362.

Lock'çu yaklaşımda devletler çıkarlarını gerçekleştirmek için yine şiddete başvursalar da, egemenlik normları ölçüsünde ve bu normların benimsenmesine bağlı olarak şiddet kullanımı artık belli kural ve normlara çerçevesinde sınırlandırılmıştır. Bu ise devletlerin varlıklarını sürdürmesini kolaylaştırmıştır. Kant'çı düzendeki dost/arkadaş devletler ise, şiddeti bir tarafa bırakmış, sorunları çatışmaya girmeden dayanışma ve takım ruhu çerçevesinde çözmekten yanadırlar.

Başka bir ifade ile Hobbes'çu düzende devletler, birbirinin varlığına tahammül etmeyen düşman aktörlerdir. Burada şiddet kullanımını sınırlayan uluslararası kurallar mevcut değildir. Şiddet meşrudur ve bu savaş kültürüne uyum sağlayamayan, askeri açıdan yetersiz devletler, yok olmaya mahkumdur. Lock'çu kültürde savaş normal ve meşru varlığını korusa da, uluslararası norm ve kuralların ortaya çıkmış olması ile şiddete başvurulması sınırlandırılmıştır. Savaş artık diğer devletleri işgal veya ilhak etmek için meşru bir araç olmaktan çıkmış onun yerini sınırlı savaş almıştır. Bu da devletlerin yok olmasını engellemiştir. Devletlerin varlığı artık şiddet kullanmalarına değil uluslararası toplum için kabul görmeleri ile ilintilidir. Bu hali ile güç sahibi devletlerin yanı sıra zayıf ve başarısız devletler yok olmadan bu düzende var olmak imkanına sahiptir. Aynı şekilde Lock'çu düzenin bir özelliği de devletlerin varlıklarının devamı için bir güçler dengesi kurmalarıdır. Ancak Lock'çu düzenin gelişmesi ve var olma tehlikesinin düşmesi ile beraber bu güçler dengesi daha ziyade bir takım değerlerin korunması ve çatışmaların aşılması için oluşturulmaya başlamıştır. Hobbes'cü düzen tarafsızlık ya da bağlantısızlık kavramlarına izin vermezken, Lock'çu düzen bu kavramlar artık uluslararası toplumun tanıdığı durumlar olmuştur. Buna karşılık her iki düzen geride kalırken günümüzde öne çıkan Kant'çı düzen olmaktadır. Devletler artık savaşı meşru bir araç olarak görmek yerine norma ve kurallar çerçevesinde hareket etmekte ve çatışmayı değil dayanışmayı öne çıkartmaktadırlar. Bu şekilde Kant'çı kültürel yapı öne çıkarken uluslararası düzende de radikal bir kırılma olmakta, kimlik ve çıkarlar bu gerçeğe bağlı olarak şekillenmektedir. Nitekim II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası düzen yeniden inşa edilirken oluşan ilişkiler Kant'çı düzenin yükselişine işaret etmektedir. Özellikle Trans-Atlantik İşbirliği burada ortak çıkar ve dayanışmanın öne çıkmış olması bu şekilde de bir "takım oyunu" bilinci ile hareket

eden devletler bunu kanıtlamaktadır. Burada artık kolektif bir kimlik, ortak çıkar ve sorumluluğun şekillendirdiği bir “Ben” bilinci öne çıkmıştır. Bu şekilde dost devletlerin oluşturduğu topluluk ya da ortak Ben’e mensup olmanın o kimliğin gereği hareket etmenin gerektirdiği bir dostluk ortaya çıkmıştır. Bu yeni dönemin yani Kant’çı düzenin bir özelliği de artık ulusal çıkarların değil uluslararası çıkarların söz konusu olmasıdır. Hata bu bizi bir şekilde Realistlerin ulusal sorumluluğuna karşılık uluslararası sorumluluklardan söz eden İngiliz Okulu ile olan paralelliği düşünmeye de davet etmektedir. Sosyal İnşacıların dahası Alexander Wendt’in işaret ettiği bu Kantçı düzenin özelliği, dostlukların davranışsal değil içten, stratejik ve araçsal değil sosyal oluşudur. Bu ilişki de ortak eylem sorunsalını aşan yardımsever davranışlar üretmektedir.⁵¹ NATO ve AB bu anlamda Kant’çı düzenin ortaya koyduğu ortak kimlik ve çıkarların olduğu uluslararası kurumsal yapıya önemli örnekler olmaktadır.

Almanya II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa Bütünleşmesine sahip çıkan bir devlet olarak, bu süreçte önemli bir aktör olmaktadır. II. Dünya Savaşı sonrasında Nasyonal Sosyalist geçmişinden sıyrılarak, dahası “Rakip Devlet” Kimliğini terk ederek, Batı İttifakının Demokratik, Hukuk Devleti Prensiplerini temsil eden üyesi ve NATO içindeki işbirliğine sadık hareket eden Bonn Yönetimi, artık “Dost Devlet” Kimliğini benimsediğini göstermiştir. Buna bağlı olarak da Dost Kimliği gereği hareket etmiş, bu anlamda da bu kimliğin gereği olan ortak norm ve kuralları savunan bu şekilde güç ve şiddet merkezli politikaları bertaraf eden bir aktör olarak Batı Entegrasyonun en ateşli savunucusu olmuştur. Yani Batı Entegrasyonuna destek, Bonn’un uluslararası kabul görmesi ve varlığını sürdürmesinin koşulu değil, aksine aidiyet duygusu ile bağlı olduğu mensubu olduğu Kolektif Kimlik (Avrupa Kimliği) gereği, Sosyalleşmenin bir sonucu olmuştur. Sorunları çatışma ile değil müzakere çözmek, kendi içinde savaşmamak onun bu takım oyunun sadık bir oyuncusu olduğunu göstermiştir. Bu kimliğin gerektirdiği dayanışma, işbirliği, güvenlik kaygısı, ekonomik ve siyasi refah alanı yaratarak bir Batı Avrupa Entegrasyonu yaratmak düşüncesi de bu şekilde onun ulusal çıkarlarını şekillendiren etmen olmuştur.

⁵¹ Küçük, age., s.364.

Almanya'nın Doğu Politikasını tartışacağımız ilerleyen bölümler bize bugün Almanya'nın bu Dost Devlet olarak Kolektif Kimliğe ne derece sahip çıktığını gösterecektir. Dahası Almanya'nın Doğu Politikasında nasıl bir teorik çerçeve ile karşı karşıya kaldığımızı ortaya koyacaktır.

1.1.4. Rasyonalizm-Sosyal İnşacılık Tartışması:

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte Uluslararası İlişkiler disiplininde öne çıkan önemli bir çatışma, Sosyal İnşacılar ve Rasyonalistler arasında gerçekleşen tartışma olmuştur. Sosyal İnşacı Yaklaşım temelde rasyonalizmin maddeciliği ve bireyciliğine karşı çıkmaktadır. Bu hali ile idealist ve bütüncül bir ontoloji benimseyen inşacılar, bu ontolojik varsayımların ve önermelerin sosyal araştırmaya ilişkin analitik, yöntemsel ve teorik sonuçlarını dikkate alarak uluslararası ilişkileri açıklamak gayreti içindedirler. Sosyal inşacı yaklaşım kendi içinde bir takım farklılıklar ortaya koysa da, Sosyal İnşacılar, İdealizm, Kurucu Teori, Bütüncülük, Kimlik ve Çıkarların Sosyal İnşası, Sosyolojik açıklama başlıklarında ortak bir tutum içindedirler.⁵² Sosyal inşacılar bu başlıklarda ortak bir tavır ortaya koyarken, bir şekilde rasyonalizme karşı olan tutumlarını geliştirmek, rasyonalizmi eleştirmek imkanına sahip olmaktadır.

Sosyal dünyayı oluşturan maddi ve düşünsel unsurlardan hangisinin öncelikli olduğu tartışması günümüzde etkisini uluslararası ilişkilerde de hissettirmektedir. Maddi unsurların asıl olduğunu ileri süren maddeciler göre, toplumun temelini oluşturan doğa ile maddi unsurlardır. Buna karşılık düşünsel unsurlar ise bu maddi unsurların gerisinde kalmaktadır. Uluslararası ilişkilerde maddi unsurlar ve çıkar kavramı daha çok rasyonalist teoriler sahip çıkmakta, yine başta Neorealizm, Klasik ve Neo-Klasik Realizm gibi maddi çıkar ve güç kavramına sahip çıkan yaklaşımlarla benimsenmektedir. Bu konuda özellikle Neorealistler öne çıkmakta, özellikle askeri ve ekonomik güç kavramlarını analizlerinde öncelikli yer veren Kenneth Waltz bu konuda önemli bir örnek teşkil etmektedir.⁵³ Bu örnek de devleti analizlerinin temeline oturtan Neorealistlerin, savunduğu güçler dengesinde aktörlerin algısı,

⁵² Küçük, age., s.336.

⁵³ Richard Ashley, *"The Poverty of Neorealism"*, **Neorealism and It's Critics**, (Ed.) Robert Keohane, New York, Colombia University Press, 1986, s.255.

bilgisinden bağımsız olduğunu ve onun yerine tümüyle ekonomik ve askeri güç üzerine oluşturulduğunu ortaya koymaktadır. Başka bir ifade ile bu gerçek bize Neorealistlerin savunduğu güç dengesinin anarşik bir ortamda devletlerarası mekanik ilişkiler sonucunda ortaya çıktığını göstermektedir.⁵⁴

Buna karşılık Sosyal İnşacılar, bir sosyal dünya olarak betimledikleri uluslararası ilişkilerde düşünsel unsurların öncelikli olduğunu ileri sürmektedir. Buna bağlı olarak da aktörlerin ve yapıların ortaya çıkışında düşüncelerin ve algıların etkili olduğuna işaret etmektedirler. Sosyal inşacılar burada önemli bir noktaya dikkat çekmekte, toplumsal düşünceleri, kolektif kimlikleri ve ortak norm ve kuraları öncelikli görerek, bireysel ve öznel yaklaşımları reddetmektedir.

Sosyal İnşacılara göre düşünsel unsurlar kurumsallaşmış ve belli bir toplumsal boyut kazanmak suretiyle artık nesnel bir nitelik kazanmaktadır. Buna bağlı olarak da aktörleri kuşatan sosyal olgular ve yapılar ortaya çıkmaktadır. Sosyal İnşacılar bu şekilde maddeciliği ret ederken bir şekilde maddeciliği savunan rasyonalist teoriler, özellikle Neo Realizmden ayrılmaktadır. Buna rağmen Sosyal İnşacıların savunduğu sosyal olgular en az maddi yapılar kadar nesnel ve gerçektir. Nitekim realistlerin sarıldığı Soğuk Savaş olgusu onlara göre ne kadar gerçek ise Sosyal İnşacılar için de bir o kadar gerçektir.

Sosyal İnşacıların dikkat çektiği bir diğer husus, maddi unsurların siyasal eyleme etkisinin kendilerine yüklenen toplumsal anlam ile ilişkili olduğudur.⁵⁵ Sosyal İnşacılar bu şekilde de maddi unsurların algılandığı ölçüde ve algılanış şekline bağlı olarak etkinlik kazandıklarını ileri sürmektedirler. Rasyonalistler ve onların türevi olan Neo Realistler maddi güçlere vurgu yaparlarken, Sosyal inşacılar bu maddi unsurların taşıdığı özneler arası anlamı ve bilgiyi ortaya koymak için çaba harcamaktadırlar.⁵⁶

Rasyonalizm ve Sosyal İnşacı tartışmasında karşımıza çıkan bir diğer olgu ise, rasyonalistlerin daha çok neden sorusuna cevap aradıkları ve bunların düşünceleri bir

⁵⁴ Küçük, age., s.336.

⁵⁵ Alexander Wendt, "Constructing International Politics", *International Security*, Cilt 20, No.1, 1995, s.73.

⁵⁶ Küçük, age., s.338.

sebeup-sonuç ilişkisi çerçevesinde aydınlatmaya alıştıklarıdır. Bu şekilde rasyonalistler özellikle de onlardan çıkmış olan realistler “ açıklamacı bir teori” geliştirmektedir. Buna karşılık, “ kurucu bir teori” geliştirmiş olan Sosyal İnşacılar rasyonalistlerin tersine neden sorusuna değil, nedir ve nasıl mümkün oldu sorularına cevap aramak gayreti içindedirler.⁵⁷

Nitekim Sosyal İnşacılardan John Ruggie ve Friedrich Kratochwill bu yönde ne çıkan isimler olmakta, her ikisi de pozitivist/rasyonalist teorilere getirdikleri eleştirilerde öncelikli olarak, bu konuya dikkat çekmektedirler. Bu şekilde de Sosyal İnşacıların rasyonalistlere yönelik eleştirilerinin epistemolojik ve metodolojik eleştirilerinin çıkış noktası şekillenmektedir.⁵⁸

Bu bağlamda Rasyonalist açıklamacı teoriler, düşünceleri pozitivist yönteme uygun olarak nedensellik ilişkisi çerçevesinde ele almakta ve nesneler ile sebepler şeklinde kavramlaştırmaktadırlar. Burada da öne çıkardıkları olgu, rasyonel çıkarlardır. Rasyonalistlere göre çıkarlarda ve davranışlar arasında bir sapma söz konusu olduğunda düşünceler ara değişkenler olarak, sebep sonuç ilişkisini açıklamaktadır. Buna bağlı olarak düşünceler ancak beklenmeyen durumlar veya saptmalar söz konusu olduğunda devreye girmektedirler. Özetle bu anlayış bize rasyonalistler ve de özellikle realistlerin düşünceleri arka plana attıklarını onlara ikincil bir önem verdiklerini göstermektedir. Buna ek olarak rasyonalistlerin sahip çıktığı açıklayıcı yöntem, düşüncelerin rolünü mutlak gözlemlenebilen davranışlar ile sınırlamaktadır.⁵⁹ Bu şekilde rasyonalistler düşüncelerin aktörlerin kimliği ve çıkarlarını ilk planda tanımladığı, oluşturduğu ve dnştrdğu düşüncesine karşı çıkmaktadır. Bunun ardında yatan iki neden vardır. Bunlardan ilki, düşünceler ve düşünsel unsurlar dediğimiz norm, değer, kurallar, kimlikler ile çıkarlar arasında

⁵⁷ Steve Smith, “*The Self Image of A Discipline: A Genealogy of International Relations Theory*”, **International Relations Theory Today**, (Ed.) Ken Booth ve Steve Smith, Cambridge, Polity Press, 1995, s.26-28.

⁵⁸ Küçük, age., s.338,

⁵⁹ Mark Laffey, Jutta Weldes, “*Beyond Belief: Ideas and Symbolic Technologies in the Study of International Relations*”, **European Journal of International Relations**, Cilt 3. , No. 2,1997, s.201-205.

keskin bir ayrım olmasıdır. İkincisi ise yöntemsel bir bireyciliğin söz konusu olmasıdır.⁶⁰

Maddi unsurlar ve çıkarlar ile düşünceler arasında söz konusu olan bu keskin ayrımdan dolayı düşüncelerin maddi unsurları ve çıkarları tanımlayan onları anlamlandıran kurucu rol rasyonalist yaklaşımlarda söz konusu olmamaktadır. Aynı şekilde realistlerin öne çıkardığı yöntemsel bireycilik düşünceleri öznel ve bireysel olarak ele alarak inşacılardan farklı hareket etmektedir. Nitekim inşacıların aksine rasyonalistler, bu şekilde düşüncelerin sosyal boyutu görmezden gelerek bunu inceleme konusu yapmazlar. Çünkü rasyonalistlere göre düşünceler daha ziyade çıkarların belirlediği stratejik ilişkilerin ve politikaların yalnızca gizlenmesine veya meşrulaştırılmasına yarayan araçlar olarak algılanmıştır.⁶¹ Bu hali ile de rasyonalistlerde düşünceler amaç değil, çıkarları gerçekleştirmek için kullanılan birer ikna ya da yanıltıcı araç vazifesi görmektedir.⁶² Sosyal inşacılar bu gerekçelere dayanarak, rasyonalistlerin yaklaşımını eleştirmektedir. Onlara göre rasyonalizm düşüncelerin ne maddi unsurları ne de kimlik ve çıkarları nasıl kurduğunu bu nedenle açıklayamamaktadır. Sosyal inşacılara göre bu açıklamayı yapabilen ancak kurucu teorilerdir. Ancak rasyonalistlerin kurucu teori yerine açıklayıcı teoriler tercih etmiş olmaları onların eksikliğidir. Oysa sosyal inşacılar tümünden maddi unsurları reddetmedikleri gibi kurucu teoriler ilk başta maddi unsurları anlamlandırmakta, onları sosyal dünyanın birer kurucu unsuru haline getirmektedir. Buna ek olarak aktörlerin kimlik ve çıkarlarını tanımlayarak sosyal ilişkilerin kurulmasının önünü açmaktadırlar. Buna bağlı olarak da kurucu teorisinin asıl katkısı sosyal inşa süreçlerin ortaya çıkması ve de kimlik ve çıkarların oluşumunu göstermesi olmuştur.

İnşacıların rasyonalistlere yönelik bir diğer eleştirisi, rasyonalistlerin bireyciliğine yöneliktir. Özellikle Neorealistler yapısalcı bir bireycilik üzerine kurulmuşken, inşacılar ise bütüncül bir yaklaşım benimsemişlerdir. Rasyonalistlerin aktörleri ve onların çıkarlarını sabit veriler olarak dikkate almaları, bu aktörlerin ilk aşamada

⁶⁰ Küçük, age., s.339,

⁶¹ Almanya'nın Doğu Politikasını konu alan bu çalışmada Almanya'nın çıkarlarını meşru kılmak için bir takım söylemler geliştirdiği onları bir şekilde kamufle ederek gerçekleştirdiğine dair örnekler söz konusudur.

⁶² Laffey, Weldes, age., s.200-201.

Küçük, age., s.340,

nasıl ortaya çıktıkları ve nasıl bir dönüşüme uğradıklarına dikkat çekmemektedirler. Bu hali ile de sosyal inşacıların aksine rasyonalistler aktörlerin kimlik ve çıkarlarının verili olmadığını, bunların sosyal yapılar tarafından kurulup tanımlandığını görmezden gelen bir tutum ortaya koymaktadırlar. Bunun yanı sıra sosyal inşacıların rasyonalistlere yönelik bir diğer eleştirisi de bireyciliğin düşünsel unsurların toplumsal ve yapısal karakterini tanımlamakta yetersiz kalışıdır. Nihayetinde bireyciliğin yapısal değişimi görmezden gelişi veya onu açıklamak konusunda bir çaba sarf etmeyişi yine inşacıların önemli bir eleştirisi olmuştur. Nitekim inşacılar devletlerin içinde yer aldıkları anarşik yapıyı tanırsalar da onun durağan değil değişime ve dönüşüme açık olduğunu kabul etmektedirler.

Bu şekilde Sosyal inşacılar bireycilik yerine bütüncül bir ontoloji benimserlerken, aynı zamanda sosyal yapısalcı bir yaklaşım ortaya koymaktadırlar. Bu konuya özellikle dikkat çeken Alexander Wendt, farklı entiteler de olsalar yapanlar ve yapıların karşılıklı bir etkileşim sonunda ortaya çıktıklarını savunmaktadır.⁶³ Yine Alexander Wendt'e göre, bütüncül ontolojinin kendisini oluşturan birimlerden göreceli bağımsız bir yapısı vardır. Bu da sosyal yapılara aktörleri kurma ve onları dönüştürmek imkanı vermektedir. Yapılar bu şekilde aktörlerin kimlik ve çıkarlarını tanımayabilmektedir.⁶⁴ Alexander Wendt'e göre yapı, yapanların eylemlerinin etkisi altındadır. Onların pratiklerinden ve aktörler arası hareketlerden etkilenmektedir. Wendt'e göre etkileşim düzeyindeki süreçler mikro yapıları, sistematik süreçler ise makro yapıları etkilemektedir. Fakat bütüncüllük anlayışı gereği, makro yapıların mikro yapılara nazaran öncelikli bir durumdadır.⁶⁵ Bu noktada da inşacılar, rasyonalistlerin aksine değişimi açıklayabilen bir yapısalcılık sergilemektedir. Nitekim Neorealizmin yapısalcılığı sistemi değiştirmeye ya da dönüştürmeye yönelik olan girişim ve süreçleri ret eder. Dahası onları boşa çıkarır. Bunun önemli bir

⁶³ Alexander Wendt, *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*, İstanbul, Küre Yayınları, 2012, s. 225-232.

⁶⁴ Küçük, age., s.342.

⁶⁵ Alexander Wendt, "The Agent Structure Problem in International Relations Theory", *International Organization*, Cilt 41, No.3, 1987, s.342.

göstergesi Kenneth Waltz'ın etkileşim dinamiklerini ve uluslararası süreçleri birim düzey öğeler olarak tanımlayıp, yapı kavramından çıkarmış olmasıdır.⁶⁶

Sosyal İnşacılık-Rasyonalizm tartışmasında öne çıkan bir diğer önemli başlık ise tarafların kimlik ve çıkarları farklı algılamalarıdır. Bireycilik anlayışı gereği birey aktörleri benimsemiş olan rasyonalistler ile Sosyal İnşacılar arasında bu anlamda önemli bir uçurum söz konusudur. Neorealizm ve Neoliberalizm gibi teorilerde devlet üniter bir aktör olarak analizin merkezinde yer almaktadır. Bu tür rasyonalist yaklaşımlarda devletin en önemli özelliği bunların kimlikleri ve çıkarlarının sabit veriler olmasıdır. Rasyonalistler kimlik ve çıkarları sabit birer veri olarak kabul ettikleri gibi devlet teorisini yeterince açıkça ortaya koymamaları da yine Sosyal inşacıların onlara yönelttikleri bir eleştiri konusu olmuştur. Bu konuya özellikle dikkat çeken yine Alexander Wendt olmaktadır. Alexander Wendt'e göre rasyonalistlerin bu eksikliği, örneğin onların modern devletin nasıl karasal ve egemen bir kimlik kazandığını açıklayamamalarının temel sebebidir.⁶⁷ Rasyonalistler bu şekilde birey aktör merkezli bir açıklama sunarlarken, bireycilik bireyin toplumdan önce geldiğini kabul etmişlerdir. Bu nedenle de rasyonalistler, aktörlerin kimlik ve çıkarlarının toplumsal ve kültürel kaynaklarını sorgulayan bir analiz ortaya koymamaktadırlar.

Onun yerine rasyonalistler daha ziyade aktörlerin davranışlarını analiz ederek onların kimlik ve çıkarlarını ortaya koymaktan yanadırlar. Oysa Sosyal İnşacılar, bu kimlik ve çıkarların nasıl ortaya çıktığı, bunların nasıl kurulduğu ve nasıl bir dönüşüme uğradıklarını ortaya çıkartmak çabası içindedirler. Mustafa Küçük bu nedenle rasyonalistlerin davranış teorisi, sosyal inşacıların ise kimlik ve çıkar teorisi geliştirdiklerini ileri sürmektedir.⁶⁸

Rasyonalistler aktörlerin kimlik ve çıkarlarını sabit olarak görmektedirler. Bu sabit algı nedeniyle de kimlik ve çıkar yapılarında olabilecek değişiklikleri açıklamaktan uzaktırlar. Bu nedenle de bu kimlik ve çıkar değişikliklerin dış politikaya nasıl etki

⁶⁶ Mustafa Küçük, *“Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık”*, Uluslararası İlişkiler Teorileri, (Der.) Ramazan Göze, İstanbul, Küre Yayınları, 2014, s.343.

⁶⁷ Alexander Wendt, *“The Agent Structure Problem in International Relations Theory”*, **International Organization**, Cilt 41, No.3, 1987, s.342.

⁶⁸ Küçük, age., s.344.

etkilerini ve uluslararası sisteme yansıyan sonuçlarına yer vermezler. Buna karşılık sosyal inşacılar ise çıkarların kaynağı olarak düşünsel unsurların ve kimliklerin öne çıktığını ileri sürmektedirler. Buna bağlı olarak da devletlerin dış politik yönelimleri, ulusal güvenlik anlayışları ve stratejileri devletlerin kendilerine yakıştırdıkları kimlikleri ve kimlik oluşumları ile yakından ilgilidir.⁶⁹

Söz konusu bu tartışmada öne çıkan bir diğer konu da rasyonalistler ve sosyal inşacılar farklı bir aktör algısı içinde olduklarıdır. Rasyonalistler, aktörleri rasyonel hareket eden varlıklar olarak ele almaktadır. Bu aktörler çıkarlarını gerçekleştirmek için etkin bir tutum ortaya koymaktadırlar. Yine rasyonalistlerin aktörleri bireyci ve faydacı bir yaklaşım içindedir ve bunlar ortaya koydukların davranışlara ilişkin öngörüler ve beklentiler içindedir. Bu nedenle rasyonel aktörler mevcut koşullarda çıkarları en etkin şekilde nasıl hayata geçirebilecekleri kaygısı içindedir. Buna karşılık sosyal inşacıların aktörleri, kimlikleri, statülerine, kültürel yapıları ve toplumsal çevrelerine uygun hareketler sergilemektedir. Bu nedenle de sosyal inşacıların aktörleri davranışlarında toplumsal norm ve kurallara uygunluk kaygısı içindedir. Yani rasyonalistlerinki çıkarıcı, sosyal inşacılarınkı ise normatif aktörlerdir.

Burada belirtilmesi gereken önemli bir konu, bu tür çıkarıcı aktörlere sahip olsalar da, rasyonalistlerin normları tümünden yok saymadıkları onları yaklaşımlarının dışında tutmadıklarıdır. Ancak rasyonalistlerin aktörleri norm ve kuralları çıkarları ölçüsünde dikkate almaktadırlar. Norm ve kurallar onların çıkarları ile örtüşüyorsa, ya da başka bir ifade ile norm ve kurallar onların çıkarları ile çatışmadığı sürece dikkate alınmaktadır. Aktörler çıkarları çerçevesinde hareket etmekte normlar ise onların bu çıkarlarını gerçekleştirmekte kullandıkları birer araç vazifesi görmektedir. Sosyal İnşacı yaklaşım ise normları araç olarak değil amaç olarak görmektedir. Normatif bir yapı ortaya koyan sosyal inşacı aktörler için normlar uyulması gereken birer düzenleyici kaidedir. Aktörler bu normları hem uygular hem de bunların meşruluğunu içselleştirirler. Aktörler bu norm ve kuralları içselleştirdikleri gibi bunları kimliklerinin bir parçası yaparlar ve bu şekilde normlar araç değil birer amaç olurlar. Bu bağlamda da normlar artık kimliği ve çıkarları tanımlar aktörler normlara

⁶⁹ Alexander Wendt, *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*, (Çev.) Helin Sarı Ertem, Suna Gülfem İhlamur Öner, İstanbul, Küre Yayınları, 2012, s.383-444.

göre davranışlarda bulunurlar. Hatta normlar bu noktadan itibaren aktörlerin kimliklerini dönüştürebilmektedir. Aynı şekilde sosyalleşme ilkesi çerçevesinde bunların diğer aktörlerce de benimsenmesini öncelik ederler.⁷⁰ Nitekim Almanya bu anlamda bizim için önemli bir örnek olmaktadır.

1.1.5. Teorik Tartışmanın Alman Dış Politikasındaki Yansıması:

Yukarıda kısaca yer verdiğimiz tartışma, günümüz Alman dış politikasında geniş ölçekli olarak yansıma bulmaktadır. Başka bir ifade ile çalışma konumuz olan Almanya'nın Doğu Avrupa Politikası, bu tartışmanın en yoğun olarak karşımıza çıktığı coğrafyalardan biri olmaktadır. Nitekim Almanya burada zaman ve mekan açısından ciddi tutum ve söylem farkları ortaya koymaktadır. Bu hali ile de hesaplanması zorlu bir aktör olarak hareket ederken, esasında bu teorik tartışmanın merkezinde yer aldığını da göstermektedir.

Birleşme sonrasında Almanya'ya yönelik en önemli kuşku, sahip olduğu potansiyeli nasıl kullanacağı ve bunun Avrupa Bütünleşmesine nasıl yansıtacağı olmuştur. Almanya'nın geçmişte gücünü yayılcı ve hegemonyacı bir amaçla kullanmış olması ona yönelik kuşkuların temelini oluşturmuştur. Onun güç politikasına dönüp dönmeyeceği bunun Avrupa Bütünleşmesine nasıl yansıtacağı bu şekilde teorik tartışmaların da esasını oluşturmuştur. Bu şekilde de farklı yaklaşımları karşı karşıya getirmiştir.

Neo-Realistlere göre, Sovyetler Birliğinin dağılması, Berlin duvarının yıkılması ve Almanya'nın birleşmesi, yalnızca Soğuk Savaşın sonunu sembolize etmemiştir. Bunun ötesinde Alman dış politikasında önemli bir kırılmayı da beraberinde getirmiştir.⁷¹ Özellikle bu dönemle beraber, güç kullanımının nispi ve mutlak olarak yükselişi, uluslararası sistemde yaşanan önemli değişimler, Alman dış politikasındaki bu dönüşümü zorunlu kılmıştır. Buna karşı çıkan ve Almanya'nın hala sivil güç olmaya devam etmesi gerektiğini savunan kesim buna karşı çıkmaktadır. Onlara göre bu değişim tam olarak gerçekleşmediği gibi, ne ABD bir güç kaybına uğramış, ne de

⁷⁰ Rumelili, age., s.160-162.

⁷¹ Ulrich Roos, "Deutsche Aussenpolitik nach der Vereinigung. Über Gleichzeitigkeit, Untrennbarkeit und Prozesshaftigkeit von kontinuierlichem Wandel und sich wandelnder Kontinuität", (çevrimiçi) http://www.fb03.uni-frankfurt.de/44727308/Roos_Expose.pdf, 17.06.2013.

yeni gelişmelere ebelik edecek çok kutuplu bir arka plan tam olarak gerçekleşmemiştir. Bu durumda da realistlerin ileri sürdükleri gibi Avrupa'yı istikrarsızlığa sürükleyecek, daha yoğun güç kullanımını da zorunlu/meşru kılacak bir gelecek senaryosu oluşmamıştır.⁷²

Sosyal İnşacılara göre, Berlin'in dış politikası "süreklilik" prensibi ile iç içe geçmiştir. Berlin bu dış politikayı inşa ederken, Alman toplumunun da benimsediği ve içselleştirdiği, ortak değerler, normlar ile prensipleri göz önünde tutarak bir dış politik söylem ortaya koymaktadır. Ama bunun ötesinde Avrupa Kimliğinin gereğini yerine getirmektedir.⁷³

Bu şekilde Almanya esasında önceki Federal Hükümetlerin dış politika çizgisine yakın hareket etmeye devam etmektedir. Sosyal inşacılar, uluslararası sistemde değişimin üzerini örtmeyip, değişim ile sürekliliğin beraberliğini savunmaktadırlar. Bu şekilde uluslararası toplumun anarşik yapısını kabul ederken, aynı zamanda onun değişime açık olduğunu savunmaktadırlar. Devletlerin o güne dek sürdürdükleri istikrarlı dış politik söylem ve tutumun bu yeni uluslararası toplumun inşasında etkili olduğu görüşüne de sahip çıkmaktadırlar. Kökten bir değişiklik ön görmeyen, demokratik ve insanı değerleri içinde daha yoğun olarak barındıran bir dış politika talep eden bu görüş, değişim ile sürekliliğin uyumlu birlikteliğini savunmaktadır.⁷⁴

Almanya, Birleşme öncesi ve sonrasında temsil ettiği istikrarlı politik kültür, bunun sosyal işlevi, kimlik ve kültür yaratan, geleneksel ve toplumsal normlar ile kurumlar arası işbirliği ile bu tür bir süreklilik ortaya koymuştur.⁷⁵ Yani Berlin bu yeni dönemde çok taraflılık, uluslararası işbirliği ve Avrupa Entegrasyonuna ortak bir Kimlik-Kültür çerçevesinde destek vermek suretiyle de Sosyal İnşacıların beklentilerine cevap vermektedir.

Almanya, II. Dünya Savaşı sonrasında Batı Bütünleşmesine destek veren bir aktör olarak, bu süreç boyunca demokratik hukuk devletinin prensipleri çerçevesinde

⁷² Harnisch, age., s.1.

⁷³ Peter Katzenstein, "Gezähmte Macht: Deutschland in Europa, Deutschland zwischen Europäisierung und Selbstbehauptung", **Mannheimer Jahrbuch für Sozialforschung**, (Ed.) Michele Knodt, Beate Köhler Koch) Bd.5. Frankfurt/Main, Campus Verlag, s.57,

⁷⁴ Günther Hellman, Wolf Reinhard, "Neuer Spielplan auf der Weltbühne- Deutschlands Auftritt muss abgesagt werden", **Internationale Politik**, 8/2004, s.72.

⁷⁵ Hellman, Reinhard, age., s.71.

hareket etmiştir. Bu tutumunu Birleşme sonrasında da sürdürmüştür. Bu hali ile de Avrupa Kimliğini benimseyen bir aktör olarak bu kimliğin gereklerini yerine getirmiştir. Almanya bu dönemde, Avrupa norm ve kurallarına bağlı, askeri güç kullanmaktan kaçınan, diplomasi ve müzakereyi öne çıkartan bir dil (söylem) benimsemiştir. Ancak Almanya'nın bu şekilde hareket etmesini gerektiren bir parçası olmak istediği dahası II. Dünya Savaşı sonrasında kendi varlığını bağladığı Batı İttifakı içinde yer alabilmek kaygısıdır. Başka bir ifade ile bir parçası olmak istediği kimlik ve kültür onu bu durumda hareket etmeye sevk etmiştir. Bu nedenle Almanya'nın bu dönemde sivil güç olarak tarif edilebilecek kimliği esasında Almanya'nın davranışlarının değil, kendisini benimsemekle yükümlü gördüğü norm ve kuralların bir türevi olmuştur.

Aynı şekilde Almanya, sözcülüğünü yaptığı AB Genişlemesi sürecinde de bu normlar çerçevesinde hareket etmiştir. Üyeliğine destek verdiği aday ülkeler ya da Avrupa ile bütünleşmesine destek verdiği ancak AB sınırları dışında tutmak istediği adaylara ile ilişkilerinde de bu norm ve kurallara sarılmıştır. Hatta bölge ülkelerinin Avrupa ile bütünleşmesinin bu normların benimsenmesinden geçtiği düşüncesine sahip çıkmıştır. Bu hali ile de bu ülkelerin Avrupa ile yakın temasa geçmesi, aynı bireyler gibi devletlerin yakın temasa girmesi yani sosyalleşmesi vasıtası ile bu normları içselleştirecekleri bu şekilde de kolektif Avrupa kimliğini benimseyecekleri görüşüne destek vermiştir.

Ancak burada Almanya'nın bir ikilem içinde olduğunu görüyoruz. Çünkü Almanya'nın bu normların gerektirdiği şekilde davranması, bu şekilde Avrupa Kimliğine dahil oluşu, bize normların amaç olduğunu gösteriyor. Oysa Almanya AB Genişlemesi sürecinde ortak norm ve kuralları bazı kere bir ivme, bazı kereler ise frenleyici bir unsur olarak kullanmıştır. Başka bir ifade ile norm ve kuralları çıkarları ölçüsünde dikkate almaktadır. Bu hali ile de onları araç haline getirmiştir. Bu gerçek bile bize, Almanya'nın Doğu Avrupa Politikasının var olan Rasyonalizm-Sosyal İnşacı tartışmasının gerçekleştiği bir saha olduğunu göstermektedir.

Almanya bu yeni dönemde, o güne dek temsil ettiği Rasyonalist çizgiye sadık kaldığı iddiasındadır. Ancak zaman ve mekan açısından kimi kereler realistlere yakın

hareket etmekte, kimi zaman ise sosyal inşacılara yaklaşmaktadır. Aynı şekilde bu tutumunu farklı politik başlıklarda da ortaya koyduğunu görmekteyiz. Nitekim Almanya yakın geçmişe dek Rusya politikasında rasyonalist bir tutum ortaya koyarken, benzer bir tutumu bölgedeki diğer aktörlere karşı da göstermektemidir? Daha spesifik bir gözle bakıldığında söz konusu olan farklı politik başlıklar olduğunda, farklı zamanlarda farklı çıkar algılarının da etkisi ile, aynı ülkeye farklı bir söylem ile yaklaşabilmektemidir? Rusya örneği bize, Almanya'nın farklı dönem veya farklı politik başlıklarda nasıl değişken bir tutum sergilediğini, teorik tartışmanın burada nasıl pratiğe döküldüğünü gösterecektir.

Almanya için Rusya, 2000'li yılların başında "Stratejik Ortak" olarak önemli bir yer tutmaktadır. Bu şekilde hem enerji ortaklığı ve ekonomik/ticari ilişkileri savunabilmiş, hem de Avrupa'nın doğusunda önemli bir güvenlik kaygısını bertaraf edebilmiştir. Aynı şekilde de Rusya'nın güvenini kazanması ile beraber Brüksel-Moskova arasındaki köprü olmak ayrıcalığına sahip olmuştur. Bu da ona ulusal çıkarlarını Avrupa çıkarları ile birleştirebilmek imkanı vermiştir. Bu politikanın belki de en önemli sonucu Berlin'e Doğu Avrupa'da hareket serbestisi kazandırması olmuştur.

Nitekim Berlin-Moskova diyalogunun en büyük sonucu MDA ülkelerinin Avrupa ile Bütünleşme sürecinin (AB ve NATO üyeliklerinin) sancısız gerçekleşmesi olmuştur. Bu şekilde de çok taraflı işbirliğini önemseyen, uzlaşma ve diplomasiyi öne çıkartan, ortak değer ve normlar çerçevesinde hareket eden bir aktör olarak hareket etmiştir. Ancak bu noktadan itibaren gerçekten o güne dek izlediği Rasyonalist çizgisine sadık kalıp kalmadığını, bize ilerleyen bölümler gösterecektir.

Ancak bunun aksine, özellikle söz konusu olan enerji ve ekonomik ortaklık olduğunda, Almanya'nın ulusal çıkarlarını öncelikli olarak gördüğüne de şahit olmaktadır. Nitekim özellikle Gerhard Schröder döneminde Rusya ile ikili ilişkileri çok taraflı işbirliğinden öncelikli olarak gören tutum, bunun bir göstergesidir. Berlin'in bu dönemde Baltık Boru Hattı konusunda ne Baltık Ülkeleri, ne de Polonya'nın rahatsızlığını dikkate almayı, Rusya'daki demokrasi ve hukuk devleti ihlallerine kayıtsız kalışı, onun zaman zaman ulusal çıkarlarını önde tuttuğunun

göstergesi olmuştur. Bu hali ile de ulusal çıkar/güç mücadelesi kavramlarına atıfta bulunan realistlere yaklaşmaktadır. Çünkü Rusya ile “iyi ilişkiler”, ona aynı zamanda Soğuk Savaş sonrasında Avrupa’da önemli bir boşluğu doldurmak, bölgesinde oluşan güç mücadelesinde ekonomik ve siyasi gücünü artırmak imkanı vermiştir. Bu şekilde de gücü artan, güç politikalarını daha fazla ortaya koyabilen bir aktör olmuştur. Bunun bedeli ise Rusya ile ilişkilerde faydayı maksimize etmeye çalışırken diğer kaygıları bir tarafa bırakması, ortak norm ve kuralların bir süreliğine unutulması olmuştur.

Ancak Almanya’nın özellikle 2008 yılı ve sonrasında Rusya ile “Stratejik Ortaklık” yerine “Modernleşme Ortaklığı” ilişkisini benimsemesi, Sosyal İnşacı bir tutuma da işaret etmektedir. Almanya için Rusya hala stratejik önemini korusa da, bu dönemde bu ilişkide insan hakları, demokrasi ve hukuk devleti kavramları daha çok öne çıkartılmaktadır. Berlin, Moskova’nın demokratik dönüşümüne desteklerken her şeyden önce Rusya’da güçlü bir sivil toplumun oluşumuna katkı sağlamaktadır. Çünkü ancak güçlü bir sivil toplumun Rusya’da modernleşme karşıtı kemikleşmiş yapıyı kırabileceğinin bilincindedir. Bu sürece destek verirken sık sık Avrupa kimliğine atıfta bulunması ortak değer ve normların benimsenmesi ve bunların diğer bölge ülkeleri için de emsal teşkil edeceğini savunması ile de sosyal inşacı bir tutum ortaya koymaktadır. Çünkü bu dönüşüm Rus toplumu kadar bölge ülkelerine de yarar sağlayacak, her şeyden önce “Sosyalleşme ilkesi” çerçevesinde bölgenin Avrupa ile bütünleşmesine imkan sağlayacaktır.

Son dönemde “Putin Rusya’sına” yönelik eleştirel tutum, Rusya’nın demokratikleşme, hukuk devleti ve insan hakları konusunda Almanya’nın gösterdiği hassasiyet bu görüşü daha da öne çıkartmaktadır. Geçmişte Boru Hatlarını, insan haklarının ötesinde gören Berlin, bu yeni dönemde azınlık hakları, mülteciler meselesi, güçlü bir sivil toplum gibi konularda çok daha duyarlı davranmaktadır. Hatta Alman hükümetine bağlı ya da onun destek verdiği vakıf, dernek ve sivil toplum örgütleri gerek Rusya, Ukrayna gerekse diğer sorunlu bölgelerde çok daha etkili faaliyetleri ile öne çıkmaktadırlar.

Alman Vakıflarının Rusya'daki faaliyetlerinin kontrol altına alınması/durdurulmasına yönelik olarak Moskova'nın sergilediği kararlı tutuma karşın, Almanya'nın gösterdiği tepki son derece önemlidir. Rusya için bunlar muhalefet ve toplumu iktidara karşı motive etmeye çalışan Batı ajanı birer oluşumdan ibarettir. Oysa Almanya bu ve benzeri oluşumları, bölgenin demokratikleşmesi, sivil toplumun gelişmesi ve evrensel değerlerin yaygınlaşması için önemli faaliyetlerde bulunan araçlar olarak görmektedir. Elbette bu ve benzeri gelişmelerin Alman-Rus ilişkilerine gölge düşürdüğü de göz önünde tutulması gereken bir gerçektir. Ama aynı zamanda da Almanya'nın iki taraflı ilişkiler kadar çok taraflılığı da sürdürmekten yana olduğu, Avrupa çıkarlarında taviz vermeye niyetli olmadığını ortaya koymaktadır. Her şeyden önce de bu, Alman dış politikasında evrensel değerler ve Avrupa kimliğinin yerini koruduğu şeklinde okunmalıdır.

Benzer şekilde Ukrayna'nın demokratik eksikliği sık sık dile getirilen bir konu olmuştur. Alman resmi ve resmi olmayan çevreleri bu demokratik dönüşüm sürecine Avrupa Kimliği gereği destek vererek burada sosyal inşacı bir tavır sergilemektedir. Ancak Ukrayna'nın demokratik dönüşümünün başarısının AB ile en hızlı şekilde bütünleşmesinden geçtiği görüşü ile sürüldüğünde buna ekonomik çevreler de hükümette ciddi bir tepki göstermiştir. Her şeyden önce Ukrayna'nın AB üyeliğinin Almanya'nın ulusal çıkarları ile çeliştiği gerekçesi ile karşı çıkmışlardır. Ukrayna'nın olası üyeliğinin AB için altından kalkılmayacak bir yük olacağını savunurken bu aday ülkeye tam üyelik yolunu da kapatmaktadır. Bu hali ile de Avrupa Kimliği, ortak değerler, sosyalleşme, dayanışmacı devlet gibi Sosyal İnşacı kavramların bu çerçevede unutulduğunu görmekteyiz.

Berlin, benzer şekilde, MDA Ülkelerinin NATO üyeliklerine destek verirken, bu tutumu Ukrayna ya da Gürcistan için göstermemektedir. Çünkü burada Rusya'yı dikkate almak durumundadır. Dahası Rusya'yı saldırgan olmaya sevk edecek her tür adımı atmamaktan yanadır. Çünkü bunun Rusya ile ikili ilişkilere dolayısı ile de o güne dek maksimize ettiği her tür faydaya zarar vereceğinin bilincindedir. Bu sadece ekonomik/ticari ilişkilerin zarar görmesi, enerji tedarikinin kesilmesi demek değil,

aynı zamanda da olası bir askeri istikrarsızlık durumunda daha yoğun askeri harcama demek olacaktır. Bu ise Almanya'nın ulusal çıkarları ile örtüşmeyen bu durumdur.

Berlin, Rusya ve Brüksel arasındaki dengeyi de sarsmak niyetinde değildir. Bu nedenle aday ülkelerin NATO ilişkilerinde kapıyı tümenden kapatmazken, AB konusunda ise “ayrıcalıklı üyelik” gibi bir ara çözüm ortaya koymaktadır. Bu şekilde de her tarafın gönlünü yapabileceğini düşünen bir rasyonalist tutum sergilemektedir. Nitekim bu ara çözüm ile Ukrayna, Batı ile yakınlaşmasını devam ettirecek, Rusya ise AB'yi bir tehdit olarak görmeyecektir. Bu süreç boyunca da Almanya, hem Rusya, hem Ukrayna ile ticaret/ enerji ortaklığını devam ettirirken, AB ve Avrupa Bütünleşmesinin öncü aktörü olmaya da devam edebilecektir.

Ancak belirtilmesi gereken özellikle bu ve benzeri konuların daha çok ikili ilişkilerin darı girdiği zamanlarda gündeme gelmesidir. Başka bir ifade ile gerek Rusya örneği gerekse diğer bölge ülkeleri (Macaristan, Polonya) ile olan ilişkiler, Sosyal İnşacı tutumun resmi çevrelerce daha çok ikili ilişkilerin çıkmaza girdiği dönemlerde adeta bir baskı aracı olarak kullanıldığını göstermektedir.

Bu yönde önemli bir örnek, Türkiye’de Gezi Parkı olayları konusunda Angela Merkel’in açıklaması olmaktadır. Angela Merkel’in, **“Göstericilere uygulanan şiddetin ardından hiçbir şey olmamış gibi davranamazdık. Gösteri hakkı, ifade özgürlüğü, hukuk devleti, dini özgürlükler, bunlar bizim Avrupa değerlerimizdir. Bunlar ile pazarlık edilemez.”**⁷⁶ derken, ortak değerleri öne çıkarmaktadır. Özgürlük ve demokrasi karşıtı uygulamaların Avrupa’nın ortak değerleri ile uyuşmadığı, bu olgunluğa erişmeyen ülkeler için Avrupa’nın kapalı olduğunu ima etmektedir. Almanya’nın bu tutumu AB’nin dışında tutulmak istenen, kendisine ayrıcalıklı bir statü öngörülen, Türkiye’ye yönelik bir uyarı, ortak norm ve kurallara uymaya davet olmuştur. Benzer şekilde, Angela Merkel’in Moskova ziyaretinde, tüm tepkilere rağmen, 2005 yılından beri, demokratik bir Rusya için mücadele eden aktivist “VOİNA” grubunun tutuklu üyelerinin serbest bırakılmasını talep edişi, daha özgür bir sivil toplumu teşvik etmesi son derece manidardır. Ortak norm ve değerler, Avrupa kimliği ve onun getirdiği sorumluluk, bu hali ile gerektiğinde Avrupa ile

⁷⁶ “Merkel erschrocken über Türkischen polizeieinsatz”, **Die Zeit**, 18.07.2013.

bütünleşmek isteyen ülkelere bir önkoşul olarak sunulmaktadır. Başka bir ifade ile sosyal inşacı bir söyleme işaret eden bu değerler esasında Almanya bu ülkeler ile ilişkilerinde bir “Havuç “ vazifesi görmektedir. Bu da Almanya’nın rasyonalist tutumunun aynı zamanda faydacı bir karakter de ortaya koyduğuna işaret etmektedir.

İlerleyen bölümlerde daha ayrıntılı yer verilecek bu ve benzeri örnekler bize Almanya’nın Doğu Politikasının nasıl bir teorik tartışma ile iç içe geçtiğini göstermektedir. Almanya esasında temelleri geçmişte atılan, rasyonalist karakter arz eden, dış politikasını sürdürmektedir. Ancak zaman zaman farklı uçları temsil eden sivrilen bir söylem geliştirecektir. Daha açık bir ifade ile Neorealist imgeler, Sosyal İnşacı refleksler ile karşılaşacaktır. Yani güç merkezli söylemler, sosyal inşacı imgeler ile karşı karşıya gelecektir. Bu tartışmanın Alman dış politikası için belki de en büyük avantajı, hiçbir teorinin diğerinin üstüne çıkmaması ve birinin bir diğerini dengelemesi olacaktır. Nitekim çalışmamızın sonuç kısmı, Almanya’nın Doğu Politikasının teorik anlamda nasıl bir karakter ortaya koyduğu bize gösterecektir.

1.1.6. Uluslararası Politikada Güç Kavramı ve Alman Dış Politikasındaki Yansıması:

Max Weber'a göre "güç", bir sosyal ilişki içerisinde kendi isteğini karşı tarafın direnmesine rağmen dayatma imkanıdır.⁷⁷ Hans Morgenthau için ise güç, politikada temel motiftir ve ekonomide kazanç ne anlama geliyorsa, politikada da güç aynı yerdedir.⁷⁸ Morgenthau, güç kavramını antropolojik bir bakış açısıyla yorumlamaktadır. Bu bağlamda gücü, insan doğasının doyumsuz ve yayılmacı, mücadele ortamında kendi arzusunu kabul ettirmeye yönelik temel bir dürtü olarak değerlendirmektedir.⁷⁹ Yine Karl Deutsch politikada gücü, ekonomideki para kavramı ile eş değer görmektedir. Karl Deutsch'a göre güç, bir özellik, dahası bir yetenektir. Kendisini diğerlerine uymak zorunda görmeyen, diğerlerinin etkisine girmeyen devlet, "güç sahibi" olandır. Güçlü olan, kendisini diğerlerinden bir şey öğrenmek durumunda hissetmez ve diğer aktörlerin etkisi ile taleplerini reddetmeyi başaran devlettir.⁸⁰ Bu hali ile güç kavramı, realist düşüncede temel kavramlardan biri olmaktadır.

Neorealist yaklaşımda da güç konusuna geniş yer verilmiştir. Kenneth Waltz, uluslararası sistemin esas öğelerinin zaman ve mekan açısından değişmediğinden yola çıkmaktadır.⁸¹ Uluslararası sistem ona göre merkezi bir otoritenin olmayışından ötürü, geçmişte anarşisttir. Bu bugün de öyledir ve gelecekte de öyle olacaktır. Kendisini sürekli olarak yenileyen anarşizmden dolayı da devletler, "*Kendi kendine yardım et*" prensibini benimseyerek, güç kullanımına gitmektedirler. Çünkü bu kuralın ihmal edilişi, çöküşü beraberinde getirecektir. Tüm aktörlerin bu prensibe uymaları durumunda, uluslararası sistem var olan anarşiye rağmen belli bir istikrara kavuşabilecektir. Uluslararası sistemin parçaları olan ulusal devletler, bu şekilde yalnızca sahip oldukları güç potansiyelleri ile bir farklılık ortaya koymaktadırlar.

⁷⁷ Andreas Jacobs, "Realismus, Siegfried Schieder und Manuela Spindler", **Theorien der Internationalen Beziehungen**, (Hrsg.) Andreas Jacob, Opladen, 2003, s. 39-59.

⁷⁸ Hans J. Morgenthau, **Macht und Frieden: Grundlegung einer Theorie der internationalen Politik**, Gütersloh, 1963, s. 26.

⁷⁹ Jacobs, age., s. 39-59.

⁸⁰ Karl Deutsch, **Politische Kybernetik. Modelle und Perspektiven**, Freiburg, Rombach Verlag, 1969, s. 121-122.

⁸¹ Kenneth N. Waltz, "Realist Thought And Neorealist Theory", **Journal of International Affairs**, Nr: 44., 1990, s.21-37.

Sistemin istikrarı bağlamında devletler de güçlerini maksimize etmeyi değil, pozisyonlarını güçlendirmeye gayret göstermektedir.⁸²

Kenneth Waltz tarafından çerçevesi çizilen bu düşünceye, Joseph M. Grieco, **“Cooperation among Nations”** ve John Mearsheimer, **“Back to the Future”** adlı çalışmaları ile destek vermişlerdir. Klasik realizmden farklı olarak, devletlerin güç arayışları burada artık analogik çıkarımlara bağlı antropolojik yolla değil, onun yerine yapısal olarak ortaya konmaktadır.⁸³ Bu görüşe göre devletler, anarşist bir dünyada var olabilmek adına, niyetleri ister iyi ya da ister kötü olsun, güç kullanmak zorundadırlar.

Paul Kennedy ve George Modelski’ye göre güç talebi ve ulusal çıkar savunmaları, yalnızca askeri girişimler ile sınırlı değildir. Buradan yola çıkarak güç ve ekonomik istikrar arası ilişkiye değinmektedirler. Onlara göre politik olanın özerkliği söz konusu değildir. Bu bağlamda gücün ekonomik temelleri sürekli olarak dikkate alınmak durumundadır. Bu nedenle de politika ile ekonomi arasında bir dayanışma söz konusudur. Mutlak devletler zamanında merkantalizm nasıl devletin çıkarlarına hizmet ettiyse, günümüzde de ekonomi politikaları devletlerin güç sahibi olmalarına araç olmaktadır.⁸⁴

Stephen Krassner, güç ve ulusal çıkarlar arasındaki ekonomik boyutu daha da öne çıkartmaktadır. Ona göre, devletlerin dış politikası, uluslar arası rekabet ve dahili çıkar gruplarının talepleri çerçevesinde şekillenmektedir. Devletler ulusal çıkarları gerçekleştirmeye gayret eden, birimlerdir. Uluslararası hiyerarşinin üstünde yer alan, güçlü devletlerin hükümetleri, liberal bir dünya düzeninin savunmasını yaparlarken, güçsüz devletlerin hükümetleri ise düzenlenmiş bir dünya pazarında kendilerine yer açmak durumunda kalmaktadırlar.⁸⁵ Bu şekilde de ekonomik meseleler, giderek dış politikanın daha çok merkezinde yer almaya ve gücün yegane göstergesi askeri potansiyelin ötesine geçmektedir.

⁸² Ulrich Menzel, Katharina Wargel, *“Theorie und Geschichte der Lehre von der Internationalen Beziehungen”*, **Schriften des Deutschen Übersee Instituts**, Nr.45, Hamburg, 2009, s.92-93.

⁸³ Menzel, Wargel, age., s.92-93.

⁸⁴ Menzel, Wargel, age., s.93.

⁸⁵ Stephen Krasner, “State Power and the Structure of International Trade”, **In World Politics**, 28.1976, Nr: 3., s.317-347.

Robert Gilpin, neorealizm ile uluslararası ekonomi politikası arasındaki ilişkiye değinmektedir. Ona göre de güç uluslararası sistemin anarşik yapısından kaynaklanan çatışmaları aşabilmek için zorunludur. Burada ilk aşamada söz konusu olan bu devletlerin güç ve güvenliklerinin maksimize edilmesidir. Ancak burada ekonomik istikrar, klasik realizmde olduğu gibi askeri güvenliğin önüne geçmektedir. Ekonomik istikrar-güç ilişkisinde egemen olanın, kendisinin de krize girmesi durumunda, tüm uluslararası düzen de krize girecektir. Bu nedenle güç sahibi olan krizleri bertaraf etmeye çalışır. Krizden çıkış ekonomik realizmin ışığında ancak yeni bir egemen güçlerin ortaya çıkışına bağlı olacaktır.⁸⁶

Neo Realizmin önemli bir diğer temsilcisi olan Gottfried Karl Kindermann, Morgenthau'un kullandığı güce, bir çıkar kavramı ilave etmektedir. Kindermann'a göre, tarihte yayılmacı ve saldırgan olan devletler, geçmişin etkisi ile dış politikalarında yeniden "kaba güç" kavramına yönelebilmektedirler. Kindermann, Nasyonal Sosyalist tecrübeyi yaşamış Almanya'yı da bu yönde bir örnek olarak sunmaktadır. Ancak bu yayılmacı ve agresif güç konseptini genel geçer kabul etmek, yanlış olacaktır. Hatta Kindermann, pek çok devletin çatışmacı ve yayılmacı güç artırma hedefi kalıbına uymadığını da ifade eder. Bu savdan yola çıkarak Kindermann güç kavramının güdüsel anlamda politik davranışın temel nedeni ve gerçek hedefi olamayacağını savunmaktadır. Ona göre güç, irade ve istek çoğulculuğundan ve çıkar mücadelelerinden ya da çatışmalarından ortaya çıkan bir politik gerçektir. Hatta yine Morgenthau'un realist teorisindeki çıkar kavramının bilimsel anlamda geçerli olamayacağını ileri sürmektedir. Morgenthau çıkarı, rasyonel hareket eden karar alıcı devlet adamı tarafından politik bir süreç içerisinde alınabilecek en iyi hedef ve bu hedefe ulaşmayı sağlayan araç olarak değerlendirir. Buna bağlı olarak objektif çıkarlardan söz eder. Kindermann ise çıkar kavramını, neo-realist teorinin önemli kavramlarından biri olarak kabul etse de, ona göre çıkar, olaylar, algılamalar ve değer yargılarıyla ilintili amaçlar veya amaç yönelimleri

⁸⁶ Robert G.Gilpin, **The Global Political System**, İn Miller/Vincent, 1990, s.112-139.

bazında anlam kazanmaktadır. Bu da çıkarların öznel olduğunu ortaya koymaktadır.

87

Neo-realizmin önemli bir kolu olan ve Kindermann'ın da dahil olduğu, Münih Ekolü klasik realizmin varsayımlarıyla örtüşmektedir. Onlara göre de, devletlerin üstünde denetleyici ve yaptırım koyucu bir güç merkezi olmadığından, yani zorlayıcı uluslararası hukuk eksikliği nedeniyle, uluslararası sistem anarşiktir.⁸⁸ Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası örgütler, uluslararası sistemde, uluslararası hukuk bazında yaptırım uygulayıcı bir merci olmaktan çok, dünyanın çeşitli yerlerinde yer alan devletlerin karar alıcıları ve yöneticilerinin diyalog kurmasında aracılık etmektedir. Bu nedenle de NATO veya AB gibi yapılanmalar devletlerin çıkarlarını daha iyi algılayabilmelerine aracılık etmekte, bu amaçla kurulmuşlardır.

Güç klasik realist yaklaşıma göre antropolojik temellere dayanırken, bir tarafta norm koyan insan, bir taraftan norm koymasını zorunlu hale getiren bir gerçeklik içerisinde bulunmaktadır. Norm koymak bu hali ile de güvenlik tesis etmek içindir. Uluslararası sistemin aktörleri olan devletler de, bu bilinçle hareket etmekte ve norm koyup bunlara evrensellik atfederken, aslında kendi güvenliklerini ve ulusal çıkarlarının savunmasını yapmaktadırlar. Başka bir ifade ile ulusal çıkarlarını bu normatif çerçevede içerisinde savunmaya çalışmaktadırlar.

Buna göre, hem Realist, hem de Neorealist Yaklaşımlar, ulusal çıkarların savunulması için güç sahibi olunması gerektiğine işaret etmektedir. Başka bir ifade ile ulusal çıkarları savunmanın ancak sahip olunan güçle orantılı olduğunu belirtmektedir. Bu hali ile de nesnel kabul edilen ulusal çıkar kavramı bu terimin tamamlayıcısı ve realist teorinin merkezi kavramı olarak güç kavramına işaret etmektedir.⁸⁹

⁸⁷ Efe Çaman, “Uluslararası İlişkilerde (Neo)Realist Paradigmanın Almanya’daki Gelişimi ve Evrimi: Kindermann ve Münih Okulu”, **USAK**, Cilt.2, No: 8, 2007, s.46.

⁸⁸ Sebastian Harnisch, “Außenpolitiktheorie nach dem Ost West Konflikt”, **Trierer Arbeitspapiere zur Internationalen Politik**, Lehrstuhl für Aussenpolitik und Internationale Beziehungen, Universität Trier, Nr.7, September 2002, s.13.

⁸⁹ Çaman, age., s.39.

Almanya birleşme sonrasında, o güne dek dış politikasının temel karakteristiği olan, mutlak güç politikasından kaçınan tavrını sürdürmüştür. Bu şekilde de barış ve uzlaşma yanlısı bir dış politika izleyerek, uluslararası işbirliği platformlarında yer alıp, hukuk devleti ile insan haklarını dikkate alarak, Rasyonalist çizgisine sadık kalmıştır. Ancak daha bağımsız hareket eden tavrı, Avrupa içinde ve dışında bir takım ani çıkışları ile, dış politikasına ilişkin bir takım tartışmalara sebep olmuştur. Bu nedenle özellikle Avrupa içerisinde merkezi bir konumuna yükselmesi, bir tür güç artışı olarak yorumlanmıştır. Almanya'nın birleşme sonrasında artan nüfusu, ekonomik ve siyasal potansiyelinin gelişimi ve başta MDA olmak üzere, belli bölgelerde artan etkisi, Deutsche Welle (DW), Goethe Enstitüsü ve benzeri kuruluşlar ile burada kültürel etkinlik alanını da geliştirmiş olması, Euro Krizi sırasında takındığı tutum, bu görüşün daha fazla destek görmesine sebep vermiştir.⁹⁰

Başka bir ifade ile bu yeni dönemde “ulusal çıkar” ve “güç” kavramlarının Alman dış politikasında daha fazla telaffuz edilmesi, Alman dış politikasının dönüşüme uğradığı, yeniden inşa edildiği tartışmasını beraberinde getirmiştir. Hatta Almanya ve Çin gibi yükselmekte olan aktörlerin, birer “ekonomik milliyetçilik” ya da “merkantalist realizm” ile hareket ettikleri, artık dış politikalarında, “ortak değerlere” nerdeyse hiç yer vermedikleri, bu şekilde Realizm/Neorealizme kaydıkları ileri sürülen görüşler arasında olmuştur.⁹¹

Soğuk Savaş sonrasında Almanya'nın izlediği politikalar, Alman dış politikasına yönelik tartışmaların daha da artmasını sebep olmuştur. Buna rağmen değişen politik söylemin bir “*normalleşme mi*” yoksa “*dünya sahnesine geri dönüş*” olarak mı algılanması gerektiği, bunun bir tür güç politikası olup olmadığı konusunda net bir fikir birliği ortaya konmuş değildir.

Almanya'nın Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlığını AB üyesi ortaklarından önce tanımıştır. Almanya'nın bu yöndeki tepkileri dikkate almaması, Almancanın AB içerisinde resmi dillerden biri olması konusundaki ısrarlı tutumu, bu eleştirileri

⁹⁰ Sebastian Harnisch, “*Deutsche Aussenpolitik nach der Wende: Zivilmacht am Ende*”, **Beitrag für den 21.DVPW Kongress in Halle**, 01/05.10.2000, s.2.

⁹¹ Ulrike Guerot, “*Eine Deutsche Versuchung. Östliche Horizonte*”, **Aus Politik und Zeit Geschichte**, 62. Jahrgang, 10/2012, 10.März 2012, s.13.

artırmıştır. Irak Krizinde BM şemsiyesi altında da olsa, bölgede herhangi bir askeri müdahaleye destek vermeyi reddeden tutumu, BM Güvenlik Konseyinde daimi üyelik talebi, kuvvet kullanma konusunda o güne dek savunduğu tezi geride bırakarak “out of area”⁹² anlayışını benimsemesi, artan silahlanmaya gidişi, çok taraflı işbirliğine sırtını dönen tutumu⁹³ onun dış politikasının dönüşüme uğradığı ve güç politikasına bir dönüş olarak algılanmıştır. Özellikle Gerhard Schröder Döneminde, ulusal çıkar anlayışının öne çıkarılması, bu dönemde geliştirilen **“Alman yolu”** fikri ve **“ABD ile göz hizasında bir dış politika”** anlayışının benimsenmesi, **“Alman dış politikası Berlin’de inşa edilir.”**⁹⁴ şeklinde görüşler, bu döneme adeta damgasını vurmuştur. Bu da güç politikasına bir dönüş olarak okunmuştur.

Almanya, o güne dek hep ABD ve Fransa arasında tercih yapmaktan kaçınmış, bir denge kurmaya çalışmıştır. Gerek dış politika, gerekse güvenlik konusunda her iki tarafın geliştirdiği girişimlerde yer almaya gayret etmiştir. Ancak ilk defa 1999 bir Fransız/İngiliz girişimi olan AGSP İnisiyatifine verdiği destek ile bu yöndeki tavrını bir tarafa bırakmıştır. Buna bağlı olarak da Irak krizinde ABD’ye karşılık Fransa’nın tutumuna destek vermek suretiyle önemli bir değişikliğe adım atmıştır. Özetle Almanya bu yönde adımlar atarken, kendisinin yeni bir güç politikası izlemekte olduğunu ileri süren neo-realistlerin görüşlerine yakın hareket etmiştir.

Almanya’nın bu durumunu neorealizm açısından değerlendirenlere göre, gücünü sınırlı da olsa artıran Almanya, daha fazla güç politikasına doğru kayacaktır. Kenneth Waltz’ın da aralarında yer aldığı neorealist düşünürlere göre, birleşmesini sağlamış olan Almanya, özellikle realistlerin “yüksek politika” olarak ifade ettikleri, güvenlik politikası konusunda Soğuk Savaş boyunca uyguladığı uluslararası kurumlarında kendisini sınırlayan çok taraflı dış politika anlayışını bir tarafa bırakacaktır. Onun

⁹² **“Out of Area”** NATO İttifakı bölgesi dışına çıkmak kast edilmektedir. Almanya Kosova Müdahalesi sırasında ilk defa silahlı güç kullanmak vasıtası ile Avrupa sınırlarında askeri varlığını ortaya koyabilmiştir. Bu güç kavramının giderek merkezinde yer almaya başladığı Alman dış politikasındaki dönüşümün olarak algılanmasına sebep olmuştur.

⁹³ Ekkerhart Krippendorf, **Kritik der Aussenpolitik**, Frankfurt/Main, Suhrkamp Verlag, 2000, s. 141-142.

⁹⁴ Günther Hellman, *“Von Gipfelstürmern und Gratwanderern: Deutsche Wege in der Aussenpolitik”*, **Aus Politik und Zeitgeschichte**, B11/2004, s.32.

yerine hareket alanını sınırlayan bu uluslararası örgütler ile olan bağıını yavaş yavaş gevşeterek, tek taraflılığı ve bağımsızlığını öne çıkartan bir söylem geliştirecektir.⁹⁵ Bu da onun hem etkinliğini hem de bağımsızlığını daha fazla artırmak isteğini kamçılayacaktır. Ama ikisi arasında bir tercih yapmak durumunda kalacak olursa, etkinlik ve nüfuz alanını genişletmektense, bağımsızlığını tercih edecektir. Bu görüşe göre ABD karşısında bir denge stratejisi izleyecek olan, Almanya önce transatlantik işbirliğini gevşetecek, hatta sonlandıracaktır.⁹⁶

Almanya'nın bu tutumunu eleştiren görüşe göre, Almanya bir güç politikası izleyerek hata yapmaktadır. Bu hem onun geleneksel müttefikleri ile arasını açacak, hem de “büyük güç” olmak için gerekli potansiyellere sahip olmayan Almanya'yı boş bir maceraya itecektir.⁹⁷

Alman dış politikasında birleşme sonrasında bir güç politikası eğilimi olduğu görüşüne karşı çıkanlara göre, Almanya sadece normalleşen dış politikasının gerektirdiği şekilde hareket etmektedir. Bu görüşü savunanlara göre güç politikasına dönüşün olup olmadığını ortaya koyabilmek için öncelikle güç politikasına dönüşün göstergelerine bakmak gerekmektedir.

Thomass Risse güç politikasına dönüşün göstergelerini şu şekilde sıralamaktadır⁹⁸;

- İşbirliğini temel alan çok taraflı bir dış politika anlayışının terk edilerek, uluslararası kurumlarda kendi kısa vadeli çıkarlarını ve nüfuzunu artırmayı amaçlayan tek taraflı politikalara dönülmesi,
- Ulusal egemenlik vurgusunu öne çıkarmak,
- Dış politik amaçların gerçekleştirilmesi için giderek daha fazla güç ve şiddet kullanılması.

Thomas Risse'ye göre, eğer Almanya'nın birleşme sonrasındaki dış politikası AB ile ilişkiler, yurtdışı operasyonları ve transatlantik ilişkiler değerlendirilecek olursa,

⁹⁵ Volker Ritberger, Frank Schimmelfelling, “*Deutsche Aussenpolitik nach der Vereinigung*”, *Tübinger Arbeitspapiere zur Internationalen Politik und Friedensforschung*, Nr.28, Tübingen, 1997, s.6.

⁹⁶ Hellman, age., s.33.

⁹⁷ Hellman, age., s.33.

⁹⁸ Thomass Risse, “*Kontinuität durch Wandel: Eine “neue” deutsche Außenpolitik*”, *Aus Politik und Zeit Geschichte*, B/11, 2004, s.24-31.

yukarıda yer verilen bu koşullar söz konusu olmamaktadır. Bu da ona göre sadece Alman dış politikasında bir yöntem ve araç değişikliği olabileceği, ama tümüyle bir farklılaşmaya işaret etmediğini ortaya koymaktadır.⁹⁹ Yani Almanya esasında var olan dış politik söylemini sürdürmek suretiyle bir süreklilik takip etmeye devam etmektedir.

Bu konudaki görüşe destek veren, Almanya'nın Avrupa'da egemen olmak istemediğini ileri süren, Wichard Woyke'ye göre, Almanya başından beri Avrupa entegrasyon hareketine verdiği desteği sürdürmeye devam etmektedir.¹⁰⁰ Birleşme sonrasında Alman dış politikasında güç politikası yönünde bir değişim olup olmadığını ortaya koymaya çalışan Bauman, Rittberger ve Wagner gibi yazarlara göre, Almanya'nın askeri ve ekonomik potansiyelinde kayda değer bir artış söz konusu olmamıştır. Ekonomik ve askeri gücü öne çıkaran Neorealist düşünce açısından bakılacak olursa, mütevazı olarak değerlendirilebilecek bir artış olmuştur. Onlara göre Almanya'nın gücündeki artışın ardında kendi dinamiklerinden ziyade uluslararası sistemde meydana gelen dönüşüm etkili olmuştur. Özetle bir güç politikası değil, onun yerini etkinliği artan ve daha bağımsız hareket edebilen bir aktörün refleksleridir.

Bu görüşe göre Almanya, dış politikası normalleşme sürecinde olan her devlet gibi ulusal çıkar kavramını öne çıkartmıştır. Bunu bir güç politikası uygulaması olarak değerlendirmek yanlış olacaktır. Çünkü Almanya Soğuk Savaş boyunca itina ile uyguladığı çok taraflılığı esas alan ve müttefiklerine güven veren politikalarının bilincinde olan bir aktördür. Bu her şeyden önce ona, birleşme sonrasında varlığını daha rahat kabul ettirmek imkanını vermiştir.¹⁰¹ Bu görüş de bizi, realistlerin dikkat çektiği her “ulusal çıkar-güç ilişkisinin” bir güç politikası olarak okunmaması gerektiği konusunda uyarmaktadır.

⁹⁹ Thomass Risse, age, s.28.

¹⁰⁰ Wichard Woyke, “*Aussenpolitik*”, **Handwörterbuch des Politischen systems der Bundesrepublik Deutschland**, Ed. Uwe Andersen, Wichard Woyke, 7. Auflage, Bonn, Springer Verlag, 2013, s.124- 137.

¹⁰¹ Gregor Schölgen, “*Deutsche Aussenpolitik in der Ära Schröder*”, **Aus Politik und Zeitgeschichte**, B32/2005, s.7.

Realist görüşe karşı çıkan Neoliberal Kurumsalcılar, Alman dış politikasında bir süreklilik olduğunu ve bunun devam edeceğini ifade etmektedir. Onlara göre Alman dış politik söyleminde bir değişiklik söz konusu değildir. İki kutuplu sistemin son bulması ve 1990'lı yıllar ile birlikte uluslararası sistemin değişmiş olması, Alman dış politikasında da yansıma bulmuştur ve bu son derece doğaldır. Bu görüşe göre, her şeyden önce çok taraflılıktan bir sapma olmamıştır. Almanya'nın Yugoslavya konusunda erken ve çok cesur bir tutum takındığını kabul etseler de, onlara göre sergilenen bu iki taraflı davranış bir stratejik dışa vurmada ziyade, iç politik koşullar ve baskıların sebep olduğu istisnai bir durum olmuştur.

Neoliberal görüş güç olgusunun önemini reddeder ve ona göre çok daha önemli olan evrensel norm ve ortak değerlerdir. Bu da Almanya'nı bir kere daha uluslararası örgütlerdeki konumunu, burada savunulan evrensel değerlerin Alman dış politikasına nasıl yansıdığına dikkat çekmektedir. Bu görüş de Almanya'nın bu kurumlar içerisinde etkin bir rol oynaması gerektiğine işaret eder. Ancak bu gücünü artıracak bir araç olarak görülmemelidir. Bu kurumlar ve örgütler devletlere, ulusal çıkar ve politikalarını, çok taraflı ve iki taraflı ilişkilerini, evrensel norm ile ortak değerler çerçevesinde gerçekleştirmek imkanı vermektedirler. Bu nedenle bu kurumlar, devletlerin yeni küresel ilişkilerde dış politikalarını bu prensipler göz önünde tutarak dönüşmesinde araç olmalıdır.¹⁰²

“Almanya ve güç” konusundaki tartışmalar değerlendirildiğinde, aslında Almanya'nın klasik anlamda bir güç olmak için yeterli koşullara sahip olmadığını ortaya koymaktadır. Her şeyden önce güç olmanın üç temel koşulu olan, askeri potansiyel, ekonomik potansiyel ve kültürel tesir etmek potansiyelinin üçü birden bu ülkede henüz toplanmamıştır.

Bu şekilde Almanya'nın örneğin Fransa ile karşılaştırıldığında Avrupa içerisinde klasik anlamda bir güç olamayacağını görüyoruz. Burada dikkate almamız gereken bir görüş de, gücün unsurlarının elinde bulundurulmasının, güçlü olmak anlamına gelmediğidir. Bu unsurlara sahip olmak kadar, siyasi bir irade olarak bu gücü

¹⁰² Ritberger, Schimmelfelling, age., s.10.

kullanmak niyetinin de var olması gerekmektedir.¹⁰³ Çünkü, kullanılma niyeti olmayan güç, uluslararası politikada bir anlam ifade etmemektedir.¹⁰⁴

Buna rağmen Almanya, Birleşme sonrasında attığı adımlarla bölgesinde etkili bir aktör olduğunu, dahası bölgesinde vazgeçilmez bir konumda olduğunu da ortaya koymayı başaramıştır. Aynı zamanda Almanya'nın dünya politikasındaki askeri ve siyasi rolünün artmayacağını düşünmek de bizi yanlış bir düşünceye götürebilir. Özellikle son yıllarda Avrupa içinde ve dışında siyasi ve ekonomik potansiyeline ek olarak askeri alanda varlığını daha fazla sergilemesi, Avrupa Bütünleşmesinde oynadığı önemli rol bu konumunu teyit etmiştir.

1.2. Birlik Sonrasında Alman Dış Politikasının Temel Sorunları:

Birleşme sonrasında Almanya'nın, dış politikasına ilişkin farklı yaklaşımlar söz konusu olmuştur. Bu yaklaşımların bir kısmı Almanya'nın olumlu/bütünleştirici katkısına, bir kısmı ise gücü artan bir aktör olarak, onun olumsuz/ ayrıştırıcı katkısına dikkat çekmektedir. Buna karşılık üçüncü bir taraf ise, Almanya'nın bu yeni dönemde artan etkisinin irade dışı olduğu ve belirli bir yayılmacı amaç taşımadığını ileri sürmektedir. Bu görüşe göre, Almanya'nın etkisi arttıysa, bunun nedeni, üyesi olduğu örgütler ve komşu ülkelerin, Almanya'ya yükledikleri sorumluluklar ve uluslararası politikadaki konjonktürel değişiklikler olmuştur.¹⁰⁵ Yani Almanya'nın değişen rolü bir irade açıklaması değil kendiliğinden gelişen bir sürecin ürünü olmuştur.

Birleşik Almanya'nın olumlu etkilerini ortaya koyan görüşe göre, Almanya eski Federal Almanya'nın politik yaklaşımı ve demokratik geleneğin mirasçısıdır. Almanya bu şekilde de o güne dek destek verdiği Avrupa Bütünleşmesi ve Transatlantik ilişkilerde köklü bir değişikliğe gitmeyecektir. Hatta AB'nin Doğu

¹⁰³Haluk Özdemir, "Uluslararası İlişkilerde Güç-Çok Boyutlu bir Değerlendirme", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Sayı 63/3, s.117.

¹⁰⁴ Örneğin bugün uluslararası politikada bir süper güç olarak kabul edilen ABD'nin bu gücünün uluslararası arenada anlam ifade edebilmesi için sahip olduğu gücün gerektirdiği rolleri gerçekleştirme niyetinin ancak II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya konduğunu görmekteyiz.

¹⁰⁵ Andrei S. Markovits Andrei, Simon Reich, "Should Europe Fear Germans", **From Bundesrepublik to Deutschland. The German politics after Unification**, (Ed.) Michael G.Huelshoff , Markovits Andrei S.,Simon Reich, Anne Arbors, The Universty of Michigan Press, 1993, s.291-299.

Genişlemesi sürecinde verdiği desteğin de ortaya koyduğu gibi, Doğu Avrupa'nın Batı ile bütünleşmesinin arkasında durarak, Avrupa Bütünleşmesindeki olumlu katkısını artıracaktır.

Almanya'nın yeni dış politik söyleminin bu şekilde olumlu etkisini savunan bu görüşe göre, özellikle Alman siyasi, ekonomik ve toplumsal elitleri bu görüşün temel savunucusu olacaklardır. Zira bu kesim geçmişin tecrübelerinin bilincindedir, bu nedenle yeni Almanya tasarlanırken ağırlıklarını ortaya koyacaklardır. Bu şekilde de Almanya'nın olası bir güç politikasına kaymasını, Almanya'nın bir tehdit unsuruna dönüşmesine engel olacaklardır. Söz konusu elitler Almanya'nın anti-militarist ve liberal kimliğine sahip çıkmak suretiyle onun aşırı güç politikalarına yönelmesi veya bir tür hegemonyal aktöre dönüşmesinin de önüne geçmektedirler.¹⁰⁶ Yine bu görüşe göre, Almanya, AB ve NATO başta olmak üzere o güne dek üyesi olduğu uluslararası örgütler içerisinde tutularak bir şekilde bölgedeki gücü ve etkinliği kontrol altında tutulmalıdır. Yani Almanya'nın bölgesel ve uluslararası işbirliği örgütlerinde yer alması son derece mühimdir. Çünkü bu onun artan potansiyelinin güç merkezli politikalara kayması önündeki önemli garantilerden biridir. Bu aynı zamanda Almanya ile komşuları arasındaki bölgesel dengenin korunmasını sağlarken aynı şekilde onun aşırı güç kullanmak eğilimini de kıracaktır.¹⁰⁷ Bu şekilde söz konusu bu görüş ve de ona sahip çıkan kesimin, Almanya'nın o güne dek sadık kaldığı “Sivil Güç” karakterinin savunmasını yaptıklarını görmekteyiz. Bu da, Alman dış politikasında öne çıkan bir sivil güç olmak ya da olmamak tartışmasının varlığına dikkat çekmektedir.

Almanya'nın olumlu etkisini öne çıkaran bu görüşe göre, geçmişten beri bölgede etkili olan ve bu etkisini artırmakta olan Almanya, başta AB olmak üzere uluslararası örgütlerde yer almak suretiyle, dış politikasını mutlak değil göreceli çıkarları göz önünde tutarak geliştirecektir. Bu anlamda da ekonomi/enerji politikalarını, yatırımlarını, dış ticaretini maksimize etmeye çalışacaktır. Ancak aynı zamanda da bölgedeki demokratikleşme taleplerini gündeme getirecektir. Bunları savunarak

¹⁰⁶ Wichard Woyke, “*Europäische Union und Deutschland*”, **Europäische Union und Europa**, (Hrsg.) Oliver Thränert, Berlin, Friedrich Ebert Stiftung, 1998, s.6.

¹⁰⁷ Woyke, age., s.7,

bölgenin Avrupa değerleri ile bütünleşmesine destek verecektir.¹⁰⁸ Her şeyden önce bu dönemde, dış politikasında süreklilik ilkesi çerçevesinde hareket edecek olması ile Almanya, Avrupa için bir tehdit olmayacaktır. Çünkü Almanya bu dönemle beraber ulusal çıkarları ile Avrupa çıkarları arasında bir paralellik kurması gerektiği bilinci ile hareket edecektir.¹⁰⁹ Aynı şekilde Avrupa için bir gelecek arzu ediliyorsa, iki taraflı ilişkiler yerine çok taraflı işbirliğini öne çıkartacak bu bilinç ile hareket edecektir. Bu şekilde, özgürlük, insan hakları, demokrasi ve hukuk devleti, barış, güvenlik, refah, büyüme, etkili ikili ve çok taraflı ilişkiler, Alman dış politikasının bu yeni döneminde önemli anahtar sözcükleri olacaktır. Buna bağlı olarak da Avrupa yeniden tasarlanırken çatışma yerine işbirliği fikrini öne çıkartacaktır. Bu hali ile de Almanya Avrupa için bir tehdit değil bütünleştirici bir katkı sağlayacaktır.¹¹⁰

Söz konusu bu görüşün, Alman dış politikasında ciddi bir değişikliği değil ortak değerleri öne çıkartan bir dönüşümünü öne çıkarttığını söyleyebiliriz. Öngörülebilirlik, sorumluluk sahibi olmak, çok taraflı uzlaşma, güç politikasına geri dönmek, tek başına hareket etmemek ve Avrupalılaştırmış bir Alman dış politikası bu şekilde Alman dış politikasının gelecekteki temel değerleri olmaya devam etmektedir.¹¹¹

Buradan yola çıkılarak Alman dış politikasında sık sık, anti-militarizm, güç karşıtı yaklaşımlar, hukuk devleti, insan hakları ve demokratik değerler kavramına atıfta bulunulması dikkat çekicidir. En azından Alman dış politikası şekillendirilirken bu kavramlara atıfta bulunulması, Almanya'nın bir sivil güç olduğu ve bu şekilde devam etmesi gerektiği yönündeki düşüncenin hala taraftar bulduğunu bize göstermektedir. Aynı zamanda ise bize Alman dış politikasında 1990'lı yıllar ile birlikte giderek güç kazanacak olan yeni yaklaşımların yükselişi konusunda da fikir vermektedir. Yani bu görüşe göre Almanya Realistler ya da Neo-Realistlerin ileri sürdüğü gibi daha yoğun güç kullanan ve ulusal çıkarlarını maksimize etmeye

¹⁰⁸ Renata Fritsch Bournazel, **Europa und die Deutsche Einheit**, Stuttgart, Aktuel Verlag, 1991, s.576.

¹⁰⁹ Bournazel, age., s.578.

¹¹⁰ Eberhard Sandschneider, "Deutsche Aussenpolitik: Eine Gestaltungsmacht in der Kontinuitätsfalle", **Aus Politik und Zeit Geschichte**, Nr.10, 2012, s.3-9.

¹¹¹ Wilfried von Bredow, "Mars, Venus - oder doch lieber Pluto? Die deutsche Außenpolitik muss über ihre Prioritäten entscheiden", **Deutsche Außenpolitik**, (Hrsg.)Thomas Jäger, Alexander Höse, Kai Oppermann, Wiesbaden, 2007, s. 623.

çalışmayacaktır. Onun yerine o güne dek izlediği orta yolcu Rasyonalizmi takip edecek ve bunu sosyal inşacı argümanlar ile dengelemeyi tercih edecektir.

Buna karşılık, Almanya'nın yeni konumuna kötümser bir perspektif ile yaklaşan ikinci görüş, her şeyden önce tarihsel tecrübelerden yola çıkmaktadır. Buna göre, Almanya Birliğini sağladıktan kısa bir süre sonra kendi iç meselelerini, Avrupa meseleleri haline getirecektir.¹¹² Hatta Almanya kendi iç politik sorunlarına çözüm bulabilmek için, yeni bir etkinlik sahası arayışına girecektir. Küresel ilişkiler bağlamında yükü artan Alman ekonomisi ve siyasal anlamda artık uluslararası politikada, “seyirci kalan değil, karar veren olmak” güdüsü onun bu iradesini tetikleyecektir. Bu hali ile de ekonomik ve askeri açıdan sınırlarını zorlayan bir politika izleyecek, giderek daha fazla güç kavramına atıfta bulunacaktır.

Bu yaklaşıma sahip çıkanlar, özellikle demir perdenin yıkılması sonrasında Avrupa'dan geri çekilmeye başlayan ABD ve etkisini kaybetmiş olan Rusya'nın boşluğunu, Berlin'in doldurmakta olduğu gerçeğinden yola çıkmışlardır. Burada esas kaygı, Almanya'nın yeniden geçmişteki militarist ve anti-liberal kimliğini öne çıkarabileceğidir. Bundan öte o güne dek sivil bir güç olarak varlığını sürdüren Almanya'nın, bu karakterinin değişeceği, giderek potansiyelini güç politikalarına kaydıracağı endişesi yükselmektedir.¹¹³ Almanya'nın karşı karşıya kalabileceği bu olası dönüşüm, onun Avrupa entegrasyonu düşüncesine de zarar verebilecektir.

Bu görüşe göre, geçmişte Batı ve Doğu Entegrasyonuna tam destek veren Almanya, bu yeni dönemde artık kendi ulusal çıkarlarını, Avrupa çıkarlarının ötesinde görecektir. Bu perspektif çerçevesinde atacağı adımlar ise Avrupa Bütünleşmesine zarar verecektir. Çünkü burada artık öncelik çok taraflı işbirliği değil ikili ilişkiler olacaktır. Hatta ekonomik ve siyasal etkinliğini bölgesel ve kısa vadeli çıkarlarını gerçekleştirmek için kullanacak olması o güne dek var olan işbirliği ortamını yok

¹¹² Gregor Schöllgen, **Der Auftritt. Deutschlands Rückkehr auf die Weltbühne**, Berlin, Prpyläen Verlag, 2003, s.72.

¹¹³ Gregor Schöllgen, “Die Zukunft der Deutschen Außenpolitik liegt in Europa”, **Aus Politik und Zeit Geschichte**, B11/2004, s.16.

saymasına ve Avrupa Bütünleşmesine yarardan çok zarar vermesine sebep olacaktır.¹¹⁴

Oysa bu görüşe karşı çıkan, kesime göre, Almanya her ne kadar ekonomik bir dev de olsa, özellikle politik kültür açısından hala bir takım eksiklikler yaşamaktadır. Almanya içinde bulunduğu koşulları kendi lehine çevirebilir ve Avrupa da yükselen bir aktör olabilir. Ancak bu onun bir tehdit olması olarak okunmamalıdır. Zira bir süper güç olmak için gerekli koşulları bir araya getirmekten uzaktır. Bu da Avrupa’da ona yönelik olarak yaşanan endişeleri anlamsız kılmaktadır.¹¹⁵ Buradan yola çıkarak ilk görüşte, Almanya’nın bir takım ani çıkışlarda bulunabileceği ama esasında asıl çizgisine sadık kalacağını görmekteyiz. Yani Almanya da belli bir kesim bir takım Neo-Realist tutumlar ortaya koysa da toplumda var olan dinamikler iç ve dış politik denge unsurları bu sivrilen söylemi törpüleyebilecektir.

Almanya’nın yeni durumunu açıklamaya çalışan üçüncü görüş ise, etkinlik alanı/bağımlılık ilişkisinden yola çıkmaktadır. Bu düşünceye göre, ne Almanya’nın komşuları, ne de küresel ilişkileri şekillendiren aktörler, Almanya’nın gelecekte silah yoluyla Avrupa’yı kontrol edeceği konusunda endişe duymamaktadırlar. Her ne kadar Almanya’nın uluslararası politikada artan sorumlulukları ölçüsünde daha fazla güç kullanması gerektiği, bunun için illa ulusal çıkarlarına yönelik bir tehdidin zorunlu olmadığı ileri sürülse de bu güç artışı bir endişe nedeni olarak okunmamaktadır.¹¹⁶ Tam tersine hem Batı hem de Doğu Avrupa, güçlü bir Almanya’nın önemini bilincindedir. Bu görüşe göre, Almanya’nın bölgede etkinlik alanını genişletmesi istem dışı, kendiliğinden ve bölgedeki gelişmelere bağlı olarak şekillenen bir süreçtir. Almanya kasıtlı olarak hareket etmemekte, içinde bulunduğu koşullar ve var olan endişeler onun Avrupa politikasındaki önemini öne çıkartmaktadır. Bu görüşe ilerleyen bölümlerde üzerinde duracağımız Polonya’nın Euro Krizi sırasındaki tutumu özellikle işaret etmektedir. Çünkü bu yeni dönemde artık Varşova’nın endişesi Avrupa içinde etkisi artan Berlin değil aksine Berlin’in

¹¹⁴ Schöllgen, age., s.16.

¹¹⁵ Markovits, Reich, age., s.293.

¹¹⁶ Bu konuda dönemin Savunma Bakanı Thomas de Maizi re, 18.5.2011 tarihinde ARD de Tom Buhrow’a verdiği bir demeçte önemli bir tartişmaya sebep olmuş ve Almanya’nın artık uluslararası sorumlulukları gereği askeri operasyonlarda daha aktif bir rol alabileceğinin işaretini vermiştir.

sırtını Avrupa'ya dönecek olmasıdır. Başka bir ifade ile bu üçüncü görüş, Avrupa Bütünleşmesinin Almanya'nın katkısı olmadan mümkün olmadığı görüşüne sahip çıkmaktadır. Bu hali ile de uluslararası politikadaki gelişmeler başta çözüm bulan (Euro Krizi) ya da köprü vazifesi gören (Ukrayna Krizi) aktör olarak Berlin'i kendiliğinden merkeze oturtmaktadır. Almanya'nın yeni durum, özellikle realist yaklaşıma yakın yazarlarca yükselen bir güç olarak değerlendirilmiştir. Almanya ilk zamanlar Moskova ve Washington arasında köprü vazifesi görmüş yakın dönemde de Brüksel ve Moskova diyalogunun yegane denge unsuru olmuştur.¹¹⁷

Üçüncü görüş göre, değişen uluslararası ortam, ABD ve SSCB sonrasında Avrupa'nın içine düştüğü boşluğun, Berlin'in bölgesinde giderek öne çıkmasını beraberinde getirdiğini ileri sürmektedir. Bu görüşe göre Almanya, hem kendi, hem de komşularının faaliyetleri sonucunda bölgede etkisi artan bir aktöre dönüşmüştür. Ancak burada yayılmacı ve hegemonyacı bir amaç söz konusu değildir. Onun yerine söz konusu olan kendisinin ve komşularının çıkarları, bölgenin refah, istikrar ve güvenlik endişelerini okuyabilen, bunun Avrupa geleceğine yansımalarını kestirebilen bir aktörün refleksleridir. Bu hali ile de Almanya sahip olduğu ekonomik ve politik potansiyel ile Avrupa bütünleşmesinin başarısı için öne çıkan bir aktöre dönüşmüştür. Ancak yine ileride üzerinde duracağımız Rusya ile ikili ilişkiler özellikle de Baltık Boru Hattı ve Kırım'ın ilhakı Baltık ülkelerinin güvenlik endişelerine Almanya'nın mesafeli duruşu bu yöndeki görüşü tartışmaya açmaktadır.

Üçüncü görüşe göre Almanya bu dönemle beraber artık AB içinde pazarlık gücü artmış olan bir aktördür. Bu hem Avrupa'nın geleceği, hem de Rusya-AB arasında sıkışmış olan Avrupa'nın Doğusunun geleceği için önem arz etmektedir. Çünkü Almanya burada sahip olduğu etkinliğini, AB içindeki pazarlık gücünü ve Rusya ile kurduğu dengeyi birleştirdiğinde, ulusal çıkarları ve Avrupa çıkarları arasında paralellik kurmayı tercih edecektir. Bu şekilde Avrupa istikrarı ve güvenliği ile kendi ulusal çıkarlarına yönelik bir tehdit söz konusu olmadıkça askeri bir varlık ortaya koymayacaktır. Onun yerine meseleleri ortak değerler çerçevesinde müzakere ve diplomasi ile ve de sahip olduğu ekonomik ve siyasal potansiyel ile çözmeyi tercih

¹¹⁷ Sebastian Harnisch, "Deutsche Außenpolitik nach der Wende. Zivil Macht am Ende?", <http://www.sebastian-harnisch.de/vortr/DVPW2000Vortrag.pdf>, erişim 12.03.2013

edecektir. Çünkü ulusal çıkarları onu bu şekilde harekete sevk etmektedir.¹¹⁸ Özetle bu görüşe göre, bölge ülkelerinin endişesi Almanya'nın etkinliğinin artması değildir. Onun yerine asıl çekindikleri, Almanya'nın Avrupa bütünleşmesine destek vermekten vazgeçmesidir.¹¹⁹

Bu hali ile de Almanya Avrupa inşasında etkili bir aktöre dönüşmektedir. İfade edildiği gibi a ileri sürülen, bu bağımlılık ilişkisinin, kasıtlı bir iradenin sonucu olmadığıdır. Söz konusu olan, Almanya'nın siyasi, ekonomik ve sosyal politika uygulamalarının AB düzeyinde yansıma bulmuş halidir. Bu uygulamaların diğer devletler tarafından dikkate alınması ve uygulanması beraberinde söz konusu bu etki alanının oluşumunu dahası kültürel ve ekonomik bir etkinlik sahasının gelişimini getirmiştir.¹²⁰ Yine, Almanya'nın bölgedeki demokratikleşme hareketleri, sosyal pazar ekonomisi için model olması, göç, mülteciler ve insan hakları konusunda bir çekim noktası oluşu, Almanya'nın bölgede etkisini artıran başlıca unsurlar olmuştur. Buna karşılık Almanya'nın bölge ile girdiği bu artan bağımlılık ilişkisi bir tür alt hegemonya olarak değerlendirilmekte, özellikle kendi kültürünü hakim olduğu çevrede yaygınlaştırmakla eleştirilmektedir. Oysa bu hegemonyacı bir ilişki değildir. Onun yerine ortak kimlik yaratma ve onun etrafında hareket etme güdüsünün dışa vuruşudur.

Yukarıda yer verilen bu görüşün özellikle başta Polonya olmak üzere, Almanya'nın doğulu komşuları ile olan ilişkilerinde yansıma bulduğunu görmekteyiz. Bunun ötesinde diyebiliriz ki Almanya'nın komşularının ona yönelik algıları değişmiş, söz konusu ülkeler günümüzde farklı bir takım endişeler yaşamaktadırlar. Almanya onlar için geçmişte yayılmacı bir tehdit olmuştur. II. Dünya Savaşı tecrübelerini unutmamış bunun yaralarını tam olarak saramamış olan bölge birleşme sonrasında güçlü bir Almanya'yı benzer endişeler ile takip etmiştir. Oysa 1990 sonrasında Almanya'nın sergilediği tutum, bölgenin Avrupa ile bütünleşmesi için verdiği destek

¹¹⁸ Eberhard Sandschneider, “*Deutsche Aussenpolitik: Eine Gestaltungsmacht in der Kontinuitätsfalle*”, *Aus Politik und Zeit Geschichte*, Nr.10, 2012, s.5,

¹¹⁹ Eberhard Sandschneider, *age.*, s.6.

¹²⁰ Ali Ercan Su, “*Eleştirel teori çerçevesinde hegemonya ve alt hegemonya-Almanya ve Japonya Örneği*”, Yayınlanmamış Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2006, s.110.

bunu Avrupa güvenliği, refahı ve istikrarı için vazgeçilmez olarak gören tavrı bölge ülkelerinin Almanya algısını da değiştirmiştir. Almanya artık bir tehdit değil Avrupa istikrarı için vazgeçilmez bir unsur olmuştur. Özellikle AB'nin 2004 yılında yaşadığı Doğu Genişlemesi ve süreç boyunca Almanya'nın verdiği destek bu düşüncüyü artırmıştır. Almanya bu hali ile komşuları için Avrupa bütünleşmesi ve her şeyden önce de kendi güvenlikleri, istikrarları için bir garantör olmaya başlamıştır.¹²¹

Söz konusu üç görüşü değerlendirdiğimizde üçünün de Almanya'nın dünya ve Avrupa politikasında etkisi artan bir aktör olduğuna işaret ettiğini görmekteyiz. Bu durumda Almanya artan potansiyelinin verdiği cesaret ile çıkışlar yapabilecektir. Ancak tümüyle olumsuz ve kötümser bir tavır ortaya koyan tarihsel ve kültürel yaklaşımı doğrulayan bir tutum da sergilemeyecektir. Her şeyden önce başta AB olmak üzere, üyesi olduğu uluslararası örgütlerdeki konumu bu yönde bir denge unsuru olacaktır. Denilebilir ki, Almanya Birleşme sonrasında saldırgan ve yayılmacı bir politika değil, kendisine özgü aktif ve bağımsız bir dış politika izleyeceği ağırlıklı görüş olmaktadır.

Hatta her türlü askeri müdahaleye katılmak yerine, evrensel norm ve kuralları öne çıkaran barışçıl yollarla sorunları çözmeyi, sadece zorunluluk anında askeri güce başvuran bir aktör olarak hareket edecektir. Bu hali ile de tek başına bir tehdit, yayılmacı ve hegemonyacı bir güç olmaktan uzak olacaktır. Unutulmaması gereken Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya ve özellikle Doğu genişlemesi sonrasında Polonya da Avrupa politikası ve ekonomisinin önemli birer aktörü olduğu gerçeğidir. Bu aktörler de Avrupa politikasında sivrilene veya Avrupa bütünleşmesi düşüncesine zarar verebilecek bir aktörü kontrol etmek mekanizmasını sürdüreceklerdir.

Yukarıda yer verdiğimiz görüşlere baktığımızda ortak nokta, bunların bir şekilde ulusal çıkar, sivil güç/ güç politikası, süreklilik/değişim, çok taraflılık/iki taraflılık konularına değindikleridir. Bu şekilde Almanya'nın yaşadığı dönüşüm sürecinde dış politikasına ilişkin üç temel sorun karşımıza çıkmaktadır. Bunlar;

¹²¹ Eberhard Sandschneider, age., s.6.

Eric Gujer, **Schluss mit der Heuchelei. Deutschland ist eine Großmacht** Hamburg, Körber Stiftung, 2007.

1- Almanya tercihini sivil güç olmak mı yoksa güç politikasından yana mı yapmaktadır?

2- Alman dış politikasında bir süreklilik mi, değişim mi söz konusudur?

3-Alman dış politikası çok taraflılıktan, iki taraflılığa mı kaymaktadır?

Yukarıda yer verdiğimiz farklı görüşlerin bu sorulara yer vermiş olması esasında bu ortak sorulara cevap aradıklarını göstermektedir. Bu sorular her geçen gün Alman dış politikasında daha fazla tartışılırken, başta Polonya ve Rusya örneklerinin de gösterdiği gibi bunların etkisini Doğu Politikasında fazlasıyla hissettirdiğini de görmekteyiz.

Almanya'nın Doğu Politikasının örnekler ile ortaya konacağı ilerleyen bölümler bu anlamda bize bu üç soru bağlamında Almanya'nın nasıl bir dış politik çizgi takip ettiğini, bu soruların nasıl bir teorik çerçeve ile iç içe geçtiğini gösterecektir. Ancak bu tartışmayı daha iyi anlayabilmemiz için bir takım kavramlar çerçevesinde bu sorulara bakmak yararlı olacaktır.

1.2.1. Uluslararası Politika ve Sivil Güç Konsepti:

Sivil Güç düşüncesi 1990 sonrasında etkisini hissettiren uluslararası ilişkilerdeki yeni roller teorisi tartışmasının bir türevidir. Sivil Güç kavramı ilk defa 1973 yılında François Duchêne tarafından yazılmış **“Dünya sisteminde Avrupa'nın Rolü: Avrupa Dayanışmasından Küresel Dayanışmaya”** başlıklı çalışmada yer almıştır.¹²² Bu kavramın Almanya ile ilişkilendirilmesi ise, özellikle Hans Maull'un **“ Japonya, Almanya ve Uluslararası Politika'nın Geleceği”**¹²³ başlıklı çalışma ile olmuştur.¹²⁴

¹²² François Duchêne, “Die Rolle Europas im Weltsystem: Von der regionalen zur planetarischen Interdependenz”, **Zivilmacht Europa- Supermacht oder Partner?** (Ed.) Max Kohnstamm, Wolfgang Hager, Frankfurt/M, Suhrkamp Verlag, 1973, s.11-35.

¹²³ Hans Maull, *Japan, Germany, The new Civilian Poers*, **Foreign Affairs**, 69. Jahrgang., Nr:5. ,s.91-106.

Hans Maull, *“Zivilmacht Bundesrepublik Deutschland: Vierzehn Thesen zur einer Neuen Deutschen Außenpolitik”*, **Europa Archiv**, 43. Jahrgang, Nr: 10, 269-273.

Handbuch zur Deutschen Aussenpolitik (Ed.) Sigmar Schmidt, Günter Hellmann, Reinhard Wolf, Berlin, Verlag für Sozial Wissenschaften, 2007, s.876.

¹²⁴ Hans Maull, burada sivil gücün bir analizini yapmakta ve ona göre ne Almanya, ne de Japonya, “Süpergüç” olmak imkanına sahip değildirler. Bu gerçek de uluslararası devletler sisteminde yeni bir rolün ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. O da Sivil Güçtür.

Kavram Duchêne ile literatüre girmiş olsa da, kökleri 1960 ve 1970’li yıllarda K.J.Holsti ve Christer Jöhnson ortaya attığı bir takım düşüncelere dayanmaktadır. Ancak Doğu-Batı çekişmesinin son bulması ve de yeni bir dünya düzeninin ortaya çıkışı ile bu konu, üzerinde daha fazla tartışılır olmuştur. Roller teorisinin gelişimi ile beraber yeni konsept arayışları ortaya çıkarken, Sivil Güç kavramı da bu arayışta ideal bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Sivil güç kavramı bir tarafta dış politikaları ampirik olarak analiz etmek ve karşılaştırmak imkanı sunarken, öte taraftan ise bir dış politik rolün ideal tipe ne denli yaklaştığını ölçmek imkanını da sunmaktadır.¹²⁵

Sivil Güç kısaca, uluslararası politikada etkili olan, ancak “Güç Devletinin” kullandığı araçlar ve hedefleri kullanmayan devlettir. Güç Devleti, sahip olduğu potansiyeli/ gücünü diğer devletler ya da kurumlara karşı kullanan ve bu şekilde de çıkarlarını savunan devlettir.¹²⁶ Güç Devletinin hedefi göreceli gücünü diğer devletlere nazaran maksimize etmek ve korumaktır. Bu şekilde de uluslararası düzende var olduğuna inandığı güç mücadelesinde üstün gelmek arzusundadır. Bu hedefe ulaşmak için askeri yöntemler kadar, baskı, tehdit ve zorlama da araç olarak kullanılmaktadır. Çok taraflı pazarlık, güç devletinde geri planda kalmakta, ancak güç ilişkisine hizmet ettiği ölçüde öne çıkartılmaktadır.

Güç Devletinin kökleri bu şekilde uluslararası düzenin anarşik bir yapı olduğu ve burada temel aktörler olarak devletlerin güç mücadelesinin söz konusu olduğunu kabul eden realizme dayanmaktadır. Söz konusu bu anarşik uluslararası düzende, devletlerin nihai hedefi güçlerini maksimize etmek ve bu güç sayesinde diğer aktörler üzerindeki etkilerini genişletmektir. Ancak uluslararası sistemde var olan anarşik yapı devletleri aynı zamanda kendi varlıklarının devamı, yani bekaları için

Hans Maull, “ *Japan, Deutschland und die Zukunft der internationalen Politik*”, **Auf der Suche nach der Gestalt Europas**, (Ed.) Jochen Thies, Günther van Well, Festschrift für Wolfgang Wagner, Bonn, Verlag für Internationale Politik 1990, s. 171-192.

¹²⁵ Hans Maull, “*Zivilmacht Karriere eines Begriffs*”, (çevrimiçi) https://www.uni-trier.de/fileadmin/fb3/POL/Mitarbeiter/Maull_Hanns_W/Abschiedsvorlesung_Rev.pdf, 15.02.2015.

¹²⁶ Jonas Lucas, “Deutschlands Rolle in der Welt: Abkehr von einer Zivilmacht hin zu einem Machtstaat?”, (çevrimiçi) <http://www.grin.com/de/e-book/196115/deutschlands-rolle-in-der-welt-abkehr-von-einer-zivilmacht-hin-zu-einem>, 12.03.2015.

de, güç kullanmak durumunda bırakmaktadır. Yani güç kullanımı esasında bu devlet tipi için bir meşru müdafaa aracı olmaktadır.

Güç devletin temel özelliği tek taraflı hareket etmesi, işbirliğinden kaçınması ve çatışma eğilimli oluşudur. Çok taraflı işbirliği ve onun gerektirdiği kurumsal yapı güç devletin ancak hedeflerine hizmet ettikleri takdirde dikkate alınan araçlardır. Buna karşılık Sivil Güç olarak kabul edilen devlet dış politikasında belirgin değerleri esas alarak şekillendirmekte, bu şekilde de güç kullanımını asgari düzeye indirmek çabasını ortaya koymaktadır. Sivil güç, demokrasi, uluslararası hukukun ve çok taraflı kurumların desteklenmesi, egemenlik yetkilerinin uluslararası örgütlere devredilmesine hazır olan devlettir. Aynı şekilde çatışmaların güç dışı yöntemlerle çözümüne destek vermektedir. Bu şekilde mümkün olduğunca güç kullanımını asgari düzeye indirmekten yanadır. Bir diğer özelliği ulusal çıkarları için kısa vadede olumsuz sonuçlar getirirse de, sivil bir uluslararası düzenin oluşturulmasından yana oluşudur.

Yukarıda verilen bu unsurlar bize sivil güç kavramının teorik köklerinin idealizme dayandığını göstermektedir. İdealizm, devletlerin toplumsal bir düzen oluşturulmasına hizmet eden bir takım değerler çerçevesinde idare edilmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır. Bir devletin idealleri burada karar kılıcıdır ve aynı zamanda da onun dış pazarlık gücüne etki etmektedirler. Bu değerler, devlet için gücün kendisinden çok daha fazla önem arz etmektedirler. Buna karşılık söz konusu bu devletler, güç kullanımı gibi hedeflerden vazgeçmekte, en azından güç kullanımını minimize etmeye çalışmaktadırlar. Güç yerine, hukuk devleti, demokrasi, sosyal adalet ve uluslararası işbirliği ve dayanışmayı öne çıkartmaktadırlar. Bu şekilde de idealizmi zorlama ile değil, kendi rızaları ile, negatif önlemler yerine pozitif teşvikler ortaya koymak suretiyle uluslararası politikaya ve çok taraflı ilişkilere uygulamak imkanına sahip olmaktadır.¹²⁷

¹²⁷ Jonas Lucas, “Deutschlands Rolle in der Welt: Abkehr von einer Zivilmacht hin zu einem Machtstaat?”, (çevrimiçi)<http://www.grin.com/de/e-book/196115/deutschlands-rolle-in-der-welt-abkehr-von-einer-zivilmacht-hin-zu-einem>, 12.03.2015,

Sivil Güçler, uluslararası politikanın sivilleşmesi için çaba harcayan devletlerdir. Bunun için de spesifik bir dış politik yapılanmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Bu nedenle Sivil Güç olarak söz edilen aktörler, belli bir etki etme gücüne sahip olan, uluslararası politikayı kendi öngörüsü çerçevesinde şekillendirebilen ve de bu amaçlara ulaşmak için bir takım spesifik aygıtlara sahip olan devletlerdir.¹²⁸ Burada da asıl amaç uluslararası politikanın sivilleşmesinin önü açılmaktadır.

Uluslararası politikanın sivilleşmesi düşüncesi daha çok Norbert Elias'ın ortaya attığı toplumun sivilleşmesi süreci ve de Dieter Senghaas tarafından geliştirilen “sivil altıgen” düşüncesi etrafında formüle ettiği, uluslararası barış programı ile gündeme gelmiştir.¹²⁹ Dieter Senghaas, bu altıgenin merkezine, ideal bir demokrasinin normatif programını yerleştirmektedir. Ancak bu ideal demokrasi aynı zamanda somut bir pazarlık gücüne sahiptir. Bu şekilde de toplumsal düzenin ve Status Quo'nun değiştirilmesine/iyileştirilmesine hizmet edebilmektedir. Yani bu şekilde uluslararası toplumun sivilleşmesine imkan sağlamaktadır.

Uluslararası politikanın sivilleşmesi ile kast edilen ise, uluslararası politikanın, Batı Demokrasileri örnek alınarak, aynı iç politika gibi şekillendirilmesidir. Başka bir ifade ile uluslararası politika bu şekilde bir Dünya İç Politikasına dönüştürülmektedir. Bu dönüşüm de, yerelden küresel ilişkilere uzanacak şekilde politik bir uzlaşmayı mümkün kılacak kurumsal bir yapılanmayı ve de normatif, hukuki bir düzenlemeyi kapsamaktadır. Öte tarafta ise yoksulluk, göç, sosyal dışlanma/farklılıklar, çevrenin tahribatı ile mücadele gibi başlıklar da uluslararası politikanın sivilleşmesi sürecinin parçasını oluşturmaktadır.¹³⁰ Gerek Duchéne, gerekse Maull'a göre, Avrupa Entegrasyonu bu nedenle sivil güç konseptinin gerçekleştirilebilir olduğunu ortaya koyan en ideal örnek olmaktadır.¹³¹

¹²⁸ Hans Maull, “Zivilmacht Bundesrepublik Deutschland : Vierzehn Thesen zur einer Neuen Deutschen Außenpolitik”, **Europa Archiv**, 43. Jahrgang., Nr: 10, s.269-273.

¹²⁹ Hans Maull, “Zivilmacht Karriere eines Begriffs”, (çevrimiçi) https://www.uni-trier.de/fileadmin/fb3/POL/Mitarbeiter/Maull_Hanns_W/Abschiedsvorlesung_Rev.pdf, 04.03.2015.

¹³⁰ Dieter Senghaas, **Frieden – ein mehrfaches Komplexprogramm, Frieden machen**, Frankfurt a. Main, Suhrkamp Verlag, 1997, s. 560-575.

Norbert Elias, “Über den Prozess der Zivilisation, Frankfurt/M., Suhrkamp 1976,

¹³¹ Hans Maull, age.

Sivil Güç kavramı iki temel üzerine inşa edilmiştir. Bu temellerden ilkinde göre, söz konusu olan, ampirik bir analiz konseptidir. Bu analiz de dış politik gerçeklerinin açıklanması üzerine kurulmuştur. İkinci olarak, Sivil Güç kavramı aynı zamanda dış politikada bir dönüşüme işaret etmekte, Dünya Politikasının sivilleşmesi için yeni bir vizyon ortaya koymaktadır. Bu şekilde de Duchêne'in ifade ettiği gibi Küresel bir Dayanışma/Bağımlılık söz konusu olabilmektedir.¹³² Denilebilir ki Sivil Güç kavramının dikkat çeken yanı onun normatif boyutu olmuştur. Çünkü bu şekilde ortak değerler çerçevesinde uluslararası düzende yeni bir dayanışma örneği ortaya konmuştur.

Almanya'nın 2003 yılı BM Güvenlik Konseyinde, Irak Kararına itiraz edişi ve bu şekilde asker gönderilmesine karşı çıkışı, Almanya'nın Sivil Güç karakterinin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Ancak Hans Maull buna karşı çıkmaktadır. Hans Maull'a göre uluslararası politikanın sivilleşmesi, tümüyle askeri yöntemlerin bir tarafa bırakılması demek değildir. Belirli koşullar altında, uluslararası devletler topluluğunun bir takım askeri önlemleri devreye sokabileceğini, bunun sivil güç konseptine aykırı düşmediğini ileri sürmektedir. Bu durumda da BM'nin üyesi ülkeler ve elbette Almanya'nın bu tür askeri önlemlere destek vermesi son derece normal bir tutum olacaktır.¹³³ Yani sivil güç olmak, mutlak olarak askeri varlığa son vermek demek olmayacaktır.

Nitekim bu görüşe, Almanya'nın uluslararası politikada daha etkin olması gerektiğini savunan kesimlerce sahip çıkılmıştır. Bu Almanya'nın daha etkin bir olmasının önünü açarken aynı zamanda da kaba bir güç politikasına geri dönüş niyetinde olmadığını savunmak imkanı da vermiştir. Özellikle Almanya'nın askeri varlığını onun barışçıl karakterine zarar vereden öne çıkartmak isteyen SPD ve Yeşiller bu anlamda bu düşünceye en fazla destek veren kesim olmuştur. Nitekim bu görüş onlara askeri operasyonlarda yer almak ama aynı zamanda da güç yanlısı

¹³² Hans Maull, "Zivilmacht Bundesrepublik Deutschland : Vierzehn Thesen zur einer Neuen Deutschen Außenpolitik", **Europa Archiv**, 43. Jahrgang., Nr: 10, s.269-273.

¹³³ Hans Maull, "Zivilmacht: Die Konzeption und ihre sicherheitspolitische Relevanz", **Stabilität, Gleichgewicht und die Sicherheitsinteressen des Vereinigten Deutschland**, Band: 3, Stiftung Wissenschaft und Politik, Ebenhausen 1991, s.157-174.

olmadıklarını da ileri sürebilmiştir. Başka bir ifade “Sivil Güç Flaması”¹³⁴ onlara yurt dışı operasyonlarda yer almak ve uluslararası politikada daha aktif olmasını sağlamıştır. Bu gelişme de beraberinde yeni bir tartışmaya sebep olmuştur. O da, Sivil Güç olarak Almanya’nın Federal Ordusunun askeri operasyonlara katılıp katılmaması gerektiği ve de bunun ne ölçüde gerçekleşmesi gerektiği tartışması olmuştur.¹³⁵ Açıkçası bu tartışma da Almanya’yı bir “Sivil Güç” olarak değil “Barış Gücü” olarak görmek isteyen ve onun uluslararası politikada etkin rol oynaması gereken kesimin sahip çıktığı bir argüman olmuştur. Başta SPD ve Yeşiller içinde bir grup bir tarafta Almanya’nın uluslararası normlara sadık kalmasını ancak aynı zamanda da barış amaçlı operasyonlara dahil olarak, askeri anlamda da varlık ortaya koymasını talep ederken bu düşünceye sarılmışlardır.¹³⁶

Burada belirtilmesi gereken Sivil Güç Konseptinin bir takım zaaflara da sahip olduğudur. Sivil Güç’ün en zayıf yanı merkezi bir önem arz eden norm ve kuralların yeterince kesin olmayışdır. Bunlar bir çatışma durumunda birbirini tamamlasalar da, analitik bir çözümden ziyade sadece politik bir çözüm bulunmasına katkı sağlamaktadırlar. Bir diğer olumsuzluk ise, sivil güç konseptinin çözüm sürecinde belirleyici olmaktan ziyade sadece yol gösterici olmalarıdır. Bu nedenle de sivil güçler çok kere uluslararası politikada yönlendirici olmaktan uzaktırlar.¹³⁷ Sivil gücün bir diğer özelliği ise değişimin çok ağır gerçekleşmekte olduğu ve bu konsepti benimseyen aktörlerin sivil güç konseptini çok uzun benimsemeye devam ettikleridir. Hans Maull bunun ideal örneği olarak Almanya’yı göstermektedir. Bu da

¹³⁴ Hans Maull, “*Zivilmacht Karriere eines Begriffs*”, (çevrimiçi) https://www.uni-trier.de/fileadmin/fb3/POL/Mitarbeiter/Maull_Hanns_W/Abschiedsvorlesung_Rev.pdf, 15.02.2015,

¹³⁵ Bernhard Rinke, **Die beiden großen deutschen Volksparteien und das “Friedensprojekt Europa”:** **Weltmacht, Zivilmacht, Friedensmacht?**, Baden-Baden, Nomos, 2006, Michael Herkendell, “Deutschland, Zivil- oder Friedensmacht? Außen- und sicherheitspolitische Orientierung

der SPD im Wandel (1982 – 2007), Bonn, J.H.W. Dietz Nachf. 2012, Archiv der sozialen Demokratie der Friedrich-Ebert-Stiftung, Reihe: Politik- und Gesellschaftsgeschichte, Band 92, s.9.

¹³⁶ Dieter Dettke, **Germany Says No, The Iraq War and the Future of German Foreign and Security Policy**, Baltimore, Maryland, Johns Hopkins University Press, 2009.

Hanns Maull, “*Zivilmacht: Die Konzeption und ihre sicherheitspolitische Relevanz*”, **Stabilität, Gleichgewicht und die Sicherheitsinteressen des Vereinigten Deutschland**, Band: 3, Definitionsstudien und Interessenanalyse, Stiftung Wissenschaft und Politik, Ebenhausen 1991, s. 157-174.

¹³⁷ Hans Maull, “*Zivilmacht Bundesrepublik Deutschland: Vierzehn Thesen zur einer Neuen Deutschen Außenpolitik*”, **Europa Archiv**, 43. Jahrgang, Nr: 10, s.269-273.

bize 1990 sonrasında Alman Dış Politikasında yaşanan gelişmelere rağmen özünde bir değişiklik olmadığını yönündeki görüşlere destek vermektedir.

Alman Dış Politikası, özellikle 1969 yılında Batı Almanya’da Willy Brandt Hükümetinin kurulması ile Sivil Güç olarak ifade edilen bu ideal rolü daha geniş bir düzleme taşımak iradesinde olduğunu ortaya koymuştur. Bu rol 1990 yılında İki Almanya’nın birleşmesi ile de varlığını sürdürmüş, bir süreklilik arz etmiştir. Alman dış politikasında 1990 sonrası en önemli modifikasyonlar, Alman askeri gücünün yurt dışı operasyonlarına dahil olması ve de başta 1999 yılı Kosova Operasyonu gibi BM Güvenlik Konseyi onayı dışındaki operasyonlara dahil olması, nihayetinde 2003 yılı Irak Savaşında müttefiki ABD’ye destek vermeyi reddeden tutumu olmuştur. Söz konusu bu gelişmeler birleşme sonrasında da, Almanya’nın bir sivil güç olarak o güne dek benimsediği rolüne sadık kalmak istediği şeklinde yorumlanmıştır. Başka bir ifade ile Almanya uzun yıllar boyunca sivil güç olarak üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmiş ve “*iyi bir politika*”¹³⁸ ortaya koymuştur.

1.2.2. Almanya ve Sivil Güç Konseptinin Geleceği:

Almanya’nın 1945 sonrası hedefi, egemenlik yetkisine sahip bir devlet olarak ekonomik refah ile istikrar sağlamak olmuştur. Dönemin Alman Şansölyesi Konrad Adenauer bu hedeflerin ancak Batı Entegrasyonuna destek vermekle gerçekleşeceği bilinci ile hareket etmiş, bu nedenle Batı ile yakınlaşma politikasını öne çıkartmıştır. Bu politika ise, Fransa ile uzlaşma ve ABD ile sıkı müttefik ilişkisinin önünü açmıştır. Kore Savaşı ilk defa Almanya’nın yeniden silahlanması konusunun tartışılmasını beraberinde getirirken, bu gelişme Almanya’nın Batı ile daha sıkı bütünleşmesini de sağlamıştır. Almanya, 1952 yılında Batı Avrupa Birliği (BAB) üyesi olurken, bunu 1955 yılında NATO üyeliği takip etmiş, NATO üyeliği ile de müttefiklerin 1945 sonrası işgali pratikte son bulmuştur. Buna bağlı olarak Almanya, ABC Silahlar bulundurmamak hakkından feragat etmek koşulu ile Federal Ordu kurmak imkanına sahip olmuştur

¹³⁸ Hans Maull, age., s.269-273.

Avrupa Ekonomik Topluluğunun (AET) 1958 kurulması ile de Almanya iki temel hedefe ulaşmış olur. Almanya bu şekilde yeniden egemen bir aktör olarak uluslararası sistemde ortaya çıkarken, aynı şekilde de ekonomik ve politik anlamda Batı Avrupa'nın bir parçası olmuştur.

Kurt Georg Kiesinger ile Alman dış politikası artık Alman Birliğini sağlamak düşüncesini terk etmiş ve Barış Politikasına sahip çıkmıştır. Bu bağlamda da ilk defa Doğu Bloku ülkeleri ile temasa geçilmiş, bunu ise Willy Brandt'ın Doğu Politikası ile tamamlamıştır. Moskova ve Varşova Antlaşmaları sayesinde Bonn Yönetimi Soğuk Savaş yıllarında Doğu ile müzakere edip, Doğu Almanya'nın varlığını tanıırken, bu gelişme Almanya'nın BM üyeliği ile sonuçlanmıştır. Aynı şekilde 1975 Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) ile Almanya Avrupa'da işbirliği ve barış için gerekli sorumluluğu taşımaya hazır olduğunu ortaya koymuştur. 1979 yılında Doğu-Batı Çatışmasının artması ve Sovyetlerin Orta Menzilli Füze tehdidi, ABD'nin Batı Avrupa'ya füze yerleştirme kararına sebep verirken, dönemin Alman Şansölyesi Helmut Schmidt bu karara destek vermek suretiyle, Batı Almanya'nın NATO içinde sadık bir müttefik ve ortak olduğunu göstermiştir.

Helmut Kohl bu uzlaşma ve barış politikasına önceki haleflerinden farklı olarak, Almanya'nın yeniden birleşmesi gerektiği düşüncesini eklemiştir. Ancak bu politika her şeyden önce yeniden güç politikasının peşinde koşabilecek güçlü bir Alman ulus devleti kaygısının oluşmasına da sebep olmuştur. Nitekim Duvarın yıkılmasını izleyen, “ *İki + Dört Sözleşmesi*” bu tür bir olasılığı bertaraf etmek hedefini gütmüştür. Almanya bu şekilde ABC silahlardan feragat ettiğini yeniden teyit ederken, Almanya'nın askeri gücü 370.000 kişi ile sınırlandırılmıştır. Müttefik Güçler bu sözleşme ile Almanya'nın tüm egemenlik yetkilerini iade ederken, Almanya yeniden tam egemen bir aktör olarak uluslararası sistemde yer almak imkanına sahip olmuştur.

Yukarıda verilen bu gelişmeler bize Almanya'nın bu dönem boyunca sivil bir güç olmanın gerekliliğine uyduğunu göstermektedir. Oysa Almanya'nın birleşmesi ve yeniden tam egemen oluşu, birden onun yeni uluslararası pozisyonunu da tartışmaya açmıştır.

Almanya bu yeni dönemde de Avrupa Bütünleşmesini dış politikasının merkezine yerleştirmiştir. Bu yeni söylemin bir ayağını Avrupa Politikası (Genişleme-Derinleşme) oluştururken, diğer ayağını da Savunma/Güvenlik Politikası oluşturmuştur. AB'nin Doğu Genişlemesi bu anlamda Almanya'nın en fazla sahip çıktığı gelişme olmuştur. Üstelik Berlin bu gelişmeyi Alman ekonomik çevreleri ve Alman pazarına yönelik endişelere rağmen destek vermiştir. Yine Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın NATO üyeliklerine sahip çıkarak burada önemli bir dayanışma örneği ortaya koymuştur. Hatta daha başından ortak bir para birimi düşüncesine destek vermiş, 2002 yılında yürürlüğe giren Euro Birliğinin en etkili üyesi olmuştur. Yani Avrupa işbirliği için, bir prestij sembolü olan (DM) Deutsche Mark'ı, Euro uğruna terk etmeyi göze almıştır. Bu şekilde de uluslararası kurumlar ile işbirliği ortaya koyan, ortak norm ve değerler çerçevesinde barış ve istikrar yaratılmasına destek vermiştir. Bu hali ile de sivil güç olmanın gereği, uluslararası politikanın sivilleşmesi yönünde bir irade ortaya koymaya devam etmiştir.

1997 tarihli Amsterdam Sözleşmesinde Ortak bir Dış ve Güvenlik Politikasının temelleri atılırken, Almanya burada da uluslararası işbirliğinden yana olan bir aktör tutumu ortaya koymuştur. Başarısız bir Anayasa denemesi sonrasında Avrupa entegrasyonuna yeniden ivme veren 2009 Lizbon Sözleşmesinin arkasında durmuştur. Bu şekilde ulusal çıkarlarının ötesinde Avrupa çıkarlarını önemseyen bir aktör olarak hareket etmiştir. Aynı şekilde de kısa vadeli çıkarlar ile değil uzun vadeli çıkarlar ile hareket etmiştir.

Yukarıda sözü geçen gelişmeler Almanya'nın birleşme sonrasında Avrupa Entegrasyonuna yönelik olumlu tutumunu ortaya koymakta ve Almanya'nın hala sivil güç konseptine olan sadakatine işaret etmektedir. Oysa Doğu-Batı Çatışmasının son bulması ile geçmişten farklı olarak müttefikler ile fikir birliği içinde olmadığı durumlar da söz konusu olmuştur. Örneğin 1990 Irak Savaşında Almanya, aktif bir

rol almayı reddetmiş ve de operasyonları yalnızca mali anlamda desteklemiştir. Aynı dönemde Almanya ilk yurt dışı operasyonlarında yer almaya başlamıştır.¹³⁹

Almanya'nın Slovenya ve Hırvatistan'ı AB'den önce tanıması, AB üyesi ortakları ve müttefiklerinden farklı bir tutum ortaya koyması,¹⁴⁰ önemli bir kırılma olmuştur. Yugoslavya'nın dağılması sonrasında Avrupa ve başta Afganistan olmak üzere, Avrupa dışı operasyonlara katılması Karl Kaiser, Gregor Schölgen gibi yazarlar tarafından güç politikasına dönüş olarak değerlendirilmiştir. Christian Hacke, Winfried Veit gibi yazarlar ise bunun aksini savunmuş Almanya'nın askeri varlığı ile desteklenen bu aktif politikasını sivil güç olmak iradesinin bir dışa vurumu olduğunu ileri sürmüşlerdir.¹⁴¹ Thomas Risse'ye göre, Almanya hem ulusal egemenliğe atıfta bulunmamakta, hem de dış politik hedeflerine ulaşmak için güç ve şiddet kullanımını bir araç olarak kullanmamaktadır. Çok taraflı işbirliğini sürdürmesi, uluslararası örgütlerdeki etkinliğini kısa vadeli çıkarları ve nüfusunu artırmak için kullanmıyor olması, Almanya'nın dış politikasında bir güç politikasına dönüş olmadığının göstergesi olmuştur. Almanya'nın AB'nin yurt dışı operasyonlarına katıldığını ancak burada amaç barış ve istikrar yaratmak aynı şekilde evrensel ortak değerler olduğunu ileri süren Thomas Risse'ye göre bu gerçekler bir kere daha Almanya'nın güç politikasına geri dönmekte olmadığını ortaya koymuştur.¹⁴²

Almanya bu yeni dönemde daha etkin olarak ortaya çıkıyor ise (askeri ve askeri olmayan yöntemlerle) bunun ardında yatan, evrensel ortak değerlerin savunulması ve istikrar yaratma çabası olmuştur. Bu da bize, Hanns Maull'un savunduğu, sivil güç, askersiz güç değildir düşüncesini bir kere daha hatırlatmaktadır.

¹³⁹ Yurt dışı operasyonları iç politikada önemli bir tartışma konusu olurken Almanya'nın ilk etkinliği BM Barış Misyonu çatısı altında gerçekleşen Kamboçya (1991-1992) ve Somali (1993-1994) Operasyonları olmuştur. Bunu ise 1996 yılında Almanya'nın NATO kapsamında Bosna Hersek Operasyonuna katılması izlemiştir.

¹⁴⁰ Almanya, AB'nin Yugoslavya'daki gelişmelere bağlı olarak hazırladığı Badinter Raporu çerçevesinde Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını tanımak için belirlenen 15.01.1992 tarihini beklememiş ve bu iki devletin bağımsızlıklarını 23.12.1991 tarihinde tanımıştır. Bu şekilde de diğer AB üyesi ülkelerin kararını dikkatte almayarak AB Ortak Dış Politikasına zarar vermekle eleştirilmiştir.

¹⁴¹ Selim Vatandaş, “Alman Dış Politikası ve Batı Balkanlar”, (çevrimiçi) <http://www.bilgesam.org/incele/135/-alman-dis-politikasi-ve-bati-balkanlar/#.VQRRo6sWm8>, 15.03.2015.

¹⁴² Thomas Risse, “Kontinuität durch Wandel: Eine “neue” deutsche Aussenpolitik?”, **Aus Politik und Zeitgeschichte**, B11/2004, s. 24-31.

Denilebilir Almanya'nın Dış ve Güvenlik Politikasında "Sivil Güç" Konseptine ilişkin en belirgin dönemeç, 1994 tarihli Anayasa Mahkemesi kararı olmuştur. Sol Parti hariç Almanya'daki tüm siyasi partilerin mutabık kaldıkları bu karar ile, Alman askerlerinin uluslararası operasyonlara katılımını engelleyen maddede (87a) değişiklik gerçekleştirmiştir. Buna göre Almanya, Federal Meclisinin onaylaması koşulu Alman askerlerin de BM Operasyonlarına katılabileceği kararına varılmıştır. Söz konusu bu değişiklik Almanya'nın uluslararası politikada askeri anlamda daha etkili olabilmesinin önünü açarken, Alman Dış Politikasındaki "Normalleşme" sürecinde önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir. Bu gelişme ile Almanya, artık ulusal çıkarları odaklı bir dış politika izleyebilmiştir.¹⁴³

Hans Kundani'ye göre, 11 Eylül 2001 saldırısı sonrasında oluşan yeni dinamikler Almanya'ya sivil güç olmaktan uzaklaşmak imkanını vermiştir. Aynı şekilde, Almanya, 1999 yılında NATO'nun Kosova müdahalesine katılmıştır. Ancak 2002 yılında BM Güvenlik Konseyi toplantısına katılmayıp, bu şekilde Irak'a asker gönderilmesine karşı çıkışı, tepki toplamıştır. 2009 yılında Lizbon Antlaşması'nın bazı maddelerinin Alman Anayasa Mahkemesince bunların Almanya'nın egemenlik yetkisini sınırladığı gerekçesi ile çekince konulması da Almanya'nın sivil güç karakterini terk etmekten yana olduğu bir şekilde güç politikasına dönmek niyetinde olduğu şeklinde değerlendirilmiştir.¹⁴⁴ Almanya'nın BM'nin 1973 sayılı Libya kararına destek vermeyişi ise bu yöndeki bir diğer örnek olmuştur. Fransa'ya Mali'de verdiği sınırlı destek, ticari kaygıları çerçevesinde Çin ile geliştirdiği Stratejik Ortaklık, Körfez ülkelerine silah ticaretini esnekletmesi de tartışılan örnekler olmuştur.¹⁴⁵

Hans Maull'a göre bu örnekler, Alman dış politikasının zaafı olmaktan ziyade, Sivil Güç konseptinin zayıf yanlarını ortaya koymaktadır. Sivil Güç Konseptinin zaafı,

¹⁴³ Hans Kundani, "Germany as a Geo Economic Power ", (çevrimiçi) <http://csis.org/files/publication/twq11summerkundnani.pdf>, 11.02.2014.

¹⁴⁴ Selim Vatandaş, "Almanya ve Avro Krizi: Kavramsal bir İnceleme", (çevrimiçi) <http://www.bilgesam.org/incele/1730/-almanya-ve-avro-krizi--kavramsal-bir-inceleme/#.VQqdpI6sWm8>, 24.01.2015.

¹⁴⁵ Hans Maull, "Zivilmacht Karriere eines Begriffs", (çevrimiçi) https://www.uni-trier.de/fileadmin/fb3/POL/Mitarbeiter/Maull_Hanns_W/Abschiedsvorlesung_Rev.pdf, 15.02.2015.

devletlerin dış politikasının, normatif ve toplumsal kimlikle uzlaşmış bir iç politikanın etkisinde oluşudur.¹⁴⁶ Bu ilişki de dış politikaya bu parametreler içinde belli bir hareket serbestisi sağlamaktadır. Bu bağlamda da sivil güç olan bir devletin dış politikasının önceliği, uluslararası politikanın sivilleşmesi olmalıdır. Ancak bu süreç boyunca devlet kendi dış politik çıkarlarını, yani dış politik refahını korumak imkanına da sahip olmaktadır. Bu olgu her şeyden önce dış politikanın “evcilleştirilmesi” önünü açmaktadır. Yani iç politik aktörler ve olgular, önemli dış politik karar alma süreçlerine etki etmektedir. Bu da dış politikanın giderek daha çok iç politik tartışma ve gerginliklerin içine çekilmesini ve nihayetinde de bu tartışmaların Anayasa Mahkemesine dek uzamasını beraberinde getirmektedir. Ancak bu evcilleştirme süreci dış politikanın sahip olduğu hareket serbestisini kaybetmesine sebep olmaktadır. Bir diğer sorun ise, dış politik seçkinlerin tutumudur. Uluslararası politikanın sivilleşmesi, ayırt edici bir düzenin oluşumunu öngörmektedir. Oysa bu hedef, ancak dış politika inşasında etkili olan seçkinlerin bu yönde bir irade ortaya koyması durumunda mümkündür. Bu hedefin gerçekleşmesi aynı zamanda dış politik seçkinlerin bir takım riskler almasını da gerektirmektedir. Ancak Alman politik seçkini bu konuda yeterli iradeyi ortaya koymaktan uzaktır.

Almanya’nın Avrupa Politikası sivil gücün karşı karşıya kaldığı bu sorunsala örnek teşkil etmektedir. Avrupa Politikasında söz konusu olan bir takım başlıklar bu tartışmayı daha net anlamamızda yardımcı olmaktadır. Euro Politikası bu gün belli bir kesim (Özellikle Şansölye Angela Merkel, Maliye Bakanı Wolfgang Schäuble) tarafından adeta bir “Euro Kurtarma Politikası” olarak görülmektedir. Almanya’nın çözüm önerisi ise, “Alman modelinden” yola çıkarak, derinleştirilmiş bir mali birlik ve uluslararası rekabet gücü ile sınırlı kalmaktadır.¹⁴⁷ Bir diğer örnek ise güvenlik politikasında söz konusudur. Sivil Güç gereği Avrupa’nın güvenliği NATO tarafından sağlanmaktadır. NATO olası bir dış tehdit karşısında Avrupa güvenliğinin garantörü olmaktadır. Ancak Almanya şayet iç politik kaygılar ile yeterli askeri ve mali desteği sağlamayı sürdürmeyecek olursa ABD bu durumda Avrupa güvenliğini

¹⁴⁶ Hanns Maull, “ Außenpolitische Entscheidungsprozesse in Krisenzeiten,” **Aus Politik und Zeitgeschichte**, Nr: 62:10 (5. März 2012), s. 34–40.

¹⁴⁷ Hans Maull, “Zivilmacht Karriere eines Begriffs”, (çevrimiçi) https://www.uni-trier.de/fileadmin/fb3/POL/Mitarbeiter/Maull_Hanns_W/Abschiedsvorlesung_Rev.pdf, 15.02.2015.

ne ölçüde sağlayabilecektir. Dahası buna ne kadar istekli olacaktır. Bir üçüncü örnek ise Alman ihracatına ilişkindir. Almanya'nın ihracat politikası, Sivil Güç konsept ile çelişmemektedir. Ancak bunun kapsamlı bir dış politika stratejisinin parçası olmaması durumunda Almanya artık sivil güç olmaktan uzaklaşacak adeta bir tüccar devlete dönüşebilecektir.

Euro Krizi ve Almanya'nın burada ortaya koyduğu tutum bu sivil güç olgusuna ilişkin tartışmaları artırmıştır. Euro Krizi sadece Alman dış politikasında önemli bir dönem değildir onun ötesinde Alman dış politikasının Avrupa ve Dünya'daki yerinin tartışılmasını da yeniden gündeme getirmiştir. Bugün Avrupalı bir Almanya'nın Avrupa'yı yeniden kendi modelinden yola çıkarak tasarladığı görüşü bu tartışmanın da çıkış noktasını oluşturmaktadır. Hatta Almanya'nı bu yöndeki katı ve taviz vermez tutumu bir takım kesimler ve Günther Hellmann gibi siyaset bilimciler adeta bir güç politikasına dönüş olarak okunmaktadır.¹⁴⁸ Oysa Almanya'nı güvenlik politikası ve askeri politikalarda ortaya koyduğu temkinli tutum olası bir güç politikası ile çelişen bir durum ortaya koymaktadır. Buna karşılık yine de Euro Krizi ve Güney Avrupa'daki Borçlanma Krizi, Almanya'nın katı yüzünü göstermiştir. Almanya burada Thukides'in Peleponnes Savaşları için kullandığı, *“Güç yalnızca eşitler arasında geçerlidir. Eşit olmayan güç ilişkilerinde ise güçlü olan yapabileceğini yapar güçsüz olan ise gereken acıyı çeker”* edası ile hareket etmiştir.¹⁴⁹

Burada sorun, Alman dış politikasının pazarlık gücünün, giderek kısa vadeli çıkarlara yöneliyor olmasıdır. Alman siyaset bilimcisi Christian Hacke'ye göre Almanya, günümüzde *“Sivil cesareti olmayan bir Sivil Güçtür”*.¹⁵⁰ Hans Kundani ise, Almanya'nın sivil güç olmak vasfını yitirmekte olduğu ve giderek bir “Jeo-

¹⁴⁸ Gunther Hellmann, “Wider die machtpolitische Resozialisierung in der deutschen Außenpolitik. Ein Plädoyer für offensiven Idealismus”, **Welttrends**, Heft 42, s.79-88.

Gunther Hellman, “Der deutsche Weg, Eine außenpolitische Gradwanderung, **Internationale Politik**, 57/9 (Sept. 2002), s.1-8.

¹⁴⁹Hanns Maull, age., s. 35.

¹⁵⁰ Christian Hacke, “Deutschland und der Libyen-Konflikt: Zivilmacht ohne Zivilcourage?”, **Aus Politik und Zeitgeschichte**, 61/39 (26.9.2011), s. 50-53.

Ekonomik Güç” dönüşmekte olduğunu savunmaktadır.¹⁵¹Almanya’nın yüksek ihracat oranından yola çıkan kesim, Almanya’yı bir ticaret devleti olarak tarif etmektedir. Bu görüşün öne çıkan temsilcisi olan Richard Rosecrance, uluslararası ilişkilerde uluslararası ticaretin diğer unsurların önüne geçtiğini bunu bölgesel tesir etme gücünün belirleyicisi olduğunu savunmaktadır.¹⁵² Almanya’yı da bunun tipik bir örneği olarak görmektedir. Almanya’nın bugün AB’nin en büyük ekonomisi durumundadır. Aynı şekilde Almanya ürettiği ürünlerin %69’unu Avrupa’ya ihraç edilmektedir. AB’nin en büyük para ödeyicisi olarak Almanya, Euro Bölgesinde oluşabilecek bir krizin doğrudan muhatabıdır ve bunun etkisini en fazla hissedecek ülke konumundadır. Almanya’nın Euro Krizi sırasındaki keskin tutumu, krizden çıkış için getirdiği önlemler ama bunu yaparken de kendi ekonomik ve ticari kaygılarını da ihmal etmemiş olması ona bu ticaret devleti karakterinin yakıştırılmasının temel nedenleri olmuştur. Nihayetinde burada oluşan yaygın kanı, Almanya’nın Avrupa Borç krizi boyunca Almanya çıkarlarını, Avrupa çıkarlarının ötesinde gördüğü yönünde olmuştur.¹⁵³

Ancak tüm veriler tek başına Almanya’nın bir ticaret devleti olduğu ya da yalnızca ekonomik çıkarları peşinde koşan bir aktör olduğunun göstergesi değildir. Buna karşılık Almanya’nın sivil güç karakterini terk etmediği yönünde de işaretler mevcuttur. 2009 sonrasında Angela Merkel ile Alman Dış Politikasının önemli bir dönüşüm içine girdiği bir gerçektir.¹⁵⁴ Angela Merkel ile şekillenen Almanya’nın bu yeni dış politikasının üç temel hedefe odaklandığı görülmektedir. Bunlardan ilki Avrupa da Euro Krizi’nin aşılması, ikincisi, Ulusal Hükümetleri güçlendirecek şekilde AB’nin yeniden inşa edilmesi, üçüncü de Almanya’nın ihracat ekonomisini ilerletmek bunun ötesinde Almanya’nın uluslararası çekişmelerin dışında

¹⁵¹ Hans Kundnani, “Germany as a Geo-economic power”, **The Washington Quarterly**, 34/3 (Summer 2011), 31-45.

¹⁵² Richard Rosecrance, “The Rise of the Trading State: Commerce and Conquest in the Modern World”, (çevrimiçi) <http://www.olivialau.org/ir/archive/ros4.pdf>, 14.02.2015

¹⁵³ Richard Rosecrance, age.

¹⁵⁴ Jan Techau, “Chancellor Merkel’s Double Vision”, (çevrimiçi) http://www.nytimes.com/2013/09/20/opinion/global/chancellor-merkels-double-vision.html?_r=1, 14.02.2015.

tutulmasıdır.¹⁵⁵ Ancak 2009 yılı Koalisyon Sözleşmesi Almanya'nın sivil güç olmak karakterini koruyacağına işaret etmekte her şeyden önce uluslararası sorumluluklarını yerine getirmeye hazır olduğunun altını çizmektedir. Bu şekilde de ulusal çıkarlarını uluslararası sorumluluklar çerçevesinde savunmaktan yana olduğunu ortaya koymaktadır.

Aynı şekilde 2014 Koalisyon Sözleşmesinde¹⁵⁶ benzer ifadenin yer almış olması Almanya'nın söyleminde bu yönde resmi bir değişiklik olmadığını ortaya koymaktadır. Almanya söz konusu bu koalisyon sözleşmesinde uluslararası sorumluluklarının bilincindedir ve bunları yerine getirmek iradesinde olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle tüm dünyada barışın korunması, özgürlük ve güvenliğin sağlanması, adil bir düzenin oluşturulması, insan hakları prensipleri ve uluslararası hukukun esas alınarak yoksulluk ile mücadele ve kalıcı kalkınmanın destekleneceğini ifade etmektedir. Bu prensiplerin Almanya'nın uluslararası sorumluluklarını oluşturduğu beyan edilmektedir.¹⁵⁷ Buna göre Almanya geçmişte olduğu gibi günümüzde de sivil güç olarak kalmaktan yana bir aktör olduğunu ileri sürmektedir.

Birleşme sonrasında Almanya'nın sergilediği tutum, onun bu sivil güç karakteristiğinin göstergeleri olmuştur. Nitekim çok taraflı işbirliği içinde yer alışı, çok taraflı hareket ederek uluslararası krizlerde amaçlara ulaşılabilceği yönündeki siyasal kültüre sahip çıkışı, askeri yöntemleri öne çıkarmayarak askeri güç kullanımından uzak duruşu, ekonomik işbirliği ve uluslar üstü kurumları öne çıkartarak, krizleri bu şekilde çözmekten yana oluşu bunun göstergesi olmuştur.

Almanya aynı şekilde geçmişteki dış politika dinamiklerine sahip çıkmıştır. Yani, Avrupa Birliği, Trans Atlantik İşbirliği, Yurt Dışı Operasyonlarına destek vermiş, dış ticaretin bir dış politik aracı olarak kullanmış ve de başta Goethe Enstitüsü ve Deutsche Welle vasıtası ile yurt dışı kültür politikasını sürdürmüştür. Bu şekilde de

¹⁵⁵ Hans Maull, “*Deutsche Außenpolitik 2014: Luftholen und Kernsanieren!*”, (çevrimçi) <http://www.ipg-journal.de/rubriken/aussen-und-sicherheitspolitik/artikel/deutsche-aussenpolitik-2014-luftholen-und-kernsanieren/>, 14.02.2015.

¹⁵⁶ <https://www.spd-berlin.de/positionen/deutschlands-zukunft-gestalten-koalitionsvertrag-zwischen-cdu-csu-und-spd-2013-7-verantwortung-in-der-welt/>, 14.02.2015,

¹⁵⁷ <https://www.spd-berlin.de/positionen/deutschlands-zukunft-gestalten-koalitionsvertrag-zwischen-cdu-csu-und-spd-2013-7-verantwortung-in-der-welt/>, 14.02.2015,

güç politikası değil, sivil güç olmanın gerektirdiği ilkelere sahip çıkmıştır. Ancak yukarıda yer verdiğimiz örnekler ve son dönemde ortaya çıkan bir takım gelişmeler onun sivil güç olup olmadığı tartışmasının devam etmesine sebep olmaktadır.

Almanya'nın uluslararası politikanın sivilleşmesi için çaba sarf eden, Avrupa içinde lider rol oynayan bir aktör mü? Yoksa diplomasiyi Alman ihracatını artırmak ve istihdam piyasasına ivme kazandırmak maksadıyla bir araç olarak kullanmaktan yana olan bir ticaret devleti midir? Bu bağlamda Almanya'nın Doğu Politikasının inceleneceği ilerleyen bölümler bize Almanya'nın nasıl bir tutum içinde olduğu konusunda daha net bir fikir verebilecektir.

1.2.3. Dış Politikada Süreklilik ve Değişim Kavramı:

Süreklilik bir devletin dış politikasının temel parametrelerinden biri olarak, onu şekillendiren önemli bir unsurdur. Ancak gerek iç faktörler, gerekse uluslararası politikada meydana gelen köklü değişiklikler, çok kere devletlerin bu konuda önemli bir taviz vermelerine ve süreklilik prensibini terk etmelerini beraberinde getirmektedir. Başka bir ifade ile iç ve dış çevrede oluşan gelişmeler karşısında devletler, beklentilerini ve ulusal çıkarlarını savunmada yetersiz kalınca, bu devletleri yeni arayışlara itmektedir. Bu durumda da devletler ulusal ve uluslararası çıkarlarını sağlayamamak endişesi ile değişimi bir zorunluluk olarak algılamak durumunda kalabilmektedirler.

Bir devletin dış politikasını değişime zorlayan dış ve iç dinamikler artıkça, değişim de o devletin dış politikasının kabul etmek zorunda kaldığı bir realiteye dönüşmektedir. Bir devletin dış politikası ulusal güç öğeleri ile şekillenirken, ulusal güç öğelerinin devletten devlete farklılık arz etmesi dış politikanın da farklılık göstermesinde etkili olmaktadır.

James N. Rosenau, dış politikanın şekillenmesinde etkili olan değişkenleri, Kişi, Rol, Devlet, Toplum ve Sistem şeklinde sıralamaktadır.¹⁵⁸ Buna göre; Kişi, karar alıcıların belirleyiciliğine, Rol, karar alıcıların bulundukları konuma uygun davranma

¹⁵⁸ James N. Rosenau, *The Scientific Study of Foreign Policy*, New York, The Free Press, 1971, s. 108.

Gültekin Sümer, “Dış Politikada Süreklilik ve Değişim Çekişmesi”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 6, Sayı: 23, s.74,

eğilimlerine, Devlet, siyasal yapının karar alıcıları ne şekilde sınırlandırdığına, Toplum, sosyo-ekonomik gelişmişliğin devletin dış ilişkisine etkisini, Sistem ise, devletin dış dünyadan gelen ideolojik ve coğrafi etkilere ne derece açık olduğuna işaret etmektedir.¹⁵⁹ Burada dikkat çekilmesi gereken önemli bir ayrıntı, küçük devletlerin, sistemsal değişkenin etkisine daha açık olmaları, buna karşılık büyük devletlerin, bundan daha az etkilendikleridir. Yine Rosenau'a göre, küçük ve orta büyüklükte devletlerde kişi faktörü daha öne çıkarken, büyük devletlerde, bunun yerini rol faktörü almakta, sürekliliğin garantörü olmaktadır.¹⁶⁰

Söz konusu bu değişkenler, bir devletin kendisine özgü olan dış politikasının karakteristiğini de ortaya koymaktadır. Buna bağlı olarak devletin dış politikasının sürekliliğini veya değişimini belirleyecek olan değişkenlerin durumu ve ağırlığı olmaktadır.¹⁶¹

Dış politikada süreklilik, bir devletin dış politikasının uzun süreli olarak temel ilke ve esasları koruyarak belli parametrelerin dışına çıkmaması veya çıkamaması olarak ifade edilmektedir. Buna bağlı olarak söz konusu olan devlet o güne dek izlediği dış politika çizgisini değiştirmeyi rasyonel bulmamakta ya da bu tür bir değişimi iste dahi içinde bulunduğu koşullar bu yönde bir adım atmasına izin vermemektedir. Bir devletin süreklilik arz eden bir dış politika izlemesini sağlayan faktörler, basit bir iktidar değişiminden etkilenmeyecek kadar kuvvetlidir. Bu nedenle bu faktörler ne kadar güçlü olurlarsa, dış politikanın değişime uğraması bir o kadar irrasyonel ve maliyetli olacaktır. Bir dış politikanın süreklilik karakterine sahip oluşu hem iç hem de dış dinamiklerden kaynaklanabilmektedir. Şayet dış politika iç kaynaklardan besleniyorsa, burada dış politika kaynaklarında bir yetersizlik durumu söz konusudur. Nitekim bir devletin dış kaynaklarının yetersizliği onu sınırlarının dışına çıkmamak durumunda bırakmaktadır.

Yine bir devletin kuruculuğunu üstlenen ya da uzun süre siyasi kaderini şekillendiren liderler de, o devletin dış politika ilke ve geleneklerinde derin izler bırakırlar.

¹⁵⁹ James N. Rosenau, *age.*, s. 108,

¹⁶⁰ Hans W. Maul, Knut Kirste, "Zivilmacht und Rollen Theorie", *Geschäftszeichen*, MA 687/4-, Laufzeit: April 1994 - Oktober 1997, s.14,

¹⁶¹ Gültekin Sümer, *age.*, s.74,

Süreklilik ilkesine etki eden bir başka unsur da, devletin istikrara verdiği önemdir. Özellikle bu devletlerin uzun bir süredir izledikleri dış politikayı sürdürmeleri, bu çizgiden taviz vermemelerine sebep vermektedir. Bunu tamamlayan bir başka faktör de söz konusu devletin uluslararası alanda sahip olduğu konumdur.

Şayet bu devlet, uluslararası alanda sağlam bir konum işgal ediyorsa, devlet bu konumdan uzaklaşmak, onu terk etmek istemeyecektir. Bu da onun o güne dek takip ettiği politikayı sürdürmesini gerektirecektir. Bir başka ifade ile dış politikasında süreklilik karakterinin öne çıkması, o devletin bölgesi ve bölgesi dışında bir güç, hatta bir dünya gücü olup olmadığını da ortaya koymakta etkili olmaktadır.

Süreklilik olgusu ile Statükocu uluslararası düzen arasındaki yakın bağ bir vardır. Belli bir güç olmak potansiyeline ulaşmış olan bir devlet, o güne dek izlediği ve kendisine bu durumu sağlamış olan dış politikasını kendi iradesi ile değiştirmek istemeyecektir. Bu durumda Statükocu düzenin devamı en fazla büyük güçlere yarar sağlamaktadır. Başka bir ifade ile belli bir güç olarak uluslararası sistemde kabul görmüş bu şekilde ulusal çıkarlarını ve faydayı maksimize etmeyi başarabilmiş hiçbir devlet bunu ortadan kaldıracabilecek bir dış politik değişimi göz almayacaktır. Bu nedenle de dış politika çizgisine sadık kalarak var olan faydanın devamını sağlamayı tercih edecektir.¹⁶²

Yine sosyo-ekonomik değerlerin devletin dış politikasındaki ağırlığı, süreklilik ilkesinin de belirleyici olmaktadır. Ulusal değerlerin üst derecede önem arz ettiği bir toplumda kamuoyunun etkisi bir şekilde karar alıcıların tutumunu etkilemekte ve bu şekilde dış politik söylemde değişiklik olmasını zorlaştırmaktadır. Bu özellikle ulusal dava haline gelmiş sorun ve durumların söz konusu olduğu zamanlarda daha etkili olmaktadır. Ulusal değerler kadar bütün devletlerin dış politikasında dikkate aldıkları temel değer ve çıkarlar bulunmaktadır. Bu temel değer ve çıkarlar o devletin ayakta kalması için vazgeçilmez bir önem arz ederken, bağımsızlık ve toprak bütünlüğü devletlerin öne çıkan değerleri arasındadır. Bu temel değer ve çıkarlara yönelik tehditlerin şiddeti de devletin dış politikasında süreklilik ilkesini güçlendirmektedir.

¹⁶² Michael I. Handel, “*Surprise and Change in International Politics*”, **International Security**, Cilt: 4, No: 4, Bahar 1980, s.57-85.

Bu şekilde bir dış politika ne kadar kökleşip kurumlaşırsa, onu değiştirmek de bir o kadar zor olmaktadır.¹⁶³

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi bir devletin dış politikasındaki süreklilik aynı zamanda da dış dinamiklerden etkilenmektedir. Özellikle dış coğrafyadan gelen etkenler, bir devletin dış politikasında süreklilik yönündeki eğilimlere etki etmektedir. Sürekli olarak bir dış tehdit hisseden devlet, bu durumda o güne dek izlediği yönden taviz vermeyecek ve süreklilik ilkesine bağlı kalacaktır.

Bir başka önemli unsur da büyük güçlerin küçük/orta ölçekli büyüklükteki devletlerin dış politikalarına yaptığı etkidir. Büyük güçler tarafından sağlanan güvenlik garantisi de bir şekilde süreklilik ilkesinin şekillenmesinde tesir etmektedir. Bir devletin dış politikasındaki sürekliliğin kökleşmesini sağlayan bir unsur da diğer bir gücün zorlaması sonucunda da olabilmektedir. Özellikle güç kayması ile sonuçlanan savaş ya da diğer gelişmeler bu tür sonuçlara sebep verebilmektedir. Bu şekilde bir dış gücün zorlaması sonucunda değiştirilen dış politika zaman içerisinde sürekli bir kimlik kazanabilmektedir.

Bir devletin dış politikasında sürekliliği kazançlı kılan etmenler giderek etkisini kaybetmeye başladığında, bu devleti yeni arayışlara dahası bir değişime zorunlu bırakmaktadır. Başka bir ifade ile oluşan yeni koşullar, değişim dinamiklerinde oluşmaya başlayan hareketlenmelere bağlı olarak devlet, dış politikasına yeni bir yön çizmek durumunda kalmaktadır. Bu hali ile devletin dış politikasında değişim bir zorunluluk haline gelmiştir. Artık süreklilik bu anlamda gücünü kaybetmiştir.

George Modelski, devletlerin dış politikasında görülen değişimi teşvik eden faktörleri, güç girdisi, güç çıktısı, çıkar, hedefler diye kategorize etmektedir.¹⁶⁴ Ona göre bu değişkenlerden birinde ortaya çıkacak olan değişiklik, diğerlerine de yansiyacaktır. Devletin dış politika hedeflerini değişmesi çıkarlara tesir edecek yine çıkarların değişmesi de bir şekilde hedeflerde yankı bulacaktır. Buna bağlı olarak dikkate alınması gereken bir başka gerçek devletlerin neden dış politikalarını

¹⁶³ Gültekin Sümer, age., s.76.

¹⁶⁴ Gültekin Sümer, age., s.81.

değiştirdikleri, neden süreklilik yerine değişimin öne çıktığıdır. Devletlerin dış politikalarında yaşanan değişim, seçimli-zorunlu, içsel-dışsal, köklü-sınırlı, anı-aşamalı olarak gerçekleşebilmektedir.

Seçim yolu ile bir devletin dış politikasının değişimi, o devletin dış politika çeşitliliğine işaret etmektedir. Güç artışı ile beraber dış politik seçenekleri artan söz konusu devlet, buna bağlı olarak hedeflerini büyütecek bu şekilde de kendi iradesi ile o güne dek izlediği dış politika çizgisinden farklı bir yol izleyecektir. 19. yüzyıldan itibaren bir sanayi devletine dönüşen Almanya'nın değişen dış politikası, onun giderek bir real politik'e dönüşmesi, bu konuda bir örnek teşkil etmektedir.

Elbette o devletin bu şekilde iç politik etmenlere bağlı olarak dış politikası değişirken, dış politik faktörler de bunda en az iç faktörler kadar etkili olabilmektedir. Yine uluslararası politikada köklü değişiklikler yaşanması da bir devleti dış politikasında değişiklik yapmaya itebilmektedir. Bu durumda uluslararası politikada yaşanan gelişmelere bağlı olarak oluşan boşluklar karşısında devletler bölgede nüfuz artışına gidebilir ve bu amaca hizmet eden bir dış politika izleyebilirler.

Özellikle 1990 sonrasında Avrupa'dan geri çekilen ABD ve etkisi giderek kırılan SSCB'nin bıraktığı boşluk bu konuda önemli bir örnek olmaktadır. Bu anlamda doğu Avrupa'da ortaya çıkan boşluk, birleşme sonrasında ekonomik ve siyasal gücünü birleştiren Almanya'nın bölgede etkin bir aktör olarak ortaya çıkmasını hızlandırmıştır. En azından Almanya bu gelişmeye bağlı olarak söz konusu boşluğu doldurmaya çalışan farklı bir tavır ortaya koymaya çalışan bir aktör olduğu yönündeki iddialar ile karşı karşıya kalmıştır/kalmaktadır.

Aynı şekilde nüfuz artışı da, bu yöndeki tartışmalara da destek vermekte, devletler başta güvenlik kaygısı ile bölgede nüfuz artırmaya gitmekte, bir şekilde yayılma vasıtası ile bu kaygıları asgari düzeye indirebileceklerine inanmaktadırlar.

Buna karşılık devletler iradeleri dışında belli zorunluluklar karşısında da dış politikalarında değişime gitmek durumunda olabilirler. Bu devletin dış politika seçeneklerinin daraldığı anlamına gelmektedir. Bu hali ile de dış politikası iradesi

dışında bir zorunluluk ile değişime uğrayan devlet belli bir gerileme ile karşı karşıyadır. Devletin ekonomik gücünün daralması ve bu şekilde etkinlik sahasının küçülmesi bu yönde etkili olabilmektedir. İngiltere'nin küresel ekonomik gücünü 19. yüzyıl sonu itibarıyla kaybetmesi bu yönde bir örnektir. Yine bir devletin uluslararası politikada onun konumuna etki edecek olan bir çatışma/savaşa girmesi de onun zorunlu olarak dış politikasının değişimine etki edebilmektedir. Bu savaş sonunda o devlet o güne dek izlediği tutumu değiştirerek, dış politikasını farklı bir yöne kaydırmak zorunda kalabilir. Bu anlamda konumuz ile ilgili olarak en iyi örneklerden biri II. Dünya Savaşı sonrasında dış politikasını real politik kapsamından çıkarak, saldırgan tutumunu terk eden, artık tercihini sivil güç olmak olarak kullanan Almanya'dır.¹⁶⁵

Bir devletin dış politikasında içsel nedenlerden kaynaklanan değişim, içsel kaynaklı dinamiklerin o devletin dış ilişkilerine tesir ederek doğrudan nüfuz etmesidir. Bu durumda seçimli değişimde olduğu gibi devletin gücünde ciddi bir ekonomik ve siyasal istikrar söz konusudur. Bu şekilde ortaya çıkan dış politika çıktıları sürekliliği bozucu bir etkiyi de beraberinde getirmektedir. Robert Gilpin'e göre farklı büyüme oranları beraberinde dış politikada yeni güç kaymalarını da getirmektedir. Buna bağlı olarak da içsel değişim beraberinde yayılcılık ve onu besleyen hegemonyal ilişkilere sebep vermektedir. Bir devletin ihtiyaç duyduğu kaynaklara kendi içinden sağlayamıyor oluşu da onu bu yönde bir politika izlemeye teşvik edebilmektedir.¹⁶⁶

Buna ek olarak ideolojik nedenler de bir devletin dış politikasının değişimine sebep verebilmektedir. Bunun en iyi örneğini, Sovyet dış politikası ile Rus dış politikası arasındaki farkta görebilmek mümkündür. Sovyetler sahip oldukları ideolojik silah ile var olan kaynakları harmonize ederek süper güç olmayı başarabilmiştir. Oysa onun varisi olan Rusya elinde bulundurduğu askeri güç ve doğal kaynaklar

¹⁶⁵ Siegmund Schmidt, Günther Hellmann, Reinhard Wolf, "Deutsche Außenpolitik in historischer und systematischer Perspektive", **Handbuch zur deutschen Außenpolitik**, Wiesbaden, Suhrkamp Verlag, 2007, s.34.

¹⁶⁶ Gültekin Sümer, age., s.84,

sayesinde, her ne kadar büyük bir güç olmaya devam etmişse de, ideolojik silaha sahip olmayışı, onun süper güç olmasını kısıtlamıştır.¹⁶⁷

Yine dış politikanın değişiminde önemli bir unsur olarak liderlik faktörünün etkili olduğunu görmekteyiz. Bu şekilde liderler vasıtası ile devletin yeni bir hedef tanımlamasına gittiği bir gerçektir. Liderlerin sebep oldukları köklü bir dış politika değişimi kendisini öncelikle bir devleti yükselen bir güç konumuna getirmek amaçlı olmaktadır. Yine liderlerin sahip oldukları dünya görüşü de devletin dış politikasının dönüşümü ve değişimine etki etmektedir.

Dışsal nedenlerden biri diğeri olarak da, uluslararası sistemin yaptığı etkileri görmekteyiz. Uluslararası sistem, uluslararası politikadaki değişiklikleri özendirdiği gibi, aynı zamanda da sınırlayabilir. Çok kutuplu bir sistem güç mücadelesini özendirebilirken, iki kutuplu sistem daha ölçekli devletleri güçlerden birini tercih etmek ve dış politikasını buna göre şekillendirmek durumunda bırakabilmektedir. Çift kutuplu sistemi katılaşması dış politikada hareket sahası daralan ve güvenlik sorunları artan devletleri kendilerine uygun görülen rolü terk etmek ve yeni arayışlara sevk edebilmektedir.

Bu konuda Willy Brandt döneminde Almanya'nın izlediği Ost Politik'in önemli bir örnek olduğunu söyleyebiliriz. Burada köklü olmasa da Alman dış politikasında önemli bir değişim söz konusudur. Almanya o güne dek Hallstein Doktrini ile şekillenen Doğu'ya yönelik katı ve uzlaşmaz tavrını uzlaşma ve ılımlı bir politikaya bırakmıştır. Almanya bu şekilde iki blok arasında yaşanması olası bir savaşın en fazla etkisi altında kalabilecek aktörü olarak Doğu Almanya ve Sovyetler Birliği ile yakınlaşmayı öngören bu yeni söylem ile adeta iki kutuplu sisteme olan tepkisini ortaya koymuştur. Öte yandan ise bu dönemde atılan uzlaşma adımları bölgede Almanya'ya yönelik ön yargıların kısmen de olsa aşılmasına hizmet etmiştir.¹⁶⁸ Bunun en önemli sonucu ise her iki kutupta Federal Almanya'nın dış politikasına meşruiyet zemini yaratması ve Almanya'nın dış politik pazarlık gücünü artırması

¹⁶⁷ Siegmars Schmidt, age., s.34.

¹⁶⁸ Siegmars Schmidt, age., s.38.

olmuştur. Bu hali ile Almanya esasında bu dış politik değişim ile ulusal çıkarlarını savunmak ve faydayı maksimize etmeyi de başarmış olur.

Aslında Brandt ile şekillenen Almanya'nın bu yeni doğu politikası, o güne dek sürekli olarak doğu ile bir tür çatışmaya sürüklenmek istenen bir dış politika anlayışına yönelik bir tepki olmuştur. Brandt'ın kendi ifadesiyle, ***“Bu, Almanya'nın artık süper güçlerin piyonu olmayı reddetme iradesinin bir dışa vurumudur.”***¹⁶⁹ Ancak belirtilmesi gereken burada söz konusu olan değişikliğin köklü değil sınırlı bir değişime örnek teşkil ettiğiidir. Yoksa Almanya hala o yıllarda Avrupa bütünleşmesi ve Transatlantik ilişkiler içerisinde yer almak konusundaki iradesini sürdürmektedir. Tümünden bir dönüşümden söz etmek mümkün değildir ve olsa olsa sadece bir yöntem değişikliğinden ve buna bağlı farklı bir söylemden söz edilebilir. Tümünden bir kopuş ve ittifak ilişkilerini terk etmek söz konusu değildir.

Neorealistlere göre uluslararası sistemin kutup sayısının azalması ile beraber potansiyel güçler üzerindeki baskı artmıştır. Bu baskı da kendisini ne kadar güçlü hissettirirse, potansiyel güçlerin tercih şansı bir o kadar azalacaktır. Fakat neo realizmin ileri sürdüğü bu görüş tüm güçler için doğal bir süreç olmak zorunda değildir. Çünkü bunun için potansiyel gücün öncelikle kendi içerisinde bu role uygun iktidar değişimini gerçekleştirmek durumundadır. Yukarıda da yer verdiğimiz kimi görüşe göre, Soğuk Savaşın sona erışı ile birlikte Avrupa'da yeniden bir güç siyasetine dönülecektir. Hatta bu görüşlere bağlı olarak Almanya'nın sivil güç olmak olgusunu terk etmek niyetinde mi olduğu tartışmasının başladığını da görmekteyiz. Buna karşılık kimi yazarlara göre uluslararası sistem denetiminin azalması, köklü bir siyasal dönüşüm yaşayan Almanya'yı güç siyasetinden uzak tutmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan dönüşümle beraber bu ülkenin siyasal kültürü köklü bir değişime uğramış ve tek taraflılığı öne çıkaran bir politikayı dizginlemiştir.¹⁷⁰

¹⁶⁹ Willy Brandt, **Errinerungen**, 4. Auflage, Frankfurt am Main, 1990, s.190,

¹⁷⁰ John J. Mearsheimer, “Warum herscht Frieden in Europa”, **Levithian**, Sayı: 37, VS Verlag, 2009, s.528.

1.2.4. Alman Dış Politikasında Süreklilik/Değişim Tartışması:

Dış politikada Süreklilik/Değişim tartışmasında Almanya, öne çıkan bir örnek olmaktadır. II. Dünya Savaşı sonrasında dış politikada bağımsız hareket etmek yeterliliğini kaybeden Almanya, geleceğini Avrupa bütünleşmesinde görmüş ve bu güdü ile hareket etmiştir. Bu kaygı da onu aynı dış politik çizgide hareket etmek ve sivil güç olarak bu kimliğin gereği olan yükmlülükleri yerine getirmek durumunda bırakmıştır.

Birleşme sonrasında zaman zaman ani çıkışlar sergilerken, o güne dek içinde yer aldığı ittifak ilişkisindeki konumunu tartışmaya açan tavırlar ortaya koymuştur. Bu nedenle de Alman dış politikasında süreklilik mi yoksa değişim mi? söz konusu olduğu şeklindeki tartışmanın oluşmasına sebep vermiştir.

Alman dış politikasına yönelik tartışmalara baktığımızda öne çıkan görüş, Alman Dış Politikasının bir “yön şaşkınlığı” içerisinde olduğudur. İki Almanya’nın birleşmesinin mimarı Helmut Kohl dahi, *“Almanya’nın uzun yıllardan beri hesaplanabilir bir güç olmadığını savunmaktadır”*.¹⁷¹ Aynı şekilde Jürgen Habermas’a göre, günümüz Alman dış politikasının en önemli meselelerinden biri, yeterince açık ve net olmayışıdır. Jürgen Habermas’a göre, *“Geçmişte, Federal Hükümetlerin politikaları belirgin bir perspektife odaklanmış iken, bugün için bu söz konusu değildir. Almanya geçmişte, Konrad Adenauer ile Batı entegrasyonuna endekslenmiştir. Willy Brandt ile Doğu Politikası öne çıkmış, hem Doğu Almanya, hem Doğu Avrupa ama esasında SSCB ile uzlaşma sağlanmıştır. Helmut Schmidt, Almanya’nın, bir dünya ekonomisi olarak, Avrupa içerisinde kaderini değiştirmek fikrini öne çıkarmıştır. Helmut Kohl ise, ulusal birlik düşüncesini Avrupa Bütünleşmesine bağlamayı başarmıştır. Joschka Fischer, Avrupa Birliğinin nihai hedefini tartışmaya açarken, Federal Avrupa düşüncesini ortaya atmak suretiyle Avrupa için yeni bir vizyon ortaya koymuştur.”*¹⁷²

Jürgen Habermas’a göre, anılan isimlerin hepsinin de bir hedefi ve vizyonu mevcuttur. 2005 yılı sonrasında bu yönde bir işaret rastlamak mümkün değildir. Bu

¹⁷¹ “Aussenpolitik und Stabilitätspakt: Koalition kontert Kohl’s kritik”, **Die Zeit**, 12.03.2013.

¹⁷² Jürgen Habermas, “Ein Pakt für Europa”, **Süddeutsche Zeitung**, 01.04.2011.

nedenle Alman dış politikasının bu dönemden sonra nasıl şekilleneceği konusunda var olan belirsizlik, bu dönemle öne çıkan temel meselelerden biri olmuştur.¹⁷³ Bu da bize süreklilik/değişim tartışmasının her geçen gün Alman dış politikasında daha fazla yer bulduğunu göstermektedir.

Buna karşılık, Alman dış politikasında süreklilik olduğunu ileri süren Hans Maull’a göre, asıl sorun Alman dış politikasının kendine olan güvensizliğidir. Yoksa geleneksel güç politikasının reddedilmesi, çok taraflılığın benimsenmesi ve muhafaza edilmesi, uluslararası politikayı şekillendiren belli başlı anahtar güç konumundaki ülkeler (ABD, Fransa, Çin, Rusya) ile geliştirilen ikili ilişkilerin korunması zaten Almanya’nın günümüzde de süreklilik prensibine sadık kaldığının göstergesi olmuştur.¹⁷⁴

Hans Maull, Alman Dış Politikasındaki sürekliliğini savunurken, Alman dış politikasının hiçbir zaman günümüzdeki kadar özgür, refah sağlayıcı ve güven verici olmadığını altına çizmektedir. Bu hali ile de yukarıda görüşüne yer verdiğimiz Jürgen Habermas ile arasına önemli bir uçurum koymaktadır. Ancak bu başarının ardında Alman dış politikasının yanı sıra uluslararası politikada oluşan çerçeve koşullarının ve de başta ABD olmak üzere diğer ülkelerin de desteğinin etkili olduğuna işaret etmektedir.¹⁷⁵

Almanya bu şekilde ulusal çıkarlarını gerçekleştirebileceği uygun dış koşulları sağlayabilmiş, bunların istikrara kavuşması ve inşasında söz sahibi olabilmıştır. Bu şekilde de geçen yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan elverişli koşullardan kendisi kadar diğer aktörlerin de yararlanabilmesinin önünü açmıştır.¹⁷⁶ Bu şekilde de bu dönemdeki başarıların etkisi ile 1989/90 yılı öncesi dış politik söylem bu dönem sonrasında da Alman dış politikasının merkezinde yer almaya devam etmiştir. Yani Almanya o güne dek sahip çıktığı sivil güç konseptine o günden sonra da sahip

¹⁷³ Werner Weidenfeldt, **Die Neue Deutsche Europapolitik**, München, Centrum für Angewandte Politik Forschung, 2011.

¹⁷⁴ Hans Maull, “Deutschlands Aussenpolitische Kontinuität ist richtig”, (çevrimiçi) <https://www.review2014.de/de/aussensicht/article/die-aussenpolitische-kontinuitaet-ist-richtig-muss-aber-angepasst-werden.html>, 12.03.2015.

¹⁷⁵ Hans Maull, *age*.

¹⁷⁶ İki Almanya’nın birleşmesi başta MDA ülkelerinin Batı ile bütünleşmesinin önünü açmıştır

çıkıştır. Buna rağmen Alman dış politikasının sürekliliği aynı zamanda imkansız hatta mantık dışı olarak görülmüştür. Çünkü 1990 sonrasında değişen yalnızca Almanya'yı çevreleyen dünya yani yakın çevresi değil, Almanya'nın kendisi de olmuştur. Buna rağmen Federal Almanya'nın geçmişte kalmış gibi görünen dış politik söyleminin ve stratejinin bu yeni dönemde ve yeni Avrupa'da da benimsendiğini görmekteyiz. Bu bağlamda, geçmişte var olan kurallar günümüzde Alman dış politikasının temel kuralları olmaya devam etmişlerdir.¹⁷⁷

Alman dış politikasını şekillendiren prensipleri kısaca şu şekilde özetlenebilir; Birinci olarak, Avrupa düşüncesini gerçekleştirmeyi hedefleyen, bunu insan hakları, hukuk ve demokrasi prensipleri çerçevesinde ön gören, ortak norm ve değerler merkezli bir dış politika (never again). İkinci olarak, başta AB ve NATO olmak üzere müttefikler ile sıkı işbirliğini ön gören çok taraflılık (never alone). Üçüncü olarak ise, hiçbir şekilde pasifizm ile karıştırılmaması gereken, ancak askeri güç kullanımına karşı çıkan, diplomasiyi öne çıkartan tutum (politics before force).

Alman dış politikasındaki bu temel ilkelere sadık kalınmış olsa da, bunların yeni dönemde yetersiz kaldığı da görülmüştür. Özellikle 1990 sonrasında, İran Körfezindeki gerginlikler, Kuveytin Irak tarafından işgali, Yugoslavya'nın dağılması başta olmak üzere, uluslararası politikada ortaya çıkan krizler bunun haklılığını göstermiştir. Bu ve benzeri gelişmeler de Almanya'yı bir takım söylem ve tutum değişiklikleri izlemeye sevk etmiştir. Hatta bu dönemde bir takım tek taraflı dış politik kararlar alınmış, hatalar yapılmıştır. Ancak bu, tam olarak bir dış politik değişim anlamına gelmemiştir. *Dış politikada hatalı kararlar almak, hiç karar almamak ve olaylara seyirci kalmaktan daha iyidir.*¹⁷⁸ ifadesi bunu özetlemektedir.

Bu ani çıkışların nedeni, Alman dış politikasının temelini oluşturan ilkelerin zamanla inanırıcılığını yitirdiği, artan güvensizlik ve de aynı şekilde Alman dış politikasının o güne dek var olan önceliklerinin yerini, başta ekonomik/ticari çıkarlar olmak üzere, bir takım kısa vadeli çıkarlara bırakmış olmasıdır. Buna rağmen yine Hans Maull'a göre, Alman dış politikası son dönemlerde hiç olmadığı kadar başarılıdır ve çok az hata

¹⁷⁷ Hans Maull bu prensipleri, *"never again", "never alone", "politics before force"*, şeklinde özetlemektedir.

¹⁷⁸ Hans Maull, age.

yapmıştır. Bu nedenle de, Alman dış politikasının gereksinim duyduğu, yeniden tasarlanması değildir. Onun yerine köklü bir değişim olmadan uluslararası koşullarda oluşan gelişmelere uyumlu hale getirilmesi, şekillendirme, ikna etme gücünün, kalıcılığı ve belirginliğinin artırılması olmalıdır.¹⁷⁹

Özetle Hans Maull, Alman dış politikasının temel çizgisinin değişen uluslararası politikada, günün koşullarına uygun şekilde yeniden işlevsel hale getirilmesi durumunda geçerliliğini koruduğuna işaret etmektedir. Bu hali ile de Alman dış politikasında “sürekliliğin” var olduğunu ifade etmektedir.

Burada sorulması gereken, Almanya ve Almanya’yı çevreleyen dünya sürekli değişirken, Alman dış politikasının buna nasıl bir uyum gösterdiğidir. Yani yukarıda yer verdiğimiz prensipler günümüzde Almanya için ne anlam ifade etmektedir? Bu prensiplerin günümüze şu şekilde yansıdığını görmekteyiz;

Never Alone; Alman Dış Politikasının geçmişte başarısının nedeni, dış politik anlamda uyum içinde olduğu ve birbirini destekleyip tamamlayan ortaklar ve pazarlık gücü yüksek uluslararası örgütler (başta NATO, AB, AGİT, WTO, İMF) ile geliştirdiği işbirliği olmuştur. Ancak özellikle uluslararası örgütler geçmişteki etkinliğini sürdüremezken, aynı şekilde Fransa, ABD başta olmak üzere Almanya geçmişteki ortakları ile zaman zaman fikir ayrılığına girmiş onun yerine yeni ortaklıklara (Polonya, Rusya) yönelmiştir. Buna rağmen Almanya günümüzde var olan değişikliklere rağmen bu çok taraflı işbirliğini sürdürmek durumunda olduğunun bilincindedir. Çünkü bu her şeyden önce sivil güç olarak sahip çıktığı uluslararası politikanın sivilleşmesi gerektiği yönündeki sorumluluğunun gereğidir. Nitekim çok taraflı işbirliğinin Avrupa Bütünleşmesinin gereği olduğu gerçeği, Almanya’ya bu ilişkilerin sürdürülmesi konusunda Anayasal bir sorumluluk getirmiştir. Öte taraftan ise, çok taraflı işbirliğinin sürdürülmesi Almanya’nın ekonomik çıkarları ve yaşlanan nüfusu gereği sürdürülmek durumundadır.

Ancak belirtilmesi gereken çok taraflı işbirliğinin her şeklinin değil, sadece belli hedeflere (ulusal çıkarlara) hizmet eden şeklinin tercih edildiğidir. Hans Maull, bu

¹⁷⁹ Hans Maull, age.

anlamda BRİCS ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika) geliştirilecek olan işbirliğinin çok anlamlı olmadığını ifade etmektedir. Çünkü bu ülkeler, kendilerine önemli bir pazarlık gücü sağlamak dışında, istikrar getiren uluslararası bir düzen vaat etmemektedirler. Yani bu tür ilişkiler hedefi kalıcı refah ve istikrar sağlamak olan Almanya'nın uzun vadeli değil, kısa vadeli çıkarlarına hizmet edeceklerdir. Bu arada o güne dek sıkı işbirliği ortaya konmuş olan ortaklar ile de işbirliğinde sapmalar da olabileceği de unutulmamalıdır. Bunun tipik örneği, 2003 yılında Berlin-Washington arası gerilen ilişkiler olmuştur.¹⁸⁰

Never Again: Ortak değerleri merkez alan bir dış politika, Alman Anayasa'sı gereği bir zorunluluktur. Ancak bu olmasa da, Almanya'nın yine de ortak norm ve değerleri esas alan bir dış politika izleyeceği açıktır. Çünkü bu norm ve değerleri benimseyip, içselleştirmeyen Almanya'nın uluslararası politikanın sivilleşmesini talep etmesi mümkün olmayacaktır. Bu durumda da Almanya temsil ettiği sivil güç olmak olgusuna, kendisi ters hareket etmiş olacaktır. Bu hali ile Alman Anayasa'sında yer alan temelleri "Aydınlanma" ile atılmış olan liberal değerler dönüşüm gerçekleştirmek isteyen toplumlar için bir çekim noktası olmakta, Almanya bu şekilde yakın çevresinde rol model olarak algılanmaktadır. Aynı şekilde ortak norm ve değerleri merkezine alan Alman dış politikası, geçmişte olduğu gibi günümüzde de varlığı kabul edilen Almanya'nın yumuşak güç/soft power olgusunun kaynağını oluşturmaktadır. Bu şekilde Alman dış politikasının normatif yönü onun uluslararası politikadaki kimliğine de atıfta bulunmakta, Almanya bu hali ile İmanuel Kant ile temelleri atılan dayanışmacı ve idealizme yakın bir aktör olarak yerini almaktadır. Bu hali ile ortak norm ve değerler Almanya'nın ulusal çıkarları ile de paralellik ortaya koymaları gereği pragmatist de bir nitelik taşımaktadırlar. Bu nedenle Almanya'nın dış politikasının bu normatif yönünü terk etmeyeceği açıktır.

Politics before Force; Alman dış politikasının 1990 sonrasında en çok tartışılan, en çok güvensizlik ortaya koyan prensibi, bu olmuştur. Özellikle Almanya'nın askeri bir güce dönüşebileceği yönündeki endişeler, çok kere bertaraf edilmeye çalışılmış, onun

¹⁸⁰ Hans Maull, "Ein Weisbuch zur Außenpolitik", (çevrimiçi) <http://www.review2014.de/de/aussensicht/show/article/die-aussenpolitische-kontinuitaet-ist-richtig-muss-aber-angepasst-werden/pages/5.html>, 12.03.2015.

yerine Almanya'nın edilgen kalışı tercih edilmiştir. Ancak uluslararası politikada meydana gelen değişimler Almanya'nın askeri anlamda edilgen olan rolünün yerini, kendisine yönelik doğrudan ya da dolaylı bir tehdit olduğunda müdafaya geçmesi gerektiği düşüncesine bırakmıştır. Yakın gelecekte Almanya'ya yönelik doğrudan bir tehditin olmayışı bu düşüncenin bir tarafa bırakılmasını gerektirmemektedir. Bu düşüncede söz konusu olan, sadece Almanya'nın güvenliği değil, Avrupa'nın kolektif güvenliği ve savunmasıdır. Nitekim yakın geçmişte Avrupa'ya yönelik ciddi bir tehdite dönüşen Ukrayna meselesi, bu politik söylem değişikliğinin önemini ortaya koymuştur. Özellikle ABD'nin Avrupa güvenliğinin sağlanması konusunda giderek daha isteksiz oluşu, bu konuyu NATO kadar AB içine de taşımıştır. Bu da Almanya'nın ve diğer AB üyesi ülkelerin, o güne kadar izlediklerinden daha keskin ve iddialı bir savunma politikası izlemelerini gerektirmektedir.

Aynı şekilde bu yeni dönemde askeri yöntemler ve barış operasyonlarına kalıcı istikrar sağlanmasında giderek daha çok başvurulacak olması da, Almanya'nın bu dış politik prensbini günün koşullarına uygun hale getirmesine sebep olmaktadır. Sivil güç olarak uluslararası politikanın sivileşmesi bu şekilde gerek duyulduğunda, diplomasi ve müzakerenin yetersiz kaldığı durumlarda, bu yöntemlerle gerçekleşmek durumundadır. Uluslararası politikada seyirci değil, inşacı olmak isteyen Almanya'nın da buna kayıtsız kalması mümkün olmayacaktır. Almanya o güne dek askeri operasyonlarda geri planda kalmayı tercih etmişse de, artan uluslararası sorumluluğu onu bu yönde değişiklik yapmaya itmektedir. Üstelik bir parçası olduğu önemli ittifak ilişkileri ve ortak hareket etmek durumunda olduğu müteffikleri onu bu yönde hareket sevk etmektedir. Özellikle Ukrayna krizinde Baltık ülkeleri ve Polonya'nın Rusya korkusu, buna örnek teşkil etmektedir.

Bu şekilde Almanya'nın dış politik prensiplerinin değişen uluslararası politik koşullar ile paralellik ortaya koyduğunu görmekteyiz. Buna rağmen, Alman dış politikasının bu yeni dönemde bir takım hatalar yaptığı da ortadadır. Bu yöndeki görüşlerin ortak noktası bu hataların, dış politik prensiplerden değil, Alman dış politikasının tarz ve algılanışından kaynaklandığı yönündedir. Bu da Alman dış

politikasının bir güvensizlik içinde olduğu, dış politikası inşasına katkı sağlayan kesimin ne istediğini bilmediklerinden kaynaklanmaktadır.¹⁸¹

Alman dış politikası kendine özgü bir takım özellikler taşımaktadır. Özellikle uluslararası politikayı şekillendiren yerine yöneten olmak istemesi, ekonomik çıkarların dış politik çıkarların önüne geçmesi bunun tipik örnekleridir. Ancak bir takım zaafılara da sahiptir. Bir takım ani çıkışlar ya da hatalı tutumlar, radikal bir dış politik değişim ve o güne dek korunan prensiplerin terk edilmesi demek değildir. Buna karşılık baskın bir karakter ortaya koymadan, farklı aktörler ile kurmayı başardığı işbirliği ve denge onun en önemli niteliklerinden biridir. Üstelik ikili ilişkilerde kurmayı başardığı dengeyi ve güveni çok taraflı işbirliğine taşımayı bilmektedir. Özellikle Rusya'yı gerek Baltık Konseyi gibi bölgesel bir işbirliği platformu vasıtası ile Avrupa'ya çekmesi ya da Moskova-Brüksel arasında gördüğü köprü vazifesi bunun göstergesidir. Berlin bu ve benzeri özellikleri başarılı bir şekilde çok taraflı işbirliğine taşıyarak ve geçmişteki dış politik söylemine sadık kalarak aynı şekilde Avrupa ve ulusal çıkarlar arasında uyum sağlayarak, AB'nin lideri konumuna yükselmiştir. Ancak bunun gelecekte de devam etmesi ona bu yönde destek verecek Avrupa'lı ortaklara sahip olması ile ilişkilidir. Bu ortaklıkların varlığı da Almanya'nın ayrıştırıcı değil bütünleştirici bir aktör olması ile mümkün olacaktır. Bu nedenle Berlin, dış politikasına, belirginlik, şeffaflık, öngörülebilirlik, güvenilirlik kazandırmak durumundadır. Aynı şekilde, Almanya ve Avrupa politikası için öncelik arz eden meseleleri öncelikle ortaya koyması gerekmektedir.¹⁸² Yani Almanya geleceğinin iki taraflı ilişkiler kadar, çok taraflı işbirliğinde olduğunun bilincindedir. Bu şekilde Alman dış politikasının, çok taraflı işbirliği temeli üzerine kurulmuş olması onun bu süreklilik prensibi sürdüreceğinn göstergesi olmaktadır.

¹⁸¹ Hans Maull, *“Deutschlands Aussenpolitische Kontinuität ist richtig”*, (çevrimdışı) <https://www.review2014.de/de/aussensicht/article/die-aussenpolitische-kontinuitaet-ist-richtig-muss-aber-angepasst-werden.html>, 12.03.2015.

¹⁸² Jürgen Habermas, *“Ein Pakt für Europa”*, *Süddeutsche Zeitung*, 01.04.2011.

Ulrike Guerot, *“Für eine Agenda der Öffnung”*, *Solidariät und Stärke-Zur Zukunft der Europäischen Unions*, *Heinrich Böll Stiftung*, Oktober 2011, s.105.

1.2.5. Alman Dış Politikasında Çok taraflılık/ İki Taraflılık Tartışması:

Soğuk Savaş sonrasında, Doğu-Batı arasındaki işbirliğini engelleyen ideolojik çatışmaların ortadan kalkması çok taraflılığı teşvik etmiştir. Bu da küresel anlamda çok taraflı işbirliğinin önünü açmıştır. Hatta daha Soğuk Savaş son yıllarında çok taraflı işbirliği, güvenlik, barış ve istikrar yaratmak konusunda başvurulmuş bir araç olmuştur.¹⁸³

Robert Keohane, çok taraflılığı, *üç ya da daha fazla sayıda devletin oluşturduğu grubun ulusal politikalarını koordine etmeye çalışması olarak tarif etmektedir.*¹⁸⁴ Bu tarifi eksik bulan John G.Ruggie'ye göre, çok taraflılık, *uluslararası yaşamın örgütlenme biçimi ve onu inşa etmeye yönelik bir anlayıştır.* Ona göre çok taraflılığı sayısal ve formel olarak tanımlamak eksik olacaktır ve bu nedenle onun nitelik boyutu da ele alınmak durumundadır.¹⁸⁵

Ticaret konusunda çok taraflılık, bunun ayırım gözetilmeksizin herkesin yararlanabileceği şekilde düzenlendiğini ortaya koymaktadır. Güvenlik konusunda çok taraflılık ile ise, kolektif güvenlik ve kolektif savunma durumlarına işaret edilmektedir. Bu hali ile de çok taraflılık bir kere daha üç ya da daha fazla devletin kendi ulusal politikalarını koordine etmek için oluşturdukları bir yapı ve süreç anlamına gelmektedir.¹⁸⁶ Ancak aynı zamanda da bu süreçte devletlerarası ilişkiler, belli ilkelere göre düzenlenmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer unsur, çok taraflılık kurumu ile çok taraflı kurumların karıştırılmaması gerektiğidir.¹⁸⁷

Alman siyaset bilimci Wichard Woyke'ye göre, “Yeni Almanya”, 1990 öncesinden çok farklıdır. Buna rağmen Alman dış politikasının temel ilkelerinden bir sapma olduğu söylenemez. Woyke'ye göre bu yeni dönemde Alman dış politikasının önemli bir temel taşı olan “çok taraflılık” prensibinden bir şaşma söz konusu olmamıştır. Özellikle AB ile ilişkiler ve Avrupa bütünleşmesine verdiği

¹⁸³ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, MKM Yayıncılık, Bursa, 2010, s. 457.

¹⁸⁴ Tayyar Arı, age., s. 458.

¹⁸⁵ John G.Ruggie, “*Multilateralism: The Anatomy of a Institution*”, *International Organization*, Vol: 46, No: 3, (Summer, 1992),s. 561-598.

¹⁸⁶ John G.Ruggie, age., 561-598,

¹⁸⁷ Tayyar Arı, age.,s. 458,

önem, Transatlantik ilişkilerin sağlıklı bir şekilde yürümesi için verdiği çaba ve de uluslararası ticaret ve ekonomik ilişkilerin gelişimi için harcadığı enerji, onun dış politikasında çok taraflı ilişkilerden taviz vermek istemediğine işaret etmektedir.¹⁸⁸

Alman dış politikasında süreklilik ve Transatlantik ilişkiler deyince akla SPD/Yeşiller Koalisyonu döneminde, Gerhard Schröder ve George W. Bush arasında gerilen ilişkiler gelmektedir. Christian Hacke'ye göre, Schröder Döneminde, ABD ilişkileri ve yurt dışı operasyonlarda yer almak konusundaki isteksizlik, önemli bir dönüşüm, çok taraflı ilişkilerde bir kırılma işareti olmuştur. Çünkü Gerhard Schröder Almanya'sı bu "*Haksız ve Hukuk Dışı Savaşta*" yer almak istememiştir. Bu şekilde de geçmişten beri bir bütün olarak görülen Batı Entegrasyonunun temeli olan Transatlantik ilişkiler ve çok taraflı ilişkilere gölge düşmüştür. Aynı şekilde bu dönemde Fransa ile inşa edilen ikili ilişkiler, ne Avrupa ne de Almanya için önemli bir katkı sağlamamıştır. Egemenlik yetkilerini daha fazla Brüksel'e devretmek taraftarı Berlin ile, AB Anayasa düşüncesine karşı çıkan Paris arası diyalog Avrupa bütünleşmesine bir fayda sağlamamıştır. Yani öne çıkartılan Almanya-Fransa ikili ilişkileri hiçbir şekilde çok taraflı işbirliğine hizmet etmememiş/edememiştir. Yine Hacke'ye göre, başta Kosova ve Afganistan olmak üzere, yurt dışı operasyonlarında giderek varlığını daha etkin olarak hissettiren Berlin yönetimi bu şekilde artık daha özgür ve bağımsız ya da başına buyruk bir dış politika izlemek istediğinin işaretini vermiştir. Bu gelişme de "never alone-never again" düşüncesini bir tarafa bırakmak niyetinde olup olmadığını sorusuna sebep olmuştur. Bu nedenle ilerde üzerinde duracağımız gelişmeler bu soruya da cevap bulmamızı sağlayacaktır. Bu şekilde de Almanya'nın Rasyonalist politikasında adalet inşa etmenin mi? yoksa düzen kurmanın mı? öncelik olduğunu görmek mümkün olacaktır.

Aynı şekilde Gerhard Schröder ve Vladimir Putin döneminde gelişen Berlin-Moskova diyaloguna baktığımızda artık liderler arası kişisel dostluğun öne çıktığını görmekteyiz. Oysa bu ilişkilerin ardında yatan temel neden Almanya'nın ekonomik ve ticari faydayı maksimize etmektir. Hatta Almanya bu dönemde dış politikasındaki

¹⁸⁸Wichard Woyke, "*Aussenpolitik*", *Handwörterbuch des Politischen systems der bundes Republik Deutschland*", **Bundes Zenrale für Politische Bildung**, Bonn, 2000, s.24,

normatif söylemi bir süreliğine Boru Hatları Diplomasisi sağlayacağı faydayı göz önünde tutarak terk etmiştir. Bu şekilde de realizme doğru kayan, iki taraflı ilişkileri öne çıkartan bir tutum ortaya konmuştur. Berlin bu dönemde adeta çok taraflı işbirliğine sırtını dönen bir izlenim yaratmıştır.

Hans Maul'a göre, Irak krizi sırasında ABD'ye karşı geliştirilen tutum, "*BM'de hayır değil, BM'ye hayır*" olarak yorumlanmıştır. Bu gelişme de Alman dış politikasının bel kemiğini oluşturan çok taraflılıktan tek taraflılığa doğru bir kaymanın göstergesi olmuştur. Hatta Almanya o güne dek Fransa ve ABD arasında bir tür arabulucu iken, bu yeni dönemle beraber Fransa'ya yaklaşıp iki taraflılığı öne çıkartmak suretiyle büyük bir yanlış yapmıştır. Çünkü bu Batı İttifakı içerisinde Almanya'nın konumunun gerilemesine sebep olmuştur. Hans Maul benzer kırılganlığın, Avrupa politikası için de geçerli olduğunu ve Gerhard Schröder döneminde Almanya'nın AB politikasının daha ziyade kısa vadeli ulusal çıkar odaklı olarak geliştiğini savunmaktadır. Almanya'nın bu dönemde giderek daha çok Fransa ile ikili ilişkileri öne çıkartarak hareket etmesi, Brüksel'i rahatsız etmiştir. Hatta diğer üyelerde, AB'nin bir Fransız-Alman kondominyuma¹⁸⁹ dönüşme endişesi yaratmıştır.¹⁹⁰ Maul, AB komisyonu ile yaşanan gerginlikler, Konsey'deki oy dağılımı tartışmaları, II. Dünya Savaşı sonrasında başta Polonya ve Çek Cumhuriyeti olmak üzere bir takım aday ülkeler ile tam olarak çözülememiş olan azınlık ve tazminat meseleleri göz önünde tutulduğunda Schröder hükümetinin AB politikasının başarısız olduğunu ifade eder. Bundan öte Alman dış politikası bu dönemde çok taraflı işbirliğinde sapmaya gitmiştir. Bu nedenle 2005 sonrasında Merkel Hükümetinin dış politik önceliklerinden biri, bozulan Almanya-ABD ilişkilerini yeniden normalleştirmek olmuştur. Buna bağlı olarak Berlin, Paris ve Washington arasında bozulan dengeyi yeniden çok taraflı işbirliği çerçevesinde

¹⁸⁹ Kondominyum bir [uluslararası hukuk](#) terimi olup, iki veya daha çok sayıda egemen gücün bir politik bölgedeki (bir arazi veya sınır bölgesinin) *egemenlik* gücünün (Latince *dominium*), bu bölgeyi ayrı *milli* bölgelere bölmeden, birlikte ortaklaşa yüklenildiği önerisi üzerinde resmen anlaşmaları ve bu ortak hakları birlikte ortakça yürütmeleridir.

¹⁹⁰ Hans Maul, "*Normalisierung oder Auszehrung? Deutsche Aussenpolitik im Wandel*", **Aus politik und Zeitgeschichte**, B11/2004, s.18.

oluşturmak sorumluluğunu taşımak durumunda kalmıştır.¹⁹¹ Çünkü bu normalleşen Alman dış politikasının gereği olmuştur.

Ancak Woyke'ye göre, bu bir kırılma noktası olsa da, uzun vadede bir dış politik tercih değişikliği anlamına gelmemiştir. Çünkü Almanya için Transatlantik ilişkiler ve ABD dışında bir alternatif yoktur.¹⁹² Alman dış politikasında çok taraflılığın devam ettiğini ileri süren Thomas Risse'ye göre, AB, Transatlantik ilişkiler ve yurtdışı operasyonlarını içeren dış politikada önemli bir değişim söz konusu olamamış ve AB ile ilişkilerin öne çıkarılması, Avrupa entegrasyonu düşüncesine desteğin sürdürülmesi bunun açık bir kanıtı olmuştur.¹⁹³ Risse'ye göre, bu yeni dönemde AB ve Avrupa Politikası artık bir dış politikadan ziyade iç politik konuya dönüşmüştür. Almanya bu dönemden itibaren AB konusunda çok daha etkili ve inisiyatif kullanan bir aktör konumuna yükselmiştir. Nitekim Avrupa bütünleşmesine verdiği önem, Polonya başta olmak üzere MDA ülkelerinin dönüşüm süreci ve AB üyeliğine verdiği destek bunun en açık göstergesi olmuştur. Hatta Almanya'nın bu dönem izlediği politikalar onun Avrupa içerisindeki konumunu artırmış, her şeyden önce de kendisine yönelik bir güven oluşmasını sağlamıştır.¹⁹⁴

Thomas Risse'ye göre, Almanya'nın çok taraflı işbirliğini sürdürmek konusundaki iradesinin bir diğer işareti ise, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasındaki (AGSP) tutumudur. 2002 yılına dek sadece Fransa'nın bu konudaki girişimlerine destek veren Berlin, bu tarihten sonra Avrupa Konvansiyonu çalışmaları sırasında Paris'te, "*Avrupa Savunma Birliği*" fikrinin önemli taraftarı olmuştur. Bu da onun AB'yi sadece ekonomik bir araç olarak değil, aynı zamanda Avrupa güvenlik sisteminin önemli bir garantörü olarak gördüğünü ortaya koymaktadır.

Başka bir ifade ile Berlin hala Avrupa güvenliği konusundaki hassas tutumunu sürdürmekte ve bu konudaki iradesini ortaya koymaktadır. Hatta Risse, burada

¹⁹¹ Hans Maul, "*Normalisierung oder Auszehrung? Deutsche Aussenpolitik im Wandel*", **Aus Politik und Zeitgeschichte**, B11/2004, s.18.

¹⁹² Wichard Woyke, age., s.25.

¹⁹³ Thomas Risse, "*Kontinuität durch Wandel, Eine Neue Deutsche Aussenpolitik*", **Aus Politik und Zeitgeschichte**, B11/2004, s.28.

¹⁹⁴ Thomas Risse, age., s.29.

önemli bir konuya işaret etmektedir. Buna göre, Almanya'nın AGSP konusundaki bu tutumunun onun o güne dek sürdürdüğü sivil güç olmak konseptinde bir kırılmaya işaret etmemektedir. Almanya'nın askeri harcamalarının ABD, İngiltere, Fransa ile rekabet edecek düzeyde olmayışı onun sivil güç olmaktan vazgeçmediğini kanıtlamaktadır.¹⁹⁵ Bu hali ile de Almanya'nın bu anlamda Hans Maull'in dikkat çektiği kısa vadeli değil uzun vadeli çıkarları ile hareket ettiğini de görmekteyiz.

Alman dış politikasında dönüşüm tartışmasını, yurt dışı operasyonları üzerinden de değerlendiren Risse'ye göre, bu konuda yaşanan gelişmeler, Berlin'in sivil güç konseptinden uzaklaşmak niyetinde olmadığını göstermektedir. Bonn'un, uluslararası meselelere askeri saldırgan bir tutum ile cevap vermeyeceğini ifade eden, "never again" politikasına Berlin'in de sahip çıkması bunun göstergesidir. Almanya her ne kadar özellikle 2000'li yıllar ile beraber hem Avrupa hem de Avrupa dışına asker gönderen, operasyonlara katılan bir aktör ise de, bu onun militarist karakterine ve yeni bir güç politikasından yana olduğunu göstermemektedir. Ona göre uluslararası politikadaki gelişmeler, Berlin'i yurtdışı operasyonlarına zorlamıştır. Hatta bu ve benzeri askeri adımlar onun ABD ve diğer müttefikleriyle olan işbirliğinin, uluslararası arenadaki demokratikleşme hareketine verdiği desteği ortaya koymaktadır.

Berlin bu yeni dönemde değişen ve genişleyen bir takım sorumluluklar taşımaya başlamışsa da, Alman dış ve güvenlik politikasının temeline sadık kalındığı söylenebilir. Çok taraflılık bu dönemde de ağırlığını ortaya koyarken, bir takım istisnalar hariç, tek başına hareket etmek yerine, her zaman ortaklar ile birlikte olmayı tercih etmektedir. Bu şekilde "Never Alone" prensibi bu dönemde de Alman dış politikasına damgasını vurmuştur.¹⁹⁶

Bu yeni dönemde öne çıkan olgulardan biri de, çok taraflılık tartışması ile iç içe geçmiş olan "normalleşme" tartışmasıdır. Almanya'nın yeniden geleneksel bir büyük güç politikasına dönüşüp dönüşmeyeceği sorusuna odaklanan bu tartışmada genel kanı bunun mümkün olmayacağıdır. Özellikle Almanya'nın güven veren bir

¹⁹⁵ Thomas Risse, age., s.29.

¹⁹⁶ Rolf Mützenich, "Wandel und Kontinuitäten deutscher Außenpolitik", **Welt Trends**, Nr:46 (Frühjahr), 13. Jahrgang, 2005, s.98.

şekilde NATO ve AB ile bütünleşmiş olması, oluşan anlaşmalar ve sözleşmeler ağına olan bağlılığı buna izin vermeyecektir. Aynı zamanda sonu bir felaket ile sonuçlanmış geçmişteki tecrübeler ve bunların beraberinde getirdiği sorumluluklar da buna engeldir.

Almanya'nın bu dönemle beraber Avrupa politikasındaki göreceli ağırlığı artmıştır. Aynı şekilde Alman askeri gücünün 1993 Anayasa değişikliği sonrasında giderek öne çıkması ve artık Alman dış politikasına tesir eden bir unsur olması, kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Ancak bunun bir rol ve kimlik değişimi olmadığını savunan Rolf Mützenich'e göre, geçmişte militarizm ve faşizm tecrübesinin bedelini ödemek durumunda kalan Almanya, askeri gücünü artıracak olması durumunda bile temkinli hareket edecektir.¹⁹⁷ Alman dış politikasında oluşmayan başlamış olan bu dönüşüm ortaklarınca ve dünya'nın geri kalan kısmında kabul görmüştür. Bu her şeyden önce dost ve ortaklarının desteklenmesi, daha sıkı çok taraflı işbirliklerinin kurulmasını da gerekli kılmıştır. Yani Almanya tercihini çok taraflıktan yana yapacaktır/yapmak zorunda olacaktır.

Nitekim Yugoslav iç savaşı ve sonrasında müttefikler, Almanya'dan daha net bir katkı ortaya koymasını talep etmişler ve onu bu çok taraflı işbirliğinin içine itmişlerdir. Almanya'nın dış politikasını normatif yapısı insan hakları, demokrasi ve mülteci meselesinde sahip olduğu hassasiyet ve tecrübe onun AB, NATO ve AGİT çatısı altında oluşturulan çok taraflı işbirliğinde önemini artırmıştır.

1990 sonrasında, uluslararası işbirliği içinde yer almak ulusal çıkarların savunulması için hala önem arz etmektedir. Çünkü Almanya geçmişteki tecrübelerinden, tek başına hareket ederek ulusal çıkarların savunmasını yapmanın mümkün olmadığı ve bunun yanlış olduğunu öğrenmiştir. Bu her şeyden önce aktörleri uluslararası politikada yalnızlığa götürebilir. Bu nedenle Almanya, belli egemenlik yetkilerini devretmek ve çok taraflı işbirliğinde yer almak suretiyle sadece kısa vadeli çıkarlar değil uzun vadeli ulusal çıkarlarını savunabilmek için çok taraflılık politikasına sadık kalmak durumundadır. Çünkü ancak bu şekilde değişen ve yeniden inşa edilen Avrupa'da yetki ve hareket kabiliyetine sahip olabilecektir.

¹⁹⁷ Rolf Mützenich, age., s.100.

Almanya'nın 1990 sonrasında çok taraflılığı sürdürmesi esasında bilinçli bir tercihtir. Çünkü bu şekilde Avrupa bütünleşmesine zarar verebilecek, İki Taraflılığı önlemek istemiştir. Zira bu tür bir yaklaşımın yanı başındaki komşu ülkeleri ürketeceği ve kendisinden uzaklaştırabileceğinin farkındadır. Nitekim o güne dek geçmiş tecrübelerin etkisi ile Almanya'ya karşı tam bir güven içinde olmayan MDA için Almanya'nın bu yönde atacağı her adım bir tür etkinlik yaratma yeni bir arka bahçe yaratma olarak değerlendirilebilirdi. Almanya'nın tek başına bölgede ilişkileri geliştirme çabası yeni bir Hegemon Güç olarak algılanmasına ve zaten düşük olan güvenin daha da sarsılmasına neden olabilirdi.

Oysa çok taraflı işbirliği içinde bu ülkelere yaklaşmak, her iki taraf için de daha yapıcıdır. Bu nedenle Almanya bu dönemde çok taraflılığa sahip çıkarken esasında pragmatist bir tutum ortaya koymaktadır. Çünkü burada çok taraflı işbirliği hem kendisinin Doğu Avrupa'da güven duyulan bir aktör olmasını, hem de Rusya ile AB arasında sıkışan bu coğrafyada yeniden meşru bir hareket kabiliyeti sağlamaktadır.¹⁹⁸ Bu şekilde çok taraflı işbirliğinin bu dönemde Almanya'nın ulusal çıkarları gereği olduğunu görmekteyiz. Zira Doğu Avrupa'nın Batı ile bütünleşmesi ve de bölgede bir refah ve istikrar alanının yaratılması ancak bu şekilde sağlanabilirdi.

Aynı şekilde NATO üyeliği, Rusya ve AB arasında sıkışmış olan bölge ülkelerinin hem Avrupa değerlerine yakınlaşması hem de bölgede güvenlik endişelerinin bertaraf etmenin yolu olmuştur. Almanya bunun Avrupa geleceğinin gereği olduğu ama aynı zamanda da kendi sınırlarında istikrar sağlanması anlamına geldiği bilincindedir. Ancak Rusya'nın da tutumunu göz önünde bulundurarak onu rencide etmeden hareket etmek durumundadır. Bunun yolu da Rusya'yı mümkün olduğunca Avrupa içi işbirliğinin içine çekmekten geçmiştir.

NATO ile bütünleşmeleri sırasında izlenen süreç, bize bu konuda önemli bir fikir vermektedir. Bu dönemde. Barış için Ortaklık (1994), Euro-Atlantik İşbirliği Konseyi (1997) çerçevesinde oluşan işbirliği, NATO-Rusya arasında imzalanan İşbirliği platformu ile Moskova'nın gönlü alınmaya çalışılmış, "porselen

¹⁹⁸ Michael Dauderstädt, "Von der Ostpolitik zur Osterweiterung", (çevrimiçi) <http://library.fes.de/fulltext/id/01179toc.htm>, erişim 04.05.2013.

dükkanındaki fil” sakinleştirilmeye çalışılmıştır. Bunun karşılığında ise NATO’nun kuruluşunun 50. yılına denk gelen Madrid Zirvesinde, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya’nın üyelikleri gerçekleşmiştir. Bu süreçte Almanya’nın verdiği destek, bu şekilde Avrupa’da yeni bir Güvenlik ve Savunma Politikası inşasına sağladığı katkı bize, Almanya’nın ulusal çıkarlarını çok taraflı işbirliği ile iç içe geçirdiğini göstermektedir.

Dikkate alınması gereken, dış politikanın farklı kesimlerce şekillendiği ve birden fazla aktörün (Yürütme, Yasama, Eyaletler, Avrupa Merkez Bankası, Ekonomik çevreler, Sivil Toplum, Medya...) etkisinde olduğudur. Bu durumda da farklı dönemlerde farklı aktörlerin olaylara yaklaşımı dış politikadaki Çok taraflılık/İki taraflılık tartışmasına da etki etmekte ya da dış politikadaki sapmalara neden olmaktadır. Bu şekilde de kısa vadeli ve uzun vadeli çıkarlar arasında oluşan sıkışmışlık, Berlin’in çok taraflılığına nasıl etki etmektedir? Çok taraflı işbirliğini terk ediyormuş izlenimi gerçeği ne kadar yansıtmaktadır? Özellikle Rusya, Ukrayna ve Macaristan örnekleri bunu daha iyi analiz etmemizi sağlayacaktır.

1.3. Almanya’nın Avrupa Entegrasyonunda Değişen Konumu:

Neo-Realistlere göre, uluslararası arenada etkinliğini artırmak isteyen Almanya için bu dönemde öne çıkan hedef, uluslararası kurumlardaki konumunu maksimize etmeye çalışmak olmalıdır. Çünkü bu onun uluslararası politikada daha fazla söz sahibi olmasını, lider devletlerin yanında yer almasını sağlayacaktır. Aynı zamanda da politikalarına daha fazla destek sağlayacaktır. Buna bağlı olarak da artan konumu ona ulusal çıkarlarını daha kolay ve etkili olarak savunmak imkanını getirecektir. Yine bu görüşe göre Almanya’nın uluslararası örgütlerde güçlenen konumu, onun dış politikasını istikrara kavuşturacak bir araç olacaktır.¹⁹⁹

Özellikle Joseph M. Grieco tarafından geliştirilen “Neorealist İşbirliği” teorisi bu durumu daha da öne çıkartmaktadır. Söz konusu bu teori, Soğuk Savaş sonrasında uluslararası sistemde devletlerin sürekli bir işbirliği oluşturabilmeleri yönündeki yapısal şanslar konusunda Neorealizm ve Neoliberal Kurumsalcılığın içine düştükleri

¹⁹⁹ Alexander Siedschlag, “Neorealismus in der Theorie der Internationaler Politik”, **IFIR Tutorial**, Dezember, 2004, s.12.

farklılaşmanın bir sonucu olarak oluşmuştur.²⁰⁰ John J. Mearsheimer, “Back to the Future. Instability in Europe After the Cold War” adlı makalesinde iki kutuplu düzenin ardından bir dünya barışın oluşturulup oluşturulamayacağı, sorusuna yanıt aramaktadır.²⁰¹ Ona göre her şeyden önce, var olan anarşik düzende önemli bir değişiklik söz konusu olmamıştır. Bu nedenle de iki bloklu yapının çöküşünden sonra bu anarşik durum devletlerin saldırgan tutumunu teşvik edecektir. Almanya da bu yeni dönemde, yapısal olarak büyük bir güç olmak için gerekli cesaret gösterecektir. Alexander Siedschlag’a göre burada ortaya konmaya çalışılan, uluslararası kurumların, devletlerin davranışları üzerinde yalnızca minimal bir etkileri olduğu düşüncesidir. Buna bağlı olarak da büyük güçler ve de büyük güç olmak arzusundaki aktörler bu uluslararası kurumları yalnızca kendi çıkarlarına ulaşmak için birer araç olarak kullanacaklarıdır.²⁰² Burada dikkat çekilen bir husus da uluslararası politikada karar verici niteliğinde olanın, kurumsal veya sosyal yapının değil, uluslararası sistemin maddi yapısı olduğudur. Bu durumda da neorealist görüşe göre, uluslararası örgütler ve sosyal yapının beslediği ortak değer ile normlar, ulusal güç olmak iradesini açıklayan aktörlerin ulusal çıkarlarını savunmada yalnızca yardımcı birer araç görevi görmektedirler.

Alexander Siedschlag’a göre, Joseph Grieco, bir taraftan politik tecrübeler, diğer tarafta da Neorealizmin gelişimine bağlı olarak İşbirliği Teorisini kısmen derinleştirmiş, kısmen de sınırlandırmıştır. Buna dayanarak da, “Voice Opportunity Hipotezini” ileri sürmüştür.²⁰³ Ona göre devletler, yalnızca kurumsal ekonomik nedenler ve işbirliğini daha uygun hale getirmek için değil, aynı zamanda da kurumsal bağlantılardan yola çıkarak kendilerine ticari sermaye oluşturmak için, uluslararası kurumların desteğini aramaktadırlar.

²⁰⁰ Alexander Siedschlag, age., s.12.

²⁰¹ John J. Mearsheimer, “Back to the Future. Instability in Europe After the Cold War”. **International Security**, Nr:15 (1990/91) 1, s.5-56.

Alexander Siedschlag, age.,s.13,

²⁰² Alexander Siedschlagage.,s.13,

²⁰³ Joseph M. Grieco, “State Interest and Institutional Rule Trajectories, A Neorealist Interpretation of the Maastricht Treaty and the European Economics and Monetary Union”, **Realism. Restatement and Renewal** (Hrsg.) Benjamin Frankel, London, Cass, 1996, s.261-301.

Grieco bundan yola çıkarak devletlerin rasyonel birer egoist olduğu yönündeki neorealist görüşe sahip çıkmaktadır. Uluslararası sistemin ortaya koyduğu anarşist ortamın sunduğu güvensizlik onları işbirliğini mutlak olarak değil, sınırlı olarak kullanmaya, dahası çıkarları doğrultusunda kullanmaya teşvik etmektedir. Her devlet kendisini öne çıkartmak dahası diğerlerinden daha kazançlı çıkmak istemektedir.²⁰⁴ Uluslararası örgütler ve bunlarda işgal edilen konum da bu amaca hizmet etmektedir.

Başta NATO ve AB olmak üzere, II. Dünya Savaşı sonrasında üye olduğu tüm uluslararası kurumlar, Almanya'nın uluslararası sistemde kabul görmesinin anahtarı olmuşlardır. Bu ona hem meşruiyet kazandırmış hem de uluslararası politika da söz sahibi olmasına imkan sağlamıştır. Almanya bu ve benzeri örgütlerde yer almak suretiyle sadece Batı ittifakı içinde yer almamıştır. Aynı zamanda güvenilir bir ortak olduğunu ve diğer ortakları ile beraber barış ve istikrar yaratmaktan yana olduğunu kanıtlayabilmiştir. Geçmişte ekonomik ve güvenlik kaygıları ile yaklaştığı bu ve benzeri örgütlenmeler bu hali ile de ona politikalarını uygulama ve kendisini gerçekleştirmek imkanı sağlarken, bir şekilde onun varlık nedenlerinden biri olmuştur.

Almanya bu sayede II. Dünya Savaşı sonrasında oluşturulmak istenen yeni düzene verdiği desteği ortaya koymak, bir anlamda kendisini kanıtlamak imkanına sahip olmuştur. Önceleri Batı İttifakı ve Batı Avrupa bütünleşmesinin en önemli savunucularından biri olduğunu ortaya koymuştur. Bunu izleyen dönemde de doğu ile uzlaşmasını, doğu ile ilişkilerini geliştirirken özellikle de yeni bir "Doğu Politikası" inşa ederken o güne destek verdiği ittifakın dışına çıkmayacağını işaretini vermiştir. Başka bir ifade ile o güne dek izlediği çok taraflı ilişkileri sürdürmek, üyesi olduğu örgütler ve içinde yer aldığı ittifakın gerektirdiği sorumlulukların bilincinde hareket etmiştir. Bunun ötesinde Berlin duvarının yıkılmasını izleyen dönemde başta İngiltere ve Fransa onun yeniden birleşmesine mesafeli yaklaşırken yine bu örgütlerdeki konumu, özellikle AET/AB içinde oynadığı rolü ona bu sancılı dönemde ciddi bir katkı sağlamıştır. Her şeyden önce

²⁰⁴ Joseph M. Grieco, "Cooperation among Nations. Europe", **American and Non tariff Barriers to trade**, İthaca, NY/London, Cornell University Press, 1990, s.121.

Ayrıca bakınız:

Alexander Siedschlag, age., s.14.

uluslararası örgütler içinde artan konumu onun var olan politikalarına destek ve meşruiyet sağlamıştır. Hatta en önemlisi o güne dek Avrupa Entegrasyonu için verdiği destek, uluslararası örgütlerde ortaya koyduğu çok taraflı işbirliği iki Almanya'nın birleşmesine giden yolda ona referans olmuştur.

Bu nedenle Almanya'nın dış politikasında iç ve dış faktörlerin etkisinde belli bir yöntem değişikliği olsa da, AB başta olmak üzere bu örgütler ile olan bağıni sürdürmek durumundadır. Yani Almanya bölgesi ve bölgesi dışında belli arayışlara giderken, başta AB olmak üzere üyesi bulunduğu uluslararası örgütler ile olan ilişkilerini koparmayı göze almayacaktır.

Bir başka görüş, Almanya'nın AB'nin genişlemesi/derinleşmesi ve Avrupa entegrasyonuna destek verirken niyetinin uluslararası kurumlar içerisindeki işbirliğini öne çıkartmak olmadığı yönündedir. Neo-Realizmin ileri sürdüğü bu görüşe göre, Almanya'nın niyeti bu şekilde AB vasıtası ile Avrupa'daki etkinliğini ve hareket sahasını artırmaktır. Yani uluslararası örgütlerdeki üyelik onun için bir amaç olmaktan çıkmakta birer araç olmaktadır. Bu görüş, Almanya'nın doğu Avrupa politikası ve bunun AB'nin komşuluk politikası arasında oluşturulmaya çalışılan paralellik göz önünde tutulduğunda daha da anlam kazanmaktadır.

Devletlerin etkinlik sahasını ve nüfuz edebilme gücüne, bağımsızlıktan daha fazla önem verdiklerini savunan bu görüşe göre, Almanya bu tür bir çatışma söz konusu olduğunda nüfuz edebilmeyi, bağımsızlığa tercih edecektir. Almanya bu gün Avrupa'nın ortasında yer alan bir aktördür. Etrafı istikrarlı ve işbirliği içerisinde olan devletler ile çevrilidir. Bu durumda Almanya'ya yönelik bir tehdit algılamasının söz konusu olmadığını savunan bu görüşe göre, bu Almanya'nın ABD karşısında bir dengeleme stratejisi izlemesini de gereksiz kılmaktadır.

Bu durumda da kendisine yönelik bir güvenlik tehdidi hissetmeyen Almanya, bu tavrını üyesi olduğu örgütler içerisinde de sürdürecektir. Avrupa içerisinde ve dışında işbirliğini öne çıkartarak hareket sahasını ve nüfuzunu genişletebilecek, ulusal çıkarlarını bu çerçeve içerisinde savunabilecektir. Uluslararası örgütler içerisindeki konumu ve burada üye ülkeler ile geliştireceği işbirliği de bu durumda bu amaca hizmet edecektir. Bu nedenle bu düşünceye sahip çıkan taraflara göre, Almanya'nın

hiçbir şekilde AB'ye sırtını dönmesi söz konusu olamaz. Aksine AB ve Avrupa entegrasyonuna daha sıkı sarılacak ve AB'yi kurtarma önerileri ve çözüm sürecine destek vermeyi sürdürecektir. Çünkü AB üzerinden Avrupa ülkeleri üzerinden nüfuzunu artırabilir ve AB politikaları ve değerleri Almanya'nın ulusal çıkarlarını savunurken uygulamaya koyduğu politika ve tutumuna meşruiyet sağlayacak bir araç olacaktır.

Nitekim bugün Avrupa'nın dahası AB'nin içine girdiği kriz göz önünde tutulduğunda AB'nin kurtarılması sürecinde Almanya'nın oynadığı etkili rol son derece anlamlıdır. Başka bir ifade ile Avrupa'nın karşı karşıya kaldığı sosyo-ekonomik, finansal ve siyasal çıkmaz ve buna bağlı daralma sürecinde Berlin yönetiminin adeta çözüm sürecinde “Avrupa'nın günah keçisi” olmayı göze alan tavrı, mücadeleyi sürdürmekteki ısrarı bir şekilde bu düşünceyi öne çıkartmaktadır.

Realist yaklaşıma göre, Almanya'nın Soğuk savaş sonrasında yaşadığı güç artışı onun dış politikasında temel belirleyicidir. Bu hali ile de Almanya'nın uluslar arası örgütlerdeki yeri ve evrensel değerlerin ötesinde bir yer tutmaktadır. Bu anlayışa göre Almanya bağımsızlığını veya etkinliğini maximize etmek arasında bir tercih yapmak durumundadır.

Bu ve benzeri gerçekler Almanya'nın uluslararası örgütler ile olan bağını gücünü artırmak için bir tür araç olarak gördüğünü ileri süren neo-realistlerin görüşünü desteklemektedir. Ancak Almanya'nın uluslararası örgütler ile olan ilişkisini yalnızca bu bağlamda değerlendirmek yanlış olacaktır. Dahası Almanya'nın bu örgütlerdeki konumunun yalnızca bir araç olduğu yönündeki düşünceyi eleştiren görüşler de mevcuttur.

Birleşme sonrasında Almanya'nın dış politikasında giderek daha sık olarak “güç” kavramına atıfta bulunulmasını eleştiren sosyal inşacılar, Almanya'nın politik kültür, kimlik, norm ve roller gibi değişkenleri göz önünde bulundurması gerektiğinde ısrar etmişlerdir. Şayet dış politikada bir dönüşüm söz konusu olacaksa, bu değişkenleri dikkate alması zorundadır. Bölgede barış ve istikrar, her şeyden önce demokratik ve hukuki bir düzen bunu gerektirmektedir. Uluslararası kurumlar da üyeleri vasıtası ile bu evrensel değerleri, hukuki normları, bölgeye yerleştirecek araç olmalıdırlar. Üye

devletler de bu sorumluluk bilinci ile hareket etmek bu değerlerin taşıyıcısı olmak durumundadırlar. Bu şekilde Sosyal İnşacıların ortak değerlerin diğer devletlerce benimsenmesi ve içselleştirilmesine hizmet ettiğini ileri sürdükleri “Sosyalleşme ilkesinin” gerçekleşmesinde uluslararası örgütler ve bunların üyelikleri önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle Avrupa Kimliğinin inşasında bu örgütlerin artan bir sorumluluk taşımaktadırlar.²⁰⁵ Bu nedenle bu görüşün Almanya’nın uluslar arası örgütler ile olan bağına farklı bir misyon yüklediğini görmekteyiz. Nitekim ilerleyen bölümlerde özellikle Ukrayna’nın AB üyeliği konusundaki tartışmalar ve Almanya’nın tutumu bize bu konuda önemli işaretler verecektir.

Almanya’nın bu yeni dönemde başta AB olmak üzere üyesi olduğu örgütler ile sıkı bağını devam ettirmesi gerektiğini savunan görüşlere göre, bu noktadan itibaren Avrupa politikasında kendi ağırlığı artan Almanya’nın asıl kaygısı, Avrupa’nın nasıl inşa edileceği ve bu yeni sistemde barışın nasıl sağlanacağı olacaktır.²⁰⁶

Renata Fritsch Bournazel bu soruya cevap olarak bir Avrupa Konfederasyonunun oluşturulmasının zorunluluğuna dikkat çekmektedir. Merkezinde AB’nin yer aldığı ve hiçbir Avrupalı devleti dışlamayan geniş bir Avrupa konfederasyonu, ona göre Avrupa’yı geleceğe taşıyacak olan çözüm olacaktır. Bu model aynı zamanda da Almanya’yı da bu modelin lokomotifini yapacak, Berlin bir tehdit olmayacaktır. Bu şekilde ileri düzeyde endüstrileşmiş ve demokratik gelişimi tamamlamış olan Batı Avrupalı devletler merkezde yer alırken, Birlik üyeliğinin gerektirdiği ekonomik ve politik sorumlulukları henüz yerine getirememiş olan ülkeler ise bu merkez etrafındaki halkayı oluşturacaklardır. Gerekli olgunluğa ulaştıklarında da Birlik içindeki yerlerini alacaklardır.

Bu model, iç içe geçmiş halkaları çağrıştırmaktadır. Dış halkalar zamanla olgunlaştıkça merkezle bütünleşeceklerdir. Aynı zamanda Avrupa bütünleşirken demokratik liberal merkez de daha da güçlenecektir. Bu şekilde de Avrupa bütünleşmesi birbirini tamamlayan halkalardan oluşurken ne merkez ne de çevre için bir tehdit olmayacaktır. Aksine Almanya gibi merkezde yer alan ülkeler, dış

²⁰⁵ Nilüfer Karacasulu, “Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşacılık”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt: 3, No:9, 2007, s. 92.

²⁰⁶ Renata Fritsch Bournazel, **Europa und die Deutsche Einheit**, Stuttgart, Aktuel Verlag, s.580.

halkaların Avrupa norm ve değerleri ile bütünleşmesini kendi istikrarlarının devamı olarak görecekları için Avrupa bütünleşmesine daha fazla destek vereceklerdir.²⁰⁷

Bu hali ile de bu görüşün de uluslararası örgüt üyeliklerini, bir araç olarak gördüklerini görmekteyiz. Ancak burada uluslararası örgütler evrensel norm ve değerlerin daha etkin olarak yerleşebilmesi ve uygulanması konusunda belli başlı yaptırım aracı olarak hizmet etmektedir. Üye ülkeler de güçlerini yayılmacı bir amaç için değil, bütünleşme yönünde kullanmaktadırlar.

Bu hali ile burada ortaya konmaya çalışılan görüş, uluslararası örgütleri güç aracı olarak değil, bir istikrar alanı yaratma aracı olarak görmektedir. Kıta ve kıta dışında evrensel değer ve ortak normlara dayalı olarak inşa edilmeye çalışılan yeni düzen için söz konusu bu örgütler bu değerlerin savunulduğu temel çerçeveyi çizen birer düzenleyici olarak görülmektedir. Örgütlerin çizdiği bu çerçeveyi de hayata geçirecek, onu savunacak olanlar, örgüt üyesi devletler olacaktır.

Bu model özellikle Avrupa'nın Doğusu, yani Brüksel ve Moskova arasında sıkışmış olan coğrafyada, Almanya'nın istekli ama zaman zaman bir o kadar endişeli tavrını göz önünde tuttuğumuzda daha da anlam kazanmaktadır. Almanya başta AB üyeliği olmak üzere örgüt üyeliğini bu hali ile bir istikrar yaratma aracı olarak görmektedir. Ancak aynı Almanya, Ukrayna, Türkiye gibi ülkeler için AB'ye tam üyelik sözcüğünü telaffuz etmekten kaçınmaktadır. Bu gerçek de, bu modelin başarısını gölgelemektedir. Çünkü tam üyelik vaadi ile yola çıkan ancak bir şekilde kendilerini yarı yolda bırakmış hisseden aktörler bir süreden sonra bu yönündeki iradelerini kaybedeceklerdir. Bu da bu devletlerin ortak değer ve normları benimsemek bu yönünde reformları gerçekleştirmekte isteksiz ve yetersiz davranmalarını beraberinde getirmektedir. Bu nedenle söz konusu bu görüş sadece tam üyelik vaat edilecek olursa başarılı olacaktır. Başka bir ifade ile halkalar tam üyelik söz konusu olursa kendileri için gerekli reformları tamamlayacak ve Avrupa'nın ortak değerleri ile bütünleşeceklerdir.

²⁰⁷ Renata Fritsch Bournazel, age., s.581.

Yukarıda yer verilen bu görüşler bize Almanya'nın Avrupa Bütünleşmesinde önemli katkı sağlayan bir aktör olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak bu süreçte de ağır bir yük ve sorumluluk altında kaldığını göstermektedir. Bu nedenle Almanya'nın Doğu Avrupa'da nasıl bir tutum sergilediğini ortaya koymaya çalıştığımız ilerleyen bölümler bize nasıl bir aktör ile karşı karşıya olduğumuzu gösterecektir. Daha açık bir ifade ile Almanya'nın Avrupa Bütünleşmesine nasıl bir katkı sağladığı ve nasıl bir konsepti temsil ettiğini görmemizi sağlayacaktır.

1.3.1. AB ve Alman Dış Politikasının Uyumu:

Soğuk Savaş sonrası dönemde AB'nin etkili bir dış politik oluşturmakta yetersiz kaldırılmıştır. Özellikle ard arda yaşadığı ve ona ağır bir sorumluluk yükleyen genişleme dalgaları, bunun beraberinde getirdiği kurumsal sorunlar, içsel problemleri çözmekte yetersiz kalan, etkili ve aktif bir dış politika oluşturmayan bir Birlik olarak algılanmasına sebep olmuştur.²⁰⁸ Bu hali ile AB'nin bürokratik anlamda başarılı olsa da, henüz dünya politikasına şekil verebilecek bir güç olmak noktasına ulaşmadığı düşüncesi öne çıkmıştır. Elbette buna etki eden unsurlar sadece AB'nin kurumsal yapısı ve buna bağlı olan aksaklıklardan değil, üyesi olan ülkelerin beklentileri ve farklı çıkar algılamalarından ve bu şekilde birlik içerisinde tam bir mutabakat sağlanamamış olması ile de ilgilidir.

AB ve onun en önemli aktörlerinin birer sivil güç olmak konusundaki tutumları²⁰⁹ ve bunların küresel işlevlerinin diğer büyük güçler ile işbirliğine bağlı oluşu, var olan durumu daha da güçlü kılmaktadır. Bu nedenle dış ekonomi politikası küresel bir nitelik taşısa da, AB ve onu oluşturan devletlerin dış politikasının gelecekte küresel olmaktan ziyade bölgesel kalmaya mahkum olduğu yönünde görüşler oluşmuştur.²¹⁰ Bu durumda da AB dış politikasının daha ziyade yakın bölgesi, komşuları ve komşularının komşuları üzerine yoğunlaşacağı ifade edilmektedir. Bu da AB ve AB üyesi devletlerin Rusya'nın otoriter karakterine destek vermeyen ama onun endişe ve

²⁰⁸ Jochen Hippler, "Perspektiven der Internationalen Politik im 21. Jahrhundert. Rahmenbedingungen Deutscher Außenpolitik, *Aus Politik und Zeitgeschichte* 10/2012, s.32.

²⁰⁹ Fransa bunlar içerisinde sahip olduğu potansiyeller nedeniyle bir istisna oluşturmaktadır.

²¹⁰ Jochen Hippler, age., s.33.

beklentilerini de dikkate alan onun ile işbirliğini öne çıkaran daha aktif bir Doğu ve Güneydoğu Avrupa politikası izlemesi gerekliliğini beraberinde getirmektedir.²¹¹

Alman dış politikası onlarca yıl şu üç temel üzerine inşa edilmiştir: Prensiplere Sadakat, Güvenirlilik, Sarsılmazlık ve de Süreklilik. 1950’li yıllara damgasını vuran Batı Entegrasyonu, 1970’lerde etkisini hissettiren Doğu Politikası, 1990’lar sonrasında tartışılan Almanya’nın yeni rolü tartışmalarında hep Alman Dış Politikasının karakteri tartışılırken bu temeller özellikle de “Süreklilik” üzerine yoğunlaşmıştır. Hatta eski Dışişleri Bakanı Klaus Kinkel’in “Süreklilik süreklilik süreklilik”²¹² şeklindeki sözleri Alman dış politikasının temel prensibinin ne olduğunu kanıtlar niteliktedir. Prensip itibarıyla Klaus Kinkel ve takipçileri bu prensibi sürdürmüşlerdir.

“Öngörülebilirlik, İhtiyatlılık, Sorumluluk, Çok Taraflı İlişkilerin öne çıkarılması, Güç Politikasına dönüş olmaması, tek başına adım atılmaması, Avrupalılaşmış bir Almanya” gibi varlığını günümüze dek sürdürmüş olan kavramlar, gelecekte de Alman dış politikasında anahtar sözcükler olmaya devam edeceklerdir.²¹³ Ancak küreselleşme ile beraber kendisini hissettiren değişim “Süreklilik” kavramının bir şekilde dış politikanın başarısını gölgelediği düşüncesinin de oluşmasına sebep vermiştir. Hatta buna bağlı olarak oluşan soru, söz konusu değişim sürecinin süreklilik prensibi ile tasarlanıp tasarlanamayacağıdır. Buna hayır cevabını veren görüşe göre, tarihi sürekliliğe aşırı yöneliş ve aşırı bir değerler söyleminin Alman dış politikasını yeni gelişmelere etkili müdahale etmekte yeteneksiz kılacağını savunmaktadır.²¹⁴ Bu nedenle bu görüşü savunanlara göre Alman dış Politikasının 21.yüzyılda başarılı kılabilmek için öne çıkarılması gereken süreklilik yerine esneklik ve gelişmelere uyum sağlamak olmalıdır. Elbette bu tür bir politika beraberinde geçmişin başarısı olarak görülen bir takım politikalarda radikal bir değişiklik gerektirmektedir. Bu her şeyden önce pragmatik bir uyum ve çıkar algılamasını gerektirmektedir. Bu şekilde, meşru demokratik yöntemlerin yetersiz

²¹¹ Jochen Hippler, age., s.32.

²¹² Eberhard Sanschneider, age, s.6.

²¹³ Wilfried von Bredow, **Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland-Ein Einführung**, 2. Auflage, Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2008, s.247-251.

²¹⁴ Wilfried von Bredow, age., s.247-251.

kaldığı kriz zamanlarında iç ve dış politikada pazarlık edebilecek genişletilmiş bir hareket sahası oluşturulabilecektir.

İsviçreli gazeteci Erik Gujer'in 2007 yılında ortaya attığı, "*Almanya büyük bir güçtür*"²¹⁵ şeklindeki tez, aslında son yıllarda Alman dış politikasına yönelik önemli tartışmaları özetler niteliktedir. Güç politikasının tabulaştırıldığını ancak Birleşmiş Almanya'nın giderek büyük güce dönüştüğünü savunan Gujer'a göre Almanya güçle birlikte yavaş yavaş politika yapmayı öğrenecektir. Dünya'nın kendisinden beklediği budur. Alman siyasi eliti bu yöndeki düşünceye o dönemde tam destek vermemiş olması, Alman dış politikasının bir "Büyük Güç" olarak tasarlanması düşüncesine mesafeli olmasından kaynaklanmıştır. Ancak zamanla beraber dolaylı ve doğrudan bir takım gelişmeler hem içeride hem dışarıda bu tartışmanın tekrar yükselmesine hatta bu görüşü destek bulmasına imkan sağlamıştır.²¹⁶

Polonya Dışişleri Bakanı Radek Sikorski'nin 28.11.2011 tarihinde Berlin'de gerçekleştirdiği konuşmada, "**Almanya'nın gücünü ortaya koyması, beni Almanya'nın varlığını ortaya koymamasından daha az endişelendiriyor**"²¹⁷ şeklindeki sözleri bölge ülkelerinin Almanya'ya yönelik beklentilerini özetlemektedir. Hatta Sikorski 2012 yılında gerçekleştirilen geleneksel Münih Güvenlik Konferansında da bu tavrını yenilerken, Almanya'nın bölgesi ve bölgesi dışında (burada kast edilen İran) daha etkili bir güç gösterisinde bulunması gerektiğinde savunan İsrail Dışişleri Bakanın bu düşünceye verdiği destek daha da anlamlıdır. Zira geçmişte bir şekilde Almanya'nın güç politikasının mağduru olmuş olan bu iki devletin bile bu şekilde düşünüyor olması, Almanya'nın bölgesi ve bölgesi dışında artan önemini ortaya koymaktadır.

Buna rağmen hala çok dikkatli ve tedrici bir düşünce değişikliğinin de söz konusu olduğunu görmekteyiz. Bu düşünce ve bakış değişikliği kısmen siyasilerin konuşmalarında yansıma bulmuştur. CDU/CSU-FDP Koalisyon dönemi Savunma

²¹⁵ Erik Gujer, **Schluss mit der Heuchelei. Deutschland ist eine Grossmacht**, Körber Stiftung, 2007, s.32.

²¹⁶ Erik Gujer, age.33.

²¹⁷Deutsche Macht fürchte ich heute weniger als deutsche Untätigkeit", (çevrimiçi) <https://dgap.org/de/node/20029>, 03.02.2013.

Bakanı Thomas de Maiziere'in “**Diğer devletler gibi, uluslar arası sorumluluğun gerektirdiği ve Alman çıkarlarının doğrudan tehdit altında olduğunu düşündüğümüz zamanlarda biz de katkımızı sağlamalı mıyız**”²¹⁸ şeklindeki soruyu ortaya atmış olması bunu kanıtlar niteliktedir. Hatta 2012 Şubatında Federal Hükümet tarafından ortaya konan strateji belgesi bu süreci daha da tamamlamaktadır. Strateji Belgesine göre, bir devlet şayet ekonomik bir lokomotif ise, bölgesinde belli ölçekli olarak var olan işbirliğine tesir edebiliyor ve uluslararası karar alma süreçlerinde etki edebiliyorsa bu onun dünyayı şekillendirebilen bir güç olduğuna işaret etmektedir. Kendisini, düzeni şekillendiren bir aktör olarak gören bir devlet aynı zamanda diğer ortakları tarafından da bu şekilde algılanmak ve kabul edilmek durumundadır. Bu görüşe göre bu konumdaki devletler,

- Öncelikli olarak jeo-ekonomik ve daha az jeopolitik çıkarlar çerçevesinde küresel problemlere çözüm sağlamakta,
- Kendi politik, ekonomik ve askeri çıkarlarının bölgesel ve küresel düzlemde savunması için çok taraflı ilişkileri tercih etmekte,
- Tek başına saldırgan adımlar atmak yerine güç potansiyelini dikkatli ve ihtiyatlı olarak dış beklentileri dikkate alarak ortaya koymakta,
- Çıkar alanlarının gerektirmesi durumunda olası veto pozisyonları karşısında ürkek bir tavır ortaya koymamak durumundadırlar.²¹⁹

Denilebilir ki söz konusu bu strateji belgesi, Berlin'in Avrupa politikasındaki yeni konumunu da tartışmaya açmıştır. Özellikle bu noktadan itibaren Almanya'nın Avrupa Politikasının şekillendirilmesi ve formüle edilişinde nasıl bir rol oynadığı sorusu merak edilir olmuştur.

AB üyesi diğer ülkelerin dış politika kapasiteleri ekonomik ve politik sebeplerden ötürü kısıtlı bir imkanlar ortaya koymaktadır. Oysa Almanya taşıdığı uluslararası

²¹⁸“ Mehr Internationale Verantwortungen für kleinere Bundeswehr”, (çevrimiçi) <http://www.welt.de/politik/deutschland/article13379397/Mehr-internationale-Einsaetze-fuer-kleinere-Bundeswehr.html>, 03.02.2013,

²¹⁹ Eberhard Sandschneider, “Deutsche Außenpolitik: eine Gestaltungsmacht in der Kontinuitätsfalle”, Deutsche Aussenpolitik, **Aus Politik und Zeit Gesichte**, 62. Jahrgang, 10/2012, 05.03.2012, s.3.

sorumluluk çerçevesinde bu süreçte önemli bir katkı sağlamaktadır. Ancak Avrupa'nın geleceği, Alman dış politikasının artık geçerliliğini yitirmiş olan geleneksel pozisyonlarını bir tarafa bırakıp, esnek bir tutum geliştirmesini gerektirmektedir.²²⁰ Bu, özellikle zaman zaman ulusal çıkarlar uğruna iki taraflı ilişkilerin öne çıkartılması ve bir takım ortak değerlerin ekonomik çıkarlar uğruna feda edilebileceği görüşünün terk edilmesini gerektirmektedir. Başka bir ifade ile, kısa vadeli çıkarlar ile çatışması durumunda, değerler politikası terk edilmemelidir. Nitekim bu ortak değerlerin öne çıkarılması ancak kısa vadeli çıkarlar uğruna feda edilmesi Alman dış politikasının inandırıcılığının sorgulanmasına sebep olmuştur.²²¹

Özellikle Almanya-Rusya ilişkileri göz önünde tutulduğunda bu yöndeki eleştirileri haklı çıkaran bir takım gelişmeleri gözden uzak tutamayız. Bir taraftan Rusya'nın demokratikleşmesi, sivil toplumun desteklenmesi, insan hakları ve hukuk devleti olmak konusundaki yetersiz iradesini eleştiren bir Almanya görmekteyiz. Diğer taraftan ise söz konusu olan enerji ve ekonomik ilişkiler olunca bu değerleri unutan ve Putin yönetimi ile el sıkışan Berlin'in bu tavrı fazlası ile eleştirilmektedir.

Benzer bir şey sık sık övülen ve öne çıkarılmak istenen Transatlantik ilişkiler için de geçerlidir. Transatlantik ilişkilerde de ortak değerler söz konusudur. Ancak bunlar farklı çıkar algılamaları ve de belirgin farklılıktaki küresel perspektiflerin aşılmasında ve bu şekilde ortak bir pazarlık gücünün öne çıkarılmasında etkili olmamaktadırlar. Ortaklıklar bu hali ile Alman dış politikası için önemini sürdürmektedir. Ancak bu görüşü savunan kesime göre bunlar gelecekte geçmişte olduğundan farklı olarak daha esnek olarak şekillenmek zorundadır.

Alman dış politikasının başat unsuru olarak görülen “Etkili çok taraflılık” ancak bunda yer alan tüm tarafların işbirliğine hazır olmaları ve bunların işbirliği sonuçlarından tatmin olmaları durumunda mümkündür. Her şeyden önce real politik tecrübeler bunu ortaya koymaktadır.

²²⁰ Eberhard Sandschneider, age., s.6.

²²¹ Hans Maull, “Außenpolitische Entscheidungsprozesse in Krisenzeiten”, **Aus Politik und Zeit Gesichte**, 62. Jahrgang, 10/2012, 05.03.2012, s.33-38.

Bu nedenle bu gerçek, bölgede önemli çıkar ve beklentiler içerisinde olan ve var olan bu durumun bilincindeki Almanya'yı, Avrupa ile çıkar ve değerler ortaklığı içerisinde hareket etmek durumunda bırakmaktadır. Alman dış politikası, AB üyesi ülkeler ile daha sıkı bir işbirliğine gitmek durumunda oluşu, ulusal çıkarlarını AB çatısı altında ve bu politikalar ile paralel olarak savunmasını da beraberinde getirmiştir, diyebiliriz. Bu aynı zamanda sadece çıkarlarını meşru bir zeminde arayan AB üyesi bir aktör için değil aynı zamanda ekonomik alanda tekrar dinamizm ve pazarlık gücü artması arzulanan, güçlü bir AB'nin varlığı için bir zorunluluktur. Çünkü pazarlık gücü yüksek ve dinamik bir AB'nin varlığı ancak bu şekilde mümkün olabilecektir. Bu gerçek de, gelecekte Alman dış politikası ile Avrupa dış politikasının giderek daha fazla iç içe geçmesini, daha dahili bir nitelik kazanmasını beraberinde getirmektedir.

Almanya ve AB birlikte hareket edecek, içinde bulunulan krizleri birlikte aşmayı başaracak olurlarsa, bu Alman ve Avrupa dış politikasının ikinci sınıf nitelikten kurtulması ve dünyayı şekillendirmekte daha etkili olmasını sağlayacaktır. Bu ise Almanya'nın öncelikle uluslararası sorumluluklar çerçevesinde hareket etmesi ile mümkün olacaktır. Bu nedenle ilerleyen bölümlerde Almanya'nın özellikle Enerji Ortaklığı, Euro Krizi, Kırımı'nın ve Doğu Ukrayna'nın ilhakı, bölge ülkelerinde Sivil Toplum ve İnsan Haklarının gelişimi konusundaki hassasiyeti, bölgenin Avrupa değerleri ile bütünleşmesine verdiği destek bize bunu gösterecektir. Bu şekilde Berlin'in ulusal çıkarlarını savunurken uluslararası toplumun ve uluslararası sorumlulukları yerini görmek mümkün olacaktır.

1.3.2. Avrupa Entegrasyonu Çerçevesinde Alman Ulusal Çıkarları:

Alman dış politikasını ulusal çıkarları çerçevesinde nasıl şekillendiği, bu çalışmanın temel teorik tartışmalarından biridir. Özellikle karşı karşıya gelen ya da birbirini tamamlayan sosyal inşacı ve rasyonalist tutumlar bu tartışmanın şekillenmesinde etkili olmaktadır. Ulusal çıkar kavramı daha çok Almanya'nın uluslararası politikadaki yeni rolüne ilişkin olarak endişe konusu olmuş ve bu hali ile gündeme gelmiştir. Bu nedenle ulusal çıkar kavramı, bunun bu çalışmada nasıl nerelerde ele alınacağı üzerinde kısaca durmak yararlı olacaktır.

Ulusal Çıkar kavramının, geçmişte Almanya’da milliyetçilik, militarizm ve kaba güç ile iç içe geçmiş olması, bu kavramın fazlasıyla tartışılmasına vermiştir. Oysa günümüzde ulusal çıkarlardan söz edildiğinde artık kast edilen, Almanya’nı egemen bir aktör olarak uluslararası sistemde kabul görmesi, kendisi ve diğer oyuncuların çıkarlarını dikkate alan, rekabet etmenin ötesinde onlarla birlikte hareket etmek kabiliyetinin sürdürülmesidir. Bu da risklerin asgari düzeye indirilmesi, birlikte pazarlık edebilme gücünün artırılması ve de bunu gerçekleştirecek etkin bir strateji ve taktiğinin uygulanmasını gerektirmektedir.²²²

Esasında, “Alman Çıkarları” ya da “Ulusal Çıkarlar” kavramı 1990’lu yıllar ile birlikte politika ve siyaset dünyası tarafından tartışılan bir olgu olmuştur. Başka bir ifade ile Almanya’nın uluslararası politikada etkinliği artıkça Alman ulusal çıkarları da iç ve dış politikada üzerinde daha fazla tartışılan bir başlık olmuştur.

Alman eski Cumhurbaşkanı Roman Herzog, “*Güvenlik ve refahın korunması, ulusal çıkarlarımızdır. Bunu saklamanın bir anlamı yoktur ve ortaklarımız bunu göz önünde bulundurmalıdır*”²²³ derken ulusal çıkarların çerçevesini çizmektedir. Willy Brandt’ın Dış Politika Danışmanı ve SPD’li siyasi Egon Bahr, “*Almanya’nın ulusal çıkarlarını savunacak güçlü bir dış politikaya ihtiyacı vardır*”²²⁴ derken dış politika-ulusal çıkar ilişkisini ortaya koymaktadır. SPD’li Şansölye Gerhard Schröder ise ulusal çıkarlara atıfta bulunurken, bunu soğukkanlılıkla, “*Diğerlerinin hareket ettiği gibi hareket etmek*” olarak özetlemiştir.²²⁵ Cumhurbaşkanı Horst Köhler, “*Hangi ulusal çıkarların savunulması ve teşvik edilmesi gerektiği*” tartışmasını açarken bunların dinamik ve değişkenliğine işaret etmiştir. Dönemin Savunma Bakanı Franz Josef Jung ise , “*Belli değerleri kapsayan ancak somut olarak Alman çıkarlarını da dikkate alan bir savunma politikası*” ifadesi ile, ulusal çıkar-savunma ilişkisine yer vermiştir. Bu bağlamda da, Afganistan, Afrika ve Ortadoğu’da (Günümüzde ise bu

²²² Hanns Maull, “*Nationale Interessen! Aber was sind sie? Eine Diskussion über die Orientierungsgrundlagen deutscher Außenpolitik mehr als überfällig*”, **Internationale Politik**, Nr: 10, Oktober, 2006, s.62-76.

²²³ Roman Herzog, “*Die Globalisierung der Deutschen Außenpolitik ist unvermeidlich*”, **Bullettin**, Nr: 20, Berlin, Presse und Informationsamt der Bundesregierung, s.164.

²²⁴ Egon Bahr, “*Deutsche Interessen, Streitschrift zur Macht*”, **Sicherheit und Außenpolitik**, München, 1998, s.13.

²²⁵“Jung: Wir müssen Verteidigung neu definieren”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 02.05.2006,

coğrafyaya artık Balkanlar ve Avrupa'nın doğusu dahil olmuştur) istikrar sağlanması, enerji ve hammadde kaynaklarının güvenliği ve özellikle uluslararası teröre karşı korunmasını kast etmiştir. Alman Federal ordusu da bu coğrafyada şiddet içerikli çatışmaların çözülmesi ve fonksiyonel bir devlet teşkilatının kurulması vasıtası ile kalıcı bir barışın sağlanması için gerekli katkıyı sağlamak sorumluluğunu taşımaktadır. Bu şekilde Almanya, Federal Ordunun uluslararası operasyonlara katılımını sağlamakta, oluşan barış ve istikrar ortamını da Alman ulusal çıkarlarının gereği olarak tanımlamaktadır.²²⁶

Bu nedenle yukarıda verilen bu örnekler esasında ulusal çıkar kavramının tam olarak net bir ifadesi olmadığını ve bunun farklı dış politik yönelimlerin etkisinde olduğu, toplumun ve dış politika inşasında söz sahibi kesimin etkisinde şekillendiğini göstermektedir. Bu kavramı Alman literatüründe en fazla tartışan kişilerden biri olan Hanns Maull, “ulusal çıkar” kavramının o denli karmaşık olduğunu ve onun yerine “yok sayılmasının “ onu tartışmaktan çok daha kolay olduğunu.”²²⁷ ifade etmektedir.

Ulusal çıkar kavramı güç ve çıkar kavramları üzerine kurulmuş olan “Realist Yaklaşım” tarafından sık sık atıfta bulunulan bir kavramdır. Hans Joachim Morgenthau’un yanı sıra günümüzde, Hans Peter Schwarz, Christian Hacke ve Werner Link gibi yazarlar günümüzde Almanya’da ulusal çıkar sorusuna cevap arayan siyaset bilimciler olmuştur. Hans Joachim Morgenthau, uluslararası ilişkileri güç ve çıkarlar ikilisi ile açıklamaya çalışırken, aynı şekilde dış politikanın uygulanması için gerekli pazarlık prensiplerinin belirlenmesine çalışmaktadır. Morgenthau’da ulusal çıkar kavramı net değildir. Morgenthau, güç anlayışı çerçevesindeki çıkarlardan söz etmektedir.²²⁸ Ulusal çıkarlar da, bu bağlamda her şeyden önce *güç birikimine* hizmet eden çıkarlar olarak algılanmaktadır. Morgenthau diğer realistler gibi, öteki devletler ile çıkar mücadelesi içinde olan devletin bekasını, en önemli ulusal çıkar olarak görmektedir. Burada da bir Güç ve Güvenlik kısır

²²⁶ Hanns Maull, “Nationale Interessen! Aber was sind sie? Eine Diskussion über die Orientierungsgrundlagen deutscher Außenpolitik mehr als überfällig”, **Internationae Politik**, Nr:10, Oktober 2006, s.62-76.

²²⁷ Hanns Maull, *age.*, s.62-76.

²²⁸ Andreas Jacobs, “Realismus”, **Theorien der Internationalen Beziehungen**, (Hrsg.) Siegfried Schieder und Manuela Spindler, Opladen, 2003, s. 39–59.

döngüsü söz konusu olmaktadır. Güç inşası ile kendi varlıklarını garantiye almak isteyen devletler, esasında diğer devletlerin onlara karşı kaygı ve şüphesini artırmaktadırlar. Artan endişeler de daha çok güvenlik ve güç arayışına sebep olmaktadır. Realistlere göre bu nedenden dolayı Almanya Birleşme öncesinde garip bir dış politika izlemiştir. Federal Almanya sadece bir güç politikası yerine sorumluluk politikası izlemeye gayret etmemiş aynı zamanda da ulusal çıkar kavramını tabulaştırarak onun üzerini örtmüş, güvenliğini ise diğerlerine teslim etmiştir.²²⁹ Bu nedenle de Bonn Yönetimi onlarca yıl Batı Entegrasyonun sözcülüğünü yapmıştır. Çünkü bunun diğer Batılı ulusal devletler gibi kendisini klasik egemenlik yetkilerine geri kavuşturacağına bilincine varmıştır. Realistlere göre bu tür bir yaklaşım, uluslararası politikanın gerçekleri ile çelişen bir durumdur. Bunun ötesinde içi boş bir idealizme hizmet etmektedir. Bu nedenle de Alman dış politikası ayakta durabilmek için, her şeyden önce daha sıkı olarak Alman ulusal çıkarlarına sahip çıkmalıdır.²³⁰

Oysa gelişmeler bunun aksini ortaya koymuş ve II. Dünya Savaşı sonrasında özellikle 1955 sonrasında izlenen hiçbir dış politikanın bu dönem Almanya dış politikası kadar başarılı olmadığını göstermiştir.²³¹ Avrupa Entegrasyonu konusunda önemli adımlar, 1950'li yılların başında II. Dünya Savaşından mağlup olarak çıkmış, koşulsuz teslim olmuş ve faşizm tecrübesini geride bırakmış Almanya toprakları üzerinde atılmıştır.²³² İkiye bölünmüş Almanya'nın yalnızca bir parçası bu sürece destek verirken bu dönemle beraber Avrupa'nın Bütünleşmesi düşüncesi Almanya'nın en önemli politik hedeflerinden biri olmuştur. Başka bir ifade ile Almanya kendisini bu düşünce ile içselleştirmiştir ve geleceğini Avrupa'nın Bütünleşmesinde görmüştür. Nihayetinde bu görüş 1990 yılında iki Almanya'nın birleşmesine dek sürekliliğini korumuştur. Söz konusu bu süreç hiçbir şekilde tartışılmaya açılmamıştır. Zira bu her şeyden önce Batı Almanya'nın yeniden yapılanmasını ve ekonomik refaha ulaşmasını garanti etmiştir. Buna karşılık

²²⁹ Andreas Jacobsage., s.39–59.

²³⁰ James N. Rosenau, “*National Interest*”, **International Encyclopedia of the Social Sciences**, Vol. 11, London, New York, 1972, s. 31–39.

²³¹ Hanns Maull, *age.*, s.62-76.

²³² Guntram von Schenk, “Europa und das Deutsche National Interesse”, (çevrimiçi) http://guntram-von-schenck.de/index_15.php, 12.02.2015.

madalyonun diğerk yüzü politik bir tevazu olmuş Almanya Avrupa politikasında lider rolü diğerk aktörlere bırakarak geri planda durmayı tercih etmiştir. Bu şekilde de Fransa Avrupa kurumlarında lider ülke olurken, önceleri Fransızca nihayetinde de İngilizce kurumsal yapıda etkinliğini ortaya koymuş, Almanya'nın görevi ise bu süreci ekonomik gücü ile desteklemek olmuştur.²³³ Nitekim 1989 yılına gelindiğinde Federal Almanya Avrupa'da önemli bir güç ve de Trans-Atlantik İlişkiler ve NATO içinde ağırlıklı söz sahibi olan bir aktör durumundadır. Bu da Almanya'ya, Doğu Batı Çekişmesi sırasında güvenliğini sağlamış, ekonomisi/ihracatı ile Batı Endüstri ülkeleri içinde ilk sıralarda yer alan, refah sahibi ve sosyal güvenlik sistemi gelişmiş bir Batı Demokrasisi olmak imkanı vermiştir. Geriye gerçekleşmesi gereken tek bir hedef kalmıştır. O da, Almanya'nın ulusal birliğinin sağlanmasıdır. Bunu gerçekleştiren ise, realistlerin ileri sürdükleri gibi güç kullanımı değil, aksine o güne dek izlenen uzlaşmacı dış politika ve bu sayede kurmayı başardığı güven ilişkisi olmuştur.

Buna karşılık Almanya'nın birleşmesi aynı zamanda bu savaş sonrası düzenin tartışmaya açılmasına sebep olmuştur. ABD, iki Almanya'nın birleşmesini Almanya'nın bir bütün olarak NATO üyesi olarak kalması ön koşuluna bağlamıştır. Fransa'nın, Almanya'nın birleşmesine yönelik desteğinin ön koşulu, Almanya'nın ortak bir Avrupa Para Birliğine dahil olması olmuştur. Açıkçası Almanya bu dönemde üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmiş ve de dönemin Alman Şansölyesi Helmut Kohl 1989/1990 yıllarında pragmatist bir tutum ile pazarlık ederek bu sürece destek vermiştir. Bunu yaparken de gerekçesi bu pazarlığın Alman ulusal çıkarları gereği olduğunu ileri sürmek olmuştur.²³⁴

Almanya Birleşme sonrasında Avrupa'nın en büyük ekonomik gücü ve en yüksek nüfuslu ülkesi olurken, Almanya aynı şekilde etkisini 1990 yılındaki birleşmeye dek hissettiren 1945 sonrasında zincirlerinden kurtulmak ve onun doğurduğu düzenden sıyrılmak için de çaba ortaya koymuştur. Bu şekilde de Alman dış politikası dönüşüm sürecine girerken ulusal çıkar kavramı da bu dönüşüm süreci çerçevesinde

²³³ Guntram von Schenk, age., 12.02.2015.

²³⁴ Guntram von Schenk, "age., 12.02.2015.

tartışılır olmuştur. Çünkü Almanya artık AB'nin mali gücü olarak kalmak istememekte, para ödeyicisi olmanın ötesinde, Avrupa inşasında kendisine daha etkin bir rol talep etmektedir.

Bu da bize Federal Almanya'nın bu dönemde de "ulusal çıkar" kavramını dış politikasında görülür şekilde öne çıkartmadığını, ancak kamuoyunun dış politik kaygılarını doğru tespit edip bunları iyi şekilde savunduğunu göstermektedir.²³⁵ Bu hali ile de realistlerin ileri sürdüğü gibi ulusal çıkarların ne geçmişte ne de sonrasında ihmal edildiğini söylemek doğru olmamaktadır. Onun yerine yapılan geleneksek güç devleti yaklaşımın terk edilmesi olmuştur. Bu ise Bonn Yönetimine güvenilir, gerçekçi, etkili ve hesaplanabilir bir aktör olarak, uluslararası politikada yer açmış ve meşruiyet kazandırmıştır. Bu şekilde, realizmin "ulusal çıkar " ve "güç mücadelesi" kavramını bir çekim noktası olarak ortaya koyan tutumunun 1990 öncesi Almanya örneği için başarısızlıkla sonuçlandığını söyleyebiliriz.

Buna karşılık uluslararası ilişkiler teorisinin diğer yaklaşımları, ulusal çıkar kavramını analitik olarak doldurmakta zorlanmışlar, ulusal çıkar kavramını daha ziyade hükümetlerin pazarlık gücü ve dış politik hedefleri ile eşdeğer tutmayı tercih etmişlerdir.²³⁶ Bu hali ile de ulusal çıkarlar, daha ziyade dönemin iktidar sahibi kesimi tarafından gerçekleştirilmesi arzulanan dış politik hedefler olarak algılanmaktadır. Ancak Hanns Maull burada önemli bir noktaya dikkat çekmekte ve bu anlayışın istismara açık olduğunu belirtmektedir. Çünkü şayet ulusal çıkarlar bu şekilde algılanıyorsa, bu durumda Nazi Almanya'sının revizyonist politikası ve de Holocaust'un da ulusal fayda sağlayan (siyasi elitlerin savunduğu üzere) bir ulusal çıkar olarak okunması gerekmektedir.²³⁷ Bu ise hatalı bir yaklaşım olacaktır. Ulusal çıkar kavramına ilişkin diğer bir yaklaşım ise, ulusal çıkarların, toplumsal çıkar grupları ve siyasi temsilciler arasındaki müzakere sürecinin, bir sonucu olarak görmektedir. Ulusal çıkarlar buna göre toplumun farklı kesimlerinin örtüşen ve

²³⁵ Hanns Maull, *age.*, s.63.

²³⁶ Hanns Maull, *age.*, s.65.

²³⁷ Hanns Maull, *age.*, s.72.

çatışan çıkarlarının bir sentezi olarak, dış politikaya ilişkin en uygun olan çıkarlardır.²³⁸

Bu gerçekler de bize ulusal çıkar kavramının ortak bir tarifi olmadığını ortaya koymaktadır. Ancak genel olarak bakıldığında ulusal çıkarların buluştukları ortak noktanın kamu yararı olduğunu görmekteyiz. Buradan yola çıkan Hanns Maull'da Almanya'nın ulusal çıkarının, kamu refahına uygun olan dış politik kararlar olduğuna ifade etmektedir. Hanns Maull'un dikkat çektiği bir diğer olgu ise, ulusal çıkarların seçimler ya da seçim dönemleri gibi kısa vadeli süreçlerde değil uzun vadeli süreçlerin ürünü olarak ortaya konmuş olmaları gerektiğidir.

Almanya'nın ulusal çıkarları 1994 yılında yayınlanan Güvenlik Politikasına ilişkin Beyaz Kitapta açıkça formüle edilmiştir. Burada Almanya'nın Dış ve Güvenlik Politikası beş temel başlık altında değerlendirilirken, esasında Almanya'nın ulusal çıkarlarının tanımlanmakta olduğunu görmekteyiz. Bunlar;

- Almanya yurttaşlarının özgürlüğü, güvenliği, refahının sağlanması ve Almanya'nın toprak bütünlüğünün korunması,
- AB içindeki Avrupalı Demokrasiler ile bütünleşmenin sürdürülmesi,
- Ortak değerler ve çıkarlar üzerine inşa edilmiş olan Trans-Atlantik İlişkilerin ve ABD ile İşbirliğinin sürdürülmesi,
- Doğu Avrupalı komşular ile dengeleme ve ortaklık anlayışına dayalı bir yakınlaşmanın kurulması, bunların Batı değerlerini benimsemesi, Avrupa'nın tüm devletlerini kapsayan bir güvenlik politikasının oluşturulması,
- Tüm dünyada insan hakları ve uluslararası hukukun dikkate alınması, serbest pazar ekonomisine dayanan dünya ekonomik düzeninin korunmasıdır.²³⁹

Alman siyaset bilimcisi Christian Hacke ise Almanya'nın ulusal çıkarlarını genişletmekte ve yukarıda verilen unsurları şu başlıklar ile tamamlamaktadır;

²³⁸ Hanns Maull, *age.*, s.76.

²³⁹ Bundesministerium der Verteidigung: Weißbuch 1994, Weißbuch zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Lage und Zukunft der Bundeswehr, Bonn: BMVg 1994, Para. 308 (S. 42).

-Almanya'nın toprak bütünlüğü ve istikrarına zarar verebilecek çatışma ve krizlerin aşılması,

- BM'nin uluslararası çatışmaları çözecek küresel merci olarak güçlendirilmesi,

- Küresel silahlanmanın kontrolü ve silahsızlanmanın teşvik edilmesi,²⁴⁰

Almanya'nın ulusal çıkarları bu şekilde tarihi, kültürel yapı, Avrupa'nın merkezinde yer alan coğrafi konumu ve Avrupa ile iç içe geçmiş politik ve ekonomik ilişkilerin etkisinde şekillenmiştir. Bu da Almanya'nın ulusal çıkarlarının esasında güvenlik politikasına ilişkin hedeflere odaklandığını göstermektedir. Bunlar sabit değildir ve uluslararası konjonktürdeki gelişmelerin etkisindedirler. Almanya'nın ulusal güvenlik politikasının öncelikleri ise Avrupa ve Trans-Atlantik güvenliğinin güçlendirilmesi, ekonomik refahın serbest ve engelsiz bir uluslararası ticaret ile geliştirmek, Almanya'nın güvenliğini tehdit eden kriz ve çatışmaların bertaraf edilmesi, uluslararası hukukun, insan hakları ve demokrasi prensiplerinin tüm dünyada evrensel değerler olarak benimsenmesini sağlamak, dünyadaki yoksul ve zengin bölgeler arasındaki uçurumu asgari düzeye indirmek olarak özetlenebilir. ²⁴¹

Almanya'nın bu ulusal çıkarlarının gerçekleşmesi ise, aynı zamanda Almanya'nın üyesi olduğu uluslararası kurum ve kuruluşlardaki varlığının devamını gerektirmektedir. Bu nedenle bu kurumların geleceği esasında Almanya'nın ulusal çıkarları ile yakından alakalıdır. Başka bir ifade ile Almanya ulusal çıkarlarını ancak bu kurum ve kuruluşlar varlığını sürdürdükçe koruyabilecektir. Bu da Almanya bu kuruluşların gelişimi ve politikalarının inşasında etkin bir rol almasını zorunlu kılmaktadır. ²⁴² Bu arada Almanya'nın ulusal çıkarları AB ve Trans-Atlantik İşbirliği bölgesi haricinde gerçekleşecek olası çatışma ve krizlerin uluslararası devletler topluluğuna ne ölçüde tehdit ettiği ve Almanya'nın askeri müdahalesinin bunları aşmakta ne denli etkili olduğu tespitini de gerektirmektedir. Çünkü Almanya'nın

²⁴⁰ Christian Hacke, "Nationales Interesse als Handlungsmaxime für die Außenpolitik Deutschlands", Deutschlands neue Außenpolitik,(Hrsg.Karl Kaiser und Joachim Krause), Band 3, München, 1996,s. 3-13,

²⁴¹ Lühr Henken , " Deutsche Interessen weltweit, Stellungnahme zum Weißbuchentwurf 2006", (çevrimiçi) <http://www.uni-kassel.de/fb5/frieden/themen/Bundeswehr/weissbuch.html>, 02.05.2013.

²⁴² Lühr Henken , age.,

ulusal çıkarları devletler topluluğunun çıkarları ile örtüşmektedir. Alman askerleri de bu durumda kendilerini doğrudan etkilemese de bu kriz ve çatışmaların aşılmasında üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirmek durumundadırlar. Bu gerçek de bir kere daha Alman ulusal çıkarlarının güvenlik politikası hedefleri ile de örtüştüğünü göstermektedir.

Alman ulusal çıkarları bu şekilde, Alman toplumunun refahı için gelecekte nelere ulaşılması gerektiği, hangi maddi koşullar ve statülerin (BM Güvenlik Konsey üyeliği) gerçekleştirilmesi gerektiği, Alman dış politikasının hangi değerler ve idealleri kapsamı gerektiğine işaret etmektedir. Bu da ulusal çıkarların aynı zamanda güç ve refah hedefine yöneldiğini göstermektedir. Aynı zamanda ulusal çıkarlar, var olan değil, olması gereken ile ilgilidirler. Bu da bireysel çıkarlar gibi Alman ulusal çıkarlarının da sürekli bir değişim ve dönüşüm içinde olduğu, gerçeğini ortaya koymaktadır. Buradan yola çıkarak da Almanya'nın ulusal çıkarları bir kere daha şu şekilde düzenlenebilir;

- Almanya yurttaşlarının özgürlüğü, güvenliği, refahının sağlanması ve Almanya'nın toprak bütünlüğünün korunması,
- AB içindeki Avrupalı Demokrasiler ile bütünleşmenin sürdürülmesi, AB'nin Avrupa içi ve dışında inşacı bir aktöre dönüşmesi,
- Alman refahının temeli olarak açık bir dünya ekonomik politikasının benimsenmesi ve tüm dünyada maddi gelişme ile refah şansının önünün açılması,
- İnsan hakları ve uluslararası hukukun evrenselleşmesi,
- Uluslararası örgütler ve onların rejimlerinin daha etkin olarak şekillendirdiği, amacı barışın korunması, sosyal denge sağlamak ve ekonomik büyümede sürdürülebilirlik olan bir uluslararası düzenin inşa edilmesi. Bu da Almanya'nın toprak bütünlüğü ve istikrarını tehdit edebilecek kriz ve çatışmaların aşılması, kitle imha silahlarının yayılmasını engellemeyi, uluslararası kriz çözen merci olarak BM yetkilerinin genişletilmesini gerektirmektedir.

- Yukarıda sözü geçen hedeflerin gerçekleşmesi için ABD ile eşit ve sıkı bir işbirliğinin geliştirilmesi, ancak diğer küresel güç ve aktörler ile de ortaklığın sürdürülmesi bu şekilde de etkin bir uluslararası düzen inşa edilmesi olarak düzenlenmektedir.

Bu şekilde Almanya'nın ulusal çıkarları bize Almanya'nın Avrupa ile iç içe geçmişliğinin hem Alman Anayasası, hem de Alman politik kimliği gereği olduğunu göstermektedir. Bu Almanya'ya Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ile Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası içinde yer almak suretiyle dünya politikasında daha etkili olmak hatta onu şekillendirmek imkanı vermektedir. Almanya bu şekilde özellikle uluslararası norm ve kuralları öne çıkartan, başta BM olmak üzere uluslararası örgütlere daha fazla yetki vermekten yana olan tutumuyla uluslararası politikanın sivilleşmesinden yana olduğunu da göstermektedir. Bu sürece destek vermektedir, çünkü Alman ulusal çıkarlarını ancak sivilleşmiş bir uluslararası düzende sürdürebileceğinin bilincindedir. Bu da Almanya'nın diğer aktörler ile etkili çok taraflı işbirliği geliştirmesini gerektirmektedir. Aynı zamanda da uluslararası işbirliğinin kurumsallaşması ve AB'nin uluslararası düzeni şekillendirme gücünün artmasına destek vermesini gerektirmektedir. Bu da Alman ulusal çıkarlarının esasında diğer devletlerin ulusal çıkarları ile iç içe geçtiği ve bunlardan bağımsız olmadığını da göstermektedir.

Weimar Dönemi Dışişleri Bakanlığı Walther Rathenau daha I. Dünya Savaşı sonunda Almanya'nın içine düştüğü bu gerilimin ancak Belçika ve Fransa ile oluşturulacak bir ekonomik bütünleşme ile aşılabileceğini ileri sürmüş, daha sonra da Rusya ile oluşturulacak sıkı bir ekonomik işbirliğinin de buna dahil edilmesini teklif etmiştir.²⁴³ II. Dünya Savaşından sonra, Konrad Adenauer'dan Willy Brandt'a, Helmut Schmidt'ten Helmut Kohl'e dek tüm Alman Şansölyeleri bu düşünceye sahip çıkmışlardır. Bu nedenle de ekonomik ve politik işbirliğinin yegane çözüm olduğu ve Almanya'nın geleceği düşüncesine hizmet ettiği gerçeği ile hareket etmişlerdir. Hatta Helmut Kohl bu yönde en cesur adımı atmış, nihayetinde İki Almanya'nın geleceği uğruna Almanya'nın prestij sembolü olan Alman Mark'ını gözden çıkartıp ortak Para

²⁴³ Guntram von Schenk, "*Kontinuität Deutscher aussenpolitischer Interessen im 20. Jahrhundert*", (çevrimiçi) http://guntram-von-schenck.de/index_12.php, 12.02.2015.

Birliğine girmiştir. Başka bir ifade ile Almanya'nın birleşmesinin vebalini Alman Markı ödemek durumunda kalmıştır.²⁴⁴

Buna karşılık günümüzde bu politik ve ekonomik işbirliğinin esnekleştirilmesi gerektiği konusunda karşı görüşler yok değildir. Özellikle son Euro Krizleri sonrasında Alman Kamuoyunda Euro'nun terk edilmesi ve tekrar Alman Mark'ına geri dönülmesi gerektiği yönünde bir takım görüşler ortaya atılmış bu şekilde ekonomi ve para politikası merkezli işbirliğinin son bulması gerektiği, bunun Almanya'nın geleceği için gerekli olduğu görüşü ortaya atılmıştır. Aynı şekilde anayasal nedenler ve demokrasi açıkları nedeniyle politik işbirliğinin son bulması gerektiği bunun Almanya'nın geleceğini tehdit ettiği düşüncesi de giderek daha çok telaffuz edilmeye başlanmıştır.²⁴⁵ Oysa bu ve benzeri düşüncelerin AB içinde çok hoş karşılanmadığı ortadır. Hatta başta Fransa, İtalya olmak üzere bir takım AB üyesi ülkeler bu tür bir olasılığın gerçekleşmesi durumunda bunu Berlin'in Avrupa Entegrasyonuna yönelik ihaneti olarak değerlendirmektedirler. Bu gelişmeyi, Birliğini sağlamış Almanya'nın kökleri 20.Yüzyılın başında atılmış Hegemonyacı bir politikaya dönüşü olarak görenler olmuştur.²⁴⁶ Elbette bu abartılı bir yaklaşım olsa da, iki dünya savaşı ve Almanya'nın günümüzde zaman zaman keskinleşen söylemi bu tür argümanların oluşmasında etkili olmuştur. Oysa gelişmeler Avrupa Entegrasyonunun Almanya'nın ulusal çıkarlarının merkezinde yer aldığı bir gerçektir.

Üye devletlerin kendisine devrettiği yetkileri başarılı bir şekilde kullanan, işlevsel bir AB, Almanya'nın ulusal çıkarları içinde yer almaktadır. Yani Almanya kendi geleceğini AB geleceği ile paralel görmektedir. Ancak bunun gerçekleşmesi AB üyesi ülke yurttaşlarının, AB'nin kendi ulusal çıkarlarına hizmet ettiği bilincine varmaları ile mümkün olabilecektir. Bu bilinç ise, hiçbir üyenin diğerlerinin yükünü

²⁴⁴ Bu konuda en büyük baskıyı dönemin Fransa Devlet Başkanı François Mitterrand yapmış ve adeta Para Birliğine üyeliği Almanya'nın birleşmesi konusundaki desteklerinin ön koşulu yapmıştır.

²⁴⁵ Bernd Lucke liderliğindeki Alternative für Deutschland-AfD (Almanya için Alternatifler) adlı liberal siyasi parti bu yönde önemli tartışmalara sebep olmakta, Almanya'nın AB içindeki konumunu ve bunun geleceğe etkisini tartışmaya açmaktadır. Özellikle Hans Olaf Henkel, Euro krizleri sonrasında Parasal Birliğin Almanya için yalnızca ekonomik bir yük getirdiği, bu nedenle de Almanya'nın Parasal Birlikten çıkmasının gerekli olduğunu ileri sürmektedir.

²⁴⁶ Guntram von Schenk, age.

taşımak durumunda olmadığı, birinin diğerlerinin aleyhinde fazladan kazanç elde etmediği bir düzenin inşa edildiği bir Avrupa bütünleşmesinin varlığını gerektirmektedir. İşte bu nedenle işlevsel bir Avrupa düşüncesi Almanya'nın başta Euro Krizi ve Avrupa Genişlemesi olmak üzere AB'nin karşı karşıya kaldığı krizlerde etkin bir rol almasına sebep olmuştur. Bu şekilde de AB içindeki üye devletlerin ve kendisinin rahat nefes alması için kendisini inisiyatif geliştirmek durumunda hissetmiştir. Almanya bu sorumluluğu aynı zamanda kendi yurttaşlarına karşı yerine getirmektedir. Zira Avrupa Bütünleşmesinin devamı Alman vergi mükelleflerinin de geleceğini yakından ilgilendirmektedir. Başka bir ifade ile Alman yurttaşları ödedikleri verginin nereye gittiği ve bunun kendi geleceklerine nasıl yansıdığını bilmek istemektedirler.

Bu nedenle Almanya'nın ulusal çıkarları Avrupa çıkarları ile ne kadar iç içe geçmiştir. Almanya kendi geleceğini hala Avrupa'nın geleceği içinde görmekte ve Avrupa geleceği ile kendi ulusal çıkarları arasında paralellik kurmaktadır mı? Avrupa'nın geleceği düşüncesi Almanya'nın nasıl bir tutum ortaya koymasını gerektirmektedir? Tüm bu sorulara ilerleyen bölümlerde bulacağımız cevaplar bize Avrupa Bütünleşmesi bağlamında Berlin'in nasıl bir Doğu Politikası inşa ettiğini gösterecektir.

1.4. Alman Dış Politikası ve Avrupa'nın Doğusu:

Doğu Avrupa ya da Avrupa'nın Doğusu, geçmişten beri Alman dış politikasındaki önemli yerini korumuştur. Söz konusu bölge gerek İmparatorluk ve Nasyonal Sosyalist Diktatörlük döneminde, gerekse Almanya'nın fiilen iki parçadan oluştuğu Bonn Dönemi ve Birleşme sonrasında önemini korumuştur. II. Dünya Savaşı öncesinde Wilhelm Döneminin real politığının bir parçası olan Doğu, Nasyonal Sosyalistlerin yayılmacı politikasının önemli bir başlığını oluşturmuştur. Bu şekilde bu dönemde Almanya'nın Doğu Politikası, klasik realistlerin işaret ettikleri gibi, güç mücadelesi içindeki bir devletin çıkarlarını maksimize etmeye çalışıp var olma savaşı verdiği bir coğrafi alan olmuştur.

Oysa II. Dünya Savaşı sonrasında Federal Almanya Demokratik Devlet kimliğini benimseyip Avrupa inşasında üzerine düşen sorumluluğu yerine getirirken, artık

Doğu Avrupa’da güç merkezli politikaları da terk etmek durumunda kalmıştır. Hatta bir süreliğine tüm dikkatini Batı ve Batı Entegrasyonu vermiş gibi gözükse de, gelişmeler Avrupa’nın Doğusunun hala önemini koruduğunu göstermiştir. Çünkü uluslararası politika da değişen denge ve koşullar Doğu’nun yalnızca bir süreliğine unutulmuş/terk edilmiş gibi gözükmesine sebep olmuştur. Oysa gelişmeler ve koşullar el verdiği ölçüde, Doğu Politikası her fırsatta yeniden masaya yatırılmıştır.

Almanya’nın Avrupa’nın doğusundaki etkinliği, bir tarafta tarihi bağ ve sorumluluk, öte taraftan ekonomik ve ticari çıkarların etkisinde şekillenmiştir. Buna ek olarak da Doğu Avrupa her zama politik bir prestij sembolü olmuştur. Nitekim geçmişte Alman iktidar çevreleri bölgede varlıklarını kaba güç ile ortaya koyarlarken, günümüzde Almanya’nın ekonomik/ticari ve kültürel araçlarla bölgede etkinliğini yeniden artırmak gayreti içinde olduğu ileri sürülmektedir.

Ancak ister geçmişte, isterse günümüzde olsun, Doğu Politikası, Almanya’yı sürekli olarak büyük güçleri hesaba katmak durumunda bırakmıştır. Berlin yeni dönemde de Doğu’da tek başına hareket edememekte, her defasında önemli ortaklık içinde olduğu aktörler ve bölge ülkelerinin beklentileri ile endişelerini dikkate almak durumunda kalmaktadır. Özellikle günümüze baktığımızda Almanya’nın Avrupa’nın Doğu’sunda, Brüksel-Moskova-Varşova arasında bir denge kurmak, hatta bu güçler arasında köprü vazifesi görmek durumunda oluşu, bunu bir kere daha ortaya koymaktadır.

Bu nedenle kısaca Almanya’nın yakın geçmişte Doğu Avrupa da nasıl bir tutum ortaya koyduğu üzerinde kısaca durmak, faydalı olacaktır. Bu bize her şeyden önce ilerleyen bölümlerde ayrıntılı şekilde yer verilecek gelişmeler ile burada oluşan dış politik söylem ve tutumları daha iyi analiz etmemizde yardımcı olacaktır.

Willy Brandt, AT’nin genişlemesi ve derinleşmesi düşüncesine destek verirken, esasında pragmatist bir tutum ortaya koymuştur. Çünkü Almanya bu dönemde AT genişlemesine destek verirken, AT içinde kendi pazarlık gücünü artırabilmiştir. Bu şekilde de bölünmüş Almanya’nın geleceği meselesi ve Doğu Avrupa ile diyalog konusunu yeniden Bonn Yönetiminin dış politikasına sokmuş ve diğer AT üyesi ülkeleri yanına çekmek imkanına sahip olmuştur.

Buna ek olarak uluslararası politikada ortaya çıkan gelişmeler, özellikle 1968/69 yıllarında Doğu Avrupa’da yaşananlar, Prag Baharının, Varşova Paktı tarafından bastırılması, da Bonn yönetiminin işini kolaylaştırmıştır. Çünkü bu şekilde bir kere daha dikkatler, Doğu Avrupa ve bunun Batı Avrupa güvenliği ile istikrarına olan etkisine çekilmiştir. Nitekim bu dönemle beraber Batı Avrupa’da yaygın görüş, güçlü Avrupa düşüncesinin ancak Doğu Avrupa’dan gelebilecek tehditlerin bertaraf edilmesine bağlı olduğu olmuştur. Bu şekilde uluslararası politikada yaşanan bir takım gelişmeler, “Yeni Doğu Politikası” inşa etmesi için Almanya’ya ortam hazırlamış olur. Dahası Willy Brandt uluslararası politikada oluşan gelişmeleri değerlendirmiş, Avrupa çıkarları ile Alman ulusal çıkarlarını paralel tutarak Doğu Avrupa’nın yeniden dış politikasına girmesini sağlamıştır. Bu girişimi de içinde yer aldığı çok taraflı işbirliği, hükümetler arası ilişkiler ve oluşan sıkı ortaklıklar sayesinde hayata geçirebilmiştir.

Yeni Doğu Politikasının en önemli özelliği, Batı Politikası ile iç içe geçirerek, paralel yürütülmesi olmuştur. Yani Doğu Politikası, o güne dek sürdürülen politikalardan ve Batı’dan bir kopuş ifade etmemiştir. Willy Brandt, Konrad Adenauer ile şekillenen dış politika çizgisini takip ederken, sadece bir şekilde Alman dış politikasının realpolitliğini doğuya yönlendirmiştir.²⁴⁷ Bu surette de o güne dek Batıya yönelmiş olan ve Batı Entegrasyonunu dış politikasının merkezine yerleştirmiş olan Bonn, dış politikasına yeni bir başlık ve günümüze dek güçlenerek öne çıkan bir Doğu Politikası eklemiş olur.

Willy Brandt ile şekillenen Yeni Doğu Politikasının en temel karakteristiği, bu politikanın varlığının Batı ile işbirliğine bağlı oluşudur. Aynı şekilde Moskova ile tek taraflı bir ilişki ve uzlaşma söz konusu değildir. Bonn, Moskova ile bağımsız girişimlerde bulunmamış, Doğu politikasında Batı Avrupa ile uyumlu hareket etmiştir. Yani taraflardan birini bir diğerine tercih şeklinde bir hata yapılmamış, Batı merkezi yerini korumuştur. Doğu sadece, Batı Politikasına dahil edilmiştir. Bu şekilde de Batı ile ortaya koyduğu işbirliği, onun Doğu Politikasına referans ve

²⁴⁷ “*Neue Ostpolitik: Der langer weg zum Frieden*”, (çevirmici) <http://www.zeit.de/zeit-geschichte/2013/04/willy-brandt-neue-ostpolitik>, 03.03.2013.

meşruiyet kaynağı olmuştur. Yani Doğu Politikasının ön koşulu, Bonn'un Batı Entegrasyonuna destek vermeye devam etmesi olmuştur.²⁴⁸

Temelleri 1970'li yıllarda Willy Brandt ile atılan, Doğu ile diyalog kurma girişimi, Doğu-Batı arasında bir işbirliği sürecini başlatmıştır. Bu politikanın temel argümanı da **“Yakınlaşarak Dönüşüm sağlamak”** olmuştur. Daha açık bir ifade ile, Batı ve Doğu arasında oluşan diyalog ortamı Doğu ve Batı'nın yeniden müzakere edebilmesinin önünü açmıştır. 1970'li yıllarda Willy Brandt ile ortaya çıkan bu düşüncenin en önemli sonucu da, Soğuk Savaş yıllarında Almanya'ya bölgesi ve bölgesi dışında hareket kabiliyetini genişletmek, ulusal çıkarlarını meşru bir zeminde savunmak imkanı vermiş olmasıdır.²⁴⁹

Federal Almanya'nın Avrupa politikasında Batı ve Doğu'nun iç içe geçmişliği Soğuk Savaş sonrasında daha da belirgin bir karakter kazanmıştır. Nitekim 1960'ların sonu ve 1970'lerde temelleri atılan başarılı Doğu Politikasının en önemli meyvesi, Duvarın Yıkılması ve İki Almanya'nın birleşmesi sırasında toplanmıştır. Çünkü bu şekilde her şeyden önce Moskova'nın bu sürece karşı çıkması engellenmiştir. Hatta SSCB, Doğu Almanya'yı adeta kendi eli ile Federal Almanya'ya devretmiştir. Yine 1970 ve 1980'li yıllarda öne çıkarılan Hükümetler arası işbirliği çok taraflı sonuçlar getirmiş, iki Almanya'nın birleşmesi ve de ileride Almanya'nın bir bütün olarak AT'de yer alması sürecine Paris ve Londra'nın karşı çıkışı engellenmiştir.

²⁴⁸ Bu şekilde de Bonn Yönetimi Batı entegrasyonu sürecinde üzerine düşen sorumlukları yerine getiren, bu sürece tam destek veren inşacı bir aktör olmuştur. 1969 La Haye Zirvesinde AT'nin genişlemesi ve derinleşmesi tartışılırken, Almanya buna destek vermiştir. AT içinde Fransa'ya, Tarım Politikasının korunması garantisini verirken, Paris de Kuzey ülkelerinin üyeliğine destek çıkmıştır. Aynı şekilde Ekonomi ve Para Birliğinin oluşturulması düşüncesine sahip çıkmış, AT ve geriye kalan EFTA üyeleri arasında serbest ticaret bölgesinin oluşması düşüncesinin arkasında durmuştur. Bu şekilde Batı Avrupa'da önemli bir bütünleşme söz konusu olurken, Almanya Doğu politikasına daha fazla destek sağlayabilmiştir. Hatta bu yeni dönemle beraber, Doğu Politikası artık Batı Politikası ile paralel olarak sürdürülmeye başlanmıştır.

²⁴⁹ 1978 yılında Helmut Schmidt ve Vallery Giscard d Estaing girişimi ile başlatılan, Avrupa Para Sistemi ile Fransa ve Almanya mali, ekonomi ve para politikasında ortak hareket etmişler ve Avrupa bütünleşmesinde itici güç olduklarını kanıtlamışlardır. Bonn-Paris dayanışması, Almanya'nın pazarlık gücünü artırırken, AT Dış İlişkilerinde Almanya'nın giderek öne çıktığını görmekteyiz. Özellikle Dışişleri Bakanları Walter Schell ve Hans Dietrich Genscher inisiyatifi ile Almanya, Avrupa Politik İşbirliği çerçevesinde daha etkin bir koordinasyon ortaya koymuştur. Bu şekilde Federal Almanya, başta Ortadoğu meselesi ve AGİK Süreci olmak üzere önemli, meseleri AT içine taşıyabirmiş aynı şekilde de Doğu Avrupa'ya giderek daha fazla politik tartışmalara dahil edebilmiştir.

Bu başarının ardında yatan, Helmut Kohl'un 1980'li yıllarda Batı ve Doğu arasında denge kurmak düşüncesini sürdürmüş olmasıdır. Yani Almanya iki kutuplu dönem ve sonrasında, taraflardan birini bir diğerine tercih etmek yerine, ikisi arasında bir denge oluşturmak ve bu dengeyi ulusal çıkarlarını savunabileceği fırsata dönüştürmek şeklinde rasyonel bir tavır sergilemiştir. Başka bir ifade ile çok yönlü hareket ederek gelişmeleri kendisine bir avantaja çevirebilmiştir.²⁵⁰ Aynı zamanda da Avrupa politikasında daha etkin bir rol oynamaya başlayarak bir tür "*Germany is back*" düşüncesinin güçlenmesine ve devlet kimliğinin (sivil güç) tartışılmasına sebep vermiştir.²⁵¹

Bu dönemin bir özelliği Doğu Avrupa'nın, Alman dış politikasında giderek daha fazla yer almış olmasıdır. MDA ülkeleri bu dönemle beraber, Almanya'yı artık bir tehdit olarak değil, Avrupa ile bütünleşmelerinde destekçileri olarak görmeye başlamışlardır. Bu ise Almanya için hem bölgede artan prestij göstergesi olmuş, hem de onun bölgesel sorumluluklarının artmasını beraberinde getirmiştir. Çünkü Almanya, AB Doğu Genişlemesinin avukatlığına soyunmak suretiyle, hem AB bütçesi hem de kendi finansal durumunu tehdit edebilecek olan bu sürecin maddi/manevi bedelini üstlenmek durumunda kalmıştır. Alman Avrupa'nın en büyük mali gücü olarak büyük bir ekonomik sorumluluk alırken, aynı şekilde modernleşme sürecinin mimarı olarak önemli bir sosyal ve politik yükün altına girmiştir.

Nitekim Almanya, bu on reform ülkesi ile özel Avrupa Antlaşmaları imzalarken aynı zamanda bu ülkelerin Avrupa'nın ortak değerleri ile bütünleşmesi düşüncesinin en baskın savunucu olmuştur. Bu herşeyden önce Avrupa istikrarının Almanya sınırlarında son bulmasının aşılması ve Avrupa'da kalıcı bir barış ve istikrarın kurulması demek olmuştur. Yani Avrupa'nın ve dolayısı ile Almanya'nın geleceği, Doğunun Batı ile buluşmasına bağlanmıştır. Bu şekilde aday ülkelere 1993 Kopenhag Zirvesinde belirlenen koşulları yerine getirmeleri şartı ile üyelik vaat

²⁵⁰ Simon Bulmer, Andreas Maurer, William Paterson, "*Das Entscheidungs und Koordinationssystem deutscher Europapolitik: Hindernis für eine neue Politik*", **Neue Deutsche Europa Politik** (Hrsg.) Uwe Schmalz, Bonn, Europa Union Verlag, 2000, s.11.

²⁵¹ Hans Maul, "*Japan und Deutschland: Die neuen Grossmächte?*" **Europa Archiv**,49/21 19994,s.603

Wolfgang Wessels, "*Zentralmacht, Zivilmacht oder Ohnmacht. Zur Deutschen Außen und Europapolitik nach 1989*," **Macht und Zeitkritik-Festschrift für Hans Peter Schwarz zum 65.Geburtstag**, (Hrsg.) Günter Buchstab, Paderborn/München 1999, s.389.

edilip, 1998 yılında müzakerelerin başlaması, Avrupa istikrarı ve bütünleşmesi kadar, Almanya'nın da istikrarı için de önem arz etmiştir. Bu şekilde bu yeni dönemde de Avrupa çıkarları ile Almanya'nın çıkarları bir kere daha iç içe geçerken, Batı ve Doğu Politikası arasında bir denge ve paralellik kurulmuştur.

Almanya MDA ülkelerinin AB ve NATO ile bütünleşmesine destek verirken, başta Rusya ve Ukrayna olmak üzere pek çok BDT üyesi devletle de Ortaklık ve İşbirliği Antlaşmaları imzalamıştır. Bu bize bir kere daha Alman dış politikasının Avrupa Politikasında nasıl bir denge kurmak gayerti içinde olduğunu ve bu dönemle beraber Moskova'nın hassasiyetini daha da fazla dikkate almak durumunda hissettiğini göstermiştir. Berlin bu yeni dönemde kendisini Brüksel kadar Moskova'nın beklentilerini göz önünde tutmak durumunda hissetmiştir. Yani Willy Brandt ile temelleri atılan Doğu Politikasının bir şekilde günün koşullarına uygun hale getirilerek devam ettirildiğini söyleyebiliriz. Ancak gelişmeler bize özellikle Gerhard Schröder dönemi ile dengede keşiflerin Moskova'ya doğru eğildiğini göstermiştir.

Doğu Avrupa Politikası etrafında oluşan bu yeni çerçeve koşulları, yalnızca Almanya'nın güç potansiyeli ve pazarlık gücünü artırmamış, aynı zamanda onun Avrupa entegrasyonu içerisindeki yerinin tartışılmasını da sağlamıştır. Almanya, Doğu-Batı çekişmesine bağlı olarak Avrupa'da önemli bir pazarlık alanı ve kabiliyeti kazanmıştır. Ancak kimi görüşe göre Almanya, gelecekte dış politik önceliklerini net olarak ortaya koymayı başaramayacaktır. Berlin'deki karar vericiler bu nedenle bir tür “her yöne yönelen diplomasi” izlemek durumunda kalacaktır.²⁵² Bu da Almanya'nın Avrupa politikasının, giderek daha fazla pragmatik ve kısa vadeli çıkar endeksli, Avrupa içerisinde pazarlık edebilir ama imkan bulduğu sürece de kendi bildiğini okuyan bir tavır sergilemesini beraberinde getirecektir.²⁵³

Özellikle Gerhard Schröder döneminde Doğu Politikasının artık Moskova ile ilişkiler gölgesine girecek olması bunun tipik göstergesi olmuştur. Gerhard Schröder döneminde Doğu Politikası, Rusya ile geliştirilen “ikili/özel ilişkilere” odaklanmıştır.

²⁵² Günther Hellman, “Jenseits von Normalisierung und Militarisierung. Zur Standort Debatte über die deutsche Außenpolitik”, **Aus Politik und Zeit Geschichte**, B 1-2/1997, s.24.

²⁵³ Josef Janning, Patrick Meyer, **Deutsche Europapolitik-Vorschläge zur Effektivierung**, Gütersloh, 1998,

Alman Dış İlişkileri Topluluğu (Deutsche Gesellschaft für Aussenpolitik-DGAP) Rusya uzmanı Alexander Rahr'a göre, Almanya Gerhard Schröder liderliğinde "cesur ve kararlı" bir Rusya politikası izlemiştir.²⁵⁴ Oysa Angelica Schwall Düren'e göre, burada özellikle sorulması gereken: "Almanya'nın doğu Avrupa'daki komşularının endişeleri konusunda hangi taahhütleri gerçekleştirdiği" sorusudur.²⁵⁵ Yani Almanya bu dönemde kısa vadeli çıkarlarının savunması uğruna uzun vadeli çıkarları ihmal etmekle eleştirilmektedir.

Bu dönemde özellikle Putin-Schröder arasında geliştirilen ve adeta bir, "Liderler Diyaloguna" dönüşen ilişkiler ve de Berlin-Paris-Moskova arasında AB'ye alternatif bir işbirliğinin oluşmakta olduğu olmuştur. Bu şekilde Berlin öncülüğünde adeta paralel bir eksen yaratılmakta olduğu endişesi yaşanmıştır.

Gerhard Schröder'in bu dönemde ekonomik ve ticari kaygılar ile Vladimir Putin ile yaklaşması, Moskova'nın, Avrupa'nın ortak değerlerini hiçe sayan politikalarına yönelik duyarsızlığı Almanyanın uzun vadeli çıkarlarına zarar veren gelişmeler olarak değerlendirilmiştir. Almanya'nın bu tavrı hem Rusya'daki muhalifler ve demokratlar tarafından eleştirilmiş, hem de Doğu Avrupalı komşularında derin bir hayal kırıklığına sebep vermiştir.

Bu yaklaşma özellikle Polonya'da endişe ile takip edilirken, Berlin-Moskova arasında oluşan bu diyalog, Polonya ulusal tarihinin en hazine dönemi kabul edilen ve bedeli Polonya'nın bağımsızlığına mal olan bir Almanya-Rusya (Hitler-Stalin) İttifakı ile eşdeğer tutulmuştur. Bu hali ile de Berlin'in bu dönemde geliştirdiği "Moskova/Putin Merkezli" olarak ifade edilebilecek Doğu Politikası, Angelica Schwall Düren'in eleştirilerinin haklılığını ortaya koymaktadır.

²⁵⁴ Alexander Rahr, "Die Beziehungen zwischen Deutschland und Russland", (çevrimiçi) http://www.uni-hamburg.de/onTEAM/grafik/1176796137/ring_rahr.pdf, 04.03.2013.

²⁵⁵ "Polen und Deutschland: Partner oder Konkurrenten? - Cornelius Ochmann im Gespräch mit Bruno Altenschöpper, Agnes Jarzyna, Reinhard Klein und Angelica Schwall-Düren", (çevrimiçi) <http://www.emwu.org/index.php/de/presseemwu/136-polen-und-deutschland-partner-oder-konkurrenten-cornelius-ochmann-im-gespraech-mit-bruno-altenschoepper-agnes-jarzyna-reinhard-klein-und-angelica-schwall-dueren>, 03.05.2013.

Buna karşılık Alexander Rahr, bunu bilinçli bir strateji olarak değerlendirmekte, Gerhard Schröder'in Fransa ve Rusya ile yakınlaşmasını zor bir durumdan çıkış yolu olarak değerlendirmektedir.²⁵⁶ Bu her şeyden önce Almanya'nyı uluslararası ilişkilerde yükselen bir yıldız olması açılan yeni bir yol olmuştur. Bu nedenle Schröder'in bu dönemde Rusya ve Fransa ile geliştirdiği ilişkiler bir tür zorunlu koalisyon olarak değerlendirilmiş ve de bunun istem dışı bir tercih olduğu ileri sürülmüştür.

2005 yılında kurulan SPD-CDU/CSU Birlik Koalisyonunda Frank Walter Steinmeier, 1969 yılından sonra ilk SPD'li Dışişleri Bakanı olurken, ilk dönemde Doğu Politikasında bir süreklilik ya da Yeni bir Doğu Politikasına yönelik net işaretler söz konusu olmamıştır. Yine de 11.11.2006 tarihli, Koalisyon Sözleşmesinde, Doğu Politikasına ilişkin bir takım işaretler yer almıştır.²⁵⁷ Söz konusu bu belgede, AB üyesi, MDA Ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilmesinden ve daha sıkı bir ortaklık kurulması hedeflendiği, başta Polonya olmak üzere bölge ülkeleri ile oluşturulacak işbirliği ve ikili ilişkilerin geliştirilmesinden söz edilmiştir. Bu arada söz konusu Koalisyon Sözleşmesinde her ne kadar MDA ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilmesinden söz edilse de, bir takım ifadeler var olan ilişkileri sekteye uğratabilecek nitelikte olmuştur. Özellikle Almanya'nın Polonyalıların serbest dolaşımı ve bunların Alman istihdam piyasasında oluşturabilecekleri tehditler karşısında serbest dolaşımda geçiş süreci şeklinde önlemleri desteklemesi, Schengen Sözleşmesine dahil olmalarını ve de AB içerisinde uygunsuz bir vergi rekabetinin oluşmasına onay vermesi, başta Polonya olmak üzere MDA ülkelerinin tepkisine sebep olmuştur.

Buna olumsuz yaklaşıma rağmen, Polonya bu yeni dönemle beraber artık Almanya'nın dış politikasında önemi giderek artan bir aktör olmuştur. Hatta Rusya, Fransa ve ABD yanı sıra Alman dış politikasında anılır olmuştur. Koalisyon sözleşmesinde CDU ve SPD yeni hükümette AB üyesi MDA'lı komşuları ile

²⁵⁶ Alexander Rahr, age.

²⁵⁷ "Gemeinsam für Deutschland. Mit Mut und Menschlichkeit- Koalitions Vertrag 11.11.2005", (çevrimiçi) http://www.cdu.de/system/tdf/media/dokumente/05_11_11_Koalitionsvertrag_Langfassung_navigierbar_0.pdf?file=1&type=node&id=1100, 11.03.2013.

işbirliğinden söz ederken, bu ilişkiye yeni bir nitelik ve yoğunluk katmaktan söz etmişlerdir.²⁵⁸

Hatta ihmal edilmiş olan Weimar Üçgeninin yeniden canlandırılması ve bu şekilde Almanya-Polonya-Fransa ilişkilerinde yeniden bir denge oluşturulması da bu döneme damga vurmuştur. Aynı zamanda Transatlantik ilişkiler ve de NATO ile ilişkiler kapsamında MDA ülkeleri ile işbirliği ve ortaklığı geliştirmenin hedef olduğu bilinen bir gerçektir. Nitekim Koalisyon Sözleşmesinde ifade edildiği üzere, Rusya ile ilişkilerin doğudaki komşular ile olan işbirliği, ortaklık zemini ile oluşan güven ortamını sarsmayacak şekilde geliştirilmesi öngörülmüştür. Bu gelişmeleri analiz edeceğimiz bölümler bize Almanya'nın bölgede nasıl bir denge kurmak çabası içinde olduğunu gösterecektir. Dahası bu dengeyi kurabilmekte midir? Almanya ulusal çıkarları ile Avrupa çıkarlarını iç içe geçirebilmiş midir? Bunu görmek mümkün olabilecektir.

Bu şekilde Rusya ile ilişkilerini sürdürmek isteyen Berlin yönetiminin, Rusya ile ilişkiler pahasına Avrupa'nın doğusunu feda etmeyi göze almadığını, bir denge kurmaktan yana olduğunu görmekteyiz. Bu da Gerhard Schröder döneminin Moskova merkezli politikasında bir kırılma olabileceğinin işareti olmuştur. Almanya'nın bu konuda gösterdiği hassasiyet açıkçası Varşova yönetiminin neden o dönem yeni kurulan, Merkel Hükümetini bu denli destek verdiğini ve sempati ile karşıladığını da açıklamaktadır. Başka bir ifade ile Merkel Hükümeti, bir önceki hükümet döneminde Rusya karşısında ihmal edilen MDA ülkeleri için yeniden bir umut olmuştur.

Buna karşılık bu dönemde Rusya ile ilişkiler tümüyle geri plana atılmış da değildir. Bu dönemde de Rusya ile belirgin olarak stratejik bir ortaklığın geliştirilmesi öngörülmüştür. Hatta denilebilir ki, hükümet bir önceki SPD-Yeşiller Koalisyonundan daha güçlü bir Almanya-Rusya ilişkisini geliştirmek konusunda bir irade ortaya koymuştur. Daha seçimler sırasında Angela Merkel'in Gerhard Schröder Hükümetine yönelik en önemli eleştirisi, “prensipsiz” bir Rusya Politikası izlemek

²⁵⁸ Age.

olmuştur.²⁵⁹ Gerhard Schröder Hükümetinin, Ukrayna ile yakınlaşmaktan söz etmesi, ancak tam üyelik perspektifi yerine, Ukrayna'ya "Avrupa da bir yer vaat etmesi" bunu ortaya koymaktadır. Bu Avrupa ile Rusya arasında sıkışmış olan bölge ile ilişkilerini geliştirmekten yana olan ancak bu süreç boyunca Moskova'nın da tepkisini çekmek istemeyen Gerhard Schröder Almanya'sının bu konudaki hassasiyetini göstermektedir.

Buna karşılık Angela Merkel'in Şansölye seçildiği 2005 tarihli yeni Hükümet, Doğu Politikasında önemli bir dönüşümü vaat etmiştir. Sadece Rusya ile ilişkilerde ön gördüğü değişiklik bu konuda önemli bir işaret niteliğindedir. Ocak 2006 yılında Moskova'ya gerçekleştirdiği gezide, Çeçenistan sorununu dile getirmesi, demokratik farklılıklara atıfta bulunması ve sivil toplum ile insan hakları örgütleri konusunda var olan kısıtlamalara dikkat çekmesi önemli bir işaret olmuştur.²⁶⁰ Bu, Berlin Yönetiminin artık Avrupa'nın ortak değerlerine daha fazla savunmak ve de Schröder Döneminde olduğu gibi bunları Putin ile ilişkilere feda etmek niyetinde olmadığı şeklinde okunmuştur. Özellikle sivil toplum örgüt temsilcileri ve muhalefet liderleri ile görüşmesi bunun bir göstergesi olmuştur.²⁶¹

Ancak ilk dönem bu yönde bir tavır ortaya koyan Merkel, Temmuz 2006 da G8 Zirvesi sırasında ikinci defa Rusya'yı ziyaret ederken farklı bir tutum ortaya koymuştur. Sankt Petersburg'da gerçekleşen G8 Zirvesi sırasında Angela Merkel'in Rusya'nın demokrasi ve Hukuk Devleti ile çelişen tutumuna hiç değinmemiş olması Rusya politikasında kayda değer bir değişiklik olmayacağını göstergesi olmuştur.²⁶² Yani Doğu Politikası bir kere daha Rusya'nın gölgesi ve kısa vadeli Alman ulusal çıkarlarının etkisine girmiştir.

²⁵⁹ Alexander Rahr, age.

²⁶⁰ "Merkels Russland Besuch: Der Westen darf nicht Schweigen", (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/politik/ausland/merkels-moskau-besuch-der-westen-darf-nicht-schweigen-a-395688.html>, 02.04.2013.

²⁶¹ "Merkels Russland Besuch: Der Westen darf nicht Schweigen", (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/politik/ausland/merkels-moskau-besuch-der-westen-darf-nicht-schweigen-a-395688.html>, 02.04.2013.

²⁶² "G-8 Gipfel: Wie Putin den Westen Einlullt", (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/politik/ausland/g8-gipfel-wie-putin-den-westen-einlullt-a-427189.html>, 02.04.2013.

Almanya, özellikle 2007 yılında gerçekleştirdiği AB Dönem Başkanlığı sırasında Doğu Avrupa konusunu yeniden dış politikasının önemli bir başlığı olarak gördüğünü ortaya koymuştur. Hatta Dışişleri Bakanı Frank Walter Steinmeier'in, Almanya'nın 2007 yılı AB Dönem Başkanlığı sırasında ortaya attığı, "İç içe geçerek Dönüşüm" düşüncesi ile Rusya'nın daha yoğun olarak Avrupa içine sokulması vasıtası ile ortak değer ve normları benimsemesi hedeflenmiştir. Özetle Willy Brand döneminde ortaya konan "*Wandel durch Annäherung-Yakınlaşarak Dönüşüm*" olarak özetlenen strateji, Dışişleri Bakanı Frank Walter Steinmeier tarafından geliştirilen "*Wandel durch Verflechtung- İç içe geçerek yakınlaşma*" düşüncesi ile günümüz koşullarına uygulanmıştır.

Bu yeni strateji ile önceki hükümetler döneminde göz ardı edilen ya da Rusya ile ilişkilerin gölgesinde kalan Doğu Politikası bir kere daha yoğun olarak Alman dış politikasının öncelikleri arasına girmiştir. Almanya bu şekilde Rusya'yı dışlayarak değil aksine Avrupa ile Rusya'yı iç içe geçerek onu Avrupa işbirliğine dahil etmek girişimini ortaya koymuştur.²⁶³

Bu dönemle beraber yeniden şekillenen Almanya'nın Doğu Politikasının temel argümanları, Rusya ile Avrupa arasında daha sıkı bir işbirliğinin oluşmasını teşvik etmek, Rusya ve Avrupa arasında kalan "Ara Bölgenin" ortak değerlere kavuşturulması, Batı ile daha yakın bir işbirliğinin ortaya çıkarılması, Avrupa'nın doğusunun istikrara kavuşturulması şeklinde özetlenebilir. Buna ek olarak da Avrupa ve Rusya arasında sıkışmış olan, adeta bir kimlik bunalımı yaşayan, başta Ukrayna olmak üzere ara bölge ülkelerinin de, işbirliğine dahil edilmesi hedeflenmiştir. Bu durumda anahtar sözcüğü Rusya ile yakınlaşıp onun güveni sağlamak, bu güven ilişkisini de Avrupa işbirliğine taşımak olmuştur. Almanya bu şekilde, Rusya-Avrupa ilişkilerinin normalleşmesini teşvik ederken, aynı zamanda bölgede kendi ulusal çıkarlarını savunan ve bu bilinçle hareket eden bir aktör görmekteyiz. Başta Baltık Konseyi ve Weimar Üçgeni gibi bölgesel işbirliği platformları da, bu işbirliğini daha geniş düzlemlere taşıyacak bir araç vazifesi görmüştür.

²⁶³ Christian Wipperfürth, "Außenminister Frank Walter Steinmeier; Eine gute Nachricht für die deutsch-russischen Beziehungen", (çevrimiçi) <http://www.cwipperfuerth.de/2013/12/ausenminister-frank-walter-steinmeier-eine-gute-nachricht-fuer-die-deutsch-russischen-beziehungen/>, 14.12.2013.

Almanya bu yeni Doğu Politikası ile kendi ulusal çıkarlarını, Avrupa çıkarlarına atıfta bulunarak savunmayı sürdürmüştür. Yani bir kere daha ulusal çıkarları ile Avrupa çıkarları arasındaki paraleliğe vurgu yapmıştır. Bir takım görüşlere göre özellikle 2008 yılında yaşanan ekonomik kriz Almanya'yı Dış Politikasını bu gerçeği göz önünde tutarak şekillendirmeye sevk etmiştir. Özellikle daralan iç pazar Almanya'nın Avrupa dışı arayışlara çıkmaya teşvik etmiştir. Bu gelişmeye bağlı olarak da, "Yeni Almanya" her halükarda AB sınırları dışına çıkmak durumunda kalmıştır. Bu yeni dönemde Alman dış politikasının eski paradigmasını oluşturan ve adeta madalyonun iki tarafı olan, Avrupa Entegrasyonu ile Transatlantik ilişkiler artık tek başına bir anlam ifade etmemekte, hatta giderek tozlanmaktadır. Başka bir ifade ile uluslararası politikada yeni ekonomik ve stratejik ortaklıklar kurmak ihtiyacı duyan Alman Dış Politikası için yetersiz kalmaktadır.²⁶⁴

Angela Merkel'in 2010 yılı Temmuzunda gerçekleştirdiği geniş kapsamlı yurtdışı gezisi ve burada Rusya, Çin, Kazakistan'ın önemli yer tutması son derece anlamlıdır. Alman Şansölye'ye bu gezide başta Siemens ve Metro olmak üzere yirmibeşin üzerinde ekonomi mensubunun eşlik etmesi, Alman ekonomik çevrelerinin bu yeni arayışlara verdiği desteği ortaya koymaktadır. Yine başta Rusya, Çin ve Kazakistan olmak üzere bölgedeki resmi çevreler de bu ve benzeri gezilerin Avrupa'nın doğusunu aşan bölge ülkeleri ile ekonomik ilişkilerin (ayrıca başta doğal gaz ve petrol olmak üzere hammadde kaynakları) gelişmesine hizmet ettiğini teyit etmişlerdir. Bu da Angela Merkel Döneminde, Gerhard Schröder Dönemine nazaran Rusya ile ilişkilerde bir kırılma olsa da esasında köklü bir değişim olmadığını, Rusya'nın hala Doğu Politikasının merkezinde yer aldığını göstermektedir.

Bu hali ile de Almanya'nın bu dönem Rusya politikasında bir takım değişiklikler olsa da gerçekte konstrüktif ve eleştirel anlamda bir yeniden inşa sürecinin var olduğunu söylemek gerçekçi olmaz. Bunun yerine önümüzdeki bölümlerde de görüleceği üzere, Almanya'nın Rusya politikasında daha ziyade bir yöntem değişikliğinin söz konusu olduğunu söylemek daha doğru olacaktır. Başka bir ifade ile bu dönemde real politik değişkenlerin ağırlık kazandığını ve dış politikayı

²⁶⁴ The European Union in the 21st Century-Deutschland und der Osten Europas, (çevrimiçi) <http://eu21global.blogspot.com/2010/10/deutschland-un-der-osten-europas-teil-2.html>, 02.05.2013.

etkilediğini söylemek mümkündür. Her şeyden önce Rusya'ya endeksli politik ve ekonomik aktörlerin etkisi burada da karşımıza çıkmaktadır. Bir tarafta Rusya bağımlısı ekonomik ve finansal çevreler, öte taraftan ise Avrupa'nın temel prensiplerine sadık muhafazakar kesim arasındaki çıkar odaklı çatışmalar bu dönem Doğu Politikasına damgasını vurmuştur.

Hükümet kendi içinde kutuplaşırken Dışişleri Bakanı Steinmeier daha önceki hükümet döneminde kurulmuş olan Rusya ilişkilerini geliştirmekten yana olan ve esasında Willy Brandy'nin mirasına sahip çıktığını ileri süren Sosyal Demokrat kesim temsil etmiştir. Bu şekilde de önceki hükümetlerin Rusya Politikası ile arasına belli bir mesafe koymaktan yana olan Angela Merkel'den ziyade Frank Walter Steinmeier Rusya Politikasında süreklilik ortaya koymuştur. Angela Merkel ise daha çok güç merkezli bir yaklaşım ortaya koyan, ekonomik ve ticari çıkarları öne çıkaran kesimin sözcülüğünü yapmıştır.

Almanya'nın doğu politikasını eleştiren kesime göre bu politikalar sadece devlet ve belli bir seçkin grubun tekelinden çıkarılmalıdır. Yeni Doğu Politikası karşılıklı toplumların, komşuların katılımı ve kültürlerarası diyalog düzleminde inşa edilmelidir. Hatta bu düşünce, **“Aşağıdan gelen bir Doğu Politikası”** olarak formüle edilmektedir. Bu düşünce Almanya'nın Rusya'ya yönelik yeni bir politika geliştirmesini gerektirmektedir. Ancak bu sadece yukarıdan aşağıya yönelen bir süreç bir “top down” olmanın ötesinde demokrasi anlayışı ve desteğin geniş yer bulduğu, sivil toplumlar arası etkileşimi ve bağları güçlendiren bir düşünceyi savunmalıdır. Yoksa yalnızca ekonomik çıkar ve beklentiler üzerine inşa edilecek olan ilişkiler, başka bir ifade ile ilişkilerin “ekonomileştirilmesi”, zamanla siyasi ilişkilerin içeriğini boşaltacak ve onları yontacaktır. Almanya, Polonya, Çek/Slovak Cumhuriyetleri, Rusya ve diğer bölge ülkeleri arasında oluşturulacak, sivil toplum ağının devletler arası ilişkilerde istikrar yaratıcı ve sorunları asgari düzeye indirecek bir rol oynaması gerektiğine işaret edilmektedir.²⁶⁵ Ancak bu şekilde, Avrupa'da

²⁶⁵ “Gesine Schwan Zur Zukunft Europas- Wie wollen wir die Politische Union in Europa”, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 18.12.2012

günlük hayatın bir parçası haline gelmiş olan çıkar çatışmaları bertaraf edilip, bir güvenlik ağı oluşturulabilecektir.²⁶⁶

Bu tartışmalar çerçevesinde ortaya konan bir başka düşünce de, şayet Avrupa'nın doğusunda istikrar isteniyorsa, bu yolun Avrupalı demokrasilerin sınırlarını doğu Avrupalı yurttaşlara açmasından geçtiğini ileri sürmektedir. Bu görüşü savunan Konrad Adenauer Vakfı Doğu Avrupa ve Balkan uzmanlarından Sabina Wölkner'a göre, AB sınırları Rusya, Beyaz Rusya ve Ukrayna'lı yurttaşlara açılmak ve daha liberal bir vize uygulamasına gidilmek zorunludur. Wölkner'a göre ancak bu, yeni bir doğu politikasına giden kapıyı açacak altın anahtar olabilecektir.²⁶⁷ Aynı şekilde "Yeni bir Doğu Politikası" oluşturulurken bu politikanın devlet merkezli olmak yerine, sivil toplum ve vatandaş endeksli olması gerektiğidir. Çünkü ancak bu şekilde bölgede Rusya'nın daha az tepkisini çekecek bir istikrar alanı yaratılabilecektir. Bu önemlidir çünkü gerek Almanya gerekse Avrupa'nın geriye kalan kesimi Avrupa'nın doğusunda istikrar istiyorsa Doğu Politikasında Rusya'nın anahtar ülke olduğu bilincinde hareket etmek durumundadır.²⁶⁸

Bu hali ile Almanya'nın yakın döneme dek Doğu Politikası iki boyut üzerine inşa edilmeye çalışılmıştır. Bunlardan ilki, Rusya merkezli ve amacı istikrar yaratmak olan Kremlin politikasıdır. Bu anlayış ilişkilerin ekonomik ve enerji boyutunu öne çıkartmakta, bazı durumlarda Rusya'nın otoriter tutumu görmezden gelinmektedir. Bu politikada Avrupa'nın ortak norm ve değerler ile bölge ülkelerinin çıkarlarının nasıl savunulacağı açık bırakılmaktadır. Alexander Rahr'a göre bir değerler birliği üzerine inşa edilmiş olan AB-Rusya ortaklığı zamanla pragmatist bir çıkarlar ortaklığına dönüşecektir.²⁶⁹ Christian Wipperfürth'e göre ise Almanya ve Avrupa, Rusya ile ilişkilerinde bunu dikkate alacaklar ve bu süreçte hukuk devleti ve çoğulculuğu talep etmeyecek ve sadece bu değerlerin kabulü konusunda bir takım

²⁶⁶ "Gesine Schwan Zur Zukunft Europas- Wie wollen wir die Politische Union in Europa", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 18.12.2012.

²⁶⁷ Jochen Franzke, "Berlin und der neue Osten Denkanstöße einer ostpolitischen Diskussion", **WeltTrends**, Nr.52 (Herbst), 14. Jahrgang, 2006, s. 78–89.

²⁶⁸ Jochen Franzke, age. s. 78–89.

²⁶⁹ Alexander Rahr, age.

telkinlerde bulunacaktır.²⁷⁰ Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir husus, Almanya'nın doğu politikasının esasında “a priori” olarak Avrupa çıkarlarını ne kadar temsil ettiğidir.²⁷¹

Doğu Politikasında ikinci boyut ise, Orta Avrupa merkezli bir Doğu Politikasıdır. Burada öne çıkan, AB üyesi yeni ölkeler ile olan işbirliği ve onların bölgedeki etkisidir. Bu boyuta göre Almanya bölgede, Rusya ve AB'nin yeni üyesi bu ölkeler arasında aracı olmaktan vazgeçmelidir. Bu düşünceye göre Berlin Rusya ile değil MDA ölkeleri işbirliğini öne çıkarmalıdır. Çünkü Putin Rusya'sı ile ortak değerlerin savunulması mümkün değildir. Bu görüş, Rusya'daki otoriter tutumu göz önünde tutmakta ve Putin idaresindeki Rusya ile mesafeli bir ilişkiyi öngörmektedir. Bu nedenle Rusya ile oluşacak olan stratejik yakınlaşmada dikkatli olunmalı ve bu ölkedeki otoriter söylem ciddiye alınmalıdır.

Dikkat çekilen bir olgu da Yeni Doğu Politikasının Berlin ve Varşova arasında ortak çıkarlarını savunabilecekleri bir bağ olarak algılandığı gerçeğidir. Hatta bu nedenle Berlin ve Varşova arasında oluşturulacak işbirliğinin bir şekilde bölgedeki ilişkilere yeni bir ivme kazandıracağı beklenmektedir. Bu sadece ikili ilişkiler için değil, bunun ötesinde AB'nin Komşuluk Politikası ve de Rusya ile ilişkilere de dinamizm katacak bir gelişme olarak da görölmüştür.²⁷² Almanya'nın o güne dek Doğu Politikasında ileri sürdüğü formöl “Avrupalılaşarak dönüşüm“ olmuştur. “Yeni Doğu Politikası” bu haliyle, henüz Batı ile bütünleşmemiş Avrupa'nın Doğusunun demokratikleşmesi ve Avrupalılaşması olan bir politikaya dönüşmektedir.²⁷³ Ancak Almanya'nın bu yeni Doğu Politikasının Avrupa ile ne kadar uyumlu ve ne kadar başarılı olacağını bize gelişmeler ve ilerleyen bölümler gösterecektir.

²⁷⁰ Christian Wipperfürth, “Außenminister Frank Walter Steinmeier; Eine gute Nachricht für die deutsch-russischen Beziehungen”, (evrimii) <http://www.cwipperfueth.de/2013/12/aussenminister-frank-walter-steinmeier-eine-gute-nachricht-fuer-die-deutsch-russischen-beziehungen/>, 14.12.2013.

²⁷¹ Jochen Hippler, “Perspektiven der Internationalen Politik im 21. Jahrhundert. Rahmenbedingungen Deutscher Außenpolitik”, **Aus Politik und Zeitgeschichte**, 10/2012, s.32.

²⁷² Kai Olaf Lang, “Polen und der Osten. Polens beziehungen zu Russland, Belarus und der Ukraine in kontext europäischer Ostpolitik”, **SWP-Aktuell**, 2005/22, Mai/ 2005, s.7.

²⁷³ İris Kempe, “Eine Neue Ostpolitik”, **C.A.P. Analyse**, München, Bertelsmann Forschungsgruppe Politik, Ausgabe 2, Mai 2006, s.4.

Bu nedenle ilerleyen bölümlerde üzerinde duracağımız politik başlıklar bize bu tür bir ilişkinin, aynı zamanda bir güvensizlik faktörü olan, Rusya ile olan bağımlılık ilişkisine nasıl etki ettiğini gösterecektir. Yine bu tür bir ilişkinin Avrupa'nın ortak norm ve değerlerinin bölgede yerleşmesi ve iççelleşmesinin önünü ne kadar açacağı, bunun Avrupa'nın Doğusunda yeni ortaklıklar etrafında Avrupa bütünleşmesine nasıl bir katkı sağlayacağını görmemizi sağlayacaktır.

2.ALMANYA’NIN DOĞU POLİTİKASI KAPSAMINDA MERKEZİ VE DOĞU AVRUPA

Çalışmanın bu kısmında Almanya’nın Doğu Politikasında, Merkezi ve Doğu Avrupa’nın önemi üzerinde durulacaktır. Bu şekilde Almanya’nın bu ülkeler ile ikili ilişkileri ve buna bağlı olarak yaşadığı bir takım olumlu olumsuz gelişmelerin, Avrupa Bütünleşmesine nasıl bir katkı sağladığı dikkate alınmaya çalışılacaktır.

Bölge geçmişten beri Alman Dış Politikasında önemli bir yer tutmuş ve günümüzde de bu önemini korumaktadır. Nitekim Almanya hem bu ülkeler ile yakın bir komşuluk ilişkisi içindedir, hem de AB üyesi olan bu ülkeler ile, aynı işbirliği platformunda buluşmaktadır. Bu hali ile ikili ilişkilerini çok taraflı bir işbirliğine taşımak imkanına sahiptir.

Almanya, *“Avrupa’nın doğusuna giden yolun Almanya’nın da doğusundan geçmekte olduğu”* bilincindedir ve bu bilinç ile hareket etmektedir. Bu gerçek de Alman Dış Politikasında, MDA ve bölge ülkeleri ile iyi ilişkilerin ne denli önemli bir yer tuttuğunu, burada nasıl hassas bir denge kurulması gerektiğini bir kere daha ortaya koymaktadır. Başka bir ifade ile Almanya “Doğuya doğru“ attığı her adım bölge ülkelerinin beklenti ve endişelerini dikkate alıp, ona göre hareket etmek durumundadır. Rusya ile ilişkileri ise bunun en önemli başlığını oluşturmaktadır.

MDA deyince Almanya’nın öncelikli Ortağının Polonya olduğu gerçeği, çalışmanın bu bölümünde ağırlık noktasını Polonya’nın oluşturmaya sebep vermiştir. Bölgede yer alan diğer ülkeler her ne kadar Almanya ile yakın ikili ilişkiler içinde olsalar da, Polonya’nın anahtar konumda olması ve artık giderek bir bölgesel güç ve denge unsuruna dönüşmesi, onun konumunu farklı kılmıştır. Ancak Almanya’nın, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan ile geliştirdiği ilişkiler ya da karşı karşıya kaldığı tartışmalar da Avrupa’nın yeniden inşası ve bütünleşmesi sürecinde önemli tecrübeler ortaya koymuştur. Bu nedenle bu ülkeler üzerinde de durularak ikili ilişkilerin çok taraflı ilişkilerde nasıl yansıma bulduğu ve Alman Dış Politik söyleminin bölgede nasıl bir karakter ortaya koyduğu analiz edilmeye çalışılacaktır.

İfade edildiği gibi Polonya bu hali ile Almanya'nın Doğu Politikasında öncelikli bir yer tutmaktadır. Buna rağmen çalışmanın ilerleyen bölümlerinde Çek Cumhuriyeti ve Macaristan ile karşı karşıya kalınan bir takım sorun ve çözüm arayışları üzerinde de durulmuştur.

2.1. Almanya'nın Doğu Politikasında Polonya'nın Yeri:

Bugün Almanya-Polonya ilişkileri, basit bir sınır komşuluğunun ötesine geçmiş, “Stratejik Ortaklığa” dönüşmüştür. Ancak buna rağmen ikili ilişkiler hala, bir takım meselelerin gölgesinde kalmaktadır. Bu gerçek de tarafların tam olarak ortak hareket edememesine sebep olurken, bir şekilde Avrupa Bütünleşmesine zarar vermektedir.

Özellikle iki devletin ilişkilerinin II. Dünya savaşının enkazı üzerine inşa edilmiş olması ikili ilişkilerde hala geçmişin katı ipoteğinin devam etmesine sebep vermektedir. Bu gün hala geçmişten kaynaklanan bir takım meseleler taraflar arasında tam olarak çözüm bulmamıştır. Potsdam Konferansı sonrasında yerinden edilen Almanlar için kurulması ön görülen anıt ve merkez, ikili ilişkilerde önemli bir tartışma konusunu oluştururken, yine II. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşananlar için talep edilen “Tazminat” de yakın zamana dek ikili ilişkilerde önemli bir sorun olmaya devam etmiştir. Bu nedenle Almanya ve Polonya ikili ilişkilerinde geçmişten kaynaklanan meselelerin ortaya konulması, son derece önemlidir.

Almanya, Polonya için önemli bir ortak ve denge unsurudur. Özellikle Avrupa'nın son zamanlarda yaşadığı Mali ve Borçlanma Krizlerinde Almanya'nın yanında yer almış, ona destek vermiştir. Ancak Almanya aynı zamanda da Polonya için önemli bir endişe konusu olmaya devam etmektedir. Bu endişenin temelini oluşturan ise Almanya'nın yoğun bir enerji bağımlılığına sebep vermesi, bu şekilde de Rusya'nın bölgede hegemonya kurmasına izin vermesidir. Bu nedenle iki ülkenin Euro Krizi sırasında ortaya koydukları ortak tutum kadar, Enerji Politikasında sergiledikleri farklı yaklaşım, ve bunları besleyen endişe ve hassasiyetleri ortaya koymak Avrupa'nın geleceği tartışması açısından faydalı olacaktır. Yine aynı şekilde son dönemde giderek daha fazla tartışılan Ukrayna meselesine bakışlarını ortaya koymak tarafların karşılıklı beklenti ve endişelerini anlamamız ve bu şekilde Bütünleşmiş Avrupa düşüncesine yükledikleri misyonu çözmemizde bize yardımcı olacaktır.

Polonya'nın Almanya karşısında yaşadığı endişeler, ya da ikili ilişkilerin daha geniş boyutlu bir işbirliğinin geliştirilmesi konusunda yetersiz kalması tarafları yeni arayışlara itmiştir. Weimar Üçgeninin yeniden canlandırılması, Alman-Fransız-Polonya İşbirliğinin, Avrupa'ya dinamizm kazandırabileceği düşüncesi yeniden telaffuz edilmeye başlanmıştır. Bu nedenle Weimar Üçgeni canlandırılması çerçevesinde yaşanan tartışmalar, bize ikili ilişkilerin çok taraflı bir işbirliğine taşınması suretiyle, Avrupa bütünleşmesine nasıl bir katkı sağlayabileceğini gösterecektir. Yine tarafların Avrupa'nın geleceği için son derece önem arz eden ODGP inşasına nasıl baktıkları, bu konuda nasıl bir tutum içinde oldukları son derece önemlidir. Bu nedenle çalışmanın ilerleyen bölümünde tarafların ODGP'a ilişkin yaklaşımları üzerinde durulmuş ve ikili ilişkilerdeki başarının burada da ortaya konulup konulamayacağı tartışılmıştır. Bu tartışma bize aynı zamanda Alman dış politikasında giderek değişen söylem ve tartışmaları ortaya koyacaktır. Bu şekilde de, *“Alman dış politikası süreklilik karakterini yitiriyor ve giderek sivil güç olmak iradesini terk mi ediyor”* sorusunu anlamamıza ve ona cevap bulmamıza katkı sağlayacaktır.

Almanya ve Polonya günümüzde bulundukları bölgenin en önemli iki aktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle Almanya ve Polonya işbirliği olmadan Avrupa'nın doğusunun yeniden inşa edilmesi nerdeyse mümkün değildir. Ancak, Almanya Polonya ilişkileri tartışmaya açıldığında temel soru şu olmaktadır: *“Avrupa Politikası kapsamında bir Almanya-Polonya İşbirliği/Ortaklığı ve çıkar birliği kurmak gerçekten mümkün müdür.”*

Gelişmeler her iki ülkenin de NATO ve AB üyeliklerine rağmen hem Avrupa hem de dünya politikasında zaman zaman farklı çıkar algılamaları içinde olduğunu ortaya koymuştur. Irak Savaşı, Baltık Boru Hattı, Polonya'nın ABD Roketsavar Sisteminde (Ballistic Missile Defence-BMD) yer alması tartışmaları, Almanya ve Polonya arasındaki dış ve güvenlik politikasında ciddi bir söylem ve beklenti farkı olduğunu ortaya koymuştur. Bir tarafta Almanya, Rusya ve BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu) ülkeleri ile ilişkileri uğruna Polonya'nın endişe ve beklentilerini görmezden gelmekle eleştirilmektedir. Diğer taraftan ise Polonya'nın Irak Savaşı sırasında ABD ile içine girdiği, ancak ne politik ne de ekonomik sonuçlar getirmeyen

ittifak ilişkisi de taraflarda derin şüphelere sebep vermiştir. Buna ek olarak geçmişten kaynaklanan sorunlar da ikili ilişkilere zaman zaman gölge düşürmektedir. Dikkat çekici olan bir başka gerçekte de Almanya Polonya ilişkileri söz konusu olduğunda doğrudan ya da dolaylı olarak Rusya'nın da bu tartışmalara dahil olduğudur. Özellikle Polonya geçmişten gelen tecrübelerin de etkisi ile Rusya'ya karşı bir tehdit algısı içindedir ve bu onu bir güvenlik garantisi aramaya itmiştir. Polonya her şeyden önce NATO ve AB Üyelikleri vasıtası ile Batı ve Doğu arasında sıkışmak istemediğini net olarak ortaya koymuştur.²⁷⁴

Polonya'nın bu geleneksel Rusya kaygısı Batıda zaman zaman bir tür fobi, paranoya ya da histeri olarak algılanmıştır. Bu tür bir tehdit yaşamayan Almanya ise, Rusya'yı bölgede güç sahibi bir aktör ve ekonomik bir ortak olarak görülmüştür. Ama ortak kaygı ve çıkarlar, var olan farklı algılamalara rağmen, Almanya Polonya ilişkilerinde de bir yakınlaşma nedeni olmuştur.

2.1.2. Almanya Polonya Arası Tarihi Sorunlar:

Almanya Polonya ilişkilerine gölge düşüren en önemli unsurlardan biri tarihten kaynaklanan sorunlarıdır. Bunlar her iki tarafta da var olan düşman algısını hala canlı tutmakta her şeyden önce de var olan diyalog sürecine zarar verebilmektedir. Tartışmaların, iki tarafın insani değerlerini masaya yatırması, hatta zaman zaman, “kurbanı” birden “canı” hale getirebilecek kadar güçlü olması, evrensel değerlerin yerleştirilmek istendiği bir dönem ve coğrafyada bunun etkisini daha da net olarak ortaya koymaktadır.

Almanya'nın büyümesi, her defasında Polonya'nın Avrupa haritasından yok olması demek olmuştur. Almanya'nın 1.Eylül 1939 tarihinde Polonya'ya girişi ile II. Dünya Savaşı başlamış, 17 Eylül 1939 da Kızıl Ordu Polonya'nın doğu topraklarını işgal etmiştir. Buna ek olarak imzalanan Hitler-Stalin Paktı ile bir kere daha iki büyük güç kendi çıkarları uğruna Polonya'yı yok saymışlardır. Bu şekilde Polonya'da geçmişten beri var olan “Düşman Alman” algısı hala bir şekilde iç ve dış politikada

²⁷⁴ Florian Wassenberg, “*Im Osten nichts Neues: Russland in der Polischen Bedrohungsanalyse*”, *Deutschland und Polen-Die Europäische und Internationale Politik*, (Hrsg.) Thomas Jäger, Daria.W.Dylya, Wiesbaden, VS Verlag Sozial Wissenschaften, s.239-259.

yansıma bulmaktadır. Almanya 8 Mayıs 1945 yılında teslim olmuş ve savaş bu şekilde son bulmuştur. Ancak özellikle savaşın son dönemine doğru bölgede yaşayan Alman nüfusun maruz kaldığı zorunlu göç, sürgün ve mallarına el konulması politikalara hala belleklerde canlılığını korumakta ve bu şekilde bir takım tartışmalara sebep vermektedir.

II. Dünya Savaşı travmasının hala bir şekilde varlığını sürdürmesi her şeyden önce tarafların hala geçmişe dayalı bir diyalogu tam olarak kuramadıklarını ortaya koymaktadır. Bir taraftan işgalci Alman Ordusunun terörü, diğer yandan savaşın bitimi ile bölgede yaşayan Alman nüfusun maruz kaldığı tehcir ve sürgün politikası bu tartışmanın çekirdeğini oluşturmaktadır. Dikkat çekici olan bu konuların özellikle derin ekonomik ve politik çıkmazlarda daha fazla gündeme gelmesi ve oluşan uçurumu daha da artırmasıdır. Bu hali ile de tarihi sorunların çözümü adeta bir amaçtan ziyade birer araç olarak karşı tarafa karşı kullanılmaktadır.

Örneğin özellikle hem Rusya, hem de AB karşıtı Kaczynski, sık sık Polonya’da var olan Almanya ön yargısını kullanarak bunu iç politik bir malzeme haline getirmiştir. Bunu yaparken de sarıldığı temel malzeme Alman işgali ve bunun açtığı yaralar olmuştur.²⁷⁵

Buna karşılık bir taraftan Erika Steinbach başkanlığındaki, **Sürgün Almanlar Birliği** (Bund Deutscher Vertriebene-BdV) yıllardan beri kurmak istediği “Sürgün Anıtı ve Merkezi Projesi”, diğer taraftan da, Alman nüfusun mallarının iadesi ve tazminat talebi ile Polonya’ya dava açan “**Preußische Treuhand**”, bu tartışmaları canlı tutmaktadır.

Bu tartışmalar da tarafların geçmişi tam olarak hazmedemediğini tam bir ortaklık kurmaktan uzak olduklarını ortaya koymaktadır. Bu hali ile de tarihten gelen bu tartışmalar ikili ilişkilerde en az Güvenlik ve Enerji politikası kadar önemli bir yer tutmakta, demokrasi, hukuk devleti ve insanı değerlerin de dikkati alındığı bir dönemde dış politikanın oluşumunu etkilemektedir.

²⁷⁵ Thomas Jäger, “Deutschland und Polen als Nachbarn in der EU”, (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/geschichte/zeitgeschichte/deutsch-polnische-beziehungen/39763/nachbarn-in-europa?p=all> 20.01.2014.

2.1.2.1. Tarihi Arka Plan ve Yerinden Edilen Almanlar:

Polonya her ne kadar Hitler karşıtı koalisyonun en önemli üyelerinden biri olsa da savaşın son bulması Polonya için bir zaferle sonuçlanmamıştır. Özellikle Yalta Konferansında oluşan düzende Polonya topraklarının batıya kaydırılması tarihi meselelerin temelini oluşturmuştur. SSCB inisiyatifi olan bu düşünceye batılı diğer müttefikler destek verirken Londra'daki "Sürgün Hükümete" danışılmamıştır. Aynı zamanda önemli bir toprak kaybı anlamına gelen Polonya topraklarının batıya kaydırılması her şeyden önce beraberinde zorunlu bir iskan politikasını getirmiştir. Polonya'nın artık SSCB kontrolüne giren doğu topraklarında (sonrasında Batı Ukrayna) yaşayan 1.5 milyondan fazla kişi, Polonya içlerine ya da o güne dek Almanların yoğun olarak yaşadıkları kuzey ve batı topraklarına yerleştirilmiş/göç etmek zorunda kalmışlardır.

Söz konusu bu zorunlu iskan politikası aynı zamanda Ukraynalı, Beyaz Rus ve de Litvanyalıları da kapsamıştır. Bu şekilde iki savaş arası dönemde milliyetçilerin savundukları, **"Homojen nüfuslu bir Polonya"** düşüncesinin gerçekleştirilmesi konusunda önemli bir adım atılmıştır.²⁷⁶ Yaygın düşünce asırlar süren Alman hakimiyeti sonrasında bu eski Polonya topraklarının yeniden asıl sahiplerine geri döndüğü ve bunun meşru bir hareket olduğudur. Giderek iktidar sahibi olan komünistler bu politikalarına Alman işgali sırasında yaşananlara bağlı olarak oluşan Alman karşıtı düşüncelerle meşruiyet katarken, olası bir Alman yayılmasının tek teminatı olarak Sovyetler ile ittifak kurmak olduğu ileri sürülmüştür.

Buna karşılık yaklaşan Kızıl Ordusu tehdidine rağmen bulundukları toprakları henüz terk etmemiş olan Alman nüfus, Potsdam Konferansı maddelerine bağlı olarak, Silezya, Pomeranya, Batı Prusya ve Doğu Brandenburg'u terk etmek zorunda bırakılmışlar, batıya Almanya'ya sürülmüşlerdir.

1945 yazında Potsdam'da bir araya gelen Hitler karşıtı Koalisyon üyeleri Potsdam Konferansında savaş sonrası yeni durum konusunda fikir birliğine varmışlardır. Buna

²⁷⁶ Andreas Mix, *"Langer Schatten: Der Umgang mit dem Zweiten Weltkrieg und seinen Folgen in Polen und Deutschland"*, (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/geschichte/zeitgeschichte/deutsch-polnische-beziehungen/39760/umgang-mit-der-geschichte?p=all>, 21.01.2014 .

göre Oder ve Lausitzer Neisse Nehirlerinin doğusunda kalan topraklar Polonya yönetimine Doğu Prusya'nın kuzey toprakları da SSCB yönetimine bırakılırken, Polonya, Çekoslovakya ve Macaristan'da (Doğu Avrupa'da) yaşayan Alman nüfusun **“insani koşullar”** içerisinde batıya iskanı öngörülmüştür. Bu bağlamda 10 milyon üzerinde insanın tüm taşınmazlarını terk etmek durumunda bıraktıkları (Sürgün Almanlar Birliği açıklamalarına göre 12.5 milyon²⁷⁷) bunların batıya sürüldüğü ve bu esnada yaklaşık 473.000 kişinin hayatını kaybettiği (kötü hava koşulları, maddi ve manevi tecavüzler, bombardımanlar) tespit edilmiştir.

Yaşanan bu zorunlu göç/sürgün politikası, savaş sonrasında, Almanya-Polonya ilişkilerine damgasını vurmuştur. Almanya dört müttefik tarafından işgale uğrayıp 1949 yılında iki ayrı devlete bölününce söz konusu meseleye bakışın da farklı olduğunu görmekteyiz. Başka bir ifade ile farklı blok ve ideolojik yaklaşımlar içinde olan tarafların meseleye bakışı da farklı olmuştur.

Doğu Almanya, SSCB baskısı ile 1950'li yılların başından itibaren Doğu Avrupa ile yüzeysel de olsa ilişki içine girerken, Görlitz Sözleşmesi ile Oder Neisse Hattını Polonya'nın batı sınırı olarak tanımıştır. Buna bağlı olarak da doğuda terk edilen topraklar ile ilgili tazminat talebinden feragat etmiştir. Aynı zamanda Doğu Almanya'da, Sürgün Almanların faaliyetlerine izin verilmemiş ve bu kimselerin Sosyalist sistem içerisinde eritilmesi politikası izlenmiştir.

Batı Almanya için hedef Batı ile bütünleşmek ve komünizm karşıtı blok içinde yer almak olmuştur. Aynı zamanda da Potsdam Konferansı ile Polonya yönetimine giren eski doğu topraklarının statüsünü ve artık Polonya'nın batı sınırını oluşturan Oder-Neisse Hattını uzun süre tanımamıştır. Batı Almanya topraklarına yerleşen sürgün Almanlar burada hızlı bir şekilde örgütlendikleri gibi Federal Almanya bunların bu yöndeki girişimlerine destek de vermiştir. Bu maksatla Federal hükümet bünyesinde 1949 yılında “ Sürgün, Mülteci ve Savaş Mağdurları Bakanlığı” kurulmuştur. 1950 yılına dek 7.6 milyon kişi Batı Almanya topraklarına yerleştirilirken, sürgünler 1949 yılında eyaletler düzeyinde, Sürgün Almanlar Merkez Konseyi adı altında örgütlenmişler bunu 1949 yılında federal düzeyde “Tehcir Edilen Almanlar Merkez

²⁷⁷ <http://www.bund-der-vertriebenen.de/derbdv/historie-1.php3>, 12.01.2004.

Teşkilatı” (Zentralverband der Vertriebenen Deutschen-ZvD) adı altında örgütlenmeleri izlemiştir. 1950 yılında “**Yurt Şartını**”²⁷⁸ kabul eden Sürgün Almanlar bu şekilde ilk ciddi politik açıklamalarını yaparak her türlü intikam ve hesaplaşma duygusundan feragat ettiklerini açıklamışlardır.. Federal Almanya düzleminde faaliyette bulunan tüm Sürgün Alman Örgütlenmeleri, 1951 Bund Deutscher Vertriebenen (BdV) Almn Sürgünler Birliği adı altında toplanmışlar ve bu şekilde Zentralverband der Vertriebenen Deutschen (ZvD) Sürgün Almanlar Merkezi Birliği lağvedilmiştir.²⁷⁹ Söz konusu bu dönem ile beraber özellikle Almanya-Doğu Avrupa ilişkileri söz konusu olduğunda sık sık varlıklarını ortaya koyan organizasyonlar uzun yıllar Polonya Almanya sınırının tanınmaması konusunda çaba sarf etmişlerdir.

Batı Almanya 1960’ların sonu ve 1970’lerde Yeni Doğu Politikası çerçevesinde ve özellikle imzalanan “Doğu Sözleşmeleri” vasıtası ile SSCB ve Doğu Avrupa ile bir uzlaşma ve yakınlaşma politikası izlemiştir. Bu anlamda bu yeni politikanın en önemli sonuçlarından biri Federal Almanya’nın, Doğu Sözleşmeleri kapsamında savaş sonrası yeni düzeni tanımış olmasıdır. Ancak bu, savaş sonrasında Federal Almanya’da faaliyetlerine izin verilen Sürgün Alman Derneklerinin kolay hazmedemeyeceği bir gelişme olur. Hatta bu dernekler 1980’li yılların sonuna dek kaybedilen/terk edilmek zorunda bırakılan doğu topraklarına yönelik taleplerinde ısrar etmişlerdir. Ancak Doğu Sözleşmelerine yönelik bu muhalif tavır, bir şekilde bu derneklerin hükümetler nezdinde destek kaybetmelerine ve o güne dek içinde yer aldıkları politik sistemden dışlanmalarını da beraberinde getirmiştir.²⁸⁰

Bunun bir sebebi Yeni Doğu Politikası çerçevesinde Almanya’nın doğulu komşuları ile yeni bir diyalog arayışında olmasıdır. Almanya başta Polonya olmak üzere, MDA ile yeni ilişkiler geliştirmekten yana bir tavır içindedir. Bir diğeri nedeni de 1960’lı yıllardan itibaren Federal Almanya’da, II. Dünya Savaşına yönelik kolektif hafızada farklı konuların öncelikli olarak yer almaya başlamasıdır. Almanya için II. Dünya

²⁷⁸ Metnin tamamı için bkz. <http://www.bund-der-vertriebenen.de/derbdv/charta-dt.php3>

²⁷⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.bund-der-vertriebenen.de/derbdv/historie-1.php3>.

²⁸⁰ Andreas Mix, “Langer Schatten: Der Umgang mit dem Zweiten Weltkrieg und seinen Folgen in Polen und Deutschland”, (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/geschichte/zeitgeschichte/deutsch-polnische-beziehungen/39760/umgang-mit-der-geschichte?p=all>, 21.01.2014.

Savaşı geçmişi daha çok, Yahudi Soykırımı ve Almanların Nasyonal Sosyalizmin yükselişindeki kolektif sorumluluğu konusuna yoğunlaşmıştır. Bu hali ile Sürgün Almanlar meselesi ve geride bırakılan topraklar/tazminat meselesi Doğu Politikasının da etkisi ile giderek resmi politikada daha az telaffuz edilir olmuş ve daha çok belli bir kesimin sarıldığı bir konu olmuştur.

Ancak insani değerlerin Alman dış politikasında giderek daha fazla telaffuz edilmeye başlandığı ve de “Yeni Avrupa’nın” bu değerleri esas alarak şekillendirilmesi gerektiğinin ileri sürüldüğü 1990’lı yıllar ile beraber sivil Alman halkın da Nasyonal Sosyalizmin mağdurları arasında olduğu dşnncesinin giderek daha fazla tartışılmıştır. Bu da, geçmişteki bombalanan Alman kentleri kadar, terk edilmek zorunda kalan doğu topraklarından sürülen Almanlar meselesinin yeniden canlanmasını beraberinde getirmiştir. Gerek medya gerek kamuoyunda bu yönde yeni tartışmalar ve dokümanlar ortaya konulmuştur. Aynı zamanda 1998 yılından beri Sürgün Almanlar Birliği’nin Başkanlığını yapan Erika Steinbach tarafından başta olmak üzere, bu yönde yapılan bir takım açıklamalar, Almanya-Doğu Avrupa ilişkilerinde söz konusu tarihi sorunlar olduğunda geçmişin hayaletinin her iki tarafı hala esir aldığını göstermiştir.

2.1.2.2. Preuşische Treuhand ve Tazminat Talebi:

Almanya-Polonya ilişkilerinde geçmişten kaynaklanan sorunlardan biri tazminat meselesidir. Bir taraftan geçmişteki doğu topraklarını terk etmek durumunda kalan Almanların Polonya’dan talep ettikleri tazminat, öte taraftan ise Polonya devletinin II. Dünya Savaşında Naziler tarafından tahrip edilen maddi ve manevi değerler için talep ettikleri tazminat günümüzde hala ikili ilişkilere derin etki etmektedir.

Polonya Parlamentosu (Sejm) 10.09.2004 tarihli oturumunda, savaşın sonunda Polonya’ya terk edilen topraklardan Almanya’ya kaçmak/iltica etmek zorunda kalan Federal Almanya yurttaşlarına uğradıkları maddi/manevi zarar ya da geride bıraktıkları taşınır/taşınmaz malları için her hangi bir ödeme yapmayı reddetmiştir. Buna karşılık aynı Parlamento, Almanya’nın II. Dünya Savaşı sırasında gerçekleştirdiği hukuk dışı uygulamalar için tazminat talebini oy birliği ile kabul

etmiştir. Buna gerekçe olarak da Polonya'nın o güne dek II. Dünya Savaşında uğradığı tahribata karşılık belli bir tazminat almadığı gösterilmiştir.

Bu gerçek de bize, her iki devlet hem NATO hem de AB üyesi olarak belli bir ortaklık bağı içinde olsalar bile tarihten kaynaklanan sorunların hala zaman zaman ikili ilişkileri zorladığını göstermektedir.

Her ne kadar her iki devlet karşılıklı olarak birbirinden tazminat talep etmemeyi garanti etmiş olsa da, Almanya'da faaliyette bulunan **“Preußische Treuhand”** (Prusya Yediyemini) adlı özel şirket statüsündeki oluşum, tazminat meselesi nedeniyle ikili ilişkilerde önemli bir tartışmaya sebep vermiştir. Bu hali ile Almanya-Polonya ilişkilerini tahrik eden konulardan biri geçmişteki doğu topraklarını terk etmek zorunda kalan sürgün Almanlar ve onların varislerinin günümüzdeki tazminat talepleri olmuştur.

Söz konusu tazminat meselesi uzun yıllar her iki devlet kamuoyunda çok fazla tartışılmayan, bir süreliğine unutulmuş gibi gözükse de adı verilen kuruluşun etkisi ile yeniden alevlenmiştir. Bu bağlamda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde Polonya'ya karşı açılan tazminat davası ile Polonya, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini ihlal etmekle suçlanırken, tartışma ikili ilişkilere tesir etmiştir.

Özel Şirket statüsünde olan ve merkezi Düsseldorf da bulunan, Rudi Pawelka başkanlığındaki Preussische Treuhand, 2000 yılında Ostpreußische Landsmannschaft (Doğu Prusya Yurttaşları Birliği) ve yandaşlarınca kurulmuştur. Kuruluş amacını, her şeyden önce Sürgün Almanların hakkını savunmak, olarak tarif etmektedir. Mülkiyet haklarının savunması ya da tazminat talep etmek amacı ile kurulan şirkete 2001 yılından beri Silezya Yurttaşları Birliği (Landsmannschaft Schlesien) de hissedar olmuştur. Bu da bize söz konusu oluşumun Sürgün Almanlar arasında giderek artan desteğini ortaya koymaktadır.

Potsdam Konferansının XIII. Maddesi, ***Polonya, Çekoslovakya ve Macaristan'da yaşayan Alman nüfusun, göç/tehcirin insani koşullar ve düzenlemeler çerçevesinde*** gerçekleştirilmesi gerektiğine işaret ederken, Alman tarafı, bunun Potsdam Konferansında getirilen düzenlemelere aykırı olarak zorbaca gerçekleştiğini

ve bu nedenle bir hukuk ihlalinin söz konusu olduğunu iddia etmiştir. Geçmişteki Doğu Topraklarından tehcir edilip mallarına el konanlar ile onların varislerinin haklarını savunduklarını ileri süren Preußische Treuhand her şeyden önce uluslararası hukuka aykırı olarak ve insanlık dışı muameleler ile el konulan malların iadesini talep etmektedir. Var olan bir adalet açığını kapatmak ve cevaplanmamış sorunları insan hakları çerçevesinde düzenlemek gerekçesi ile hareket ettiğini ileri süren Preußische Treuhand, 2006 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde Polonya aleyhinde 22 başvuru gerçekleştirmiştir.

Bu yöndeki taleplerini ortaya koyarken de geçmişte Doğu Polonya (bugünkü Ukrayna) topraklarından sürgün edilen Polonyalılar ile Kuzey Kıbrıs'ta yerlerinden edilen Rumları emsal olarak göstermektedir. Bu esnada özellikle Türkiye-Kıbrıs arasında önemli bir tazminat meselesi olduğuna dikkat çeken ve de Loizidou Davasını²⁸¹ emsal göstermeleri de meseleyi özellikle Türkiye açısından daha da önemli kılmaktadır.

BdV Başkanı Erika Steinbach, daha esnek bir yöntemle tartışmaya dahil olmuştur. Bir tarafta hiçbir şekilde bu yöndeki girişimlere destek vermediklerini, ifade ederken, öte taraftan ise “Ulusal bir Tazminat Yasası” vasıtası ile Sürgün Almanların geride bıraktıkları topraklardaki haklarının savunmasını yapmaktadır.²⁸²

Daha açık bir ifadeyle, önceleri bir takım açıklamaları ile Almanya-Polonya ilişkilerine olumsuz etkileyen Erika Steinbach, hiçbir şekilde tazminat taleplerinin arkasında olmadıklarını ve bu nedenle de taleplerini desteklemediklerini net olarak ortaya koymuştur.²⁸³ Sürgün Almanların büyük bir kısmının mallarının iadesi ya da tazminat talebinde olmadığını, zira yaşanan insanlık dışı uygulamaların maddi olarak telafisinin mümkün olmadığını, bu nedenle Almanya'nın doğulu komşuları ile kabul edilebilir ortak bir çözümden yana olduklarını belirtmektedir. Bu durumda da Sürgün Almanların büyük bir çoğunluğunu temsil etmeyen bu oluşumun da arkasında

²⁸¹ Titiana Loizidu adlı bir Güney Kıbrıs vatandaşı tarafından Türkiye aleyhine Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde kalan mallarını kullanamadığı gerekçesiyle açılan ve de Türkiye'nin ilk kez bir Güney Kıbrıs vatandaşına tazminat ödemeyi kabul etmesi ile tazminat ödemek zorunda bırakan dava.

²⁸² Jan von Bröckel, “*Entschädigungsforderungen an Polen-Entschädigungszahlungen an Polen ?*”, (çevrimiçi), <http://www.janvonbroeckel.de/politik/entschaedigunganpl.html>, 20.02.2012,

²⁸³ <http://www.bund-der-vertriebenen.de/presse/index.php3?id=102>, (çevrimiçi) 12.02.2014.

olmadıklarını, bu meselenin çözümün de ancak iki devlet arasında gerçekleştirilebilir olduğunu savunmuştur.

Ancak buna rağmen Erika Steinbach, 1952 tarihli Yükümlülüklerinin Dağılması Yasası (Lastenausgleichsgesetz-LAG) ve de 1994 tarihli Sürgünlere Mali Yardım Yasasına (Vertriebenzuwendungsgesetz- VZG) atıfta bulunmaktadır. Söz konusu bu yasalarda Sürgün Almanların mülkiyet ve tazminat haklarının korunduğuna işaret etmektedir. Yine aynı şekilde Almanya ve Polonya arasında imzalanmış olan, ne Sınır Sözleşmesinde, ne Doğu Sözleşmelerinde, ne de Komşuluk Sözleşmelerinde mülkiyet meselesinin tartışmaya açılmadığı ve de her hangi bir feragatin söz konusu olmadığını da eklemektedir. Hatta bu konudaki düşüncesini “*Söz konusu mallar bana ait değil diye başkalarının mülkiyet hakkından feragat etmek hakkına sahip değilim. Söz konusu meselenin çözümü Berlin değil Varşova’dır*”²⁸⁴ derken, Sürgün Almanların geçmişten kaynaklanan haklarını savunmaya devam etmektedir. Hatta ona göre, Preußische Treuhand gibi bir oluşumun ortaya çıkmış olması bile, bu meselenin çözülmemiş olduğunu ortaya koymaktadır. Sürgün Almanların uğradıkları savaş zararlarının telafi edilmesine, 1952 tarihli, Yükümlülüklerin Dağılması Yasası²⁸⁵ (Lastenausgleichsgesetz-LAG) hukuki zemin yaratmaktadır.

Buna karşılık tartışmanın asıl aktörü, özel şirket statüsündeki Preussische Treuhand, resmi çevrelerce hiçbir destek almamıştır. Gerek ilk kurulduğu yıllarda Şansölye Gerhard Schröder, gerekse onun halefi Angela Merkel sık sık tazminat talepleri söz konusu olduğunda, Almanya-Polonya ilişkilerine gölge düşüren bu oluşumun hiçbir şekilde hükümet tarafından desteklenmediğini açıklamak durumunda kalmışlardır. Eski Başbakan Gerhard Schröder 01.08.2004 tarihinde, Varşova Gettosu İsyanı yıldönümü vasıtasıyla yaptığı açıklamada, hükümetin hiçbir şekilde geçmişteki mülk sahiplerinin tazminat taleplerine destek vermediklerini ifade etmiştir.²⁸⁶ 2004 yılında Polonya’da yaptığı bir başka açıklamada, hiçbir şekilde mülkiyetin iadesi konusunda

²⁸⁴ “*Bund der Vertriebenen:Entschädigungsfrage in Polen*”, **Kölner Stadt Anzeige**, 29.07.2004.

²⁸⁵ Karl Döhring, Bernd Josef Fehn, **Jahrhundertschuld-Jahrhundertstühne**, München, Olzog Verlag, 2001, s.142,

Jan von Bröckel, “Entschädigungsforderungen an Polen-Entschädigungszahlungen an Polen?”, (çevrimiçi), <http://www.janvonbroeckel.de/politik/entschaedigunganpl.html>, 20.02.2012.

²⁸⁶ Friedrich Leidinger, “*Ein Dunkler Schatten*”, (çevrimiçi), <http://www.polen-news.de/puw/puw79-08.html>, 20.01.2014.

talepte bulunmayacaklarını ve bireysel başvuruların arkasında olmadıklarını açıklayarak Polonya tarafını rahatlatmaya çalışmıştır. Angela Merkel, bu tür bir talebin resmi çevrelerce desteklenmediğini ifade ederken, Federal Hükümetin Almanya-Polonya İlişkileri Koordinatörü Gesine Schwan, tüm politik güçlerin bu tutuma mesafeli durduklarını ve kendilerini bağlamadığını belirtmiştir.²⁸⁷

Konu Alman kamuoyunda fazla dikkat çekmezken, özellikle Lech Kaczynski döneminde Polonya kamuoyunda önemli tartışmalara sebep vermiştir. Tazminat talebi, Polonya tarafında her şeyden önce Almanya-Polonya ilişkileri için ciddi bir tehdit olarak algılanmıştır. Kaczynski'nin **“Sürgün Almanların, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde açacakları davalar, Avrupa da son derece tehlikeli mekanizmaların devreye girmesini beraberinde getirecek ve belli bir dengenin bozulmasına sebep verebilir”**²⁸⁸ “ şeklindeki açıklaması Varşova Yönetiminin bu durum karşısındaki rahatsızlığını ve konunun Avrupa bütünleşmesine nasıl etki edebileceğini ortaya koymaktadır.

Jaroslav Kaczynski gelişmeyi bir şekilde Alman tarihinin yeniden yazılması girişimi ve ulusalcı ideolojinin yeni bir yaklaşımı olduğunu ileri sürerken aynı zamanda Alman hükümetini yeterince inisiyatif kullanmamakla eleştirmektedir. Polonya Devlet Başkanı Alexander Kwasniewski, *“Şayet günümüzde Almanlar, Wroclaw (Almanca Breslau) Gdansk (Almanca Danzing) ya da Polonyalılar Berlin’de de bir ev ya da emlak satın almak istiyorlarsa bu AB iç pazarı düzenlemelerinin getirdiği imkanlar dahilinde gerçekleşmektedir. Yoksa onlara tanınan geçmişten kaynaklanan bir hak değildir.”* şeklindeki sözleri ile de AB çatısı ve Avrupa’nın ortak değerleri altına taşınan bu ikili meseleye yönelik tavrını ortaya koymuştur.

²⁸⁷“Polen und Deutsche kritisieren Preußische Treuhand”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 16.02.2006.

²⁸⁸ “Entschädigung-Vertriebene reichen Klage gegen Polen ein”, (çevrimiçi), <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/entschaedigung-vertriebene-reichen-klage-gegen-polen-ein-a-454745.html>,

“Polen und Deutsche kritisieren Preußische Treuhand”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 16.02.2006.

Yine Dışışleri eski Bakanı Wladyslaw Bartoszewski'nin, "*Almanlar tazminat talep ediyorlarsa, ABD, İngiltere ve SSCB'nin yasal varisine başvursunlar*"²⁸⁹ derken Potsdam Konferansı düzeni ve onun mimarlarına atıfta bulunarak meselenin muhatabının Polonya değil müttefikler ve Almanya olduğuna işaret etmiştir. Bundan öte her iki yaklaşım da bize Polonya tarafının savaş sonrasında, bir takım antlaşmalar, uluslararası sözleşmeler ve Parlamentoların onayı ile oluşturulan statünün hiçbir şekilde tartışmaya açılmamasından yana olduğunu ortaya koymaktadır. Başka bir ifade ile Polonya tarafının bu konudaki statükocu yaklaşımını sergilemektedir.

Polonya'da yayınlanan Rzeczpstpolitia adlı gazeteğe göre, Polonya'yı terk etmek durumunda kalan Almanlar ve mirasçılarının Polonya'ya karşı açtıkları kişisel tazminat talepleri 19 milyar Euro'ya ulaşmıştır.²⁹⁰ Preußische Treuhand'ın kurulmasına bir tepki olarak "*Polnische Treuhand*" (Polonya Yediemini) kurduklarını ifade eden muhafazakar-milliyetçi eğilimli siyasetçi Dorota Arciszewska-Mielewczyk, *Dziennik (Cumartesi) Gazetesine* yaptığı açıklamada, Almanların etik olarak her hangi bir tazminat talebinde bulunmak hakkına sahip olmadıklarını, bu yöndeki taleplerini geri çekmeyecek olurlarsa, II. Dünya Savaşında Alman zulmüne uğramış olan 15 milyon Polonya'nın varislerinin de Alman hükümetine karşı bireysel başvurularda bulunacaklarını ileri sürmüştür.²⁹¹ Bu ve benzeri açıklamalar da bize olayın ikili kamuoyunda nasıl bir politik baskı ve misilleme aracına dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Başka bir ifade ile konuya pragmatist bir yaklaşımla yaklaşan tarafların konuyu olası bir rövanş aracı olarak kullanılabileceğini göstermektedir.

Bu arada üzerinde durulması gereken bir mesele de söz konusu kimselerin tümünün Batıya tehcir edilmediği bunların bir kısmının da kendi rızaları ile yaklaşı Kızıl Ordu korkusu ile Batıya kaçtıklarıdır.

²⁸⁹ "*Vertriebene verklagen Polen: Kaczynski ernsthafte gefahr für die beziehungen zu Deutschland*", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 15.06.2006.

²⁹⁰ "*Danzinger Erklärung. Flucht und Vertreibung neu bewerten*", (çevrimiçi), <http://www.faz.net/aktuell/politik/danziger-erklarung-flucht-und-vertreibungen-neu-bewerten-1132731.html>, 10.02.2014.

"*Vertriebene fordern entschädigung*", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 29.02.2003,

²⁹¹ "*Vertriebene verklagen Polen: Kaczynski ernsthafte gefahr für die beziehungen zu Deutschland*", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 15.06.2006

Bu arada konuya ilişkin oluşan bir soru da Sürgün Almanların tazminat taleplerinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine uygu olup olmadığıdır. Sözleşmenin 1950 tarihinde kabul edilmiş olması ancak Polonya üzerinde ancak 1994 yılında bağlayıcılık kazanması bu yöndeki taleplerin geçersiz kılmaktadır.²⁹² Bu nedenle de taraflar savaş yıllarında gerçekleşen bir hak ihlaline yönelik hak arayışlarını Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine dayandıramamışlardır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, mülkiyet haklarının ihlali gerekçesi ile açılan davaların tümünü (toplam 23 dava açılmıştır.) reddetmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, davalar reddederken, bugünkü Polonya devletinin o dönem Almanya egemenliğinde olan bu topraklar üzerinde hiçbir yasal kontrol ve yetki sahibi olmadığını ve bu nedenle söz konusu zorunlu göçlerden sorumlu olamaz kararına varmıştır. Davacı tarafın, Alman nüfusun, 19.10.1944 tarihinden itibaren Polonyalı yetkilerin zoru ile bulundukları toprakları ve mallarını terk etmek durumunda bırakıldıklarını iddia ettiği davalar düşmüştür. Aynı zamanda da ileri sürülen, Polonya bu dönemden sonra mülkiyetin iadesi ve de durumun iyileştirilmesi konusunda hiçbir yasal girişimde bulunmamıştır, şeklindeki iddia da reddedilmiştir.

Söz konusu kararda İnsan Hakları Sözleşmesini imza atan tarafların, sözleşmenin akdedilmesi öncesinde gerçekleştirilen mülkiyete el konulması işlemlerinden sorumlu olmadığı karara varılmıştır. Karara varılırken, devletler mülkiyetin iadesine ilişkin koşulların belirlenmesinde hür iradeleri ile hareket edeceklerdir, prensibi ile hareket edilmiştir. Polonya Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini 1991 yılında imzalamış olduğu için de bu durumda herhangi bir yükümlülük altına girmemiştir.

²⁹²Burkard Hess, “Geschichte vor den Richter. Entschädigungsfrage im Deutsch-Polnischen Verhältnis”, **DGAP Analyse**, Januar 2005, Nr:1. , s.4.
Karl Döhring, Bernd Josef Fehn, “Jahrhundertschuld-Jahrhundertstühne”, München, Olzog Verlag, 2001, s.145.

Federal Alman hükümeti bu yöndeki kararı kabul ederken, Polonya tarafı bu şekilde iki devlet arasında önemli bir meselenin kesin bir çözüme ulaştığını eklemiştir.²⁹³ Nitekim Federal Hükümetin direktifi ile yapılan inceleme sonucunda varılan 2004 tarihli bilirkişi raporunda da Sürgün Almanların Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapacakları tazminat başvurusunun geçersiz olacağı tespitinde bulunulmuştur. Jochen Frohwein ve Polonyalı meslektaşı Jan Barcz, tarafından yazılan bilirkişi raporunda gerekçe olarak da bu tür bir başvurunun ancak Polonya'nın İnsan Hakları Sözleşmesini imzaladığı dönemden itibaren bağlayıcı olacağı eklenmiştir.²⁹⁴

Dikkat çekici olan bir gelişme ise Varşova, Alman tarafından bu yönde gelen talepleri bertaraf etmeye çalışırken, Polonya'da benzer amaçlı girişimlerin sınırın doğusu için tartışıldığıdır. Polonya'nın Bytom kentinde 2003 yılında kurulan bir dernek, Polonya'nın batıya kaydırılmasını içeren 1945 tarihli uluslararası sözleşmelerin hüküm dışı sayılmasını ve buna bağlı olarak da başta Ukrayna ve Beyaz Rusya olmak üzere bölge ülkelerinden geçmişte müsadere edilen/terk edilen mülkiyetler için tazminat talep etmiştir.²⁹⁵ **“Polonya'nın geçmişteki doğu topraklarından sürgün edilenler Derneği”** adı altında kurulan dernek her şeyden önce 1945 yılında bölgenin Sovyetler Birliğine bağlanması ile el konulan mülkiyetlerin iadesini savunmaktadır. Söz konusu dönemde imzalanan uluslararası sözleşmelerin geçersiz sayılması ve bağlayıcı olmadıklarının kabul edilmesi için yasal yola başvuracaklarını ve hukuk dışı olarak bölge topraklarını ve buradaki şahsi mülkiyet hakkına el koyan hukuk dışı uygulamalardan sorumlu devletlerden tazminat talep edeceklerini belirten dernek başkanı²⁹⁶ bu şekilde yeni bir tartışmaya da sebep olmuştur. Dahası o güne dek sınırın batısından gelen talepleri bertaraf etmeye çalışan Varşova hükümeti bu durumda ciddi bir ikilem ile karşı karşıya kalmaktadır.

²⁹³ “*Entschädigungsklagen gegen Polen: Preußische Treuhand scheitert vor Europäischem Gerichtshof*”, (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/entschaedigungsklagen-gegen-polen-preussische-treuhand-scheitert-vor-europaeischem-gerichtshof-a-583252.html>, 22.01.2014.

²⁹⁴ Tam metin için bakınız: Jan Barcz, Jochen Frowein, “*Gutachten zu Ansprüchen aus Deutschland gegen Polen in Zusammenhang mit dem Zweiten Weltkrieg*”, (çevrimiçi), http://www.zaerv.de/65_2005/65_2005_3_a_625_650.pdf, 22.01.2014

²⁹⁵ “*Polnische Ostvertriebene verlangen entschädigung*”, (çevrimiçi), <http://www.mitteuropa.de/polen08.htm>, 22.02.2014,

²⁹⁶ “*Der völkermord und die Kriegsleiden dürfen nicht vergessen werden, Einstige bewohner der ehemaligen polnischen ostgebiete gründen Vertriebenen verband*”, **Deutsche Welle Monitor Ost/Südosteuropa**, 10.10.2003,

Ancak konumuz açısında asıl önem arz eden husus, 1990'lı yıllar ile başlayan ve Polonya kamuoyunda etkili olan Sürgün Almanların durumu ve Batı/Kuzey Polonya'daki Alman kültürel mirasın korunmasına ilişkin tartışmanın her iki tarafça da suistimal edildiği, adeta bir şantaj aracı olarak kullanıldığı gerçeğidir. En önemlisi de her iki taraf söz konusu tartışmayı karşı tarafın beklenti ve endişelerini göz önünde tutmadan gerçekleştirmekte bu da karşılıklı bir güven bunalımının oluşuma sebep vermektedir. Bu da bize tarihten kaynaklanan bu ve benzeri meselelerin hala iki taraf arasında gerçek bir ortaklık oluşması için ciddi bir engel olduğunu göstermektedir.

2.1.2.3. Polonya'nın Almanya'dan Savaş Tazminatı Talebi:

İkili ilişkilere gölge düşüren bir diğer tazminat tartışması da Polonya tarafının son dönemde savaşta uğradığı maddi kayıplardan ötürü Almanya'dan talep ettiği savaş tazminatıdır. Belirtilmesi gereken Polonya Parlamentosunun (Sejm) Almanya'dan bu tazminat talebinin bir şekilde yukarıda yer verilen Preußische Treuhand taleplerine bir tepki olarak ortaya çıktığıdır.

Polonya eski Devlet Başkanı Lech Kaczynski, 2003 yılında henüz Varşova Belediye başkanı iken gerçekleştirdiği bir çalışmaya atıfta bulunmuştur. Söz konusu bu araştırmada, II. Dünya savaşı yıllarında Alman işgalinde tahrip edilen Varşova'nın uğradığı zararın tespit edildiği ve bu meblağın 45 milyar Euro²⁹⁷ değerinde olduğu komisyon raporu ile tespit edildiği belirtilmiştir.

Daha da dikkat çekici olan Polonya'nın savaş sırasında ölen 6 milyon kişi için savaş tazminatı talebinde bulunmuş olmasıdır. Jaroslaw Kaczynski, 2007 yılında **Financial Times**'a yaptığı bir açıklamada, savaş sırasında bunca kişi ölmeseydi Polonya nüfusunun 66 milyona ulaşabileceğini, bu durumda da Polonya'nın AB

²⁹⁷ *"Vertriebene verklagen Polen:Kaczynski ernsthafte gefahr für die beziehungen zu Deutschland"*, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 15.06.2006.

oylamalarında, başta Almanya olmak üzere, büyük nüfuslu ülkelerin gerisinde kalmayacağını ileri sürmüştür.²⁹⁸

Kaczynski'yi bu yönde düşünmeye iten Polonya'nın insani kaygılarından ziyade AB içerisinde büyük güçlerin gölgesinde kalmak kaygısı olmuştur. Daha açık bir ifade ile o dönemde tartışılan AB'nin yeni oylama mekanizmasına göre Fransa, Almanya gibi yüksek nüfuslu ülkelerin yükselen oy ağırlığı ile etki etmek gücü artarken, Polonya gibi nüfusu bunların gerisinde gelen ülkelerin bunların gerisinde kalabileceği endişesi bu yöndeki düşüncelerin temelini oluşturmuştur.

Ancak tartışma bir kere daha tarihi meselelerin ikili ilişkilerde nasıl bir baskı aracı olarak kullanıldığını bize göstermektedir.

Federal Almanya'ya yönelik bireysel tazminat talepleri ancak Alman yasalarının bunu tanınması durumunda söz konusu olmaktadır. Alman yasaları II. Dünya Savaşı uygulamaları sırasında maddi, manevi ve bedensel zarar görmüş olan kimselere tazminat ödenmesini öngörmektedir.

Bu bağlamda Federal Alman kanunlarında, savaşa bağlı bedensel sakatlanmalar için *Federal Emeklilik Kanunu*, (*Bundesversorgungsgesetz - BVG*), Zorunlu Göçler/Sürgün sırasında uğranılan maddi zararlar için, *Federal Yükümlülüklerin Dağılması Yasası* (*Lastenausgleichsgesetz - LAD*) ve de Nasyonal Sosyalizm kurbanları için *Federal Tazminat Yasası* (*Bundes Entschädigungs Gesetz - BEG*) şeklinde yasal düzenlemeler mevcuttur. Ancak tüm bu düzenlemelerin ortak yanı hiç birinin yurt dışında yaşayan mağdurlar için getirilmemiş olmasıdır.

02.08.1945 tarihli Potsdam Konferansı tazminatlar ile ilgili düzenlemeler getirmiştir. Söz konusu bu düzenlemeye göre her müttefik devlet, tazminat taleplerini kendi işgal bölgesindeki kaynak ile giderecektir. Sovyetler Birliğinin savaşta fazla zarar gören devlet olduğu gerekçesi ile de, Sovyetlere diğer işgal bölgelerindeki kaynaklardan yararlanmak imkanı da tanınmıştır. Ancak Sovyetler Birliğinin bu kaynak aktarımını kendi bölgesindeki gıda maddeleri ile karşılamayı reddetmesi üzerine ABD Askeri

²⁹⁸“ Kaczynski fordert Anrechnung von millionen Kriegstoten in EU-Stimmenstreit”, (çevrimiçi), <http://www.spiegel.de/politik/ausland/gipfel-krach-kaczynski-fordert-anrechnung-von-millionen-kriegstoten-in-eu-stimmenstreit-a-489866.html>, 12.04.2014.

Valisi Lucius D. Clay 25.05.1946 tarihinde tazminat hakkına bağılı olarak kendi bölgesinden Sovyet işgal bölgesine kaynak aktarımını durdurmuştur. Bunu diğeri iki müttefik güç İngiltere ve Fransa da izlemiştir. Soğuk Savaşın başlaması ile müttefik devletler kendi ödemelerini dondurmış ve tazminat taleplerini bir barış antlaşmasının imzalanmasına dek ertelemişlerdir.²⁹⁹Söz konusu tartışma da bir barış antlaşmasının yerini tutmuş olan 1990 tarihli “İki+Dört Sözleşmesinin” imzalanmasına dek telaffuz edilmemiştir.

Doğu Almanya 1950 tarihli Görlitz Sözleşmesi ile Oder Neisse Hattını tanıırken buna karşılık Sovyetler Birliği haricinde İsrail ya da her hangi bir başka devlete savaş tazminatı ödemeyi reddetmiştir. Bunun gerekçesi olarak da III. Reich /Nazi Almanya’sının hukuk varisi olmadığını ileri sürmüştür. Buna karşılık 1953 tarihli bir bildiri ile de Polonya Halk Cumhuriyet, Demokratik Almanya’ya ilişkin tazminat taleplerinden feragat ettiğini açıklamıştır. Oysa daha sonra bu kararın egemen bir devletin kararı ile çakıştığı, başka bir ifade ile Polonya’nın iradesi dışında alındığı, bu nedenle de günümüzde bağlayıcı olmadığı ileri sürülmüştür.

Federal Almanya’nın kurulduğu ilk yıllarda hala iki Almanya’nın yakın bir tarihte yeniden birleşme umudunun varlığı ve de savaş karşıtı güçler ile bir barış antlaşmasının imzalanabileceği inancı ile hareket edilmiştir. Bu nedenle ilk yıllarda tazminatlar konusunda bir düzenlemeye gidilmemiştir. Buna karşılık ilk defa 1953 tarihli Londra Borçlar Antlaşması³⁰⁰ (Londoner Schuldabkommen) ile konuya dikkat çekilmiş ve aynı antlaşmanın 5. Maddesi, 2. Paragrafında savaş sonrası düzenlemeler kapsamında tazminat meselesi de düzenlenmiştir. Ancak önemli bir husus doğu bloku ülkelerinin bu antlaşmaya taraf olmamasıdır. Bu nedenle uzun yıllar boyunca taraflar bir talepte bulunamamış, tazminat meselesi iki tarafta üstü örtülü bir sorun olarak kalmıştır.

Almanya 1952 tarihli Luxemburg Antlaşması vasıtasıyla uluslararası topluma daha hızlı bir şekilde entegre olmak imkanını kazanmıştır. Ancak bu ona aynı zamanda

²⁹⁹ “Entschädigung durch die Bunderepublik Deutschland”, (çevrimiçi), http://www.wollheim-memorial.de/de/entschaedigung_durch_die_bundesrepublik_deutschland, 12.01.2014.

³⁰⁰ Tam Metin için bakınız: Londoner Schuldabkommen, (çevrimiçi), <http://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19530026/195312310000/0.946.291.364.pdf>, 12.01.2014.

savaş sırasındaki yıkımlar için başta İsrail olmak üzere taraflara tazminat ödemek yükümlüğü de getirmiştir.³⁰¹ Buna ek olarak Federal Almanya, 1960 yılında Nasyonal Sosyalizm sırasında kurulan toplama kamplarında tıbbi deneyler gibi insanlık dışı muamelelere maruz bırakılan kimselerin devletlerine de tazminat ödemek durumunda kalmıştır.

Almanya bu şekilde başta Polonya olmak üzere, henüz o yıllarda diplomatik ilişki içinde olmadığı Doğu Bloku ülkelerine de ilk defa ödemelerde bulunmuştur. Bu bağlamda, Federal Almanya ve Polonya arasında gerçekleştirilen antlaşmaya bağlı olarak, Varşova'ya 140 milyon DM ödeme gerçekleştirilirken, yine iki taraf karşılıklı bir emeklilik antlaşması imzalamıştır. Almanya bunu izleyen otuz yıl içinde savaştan kaynaklanan sorumluluğuna bağlı olarak 1.3 milyar DM'lık ödemede bulunmuştur.³⁰² 1992 yılında kurulan "Almanya-Polonya Uzlaşma Vakfı" da Polonya'da yaşayan 600.000 kişiye ödemelerde bulunmuş ve Almanya vakfa 500 milyon DM kaynak aktarmıştır. İki Almanya'nın birleşmesi sonrasında Almanya, Conference on Jewish Material Claims Against Germany³⁰³ fonlarında yer almak suretiyle Doğu Avrupa'da Nasyonal Sosyalizm tarafından takip edilmiş/tutuklanmış kimselere emekli ödemelerine dahil olmuştur.

Buna rağmen, Federal Almanya, 07.12.1970 tarihli Almanya-Polonya Sözleşmesi ile Oder Neisse Hattını, Polonya'nın batı sınırı olarak tanıırken, söz konusu sözleşmede de tarafların tazminat taleplerine yönelik bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Yine yukarıda yer verdiğimiz dört müttefik gücün Almanya'nın tam egemenliğini tanıdıkları 12.09.1990 tarihli "*İki + Dört Sözleşmelerinde*" de tazminat ile ilgili her hangi bir ifadeye yer verilmemiştir. Bunu izleyen dönemde,

³⁰¹ 1952 tarihli Luxemburg Antlaşması gereği İsrail'e 3 milyar Alman Mark'ı ödenmiş bunu Yahudi Konferansına yapılan 450 milyon Alman Marklık ödeme izlemiştir. 1964 yılında İngiltere ile imzalanan antlaşmaya göre İngiltere'ye 1 milyon Pound, Yunanistan ile 1960 yılında imzalanan antlaşmaya göre Yunanistan'a 115 milyon DM ödeme gerçekleştirilmiştir. Ödemeler daha ziyade Nasyonal Sosyalizmin insanlık ve hukuk dışı uygulama ve takiplerine ilişkin gerçekleşmiş, ancak her hangi bir şekilde savaşa bağlı olarak verilmiş maddi zararları kapsamamıştır. Ayrıntı için Bakınız: Jan von Bröckel, "Entschädigungsforderungen an Polen-Entschädigungszahlungen an Polen?", (çevrimiçi) <http://www.janvonbroeckel.de/politik/entschaedigunganpl.html>, 20.02.2012.

³⁰² Jan von Bröckel, age.

³⁰³ 1951 yılında kurulan örgüt, Nasyonal Sosyalist terörün Yahudi kurbanları ve yakınlarına destek vermek ve bu şekilde onların maddi ve manevi zararlarını savunmak amacıyla kurulmuştur. Ayrıntı için Bakınız: (çevrimiçi) <http://www.claims-conference.de/ueber-uns/auftrag/>, 02.2014.

Almanya ve Polonya arasında 14.11.1990 tarihinde imzalanan **Sınır Sözleşmesi** ve de 17.06.1991 tarihli **Komşuluk Sözleşmesinde** de bu savaş mağdurları ve tehcire ilişkin zararların tazminine ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu nedenle söz konusu metinlerde, tazminat ödemelerine yer verilmediği için de bunu izleyen dönemlerde bu yönde bir ödeme söz konusu olmamıştır.

İki Almanya'nın birleşmesi sonrasında, Federal Almanya Cumhuriyeti işbirliği ile 2000 yılında, 10 milyar DM (Alman Markı) fonla kurulan, **“Hatırlama, Sorumluluk ve Gelecek”** adlı Vakıf vasıtası ile savaş sırasında başta toplama kampı veya benzeri yerlerde tutuklu bulunan kimseler ile Almanya da köle işçi olarak çalıştırılan ya da insanlık dışı tıbbi deneylerde kullanılan kimselere tazminat ödenmek üzere Polonya'da faaliyette bulunan partner vakfa 1.812 Milyar DM aktarılmıştır. Vakıf kurulduğu tarihten itibaren, yaklaşık yüz farklı ülkede yaşayan yaklaşık 1 milyon 665 köle işçi ve onların yasal mirasçılarına toplam 4.37 milyar Euro değerinde tazminat ödemiştir.³⁰⁴

Ancak bu ödemelere rağmen Polonya tarafı hala meselenin tümüyle çözülmediği düşüncesindedir. Bunun ötesinde Polonya'nın iddiası, Almanya'nın savaş sırasında Polonya'nın uğradığı zararın tümünü karşılamadığı ve bu nedenle bireysel başvuruları dikkate alması gerektiği yönündedir.³⁰⁵

La Haye Uluslararası Adalet Divanında 03.02.2012 tarihinde açıklanan bir karar bu tartışmaların daha uzun süre devam edebileceğini göstermektedir. 2006 yılında La Spezia İtalyan askeri mahkemesi Federal Almanya'yı, Hermann Göring emriyle 1944 yılında İtalya'nın Civitella (212 kişi) ve San Pancrazio (38 kişi) kasabalarında 250 kişinin topluca öldürülmelerinden ötürü 800 bin Euro değerinde tazminata mahkum etmiştir. Alman Hükümetinin itiraz ettiği La Spezia kararı, 2008 yılında İtalyan üst mahkemesinde yeniden görüşülmüş ve buna istinaden Almanya'nın tazminatı onanmıştır. Alman tarafı söz konusu dava kararının uluslararası hukuk ile

³⁰⁴Jan von Bröckel, age.

³⁰⁵ “Kaczynski fordert Anrechnung von millionen Kriegstoten in EU-Stimmenstreit”, (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/politik/ausland/gipfel-krach-kaczynski-fordert-anrechnung-von-millionen-kriegstoten-in-eu-stimmenstreit-a-489866.html>, 12.04.2014.

uyuşmadığını ileri sürerek davayı 2008 yılında La Haye Uluslararası Adalet divanına götürmüştür.

Her ne kadar İtalya 2010 yılında davaya yönelik itirazda bulunduysa söz konusu itiraz reddedilmiştir. Bunu izleyen dönemde Almanya'yı hayal kırıklığına uğratabilecek şekilde Yunanistan da davaya taraf olmuş ve Yunanistan, Distomo kasabasında gerçekleşen toplu kıyımdan ötürü Almanya'ya karşı davacı olmuştur. Buna karşılık Almanya 1961 yılında İtalya'ya 40 milyon DM değerinde tamir ve tazminat ödendiğini belirtmekte buna dayanarak İtalya'nın bu başvurusuna itiraz etmiştir.

La Haye Uluslararası Adalet Divanında 03.02.2012 tarihinde sonuçlanan davada Almanya'nın Nasyonal Sosyalizmin kurbanlarına bireysel tazminat ödemek zorunda olmadığına karar verilmiştir. Gerekçe olarak da İtalya'nın girişimi ile başlatılan bu davanın uluslararası hukuka aykırı olduğu, İtalya'nın bu şekilde Almanya'nın hukuki muafiyetini yok saydığı ileri sürülmüştür. Burada kast edilen hukuki muafiyet, devletlerin kendilerinden önceki Hukuk dışı rejimlerin (burada Nasyonal Sosyalizm) yasal varisi olarak tanınmasını ve buna bağlı olarak yargılanmasını bertaraf etmeyi öngörmektedir. Uluslararası Adalet Divanı, kararını, tazminat ile ilgili müzakerelerin kesin olarak devletlerarasında sürdürüleceği prensibine dayandırmış, buna bağlı olarak da İtalya'nın başından beri bireysel başvuruları dikkate almaması gerektiğini ifade etmiştir.³⁰⁶

Söz konusu bu tartışma yalnızca ikili ilişkiler ve Almanya'nın tarihi meseleler yaşadığı komşuları bazında önemli değildir. Aynı zamanda dış politika yapımcısı olan ve Alman dış politikasını şekillendiren farklı kesimleri de karşı karşıya getirmiştir. Başka bir ifade ile Alman resmi çevreleri ve kamuoyunu da bölmüştür.

Dönemin Dışişleri Bakanı Guido Westerwelle karara olumlu olarak değerlendirmiş ve bu şekilde bu yöndeki tartışmalara yasal güvenlik kazandırıldığını ileri sürmüştür. Sol Parti (Die Linke) fraksiyonu iç politika sözcüsü Ulla Jelpke söz konusu karar ile asıl kaybeden tarafın Nasyonal Sosyalizm kurbanları olduğunu belirterek savaş

³⁰⁶ Jacob Jung, “*IGH:Deutschland muss Nazi Opfer nicht entschädigen*”, (çevrimiçi) <http://jacobjung.wordpress.com/2012/02/03/igh-deutschland-muss-nazi-opfer-nicht-entschadigen/>, 03.02.2014.

mağdurlarının kaderinin federal hükümet tarafından görmezden gelindiğini ileri sürmüştür. Yine Uluslararası Af Örgütü de eleştirdiği dava sonucunu uluslararası insan haklarında önemli bir geri adım olarak değerlendirmiş ve bu şekilde devletlerin muafiyetlerinin insan haklarının üstünde tutulduğunu ileri sürmüştür.

Konumuz açısından bu yöndeki tartışmalar bize Alman dış politikasının yapım sürecinde hükümet ve siyasi partiler kadar sivil toplum örgütleri, liderler ve farklı kişiler ile onların sebep verdiği tartışmaların da ne denli etkili olduğunu göstermektedir. Alman solu, özellikle Yeşiller ve Die Linke, “**insan ve insani değerleri**” giderek daha fazla siyasi tercihlerinin merkezine yerleştirirlerken bu aynı zamanda mutlak güç merkezli paradigmalara da törpülenmesini beraberinde getirmektedir. Gerek Polonya, gerek Almanya tarafında tarihten kaynaklanan meseleler, taraflarca (Polonya tarafında özellikle Kaczynski) zor durumlarda sığınılan bir koz olarak, karşı tarafın bir tehdit olarak algılanan gücünü kırma aracı olarak değil, insanı boyutu ile algılanmaya çalışılmaktadır. Bu şekilde de meselelere daha ziyade ulusal çıkar bağlamında yaklaşan önceki dış politik söylemleri eleştiren yeni ve daha insani bir tavır kendisini Alman dış politikasında ve ikili ilişkilerde hissettirmeye başlamaktadır.

2.1.2.4. İltica, Sürgün, Uzlaşma Vakfı ve Erika Steinbach Tartışması:

Alman dış politikasında ve ikili ilişkilerde resmi çevreler kadar hükümet dışı kuruluşların ve de kişilerin açıklamaları ve onlara yönelik algının ne denli etkili olduğunun tipik bir örneği Erika Steinbach ile İltica, Sürgün, Uzlaşma Vakfı (Stiftung Flucht, Vertreibung, Versöhnung-SFVV) Almanya-Polonya ilişkilerinde sebep olduğu tartışmalardır.

SFVV, Alman Tarih Müzesi Vakfı Kanunun 30 Aralık 2008 tarihinde yürürlüğe girmesi ile birlikte, Berlin'de kamu hukukuna tabi bir Vakıf olarak kurulmuştur.³⁰⁷

Vakfın kuruluş amacı, söz konusu kanunun 16. Maddesinde, 20. Yüzyılda Nasyonal Sosyalizm ve II. Dünya Savaşı bağlamında yaşanan her tür sürgün ve yok etme

³⁰⁷ Vakıf Konseyi, üçü Hükümet, dördü CDU/CSU Birliği, SPD ve FDP partilerinden, altısı Sürgün Almanlar Birliği, ikisi Katolik ve Protestan kilisesi, biri Musevi Cemaati olmak üzere toplam on üç üyeden oluşmaktadır. Aynı zamanda Dışişleri Bakanının vakıf konsey başkanının seçiminde veto hakkını kullanması saklıdır.

politikasını kolektif hafızalarda canlı tutmak ve bu şekilde karşılıklı bir uzlaşma zemini yaratmak olarak ifade edilmiştir.

Vakfın kuruluş Senedinde bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için şu hedefler öngörülmüştür:

1. Nasyonal Sosyalizm ve II. Dünya Savaşı bağlamında 20.yüzyılda yaşanan iltica, sürgün ve soykırımları, onların tarihi arka planlarını ve Avrupa'daki farklı boyutlarını içeren dokümanların toplanıp teşhir edilmesi, sürekli bir serginin oluşturulması ve bunun geliştirilmesi,
2. Konunun spesifik yönlerini ortaya koyan tek tek sergiler oluşturmak,
3. Elde edilen araştırma bulguları ve bilimsel tespitlerin yayılması/yayınlanması.
4. Başta dönem şahitlerinin beyanları olmak üzere ilgili malzeme ve belgelerin bilimsel olarak değerlendirilmesi ve sergilenmesi,
5. Ulusal ve uluslararası müzeler ve araştırma kuruluşları ile işbirliği geliştirmek.³⁰⁸

Amacı karşılıklı uzlaşma ruhu çerçevesinde, II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan zorunlu göç ve sürgün uygulamaları kolektif hafızada canlı tutmak olan bu vakıf, hem Alman iç politikasında hem de dış politikasında önemli tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Bu yönde bir Merkez ve Vakfın kurulması gerektiği düşüncesi konunun kamuoyunda yeniden dikkat çektiği 1990'lı yılların sonu ve 2000'li yılları başından itibaren tartışılmıştır. Ancak bu tür bir Vakfın kurulması düşüncesi ilk defa Kasım 2005 yılında oluşturulan CDU/CSU – SPD Koalisyon Sözleşmesinde yer almak suretiyle resmiyet kazanmıştır. Söz konusu Koalisyon Sözleşmesinde, taraflar zorunlu göç, iltica ve sürgün konularının toplumsal ve tarihi arka planları göz önünde bulundurularak işlenmesi konusunda fikir birliğine varmışlardır. Bu maksatla da Berlin de II. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan zorunlu göç, iltica

³⁰⁸<http://www.sfvv.de/de/stiftung.erisim> 12.02.2014

ve sürgün politikalarını anımsatacak kalıcı bir anıtın dikilmesi kararına varmışlardır.³⁰⁹

Koalisyon bu şekilde aslında CDU Milletvekili ve Sürgün Almanlar Birliği Başkanı Erika Steinbach ile SPD'li siyasetçi Peter Glotz'un birer inisiyatifi olan ve kamuoyunda "Sürgün Karşıtı Merkez" olarak bilinen bu projeye destek vermiştir.

Sürgün Almanlar Birliğinin kuruluşunun 50. yıl dönümünde konuya değinen Angela Merkel'e göre, " *Bu proje ile Almanya ve Avrupa tarihinde önemli bir eksiklik tamamlanacak ve gerçek ortaya konacaktır.*" ³¹⁰ Konuya koalisyon sözleşmesinde yer verdiklerini, bu tür bir düşünceyi katı bir şekilde eleştiren doğu Avrupalı komşuları ile de bir diyalog yolu bulunacağını da ifade eden Angela Merkel, bu şekilde bize meselenin Alman dış politikasında ve ikili ilişkilerde ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim gelişmeler kısa bir süre içinde Almanya-Polonya ilişkilerine önemli bir gölge düşmüş ve tarafların geçmişle uzlaşmak konusunda hala duygusal davrandıklarını, bunun da dış politikalarına yansıdığını bize göstermiştir.

Amacı uzlaşma, savaşın yaralarını sarmak ve ikili ilişkilere yansıyan tarihi meselelerde tarafların bir diyalog ortamında buluşmasını sağlamak olan söz konusu vakıf bir şekilde Alman iç ve dış politikasında önemli bir tartışmaya sebep olmuştur. Denilebilir ki SFVV kurulmasının ön görüldüğü dönemden itibaren mesele artık Almanya-Polonya ilişkilerinin en fazla tartışılan olgularından biri olmuştur.

Alman iç politikasında ve dış politikasında önemli bir tartışmaya sebep olan aslında bu Vakıf ve ona bağlı Merkez'in kurulup kurulmaması meselesi değildir. Polonya Başkanlık seçimlerinde bile konu fazla irdelenmemiştir. Almanya'ya karşı eleştirel bir söylem ile öne çıkan Jaroslaw Kaczynski dahil siyasiler bu projeye seçimlerde fazla dikkat çekmemişlerdir. Hatta bu gelişme bu meselenin unutulduğu değil aksine

³⁰⁹ <http://www.sfvv.de/de/stiftung>, erişim 12.02.2014

³¹⁰ "Merkel für Vertriebene Gedenkstätte", (çevrimiçi) <http://www.stern.de/politik/deutschland/berlin-merkel-fuer-vertriebenen-gedenkstaette-600708.html>, 10.02.2014.

Nico Fried, Thomas Urban, "Vertriebenen Gedenkstätte: Eine politische unanständigkeit", (çevrimiçi) <http://www.sueddeutsche.de/politik/vertriebenen-gedenkstaette-eine-politische-unanstaendigkeit-1.480412>, 10.02.2014.

Almanya-Polonya ilişkilerinde oluşmaya başlayan normalleşme sürecine bağlanmıştır.³¹¹ Tartışmanın merkezini oluşturan asıl şey, önceki bir takım açıklamaları ile Almanya-Polonya ilişkilerine gölge düşüren “**Sürgün Almanlar Birliği**” başkanı Erika Steinbach’ın³¹² Sürgün Almanlar Birliğinin teklifi ile Vakıf Yönetiminde yer alıp almaması meselesi olmuştur.

Erika Steinbach’ın 1990’lı yıllardan itibaren savunduğu görüşler, özellikle Alman Parlamentosunda Oder-Neisse Hattının tanınmasına karşı çıkan tavrı, tartışmaların temelini oluşturmuştur. Bu tür görüşlere sahip olan bir kişinin, amacı uzlaşma ve diyalog olan bir kurumun başında yer almasının kurumun ruhu ve amacına ters düştüğü ve bunun her şeyden önce Almanya-Polonya yakınlaşmasına zarar verdiği ileri sürülmüştür. Tartışma sadece Alman kamuoyunu ve siyasi çevrelerini ikiye bölmemiştir. Aynı zamanda başta Polonya olmak üzere Almanya’nın komşusu, MDA ülkelerinde de yankı bulmuştur. Özellikle Polonya da, Almanya karşıtı ve Avrupa ile bütünleşmeye muhalefet eden kesimin bu tartışmayı canlı tutarak sık sık ikili ilişkilere yansıttığı bir gerçektir.

1939 da Almanya’nın Polonya’ya girmesi ile başlayan II. Dünya Savaşı, bunu izleyen Nazi terörü, bu güne dek sarılamayan yaralar açmıştır. Berlin Duvarının yıkılışından beri Almanya, Polonya ile ilişkilerini normalleştirmek için çaba harcamaktadır. Her ne kadar 29.10.2003 tarihli “**Danzing Bildirisi**”³¹³ ile dönemin Cumhurbaşkanı Johannes Rau ve Alexander Kwasniewski, tarafların maruz kaldıkları sürgün ve zorunlu göç meselesinde sorumluluklarını tanıyıp, karşılıklı tazminat talebinden vazgeçmiş de olsalar geçmişin hayaleti bir şekilde varlığını

³¹¹ “*Bundestag Beschließt Gedenkstätte für Vertriebene*”, **Die Welt**, 05.12.2008

³¹² Erika Steinbach, yaptığı açıklamalar ile Polonya kamuoyunda ve resmi çevrelerinde sık sık eleştirilmiştir. Bu nedenle Polonya da ilişkilere zarar veren bir kişilik olarak görülmekte, çok kere Nazi Üniforması içinde tasvir edilmekte ve ilişkilere zarar veren “Sarışın Canavar Steinbach” olarak anılmaktadır.

³¹³ Danzing Bildirisi, Almanya ve Polonya Devlet Başkanları Johannes Rau ve Alexander Kwasniewski tarafından yayınlanmış 29.10.2003 tarihli ortak bir bildiridir. Bildirinin amacı “Sürgün Almanlar Birliği” (Bund Deutscher Vertriebenen- BdV) tarafından ortaya atılan, “Sürgün Karşıtı Merkez” kurulması önerisi başta olmak üzere Almanya-Polonya ikili ilişkilerine tarihten yansıyan bir takım meseleleri Avrupa otak değerleri çerçevesinde çözüm bulmaktır. Bildiriye göre: “Her ulus göç ve sürgün kurbanlarına anmak hakkına sahiptir. Ancak bu onlara bu konuya ilişkin suçlamalarda bulunmak ve tazminat talebi hakkı vermemektedir.”

Ayrıntı ve tam metin için bakınız: “Danzinger Erklärung”, (çevrimiçi) http://www.dpg-bundesverband.de/links_und_dokumente/bv_zeitgeschichte/1187815.html, 08.02.2014.

sürdürmektedir. Bu hali ile de mesele bir taraftan sadece Erika Steinbach'ın kişiliğine yönelik bir tepki gibi durmaktadır. Ama öte yandan ise ikili ilişkilerde hiçbir zaman tam olarak çözülememiş olan bir meselenin dış politikaya yansımaları olarak ikili ilişkilere tesir etmektedir.

Milliyetçi-Muhafazakar eğilimli Lech Kaczynski (Cumhurbaşkanı) ve Jaroslaw Kaczynski (Başbakan) kardeşler döneminde mesele daha da canlı tutulmuştur. Lech Kaczynski, Almanya'nın en büyük siyasi partilerinden biri üzerinde etki sahibi olan Erika Steinbach'ı ülkesi için bir problem olarak değerlendirmiştir. Erika Steinbach, Polonya'nın savaşta yaşadığı acıları göreceli hale getirmek, Polonya'ya bir takım yükler getirerek Almanya'nın suçunu hafifletmeye çalışarak, tarihi gerçekleri çarpıtmakla suçlanmıştır.³¹⁴

Daha sonraki dönemde de bu tavrını sürdüren artık Muhalefet lideri olan Jaroslaw Kaczynski, Dışişleri Bakanı ve politik karşıtı Radek Sikorski'nin, Brüksel yönetimine yaptığı, *“Erika Steinbach bir sürgün değil mültecidir. Polonya'ya Hitlerle gelen bu kadın Hitler'le geri dönmüştür.”* şeklindeki açıklamaya destek verdiklerini ifade ederken Polonya'da çoğunluğu bu tartışma karşısındaki tutumunu özetlemektedir.

Elbette bunda Alman tarafının da sorumluluğu görmezden gelinemez. Nitekim Sürgün Almanlar Birliği taraftarları sık sık bu konuda etkili olmuşlardır. Örneğin dönemin Cumhurbaşkanı Roman Herzog 1996 yılında gerçekleştirilen geleneksel **“Yurt Gününde”** terk edilmek durumunda kalan topraklar üzerindeki haklardan vazgeçtiklerini açıkladığında pek çok Sürgün Alman Birliği üyesi Herzog'u vatana ihanetle suçlamıştır.³¹⁵ 2000 yılında Erika Steinbach'ın Peter Glotz ile birlikte ortaya attıkları, *“Sürgün karşıtı bir Merkez“* kurulması düşüncesi, tarihin yeniden (Almanların çıkarına) yazılması girişimi olarak yorumlanmıştır. Cumhurbaşkanı Horst Köhler 2006 tarihli **“Yurt Gününde”** uzlaşmadan söz eden bir konuşma yaparken, Polonya da Başbakan Jaroslaw Kaczynski bu konuşmayı rahatsızlık verici

³¹⁴ “Problemfall Erika Steinbach und das deutsch-polnische Verhältniss”, (çevrimiçi) <http://www.das-polen-magazin.de/erika-steinbach-und-das-deutsch-polnische-verhaltnis/>, 10.02.2014.

³¹⁵ “Streit um Vertriebenenzentrum”, (çevrimiçi) <http://www.stern.de/politik/deutschland/streit-um-vertriebenenzentrum-polens-premier-fordert-steinbachs-rueckzug-656207.html>, 10.02.2014.

olarak nitelendirmiştir. Bu ve benzeri gelişmeler de bize Almanya-Polonya ilişkilerinde tarihten kaynaklanan hassasiyetlerin ne denli etkili olduğunu bir kere daha göstermektedir.

Bu yönde bir Vakfın (SFVV) kurulması her ne kadar CDU/CSU Birliği-SPD Koalisyon sözleşmesinde yer almışsa da, Erika Steinbach'ın Vakıf Konseyine seçilmesi meselesi, öncelikle CDU/CSU Birlik ve SPD Koalisyonu arasında da derin fikir ayrılıklarına sebep vermiştir. SPD Grup Başkanı Peter Struck, Merkel'den meseleyi ertelemesini değil, Almanya-Polonya ilişkilerinin geleceği bilinci ile hareket etmesini beklemiştir. Erika Steinbach'dan yana bir tavır ortaya koyan CDU ve CSU Birlik partileri adına konuşan Horst Seehofer ise, söz konusu olanın Sürgün Almanlar Birliğinin kararı olduğu ve bu kara saygılı olunması gerektiğini ileri sürerek³¹⁶ koalisyon içerisinde oluşan fikir ayrılığını ortaya koymaktadır.

Polonya'nın başından itibaren Vakıf ve kurulması öngörülen **“Sürgün Karşıtı Merkeze”** yönelik eleştirel tavrına dikkat çeken SPD'li Wolfgang Thierse ve Marcus Meckel'e göre söz konusu projede Polonya'nın hassasiyetleri dikkate alınmak zorundadır. Bu nedenle de Almanlar birer kurban gibi gösterilmemelidir. Yine kurulması öngörülen merkezin amacı “uzlaşma” ise merkez, Nasyonal Sosyalist Sistemin hukuk dışı uygulamalarının çıkış noktası olan Berlin'de kurulmamalıdır. Bunun yerine Polonya'da yer alan eski bir Alman yerleşim merkezi olan Wroclav (Almanca adı Breslau) ya da Polonya-Almanya-Çek üçgeninde yer alan başka bir kent seçilebilir.

FDP Partisi Avrupa Politikaları Uzmanı Michael Link, CDU-CSU Birlik Partilerini yanlış bir kişi seçimi ile zor inşa edilen ikili ilişkileri ve Polonya'nın güvenini sarsmamaya davet etmiştir. Tartışmaların devam ettiği bir sonraki koalisyon olan CDU/CSU Birlik-FDP Koalisyonun Dışişleri Bakanı olacak olan Guido Westerwelle daha başından Erika Steinbach'a karşı çıkarken partisinin bu tutumuna destek vermektedir.

³¹⁶ “*Streit um Vertriebenenzentrum: Polens Premier fordert indirekt Steinbachs Rückzug*”, (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/streit-ueber-vertriebenenzentrum-polens-premier-fordert-indirekt-rueckzug-steinbachs-a-610247.html>, 10.02.2014,

FDP Genel Başkanı Guido Westerwelle, Erika Steinbach'ın Oder Neisse Hattının tanınması konusundaki olumsuz tavrına dikkat çekerek bunun Almanya Polonya İlişkilerine verdiği zararı hatırlatırken, Yeşiller Partisin Genel Başkanı Cem Özdemir' de Westerwelle'ye destek vermiştir. Westerwelle Almanya-Polonya sınırının da tanınmasının da doğal olarak karşılıklı uzlaşma anlayışının bir parçası olduğuna dikkat çekmiştir. Bunun ötesinde de Oder Neisse Hattının entelektüel seviyede bile olsa tartışılmaya açılmasının ikili ilişkilere zarar vereceğini ifade etmiştir.³¹⁷ Sol Parti milletvekili Lukrezia Jochimsen ve Yeşiller Milletvekili Katrin Göring-Eckardt başından beri bu tür bir projeye karşı çıkmış ve bunun amacı olan karşılıklı uzlaşma ve diyalog sürecine hizmet etmeyeceğini ileri sürmüşlerdir. Renate Kühnast'a göre söz konusu bu proje tümüyle baştan ölmüştür. Çünkü BdV'nin inisiyatifi olan bu çalışma bu hali ile ikili ilişkilere ve uzlaşma politikasına hizmet edemeyecektir. Ayrıca II. Dünya Savaşının çıkış noktası olan Berlin'in bu tür bir merkez için önerilmesi dahi buradaki iyi niyeti gölgelemektedir.

Varşova Yönetimi konu ile ilgili sıkıntısını sık sık dile getirmiştir. Hatta Polonya Yönetimi bu konuda Almanya'ya sık sık baskıda bulunmuştur. Erika Steinbach'ın Vakıf Konseyine alınması konusundaki tartışma bu şekilde ikili ilişkilere de yansımış olur. Polonya'nın Almanya sorumlusu Wladyslaw Bartoszewski konu ile ilgili yaptığı açıklamada, ***“Erika Steinbach'ın Vakıf Yönetimine dahil olması, Vatikan Yönetiminin Holocaust inkarcısı Richard Williamson'u İsrail ilişkilerinden sorumlu tutması ile eşdeğerdir.”*** derken konunun Polonya tarafındaki hassasiyetini ortaya koymuştur. Wladyslaw Bartoszewski bu konuda kesin bir karara varılmaması durumunda bunun ikili ilişkilere vereceği zarara değindiği gibi ön görülen pek çok Almanya-Polonya ortak girişimin iptalinden de söz etmiştir. Hatta Dziennik Gazetesi, Bartoszewski'nin ***“Ya Steinbach, ya Ben”*** şeklindeki sözlerine yer vererek aslında Almanya'yı bir tercih yapmaya davet etmiştir.³¹⁸

Dikkat çekici bir unsur karşılıklı bu tartışmaların, bir şekilde Varşova'nın, Berlin'in iç politikasına müdahalesi olarak da algılandığıdır. Birlik Partiler Sürgün Almanlar

³¹⁷Age.

³¹⁸ Nico Fried, Thomas Urban, *“Vertriebenen Gedenkstätte: Eine politische unanständigkeit”*, (çevrimiçi) <http://www.sueddeutsche.de/politik/vertriebenen-gedenkstaette-eine-politische-unanstaendigkeit-1.480412>, 10.02.2014.

Sözcüsü Jochen Konrad Fromme, *“Polonya’nın Almanya’da olup bitenleri yorumlama ve eleştirmeye hakları vardır. Ancak bu onlara iç politikamıza karışmak hakkı vermemektedir.”* derken Bartoszewski’nin açıklamaları ve Varşova yönetiminin tutumunun Alman kamuoyunda oluşan olumsuz Polonya resmini de ortaya koymaktadır.

Vakıf Yönetiminin belirlenmesi konusunda son karar Hükümettedir. Buna rağmen Merkel’in uzun bir süre bu konuda karar verememiş olması bize, resmi çevrelerin karşı karşıya kaldığı ikilemi göstermektedir. Bir tarafta Polonya ilişkilerini feda etmek istenmemiş, diğer taraftan ise CDU-CSU Birlik Partilerinin, Polonya ile iyi ilişkileri bir takım ön koşullara dayandığı şeklindeki ön yargıyı kırılmak istenmiştir. Aynı zamanda Almanya bu şekilde tartışmanın iç ve dış boyutuna rağmen Polonya ile ikili ilişkilerin devamı için gerekli çabayı da sarf ederek doğu Avrupa ve AB içindeki bu en önemli ortağının önemini bilinci ile hareket etmiştir.

Angela Merkel, Federal Almanya’nın kuruluşunun 60.yıldönümü kutlamalarında yaptığı konuşmada *“Polonya ile iyi ilişkilerin bir takım sorunların varlığına rağmen, uzlaşma dostluk çerçevesinde geliştirilmesi her Alman siyasinin görevi ve sorumluluğundadır. Bu bizler için de geçerlidir. Almanya ve Polonya’nın iyi ilişkileri sadece bir zorunluluk değil aynı zamanda da bir gönül bağıdır.”*³¹⁹ Derken, Almanya-Polonya İlişkilerini bir takım meselelere feda etmeyeceğini özetlemiştir.

Polonya Başbakanı Donald Tusk, *“Bugün Almanya Polonya ilişkileri ortaklık ve dayanışma üzerine inşa edilmiştir. İki devlet arasındaki ortaklığın en büyük ifadesi eskiden arada var olan sınırın artık olmamasıdır.”*³²⁰ derken Angela Merkel’in bu yöndeki açıklamasına destek vermektedir. Ancak aynı Donald Tusk, *“Erika Steinbach’ın Vakıf yönetimine seçilmesine sıcak bakmadıklarını ve bunun Polonya tarafının II. Dünya Savaşına yönelik hassasiyetlerini sarstığını, bu nedenle Alman Hükümetinden Almanya-Polonya Dostluğuna hizmet edecek bir karar vermelerini*

³¹⁹ “Merkel und Tusk beschwören gute deutsch-polnische Beziehungen”, (çevrimiçi) , <http://www.dw.de/merkel-und-tusk-beschw%C3%B6ren-gute-deutsch-polnische-beziehungen/a-4062661>, 12.02.2014.

³²⁰ Age.

beklediklerini”³²¹ eklemiştir. Bu şekilde de, Almanya’yı bu konuda önlem almaya da sevk etmiştir.

Donald Tusk bu yöndeki açıklamalarına Polonya kamuoyundan olduğu kadar bir takım Alman siyasilerden de destek almıştır. “*Almanya-Polonya Topluluğu*” Başkanı ve SPD Grup Başkanvekili Angelica Schwall-Düren, Erika Steinbach’ın, 1991 yılında Almanya-Polonya sınırına karşı çıkışını, 2000 yılında Polonya’yı ırkçılık yapmakla suçlamasını, 2002 yılında da ABD ve İngiltere’yi Almanlara yönelik Soykırımı desteklemekle suçlayışını,³²² ikili ilişkilere düşen gölge olarak değerlendirmektedir. “*Erika Steinbach bu tür bir talepten vazgeçmelidir. Çünkü açıklamaları ile uzlaşma karşıtı bir tavır sergileyen birinin orada yeri yoktur.*”³²³ şeklinde sözleri ile Polonya’nın endişelerine destek vermektedir. Bu hali ile de Düren, net bir tavır ortaya koyamayan Angela Merkel’i, Almanya-Polonya ilişkilerine zarar vermekle suçlamıştır. Ona göre Merkel, bu şekilde Almanya’nın AB içinde ve Doğu Avrupa’daki en önemli ortağı ile ilişkilerini masaya yatırmıştır. Bundan öte Angelica Schwall-Düren, Angela Merkel’i bir tercih yapmaya davet etmekte, konuyu farklı bir boyuta taşımaktadır. Buna bağlı olarak başta Angela Merkel olmak üzere Hükümet, Alman Sürgünlerden gelecek olan oylara bağlı kısa süreli bir zafer ile Almanya’nın Doğu ile ilişkilerinde önemli bir ortak ve anahtar olan komşusu ile ilişkileri arasında tercih yapmak durumunda bırakılmaktadır.

Söz konusu tartışma başta Angela Merkel olmak üzere, Almanya’daki dış politika inşacılarını iki taraf arasında sıkıştırmıştır. Aynı zamanda ikili ilişkilerin ne kadar hassas bir terazi üzerinde oluşunu ve tarihin en az diğer konular kadar önemli olduğunu ortaya koymuştur. Açıkçası bu gerçek de Angela Merkel’i iki tarafı da memnun edecek bir tercih yapmak durumunda bırakmıştır. Bir tarafta birer iç politik baskı aracı olan ve dış politikaya dolaylı da olsa tesir edebilen Sürgün Almanlar

³²¹ “Erika Steinbach: Polnisches Feindbild”, (çevrimiçi) <http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/erika-steinbach-polnisches-feindbild-1767420.html>, erişim 13.02.2014.

³²² “Bundestagsdebatte um Erika Steinbach”, (çevrimiçi) , <http://www.das-polen-magazin.de/bundestagsdebatte-um-erika-steinbach/>, 12.02.2014.

³²³ “age.
“Merkel und Tusk beschwören gute deutsch-polnische Beziehungen”, (çevrimiçi) <http://www.dw.de/merkel-und-tusk-beschw%C3%B6ren-gute-deutsch-polnische-beziehungen/a-4062661>, 12.02.2014.

Birliği ve onların destekçileri, diğer taraftan da Alman dış politikasında ki en önemli aktörlerden biri olan yanı başındaki komşusu ve AB üyesi Polonya.

Sonuç itibarı ile Erika Steinbach Vakıf yönetimine girmek konusunda geri adım atmak durumunda kalmıştır. SPD-CDU/CSU Birlik Koalisyonu döneminde başlayan tartışmalar ancak bir sonraki Koalisyon döneminde CDU-FDP Koalisyonu döneminde çözülebilmıştir. Başta Dışışleri Bakanı Guido Westerwelle olmak üzere Alman dış politikasında, Almanya-Polonya ilişkilerinin bilincinde ve önceliğinde olan zihniyet bu şekilde kazanmış olur.

Başta Angela Merkel olmak üzere Hükümet bu önemli tartışma sırasında pragmatist bir tavır sergilemek durumunda kalmıştır. Başka bir ifade ile her iki tarafı da memnun edecek bir çözümleri geliştirmek durumunda kalmıştır. Steinbach'ın geri çektilirilmesi vasıtası Varşova Yönetimini bir şekilde tatmin etmiştir. Öte taraftan da başta Vakfın ve ona bağlı Merkezin tüm eleştirilere rağmen hem de Berlin'de kurulması, **5 Ağustos**³²⁴ tarihinin de Sürgün Almanlar günü olarak kabul edilmesi vasıtası ile de başta BdV olmak üzere meselenin muhatapları belli bir seçmen kesiminin de memnuniyetini sağlamaya çalışmıştır.

Almanya bu şekilde yanlış bir tercihin ulusal çıkar ve ikili ilişkilere gölge düşürmesine engel olmayı başarmıştır. Ancak bu gelişme bize söz konusu olan tarihi tecrübeler ve insani değerler olunca Alman dış politikası inşa edilirken hükümet dışı oluşumların, kamuoyu etkisini de ortaya koymaktadır. Yeşiller Partisinden Volker Beck'e göre ikili ilişkilerin yanlış tercihler ile tartışmaya açılması kabul edilemez. Bu nedenle Polonya tarafını sürekli provake eden Erika Steinbach'ın Vakıf yönetimine seçilmesi uzlaşma ruhuna aykırıdır. Ancak buna rağmen Savaşın sonunda Sürgün Almanların maruz kaldığı insan hakları ihlalleri ve anti demokratik

³²⁴ 5 Ağustos 1950, **Yurtlarından Sürgün edilenler şartının**, Stuttgart-Bad Cannstatt da kabul edildiği tarihtir. Söz konusu bu bildiri, Liberaller ve CDU/CSU Birlik Partilerince geçmişteki doğu topraklarını terk etmek durumunda bırakılan Almanların Batı ile bütünleşme ve uzlaşma belgesi olarak görülmüştür. Buna karşılık bildiriye eleştiren kesim ise bunu geçmişle rövanş belgesi olarak değerlendirilmiştir.

Tam metin için Bakınız.” Charta der Heimat Vertriebenen” (çevrimiçi) <http://www.bund-der-vertriebenen.de/derbdv/charta-dt.php3> 10.02.2014

uygulamaların da unutulmaması ve üzerinde çalışılması/tartışılması gerekmektedir.

325

Bu düşünce de bize Alman dış politikası şekillenirken evrensel ve ortak değerlerin maddi değerler kadar etkili olduğunu, bir kere daha ortaya koymaktadır. Başka bir ifade yeni dış politikalar oluşturulurken ulusal çıkarların insani değerler ile iç içe geçtiğini Almanya'nın da bu gerçeği dikkate almak durumunda olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Almanya bölgede sadece güç ağırlıklı bir dış politika izlemek yerine, bunu insani motiflerle desteklemek durumundadır. Aynı zamanda bölgenin gelecekteki istikrar ve barışı evrensel değerler ile yeniden inşasını gerektirmektedir. Bu da Rasyonalist yaklaşım içinde zaman zaman karşımıza çıkacak olan Neo-Realist söylemler kadar, Sosyal İnşacı düşüncenin Avrupa'nın doğusu yeniden inşa edilirken Alman dış politikasında ne denli önemli ve etkin olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü Almanya, başta Polonya olmak üzere bölgede ortak olarak gördüğü devletlerin bu yöndeki hassasiyetlerini de dikkate almak durumundadır.

2.1.3. Almanya-Polonya ilişkilerinde Enerji Politikası:

Enerji politikası konusunda Almanya Polonya ilişkileri uzun yıllar, çatışmalar, yanlış anlaşılmalr ve karşılıklı çatışan çıkarların etkisinde kalmıştır. Farklı jeo-politik çıkarlar, tarihi hassasiyetler ve ikili ilişkilerdeki dengesizlikleri kendisini özellikle enerji politikasına bağlı tartışmalarda hissettirmiştir. Özellikle tedarik garantisi ve de transit geçişlerin getireceği katkılar ve Gazprom'a yönelik bağımlılık bu tartışmalarda önemli yer tutmuştur. Bu anlamda özellikle de Almanya ve Rusya işbirliğinin önemli bir sembolü olan Baltık Doğalgaz Boru hattı özellikle ayrı bir yer tutmaktadır.

Polonya nezdinde Almanya-Rusya arasındaki bu enerji işbirliği ciddi bir tehdit algısına sebep olmuştur. Nitekim Polonya Dışişleri Bakanı Sikorski'nin, Baltık Doğalgaz Boru Hattı ile Ribbentrop-Molotov Paktı arasında paralellik kurması

³²⁵ Nico Fried, Thomas Urban, "Vertriebenen Gedenkstätte: Eine politische unanständigkeit", (çevrimiçi) <http://www.sueddeutsche.de/politik/vertriebenen-gedenkstaette-eine-politische-unanstaendigkeit-1.480412>, 10.02.2014.

Polonya'nın endişelerini özetlemektedir. Bu hali ile de enerji/enerji ekonomisi Almanya ve Polonya arasında tartışmalı bir konu olmaya devam etmektedir. Ancak bugün artık tarafların farklı Rusya algısı ve tedarik garantisi değil, onun yerine sıkı ekonomik çıkarlar ve enerji tedarikine yönelik farklı stratejiler, enerji politikası tartışmasının merkezinde yer almaktadır.

Almanya 2011 yılında enerji konusunda radikal bir karar almıştır. Buna göre 2022 yılına dek Nükleer enerjiden tümüyle feragat edecek ve 2050 yılına dek enerji ihtiyacının %80'inini yenilebilir enerji kaynaklarından karşılayacaktır.³²⁶ Buna karşılık Polonya'da tercihler tam tersi durumunda gerçekleşmekte, Donald Tusk yönetimi son dönemde Nükleer Enerjisi santrallerini kurulması sürecini hızlandırmış, bu şekilde yoğun kömür kullanımını gerektiren “Şeyl gazı” kullanımını düşürmeye çalışmaktadır. Tarafların bu şekilde farklı bir enerji stratejisi içinde olmaları yalnızca ikili ilişkilerde değil etkisini Avrupa politikasında da hissettirmektedir. Geçmişe ilişkin tartışmalar ve Baltık doğalgaz Boru hattının sebep verdiği gerginlik bir şekilde yerini uzlaşmaya bırakırken, bu defa Polonya'nın enerji konusunda temel endişesi Almanya'da yaşanan enerji konulu dönüşüm olmuştur.

Ancak meseleyi taraflardan birinin tümüyle kömüre bağlı olduğu ve bunu Nükleer enerjisine yönelmekle aşmak istediği, diğerinin ise çevreci bir enerji politikası izlemeye çalıştığı basit bir çıkar çatışması olarak algılamak yanlış ve eksik olacaktır. Bu sadece olayın bir boyutudur. Çünkü bu şekilde ortaya çıkan ikili gerginlikler aynı zamanda politik-kültürel yanlış algılardan beslenmekte ve de kendisini AB'nin tümünde hissettirebilmektedir.³²⁷

Bu hali ile denilebilir ki Berlin ve Varşova arasında enerji konulu tartışma iki önemli başlık altında toplanabilir. Bunlardan ilki artan Rusya bağımlılığı ve etkisine sebep olabileceği ileri sürülen Alman-Rus işbirliği projesi, Baltık Doğal Gaz Boru Hattıdır. İkincisi ise Almanya'nın son yıllarda özellikle Yeşiller Partisinin liderliğinde aldığı, Nükleer enerjisini kullanmaktan tümüyle vazgeçme kararıdır.

³²⁶ “*Deutschlands Energiewende-ein Gemeinschaftswerk für die Zukunft*”, **Ethikkommission Sichere Energie Versorgung**, Berlin, 30.05.2011.

³²⁷ Piotr Buras, “*Deutschland und Polen Ein partnerschaft für Europa*”, **Konrad Adenauer Stiftung**, Warschau, 2013, s.62.

2.1.3.1. Baltık Doğalgaz Boru Hattı ve Tarafların Tutumu:

Baltık Boru Hattı-Nord Stream Almanya–Polonya ve diğer kuzey/doğu ülkeleri arasındaki önemli tartışmalardan biridir. Söz konusu tartışma özellikle 2009 yılında Rusya ve Ukrayna arasındaki Doğalgaz Çatışmasına bağlı olarak giderek daha da öne çıkmıştır. Başta Polonya olmak üzere Nord Stream karşıtı taraflar Almanya ve Rusya arasında önemli bir işbirliğinin işareti olan bu projeyi AB’nin Rusya’ya bağımlılığını artıran ve Rusya’nın Avrupa’da daha etkin olmak aracı olarak değerlendirmişlerdir.

Boru Hattının başta Almanya ve Batı Avrupalı devletlere önemli öncelikler sağlaması, bu şekilde Avrupa’da artan doğalgaz ve çevre ile uyumlu enerji ihtiyacının giderilmesi öngörülmüştür. Buna karşılık başta Polonya olmak üzere, Baltık Devletlerinin ise eleştirdiği bir projeye dönüşmüştür. Temel tartışma konusu Nord Stream Boru Hattının var olan transit hatlarını telafi edemeyeceği ve bu şekilde rekabet edebilecek ölçekte olmadığı ve aynı zamanda çevreye zarar verebileceğidir. Ancak asıl endişe konusu AB’nin artan oranda Rusya doğal gazına bağımlılığına sebep olacağıdır. Hatta bu nedenle Amber Boru Hattı düşüncesi alternatif olarak geliştirilmiştir. Baltık Ülkeleri ve Polonya’dan geçmesi öngörülen bu alternatif projenin bölge ülkelerinin çıkarlarını daha fazla dikkatte alıp savunacağı, aynı zamanda da Rusya’yı bu Avrupa stratejisine dahil etmek suretiyle bir tehdit unsurunun bertaraf edilebileceği ileri sürülmüştür.³²⁸

Belirtilmesi gereken, AB’nin önemli/öncelikli enerji projelerinden biri olan Nord Stream Boru Hattı Projesinin, Polonya’nın Milliyetçi-Muhafazakar Kaczynski Hükümetinin de Avrupa Konseyinin 24.07.2006 tarihli Enerji Hatları Yönergesini imzalamak suretiyle onayladığı bir proje olmasıdır. Bu nedenle Polonya, olası bir Rus etkisi ve artan oranda Alman gücüne sebep olacağı endişesi ile muhalefet ederken, bir şekilde kendisine de ters düşen bir tavır sergilemiş olur.

³²⁸ Baltık Boru Hattı-Nord Stream inşasına başlanmış ve belli bir aşama kaydedilmiştir. Buna karşılık yatırımcılar Amber Boru Hattı’nın gerçekleştirilebilmesi imkanının kısıtlı olduğunu ileri sürmektedirler. Burada asıl sorun potansiyel transit ülkeleri Polonya ve Baltık ülkelerinin projenin gerçekleştirilebilmesi için net bir politik irade ortaya koyamamış olmalarıdır.

Stephan Raabe, “*Der streit um die Ostsee Pipeline- Bedrohung oder Notwendiges Versorgungsprojekt*”, **Reporte der Konrad Adenauer Stiftung**, Nr.9, Warschau, 2009, s.3.

Bu hali ile Baltık Boru Hattı tartışması bize asıl meselenin çatışan ulusal çıkarlar ve başta Polonya olmak üzere tarafların bölgesel etkilerini kaybetme endişesi olduğunu gösterecektir. Bunun ötesinde ise Avrupa Entegrasyonunun başarısı için AB çıkarlarına hizmet eden ortak bir Enerji ve Enerji Dış Politikasının geliştirilmesi gerekliliğini bir kere daha hatırlatmaktadır.

Baltık Boru Hattı-Nord Stream ile, Rusya’da Wyborg’dan, Almanya’da Greifswald’a kadar olan 1200 km aşan mesafenin, her biri 2.09 ile 2.73 metre dış çapında iki boru hattı ile deniz altından birbirine bağlanması hedeflenmiştir. Her iki boru 1.22 m iç çapında olup yılda 27.5 milyar m³ gaz taşıma kapasitesine sahip olacaktır. Boru hattından taşınacak 55 milyar m³ vasıtası ile gelecekte AB’nin Doğalgaz ihtiyacının dörtte birinin karşılanması öngörülmüştür. Proje ekibine göre Avrupa’nın artan gaz ihtiyacı artarak yükselecek, bugün yılda 336 milyar m³ olan gaz ithalatı 2015’e gelindiğinde 536 milyar m³’e ulaşacaktır. Bu durumda kurulacak boru hattı vasıtası ile Sibiry doğağ gazının Avrupa içlerine taşınması önemli bir enerji ihtiyacını giderecektir.³²⁹ Söz konusu boru hattı ile gelecekte Rus gazının İngiltere’ye kadar ulaştırılabileceğı ve bu şekilde Avrupa’nın önemli bir enerji açığına cevap verilebileceğı belirtilmiştir.

Söz konusu durum göz önünde bulundurularak proje 2000 yılında AB tarafından öncelikli enerji projelerinden biri olarak değeriendirilmiş ve de Trans-Avrupa Enerji Ağına dahil edilmiştir. 7.4 milyar Euro’ya mal olması öngörülen boru hattının inşaatına 2010 yılında başlanması, yaklaşık 50 yıl faaliyette bulunması öngörülrken, Boru Hattının ilk bölümünün 2011 yılında, ikinci bölümünün de 2012 yılında faaliyete geçmesi hedeflenmiştir.³³⁰ Projede, Rusya Devleti kontrolündeki dünyanın en büyük Doğal Gaz Firması olan Gazprom %51, Alman Enerji tedarikçisi BASF’a bağılı Wintershall %20, yine Alman Enerji Firması E.ON %20 ve Hollandalı Enerji Firması Gasunie %9’luk pay sahibidirler. Hatta Fransa Devletinin %35’lik pay sahibi

³²⁹ “Nord Stream AG, Nord Europäische Gas-Pipeline, Anhang zur bekanntmachung an die betroffenen Parteien”, (çevrimiçi) <http://www.nordstream.com>, 20.01.2014.

³³⁰ Stephan Raabe, age. s.8.

olduğu Fransız enerji devi GDF Suez'in de Nord Stream projesine dahil olmak istediği ifade edilmiştir.³³¹

Uluslararası hukuka göre, çevre güvenliği dikkate alınmak şartı ile Baltık kıyısında yer alan devletler ekonomik bölgeleri içerisinde boru hattı döşemek imkanına sahiptirler. Buna rağmen Baltık Boru Hattı zamanla Almanya-Polonya ikili ilişkilerinde önemli bir tartışma konusuna dönüşmüş Varşova, Berlin'i özellikle Polonya ve diğer Baltık ülkelerinin çıkarlarını görmezden gelerek Rusya ile işbirliği yapmakla eleştirmiştir.

Rus Doğal Gaz Monopolü Gazprom ile Alman Winterhall ve E.ON Firmaları arasında Baltık Boru hattının döşenmesine ilişkin sözleşme, Alman Federal seçimlerinden bir hafta ve Polonya Parlamento seçimlerinden iki hafta önce, Alman Başbakanı Gerhard Schröder ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin katılımı ile 08.09.2005 tarihinde imzalanmıştır. Gerhard Schröder sözleşmenin seçimler öncesinde imzalanması konusunda ısrar etmiş ve bu şekilde Almanya-Rusya işbirliğinin bir sembolü olacak bu projenin hayata geçirilmesi için etkin bir irade ortaya koymuştur.³³²

Nord Stream Boru Hattı bunu izleyen süreçte önemli tartışmaları beraberinde getirmiştir. Özellikle Polonya'da Ulusal ve Popülist kesimler nezdinde proje Almanya ve Rusya'nın bölgede yeniden var olmak mücadelesinin bir dışa vurumu olarak değerlendirilmiştir. Özellikle dönemin Polonya Dışişleri Bakanı Radoslaw Sikorski'nin proje kapsamında oluşan Alman-Rus İşbirliğini 1939 tarihli **Hitler-Stalin Paktına** benzetmesi ve Nord Stream'den **Schröder-Putin Paktı** ³³³olarak söz etmesi Almanya Polonya ikili ilişkilerinde önemli bir güven sorununun varlığını sürdürdüğünü göstermiştir. Almanya giderek daha fazla güç merkezli ve pragmatist

³³¹ Stephan Raabe, age., s.9.

³³² Gerhard Schröder 2005 yılında yaşanan iktidar değişimi sonrasında politikadan çekilme kararı almış ve de 2006 yılında merkezi İsviçre'de yer alan Nord Stream AG Yönetim Kurulu üyeliğine seçilmiştir. Gerhard Schröder'in burada görev alması, burada geçmişteki önemli bir STASİ (Doğu Alman İstihbarat Teşkilatı) üyesi Mathias Warning ile çalışması beraberinde ciddi eleştirilere sebep olmuştur.

"Schröders Wirtschaftliche Mission", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 09.02.2007.

Detlef Bimboes, "Die Ostsee Pipeline, AG Friedensforschung an der Uni Kassel", (çevrimiçi) <http://www.ag-friedensforschung.de/themen/oel/bimboes.html>, 25.03.2014.

³³³"Ostsee Pipeline" **Süddeutsche Zeitung**, 12.06.2007.

bir dış politika izlemek ile eleştirilirken Rusya ile işbirliği uğruna bölge ülkeleri ve transit ülkelerinin çıkarlarını görmezden gelen gücünü artırmak isteyen bir aktör olarak algılanmıştır.

Her ne kadar bir takım CDU üyesi milletvekilleri gerçekleştirdikleri Polonya ziyaretlerinde projeye yönelik eleştirilerde bulunmuşlarsa da, 2005 yılında Angela Merkel başkanlığında kurulan büyük koalisyon (CDU/CSU-SPD) tüm eleştirilere rağmen, bir yatırım kararı olarak gördüğü proje ile arasına derin bir mesafe koymamayı tercih etmiştir. Bu şekilde de oluşan bu dış politik söylem ve ona yönelik eleştirilerin devamını sağlamıştır.

Aynı şekilde 2007 yılında Polonya’da yaşanan iktidar değişimi sonrasında kurulan yeni hükümet lideri Donald Tusk, Baltık Boru Hattı projesine yönelik tepkisini yumuşatmışsa da projeyi reddetmeyi devam etmiştir. Donald Tusk 2008 de Almanya’nın Osnabrück kentinde gerçekleştirdiği bir konuşmada, Almanya’yı bu denli hesaplanması zor bir ortak olan Rusya’ya olan bağımlılığını artırmaması konusunda uyarırken³³⁴ asıl eleştiri konusu Almanya Rusya işbirliği ürünü olan Nord Stream Boru Hattı olmuştur. Yine Avrupa Entegrasyonu Bakanı Dowielewicz, Ekim 2008 de yaptığı açıklamada Polonya’nın Baltık Boru Hattına yönelik olumsuz düşüncesinin değişmediği ve de bu nedenle AB mali kaynakları ile finanse edilmesine karşı olduklarını ifade ederken de bir kere daha Varşova’nın olumsuz tutumunu ortaya koymuştur.

Gaz ithalatının %90’nı ve de petrol ithalatının neredeyse tamamını doğrudan ya da dolaylı olarak Rusya’da tedarik eden Polonya, her şeyden önce komşusuna yönelik bu yüksek enerji bağımlılığını asgariye düzeye indirmek arzusundadır. Bir taraftan Rusya’ya olan bağımlılığını indirmekten yana bir irade ortaya koyarken aynı zamanda da Rusya’dan gelen hatlar üzerinde yer alan bir transit ülke olarak da mümkün olduğunca yararlanmak arzusundadır. Bu amaçla var olan Jamal I ve kurulması planlanan Jamal II hatlarının Polonya’da varlığını devam ettirmesi onun için son derece önemlidir. Polonya bu şekilde enerji tedarikini garanti altına alabilmekte, önemli bir transit gelirine sahip olabilmekte ve de pazarlık etmek

³³⁴ “Donald Tusk will neue debatte über Ostsee Pipeline”, **Neue Osnabrücker Zeitung**, 06.09.2008.

gücünü artırabilmektedir.³³⁵ Almanya buna karşılık, özellikle, kömür, petrol ve de Nükleer enerjisinin terki ile yükselen enerji ihtiyacını, mümkün olduğunca Rusya'dan karşılamak suretiyle kapatmak arzusundadır. Bu şekilde Rusya ile daha etkili bir enerji işbirliğini ortaya koymak suretiyle, Rusya ile zaman zaman ciddi sorunlar yaşayan Ukrayna ve Beyaz Rusya gibi Transit ülkelerinden gelen hatlardan kaynaklanan sıkıntıları da bertaraf etmek istemektedir.³³⁶ Bu nedenle Nord Stream Boru Hattı, Rusya doğal gazına doğrudan ulaşmak imkanı sunması açısından, Almanya tarafından önemsenen bir proje olmuştur. Oysa projenin bu şekilde Polonya çıkarları ile çatışıyor olması onun Polonya nezdinde provake edilmesine ve projenin meşruiyetinin tartışılmasına sebep olmuştur.

Elbette burada Polonya'nın endişelerinde tümüyle haksız olduğunu söylemek de yanlış olacaktır. Rusya ile var olan komşuluk ilişkileri güvenli bir enerji tedarikinin her zaman için kesin ve garantili olmadığını da göstermiştir. Başka bir ifade ile Rusya enerji politikasını iç ve dış politik çıkarlarına ulaşmak için bir baskı aracı olarak kullanmıştır. Son yıllarda Beyaz Rusya ve Ukrayna ile yaşanan doğal gaz ve petrol fiyatları tartışması bunu bir kere daha ortaya koymuştur. Moskova burada ortaya koyduğu fiyat tartışması ile sadece ekonomik kaygıların bir ürünü değil bunun ötesinde politik bir güç olduğunu ortaya koyma iradesi olmuştur. Özellikle uygulanan farklı fiyatlar, Ukrayna ve Beyaz Rusya'dan talep edilen ya da Hazar Denizi devletlerinden örneğin Özbekistan'a ödenen miktarlar arasındaki farklılık Rusya'nın doğalgaz ve petrolü bölge ülkeleri üzerinde bir baskı aracı olarak kullanmak istediğini göstermiştir.³³⁷ Yine 2013 yılında, önceleri Batı Ukrayna'da Avrupa yanlısı muhalefetin Rusya karşıtı tutumu, Kırımın Rusya'ya dahil olması, nihayetinde Doğu Ukrayna'da Rusya yanlısı muhalefetin Kiew'e karşı ayaklanması

³³⁵ Kai Olaf Lang, "Polens Energiepolitik. Interessen und Konfliktpotentiale in der EU und im Verhältnis zu Deutschland", **Studie Stiftung Wissenschaft und Politik**, Berlin, Juni/ 2007, s.13.

³³⁶ Roland Götz, "Energietransit von Russland durch die Ukraine und Belarus, Ein Risiko für die Europäische Energiesicherheit", **Studie Stiftung Wissenschaft und Politik**, Dezember, Berlin, 2006, s.17.

³³⁷ Beyaz Rusya'dan 2008 yılında 128 ABD Doları ve Ukrayna'dan 2009 yılında 250-450 ABD Doları istenirken Özbekistan'a 2008 yılında 300 ABD Doları ödenmiş buna karşılık Batı Avrupa ülkeleri ile imzalanan uzun vadeli süreçler vasıtası ile istikrarlı bir fiyat politikası uygulanmış ve doğal gaz fiyatı petrol fiyatına endekslenmiştir.

Reinhard Vesper, "Geben und Nehmen. Russland weis seine Gaskunden differenziert zu behandeln", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 03.01.2009.

ile gerginleşen Rusya-Ukrayna ilişkilerinde doğalgaz ve petrol boru hatları yine Rusya'nın en önemli silahlarından biri olmuştur. Rusya her ne kadar antlaşmalar gereği yerine getirmesi gereken sorumluluklara sadık kalacağını³³⁸ ve ne Batı Avrupa ne de transit ülkelerini mağdur etmeyeceğini ifade etmiş olsa Batı'nın var olan gerginliği artırması durumunda gaz vanalarını kapatacaklarını da ifade etmiştir. *"Rusya'nın Ukrayna'ya karşı insancıl bir tutum içinde olduğu ve her şeyden önce bölgeye gaz akıttığını, şayet ABD, NATO ve AB Ukrayna'ya yardım etmek istiyorlarsa bunun yolunun bu ülkenin Gazprom'a olan borcunu ödemelerinden geçtiğini"*³³⁹ ifade etmesi Rusya'nın doğal gazı bir tehdit olarak kullanabileceğinin açık işareti olmaktadır.

2.1.3.2. Boru Hattına Yönelik Temel Eleştiriler:

Almanya-Polonya ikili ilişkilerine gölge düşüren Nord Stream Boru Hattına yönelik Polonya'nın temel eleştirilerinin şu noktalarda toplandığını söyleyebiliriz.³⁴⁰

1. Baltık Boru Hattı Polonya'nın enerji güvenliğini tehdit etmektedir. Rusya olası bir çatışma durumunda enerji akışının durdurabilir hatta tümüyle kesebilir. Bu durumda da Batı Avrupa, gaz ihtiyacını Polonya'yı dışlayarak Nord Stream Boru Hattı vasıtası ile giderebilir.

Oysa buna karşı ileri sürülen iddia, Baltık Boru Hattının yılda 55 milyar m3 gaz dağıtabileceği ve de bunun AB'nin gaz tüketiminin yalnızca %20'si ve Almanya'nın tüketiminin yalnızca %50'si olacağı yönündedir. Beyaz Rusya ve Polonya'dan geçen ve yılda 33 milyar m3 kapasiteye sahip olan Jamal I Hattının kapatılması durumunda bu aynı zamanda Batı Avrupa'yı da etkileyecektir. Bu nedenle Federal Alman

³³⁸ http://www.focus.de/politik/videos/putin-sichert-europaeischen-gaskunden-vertragstreue-zu-putin-sichert-europaeischen-gaskunden-vertragstreue-zu_id_3766779.html?fbclid=FACEBOOK-FOCUS-Online-Politik&utm_campaign=FACEBOOK-FOCUS-Online-Politik&ts=201404121459, 12.04.2014

³³⁹ "Putin schreibt auch Merkel Drohbrief: Dreht Russland uns jetzt den Gashahn?", (çevrimiçi) http://www.focus.de/politik/ausland/dreht-uns-russland-jetzt-den-gashahn-zu-news-ticker-zur-ukraine-kommentar_id_5696986.html, 12.04.2014.

³⁴⁰ Stephan Raabe, "Der streit um die Ostsee Pipeline- Bedrohung oder Notwendiges Versorgungsprojekt", **Repporte der Konrad Adenauer Stiftung**, Nr:9, Warschau, 2009, s.11.

Hükümeti, Baltık Boru Hattının var olan boru hatlarına alternatif olmadığını, yalnızca onları tamamladığı düşüncesini savunmaktadır.³⁴¹

Bu arada Rusya, Nord Stream ve South Stream Hatları³⁴² vasıtası ile var olan 204 milyar m³'lük kapasiteyi 289 milyar m³'e yükseltmek niyetinde olduğunu da açıklamıştır. Her iki Boru Hattı da Rus doğal gazını Batı Avrupa'ya taşıyacak ve bu şekilde gaz tedarikçisi olarak Rusya'yı, gaz tüketicisi olarak da AB ülkelerini Ukrayna ve Beyaz Rusya'ya bağımlı olmaktan çıkaracaktır, tezi ileri sürülmüştür.³⁴³ Yine bugün 170 milyar m³ olan Rusya'dan gerçekleşecek olan gaz ihracatının, 2030 yılına gelindiğinde ancak 240 milyar m³'e varacağı, oluşturulacak iki boru hattı vasıtası ile de Batı Avrupa'ya kapasitenin üstünde bir gaz ihracatının gerçekleştirilmesi ön görülmektedir.

Polonya'nın eleştirisi bu gelişmenin her şeyden önce bu güne dek var olan transit ülkelerinin pazarlık gücünü kıracağı ve de Rusya'nın pazarlık gücünü artıracığı yönündedir. Olası bir gerginlik de kendisini yalnızca fiyat müzakerelerinde değil, bunu ötesinde politik çatışmalarda da gösterecek, Rusya olası gerginlik bir durumunda Polonya'nın doğu sınırında yer alan boru hatlarının musluklarını kapatabilecektir. Bu da Batı Avrupa'nın gaz ihtiyacını başka yollarla karşılanmasına ve transit ülkelerin dışlanmasına sebep olacaktır.³⁴⁴ Bu nedenle Polonya ülkeye enerji akışını sağlayacak başka yollar aramak girişiminde bulunmuştur. Polonya bu amaçla %85'i devlet katkısı olan enerji devi PGNiG kuzey komşularına yönelmiş ve Polonya, Norveç'ten, İsveç'e oradan da Danimarka'ya uzanacak olan 500 km uzunlukta bir boru hattının inşasını planlamış ve bunun 200 km'lik kısmının Danimarka'dan (Kopenhag) Polonya'ya (Szczecin) doğal gaz taşınması öngörülmüştür. Söz konusu projeye ek olarak Baltık Denizi kıyısında, likit gaz

³⁴¹ Stephan Raabe, age., s.11.

³⁴² Gazprom'un İtalyan ortaklar ile geliştirdiği ve Güney Avrupa'nın doğalgaz ihtiyacını gidermesi ön görülen Rusya-İtalyan ortak girişimi.

³⁴³ Var olan hatlara bakıldığında bunlardan beşinin Ukrayna (165 milyar m³) ve ikisinin Beyaz Rusya'dan (39 milyar m³) geçtiği görülmektedir.

Roland Götz, "Energietransit von Russland durch die Ukraine und Belarus- Ein Risiko für die Europäische Energiesicherheit", **Studie Stiftung Wissenschaft und Politik**, Dezember, Berlin, 2006, s.18.

³⁴⁴ Roland Götz, "Von Russland durch die Ukraine und Belarus, Ein Risiko für die Europäische Energiesicherheit", **Studie Stiftung Wissenschaft und Politik**, Dezember, Berlin, 2006, s.19.

tankının inşası planlanmış ve burada Kuzey Afrika ve Orta Doğudan tankerler ile taşınacak 7.5 milyar m³ doğal gazın depolanması öngörülmüştür.³⁴⁵ Bu gerçek de bize Polonya'nın burada politik endişelerinden ziyade transit bir ülke olarak ekonomik endişelerden kaynaklanan bir tutum sergilediğini göstermektedir.

Buna karşılık projenin önemli ortaklarından biri olan Alman Wintershall Firması, kapasite üstünde bir gaz aktarımının söz konusu olmayacağını açıklamıştır. Bu nedenle de uzun vadeli bir planlamanın söz konusu olacağı ve bunun tüm tarafların ihtiyaç ve beklentilerine cevap vereceğini ileri sürmüştür. Yine bu görüşe göre, Polonya'nın enerji ihtiyacının %57'sini kömür, ¼'ünü petrol ve ancak %13'ünü doğal gazdan karşılıyor olması gerçeği, ileri sürüldüğü gibi doğal gazın kendisine yönelik hayati bir baskı aracı olmayacağını da ortaya koymaktadır.³⁴⁶ Hatta Rusya bağımlılığından çıkmak için farklı opsiyonlar ileri sürülmüştür. Örneğin batıya giden sistem bağlantılarının değişimi ve Polonya'nın gazını başkalarından özellikle Almanya'dan satın alması, Likit Doğalgaz terminallerinin inşa edilmesi ve bunların diğer ülkelerden gemilerle getirilen likit doğal gaz ile doldurulması, Baltık Pipeline vasıtası ile Danimarka ve İsveç'e uzanan bir hattın oluşması ve hatta Polonya'nın Nabucco Boru Hattına dahil edilmesi³⁴⁷ Polonya'nın dışlanmaması ve bir şekilde Avrupa enerji işbirliğine dahil edilmesi için ortaya atılan düşünceler olmuştur.

Ancak burada ileri sürülen tüm bu girişimlerin belli bir yatırımı ve finansmanı gerektiriyor olması elbette onları tartışmaya açmaktadır. Buna rağmen Polonya, Swinoujscie (Swinemünde) de Likit Doğalgaz Terminali inşaatına karar vermiş ve yine Danimarka ve Almanya'ya döşenecek yeni hatlar vasıtası ile gaz depoları inşa etmek kararı almıştır. Buna karşılık Jamal Hattının tersine işlemesi ve olası bir kriz durumunda Polonya'nın Almanya'dan gelecek olan gaz ile tedarik edilmesi düşüncesine Varşova yönetimi, Gazprom'un Jamal Hattında belli bir karar alma yetkisine sahip olmasından ötürü sıcak bakmamıştır.

³⁴⁵ "Polen hofft auf stop der Ostsee Pipeline", *Sächsische Zeitung*, 25.07.2007.

³⁴⁶ Stephan Raabe, "Der streit um die Ostsee Pipeline- Bedrohung oder Notwendiges Versorgungsprojekt", *Repporte der Konrad Adenauer Stiftung*, Nr:9, Warschau, 2009, s.12.

³⁴⁷ Christian Tippelt, "Scandinawische Pipeline geplant, Bundesagentur für Wirtschaft", (çevrimiçi) www.bfai.de, 20.03.2014.

2. Polonya'nın bir diğ er eleştiri sebebi, Nord Stream Boru Hattının ekonomik açıdan değer taşımayan politik bir proje olduğudur. Baltık Devletleri ve Polonya arasından geçecek olan Amber Boru Hattı ise daha ekonomik olacak ve her şeyden önce de Doğu Ortaklığı  yesi devletlerin de çıkarlarını dikkate alacaktır.

Uzmanlara göre Nord Stream Hattı, Polonya'nın bu projede yer almıyor olması ve de topraklarından geçen bir boru hattının getireceği gelirlerden muaf olmasından ötürü gerçekten de Polonya için karlı değildir. Alman Federal Hükümeti buna rağmen burada sadece risk alan tarafların çıkarlarının dikkate alındığı ve bu nedenle yalnızca proje ortaklarının beklentilerinin tartışıldığı ekonomik bir kararın ötesinde olduğunu ileri sürmektedir.

Polonya Baltık Boru Hattının işlemesi ile Rus doğal gazını Batıya taşıyan transfer ülke olarak önemini kaybedeceği endişesi içindedir. Bu boru hattı aynı zamanda Polonya'nın bir alternatif olarak gördüğü Jamal II/Amber Hattının inşası önünde bir engel olmakta, Baltık Boru Hattından da ekonomik bir çıkar sağlayamamaktadır. Bu durumda da Polonya'nın Rusya ile yaşayacağı olası bir  atışma, Polonya'nın alternatif taşıma yolları ve gaz kaynaklarına sahip olmayışı, bu yönde girişimlerde bulunmayışından ötürü ciddi bir enerji sıkıntısına sebep olabilecektir. Bu gerçek bize, Polonya ve Baltık Devletlerinin neden Amber Boru Hattına bu denli destek verdiklerini ortaya koymaktadır. Amber Hattı, Enerji Tedariki Güvenliğine ilişkin 2008 tarihli AB Aksiyon Belgesinde de ifade edildiği gibi Letonya, Litvanya ve Estonya başta olmak üzere transit  lkelerinin Rusya karşısındaki durumunu güçlendirmek hedefini taşımaktadır. Bu şekilde AB enerji güvenliğinde işbirliği sağlanarak, Avrupa  lkelerinin Rusya'nın çizdiği bir stratejinin bir parçası olmaları yerine, Rusya'yı AB'nin enerji stratejisine dahil etmek hedeflenmiştir. Ancak burada asıl sorun Amber Projesine destek veren tarafların tüm artılarına rağmen bu proje ile ilgili olarak tam bir destek ve irade ortaya koyamamış olmalarıdır. Başka bir ifade ile bu konuda tam bir uyuma varılamamıştır. Hatta 1990'lı yıllarda Jamal I Projesinin dahi inşası Polonya'da olumsuz karşılanmış ve bu nedenle yeterince yatırımcı  ekememişken bu gerçek Amber Hattının gerçekleştirilmesi şansını kısıtlamakta ve onu her hali ile Nord Stream'i gölgesinde bırakmaktadır.

Nord Stream Boru Hattı düşüncesi ilk ortaya çıktığında bir Fin-Rus İşbirliği projesi iken 2003 yılından itibaren tümüyle bir Alman-Rus Ortaklığına dönüşmüştür. Daha sonra Hollanda gaz firması Gasunie ortaklık içerisinde yer almış olsa da ağırlıklı payın Alman ve Ruslar arasında yer alıyor olması Polonya'nın tepkisinin devam etmesine sebep olmuştur. Boru Hattı önümüzdeki 20-30 yıl içinde tükeneceği ön görülen Manş Denizindeki gaz kaynaklarına karşılık bir alternatif olarak görülmüştür. Bu nedenle AB Komisyonu Baltık Boru Hattını 2000 yılında "Trans Avrupa Ağı Planı-TEN-E" dahil etmiştir. Baltık Boru Hattı, 2003 ve 2006 yılında, aynı Polonya tarafından ileri sürülen Jamal II Hattı gibi bir TEN-E Projesi olarak AB Parlamentosu ve AB Konseyinin de onayladığı AB Enerji Yönergesiyle teyit edilmiştir. Bu hali ile de hem diğer projeler ile eşit olarak bir Avrupa boyutuna ve önceliğine sahip olmuş hem de tüm üye devletler gibi Polonya'nın da onayını almış olur.

Bu arada, Alman Hükümeti her ne kadar aksini iddia etse de, Baltık Boru Hattının inşası ile Jamal II/Amber Hattı Projesinin yenik düşmüştür. AB tarafından Jamal II için hazırlatılması ön görülen fizibilite çalışması, enerji firmalarının yeterince ilgi göstermemesinden ötürü hayata geçememiştir. Polonya'nın yeterli gaz talebinde

bulunmayışı, yatırımcılar ve taraf ülkelerin konuya ilgisizliği ve Rusya'nın da, önceliklerini Nord Stream ve South Stream Hatlarına vermiş olması bir kere daha bu alternatif hattı olumsuz etkilemiştir.³⁴⁸ Buna rağmen Polonya, Litvanya, Letonya ve Estonya tarafından ileri sürülmüş olan bu proje için Brüksel tarafından bir fizibilite çalışmasının finansmanının karşılanabileceği açıklanmıştır. Bunun ardında yatan temel neden ise ekonomik ya da politik kaygılar değil, Baltık Denizinin altından geçecek olan Nord Stream Boru Hattının deniz ve çevreye verebileceği tehdit olmuştur.³⁴⁹

4. Polonya'nın bir diğer görüşü, Baltık Boru Hattının, AB üyesi ülkelerin Rusya'ya yönelik doğal gaz bağımlılığını artıracak yönündedir. Bu şekilde Rusya Avrupa içinde daha rahat hareket edecek ve hegemonyal gücünün geliştirecek, bölge ülkeleri üzerinde baskı oluşturabilecektir.

Bugün AB enerji kaynakları içinde doğalgaz %24, petrol % 37, kömür %18, nükleer enerjisi %14 ve yenilenebilir enerji %7'lik bir paya sahiptir. Bu hali ile de doğalgaz AB'nin ikinci önemli enerji kaynağını oluşturmaktadır. Buna karşılık AB ülkelerinin Rusya'ya bağımlılığı farklı bir dağılım ortaya koymaktadır. Finlandiya, Slovakya, Baltık Cumhuriyetleri, Yunanistan, Çek Cumhuriyeti, Bulgaristan %80 ile %100 arasında değişen oranda Rus doğalgazına bağımlı iken, Hollanda, Fransa İtalya ve Belçika doğalgaz ihtiyaçlarının yalnızca %10 ila %30'u arası oranda, Almanya %35 ve de Polonya %55 oranda Rusya'dan karşılamaktadırlar.³⁵⁰

AB günümüzde doğalgaz ihtiyacının toplam 500 milyar m³ 'un %40'ını yani yaklaşık 200 milyar m³'ünü başta Hollanda ve İngiltere olmak üzere kendi kaynaklarından karşılayabilmektedir. Buna karşılık geriye kalan %60'lık pay ithal edilmek durumundadır ki bunun %42'si Rusya, %24'ü Norveç, %18'i Cezayir ve %16'si başta Nijerya olmak üzere diğer ülkelerden sağlanmaktadır. AB'nin 2020 yılı sonrasında doğalgaz ihtiyacının artacağı ve ithalat oranının %70'lere varacağı

³⁴⁸ "Parlamentarische Anfragen: Antwort von EU Kommissar Piebalgs im nahmen der Kommission", www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-20080547&language=DE, 20-25.03.2014

³⁴⁹ "Polen hofft auf stop der Ostsee Pipeline", *Sächsische Zeitung*, 25.07.2007.

³⁵⁰ "Europe's Energy Dependence in Midterm Perspective, American Institute for Contemporary German Studies (AICGS), Washington D.C., 2/2008.

öngörülmektedir.³⁵¹ Ancak Avrupa içi kaynakların giderek azalması ve sadece önümüzdeki 20 yıl için yeterli olacağı düşüncesine bağlı olarak, 2020 yılı sonrasında AB'nin doğalgaz ithalatının iki katına çıkacağı ve 600 milyar m³ ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu nedenle Mart 2007 tarihinden itibaren enerji ihtiyacının %20'sinin yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlaması ve bu şekilde %20 oranında enerji tasarrufu yapılması konusunda bir takım önlemler geliştirilmeye çalışılmaktadır. Aynı şekilde bu enerji dar boğazının giderilmesi maksadıyla Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde giderek kömür ve nükleer enerjinin kullanımının teşvik edilmekte, bu şekilde doğalgaz ihtiyacının bugünkü yaklaşık kullanım miktarı olan 300 milyar m³'ü geçmemesi yönünde girişimler ortaya çıkmaktadır.

Buna karşılık bunun uzun vadede gerçekleştirilebilir bir alternatif olduğu ve de başta Almanya olmak üzere AB üyesi ülkelerin artan orandaki doğal gaz ihtiyacı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle başta Almanya olmak bir takım AB üyelerinin, enerji ihtiyaçlarını, konumları gereği doğal gaz kaynakları açısından zengin ülkelerden boru hatları vasıtası gidermeleri onlar için ekonomik ve stratejik açıdan önemini korumaktadır.

Rusya bugün 47.000 milyar m³ lük doğal gaz rezervlerine sahip bir ülke olarak, dünya doğalgaz rezervlerine sahip en önemli ülkelerin başında gelmektedir.³⁵² Bu hali ile Rusya tüm tartışmalara rağmen AB'nin en büyük doğal gaz tedarikçisi durumundadır. Rus Gazprom Firması yılda 545 milyar m³ gaz dağıtımı ile dünyanın en büyük tedarikçi firması durumundadır.³⁵³ Bu da başta Almanya olmak üzere Baltık Boru Hattından yararlanan ülkelerin giderek daha fazla Rusya'ya bağımlı olmaları anlamına gelmektedir. Bu ülkeler için Rusya yegane çözüm değildir ama en önemli tedarikçi konumundadır bu da onların Rusya ile iyi ilişkileri gözden çıkarmamalarına neden olmaktadır.

³⁵¹ "Europe's Energy Dependence in Midterm Perspective, American Institute for Contemporary German Studies (AICGS), Washington D.C., 2/2008.

³⁵² Orta Doğu 70.000 milyar m³ ile ilk sırada yer alırken onu Rusya izlemekte, yine 8.000 milyar m³ ile Kuzey Afrika Devletleri ve 7000 milyar m³ ile Hazar Devletleri Rusya'yı takip etmektedirler. Christoph Hein, "Rohstoffmärkte: Die große Auslese", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 29.12.2008.

³⁵³ Stephan Sturbeck, "Gaswirtschaft: Ende eines Siegeszuges", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 03.03.2008.

Buna rağmen enerji alanında Rusya AB ile stratejik bir işbirliği oluşturmak teklifinde bulunmuştur. Söz konusu bu işbirliği, gaz ihtiyacı ve talebinin desteklenmesi, alt yapı projelerinin geliştirilmesi, ortak yatırımların hayata geçirilmesi için gerekli koşulların belirlenmesi, uzun vadede istikrarlı fiyat düzenlemelerini ön gören bir koordinasyonu içermektedir. Hatta Rusya bu maksatla Uluslararası bir Enerji Denetimi (İER-İnternational Energy Regulator) oluşturulmasını önermiştir. Bu şekilde enerji kaynakların ticaretinin belli standartlara kavuşturulması, finansman kaynakları/ kurumlarının oluşturulması ve teknolojik işbirliğinin sağlanması hedeflenmiştir. Enerji alanındaki uluslararası işbirliğini düzenleyen ve Rusya'nın da imzaladığı AB'nin 1994 tarihli Enerji Şartını onayını bugün Rusya reddetmektedir. Rusya'nın temel endişesi bu sözleşmenin onaylanması durumunda bunun Gazprom'un monopol yetkilerini ortadan kaldıracağıdır.³⁵⁴ Bu da bir kere daha Rusya'nın enerji kaynaklarını güç merkezli dış politikasında bir araç olarak kullandığı ve bu şekilde de bölgedeki etkisini yeniden güçlendirmek istediği yönündeki Polonya endişelerini haklı çıkartmaktadır.

Almanya'da doğal gaz AB'nin tümünde olduğu gibi %23'lük pay ile petrolden sonra ikinci önemli kaynak durumundadır. Almanya'nın kullandığı doğal gazın % 84'lık kısmı ithal edilmek durumundadır. Bu da Almanya'yı ABD'den sonra en büyük ikinci doğal gaz ithalatçısı konumuna getirmektedir. Alman Federal Ekonomi Bakanlığı verilerine göre Almanya'nın kullandığı doğal gazın % 36'sı Rusya, %26'sı Norveç, % 18'i Hollanda, %15' i kendi kaynaklarından, % 3'ü Danimarka ve İngiltere ve % 2'si depolarından sağlamaktadır. Bu durumda Rusya, Alman doğal gaz ithalatının % 40'ını karşılar durumdadır. Almanya'da 1990'lı yıllar ile beraber kömür ve petrol kaynaklarının kullanımında belli bir düşüş yaşanırken, doğal gaz tüketiminde ise tam tersine bir artış yaşanmıştır. Bunda çevre ile uyumlu enerji kaynaklarının kullanımı, CO2 emisyonunu 2020'dek %20'lere indirmek, AB'nin yeni İklim Politikası ve de Almanya'nın son yıllarda giderek uygulamaya koyduğu Nükleer Enerjinin terk edilmesi kararı etkili olmuştur. Kapatılan her Nükleer Santral ve Kömür Madeni beraberinde daha fazla doğal gaz ihtiyacı ve ithalatını getirmiştir.

³⁵⁴ Alexej Knelz, "Russland ist kein Freund der Europäischen Energiecharta", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 14.07.2006.

Bu nedenler de Almanya'nın Rusya ile enerji konusunda bir işbirliğine gitmesi, enerji ekonomisi konusundaki ilişkilerin derinleştirilmesi, onun ulusal çıkarları ile yakından ilgili olmuştur. Ama aynı zamanda da AB çıkarları ile de örtüşmektedir. Hatta Almanya bu nedenle sık sık söz konusu enerji kaynakları olunca Rusya'daki hukuk ve demokrasi dışı uygulamaları görmezden gelen bir aktör olmakla eleştirilmektedir. Rusya'nın bu güne dek uyguladığı stratejisi, gerçekten bir şekilde onun etkisini artırmıştır. Başta Polonya ve Ukrayna olmak üzere bölge ülkelerinin pazarlık gücü Rusya karşısında kırılmıştır. Bu nedenle Baltık Boru Hattı, bu ülkeler nezdinde Rusya'nın BDT Devletlerinin gaz ihracatını kendisine çektiği, Gazprom'un monopol kurması vasıtası ile tüm tedarikçiler, boru hatları ve pazarlar üzerinde tek başına denetim kurmasını sağlayacak stratejisinin bir parçası olarak da görülmektedir.

Yaygın görüş, Rusya'nın bu şekilde Avrupa gaz pazarında hem tek üretici hem de tek tedarikçi olmak suretiyle fiyatları belirleyen nihai taraf olmak ve bu şekilde de Avrupa'daki etkisini artırmak niyetinde olduğudur.³⁵⁵ Bu nedenle Orta Asya doğal gazını AB'ye taşıyacak en önemli boru hattı olan, Nabucco Boru Hattını, South Stream Boru Hattı vasıtası ile dışlamak niyetindedir. Rusya yine bu şekilde bir çevreleme strateji izlemek suretiyle AB'nin Kuzey Afrika ve Orta Doğu doğal gazı ile bağlantısını da kopartmak arzusundadır.³⁵⁶

Ancak Rusya'nın izlediği bu strateji her ne kadar ona geniş bir pazarlık gücü vermiş, onun etkisini artırmış olsa da, unutulmaması gereken var olanın karşılıklı bir bağımlılık olduğudur. En azından olası bir Rus hegemonyasından çekinen taraflar bunu karşılıklı bir bağımlılık ilişkisine dönüştürmek durumundadırlar. Çünkü AB için Rus doğal gazı nasıl hayati bir önem taşıyorsa, Rusya için daha etkin bir enerji politikası izlemek, Avrupa enerji pazarına ulaşmak, yeni enerji kaynaklarının açılmasını teşvik etmek, çevreyi tehdit eden endüstrisini yenilemek bir o kadar önem

³⁵⁵ Roland Götz, "Energietransit von Russland durch die Ukraine und Belarus, Ein Risiko für die Europäische Energiesicherheit," **Studie Stiftung Wissenschaft und Politik**, Dezember, Berlin, 2006, s.20.

³⁵⁶ Stephan Raabe, "Der streit um die Ostsee Pipeline- Bedrohung oder Notwendiges Versorgungsprojekt", **Repporte der Konrad Adenauer Stiftung**, Nr:9, Warschau, 2009, s.21.

arz etmektedir. Bu şekilde bir Alman-Rus projesi gibi gözükten Baltık Boru Hattı, aslında AB-Rusya enerji ortaklığı için önemli bir katkı sağlayabilecektir.

5. Polonya'nın bir diğer eleştirisi ise, Baltık Boru Hattının ciddi bir çevre sorununu da beraberinde getireceği ve de bu şekilde Baltık denizindeki eko-sistemi tehdit edeceği yönündedir.

Buna karşılık bu projeye destek veren kesime göre ise boru hattının denizin altına döşenmesi sırasında güvenilebilir bir teknolojinin söz konusu olduğu ve bunun çevreye zarar vermediği burada kullanılan teknolojinin sadece Akdeniz ve Kuzey Denizde değil aynı zamanda Polonya tarafından destek verilen Baltic Pipeline da kullanıldığı ileri sürülmüştür. Yine Nord Stream A.Ş. çevre güvenliği ve korunmasına ilişkin ulusal ve uluslararası düzenlemeleri dikkate almak durumunda bırakılmıştır. Bu maksatla alınacak her tür tedbir ve uygulamanın, Baltık Boru Hattının geçtiği devletlerin (Rusya, Finlandiya, İsveç, Danimarka, Almanya) taraf oldukları ulusal ve uluslararası antlaşma ve düzenlemeler dikkate alınarak denetleneceği de eklenmiştir. Aynı zamanda Baltık Denizinde kıyısı olan tüm devletlerin taraftarı oldukları ESPO Konvansiyonu³⁵⁷ kapsamında bir denetim ön görülmüştür.

2.1.3.3. Bir Tehdit unsuru olarak Rus Doğal Gazı:

Rus doğal gazının doğrudan bir bağlantı vasıtası ile Almanya ve diğer Batı Avrupalı devletlere ulaşması, bu ülkelere ihtiyaçlarını doğrudan karşılamak imkanı vermekte ve onların boru hatlarının geçtiği transfer ülkelere (başta Ukrayna ve Beyaz Rusya) olan bağımlılıklarının azalmaktadır. Bu ise başta Polonya olmak üzere transit ülkelerinin önemli bir gelir kaybına sebep olmaktadır. Polonya Savunma Bakanı Radek Sikorski'nin “ *Baltık Denizi altından döşenecek olan boru hattı Almanya için 6 milyar Euro'ya mal olacak iken Polonya topraklarından geçecek olan boru hattı çok daha rantabil olacaktır*”³⁵⁸ şeklindeki açıklaması da Polonya'nın tepkisinin

³⁵⁷ 1991 yılında Finlandiya'da imzalanan ESPO Konvansiyonu, BM Avrupa Ekonomi Komisyonunun, Baltık Denizi kenarında yer alan devletler ve onların kamuoylarına, bölgede oluşan ve hatta sınır aşan nitelikte olan çevreyi tehdit eden uygulamaları denetlemek yetkisini veren bir aygıt durumundadır.

³⁵⁸ Tatjana Petrenko, “ *Ostsee Pipeline: Erneut heftige Kritik aus Polen*”, (çevrimiçi) <http://www.dw.de/ostseepipeline-erneut-heftige-kritik-aus-polen/a-1993161-1>, erişim 01.04.2014.

ardında politik endişeler kadar ekonomik kaygılar olduğunu bir kere daha ortaya koymaktadır.

Bu gerçek de bize Baltık Boru Hattına bağlı olarak Almanya ve Polonya arasında oluşan tartışmanın temelini çatışan çıkarlara dayandığını göstermektedir. Polonya, enerji konusunda Rusya'ya bağımlı olan diğer MDA'lıdevletler gibi, bir taraftan Rusya'ya daha az bağımlı olmak, diğer taraftan ise Rusya'ya karşı pazarlık gücünün artırılması yönünde bir irade ortaya koymaktadır. Bunu da politik ve ekonomik kaygıları ile desteklemektedir.

Nitekim Almanya-Rusya yakınlaşmasını bölge dengelerini alt üst edecek tehlikeli bir ortaklık (Pakt) olarak değerlendiren tavır bunu desteklemektedir. Polonya açısından bakıldığında Almanya-Rusya yakınlaşması ekonomik çıkarlar merkezli bir stratejinin ürünüdür. Almanya bu şekilde ekonomik önceliklerini kaybetmeyeceği düşüncesindedir ve onun bu tutumunun ardında yatan nedenler vardır. Her şeyden önce Rusya, Çin'den sonra Alman ekonomisi için en cazip yatırım merkezlerinden biridir. Almanya aynı zamanda Rus doğal gazının geleneksel olarak en önemli müşterilerinden biridir. Alman firmaları, stratejik Rus firmalarında Avrupa'daki diğer ülkelerden çok daha fazla pay sahibidirler. Aynı zamanda yalnızca ekonomik işbirliği değil bunun ötesinde politik işbirliği de Almanya-Rusya ilişkilerine damga vurmaktadır. Özellikle Moskova her şeyden önce Berlin'i Brüksel ile olan ilişkilerinde önemli bir köprü olarak görmektedir. Başka bir ifade ile Moskova için Berlin'i Euroatlantik İşbirliğinde bir denge aracı niteliğindedir. Almanya ile geliştirilecek ilişkiler Rusya'ya Avrupa politikasında yer almak imkanını sunacak bu da bir şekilde ABD'nin Avrupa içindeki gücünü kırarak bir araç olabilecektir.³⁵⁹ Elbette bu da uzun vadede Avrupa-Rusya karşı dengesinin oluşturulması için önemli bir adım niteliğindedir.

Oysa Polonya Savunma Bakanı Sikorski'ye göre, Berlin bu tutumu ile Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına da zarar vermektedir. Berlin bu şekilde yalnızca Moskova'ya, jeopolitik hedeflerine ulaşması konusunda destek vermiştir. Beyaz

³⁵⁹ Ireneusz Bil, "Die deutsch-polnischen Beziehungen. Probleme und Perspektiven", **Zeitschrift für Aussen und Sicherheits Politik**, Nr:3, 2010, s.154.

Rusya ve Polonya'nın doğal gaz tedarikinin kesilmesi de bu stratejinin bir parçası olmuştur. Aslında bu yöndeki endişeleri savunan tek aktör Polonya değildir. Baltık Boru Hattı her ne kadar AB'nin de destek verdiği bir proje olsa da Brüksel de zaman zaman Polonya'nın tutumuna destek vermektedir. Nitekim AB Enerjiden Sorumlu Komiseri Andris Piebalgs, *“AB üyesi bir ülkenin, diğer üyelere danışmadan, müzakere etmeden onlar tarafından kabul edilemez bulunan bir Boru Hattına ilişkin olarak vardığı bu karar bizi bu duruma düşürmemeliydi.”*³⁶⁰ şeklinde açıklaması bunu teyit etmektedir.

Bu açıklama aslında bir kere daha Almanya'nın tek taraflı olarak attığı bir adımın Avrupa bütünleşmesi ve Avrupa içinde ortak hareket etmek prensibi önünde bir engel teşkil ettiğini göstermektedir. Başka bir ifade ile Almanya bir kere daha ulusal çıkarlarını Avrupa çıkarlarının ötesinde gören pragmatist bir dış politika izleyen bir aktör olarak görülmüş ve onun tek başına attığı adım Avrupa bütünleşmesi için bir tehdit olarak algılanmıştır.

Oysa AB üyesi devletlerin enerji politikası ulusal hükümetlere bırakılmıştır. Her ne kadar 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Sözleşmesinde **“Avrupa Enerji Politikası”** ifadesine yer verilmiş olsa da burada kast edilen enerji tedarikinin güvenli bir şekilde sağlanmasıdır. Bunun ötesinde düzenlemeler, her üye devlete enerji ihtiyacını kendi belirlediği enerji kaynaklarından ve tedarik yollarından karşılamak hakkını saklı tutmuştur.³⁶¹ Bu durumda da Almanya'nın ve elbette Polonya'nın bu düzenlemeye göre kendi enerji politikalarını oluşturmak yetkisine sahiptirler. Bu da tartışma konusunun hukukun ötesinde çatışan çıkarlar merkezli olduğunu bize bir kere daha göstermektedir.

Alman dış politikasının tümüyle Rusya ile pragmatist bir işbirliği içinde olduğu düşüncesi özellikle Gerhard Schröder döneminde yükselmiştir. Schröder'in taviz vermez bir şekilde Putin ile yakınlaşmaktan ve Alman-Rus diyalogunun Alman dış politikasının önceliği olarak gören söylemi, yine Alman endüstrisinin etkisinde

³⁶⁰ Tatjana Petrenko, age.

³⁶¹ Severin Fischer, *“Energie und Klima Politik im Vertrag von Lisabon”*, (çevrimiçi) http://www.iep-berlin.de/fileadmin/webseite/09_Publikationen/integration_2009/volltext/integration1-09_Fischer.pdf, 03.04.2014

hareket etmesi Polonya’da Berlin’ e karşı güven bunalımının yükselmesine sebep olmuştur. Başka bir ifade ile Almanya Neo-Realist anlamda güç peşinde koşan ve dış politikasını bunun üzerine inşa ederken çevresindeki aktörleri görmezden gelen bir tutum izlemekle eleştirilmiştir.

Özellikle Boru Hattına ilişkin tepkisi ile Polonya bu tutumu eleştirirken, Almanya’ya yönelik eleştirisi bir tarafta bunun giderek artan Rusya etkisine sebep olduğu, diğer tarafta ise Almanya’nın kendisini bu sürece dahil etmemiş olmasıdır. Almanya-Rusya işbirliğinin önemli bir sembolü olan bu proje kararı, başta Polonya olmak üzere, İsveç, Finlandiya ve de Ukrayna’ya danışılmadan alınmıştır. Almanya her ne kadar Baltık Boru hattına ve imzalanan antlaşmaya ilişkin müzakereye açık olduklarını ifade etmiş olsa da Varşova yönetimi, “Önce antlaşmaya varmayı ve ardından da ortak bir görüş bildiriminde bulunmayı Avrupa İşbirliğinin bir parçası olarak görmediklerini”³⁶² ifade ederken Almanya ile bu konuda uzlaşmaz bir tavır içinde olduklarını sergilemiştir. Bu projenin hayata geçirilmesinin doğrudan Polonya çıkarlarına dokunmuş olması, onun enerji güvenliğini tehdit ediyor olması ve de transit ülke olarak onun ekonomik çıkarlarını zedelemesi ve transit ülke olarak onu devre dışı bırakacağı düşüncesi onun ekonomik ve de politik itibarını kaybedeceği endişesine kapılmasına sebep olmuştur.

Angela Merkel ile Almanya’nın Rusya’ya yönelik stratejisi bir derece dengeli bir hal almıştır. Doğu Almanya kökenli Alman Başbakanı geçmişteki tecrübelerin de bilinci ile Moskova ile olan ilişkilere bir parça mesafeli durmayı tercih eden bir tutum içindedir. Aynı zamanda da Rusya’ ile olan ekonomik ve enerji ortaklığına rağmen, Moskova’nın insan hakları ve demokrasi ihlallerini eleştiren bir tutum içindedir. Angela Merkel’in bu yöndeki tutumu Moskova’nın sertleşen dış ve iç politik dönüşümünü eleştiren kamuoyu ve basında destek görürken, bir şekilde de Varşova yönetimini rahatlatmaktadır. Angela Merkel en azından bu yöndeki tutumu ile Almanya-Polonya ilişkilerinin Almanya-Rusya ilişkileri gölgesinde kalmayacağı veya onun etkisinde şekillenmeyeceğinin işaretini vermiştir. Elbette bu Polonya’da

³⁶² “*Ostsee Pipeline: Erneut heftige Kritik aus Polen*”, (çevrimiçi) <http://www.dw.de/ostseepipeline-erneut-heftige-kritik-aus-polen/a-1993161-1>, 11.04.2014.

da Berlin'in hem NATO hem de AB içerisinde Varşova'nın çıkar ve beklentilerini gözeteceği ve buna saygılı bir dış politika izleyeceği beklentisini de yükseltmiştir.

2.1.3.4. Almanya'nın Alternatif Enerjisi Politikası ve Polonya'ya Yansıması:

Alternatif enerji kaynakları ve enerji üretimi konusunda yaşanan anlaşmazlıklar bir tarafta Almanya ve yakın komşuları arasında bir fikir ayrılığı olduğunu ortaya koyarken, diğer tarafta Avrupa da ortak bir enerji politikası yaratmanın güçlüğüne de dikkat çekmektedir. Özellikle Almanya ve Polonya arasında bu tartışmanın önemli bir fikir ayrılığına dönüşmüş olması bir kere daha iki tarafın ortak bir doğru politikası oluşturmaya gölge düşürmektedir.

Almanya Nükleer enerji üretiminde önemli bir geri adım atıp gelecek dönemlerde bunu tümüyle terk etmekten yana iken başta Polonya olmak üzere MDA ülkeleri, Avrupa'da elektrik üretimin büyük bir kısmı hala kömür ve de geri teknolojiye sahip tesislerde üretilmektedir. Polonya enerji sektörünün büyük oranda yüksek oranı CO2 içeren kömüre bağımlı olması Varşova'nın giderek Nükleer enerjiye yönelmesinin temel nedenidir. Bu bağlamda Polonya'nın enerji açığını giderek daha fazla Nükleer Santral inşa etmek yoluyla kapatmak istemesi hatta bu yönde bir Polonya-Fransa işbirliğinin gelişiyor olması sınırın Almanya tarafında endişe ile takip edilmektedir. Alman Atom Enerjisi karşıtları için Polonya giderek tehlikeli bir ortak olarak algılanırken, hatta başta Polonya sınırında yer alan eyaletler (Mecklenburg-Vorpommern, Brandenburg, Sachsen) çevrenin korunması ve çevre ile uyumlu enerji üretimine ilişkin uluslararası sözleşmelere bağlı bir takım önlem ve girişimlerde bulunmuşlardır. Buna karşılık, Lizbon Sözleşmesinde yer alan *“Her üye devlet kendi enerji kaynaklarını kendisi belirlemek hakkına sahiptir”* ifadesi bu tartışmaya farklı bir boyuta taşımaktadır.

Polonya'nın Nükleer Enerjiye yönelmesi ve bunu yaparken yakın çevresindeki gelişme ve dönüşümü dikkate almayı, Alman tarafında Polonya'nın fazlasıyla “Paternalist-Baba Devlet” yaklaşımı içinde olduğu şeklinde algılanmıştır. Oysa Almanya, Nükleer Santrallerini kapatmak kararı aldığı anda, bunu komşularına

danışmadan ve onların enerji ağı istikrarının bundan nasıl etkileneceğini hesaplamadan hareket etmiştir.³⁶³

Buna karşılık dikkat çekici olan bir unsur, Almanya’da Polonya’nın enerji politikasını eleştiren/protesto eden kesimin hiçbir şekilde Polonya düşmanlığı yapmadığı hatta Polonya İşbirliğine güven duyduklarını ortaya koymalarıdır. Ancak yenilenebilir enerji üzerinden yürüyen bu tartışmanın giderek ulusal bir kibir dönüşebileceği konusunda da endişeler yok değildir. Bu anlamda da Polonya’yı eleştiren Almanya’nın, yoğun Nükleer Enerji kullanan Fransa’yı neden eleştirmediği sorusu da akla gelmektedir. Bu her şeyden önce MDA ülkelerinin Almanya’nın zaman zaman kendilerine yönelik çifte standart uyguladığı (Rusya politikasında düşünüldüğü gibi), dış politikasında pragmatist bir yaklaşım ile ulusal çıkarları Avrupa çıkarlarının ötesinde gördüğü düşüncesinin artmasına sebep olmuştur. Her şeyden önce de tarafların önemli bir ortak olarak gördükleri Almanya’ya yönelik güvenlerini sarsmaktadır.

Bu nedenle yakın zamanda giderek daha fazla tartışılacak olan ve bir Almanya-Polonya (hatta Çek Cumhuriyeti ve diğer MDA ülkeleri) tartışması gibi görünen bu mesele yukarıda da ifade ettiğimiz gibi giderek bir Avrupa tartışmasına dönüşerek ortak bir enerji politikasının yaratılması önünde engel olmaya adaydır.

Almanya’da enerji konusunda yaşanan dönüşüm yalnızca ekonomik kaygı ve çıkarlardan değil aynı zamanda da politik ve kültürel etkenlere bağlı olarak gelişmiş uzun bir evrimin sonucudur. Berlin’in Haziran 2011 yılında aldığı karara istinaden tüm Nükleer Enerjisi Santrallerinin kapatılmasının ilişkin karar yalnızca uzun bir sürecin nihai aşamasıdır. SPD-Yeşiller Koalisyonunun 2001 yılında “Yenilebilir enerjinin “ teşviki yasasını kabul etmeleri, yine Nükleer enerjisinin terki kararının alınması ve bunun 2010 yılında Angela Merkel Hükümetince teyit edilmesi bu sürecin parçaları olmuştur.

Aslında tartışma 1970’li yıllardan beri Alman kamuoyunu meşgul ederken özellikle “68 Ruhı” ile hareket eden Yeşiller Partisi bu düşüncenin öncülüğünü yapmıştır.

³⁶³ Frank Segert, “Die Beiträge Polens und Deutschlands zur Europäischen Energi politik-Diskussionen”, **Nachrichten und Hintergründe aus Polen**, März/ 2013, s.12.

Özellikle Nükleer enerjisinin silah sanayinde kullanılması durumunda bunun sebep vereceği tehdit ve tehlikelere daha 1970 ve 1980’lerde dikkat çeken Yeşiller partisi, bu şekilde de Alman dış politikasında etkin olan klasik güç merkezli dış politik söyleme alternatif düşünceler ortaya koymuş ve bunları günümüze taşımıştır.

Ekolojik fikirler ve Nükleer Enerjisinin terk yönündeki düşünceler giderek toplum nezdinde daha fazla itibar görmesine rağmen, enerji politikasındaki geleneksel sınırlar 2011 yılına dek varlığını korumuştur. SPD-Yeşiller Koalisyonu aşamalı olarak Nükleer Enerjisinin terki kararını aldığı anda, liberal ve muhafazakar eğilimli muhalif kesimin buna karşı çıktığı da bir gerçektir. Buna karşılık bunu izleyen on yılda Alman kamuoyunda tüm taraflar geçmişte eleştirilen bu karara destek verir olmuştur.

Bugün Almanya da partiler üstü hakim görüş, enerji konusundaki bu dönüşümde artık geri dönüş olamayacağı yönündedir.³⁶⁴ Bu yöndeki toplumsal mutabakat, farklı politik ve sosyal gruplardan oluşan “Etik Komisyonunun” Mayıs 2011 tarihli raporunda da teyit edilmektedir.³⁶⁵ Söz konusu bu rapor, toplumun tümü tarafından mutabık kalınmış gibi yansıtılan Federal Hükümet tarafından kararlaştırılan ulusal enerji dönüşümünün temelini oluşturmuştur. Fukushima Nükleer Santralının infilak etmesi sonrasında, hazırlanan araştırmada Forsa Enstitüsü verilerine göre, toplumun %63’ü Nükleer Santrallerinin kaldırılmasından yana olmuştur. Bunu izleyen 2012 Yaz’ında ise bu sürecin 2022 dek tamamlanması konusuna yoğun destek verilmiştir. Allensbach Enstitüsü verilerine göre, Almanların %73’ü bu tür bir geri çekilişi anlamlı bulmakta buna karşılık sadece %16’sı karşı çıkmaktadır. Enerji dönüşümü konusundaki bu destek çok kısıtlı olarak parti sempatisi ile ilişkilidir. Nitekim ilk girişim Yeşiller Partisince gerçekleşmiş olsa da bugün bu yöndeki düşüncelere destek veren kesimin %79’u SPD ve de %64’ünün de CDU yanlısı olduğu ortaya konmuştur.³⁶⁶

³⁶⁴ Renate Köcher, “*Schwierige Wende*”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 21.06.2012.

Anna Kiwiatskowska Drozd, “*Germany’s Energy transformation-Difficult Beginnings*”, **OSW Report**, March 2013, s.17.

³⁶⁵ “*Deutschlands Energiewende-ein Gemeinschaftswerk für die Zukunft*”, **Ethikkommission Sichere Energie Versorgung**, Berlin, 30.05.2011.

³⁶⁶ Renate Köcher, age.

Alman kamuoyunda var olan bu desteğin ardında yatan sosyo-kültürel faktörler Polonya’da ancak kısmen bilinmektedir. Polonya siyasi elitinde yaygın kanı, Almanya’nın Nükleer Enerjiyi terk kararının büyük çoğunlukla Fukushima Faciası sonrasında oluşan travmanın etkisinde gerçekleştiği yönündedir. Yine enerji dönüşümü politikası mantıksız, ad-hoc bir karar ve Alman ekonomik çevrelerinin çıkarlarına hizmet eden ve Angela Merkel’in kısa vadeli seçim propagandasına hizmet eden malzeme olarak değerlendirilmiştir.

Almanya’nın nükleer enerjiyi terk edişi ve kömürden uzaklaşması Doğu Avrupa da belli bir eleştiri konusu olmuştur. Zittau Enerji Toplantısına damga vuran, “*Almanlar kömürü hiçbir zaman unutmamalıdır*”³⁶⁷ şeklindeki düşünce Varşova’nın, Berlin’in yeşil /yenilenebilir enerjinin teşviki konusundaki tutumuna eleştirisini özetlemektedir. Buna karşılık ekolojik enerji henüz Polonya başta olmak üzere bölge ülkeleri için söz konusu olmamaktadır. Polonya’da elektriğin %55’i taş kömürü, %34’ü linyitten üretilirken, doğalgaz %3, rüzgar enerjisi kullanımı da ancak %4 ile sınırlıdır. Polonya, AB üyesi devletler içerisinde kömüre en fazla bağımlı olan devlettir. Polonya’nın enerji ihtiyacının %56’sı kömürden karşılanırken elektriğin %90’ı kömür kullanılan tesislerde üretilmektedir. Taş kömürü işletmeciliği Polonya ekonomisinin en önemli kollarından biri iken, maden işçileri de güçlü bir sendika ile Polonya toplumu içinde önemli bir etki sahibidirler. Pek çok maden işletmesi kar dışı faaliyette bulunsa da bunlar sosyal politika ve enerji güvenliği endişesi ile faaliyette bulunmakta, madenlerin özelleştirilmesi ise yeni yeni tartışılan bir konu olmuştur. Yaygın kanı kömürün Polonya enerjisi içinde can kurtarıcı simit vazifesi gördüğü ve bu şekilde ülkede önemli bir ihtiyacı karşıladığıdır. Polonya yılda 76.2 milyon ton kömür üretirken enerji ihtiyacını 15 milyon ton kömür ithal ederek kapatmakta ve bunun belli bir oranı Rusya’dan ithal edilmektedir. Buna rağmen kömür konusunda Polonya’nın Rusya’ya bağımlılığı henüz söz konusu değildir.³⁶⁸

Her ne kadar Polonya son yıllarda enerji pazarının liberalleşmesi konusunda bir takım girişimlerde bulunmuş, özellikle üretim ve dağıtım sistemi arasında bir ayrım

³⁶⁷ Hubert Beyerle, “EU-Binnenmarkt Energie: Deutschland und seine Ostnachbarn tun sich schwer”, **Energie Wirtschaft**, Ausgabe 40, April 2013, s.4.

³⁶⁸ Adam Grzeszak, “Energie-Herausforderung für Polen”, (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/internationales/europa/polen/137784/analyse?p=all>, 10.04.2014

görmek istediye de, enerji üretiminin büyük kısmı hala devlet kontrolündedir.³⁶⁹ Buna karşılık düşük ve istikrarsız elektrik fiyatlarından ötürü yeni tesislerin inşasına yönelik yeterli ilgi mevcut değildir. Ülkenin en önemli elektrik üreticisi olan PGE uzun bir mücadele ve hükümet baskısı ile 2013 yazında yalnızca ülkenin güney batısında yer alan Opole Nükleer tesisinin inşasını tamamlayabilmiştir.

Polonya bu nedenle gelecek yıllarda enerji sektörü için yeni bir model geliştirmek durumundadır. Bu yalnızca beraberinde ekonomik ve hukuki gelişmelere sebep olmayacak, aynı zamanda da politik ve toplumsal tepkileri beraberinde getirecektir. Pek çok Polonyalı siyasiye göre enerji konusunda en büyük sorun enerji politikasının Polonya-Rusya ilişkilerine endeksli olmasıdır.³⁷⁰ Bu nedenle de Varşova özerk bir enerji politikası geliştirmek zorundadır.

Bu nedenle Polonya, enerji kaynaklarının değiştirilmesi son yıllarda ülkenin karşı karşıya kaldığı en önemli ekonomik gelişmelerden biridir. AB'nin son dönemlerde izlediği çevre ve iklim politikası giderek kömür kaynaklarının asgari kullanımını ön görürken, bu Polonya'da önemli bir enerji kaynağından taviz olarak okunmuştur. Bu nedenle Polonya'nın içinde bulunduğu özel durum gereği (kast edilen Rusya bağımlılığı) kömür kullanımı için mücadele etmesi gerektiği düşüncesi her geçen gün kamuoyunda giderek daha çok taraftar bulmaktadır. Polonya'nın izlediği yeni enerji politikasına göre hedef, 2030 yılına gelindiğinde kömürün hala önemli bir enerji kaynağı olmayı sürdürmesi ama giderek bu oranın düşürülmesi, buna karşılık yeni kaynakların kullanımının teşvik edilmesidir. Bu hedefin gerçekleştirilebilmesi için, bugün AB ortalamasının iki katı altında yer alan enerji verimliliğinin geliştirilmesi, doğal gaz payının yükseltilmesi ve de nükleer enerjiye bağlı olarak yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi öngörülmektedir.³⁷¹ Ancak artan oranda doğal gaz kullanımının Varşova için artan oranda Moskova bağımlılığı anlamına geldiği unutulmamalıdır. Bu nedenle Nükleer Enerjinin geliştirilmesi ve bu konuda Fransa'nın desteğinin alınması Avrupa'nın merkezinde yeni bir işbirliğinin doğmakta olduğunun da habercisidir.

³⁶⁹ Hubert Beyerle, age., s.3.

³⁷⁰ Adam Grzeszak, age.

³⁷¹ Adam Grzeszak, age.

Her ne kadar Komünist Sistem yıllarında Pomeranya da, Sovyet teknolojisi ile bir Atom Enerjisi Santralının inşası başlanmışsa, bunun faaliyetlerine 1990 yılında son verilmiştir. Bu nedenle de bugüne dek Polonya’da nükleer enerji üretilmemiştir. Hükümet bu maksatla 2009 yılında bir santral inşasına karar vermiş ve bunun 2020 yılında faaliyete geçmesi hedeflenmiştir. Ancak bu denli bir geçişin gerçekleşmesi taraflardan hiçbiri tarafından gerçekleştirilir bulunmamıştır. Yine Atom Enerjisinin teşviki maksadıyla Polonya Ekonomi Bakanlığı bünyesinde hükümet temsilcisi atanmış ve bunun temel görevi, enerji dönüşümü için gerekli hukuku süreci hazırlamak, buna uygun teknolojik gelişme ve düzenlemeleri hayata geçirmek olarak belirlenmiştir. Söz konusu bu enerji dönüşümü hem kamuoyu hem de siyasetler arasında geniş destek görürken, her şeyden önce kömür bağımlılığından kurtuluş ve çevre kirliliğinin aşılması ve enerji güvenliğinin devamı için önemli bir adım olarak görülmektedir. Bunun ötesinde de kömüre alternatif olarak sunulan doğal gaz gibi bir Rusya bağımlılığına sebep olmayışı da asıl cazibe merkezini teşkil etmektedir. Varşova yönetimi bu yöndeki kararlılığını, ilk Nükleer Santralini 2016-2022 yılları arasında inşa etmek kararı ortaya koymuştur. 2030 yılına gelindiğinde iki Nükleer Santralin toplam 6000 MK ile faaliyete geçmesi öngörülmektedir.

Almanya AB içindeki en önemli enerji üreticilerinden biri olarak önemli bir ağırlık sahibidir. Almanya’nın enerji dönüşümü konusunda izlediği kararlı tutuma yönelik olarak Polonya’nın temel eleştirisi, Berlin’in bu enerji dönüşümünün ortak enerji pazarında, Varşova üzerinde nasıl etki yaratacağını düşünmeden hareket etmesidir. Bir diğer önemli tartışma konusu da Almanya da giderek daha fazla faaliyette bulunan güneş ve rüzgar enerjisi santrallerinin faaliyetleridir.³⁷² Polonya bunların bir şekilde kontrol dışı olarak kendi enerji ağına girmesi ve Polonya elektrik fiyatlarını düşürmesinden rahatsızlık duymaktadır. Özellikle Almanya’nın başta Mecklenburg Vorpommern Eyaleti olmak üzere kuzey kıyılarında yer alan Rüzgar değirmenleri vasıtası ile üretilen elektriğin Polonya enerji ağına dahil olması giderek büyüyen bir sorun olmuştur. Rüzgar Değirmenlerinin enerji hatlarına kapasitenin üzerinde Watt yüklemesi durumunda, bu miktarlar kontrolsüz olarak Polonya enerji ağına dahil

³⁷² Eva Müller, “Nachbarn erklären Deutschland den Stromkrieg”, (çevrimiçi) <http://www.manager-magazin.de/magazin/artikel/energie-wende-nachbar-laender-erkl%C3%A4ren-deutschland-den-stromkrieg-a-915433.html>, 12.04.2014

olmaktadırlar. Buna bağılı olarak da Polonya'nın kırılğan yüksek gerilim şebeke hatlarına aşırı yük vermektedirler.³⁷³ Her şeyden önce bu şekilde kömür ile üretilen Polonya elektriğini bastırması ve bunun fiyatlara yansıması Varşova'nın yoğun tepkisine sebep olmaktadır. Polonya makamlarına göre, bunlar her ne kadar AB iç pazarı açısından bir engel teşkil etmeseler de Almanya bu faaliyetleri vasıtası ile dolaylı olarak AB düzenlemelerini ihlal etmektedir. Ortaya çıkan bu zararlar da ötürü Varşova'nın Berlin'den, her hangi bir tazminat talep edemiyor olması da, Polonya'nın bir başka mağduriyetine sebep olmaktadır.³⁷⁴ Polonya'nın bu mağduriyeti bertaraf etmesi için önerilen çözüm Alman elektriğinin faz değıştiricileri vasıtası ile kontrol altına alınmasıdır. Ancak Polonya Enerji Bakanlığından bir yetkilinin yaptığı açıklamaya göre bu tür bir girişim önemli bir maliyete (380 milyon Polonya Lehi) sebep olacağı gibi, Varşova her şeyden önce Berlin ile ilişkilerini bu meseleden dolayı riske atmak istememektedir.³⁷⁵

Bu gelişmeler de bize Almanya bir tehdit olarak gördüğü nükleer enerjiyi terk ederken onun yanı başındaki komşusu ve ortağının tam tersine bir enerji politikası izlediğini göstermektedir. AB düzleminde yaşanan enerji dönüşümü bu hali ile ekonomik ve politik tartışmaları beraberinde getirmiştir. İlk hedef AB ve üyelerinin toplam enerji kaynakları içerisinde yenilenebilir enerjinin geliştirilmesi ve bunun kullanım oranının artırılması olmuştur. Bu nedenle 2020 yılına dek AB içinde kullanılan toplan enerjinin en azından %20'sinin yenilenebilir enerji kaynaklarından tedarik edilmesi ön görölmüştür. Bu da bir takım devletlerin giderek ulusal enerji tüketimlerinde daha fazla “Yeşil enerjiye” yönelmelerini beraberinde getirmiştir.(Almanya % 19.6, Polonya %15) Ancak burada asıl sorun, bu hedefe ulaşılabilmesi için gerekli araçlar konusunda hala ciddi bir tartışmanın varlığını sürdürüyor olmasıdır.

Yukarıda özetlenmeye çalışılan tartışmalar bize Berlin ve Varşova'nın enerji konusunda farklı çıkar ve talepler içinde olduklarını ortaya koymaktadır. Polonya

³⁷³ Eva Müller, age.

³⁷⁴ Piotr Buras, “Zwischen Europäisierung und Gazprom. Deutschland, Russland und die Energiesicherheit”, **Berichte und Analysen**, Nr:7/2008, Zentrum für Internationale Beziehungen, Warschau, 2008, s.80.

³⁷⁵ Piotr Buras, age., s.69.

resmi çevreleri Federal Alman Hükümetinin, 2020 sonrası için yenilenebilir enerjinin teşvikini kapsayan merkezi bir uygulamanın hayata geçirilmesi konusunda yeterli samimiyeti ortaya koymadığı yönündedir. En önemlisi de önemli kararlar alırken bir kere daha yanı başındaki komşu ülkelere danışmadan onların çıkarlarını görmezden gelen bir tavır takınmıştır. Yine Almanya'nın enerji politikasındaki dönüşüm Polonya'ya göre giderek daha fazla Rusya etkisine sebep olacaktır. Zira Almanya'nın yenilenebilir enerji vasıtası ile enerji açığını kapatamayacak olması ya da kaynakların yetersizliği onu doğrudan Rus doğal gazına muhtaç bırakacaktır. Bu da Moskova'nın yararına ve Almanya-Rusya Stratejik Ortaklığının derinleşmesine ama Avrupa enerji pazarının zararına olacaktır.

Dikkat çekici olan bir unsur bu tartışmanın yalnızca Almanya-Polonya arasında bir tartışma olmaması, Çek, Slovak ve Macaristan'ın da tepki veriyor olmasıdır. Yine sadece MDA ülkeleri değil teknolojik açıdan ileri, Hollanda, Belçika ve Fransa da, Almanya'nın enerji politikasında attığı tek yanlı adımları eleştirmektedirler. Batılı ülkelerin temel eleştirisi eko elektriğin dalgalanışındaki artışın Avrupa tedarik ağına istikrarsızlaştırdığı yönündedir. Almanya'nın rüzgar ve güneşten ettiği her Mega Watt fazladan enerji komşuları için bir risk olarak algılanmaktadır. Bu nedenle görünmez bir enerji savaşının Avrupa'da etkisini hissettirdiği söylenebilir. Bu gelişme de bize ortak bir enerji politikasının oluşturulamamış olmasının Avrupa bütünleşmesi önünde önemli bir soruna ebelik edebileceğini göstermektedir. Bu nedenle taraflar enerji politikalarını şekillendirirken tek taraflı pragmatist bir tavır sergilemekten ziyade Avrupalı düşünmek ve ortak hareket etmek durumundadırlar. Bunun yolu da başta Almanya olmak üzere bölge ülkelerin birbiriyle daha sıkı bir koordinasyon içine girmelerini gerektirmektedir.

2.1.4. Avrupa'nın Geleceği Tartışmasında Almanya-Polonya Ortaklığı:

AB'nin geleceği yönünde önemli bir karamsarlığa sebep veren Borçlanma ve Finans Krizi (kısa adıyla Euro Krizi) bir şekilde Almanya ve Polonya arasındaki işbirliğinin

daha geniş bir alana taşınmasına imkan sağlamıştır. Başka bir ifade ile Polonya'nın geçmişten kaynaklanan travmasını aşmasında yardımcı olmuştur.³⁷⁶

Yaşanan Euro krizi Almanya'nın AB içerisindeki sorumluluğunu artırırken, Euro'nun kurtarılıp kurtarılamayacağı giderek Berlin'in bu yöndeki politikalarına bağlanmıştır. Gerçi bir kesim hala Almanya'nın artan güç ve etkisinden endişe etmekte ise de, büyük çoğunluk Avrupa'da krizden çıkışı Almanya'nın rehberliğine bağlamaktadır. Hatta bu tartışmaya bağlı olarak Varşova'nın endişesi artık, Berlin'in artan etkisi değil, Avrupa politikasında etkisini kaybedecek olması olmuştur.³⁷⁷

Son dönemde Avrupa Birliği'nin geleceğine yönelik artan tartışmalar, Avrupa'nın doğusunda yaşanan demokrasi krizleri, aynı zamanda Weimar Üçgenine de yeni bir şans vermiştir. Söz konusu tarafların AB'nin doğulu ortakları ile olan ilişkileri de güçlendirmek istemeleri, başta Moldova, Ukrayna ve Trans-Kafkasya ülkeleri (Ermenistan ve Azerbaycan) ile yakınlaşmaktan söz etmeleri, kriz içinde olan Avrupa Bütünleşmesi için umut verici bir başka ışık olmuştur.

Polonya'nın (özellikle Bronislaw Komorowski'nin) Rusya'yı da bu perspektife dahil etme çabası, Rusya Devlet Başkanı Dimtrij Medvedev'i de Weimar Toplantılarında görmek istediklerini beyan etmesi, bize aynı zamanda Polonya'nın bu şekilde Rusya tehditini bertaraf etmek için Weimar Üçgeni bir tür uzlaşma aracı olarak gördüğünü, Rusya karşısında Almanya ve Fransa ile bir denge arayışında olduğunu göstermektedir.

Benzer bir tutumu Ortak bir Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) yaratılması tartışmasında da görmekteyiz. AB bir tarafta 1999 Kasım ayında Polonya ile müzakereleri başlatırken birkaç ay gibi kısa bir sürede ise bir başka önemli

³⁷⁶ Polonyalı usta diplomat ve Dışişleri Bakanı, Radek Sikorski'nin "Avrupa'nın kendi para birimi var ama Maliye Bakanlığı yoktur. Ortak sınırlara sahip ama ortak bir göçmen politikası yoktur. Ortak bir Dış Politika'nın inşasının gerekliliğinden söz edilmekte ama bu yönde etkin araçlardan söz edilmemektedir. Bu nedenle Avrupa'yı tehdit eden uluslararası terörizm değil kendi içimizde sergilediğimiz tutarsızlıktır. Bu nedenle Euro krizi sırasında sergilediği katı tutumundan ötürü Almanya'dan bir güç olarak korkmamız yersizdir." şeklindeki açıklaması dikkat çekicidir.

Ayrıntı için Bakınız: Radoslaw Sikorski "Europakrise-Ich fürchte die Deutsche Untätigkeit", **Die Zeit**, 03.12.2011,

³⁷⁷ Basil Kerski, "Polen fordert von Deutschland mehr Führung in der Eurokrise", (çevrimiçi) http://www.deutschlandradiokultur.de/polen-fordert-von-deutschland-mehr-fuehrung-in-der-eurokrise.1005.de.html?dram:article_id=159443, 20.04.2014.

gelişmeyi, ODGP'yi hayata geçirmiştir. Polonya diğer politik alanların aksine bu alanda, ne herhangi bir kısıtlama, ne de geçiş hükümleri talep etmeyerek ODGP destek vererek tüm sorumluluklarını yerine getirmeye niyetli bir aday olarak hareket etmiştir. Ancak buna rağmen gözlemciler Polonya'nın da aralarında yer aldığı aday ülkelerin "Politik Birlik" oluşturmaktan yana olmadıkları ve de AB'nin yeni güvenlik ve dış politika stratejisinde yer almak istemediklerini ileri sürmüşlerdir. Bu düşünceye destek veren Polonyalı Avrupa karşıtları ya da Avrupa Popülistlerine göre her üye devlet kendi dış politikasını şekillendirmelidir. Zira AB'nin ortak bir dış ve güvenlik politikası oluşturma çabasının geleceği yoktur.³⁷⁸

Polonya'da özellikle 1997 sonrasında yükselen Avrupa karşıtı düşünce 2005 yılında Marek Jurek ve Roman Giertych gibi Avrupa karşıtlarını hükümette yer alması ile daha da yükselişe geçmiştir. Almanya pozisyonunun tersine Polonya ODGP tartışmasında sıkı bir "Hükümetler arası" tavır ortaya koyarken, güvenlik politikasına ilişkin tartışmalarda da, örneğin İngiltere ve Fransa tarafından 1998 yılında Saint Malo Zirvesinde ileri sürülen inisiyative mesafeli durmuştur.³⁷⁹

Buna karşılık ilerleyen süreçte Polonya daha göreceli bir tutum sergilemeye başlamış, başta Reform Sözleşmesine destek vermek suretiyle önemli bir pozisyon değişikliği ile dış politik arayışlarda AB'ye desteğini ortaya koymuştur. Buna rağmen Almanya açısından bakıldığında iki tarafın hala dış politika ve ODGP konusunda farklılaşma içinde oldukları da bir gerçektir.

Bu yöndeki yaklaşım Almanya'nın belli hassasiyetleri dikkate almasını ve dış politikasını buna göre şekillendirmesini zorunlu kılmaktadır. Buna karşılık diğer tarafların Berlin'in Avrupa politikasına daha fazla güvenin duymasını gerektirmektedir. Bu gerçek de bir şekilde Almanya-Polonya ilişkilerinde yansıma bulmakta ve Almanya'nın bunu salt güç politikaları ile gerçekleştirmesinin mümkün olmadığı gerçeğini bir kere daha ortaya koymaktadır.

³⁷⁸ Heiko Fürst, "Deutschland und Polen und die GASP: Ambivalente Interesselage in Mitteleuropa?" **Deutschland und Polen: Die Europäische und Internationale Politik** (Hrsg.) Thomas Jäger, Daria Dylla, Wiesbaden, VS Verlag, 2008, s. 81.

³⁷⁹ Heiko Fürst, age., s. 82.

2.1.4.1. Euro Krizi ve Almanya-Polonya Yakınlaşması:

Polonya geçmişte Almanya'ya karşı milliyetçi ve eleştirel bir tutum içinde iken bugün Almanya'dan Euro krizinde daha etkin olmasını talep etmektedir. Aynı zamanda da diğer AB üyesi devletlerden, Almanya'nın savunduğu Federalizmin geliştirilmesi düşüncesine daha yoğun destek vermelerini istemektedir.³⁸⁰

Polonya bir Euro ülkesi olmamasından dolayı, Euro Bölgesinin reformu sürecinde lider ülkeler konumunda değildir. Ancak, buna rağmen atılan adım ve geliştirilen öneriler vasıtası ile belli bir ağırlık sahibi olmaya başlamıştır. Bu nedenle Almanya Polonya'nın bu durumunu göz önünde tutmak ve yakın ilişkilerini ekonomi ve maliye politikasına ilişkin konularda da geliştirmek durumunda kalmıştır. Almanya ve Polonya arasındaki işbirliği bu yönde de geliştirilecek olursa, bu Avrupa bütünleşmesi için önemli bir katkı sağlayacaktır.

İfade edildiği gibi, Euro Bölgesi ve Borçlanma Krizi ile Polonya, giderek Almanya'ya daha yakın bir duruş ortaya koymuş ve AB bütünleşmesinde öne çıkmaya başlamıştır. Bu şekilde de Polonya, Euro Bölgesine dahil olmasa da borçlanma krizin aşılması ve Euro'nun yeniden istikrara kavuşması için yoğun çaba sarf eden bir AB üyesine dönüşmüştür.

Polonya bu yönde bir irade ortaya koyarken, bunu farklı kaygılar ile gerçekleştirmiştir. Bir tarafta Euro Bölgesine dahil olmayışının bilincinde olan Varşova, bu durumun onu AB içerisinde geri bir konuma itebileceği endişesini yaşamıştır. Diğer taraftan ise ekonomik kaygıları onu AB içinde daha etkili olmaya sevk etmiştir. Çünkü Avrupa ekonomisinin Euro krizi ile daha da sarsılabilecek olmasının kendi ulusal çıkarlarına vereceği zararın farkına varan bir aktör olmuştur. Bu kaygıların aşılmasının, etkin ve çözüm önerileri geliştirebilen istikrar vaat eden bir üye olmasından geçmesi ise, onu yeni arayışlara ve algı değişiklikleri izlemeye sevk etmiştir.

³⁸⁰ Basil Kerski, "Polen fordert von Deutschland mehr Führung in der Eurokrise", (çevrimiçi) http://www.deutschlandradiokultur.de/polen-fordert-von-deutschland-mehr-fuehrung-in-der-eurokrise.1005.de.html?dram:article_id=159443, 20.04.2014.

Polonya'nın, Estonya, Letonya, Litvanya ile birlikte, AB üyesi ülkeler içinde olumlu ekonomik büyüme oranları ortaya koyan dört doğulu üyeden biri olması Varşova'ya Euro krizinde daha etkili olmak konusunda cesaret vermiştir. Polonya kendisini her şeyden önce AB üyesi ülkeler içinde örnek ülkelerden biri olarak görmektedir. Bunu da, iki temel gerekçeye dayandırmaktadır:

Bunlardan ilkinde göre, Polonya Anayasası belli bir borçlanma sınırı koymuştur. Bu da hükümetleri belli bir mali disiplin uygulamaya zorlamaktadır. Buna bağlı olarak da Polonya tüm MDA'li üyeler içinde borçlanma seviyesi en ılımlı düzeyde olan devlet konumundadır. İkincisine göre, Polonya, Euro bölgesi dışında (İzlanda, Letonya, Moldova) yaşanan mali ve ekonomik kriz sırasında önemli bir mali destek sağlamak imkanına sahip olmuştur. Sahip olduğu bu ekonomik istikrar ve büyüme oranı onun diğer üyeler nezdinde itibarını artırmıştır. Bu gerekçeler Polonya'nın giderek öne çıkmasını ve Avrupa'nın kuzeyinde yer alan diğer devletler gibi, Berlin tarafından Euro'yu kurtarma çabasında önemli bir muhatap ve ortak olarak algılanmasını sağlamıştır.³⁸¹

Ancak burada sorun, Polonya'nın bu süreç içine, özellikle de karar almak sürecinde dahil olmasının, sınırlı tutulmak istenmesidir. Polonya'nın Slovakya, Slovenya ve Estonya'dan en büyük farkı, henüz Euro Bölgesine dahil olmayışıdır. Bu da Varşova Yönetiminin, AB'nin geleceğini ilgilendiren önemli karar alma mekanizmalarında yer alamayışı, dahası AB içinde korkulan farklı hızlardaki halkalardan biri olarak dışa itilmesi konusundaki endişesinin güçlenmesine sebep olmaktadır.

Varşova, bir şekilde Brüksel'de etkisini kaybedeceği kaygısını yaşarken, bu onu bir tarafta daha sıkı bir şekilde AB Finansal ve Bütçe disiplinin savunucusu haline getirmiştir. Diğer tarafta ise AB içinde yeni işbirliği arayışlarına ya da var olan ortaklıkları güçlendirmeye sevk etmiştir. Bu nedenle Almanya ile yakınlaşması her geçen gün daha fazla önem kazanırken, Berlin artık Varşova için bir tehdit yerine, onun AB içindeki pozisyonunu güçlendirebilecek önemli bir ortak olarak görülmeye

³⁸¹ Konrad Schuler, "Polen und die Euro Krise: Teile und Rette?," (çevrimiçi) <http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/eurokrise/polen-und-die-euro-krise-teile-und-rette-11228344.html>, 20.04.2014.

"Die Finanz und Schulden Krise", (çevrimiçi) <http://www.euractiv.de/finanzen-und-wachstum/linkdossier/die-finanz--und-schuldenkrise-000152>, 20.04.2014.

başlanmıştır. Bu gerçek de bize tarafların Euro krizi sırasında giderek pragmatist ve uyuşan ulusal çıkarlar üzerine inşa edilen ortak bir dış politik tutum içine girmekte olduklarını ortaya koymaktadır.

Belirtildiği gibi Polonya aynı zamanda ekonomik kaygıları ile de hareket eden bir üyedir. Euro'nun yeniden istikrara kavuşması her şeyden önce onun ekonomik istikrarı ve dış ticareti için de önemli bir unsurdur. Polonya ihracatının yaklaşık %78 AB ülkelerine ve bunun %55 Euro Bölgesine gerçekleşmektedir.³⁸² Euro bölgesinde yaşanacak olan bir durgunluk yalnızca Polonya'nın ekonomik büyüme hızına etki etmeyecek aynı zamanda da aynı zamanda dış ticaret açığının açılmasına sebep olacaktır. Bu gün Polonya dış ticaretinin büyük bir kısmını Almanya başta olmak üzere Euro bölgesinde yer alan üyeler ile gerçekleştirmektedir. Polonya'nın Almanya ile 1990 yılında gerçekleştirdiği dış ticaret hacmi 2010 yılında dokuz katına çıkmıştır. Polonya'nın GSMH'sı 2009 yılından itibaren 15.4 oranında yükselmiştir.³⁸³ Krizin büyümesi aynı zamanda Polonya'nın tarım ve bölgesel alanlarda kullandığı kaynaklarda yoğun bir kısıntıya sebep olacaktır.³⁸⁴

Polonya bu şekilde, Euro Bölgesinin derinleşmesi ve istikrar sağlanmasına ilişkin önlemlere bağlı olarak kendi ekonomisine yönelik tehditleri bertaraf etmek çabasındadır. Buna bağlı olarak da başta Bankalar Birliği ya da krize bağlı olarak sermayenin geri çekimi gibi olumsuz yan etkilerin vereceği zarara aşmaya çalışmaktadır. Her ne kadar Polonya finans sektörü diğer MDA ülkeleri ile karşılaştırıldığında daha az zarar görecektir konumda olsa da, Polonya banka sermayesinin %66'lık kısmının yabancı yatırımlardan karşılandığı³⁸⁵ gerçeği Varşova'nın bu yöndeki çabasını daha anlamlı kılmaktadır. Polonya, Viyana İnisiyatifi³⁸⁶ içinde etkin bir rol oynamaktadır. Polonya Ulusal Bankası Başkanı

³⁸² Kai Olaf Lang, "Wachstum durch Kohäsion, Polens Wirtschaft und Finanzpolitische Interessen und die Stabilisierung der Eurozone", **SWP Aktuell**, Nr.44, Juli/ 2012, s.8.

³⁸³ "Ich fürchte die Deutsche Untätigkeit", **Die Zeit**, 03.12.2011.

³⁸⁴ "Die Finanz und Schulden Krise", (çevrimiçi) , <http://www.euractiv.de/finanzen-und-wachstum/linkdossier/die-finanz--und-schuldenkrise-000152>, 20.04.2014.

³⁸⁵ Kai Olaf, "Wachstum durch Kohäsion, Polens Wirtschaft und Finanzpolitische Interessen und die Stabilisierung der Eurozone", **SWP Aktuell**, Nr.44, Juli/ 2012, s.8.

³⁸⁶ Viyana İnisiyatifi, 2009/2010 yıllarında Banka sektöründe yaşanan finans krizinin MDA ülkelerine yayılabilecek olması riskine bağlı olarak, Avrupa'nın yeniden inşası ve geliştirilmesi amacıyla, Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Bankasının girişimi ile oluşturulan, 28.6 Milyar Euro değerindeki bir ortaklık programıdır.

Marek Belka'nın, 2012 yılında oluşturulan II. Viyana İnisiyatifinde, Denetim Komitesi Başkanı seçilmesi de Polonya'nın bu süreçte ne denli etkin olmak istediğini bir kere daha göstermiştir.

Yine Polonya, “Çok Yıllık Finansal Çerçeve Müzakereleri” kapsamında Euro'yu kurtarmaya ilişkin önlemlerin, AB bütçesindeki Ödemeler Dengesi ile ilişkilendirilmesine karşı çıkmaktadır. Varşova Yönetimi bu nedenle başka üyeler ile birlikte bu iki alan arasında kesin bir ayrıma gidilmesi için kesin bir irade ortaya koymuştur.

Polonya için Avrupa entegrasyonu düşüncesi içinde merkezi bir anlam taşıyan, “Dayanışma” prensibinin riske girebileceği endişesi de, Varşova'yı harekete geçiren bir diğer neden olmuştur. Krizin uzun vadeye yayılması durumunda Euro bölgesi içinde yer alan üyeler tek başına istikrar arayışına girebileceklerdir. Bu ise AB içindeki bütünlüğün bozulmasına sebep olacaktır. Bu her şeyden önce bu güne dek bütünleşme konusunda atılan tüm adımları olumsuz etkileyecek ve bütünleşmesinin derinleşmesini engelleyecektir.

Birlikte hareket etmek prensibinin zayıflaması, politikaların yeniden ulusallaşması, büyük/güçlü üyelerden oluşabilecek bir yönetim veya Euro ülkeleri arasında yoğunlaştırılmış bir işbirliği bu risklerin başında gelmektedir. Bunlar ise Avrupa bütünleşmesine zarar verip, Polonya gibi ülkelerin dışlanmasına sebep olacaktır. Bu nedenle Avrupa Birliğinin İşleyişine İlişkin Sözleşmenin 326. Maddesine³⁸⁷ dikkat çeken Varşova Yönetimi, Avrupa iç pazarının yeni işbirliği alternatifleri vasıtası farklı gruplaşmalar tarafından bloke edilmesini de önlemek çabasıdadır.

Krize bağlı olarak, Avrupa içinde daha derin uçurumlar oluşabileceği gibi, Avrupa içinde farklı hız halkalarının oluşması dayanışmanın bozulması ve birilerinin

³⁸⁷ Avrupa Birliğinin İşleyişine İlişkin Sözleşmenin 326.Madde'sine göre: Güçlendirilmiş işbirliği, Antlaşmalara ve Birlik hukukuna uygun olur. Güçlendirilmiş İşbirliği iç pazara ve ekonomik, sosyal ve yersel uyuma hâlel getiremez. Bu işbirliği, üye devletlerarası ticarete engel ve ayrımcılık oluşturamaz ve üye devletlerarası rekabeti bozamaz.

Ayrıntı için Bakınız: Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliğinin İşleyişine ilişkin Antlaşma, (çevrimiçi) <http://www.aevv.de/, 08.04.2014>, (çevrimiçi) <http://www.abgs.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf, 08.04.2014>

dışlanmasına sebep olacaktır. İşte Polonya'nın korkusu, Euro bölgesinde yer alan üyeler tarafından, bu halkaların dışına atılabileceğidir. Bu nedenle Polonya'nın çıkarları, her şeyden önce Avrupa Entegrasyonun devamı ve kalıcı bir Birliğin kurulmasına bağlıdır. Kuşku duyulan ise, AB üyesi devletlerin bu konuda yeterince kararlı ve hızlı hareket edip etmedikleridir. Polonya'ya göre, derinleşmiş bir AB'ye destek vermek için farklı nedenler mevcuttur. Her şeyden önce daha çok Avrupa, daha az para ile oluşturulamayacaktır. Daha çok Avrupa ise daha çok dayanışma, daha çok işbirliği gerektirmektedir. Aynı zamanda daha çok Avrupa üyeler arasında, daha çok fikir birliği ve dışarıdan gelecek tehditlere karşı ortaklar arasında daha güçlü bir korunma anlamına gelecektir. Bu nedenle Polonya, "Daha çok Avrupa" düşüncesine tam destek vermektedir.

Polonya'nın AB'nin ekonomi ve mali politikasının iyileştirilmesine yönelik önlem çabalarına verdiği destek, **"Oy kullanamadan, süreçte yer almak"** şeklinde ifade edilebilir. Bu aynı zamanda birlikte hareket etme prensibi ve kurumların güçlendirilmesini de öngörmektedir. Hatta Polonya Dışişleri Bakanı Sikorski bunu, **"Daha çok Delors, daha az De Gaulle"**³⁸⁸ şeklinde formüle etmiştir.

Polonya aynı zamanda krizin fazlasıyla uzun bir zaman dilimine dayanması durumunda Avrupa politikasını oluşturan diğer konuların geri plana atılmasından dolayı derin endişe yaşamaktadır. Bu, Varşova yönetiminin dış politikasının önemli bir başlığı olan, "Avrupa Komşuluk Politikasının " ihmal edilmesi anlamına gelecektir. Bu gelişme de Polonya'nın Avrupa Politikasının "sürekliliğine" bir darbe olacaktır.

Bir diğer endişe konusu ise Euro krizine bağlı olarak, AB içerisinde popülist ve milliyetçi söylem ve tepkiler artabilecek olmasıdır. Bu da antisemitizmin ve yabancı karşıtı tutumun MDA'da katlanması anlamına gelecektir. Tersten bakıldığında ise bu gelişme, Batı Avrupa'da var olan Doğu Avrupalılara yönelik olumsuz kampanyanın kontrolden çıkmasına sebep olup başka sorunlara ebelik edecektir. Nitekim Hollanda da Geert Wilders önderliğindeki Özgürlük Partisinin benimsediği Doğu Avrupalı işçilere yönelik olumsuz ve onları ötekileştiren kampanya bu konudaki endişelere

³⁸⁸ "Ich fürchte die Deutsche Untätigkeit", **Die Zeit**, 03.12.2011.

önemli bir örnek teşkil etmektedir.³⁸⁹ Parasal Birliğin bölgesel bütünleşmede etkin bir faktör olduğunu ileri süren Polonya Dışişleri Bakanı Sikorski'ye göre para savaş ve barış kararlarını etkileyebilmekte ama aynı zamanda da federasyonların devamı ya da onların sonunu da getirebilir. Nihayetinde Yugoslavya'nın dağılma süreci de, Belgrad Yönetimin tek başına para basma kararına bağlı olarak "Dinar Birliğinin" çözülmesi ile başlamıştır.³⁹⁰ Bu gelişme Avrupa bütünleşmesinde ciddi yaralar açarken günümüz Avrupa'sı bu nedenle bütünleşme karşıtı tutumlar sergilemek yerine ona daha sıkı sarılmalıdır.

Polonya bu yöndeki endişelere bağlı önlemlerini hayata geçirmekte Euro Ülkesi olmayan bir başka üye İngiltere kadar etkili bir pozisyon ortaya koymaktan uzaktır. Polonya bütünleşme konusunda belli bir irade ortaya koyan ve Euro'nun istikrarına destek veren, belirgin bir mali ve ekonomik istikrar sağlamış bir aktördür. Bu nedenle de Euro Bölgesi ve onun dışında kalan bölge arasındaki uçurumun artmasını önlemek için derin bir çaba ortaya koymak durumunda olduğu bilinç ile hareket etmektedir. Bu Avrupa çıkarı kadar onun ulusal çıkarları ile yakından ilgilidir. Ancak en büyük dezavantajı ifade edildiği gibi parasal birlik içinde yer almıyor olmasıdır.

Bu nedenle de bu yöndeki başarısı ve ne kadar etkili olabileceği, her şeyden Almanya ile yakınlaşmasına bağlıdır. Zira Euro Bölgesi üyesi olmayarak politikalarına ancak bu şekilde güçlü bir Euro üyesi devletin desteği ile daha geniş bir düzleme taşıyabilecektir.

2.1.4.2. Euro Krizi Bağlamında Almanya'nın değişen Polonya Algısı:

Almanya Euro Krizi bağlamında giderek Polonya için daha fazla anlam kazanan bir ortağa dönüşmüştür. Çünkü Almanya, Polonya nezdinde Euro Bölgesinin kurtarılması ve yeniden inşası konusunda gerçekçi ve kayda değer çaba sarf eden, yegane üye durumundadır.³⁹¹

³⁸⁹ Kai Olaf, "age.", s. 8.

³⁹⁰ "Ich fürchte die Deutsche Untätigkeit", **Die Zeit**, 03.12.2011.

³⁹¹ "Schulden krise in Europa-Polen drängt Deutschland zu schneller Hilfe", (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/wirtschaft/soziales/schuldenkrise-in-europa-polen-draengt-deutschland-zu-schneller-hilfe-a-800496.html>, 12.04.2014

Almanya, 2737.6 milyar Euro'ya ulaşan GSMH ile AB ve Euro Bölgesi içinde ekonomik ağırlık sahibi bir güçtür³⁹² Alman ekonomisi diğer üyeler ile karşılaştırıldığında olumlu bir çizgi ortaya koymaktadır. Bu nedenle de kriz sürecinde asıl sorumluluğu yüklenmiştir.

Varşova Yönetimi her ne kadar yakın zamanda Paris ile bir yakınlaşma ve işbirliği oluşturulabileceği kanısına varmış olsa da, iç pazarın liberalleştirilmesi söz konusu olduğunda Fransa'nın bu yönde kendisine destek vermeyeceğini görmüştür. Yine İngiltere'nin giderek Avrupa'nın politik merkezinden uzaklaşması, Polonya nezdinde ciddi bir rahatsızlık yaratmıştır. Çünkü İngiltere'nin aktif Avrupa politikasını terk etmesi, Polonya'ya göre istenmeyen bir Almanya-Fransa yakınlaşmasını öne çıkartacaktır. Bu ise Euro Bölgesi içinde yer almayan başta Polonya olmak üzere MDA'lı devletlerin konumunu daha geriye atabilecektir.

Nitekim Angela Merkel-Nicolas Sarkozy yakınlığı (Merkozy) sonrasında, François Hollande'ın mesafeli tavrı Polonya'nın konumunda önemli bir değişikliği beraberinde getirmemiştir. Hatta François Hollande'ın, Avrupa borçlanma ve mali krizi çerçevesinde bir Almanya-Fransa Direktörler Yönetiminin oluşturulması düşüncesine uzak durması, Polonya'nın krizin aşılması sürecine dahil edilmesi anlamına gelmemiştir. Onun yerine İtalya ve İspanya öne çıkarılarak söz konusu önlem geliştirme çabası içine dahil edilmeye çalışılmıştır. Bu gerçekler de Varşova'nın giderek Berlin'i daha yakından izlemesini sebep olmuştur. Hatta Polonya bu dönemde yalnızca Almanya'nın önlemlerine destek vermemiş aynı zamanda da kendi maliye ve bütçe politikalarında da Almanya'yı örnek almaya başlamıştır.³⁹³

Bu nedenle, Polonya yakın zamana dek sergilediği tutumu ölçüsünde Almanya için önemli bir ortak olarak önemini artırmaktadır. Her şeyden önce Avrupa bütünleşmesine verdiği destek, Almanya'nın da ısrarla üzerinde durduğu, Politik

³⁹² Almanya'yı, 2059.85 milyar Euro GSMH ile Fransa izlemektedir. Polonya ise, 389.7 milyar Euro GSMH ile umut vaat eden üyelerden biridir. AB üyesi ülkelerin 2013 GSMH rakamları için bakınız, <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/188776/umfrage/bruttoinlandsprodukt-bip-in-den-eu-laendern/erişim> 14.04.2014,

³⁹³ Kai Olaf Lang, "Polens Vorsitz im Rat der EU: Zuversicht in zeiten der Krise", **SWP AKTUELL**, Nr.38/August, s.7.

Birlik için derinleşmenin ön koşul olduğu düşüncesine destek veren tutumu, Berlin tarafında olumlu karşılanmaktadır. Bu bağlamda öne çıkan bir soru, Euro'nun istikrara kavuşturulmasında, ekonomik krizlerin aşılmasında ve buna yönelik kurumsal reformlar bağlamında, Euro Bölgesine dahil olmayan Polonya'nın, Almanya nezdinde nasıl bir önem taşıdığıdır.

Polonya'nın, ulusal ekonomi politikası ve bütçe politikasının Euro kuruna endeksli olması Almanya'nın çıkarına hizmet etmektedir.³⁹⁴ Ancak aynı zamanda Almanya'ya göre, Polonya'nın Euro'ya geçişinin önceliğini kaybetmesi, Euro Bölgesine ilişkin var olan güven ve çekiciliği daha da olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle Polonya'nın Euro bölgesine dahil olmasına destek vermektedir.

Almanya'nın güney Avrupa devletlerinin tasarruf önlemlerine sadık kalmaları gerektiği yönündeki ısrarı yalnızca ekonomik istikrar sahibi bir devletin prensipleri gereği değildir. Kriz ülkelerinin yardım fon ve kredilerini geri ödememeleri durumunda, bu tür yardımları gerçekleştiren Almanya başta olmak üzere borç veren ülkelerin tümü bundan zarar görmektedirler. Bu nedenle Almanya kriz ülkelerinden sürdürülebilir büyümeyi teşvik edecek köklü reformlar gerçekleştirmelerini talep etmektedir. Çünkü ekonominin daralması durumunda bu aynı zamanda yardım kredilerinin geri ödenmesini imkansız kılacaktır. Bu nedenle bütçe açıklarının hızlı bir şekilde kapatılması gerekmektedir. Oysa iflas etmiş devletler borçlarının tümünü geri ödeyecek durumda değildirler.

Polonya'ya göre, ekonomik ve parasal bütünleşme tüm taraflara yarar getirecektir. AB Uyumlaştırma Politikası ve Fonları da bu yönde önemli bir garantör niteliğindedir.³⁹⁵ Nitekim Polonya Bölgesel Gelişmeler Bakanlığı tarafından yapılan bir araştırmaya göre, Uyumlaştırma Fonları kapsamında gerçekleştirilen ödemelerde

³⁹⁴ Kai Olaf, “*Wachstum durch Kohäsion, Polens Wirtschaft und Finanzpolitische Interessen und die Stabilisierung der Eurozone*”, **SWP Aktuell**, Nr:44, Juli 2012, s.5.

³⁹⁵ Avrupa Birliği bünyesinde üye ülkelere sağlanan yapısal fonlardan birisi de uyumlaştırma fonlarıdır. Uyumlaştırma fonları çevre koşullarının ıslahı ve ulaştırma alt yapısının geliştirilmesi amacı ile oluşturulmuşlardır. Söz konusu fon bu alanda gerçekleştirilecek yatırım projelerinin desteklenmesi amacıyla üye ülkelere belli koşullar altında aktarılmaktadır. Bu fon vasıtası ile üye ülkelerin sürdürülebilir bir kalkınma gerçekleştirmeleri ve de Birlik içindeki uyumlaştırmanın tesisi amaçlanmaktadır.

Ayrıntı için Bakınız: Avrupa Birliği Uyumlaştırma Fonları, <http://blog.milliyet.com.tr/avrupa-birligi-uyumlastirma-fonlari/Blog/?BlogNo=68512>, erişim 20.04.2014,

Almanya tarafından ilgili taraflara ödenen her bir Euro bu bağlamda oluşan talimatlar vasıtası ile Almanya'ya 1.25 Euro olarak geri dönmektedir. Almanya için Polonya'nın ekonomik başarısı bu nedenle giderek daha çok önem arz etmekte ve karşılıklı ekonomik çıkarlara hizmet etmektedir.

Buna karşılık Almanya, AB harcamaları ile ilgili olarak kesin bir teminatın uygulanmasını talep etmektedir. Aynı zamanda da Varşova ile olan diyalogu kapsamında, zayıf bir Uyumlaştırma Politikasının neden Polonya'nın ekonomik büyümesini olumsuz etkilemeyeceği yönünde gerekçelerin ayrıntılı bir şekilde ortaya konmasını talep etmektedir. Bu nedenle ileri sürülen görüş Almanya ve Polonya'nın "Çok Yıllık Finansal Çerçeve Müzakereleri" kapsamında, net ödemede bulunanlar ile Uyumlaştırma Politikasından yararlananlar olmak üzere bir bloklaşmaya yer vermemeleri gerektiğidir.³⁹⁶

Polonya, AB bütçe disiplinin daha etkin olarak sağlanması konusunda geçmişteki tutumunu günümüzde de devam ettirmekte ve Almanya ile paralellik sergilemektedir. Aynı zamanda da, Çok Yıllık Finansal Çerçeve Müzakereleri ve iç politik beklentilerine bağlı olarak aşırı bir tasarruf tedbirinden yana tavır koymaktadır. Bu durumda Polonya'nın ekonomik büyüme konusunda nasıl bir yol kat ettiği ve de Fransa'ya yakınlaşıp yakınlaşmadığı, Almanya için bir başka önemli merak konusunu teşkil etmektedir.

Tarafların bu yöndeki girişimlerinin olumlu bir cevap ile sonuçlanması ise, Weimar Üçgeninin maliye politikası bağlamında da geniş bir işbirliğine imkan sağlayabileceğini ortaya koymaktadır. Bu anlamda Almanya Polonya ile ekonomi ve finans politikası kapsamında oluşan yakınlaşmasını sürdürmek durumundadır. Berlin, en az Varşova kadar karşılıklı diyalog ve işbirliğini geliştirmek zorundadır. Bu konuda ileri sürülen dikkat çekici bir öneri, her iki tarafın finans, ekonomi ve dış yatırım alanlarında faaliyette bulunan uzman kişilerinin katılımı ile oluşturulacak ekonomi ve finans politikası konulu sürekli bir stratejik danışma kurumunun

³⁹⁶ Kai Olaf, age.,11.

oluşturulması düşüncesidir.³⁹⁷ Hatta bu gelişme Weimar Üçgeni kapsamındaki işbirliğini daha geniş bir düzleme taşıyabilecek, ona mali bir boyut da kazandırabilecektir.

Bu tür bir mekanizma, düzenli olarak Euro Bölgesi, AB Bütçesi, Merkez Bankası, İç Pazar ve Rekabet Kabiliyetinde oluşabilecek sorunlara çözüm arayabilecektir. Aynı zamanda da gelecekte Hükümet Başkanları ve Merkez Bankası Şefleri düzleminde, Almanya ve Polonya arasında kurulabilecek bir Ekonomik ve Finansal Konseyin çekirdeğini de oluşturabilecektir.

Buna bağlı olarak oluşturulacak kurumsallaşmış bir danışma mekanizması vasıtası ile ya da örneğin Dışişleri Bakanlarının katılımı ile oluşabilecek farklı bir işbirliği platformu ile ekonomi politikası, finans politikası ve de kurumsal reformların AB üzerinde nasıl bir etki yarattığı konusunda Ex ante bir durum değerlendirmesi yapılabilecektir. Bu da Avrupa bütünleşmesine önemli bir katkı sağlayabilecektir.

Bu arada dikkate alınması gereken bir gerçek, Avrupa borçlanma krizi başladığından beri Alman kamuoyunda Parasal Birlik ve Euro karşıtı düşüncenin de güçlendiğidir. 2002 yılında büyük umutlar ile başlayan süreç henüz tam olarak amacına ulaşamamıştır. Alman siyasetine yön veren geleneksel partilerin bu konuda tam bir başarı ortaya koyamamış olması ise kamuoyu desteğini kazanmaya başlayan yeni bir Siyasi Parti olan “Almanya için Alternatif” (Alternative für Deutschland) kurulması ile sonuçlanmıştır. Almanya’nın Euro Bölgesinden çıkışını savunan bu yeni Siyasi Parti’ye yönelik kamuoyu desteğinin %3’ e varmış olması Almanya ve Avrupa geleceği açısından son derece önemli bir durum ortaya koymuştur.

Aynı zamanda akademik çevreler ve de siyasiler arasında da Euro'nun geleceğine yönelik ciddi bir güven bunalımı mevcuttur. Geçmişte Euro’nun katı bir savunucusu olan Hans Olaf Henkel, günümüzde katı bir Euro karşıtına dönüşürken, Henkel 2010 yılında yayınlanan *“Euro Yalanı Refahımıza Nasıl Zarar Vermektedir”*³⁹⁸ adlı

³⁹⁷ Marc Beise, “So nützt der Euro Deutschland”, (çevrimiçi) <http://www.sueddeutsche.de/wirtschaft/studie-der-bertelsmann-stiftung-so-nuetzt-der-euro-deutschland-1.1661844>, 15.04.2014.

³⁹⁸ Hans Olaf Henkel, *Wie der Euro-Betrug unseren Wohlstand gefährdet*, München, Heyne Verlag, 2010, s.12.

kitabta katı bir Euro karşıtlığı ortaya koymaktadır. Yine 2011 yılında yayınlanan *Bogenberg Açıklamalarında*³⁹⁹ Alman ekonomisinin öne çıkan uzmanlarından İfo (Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü) Başkanı Hans Werner Sinn, Roland Berger ve Saksonya eski Eyalet Başbakanı Georg Milbradt şu tezi savunmaktadırlar: **“Almanya hiçbir surette Euro muzaffer bir üye değildir.”**⁴⁰⁰

Bu kimseler ve onların görüşüne destek veren kesim, her ne kadar Euro Birliğinden çıkışı talep etmiyor olsalar da, Euro ve onun kurtarılması çabasına yönelik katı bir eleştirel tavır ortaya koymaktadırlar. Alman Federal Meclisinin büyük çoğunluğunun desteğini alan ve Euro’yu hala bir başarı objesi olarak gören Angela Merkel ise, bu görüşe karşı çıkan tarafı temsil etmektedir. Merkel’e göre Euro hem ekonomik hem de politik bir istikrar aracı ve göstergesidir. Aynı şekilde bu görüşe Alman iş çevrelerinden de destek gelmektedir. Büyük holding başkanları, - orta ölçekli işletmelerce yalnızca şirketlerinin uluslararası çıkarlarını savunmakla eleştirilseler de - Euro’nun kurtarılması çabasının hem Avrupa hem de Alman ulusal çıkarları ile örtüştüğünü ileri sürmektedirler.⁴⁰¹

Buna rağmen yine de Alman kamuoyunda Avrupa ve de Euro’nun geleceğine yönelik senaryolar oluşmaktadır. Prognos AG tarafından gerçekleştirilen ve Süddeutsche Zeitung da yayınlanan bir araştırmaya göre, Euro’nun kalkması, Alman Mark’ına geri dönüş olması durumlarında 2025 yılına dek Alman ekonomisinin nasıl bir gelişme içinde olacağı ve Euro’ya yönelik nasıl bir algı oluştuğunu ortaya koymuştur. Söz konusu bu araştırmaya göre, Almanya’nın Euro’yu terk edip kendi para birimine geçmesi durumunda Almanya’nın Real Gayri Safi Milli Hasılasının büyüme oranı yılda yarı yarıya düşecektir. Bu gelişme de Almanya’da 200.000 iş yerinin kapanması anlamına gelecektir. Buna karşılık Euro’nun ödeme aracı olmaya devam etmesi durumunda 2013-2025 arasında büyüme oranı katlanacak ve yaklaşık

³⁹⁹ “Bogenberger Erklärung”, (çevrimiçi) http://www.hogareal.de/Bogenberger_Erklärung.pdf, 14.04.2014.

⁴⁰⁰ Age.

⁴⁰¹ Marc Beise, “So nützt der Euro Deutschland”, (çevrimiçi) <http://www.sueddeutsche.de/wirtschaft/studie-der-bertelsmann-stiftung-so-nuetzt-der-euro-deutschland-1.1661844>, 15.04.2014.

1.2 Bilyon Euro'ya ulaşacaktır⁴⁰². Euro Birliği içinde yer almak her şeyden önce uluslararası ticaret bedellerini düşürmekte ve güçlü kur değişikliği dalgalanmalarına karşı garanti sağlamaktadır. Buna karşılık Prognos AG tarafından yapılan araştırmaya göre Almanya'nın kendi ödeme birimine geçmesinin tek avantajının düşük bir faiz bedeli olduğu ifade edilmektedir.⁴⁰³

Bu arada ortak ödeme aracının devam etmesinin doğrudan AB yurttaşlar üzerinde de yansıma bulduğu ifade edilmektedir. Buna göre Euro'nun tedavülde kalması ile birlikte 2013-2025 arası dönemde ortalama olarak her yurttaşta 1100 Euro'luk artış olacağı ifade edilmiştir. Almanya her ne kadar Güney Avrupa'nın aşırı borçlu ülkelerine yönelik kurtarma tedbirleri nedeniyle önemli bir takım teşvikleri bir tarafa bırakmak zorunda kalmış olsa da, Parasal Birliğin devamı hala Almanya için önemli ekonomik öncelikler taşımaktadır. Her şeyden önce Almanya'nın Euro Birliğinden çıkması durumunda, tüm parasal birliğin bundan zarar göreceği görmezden gelinmeyecek bir gerçektir. Bu ihtimalin büyük bir Dünya Ekonomik Krizine sebep verebileceği üzerinde düşünülen bir senaryodur. Aynı zamanda Alman Markına geri dönüş beraberinde yoğun bir ekonomik uçuruma sebep olacaktır. Bertelsmann Vakfının yaptığı bir araştırmaya göre, Alman Markına dönüş her şeyden önce Alman ekonomisinde derin yara açacaktır. Almanlar buna bağlı olarak büyük bir gelir kaybına uğrayacak ve yoğun bir işsizlik Alman ekonomisini tehdit edecektir.

Bu nedenle Almanya Euro'yu kurtarma girişimlerinde bu gerçekleri göz önünde bulundurmak durumunda kalmıştır. Bu anlamda da yakın çevresinde önemli ortakların işbirliği daha da öne çıkmıştır. Bu gerçek de Euro Krizi bağlamında

⁴⁰² "Aufwertungskeule: Horrorszenarien von Prognos und Bertelsmann", (çevrimiçi)
<http://www.oekonomenstimme.org/artikel/2013/05/die-aufwertungskeule-horrorszenarien-von-prognos-und-bertelsmann/>, 15.04.2014.

⁴⁰³ Wirtschaftliche folgen eines Euro austritts, (çevrimiçi)
<http://www.prognos.com/presse/aktuelle-meldungen/detailansicht/936/d7a62412280936471c345945c80bed49/>, 15.04.2014.

karşılıklı ulusal çıkarların birbirine bağladığı pragmatist bir dış politika örneği olan Almanya-Polonya işbirliğinin daha da anlamlı kılmaktadır.

Özetle AB içinde yaşanan Borçlanma ve Mali Kriz, Almanya-Polonya yakınlaşmasını daha da önemli bir hale getirmiştir. Taraflar burada pragmatist bir tavır içinde AB geleceğine yönelik bir çaba ortaya koyarken her şeyden önce ulusal çıkarlarına sahip çıkan bir tutum içinde olmuşlardır.

Bunun ötesinde ise Euro krizine bağlı oluşan Almanya-Polonya yakınlaşması, ikili ilişkilerin sadece Doğu Avrupa Politikası ve Enerji Politikası ile sınırlı olan bir işbirliğinin ötesine geçebilecek ve geniş bir düzleme taşınabileceğini de ortaya koymuştur.

Polonya bu şekilde AB içerisinde orta ölçekli bir üye olarak AB içerisindeki konumunu yükseltebilecektir. Aynı zamanda tarihi endişeler de Varşova'nın bu yönde bir Avrupa politikası izlemesinde etkili olmuştur. Çünkü Polonya geçmişteki tecrübelerinden, ancak **“Bütünleşmiş bir Avrupa'nın”** Polonya egemenliğinin garantörü olduğunu öğrenmiştir.

“Ortak bir dilde konuşabilen Avrupa, Polonya'ya doğudan yönelen otoriter tehdit karşısındaki yegane güvencedir” düşüncesi de Euro Krizi bağlamında Berlin ve Varşova'yı yakınlaştırmıştır. Ancak Almanya'da Avrupa'nın istikrarının güçlü işbirliklerine bağlı olduğunu bir kere daha görmüştür. Bu nedenle de dış politikasında bir süreklilik izlemek durumundadır. Bu yöndeki çabaları ikili ilişkileri Avrupa politikasına paralel olarak geliştirmekten yana olan tavrı da, bize onun tercihini bu yönde yaptığını göstermektedir.

2.1.5. Avrupa'nın Geleceği Tartışmasında Weimar Üçgeni:

Bir takım gelişmeler ve sorunlar, şayet başarılı bir Avrupa bütünleşmesi arzu ediliyorsa AB üyesi devletlerarası daha sıkı bir işbirliği ve daha etkin bir kriz yönetiminin söz konusu olması gerektiğini ortaya koymaktadır. AB dışı coğrafyada ve de üye devletlerarası artan politik gerginlikler, yükselen milliyetçi bölgeselleşmeler Avrupa içi istikrarsızlığı giderek daha fazla ortaya koymaktadır.⁴⁰⁴

⁴⁰⁴ Daniela Schwarzer, “Das Weimarer Dreieck jetzt stärken und nutzen”, **SWP Aktuell**, Nr:31, Juni/ 2011, s.1.

Özellikle son dönemlerde etkisi daha geniş boyutlu olarak tartışılan Euro krizi ve buna bağlı olarak oluşan gelişmeler, yine Ukrayna’da yaşananlar, sonu Kırım yarımadasının Rusya’ya bağlanması ile sonuçlanan bölgede artan Rusya etkisi, Avrupa’nın bütünleşmesi önünde var olan ciddi engelleri bir kere daha göstermiştir. Buna bağlı olarak da Avrupa’nın geleceğine ilişkin olarak oluşan umut kırıklığı ve Avrupa’ya yönelik heyecan ve beklentilerin de giderek kaybolmakta olduğu gerçeği, tarafları farklı arayışlara sevk etmiştir.

Bu nedenle AB istikrarına ve onun pazarlık edebilme gücüne hizmet edecek yeni yapılanma ve işbirliklerine yönelik ihtiyaç, her geçen gün daha fazla artmaktadır. Söz konusu bu düşünce de uzun bir süredir bir araya gelebilmiş, belli bir işbirliği ve ortaklıkta buluşabilmiş devletlerden oluşan küçük gruplaşmaların önemini daha da artırmaktadır. Bu anlamda, AB’nin batı ve doğu bütünleşmesinde önemli bir rol oynamış olan üç önemli devlet, Almanya-Fransa ve Polonya arasında var olan işbirliğinin artırılması giderek daha fazla önem arz etmektedir. Bu bağlamda da Weimar Üçgeninin canlandırılması bu işbirliğinin etkin bir Avrupa bütünleşmesine hizmet etmesinde önemli bir misyon yüklenebilir. Söz konusu bu işbirliğinin her şeyden önce üç önemli anahtar devleti kapsamayı ve Almanya-Fransa, Almanya-Polonya gibi iki çok önemli “ikili ilişkiyi” barındırması onun AB içindeki konumunu daha da etkin kılmaktadır.

2.1.5.1. Weimar Üçgeni ve Geçmişte Kaçırılan Fırsatlar:

Weimar Üçgeni kurulurken hedefi, başta Polonya olmak üzere, MDA ülkelerinin Avrupa değerleri ile bütünleşmesi olmuştur. Oysa 2004 yılında AB’nin Doğu Genişlemesinin başarılı bir şekilde gerçekleşmesi ile beraber hedefi artık Avrupa’nın merkezinde eşit yetki ve güçte ortaklıkların kurulmasına dönüşmüştür. Her şeyden önce oluşacak bu işbirliği ile de daha fazla gelecek vaat eden bir Avrupa’nın inşası ve tamamlanması için gerekli ivme sağlanmaya çalışılmıştır.

Almanya, Fransa ve Polonya Dışişleri Bakanlarının 28.08.1991 tarihinde Weimar da bir araya gelişi ile kurulan “Weimar Üçgeni” ilk aşamada üç hükümetin bir tür

müzakere ve danışma forumu olarak hizmet görmüştür. Weimar Üçgeni, zamanla üç devlet liderinin de (Fransa-Polonya Devlet başkanları, Almanya Başbakanı) toplantılara iştirakiyle daha çok öne çıkmıştır. Bu haliyle, Almanya'nın batısında ve doğusunda yer alan iki komşusu olan, Fransa ve Polonya ile, II. Dünya Savaşı sonrası ortamda uzlaşma ve Avrupa ile bütünleşme politikasına hizmet eden başarılı bir girişimi olarak değerlendirilmiştir.

Weimar Üçgeni 1991 yılında kurulduğunda transformasyon ülkelerinin Avrupa'ya yaklaşmasına hizmet etmiş ve bu şekilde görevini yerine getirmiştir. Ancak bundan itibaren giderek etkisini kaybetmiştir.⁴⁰⁵ Almanya-Fransa-Polonya liderleri zaman zaman bir araya gelmiş olsalar da en büyük sorun söz konusu toplantılardan etkili bir sonuç alınamamış olmasıdır. Bu şekilde giderek daha çok bir sivil toplum ve kültürel işbirliği/değişim platformuna dönüşmeye mahkum olmuştur. Oysa bu anlamda dahi etkisini zamanla yitirmiştir. Nitekim Polonya'nın, Alman-Fransız ortak yatırımı olan, karşılıklı sivil toplum diyaloguna hizmet etmesi öngörülen, ARTE kanalına dahil olmak arzusu Polonya'nın yeterli mali desteği sağlayamamış olmasından dolayı gerçekleşmemiştir. Bu hali ile büyük umutlar ile kurulan bu işbirliği platformu zamanla yaşayan bir ölüye dönüşmüştür.

1991 yılında Almanya, Fransa ve Polonya'nın üçlü buluşmasının bir ürünü olarak doğduğunda hedef her şeyden önce bu üç devleti Avrupa'nın ortak değerlerinde buluşturmak olmuştur. Bu şekilde oluşacak işbirliğine bağlı olarak, Avrupa'nın geriye kalan kısmında demokrasi, refah ve güvenlik sağlanması ön görülmüştür. Her ne kadar sivil toplum ve kültürel düzlemde bu yönde bir takım önemli yakınlaşmalar/değişimler sağlanmış olsa da Avrupa politikası bazında önemli bir ilerleme sağlanamamıştır.

Weimar Üçgeninin belki de en büyük şansızlığı kendisine fazlasıyla umut bağlanılmış olmasıdır. Nitekim Polonya'nın AB üyeliğinde Weimar Üçgeni tek başına etkili olamamıştır. Polonya'nın AB üyeliği her şeyden önce Polonya'nın kararlılığı, Doğu Genişlemesi sürecinin bir bütün olarak artık geri dönülemez bir özelliğe sahip olması ve de bu sürecin Almanya'nın ulusal çıkarları ile örtüşmesine

⁴⁰⁵ Gabriele Lesser, "Die Zukunft des Weimarer Dreiecks liegt im Osten", *Das Weimarer Dreieck neue Impulse für Europa*, Genshagener Papiere, Nr.5, 02/2011, s.11.

bağlı olarak sağlanan Alman desteğine bağlı olarak gerçekleşmiştir. Oysa Weimar Üçgeni, bu süreçte çok kısıtlı bir rol oynamış, diğer faktörlerin gerisinde kalmıştır. Bu şekilde de 2004 sonrasında Almanya-Fransa-Polonya işbirliği bu hali tüm arzulara rağmen genişlemiş bu yeni Avrupa'nın tam olarak motoru olamamıştır.

Üç devlet daha 2003 yılında Breslau'da gerçekleşen üçlü zirvede ilişkilerin ve işbirliğinin geliştirmesi gerekliliğine işaret etmişlerdir. Ortak bir bildiride Weimar Üçgeni diyalog ve işbirliği amacına hizmet eden bir forum olarak tarif edilirken, bu şekilde genişleyen Avrupa'nın hızına ivmek kazandırılmak istenmiştir. Ancak buna rağmen, Polonya'nın AB üyeliğinin gerçekleşmesinden kısa bir süre önce ortaya çıkan politik farklılaşmalar üç ülkenin tam bir işbirliğinden uzak olduğunu göstermiştir. Nitekim ne Irak Savaşına bağlı olarak oluşan fikir ayrılığında, ne de AB için getirilmek istenen çifte çoğunluk sistemi tartışmalarında, Weimar Üçgeni kendisinden beklenen rolü yerine getirememiştir. Yine aynı şekilde Polonya'nın üyeliği sonrasında oluşan uzun bir dönem süren uyum politikası ya da ortak tarım politikası reformuna ilişkin tartışmalar da Weimar Üçgeni, tartışmaları üçlü bir işbirliğine dönüştürememiştir.

Oluşturulmak istenen işbirliğinin tam olarak amacına ulaşmamasının pek çok sebebi olsa da temel neden üç devletin kendisinden ve farklı çıkar algılarından kaynaklanmaktadır. Bu konuda beklenen başarının sağlanamış olmasının farklı sebepleri vardır. Paris bu işbirliğinin başarısı için yeterli politik iradeyi sergileyememiştir. Aynı zamanda Polonya'ya yönelik mesafeli ve eleştirel bir ilişki söz konusu olmuştur. Paris yönetimi AB'nin doğu genişlemesine karşı eleştirel bir bakış içinde olmuştur. En büyük aday ülke olarak Polonya ile sıkı bir işbirliği o dönem için çok fazla telaffuz edilmeyen, çok ilgi uyandırmayan bir konu olmuştur. Buna karşılık Berlin ise aslında gerçekleştirilmesi gerçekçi olmayan bir takım niyet açıklamalarının arkasına sığınarak daha çok Almanya-Fransa yakınlaşmasına odaklanmıştır. Berlin'de bir takım iddialı hedefler oluşturulmuştur ancak bunlar da zamanla önceliklerini kaybetmiştir. Buna karşılık Polonya iç politik nedenler ve Avrupa karşıtı söylemin etkisi ile özellikle de Kaczyński kardeşlerin Almanya ve Avrupa karşıtı algısının etkisi ile üçlü bir işbirliği için gerekli iradeyi tam olarak sergileyememiştir. Bu hali ile Weimar Üçgenini üçlü işbirliğinden ziyade ikili ilişkileri geliştirecek bir araç olarak görülmüştür

Yine AB üyeliğini izleyen ilk dönemlerde, ikili ilişkilere yansıyan tartışmalar da, önemli bir fren etkisi yapmıştır. Bu dönemde Almanya-Polonya ilişkileri giderek yoğunlaşmıştır. Ama buna rağmen bir takım meselelerin etkisi ile de sık sık gerilmiştir. Almanya-Fransa diyalogunda özellikle de Merkel-Sarkozy ikilisi arasında liderlik yarışı karşılıklı bir güven bunalımı ile beslenmiştir. Transatlantik ilişkiler veya AB-NATO ilişkileri söz konusu olduğunda Fransa ve Polonya çok kereler birbirine mesafeli durmuşlar ya da derin fikir ayrılıklarına girmişlerdir. Her şeyden önemlisi de Weimar Zirvelerinin hiç biri Fransa da tam olarak Doğu Avrupa ya da Avrupa'nın doğusuna ilişki yeterli ilgiyi uyandırmayı başaramamıştır. Aynı zamanda da, özellikle Avrupa Anayasası tartışmasına bağlı olarak oluşan, Almanya ve Fransa diyalogunun, Avrupa içinde olası baskın bir Alman-Fransa nüfusuna sebep verebileceği yönündeki Polonya endişesini de bertaraf etmeyi başaramamıştır. Özetle 2004 sonrasında Weimar Üçgeni tam olarak amacına ulaşmadan etkisini kaybetmeye başlamıştır.

2.1.5.2. Tarafların Değişen Algı ve İlgisi:

Weimar Üçgeninin canlandırılmasının, kimin çıkarına hizmet edeceği önemli bir soru olmuştur. Üstelik Almanya-Fransa ikili ilişkileri, sürekli ve düzenli olarak gerçekleşen hükümetler arası müzakereler, gençlik değişim programları, Almanya-Fransa ortak TV kanalı ARTE, bilimsel işbirliği ve sayısız ekonomik proje Almanya ve Fransa'nın yalnızca AB'nin motoru değil aynı zamanda Polonya'dan daha etkin üyeleri olduğunu da ortaya koymuştur. Bu gerçek göz göz önünde tutulduğunda Polonya'nın Almanya Fransa ilişkilerinin gölgesinde kaldığı ve bu işbirliğinin üçlü bir platforma taşınmasının güç olduğu ileri sürülmüştür.⁴⁰⁶

Geçmişte üçlü bir işbirliğinin başarısına gölge düşüren, tarafların söz konusu Avrupa Politikasının katı meseleleri olduğunda Berlin ve Paris'in üçlü işbirliğine sırtlarını dönüp meselelere farklı yoldan çözüm arama girişimleri olmuştur. Almanya-Fransa tarafından 2010 sonbaharında geliştirilen ve Ortak Dış Politikanın geleceğini tartışmaya açan “Pozisyon Belgesi”, bu konuda örnek teşkil etmektedir. Söz konusu

⁴⁰⁶ Marek Ostrowski, “Das Dreieck in der Maschinerie”, **Das Weimarer Dreieck neue Impulse für Europa**, Genshagener Papiere, Nr.5, 02/2011, s.7.

bu belgenin Polonya onayına sunulmamış olması, Varşova’da hayal kırıklığına sebep olmuştur. Yine Berlin ve Paris tarafından sıkı bir koordinasyon aygıtı olarak bir Euro-Rekabet Paktının oluşturulması düşüncesine, yalnızca Euro bölgesi ülkelerin dahil edilmek istenmesi de benzer bir tepkiyi beraberinde getirmiştir. Bu ve benzeri örnekler de Almanya ve Fransa arasında oluşturulan koordinasyon mekanizmalarının kısmen Polonya ile paylaşıldığını ortaya koymuştur. Bu gerçek de önemli tartışmalarda ikili ilişkilerin üçlü işbirliğinin önüne geçtiğini, Almanya ve Fransa’nın, Weimar Üçgeninin politik potansiyeline tam olarak hakkını vermediğini ortaya koymuştur⁴⁰⁷

Oysa günümüzde tarafların birbirine yönelik algısı önemli bir değişime uğramıştır. Taraflar birbirini bir tehdit olarak görmek yerine, Avrupa’nın geleceği sorusu ile ulusal çıkarlarını paralel olarak savunmanın önemini fark etmişlerdir. Aynı zamanda Doğu Avrupa/Avrupa’nın Doğusu tarafların dış politik gündemlerinde tekrar önemli bir yer tutmaya başlamıştır.

Fransa için Polonya, uzun yıllar dış politikasının önceliği olmamıştır. Başka bir ifade ile Solidarnosc Hareketi ve Papa II. Jean Paul’dan beri Polonya, Fransa gündeminde çok önemli bir yer tutmamıştır. Almanya-Fransa diyalogu, İngiltere ile olan özel ilişkisi, yine Akdeniz bölgesi, Afrika ile Orta doğu ve de G8/G20 başkanlıkları Paris için doğu Avrupa’dan önce gelmiştir. Buna karşılık Almanya tarafından 2010 yılından itibaren başlatılan ve de Kaczynski kardeşler döneminde adeta bir mumyaya dönüşen Weimar Üçgeninin yeniden canlandırılması düşüncesi Fransa’nın ve de Avrupa’nın Doğudaki çıkarlarına hizmet eden bir enstrüman olarak görülmeye başlanmıştır.⁴⁰⁸ Nicolas Sarkozy döneminde Fransa daha çok Borçlanma krizi ve Kuzey Afrika ülkeleri üzerine yoğunlaşmıştır. Buna rağmen Euro krizi ve Avrupa’nın rekabet gücünün artırılması gerektiği düşüncesi, Fransa’nın bir reform ve

⁴⁰⁷Georg Boomgarden, Betinna Dorothee Mecke, “Hat das Weimarer Dreieck noch eine zukunft:Herausforderungen für Politik und Kultur”, **Podiumsgespräche des Deutsch-Polnischen Instituts**, Heft/8., Darmstadt, 2007, s.16.

⁴⁰⁸ Jean Louis de la Vaissiere, “Für Paris ist Weimar ein Sprungbrett in richtung Osten”, **Das Weimarer Dreieck neue Impulse für Europa**, Genshagener Papiere, Nr.5, 02/2011, s.4.

danışma sözcüsü olarak Polonya ve Almanya'ya yaklaşmasını da beraberinde getirmiştir.⁴⁰⁹

Yine Nicolas Sarkozy döneminde öne çıkan, Rusya'nın AB ile yakınlaşması düşüncesi de bu yönde önemli bir etken olmuştur. Bu hali ile 2011 yılında Deauville de gerçekleşen Merkel- Sarkozy-Medvedev görüşmesi Weimar Zirvesinin önüne geçmiştir. Bu da bize Weimar Üçgeninin, Fransa için, Doğu Avrupa politikasından ziyade, Rusya ile yakınlaşmak için kullandığı bir araç olarak algılandığını göstermektedir. Paris o dönemde Rusya tarafından ortaya atılan ortak bir güvenlik stratejisi geliştirme düşüncesine destek verirken, bunu NATO ile ilişkilerine zarar vermeden gerçekleştirmekten yana olmuştur. Yine Rusya'nın Avrupa ile yakınlaşmasına destek verirken, enerji politikasında stratejik ve ekonomik alanlarda etkin sonuçlar alabileceğini ummuştur.⁴¹⁰ Bu hali ile de Weimar Üçgenini bir tür “Win Win “ aracı olarak değerlendirmiştir.

Bu hali ile Weimar Üçgeni, Paris'e Avrupa'nın doğusunda varlığını ortaya koymak imkanı sağlarken aynı zamanda fazlasıyla sıkışmış olan Berlin-Paris ilişkilerini biraz rahatlatmaya da hizmet edebilecek bir araç olarak görülmeye başlamıştır.⁴¹¹ Özellikle Donald Tusk döneminde Polonya'nın Rusya ile ilişkilerini normalleştirme konusunda ortaya koyduğu irade bu anlamda Rusya ile stratejik bir ortaklık geliştirmekten yana olan Fransa için son derece cazip olmuştur.

Nisan 2010 tarihi üçlü ilişkiler için önemli bir umut ışığı olmuştur. CDU-CSU Birlik/FDP Koalisyonu Dışişleri Bakanı Guido Westerwelle, söz konusu bu zirveye Fransız ve Polonyalı meslektaşlarının yanı sıra, Ukraynalı meslektaşı Konstantin Hryschtschenko'yu da davet etmiştir. Enerji ve güvenlik konulu bu görüşmeler iki ay sonra tarafların Bernard Kouchner girişimi ile yeni bir Weimar Toplantısında buluşmaları ve bu defa Rus meslektaşları Sergej Lawrow'un da davet edilmesi ile sonuçlanmıştır. Taraflar Kaliningrad için vize kolaylığı sağlanması konusunda “

⁴⁰⁹ Kai Olaf Lang, Daniela Schwarzer, “*Das Weimarer Dreieck jetzt stärken und nutzen*”, **SWP Aktuell**, Nr:31, Juni 2011, s.3.

⁴¹⁰ Jerzy Mackow, “*Hat das Weimarer Dreieck-das Kooperationsgremium Deutschlands, Frankreichs und Polens immer noch einen sinn?*”, **BBE Europa Newsletter**, Nr:9, Berlin, 2013, s.3.

⁴¹¹ Jean Louis de la Vaissiere, age., s.5.

Ortak Avrupa değerleri” çerçevesinde müzakere etme imkanı buldukları gibi, özellikle Dış ve Güvenlik Politikası konusunda bir takım vurgulamalarda bulunmuşlardır.

Polonya’nın içinde etkin olarak yer aldığı “Vişegard Üçlüsü” ve de “Doğu Ortaklığı Projesi” nasıl Doğu Avrupa’ya açılan kapı niteliğinde ise bu yeni dönemle beraber Berlin ve Paris için, Weimar Üçgeni, başta Ukrayna olmak üzere bölge devletlerinin üye olmadan Avrupa ile bütünleşmesi için etkili bir araç olarak görülmeye başlamıştır. Başta Beyaz Rusya’daki demokrasi meselesi, Transdinyester, Gürcistan, Karabağ’da yaşana şimdilik “*donmuş gibi gibi gözüken*” krizle göz önünde tutulduğunda bölgede Almanya-Fransa-Polonya liderliğinde oluşabilecek işbirliğini bir umut olarak görülmüştür. Özellikle Ukrayna da yaşanan gelişmeler burada Polonya ve Almanya’nın etkisi, Avrupa karşıtı Janukovice karşı sivil toplum ve muhalefete verdikleri destek bunu daha da öne çıkartmıştır.⁴¹²

Polonya da da benzer bir algı değişimi söz konusudur. Uzun yıllar Avrupa ve de Almanya’ya karşı eleştirel bir tavır ortaya koyan Kaczynski kardeşlerden sonra iktidara gelen Donald Tusk ile, Polonya dış politikası giderek daha fazla “**Avrupalı**” konuşmayı başlamıştır. Donald Tusk etkin bir Avrupa politikasından yana bir tavır ortaya koyarken, bunun başarısının Almanya ve Fransa ile sıkı bir işbirliğinden geçtiğinin bilincindedir. Yine 2010 yılında Devlet Başkanlığına gelen Bronislaw Komorowski’nin, Weimar Üçgeninin geliştirmesi konusunda yoğun bir çaba sarf etmesi de, Polonya’nın Avrupa politikasında batılı bu iki gücün her geçen gün artan önemini ortaya koymuştur.⁴¹³

Weimar Üçgeni kurulduğu ilk dönemlerde Polonya henüz Almanya ve Polonya himayesinde Avrupa ile bütünleşmek iradesinde olan bir aktördür. Oysa günümüzde artık diğer muhatapları ile eşit ve pazarlık edebilen bir ortak konumuna yükselmiştir. Fransa ve Almanya, Polonya’nın son yıllarda AB içerisinde sergilediği ekonomik ve mali tavrını alkışlamaktadır. Polonya beklendiği üzere sadece Avrupa fon ve

⁴¹² Ukrayna meselesi daha sonraki bölümde tartışılacağı için burada yer verilmemiştir.

⁴¹³ “*Das Weimarer Dreieck, Mehr Schein als sein*”, (çevrimiçi) <http://www.zeit.de/politik/ausland/2011-02/weimarer-dreieck>, 22.02.2014.

kaynaklarını emen bir üye değil, Avrupa ekonomisinde krize rağmen olumlu işaretler veren bir üye olmuştur. Neredeyse hiç borç sahibi olmayan Polonya'nın 2017 yılında Euro bölgesine girmesi ön görülmektedir. Lizbon Sözleşmesine bağlı olarak nitelikli çoğunluklu oy sisteminin devreye girmesi ile beraber Varşova, Paris için hem ekonomik bir güç hem de Berlin'e karşı önemli bir denge olarak önemini artırmıştır. Fransa ve Polonya başta **“Ortak Tarım Politikası”** olmak üzere ortak çıkarlarda buluşurken yine **“Enerji Politikasında”** Polonya ve Fransa etkin bir Nükleer programı işbirliği ortaya koymuşlardır.⁴¹⁴

Buna ek olarak Polonya'nın başarılı politik reform süreci, demokratik gelişiminde kat ettiği mesafeler bu işbirliği için ayrı bir çekim alanı oluşturmaktadır. Polonya, diğer MDA devletler ile karşılaştırıldığında, ulusalcı ve radikal unsurların daha az etkisindedir. Avrupa'nın doğusunda başta Ukrayna, Beyaz Rusya hatta Romanya ve Macaristan da yaşanan demokrasi ve hukuk devleti krizleri göz önünde tutulduğunda bu son derece önem arz etmektedir.

Bu hali ile de her üç devlet de daha ziyade pragmatist bir tavır içindedir. Weimar Üçgeni Fransa için doğuya doğru bir sıçrama tahtası ve Almanya-Polonya, Almanya-Fransa arasında var olan çıkar çatışmalarını bertaraf edebilecek bir enstrüman olabilecektir. Bu bağlamda da ikili ilişkiler yerine üçlü bir diyalog, bölge istikrarına daha fazla katkı sağlayabilecektir.

2.1.5.3. Üçlü İşbirliğinin Canlandırılması Düşüncesi ve bunun için uygun koşullar:

2009 yılında Federal Hükümetin imzaladığı koalisyon sözleşmesinde Almanya'nın, MDA devletlerle ilişkilerinin geliştirilmesi, Almanya Fransa ve Polonya arasında daha yoğun bir işbirliğinin teşvik edilmesi ve bu maksatla Weimar Üçgeninin yeniden canlandırılması düşüncesine yer verilmiştir.⁴¹⁵ Hatta Polonya ve Fransa'nın

⁴¹⁴ Jean Louis de la Vaissiere, age., s.6.

⁴¹⁵ “Deutsch-Polnische Zusammenarbeit-Weimarer Dreieck”, (çevrimiçi) http://www.deutschland-polen.diplo.de/Vertretung/deutschland-polen/de/01_Politik/WeimarerDreieck.html, 01.03.2014.

dönemin Dışışleri Bakanı Guido Westerwelle tarafından ziyaret edilen ilk devletler olması bu yöndeki girişimin göstergesi olarak algılanmıştır.

Almanya'nın bu girişimine Polonya ve Fransa olumlu yanıt verirlerken üç devletin Avrupa Bakanlarının 01.02.2010 tarihinde Varşova'da bir araya gelişi, bu yöndeki çabanın tüm taraflarca olumlu olarak karşılandığını göstermektedir. Bunu izleyen dönemde 26/27.04.2010 tarihinde Almanya'da bir araya gelen üç ülke Dışışleri Bakanlarının müzakere konusunun Lizbon Sözleşmesi sonrasında AB'nin Dış Politikası, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının değerlendirmesi olması da, söz konusu işbirliğinin değişen boyutuna işaret etmektedir.⁴¹⁶

Yine ülke lideri, Merkel, Komorowski ve Sarkozy'nin Varşova'da bir araya gelişi üçlü işbirliği için bir umut olmuştur. Bu şekilde 2011 yılına dek beş yıl boyunca adeta unutulmuş gibi olan ve o güne dek üst düzey hiçbir zirvenin yapılmadığı Weimar Üçgeni, Almanya'nın girişimi ile yeniden yaşam işaretleri vermeye başlamıştır. Zirve sonunda Angela Merkel, *“Güvenlik ve Savunma alanında da derinleşme istiyoruz.”* derken, Weimar Üçgenini yalnızca kültürel bir işbirliği alanı ve sivil toplumun dönüşümü aracının ötesinde gördüğünü de belirtmiş olur. Söz konusu ortak açıklamada, 2013 yılına dek ortak bir askeri birlik **“Weimar Battle Group”** oluşturulmak istenmesi, yine Bronislaw Komorowski'nin, *“Para konusundan da söz ettik”*⁴¹⁷ şeklindeki sözleri, tarafların işbirliğinin boyutunu genişletmek iradesini ortaya koymuştur. Hatta burada oluşturulacak yakınlaşma ve tecrübenin, Polonya'nın Euro bölgesine dahil olmak sürecine rehberlik edebileceği ileri sürülen görüşler arasında olmuştur.

Yine dönemin Ukrayna Dışışleri Bakanı Hyrschtschenko'nun da Weimar Üçgeni Dışışleri Bakanlarının ortak bir toplantısına davet edilmiş olması bize Weimar Üçgeninin işbirliği alanını genişletmekte yana olduğunu ortaya koymaktadır.

Ekonomik/mali ve enerji politikası tartışmaları dışında da ortak bir inisiyatif oluşturulması gerekliliği gerçeği, bu konuyu daha da öne çıkartmıştır. Nitekim son

⁴¹⁶ “Deutschland, Frankreich und Polen beleben das Weimarer dreick wieder”, (çevrimiçi) <http://www.sueddeutsche.de/politik/politik-kompakt-grenzstreit-zwischen-thailand-und-kambodscha-eskaliert-1.1056529-5>, 01.03.2014.

⁴¹⁷ Age.

dönemlerde AB içerisinde giderek daha fazla tartışılan güvenlik politikası ve Avrupa'nın "Komşuluk Politikasına" yönelik gelişmeler ve tartışmalar da Weimar Üçgeni ve onun sunduğu işbirliği ortamını daha da anlamlı kılmakta, ona yeni imkanlar sunmaktadır.⁴¹⁸ En azından güvenlik ve komşuluk politikası göz önünde tutulduğunda Almanya-Fransa-Polonya üçlüsünün daha etkin olabileceği görülmüştür. Özellikle son dönemde Ukrayna'da yaşanan gelişmeler, Avrupa'nın doğusunda etkisi giderek artan Rusya karşısında Polonya başta olmak üzere bölge ülkelerinin içinde bulundukları endişeler de, bölgede doğu-batı dengesini sağlayabilecek bu tür bir denge unsurunun önemini daha da öne çıkartmıştır.

2.1.5.4. Weimar Üçgenin Fonksiyonları ve İşbirliği Sağlanabilecek Alanlar:

Weimar Üçgeni Avrupa içerisinde önemli bir uzlaşma aracı olarak hizmet edip ve ön kararların alınmasında etkili olabilir. Buna ek olarak, AB Gündemine yeni hedefler getirip bölgesel tartışmalara belli bir ivme katabilecektir. Aynı zamanda hem eski/yeni veya batılı/doğulu üyeler arasında birleştirici bir fonksiyon görebilir var olan uçurumun aşılmasına hizmet edebilir, hem de bu coğrafyanın dışında yer alan bölgelerin de Avrupa ile yakınlaşmasında önemli bir aracı olabilir. Yine bu bağlamda üyesi üç devletin tek tek üyesi oldukları diğer bölgesel işbirlikleri ya da bölgesel bağlantılar arasında da belli bir koordinasyona gidilmesinde de yardımcı olabilir.

Başka bir ifade ile Almanya-Fransa-Polonya üçlüsünden birisinin üyesi oldukları başka bölgesel oluşumlar ile bağlantı içine girmek durumundadır. Örneğin Vişegard Grubu, Akdeniz Birliği, Baltık Bölgesi ülkelerini de dikkate almasını gerektirmektedir. Yine belli konularda diğer AB üyesi ortakların, (örneğin Savunma meselesinde İngiltere) ya da Birliğin yüksek temsilcilerinin (örneğin Dış Politika Yüksek Temsilcisi) davet edilerek ortak bir müzakere alanı oluşturulması önerilmektedir.⁴¹⁹

Tarafların karşılıklı olarak birbirlerini etkisizleştirmeleri, birbirinden fazlasıyla uzak durması ve belli inisiyatifler için bir mutabakat sağlanmaması Weimar Üçgeninin

⁴¹⁸ Kai Olaf Lang, Daniela Schwarzer, "Das Weimarer Dreieck jetzt stärken und nutzen", **SWP Aktuell**, Nr.31, Juni 2011, s.1.

⁴¹⁹ Marek Ostrowski, age., s.8.

hareket kabiliyetini olumsuz etkileyecektir. Bu durumda da Weimar üç devletin birbirini oyaladıkları ya da frenledikleri bir forum olmanın ötesine geçmeyecektir. Bu gelişme de tarafları arasında üçlü bu işbirliği yerine ikili ilişkileri çok daha yararlı olup olmadığı sorusunun oluşmasına sebep verebilir. Özellikle konuya Almanya açısından bakıldığında, söz konusu olan Avrupa'nın doğusu ile ilişkilerin geliştirilmesi olduğunda Almanya konuya "Doğu Ortaklığı" kapsamında önemli bir aktör olan Polonya ile ikili ilişkiler bazında yaklaşmayı tercih edebilir. Yine söz konusu olan ekonomik ya da mali politikalar olunca Fransa ile ikili bir işbirliği içinde hareket etmenin hantal ve aksak üçlü bir diyalogdan daha etkili olup olmadığı sorusu ile karşı karşıya kalabilir. Bu nedenle üçlü bir işbirliğinin oturmuş ikili ilişkileri sürdürmekten daha karmaşık olduğu gerçeği göz önünde tutulmak durumundadır. Aksi taktirde kalıcı sonuçlar getirecek politikalar geliştirmek mümkün olmayacaktır.

Weimar Üçgeninin şu alanlarda daha etkili bir Avrupa entegrasyonuna hizmet edebileceği ileri sürülmüştür.

- 1-Ortaklar arasında var olan çıkar çatışmalarını minimize edebilir,
- 2- Avrupa'nın doğusunda ortak girişimlerin oluşumunu sağlayabilir,
- 3- Ortak bir Avrupa Demos'unun oluşumuna katkı sağlayabilir.⁴²⁰

AB Bütçesi önümüzdeki dönemler için önemli sorunlara işaret etmektedir. Fransa ve Polonya ortak bir tarım politikası geliştirmekten yana iken, Almanya bu konuda daha ilgisizdir. Buna karşılık enerji politikasında özellikle de kömür kullanımında ciddi farklılaşmalar söz konusudur. Bu durumda da Weimar Üçgeni, AB'nin doğusunda ve de batısında lider konumunda olan bu ülkeler arasındaki çıkar çatışmalarının üçlü bir diyalog içinde eritilmesine hizmet edebilecektir.

Bu aynı zamanda tarafların daha optimal bir enerji politikası geliştirmelerine de yardımcı olacaktır. Almanya'nın tek taraflı olarak Nükleer Enerjisinden feragat etmesi Polonya ve Fransa'da ilgi ile takip edilmektedir. Polonya ve Fransa Nükleer enerjisi konusunda önemli bir işbirliğini sürdürmekten yanadırlar. Buna karşılık

⁴²⁰ Marek Ostrowski, age., s.8.

önemli kömür endüstrisine sahip ve Avrupa iklim politikasının baskısı ile karşı karşıya olan Almanya ve Polonya, çevre ile uyumlu olarak kömür kullanımına yönelik araştırmalara destek vermektedirler. Enerji konusundaki temel çatışma Alman ve Fransız firmalarının da görev aldığı, ama Polonya’da eleştirel bir şekilde dikkate alınan Nord Stream Boru Hattı tartışmalarında karşımıza çıkmaktadır.

Bu nedenle farklı enerji ihtiyaçları ve enerji bağımlılıkları üçlü işbirliğine gölge düşürürken, Weimar kapsamında oluşturulabilecek bir “Enerji Zirvesi”, bu meselelere pratik çözümler getirebilir.⁴²¹

Almanya Fransa ve Polonya, Doğu Avrupa ile geleneksel olarak en sıkı ilişki içinde olan ve kendilerine özgü bir doğu politikası izleyen devletlerdir. Paris bu anlamda özellikle Rusya ile stratejik bir işbirliği geliştirmek konusunda istekli iken, Berlin doğu Avrupa sınırında yer alan tüm devletler ile yakın bir ilişki geliştirmekten yanadır. Buna karşılık Polonya ise daha ziyade geçmişte Doğu Blokunu oluşturan devletlerin AB ve NATO içerisindeki sözcüsü konumundadır. Bu şekilde de söz konusu bu devletlerin çıkarlarını Rusya karşısında üyesi olduğu bu örgütler içinde savunan, denge kurmaya çalışan bir pozisyon yüklenmiştir. Bu nedenle bu üç devleti ortak bir doğu politikası kapsamında bir araya getirmek her şeyden önce bölge geleceği için son derece önemli olacaktır. Bu şekilde “yakınlaşmaya bağlı değişim”, bir süre sonra “bütünleşerek değişim” şekline dönüşecektir.

Weimar Üçgeni aynı zamanda yeni ve koordineli bir doğu politikasının oluşumuna da katkı sağlayabilir. Her şeyden önce Rusya, ama aynı zamanda Ukrayna ile Kazakistan ile ilişkiler bağlamında Weimar Üçgeni önemli bir fonksiyon görebilir. Fransa çok yoğun olarak Akdeniz bölgesine odaklanmıştır. Buna karşılık her üç ülke de doğu Avrupa da belli çıkarlar savunmaktadırlar. Bu bağlamda da Doğu Ortaklığının yanı sıra Modernleşme Ortaklığı da doğu politikasında önemli bir enstrümana dönüşmüştür. Polonya tarihi nedenler ve endişelerden ötürü güney ve doğulu komşularına mali desteğini artırmaktadır. AB güneyde alt yapı projelerine

⁴²¹ Hatta üç ülke yurttaşları ve kurumlarının demokratik tecrübelerini birleştirecek olan ve bunları AB’nin komşuluk Politikasına dahil eden “ *Weimar Demokrasi Vakfının*” kurulabileceği konusunda da düşünceler mevcuttur.

Kai Olaf Lang, Daniela Schwarzer, “*Das Weimarer Dreieck jetzt stärken und nutzen*”, **SWP Aktuell**, Nr.31, Juni 2011, s.6.

destek verirken, doğu da ise politik programlara destek vermektedir. Oysa özellikle Rusya'nın bölgedeki varlığı burada kendine özgü bir işbirliği boyutunun oluşturulmasını gerektirmektedir.

Özellikle de dünün Königsberg'i, bugünün Kaliningrad'ı, bu anlamda Weimar Üçgeni kapsamında oluşacak işbirliğinin önemini daha da artırmaktadır. Söz konusu bölge Rusya'nın kullanmadığı paslanmış uçak gemilerinin limanı olmak yerine, Avrupa'nın ortasında yer alan Rusya'nın Hongkong'u olabilir.⁴²² Polonya bölge halkının AB üyesi devletlere yönelik vize kolaylığı sağlanması konusuna destek vermektedir. Ancak bunun ötesinde bölge AB-Rusya işbirliğinin bir merkezine dönüşebilir. Özellikle ortak olarak finanse edilecek bir Avrupa Üniversitesi fikrinin hayata geçirilmesi bu işbirliğine sembolik bir değer katabilecektir. Almanların Kaliningrad/Königsberg konusunda tek yanlı bir girişimde bulunması tarihi nedenlerle tepkiye sebep olabilir oysa Polonya ve Fransa ile bu konuda girişilecek ortak bir girişim, buna Rusya'nın da destek vermesi bölge ve Avrupa istikrarı için önemli bir adım taşı olabilir.

Bu aynı zamanda bölgede yeni işbirliklerinin geliştirilmesi için de yeni fırsatlar yaratabilecektir. Almanya'nın aynı zamanda Varşova ve Moskova arasında önemli bir denge unsuru olması bunu daha da öne çıkartmaktadır. Almanya, Polonya ve Rusya arasında "Kaliningrad Üçgeni" geliştirmesi vasıtası ile yeni bir üçlü denge unsuru oluşturulabilir. 2011 yılında Kaliningrad ve 2012 Berlin'de gerçekleştirilen Alman, Polonya ve Rus Dışişleri bakanları toplantısı bunun için önemli bir fırsat olmuştur.⁴²³ Söz konusu toplantılar her ne kadar tarafların daha ziyade fikir alışverişleri ve güven bunalımlarının aşılmasına hizmet etmiş olsa ve henüz bir işbirliği platformuna dönüşmemiş olsa da bölge istikrarı için, özellikle de Almanya ve Polonya'nın Rusya ile oluşan yeni diyalog süreci için önemli bir adım olmuştur. Özellikle Almanya ve Polonya'nın AB Rusya politikası kapsamında ortak bir inisiyatif ortaya koyamadıkları gerçeği bunu daha da önemli kılmıştır. Bu şekilde Almanya ve Polonya işbirliğinde önemli bir sorun olan, ortak bir Doğu Politikasının

⁴²² Marek Ostrowski, age., s.9.

⁴²³ Piotr Buras, " *Deutschland und Polen Ein partnerschaft für Europa*", **Konrad Adenauer Stiftung**, Warschau, 2013, s.37.

(özellikle Rusya karşısında) oluşturulamaması meselesine olumlu bir katkı sağlanabilecektir.

Yine güvenlik ve savunma politikasında üçlü işbirliği Polonya'nın güvenlik politikasının Avrupalılaşmasını güçlendireceği gibi, Fransa'yı daha fazla Polonya ve Almanya'ya bağlayacaktır. Aynı zamanda bu Euroatlantik Güvenlik uzlaşması bağlamında üç devletin daha sıkı yakınlaşmasını da beraberinde getirecektir. Bu nedenle üç devletin ortaya atıkları ve 2013 de gerçekleştirilmesi düşünülmüş olan “Weimar Battle Group” askeri birliği bu yöndeki iyi niyete örnek teşkil etmektedir.

Aynı zamanda güvenlik meselesine ilişkin tartışmaların da bu şekilde aşılabileceği öngörülmektedir. Nitekim geçmişte Fransa'nın bir tarafta Almanya öte tarafta Polonya ile transatlantik ilişkiler, Post-Sovyet bölge ya da Rusya'nın rolüne yönelik algılardan kaynaklanan bir fikir ayrılığı içinde olduğu bir gerçektir. Bu durumda taraflar arasında Dışişleri ve Savunma Bakanlarının katılımı ile oluşacak olan güvenliğe ilişkin bir müzakereci alan bu meselelerin aşılmasına da hizmet edebilecektir.

AB tüm üyeler için sadece ekonomik ve ticari çıkarlarının ötesinde bir anlam taşımaktadır. Başka bir ifade ile AB, devletlerin ticari çıkarlarının ötesinde bir anlam taşımaktadır. Özellikle son dönemde artan ve her krizle güçlenen, Euro/Avrupa karşıtı tutum, ulusal egoizm ve ulus devletlerin tek başına hareket etmelerini teşvik ederek bir tür ulusalcı dönüşüme sebep verebilir.⁴²⁴ Bu nedenle Weimar Üçgeni çerçevesinde Avrupa'nın bu üç önemli gücü arasında oluşabilecek işbirliği bu şekilde Avrupa'da ortak Avrupa düşüncesi kimliğinin güçlenmesine ve bu şekilde daha güçlü ve sağlam bir Avrupa kamuoyunun oluşumuna hizmet edebilir. Nitekim bu şekilde oluşacak olan üçlü işbirliği ulusal çıkarlar yerine Avrupa çıkarlarına hizmet eden ortak bir Avrupa politikası ve kimliğinin güçlenmesine itici güç olabilir. Weimar Üçgeni kapsamında düzenli olarak gerçekleşecek görüşmeler bu boyutu ile alındığında burada söz konusu olacak müzakere ve fikir alış verişleri çok büyük sonuçlar getirmeyebilir. Ama en azından başlangıç için önemli bir adım olabilir. Bu düşünce ve özellikle de “kimlik” konusuna atıfta bulunan yaklaşımlar Alman dış

⁴²⁴ Marek Ostrowski, age., s.9.

politikasında giderek etkisini hissettiren sosyal inşacı yaklaşımları haklı çıkartmaktadır.

Nitekim AB sadece ekonomik ve mali anlamda kriz içinde değildir. Macaristan da Victor Urban Yönetiminin anti demokratik Anayasa tecrübesi, Ukrayna’da Rusya’nın desteklediği Avrupa karşıtı tutum ve benzeri örnekler Avrupa’nın doğusunda demokrasinin kurtarıcı paraşütlere ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. AB ve NATO’nun doğu sınırında yaşanan krizler Polonya’nın önemini daha da artırmıştır. Tüm olumsuzluklara rağmen söz konusu bu devletler daha fazla demokrasi ve pazar ekonomisine daha hızlı bir geçiş talep etmektedirler. Hatta Beyaz Rusya’da Devlet Başkanı Alexander Lukaschenko olmasa da, muhalefet bu yönde ciddi talepler ortaya koymaktadır.⁴²⁵ Bu bağlamda bölgede demokratik dönüşümünü başarılı bir şekilde tamamlamış ülkelerin işbirliği bölgede model olabilir. Weimar Üçgeni vasıtası ile oluşabilecek bölge üstü işbirliği Avrupa’yı güçlendireceği gibi, bütünleşmesini derinleştirecek ve Avrupa’nın geleceğine yönelik önemli bir ivme getirebilecektir. Bu aynı zamanda bölgede Avrupa Kimliğinin yerleşmesinde etkili olacaktır.

Geçmişte demokrasi konusunda daha etkisiz olan Polonya, bugün ise küçük adımlar vasıtası ile etkili bir politik stratejiye destek vermektedir.⁴²⁶ Özellikle 2009 Mayıs’ında, İsveç ve Polonya inisiyatifi ile oluşturulan Doğu Ortaklığı Projesi yeni bir AB stratejisi olarak Polonya’nın değişen bu tutumuna işaret etmektedir. Söz konusu bu ülkeler (Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan, Moldova, Ukrayna, Beyaz Rusya) ile AB arasında tam üyelik söz konusu olmasa da bir ortaklık imzalamak temel hedef olmuştur. Ukrayna da yakın dönemde hükümetin Avrupa karşıtı tutumuna rağmen yaşanan gelişmeler bu yönde bölgenin de Avrupa ile bütünleşme iradesini ortaya koymuştur. Özellikle başta Polonya ve Almanya olmak üzere AB üyesi ülkelerin burada muhalefete verdikleri destek ve bir şekilde Rusya’nın bölgede oluşturmak istediği hegemonya karşıtı tutumları da bölgede olası bir Almanya-Polonya ve Fransa dengesinin ne denli önemli olduğunu bir kere daha ortaya

⁴²⁵ Gabriele Lesser, “Die Zukunft des Weimarer Dreiecks liegt im Osten”, **Das Weimarer Dreieck neue Impulse für Europa**, Genshagener Papiere, Nr.5, 02/2011, s.12.

⁴²⁶ Gabriele Lesser, age., s.12.

koymuştur. Her şeyden önce sahip olunan tecrübe ve g bölge ülkelerinin batı ile yakınlaşmasında önemli bir cesaret ve ivme kazandıracaktır. Aslında daha Ukrayna da yaşanan Portakal Devrimi, Rusya ve Polonya arasında yaşanan et ve buğday ambargosu ile Rusya’nın Doğalgaz vanasını kapatarak Ukrayna ile arasında yaşanmasına sebep verdiğı kriz ve nihayet Ağıustos 2008 yılında yaşanan Gürcistan krizi sırasında söz konusu üç ülke kısıtlı da olsa etkili olmuşlardır.

Ancak kısıtlı koordinasyonun sebebi tarafların ortak bir doğı politikası oluşturulamamış olmasıdır.⁴²⁷ Dönemin Polonya Devlet Başkanı Kaczynski, Ukrayna Devlet Başkanı Juşenko, Litvanya Devlet Başkanı Adamkus ve diğeri MDA’li liderler ile Tiflis’e gidip dayanışma ortaya koyarlarken aynı dönemde Nicolas Sarkozy, Moskova da bir ateşkes için müzakere etmiş Angela Merkel ise Doğı Avrupa’daki etkisini kullanarak Sarkozy’e destek vermiştir. Bunu izleyen dönemde ise Polonya ABD ile Patriot füzelerinin Polonya’ya yerleştirilmesi konusunda fikir birliğı sergilerken, Rusya bunu bir tehdit olarak algılamış ve Kaliningrad’a İşkender Roketlerini yerleştirmekten söz etmiştir. 2011 yılında ABD ve Rusya roket planlarını rafa kaldırmışlardır. Ancak Gürcistan krizi tüm AB ve NATO yelerine, MDA’li üyelerin korku ve endişelerinin nasıl hızlı bir kriz durumuna dönüşebileceğini göstermiştir.⁴²⁸ Aynı zamanda da karmaşık ve koordine olmayan bir strateji ile sonuç almanın mümkün olmadığını göstermiştir.

Etkin ve ortak bir “Doğı Politikası” inşasını hedefleyen Weimar geni, krizleri belki tek başına bertaraf edemez ancak taraflara bir çıkış yolu da gösterebilir. Bu nedenle sıkı bir işbirliğı tüm tarafların, AB Rusya ve de Doğı Ortaklığı lkelerinin, yararına olacaktır. Weimar üçgeninin bu hedefleri gerçekleştirebilmesi için her şeyden önce daha sık ve düzenli olarak toplanması, farklı çıkarların kurumsallaşmış bir diyalogun çerçevesinde müzakere edilip kamuoyu ile paylaşılması gerekmektedir. Bu şekilde daha geniş kapsamlı bir gündem sahibi olacak olursa oluşacak olan “3+1” işbirliğı vasıtası ile savunma ve güvenlik politikasından enerji ve evre politikası gibi uzun vadede sonuca ulaştırılabilecek ama aynı zamanda gençlik değışimi, kardeş şehir ya da kültürel işbirliğı gibi kısa vadede gerçekleştirilebilecek hedeflere

⁴²⁷Gabriele Lesser, age., s.13.

⁴²⁸ Gabriele Lesser, age., s.13.

ulaşılabilir. Bunun için gereksinim duyulan güç ise tarafların politik istek ve iradesidir.

2.1.6. Almanya ve Polonya İşbirliğinin Ortak Dış ve Güvenlik Politikasına (ODGP) Yansımaları:

Konrad Adenauer döneminden itibaren Alman hükümetleri, başta güvenlik, savunma ve dış politika konuları olmak üzere, Avrupa ve Amerika Politikası arasında belli bir paralellik ve uyum göstermeye gayret etmişlerdir. Ancak eski düzeninin ortadan kalkması ile beraber bir şekilde transatlantik işbirliğinde de yeni bir döneme girildiği ve Almanya'ya oluşan yeni Avrupa düzeni içinde yeni bir role soyunmakta olduğu telaffuz edilmeye başlanmıştır. Her ne kadar bu dönüşüm sürecinin ilk dönemlerinde Almanya baskın bir güce dönüşebileceği endişesine sebep olmuşsa da, bu endişeler yerini zamanla başka düşüncelere bırakmıştır. Almanya artık gerek jeolojik konumu ve büyüklüğü, gerekse sahip olduğu ekonomik ve politik tesir etme gücü ile Avrupalı merkezi bir aktör olarak, küresel sorunların da çözümünde başvurulacak önemli bir lider ülke olarak konumuna yükselmiştir.⁴²⁹ Başka bir ifade ile ulusal çıkarlarını küresel çıkarlar ile bütünleştirebilen bir aktör olarak algılanmaya başlanmıştır. Bu durum da onun AB ve Avrupa içinde öne çıkan bir tartışma konusu olan Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının inşası sürecinde önemi artan bir güç ve ortak olarak algılanmasını da beraberinde getirmiştir. Ama aynı zamanda zaman zaman attığı adımlar ve açıklamaları ile de olumlu olumsuz dikkatleri üzerine çeken bir aktör olmasına ve Alman dış politikasında süreklilik kavramının ya da sivil güç olmak/kalmak iradesinin tartışılmasına da sebep olmuştur.

Almanya özellikle Federal Avrupa düşüncesinin giderek geri plana kayması ile birlikte, ODGP ve AGSP'yi Avrupa içinde daha yoğun bir işbirliği ve bütünleşme aracı olarak görmeye başlamıştır. Almanya'nın öne çıkan iki partisi (CDU/CSU Birlik ve SPD) her şeyden önce Alman savunma politikasının temel askeri argümanlarını Avrupa Dış ve Savunma Politikasına dahil etmek konusunda belli bir irade ortaya koymuşlardır. Bu şekilde de 1989/90 sonrasında Alman dış politikası

⁴²⁹ Stefan Fröhlich, "Deutsche Aussen und Sicherheits Politik im Rahmen der EU", (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/apuz/30899/deutsche-aussen-und-sicherheitspolitik-im-rahmen-der-eu?p=all>, 20.04.2014.

nasıl bir değişim ve dönüşüm içine girdiyse, bu bağlamda Avrupa'nın uluslararası arenada pazarlık gücünün buna paralel olarak dönüştürülmesi temel parametrelerden biri haline gelmiştir.⁴³⁰ Bu şekilde o güne dek var olan **“Sivil Güç Avrupa”** düşüncesi her ne kadar aşılmış olmasa da, küresel ilişkilerin yeniden inşasında etkin, **Bölgesel Büyük Güç** (en azından) olmak düşüncesi ile tamamlanmaktadır.

Bu düşünceye yoğun destek veren hatta önemli bir mimarı olan Berlin yönetimine göre, ODGP'nin, bir Almanya-Fransa İşbirliği vasıtası ile esnek hale getirilmesi bu hedefe hizmet eden bir ön koşul olmuştur. Almanya, bu şekilde İngiltere'nin NATO öncelikli politikası ile Fransa'nın NATO'dan bağımsız hareket etmek girişimi karşısında Washington ile Avrupa arasında geleneksel bir uzlaşmacı rolüne soyunmamıştır. Onun yerine daha etkili bir ODGP ve AGSP inşası için gerekli girişimde bulunmuştur. Başka bir ifade ile, Avrupa entegrasyonunun her hangi bir alternatif değil, onun yerine Avrupa'nın ABD ile işbirliğinin önemli bir aracı ve koşulu olduğu düşüncesi net olarak ifade edilmiştir.⁴³¹

Almanya bu nedenle birleşmesi sonrasında tüm hükümetler döneminde ODGP ve AGSP oluşturulması konusunda önemli bir çaba ortaya koymuştur. Hakim görüş, ODGP ve AGSP'nin tek tek üye devletler tarafından oluşturulacak bir dış ve güvenlik politikasının yegane alternatifi olabileceğidir. Bunu destekleyen görüş ise, ABD'nin Avrupa'daki pazarlık ve etki gücünün giderek kaybolmasına bağlı olarak AB'nin geçmişte olduğundan daha fazla olarak kendi güvenlik sistemini oluşturması gerektiği olmuştur. Nitekim Almanya daha Helmut Kohl döneminde bu yöndeki girişimleri başlatmış ve onun döneminde Almanya-Fransa inisiyatifi ile Eurokorps'un kurulması çabasına (1992) büyük destek vermiştir. Bunu izleyen dönemde Amsterdam Zirvesinde (1996) Alman Dışişleri Bakanı Klaus Kinkel ve Fransız Dışişleri Bakanı Herve de Charette tarafından ODGP çerçevesinde güçlendirilmiş bir işbirliğine gidilmesi kararlaştırılmıştır. Buna bağlı olarak da AB Konseyinin, Bakanlar Konseyinde nitelikli çoğunluk ile uygulamaya konan ODGP'nin öncelikli konularını (Ortak Stratejiler) tanımlayabileceği teklif edilmiştir.

⁴³⁰ Stefan Fröhlich, age.

⁴³¹ August Pradetto, *“Ganz oder gar nicht ohne interessen. Deutschland formuliert nicht nur zur klare Ziele. Es setzt sich auch durch.”*, **Internationale Politik**, Berlin, 2006, s.114-121.

Ancak bu teklif Helmut Kohl ve Jacques Chirac tarafından geliştirilen 1996 tarihli bir inisiyatif ile gölge de kalmıştır. Çünkü ne İngiltere ne de Fransa ODGP'nin güçlenmesine hizmet edecek bir girişime destek vermek konusunda yeterince istekli olmamışlardır. Bu nedenle Almanya, Fransa'nın, Hükümetler arası bir şekilde düzenlenmiş olan ve de Konseyin yapısını güçlendirecek bir "Dış Politika Yüksek Temsilcisinin" atanması teklifine tam destek vermiştir.⁴³²

Almanya bu yöndeki tutumu ile, tüm üye ülkelerin dış ve güvenlik politikası kapsamında daha sıkı bir işbirliğini gerektiren bir entegrasyon politikasına destek vermiştir. Ama aynı zamanda da öncelikli olarak AB'nin, pazarlık gücü artan uluslararası bir aktör olmasını sağlayan pragmatist bir tavır ortaya koymuştur.⁴³³ Ancak üye ülkelerin farklı çıkarlarının birbiriyle örtüşmüyor olduğu gerçeği tüm Alman hükümetlerinin Nice Zirvesi ve sonrasında giderek esnek bir entegrasyon düşüncesine destek vermelerini beraberinde getirmiştir. Daha açık bir ifade ile farklı üye ülke gruplarının geliştirdiği koordine olmayan inisiyatifler yerine mümkün olduğunca var olan sözleşmeler çerçevesinde oluşturulacak bir entegrasyon hareketine destek Alman Hükümetleri nezdinde hakim görüş olmuştur. Avrupa Anayasası tartışmaları sırasında "Rasyonelleştirilmiş Hükümetler aracıcılık"⁴³⁴ yönündeki bu görüş, başta Güvenlik ve Savunma Politikasında, Berlin'in hakim görüşü olmayı sürdürmüştür.⁴³⁵ Anayasa Görüşmeleri sırasında hakim olan bu görüş, Alman Dış Politikasının 1990'ların ortasından itibaren yaşadığı yön değişikliğinin dışa vurumu olarak değerlendirilmiştir. Bu andan itibaren Batı Balkanlarda yaşanan gelişmeler Federal Almanya'nın da askeri çözüm ve araçları daha fazla telaffuz etmesine sebep veren derin dönüşümlere sebep olmuştur. AB üyesi ülkelerin 1998/99 yılında AGSP konusunda vardıkları fikir birliği ve de Almanya'nın NATO'nun

⁴³² Werner Weidenfeld, **Jahrbuch der Europäischen Integration 2003/2004**, Baden-Baden, Nomos Verlag, 2004, s.27-38.

Janis Emmanoulidis, "Der Weg zu einer neuen Integrationlogik", **Elemente flexibler Integration in der Europäischen Verfassung** (Hrsg.) Werner Weidenfeld, Güterloh, Nomos Verlag, 2005, s. 149-172.

⁴³³ Stefan Fröhlich, "Deutsche Außen und Sicherheits Politik im Rahmen der EU", (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/apuz/30899/deutsche-aussen-und-sicherheitspolitik-im-rahmen-der-eu?p=all>, 20.04.2014.

⁴³⁴ Wolfgang Wessels, "Europapolitik in der Wissenschaftlichen Debatte", **Elemente flexibler Integration in der Europäischen Verfassung** (Hrsg.) Werner Weidenfeld, Güterloh, Nomos Verlag, 2005, s.38.

⁴³⁵ Wolfgang Wessels, age., s.38.

Kosova'daki askeri müdahalelerinde yer alması ile beraber Almanya artık "Out of Area"⁴³⁶ şeklinde ifade edilen bir çıkış yapmıştır. Yaygın görüş bu gelişme ile Almanya'nın artık "**Masum Sivil Güç**" karakterini kaybetmeye başladığıdır. Hatta insani müdahale konusunda ısrar eden ve her türlü askeri müdahaleye karşı çıkan Koalisyon ortağı Yeşiller Partisi dahi bu gelişmeden sonra askeri girişimi destekleyen bir söylem içine girmiştir.⁴³⁷ Söz konusu gelişme sonrasında Almanya'nın AGSP'daki varlığı ve işbirliği giderek daha çok öne çıkarken, bunu aynı zamanda öne çıkan Almanya-Fransa işbirliğine dayandırmıştır. Bu şekilde de ikili işbirliğindeki başarısını Avrupa politikasına taşıyarak ona çok taraflı bir boyut kazandırmıştır. Bu gerçek de bugün bu bağlamda Almanya Polonya işbirliğini hatta ODGP ve AGSP kapsamında Berlin-Paris-Varşova üçlü işbirliğini daha anlamlı kılmaktadır.

Paris ve Berlin girişimi ile ortaya konsan Batı Avrupa Birliğinin (BAB) Petersberg Yükümlülüklerinin⁴³⁸ AB'ye devrolması ile beraber 1999 yılından beri AB giderek daha aktif bir ortak dış politika ve güvenlik politikasına ilişkin kararlar ortaya koymaya/ gerçekleştirmeye başlamıştır.

⁴³⁶ "Out of Area" NATO İttifakı bölgesi dışına çıkmak kast edilmektedir. Almanya Kosova Müdahalesi sırasında ilk defa silahlı güç kullanmak vasıtası ile Avrupa sınırlarında askeri varlığını ortaya koyabilmiştir. Bu güç kavramının giderek merkezinde yer almaya başladığı Alman dış politikasındaki dönüşümün olarak algılanmasına sebep olmuştur.

⁴³⁷ Franco Algieri, "Deutsche Außen und Sicherheitspolitik im Europäischem Kontext", **Deutsche Außenpolitik**, (Hrsg.) Thomas Jäger, Alexander Höse, Kai Opermann, Wiesbaden, 2007, s.115.

⁴³⁸ Federal Almanya'nın "Petersberg Konukeyinde" imzalanan ve adını buradan alan Petersberg Yükümlülükleri 1992 tarihli Batı Avrupa Birliği (BAB) Bakanlar Konseyi Zirvesinde belirlenmiştir. Bu yükümlülüklerin her şeyden önce BAB Savunma Politikasına hizmet etmesi öngörülmüştür. Söz Konusu kararlar şu yükümlülükleri içermektedir.

1-İnsani yardım ve tahliye,

2-Kurtarma Operasyonu

3-Barış Koruyucu Yükümlülükler

4- Kriz yönetiminde askeri müdahaleler dahil olmak üzere barış sağlayıcı önlemler.(Amsterdam Sözleşmesi 7 J Maddesi 2 Paragraf.)

BAB üyesi devletler bu toplantıda, BAB, NATO ve AB'nin askeri müdahalelerde konvansiyonel güçlerini kullanabileceklerine onay vermişlerdir. Söz konusu bu yükümlülükler daha sonra pek çok BAB kararı gibi AGSP dahil edilmişler ve Lizbon Sözleşmesinin 43 Maddesi 1 Paragrafında yer bulmuşlardır.

Petersberg Yükümlülükleri için bakınız: "Europäische Sicherheits und Verteidigungs Politik-ESVP," (çevrimiçi) <http://www.politik-lexikon.at/europaeische-sicherheits-und-verteidigungspolitik/>, 12.04.2014.

Federal Almanya Hükümetleri başından beri ODGP ve AGSP'nı, Avrupa bütünleşmesinin anahtar projesi ve Politik Birliğin sağlanması için birer temel taşı olarak betimlemişlerdir. Almanya'ya göre BAB Sözleşmesine taraf olan ve 5. Madde gereği karşılıklı olarak destek sağlamak yükümlülüğü taşıyan üyeler, bunu bir AGSPvrupa Güvenlik ve Savunma Birliği kapsamında gerçekleştirmelidirler. Bu şekilde başta uluslararası terörizm ile mücadele olmak üzere buradaki işbirliği Petersberg Yükümlüklerini de geliştirecek şekilde daha geniş kapsamlı risk ve tehditlerin aşılmasında kullanılabilecektir.⁴³⁹

AB kapsamında 2003 yılına dek 60.000 kişilik bir Avrupa Ordusunun kurulması yönündeki girişimin başarısız olması sonrasında özellikle Berlin girişimi ile yeni bir inisiyatif geliştirilmeye çalışılmıştır. Almanya'nın girişimi ile Belçika, Almanya, Fransa ve Luxemburg 29.04.2003 tarihinde Brüksel'de biraya gelmiş (Çikolata Zirvesi)⁴⁴⁰ ve de tartışmalı bu zirve sonunda AB'nin yeniden etkili bir güvenlik ve savunma politikası rolüne soyunması gerektiği kararına varılmıştır. Tartışmaların merkezini AB'nin özerk müdahalelerin planlanması ve uygulanması için Belçika'nın Tervuren şehrinde bir AB askeri merkez karargahının kurulması oluşturmuştur. Bu şekilde sadece AGSP için bir öncü grup oluşturulması değil aynı zamanda da giderek daha büyük ölçekli olarak ABD'den bağımsız hareket edebilmek hedefi güdülmüştür. Söz konusu bu teklif bir tarafta AB üyeleri arasında bir uçurum yarattığı gibi aynı zamanda da NATO'yu zayıflatacak bir girişim olarak değerlendirilmiştir. Sonuçta Aralık 2003 tarihinde Brüksel'de gerçekleşen AB Zirvesinde AB üyeleri Almanya ve Fransa tarafından İngiltere ile birlikte ileri sürülen bir teklif üzerinde birlik sağlanmıştır. Söz konusu bu teklifiyle, hazır bulunan AB askeri personeli ile askeri ve sivil unsurları içeren küçük ölçekli bir karargah oluşturulması kararı alınmıştır. AB bu şekilde en azından gelecekte daha etkin ve bağımsız bir askeri varlık ortaya koymak niyetinde olduğunu ortaya koymuştur. Bu yöndeki tartışmalar aynı 2004 yılında yaşanan oluşturulması öngörülen "Battle Groups" tartışmasında da olduğu gibi her şeyden önce AB üyesi üç büyüklerin, Almanya-Fransa ve İngiltere, işbirliği sayesinde daha büyük bir krize dönüşmeden

⁴³⁹ "Thema aus Brüssel GASP und ESVP", (çevrimiçi) <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/bruessel/03569.pdf>, 22.04.2014.

⁴⁴⁰Age.

çözülebilmiştir. Bu şekilde de 60.000 kişilik bir Avrupa Ordusu kurulamamış olsa da en azından kriz durumlarında acil müdahale edebilecek bir Avrupa gücü oluşturulabilmiş ve gelecekteki Avrupa ordusunun çekirdeği atılmıştır.⁴⁴¹ Berlin bu süreçte yoğun olarak yer almış ve de bu bağlamda AB üyelerinden oluşturulacak küçük ve hareketli savunma birlikleri oluşturulması fikri uğruna, daha büyük ölçekli bir Avrupa gücü oluşturulması düşüncesinden taviz vermiştir. Ama aynı zamanda da bu yeni dönemde giderek öne çıkan Alman Federal Ordusunun (Bundeswehr) dünya çapında temsil edilmesi yönündeki trendi de teyit etmiş olur.⁴⁴²

Werner Link'e göre bu Atılgan Avrupa Politikası ve Denge Politikası, AB'nin uzun süreden beri politik ve diplomatik alanda uygulamaya koyduğu ve temelleri Aralık 2003 tarihli Avrupa Güvenlik Stratejisi ile atılan bir Bağımsızlık Politikası ile desteklenmektedir.⁴⁴³ Bu Washington'un ulusal güvenlik stratejisine ilişkin olarak oluşturulan jeo stratejik çıkarlarına uyumlu, ama belirgin olarak politik düzene ilişkin farklı vurgu ve aygıtlar ile gerçekleştirilmektedir. Almanya AB'nin giderek öne çıkan bu "Bağımsızlık Politikasına" destek veren bir aktör olarak süreçte aktif bir rol oynamıştır. Nitekim gerek Fransa ve İngiltere ile birlikte ve de ODGP Yüksek temsilcisinin desteği vasıtası ile tüm AB adına diplomatik müzakerelerde bulunduğu uzun süreli İran Krizi, yer aldığı Balkan Temas Grubu, Somali Temas Grubu ya da Orta Doğu Dörtlüsü Almanya'nın bu desteğini ortaya koymuştur. Bu nedenle Berlin'in transatlantik gerginliklerdeki geleneksel aracı rolünün giderek ortadan kalkabilecek olması Washington için giderek artan endişelere sebep olmuştur.

Sonuç itibarıyla ODGP ve AGSP'nin gelişmekte olması ve bu şekilde AB'nin bir sivil güçten, askeri araç sahibi bir sivil güç konumuna yükselmekte olduğu gerçeği Almanya'nın Dış ve Güvenlik Politikasındaki dönüşümü ile yakından alakalıdır.⁴⁴⁴

⁴⁴¹ Steffi Unsleber, "Europas einsame Truppe", (çevrimiçi) <http://www.taz.de/1/archiv/digitaz/printessortsheute/?year=2014&month=02&day=01&quelle=TAZ&ressort=hi>, 20.04.2014.

⁴⁴² Stefan Fröhlich, "Deutsche Aussen und Sicherheits Politik im Rahmen der EU", (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/apuz/30899/deutsche-aussen-und-sicherheitspolitik-im-rahmen-der-eu?p=all>, 20.04.2014,

⁴⁴³ Werner Link, "Überlegungen zum Begriff Konflikt in den Internationalen Beziehungen", **Politisches Vierteljahresschrift**, Nr:1, 2004, s.33.

⁴⁴⁴ Stefan Fröhlich, **Die Europäische Union als Globaler Akteur-Eine Einführung**, Wiesbaden, VS Verlag, 2008, s.153.

Her şeyden önce gerek Almanya gerekse AB bugün çıkarlarını çok daha belirgin olarak ortaya koymakta/koyabilmektedirler. Almanya da kendi geleceğinin Avrupa’da olduğu bilinci hareket etmekte ve politikalara bu nedenle destek vermektedir.

2.1.6.1. Almanya-Polonya İşbirliği Kapsamında ODGP Geliştirilmesine Yönelik Öneriler:

AB’nin uluslararası politikada güvenilir bir aktör konumuna yükselmesi ve de ortak bir dilde konuşmayı başarması Almanya ve Polonya’nın ortak çıkarına hizmet etmektedir. ODGP ve OGSP, 2000’li yılların başında dinamik bir gelişme göstermişken, son zamanlarda giderek bir durgunluk dönemine girmiştir. Lizbon Zirvesi sonucunda geliştirilen reformların birer ürünü olan AB Yüksek Temsilciliği ve de Avrupa Dış İlişkiler Birimi AB’nin pazarlık gücünü artıracak ve uyumlaştırma politikasına hizmet edecek yeterli ivme verememişlerdir. AB bunun yerine daha ziyade 2011 yılında Arap coğrafyasında yaşanan gelişmeler karşısında o güne dek var olan klasik yöntemler ile varlığını ortaya koymuştur.⁴⁴⁵

Özellikle Tunus ve Mısır da yaşanan olaylar karşısında önce tek tek AB üyesi büyük güçlerin tepki vermesi ve Brüksel’in ancak bunlardan sonra ortaya çıkması bu yöndeki düşünceye destek vermektedir. Yine BM’nin 1973 sayılı kararı ile Libya’ya yönelik askeri operasyon kararı karşısında AB üyesi ülkeler kendi aralarında tam bir fikir birliği oluşturamamışlardır. AB bunun karşısında sadece ekonomik önlemler alınması ve bunun ardından bölgenin yeniden yapılandırılması çerçevesinde ekonomik ve insani yardımlarda bulunmak konusunda ortak bir varlık ortaya koyabilmiştir.

AB içinde ortak bir dış ve güvenlik politikası yaratılması hedefine tam olarak ulaşamamış olunması bu anlamda AB içinde giderek öne çıkan iki üye olan Almanya ve Polonya’ya bu konuda daha fazla çaba sarf etmek sorumluluğunu

⁴⁴⁵ Szymon Ananicz, Florian Hartleb, Agata Hinc, Nicolai von Ondarza, “*Deutsch-Polnische Impulse für Europa*”, (çevrimiçi) <https://dgap.org/de/think-tank/publikationen/weitere-publikationen/deutsch-polnische-impulse-f%C3%BCr-europa>, 20.04.2014.

yüklemektedir. Bu yönde hedefe ulaşılabilmesi için şu önlemler ileri sürülmektedir.⁴⁴⁶

AB kurumları Daha Etkin Kullanılmalıdır: Varşova ve Berlin öncelikli olarak var olan kurumların daha etkili kullanılması için bir takım girişimler ortaya koymalıdır. O dönemki Yüksek Temsilci (Catherine Ashton) daha etkin bir kurumsal mücadele sonucunda Avrupa Dış İlişkiler Birimi ile AB Politikasında kurumsal bir denge kurmak imkanına sahip olmuştur. Ancak Lizbon Sözleşmesi sonrası gelişmeler; Kurumsal reformlar, üye ülkeler tarafından desteklenmedikleri takdirde tek başına AB dış politikasının sorunlarını çözmek veya onları örtmek konusunda yeterli olmadıkları gerçeğini ortaya koymuştur.

Örneğin Mısır’da yaşanan gelişmeler bu konuda öne çıkan bir örnek olmuştur. Hüsnü Mübarek’in istifası konusunda önce AB üyesi büyük güçler kendi aralarında bir müzakereye girmişler ve karara varmışlardır. Bunu izleyen süreçte de Brüksel’in sergilediği tutum çok büyük bir etki yaratmamış ve kısıtlı olarak dikkate alınmıştır. Bu nedenle içinde Almanya ve Polonya’nın da yer aldığı AB üyesi büyük güçler her şeyden önce dış politik açıklama ve tutumlarda öncelikli olarak Yüksek Temsilcilik ve Avrupa Dış İlişkiler Birimini dikkate almalıdırlar. Bu aynı zamanda Yüksek Temsilciliğin kısıtlı pazarlık ve hareket alanının genişletmesini de gerektirmektedir. Bu bağlamda Avrupa Dış İlişkiler Birimi özellikle çatışmaların belirlenmesi ve önleyici diplomasi oluşturulması ve üye ülkelerin buna dahil edilmesi ile yetkilendirilebilir. Bu tür bir gelişme her şeyden önce üye ülkelerin ortak bir Avrupa pozisyonuna daha yoğun destek vermeleri gibi olumlu bir amaca hizmet edebilecektir.

Avrupa Yumuşak Gücü (European Soft Power) öne çıkarılmalıdır: ODGP’nin geliştirilmesinde Almanya ve Polonya kendi tecrübelerini ortaya koyabilirler. Almanya–Polonya uzlaşması ve 1989 sonrası yaşanan dönüşüm sürecinde elde edilen olumlu tecrübeler, AB’nin geleceği tartışmasında taraflara önemli bir katkı sağlayabilecektir. AB özellikle komşuluk politikası çerçevesinde, bölgenin istikrar ve refahını tehdit eden farklı çatışma konuları ile (Moldova, Kafkasya ve Orta Doğu’da)

⁴⁴⁶ Szymon Ananicz, Florian Hartleb, Agata Hinc, Nicolai von Ondarza, age.

karşı karşıya gelmiştir. Bu anlamda geçmişte önemli bir çatışma unsuru olan Almanya-Polonya ilişkileri tarafların çözüm arayışlarında önemli bir araç olabilmektedir. Özellikle yurttaşlar ve sivil toplum arasında doğrudan doğruya iletişim ve diyaloga gidilmesi, bu şekilde uzlaşma sağlanması, uzun vadeli güvenlik kaygılarının aşılması ve de Almanya-Polonya ilişkilerinde ilerleme sağlanmasında etkili olmuştur.

Bu tür bir çözüm arayışında Vize uygulamasının esnekleştirilmesi ve bir takım ülkelere yönelik liberal bir vize uygulaması etkili bir çözüm olabilecektir. Özellikle Polonya'nın çok destek verdiği bu düşünceye Almanya destek olmalıdır. Bu şekilde ODGP ile Ekonomi Politikası arasında sıkı bir bağ kurulması, bir tür “Şartlı Ticaret Antlaşması” vasıtası ile AB bölgede istikrar ve refah yaratıcı bir unsur olarak öne çıkabilecek, sahip olduğu yumuşak gücü bu amaca ulaşabilmek için bir uzlaşma aracı olarak kullanabilecektir.

Yeni bir AB Güvenlik Stratejisi Oluşturulmalıdır: ODGP'nin daha etkili olabilmesi aynı zamanda yeni bir stratejik düzenleme yapılmasını da gerektirmektedir. Avrupa Güvenlik Stratejisinin 2003 yılında kabulünden beri AB'nin uluslararası çevresi ve güvenlik ile ekonomik çevresinde derin değişiklikler oluşmuştur. Özellikle Arap Baharı, sonrasında Avrupa Komşuluk Politikasını etkileyecek gelişmeler gerçekleşmiştir. Aynı zamanda Asya'nın yükselişi ve ABD'nin pasifik bölgesine yönelişi de beraberinde Avrupa politikası için yeni gelişmeler getirmiştir. Bu nedenle bölgede önemli ilişkiler içinde olan Almanya ve Polonya için bu yeni dönemde öncekinden daha fazla sorumluluk söz konusu olmaktadır. Berlin ve Varşova işbirliği içinde oldukları ortaklarını Avrupa Güvenlik Stratejisinin geliştirilmesi konusunda ikna etmek durumundadırlar. Bu tür yeni bir strateji oluşturulurken de, AB'nin kesinlikle aşılmasına izin vermeyeceği, aşılması durumunda ise OGSP gereçlerine ve nihayetinde askeri yöntemlere başvuracağı kırmızı sınırlar belirlenmelidir. AB buna bağlı olarak, Avrupa Güvenlik Strateji çerçevesinde, dış ve güvenlik politikasına ilişkin önceliklerini belirlemek ve gelecekteki politikalarını bu temel üzerine inşa etmelidir. İşte bu bağlamda Almanya ve Polonya işbirliğine Fransa'nın dahil edilmesi son derece önemli bir olgudur. Bu ise 2011 yılından beri OGSP çerçevesinde önemli bir takım inisiyatifler geliştiren, bu

yönde girişimler ile öne çıkan Weimar Üçgeninin yeniden canlandırılmasını, daha da anlamlı kılmaktadır.⁴⁴⁷

2.1.6.2. Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Oluşturulması ve Artan Neo-Realist Söylem:

Polonya, NATO ve AB üyesi olmasına rağmen Berlin, Paris ve Varşova arasında yoğun bir pozisyon farkı mevcuttur. Bu hali ile de NATO ve AB, var olan çatışma ve fikir ayrılıklarının çözülmesine hizmet etmek yerine, bu sorunların giderek daha geniş bir düzleme taşındığı, ikili karakterinden sıyrılarak uluslararası birer tartışmaya dönüştüğü birer platform olarak değerlendirilmektedir.⁴⁴⁸ Bu bağlamda son yıllarda bu üç ortak arasında dış ve güvenlik politikasına ilişkin derin fikir ayrılıklarının ikili karakterinden sıyrılarak, AB içine taşınmakta olduğunu görmekteyiz.

2002/2003 yılı Irak Krizi sırasında yaşanan tartışmalar bu fikir ayrılıklarının ilk göstergesi olmuştur. Paris ve Berlin, Washington’a politik ve askeri destek vermeye karşı çıkarken, Varşova ise, Ocak 2003 tarihli “ Sekizlerin Mektubu” çağrısına uymuş, bölgeye asker göndermek kararı ile sadık müttefiki ABD’ye desteğini ortaya koymuştur. Bu tutumu eleştiren kesime göre, Polonya’nın Irak kararı, Almanya ve Fransa’nın savunduğu, AGSP tümüyle ABD’den bağımsız kılınması düşüncesine yönelik ilk ciddi tepki olmuştur.⁴⁴⁹

Almanya, Fransa ve Polonya arasında oluşan bu uçurum özellikle ABD Füze Savunma Sisteminin (Ballistic Missile Defence-BMD) Polonya topraklarına yerleştirilmesi sürecin ile daha da artmıştır. Almanya ve Fransa, bu gelişmeyi ABD-Polonya ikili ilişkileri çerçevesinde Avrupa’da derin uçurumlara sebep verecek bir gelişme olarak değerlendirmişlerdir. Nitekim Berlin ve Paris’e göre yapılması

⁴⁴⁷ Szymon Ananicz, Florian Hartleb, Agata Hinc, Nicolai von Ondarza, age.

⁴⁴⁸ Daria W. Dylla, “*Sicherheits Politische Überlegungen im Herzen Europas*”, **Frankreich-Deutschland-Polen Partnerschaft im Herzen Europas** (Hrsg.) Wolfram Hilz, Catharine Robert Zentrum Für Europäische Integrations Forschungen, Bonn, Rheinische Friedrich Wilhelms Universitaet, 2010, s.45.

⁴⁴⁹ Daria W. Dylla, age., s.46.

gereken Füze Savunma Sisteminin, NATO kararı çerçevesinde bir yere yerleştirilmesi olmalıydı.⁴⁵⁰

Buna ek olarak tarafların farklı bir Rusya algısı içinde olmalarıyla, aralarındaki bu uçurum daha da yükselmiştir. Özellikle AB ile Moskova arasında nasıl bir ilişki kurulması gerektiği konusunda ortak bir görüş ortaya koymaktan uzak olmaları ise burada temel sorunlardan biri olmuştur. Adı geçen bölümde de ifade edildiği gibi söz konusu Rusya ilişkileri olunca, Baltık Boru Hattı, Berlin-Varşova arası uçurumun önemli bir başlığını oluşturmakta, yine AB ve Rusya arasındaki “Ortaklık ve İşbirliği Sözleşmesinin” süresinin uzatılması konusunda Varşova’nın 2006 yılında koyduğu veto bu uçurumu daha da artırmıştır. Bu şekilde de Almanya ve Fransa çıkarlarının öncelikli olarak Rusya ile ikili ilişkileri gerektiriyor olması gerçeği tarafların Polonya ile ortak bir Rusya politikası geliştirilememiş olmasının temel nedeni olmuştur. Diğer taraftan da Alman dış politikasının önemli bir başlığı olan bu alanda “Tek taraflılığın” giderek ağırlık kazanmakta olduğunu göstermektedir.

Uçurumu artıran bir diğer neden ise, yine daha önceden ifade edildiği gibi, AB Bakanlar Konseyi oylama sistemine ilişkin olarak karşımıza çıkmaktadır. Polonya karekök sisteminde ısrar ederken, Fransa ve özellikle Almanya çifte çoğunluk sisteminde ısrar etmektedirler.⁴⁵¹

Bu şekilde Avrupalı bu üç önemli aktör arasında var olan bu ve bunları tamamlayan tartışmalar, Avrupa’nın geleceği ve bütünleşmesi sürecini ileriye taşımaktan çok onun hızını kesmektedir. Başka bir ifade ile Almanya, Polonya ve Fransa arasında yaşanan bu dış politik farklılaşma Avrupa’nın dünya politikasında bağımsız bir dış politik aktör olarak hareket etmesini imkansız kılmaktadır. Bu da bize tarafların birbirine karşı hala derin bir güvensizlik içinde oldukları ve bunu yoğun bir güç arayışı ile dengelemek girişimi içinde olduklarını göstermektedir. Bu nedenle

⁴⁵⁰ Thomas Jäger, Daria W. Dylla, “*Ballistik Missile Defence und Polnische Sicherheits Interessen*”, **Deutschland und Polen: Die Europäische und Internationale Politik** (Hrsg.) Thomas Jäger, Daria Dylla, Wiesbaden, VS Verlag, 2008, s. 232.

⁴⁵¹ “Polonya’nın Karekök İsrarı”, (çevrimiçi) <http://www.dw.de/polonyan%C4%B1n-karek%C3%B6k-%C4%B1srar%C4%B1/a-2617613>, 24.04.2014.

Stephan Walt tarafından geliştirilen “Tehdit Dengesi Teorisi” (Balance of threat Theory) ⁴⁵² bu durumu daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Neo-Realist temelli tüm yaklaşımlarda olduğu gibi burada da çıkış noktası uluslararası sistemdir. Uluslararası sistem anarşik bir yapıya sahiptir ve bunun nedeni düzeni sağlayan ve de güç yetkisini eşit dağıtacak bir yüksek bir otoritenin olmayışıdır. Bu şekilde de oluşan uluslararası güç dağılımı ve buna bağlı olarak oluşan kutuplaşma her devletin uluslararası sistemde nasıl bir tutum içinde olacağını şekillendirmektedir. Uluslararası sisteme belli bir düzen getirecek olan bir üst otoritenin yokluğu her devletin ayakta kalma şansını kendisinin belirlemesini gerektirmektedir. Bu da sistemin adem-i merkezi bir yapıya dönüşmesi ve her aktörün kendi kendine yardım etmesini beraberinde getirmiştir. Her devlet kendi devamını sağlayacak stratejileri geliştirmekle meşguldür ve de diğerlerine karşı bir güvensizlik içindedir. Ancak hiçbir aktör bir diğerinin kendisine karşı ne zaman nasıl bir tutum içinde olduğunu önceden kestiremediği için sürekli olarak karşı tarafın göreceli imkanları kendisi karşısında kullanmaması için tetik halindedir. ⁴⁵³ Bu gerçek de devletlerarası işbirliğini olumsuz etkilemekte taraflar ortaklarının kendilerinden daha fazla kazançlı çıkmamaları için gayret sarf etmektedirler. Uluslararası kurumların da tarafların endişesini bertaraf edecek, bağımlılık ilişkilerini ortadan kaldıracak bir etkinlikte olmamalarından dolayı da realist görüş bunlara itibar etmemektedir. Aksine bu kurumsallaşmış işbirliği beraberinde daha yoğun bir bağımlılık ve etkinlik alanının genişlemesine sebep olmaktadır. ⁴⁵⁴

Özetle her devletin nihai hedefi hayatta kalmaktır. Burada kast edilen bir tarafta kendi sınırları içinde egemenliğini korumak, diğer taraftan ise sosyo-ekonomik ve politik karar alma sürecinde tek başına söz sahibi olabilmektir. Yani her devlet uluslararası sistemde kendi özerk pazarlık gücünü korumaktan yanadır. Devletler ancak bu şekilde varlıklarını tehdit eden her hangi bir unsurun olmadığını gördükçe

⁴⁵² Stephan W. Walt, **The origins of Alliances**, New York, İthaca, 1987, s.263.

⁴⁵³ Joseph Grieco, “*Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist critique of the Newest Liberal Institutionanism*”, **Controversies in International Relations Theory. Realism and the Neoliberal Challenge** (Ed.) Charles W. Kegley Jr., Princeton, 1995, s.161.

⁴⁵⁴ Daria W. Dylla, “Sicherheits Politische Überlegungen im Herzen Europas”, **Frankreich-Deutschland-Polen Partnerschaft im Herzen Europas** (Hrsg.) Wolfram Hilz, Catharine Robert, Zentrum Für Europäische Integrations Forschungen, Bonn, Rheinische Friedrich Wilhelms Universitaet, 2010, s.49.

dolaylı ve kısıtlı olarak diğer devletleri yaşam alanlarına dahil edebilmekte, bu yönde bir irade sergilemektedirler.

Kenneth Waltz, güvenliklerini maksimize etmek isteyen devletlerin dikkatlerini kendilerinden daha güçlü olan devletlere yönlendirdiklerini ileri sürer.⁴⁵⁵ Buna karşılık Stephan Walt Tehdit Dengesi Teorisinde, devletlerin dikkatlerini kendilerine yönelik bir tehdit oluşturan devletlere yönlendirdiklerini ifade etmektedir.⁴⁵⁶ Walt'a göre bu şekilde karşılıklı bir tehdit algısının şekillendirdiği bir denge oluşmaktadır. Yine Walt'a göre hangi devlete karşı bir denge oluşmakta olduğu sorusu objektif değil subjektif tehditler ile cevaplandırılabilir. Burada söz konusu olan bir tehdit olup olmadığından ziyade, bu tehdidin/tehditlerin ne ölçüde gerçekleştirilebilir olduğudur. Buna bağlı olarak tehdit unsurunu oluşturan da üç temel etkenden söz etmektedir.⁴⁵⁷

Tehdit unsurunu oluşturan ilk etmen, devletlerin sahip oldukları kaynakların, diğer devletler üzerinde yarattıkları etkidir. Burada tarafların yetenekleri ve devletlerin göreceli güç pozisyonları tespit edilmek zorundadır.

İkinci etken devletlerin toplam gücüdür. Devletlerin güvenlik kaygısı öncelikli olarak güçlü devletler ile aralarındaki coğrafi mesafeye göre oluşmaktadır. Buna bağlı olarak devletler dış politik stratejilerini öncelikli olarak yakın komşuları ve de bölgesel düzen politikasının inşasında belirgin bir rol oynayan, yani etkisini yakın çevrede hissettiren devletlere göre oluşturmaktadırlar.

Devletlerin niyet algısı ise üçüncü bir etmeni oluşturmaktadır. Devletin bulundukları coğrafi konum ve sahip oldukları kaynaklara ilişkin algı onun potansiyel bir tehdit oluşturup oluşturmadığına ilişkin fikir vermektedir. Aynı zamanda bir tehdit oluşturma da sahip olduğu potansiyelin daha az güçlü bir devlete karşı kullanılıp kullanılamayacağı konusunda da fikir vermektedir.

Bir devletin saldırıya uğraması, saldırgan devletin müttefiklerinin girişimi ile olabileceği gibi, saldırganın hareket kabiliyetini şekillendiren iç politik gelişmelerin

⁴⁵⁵ Kenneth N. Waltz, **Theory of International Politics**, Reading, MA, 1979, s.91.

⁴⁵⁶ Stephan W. Walt, age., s.263.

⁴⁵⁷ Stephan W. Walt, age., s.265.

sonucu da olabilir. Bu bağlamda söz konusu tehdit sadece askeri bir saldırı olmak zorunda değildir. Aynı zamanda bir devletin hareket kabiliyetini kısıtlayacak, başka bir devletin politik baskısı da bu tür bir tehdit unsurunu oluşturabilir.

Bu durumda saldırıya uğrayan devletin, saldırganın bu tür bir girişimde bulunmasının nasıl bir sonuç getireceğini, bunun saldırgan için bir kazanç olup olmadığını kestirmesi gerekir. Zira ancak bu tür bir sonuç olası bir tehdit olasılığının gerçekleştirilebilir boyuta dönüşmesini beraberinde getirecektir. Başka bir ifade ile tehdit, ancak saldırgan devletin çıkarları bu saldırı ile örtüştüğü ölçüde gerçekleştirilebilir olacaktır.

Güç sahibi devletin söylemi ne kadar sertse, bu saldırıya uğraması muhtemel devlete yönelik tehditin bir o kadar yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bir diğer unsur ise tarihi tecrübelerdir. Bir devlet geçmişte başka bir devlet tarafından saldırıya uğramışsa bu durumda söz konusu devlet bu endişeyi gelecekte de taşımaya devam etmektedir. Geçmişte yaşanan sorunlar bu şekilde bugünün güven bunalımını şekillendirmektedir.

Stephan Walt'ın da ifade ettiği gibi, bir devletin varlığını tehlikeye düşüren, onun güç kaynaklarını aşan, devlet bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu devlet diğerinin doğrudan sınırında yer alabileceği gibi, coğrafi konum itibarıyla uzak ama onun etkinlik sahasında müdahale edebilmek gücüne sahip de olabilir.

Bu modele, coğrafi mesafe ve de toplam güç unsuru göz önünde bulundurularak Polonya merkezli olarak bakıldığında, daha büyük bir güç potansiyeli ortaya koyan üç önemli devlet karşımıza çıkmaktadır. Bunlar, Almanya, ABD ve Rusya'dır.

ABD coğrafi anlamda Avrupa'dan uzaktır. Ancak bu coğrafi mesafe, Avrupa da koşullanmış ABD askeri varlığı ve de ABD'nin Avrupa kıtası üzerindeki etkin politik tesiri ile aşılmıştır. Almanya ve Fransa ise Transatlantik işbirliği kapsamında ABD güdümünde hareket eden ancak zaman zaman bunu delen birer güç olmaktadır. Polonya açısından bakıldığında burada asıl tehdit unsurunu oluşturan tarihi tecrübeler faktörüdür. Almanya ve Rusya gerek 18.ve 19 yüzyılda izledikleri politikalar gerekse II. Dünya Savaşı ve sonrası politikaları ile bu yönde asıl tehdit unsurunu

oluşturmakta taraflar arasındaki derin güvensizlikten beslenen uçuruma sebep vermektedirler. Böylece Polonya sınırlarının dibinde yer alan iki önemli aktör karşısında derin bir güvensizlik içinde olan aktör durumunda hareket etmektedir.

Ancak bugün komşu devletlerden gelebilecek tehdit ile anlaşılan daha ziyade doğulu komşusu Rusya'dır. Her ne kadar ABD "Füze Kalkan" sistemi ile belli bir tehdit bertaraf edilmeye çalışıldıysa da, Kremlin hala Varşova'ya yönelik ciddi bir tehdit olmaya devam etmektedir. ABD bu şekilde bölgede bir Varşova için güvenlik kaygısına karşı bir garantör olarak yer almakta ve bu da Varşova'nın Washington'a neden destek verdiğini daha iyi açıklamaktadır. Buna karşılık Almanya zaman zaman tek taraflı bir duruma dönüşen Rusya politikası ile var olan güvensizlik ortamının daha da artmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle Polonya'nın bir tür askeri saldırı ya da politik baskıya maruz kalması durumunda bu gelişme, onunla birlikte ABD ve Almanya için çok büyük politik sonuçlar getirebilecektir.

Bu nedenle bir tarafta Polonya diğer tarafta ise Fransa ve Almanya'nın içinde oldukları farklı tehdit algıları iki Avrupa dışı aktör Rusya ve ABD ile yakından alakalıdır. ABD'nin küresel politikada artan etkisinden hoşnut olmayan Rusya bu yöndeki tepkisini daha güçsüz aktörler üzerinde gösterebilecektir. Almanya da ikili ilişkileri ve de ulusal çıkarları öne çıkaran tek taraflı bir politika izlemek suretiyle var olan güvensizlik ortamının daha gerilmesine sebep vermektedir. Başta enerji politikası ve Rusya politikasında bu tutum sergilemek suretiyle Polonya'nın belli endişeler yaşamasına sebep verdiği gibi onu ABD'ye yaklaşmaya itmiş Fransa da bu dönemde bir denge oluşturmakta yetersiz kalmıştır.

Bu nedenler tarafları birbirine karşı bir tehdit olmak yerine daha yoğun bir ortaklığı öne çıkartmak, ikili ilişkiler yerine çok taraflı işbirliğine gitmek durumundadırlar. Bu anlamda AB çatısı altında ortak bir dış ve güvenlik politikasının Almanya Polonya ve Fransa işbirliği ile oluşturulması bölge ve bölge dışı istikrara önemli bir katkı sağlayacaktır. Ancak bunun için her şeyden önce geçmiş endişe ve tehditlerin beslediği güç merkezli politikalar terk edilip onun yerine Avrupa'nın ortak değerler üzerine inşa edilmesi düşüncesi öne çıkarılmalıdır.

2.1.6.3. Almanya'nın Artan Güç Merkezli Söylemi ve Buna Yönelik Tepkiler:

Bu arada yeni büyük koalisyon hükümeti (CDU/CSU-SPD) önceki askeri kısıtlamalara son verdiği şeklinde değerlendirilen açıklamaları Almanya'nın AB'nin ODGP ve OGSP daha etkin bir üye olmak iradesinde olduğunu göstermektedir. Yeni Dışişleri Bakanı Frank Walter Steinmeier'in, Bundestag'da (Alman Parlamentosunda) gerçekleştirdiği açıklamada "Artık Almanya'nın dünya politikası üzerine kenardan yorum yapmayacak kadar büyük ve önemli bir güç olduğunu" ifade eden açıklaması⁴⁵⁸ bu yöndeki düşüncelere destek vermiştir. Steinmeier, söz konusu konuşmada Almanya'nın ekonomik gücünden ve Avrupa'nın merkezindeki jeo-politik konumundan dolayı, dünya olaylarına ilişkin özel bir sorumluluk taşıdığına dikkat çekerek, "**Biz sorumluluğumuzun farkındayız**"⁴⁵⁹ derken, Almanya'nın ortak bir Avrupa dış ve güvenlik politikası için katalizör işlevi göreceğini, askeri güç kullanımının son seçenek olmakla birlikte artık dışlanmayacağını belirtmektedir.

Steinmeier bu yöndeki açıklamasında yalnız değildir ve hükümet nezdinde destek görmektedir. Nitekim yeni Savunma Bakanı Ursula von der Leyen (Almanya'nın ilk kadın Savunma Bakanı) de Almanya'nın NATO ve diğer ittifaklarda daha fazla sorumluluk üstleneceğini ifade ederken bu görüşe destek vermektedir. Hatta Ursula von der Leyen bu anlamda Bundeswehr'in (Alman Federal Ordusu) dış görevlerinde daha aktif bir rol oynayacağını açıklamıştır.⁴⁶⁰ Alman Savunma Bakanının, bir Afrika Stratejisinin geliştirilmesinden söz etmesi ve Dışişleri Bakanı Frank Walter Steinmeier ile Kalkınma Bakanı Gerd Müller'in buna destek vermesi, buna örnektir. Yine Alman Cumhurbaşkanı Joachim Gauck'ın 50. Münih Güvenlik Konferansında,

⁴⁵⁸ "Steinmeier verspricht aktivere Deutsche Sicherheitspolitik", (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/politik/ausland/sicherheitskonferenz-steinmeier-will-aktivere-deutsche-aussenpolitik-a-950518.html>, 20.04.2014.

⁴⁵⁹ "Rede von Aussenminister Frank Walter Steinmeier anlässlich der 50. Münchener Sicherheitskonferenz", (çevrimiçi) http://www.auswaertiges-amt.de/sid_0EEB43D1066AE45F2A36CDB5B6145357/DE/Infoservice/Presse/Reden/2014/140201-BM_M%C3%BCSiKo.html, 20.04.2014.

⁴⁶⁰ Robert Birnbaum, "Warnschuss an Ursula von der Leyen", (çevrimiçi) <http://www.tagesspiegel.de/meinung/bundeswehr-nach-afrika-warnschuss-an-ursula-von-der-leyen/9473272.html>, 22.04.2014

"Alleingänge mit Deutschen soldaten wird es nicht geben", (çevrimiçi) <http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/afrika/ursula-von-der-leyen-im-gespraech-alleingange-mit-deutschen-soldaten-wird-es-nicht-geben-12796982.html>, 22.04.2014.

Almanya'nın askeri gücünün artırılması çağrısında bulunması,⁴⁶¹ Almanya'nın daha etkin bir dış politik tavrı girişimine hükümet ve hükümet çevrelerinin verdiği desteği göstermektedir.

Yine, Ursula von der Leyen, BM Genel Sekreter yardımcısı Jan Eliasson ile yaptığı görüşmede, *“Almanya önemli bir anahtar konumdadır ve de pek çok ulusun sahip olmadığı yeterliliklere sahip bir ülkedir. Günümüzde 250 Federal Ordu askeri altı BM misyonunda görev almaktadır Bu nedenle Savunma Bakanlığı Almanya'nın gelecekte uluslararası sorumluluklarını daha etkili olarak yerine getirmekten yanadır.”*⁴⁶² derken Almanya'nın uluslararası politikada daha etkili olmak arzusunu ortaya koymaktadır.

Joachim Gauck'un, *“Nasıl ki hakimler ve öğretmenlerin yanı sıra polisler de ihtiyacımız varsa, aynı şekilde uluslararası sistemin ve onun temel değerlerinin savunmasını yapacak olan despotlara dur diyecek güçlere de ihtiyacımız vardır.”*⁴⁶³ Şeklinde sözleri ile, insan hakları ile mücadele konusunda gerekirse silahlara da başvurulabileceğinin işaretini vermekte ve de güç merkezli bir dış politik söylemin işaretini vermektedir.

Alman Cumhurbaşkanı, *“Almanya'nın uluslararası sorumluluklarına uygun yaşaması gerektiğini ve uluslararası güvenlikten ve düzenden yararlanan değil onun garantörü olması gerektiğini”*⁴⁶⁴ ifade eden açıklaması, giderek Alman dış politikasında yeniden güç kavramına atıfta bulunan bir söylemin destek görmekte olduğunun işareti olarak algılanmaktadır. Frankfurter Allgemeine Gazetesi Joachim Gauck'un bu yöndeki açıklamasını, *“Almanya'nın savaş sonrası dış ve güvenlik*

⁴⁶¹ “Rede von Joachim Gauck anlässlich der 50. Sicherheits Konferenz,” (çevrimiçi) <http://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Reden/DE/Joachim-Gauck/Reden/2014/01/140131-Muenchner-Sicherheitskonferenz.html>, 20.04.2014.

⁴⁶² “Von der Leyen für mehr Auslandseinsätze der Bundeswehr”, **Junge Freiheit**, 18.06.2014.

⁴⁶³ “Von der Leyen für mehr Auslandseinsätze der Bundeswehr”, **Junge Freiheit**, 18.06.2014.

⁴⁶⁴ Joachim Gauck, “Deutschlands Rolle in der Welt: Anmerkungen zu Verantwortung, Normen und Bündnissen” (çevrimiçi) http://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Downloads/DE/Reden/2014/01/140131-Muenchner-Sicherheitskonferenz.pdf?__blob=publicationFile, 24.04.2014.

*politikasındaki kendi kendini küçültmesine veda” ve Süddeutsche Zeitung, “Almanya’nın savunmacı rahatlığına karşı bir uyarı” olarak dikkate almışlardır.*⁴⁶⁵

Hükümet bir tarafta bölgenin istikrarı ve refahına hizmet eden bir politika izlediği ve bu şekilde bölgenin Avrupa ile yakınlaşmasına destek verdiği görüşünü savunmaktadır. Buna karşılık başta Ukrayna’da yaşanan gelişmeler olmak üzere bir takım olaylar, özellikle Alman solunda bugüne dek izlenen politikaların demokrasi ve özgürlük kavramlarına hizmet ettiği yönündeki düşüncelerin gerçeği yansıtmadığı görüşünün taraf bulmasına sebep vermiştir⁴⁶⁶. Hatta Almanya’nın bu tutumunun arkasında, Sovyetler Birliğinin 1991 yılında parçalanması sonrasında Ukrayna’yı Rusya’nın etki alanından çıkartıp kendi etki alanına sokmak niyeti olduğu ileri sürülmüştür.⁴⁶⁷

Bu görüşü savunan kesim özellikle bu dış politik değişim işaretlerinin yeni olmadığını Yeni Koalisyonun (CDU/CSU-SPD Koalisyonunun) bunu sadece hayata geçirmekte olduğunu savunmaktadırlar. Hatta onlara göre bu dış politik dönüşümün SPD ile hayat bulması bir tesadüf değildir. Daha SPD-Yeşiller Koalisyonu döneminde Bundeswehr’in NATO dışında da savaş görevi üstlenmesi savunulmuş olması, zorunlu askerlik üzerine kurulu Alman ordusunun profesyonel bir orduya dönüşmesini başlatmış olmaları, onlara göre Alman dış politikasında güç kavramının yeniden yer almakta olduğuna işaret etmektedir.

⁴⁶⁵ Ulrich Rippert, “Die Wiederkehr des Deutschen Militarismus”, (çevrimiçi) <http://derhonigmannsagt.wordpress.com/2014/02/12/die-wiederkehr-des-deutschen-militarismus/>, erişim 20.04.2014.

⁴⁶⁶ Alman Sol Parti Lideri Gregor Gysi, Ukrayna Meselesinin tartışıldığı, Alman Federal Meclisinin tarihli oturumda, “ *Almanya bugün Kırım’ın Ukraynadan ayrılması ve bağımsızlığını ilan etmesi konusunda gösterdiği hassasiyet ile Ukrayna’nın toprak bütünlüğünden yana olduğunu ileri sürmektedir. Peki Almanya geçmişte Kosova’nın bağımsızlığına destek verirken bu hassasiyeti niye göstermemiştir. Yoksa Sırbistan’ın toprak bütünlüğü Berlin için önemli değil midir?*” şeklindeki soru ile Almanya’nın aslında farklı bir çıkar algısı içinde olduğunu ileri sürmektedir.

Ayrıntı için Bakınız: <http://www.bundestag.de/Mediathek/index.jsp?isLinkCallPlenar=1&action=search&contentArea=details&ids=3207752&instance=m187&categorie=Plenarsitzung&destination=search&mask=search>, 25.04.2014

⁴⁶⁷ Ulrich Rippert, “Die Wiederkehr des Deutschen Militarismus”, (çevrimiçi) <http://derhonigmannsagt.wordpress.com/2014/02/12/die-wiederkehr-des-deutschen-militarismus/>, 20.04.2014.

Buna karşılık, Alman Körber Vakfı ve Dışişleri Bakanlığınca yapılan bir kamuoyu yoklaması, Alman halkının %60'ı Almanya'nın daha fazla dış politik sorumluluk almasına karşı çıktıklarını ortaya koymuştur. Araştırmaya göre sadece %37'lik kısım, Almanya'nın uluslararası sorunlarda daha etkili bir pozisyon temsil etmesi gerektiği görüşünü savunmuşlardır.⁴⁶⁸

Yine Amerikan, Rand Corporation Firmasının, yaptığı bir araştırmaya göre, 1994 yılında kamuoyunun %62'si Almanya'nın dünya politikasında etkili bir rol oynaması gerektiğini ileri sürmüştü. Aynı araştırma, Alman kamuoyunun, Cumhurbaşkanı Joachim Gauk ve Savunma Bakanı Ursula von der Leyen'in Almanya'nın uluslararası meselelerde daha etkin bir rol oynaması gerektiği görüşüne destek vermediklerini ortaya koymaktadır.

Yapılan kamuoyu araştırmasına göre, sorulara cevap verenlerin %93'ü Almanya'nın barışın korunması girişimlerine destek vermesi gerektiğini savunmuşlardır. Hatta %89'u Almanya'nın ekonomik ve politik gücünün uluslararası sorumluluklarda da karşılık bulması gerektiği görüşüne sahip çıkmışlardır. Ancak Almanya bu yönde bir sorumluluk bilinci ile hareket edip daha etkin bir rol oynamak niyetinde ise, gücünü ve enerjisini insan hakları, iklim ve çevre politikaları gibi önemli konulara taşımalıdır, görüşü giderek daha fazla taraf bulmaktadır. Alman kamuoyu özellikle Almanya'nın askeri operasyonlarda bulunmasına eleştirel bir tutum ile yaklaşmaktadır. Yoklamalara katılanların yalnızca %13'ü Almanya'nın yurt dışı askeri operasyonlara katılması ve silah sevkiyatında bulunması gerektiğine destek vermişlerdir. Buna karşılık %85'i ise Almanya'nın insani yardım ve diplomatik çözüm yollarını öne çıkarması gerektiği ve bu şekilde dünya ve Avrupa barışı ve istikrarının sağlanmasına katkı sağlaması gerektiği düşüncesine sahip çıkmışlardır.⁴⁶⁹

Açıkçası bu tablo bize, Alman resmi çevrelerinin zaman zaman güç merkezli bir söylem içinde olduklarını ortaya koymaktadır. Buna karşılık kamuoyunun büyük bir kısmı ise, buna mesafeli bir tutum içindedir. Başka bir ifade ile resmi çevreler Almanya'nın dış politikasında bir tür dönüşümün işaretini verirlerken, kamuoyu ise

⁴⁶⁸ “Deutsche Gegen mehr Internationale Verantwortung”, **Junge Freiheit**, 20.05.2014.

⁴⁶⁹ “Deutsche Gegen mehr Internationale Verantwortung”, **Junge Freiheit**, 20.05.2014.

Almanya'nın geleneksel “sivil güç” konseptine sadık kalmasından yana tavrını sürdürmektedir. Aynı zamanda da başta insan hakları, azınlık hakları, göçmen meselesi, çevre ve iklim politikası gibi konularda gösterdikleri hassasiyetler ile de, Avrupa'nın ortak bir kimlik ve değerler üzerine inşa edilmesi gerektiği düşüncesine daha yakın bir tutum sergilemektedirler. Bu gerçek de bize, Alman dış politikası şekillenip yeniden inşa edilirken, o güne dek izlenen Orta Yolcu Rasyonalist dış politikada, Neo-realist söylem ile Sosyal İnşacı söylemin karşı karşıya geldiğini, bir kere daha göstermektedir. Yani bir tarafta merkezinde güç kavramının yer aldığı ve Almanya'yı daha etkili bir role layık gören söylemiye, ortak kimlik, kültür, medeniyet ile değerlere atıfta bulunan söylemlerin bu Rasyonalist dış politika içinde giderek daha yoğun biçimde yer aldığını görmekteyiz.

2.1.7. AB'nin “Doğu Ortaklığı Politikası” ve Almanya–Polonya İşbirliği:

AB'nin “Doğu Ortaklığı Politikası” bir AB stratejisi olarak 28.05.2008 tarihli AB Konseyi Zirvesinde Polonya ve İsveç tarafından ortaya atılmış ve de 07.05.2009 tarihli Prag Zirvesinde hayata geçirilmiştir. Doğu Ortaklığı Politikasının temel hedefi, genişleme sonrasında AB'nin doğusunda yer alan devletlerle olan ilişkilerini yeniden inşa etmektir. Ancak Doğu Ortaklığı stratejisi henüz kuruluş aşamasında iken 2008 yılında kopan Gürcistan Savaşı, AB'nin Doğu Politikasının tümünün çerçevesinin değişmesine sebep olmuştur.⁴⁷⁰Bu nedenle de AB bölge ülkelerini kapsayan daha etkin bir inisiyatif geliştirmek durumunda kalmıştır.

Nitekim Rusya'nın 2009 yılında Ukrayna'ya Doğalgaz tedarikini kesmesi ile Rusya'nın AB ile ilişkileri bir kere daha donma aşamasına gelirken, Avrupa'nın doğusunda ilişkiler belli bir gerginlik noktasına ulaşmıştır. Bu nedenle AB'nin Prag Zirvesinde “Doğu Ortaklığını” hayata geçirmesi adeta bu yönde verilen bir cevap olmuştur. Her ne kadar kısa bir süre içinde Rusya tekrar AB ve Avrupalı güçler ile yakınlaşmak konusunda adımlar atmış ve Ukrayna'da (sözüm ona) demokratik seçimlerle yeni bir Devlet Başkanı seçilmiş olsa da yakın geçmişte yaşanan gelişmeler Avrupa'nın doğusunda daha etkin bir dış politikanın gerekli olduğunu

⁴⁷⁰ Cornelius Ochman, “Die Zukunft der Östlichenpartnerschaft aus Deutscher sicht”, **Europas Zukunft**, Gütersloh, Bertelsmann Stiftung, 2010, s.3.

ortaya koymuştur. Başta tarafların Rusya'ya yönelik beklenti ve endişeleri, her şeyden önce ortak bir doğu politikasının inşasını gerekli kılmıştır. Aynı zamanda tarafların ortak bir Rusya'ya algısına sahip olmayışı da bu süreç için önemli bir engel teşkil etmektedir.

Nitekim Ukrayna'da yaşanan Avrupa karşıtı tutum, bunun getirdiği kaotik ortam, sonu Kırımın özerkliği ve nihayetinde Rusya'ya bağlaması ile sonuçlanan artan Rus hegemonyası bunu bir kere daha ortaya koymuştur. Özellikle bölge ülkelerinin AB ile yakınlaşmak konusunda tam bir irade ortaya koyamamış olmaları veya bunun amacına ulaşamamış olması bir kere daha Doğu Ortaklığının, Avrupa'nın geleceğine yönelik tartışmalarda nasıl bir rol oynayabileceği sorusunu beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda Avrupa'nın doğusunda önemli bir etki sahibi olan Almanya ve de Doğu Ortaklığının iki önemli aktör devletinden biri olan Polonya'nın bölgedeki varlıkları da bu tartışmayı konumuz açısından daha da anlamlı kılmıştır. AB'nin bu eski Sovyet bölgesi ülkelerinden “çok şey istemesi ancak çok az şey vaat etmesi”⁴⁷¹, gelecekteki statülerine ilişkin kesin ifadelerle yer vermeyişi, bir güven kaybına sebep olmuştur. Yine hem bölge ülkelerinin hem de Doğu Ortaklığının mimarlarından Polonya'nın karşı karşıya olduğu Rusya endişesi, Almanya ve Polonya işbirliğini daha da önemli kılmaktadır. Bu her şeyden önce Almanya ve Polonya'nın daha sıkı bir işbirliğine gitmelerini ve ortak bir doğu politikasının inşasının önemini ortaya koymuştur.

2.1.7.1. Almanya Polonya İlişkilerinde Doğu Ortaklığı:

Polonya ve İsveç tarafında ortaya konan Doğu Ortaklığı, Post-Sovyet ülkeleri ile AB arasında, AB'nin Doğu Komşuluk Politikası bağlamında oluşmuş ilişkileri güçlendirmeye odaklanmıştır. Avrupa'nın doğusunun Avrupa değerleri ile bütünleşmesine hizmet etmesi öngörülen bu işbirliği, bir şekilde Sarkozy'nin 13.07.2008 tarihinde hayata geçirdiği Akdeniz Birliğinin kabulü için ön koşul

⁴⁷¹ Die Östliche Partnerschaft aus Polnischer und Deutscher Sicht, (çevrimiçi) http://www.bertelsmann-stiftung.de/cps/rde/xchg/bst/hs.xsl/106005_109826.htm, 12.03.2014.

olmuştur.⁴⁷²Bu hali ile Doğu Ortaklığı daha önceden geliştirilmiş olan AB'nin Komşuluk Politikasının bir türevi olarak yerini almıştır.

Doğu Ortaklığı her ne kadar Polonya ve İsveç tarafından ortaya konmuş bir inisiyatif olsa da İsveç'in bölge ülkeleri ile daha yüzeysel ilişkilerden yana olması zamanla Polonya'yı öne çıkartmıştır. Ancak Polonya ve Doğu Avrupa ilişkileri söz konusu olduğunda, Rusya'nın geçmişten gelen bir endişe sebebi olması Almanya'nın da giderek daha fazla anılmasını beraberinde getirmiştir. Bu şekilde de Almanya AB'nin iki ayaklı Doğu Politikasının önemli aktörlerinden birine dönüşmüş, bölge ülkeleri, AB ve Rusya arasında bir denge unsuru olmuştur.

Doğu Ortaklığı, Avrupa'nın doğusunda yer alan reform ülkelerinin demokratik dönüşümleri ve pazar ekonomisine geçişlerine destek vermek maksadı ile kurulmuştur. Bu şekilde bölge ülkelerinin Avrupa'ya daha sıkı bağlanması öngörülmüştür. Rusya bu yöndeki girişime başından itibaren mesafeli dururken,⁴⁷³ Azerbaycan, Ermenistan ve Beyaz Rusya, AB ile Doğu Ortaklığını geliştirmek yerine zamanla Rusya ile ticaret antlaşmaları imzalamak suretiyle Moskova'ya yaklaşmayı tercih etmişlerdir. Buna bağlı olarak da Doğu Ortaklığı daha ziyade AB'nin Ortaklık Antlaşması imzaladığı Moldova, Gürcistan ve Ukrayna üzerine yoğunlaşmıştır.

Başta ticaret, enerji güvenliği, iç ve adalet politikası, bilimsel/kültürel işbirliği olmak üzere geniş bir alanda etkin olan bu strateji vasıtası ile bölgenin bir Avrupa perspektifine sahip olması öngörülmüştür. Hatta bu nedenle vize yükümlülüğünü kaldırmak bu yönde ortaya atılan en radikal düşüncelerden biri olmuştur. Başka bir ifade ile bölge ülkelerinin kısıntıya uğramadan AB içlerine seyahatinin önüne açılması vasıtası ile bölgenin AB değerleri ile yaklaşması desteklenmiştir. Nitekim MDA'lüyelerin Schengen Birliğine dahil oldukları Aralık 2007 tarihinden itibaren,

⁴⁷² Cornelius Ochman, age., s.3.

⁴⁷³ Rusya özellikle iki nedenden yola çıkarak Doğu Ortaklığına mesafeli durmuştur. Bunlardan ilki AB'nin Beyaz Rusya ile ilişkilerini geliştirmek istemesi ve de Doğu Ortaklığı stratejisini buna bir araç olarak gördüğünü düşünmesidir. İkincisi de AB'nin 23.06.2006 tarihinde Ukrayna ile imzaladığı ve de Rusya'ya etkin bir pay öngörmeyen Doğalgaz Hattının yenilenmesi antlaşmasıdır. Rusya her iki durumda da bölgede etkinliğini kaybedeceği endişesini yaşamamıştır. Bu nedenle de AB ve onun bu stratejisine mesafeli durmuştur.

vize meselesi AB'nin doğu sınırının dışında kalan devletler için en önemli sorunlardan birine dönüşmüştür.⁴⁷⁴ Bu gerçek Doğu Ortaklığının aslında bölgenin Avrupa değerleri ile yakınlaşması için ne denli önemli bir misyona sahip olduğunu bir kere daha ortaya koymaktadır.

Yine Doğu Ortaklığı kapsamında “ok Taraflı Komite” oluşturulması n görölmesi ve bu şekilde çatışma konuları ile uçurumların oluşumun önüne geçilmeye çalışılması bu yöndeki iyi niyet girişimlerini göstermektedir. Aynı zamanda başta Kafkasya olmak üzere önemli çatışmalar yaşayan bölgede AB'nin daha etkin bir uzlaşmacı rolü üstlenmesi de öngörülmüştür. Bu bağlamda başta demokrasi, hukuk devletinin desteklenmesi iltica ve glerin önüne geçilmesi, ticaret ve turizmin canlandırılması, trafik ağının ve evre politikalarının iyileştirilmesi, ğrenci değişimlerinin sağlanması vasıtası ile bölge lkelerinin Avrupa ile yakınlaşması hedeflenmiştir. Bu şekilde sosyal inşacıların da altını çizdikleri Avrupa kimliğine sık sık atıfta bulunulmakta bu çerçevede bir dış politika oluşturmak suretiyle de bölgenin Avrupa değerlerini benimsemesi ile Avrupa bütünleşmesine olumlu bir katkı sağlanmaya çalışılmaktadır.

2004 ve 2007 genişleme sonrası AB'nin doğulu komşularına yönelik politikası ikili bir yapı ortaya koymaktadır. AB bir taraftan “Ortaklık ve İşbirliği Antlaşması” vasıta ile Rusya ile yakınlaşma çabasına girmiştir. Diğer taraftan ise Sovyetlerin varisi devletler ile ilişkilerini “Doğu Ortaklığı stratejisi” ile düzenlemeyi öngörmüştür. AB Komisyon belgesinde Doğu Ortaklığı Stratejisinin, Rusya ile geliştirilen Ortaklığa paralel olarak geliştirileceğinin belirtilmesi de AB'nin bölgede bir denge oluşturaktan yana olduğunu ortaya koymuştur. Bu şekilde Rusya'nın stratejinin bir parçası olmadan, ortak çıkarlar söz konusu olduğunda üçüncü taraf olarak dahil edilmesi öngörülmüştür.⁴⁷⁵

⁴⁷⁴ Cornelius Ochmann, “Östliche Partnerschaft contra EU-Partnerschaftsabkommen mit Russland?”, **Polen Analysen**, Nr.46, Berlin, 2009, s.2.

⁴⁷⁵ Susan Stewart, “Russland und die Östliche Partnerschaft, **SWP Aktuell**, Nr.21, April, 2009, s.3.

Bu hali ile de Doğu Ortaklığı AB dış politikasının bir enstrüman olmanın ötesinde bir değere sahiptir.⁴⁷⁶ İstikrar ve Demokratikleşme konularının AB kadar Alman dış politikasının da öncelikleri arasında yer alıyor olması da stratejinin Almanya tarafından destek verilmesinde etkili faktörlerden biri olmuştur. Doğu Ortaklığı, Almanya'nın 2007 yılı AB dönem Başkanlığı sırasında hayata geçirilmiş olan Orta Asya Stratejisi ile uyumludur ve de Rusya ile yeni bir ortaklık ve işbirliği oluşturulması girişimlerine bağlı olarak AB'nin yeni doğu politikasını tamamlamaktadır. Nitekim AB üyesi devletler (başta Almanya) Rusya'nın dahil edilmediği bir Doğu Politikasının başarısının gölgede kalacağının bilincine varmışlardır. Bu nedenle de Rusya'ya karşı temkinli ancak mümkün olduğunca da çok mesafeli olmamaya gayret etmektedirler.

Almanya özellikle Ukrayna'da yaşanan, Avrupa ve demokrasi karşıtı tutum ile bölgede daha etkin bir politika izlenmesi gerektiğini anlamıştır. Angela Merkel, Avrupa Politikası konulu, 19.12.2013 tarihli Hükümet açıklamasında buna açık olarak dikkat çekmiştir. Rusya ve AB arasında sıkışmış olan bölgede artık “**ya-ya da**” şeklinde bir politik tercih yapmanın mümkün olmadığına dikkat çeken Angela Merkel, bu şekilde pragmatik bir tavır ortaya koymaktadır.⁴⁷⁷ Merkel'e göre AB üyesi devletler, Avrupa ve Rusya arasında yer alan bölgede oluşan bir gerginlik söz konusu olduğunda artık taraflardan yalnız birine yarar sağlayacak bir karar almak imkanına sahip değildirler. Bu da AB'nin Doğu Ortaklığı Politikasının yeniden inşa edilerek daha etkin bir hale sokulmasını gerekli kılmaktadır. Bu arada Almanya olası bir diyalog sürecine Rusya'yı da dahil etmekten ve bu şekilde de hem Rusya beklentilerini, hem de Rusya'ya yönelik endişelerin birlikte ele alınmasından yanadır.

Alman dış politikasında kendisini daha da fazla hissettiren ve daha çok Yeşiller ve Sol Parti tarafından destek gören sosyal inşacı yaklaşıma yakın kesimlere göre, bölge ülkelerinin Avrupa kimliğine dahil olmak suretiyle ulaşacakları istikrar ve

⁴⁷⁶İrene Hahn, Gereon Schuch, “*Deutsche Außenpolitik und Östliche Partnerschaft*”, **DGAP Standpunkt**, Nr:1, Februar, Berlin, 2012, s.2.

⁴⁷⁷ Josef Göppel, “*Bundestkanzlerin Merkel: Angebot zur Annäherung bleibt auf Tisch*”, (çevrimiçi) <http://www.goeppe.de/neuigkeiten/nachricht/article/ukraine-ve.html?PHPSESSID=515d61381dbabb8d85917ac09f6fcf9d>, 20.03.2014.

yükselecek yaşam standartları bunun için mücadele etmeyi gerektirmektedir.⁴⁷⁸ Bu ve benzeri yaklaşımlara hem Alman hem de Polonya tarafı destek vermektedir. Her iki devlete göre ancak bu şekilde iltica, kayıtsız istihdam, insan ticareti ve yasa dışı faaliyetler ile mücadele başarılı olabilir. Bölge ülkeleri yurttaşlarını yasa dışı hareket etmeye ve suç işlemeyen iten temel nedenin fakirlik ve bakış açısı eksikliği olduğunu ileri süren görüş taraftarlarına göre ancak bu Avrupa bütünleşmesi için atılması zorunlu bir hamledir. Bu, başta Ukrayna ve Moldova olmak üzere Avrupa düşüncesinin henüz bir umut ışığı olduğu bölgede, üç temel değer olan Refah-Güvenlik-Özgürlük kavramları için bir zorunluluktur.⁴⁷⁹

Buna rağmen Almanya ve Polonya'nın bölge istikrarına hizmet eden ortak bir strateji oluşturamamış olması onları daha etkin bir işbirliğine girmek durumunda bırakmaktadır. Çünkü bir takım gelişmeler göstermiştir ki geçmişte bir Polonya-İsveç girişimi olarak başlayan “Doğu Ortaklığı” günümüzde artık Polonya-Almanya diyalogunun en önemli başlıklarından birine dönüşmek zorundadır.

2.1.7.3. Doğu Ortaklığı ve Almanya-Polonya İşbirliğinin Gerekliliği:

AB Doğu Politikasının bugün Almanya ve Polonya arasında en fazla tartışılan konular arasında yer alması her iki devletin de bu alanda ortak bir sorumluluk taşımalarından kaynaklanmaktadır. Polonya'nın AB üyeliği, Ukrayna'da yaşanan “Portakal Devrim” ve de Polonya ile Rusya arasında 2007 yılında yaşanan “Et İhracatı tartışması” sonrasında her iki ülkenin aydınları arasında öne çıkan görüş, iki devletin AB'nin Doğu Politikasında ortak bir dilde buluşmaları gerektiği olmuştur.

Bu nedenle, Polonyalı bir diplomatın ifadesi ile, “Polonya ve İsveç'in ortak bir girişimi olsa da AB'nin Doğu Komşuluk Politikası ile yakından ilgilenen yegane AB üyesi olarak Almanya'ya çok daha fazla sorumluluk düşmektedir.”⁴⁸⁰ Almanya hem bu nedenle, hem de sahip olduğu politik potansiyeli ve de etkinliği nedeniyle Polonya'nın en önemli ortakları arasında yerini almıştır. Doğu Ortaklığı Stratejisinin

⁴⁷⁸ Josef Göppel, age.

⁴⁷⁹ Gerhard Gnauck, “Östliche Partnerschaft: Die Eu darf nicht aufgeben”, (çevrimiçi) <http://www.presseurop.eu/de/content/article/4357461-die-eu-darf-nicht-aufgeben>, 20.03.2014.

⁴⁸⁰ Agnieszka Lada, “Rußland heute und morgen- Meinungen Deutscher und Polnischer Experten”, **Institut für Öffentlichen Angelegenheiten**, Warschau, 2010, s.33.

mimarlarından İsveç'in post-Sovyet coğrafyasındaki ilgisinin daha ziyade yüzeysel kalması, (diğer AB üyeleri ise daha da kayıtsızdırlar) Almanya-Polonya işbirliğini daha da gerekli kılmıştır. Polonya Dışışleri Bakanı Vladyslaw Sikorski'nin Avrupa Üniversitesi Viadrina da gerçekleştirdiği 03.11.2010 tarihli konuşmada ifade ettiğı, *“Ülkelerimiz her şeyden önce Avrupa içinde yeni sınırların oluşumunu engellemek, kıtanın doğusunda refah, istikrar ve demokratik komşulukların kurulması, milyonlarca Avrupalı için Avrupa standartlarına uygun politik, ekonomik, sosyal yaşam standartları oluşturmakla yükümlüdürler.”*⁴⁸¹ şeklinde sözler bu işbirliğinin önemini bir kere daha ortaya koymaktadır.

Buna rağmen bir takım olumsuzluklar ve çatışma konuları iki ülkenin işbirliğine gölge düşürmekte ve tarafların AB çatısı altında ortak bir doğu politikası inşa etmelerine engel olmaktadır.

Almanya ve Polonya'nın ortak bir doğu politikası geliştirmeleri önündeki bir unsur Rusya faktörüdür. Almanya'nın sadece Doğu Politikasının değil Dış Politikasının tümünün önemli bir unsuru/stratejik ortak olan Rusya, Polonya için ikili ilişkilerde olumlu bir ortaktan ziyade sürekli bir tehdit olarak algılanmaktadır. Almanya'nın Rusya Politikası, Willy Brandt'ın Doğu Politikasının da etkisiyle, **Yakınlaşma (dahası Ticaret) ile Dönüşüm** şeklinde bir strateji ile şekillenirken, Polonya daha ziyade **“Geri/Uzak Durma”** şeklinde bir stratejiden yana olmuştur.⁴⁸²

Bu nedenle Almanya-Polonya ikili ilişkilerine gölge düşüren Rusya faktörü, Almanya ve Polonya'nın AB'nin doğu sınırında yer alan devletlerle olan ilişkilerine de etki eden bir unsur olmuştur. Almanya 2007 yılında Dışışleri Bakanı Frank Walter Steinmeier vasıtası ile “Yeni bir Doğu Politikası” düşüncesini ortaya koyduğunda⁴⁸³, bu düşünce Polonya için önem arz eden Ukrayna ile ilişkilerin etkinleştirilmesini

⁴⁸¹ “Zwanzig Jahre Grenzvertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Republik Polen,” (çevrimiçi) http://www.oppeln.diplo.de/Vertretung/oppeln/de/07_Aktuelles/GrenzvertragKonsulEck/GrenzvertragKonsulEck_bildergalerie.html, erişim 20.03.2014

⁴⁸² Almanya-Polonya ilişkilerinde Rusya faktörü özellikle Baltık Doğalgaz Boru hattı tartışmasında karşımıza çıkmaktadır.

⁴⁸³ “Rede von Außenminister Frank Walter Steinmeier vor dem 13. Deutsch Polnischem Forum”, (çevrimiçi) <http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Reden/2008/081205-BM-DeuPolForum.html>, 12.03.2014.

içermiş olsa da, Varşova tarafında beklenen ilgiyi uyandırmamıştır. Almanya'nın yeni doğu politikasının üç temel sütunu olan Rusya Politikası (Modernleşme Ortaklığı), Doğu Avrupa ve de Orta Asya'da AB Komşuluk Politikasının (ENP Plus Strategy) bir bütün olarak ele alınması bu düşüncenin kabul görmemesinin temel nedeni olarak görülmüştür.

Polonya'nın görüşüne göre Ukrayna ve de Beyaz Rusya'ya ilişkin stratejiler özerk bir karaktere sahiptirler. Bunlar hiçbir şekilde Rusya politikasına dahil edilmemelidirler. Bu nedenle, Almanya'nın Avrupa'nın doğusundaki bir takım girişimleri, Varşova'da, “**Russia First**” şeklinde özetlenen, Almanya'nın Doğu Politikasında Rusya'nın öncelikli konumuna meşruiyet katma aracı olarak okunmuştur.

Polonya, Portakal Devriminden sonra Ukrayna için Avrupalı bir gelecek perspektifi (Ukrayna'nın AB üyesi olabileceğine yönelik resmi bir girişim) talep ederken, Almanya 2004 genişlemesi sonrasında bu tür girişimlere mesafeli yaklaşmıştır. Almanya'nın görüşüne AB ve Rusya diplomasisi bu coğrafyada işbirliği yapmak zorundaydı çünkü güvenlik ve enerji konusunda var olan sorunlar başka bir çözüm yoluna imkan sunmamaktadırlar. Buna karşılık Polonya ise bu tür önlemlerin bölge ülkelerinin (Ukrayna ve Beyaz Rusya) dışlanmasına sebep vereceği gerekçesi ile reddetmiştir.

Almanya ve Polonya'nın Doğu Ortaklığı çerçevesindeki işbirliği önündeki bir diğer engel, Polonya'nın Almanya'nın bir takım adımlar atarken kendisini dikkate almadığı kanısına varmasıdır. Özellikle Ukrayna'nın 2012 Avrupa Futbol Şampiyonası ev sahipliğinin, Almanya girişimi ile boykot edilmesi bu yöndeki tartışmanın temelini oluşturmuştur. Ukrayna eski Başbakanı Julia Timoschenko'nun tutuklanması, Almanya'da derin hayal kırıklığına sebep olmuştur. Bu nedenle Ukrayna'nın demokrasi ve hukuk devleti prensiplerini ihlal ettiği gerekçesi ile Alman hükümet çevrelerinde yaygın görüş, Ukrayna'nın ev sahipliğinde gerçekleştirilecek Futbol oyunlarının boykot edilmesi gerektiğidir. Nitekim Almanya Başbakanı Angela Merkel de boykot çağrısının destek olmuştur. Buna karşılık Polonya'da bu çağrı sürpriz olurken aynı zamanda derin eleştire de sebep olmuştur.

Çünkü Polonya'ya göre Janukowitsch ve Ukrayna'nın anti demokratik tutumu protesto edilirken Berlin'in, Varşova ile bağlantı içine girmeliydi.⁴⁸⁴ Almanya'nın bu kadar önemli bir kararı Polonya'ya danışmadan alması ve Ukrayna'ya karşı ortak bir strateji geliştirmekten yana bir irade ortaya koymamış olması Polonya nezdinde oluşturulmaya çalışılan ortak Doğu Politikasının bir kurgudan ibaret olduğu düşüncesinin yükselmesine sebep olmuştur. Özellikle Angela Merkel'in, "*Beyaz Rusya ve Ukrayna'da hala diktatörlük ve baskı altında yaşayan insanlar var.*"⁴⁸⁵ şeklinde açıklaması ve bölge ülkelerini dışlayan tutumu, Polonya ile Almanya'nın ortak bir doğu politikası inşa edebilecekleri yönündeki umudu olumsuz etkilemiştir. Bu her şeyden önce Polonya nezdinde, Almanya'nın Doğu Politikasında Ukrayna'nın öncelikli yerinin kaybolduğu düşüncesinin oluşmasına sebep olmuştur. Çünkü Almanya'nın Ukrayna için öngördüğü bu ceza (Boykot) Polonya tarafınca hiçbir şekilde kabul edilememiştir. Başta Arap baharını yaşayan ülkeler, Mısır, Libya ya da Almanya'nın yakın ilişki içinde olduğu Rusya da demokrasi ve hukuk devleti ile örtüşmeyen uygulamalar varken, Ukrayna'nın Polonya'nın fikri alınmadan, bu şekilde cezalandırılması adeta Alman dış politikasının çifte standardı olarak okunmuştur. Her şeyden önce Ukrayna'nın bu şekilde ağır bir ceza ile cezalandırılması bir kere daha Almanya'nın Doğu Politikasında Rusya'nın tüm olumsuzluklara rağmen önceliğini koruduğu ve Almanya'nın ulusal çıkarları uğruna bölge ülkelerini feda edebileceği görüşünün destek bulmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda Almanya'nın post Sovyet devletlerinin (Doğu Ortaklığı üyeleri) çıkar ve beklentilerine kayıtsız kalacağı da ileri sürülmüştür.

Bu arada dikkate alınması gereken her iki ülkede farklı bir Julia Timoschenko resminin varlığının da bu tartışmada etkili olduğudur. Nitekim Julia Timoschenko'nun döneminde yaşanan bir takım politik tartışmalar, yolsuzluk, hâksiz ihale ve rüşvet skandalları, Polonya kamuoyunda daha fazla yankı uyandırmışken, Alman kamuoyunun bu konuda yeterince bilgi sahibi olmamıştır. Polonya da

⁴⁸⁴ Brian K. Gebert, "*Deutschland und die Ukraine. Der EM Boykott und was nun?*," Stefan Batory Stiftung, Juli, 2012, s.6.

"Bundeskanzlerin erwägt EM Boykott", **Die Zeit**, 12.03.2014.

⁴⁸⁵"Merkel bezeichnet Ukraine als Diktatur", **Die Presse**, 20.03.2014.

Timoschenko'nun tutuklanmasını onaylamasa da Almanya konuyu sadece evrensel hukuk normları ve iktidarın muhalefete yönelik baskısı olarak görmüştür.

Taraflar arasında ortak hareket edilmesini engelleyen bir diğer unsur, Almanya'nın tüm dikkatini Euro/Mali krizine yoğunlaştırmış olması⁴⁸⁶ ve Avrupa'nın geleceğine ilişkin diğer tartışmaları yeterince ilgi göstermemiş olmasıdır. Bu nedenle Almanya'nın, AB'nin Doğu Politikası dahil olmak üzere, diğer politik başlıkları bir tarafa bırakmıştır.⁴⁸⁷ Polonya bir tarafta Avrupa kimliğine atıfta bulunarak bölgenin ortak değerler çerçevesinde inşa edilmesine destek vermektedir. Aynı zamanda da pragmatist bir tavır ortaya koymaktadır. Çünkü bölgenin kontrolden çıkmasının doğrudan kendi çıkarlarına zarar vereceğinin bilincindedir. Bu, AB'nin doğu sınırında yer alan bir ülkenin güvenlik kaygısı olarak okunabilir. Buna karşı Almanya ise bölgenin demokratikleşmesine destek veriyor olsa da bölge ile daha kısıtlı bir ilişki içindedir.

Almanya'nın o dönemde Doğu Avrupalı devletler konusunda tam bir argüman geliştirememiş olması da yine Berlin-Varşova ortak hareketini kısıtlamıştır. Başka bir ifade ile bölgede nasıl ne şekilde etkin olunabileceği konusunda net bir fikir oluşmamıştır. Buna karşılık Rusya'dan sonra Almanya'nın Doğu Politikasının en önemli aktörü olan Ukrayna da yakın zamanda yaşananlar derin bir hayal kırıklığına sebep olmuştur. Almanya için yakın zamana dek Ukrayna işbirliği yapılması mümkün olmayan bir aktördür. Özellikle, Julia Timoschenko'nun tutuklanması, Janukowitsch ile Ukrayna'nın AB ve gelecek perspektifinin törpülenmiş olması bu düşüncenin temeli olmuştur. Bu nedenle Janukowitsch Berlin için uzun vadede işbirliğine gidilecek politik bir ortak olarak görülmemiştir. Buna karşılık Polonya, bu şekilde dışlandıkça Ukrayna'nın giderek Rusya etkisine gireceği endişesini yaşarken, Almanya Janukowitsch-Putin yakınlaşmasını sadece Ukrayna'nın AB üyeliğini istemeyen kesimin bir blöfü olarak okumuştur. Almanya-Ukrayna diyalogunun 2013 öncesinde etkin olmayışı sadece Almanya'nın o dönem Euro Krizine yoğunlaşp, AB'nin Doğu Politikasına ilgisiz kalışından değildir. Bunun ötesinde Berlin'de

⁴⁸⁶ Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Gürcistan, Moldova, Ukrayna.

⁴⁸⁷ İrene Hahn, Gereon Schuch, "Deutsche Außenpolitik und Östliche Partnerschaft", **DGAP Standpunkt**, Nr.1, Februar 2012, s.2.

yaygın görüş, Ukrayna için AB dışında alternatif olmadığı ve Ukrayna için bir eksemn kayması, tümünden Rusya kontrolüne girmek iradesinin olmadığı düşüncesidir. Bu nedenle de Varşova yönetiminin çağrı ve önerileri tam olarak dikkate alınmamıştır.

Yine Polonya'nın Doğu Ortaklığı Stratejisinin başarısı için vazgeçilmez gördüğü girişimlere Almanya'nın şüphe ve kaygı ile bakması da tarafların işbirliğine gidememesinin bir nedeni olmuştur. Bu yönde ortaya çıkan temel tartışma, Vize muafiyeti konusunda tarafların farklı bir tutum içinde olmasıdır. Vize serbestisi ve serbest ticaret alanının oluşturulması Polonya'nın bu ülkelere yönelik politikalarının merkezini oluşturmuştur. Varşova söz konusu bölge ülkeleri ile serbest ticaret bölgesinin oluşturulması ve de vize serbestisinin getirilmesi, bölge ülkelerinin özel fonlar vasıtası ile desteklenmesinde ısrar etmiştir.

Polonya vize muafiyetini ve ekonomik entegrasyonu bu sürecin itici gücü olarak görmüştür. Polonya bu şekilde erken bir dönemde vize yükümlülüğünün kaldırılması ile oluşacak **“Kral yolunun”** bölge ülkelerinin demokratik reform sürecine hız kazandıracak bir sistemin oluşmasına hizmet edeceğinin bilincinde hareket etmiştir.⁴⁸⁸Vize muafiyeti Polonya'ya göre başta Moldova ve Ukrayna vatandaşlarının seyahat özgürlüğünü kolaylaştıracak ve bunların Avrupa değerlerini benimsemesini hızlandıracaktır. Almanya'ya göre ise bu yalnızca yasa dışı göçmen ve suç sayısında artışa sebep olacaktır.

Varşova'ya göre modernleşme, demokratikleşme ve Avrupalılaşmak için belli bir derecede aşama kat edilmiş olması bir koşul olmamalıdır. Aksi takdirde bu tür cezalandırmalar giderek otoriter bir karakter kazanan bölge ülkelerinde politik karar alma çevrelerinde olumsuz tepkilere sebep olacaktır.

Almanya bu yönde düşünmemektedir. Almanya'ya göre bu ülkeler ile antlaşmalar ancak üç koşulun yerine getirilmesi durumunda imzalanabilir. Bunlar, Demokratik Parlamento seçimlerinin, Hukuk reformlarının gerçekleştirilmesi ve Politik suçlu/muhaliflerin serbest bırakılmasıdır. Almanya'nın başta Ukrayna'ya karşı olmak

⁴⁸⁸ Agnieszka Lada, *“Wenn Sie uns in die Entscheidung einbeziehen, wird Polen Sie unterstützen”*, **DGAP Analysen**, Nr: 10, September 2012, s.3.

üzere, Ortaklık Antlaşmalarını AB'nin tek taraflı bir jesti olarak değerlendiren bu görüşü Polonya'da olumsuz bir izlenime sebep olmuştur.

2.1.7.3. Ortak bir Doğu Perspektifi Konusunda Olumlu İşaretler:

Buna rağmen son zamanlarda Almanya ve Polonya'nın çıkarlarının giderek daha uyumlu bir hal aldığı ve bunun bölgedeki işbirliğine yansıdığı da bir gerçektir. Polonya da Almanya'nın AB'nin Doğu Politikasında daha etkin olması gerektiği düşüncesi sebepsiz değildir. Çünkü Almanya'nın tutumu ile Polonya'nın Doğu Politikasında benzer dönüşümler söz konusu olmuştur. Doğu Ortaklığı Ülkelerinin demokratikleşmesi ve modernleşmesi konusundaki derin hayal kırıklığı ve bunların politik seçkinlerinin AB ve Avrupa değerleri ile bütünleşmek konusunda gerekli çaba sarf etmedikleri ortak argüman olmuştur.⁴⁸⁹ Aynı zamanda Varşova'nın Doğu Politikası ve Avrupa Politikasının karşılıklı çıktıları olduğu gerçeği ile hareket edilmeye başlanmıştır. AB içinde daha güçlü bir pozisyona sahip olmak Polonya'ya Avrupa'nın doğusunda daha aktif olarak hareket etmek imkanı sunacaktır. Buna karşılık Polonya'nın Doğu Politikasının giderek daha esnek bir hal alması ise, Polonya'nın AB içindeki politik inandırıcılığını da güçlendirecek bir aygıt olarak görülmüştür.⁴⁹⁰

Özellikle Polonya'da yaşanan hükümet değişikliği ve de Donald Tusk ile Polonya siyasetine gelen Avrupa yanlısı ve Rusya ile uzlaşmadan yana tutum bu yakınlaşmanın ilk unsurlarından biri olmuştur.⁴⁹¹ Varşova'nın Doğu Politikasında yaşanan dönüşüm bu hali ile Almanya-Polonya işbirliği açısından farklı bir önem arz etmiştir. Çünkü ortaya çıkan yeni görüşe göre Almanya, Polonya için Rusya

⁴⁸⁹ Piotr Buras, "Deutschland und Polen Ein partnerschaft für Europa", Konrad Adenauer Stiftung, Warschau, 2013, s.37.

⁴⁹⁰ Agnieszka Lada, "Rußland heute und morgen- Meinungen Deutscher und Polnischer Experten", **Institut für Öffentlichen Angelegenheiten**, Warschau, 2010, s.31.

⁴⁹¹ Donald Tusk'un Aralık 2007 tarihinde ilk yurtdışı gezisini Moskova'ya gerçekleştirmesi (Kiev den önce) uzlaşma yanlısı bu iradenin ilk işareti olmuştur. Yine Danzing de gerçekleştirilen II .Dünya Savaşının bitiminin 70.yılı kutlamalarına Vladimir Putin'in davet edilmesi ve burada Polonya-Rusya işbirliğine değinilmesi bunu teyit etmiştir. Polonya'nın Rusya politikasında yaşanan bu önemli dönüşümde Barak Obama ile beraber ABD'nin yeni bir Avrupa ve Rusya politikasından yana olması ve yine Polonya için AB içinde önemli birer ortak olan Fransa ve Almanya'nın Rusya ile stratejik ortaklıktan yana olmaları etkili olmuştur.

Ayrıntı için bkz. Cwiek Karpowicz, "Reset in den Beziehungen zu Russland", **Polski Przegląd Dyplomatyczny** Nr:3, Warschau, 2011, s.73-84.

politikasında (tüm olumsuzluklara rağmen) bir rakip ve engel değil önemli bir ortağa dönüşmüştür. Nitekim Polonya diplomatik çevrelerinde kabul gören, *”Ancak Berlin ile işbirliği yaptığımızda AB’nin Rusya ile ilişkilerine belli bir tesir etme gücüne sahip olabiliriz”*⁴⁹² şeklindeki açıklama bu yöndeki görüşü teyit etmektedir.

İki tarafın bu alanda ortaya koydukları işbirliği bunu desteklemektedir. Alman ve Polonya Dışişleri Bakanlarının Ekim 2010 tarihinde birlikte gerçekleştirdikleri (sonu bir fiyasko olarak değerlendirilen) Minsk ziyareti buna örnek teşkil etmiştir.⁴⁹³ Yine 2010 yılı Kasımında iki Devlet Dışişleri Bakanları AB’nin Rusya ilişkilerine ilişkin ortak bir bildiri yayınlamışlardır. Bunu da Mart 2012 tarihinde “İnternational Herald Tribune” gazetesinde Alman, Polonya, Çek, İngiltere ve İsveç Dışişleri Bakanlarının AB’nin Ukrayna politikasına ilişkin ortak görüşünün yayınlanması izlemiştir.

Ukrayna’da 2011 yılındaki başkanlık seçimleri sonrasında demokratik gelişme konusunda geri adım atılırken, aynı şekilde Beyaz Rusya da diktatör rejimin izleri daha belirgin hale gelmiştir. Yine Gürcistan Devlet Başkanı Saakaschvili’nin vaat ettiği demokratik atılımı gerçekleştiremediği gibi, Moldova da çok büyük umut kaynağı olamamıştır. Hatta buna bağlı olarak yükselen düşünce Polonya ve AB’nin bölgenin demokratikleşmesi için harcadığı çabanın yetersiz olduğu hatta abartıldığı yönünde olmuştur.

Polonya’nın doğu politikasında dönüşümü beraberinde getiren bir başka neden Vladimir Putin’in Devlet Başkanı seçilmesi ve buna bağlı olarak giderek keskin bir hal alan iç politik ve muhalefet karşıtı tutum olmuştur. Bu gelişme Almanya’nın Doğu Politikasının da Alman kamuoyunda yeniden tartışılmasını beraberinde getirmiştir.

Dimitri Medwedew’in 2008 yılında Devlet Başkanlığına seçimi ve buna bağlı olarak hukuk devleti, liberalleşme ve modernleşme konusunda önemli vaatlerde bulunması Almanya’da büyük bir umut ile karşılanmıştır. Dönemin CDU/CSU- SPD

⁴⁹² Piotr Buras, age., s.32.

⁴⁹³ İki Dışişleri Bakanı burada Beyaz Rusya Devlet Başkanı Alexander Lukaschenko ile fikir alışverişinde bulunmuşlar ve de Beyaz Rusya’ya seçimlerin demokratik kurallar çerçevesinde yapılması karşılığında 3 milyar Euro değerinde mali destekte bulunmayı vaat etmişlerdir.

Koalisyonu bu yönde farklı bir tutum içinde olmasına rağmen⁴⁹⁴Rusya ile ilişkilerin geliştirilmesi ve bu şekilde Batı demokrasileri ve ekonomileri örnek alınarak Rusya'nın dönüşümünün desteklenmesi öne çıkan düşüncesi olmuştur.

Yaygın görüş, Almanya'nın tüm imkanları değerlendirerek ve bunları başarılı bir doğu politikasına taşımak durumunda olduğudur. Nitekim henüz Medvedev'in Devlet Başkanlığına seçilmesi öncesinde Alman Dışişleri Bakanı Frank Walter Steinmeier, karşılıklı işbirliği ve **“İç içe geçerek dönüşüm”** stratejisi ile Rusya'da kalıcı demokratik reformların gelişmesi için gerekli girişi başlatmıştır. Medvedev'in seçilmesinden bir yıl sonra bu strateji **“Modernleşme Ortaklığına”** dönüşürken Almanya-Rusya işbirliği enerji, sağlık, bilim, eğitim politikasını içeren geniş bir düzleme taşınmıştır. Bu şekilde Alman-Rusya ilişkilerine uzun yıllardan beri var olan ekonomik ve ticari işbirliğinin ötesinde bir anlam kazandırılmaya çalışılmıştır. Almanya'nın Rusya ile ilişkilerinin bir parçası da 2010 yılında Meseberg İnisiyatifi olarak adlandırılan girişimler sonucunda Almanya'nın Rusya'yı Transdinyester meselesinin çözümüne ikna etmesi olmuştur. Bu şekilde Almanya, Rusya ve Doğu Ortaklığı üyesi Moldova arasında, Avrupa'nın doğusunda yer alan olan bu meselenin çözümüne soyunmuş olur. Aynı zamanda da bu şekilde oluşacak yakınlaşma vasıtası ile Rusya ile AB'nin Avrupa güvenlik politikasında işbirliğine gitmesi için yol açılması öngörülmüştür.⁴⁹⁵ Bu girişim amacına ulaşmamıştır ve nedeni Almanya'nın Rusya'ya yönelik tutumunun değişmesi değil, Rusya'nın kendisinin değişmiş olmasıdır. Ama bunun ötesinde Almanya'nın artık doğu Avrupa politikasında daha etkin olmak istediğini de göstermiştir.

2.1.7.4. Ortak bir Stratejinin Geliştirilmesi için Getirilen Öneriler:

Ortak bir Doğu Politikasının inşası konusunda Almanya ve Polonya arasındaki yakınlaşma tüm girişimlere rağmen tam olarak gerçekleşememiştir. Alman politik ve

⁴⁹⁴ Dışişleri Bakanlığı, Medvedev Rusya'sı ile daha sıkı bir işbirliğinden yana iken Şansölyelik bu yeni Rusya politikasına daha mesafeli yaklaşmıştır. Başka bir ifade ile SPD kontrolünde olan Dışişleri Bakanlığı ortak değer ve Avrupa kimliği düşüncesi çerçevesinde modernleşme ortaklığına dayalı bir işbirliğinden yana iken ve sosyal inşacı bir yaklaşım ile bölgenin Avrupa ile yakınlaşmasından yana iken, CDU/CSU kontrolünde olan ve daha pragmatist bir tutum içinde olan Başbakanlık bu yaklaşıma şüphe ile bakmıştır.

⁴⁹⁵ Almanya ve Rusya ilişkilerinin Doğu Politikasına yansımaları konusundaki ayrıntılara izleyen bölümde değinilecektir.

diplomatik çevrelerin büyük bir kısmı bugüne dek izlenen Doğu Politikası stratejisinin tümünden bir düzeltme gerektiği görüşündedir.

Almanya ne 1989/91 sonrasında (yeniden birleşme dönemi) ne de 2004 ve 2007 sonrasında (AB Doğu Genişlemesi) , Avrupa'nın merkezinde yer alan bir ülke olarak, yeni konumunu tam olarak algılayamamakla eleştirilmektedir.⁴⁹⁶ Oluşan ikili ve çok taraflı işbirliği imkanı Alman çıkarlarını dikkate alan kalıcı, uzun vadeli bir Avrupa stratejisine dönüştürülemedi. Bunun yerine oluşan politikalar daha çok kısa vadeli, etkin olmayan bir özellik sergilemişlerdir. Oysa Almanya'nın yapması gereken Doğu Ortaklığına daha fazla yoğunlaşmak olmalıdır. Bu şekilde bu stratejileri ulusal boyuta taşıyarak Avrupa politikası ile ulusal çıkarları arasında uyum sağlayabilir.⁴⁹⁷

NATO ve AB üyesi olarak Almanya'nın Doğu Ortaklığı üyesi ülkelerle daha lider bir dış politika izleyebilmesi için farklı perspektiflerin, düşünce yapılarının ve pozisyonların dikkate alınması gerekmektedir. Değerler tarafından yönlendirilen bir demokrasi ve çıkarlara dayalı ekonomik teşvikler arasındaki ikilem ne real politik bir analiz değerine sahiptir, ne de etkili bir politikanın ön koşulu olabilmektedir.⁴⁹⁸ Değerler ve çıkarlar bir madalyonun iki yüzüdürler. Hukuk devletinin teşviki, şeffaflık, rüşvetin giderilmesi, açık Pazar ve ekonomik bütünleşme, politik ve ekonomik istikrara yönelik iradenin bir eseridir. Bu aynı zamanda beraberinde demokrasinin gelişimi, çoğulculuk, insan haklarına saygıyı getirecektir. Bir toplum bu temellere dayanan bir değerler bütünü yaratmayı başarılabildiyse bu onun uzun vadede istikrara kavuşmasına hizmet edebilecektir. Bu her şeyden önce batı demokrasilerinin tecrübelerinin bir sonucudur.

Bu nedenle Şubat 2012 tarihinde Alman Politika uzmanlarından ve siyasilere oluşan bir komite⁴⁹⁹ Doğu Ortaklığına ilişkin bir memorandum yayınlamışlardır. *"Doğu Ortaklığı AB Dış Politikasında bir enstrüman ötesinde anlam ifade etmektedir"* şeklinde özetlenen memorandumda bölgenin istikrar ve demokrasiye

⁴⁹⁶ Irene Hahn, Gereon Schuch, age., s.3.

⁴⁹⁷ Piotr Burasage.,s.32.

⁴⁹⁸ Kristy Raik, *"Between Conditionality and Engagement, "Revisiting the EU's Democracy Promotion in the Eastern Neighbourhood"*, FIIA Briefing Paper, Nr: 80, April, 2011, s.3-8.

⁴⁹⁹ Rita Süßmuth, Günther Verheugen, Marcus Meckel, Rainer Steenbock.

kavuşmasının Avrupa çıkarları kadar Alman çıkarları ile de örtüştüğü ifade edilmiştir. Buna rağmen Avrupa mali ve parasal krizine fazlasıyla gömülmüş olan Alman dış politikasının Doğu Ortaklığı konusunda yeterince sorumluluk taşımadığı, pasif bir tutum içinde olduğu belirtilmiştir. Söz konusu stratejinin en büyük eksikliğinin hedefsizlik, stratejik düşünme, konsantrasyon, uyum eksikliği, tutarsızlık olduğu eklenmiştir.⁵⁰⁰

Burada ortaya konan görüş, Almanya ve AB'nin Avrupa'nın doğu sınırındaki ülkelerin AB ile bütünleşmesine engel olmak yerine ona destek verilmesi gerektiğidir. Bu nedenle de başta vize muafiyeti olmak üzere bölgeye özgü çözüm yollarının geliştirilmesi gerekmektedir. Memoranduma imza atanlar, bölge ile serbest ticaret antlaşmasının yapılması ve de Polonya ile sıkı bir işbirliğinde bulunma çağrısında bulunmuşlardır.⁵⁰¹ Alman siyasi çevrelerinde söz konusu memorandum derin izler bırakırken, tüm olumlu gelişmelere rağmen memorandum 2012 yılında gerçekleşen Ukrayna'nın Dünya Şampiyonası ev sahipliğinin boykotunun gölgesinde kalmış ve beklenen misyonu yerine getirememiştir.

Rusya Politikasında Alman ve Polonya diyalogu belli bir yakınlaşmaya varmıştır. Ancak bu ne ikili ilişkilerde var olan farklı çıkar algısı, ne de Varşova Yönetiminin Berlin'in Moskova politikasına yönelik genel endişelerini tümüyle bertaraf edecek güce henüz varmamıştır. Özellikle Alman Rheinmetall Firmasının Rus Ordusu için, Nischi Nowograd'da bir "Eğitim Merkezi" inşasını üstlenmiş olması,⁵⁰² Polonya da Almanya'nın Doğu Politikasında Rusya'nın hala ayrıcalıklı bir konumunun devam ettiği düşüncesinin oluşmasına sebep vermiştir.

Yine aynı zamanda Rusya'nın, Polonya sınırları içinde kurulması öngörülen füze savunma sistemi nedeniyle takındığı tutum, Almanya'nın buna kayıtsız kalması da belli bir hayal kırıklığına sebep olmuştur. Özellikle de Almanya ve Polonya arasında önemli işbirliği projesi olan Baltık Doğalgaz Boru hattı ile bu tutum daha da eleştirel

⁵⁰⁰ Juri Durkot, "Die Östliche Partnerschaft ein mühsamer prozess mit offenem Ergebnis", (çevrimiçi) <https://www.boell.de/de/navigation/europa-transatlantik-oestliche-partnerschaft-ukraine-10102.html>, 20.03.2014

⁵⁰¹ "Deutsche Aussenpolitik und die Ostpartnerschaft", **Standpunkt der Experten gruppe Ostpartnerschaft**, DGAP-Standpunkt, Februar, Berlin, 2012, s.12.

⁵⁰² "Rheinmetall AG baut Übungszentrum für Russische Soldaten mit", (çevrimiçi) http://de.ria.ru/security_and_military/20120221/262733282.html, 20.03.2014.

bir hal almıştır. Almanya Doğalgaza bağlı olarak giderek Rusya'ya daha bağımlı hale gelirken bu Polonya'da ciddi endişelere sebep olmuştur.

Bu nedenle Almanya-Polonya'nın, AB'nin Rusya politikası ve Doğu Avrupa politikasına ortak bir katkıdan söz etmek henüz mümkün değildir. Bu tür bir işbirliği öncelikli olarak Varşova-Berlin arasındaki ikili meselelerin ve kaygıların aşılmasına bağlı olarak şekillenebilir. Doğu Ortaklığı çerçevesinde oluşturulacak işbirliği bu anlamda sadece önemli bir adım niteliğinde olacaktır. Bu nedenle Berlin ve Varşova'nın AB'nin Komşuluk Politikasının dayandığı "Koşulluluk Prensibine" yönelik tartışmaları dikkate almak durumundadır.⁵⁰³ Bu soru özellikle Arap Baharı sonrasında giderek daha fazla anlam kazanmış ve AB Komşuluk Politikasının tümünün gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Başka bir ifadeyle, demokratik dönüşümler konusunda önemli adımlar atan ülkeler için 2011 Baharında AB tarafından geliştirilen, bir tür ödüllendirme prensibi olan **"more for more"** prensibinin tartışılmasına sebep olmuştur. Alman Yeşiller Partisinden Rainer Steinhilber'a göre **"more for more"** prensibinin gerektirdiği kölece itaat mekanizması, Doğu Avrupa ülkeleri ile gerçekçi bir müzakere sürecine zarar vermektedir.⁵⁰⁴ Derken bir şekilde hükümetin pragmatist yaklaşımını ve bunun şekillendirdiği dış politik söylemi eleştirmektedir. Yine Almanya-Polonya Araştırmaları Merkezinden, Kopernikus Grubunun araştırmalarına göre, AB'nin tek taraflı koşullar ileri sürerek bir şekilde baskı uygulaması, başta Ukrayna olmak üzere bölge ülkelerinde yaygın bir marjinalleşmeye ve Avrupa karşıtı tutuma sebep olacaktır.⁵⁰⁵

Almanya'nın Doğu Ortaklığında öncelikli bir konuma gelebilmesi için şu öneriler ileri sürülmektedir:

Almanya AB'nin doğu politikasında Polonya ile daha sıkı bir işbirliği ortaya koymak zorundadır. Çünkü Polonya ve Almanya'ya bu konuda önemli bir sorumluluk düşmektedir. Almanya ve Polonya çıkarlarının iç içe geçmesi önemli bir sinerji

⁵⁰³ Kristy Raik, age., s.5.,

⁵⁰⁴ "Die Östliche Partnerschaft als Priorität begreifen", (çevrimiçi) <https://dgap.org/de/node/20482>, 23.03.2014.

⁵⁰⁵ "Die Ukraine-Strategischer Partner", **Arbeitspapier**, Nr:22, November 2012.

yaratacaktır. Her iki devlet etkin bir politik ve ekonomik güç sahibidirler. Bu nedenle iki devlet birlikte gerçekleştirilebilir stratejiler ortaya koyabilir ve bunları bölgede daha etkili bir AB dış politikasının oluşumuna sunabilirler.

Almanya ekonomik nedenlerden ötürü Rusya ile yakından ilgilidir ancak buna rağmen Doğu Ortaklığı ülkelerini içeren bütüncül bir çıkar algısı ortaya koyamamıştır. Polonya ise bu ülkelerle öncelikli olarak güvenlik kaygılarından kaynaklanan bir çıkar içindedir. Ancak aynı zamanda da Rusya ile de gergin ilişkilerin uyumlu bir hale sokmak için çaba sarf etmektedir. Rusya, Doğu Ortaklığı üyesi değildir ancak AB'nin komşuluk politikası kapsamında uzlaşmak durumunda olduğu bir aktördür. Bu da Almanya Polonya yakınlaşmasını daha da anlamlı kılmaktadır.

Demokratik ve hukuk devleti reformlarının işbirliğinin koşulu olması gözden geçirilmelidir. Zira bunlar real-politik anlamda çok tutarlı değildirler. Bu tür koşullar demokratik dönüşümlerini henüz tamamlayamamış olan ülkeler ile işbirliği için araç değil, amaçtırlar. Politik koşullar çok kere tek taraflı olarak talep edildiklerinde giderek karşı tarafın güvenini sarsmaktadırlar. Muhatap ülkeler kendilerine yönelik bir çifte standart uygulandığı hissine kapılmaktadırlar.⁵⁰⁶ Demokrasi ihraç edilmez onun yerine işbirliği ile inşa edilebilir. Tarihi, kültürel, politik ve ekonomik gerekçeler ile geliştirecek olan demokratik bir sistem hukuka saygılı, katılımcı ve şeffaf olmalı ve yurttaşlarının beklentilere cevap vermelidir. Bu nedenle Almanya ve AB bir yargıç olarak hareket etmek yerine politik konseptlere ilişkin özerk talepleri dikkate alan bir tavır sergilemek durumundadırlar.

Almanya ve AB, Doğu Ortaklığı bünyesindeki heterojen aktör yapılarına karşı daha hassas olmalıdır. Buradaki **“kara kutular”** açılmalı, farklı yerel, bölgesel, ekonomik, politik ve sivil toplum aktörleri ile dengeli, sürekli, tutarlı işbirlikleri ortaya konmalıdır. Tecrübeler, değişen güç ilişkilerinin etki kaybına sebep olacağını ve bunun politik topluluk ile uzlaşmayı uzun vadede zorlu hale getireceğini ortaya koymuştur. Bu nedenle hakim elitlere fazlasıyla odaklanma ve sivil toplumun dikkate

⁵⁰⁶ AB Komisyonun son dönemlerde öne çıkan *“more for more”* sloganı buna örnektir ve özellikle kendilerine tam üyelik vaat edilmeyen ülkelerde derin bir hayal kırıklığına sebep olmaktadır.

alınmaması demokratik gelişime engel teşkil edecektir. Taraflar Doğu Ortaklığı çerçevesinde bu gerçeği göz önünde bulundurarak işbirliğini geliştirmelidirler.

Doğu Ortaklığı üyeleri ve Rusya ile serbest ticaret bölgesinin geliştirilmesi her iki tarafın da çıkarına olacaktır. Alman ekonomisi ticari engel ve kısıtlamaların aşılmasına bağlı olarak büyük oranda yarar sağlayacaktır. AB, Doğu Ortaklığı üyelerinden hukuki müktesebatını- “acquis communautaire” benimsemesini beklemektedir. AB ve Almanya bu ülkeleri yalnızca potansiyel tüketicilerin yer aldığı birer kar unsuru, pazar olarak algılamamalıdır. Bunun yerine bu ülke ürünlerinin AB içine ihraç edilmesinin önü açılmalıdır. Oluşacak ithalat/ihracat AB ve Almanya ekonomisi için bir tehdit olarak algılanmamalıdır. Tam tersine bu ülkelerin ihracatlarında ortaya çıkan artış onların ortalama refahına ve modernleşmelerine olumlu katkı sağlayacak ve bu uzun vadede demokrasi ve insan haklarının gelişiminin önünü açacaktır. Örneğin Moldova ile serbest ticaret antlaşmasının imzalanması uzun süreli bir çatışma konusu olan “Transdinyester Meselesinin” çözümünde en az Almanya inisiyatifi olan Meseberg Görüşmelerinde ortaya konan çözümler kadar, etkin bir çözüm aracı olabilir. Bu tür bir ticaret antlaşması getireceği ekonomik gelişmeler Transdinyester de yer alan Avrupa yanlısı siyasi elitlere güç kazandıracaktır.

Vize yükümlülüğünün esnekleştirilmesi Avrupa ve Almanya’nın ekonomik çıkarlarına hizmet edecektir. “Alman Doğu Ekonomik Komitesi” bu yönde desteğini ortaya koymuş ve öneriler getirmiştir. Sınır aşan değişim programlar sivil toplum gelişimini ve de bölge ülkelerinin transformasyon sürecine olumlu katkı sağlayacaktır. Buna rağmen Federal Hükümet bölge ile bu yönde kısıtlı bir ilişki içinde olmuştur bu da sürecin bütününe engel teşkil etmiştir. Vizeden arındırılmış bir bölgenin oluşturulması için tümenden bir strateji geliştirilmesi zorunludur. Doğu Ortaklığına dahil olan bölge ülkelerinin tarihi nedenlerden ötürü Rusya ile iç içe geçen ilişkileri ve buna bağlı olarak oluşan birden fazla vatandaşlık olası bir vize muafiyetini zorlamaktadır. Bu yönde özellikle Ukrayna önemli bir örnek teşkil etmektedir. Ukrayna da yaşayan Rus azınlık başta olmak üzere çifte vatandaşlık taşıyan kesimin varlığı olası bir vize muafiyetinin uygulanmasını pratikte zorlamakta ve beraberinde ciddi politik tartışmalara sebep verebilir. Bu nedenle AB üyesi

devletlerin tek tek bölgeye yönelik kısıtlamaları göz önünde bulundurularak bölge için bölgeye özgü çözümler getirmesi gerekmektedir.

2.1.7.5. Ortak Bir Doğu Politikasının İnşasında Ukrayna Unsuru

Almanya ve Polonya'nın ortak bir doğu politikası oluşturmaları gerekliliğini ortaya koyan bir olgu da Ukrayna meselesidir. Özellikle Ukrayna da 2013 Kasımında, Janukoviç'in AB ile bir Ortaklık Sözleşmesini reddetmesi ve buna bağlı olarak yaşanan kargaşa bunu daha da öne çıkartmıştır. Başka bir ifade ile Ukrayna'nın Polonya ve Almanya için ne denli önemli olduğunu bir kere daha göstermiştir. Polonya başından beri Ukrayna'nın AB ile yaklaşma senaryosunun motorlarından biri olmuştur. Bu hali ile de diyebiliriz ki nasıl ki Almanya ulusal çıkarları çerçevesinde başta Polonya olmak üzere MDA ülkelerinin dönüşüm ve AB üyelik sürecine destek verdiyse, bugün benzer bir pozisyon Polonya ve Ukrayna ilişkilerinde de karşımıza çıkmaktadır. Ancak özellikle Rusya'nın da bu ilişkilerde önemli bir aktör oluşu, Almanya'nın da meselenin dışında kalmamasını da beraberinde getirmektedir.

Aslında Polonya daha Sovyet döneminde Ukrayna'nın egemenliği için destek vermiş ve adeta "Solidarnosc" hareketinin bölgede de etkin olması, Sovyet hegemonyasının kırılması için girişimde bulunmuştur. Aynı şekilde 2004 yılında yaşanan "Turuncu Devrim" yine geniş anlamda Varşova tarafından destek bulmuştur. Hatta dönemin Polonya Devlet Başkanı Alexander Kwasnieewski o dönemde hükümet ve göstericiler arasında arabuluculuk yapmıştır. Polonya'nın Ukrayna'ya verdiği önemi tamamlayan asıl olgu, 2008 yılında İsveç ile birlikte AB üyesi diğer devletleri AB çatısı altında "Doğu Ortaklığı" programını hayata geçirmeyi ikna etmesi olmuştur. Doğu Ortaklığı, bölge ülkelerinin Avrupa ile bütünleşmesi kadar, başta Polonya olmak üzere AB sınırının doğusundaki ülkelere önemli bir katkı sağlayacaktır. Her şeyden önce pek çok bölgesel sorunun aşılmasında etkili olacaktır ve bu anlamda da Polonya için ayrı bir önem arz etmektedir.⁵⁰⁷

⁵⁰⁷ Annette Sach, "Östliche Partnerschaft: Die Ukraine wendet sich von der Europäischen Union ab", **Das Parlament**, Nr.48, 25.11.2013.

Bu şekilde Avrupa'nın doğusundaki devletlerin AB ile yakınlaşması, başta vize kolaylığı ve serbest ticaret antlaşmalar vasıtası ile desteklenmesi öngörülmüş, aynı zamanda bölgenin Avrupa demokratik değerleri ve hukuk devleti prensiplerini benimsemesi hedeflenmiştir. Her iki devlet Polonya ve Almanya'nın tutuklu muhalif lider Julia Timoschenko'nun serbest bırakılması konusunda verdikleri destek ve bunu adeta Ukrayna'nın AB ile yakınlaşmasının bir ön koşulu olarak görmesi de bir kere daha dış politik kararlar verilirken insan hakları olgusunda gösterilen hassasiyeti ortaya koymaktadır. Yine Angela Merkel'in, "AB ile yakınlaşmak arzusundaki her ülke insan hakları olgusuna saygılı olmak durumundadır."⁵⁰⁸ şeklindeki ifadesi de bunu desteklemektedir. Buna karşılık her ne kadar demokratik ve barışçı bir muhalefeti destekleseler bile Kiev ve Moskova ile müzakere etmeye devam edeceklerini ortaya koyması bize pragmatist bir dış politika çizgisinin sosyal inşacı düşünceler ile tamamlandığını göstermektedir.

Polonya'nın Ukrayna'ya destek verişinin nedenleri Almanya'nın Polonya'nın AB üyeliğine verdiği destek ile aynıdır. Polonya'nın arzusu yanı başında istikrarlı ve refah sahibi bir ortağın ve komşu ülkenin olmasıdır. Polonya'nın bu durumda bölge ile AB arasında transit ülke olacak olması da ona ekonomik ve ticari anlamda önemli bir katkı sağlayacaktır.⁵⁰⁹

Bu hali ile tarihi ve kültürel nedenler, ekonomik kaygılar ve de başta Rusya hegemonyası olmak üzere politik nedenler Varşova'nın bakışını etkilemekte ve Berlin de bir şekilde buna dahil edilmektedir.

2.1.7.5.1. Tarihi ve Kültürel Nedenler:

Ukrayna 1990 yılında Sovyetler Birliği içinde egemenliğini ve 24.08.1990 tarihinde de bağımsızlığını ilan etmiştir. Polonya ve Ukrayna bu tarihten itibaren yoğun olarak dönüşüm sürecinde yer almışlar ve Polonya 01.12.1991 tarihinde Ukrayna'yı tanıyan ilk devlet olmuştur. Denilebilir ki Polonya'daki Solidarnosc hareketi Sovyet

⁵⁰⁸ Götz Hausding, "Auf der Langen Bank. In Europa müssen viele Fragen dringend erklärt werden", **Das Parlament**, Nr.52, 23.11.2013.

⁵⁰⁹ Florian Kellermann, "Rückschlag für Bemühungen um Assoziierungsabkommen mit der Ukraine," (çevrimiçi) http://www.deutschlandfunk.de/reaktionen-aus-polen-auf-das-urteil-gegen-julia-timoschenko.795.de.print?dram:article_id=119639, 21.01.2014.

İmparatorluğunda derin yaralar açmış, Ukrayna'nın bağımsızlık ilanı ile de çöküş gerçekleşmiştir.⁵¹⁰ Ancak buna rağmen ilk yıllar beklenen Ukrayna-Polonya yakınlaşması gerçekleşmemiştir. Taraflar öncelikle ikili ilişkilerini yeniden geliştirmek durumunda kalmışlardır. Bunun bir sebebi, Ukrayna konusunda Lech Walesa'nın net bir tavır ortaya koyamamış olmasıdır. 05.12.1991 tarihinde Moskova TV programına “ Ostankino” verdiği bir demeçte, Michail Gorbacov'un, Sovyetlerin yeni bir federasyon olarak tasarlanması projesine destek verdiğini açıklaması, ikili ilişkilere gölge düşürmüştür, Ukrayna Polonya'yı ikili davranmakla suçlamıştır.

Buna rağmen, 18.05.1992 tarihinde Devlet Başkanları Lech Walesa ve Leonid Krawtschuk arasında iki devlet arasında, **”İyi komşuluk, Dostluk ve İşbirliği Antlaşması”** imzalanmıştır. Söz konusu bu antlaşma özellikle savaş sonrası sınırının iki tarafça kabul edilmesi, karşılıklı olarak azınlık haklarının tanınması, ortak dış politik çıkarların tespit edilmesi konularına yer vermiştir.

Alexander Kwasniewski'nin 1995 yılında Başkan seçilmesi, ikili ilişkilerde önemli bir umut olurken, 1996 yılında Ukrayna Devlet Başkanı Leonid Kutschma, Polonya inisiyatifi ile ilk defa Merkezi Avrupa Devletleri Zirvesine davet edilmiştir. Bu dönemle beraber de Polonya'nın doğu politikasının merkezinde artık Ukrayna'nın yer almakta olduğunu söyleyebiliriz.

Polonya ile Ukrayna arasında var olan güçlü tarihi ve kültürel bağ günümüz ilişkilerine de etki etmektedir. Ancak ikili ilişkilerin bir şekilde geçmişin gölgesinde de kaldığı ve bunun karşılıklı bir güven bunalımına da sebep verdiği bir gerçektir. Alexander Kwasniewski ve Leonid Kutschma her şeyden önce geçmişin ikili ilişkilere gölge düşürmesini engellemek konusunda yoğun çaba sarf etmişlerdir. Her iki devlet de II. Dünya Savaşının travmasını yaşamış ve yaralarını sarmak durumunda kalmıştır. Polonya bir şekilde hala Rusya ile Katyn Ormanı katliamının tam olarak çözülememiş olmasından kaynaklanan sorunlar yaşamaktadır. Öte taraftan ise gerek II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan Polonya-Ukrayna Çatışması, gerekse Jalta Konferansı kararları ile Polonya'nın batı sınırlarının Oder Neisse

⁵¹⁰ Bohdan Hud, “Das Ukrainisch-Polnische Verhältnis”, **Aus Politik und Zeitgeschichte**, Nr. 8-9/2007, 19.02. 2007, s.37.

Nehrine kaydırılması, Doğu Polonya topraklarının Sovyet Yönetimine dahil olması hala bir takım tartışmaları günümüze taşımıştır.

II. Dünya Savaşından önce günümüz Batı Ukrayna'sında yer alan toprakların büyük bir kısmı Polonya'nın doğu topraklarını oluşturmaktaydı ve savaşın son bulması ve Jalta Konferansı ile yeni sınırların çizilmesi, önemli bir göç ve mülteci meselesini beraberinde getirmiştir. Polonya nezdinde bu gelişmenin temeli, Moskova'nın Jalta Konferansında tespit edilen savaş sonrası yeni Avrupa düzenini, meydan okuyan bir şekilde idealleştirme çabasında yatmaktadır.⁵¹¹

Pek çok Polonyalı doğu topraklarını terk etmek durumunda kalıp, sürgüne uğrarken Ukraynalılar da zorla yeni topraklara yerleştirilmiştir. Bu da tarihten kaynaklanan bu travmanın bir şekilde varlığını sürdürmesine, karşılıklı ön yargıların beslenmesine sebep olmuştur.

Özellikle 1943/44 yıllarında yaşanan Galiçya ve Volhynia olayları/katliamlarının⁵¹² sebep verdiği travmayı azaltmak maksatlı tarafların imzaladıkları 1997 tarihli **“Karşılıklı Af ve Uzlaşma Belgesi”** bu konuda önemli bir girişim olmuştur.

Bugün Polonya yönetimi bu konuda çok daha ileri adımlar atmakta ve karşılıklı olarak bu “Düşman algısının “ ortadan kalkması için çaba sarf etmektedir. Almanya ve Polonya'nın geliştirdikleri ve objektif bir tarih yazımını öngören Okul Kitapları

⁵¹¹ Kai Olaf Lang, *“Polen und der Osten”*, **SWP-Aktuell**, , Mai-2005, Berlin, Stiftung Wissenschaft und Politik, s.22,

⁵¹²Ukrayna'nın batı topraklarını oluşturan bölgenin savaş sonrasında da Polonya'ya katılmasını talep eden sürgündeki Polonya hükümetine bir tepki olarak 1943/44 yıllarında yaşanan bu olaylarda Ukrayna ve Polonya karşılıklı olarak ciddi kayıplar vermiştir. Bölgenin Polonya'ya katılımını engellemek maksatlı olarak ilk dönemlerde Polonya kökenlilere uygulanan asimilasyon politikası fayda etmeyince, bölge halkının da desteği ile Polonyalı köylü ve toprak sahiplerinin mallarına el konmuş, ciddi saldırılar gerçekleşmiş, olaylar Polonya karşıtı bir aksiyona dönüşmüştür. Polonyalıların kurduğu “Polonya Yurt Ordusunun” olaylara tepki olarak Ukraynalılara saldırması ile de olaylar kontrolden çıkmış tam olarak bir Polonya-Ukrayna çatışması ve kırımına dönüşmüştür. Bir takım Ukraynalı uzmanlar olayların Sovyet Gizli servisince tertiplendiği yönündedir. Her iki taraf ordusunda yer alan Sovyet unsurları buna kanıt olarak sunulurken bu tür bir Polonya Ukrayna çatışması vasıtası ile Moskova'nın bölgede ikili ilişkilere zarar vermek istendiği iddia edilmiştir. Hatta Almanların da bu çatışmayı desteklediği bu şekilde partizanların güç kaybına uğramasının öngörüldüğü ileri sürülmektedir. Özetle Polonyalılar ve Ukraynalılar bu kardeş kavgasını girişmek suretiyle kendilerine yönelik bir tehdit (Sovyet) görmezden gelerek onun çıkarına hizmet etmiş adeta kucağına itilmişlerdir, savı hakimdir.

Ayrıntı için Bakınız:, Bohdan Hud, age., s.39,

Bohdan Osadczuk, *“Modell der Versöhnung.Polnisch-Ukrainischer und Deutsch Polnischer Dialog im Vergleich,”* (çevrimiçi) http://www.dpg-brandenburg.de/nr_12_13/osadcz, 29.01.2014.

Komisyonu örnek alınarak Polonya ve Ukrayna da buna benzer bir komisyon oluşturmuş ve geçmişten kaynaklanan ön yargılar okul kitaplarından çıkartılmıştır. Başka bir ifade ile kolektif hafızaya sahip çıkılarak ancak objektif davranılarak ortak bir tarih sorumluluğu ile hareket edilmiştir. Burada asıl amacın ikili ilişkilerin bir kere daha önceki dönemde olduğu gibi bir üçüncü bir tarafın (Rusya) çıkarına uyacak şekilde zarar görmesini engellemektir. Yine 2000 yılında, Almanya-Polonya arasında oluşturulan Frankfurt/Oder “Viadrina” Üniversitesi örneğinden yola çıkılarak, Lemberg’de Ukrayna-Polonya Üniversiteler Kurulu oluşturulmuş, bu şekilde yeni nesiller arasında uzlaşma zemini yaratılmak istenmiştir.

Bu da, Polonya’nın Almanya ile yaşadığı II. Dünya Savaşını uzantısı olan meselelere belli bir atıfta bulunmaktadır. Bu nedenle Polonya-Almanya uzlaşması, Polonya-Ukrayna yakınlaşması için bir model olabilmektedir. Başka bir ifade ile bu tecrübe tarafların birbirine yakınlaşması ve de ortak bir düşman algısı/tehdidine karşı birlikte hareket etmek güdüsünü geliştirebilir. Polonya ve Ukrayna’nın ilk yıllarda Almanya-Fransa Diyalogunu örnek aldıklarını ancak başarısız olduklarını ileri süren görüşe göre bunun sebebi, “Almanya-Fransa Diyalogu, Adenauer ve de Gaule tarafından geliştirilmiş olan, gelecekteki birleşmiş Avrupa vizyonu idi. Bu modelin başarılı olabilmesi için tarafların öncelikle bir gelecek vizyonuna sahip çıkmaları gerekmektedir”⁵¹³

Bu nedenle Polonya bugün tarihi bir sorumluluk ile Ukrayna’nın Avrupa ile bütünleşmesine tam destek vermektedir. Almanya da hem bölgede önemli bir güç hem sahip olduğu tecrübeler vasıtası ile bu sürece önemli bir katkı sağlamaktadır. Bir tarafta ulusal çıkarları gereği pragmatist güdüler sergilerken, diğer taraftan da bölgenin Avrupa ve Rusya arasında sıkışmaması için de insani ve demokratik güdüler ile hareket ederek bölgenin yeniden inşasında dengeleyici bir rol oynamaktadır. Bu şekilde de dış politikasında, insani değerlerin giderek yok olmakta

⁵¹³ Bohdan Osadczuk, age.

olduğu ve bunun yerini rakamlar aldığı yönündeki eleştirileri haksız çıkarmaktadır.⁵¹⁴

2.1.7.5.2. Ekonomik Unsurlar:

Polonya aynı zamanda ekonomik neden ve kaygılar ile de Ukrayna'daki demokratikleşmeyi destekleyen bir aktördür. Günümüzde pek çok Ukrayna vatandaşının Polonya istihdam piyasasında yer alıyor olması, Ukrayna da olası bir ekonomik ve siyasal kriz ile yoğun bir göç dalgasının Polonya'ya yönelebileceği ihtimali Varşova'nın istikrarını tehdit eden bir unsurdur. Bu nedenle Polonya için başta Almanya olmak üzere komşuları ve de AB ile sıkı bir işbirliği içinde olmak ve bu şekilde Ukrayna'nın Avrupa dışında tutulmaması son derece önemlidir. Bu her şeyden önce Polonya'nın artık AB'nin doğu sınırı olmak istememesi demektir. Geçmişte Almanya doğu genişlemesine destek verirken benzer kaygılar ile hareket ettiği düşünülecek olursa, Varşova yönetiminin bu endişesi daha net olarak anlaşılacaktır.

Başka bir ifade ile, nasıl ki Almanya doğu genişlemesi öncesinde AB'nin doğu sınırı olmanın sıkıntısı ile hareket edip, bölgenin Avrupa ile bütünleşmesini hem kendi hem de Avrupa istikrarının bir ön koşulu olarak gördüyse, bugün Polonya'nın da benzer ekonomik/politik ve güvenlik kaygıları ile hareket ettiğini söyleyebiliriz. Polonya bugün Ukrayna'nın AB üyeliğine geçmişte Almanya'nın Polonya'ya verdiği benzer desteği vermektedir diyebiliriz. Bu gerçek de Polonya nezdinde Ukrayna'nın önemini artırmaktadır. Ama aynı zamanda bölgenin Avrupa dışında kalmaması için hem insan hakları ve demokratik gerekçeler ile, hem de ekonomik ve siyasal çıkarlarını da gözeterek hareket eden Almanya ile ortak bir doğu politikası geliştirmenin önemini de ortaya koymaktadır.

Nitekim ekonomik kaygılar ile de hareket eden Polonya için Ukrayna'nın istikrarı kendi istikrarı ile yakından ilgilidir. Doğu Pazarının potansiyelinden yararlanmak isteyen Varşova için bölge son derece önemlidir. Bu nedenle Ukrayna ile AB arasında imzalanacak olan bir “Serbest Ticaret Antlaşması” iki ülke arası işbirliğine

⁵¹⁴ Bohdan Osadczuk, age.

de önemli bir katkı sağlayacaktır. Bu şekilde Polonyalı yatırımcılar Ukrayna da daha rahat hareket edebilecekleri gibi, Ukraynalı iş görenler de Polonya istihdam pazarına da daha rahat girebileceklerdir.⁵¹⁵ Bu hali ile Varşova için pragmatist bir yaklaşım söz konusu olmaktadır. Ukrayna hükümetleri ile yakın bir ilişki teşvik edilmekte ve ekonomik ortaklığının amacına ulaşması için çaba sarf edilmektedir. Dahası bu pragmatist yaklaşım AB çatısına taşınmaya çalışılmaktadır. Hatta bu maksatla Polonya'lı uzmanlarca, Rusya ve Ukrayna tarafından, Polonya etine yönelik, uygulanan ambargoya rağmen, AB çatısı altında Ukrayna ile bir Ortaklık ve İşbirliği Antlaşmasının imzalanması teşvik edilmiştir.⁵¹⁶

2.1.7.5.3. Rusya Faktörü:

Ukrayna stratejik bir ortak ve Rusya karşısında bir karşı denge olarak adeta Polonya'nın jeopolitiğinde bir anahtar rol teşkil etmektedir. Aynı zamanda Avrupa'nın doğusunda oluşabilecek yeni jeopolitik Ukrayna'nın Batı ile bütünleşmesi ile yakından ilgilidir. Bu nedenle Ukrayna'da yaşanan her tür gelişme son dönemde adeta Polonya da yakın takibe alınmıştır. Polonya'nın asıl endişesi Ukrayna'nın tekrar Rusya'nın etkisine girebileceği ve bu etki sahasının yayılarak Polonya'yı da içine alabileceğidir.

Bu nedenle Varşova yönetiminin temel hedefi Ukrayna'yı Rusya'nın etkinlik sahasından çıkartmak ve AB ile NATO ile bütünleştirmek olmuştur. Polonya'nın da etkin olarak destek verdiği **“Turuncu Devrim”** bu anlamda adeta Varşova'nın dış politik bir başarısı olmuştur.⁵¹⁷ Çünkü dönüşümünü gerçekleştirmiş, Euro-Atlantik yapıya dahil olmuş, bu şekilde de Rusya'nın baskın karakterini bertaraf etmeyi başarak jeopolitik anlamda Avrupa'nın doğusunu yeniden inşasını sağlayabilmiş bir Ukrayna, Polonya'nın yanı başında görmek istediği yegane komşu ve ortaktır. Bu

⁵¹⁵ Florian Kellermann, “Rückschlag für Bemühungen um Assozierungssabkommen mit der Ukraine”, (çevrimiçi) http://www.deutschlandfunk.de/reaktionen-aus-polen-auf-das-urteil-gegen-julia-timoschenko.795.de.print?dram:article_id=119639, 21.01.2014.

⁵¹⁶ Elzbieta Stasik, Kamil Turecki, “Polen unterstützen Europäische Ukraine”, (çevrimiçi) <http://www.dw.de/polen-unterst%C3%BCtzen-europ%C3%A4ische-ukraine/a-17287869>, 20.01.2014.

⁵¹⁷ Florian Wassenberg, “Im Osten nichts Neues: Russland in der Polischen Bedrohungsanalyse”, **Deutschland und Polen-Die Europäische und Internationale Politik**, (Hrsg.) Thomas Jäger, Daria. W.Dylia, Wiesbaden, VS Verlag Sozial Wissenschaften, 2010, s.239-259.

soğuk savaş sonrasında demokratik dönüşümünü gerçekleştirmiş olan Polonya dış politikasının “cantus firmus” olmuştur.⁵¹⁸

Rusya’nın bölgede artan etkisi konusundaki endişelere Polonya kamuoyunun geniş bir kesimi destek verirken özellikle Avrupa ve Rusya karşıtı söylemi ile öne çıkan Jaroslaw Kaczynski’nin, Adalet ve Eşitlik Partisinin (PiS) bu düşüncenin temel savunucusu olduğunu görmekteyiz.⁵¹⁹ Özellikle Devlet Başkanı Juschtschenko’nun, 2006 yılında yaşanan hükümet değişikliği ile başa gelen Viktor Janukowitsch karşısında etkinliğini kaybetmesi Varşova da derin bir endişe ile takip edilmiştir. Hatta bu gelişme adeta Ukrayna’nın Rusya yanlısı dış politikasına geri dönüş olarak görülmüştür. Her ne kadar Ukrayna, AB ile NATO’ya sırtını çevirmemiş de olsa ve **de facto** olarak ilişkisini sürdürse de aslında Rusya ile stratejik bir ortaklığın temelini çoktan atmış olur.⁵²⁰ Yine, batı yanlısı ve Polonya-Ukrayna Ortaklığının önemli savunucularından Dışişleri Bakanı Boris Tarasiuk’un görevden alınması da, Polonya nezdinde önemli bir olumsuzluk olarak görülmüştür.⁵²¹

Bu şekilde Ukrayna meselesi, dolaylı olarak Avrupa karşıtı ve Rusya karşıtlarını bir araya getirmiştir. Çünkü Kaczynski ve yandaşlarının her iki tarafa da mesafeli durmaları, ama artan Rusya etkisini kıracak bir unsur olarak AB’yi görmeleri, Ukrayna meselesinin çözümünde Avrupa, dahası Almanya’nın önemini artırmıştır. Polonya’nın bölgede etkisi artan Rusya’nın tutumunu ve tavrını eleştiren Almanya’ya yakınlaştığı söylenebilir. Başka bir ifade ile ortak kaygı ve çıkarlar iki komşu ülkenin Ukrayna politikasında ve aslında Rusya’ya karşı doğu politikasında giderek ortak bir platformda buluşması gerektiği gerçeğini ortaya koymaktadır.

İfade edildiği gibi Ukrayna’daki durum Polonya’da ciddi rahatsızlık yaratmıştır. Ukrayna Almanya’nın yanı sıra, ekonomik, politik ve demografik açıdan

⁵¹⁸ cantus firmus: fikir birliği, bütünlük. Ayrıntı için bakınız: Kai Olaf Lang, age., s.2.

⁵¹⁹ Elzbieta Stasik, Kamil Turecki, age.

⁵²⁰ Bogumil Rychlovski, “*Haltung Polens und Rußlands zuder Nato und Partnerschaft für den Frieden*”, **Deutschland Polen Rußland. Europäische Sicherheit und Zusammenarbeit der Völker**, (Hrsg.) Michal Dobroczynski) Warschau, Centrum Badam Wschodnich Uniwersytetu Warszawskiego, s.169-180,

⁵²¹ Anna Wolff Poweska, “*Die Zusammenarbeit Deutschlands, Polen und Russlands bei der Gestaltung der Zukunft Europas*”, **Deutschland Polen Rußland. Europäische Sicherheit und Zusammenarbeit der Völker**, (Hrsg. Michail Dobroczynski) Warschau, Centrum Badam Wschodnich Uniwersytetu Warszawskiego, s.113-122,

Polonya'nın en önemli ve büyük komşularından birisi durumundadır. Bu nedenle, komşularının istikrarı ve ekonomik gelişmişliğini kendi çıkarları ile örtüşür gören her ülke gibi Polonya da Ukrayna olası bir krizin yaşanmaması ve egemenliğin bir başka gücün kontrolüne geçmemesinden yanadır. Polonya açısından bakıldığında kendi sınırlarının doğusunda öne çıkan iki güç söz konusudur. Bunlardan biri Rusya diğeri de Ukrayna'dır. Bu bağlamda da Ukrayna ve Rusya adeta Polonya'nın Doğu Politikasının iki anahtar aktör devletine dönüşmektedir.⁵²² Ukrayna Polonya'nın Rusya ile ilişkileri açısından önemli olduğu kadar Rusya'nın da bölgedeki konumu açısından önemlidir. Bu nedenle söz konusu bu ülkenin Rusya etkinliği ve bağımlılığına girmeden Avrupa değerlerini benimseyip Avrupa ile bütünleşmesi her şeyden önce Polonya'nın çıkarları gereğidir. Özellikle de Polonya'nın Almanya ve Rusya arasında yer alan bölgede (var olduğu ön görülen üçüncü Avrupa) soyunduğu liderlik pozisyonu ve Polonya'nın ulusal çıkarları da bunu gerektirmektedir.

Soğuk Savaşı izleyen dönemden itibaren Polonya'nın Post-Sovyet ülkelere yönelik temel stratejisi Rusya'nın zayıflaması ve adeta Rus İmparatorluğunun demonte edilmesi yönünde olmuştur.⁵²³ Bu nedenle Post Sovyet devletlerinde demokratikleşme, batılı standartların teşvik edilmesi ve hukuk devletine dönüşerek eski sistemin gömülmesi Polonya ulusal çıkarları ile örtüşen temel hedeflerden biri olmuştur.⁵²⁴ Polonya kökenli ABD'li siyaset bilimci Zbigniew Brzezinski, "**Strategic Vision. America and the Crisis of Global Player**" adlı kitabında ifade ettiği "Ukrayna olmadan Rusya'nın bir İmparatorluk olması mümkün değildir. Başta Polonya ve Ukrayna olmak üzere bir takım doğu Avrupalı devlet, büyüklükleri, konumları ve ekonomik/askeri potansiyelleri sayesinde Avrupa'daki güç dengesi üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilirler."⁵²⁵ şeklinde sözleri ile Rusya etkisi karşısında Polonya ve Ukrayna'nın bölgedeki önemini bir kere daha ortaya koymaktadır.

⁵²² Cornelius Ochmann, "Polen, die EU und die Östlichen Nachbarn", **Polen Analysen**, Nr.49, 17.02.2009, s.6.

⁵²³ Elzbieta Stasik, Kamil Turecki, age.

⁵²⁴ Florian Wassenberg, "Im Osten nichts Neues: Russland in der Polischen Bedrohungsanalyse", **Deutschland und Polen-Die Europäische und Internationale Politik**, (Hrsg.) Thomas Jäger, Daria. W.Dylia, Wiesbaden, VS Verlag Sozial Wissenschaften, 2010, s.239-259.

⁵²⁵ Zbigniew Brzezinski, "Strategic Vision. America and the Crisis of Global Player", Basic Books, 2013, s.173-174.

Son dönemde Ukrayna da artan hükümet karşıtı muhalif tutum Polonya'nın önemini daha da artırmıştır. Kendisi de 1980'li yıllarda Polonya'daki demokratik muhalefet hareketinde yer almış olan siyaset bilimci Kazimierz Woycicki'ye göre Polonya son dönemde önemli bir misyona soyunmuş, "Polonya her şeyden önce Batı ile Ukrayna arasında önemli bir iletişim sağlamakta, aynı zamanda da kamuoyunu Ukrayna da olup bitenler konusunda önemli oranda harekete geçirmektedir."⁵²⁶

Kiev'deki Majdan Meydanı günümüzde muhalefetin sembolü olmuştur. Ancak burada toplanan muhaliflere, Polonya medyası ve Hükümet dışı Organizasyonların yanı sıra Polonya muhalefet lideri Jaroslaw Kaczynski, Avrupa Parlamentosu eski Başkanı Jerzy Buzek ve Avrupa Parlamentosu Başkan Yardımcısı Jacek Protasiewicz'in de destek verışı, demokratik Ukrayna'nın, Polonya için ne denli önemli olduğunu ortaya koymuştur.⁵²⁷ Polonya Parlamentosunun Aralık 2013 de AB'ye dahil olmak isteyen Ukraynalılar ile dayanışma içinde olduğunu bildiren bir karar alması, Ukrayna'ya Avrupa'ya açılan kapının açık tutulmasından yana olduğunu net olarak ortaya koymaktadır.

Ukrayna Maidan Meydanı gösterileri öncesinde giderek daha çok politik alanda koşulsuz olarak Rusya'nı etkisinde hareket etmeye başlamıştır. "Rusya'nın da etkisi ile AB ile yakınlaşmanın reddedilmesi ile Kiev dış politik egemenliğini yitirirken, Putin'in sürekli mali desteği de Kiev ekonomisini Moskova'nın kontrolüne sokmuştur. Bunu izleyen gelişme de Ukrayna iç politikasının giderek **Putinleşmesi** olmuştur. Nitekim Kiev sadece Moskova'dan mali destek almamış aynı zamanda da Avrupa ile bütünleşmekten yana her tür muhalefeti ve sivil toplum hareketini bastırmak görevini de almıştır."⁵²⁸

Polonya eski devlet Başkanı Alexander Kwasniewski'nin, "Bugün Ukrayna'nın bizi ilgilendirmedigini söyleyecek olursak, bu şekilde Ukraynalılara Moskova'ya bir bilet almalarını tavsiye etmiş oluruz" şeklindeki sözleri bir kere daha Varşova'nın

⁵²⁶ Bernd Johann, "Ukraine erklärt Europa zum Feind", (çevrimiçi) <http://www.dw.de/kommentar-ukraine-erkl%C3%A4rt-europa-zum-feind/a-17369510>, 21.01.2014.

⁵²⁷ Elzbieta Stasik, Kamil Turecki, age.

⁵²⁸ Bernd Johann, age.

bölgenin Rusya egemenliğine girmemesi konusundaki hassasiyetini ortaya koymaktadır.

Polonya burada Ukrayna'ya destek verirken, Kiev yönetiminin giderek **“Putinleşmesinden”** rahatsız olan Almanya ile benzer bir tavır ortaya koymaktadır. Her iki devlet de bölgede Rusya'nın öneminin bilincinde hareket etmektedir. Özellikle Almanya, sık sık insan hakları, hukuk devleti ve demokrasi olgusuna atıfta bulunup giderek bölgede sosyal inşacıların savunduğu şekilde evrensel norm ve değerlere atıfta bulunan bir varlık sergilemektedir. Bu şekilde Ukrayna'nın AB ve Rusya arasında yer alan/sıkışmış bu coğrafyada Rusya hegemonyasında erimesine, Avrupa içinde otoriter ve baskıcı bir yönetimin oluşmasına karşı bir tavır sergilemekte, bölgeyi Avrupa normlarına dahil etmeye çalışmaktadır. Ukrayna'nın Yanukoviç döneminde, Rusya'nın da etkisi ile giderek baskıcı karakterini artırması ve Rusya'daki yasaları emsal alarak, yabancı devletlerden bağış kabul eden Hükümet dışı Organizasyonları birer yabancı ajan olarak damgalayabileceği gerçeği bölgede demokrasiyi destekleyen devletleri zor durumda bırakabilir.⁵²⁹ Söz konusu bu olgu özellikle AB'nin Doğu Ortaklığı çerçevesinde hareket eden ve üye ülkeler ile işbirliği sergileyen örgütleri zor durumda bırakacaktır. Özellikle Almanya'nın bölgedeki demokratikleşme faaliyetlerine verdiği destek göz önünde tutulduğunda, pek çok Alman sivil toplum kuruluşunun da bölgenin dönüşümü süreci için verdiği destek ve sergilediği faaliyetler Kiev ve Berlin arasında önemli bir soruna dönüşebilecektir. Bu gerçek, geçmişte Alman vakıflarının faaliyetleri nedeniyle Rusya'nın söz konusu yasaları çerçevesinde gerilen Berlin-Moskova ilişkilerine göz önünde tutulduğunda olayın ciddiyetini yansıtmaktadır.⁵³⁰ Nitekim Almanya'nın da destek verdiği AB'nin Doğu Ortaklığı vasıtası ile AB bölgede önemli toplumsal projelere destek vermektedir.

Ancak Almanya aynı zamanda önemli bir ortak olarak gördüğü ve bölgede etkisi/egemenliği artan Rusya'yı ulusal çıkarlarını da göz önünde tutarak rencide etmeden hareket etmeye dikkat etmektedir. Bu nedenle Moskova'yı dengeleyen, onu dışlamadan uzlaşma yanlısı bir çözüme dahil etmeye çalışan bir tutum

⁵²⁹ Bernd Johann, age.

⁵³⁰ Söz konusu mesele bir sonraki bölümde tartışılacaktır.

sergilemektedir. Çünkü Almanya çok iyi bilmektedir başarılı bir doğu politikası için iki önemli aktör vardır. Bunlardan biri Polonya ise diğeri de Rusya'dır ve ulusal çıkarları ekonomik ve politik kaygıları da onu Rusya ile işbirliğine sırtını çevirmemek durumunda bırakmaktadır. Bu hali ile de Almanya evrensel değerler ağır bassa da ulusal çıkarlarını da görmezden gelmeden aynı zamanda pragmatist ve Rasyonalist bir tavır sergilemektedir. Bu şekilde de bölgedeki önemli güçleri ortak bir uzlaşma zemininde bir araya getiren bir dış politika sergilemektedir. Yanı ulusal sorumlulukları etrafında hareket eder görünse de, esasında Rasyonalist Orta Yolcu Dış Politikasının gereği olan uluslararası sorumluluğunu yerine getirmektedir.

Nitekim mesele giderek Ukrayna'nın AB ile yakınlaşması, Avrupa yanlıları/karşıtları meselesinden çıkmıştır. Kriz artık giderek demokrasi ve hukuk devleti inancını masaya yatıran Janukowitsch liderliğinde otoriter bir rejim meselesine dönüşmüştür. Hükümet ve muhaliflerin birbirini suçladığı uzlaşmadan uzak bir tavır sergiledikleri bu ortamda, Ukrayna'nın tek başına çözüm bulmaktan uzak olduğu gerçeği de bir kere daha meselenin çözümünde AB ve Rusya arabuluculuğun önemini ortaya koymuştur.

“Karmaşık çıkar algıları, Avrupa'nın hedefleri tam olarak belirlenmemiş Ukrayna politikası ve Rusya'nın tavrı bölgede istikrar sağlanmasını olumsuz etkilemektedir. Suriye örneği her şeyden önce farklı yaklaşımlardan dolayı etkisiz kalan devletler topluluğunun bu tavrının ne derece olumsuz sonuçlara varabileceğini göstermiştir. Ancak Suriye örneği aynı zamanda da batı baskısı ve de Rusya ile izlenecek pragmatist bir politikanın ne denli etkili olabileceğini de göstermiştir. Ukrayna'nın bir tür iç savaşa sürüklenmesi ne Batı, ne de Rusya'nın çıkarlarına hizmet etmeyecektir. Bu da AB ve Rusya'nın bölgede ortak hareket etmesini gerektirmektedir.”⁵³¹

Bu Rusya'nın Batıdan koparılması çabası olarak değerlendirilmemelidir. Tam tersine Polonya ve de Almanya'nın hedefi, bölgenin Avrupa ile bütünleşmesi, Avrupa değerleri ile bütünleşmiş, demokratik, hukuk devleti ve insan hakları prensipleri ve

⁵³¹ İngo Mannteufel, “Die Ukraine nicht selbst überlassen”, (çevrimiçi) <http://www.dw.de/kommentar-die-ukraine-nicht-sich-selbst-%C3%BCberlassen/a-17380309>, 21.01.2014.

standartlarına ulaşmasıdır. Ukrayna bu şekilde Rusya'nın dönüşüm sürecine de olumlu katkı sağlayacaktır. CDU/CSU Birliği Dış Politika Sözcüsü Andreas Sockenhoff, *"Ukrayna'daki insanlar AB ile yakınlaşmanın yolunu arayıp Rusya hegemonyasından uzaklaşmak istemişlerdir. Bu konuda da CDU/CSU Fraksiyonun tam desteğini almışlardır. Ancak bu olgu hiçbir şekilde Rusya karşıtı bir politika olarak görülmemelidir. Bu gerçek Moskova yönetimine iyi anlatılmalı, Alman Hükümeti de ikisi arasında bir tercih yapmaktan kaçınmalıdır."*⁵³² derken aslında Alman dış politikasının orta yolcu-rasyonalist yaklaşımını ortaya koymaktadır.

Buna karşılık Yeşiller Partisinden Katrin Eckhard Göring'in, Dışişleri Bakan Frank W. Steinmeier'dan Rusya'ya karşı açık olmasını talep etmektedir. Göring'e göre, modernleşmesi gerçekleşmeden komşu ülkelerinde her hangi bir gelişmenin olmayacağı Rusya'ya belirtilmek zorundadır.⁵³³ Bu yöndeki düşünce ve bu konuda ciddi endişeler yaşadıklarını eklemesi de bir kere daha olaylara insani kaygılar ile yaklaşan ve yeni bir dünya tasarlarken bu evrensel değerlere hassasiyet gösteren sosyal inşacı düşüncelerin de Alman dış politikasındaki ağırlığına dikkat çekmektedir.

Varşova merkezli "Doğu Araştırmaları Merkezi" (OSW) uzmanlarından Wojcieh Kononczuk'a göre "Demokratik bir Ukrayna Rusya'ya emsal teşkil edecektir. Bu nedenle de Rusya Ukrayna'nın Avrupa ve AB ile yakınlaşmasına şiddetle karşı çıkmaktadır."⁵³⁴

Dengeleme politikasının temel hedefinin bir devleti tehdit eden unsurlar karşısında, kendi güvenliğini garanti altında almak olduğunu unutmamalıyız. Bu nedenle Varşova Yönetimi uygun ittifaklar ve araçlara yönelerek olası bir Rus tehdidini bertaraf etmekten yana bir tavır sergilemektedir. Bu tehditler de da bölgede yeni ortaklıklar doğuracak, bölge ülkelerini Almanya'ya daha da yakınlaştıracaktır. Hatta bir Almanya-Polonya-Ukrayna üçgeninin oluşmasını teşvik edebilecektir. Ancak AB

⁵³²Götz Hausding, "Auf der Langen Bank. In Europa müssen viele Fragen dringend erklärt werden", **Das Parlament**, Nr.52, 23.11.2013.

⁵³³ Götz Hausding, "Auf der Langen Bank. In Europa müssen viele Fragen dringend erklärt werden", **Das Parlament**, Nr.52, 23.11.2013.

⁵³⁴ Elzbieta Stasik, Kamil Turecki, age.

üyeleri içinde Rusya ile en iyi ilişki içinde olan aktörün Almanya olduğu düşüncesi varlığını sürdürecektir. Bu nedenle, Moskova'nın AB ile diyalog arayışının Berlin'den geçiyor olduğu gerçeği de Almanya'nın önemini daha da artıracaktır. Bu da tarafların ortak bir doğu politikasında buluşmaları gerektiğini bir kere daha ortaya koymaktadır.

2.1.7.5.4. Kırım'ın İlhakı ve Farklı Almanya-Polonya Algısı:

AB'nin Doğu Politikasında önemli bir üye olan Polonya, Kırımın ilhakı konusunda Almanya'dan daha farklı bir tutum ortaya koymaktadır. Alman resmi çevreleri her ne kadar Kırım'ın ilhakını bir uluslararası hukuk ihlali olarak görseler de bu yönde özel bir çaba ortaya koymamışlardır. Berlin, Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne saygılı olunması ve uluslararası hukukun tanınması konusunda hassas bir tutum ortaya koymaktadır. Ancak bunun ötesinde sorunun çözülmesi veya Kırım'ın Ukrayna'ya iadesi konusunda bir arabuluculuk rolüne soyunmak niyetinde olmamıştır. Hatta SPD eski Genel Sekreteri Mathias Platzeck, Kırımın pazarlık konusu edilebileceği ve Rusya'yı kızdırmamak uğruna meselenin hukuka uygun hale getirilebileceği düşüncesi ile yeni bir tartışma yaratmıştır.

Buna karşılık Almanya'dan farklı olarak Ukrayna, Polonya Dış Politikasında, Rusya Politikasının gölgesinde durmamaktadır. Hatta Ukrayna, son dönemde yaşanan gelişmeler ile Polonya Dış Politikasının en önemli başlığı haline gelmiştir.

Özellikle 2008 yılındaki Rusya-Gürcistan Savaşı, bunu izleyen dönemde Güney Osetya ve Abhazya'nın Rusya'nın desteği ile Gürcistan ayrılması ile sonuçlanan Gürcistan malubiyeti, Ukrayna konusunun giderek Polonya dış politikasında daha fazla telaffuz edilmesini beraberinde getirmiştir.⁵³⁵ Polonya bu gelişmeye bağlı olarak İsveç ile AB Doğu Ortaklığı için gerekli girişimleri başlatırken aslında kendisine doğru yönelen ilk hedefi Ukrayna olan ve akabinde kendisini de içine alabilecek Rusya'nın olası saldırgan tutumunu bertaraf etmek gayreti içine girmiştir. Zaten Polonya'nın girişimi ile başlayan bu AB projesine kısa bir süre sonra

⁵³⁵ Holger Pollit, "Die Polnische Sicht auf die Ukraine", **Das Blätchen-Zweiwochenschrift für Politik, Kunst und Wirtschaft**, 17.Jahrgang, Nr:6, Warschau, 17.03.2014, s.2.

Rusya'nın Avrasya Birliğini kurmak ile tepki veriş, Ukrayna'nın her iki taraf için ne denli önemli ve stratejik olduğunu bir kere daha ortaya koymuştur.

Polonya bugün Ukrayna için bir çekim noktasıdır. Her şeyden önce Polonya, Ukrayna'nın sadece sınır komşusu değil, aynı zamanda doğrudan doğruya AB ile komşu olmasını sağlamıştır. Bu durumda da Ukrayna'nın nezdinde Polonya, Batı (AB) ile eşdeğer olarak algılanmaktadır. Polonya'nın 2014 yılı kişi başına geliri 22.000 Dolar'a yükselmiştir ve bu rakam bile Ukrayna'nın kendisi ve Batı arasındaki derin uçurumu daha iyi fark etmesini ve Batı ile bütünleşmek arzusunu kamçulamaktadır. Nitekim 1990'lı yılların başında Rusya, Ukrayna ve Polonya'nın kişi başı geliri aynı düzeyde iken, bugün Polonya ve Ukrayna kişi başı geliri arasında üç katlık bir fark vardır. Ancak Viktor Janukovitsch'in, Kasım 2013 yılında AB Ortaklık Antlaşmasını imzalamayı reddetmesi ile Ukrayna bir süre için Batı ile bütünleşmek iradesini bir tarafa bırakırken ülke yoğun protestolara sürüklenmiş, Moskova ise bu olayları AB ve NATO'nun tertiplediği ve desteklediği bir darbe olarak algılamıştır. Nitekim Vladimir Putin, Kırım'ın ilhakını izleyen 04.03.2014 tarihli meşhur demecinde, Darbecilerin, Polonya ve Litvanya'da eğitilerek, Ukrayna'ya gönderildiklerini ileri sürerek bir şekilde Polonya ve Baltık Ülkelerine yönelik tepkisini ortaya koymuştur.⁵³⁶

Açıkkası, Kasım 2013 sonrasında Ukrayna'da yaşanan gelişmeler ve Kiev de Maidan Meydanına taşınan “Batı Yanlısı” protestolar, Varşova'da memnuniyetle karşılanmıştır. Denilebilir ki zaten üzerine yoğun bir Rusya baskısı hisseden Polonya bu şekilde Ukrayna'nın tercihini Batı'dan yana yaparak sırtını Rusya'ya dönmesi ve Moskova'nın bölgedeki etkisinin kırılmasından hoşnut kalmıştır. Ancak Varşova'nın dikkate almadığı protesto ve söylemlerin homojen olmadığı ve Hükümet karşıtı söylemlerin ötesinde milliyetçi söylemlerin de var olduğudur. Bunlar içinde, AB'nin Doğu Ortaklığı Projesinin askıya alındığı ya da amacına hizmet etmediğini ileri süren görüşler var olmuştur. Polonya Başbakanı Donald Tusk, Ocak 2014 yılında Hükümetinin Ukrayna'nın AB üyeliği için girişimde bulunacağını açıklamış olması

⁵³⁶ “Erklärung zur Krim-Krise: Putin spricht von "Staatsstreich" in der Ukraine”, (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/video/krim-krise-und-ukraine-wladimir-putin-gibt-pressekonferenz-video-1331878.html>, erişim 25.11.2014,

dikkat çekici olmuştur. Çünkü Polonya bu şekilde, geçmişte kendisinin de mimarı olduğu Doğu Ortaklığının amacına ulaşmadığını ve artık bir anlam ifade etmediğini kendisi de kabul etmiştir. Polonya, Ukrayna'nın AB üyeliğine destek verirken de, kendi örneğinden yola çıkmakta ve AB yapısal desteği ile Ukrayna'nın aradaki uçurumu kapatacağını ileri sürmektedir. Ukrayna'nın artık AB sınırı olduğu ve Berlin-Paris arası 10 saat iken, Berlin-Kiev arasının 15 saat olduğu gerçeği bile bu meselenin artık AB sınırının dışında değil, dibinde hatta içinde vuku bulduğunu ortaya koymuştur.⁵³⁷

Bu hali ile Polonya'ya göre mesele Avrupalı bir devletin komşusunun askeri saldırısına uğramış olduğu olarak görülmelidir. Bu şekilde de Avrupa'nın ortak değerleri, insan hakları, demokrasi, hukuk devleti prensipleri, eşitlik, özgürlük kavramları Rusya'nın Kırım'ı da ilhak edişi ile birlikte resmen askıya alınmak istenmiştir.

2.2. Avrupa'nın Geleceği Tartışmasında Çek-Alman Yakınlaşması:

Almanya ve Çekoslovakya Federasyonu arasında imzalanan 27.02.1992 tarihli “İyi Komşuluk ve Dostluk Sözleşmesi” doğu blokunun çöküşünü izleyen dönemde iki komşu ülke arasındaki yakınlaşmanın ilk adımı olmuştur. Ancak iki Almanya'nın birleşmesi, Çekoslovakya'nın bölünmesi ve hatta Avusturya'nın AB üyesi oluşu, Prag yönetiminde geçmişten beri var olan ve tarihi tecrübelerin beslediği endişelerin canlanmasına sebep olmuştur. Bu da yeni bir güç merkezi olarak “Büyük Almanya” oluşması endişesini artırmıştır.

Almanya'nın yeni dış politik söylemi her ne kadar Post-Sovyet Devletlerine, Avrupa ve Avrupa Değerlerine geri dönüş konusunda destek vermiş olsa, pek çok Alman için “Doğu Avrupalı Komşulara“ ilişkin kemikleşmiş ön yargı ve basmakalıplar varlığını sürdürmüştür. Aynı şekilde Çek tarafı da bu yeni düzende ciddi bir uyum sorunu yaşamıştır. Çek eski Savunma Bakanı Karel Kühn'in ifadesiyle; *“Çek tarafının en büyük hatası, 1989 sonrasında ortak olarak sadece Washington, Londra ve Paris'i muhatap alması ve bu şekilde yanı başında yer alan komşuların ihmal*

⁵³⁷ Norbert Röttgen, “Der Konflikt um die Ukraine zeigt: Nichtstun ist für Deutschland keine Option”, (çevrimiçi) <https://zeitschrift-ip.dgap.org/de/article/getFullPDF/25591>, 20.11.2014.

edilmiş olmasıdır."⁵³⁸ Bu gerçek de bize Almanya-Çek ilişkilerinde temel sorunlardan birinin, karşılıklı güven bunalımı olduğunu ortaya koymuştur.

Özellikle geçmişte Münih Konferansı vasıtası ile bu ülke topraklarının önemli bir kısmının Almanya'nın kontrolüne geçtiği, bunu izleyen II. Dünya Savaşı ve sonrası travmalar göz önünde tutulduğunda güçlü bir Almanya'nın neden bir endişe nedeni olduğu daha netleşmektedir. Yine özellikle AB Doğu Genişlemesi süreci boyunca Alman ve Çek Cumhuriyetini karşı karşıya getiren Benes Kararları çatışması bu yönde de önemli bir fikir vermektedir. Nitekim Polonya'nın Sürgün Almanlar ile yaşadığı tartışmaları hatırlatan Benes Kararları merkezli tartışmaların en önemli farkı burada tartışmanın temel aktörü olan Südet Almanları Birliğinin uzun süre terk edilmek durumunda bırakılan topraklardan vazgeçemediklerini ifade etmeleri ve mülkiyet haklarında ısrar etmeleri olmuştur.

Buna rağmen son dönemde Almanya-Çek Cumhuriyeti ilişkilerinin daha olumlu bir hava içinde olduğu bir gerçektir. Geçmişte, Almanya karşıtı söylemler sık sık çek seçimlerinde kullanılan bir malzeme iken bugün bunun yerini iki devlet arasında oluşturulacak işbirliği ve sağlam ortaklık düşüncesi almıştır. Prag bugün Almanya'nın AB'nin motoru olduğunun bilincinde hareket etmekte ve de bu süreçte itici bir güç olmak arzusundadır. Bunu yaparken de bir takım endişelerine karşı yanına güçlü bir ortak almanın rahatlığı ve huzurunu yaşamaktadır.

Nitekim 2009 yılında Prag'ın AB Dönem Başkanlığı sırasında Hükümet Başkanı Mirek Topalane'ın "*Çek Cumhuriyeti için Alman Şansölyesini (Angela Merkel) öpmek, Rus ayısına (Vladimir Putin) sarılmaktan daha iyidir*" şeklindeki sözleri bunu ortaya koymaktadır. Bu şekilde Berlin-Prag işbirliği, hem Avrupa politikasında daha etkili bir aktör olmak, hem de Rusya bağımlılığından kurtulmak için önemli bir strateji olarak algılanmaktadır.

İfade edildiği gibi, söz konusu olan Prag-Berlin İlişkileri olunca, ilk akla gelen konuyu Benes Kararları olmaktadır. Bu konunun artık AB içine taşınmış olması

⁵³⁸ Gerald Schubert, "*Tschechien und Deutschland nach der EU Erweiterung - Eine Hoffnungsvolle Beziehung mit schwierigem Start*", (çevrimiçi) <http://www.radio.cz/de/rubrik/schauplatz/tschechien-und-deutschland-nach-der-eu-erweiterung-eine-hoffnungsvolle-beziehung-mit-schwierigem-start>, 04.03.2014.

nedeniyle, bu tartışma günümüz ilişkilerinde iç ve dış politik bir başlık olarak güncelliğini korumaktadır. Ancak Çek-Alman İlişkileri bu gün sadece tarihi meseleler üzerine kurulmamıştır. Çek Cumhuriyeti Almanya'nın en önemli ekonomik ve ticari ortaklarından biridir. İki ülke arasında ikili ilişkiler, Polonya'dan farklı olarak, karşılıklı müzakere ve diyalog üzerine kurulmuş olması, bu şekilde bir gelecek kurulması hedeflenmiştir. Bu anlamda “Alman-Çek Gelecek Fonu”, geçmişin olumsuz tecrübe ve tartışmalarına rağmen ortak bir gelecek kurabilmenin mümkün olduğunu göstermekte ve ikili ilişkilerde ayrı bir yer tutmaktadır. O nedenle iki tarafın geliştirdiği inisiyatiflere yer verilmiştir. Bu şekilde tarihin baskısını üzerinde hisseden ikili ilişkilerin karşılıklı ön yargılardan arınmasında sivil toplumun ne denli önemli olduğunu görmek mümkün olabilecektir.

Ancak diğer MDA ülkelerinin yaşadığı Rusya endişesinin Çek tarafında da devam ediyor olması ve yine Almanya'nın son dönemlerde giderek yoğunlaştığı Çevre ile uyumlu enerji politikası iki tarafı zaman zaman karşı karşıya getirmektedir. Hatta Almanya enerji politikası adeta Çek enerji politikası ile tümüyle çelişen bir karakter ortaya koymaktadır. Ancak Enerji Politikası ve AB Mali Politikası arasında Almanya'nın kurduğu bağ bir şekilde AB üyesi lider ülkelerin küçüklerin zaaflarını nasıl AB politikaları lehine kullandıklarını göstermek açısından son derece önemlidir. Bu nedenle çalışmanın ilerleyen kısımlarında Almanya ve Çek Cumhuriyetinin Enerji Politikasına bakış atılmış, bunun Avrupa Politikasına özellikle de Bütçe ve Mali Politikasına nasıl yansıtıldığı üzerinde durulmuştur.

2.2.1. İkili İlişkiler ve Benes Kararları:

Avrupa Birliği ortak değerler üzerine inşa edilmiş bir topluktur ve Çek yurttaşları 2003 yılında ülkelerinin AB üyeliğini oyladıkları referandumda bu bilinç ile hareket etmişlerdir. Bu bağlamda da AB üyeliğinin gereği sadece AB iç pazarına uyum, etkili bir ekonomi/maliye politikası değil aynı zamanda da azınlık haklarına saygı ve onların toplum ile bütünleşmesi olmuştur.

Ancak Çek tarafı, bu süreç boyunca Benes Kararları vasıtası ile hem ikili ilişkilerde, hem AB içinde önemli bir tartışmanın aktörü olmuştur. Her ne kadar Benes Kararlarının kaldırılması üyelik için bir ön koşul olmasa da, başta Almanya olmak

üzere ilgili ülkeler, Prag yönetiminden bu konuda politik bir jest yapmasını, kararları yürürlükten kaldırmasını beklemişlerdir. Ancak Prag yönetimi bu konuda isteksiz bir tutum sergilemiştir. Bu hali ile de ikili ilişkilerde etkili olan geçmişten kaynaklanan bir mesele, doğrudan bir AB meselesine dönüşmüş, aday ülke ve üye ülkeleri karşı karşıya getirmiştir.

Çekoslovakya Devlet Başkanı Edward Benes tarafından, Londra da sürgünde bulunan Çekoslovak Hükümetinin de mutabakatı ile geliştirdiği geniş kapsamlı düzenlemeler, Benes Kararlar olarak anılmaktadır. Söz konusu bu kararlar 1946 yılında Çekoslovak Meclisince yasal kabul edilmiş ve bu bağlamda yürürlüğe sokulmuştur. Tartışma konusunu oluşturan temel ise, Alman azınlığın (Südet Almanları) yurttaşlıktan çıkarılması, mallarına el konulması ve bu bağlamda adil olmayan bir muameleye tabi tutulmaları, idam ve sürgün edilmeleri olmuştur.⁵³⁹

Söz konusu kararlar, Alman tarafınca, “Adaletsiz ve Hukuk Dışı“ olarak değerlendirilirken buna karşılık karşı tarafça adeta savaş sonrasında Çekoslovak Devletinin yeniden inşasını temel taşlarından bir olarak adeta mitleştirilmiştir. Bu şekilde de Benes Kararları uzun yıllar ikili ilişkilerde önemli bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkmıştır.

Oysa konunun AB çatısı altına taşınması, 2002 tarihinde Çek Başbakanı Milos Zeman’ın Avusturya’nın Profil Dergisine yaptığı bir açıklaması ile gerçekleşmiştir⁵⁴⁰. Milos Zeman, verdiği bir demeçte, II. Dünya Savaşına dek ülkenin batısı bölgelerinde yaşayan “Südet Almanlarını” Hitler’in “Beşinci Kolonu” olarak değerlendirmiş ve onları Çekoslovakya ve Demokrasisinin sarsılması ve de Avrupa barışının geleceğine zarar verecek bir unsur olarak değerlendirmiştir. Milos Zeman’ın açıklamasına göre, Südet Almanları, Nasyonal Sosyalistler ve onların terörüne destek vererek, vatana ihanet etmişlerdir. Bu nedenle de bu kimselerin, işledikleri kolektif suç gereği, Benes Kararları kapsamında yurttaşlık ve temel haklarından men edilmeleri de yasal ve meşru olmuştur. En azından o günlerde bu

⁵³⁹ “Zur Debatte über die Benes Dekrete”, (çevrimiçi) <http://www.kas.de/tschechien/de/publications/701/>, 13.03.2014.

⁵⁴⁰ Samuel Salzborn, “Die Benes Dekrete und die EU Osterweiterung”, **Geteilte Erinnerung**, Frankfurt am Main, Peter Lang Verlag, 2008, s.115.

tür suçlar için ön görülen idam edilmek yerine sürgün edilmişlerdir ve bu şekilde cezaları ılımlı hale getirilmiştir.⁵⁴¹ Ancak Milos Zeman'ın bu yöndeki açıklaması, Almanya ve Avusturya'da faaliyette bulunan Sürgün Almanları Derneklerinin hukuki ve politik savunmalarını yapabilmeleri ve bu şekilde taleplerini daha geniş bir platforma taşıyabilmeleri için de zemin yaratmıştır.

Bu şekilde de Milos Zeman bu yöndeki açıklaması ile AB üyeliği arifesinde hem ikili ilişkiler hem de AB içinde geçmişin hayaletini adeta yeniden uyandırmıştır. Hatta bu dönemde Almanya'da bu konu önemli bir iç politik baskıya dönüşürken, Başbakan Gerhard Schröder, önceden planlanmış Çek Cumhuriyetine resmi ziyareti iptal etmek durumunda kalmıştır. Aynı şekilde tartışma, Avusturya'da da derin yankı uyandırmış ve Benes Kararları 2002 yılı Ulusal Seçimlerinin temel seçim propagandasına dönüşmüştür.⁵⁴²

2.2.1.1. Benes Kararlarının Çek Cumhuriyeti için Önemi:

İkili ilişkilerde önemli bir tartışma konusu olan Benes Kararları, Çek tarafı için bir varlık nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu şekilde Münih Konferansı ve onu izleyen dönemde yaşanan hukuk dışı uygulamalar ile egemenlik yetkisi kısıntıya uğrayan-varlığı ortadan kaldırılmak istenen Çekoslovak Devletinin, savaş sonrasında yeniden inşasının bu kararlar çerçevesinde gerçekleştiği söylenebilir. Başka bir ifade ile Benes Kararları Münih Konferansının getirdiği hukuk dışı düzen ve düzenlemeleri yok sayarak, Çekoslovak ulus devletinin sürekliliğini sağlayan ona yeniden egemenlik getiren birer düzenleme olarak kabul edilmişlerdir. Ceza Kararları, Ulusallaştırma Kararları, Alman Karşıtı Kararlar ve Af Kararları olmak üzere dört temel içerikten⁵⁴³ oluşan Benes Kararları buradan özetle şu önemli fonksiyonları yerine getirmiştir:

⁵⁴¹ Milos Zeman, “Populistischer Pro Nazi Politiker”, **Profil**, 21.01.2002, s.22-25.

⁵⁴² Samuel Salzborn, “age.”, s.115.

⁵⁴³ Ayrıntı için bakınız: Emanuel Mandler, “Warum sind die Benes Dekrete für die Tschechische Republik so wichtig?”, (çevrimiçi) http://www.go-east-mission.net/dateien/de/109_040408.pdf, 13.03.2014.

1. Benes Kararları, 1918-1938 var olan Çekoslovak Cumhuriyeti ile 1945-1989 yılları arasında var olan Çekoslovak Demokratik Halk Cumhuriyeti arasında bir süreklilik sağlamaktadırlar.
2. Benes Kararları varlığını sürdürdükçe, Alman azınlığın sürgün edilmesi sonrasında oluşsan yeni ulusal statüde, kısmen de olsa, bir değişik mümkün olmayacaktır.
3. Eduard Benes tarafından, ırkçı, kolektif suç ve intikam unsurlarına dayalı olarak geliştirilen ve Alman karşıtı söylem ile homojen bir ulus inşasını savunan kararlar, Çek ulusal çıkarlarını da savunan temel ilkeler olmuştur.
4. Benes Kararları aynı zamanda Çek ulusal kimliğini şekillendiren birer temel taşıdır.⁵⁴⁴

Buradan da görmekteyiz ki söz konusu kararlar sadece belli bir ulusal azınlığın sürgün edilmesi değil, bunun ötesinde savaş öncesi ve sırasında zarar görmüş bir ulus devletinin homojen bir nüfus politikası çerçevesinde yeniden inşa edilmesine hizmet etmektedir. Çekoslovak devleti için Alman azınlık bir tehdit olarak algılanmış, savaş sırasında belli bir kesimin işbirliği ve tutumu buna emsal gösterilmiş ve bu şekilde bütün bir ulusal azınlık bu suç ve eylemlerden ötürü mahkum edilmiştir. Bu şekilde bu kimselerin mallarına el konularak ve sürgün edilerek varlıklarına söz konusu topraklarda son verilmesi ile de ulus devletinin çıkarlarına hizmet eden homojen bir nüfus yaratılmak istenmiştir.

Ulusalcı bir siyasete hizmet eden Benes Kararları, tam olarak analiz edilmesi zor birer olgudur. Bunlar bir taraf için “Hukuk Dışı” kabul edilirken, diğer taraf için bir varlık nedenine dönüşmüşlerdir. Almanlara yönelik bir kolektif intikam duygusunu temsil eden ve Alman azınlığın sürgün edilmesini beraberinde getiren kararlar, bu hali ile Çek toplumunda derin kabul görmüşlerdir. Bu gerçek de bu meselenin ikili ilişkilerde bu denli derin bir etki yaratmasının temel nedeni olmuştur.

Münih Konferansı sonrası ve savaş sırasında yaşananlar, Çek toplumunda derin bir tepkiye sebep olmuş ve Benes Kararları bu tepkinin dışarıya vurulmasına dönüşmüştür. Hala geniş bir kesim tarafından kabul gören görüş, Südet Almanlarının, Çek

⁵⁴⁴ Emanuel Mandler, age.

ulusunun kurduğu en istikrarlı devlet olan 1918 yılında kurulan Çekoslovakya Devletine başından itibaren mesafeli durduklarıdır. Ancak bu tutumları ve 1930'lı yılların başında (henüz Nasyonal Sosyalizm kurulmadan önce) Alman devletine katılma imkanına, ya da kendi ulus devletlerini kurmak imkanına sahip olmalarına rağmen, bu yönde bir girişimde bulunmamışlardır. Onun yerine Çekoslovak devletini bir düşman devlet olarak görmüşlerdir.⁵⁴⁵ Bu görüşe ve 1946 sonrasında etkisini hissettiren sosyalist görüşe göre, gelişmelerden Alman azınlık kadar sorumlu olan bir başka taraf daha vardır. O da Münih Konferansına kayıtsız kalan ve bu şekilde Çekoslovak Devletin sürekliliğinin zarar görmesine seyirci kalan kesimdir. Yani İngiltere, Fransa ve de bu gelişmelerden çıkar sağlayan işbirlikçiler. Bu nedenle Benes Kararları ulusun yeniden inşasına hizmet etmişlerdir. Bu bağlamda;

1-Ceza Kararları vasıtası ile savaş sırasında işbirliği yapan ve ulusal çıkarlara zarar vererek bunlardan kazanç sağlayan kimseler ile hesaplaşmıştır.

2-Sanayi ve ticaretin ulusallaşmasını ön gören kararlar vasıtası ile büyük burjuvazi ve orta sınıfın etkisi kırılmıştır.

3- Almanların sürgün edilmesi ile ise toplum içindeki dahili düşman ortadan kaldırılmıştır. Nitekim 1930'lu yıllardan itibaren Çek ulusu için hakim görüş, Alman-Çek çekişmesinin Çekoslovak Devletin gelişimi önündeki en büyük engel olduğu olmuştur.

Bu gerekçeler ile Benes Kararlarının yürürlükten kaldırılması ve geçersiz sayılması, Çek ulusu tarafından destek görmeyen bir konu olduğu gibi, aynı zamanda bu konunun neden günümüzde hala bu denli gündemde olduğunu ortaya koymaktadır.

Benes Kararlarının yürürlükte kalması var olan statünün de garantörü olmaktadır. Vaclav Klaus'un,“Südet Almanlarının topraklarımız ve egemenlik alanımıza iskanından, bu kimselerin Çek yurttaşlığı haklarından, bunların siyasal temsil edilişinden ve de mülkiyet haklarından söz ediyoruz. Bu dört başlık mutlak olarak tartışmaya açıktır.”⁵⁴⁶ şeklinde açıklaması bu yöndeki endişeleri ortaya koymaktadır.

⁵⁴⁵ Emanuel Mandler, age.

⁵⁴⁶Kai Olaf Lang, “Der Streit um die Benes Dekrete und die Folgen für das Deutsch-Tschechische Verhältnis”, **SWP Aktuell**, Nr:20, Juni, Berlin, 2002, s.2.

Özellikle Südet Almanları mensubu bazı kimselerin AB hukukuna dayanarak bir takım hukuki girişimlerde bulunarak başta mülkiyet olmak üzere bir takım hak arayışına girişi var olan endişeleri daha da artırmıştır.

Çek tarafının endişelerinin farklı nedenleri olduğu bunların farklı kaynaklardan beslendiğini görmekteyiz. Her şeyden önce Alman-Çek dengesi 1990 lar ile daha da değişmiştir. Duvarın yıkılması ve Almanya'nın birleşmesi Çek tarafından yeni bir psikolojinin oluşmasını beraberinde getirmiştir. Bu şekilde de yeni Çek Cumhuriyeti bir taraftan da bir kimlik arayışına girmiş ve güçlü komşusu karşısında kendine yer aramaya başlamıştır. Bu kimlik arayışı ve var olmak mücadelesi de güçlü bir milliyetçi mit geliştirmek suretiyle desteklenmek istenmiştir. Çek sosyolog İgor Nosal'a göre, *"1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren etkisini daha yoğun olarak hissettiren ekonomik ve politik krizler ile birlikte küçük devlet ve yabancı kompleksi, dış tehdit ve geçmişin karanlığı miti ile savunmaya geçmiştir."*⁵⁴⁷

Bu yöndeki düşünceler, özellikle seçimler sırasında yoğun olarak hissedilen bir popülizm ile desteklenmektedir. Özellikle Vaclev Klaus'un Demokratik Yurttaşlık Partisi (ODS), üç konuyu temel seçim malzemesi yapmıştır. Bunlar; Avrupa karşıtlığı, Almanya korkusu ve Katolik Kilisesine karşı mesafeli duruştur. Dikkat çekisi olan, Benes kararlarının da bu üç görüşün de birlikte yer aldığı konu olmasıdır.

Oysa ortak değerler ve hukuk normları üzerine inşa edilmiş bir Avrupa düşüncesinde bu tür düzenlemelere artık yer olmamalıdır. Dikkat çeken ise Çek toplumunun büyük bir kısmının söz konusu kararları desteklediği ve de bu şekilde geçmişe takıldıklarını göstermektedir. Bu hali ile Benes Kararları ve Potsdam Sözleşmesi ile oluşturulan düzenlemeler bir şekilde ulusal bir şizofreninin devamını sağlamaktadır. (Benzer bir tutumu Polonya'da da görmekteyiz). Aynı zamanda da Avrupa'nın geleceği hoşgörü ve tolerans gerektirirken, Benes Kararları ruhu toplumları kargaşa, hoşgürsüzlük ve anlamını yitiren bir milliyetçiliğe sürüklemektedir. Ancak bu tutumun Avrupa bütünleşmesi önünde de önemli bir sorun olduğu bir gerçektir. Özellikle bu gün hala Çek tarafında bu konunun iç ve dış politik bir malzeme olması,

⁵⁴⁷ Kai Olaf Lang, age., s.3.

ikili ilişkiler kadar, tarafların Avrupa geleceğinin gerektirdiği işbirliği ve ortaklığı tam olarak ortaya koyamamasına da engel olmaktadır.

2.2.1.2. Tartışmanın Avrupa/AB Meselesine Dönüşmesi:

Siyaset Bilimci Milada Anna Vachudova'ya göre, Soğuk Savaş sonrasında karşılıklı olarak iki merkezi Avrupa oluşmuştur. Bunlardan ilki, kendi içine kapanık ve geçmiş ile fazlası ile meşgul olan Çek, Slovak, Macar Cumhuriyetleri, Avusturya ve Slovenya'dır. Diğeri ise, kendi başına buyruk bir merkezi Avrupa'dır: Almanya ve Polonya.⁵⁴⁸ Gerçi Berlin ve Varşova arasında "Sürgün Almanlar" için inşa edilmesi ön görülen anıt ve merkez konusundaki tartışmalar hala devam etmektedir. Yine Ukrayna'nın Lwow kentinde oluşturulması ön görülen anıt mezarlık Polonya ve Ukrayna arasında bir gerilim konusu olmaya devam etmektedir.

Bu gerçek de geçmişin tüm yüklerinin henüz aşılmadığını ve Avrupa'nın bu kısmında bütünleşme için henüz çok adım atılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ancak özellikle Benes Kararları tartışması ikili ve çok taraflı ilişkiler üzerinde geçmişin nasıl bir baskı oluşturduğunu göstermiştir.

Nitekim bu tartışma şu gerçekleri ortaya koymaktadır:

-Benes Kararları sadece bir Alman-Çek tartışması olarak kalmamıştır. Aynı zamanda da bir Avusturya-Çek, Slovak-Macar tartışması olmuştur.

-Bu şekilde tartışma bir merkezi Avrupa boyutuna ulaşmıştır. Bir tarafta ikili ilişkileri etkisine almış diğer tarafta ise ikili ilişkilerin oluşturduğu başta Vişegard Grubu olmak üzere çok taraflı ilişkilerde de yansıma bulmuştur.

-Bu kararların hala varlığını sürdürmesi aynı zamanda aday ülkelerin AB müktesebatı ve hukuk mevzuatına ne kadar yakın olup olmadıklarını da tartışmaya açmıştır.

⁵⁴⁸ Andreas Wirsching, **Der Preis der Freiheit-Die Geschichte Europas in unserer Zeit**, München, Verlag C.H. Beck, 2012, s.112.

Ayrıca bakınız: Milada Anna Vachudova, **"Europe Undivided-Democracy, Leverage & Integration After Communism"**, Oxford, Oxford Press, 2008.

- Benes Kararları tartışması ve bu şekilde Savaş Sonrası düzenin değişebileceği, yeni bir statünün oluşabileceği tartışması Rusya tarafından da endişe ile izlenmiştir. Nitekim bu tartışmaları takip ederken Potsdam Konferansı ve Benes Kararlarının savaş sonrası yeni Avrupa düzenin garantörleri olduklarını göz önünde tutmalıyız.

Almanya ve Çek Cumhuriyeti arasında 1997 yılında imzalanan Alman-Çek Bildirisi ile taraflar ikili ilişkilerinde normalleşme iradesinde olduklarını ve bir şekilde ortak bir gelecek inşa etmek niyetinde olduklarını ortaya koymuşlardır. Bu şekilde Benes Kararlarının uzun bir süre Alman-Çek, Avusturya-Çek İlişkilerine daha ziyade yüzeysel şekilde etki ettiğini görmekteyiz. Çek tarafının politik karar alma sürecine etki eden kesim bunları daha ziyade tarihi bir sorunun uzantısı olarak görmüşlerdir ve bunları ancak belli durumlarda gündeme getirmişlerdir. İki taraf arasında temel sorun konuya ilişkin farklı bir algının mevcut olmasıdır.

Çek tarafına göre, Alman azınlığın mallarına el konulması ve yurttaşlık haklarından men edilerek, sürgün edilmeleri, Çekoslovakya Demokrasisine yönelik tehditkar tutumlarının bir sonucu olmuştur. Oysa başta Südet Almanları temsilcileri olmak üzere, Sürgün Alman Derneklerine göre, söz konusu uygulamalar insanlık ve hukuka aykırıdır. Buna rağmen tartışmalar daha ziyade iki taraf arasında kalmıştır. Ancak yukarıda da ifade edildiği gibi özellikle AB üyelik süreci ile bu konu tekrar gündeme gelmiş, özellikle de Milos Zeman'ın açıklaması ile tartışma artık ikili ilişkilerin ötesinde daha geniş bir düzleme taşınmıştır.

Aynı zamanda AB Doğu Genişlemesi kapsamında Çek Hukuk mevzuatının AB norm ve değerleri ile uyumlu hale getirilmesi gerektiği gerçeği ile de bu mesele, artık bir Çek-Alman, Çek-Avusturya meselesi olmaktan çıkmış, doğrudan AB çatısı altına taşınmıştır.

Milos Zeman, Südet Almanlarını Hitlerin 5.Kolonu olarak betimlediği açıklaması ile Alman ve Avusturya' tarafının tepkisine sebep olurken, dönemin Avusturya Başbakanı Wolfgang Schüssel, bu meseleyi ortak bir deklarasyon ile çözümlemek çağrısında bulunmuştur.⁵⁴⁹ Yine bu açıklamaya bağlı olarak "Avusturya Südet

⁵⁴⁹ "Zur Debatte über die Benes Dekrete", (çevrimiçi) <http://www.kas.de/tschechien/de/publications/701/>, 13.03.2014.

Almanları Birliği”⁵⁵⁰ ilk defa resmi olarak savaş sonrası uygulanan sürgün ve müsadere politikası için tazminat talebinde bulunmuştur. Bunu izleyen süreçte Avusturya Südet Almanları Birliği, Çek Devletine dava açarak, Benes Kararlarının kaldırılması ve de Çek Hukukunda yer alan Savaş sonrasının hukuk dışı düzenlemelerin yürürlükten kaldırılmasını talep etmiştir. Dikkat çekici bir diğer gelişme olayların sadece Almanya ve Avusturya’nın tepkisine sebep vermediğidir.

Aynı dönemde AB üyeliğine aday ülkelerden biri olan Macaristan da, tepkisini ortaya koymuş, Benes Kararlarını Avrupa Hukuku ile çelişen **“Hukuksuz”** birer düzenleme olarak değerlendirmiştir. Victor Orban, Avrupa Parlamentosunda gerçekleştirdiği açıklamada Prag Yönetiminden, AB Hukuku ile çatışan Benes Kararlarını kaldırmasını talep etmiştir. Her ne kadar söz konusu talep bunu izleyen süreçte Çek Dışişleri Bakanlığınca ve Avrupa İşlerinden Sorumlu Bakanlıkça reddedilmiş olsa da, bu gelişme bize bir kere daha tartışmanın nasıl geniş bir düzleme taşındığını göstermektedir.

Buna dayanak noktası olarak da, II. Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan düzenin revize edilmesi, mülkiyet ilişkisi ve egemenlik yetkisinin tartışılmaya açılmasının Almanya ve Avusturya’nın çıkarına olacağını ileri sürmesi, bize tartışmanın nasıl boyut değiştirdiğini göstermektedir. Başka bir ifade ile bu görüş bize, o dönemde Polonya ve Çek Cumhuriyetinde hakim olan **“Büyük Almanya”** paranoyasını ve bu aktörün hegemonyacı bir güç politikası izleyebileceğine dair endişeyi ortaya koymaktadır.

Çek hukukunun, AB hukuku ile bütünleşmesi gerektiği gerçeği var olan bu tartışmayı daha etkili hale getirmiştir. Nitekim Çek Meclis Başkanı, Vaclav Klaus, o dönemde AB üyeliğine rağmen var olan hukuk ve mülkiyet ilişkisinin tartışmaya açılmayacağını bu yönde tedbir alınmasını talep etmiştir.⁵⁵¹

⁵⁵⁰ Benes Kararlarına bağlı olarak Çekoslovakya topraklarından sürgün edilen Alman azınlık Almanya ve Avusturya’ya göç ederek burada ayrı olarak örgütlenmişlerdir. Bu şekilde Almanya Südet Almanları Birliği ve Avusturya Südet Almanları Birliği olmak üzere bulundukları ülkelerin çatısı altında siyasi faaliyetlerde bulunmaktadır.

Ayrıntı için bakınız: http://www.sudeten.de/cms/?Die_Sudetendeutsche_Landsmannschaft,

⁵⁵¹ “Zur Debatte über die Benes Dekrete”, (çevrimiçi) <http://www.kas.de/tschechien/de/publications/701/>, 13.03.2014.

Çek Dışişleri Bakanı Jan Kavan'ın, bu yöndeki talebi dönemin AB Genişlemeden Sorumlu Komiseri Günther Verheugen tarafından reddedilmiştir. Aynı zamanda Benes kararları çerçevesinde oluşan mülkiyet meselesinin AB müzakerelerinin konusunu teşkil etmediği ve bunların müzakereler için bir engel teşkil etmediğine de karar verilmiştir. Bu şekilde de AB aslında her iki tarafı da tam olarak tatmin etmeyen veya meseleyi tam olarak çözmeyen bir tutum sergilemiş olur.

Dönemin İngiltere Başbakanı Tony Blair, Prag ziyaretinde, Benes Kararlarının, AB üyelik süreci önünde bir engel olmadığını, belirtmiştir. Yine Potsdam Konferansı ile oluşturulan düzene saygılı olduklarını ifade etmiştir⁵⁵². Bu şekilde de geçmişin, Doğu Genişlemesine gölge düşürmesine karşı olduklarını ve her durumda Doğu Avrupa'yı Batı ile bütünleştirmek düşüncesine sonuna dek destek verdiklerini ortaya koymuş olur.

Almanya tepkisini, Başbakan Gerhard Schröder'in Prag ziyaretini süresiz olarak iptal etmesi olarak ortaya koyarken, AB tarafı Parlamento ve Komisyon vasıtası ile konuya ilişkin araştırmalar ve raporlar ortaya koymuştur. Avrupa Parlamentosu Halk Partileri Fraksiyon Başkanı Prof. Hans Gert Pöttering, yaptığı açıklamada AB içerisinde hiçbir ayrımcı düzenlemeye izin verilemeyeceğini ifade etmiştir.⁵⁵³ Çek hukukunda bu tür düzenlemeler olması durumunda bunların AB üyelik süreci öncesinde Kopenhag Kriterleri kapsamında ortadan kaldırılması bir zorunlu olduğuna belirtirken AB ve Avrupa'nın ortak ve evrensel değerler üzerine kurulduğuna dikkat çekmektedir.⁵⁵⁴

Avrupa Parlamentosu direktifi ile hazırlanan 2002 tarihli raporda Benes Kararlarının AB Hukuk düzeni ile çatışmadığı ortaya konmuştur. Bu bağlamda yürürlükten kaldırılması için bir gerekçe olmadığı ve de bunların Çek Cumhuriyetinin AB üyeliğine engel teşkil etmediği tespit edilmiştir. Yine aynı şekilde AB

⁵⁵² “Blair: Benes Dekrete sind kein hindernis für Tschechien auf weg zur EU,” (çevrimiçi) <http://www.radio.cz/de/rubrik/tagesecho/blair-benes-dekrete-sind-kein-hindernis-fuer-tschechien-auf-weg-zur-eu->, 10.03.2014.

⁵⁵³ Kai Olaf Lang, age., s.4.

⁵⁵⁴“ Zur Debatte über die Benes Dekrete”, (çevrimiçi) <http://www.kas.de/tschechien/de/publications/701/>, 13.03.2014.

Komisyonunca hazırlanan bir diğer raporda da benzer bir sonuca varılmış ve de Benes Kararlarının Prag'ın AB üyeliğine engel olmadığı teyit edilmiştir.⁵⁵⁵

AB Parlamentosu tarafından ortaya konan bu rapora karşılık, Südet Almanları Birliği de bir karşıt rapor yayınlamış, yine Bavyera Eyalet Başkanlığınca bu rapor benzer bir başka rapor ile desteklenmiştir. Sürgün Alman Derneklerine göre, AB bu yöndeki tutumu ile, insan haklarını ihlal eden, demokrasi karşıtı yasal düzenlemelerin Avrupa norm ve değerlerine dahil edilmesinin önünü açmıştır. Oysa bu düşüncayı savunan kesimin dikkate almadığı, Avrupa İnsan Hakları Normlarının, II. Dünya Savaşı sonrasında olduğu ve bunların bu nedenle de geriye dönük işlemediği gerçeğidir.⁵⁵⁶

Çek Cumhuriyetinin AB temsilcisi Libor Secka, 03.04.20002 tarihinde Avrupa Parlamentosu Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı Elmar Brok'a, Prag Yönetiminin Benes Kararlarına yönelik tutumunu içeren bir rapor sunmuştur. Çek Dışişleri Bakanlığı söz konusu belgede şuna dikkat çekmektedir: Benes Kararları yeni bir hukuk ilişkisi yaratmamaktadır. Bu kararlar ya görevlerini yerine getirmişlerdir ya da başka yeni hukuki düzenlemeler ile telafi edilmişlerdir. Ancak onlar tarafından oluşturulmuş olan hukuki statü ve düzen de devam edecektir.⁵⁵⁷ Hakim görüş, geçmiş düzenin günümüz mahkemelerine taşınmayacağı olmuştur. Söz konusu döneme ait normatif maddeler savaş sonrası düzende görevlerini yerine getirmişlerdir ve günümüz hukuk ilişkilerinde yapıcı bir rolleri yoktur. Buna bağlı olarak Anayasa ya da uluslararası antlaşmalara dayanarak bunların yürürlükten kaldırılması ya da reddedilmesi yönünde bir karara varmak mümkün değildir. Şayet Çek Mahkemeleri günümüzde bu maddelere dayanarak bir karara varacak olurlarsa bu karar yeni bir hukuk ilişkisinin oluşumuna imkan sağlamayacaktır. Benes Kararlarının Avrupa Hukuku ile uyumuna ilişkin olarak da Avrupa Hukuk mevzuatının öncelikli olduğu belirtilmiştir.⁵⁵⁸

⁵⁵⁵ Samuel Salzborn, age., s.116.

⁵⁵⁶ Samuel Salzborn, age.,s.117.

⁵⁵⁷ Kai Olaf Lang, "age.,s.5.

⁵⁵⁸ Jaroslav Sonka, "Zukunft statt Vergangenheit- Die Benes Dekrete und das Deutsch-Tschechische Verhältnis", **Internationale Politik**, Nr: 9, September, Berlin, 2002, s. 31.

İki yüz elli Çek aydınının 08.04.2002 tarihinde bir araya gelip imzaladıkları, **“Stop Nationalism”**⁵⁵⁹ başlıklı ortak bildiride, Prag Yönetimi ve Parlamento üyelerini, geçmişin meselelerini (özellikle Benes Kararlarını), seçimlerde malzeme olarak kullanmamaları konusunda uyarılmışlardır. Bu açıklamada yaygın görüş, Çek toplumunun farklı düşünce özgürlüğünün bu şekilde yoğun bir baskı altına alındığı, aynı zamanda komşu ülkeler ile ikili ilişkilere gölge düşürüldüğü ve de bunun AB üyelik sürecine zarar verdiği olmuştur. Elbette bu açıklamada komşu ülke ile Almanya’nın temel muhatap olduğunu görmekteyiz. Kendilerine daha özgür bir Avrupa’da yer arayan Çek aydını için Almanya korkulacak bir güçten ziyade onları ortak ve evrensel değerler ile buluşturacak bir rehber güç olarak algılanmaktadır.

Yine Alman-Çek İkili ilişkilerinin normalleşmesi girişiminin bir göstergesi olan Alman-Çek Gelecek Fonu konuya ilişkin devreye giren kurumlardan biri olmuştur. Alman-Çek Gelecek Fonu, Münih Tarih Enstitüsü işbirliği ile bu konuda özel çaba sarf etmiştir. Alman-Çek Tarihçiler Komisyonu Mart 2002 tarihinde Berlin’de gerçekleştirdiği açıklamada, **“Tarihi olguların istismar edilerek günümüz siyaseti meselelerinde birer araç olarak kullanılması kabul edilemez. Tarih politikanın bir silahına dönüşmemelidir”**⁵⁶⁰ şeklindeki açıklama belki de tüm bu girişimler içinde en anlamlıdır. Çünkü bu bize tarafların ikili ilişkilerde bir sorun ile karşılaştıklarında tarihi meseleleri birer tehdit unsuru olarak kullandıklarını göstermektedir. Bu silahın günümüzde hala kullanılıyor olması, karşılıklı bir güvenin tam olarak oluşmadığını da bir kere daha göstermektedir. Bu gerçek ise Avrupa politikasında ortak hareket etmek konusunda önemli bir engel teşkil etmektedir.

2.2.1.3. Benes Kararları ve Bugünkü Durum:

Bugün, Alman-Çek İlişkileri farklı alan ve düzlemlerde başarılı bir işbirliği ortaya koymaktadır. Almanya ve Çek Cumhuriyeti birbirlerinin en önemli ekonomik ve ticari ortaklarına dönüşmüşlerdir. Çek ihracatının %40’ı Almanya’ya ve ithalatının 1/3’ü Almanya’dan gerçekleşmektedir. Çek Cumhuriyeti son yıllarda Polonya ile

⁵⁵⁹ Jaroslav Sonka, age., s.32.

⁵⁶⁰ “DTZF Geschäftsführer Tomas Jelinek im Gespräch mit Studio 24”, (çevrimiçi) <http://www.fondbudoucnosti.cz/de/aktuell/presse/dtzh-geschäftsführer-tomas-jelinek-im-gesprach-mit-studio24-moderator-daniel-takac-ceska-televisie?referrerID=0>, 10.03.2014.

beraber Almanya'nın merkezi Avrupa'daki en önemli ortağı olmuş hatta rakamlar 2002 yılında Polonya ile olan ticaret hacmini dahi geçmiştir. Çek Cumhuriyetinin en önemli gaz tedarikçisi Transgas firmasının %97'si Alman RWE firması tarafından satın alınmıştır.⁵⁶¹ Yine bölgesel ve ulusal alt yapı yatırımları iki ülkeyi birbirine bağlayan temel işbirliği alanları olmuştur. 2005 yılında Berlin-Prag otobanı tamamlan, yine A-17 hattı ile Dresden ve Çek sınır bölgeleri bağlanmıştır.⁵⁶²

Buna rağmen Benes Kararları tartışmasının AB içine dek taşınması, 1997 tarihli Alman-Çek Bildirisinin 1997 ruhunun da unutulduğunu göstermiştir. Nitekim Çek Başbakanı Petr Necas Şubat 2014 tarihinde Münih Güvenlik Konferansında gerçekleştirdiği konuşmada Alman-Çek Bildirisine atıfta bulunduğu, büyük bir çoğunluğun bu sözleri çok cesurca bulup, şaşkınlıkla karşılaması bunu bir kere daha ortaya koymuştur. Dahası 1997 yılında temelleri atılmaya çalışılan Alman-Çek yakınlaşma çabasının unutulmuş olduğunu, ilişkilerin yalnızca ekonomik ve ticari antlaşmalardan ibaret olarak algılandığını ortaya koymuştur.

Bugün Avrupa'da etkisini giderek daha fazla hissettiren ekonomik, politik krizler ile var olan uçurumlar giderek derinleşirken, bu beraberinde yalnızca anti semitizm, yabancı düşmanlığı, azınlıklara karşı hoşgörüsüzlük gibi marjinal düşünceleri getirmemiştir. Aynı zamanda ülkelerin güçlü komşularına karşı eleştirel bir tutum içine girmelerini, güçlü bir aktörün gücünü onların aleyhinde kullanabileceği düşüncesinin de destek görmesine sebep olmuştur. Nitekim bu gerçek de gerek Çek Cumhuriyeti gerekse Almanya'nın diğer komşu ülkelerinde geçmişten beslenen Alman karşıtı söylemin, zaman zaman güç kazanmasını beraberinde getirmiştir.

2013 yılında gerçekleşen Çek Başkanlık seçimlerinde eski Dışişleri Bakanı Karl Schwarzenberg ve seçimlerin galibi olan eski Başbakan Milos Zeman arasında Benes Kararları üzerinden yürüyen seçim propagandası bunu bir kere daha ortaya koymuştur. Aynı zamanda da, Alman karşıtı söylemin ve Alman/Avusturyalı komşuları ile olan ikili ilişkilerin de bir iç politik malzeme haline dönüştüğünü de

⁵⁶¹ Kai Olaf Lang, age., s.6.

⁵⁶² Kai Olaf Lang, age.,s.6.

göstermektedir.⁵⁶³ Alman karşıtlığı ya da Alman korkusu hala önemli bir seçim malzemesi olarak puan getirmektedir.

Çek Devlet Başkanı aday, eski Dışişleri Bakanı Karl Schwarzenberg'in, "*Bohemya Almanlarının mallarına el konulması ve sürgün edilmeleri kabul edilmez. Zira burada birilerinin kolektif olarak haksız yere mahkum edilmesi söz konusudur. Çek tarihinin bu kısmı hiç kimsen iftihar olamaz.*"⁵⁶⁴ şeklinde açıklaması ile hem toplumun ikiye bölünmüşlüğü, hem de bu tartışmanın hala gündemde olduğunu görmekteyiz. Milos Zeman bu açıklamayı, Çek ulusal çıkarlarına zarar veren, yalan dolu bir seçim kampanyası olarak değerlendirmiştir.⁵⁶⁵ Ancak iç politik bir rekabet gibi görünen bu tartışma aslında ikili ve çok taraflı ilişkilerde yansıma bulmuştur yeniden.

Özellikle Çek tarafının geçmişi hazmetmek konusunda Almanlardan daha fazla zorlandığını ifade eden gazeteci Ludmila Rakusanova'ya göre, Çekler hala belli konulara öncelik vermekte, bu şekilde bir savunma stratejisi izlemektedirler. Bu nedenle öncelikli olarak Almanların savaştaki suçlarını konuşmak ve ancak bundan sonra Südet Almanlarının tüm yaşananların sorumlusu olarak, haklı ya da haksız sürgün edilmesini müzakere etmekten yana tavırlarını sürdürmektedirler.⁵⁶⁶ Bu arada Çek tarafının dikkate almadığı bir gerçek Südet Almanlarının bulundukları ülkelerde seçmen konumunda ve örgütlenmiş olduklarıdır. Bunlar bugün başta Almanya'daki Sürgün Alman Birliği örneğinin gösterdiği gibi, iç ve dış politikayı belli oranda şekillendirmek, ikili ilişkilere belli bir tesir edebilmek gücüne sahiptirler. Buna

⁵⁶³ Benes Kararları ve Südet Almanların Sürgün edilişi, 2013 yılı seçimlerinde Çek Cumhurbaşkanlığı seçilen Milos Zeman, eski Dışişleri Bakanı ve Cumhurbaşkanı aday Karl Schwarzenberg arasında önemli bir tartışma konusu olmuştur. Südet Almanlarının Benes Kararları vasıtası sürgün edilmesini "adaletsizlik" olarak ifade eden Schwarzenberg bu şekilde önemli bir oy kaybına uğramıştır.

Ayrıntı için bakınız: "*Milos Zeman zum Präsidenten Tschechiens gewählt*", (çevrimiçi) <http://www.sueddeutsche.de/politik/stichwahl-in-tschechien-milos-zeman-zum-praesidenten-tschechiens-gewaehlt-1.1583963>, 05.03.2014.

⁵⁶⁴ "*Wahrheit unerwünscht-Benes Dekrete:Echte Böhmen und autentische Tschechen*", (çevrimiçi) <http://pravdatvcom.wordpress.com/2013/03/07/wahrheit-unerwünscht-benes-dekrete-echte-bohmen-und-authentische-tschechen/>, 11.03.2014.

⁵⁶⁵ Age.

⁵⁶⁶ Till Janzer, "*Gauck hätte deutlicher werden können*", (çevrimiçi) <http://www.radio.cz/de/rubrik/politgesprach/gauck-haette-deutlicher-werden-koennen-journalistin-rakusanova-ueber-besuch-des-bundespraesidenten>, 04.03.2014.

rağmen Alman resmi çevreleri mümkün olduğunca bu kesimin taleplerine mesafeli durmakta, temkinli davranarak, ikili ilişkilere zarar vermemeye çalışmaktadır.

Nitekim Alman Cumhurbaşkanı Joachim Gauck'un, 06.05. 2014 tarihli Prag ziyaretinde, Karl Üniversitesinde gerçekleştirdiği konuşmada, bu konuya da değinmiş olması, Alman tarafının geçmiş üzerine bir gelecek inşa etmek istemediğini göstermektedir. Joachim Gauck, Karl Üniversitesinde gerçekleştirdiği sözü geçen konuşmada, Südet Almanlarından söz ederken, sürgün, müsadere sözcüklerinin yanı sıra Çekçe “yer değiştirme-transfer” anlamına gelen “**Odsun**” sözcüğünü kullanması son derece anlamlı olmuştur.⁵⁶⁷ Alman-Çek tarihinin aynı zamanda acılar üzerine kurulduğunu ve geçmişin yalnızca acıların karşılıklı olarak anlamaya çalışılması ile aşılabileceğini ekleyen Joachim Gauck, bu şekilde ikili ilişkileri geçmişin baskısından kurtarmak ve Avrupa'nın geleceğini birlikte inşa etmekten yana olduklarını ifade etmiştir.

Bunu da, başta 1997 tarihli Alman-Çek Bildirisi ile temelleri atılan ikili ilişkileri, çok taraflı işbirliğine taşımak suretiyle gerçekleştirmek çabası içinde olduklarını göstermiştir. Almanya'nın bu çabası dış politikasında, iddia edildiği gibi bir güç politikası izlemek yerine sivil güç olmaya devam etmek istediği izlenimini vermektedir. Bu gerçek aynı zamanda dış politikasında süreklilik prensibi ile hareket ettiğini bir kere daha ortaya koymaktadır.

Avrupa hukuk mevzuatı ve de insan haklarının değişen çerçevesi nedeniyle Benes Kararlarının uygulanması günümüzde mümkün değildir. Sürgünler ve buna bağlı olarak yaşanan olumsuz tecrübeler kabul edilemez ancak üzerinden çok zaman geçmiştir. Bu nedenle de bu tartışmalar zaman içinde yine kapanacaktır. Zira bu tartışma gerçekte tarafların hiç birine siyasi bir çıkar sağlamamaktadır.⁵⁶⁸

⁵⁶⁷ Joachim Gauck'un Prag Karl Üniversitesinde gerçekleştirdiği konuşmanın tam metni için bakınız: “Rede an der Karls Universität”, (çevrimiçi) <http://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Reden/DE/Joachim-Gauck/Reden/2014/05/140505-Staatsbesuch-Tschechien-Karls-Universitaet.html>, 12.03.2014.

⁵⁶⁸ Gerald Schubert, “Otto Pick: Die Österreicher sagen immer wenn wir nur einen Zukunftsfonds hätten!”, (çevrimiçi) <http://www.fondbudoucnosti.cz/de/aktuell/presse/otto-pick-die-osterreicher-sagen-immer-wenn-wir-nur-einen-zukunftsfonds-hatten-radio-prag?referrerID=63>, 11.03.2014.

Polonyalı toplum bilimci Stanislaw Stomma'nın tespiti bize gelecek konusunda önemli fikir vermektedir. Stanislaw Stomma'ya göre iki ülke arasındaki ilişkiler ancak, iki tarafın geçmişi bırakıp gelecek üzerine odaklanmaları durumunda normalleşme sürecine girmiştir.⁵⁶⁹ Ancak olaylar bize şunu göstermektedir ki Almanya MDA'lı komşuları ile işbirliğine rağmen henüz bu olgunluğa ulaşmamış ve geçmiş hala gelecek üzerinde bir şekilde etkisini hissettirmektedir.

2.2.2. AB'nin Geleceği Tartışmasında Daha etkili bir Alman-Çek İşbirliği:

Söz konusu olan Almanya ve Çek Cumhuriyeti arasında daha sıkı bir politik işbirliği olunca "Avrupa" sözcüğü adeta bir anahtar kelime olmaktadır. Lizbon Sözleşmesinin 01.12.2009 tarihinde yürürlüğe girmesi ile beraber Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi içindeki kurumsal işbirliği daha etkili bir oylama sistemine tabi olmuştur. Bu bağlamda Avrupa Parlamentosu pek çok alandaki karar alma sürecinde daha ağırlıklı bir konuma yükselmiştir. Aynı zamanda birlikte karar alma aşamasına bağlı olarak da, Konsey ile eşit bir ağırlığa sahip olmaktadır. Yine Lizbon Sözleşmesinin getirdiği yeni düzenlemeyle, Konseyde görüşülen konular artık üye ülkelerin oy birliği ile değil, nitelikli çoğunluk ile karara varacaktır. Hatta bunun 2014 sonrasında üye ülkeler ve yurttaşların çifte çoğunluğu ile sağlanması ön görülmüştür.⁵⁷⁰

Açıkçası yukarıda özetlenen bu yeni durum, Prag Yönetiminin Avrupa politikası için önemli değişiklikler gerektirmektedir. Bu her şeyden önce Avrupa Parlamentosu içinde daha etkin bir şekilde gruplar içinde yer almasını gerektirmektedir. Aynı zamanda ise AB üyesi ülkeler işbirliğini geliştirmesi ve ortaklıklar içinde yer almasını zorunlu kılmaktadır. Nitekim Çek Cumhuriyeti gibi küçük üyelerin ulusal çıkarlarını Avrupa düzlemine taşıyabilmeleri için, artık basit bir Veto hakkı yetersiz kalmakta, bu da onları AB üyesi güçlü aktörler ile yeni ortaklıklar kurmak durumunda bırakmaktadır.

Lizbon Sözleşmesi sonrasında AB kurumlarının içine girdiği dönüşüm, bu şekilde AB üyelerinin kendi aralarında yeni işbirliği forumları etrafında toplanmalarını beraberinde getirmiştir. Küçük üye ülkelere de bu ortaklıklar içinde yer almak

⁵⁶⁹ Kai Olaf Lang, age., s.2.

⁵⁷⁰ Ayrıntı için bakınız: (çevrimiçi) http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_de.htm, 10.03.2014.

suretiyle, Avrupa çıkarlarının savunulması ve Avrupa'nın inşasında daha etkili bir rol oynamalarının önü açılmıştır.

Bu nedenle özellikle enerji, AB iç pazarının geliştirilmesi, mali politikalar ve insan haklarının iyileştirilmesi konuları, Çek Cumhuriyetinin Almanya ile işbirliği geliştirebileceği tartışmalı konular olmaktadır. Özellikle enerji sektöründe daha etkin bir işbirliği Alman-Çek ilişkilerinin geleceği açısından bir zorunluluktur. Çünkü özellikle Gerhard Schröder döneminde Almanya'nın Rusya ile enerji konusunda geliştirdiği işbirliği pek çok MDA'lı devlet gibi Çek Cumhuriyetinin de Almanya'ya karşı güvensizliğini artırmıştır. Prag yönetimi, bu şekilde Rusya'nın bölgedeki etkinliğinin Almanya desteği ile arttığını düşünürken, diğer taraftan da kendisini "Avrupa Enerji Politikalarında dışlanmış hissetmektedir.

Çek Cumhuriyetinin teknik araştırma ve gelişmelerde önemli bir inovatör konumunda olması bu işbirliğini daha da anlamlı kılmaktadır. Çek Cumhuriyeti bu yeteneğini enerji sektörüne taşıyacak olursa bu Prag ve Berlin arasında enerji sektörünün geliştirilmesi için önemli bir işbirliğine imkan sağlayabilecektir.

İklim ve enerji politikası iki taraf arasında belli bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Ancak buna rağmen ortak bir çalışma grubunun oluşturulmuş olması, başarı ile sonuçlanan Almanya-Polonya örneğinde olduğu gibi, meselenin bu şekilde aşamalı olarak uzlaşmaya taşınmak istenmesi önemli bir işarettir.

Aynı şekilde iki komşu ülkenin politik alanda ortaya koydukları işbirliği özellikle insan hakları konusunda da önemli bir ortaklığı taşınabilir. Uzun yıllar totaliter bir rejim tarafından yönetilmiş olan Çek tarafı bunu Almanya'nın demokratik tecrübesi ile birleştirdiğinde bu AB için de önemli bir adım olacaktır. AB'nin tam olarak etkili bir inisiyatif ortaya koymakta başarılı olmadığı insan hakları ve insani yardımlar konusunda bu şekilde Doğu Avrupa'da daha etkili bir politika ortaya koyabilecektir.

Elbette bu işbirliğinin daha geniş düzlemlere taşınabilmesi ve Avrupa geleceği için gerçekleştirilebilir kılınabilmesi için Prag Yönetiminin Avrupa'daki konumunu daha belirgin bir duruma sokması gerekmektedir. Çek Cumhuriyeti AB üyesi olduğu 2004 yılından beri Avrupa'nın yeniden inşası sürecinde çok aktif ve yapıcı bir rol ortaya

koyamamıştır. Bu nedenle Avrupa politikasında daha etkili olabileceği bir takım inisiyatifler geliştirmek durumundadır. Bu da onun kendi görüşlerini geliştirmesi, belirgin bir tutum sergilemesi ve de yeni bir Avrupa vizyonu geliştirmesini zorunlu kılmaktadır. Aynı zamanda da Avrupa politikasına yön veren lider ülkeler ile daha sıkı bir işbirliğine itmektedir.

Bu anlamda yanı başında yer alan ve özel bir ilişki içinde olduğu Almanya ile işbirliğinin geliştirilmesi bir kere daha öne çıkmakta ve adeta Prag Yönetiminin önceliği haline gelmelidir. Çek Yönetimin “Avrupa Temel Haklar Bildirisinden” çıkmaktan vazgeçmesi ve de uzun süre direndiği Mali Paketi imzalamış olması olumlu gelişmelerdir. Çek Yönetimi bu şekilde henüz Avrupa politikasına yön veren bir aktör olmasa da bir şekilde kendisine düşen sorumluluğu taşımak istediğini ortaya koymaktadır.

Nitekim Çek Başbakanı Bohuslav Sobotka’nın Mart 2014 tarihinde gerçekleştirdiği Almanya ziyaretinde ifade ettiği, *“Başbakan Merkel’e yeni Çek Yönetiminin Avrupa dostu olduğunu ve Avrupa’nın inşasına yönelik tartışmalarda gelecekte de aktif bir rol almak istediğimizi belirttim. Her şeyden önce hem Avrupa’nın merkezinde hem de Avrupa entegrasyonunun merkezinde yer alan bir ülke olmak arzusundayız.”*⁵⁷¹ şeklinde sözleri, Prag’ın Berlin ile daha sıkı bir işbirliğinden yana olduğu ve Avrupa’nın geleceğini Almanya ile birlikte inşa etmekten yana olduğunu ortaya koymaktadır.

Buna karşılık, Çek Cumhuriyetinin Avrupa içinde o güne dek yeterince etkili olmadığı ve bu anlamda Avrupa politikasına yön vermekten uzak olduğu görüşüne Angela Merkel’in verdiği cevap dikkat çekicidir. *“Avrupa’da önemli ya da önemsiz ülke şeklinde bir kategori mevcut olamaz. Her üye kendince bir önem arz etmektedir. Nitekim Hükümet Başkanları olarak Avrupa Konseyinde bir araya geldiğimizde yalnızca oy birliği ile sonuçlara varabiliyor ve fikir birliği sağlayabiliyoruz. Bu nedenle önemli olan üyelerin büyüklüğü değil, birbirimizi ikna edebilmemiz ve uzlaşma sağlayabilmemizdir. Elbette Avrupa’nın geleceği konusunda ortak politik*

⁵⁷¹ “Pressestatements von Bundeskanzlerin Merkel und dem Ministerpräsident der Tschechischen Republik, Sobotka am 13.03.2014”, (çevrimiçi) <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/03/2014-03-13-merkel-sobotka.html>, 14.03.2014.

hedeflere sahip olmamız durumunda bu işbirliğinin çok daha etkili olacağı da bir gerçektir.”⁵⁷²

Bu da bize bir kere daha Almanya’nın, Avrupa politikasını, başarılı ikili ilişkiler zemini üzerine inşa etmek istediğini göstermekte ve dış politikasında süreklilikten yana olduğunu ortaya koymaktadır.

2.2.3. Alman Çek Diyalogunda Enerji Politikası:

Almanya-Çek ilişkileri genel anlamda değerlendirildiğinde her ne kadar sınır aşan bir işbirliği söz konusu olsa da, taraflar enerji konusunda farklı tercihler ortaya koymaktadır. İfade edildiği gibi özellikle Almanya’nın son yıllarda Nükleer Enerji kullanmaktan vaz geçme kararı, bu tartışmaların temelini oluşturmaktadır.

Almanya’nın son dönemde gerek yaşanan Nükleer kazalar/facialar, gerekse Rusya’nın enerjiyi bir dış politik baskı ve tahakküm aracı olarak kullanması nedeniyle enerji tedarikinde yaşanan sıkıntılardan dolayı bu kararı almıştır. Ancak bu gelişme pek çok AB üyesi ülke tarafından endişe ile takip edilmektedir. Bu gelişmeyi eleştiren kesim, Almanya’nın bu kararını başta Fransa ve Çek Cumhuriyetinden gerçekleşen Nükleer Enerji ithalatının fiyat artışına bağlamaktadırlar. Ancak dikkate alınmayan bir gerçek Almanya’nın giderek Avrupa enerji iç piyasasına daha fazlabütünleşme olduğu ve de enerji ve iklim politikasına ilişkin pek çok çerçeve uygulamasının Avrupa düzleminde uygulama bulmaya başladığıdır. Bu gerçek de enerji konusunda ulusal politikaların uygulanmasını giderek zorlu hale getirmektedir. Aynı zamanda üye ülkelerin daha sıkı bir şekilde Avrupa enerji piyasasına bütünleşmelerini zorunlu hale getirmektedir.⁵⁷³

Yine Almanya’nın yeni enerji politikasının berberinde şu etki ve sonuçları getireceği ileri sürülmektedir:

-Almanya’nın Nükleer Enerjiden vazgeçme kararı, aynı zamanda doğal gaz kullanımında önemli bir artış meydana getirecektir. Doğal gaz fosil yakıtlar ile

⁵⁷²age.

⁵⁷³ Oliver Geden, “Energiewende: Der Nationale Sonderweg ist eine Illusion”, (çevrimiçi) <http://www.tagesspiegel.de/meinung/energiewende-der-nationale-sonderweg-ist-eine-illusion/4338326.html>, 20.03.2014.

karşılaştırıldığında daha düşük bir CO² emisyonuna sahiptir. Aynı zamanda yeni Doğalgaz enerji tesisleri hızlı bir şekilde kurulabilmekte ve işletilebilmektedir. Almanya'nın kullandığı gazın %90'ı ithal edilse de, bunun büyük kısmının Hollanda ve Norveç'ten tedarik edilmektedir. Bu nedenle gazın büyük bir kısmının Doğu Avrupa'nın istikrarsız bölgelerinden gelmeyişi, ileri sürüldüğü gibi gaz bağımlılığını artırmayacaktır. En azından Alman Doğalgazının %35'lik payını sağlayan Rusya ile bir sorun yaşanması durumunda, Almanya için alternatif gaz rezervleri var olmaya devam edecektir.

Bu nedenle Doğalgaz dağıtım ve tedariki açısından asıl önemli olan, yeterli bir gaz dağıtım ağına oluşturulması ve boru hatlarının yeterli kapasitede faaliyette bulunup, ticari kısıtlamaların aşılmasıdır. Bu gerçek de tedarik ağına yoğun bir işbirliği ve koordinasyon ile geliştirilmesini ve bölge ülkelerin daha sıkı bir ortaklıkta bir araya gelmesini gerektirmektedir. Bu şekilde de Avrupa Enerji Pazarının tümüyle bütünleşmesi sonucunda artık ulusal politikalara gerek kalmadan ortak hedefler çerçevesinde hareket edilebilecektir.

-Almanya kendi egemenlik sahasında Nükleer Santrallerde üretilen elektriğin tüketilmesini tümüyle değil ancak belli ölçüde kontrol altına alıp, sınırlandırabilir. Başka bir ifade ile, Almanya'nın komşu ülkeleri (Fransa ve Çek Cumhuriyeti) bu şekilde elektrik üretmeye devam ettikçe, Almanya bu şekilde elde edilen elektrik tüketimini yasaklayamaz.

Avrupa'da her saat yaşanan sınır aşan enerji alışverişi artık bir normaliteye dönüşmüştür. Bunun önüne, ancak yurt dışına (Almanya'ya) ulaşan enerji hatlarının kapatılması ile geçilebilir. Ancak bu da ülke ekonomisine önemli bir yük getirecektir ve aynı zamanda da yenilenebilir enerjinin geliştirilmesini kısıtlayabilecektir. Bu nedenle Federal Hükümet sınır aşan elektrik hatlarının döşenmesini ön gören bir enerji politikası izlemek durumundadır. Bu hali ile de her ne kadar önüne geçmeye çalışsa da, Almanya tümüyle Nükleer Enerji/Elektrik kullanımını ortadan kaldırmayı başaramayacaktır.

Aynı zamanda enerji fiyatları temel belirleyici olacak, Nükleer Enerji ithalatın büyüklüğü, Avrupa enerji piyasasında nükleer ve nükleer olmayan enerjinin fiyat farkına göre şekillenecektir.

-İklim Politikası ve bu yönde geliştirilen önlemler, Avrupa enerji politikasını şekillendirmektedir. Almanya'da fosil yakıt ile faaliyette bulunan enerji santralleri kapasitesinde şu anda yaşanan artıştan ötürü tahmin edildiğinden daha yüksek bir CO² salımı gerçekleşmektedir. Federal Hükümet Nükleer Enerjinin terk edilmesi yönünde atılan adıma rağmen Berlin ulusal iklim politikasının 2020 yılı için ön gördüğü hedeften (sera gaz salımın 1990 verilerinin %40'ının altına düşürmek) şaşma olmayacağını belirtmektedir.

Bu durumda da bu veriler sera gazı emisyonunun AB ortalamasında kalacağını ortaya koymaktadır. Bu nedenle enerji santralleri artık ulusal hedefler izlemek yerine tümünden AB kurallarına göre işlemek durumundadırlar. Almanya'da yeni Doğalgaz ve Kömür Enerjisi Santrallerinin kurulması durumunda bu Almanya'nın emisyon artışını beraberinde getirecek ancak AB içi emisyonun artışında bir değişiklik söz konusu olmayacaktır. Almanya'nın Nükleer Enerjiyi terk etme kararına bağlı olarak sera gazı salımında artış ancak, AB emisyon ortalamasında yer almayan ülkelerden (örneğin Ukrayna) kömür ithal etmesi durumunda gerçekleşecektir.

Almanya'nın Nükleer Enerjiden vazgeçme kararının enerji kaynakları ve emisyon hacmi üzerindeki etkisini ortaya koymak isteyen kimseler, ulusal sınırların ötesinde bunu Avrupa düzleminde değerlendirmek durumundadır. Ancak Avrupa Enerji Entegrasyonunun, gaz ve elektrik piyasasında henüz tam hedefe ulaşmamış olmasından dolayı, enerji politikasına daha fazla yön vermek isteyen ulusal girişimlerin hareket sahası artmak yerine, giderek daralacaktır.⁵⁷⁴

Bu nedenle enerji sektöründe uzlaşmak ve daha yoğun bir işbirliği sağlamak tüm AB üyesi ülkeler için olduğu kadar bu konuda bir takım sorunlar yaşayan Alman-Çek tarafı için de önemli arz etmektedir. Başka bir ifade ile üye ülkeler ancak bu şekilde bir işbirliği sağlamak suretiyle ulusal enerji politikalarını Avrupa düzlemine taşımak,

⁵⁷⁴ Oliver Geden, age.

bu şekilde ulusal çıkarlarını Avrupa çıkarları ile paralel hale getirmek imkanına sahip olabileceklerdir.

2.2.3.1. Almanya'nın Çek Tarafının Enerji Politikasına Bakışı:

Enerji konusu özellikle Gerhard Schröder ve Vladimir Putin tarafından geliştirilen Baltık Boru Hattı Projesi ile beraber giderek “Doğu Politikasında” yer almış ve onun muhatapları tarafından daha çok tartışılır olmuştur. Çek Cumhuriyeti gazın deniz altından taşınarak Almanya'ya taşınması vasıtası ile kendisini Almanya ve Rusya tarafından dışlanmış hissetmiştir. Bu nedenle bu dönemle beraber enerji konusu, Berlin-Varşova ilişkilerinde olduğu kadar etkili olmasa da, Berlin-Prag arası ikili ilişkilerde giderek daha fazla tartışılır olmuştur.

Berlin özellikle Fukushima'da yaşanan kaza sonrasında nükleer enerjiyi giderek terk kararı alırken, Prag nükleer enerjiyi yoğun olarak kullanmaktan yana bir tutum ortaya koymaktadır.

Bu hali ile de Çek Cumhuriyeti Almanya ile enerji konusunda önemli bir tartışma içinde olan Polonya'ya yakın hareket ederek, ikili ilişkilere zaman zaman gölge düşürmektedir. Enerji politikası Prag yönetimi için daha ziyade ulusal karakterini sürdürmekte ve ikili ilişkiler uğruna taviz verilmek istenmeyen bir konu olmaktadır. Başka bir ifade ile Almanya ve Çek Cumhuriyeti bütünleşmek yolundaki Avrupa'da iki farklı enerji konseptinin temsilciliğini yapmaktadırlar. Alman tarafına göre bu hali ile Çek tarafı zorlu bir komşu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönde, Enerji Politikası ve Mali Pakt gibi Avrupa'nın geleceğini yakından ilgilendiren iki çok önemli konu, ikili ilişkilerde adeta birer anahtar sözcük olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çek Cumhuriyeti enerji politikası ve buna bağlı geliştirdiği strateji belgesinde ihtiraslı bir tutum ortaya koymaktadır. Söz konusu bu belgeye göre 2050 yılına dek Çek elektrik ihtiyacının %80'inin Nükleer enerji vasıtası ile giderilmesi ön görülmektedir.⁵⁷⁵ Elbette bu iki taraf arasında önemli bir tartışma konusu olurken,

⁵⁷⁵ Lothar Martin, “*Es ist gut, wenn Deutschland und Tschechien über strittige fragen reden*”, (çevrimiçi) <http://radio.cz/de/rubrik/politgesprach/politologe-schuster-es-ist-gut-wenn-deutschland-und-tschechien-ueber-strittige-fragen-reden>, 03.03.2014.

aynı zamanda bu tür bir planın gerçekleştirilir olup olmadığı sorusunun oluşmasına da sebep olmuştur.

Çek Cumhuriyetinin enerji dağıtımının %70'ini kontrolünde bulunduran önde gelen enerji firmalarından ČEZ temsilcisi Jan Prášil, 2017 yılında iki yeni nükleer reaktör inşasının planlandığını ifade ederken Prag yönetiminin Berlin'in aksi bir tutum içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda Almanya'nın atom enerjisini terk etmekte oluşu, Çek enerji ağının üzerinde önemli bir olumsuz etkiye sebep olmaktadır. Almanya'nın rüzgar değirmenleri ile ürettiği enerjinin Çek topraklarından geçen hat vasıtası ile güney Almanya'ya ulaştırılmak zorunda olması da Çek enerji ağına önemli bir yük yaratmaktadır. Çek tarafına göre bu gelişme, her şeyden önce, Çek enerji sektörü için önemli bir güvenlik riskini beraberinde getirmektedir. Almanya'da enerji tüketiminde önemli bir gerileme söz konusu iken, bu rakam artan refah ile beraber Çek Cumhuriyeti sınırları içinde yükselmektedir. Bu nedenle Prag yönetimi aynı zamanda CO² emisyonunu düşürmek ve artan enerji talebini karşılayabilmek için de mümkün olduğunca nükleer enerjiye ağırlık vermek, hatta bunu 2040 yılına dek iki katına yükseltmek niyetindedir.⁵⁷⁶

Buna karşılık Almanya enerji politikasında bunun tersi bir tutum sergilemektedir. Almanya AB ülkelerinin enerji ihtiyacında yenilenebilir enerji kaynaklarının %27 oranında artırılmasından yana bir görüş savunmaktadır.⁵⁷⁷ Buna karşılık Çek enerji Bakanı, bu orana ulaşmanın mümkün olmadığını belirtmektedir. Bavyera Eyalet Meclisi üyesi ve Enerji Komisyonu Başkanı Tobias Reiß, Almanya'nın enerji politikasında bir geri dönüşün mümkün olmayacağı ve de sadece Bavyera'nın hedefinin 2050 yılında enerji ihtiyacının %80'ini yenilenebilir kaynaklardan

⁵⁷⁶ “Podiumsdiskussion: Deutschland-Tschechien Energie Konzepte”, (çevrimiçi) <http://www.oth-aw.de/aktuelles/artikel/201304031596-podiumsdiskussion-deutschland-tschechien-energiekonzepte/>, erişim 12.03.2014,

⁵⁷⁷ Lothar Martin, “Premier Sobotka bestätigt Merkel pro Europäischen Kurs seiner Politik,” (çevrimiçi) <http://www.radio.cz/de/rubrik/tagesecho/premier-sobotka-bestaetigt-merkel-pro-europaeischen-kurs-seiner-politik>, 10.03.2014.

sağlamak niyetinde olduğu yönündeki açıklamasıyla, Prag yönetimi ile aralarındaki bakış farkını ortaya koymaktadır.⁵⁷⁸

Açıkçası bu görüşler iki komşu ülke arasında enerji politikasının hala ulusal karakterini devam ettirdiğini bir kere daha ortaya koymaktadır. Bu aynı zamanda soğuk savaş ve buna bağlı yaşanan dönüşüm sürecinde tarafların etkili ve ortak bir enerji politikası ortaya koymaktan uzak olduklarını da göstermektedir. Şayet taraflar bu dönemde Avrupa’da var olan durumu daha iyi analiz edip, buna uygun, Avrupa’nın tümünü kapsayacak bir yaklaşım benimsemiş olsalardı, bu gün muhtemelen enerji üretiminden dağıtımına dek olan süreci içeren bu tartışmalar daha az yaşanırdı.

Doğu Bavyera Teknik Yüksek Okulundan Prof.Dr. Magnus Jaeger’a göre, AB üyesi devletler enerji politikasını şekillendirirlerken şu soruyu dikkate almak zorundadırlar: *“Tek tek yurttaşların ve işletmelerin enerji ihtiyaçları nedir? Enerji için kabul edilebilir fiyatlar hangileridir ve bunlar tek tek tüketicilere nasıl yansımaktadır.”*⁵⁷⁹ Özellikle AB üyesi yeni ülkelerin enerji tüketiminin son derece yüksek oluşu, beraberinde yenilenebilir enerji kaynaklarının teşvik edilmesini gerekli kılmaktadır. Ancak başarılı bir enerji politikası yurttaşların bilinçli tüketimi ve devletlerin ortak tutumu ile mümkün olacaktır. Bu nedenle AB üyesi ülkelerin enerji politikasının öncelikle teknik açıdan gerçekleştirilebilir ve politik açıdan arzulanır olması gerekmektedir.

Bu da tarafları enerji konusunda daha yoğun bir işbirliğine gitmeye teşvik etmektedir. Her ne kadar Berlin ve Prag farklı bir konsepti temsil etseler de, sınırda yer alan eyaletler başta olmak üzere sağlanan bir takım bölgesel işbirlikleri bu konuda olumlu işaretler vermektedir.

⁵⁷⁸ “Podiumsdiskussion: Deutschland-Tschechien Energie Konzepte”, (çevrimiçi) <http://www.oth-aw.de/aktuelles/artikel/201304031596-podiumsdiskussion-deutschland-tschechien-energiekonzepte/>, 12.03.2014.

⁵⁷⁹ Magnus Jaeger, *“Energiewende in Deutschland versus Atomoffensive in Tschechien – Europäische Energiepolitik auf dem Scheideweg”* (çevrimiçi)

<http://www.bbk-weiden.de/Veranstaltungen%202013/Wirtschaft/Diskussion-%20Energiepolitik%20auf%20dem%20Scheideweg.html>, 20.03.2014.

Çek Cumhuriyeti sınırında yer alan Saksonya eyaleti ile enerji konusunda gerçekleştirilen işbirliği bu konuda örnek teşkil etmiştir. Saksonya ve Çek Cumhuriyeti arasındaki bu ortaklık, yerli kömür kaynaklarının teşviki, sınır aşan enerji hatlarının geliştirilmesi, enerji ve endüstri işletmelerinin işbirliğinin geliştirilmesini temeline dayandırılmıştır. Burada hedef her şeyden önce daha sıkı bir ortaklık oluşturmak ve de güvenli, karlı, rekabet edebilir ve çevre ile uyumlu ortak bir enerji politikası inşa etmektir. Bu bağlamda şu başlıklara dikkat çekilmektedir:

- Yenilenebilir enerjinin kullanımını teşvik etmek,
- Yerel kömür kaynaklarının kullanımını teşvik etmek,
- Enerji teknolojisi ve enerji etkinliği konusunda ortak proje ve araştırmalar geliştirmek,
- Sınır aşan bölgesel elektrik ve gaz tedarik zincirlerinin geliştirilmesi,
- AB iç pazarının tamamlanması hedefi çerçevesinde elektrik piyasasında entegrasyona gitmek,
- Enerji alanında uzman yetiştirecek ortak eğitim programları geliştirmek,⁵⁸⁰

Almanya ve Çek Cumhuriyeti arasında oluşturulmaya çalışılan bu bölgesel işbirliği özellikle iki tarafın katılımı ile oluşturulan “*Çalışma Grupları*” ile teşvik edilmektedir. Bu gerçek de bize bir kere daha Berlin-Prag ilişkilerinin karşılıklı diyalog ve yakınlaşma temeli üzerine oturtulmaya çalışıldığını göstermektedir.

Dikkat çekici olan bir diğer husus iki tarafın bu tür farklı bir enerji stratejisi izlemesine rağmen tarafların birbirinin bu tutumunu saygı ile karşıladıklarıdır. Çek Başbakanı Petr Nečas, Almanya sınırına 50 km mesafede yer alan Temelin Atom Enerjisi Santralının inşası sırasında şeffaf davranacaklarını belirterek karşı tarafa bir takım garantiler vermiş, Alman tarafını rahatlatmaya çalışmıştır.

⁵⁸⁰ “*Gemeinsame Absichtserklärung zwischen Freistaat Sachsen und Tschechischen Republik zur Zusammenarbeit in den Bereichen Energie und Energiewirtschaft*”, (çevrimiçi) <http://www.energie.sachsen.de/8789.html>, 01.03.2014.

Bu girişim Alman ve Avusturyalı çevrecilerde büyük tepkiye sebep olurken, bu kesim Berlin'in bu konuda kesin bir tavır içine girmesini talep etmişlerdir.⁵⁸¹

Ancak Atom enerjisini terk etmek konusunda bu denli hassas olan Almanya'nın, Çek tarafının bu tutumuna tepki vermemiş olması bir başka çok önemli konuya, AB Mali Paktı ile ilişkilendirilmiştir. Yaygın görüş, Almanya'nın Çek tarafının enerji politikasına bir koz olarak yaklaştığı, bu şekilde AB Mali Paktnı imzalamamak konusunda diren Prag yönetimin enerji politikasına esnek yaklaşmak suretiyle onu ikna etmeye çalıştığı yönündedir.

Almanya bu şekilde enerji politikasında bir şekilde öncelikli olarak ulusal çıkarlarını göz önünde bulundurarak hareket eden bir tutum ortaya koymaktadır. Bu şekilde de Varşova ile olan ilişkilerinde görüldüğü gibi Prag ile ikili ilişkilerinde de bu tutumunu sürdürmektedir. Ancak bunun yanı sıra özellikle Mali Paktı konusunda da ileri sürüldüğü gibi enerji politikasını daha farklı bir boyutta da değerlendirmektedir. Bu şekilde bir baskı kurmasa da bir şekilde pragmatist bir yaklaşım sergilemektedir. Bu şekilde de daha küçük AB üyesi devletlerin, AB geleceğini yakından ilgilendiren politika ve tartışmalarda Berlin ile yakın hareket etmelerine hizmet eden bir strateji de izlemektedir.

2.2.3.2. AB Mali Paktı ve Berlin-Prag Yakınlaşması:

AB Mali Paktı, yaşanan Borçlanma Krizleri sonrasında, Almanya öncülüğünde geliştirilen önemli kurtarma önlemlerinden biridir. Ancak İngiltere gibi, Çek Cumhuriyetinin de uzun bir süre bu girişimi imzalamak istememesi, Berlin için önemli bir hayal kırıklığı olmuştur.

Mali Paktı, tüm AB üyesi ülkeler tarafından onaylanmak zorunda olmadan, belli bir çoğunluk ile uygulanabilse de, açıkçası AB'nin geleceği tartışmaları birlikte hareket etmeyi gerektirmektedir. Nitekim Lizbon Sözleşmesine karşı direnen Çek Cumhurbaşkanı Václav Klaus'un tutumu ve sözleşmenin bu nedenle uzun sürede masada kaldığı gerçeği, Avrupa'nın geleceği için üyelerin neden birlikte hareket

⁵⁸¹ "EU Fiskal Pakt-Tschechien will sich freiwillig an Schuldenbremse halten", **Der Spiegel**, 03.04.2012.

etmeleri gerektiğini bir kere daha göstermiştir. Bu nedenle de Almanya'nın neden yanı başındaki komşusu ile uzlaşma yanlısı bir tavır içinde olduğu, neden onun bir takım politikalarına daha esnek yaklaştığı daha netlik kazanmaktadır.

Mali Paktının imzalanması konusunda direnen Prag Yönetimi aynı zamanda, aradaki tüm ekonomik ve ticari ilişkilere rağmen, Berlin nezdinde zorlu bir ortak olduğu algısına sebep olmuştur. Bunun ötesinde ise, henüz Avrupa entegrasyonunda etkili bir rol oynayacak olgunluğa erişmediği izleniminin oluşmasına da sebep vermiştir.

Yaygın görüş Berlin'in, bir şekilde Prag yönetiminin enerji politikasına destek vermek en azından tepki vermemek şeklindeki tutumu ile aslında AB entegrasyonu için önem arz eden diğer önemli konularda desteğini sağlamak olduğu yönündedir. Açıkçası Almanya bu şekilde Çek tarafının desteğini sağlamak suretiyle AB Mali Paktının⁵⁸² imzalanması için gerekli desteği almaya çalışmaktadır.

Angela Merkel bu yönde yaptığı açıklamalarda bu yönde bir baskının söz konusu olmadığını ifade etmiştir. Ancak buna rağmen Berlin'in, bir şekilde Prag'ın enerji politikasını Avrupa entegrasyonunda kendi tezlerine destek sağlamak için bir koz olarak kullandığı düşüncesi de giderek destek görmüştür.

Nitekim Mali Paketi müzakereleri sonrasında Angela Merkel, *“Burada önemli olan Avrupa Ekonomi Politikasının temellerini oluşturan bir tarafta sıkı mali önlemler, istikrar ve büyüme paketinin benimsenmesi, diğer tarafta ise rekabet gücünün*

⁵⁸² AB'nin mali disiplin ve aynı zamanda büyüme ve istihdamın artırılmasını öngören stratejinin gerçekleştirilmesi için yüksek kamu açıkları ve aşırı kamu borçlarıyla mücadele edilmesini içeren Mali Pakt, şu öncelikleri içermektedir:

- Büyüme dostu, farklılaştırılmış bir mali konsolidasyon;
- Ekonominin normal bir şekilde borçlanabilmesinin sağlanması;
- İşsizlik ve krizin sosyal sonuçlarının ele alınması;
- Kamu yönetiminin modernleştirilmesi.

25 AB üyesi ülke tarafından “Mali Paketi” veya “mali sözleşme” olarak da bilinen, Ekonomik ve Parasal Birlik İstikrar, İşbirliği ve Yönetişim Antlaşması, İngiltere ve Çek Cumhuriyeti tarafından imzalanmamıştır. Mali Paktının 2013'den itibaren uygulamaya girmesi öngörülmüştür. Mali Paketi, bütçe disipliniyi güçlendirerek üye ülkelerin kanunlarında ya da anayasalarında altın kural yer almasını amaçlıyor. Almanya'nın daha esnek olmasına itirazı nedeniyle borç krizinin yayılmasının önlenmesine yönelik Avrupa Finansal İstikrar Mekanizması'nın boyutunun ne kadar olacağı e çok tartışılan olgular arasında olmuştur.

Ayrıntılı bilgi için bakınız: http://ikv.org.tr/images/upload/data/files/59-mali_anlasma.pdf

iyileştirilmesidir. Çek Cumhuriyeti şu an itibarıyla Mali Paktı imzalamamış da olsa çok iyi biliyoruz ki bu konuda katı bir tutum içinde değildir. Bunun ötesinde önemli olan aynı hedefle kilitlenmiş olmamızdır.” şeklindeki sözleri ile ikili ilişkileri çok taraflı işbirliğine taşımaktan yana olduğunu ortaya koymaktadır.

Merkel, Çek Hükümetinin tasarruf tedbirleri ve AB finansal krizi sırasındaki tutumlarını taktir ettiklerini belirtirken, Mali Pakıtın imzalanmamış olmasına rağmen, burada belirtilen kriterlerin yerine getirdiğini ifade etmektedir. Angela Merkel’e göre bu yönde izlenen bir maliye ve bütçe politikası bile, Prag Yönetiminin Avrupa Mali Paktı ile paralel hareket eden bir aktör olduğunu ortaya koymaktadır. *“Avrupa’da belli yasalar ve yönergelerden söz ettiğimizde, örneğin istikrar ve büyüme paktı ve buna ilişkin sözleşme söz konusu olduğunda, hepimize aynı sorumluluk düşmektedir. Bu güne dek dostça işbirliği ortaya koymamız önemli bir gelişmedir. Ancak bu işbirliği, ortak bir Avrupa politikası ve hedeflerinin oluşması durumunda çok daha etkili olacaktır.”*⁵⁸³ şeklinde sözleri ile ikili ilişkileri çok taraflı işbirliğine-Avrupa düzlemine taşımaktan yana olduğunu ortaya koymaktadır.

Buna rağmen muhalefet zaman zaman CDU/CSU-SPD Koalisyonun Avrupa Politikasına ciddi eleştiriler getirmektedir. Yeşiller Fraksiyon Başkanı Katrin Göring-Eckhard, Merkel Hükümetinin Avrupa politikasını fazlasıyla ekonomi ve finans konularına eğilmekle eleştirmektedir. *“Avrupa’nın geleceği yalnızca Euro’nun geleceği olarak görülürken, Avrupa değerleri, giderek bu politikalarda asgari düzeyde temsil edilmektedir.”* derken hükümeti fazlasıyla pragmatist davranmakla eleştirmektedir. Başka bir ifade ile Almanya’nın bu politikalar vasıtası ile adeta bir ticaret devleti ve ekonomik güç olmak kaygıları ile hareket ettiğini, dış politikasının giderek insani ve insana dair değerlerden (Çevre Politikası dahil) arınmakta olduğuna dikkat çekmektedir.⁵⁸⁴

⁵⁸³ “Pressestatements von Bundeskanzlerin Merkel und dem Ministerpräsident der Tschechischen Republik, Sobotka am 13.03.2014”, (çevrimiçi) <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/03/2014-03-13-merkel-sobotka.html>, 14.04.2014.

⁵⁸⁴ Götz Hausding, “Auf der Langen Bank. In Europa müssen viele Fragen dringend erklärt werden”, **Das Parlament**, Nr:52, 23.11.2013.

Çek Başbakanı Petr Nečas, *"Euro Birliği korunacak olursa bu bir Mali Birliğe dönüştürülmelidir. Geçmiş yıllar bunun zorunlu olduğunu ve bunun Euro bölgesi içinde daha derin bir bütünleşmeye ve etkin ekonomi politikasına giden nihai yol olduğunu göstermiştir."* derken aslında bir şekilde Berlin ile ortak hareket etmekten yana olduklarını ve onun liderliğini önemsediklerini ifade etmektedir.

Bu arada Berlin-Prag arası görüşmelerde sözün sık sık Çek tarafının rahatsızlık duyduğu rüzgar enerjisi konusuna gelmesi dikkat çekici bir konu olmuştur. Başta Almanya Başbakanı bu konuya değinirken özellikle önceki SPD-Yeşiller Koalisyonu döneminde Berlin-Prag ilişkilerinde önemli bir tartışma konusu olan transformatörler konusuna işaret etmektedir. Angela Merkel söz konusu transformatörlerin kurulması ve bu şekilde enerji ağlarının rehin olmasının kendi hükümetinin icraati olmadığına altını çizirken⁵⁸⁵, aslında Prag yönetimin sarsılan güvenini yeniden kazanmak istemektedir.

Aynı zamanda, son dönemde geliştirilmesine destek verdikleri "Komşuluk Politikalarının" Çek tarafının yüksek gerilim hatlarının güçlendirilmesine hizmet eden yatırımları desteklemeyi içerdiğini eklemiştir.⁵⁸⁶ Ancak bu yöndeki açıklamasını AB bütçesi ve mali politikasının tartışıldığı bir ortamda dile getirmesi açıkçası Çek tarafının enerji politikasına destek vererek bunu diğer konularda bir koz/baskı aracı olarak kullanmakta olduğu tezini haklı çıkartmaktadır. Prag'ın güvenini kazanmaya çalışırken, buna bağlı olarak Avrupa politikasında onun desteğini almaktan yana bir tutum içindedir. Bu şekilde enerji politikası ile gönlünü almaya çalıştığı Prag Yönetiminden, AB içinde kendisi ile birlikte hareket etmesini beklemektedir.

2014 yılında başa gelen ve eski Ekonomi Bakanı Bohuslav Sobotka Başkanlığında kurulan yeni Çek Hükümeti (Sosyal Demokrat Parti–Merkez Hristiyan Demokrat ve Ano Hareketi Koalisyonu) ise önceki hükümetlerden farklı olarak Avrupa yanlısı ve Almanya ile işbirliğini öne çıkartan bir tutum sergilemektedir. Söz konusu

⁵⁸⁵ Marketa Kachlikova, *"Bundeskanzlerin in Prag:Europäische Integration und Energie Politik"*, (çevrimiçi) <http://www.radio.cz/de/rubrik/tagesecho/bundeskanzlerin-merkel-in-prag-europaeische-integration-und-energie-politik>, 30.03.2014.

⁵⁸⁶ Marketa Kachlikova, age.

hükümetin 24 Mart 2014 tarihinde yaptığı açıklamada AB Mali Paktını imzalamaya hazır olduğunu ifade etmesi bunun en önemli göstergesi olmuştur.⁵⁸⁷

AB Mali Paktı'na ilişkin olarak hükümetler arası antlaşma, “dengeli bütçe” prensibini getiriyor ve Pakta üye devletlerin bütçelerinin fazla vermesi ya da dengede olması öngörülüyor. Mali Paktı'nın koşullarından bir diğerine göre, yıllık yapısal bütçe açığının nominal GSYİH'nin yüzde 0,5'ini geçmemesi gerekiyor. Söz konusu kural, bazı istisnai durumlarda geçici olarak sapma gösterebiliyor. Buna göre, kamu borcunun GSYİH'ya oranının yüzde 60'ın altında olması halinde, kamu açığı limiti GSYİH'nin % 1'i olarak belirlenebiliyor. Çek Cumhuriyeti mevcut durumda bu koşulu yerine getirmiş oluyor.⁵⁸⁸

Ancak asıl olan, Prag Yönetiminin bu şekilde Avrupa entegrasyonun merkezinde yer almak ve Avrupa'nın geleceğine ilişkin tartışmalarda daha etkin olmak istediğini beyan etmiş olmasıdır. Aynı zamanda da, Berlin'in üzerinde durduğu bu girişime destek vermekle, Avrupa entegrasyonda etkin rol almanın Almanya ile işbirliği yapmaktan geçtiği bilinci ile hareket etmiştir.

Bu hali ile denilebilir ki söz konusu Berlin ve Prag'ın Avrupa politikası olunca enerji ve mali politikalar adeta birbiri ile iç içe geçmiş ve Almanya izlediği çok boyutlu işbirliği politikasının meyvesini toplamayı başarmıştır. Buna ek olarak Almanya'nın Rasyonalist tutumunu devam ettirdiğini göstermiştir. Çünkü Mali Pakt konusunda baskı uyguluyor gibi gözükse de esasında tıkanmış bir meselenin aşılmasını sağladığı gibi, ikili ilişkileri daha geniş bir müzakere ve işbirliğini alanının hizmetine sunmaktadır.

⁵⁸⁷ Lothar Martin, “Premier Sobotka bestätigt Merkel pro Europäischen Kurs seiner Politik”, (çevrimiçi) <http://www.radio.cz/de/rubrik/tagesecho/premier-sobotka-bestaetigt-merkel-pro-europaeischen-kurs-seiner-politik>, 10.03.2014.

⁵⁸⁸ “EU Fiskal Pakt, Tschechien will sich Freiwillig an Schuldenbremsen halten”, (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/politik/ausland/tschechien-will-sich-freiwillig-an-europaeischen-fiskalpakt-halten-a-825549.html>, 10.03.2014.

2.2.4. Avrupa Geleceğine Destek Veren Alman-Çek İşbirliği İnisiyatifleri:

Alman-Çek ilişkilerinde günümüzde genel anlamda bir yakınlaşma ve uzlaşmadan söz etmek mümkün olsa da geçmişte bu ilişkilerin zorlu bir komşuluk ilişkisinden ibaret olduğu bir gerçektir. Bu yönde uzun bir süre bir uzlaşma sağlanamamıştır. Nitekim Almanya-Fransa arasında sağlanan uzlaşma Avrupa bütünleşmesine hizmet eden bir model olmuş iken, bunu uzun süre Alman-Çek uzlaşması için söylemek mümkün değildir.

Ancak bunda, iki taraf arasındaki algı farkı kadar, uluslararası sistem de etkili olmuştur. Çünkü Alman-Fransız uzlaşması her şeyden önce soğuk savaş koşullarında oluşmuş, bir zorunluluğun ve ortak düşman algısının ürünüdür. Bu şekilde Almanya-Fransa yakınlaşması bir şekilde geçmiş meselelerin geride bırakıldığı, üçüncü tarafların etkisi ile şekillenmiş, Batı İttifakının gereği olarak olgunluğa ulaşmış bir gelişmedir. Oysa 1989 sonrasında artık ne eski uluslararası sistem mevcuttur, ne de onun beslediği endişe ve ortak düşman. Bu durumda da taraflar geçmişin gölgesinin eşliğinde yeni bir gelecek inşa etmek zorunda kalmışlardır. Ya da başka bir ifade ile Alman-Çek uzlaşmasını hedefleyen taraflar geçmişten kaynaklanan meseleleri üçüncü taraflar olmadan kendileri törpülemek durumunda olmuşlardır. Bu da resmi çevreler ve siyasiler dışında, başka aktörlerin dış politika yapma sürecine dahil olmasını beraberinde getirmiş, dahası zorunlu kılmıştır.

İfade edildiği gibi Alman-Çek yakınlaşmasını sağlayan ilk önemli adım, 1997 tarihli “**Alman-Çek Bildirisi**dir”. Bunu tamamlayan bir diğer unsur ise bu bildiriye bağlı olarak oluşturulan iki inisiyatif olan “**Alman-Çek Gelecek Fonları**” ve “**Alman-Çek Müzakere Forumu**” dur. Bu şekilde Alman-Çek komşuluk ilişkisi, bir çatışma alanı olmaktan çıkarak, kurumsallaşmış bir işbirliğine dönüştürülmüştür.

1997 tarihinde Helmut Kohl ve Vaclav Klaus arasında imzalanan, “**Alman-Çek Bildirisi**” ile iki taraf geçmişin, geleceği kontrol etmesine karşı olduklarını resmen beyan etmiş olurlar. Bu şekilde söz konusu Bildiri, hem iki taraf arasında ortak politik hedeflerin oluşturulması/gerçekleştirilmesi için temel araç olmuş, hem de Prag için, AB ve NATO üyeliğine açılan kapı olmuştur. Aynı zamanda geçmişten

kaynaklanan meselelerin bir uzlaşma çerçevesinde çözülebileceği ve tarafların ortak noktada buluşabileceklerini ortaya koymuştur.⁵⁸⁹

Vakıf statüsünde olan, mali anlamda iki devlet tarafından desteklenen “Alman-Çek Gelecek Fonu” devletlerarası bir kurum olarak 1997 tarihli Alman-Çek Bildirisinin bir ürünü olarak oluşturulmuştur. Hedefi iki taraf arasında çatışma konusu olan sorunlarda uzlaşma sağlamak olan fon, özellikle geçmişten kaynaklanan sorunların müzakere edilmesinde önemli bir misyon yüklenmiştir. Buna ek olarak Çek Cumhuriyetinin AB üyesi olmasına izleyen dönemde iki devlet Dışişleri Bakanı girişimi ile oluşturulan Müzakere Forumu vasıtasıyla, iki tarafı ilgilendiren tartışmaların AB içine taşınmasının da önü açılmıştır.

Yılda yaklaşık 600 proje destekleyen ve yıllık 75 milyon Kron (3 milyon Euro) bütçe ile destek sağlayan fonlar vasıtası ile amaç, her şeyden önce tarafların birbirini tanıması ve yaklaşarak karşılıklı sorunların aşılması olmuştur.⁵⁹⁰ Bu şekilde farklı alanlarda faaliyette bulunan fonlar vasıtası ile politik çevrelerin kurmakta zorlandıkları diyalog oluşturulmakta ve desteklenmektedir.

Nitekim “Alman-Çek Gelecek Fonu” girişimi ile 2010 yılında Almanya’nın Bavyera Eyaletinde düzenlenen “*Orta Avrupa Müzik Festivali*” üç sınır bölgesi Saksonya, Bavyera ve Bohemya arasında bir diyalog ve işbirliği oluşturulabileceğinin örneğini ortaya koymuştur. Yine iki taraf gençlerini kapsaya karşılıklı değişim ve eğitim programları vasıtası ile iki toplumunun birbirini tanıması ve karşılıklı ön yargıların aşılması amaçlanmıştır. Bu anlamda dikkat çeken bir diğer örnek de özellikle “Alman-Çek İlişkileri” konusunda araştırma yapan kimselere burs ve projelerine mali destek veriliyor olmasıdır.

⁵⁸⁹ Bu kapsamda Nazi Faşizminden zarar görmüş 7000 Nazi Kurbanı tazmin edilmiş, yine aynı bağlamda Alman-Çek uzlaşmasına hizmet eden sayısız proje desteklenmiştir. Ayrıntı için bakınız: “*Weiter ein Stailiesierungsfaktor-15 Jahre Deutsch-Tschechische Erklärung*”, (çevrimiçi) <http://www.radio.cz/de/rubrik/tagesecho/weiter-ein-stabilisierungsfaktor-15-jahre-deutsch-tschechische-erklaerung>, 04.03.2014.

⁵⁹⁰ Hubert Gehring, Tomislav Delinic, Andrea Zeller, “*Bewährte Partnerschaften mit Potential-Die Beziehungen zwischwen Deutschland und Tschechien und der Slowakei*”, **KAS Auslands Informationen**, Nr:9, Sankt Augustin, 2010, s.37.

Alman-Çek ilişkilerinde bu denli etkili bir rol oynayan fon 1998 yılından itibaren 5000 Alman-Çek Projesine destek vermiş, 36 milyon Euro'luk bir yardım sağlamıştır.⁵⁹¹ Bu şekilde elde edilen başarı, iki tarafın 2007 yılında fonun daha on yıl çalışmaya devam etmesi kararını vermeleri ile sonuçlanmıştır.

Bu alanda başka bir başarı örneği olan “Alman-Çek Müzakere Forumu” yine 1997 yılında etkisini hissettiren yakınlaşmanın bir ürünü olarak oluşturulmuştur. Alman-Çek Gelecek Fonu kaynakları ile finanse edilen Forum, yine iki devlet hükümetleri girişimi ile oluşturulmuştur. İki tarafın eşit sayıdaki temsilcilerinden oluşan 20 kişilik bir yönetim kurulu tarafından yönetilen Forum her şeyden önce düzenli toplantılar ve yıllık konferanslar düzenlemek vasıtası ile iki taraf arası diyalogun geliştirilmesinden sorumludur. 2004 yılında gerçekleştirilen değişiklik ile forum iki devlet hükümet temsilcilerinden oluşan birer başkan tarafından temsil edilmektedir. Bu şekilde hem ikili ilişkilerde önemli tartışma konusu olan meseleler, ama aynı zamanda AB sınırlarını kapsayan ve daha etkin bir Avrupa bütünleşmesine engel olan tartışmaların karşılıklı yakınlaşma ve müzakere ile çözülmesi hedeflenmektedir.

Alman-Çek Gelecek Fonu ve Alman-Çek Müzakere Forumunun desteklediği projelerin yanı sıra diğer inisiyatifler vasıtasıyla, geçmişin gölgesinden kurtulmuş ikili ilişkilere dayalı bir gelecek yaratılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda iki taraf temsilcilerinin katılımı ile oluşturulmuş “Tarihçiler Komisyonu”, “Kardeş Şehir Projeleri”, Sivil Toplum Örgütleri ve Dernekler vasıtası ile ortaya konan çok uluslu işbirliği örnekleri öne çıkmaktadır. Bunlar içinde en önemlisi ise öğrenci/gençlik değişim programları vasıtası ile iki tarafın karşılıklı ön yargıları aşmasının hedeflenmiş olmasıdır.

Almanya-Çek sınırında yer alan Pirna kentinde faaliyette bulunan Friedrich Schiller Lisesi, iki dil ve iki uluslu eğitimi ile bu konuda örnek olmaktadır. Merkezi/Doğu Avrupa Öğrencileri Birliği vasıtası ile iki taraf öğrencilerine burs karşılığında iki tarafta eğitim görmek ve dil öğrenmek imkanı tanınmaktadır. Bu projeler içinde belki de en dikkat çekici olan sınır bölgelerinde faaliyette sokulan, “Odmalicka

⁵⁹¹ Hubert Gehring, Tomislav Delinic, Andrea Zeller, age.,s.37.

Programıdır.”⁵⁹² Söz konusu program vasıtası ile anaokulu öğrencileri arasında bir değişim programı düzenlenmektedir. Bu şekilde de küçük yaşlardan itibaren sınırın öte tarafının “**Düşman Komşu**” olarak algılanmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Ayrıca, Köprü/Most Projesi, Prag Edebiyat Evi, Alman-Çek Gençlik Forumu, Ackermann Topluluğu, Collegium Bohemicum, Südet Almanları Birliği gibi pek çok dernek ve sivil toplum örgütü vasıtası ile iki taraf arasında diyalog ortamı yaratılmaya çalışılmaktadır. Bu şekilde resmi çevreler ve siyasilerin hedeflediği ama başarmakta zorlandığı sıkı işbirliği ve ortaklık için zemin oluşturulmaktadır.

Bu girişimleriyle, “Euro üyesi olmadan” da başarılı ikili ilişkiler kurulabileceğini gösteren ekonomik ve ticari rakamlara ek olarak, sivil girişim ve inisiyatifler vasıtası ile bu süreç desteklenmektedir. Bu diyalog ortamının, Parlamento ve Hükümetlerin doğrudan desteği olmadan, karşılıklı bir işbirliğine dönüşmesi ise, belki de Alman-Çek ilişkilerini özel kılan en önemli unsurlardan biri olmaktadır.

Almanya ve Çek Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler her ne kadar normalleşme havasına girmiş olsa da, bu iki taraf için tartışmaların bittiği anlamına gelmemektedir. Berlin ve Prag için birbiriyle doğrudan müzakere etmek ve bu şekilde ortak stratejiler geliştirmek, tartışmalı konuları çözüme kavuşturmak giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

Berlin-Prag uzlaşması bize Avrupa bütünleşmesini de yakından ilgilendiren, göç, eğitim, enerji politikası gibi konuların ikili ilişkiler çerçevesinde tartışılıp başarılı bir şekilde Avrupa düzlemine taşınabileceğini göstermektedir. Aynı zamanda da ikili ilişkilerin Alman dış politikasında giderek öne çıkmakta olduğunu ve Avrupa politikasını şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Ancak bu şekilde yalnızca Alman-Çek ilişkilerinde belli bir mesafe kat edilmemiştir. Bunun ötesinde Avrupa geleceğinin inşası için önemli bir yapı taşı olan, ortak bir “Avrupa Kimliğinin” oluşması için de önemli bir adım atılmış olunur.

⁵⁹² **Odmalicka**: Küçük yaşlardan itibaren.

Ayrıntı için bakınız: Hubert Gehring, Tomislav Delinic, Andrea Zeller, age., s.41.

2.3. Avrupa'nın Geleceği Tartışmasında Almanya'nın Macaristan Algısı:

Almanya-Macaristan ikili ilişkilerinde en temel yapı taşı, Macaristan'ın, Doğu Alman mültecilere 10.08.1989 tarihinde Avusturya sınırın açması olmuştur. Bu şekilde Budapeşte Yönetimi, Almanya'nın vefa ile hatırlayacağı önemli bir dayanışma ortaya koymuştur. Nitekim buna bağlı olarak Başbakan Helmut Kohl ve Dışişleri Bakanı Hans Dietrich Genscher, Berlin Duvarının yıkılması yönündeki ilk girişimi sergileyen bu ülkeye Avrupa değerleri ile yakınlaşma ve bütünleşme konusunda tam destek sözü vermişlerdir. Bu şekilde denilebilir ki Macaristan, Almanya'nın yakın desteği ile 2004 yılında diğer MDA'lı ülkeler ile AB üyesi olduğunda, 1989 yılında sergilediği dayanışmanın meyvesini toplamıştır.

Bugün Almanya ve Macaristan arasında yakın ilişkiler söz konusudur. 1992 yılında iki taraf arasında imzalanan “Dostluk ve İşbirliği Antlaşması” ile ikili ilişkilerde ilk önemli adım atılmıştır. Bunu izleyen dönemde Almanya ve Macaristan arasındaki işbirliği Avrupa ve Çok Taraflı düzlemde AB ve Macaristan arasında imzalanan Avrupa Sözleşmesi ile tamamlanmıştır. Yine Almanya Macaristan'ın 1999 yılında NATO üyeliği ve 2004 yılında AB üyeliğini en fazla destekleyen ülkelerden biri olmuştur.

Bu şekilde Macaristan, sağlam bir temel üzerine inşa ettiği Almanya ile ikili ilişkileri vasıtasıyla, hızlı bir şekilde Avrupa ile bütünleşmek imkanına sahip olmuştur. Aynı zamanda da, Avrupa bütünleşmesinde bu denli önemli bir aktörün desteğini sağlamak suretiyle ikili ilişkilerini Avrupa politikasına taşımak imkanına sahip olmuştur.

Ancak bugün Macaristan özellikle son yıllarda etkisi giderek artan popülist ve radikal söylem nedeniyle pek çok Avrupa başkenti tarafından endişe ile takip edilmektedir. Denilebilir ki Demir Perdenin yıkılması sonrasında, Macaristan'ın “Diktatörlükten Demokrasiye Geçişi” 1990'lı yılların başında olduğu gibi örnek bir şekilde gelişmeye devam etmemiştir.

Günümüzde Macaristan Avrupa içinde derin bir uçurum karşısındadır. Revizyonist bir politika ile öne çıkan Başbakan Victor Orban, etnik milliyetçilik ve Macar

merkeziyetçiliğini katı bir devlet ideolojisi haline getirmek suretiyle Avrupa bütünleşmesinde derin yaralar açmaktadır. Özellikle, hukuk devleti prensipleri ile çatışan bir takım reformlarla, AB üyesi bir ülke olarak Avrupa'nın temel değerlerini tartışmaya açmaktadır.

Öte taraftan ise “Büyük Macaristan” sınırlarına atıfta bulunan açıklamaları ile yayılmacı ve hegemonyacı bir politikanın işaretini vermektedir. Macaristan bu şekilde kendisini AB'nin “Paryası”⁵⁹³ haline getirirken, kendisini eleştiren ve Avrupa değerleri ile prensiplerine sadık kalmasını bekleyen kesimlere, Rusya'ya yaklaşmak suretiyle cevap vermektedir. Macaristan Yönetimi bu bağlamda Rusya ile 10 milyar Euro değerinde yatırım ile Macar Nükleer Enerji Santrali PAKS'ın genişletilmesi projesi imzalamıştır. Yine aynı şekilde Gazprom ile Macar Yönetimi arasında imzalanan işbirliği çerçevesinde South Stream Doğalgaz Boru Hattının genişletilmesine karar verilmiştir. Özellikle AB üyesi devletlerin enerji konusunda Rusya'ya bağımlı olmamak konusunda hassasiyet gösterdikleri bir dönemde, Macaristan'ın bu tür bir girişimde bulunması endişe ile takip edilmektedir.

Açıkçası bu ve benzeri gelişmeler kendisini Avrupa bütünleşmesinin lider ülkelerinden biri olarak gören Almanya'nın da Macaristan ile olan ilişkilerini gözden geçirmesini beraberinde getirmiştir. Özellikle Victor Orban'ın Almanya Başbakanı Angela Merkel'i Nazi Yöntemleri izlemekle suçlaması Almanya'da var olan olumsuz Macaristan resminin daha geniş kesimlerce tartışmasını beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda Macaristan'ın AB'ye rağmen Rusya'ya yaklaşması, Rusya'nın Ukrayna politikasını destek vererek bir takım açıklamalarda bulunması ve de kendi azınlık politikasını Almanya'nın bir takım stratejilerine dayandırması hem ikili ilişkiler hem de çok taraflı ilişkilerde derin bir uçurumun oluşmasını beraberinde getirmiştir.

Bu gelişmeler karşısında AB üyesi ülkelerin de belli bir sorumluluk taşıdığını ileri süren görüşlere göre, AB'nin en büyük hatası gelişmeler karşısında yeterli önlem

⁵⁹³ Keno Verseck, “*Ungarns Russland Annäherung*”, (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/politik/ausland/ungarn-orban-sucht-enge-bindung-zu-russland-und-putin-a-970161.html>, 25.05.2014.

almamak olmuştur.⁵⁹⁴ Bu yaklaşım da, Avrupa'nın ortak değerler ve çatışma değil uzlaşma üzerine inşa edilmesi gerektiğini ileri süren Alman resmi çevrelerine belli bir yükümlülük getirmektedir.

İfade edildiği gibi, Macaristan geçmişten beri Almanya için önemli bir ortak olmuş ve Almanya'ya en önemli desteği Berlin Duvarının yıkılması öncesinde vermiştir. Bu nedenle denilebilir ki Macaristan Soğuk Savaş sonrasında Avrupa ile bütünleşme sürecinde Almanya'nın desteğini alırken bunun meyvesini toplamıştır. Ancak Macaristan özellikle 2000'li yıllar ile beraber giderek demokratik karakterini terk ederek, AB içinde önemli bir endişe konusu olmuştur. Özellikle Victor Orban ile Macar toplumu ciddi bir kutuplaşma yaşarken aynı zamanda Macaristan Avrupa içinde giderek izole olmaya başlamıştır. Avrupa'nın ortak değerler üzerine inşa edildiği gerçeği, diğer AB üyesi ülkeler gibi Almanya'yı da harekete geçirmiş ve gelişmelere tepki vermesine sebep olmuştur.

Bu nedenle çalışmanın bu kısmında daha ziyade Macaristan'da kendisini giderek daha yoğun olarak hissettiren otoriter söylem karşısında Almanya'nın tepkisi ortaya konulmaya çalışılacaktır. Başta Anayasa değişikliği ile iç politika kadar bunun AB prensip ve normlarına nasıl yankı yaptığı üzerinde durulacaktır. Aynı zamanda da Macaristan'ın, sınırları dışında yaşayan Macarca konuşan azınlık vasıtası ile nasıl bir dış politik baskı kurmaya çalışıldığına da yer verecektir. Macaristan'ın bu stratejisini özellikle Almanya'nın Polonya'daki Alman azınlığa "Alman Vatandaşlık" hakkını verdiği politikaya dayandırarak gerçekleştirmek istemesi konumuz açısından özellikle dikkat çekicidir. Bu şekilde bir tarafta bütünleşmek konusunda belli bir çaba sarf eden Avrupa'da, belli bir kesimin popülist ve milliyetçi bir tutum ile Avrupa'da yeni sınırlar çizerek bu tarihi misyona nasıl olumsuz etki ettiğini de görmek mümkün olacaktır. Bu bize aynı zamanda bu sürece Almanya'nın doğrudan/dolaylı ya da olumlu/olumsuz katkısını değerlendirmek imkanı da verecektir.

⁵⁹⁴ Keno Verseck, "Ungarn: Wo Rechtsextremismus in der Mitte der Gesellschaft angekommen ist", (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/politik/extremismus/rechtsextremismus/184858/ungarn-wo-rechtsextremismus-in-der-mitte-der-gesellschaft-angekommen-ist>, 25.05.2014.

2.3.1. Macaristan’da Artan Popülist Söylem:

Avrupa ortak değerler üzerine kurulmuş ve geleceğini de bu değerlere dayanarak tasarlamak isteyen bir oluşumdur. Almanya’da bu düşüncenin en önemli savunucularından biridir. Ancak son dönemde Avrupa’da giderek etkisini yoğun olarak hissettiren Popülist yaklaşım ve onun söylemi bu konuda önemli bir tehdit olmaktadır.

Avrupa’da artan bu popülist yaklaşım, Avrupa aydınları arasında giderek endişelerin artmasına sebep olurken, Brüksel de bu duruma kaygı ile yaklaşmaktadır. AB Komisyon Başkanı Jose Manuel Barosso, Eylül 2011 tarihinde AB Parlamentosunda gerçekleştirdiği konuşmada bu konuya dikkat çekmiştir. *“Avrupa’daki popülist hareketler başta Euro, İç Pazar ve kişilerin dolaşımı gibi Avrupa geleceğine ilişkin konularda önemli bir gerginlik yaratmaktadır”*⁵⁹⁵ şeklindeki açıklamasıyla, popülist söylemlerin Avrupa Bütünleşmesi önünde önemli bir engel olduğunu ortaya koymaktadır.

Dikkat çekici olan, Radikal Partilerden farklı olarak, Popülist söylemi savunan kesimlerin, Avrupa Bütünleşmesine tümüyle karşı durmamaktadırlar.⁵⁹⁶ Bu nedenle, *“Nasıl”* sorusu yerine bunun *“Olup olmadığı”* sorusuna cevap aramaktadırlar.⁵⁹⁷ Özellikle önemli dış politik meselelerde bu tutumlarını daha net olarak ortaya koymaları da, Avrupa politikasında birlikte hareket etmek konusunda önemli bir engel teşkil etmektedir. Örneğin bu kesim bir tarafta Türkiye’nin AB adaylığına karşı çıkmakta, AB’nin İslam’a karşı Hristiyan geleneğin savunmasını yapmak durumunda olduğunu ileri sürmektedir. Diğer taraftan ise uluslararası kaçakçılık ve diğer suçların sorumlusu olarak malların serbest dolaşımı ilkesini göstermektedirler. Yine Euro krizinin bir takım politik hedeflere ulaşmak için bir baskı aracı olarak kullanıldığını ileri sürmekte ve de Avrupa’nın geleceği için AB sınırlarının yabancı ve göçmenlere kapalı tutulması gerektiğini iddia etmektedirler. Bu hali ile Avrupa entegrasyonuna tümüyle karşı çıkmak yerine onu adeta bir tür araç olarak

⁵⁹⁵ Florian Hartleb, “*Illusionen einer intakten Welt*”, **Internationale Politik Zeitschrift**, Nr: 4, Juli/August, Berlin, 2013, s.52.

⁵⁹⁶ Florian Hartleb, age., s.52.

⁵⁹⁷ Adam Krzeminski, “*Tiefe Risse in der Demokratie*”, (çevrimiçi) <https://zeitschrift-ip.dgap.org/de/ip-die-zeitschrift/archiv/jahrgang-2006/mai/tiefe-risse-der-demokratie>, 12.04.2014.

görmektedirler. Bu anlamda AB, küreselleşmenin bir parçası değil, küreselleşmeye karşı bir kalkan olmaktadır.⁵⁹⁸

Avrupa’da giderek kendisini daha etkili olarak hissettiren popülizm bir tarafta, “*Bizler, Yukarıdakilere karşıyız*” sloganı ile Brüksel’e yönelik tepkilerini ortaya koymaktadır. Öte yandan ise, “*Bizler, Dışarıdakilere karşıyız*” sloganı ile göçmenler ve diğer toplumsal gruplara karşı ayrımcı söylemlerini formüle etmektedirler. Macaristan’da artan anti semitizm ve yabancı düşmanlığı bugün önemli bir eleştiri konusu olurken bir şekilde de ülkenin demokratik değerlerden nasıl uzaklaşmakta olduğunu göstermektedir.

Radikal sağ JOBBİK Partisi, Macaristan sınırlarında yaşayan Musevilerin sayılması gerektiğini talep ederek, AB içinde artan bu endişelerin haklı olduğunu göstermiştir. JOBBİK Partisi, entegrasyon konusunda yeterli irade ortaya koymayan Roman çocuklarının devlet yurtlarına yerleştirilmesi gerektiği, AB üyeliği ile kaldırılan idam cezasının yeniden yürürlüğe girmesini, İsrail/Macaristan Çifte Vatandaşlığına sahip siyasilerin deşifre edilmesini ve hatta AB üyeliğinden çıkmayı talep edecek kadar radikal bir söylem içindedir.⁵⁹⁹

Yine FİDESZ Partisi mensubu Bakan Zoltan Balca, Romanların nüfus artışındaki düşüşü bir başarı olarak değerlendirirken Victor Orban bu gelişmeyi “Macar Ulusunun” geleceğine yönelik bir tehdidin aşılması olarak değerlendirmiştir.⁶⁰⁰ Magyar Hirlap Gazetesinde, 05.01.2013 tarihinde yayınlanan “**Kimler Yaşamak hakkına sahip değildir**” başlıklı bir yazıda şu ifadelere yer verilmiştir: “Çingenerin önemli bir kısmı insan olarak yaşamaya uygun değildir. Bunlar birer hayvandır ve bunların var olmaya hakları da yoktur. Bu nedenle çingene meselesi çözülmek zorundadır.”⁶⁰¹ Söz konusu metin, Macar kamuoyunda ve liberal çevrelerinde belli bir tepkiye sebep verdiği gibi, yurt dışında da endişe ile takip

⁵⁹⁸ Florian Hartleb, age., s.55.

⁵⁹⁹ Keno Verseck, “Ungarn: Wo Rechtsextremismus in der Mitte der Gesellschaft angekommen ist”, (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/politik/extremismus/rechtsextremismus/184858/ungarn-wo-rechtsextremismus-in-der-mitte-der-gesellschaft-angekommen-ist>, 25.05.2014.

⁶⁰⁰ Keno Verseck, age.

⁶⁰¹ Keno Verseck, age.

edilmiştir. Dikkat çekici olan söz konusu yazının, FİDESZ Partisi eski Başkanı Zsolt Bayer tarafından yazılmış olması ve bu kimsenin Victor Orban'ın yakın çevresinde yer almasıdır.

Demir Perdenin yıkılması ve bunu izleyen dönüşüm sürecinde, sol liberallerin düşünce ve ifade özgürlüğü konusunda fazlasıyla geniş bir özgürlük ortamı yaratmış olmaları ise tehdit oluşturan bu yöndeki düşünce ve eylemlerin bu denli artmış olmasının temel sebebi olarak gösterilmektedir.⁶⁰² Nisan 2014 tarihinde gerçekleşen Macaristan Parlamento seçimlerinde, FİDESZ ve Hıristiyan Demokrat Parti seçim ittifakı, Parlamentoda sandalyelerin, 2/3 kısmını ele geçirmeyi başarmışlardır.⁶⁰³ Söz konusu seçim sonucu Macar Milliyetçiliğinin bir zaferi olarak değerlendirilirken, aynı zamanda özellikle Yahudi, Roman ve yabancı karşıtı söylemler ile öne çıkan, 1914 yılındaki “Büyük Macaristan” sınırlarına geri dönülmesi gerektiğini savunan JOBBİK Partisi oyların %20'sini alarak Parlamentoda 20 sandalye sahibi olmuştur.⁶⁰⁴ Bu şekilde Macar Parlamentosunun dörtte biri Popülist ve Faşist Partiler kontrolüne geçerken, ilk defa AB üyesi devletlerden birinde Radikal Sağ Partilerin bu denli yüksek bir seçim başarısı elde ettiği görülmüştür.

2.3.1.1. Almanya'nın Bu Yöndeki Tutumu:

Bu anlamda Macaristan, özellikle de Victor Orban ve FİDESZ Partisi ile yükselen bu popülist tutum, Berlin ve Budapeşte arasında önemli bir tartışma konusunu teşkil etmektedir. Macaristan, bir tarafta basın özgürlüğünü kısıtlayan düzenlemeler, diğer yandan seçim sisteminin egemen güçlerce manipüle edilmesi ve de Anayasa Mahkemesi yetkilerinin kısıtlandığı bir ülke olarak AB demokrasi ile çatışan bir tutum ortaya koymaktadır.⁶⁰⁵ Bu şekilde hem yakın bir döneme dek sıkı bir işbirliği içinde olduğu Almanya ile ikili ilişkilerini tartışmaya açmakta, hem de Avrupa bütünleşmesinde olumsuz bir aktör olarak AB içindeki konumunun sorgulanmasına sebep olmaktadır.

⁶⁰² Boris Kainoky, “Victor Orban verbittet sich Deutsche Einnischung”, **Die Welt**, 20.05.2013.

⁶⁰³ Victor Orban Yönetiminin seçim sistemine getirdiği reform sayesinde, oyların %45'ine sahip olmadan.

Ayrıntı için bakınız: Sebastian Christ, “ Wie Victor Orban Ungarn nach Rechtsaußen führt und Deutschland zusieht”, (çevrimiçi) http://www.huffingtonpost.de/2014/04/08/ungarn-orban-rechts_n_5110356.html, 12.04.2014.

⁶⁰⁴ Sebastian Christ, age.

⁶⁰⁵ Sebastian Christ, age.

Almanya’da 2013 seçimlerinde Sosyal Demokrat Partinin (SPD) Başbakan adayı ve eski Maliye Bakanı olan Peer Steinbrück, Macaristan’daki uygulamaların demokrasi ile çatıştığının altını çizmiştir. Bunun ötesinde şayet Victor Orban ve Budapeşte Yönetimi bu tutumunu sürdürecektse, AB’nin geleceği için en etkili çözümün, Macaristan’ın üyeliğinin askıya alınması olacağını belirtmiştir. Buna ek olarak, Angela Merkel’in tutumuna ve Federal Hükümetin (CDU/CSU–FDP Koalisyonu) Macaristan üzerinde yeterince baskı yapmayışına bir anlam veremediklerini ifade etmiştir. Özellikle de CDU’nun, Avrupa Muhafazakar Partiler Birliği içinde neden FIDESZ ile aynı platformda kalmayı tercih ettiğini anlamadığını belirterek, doğrudan Angela Merkel ve CDU/CSU Birlik Partilerinin ilgisiz tutumunu eleştirmektedir.⁶⁰⁶

Muhalefetin bu eleştirel tutumuna karşı Angela Merkel’in tartışmanın ilk döneminde hala Victor Orban ve Macar Yönetimine esnek yaklaştığı ve var olan işbirliği ve ikili ilişkileri tehlikeye atmak istemediğini söyleyebiliriz. Angela Merkel, “Macaristan’ın AB üyeliğinden çıkarılması durumunda artık bölgede hiçbir şekilde etkin olmamız mümkün değildir. Hükümetimiz Macaristan’ın AB Sözleşmelerine sadık kalması ve Başbakan Victor Orban’ın AB yasalarına uygun hareket etmesi için kendisine düşen sorumluluğu yerine getirecektir. Her çatışmada, bölgeye süvarilerimizi göndermek anlamsızdır.”⁶⁰⁷ derken, bir şekilde krizler ve çatışmalar uğruna bir bütün olan Avrupa Bütünleşmesini tehlikeye atmak istemediğini ifade etmektedir.

Aynı zamanda da Almanya’nın sivil güç olmaktan yana olduğu ve bölgede çözüm aranırken etkisini bu şekilde hissettirmek istediğini ortaya koymaktadır. Ancak buna ek olarak da Almanya’nın bu şekilde Macaristan ile ilişkilerinde pragmatist bir tutum sergilediğini söylemek mümkündür. Bu şekilde de ikili ilişkilerin tümünden zarar görmemesi için Avrupa’nın ortak değer ve normlarının törpülenmesini görmezden gelmektedir.

Buna karşılık Victor Orban, “*Almanların süvarilerini kendi sınırları içinde bırakmaları en doğrusu olacaktır. Nitekim süvarileri bir keresinde, Alman Panzerleri, şeklinde Macaristan’da gördük. Gerçi bu o dönemde işe yaramadı ve*

⁶⁰⁶ Boris Kainoky, “Victor Orban verbittet sich Deutsche Einnischung”, **Die Welt**, 20.05.2013.

⁶⁰⁷ Boris Kainoky, age.

şimdi de işe yaramayacaktır “ derken Peer Steinbrück’e atıfta bulunduğu sözler ile AB üzerinden hiç kimsenin iç politikasına müdahale etmeye izin vermeyeceklerini açıkça belirtmekte, “Der Spiegel” dergisine verdiği demeçte Alman Başbakanını “Nazi Metotları” izlemekle suçlamaktadır.⁶⁰⁸

Oysa Macaristan’ın Popülist Sağ Partileri ile Alman Hristiyan Demokrat Partiler arasında geçmişte ilgi çeken bir ilişki söz konusu olmuştur. Victor Orban, ilk yıllarda komünizm karşıtı açıklamaları ile bu kesimin dikkatini çekmiştir. Alman CDU/CSU Birliği ve onlara yakın olan Konrad Adenauer Vakfı, Demir Perdenin yıkılması sonrasında Doğu Avrupa’da yurttaş haklarının geliştirilmesini talep etmek suretiyle, önemli bir demokratik dönüşüm sürecine destek vermiş, önemli başarılar sağlamışlardır.

Oysa Macaristan’da FIDESZ Partisi, demokrasi ve siyasal sistemi tehdit eden bir takım girişimlerde bulunduğu, buna sessiz kalmış ve de giderek otoriter bir karakter kazanan Victor Orban Hükümeti ile diyaloglarını sürdürmüşlerdir. Nitekim bu gelişmeler sonucunda Anayasa Mahkemesi bütçe meselelerinde veto yetkisini kaybetmiş, 2011 yılında, içerisinde FIDESZ Partisine yakın üç kişinin yer aldığı Merkez Bankası Bütçe Konseyinin, Parlamentoyu feshedebileceğini öngören Anayasa değişikliği kabul edilmiştir. Aynı şekilde halk oylaması vasıtası ile kamuoyunun karar alma mekanizmasına dahil edilmesi kısıtlanmış, seçim bölgeleri yeniden düzenlenmiştir.

Denilebilir ki bu gelişmeler son dönemde önemli krizler yaşayan AB için önemli bir tepki olmuş ve adeta yükselen AB binasının önemli çatlaklar ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Dahası AB’nin önemli bir demokrasi tartışması ile karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır. Peer Steinbrück ve onun bu görüşüne destek veren kesimlerce anti demokratik hareket etmekle eleştirilen FIDESZ Partisi, Macaristan da demokratik bir yol ve 3/2’lik yoğun bir kamuoyu desteği ile iktidara

⁶⁰⁸ Keno Verseck, “Ungarns Regierungs Cheff: Orban wirft Merkel Nazi methoden vor”, (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/politik/ausland/ungarn-premier-orban-wirft-merkel-nazi-methoden-v>, 20.05.2014.

gelmiştir.⁶⁰⁹ Bu ve benzeri gerçekler de var olan bu tartışmayı daha da karmaşık bir hale sokmaktadır.

Bir diğer gelişme ise Macaristan'ın AB içinde en yoğun dış göç veren üyelerden biri durumuna yükselmesidir. Son yıllarda Macaristan toplam nüfusun %5'ini oluşturan yarım milyon kişinin Macaristan'dan göç ettiği tespit edilmiştir. Söz konusu göçlerin nedeni olarak ekonomik istikrarsızlık ve yurttaşların üçte ikisinin fakirlik sınırında yaşadığı gösterilmektedir.⁶¹⁰ Ancak bunun yanı sıra göç edenlerin genç ve eğitimli kesime mensup olması, bu kimselerin ciddi bir gelecek kaygısı içinde olduklarını ve anti demokratik Victor Orban Yönetimini bir tehdit olarak algıladıklarını ortaya koymaktadır.

2.3.2. Macaristan'daki Anayasa Değişikliği ve Almanya'nın Tepkisi:

Macaristan Parlamentosunun muhafazakar sağ koalisyonun oy çokluğu ile kabul ettiği Anayasa değişikliği hem AB içinde, hem de Almanya-Macaristan ilişkilerinde önemli bir tartışmanın sebebi olmuştur. Söz konusu Anayasa değişikliği ile, Anayasa Mahkemesinin yetki alanı daraltılırken, aynı düzenleme ile hükümetin, adalet ve eğitim sistemine daha etkili müdahalesinin önü açılmıştır.⁶¹¹

AB Komisyon Başkanı Jose Manuel Barosso ve Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Thorbjörn Jaglan yaptıkları ortak açıklamada, “Söz konusu Anayasa değişikliğinin, Avrupa Konseyi prensiplerine saygısızlık olduğunu ve AB hukuku ile AB standartlarından sapmayı ifade ettiğini”⁶¹² belirtirken, açıkçası Macaristan'ın bu tutumunun kabul edilemez olduğunu ortaya koymuşlardır. Tepki veren bir başka

⁶⁰⁹ Florian Hartleb, “*Illusionen einer intakten Welt*”, **Internationale Politik Zeitschrift**, Nr:4, Juli/August, Berlin, 2013, s.52.

⁶¹⁰ Sebastian Christ, “*Wie Victor Orban Ungarn nach Rechtsaußen führt und Deutschland zusieht*”, (çevrimiçi) http://www.huffingtonpost.de/2014/04/08/ungarn-orban-rechts_n_5110356.html, 12.04.2014.

Keno Verseck, “*Ungarn: Wo Rechtsextremismus in der Mitte der Gesellschaft angekommen ist*”, (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/politik/extremismus/rechtsextremismus/184858/ungarn-wo-rechtsextremismus-in-der-mitte-der-gesellschaft-angekommen-ist>, 25.05.2014.

⁶¹¹ “*Sorgen nach Orbans Nazi Vergleich*”, **Tageszeitung**, 21.05.2013.

⁶¹² “*Merkel sieht Verfassungsänderung kritisch*”, (çevrimiçi) <http://www.fr-online.de/politik/merkel-sieht-verfassungsänderungen-in-ungarn-kritisch,26577298,22072170.html>, 12.05.2014.

örgüt olan Uluslararası İnsan Hakları Örgütü, Anayasa değişikliği karşısında AB'yi, üyesi olan Macaristan'a karşı önlem almaya davet etmiştir. Uluslararası İnsan Hakları Örgütü yaptığı açıklamada, Macaristan'ın bu tutumunun hiçbir şekilde Hukuk Devleti prensipleri ile uyuşmadığını belirtmektedir. Örgütün açıklamasına göre, *“Macar Hükümeti bu şekilde Anayasa mahkemesini etkisiz hale getirip, Anayasa'yı kendi çıkarları için bir araç haline getirmiştir. Bu nedenle de AB bu konuda önlem almak zorundadır.”*⁶¹³ Açıkçası, Victor Orban bu şekilde hem çok taraflı ilişkilerde, hem de ikili ilişkilerde derin uçurumlara sebep vermiştir.

Yine aynı şekilde, kabul edilen yeni “Basın ve Medya Kanunu” da başka eleştiri konusu olmuştur. AGİT bu yasal düzenlemeyi ülke demokrasinin temel unsuru olan muhalefet ve kamusal müzakerenin ortadan kaldırılmasına yönelik bir girişim olarak değerlendirmiştir. Almanya'ya göre Budapeşte bu şekilde AB'nin saygınlığına ve de Avrupa bütünleşmesine önemli bir zarar vermektedir. Ancak dikkat çeken ve eleştirilen bir unsur Alman Hükümet çevrelerinin tartışmanın ilk döneminde Macaristan'a karşı beklenenden daha esnek bir tutum içinde olduğu olmuştur.

Denilebilir ki Macaristan'daki Anayasa değişikliği, hem Almanya'nın Macaristan'a yönelik bakışında ciddi bir kırılma olmuş, hem de Alman Hükümeti ile muhalefeti Macaristan ilişkileri nedeniyle karşı karşıya getirmiştir.⁶¹⁴ Nitekim muhalefet partileri, söz konusu bu tartışmalı Anayasa değişikliği sonrasında, Budapeşte'yi daha açık eleştiren bir tutum içinde iken, onlara göre, Angela Merkel ve CDU/CSU Birlik Partileri, Macaristan ile işbirliğini sürdürmekten yana da bir tutum sergilemişlerdir. Bunun ötesinde adeta Avrupa değerlerinin tartışılmaya açıldığını görmezden gelmişlerdir.

Anayasa değişikliği aynı zamanda Macaristan'ın AB içindeki durumunun tartışılmasını ve ilk defa AB üyesi bir devletin üyeliğinin askıya alınıp alınamayacağı tartışmasına da sebep vermiştir. Bu şekilde hem ikili ilişkiler, hem iç politika hem de AB bütünleşmesinde tartışılan bir konuya dönüşmüştür.

⁶¹³ “Merkel sieht Verfassungsänderung kritisch”, (çevrimiçi) <http://www.fr-online.de/politik/merkel-sieht-verfassungsaenderungen-in-ungarn-kritisch,26577298,22072170.html>, 12.05.2014.

⁶¹⁴Age.

Nitekim Macaristan'ın bu tutumunu eleştiren kesime göre, AB üyeliği sadece üyelik sürecine dek belli standart ve prensiplere uymayı gerektirmemektedir. Aynı şekilde üye olduktan sonra da her üye devlet bu prensipleri savunmak ve genişletmekle mükelleftir. Oysa Macaristan bunun aksi bir tutum ortaya koymak suretiyle AB bütünleşmesine zarar vermiştir. Alman muhalefeti özellikle SDP ve Yeşiller, bu görüşe destek verirken bu gelişmede Budapeşte yönetimi kadar buna göz yuman kesimlerin de belli bir sorumluluk taşıdığını ileri sürmektedir.

Açıkçası burada kast edilen taraflardan biri, yeterince inisiyatif ortaya koymayan AB kurumları iken, diğeri ise gerek AB Parlamentosu içinde, gerekse ikili ilişkilerde buna o güne dek kayıtsız kalan Angela Merkel ve CDU/CSU Birlik Partileridir. Alman muhalefetine göre, CDU/CSU Birlik Partileri bu konuda çok daha etkin bir baskı oluşturabilirlerdi. Oysa sadece Avrupa Halk Partileri üyesi olduğu için FİDESZ ve Victor Orban uygulamalarına bu şekilde kayıtsız kalmakla, Avrupa'nın temel değerlerinde yaşanan bu sapmaya kör bakmışlardır.⁶¹⁵

SPD Grup Başkanı Frank Walter Steinmeier, Federal Alman Parlamentosunda gerçekleştirdiği 14.03.2013 tarihli konuşmada, Almanların, Macaristan'a müteşekkik olduğunu ifade etmektedir. Çünkü Demir Perde yıkılmadan önce, Doğu Almanlara sınırları açmak suretiyle bu süreci başlatmak konusunda önemli bir cesaret örneği vermiştir. Bu şekilde de Almanya'nın birleşmesine giden yolu açmıştır. Elbette bu nedenden dolayı Almanya için Macaristan çok özel bir yere sahiptir ve Almanya-Macaristan ilişkileri de bu gerçek üzerine inşa edilmiştir. Ancak bu gerçek açıkça günümüzde bir takım gelişmeler karşısında suskun olmayı gerektirmemektedir. Macaristan son yıllarda dört defa üst üste gerçekleşen Anayasa değişiklikleriyle, ülke demokrasisi ve hukuk devleti prensiplerine derin zarar vermiştir. Bu nedenle Frank Walter Steinmeier, Anayasa Mahkemesinin yetkilerinin sınırlandırılması, hakim ve savcıların topluca görevlerinden alınması ve Parlamentonun yetkilerinin

⁶¹⁵ “Besorgt über die aktuelle Entwicklung in Ungarn”, (çevrimiçi) http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2013/43370516_kw11_de_ak_ungarn/211526, 20.04.2014,

daraltılmasını, “*Donuk ve etnikçi bir milliyetçiliğin*” sonucu olarak değerlendirmektedir.⁶¹⁶

Söz konusu Anayasa değişikliği, aynı zamanda Macaristan’da, azınlık haklarını görmezden gelinmesi, yabancı düşmanlığının artması ve muhalif düşüncelere hoşgörü görüşlere gösterilmemesi için zemin yaratmıştır. Bu nedenle SPD, Avrupa komisyonunun bu konuda boş sözler sarf etmek yerine, daha etkili önlem almasını talep etmiştir. Aynı şekilde Frank Walter Steinmeier’a göre, o güne kadar ki gelişmelere göz yuman CDU/CSU Birliği ile FİDESZ’in Parti kardeşliğinin de tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir.⁶¹⁷

Benzer bir eleştiriyi getiren Alman Sol Partiye göre, bu gelişme, acı bir gerçeği ortaya koymuştur. O da Avrupa Parlamentosu içindeki “Parti Kardeşliğinin” Avrupalı yurttaşların temel haklarını ayakları ile teptiği, dahası ezdiği. Bu nedenle Macaristan vakası daha dikkatli okunmalı ve önlem alınmalıdır.⁶¹⁸ Sol Parti (Die Linke) Milletvekili Sahra Wagenknecht, CDU/CSU Birliğini daha da katı bir biçimde, Hristiyanlık/İnsanlık dışı bir politika izlemekle eleştirmektedir. “*CDU/CSU Birliği aylarca SPD ile koalisyon pazarlıkları ile meşgul iken, Yunanistan’da 100 den fazla kişinin içinde bulundukları sosyal çöküş ve umutsuzlukla intihar ettiklerini görmezden gelmiştir. Yine aynı dönemde İspanya da 45 000 aile zorunlu açık artırmalar sonucu evlerini boşaltmak durumunda kalmıştır. Macaristan’da ise giderek çok fakirlik sınırında yaşayan seçmenler oylarını popülist ve faşist partilerden yana kullanmaktadır. Macaristan da artan demokrasi dışı söylem pek çok kişinin kabuğuna çekilmesi ya da ülkeyi terk etmesine sebep vermektedir. Ancak Euro’yu kurtarmakla meşgul kesimlerin hiç biri bu gerçeği görmemektedir. Bu şekilde Avrupa’da bir kesim giderek ciddi bir sosyal çöküş ile karşı karşıya iken bir kesim ise izlenen finans politikaları ile milyonlarına milyonlar katmaktadır. Angela*

⁶¹⁶ “*Besorgt über die aktuelle Entwicklung in Ungarn*”, (çevrimiçi) http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2013/43370516_kw11_de_ak_ungarn/211526, 20.04.2014.

⁶¹⁷ “*SPD Außenexperte Neue Verfassung in Ungarn ist ein Skandal*”, (çevrimiçi) <http://www.berliner-zeitung.de/newsticker/spd-aussenexperte-neue-verfassung-in-ungarn-ist-ein-skandal,10917074,11374394.html>, 15.03.2014.

⁶¹⁸ “*Besorgt über die aktuelle Entwicklung in Ungarn*”, (çevrimiçi) http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2013/43370516_kw11_de_ak_ungarn/211526, 20.04.2014.

Merkel'in sadece ekonomik kaygılarla hareket eden, ama insana dair olanı görmezden gelen politikaları, Almanya ötesinde tüm Avrupa'da ciddi bir sosyal çöküşü beraberinde getirmektedir."⁶¹⁹derken, Almanya'nın insani değerleri görmezden gelen maddi çıkarlar odaklı Neo-Realist yaklaşımını eleştirmektedir.

Benzer şekilde Angela Merkel ve CDU/CSU Birlik Partilerini tepkisizlikle suçlayan Yeşiller Partisine göre Angela Merkel söz konusu gelişme karşısında net bir tavır koymamakla Avrupa değerlerine ihanet etmiştir. Yeşiller Partisi Milletvekili Manuel Sarrazin'e göre Angela Merkel'in Macaristan karşısındaki tutumu tek kelime ile açıklanabilir: *"Tepkisizlik"*. Angela Merkel, Dışişleri Bakanlığının aksine net ve açık bir tepki ortaya koymamıştır ve de bu tartışma karşısında yeterli inisiyatif kullanmamıştır.

Her ne kadar Yeşiller Partisi, Demir Perdenin yıkılması ve Almanya'nın birleşmesine uzanan süreçte Macaristan'ın verdiği desteği unutmasa da, söz konusu Avrupa'nın geleceği ve temel değerler olunca Budapeşte'yi eleştirmekten geri kalmamaktadırlar. Manuel Sarrazin'e göre: *"Almanya'nın Macaristan'a bu konuda baskı yapması her şeyden önce Almanya'nın çıkarlarıdır. Bu nedenle de Macaristan'ın gerçekleştirdiği bu Anayasa değişikliğinin AB Sözleşmesinin, 2. Maddesi⁶²⁰ ile uyumlu olup olmadığı herkesten önce Almanya'nın sorgulaması gereken bir konu olmalıdır."*⁶²¹

Buna karşılık CDU/CSU Birlik Partileri her ne kadar Macaristan'daki gelişmeleri endişe ile takip etseler de, gerçekten ilk zamanlar etkili bir inisiyatif ortaya koymamışlardır. Hatta CDU/CSU Birlik Partileri sözcüsü Günther Kirchbaum, *"Mahkeme salonu değil, Genel Kurul Salonunda olduğumuzu unutmamalıyız. Bu nedenle hiçbir devleti yargılamak hakkına sahip değiliz. Güçler ayrılığı prensibi Demokrasinin çekirdeği ve Avrupa'nın temelidir. Ancak bu yöndeki tartışmayı*

⁶¹⁹ Götz Hausding, *"Auf der Langen Bank. In Europa müssen viele Fragen dringend erklärt werden"*, **Das Parlament**, Nr:52, 23.11.2013.

⁶²⁰ AB, insan haklarına saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukuk devleti, kişi hakları ve azınlık haklarının korunması değerleri üzerine inşa edilmiştir. Bu değerler çoğulluk ilkesi, hoşgörü, tolerans, eşitlik ve dayanışma ile cinsiyet eşitliği üzerine kurulu tüm AB üyesi devletler tarafından ortak ve eşit olarak benimsenmek durumundadır.

⁶²¹ Götz Hausding, age.

Macaristan'a karşı değil Macaristan ile birlikte yürütmeliyiz" ⁶²²derken, Alman muhalefetinden farklı bir tutum sergilemektedir. Açıkçası ikili ilişkileri, Avrupa geleceğine feda etmek istemediklerini ortaya koyan bir tutumu özetlemektedir.

2.3.3.Bir Baskı Aracı Olarak Macaristan'ın Azınlık Politikası:

Macaristan, yukarıda ifade edildiği gibi Victor Orban ile, uzun bir süredir ortak değerler üzerine inşa edilmek istenen Avrupa geleceği ile ters düşen bir takım politikalar izlemektedir.

Aynı zamanda da bir takım milliyetçi söylemleriyle, başta Slovakya, Romanya ve Sırbistan olmak üzere komşuları ile olan ikili ilişkilerine zarar verirken, diğer tarafta Avrupa Bütünleşmesinin hedeflerine ters hareket etmektedir. Özellikle komşu ülkelerde yaşayan Macar etnik azınlığa yönelik bir takım politikalar ile, tartışmaları daha geniş bir düzleme taşımaktadır.

Macaristan, 23.10.1998 tarihinde kabul edilen Anayasa değişikliğinde sınırları dışında yaşayan Macarlar meselesini de düzenlemiştir. Söz konusu Anayasa değişikliğinin, Dış Politika meselelerini düzenleyen, 6. Maddesinin 3. Paragrafında, komşu ülkelerde yaşayan Macarlara ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Bu Maddenin 3. Paragrafına göre: **"Macaristan Devleti sınırlarının ötesinde yaşayan Macarlara ilişkin sorumluluk taşımakta ve kendisini bu kimselerin Macaristan ile olan bağlarının devamı için yükümlü saymaktadır."** ⁶²³ Pek çok Post-Sosyalist Anayasada ve de Batı Avrupa Anayasasında yurt dışı azınlıklara ilişkin düzenlemeler getiren bu ve benzeri maddenin zayıf bir hukuki içeriğe sahip olduğu ileri sürülmektedir. Bu hali ile devlet ve de özellikle hükümetler, sınırları dışında kalan ulusal azınlıkların farklı yollarla geliştirdikleri iletişimlerine destek vermek, ama doğrudan bu kimseler üzerinde baskı kurmamak yükümlülüğüne girmişlerdir. Bu şekilde sosyalist dönemde katı bir yasak olan ulusal azınlıklar ile temasa geçmek tabusunun esnek hale getirilmiştir. Demir Perdenin yıkılması

⁶²² "Besorgt über die aktuelle Entwicklung in Ungarn", (çevrimiçi) http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2013/43370516_kw11_de_ak_ungarn/211526, 20.04.2014.

⁶²³ Herbert Küpper, "Ungarn und die Magyarische Minderheit in den Nachbarstaaten", (çevrimiçi) <http://www.owep.de/artikel/597/ungarn-und-magyarischen-minderheiten-in-den-nachbarstaaten>, 15.04.2014.

sonrasında da tüm Macar Hükümetlerinin, buna dayanarak, sınırları dışında/komşu ülkelerde yaşayan Macarlar ile iletişime geçerek onların çıkarlarını savunmaya başladıklarını görmekteyiz. Bu şekilde de burada yaşayan ulusal azınlıkların haklarını öne sürerek komşu ülkelerin azınlık politikasına müdahale etmek ve baskı oluşturmak imkanına sahip olmuşlardır. Konumuz açısından benzer bir örneği Alman Temel Yasasında görmekteyiz. Her ne kadar Alman Temel Yasası konuya doğrudan bir atıfta bulunmasa da, 116. Maddenin 1. Paragrafı, “Status Deutschen” (Statü Almanları) ifadesi ile geçmişte Almanya’nın Doğu Toprakları olarak ifade edilen ve günümüzde Avrupa’nın doğusunda yaşayan Alman nüfusun çıkarları ve Federal Almanya ile bağıını düzenlemektedir. Bu şekilde de Almanya günümüzde MDA’da yaşayan Alman azınlığın çıkarlarını savunmaya devam edebilmektedir.⁶²⁴

Macaristan sınırları dışında yaşayan Macarlar özellikle 1998-2002 yılları arasında Victor Orban’ın ilk defa Hükümet kurması ile yeniden Macar Dış Politikasının önemli bir başlığı haline gelmiştir. Macaristan bu dönemle beraber, tek taraflı olarak, giderek bu kimseler için daha katı önlem ve taleplerde bulunmaya başlamıştır. Bu anlamda 07.07.2001 tarihli “**Statü Yasası**“ – “*Komşu ülkelerde yaşayan Macarlara ilişkin Yasa*” önemli bir adım olmuştur. Bu şekilde komşu ülkelerde yaşayan Macarlar ve bunların Macaristan’da örgütlenmiş dernekleri ve örgütlenmeleri Macar yurttaşlar ile eşit bir statüye tabi edilmişlerdir. Bu şekilde kendilerine sürekli bir mali yardım ve destek sağlandığı gibi, çocukları Macarca konuşulan ve eğitim verilen okul/ anaokullarına devam eden ailelere, düzenli ödenekler ödenmiştir. Bu düzenlemelerin uç noktası ise, Macar azınlığın talepleri doğrultusunda dağıtılan ve dış görünümü ile Macar Pasaportunu andıran, “Macar Kimlik Belgesi”, olmuştur. Ancak burada belirtilmesi gereken söz konusu yasanın bu şekilde ne otomatik olarak Macar Yurttaşlığını sağladığı, ne de Macaristan’da hukuki ve kamusal bir statü getirmediğidir.⁶²⁵ Bu hali ile de Statü Yasasının sadece komşu ülkelerdeki Macar azınlık vasıtası ile bölgede etkin olmak için basit bir propaganda aracına dönüştüğünü görmekteyiz. Hatta 2002 yılında yaşanan iktidar değişimi sonrasında

⁶²⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız. (çevrimiçi) <http://dejure.org/gesetze/GG/116.html>, 19.05.2014.

⁶²⁵ Herbert Küpper, age.

yeni hükümet tarafından “**Özel Hak Yasası**” olarak adlandırılması, söz konusu yasanın Victor Orban döneminde popülist siyasetin bir aracı olarak kullanıldığını da göstermiştir.

2002 tarihli yasa uluslararası hukuk açısından önemli sorunlar içermekte ve bu nedenle de Avrupa Konseyince sık sık eleştiriye maruz kalmıştır. Eleştirilerin merkezini oluşturan ise Macaristan’ın getirdiği düzenlemelerin komşu ülkelerdeki kişi ve toprak egemenliğini tehdit ediyor olmasıdır. Çünkü söz konusu düzenlemeler Macaristan’a komşu ülkelerde bir takım idari yetkiler öngörmekte, aynı zamanda yurt dışında yaşayan gerçek ve tüzel kişilere mali ve parasal çıkar sağlamaktadır. Söz konusu bu destek ancak ilgili ülkenin onayına bağlıdır. Gerçi günümüzde AB sınırları içinde yer alan bir devlet, gerekçesiz olarak bir diğer devletin azınlıklarına maddi yardımda bulunmasını engellemek yetkisine sahip değildir. Ancak bu durum destek sağlayan devletin, diğer devletin onayı olmadan onun eksik düzenlemelerini ileri sürerek azınlıklar üzerinde baskı kurması hakkını vermemektedir.⁶²⁶

Söz konusu yasanın, komşu ülkeler ile görüşülmeden ve özellikle 2002 seçimleri öncesinde yürürlüğe girmiş olması, onun bir iç politik malzeme/propaganda aracı olarak görüldüğü görüşünü haklı çıkartmaktadır. Aynı zamanda önemli bir azınlık sorunu yaşayan diğer komşu ülkeler örneğin Slovenya’da emsal teşkil edebilir gerekçesi ile tepkiye sebep olmuştur. Ancak bu konuda en büyük tepki Romanya ve Slovakya’dan gelmiştir.⁶²⁷

Tartışma 2002 seçimleri sonrasında üst üste kurulan sosyal-liberal hükümetler döneminde (2002-2004 Peter Medgyessy Hükümeti ve 2004-2009 Ferenc Gyurcsany Hükümeti) uluslararası hukuk ve ulusal hukuk normları çerçevesinde ele alınmıştır. Miloseviç’in devrilmesi sonrasında Sırbistan ve Karadağ ile 2003 yılında geniş

⁶²⁶ Kathrin Voigt, “*Der Schutz der Ungarischen Minderheiten durch ihren Ursprungsstaat aufgrund des Ungarischen Statusgesetz und dessen Vereinbarkeit mit dem Völkerrecht*”, **Osteuropa Recht**, Frankfurt am Main, 2005, s.418.

⁶²⁷ Gerçi her iki ülkede de benzer azınlık sorunlarının yaşanıyor ve benzer düzenlemelerin var olması onların bu tepkisini bir derece “ikiyüzlü” kılmaktadır. Aradaki fark bu ülkelerdeki düzenlemelerin uluslararası hukuk normlarına daha yakın olmasıdır. Yoksa her iki devlet de günümüzde AB üyeleri içinde bu yönde kötü örnekler ortaya koymaktadır.

boyutlu bir azınlık hakları antlaşması imzalanmıştır. Yine aynı yıl imzalanan Macar-Slovak Kültür Antlaşması, azınlık haklarının korunmasını  n görmüştür. Bunu Ukrayna ve Sırbistan-Kardağ ile imzalanan vize antlaşmaları izlemiştir. Macaristan bu ülkeler ile vize kolaylığı getirmek suretiyle daha çok bu ülkelerin Macaristan sınırında yaşıyan Macar azınlığın rahatlıkla ülke sınırlarına girip çıkmalarının önünü açmak istemiştir. Denilebilir ki Victor Orban döneminde daha çok popülist bir çerçevede ele alınan mesele bu hükümetler döneminde daha ziyade ikili ilişkiler ve uluslararası hukuk normları çerçevesinde ele alınmıştır. Aynı zamanda 2003 yılında “Statü Yasası” değiştirilmiş ve bu şekilde uluslararası hukuk ile çatışan yönleri kaldırılmış, yasa ilk defa politik bir nitelik kazanmıştır.⁶²⁸ Bu bağlamda 2005 yılında başta Sırbistan, Romanya ve Ukrayna’da olmak üzere, 800.000 kişinin Macar Kimlik Belgesini almak üzere talepte bulunduğu tespit edilmiştir. Slovakya da çok büyük bir Macar azınlığın var olmasına rağmen burada yaşıyan Macarların bu yöndeki taleplerinin düşüklüğü Slovakya’nın AB  yeliğine bağlanmıştır.

Dönemin Macar Hükümetleri, ikili ilişkiler çerçevesinde azınlık meselesinde bir ileri adım atıldığını ileri sürerken o dönem ana muhalefet partisi olan F DESZ Partisi ve Victor Orban bunu yetersiz bulmuştur. F DESZ’e göre bu kimselere “Macar Vatandaşlığı” verilmeli buna ek olarak da onların yurt dışında ikamet etme hakları da saklı tutulmalı, “ zaktan vatandaş” anlayışı sağlanmalıdır. Bu görüş de, “ ifte Vatandaşlık” anlayışına dayandırılmıştır. Oysa bunun gerçekleşmesi durumunda pek çok Macar azınlık mensubu bulundukları ülkelerdeki vatandaşlık haklarını yitirebilirdi. Çünkü Almanya’da da olduğu gibi bu kimselerin yaşadığı ülkelerde  ifte vatandaşlık kabul görmemekte ve yeni vatandaşlık eskisinin yitirilmesine sebep olmaktadır. Bu hali ile de bu kimseler yaşadıkları ülkede yabancı konumuna düşmekte aynı zamanda başta Ukrayna olmak üzere bulundukları ülkelerde mal edinmemekte sahip oldukları taşınmazları da bir yıl içinde satmak durumunda kalmaktadırlar.⁶²⁹

Söz konusu düzenleme konusunda tam bir fikir birliği sağalamamış, konu 05.12.2004 tarihinde halkoyuna sunulmuştur. Ancak yeterli  okluk sağlanamadığı için

⁶²⁸ Kathrin Voigt, age., s.421.

⁶²⁹ Kathrin Voigt, “age., s.428.

başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ancak asıl önemli olan bunun sonucunda Sırbistan ve Romanya’da yaşayan Macar azınlık tarafından, Macarlar Vatandaşlar ve Macar Plakalı araçlara yönelik ciddi saldırılar olmuş, bu kimseler ana vatanlarını kendilerine ihanet ettiği duygusuna kapılmışlardır.⁶³⁰ Bu gerçek de dönemin Macar Hükümetinin ulusal azınlık meselesinin iç ve dış politikada ne denli ciddi bir sorun olmaya devam ettiğini görmesini sağlamıştır. Bu nedenle yurt dışında yaşayan Macar azınlığın durumunu iyileştiren daha etkili önlemler alınmasına karar verilmiştir. Bu maksatla 2006 yılı bütçesinden bu kimselere daha geniş bir ödenek ayrılmış bu şekilde de bunlara yaşadıkları bölgede kültürel ve günlük yaşamlarını idame ettirmelerini sağlayacak 2 milyon Euro değerinde doğrudan ve 430.000 Euro değerinde tamamlayıcı destek sağlanmıştır. Aynı şekilde 2005 yılı ortalarında Yabancılar ve Vatandaşlık Hukukunda kolaylaştırıcı bir takım düzenlemeler getirilmiştir. Bu şekilde oluşturulan “Ulusal Vize” düzenlemesi ile Ukrayna ve Sırbistan vatandaşlarına sorunsuz bir şekilde Macaristan’a seyahat etmek imkanı getirilmiştir. Yine anavatanlarına göç eden Macar etnik azınlığa burada ikamet etmelerinden itibaren Vatandaşlık başvurusunda bulunmalarının önü açılmış bunun için uygulanan asgari süre uygulaması kaldırılmıştır.⁶³¹

Bu şekilde de belli düzenlemeler vasıtası ile bu meselenin ikili ilişkilere zarar vermesi önüne geçilmek istenmiştir. Ancak mesele Victor Orban döneminde, yeniden popülist söylemin konusunu teşkil etmiştir.

2.3.3.1. Macaristan’ın Azınlık Politikasında bir Koz Olarak Statü Almanları:

Victor Orban özellikle yakın dönemde yaşanan gelişmelere bağlı olarak Ukrayna’daki Macar azınlığı yeniden dış politikasının önemli bir aracı olarak kullanmaktadır. Bu bağlamda Kiev Yönetiminden, Macarca konuşan azınlık için etnik esaslara dayalı “Özel Haklar” ve bu kimselerin Macar Vatandaşlığının da tanınmasını talep etmektedir. Bunu yaparken de, Almanya örneğine atıfta bulunmaktadır.

⁶³⁰ Sebastian Christ, “Wie Victor Orban Ungarn nach Rechtsaußen führt und Deutschland zusieht”, (çevrimiçi) http://www.huffingtonpost.de/2014/04/08/ungarn-orban-rechts_n_5110356.html, 12.04.2014.

⁶³¹ “Demokratie ohne Konsens-Wohin Steuert Victor Orban Ungarn,” (çevrimiçi) <https://dgap.org/de/node/21127>, 12.04.2014.

Victor Orban'ın bu talepleri sadece Kiev-Budapeşte arasında bir gerginlik konusu olmamakta aynı zamanda çok taraflı ilişkilere de yansımaktadır. Kiev Yönetimi bu talebi reddederken bunun gerekçesi olarak Rusya örneğini ortaya koymaktadır. Bu hali ile Ukrayna, Rusya'nın, Rus azınlığın hak ve çıkarlarını ileri sürerek Ukrayna toprakları ve egemenliğini tehdit ettiği bir dönemde Rusya'ya karşı tepki verilirken, benzer gerekçeler ile bir takım taleplerde bulunan Macaristan'a hoş görü ile yaklaşan bir çifte standart ortaya koymak niyetinde değildir. Konu özellikle Almanya açısından önem arz etmektedir. Çünkü Victor Orban bu taleplerde bulunurken, ifade edildiği gibi Almanya örneğinden yola çıkmaktadır. Berlin, 1990 sonrasında hala Polonya'da yaşayan "Alman Halk Topluluğu" için bir takım girişimlerde bulunmuş ve bunların ayrı bir statüye tabi olmalarını sağlamıştır. Günümüzde Polonya'da yaşayan yüz binlerce Alman kökenli aynı zamanda Alman Vatandaşı statüsüne ve bu sayede Almanya'da da oy kullanmak hakkına sahiptirler. Budapeşte Yönetimi, Almanya'nın bu azınlık politikasını yalnızca dış politik bir konu olarak değerlendirmemekte, aynı zamanda bir devletin bu yöndeki bir politika izlemek suretiyle tekrar nasıl Avrupa politikasında etkili olabileceğine işaret ederek bunu iç politikasında da kullanmaktadır.

Budapeşte ve Kiev arasında giderek daha büyük bir gerginlik konusuna dönüşen meselenin temeli daha Victor Orban'ın ilk Başbakanlık dönemi olan 2002 yılında atılmış, 2010 yılında yeniden seçilmesi ile daha da öne çıkmıştır. Burada ortaya konan görüşe göre, Macaristan, komşu ülkelerde yaşayan Macarca konuşan azınlıkları devlet üstü bir statü ile Macar ulusunun bir parçası olarak görmektedir. Bu bağlamda da yurtdışı Macarlarının bir takım önlemler vasıtası ile kedisine daha fazla bağlamak istemektedir. 2010 yılında bu kimselere oy kullanma hakkını da içeren Macar Vatandaşlığı vermiş olması, bu yöndeki en önemli girişim olmuştur. Yine Macar Siyasilerin azınlık bölgelerinde, sık sık dil unsurunun azınlık kimliği üzerindeki etkisine değinmeleri, Macar Yönetimin onların bu hakları için mücadele ettiğini ifade eden provokasyonlara sebep veren konuşmalarda bulunması bu yöndeki politikayı ortaya koymaktadır. Aynı şekilde Victor Orban'ın 2011 yılında Romanya'nın Transilvanya bölgesinde gerçekleştirdiği konuşmada Macaristan

sınırları içinde ve dışında yer alan “Macar ulusundan” söz etmesi bölge ülkeleri ve AB tarafından ciddi bir tehdit olarak algılanmıştır.⁶³²

Benzer bir yaklaşımı Romanya’da da sergileyen Budapeşte yönetimi bu şekilde Bükreş ile de ilişkilerini tartışma konusu yapmaktadır. Özellikle Macar Parlamento Başkanı Laslo Köver’in 2012 yılında gerçekleştirdiği Romanya ziyaretinde, Macarca konuşan azınlığın toplandığı bölgelerdeki demeçleri, bu bölgede doğmuş ve “Büyük Macaristan” düşüncesinin ideoloğu olan Nazi İşbirlikçisi Jozsef Nyiro’nuyu şerefliendirmesi ciddi tepkilere sebep olmuştur.⁶³³ Özellikle bölgenin Büyük Macaristan sınırı içinde yer alıyor olması, Victor Orban’ın savunduğu “Karpatların Bütünleştirilmesi” düşüncesinin bu bölgeyi kapsaması, doğrudan Macaristan’ın bu şekilde azınlık politikasını kullanarak bölgede hegemonya kurmak istediği izlenimini yaratmaktadır.

Dikkat çeken Budapeşte’nin bu yöndeki stratejisini Almanya’yı örnek göstererek savunuyor olmasıdır. Alman Modeli olarak ifade edilen politikaya göre, Doğu Avrupa’da yaşayan ve Almanca konuşan azınlığa mensup olan kimseler Alman kökenli olduklarını somut olarak ortaya koymaları durumunda Alman vatandaşlığına hak kazanabilmektedirler. Günümüzde hala Almanya’nın devam ettirdiği bu stratejiye bağlı olarak, resmi görevlilerce Doğu Avrupa’da yaşayan bu kimselerin Alman kimlikleri ortaya konmaktadır. Dikkat çekici olan bu işlem sırasında Nasyonal Sosyalist Rejim tarafından tutulmuş olan “Ari Irka Mensup Kişiler” listelerinden de yararlanılıyor olmasıdır.

Alman Dışişleri Bakanlığı verilerine göre yalnızca Polonya’da yaşayan Alman azınlığın sayısı 300.000 kişidir. Alman azınlığa mensup bu kimselerin büyük bir kısmı ise Polonya Vatandaşlığının yanı sıra Alman Vatandaşlığına da sahiptirler. Bu verilere göre yaklaşık 200.000 kişi aynı zamanda Alman Vatandaşı olmak suretiyle Almanya’da seçmen olmak ve Alman Vatandaşlarının sahip olduğu tüm haklara sahip olabilmektedir. Sadece 2012-2012 yıllarında, 16.800 kişinin bu yolla Alman

⁶³² Sebastian Christ, age.

⁶³³ “Strategische Verbündete: Deutschland Ungarn und die Ukraine”, **Politik im Spiegel**, 21.05.2014.

vatandaşlığı elde ettiği belgelenmiştir.⁶³⁴ Bu şekilde Alman seçimlerinde yer almak imkanına sahip olan bu Polonya Vatandaşı Almanlar aynı zamanda kendilerine bu imkanı sağlamış olan hükümet için önemli bir siyasi koz haline de gelebilmekte, hükümet kendilerini seçmesi için bu kimselere baskı da uygulayabilmektedir. Ya da tersine Polonya seçimlerinde tersine bir etki yapmalarını da sağlayabilir. Bu şekilde bu kimseler her iki ülkede de belli bir baskı unsuru olmakta ve iç ve dış politika hizmet etmektedirler.

Alman Frankfurter Allgemeine Gazetesi, ***“Komşu bir ülke Hükümetinin kendisini, ulusunun bir parçası olarak gördüğü komşu ülkedeki azınlıkların da temsilcisi olarak görmesi pek çok başkent tarafından hoş karşılanacak bir durum değildir.”***

⁶³⁵ şeklinde ifadeye yer verirken, kast edilen Almanya’nın Polonya’da izlediği azınlık politikası değildir. Onun yerine söz konusu haberde, Victor Orban’ın Ukrayna da yaşayan Macar azınlık ile ilgili izlediği strateji ve bunların özel haklar sahibi olması gerektiğini savunan tutumu eleştirilmektedir.

Macaristan, Ukrayna’nın güneybatısında yaşayan 150.000 kişinin çifte vatandaşlık hakkını talep ederken, Kiev Yönetimi buna ısrarla karşı çıkmaktadır. Ukrayna Yönetiminin bu konudaki açıklamalarını Ukrayna yasalarının çifte vatandaşlık hakkına aykırı olduğu gerekçesine dayandırmaktadır. Hatta Polonya Başbakanı Donald Tusk da, Macaristan’ın, Almanya’nın izlediği bu azınlık politikasını Ukrayna’ya karşı bir baskı aracı olarak kullanmasını katı bir şekilde eleştirmiştir. Almanya’nın Polonya’da yaşayan Alman azınlık ile ilgili politikasından her hangi bir rahatsızlık duymayan Donald Tusk, buna karşılık Macaristan’ın bu tutumun büyük bir talihsizlik olarak değerlendirmektedir.

“Şayet Ukrayna’da yaşayan Macarca konuşan azınlık için özel haklar talep ediliyor ve öngörülüyorsa bu durumda benzer hakların Rusça konuşan azınlık için yasaklanması kabul edilemez. Buna bağlı olarak Macaristan’ın bir şekilde azınlıklardan yola çıkarak Ukrayna iç işlerine müdahale etmesine izin veriliyorsa bu

⁶³⁴ Gerhard Gnauck, “Die Andschela Merkel, die ist doch CDU”, **Die Welt**, 28.08.2013.

⁶³⁵ Stephan Löwenstein, “Anspruch auf allen Ungarn”, **Frankfurter Allgemeine**, 20.05.2014.

durumda Rusya'nın Ukrayna politikasını eleştirmeye hakkımız yoktur"⁶³⁶ şeklindeki sözleri ile Macaristan'ın aslında azınlık politikası vasıtası ile bölgede etkin olmak istediğini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra Almanya'nın politikasına eleştirel yaklaşmayan tutumu ile de, taraflar arasında karşılıklı bir güven ve işbirliği ortamı oluşması durumunda, bu tür politikaları bir tehdit unsuru olarak algılamadıklarını da göstermektedir. Bu bize aynı zamanda bir takım sorunlara karşı Almanya-Polonya ikili ilişkilerinin bunu başardığı ve ilişkilerde belli bir normalleşmenin söz konusu olduğunu bir kere daha göstermektedir.

Victor Orban, Almanya ve Macaristan'ın etnik azınlık politikası arasındaki paralelliği net bir şekilde ortaya koymasa da, bir şekilde Berlin'in bu politikasından çok şey öğrendiklerini ifade etmektedir. Her şeyden önce Almanya onun bu politik stratejisine karşı çıkmayarak ona bu konuda ciddi bir destek sağlamıştır, düşüncesindedir. Aynı zamanda Almanya'nın stratejik bir ortak olarak da Macaristan'a verdiği destek ve özellikle de her ikisi de Avrupa Halk Partileri Birliğinde yer alan CDU ve FİDESZ partisi vasıtası oluşan işbirliğinin de önemli bir ortaklığa zemin oluşturduğunu eklemektedir. Benzer bir görüşü savunan Alman dış politikası çevreleri, Almanya ve Macaristan arasında dikkat çekici bir dayanışma örneğinin söz konusu olduğunu belirtmektedirler. Berlin **Bilim ve Siyaset Vakfı** Doğu Avrupa uzmanlarından Kai Olaf Lang'a göre, bu işbirliğinde Avrupa Halk Partileri çerçevesinde oluşan CDU-FİDESZ partileri arası dayanışmanın da etkili olduğuna dikkat çekmektedir.⁶³⁷

Bu durumda da Almanya açıkçası etnik bir dış politika izleyen bir AB üyesi devlete dolaylı yoldan da olsa destek vermiştir. Dahası etnik dış politika sahasını genişletmekle kalmayan bunu aynı zamanda iç politikasına da malzeme yapan Macaristan'a destek vermekle aslında Avrupa Bütünleşmesine zarar verebilecek bir aktöre destek vermiş olur. Üstelik bu aktörün izlediği dış politika stratejisinde Alman dış politikasına atıfta bulunması, bu şekilde yayılcı ve hegemonyacı bir söylemi savunması aynı zamanda bölge ülkeleri arasında Almanya'nın itibarı ve güveninin de sarsılmasına sebep verebilir. Nitekim kısa bir süre öncesine dek Macaristan'ın kabul

⁶³⁶ Stephan Löwenstein, "Anspruch auf allen Ungarn", **Frankfurter Allgemeine**, 20.05.2014.

⁶³⁷ Christian Zolt Varga, "Orban bleibt unbequem", **Rhein Neckar Zeitung**, 08.04.2014.

ettiği basın özgürlüğünü kısıtlayan düzenlemeler içeren Medya yasası, yine aynı şekilde etnik esaslara dayalı ayrımcı düzenlemeler içeren Anayasa'nın Avrupa da geniş yankılar uyandırıldığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Her şeyden önce bu gelişmeler Macaristan'da, muhalefet ve kenar grupları dışlayan, etnikçi ve milliyetçi bir kamuoyunun oluşmasına sebep vermiştir. Açıkçası bu ve benzeri gelişmeler de Avrupa'nın bütünleşmesi ve ortak bir Avrupa kimliğinin inşasına ciddi engel oluşturacaktır. Bu nedenle Almanya stratejik ortaklıkları geliştirirken bunları sadece güvenlik, ekonomik ve ticari kaygılar üzerine inşa etmemelidir. Güç ve etkinliğini ulusal çıkarlarının savunulması yerine, demokrasi sorunları yaşayan Macaristan ve benzeri durumdaki ülkelerin Avrupa'nın ortak değerleri ile bütünleşmesi konusunda ortaya koymalıdır.

Çünkü Victor Orban'ın kısa bir süre önce Almanya'yı, "Nazi Yöntemleri"⁶³⁸ kullanmakla eleştirdiği tutum, yanlış politikaların her şeyden önce Almanya'nın kendisine "Bomerang" etkisi yapabileceğini göstermiştir.

⁶³⁸ "Merkel sieht Verfassungsänderung kritisch", (çevrimiçi) <http://www.fr-online.de/politik/merkel-sieht-verfassungsänderungen-in-ungarn-kritisch,26577298,22072170.html>, 12.05.2014.

2.4. Almanya'nın Doğu Avrupa Politikasında, Merkezi ve Doğu Avrupa'nın Rolüne Dair Bir Değerlendirme:

Almanya'nın Doğu Avrupa Politikasında MDA Ülkelerinin yerini incelendiği bu bölüm, bize Almanya'nın Doğu Politikasında, adı geçen bu üç ülkenin önemli bir ağırlık taşıdığını ortaya koymaktadır.

Berlin, gerek Varşova, gerek Prag ve Budapeşte ile olan ilişkilerinde hem ulusal çıkarları, hem de Avrupa Bütünleşmesine ilişkin kaygılarını dikkate alarak hareket eden bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu bu dengeyi oluştururken de, zaman zaman güç merkezli bir takım atılımlar ortaya koymakta, bu şekilde ulusal çıkarlarını savunmaktadır. Aynı zamanda da Avrupa'nın geleceğinin, ancak “ortak değerler” üzerine inşa edilebileceği gerçeği ile hareket ederek, başta Macaristan olmak üzere bölge ülkelerini bu konuda daha hassas olmaya davet eden bir tutum sergilemektedir.

Bu anlamda diyebiliriz ki, Alman resmi çevreleri bölge ülkeleri ile geliştirilen ilişkilerde zaman zaman Rasyonalist ve pragmatist bir tutum sergilerken, başta muhalefet ve sivil toplum gibi dış politika yapımına katkı sağlayan diğer toplumsal unsurların etkisi ile maddi kaygıların ötesinde, “ortak değerler” ve “Avrupa Kimliğini” dikkate almak durumunda kalmaktadır. Almanya karşı karşıya kaldığı bu ikilemi özellikle bu üç ülke olarak ile geliştirdiği ilişkilerde net olarak yansıtmaktadır.

Bu hali ile de Rasyonalist çizgisine bağlı kalmaktadır. Ancak zaman zaman realizme yaklaşan bir tutum ortaya koymakta, ancak bu durumda çok kere ortaya çıkan sosyal inşacı tutum ve söylemler bunların karşısına çıkmaktadır. Yani Almanya'nın MDA Ülkeleri ile ilişkileri bu şekilde maddi ve maddi olmayan dış politik unsurlar vasıtası ile dengelenerek “orta yolda” buluşmaktadır. Bu hali ile de Hans Maull'un da savunduğu gibi köklü bir değişim değil bölgede dış politik bir süreklilik ile karşılaşmaktayız.

Berlin, Varşova'ya önemli bir ortak, dahası bir “stratejik ortak” olarak yaklaşmakta ve Polonya'yı Doğu Avrupa Politikasının kilit aktörü olarak değerlendirmektedir. Bu

anlamda Polonya, Almanya için hem ekonomik hem siyasal anlamda vaz geçilmez bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak Almanya'nın zaman zaman sergilediği ani çıkışları Polonya'nın da endişelerini tümüyle kenara bırakmamasına ve denge unsuru olabilecek başka ortaklıklar peşi sıra gitmesine de sebep vermektedir. Elbette bu tür gelişmeler Avrupa Bütünleşmesinde özellikle de Doğu Avrupa 'da iki temel aktör olan Berlin ve Varşova'nın tam olarak ortak bir zeminde buluşmaktan uzak olduklarını, tam bir iş birliği ortaya koymak başarısını sergileyemediklerini bize göstermektedir. Bu anlamda da ikili ilişkilerde zaman zaman sergilenen bu istikrarsız tutum, çok taraflı ilişkilere, her şeyden önce de, Avrupa Bütünleşmesine olumsuz etki edebilmektedir. Bu bize, Avrupa Politikasını şekillendiren önemli aktörlerin ortak hareket etmek, ortak bir dış politika inşa etmek olgunluğuna henüz tam olarak erişemediklerini gerçeğini bir kere daha göstermektedir.

Ancak bu gelişmeyi dış politik bir kırıma ya da tercih değişikliği olarak değerlendirmek yanlış olacaktır. Onun yerine var olan Günther Hellman'ın dikkat çektiği gibi siyasi, ekonomik ve ticari kaygılar ile meydana gelen kısmi bir değişimdir. Yoksa köklü bir değişiklikten söz etmek mümkün değildir. Tam aksine Almanya'nın başta Polonya olmak üzere bölge ülkeleri ile çok taraflı işbirliğini sürdürmek konusundaki ısrarı, Thomas Risse'nin ifade ettiği gibi Almanya'nın, söz konusu olan MDA ülkeleri olunca Avrupa çıkarları ile ulusal çıkarlarını birleştirerek hareket ettiğini göstermektedir.

Gelişmeler bize Almanya-Polonya ilişkilerinde geçmişin ve tarihi meselelerin hala ciddi bir pürüz olmaya devam ettiğini göstermektedir. Her ne kadar ilişkiler belli bir normalleşme sürecine girmiş olsa da, taraflar henüz geçmişin hayaletinden tam olarak sıyrılamamışlardır. En azından ikili ilişkilerde girilen her dar boğazda, birden tarihi meselelerin hatırlanıyor olması ve geçmiş acıların yeniden telaffuz ediliyor olması iki taraflar resmi çevrelerinin bunu adeta bir baskı aracı olarak kullanmakta olduğunu göstermektedir. Alman Hükümetleri ve resmi çevreleri her ne kadar söz konusu olan Sürgün Almanların Tazminat Talepleri ya da Sürgün Alman Birliği'nin, kolektif hafızayı canlı tutmak amaçlı bir takım girişimleri olduğunda, Hükümet

tarafsız bir tutum sergilemektedirler. Buna rağmen gerek Sürgün Almanlar için inşa edilecek anıt tartışması kompleksi, gerekse Erika Steinbach merkezli yürüyen tartışmalarda adeta pragmatist bir tutum sergilemekte, bu tartışmayı ikili ilişkilerde bir koza dönüştürebilmektedirler. Bu hali ile de uluslararası hukuk, müzakere ve diplomasi gibi aygıtları kullanarak Rasyonalist tutumunu sürdürmektedir.

Buna karşılık Alman muhalif çevreleri özellikle Yeşiller ve Sol Parti gibi daha sol eğilimli siyasi partiler ve onlara yakın sivil toplu örgütleri tartışmaları daha ziyade politik kabuğundan çıkartarak, insanı boyutu ile gündeme taşımaktadırlar. Bu şekilde geçmişin, günümüzün güç merkezli politikalarına araç olmasından ziyade, geleceğin daha sağlam inşasına hizmet etmesini ön görmektedirler. Bu hali ile de geçmişi ve tarihi sorumlulukları, bir baskı aracı olarak gören iki tarafın resmi çevrelerinden farklı olarak, Avrupa'nın geleceğinin temel yapı taşı olacak "Avrupa Kimliğini" daha sağlam olarak inşa edecek ve yerleştirecek bir tecrübe, bir araç olarak görmektedirler. Bu bağlamda da Avrupa'nın ortak değerleri ve ortak bir barış ve uzlaşma kültürünü/dilini öne çıkartarak sosyal inşacı imgeler sergilemektedirler. Bu ise Erika Steinbach'ın ki gibi güç mücadelesine atıfta bulunan sert söylemlerin kırılmasına hizmet etmektedir.

Berlin, bu ikilemi, Enerji politikasında daha da yoğun bir biçimde ortaya koymaktadır. Almanya enerji politikasında rasyonel bir tutum ortaya koymaktadır. Her şeyden önce yakın zamana dek başta doğal gaz olmak, üzere giderek daha fazla ihtiyaç duyduğu enerji kaynaklarının tedarikinin düzenli olarak devam etmesi gerektiği düşüncesi ile hareket etmiştir. Bu da başta Polonya olmak üzere bölge ülkelerinin Almanya algısında önemli bir kırılmanın oluşmasına, Almanya'nın kendi ulusal çıkarları uğruna kendilerini ve Avrupa Politikasını feda etmekte olduğu düşüncesine sebep vermiştir.

Daha açık bir ifade ile Polonya başta olmak üzere bölge ülkeleri, Almanya'nın ulusal çıkarları uğruna kendilerini Rusya karşısında yalnız bıraktığı, bölgeyi feda etmeye hazır olduğunu düşünmektedir. Bu gerçek de taraflarda var olan güven bunalımını daha da artırmaktadır. Başta Polonya olmak üzere, yine Çek Cumhuriyeti ile Baltık ülkeleri Almanya'nın Enerji Politikasında, Avrupalı düşünmediği ve bu nedenle

enerji politikasını Rusya'nın dış politik baskı aracına dönüşmesine izin verdiğini ileri sürmektedir. Almanya'nın özellikle Baltık Boru hattındaki tutumu, bölge ülkelerinin bu yöndeki itirazlarına rağmen bunu bir Alman-Rus İşbirliği ve enerji tedarikini garanti eden stratejik ortaklık olarak gören tutumu tarafları bu yönde haklı çıkartmaktadır. Almanya bu yönde daha ziyade rasyonel davranan merkezi bir güç olarak hareket etmektedir.

Yine aynı şekilde Almanya'nın muhalefet partilerinin desteği ile Nükleer Enerjiden feragat etmek ve var olan Atom santrallerini kapatmak kararı da Berlin ve bölge ülkeleri arasında derin uçurumlara sebep olmuştur. Almanya bu yöndeki kararını alırken ne Varşova ne de Prag Yönetimlerinin hassasiyetini dikkate almayan bir tutum sergilemiştir. Bu hali ile bir tarafta ikili ilişkileri tartışmaya açmakta, öte taraftan da bu politikaları AB politikaları çerçevesinde gerçekleştirdiği yönündeki açıklamaları ile de bu yöndeki sorumluluğu üzerinden atan pragmatist bir tutum ortaya koymaktadır.

Almanya bu tutumu ile, Hans Kundami'nin dikkat çektiği ticari ve ekonomik çıkarları ile hareket eden, ticaret devleti/jeo-ekonomik güç kimliği ile hareket ettiği izlenimi yaratmaktadır. Ama yukarıda ifade ettiğimiz gibi çok taraflı işbirliğine hiçbir şekilde sırtını dönmemektedir.

Bu gelişme bize aynı zamanda Alman dış politikasını şekillendiren unsurların ve karşı karşıya gelen yaklaşımların, zaman zaman aynı yönde hareket edebildiklerini ortaya koymaktadır. Nitekim söz konusu olan Yenilenebilir/Sürdürülebilir Enerji ve Çevre ile uyumlu Enerji Politikası olunca, tarafların benzer bir tutum sergilediklerini görmekteyiz. Aradaki fark sadece bir söylem değişikliği ve yöntem farkıdır. Yeşiller ve Sol Parti başta olmak çevre ile uyumlu bir enerji politikası düşüncesine destek veren kesim, Nükleer Enerjinin terki kararının temel savunucusu iken, bunu Avrupa İklim ve Çevre Politikası çerçevesinde yaşanılabilir bir Avrupa düşüncesine dayandırmaktadır.

Bu görüşe destek veren başta büyük partiler, hükümete yakın muhafazakar ve liberal çevreler, bunu daha ziyade ekonomik kaygılar ile değerlendirmektedir. Ancak aynı zamanda da enerji politikasının önemli bir güç unsuru olduğu bilinci ile de hareket

etmektedir. Bu şekilde bu politika, başta doğal gaz olmak üzere, enerji konusunda geliştirilen bir takım ortaklık ve işbirliklerini geleceğe taşıyacak ve de Almanya'nın Avrupa'daki pazarlık gücünü artıracak bir araç olarak algılanmaktadır. Bu tutum bize aynı zamanda Berlin'in bu konuda ulusal değil uluslararası sorumluluklar çerçevesinde hareket etmekte olduğunu göstermektedir. Almanya'nın kendi enerji politikasını Avrupa enerji politikası ile paralel yürütmesi bunun bir göstergesi olmaktadır. O nedenle enerji konusunda Polonya ve Baltık ülkeleri ile oluşan tartışma Wicher Woyke'nin dikkat çektiği gibi bir kırılma noktası olsa da değişiklik anlamına gelmemektedir. Yani bu konuda Neo-Realizme dönüş ya da Rasyonalizmden bir şaşma söz konusu değildir.

Buna karşılık Almanya söz konusu AB içindeki finansal krizler olduğunda hem bölge ülkeleri ile ciddi bir işbirliği ortaya koymakta, hem de Avrupa Bütünleşmesini her şeyin önünde gören Avrupalı lider ülke, tutumu sergilemektedir. Özellikle yaşanan mali krizler ve Euro'nun kurtarılması sürecinde Almanya'nın sergilediği tutum yalnızca Avrupa Bütünleşmesi için olumlu bir işaret olmamıştır. Almanya bu şekilde bir takım nedenlerden dolayı sarsılan ikili ilişkilerini Avrupa Politikası çerçevesinde daha sıkı bir işbirliğine dönüştürmek imkanına da sahip olmuştur.

Euro Krizi her şeyden önce tarafların ortak kaygılar söz konusu olduğunda birlikte hareket edebileceklerini ve ortak noktalarda buluşabileceklerini göstermiştir. Özellikle Almanya ve Polonya arasında bu bağlamda oluşan işbirliği, Polonya'nın Euro Bölgesine dahil olmamasına rağmen Almanya'nın kendisini bu sürece dahil etmiş olması Varşova nezdinde Berlin'in Avrupa içindeki lider güç olmak vasfını artırmıştır. Denilebilir ki enerji politikasında ciddi bir uçuruma giren ilişkiler AB'nin geleceği tartışmalarında tersi etki yaratmış ve taraflar burada ulusal çıkarların ötesinde, "Avrupalı" düşünerek ve hareket etmişlerdir. Bu şekilde de Euro Krizi tarafların gereksinim duydukları işbirliği ve dayanışmayı ortaya koyabileceklerini gösterdiği gibi aynı şekilde Almanya'nı Rasyonalist çizgisini de yansıtmıştır.

Bu gerçek de bize, ikili ilişkilerde oluşan bu olumlu gelişmelerin, çok taraflı ilişkilere ve özellikle Avrupa bütünleşmesine olumlu katkı sağladığını göstermektedir. Yani Almanya'nın burada rasyonel tutumu devam ederken esasında

Avrupa Kimliğinin gereğini yerine getirmektedir. Almanya söz konusu süreç boyunca AB üyesi ülkelerin bu zaaflarının bilincinde hareket etmiştir. Bu şekilde Euro ve Bütçe Krizi vasıtası ile kendisine güvensizce yaklaşan başta Polonya ve Çek Cumhuriyetini kendi yanına çekmeyi başarmıştır. Polonya Başbakanı Donald Tusk'un, bu saatten sora Almanya'nın varlığı değil sırtını Avrupa'ya dönmesi bir tehdit olacaktır, şeklindeki sözleri de bu yöndeki düşüncemizi özetlemektedir.

Yine aynı şekilde Almanya'nın Çek Cumhuriyetinin enerji politikasına tepki vermemesi, Prag Yönetiminin Nükleer Enerjiyi yoğun olarak kullanmasına sessiz kalması da, bu Rasyonalist tutumunu ortaya koymaktadır. Çünkü Almanya buradaki tutumunun meyvesini AB Politikasında toplamış ve uzun süre AB Mali Paktını imzalamak konusunda isteksiz olan Prag Yönetimin bu yönde bir irade açıklamasında bulunmasını sağlamıştır. Bu şekilde de Prag'ın enerji politikasında ona bir şekilde engel olmayarak, yine Euro Bölgesine dahil olmayan Çek Cumhuriyetini "AB'nin Geleceği" tartışmasında Berlin ve onun çözüm önerilerine yakınlaştırmayı başarmıştır.

Almanya bu arada özellikle Çek Cumhuriyeti ile geliştirdiği ilişkilerinin de ortaya koyduğu gibi giderek gerek resmi çevreler gerekse sivil toplum inisiyatiflerinin geliştirdiği diyaloglar vasıtası ile ikili ilişkilerini daha sağlam bir zemine dayandırmaktadır. Nitekim Prag ve Berlin İlişkilerinde önemli bir köprü vazifesi gören Alman-Çek Gelecek Fonu bu konuda önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle Almanya özellikle Weimar Üçgeninin yeniden canlandırılması konusuna ayrı bir önem atfetmektedir. Weimar Üçgeninin canlandırılması yalnızca Berlin-Varşova-Paris diyalogunun gelişimini desteklemeyecektir. Aynı zamanda da bölge ülkeleri üzerinde de olumlu bir etki yapacak benzer işbirliği platformlarının oluşturulması için de emsal teşkil edebilecektir. Bu şekilde oluşan işbirliği ile Almanya kendi politikalarına Paris ve Varşova nezdinde meşruiyet sağlamak imkanına sahip olacaktır. Ama aynı zamanda da burada oluşan işbirliği olası bir Berlin-Varşova-Moskova işbirliği için de ilham kaynağı olabilecektir. Yani bir tarafta bölge ülkelerinin "sosyalleşme ilkesi" çerçevesinde ortak norm ve değerleri içselleştirmesine hizmet ederken aynı şekilde uluslararası politikanın sivilleşmesini sağlayacaktır. Bu şekilde Almanya'nın ikili

ilişkileri önemsediğini, ancak bunları çok taraflı ilişkiler ile desteklemek ve bir işbirliği platformuna da taşımak istediğini söyleyebiliriz. Bu hali ile de Almanya'nın son dönemde çok taraflı işbirliğine sırtını dönen ve bunun yerine tek taraflı ilişkileri öne çıkarttığı yönündeki düşüncelerin bir nebze haksız olduğunu da ileri sürebiliriz.

Özellikle başta Weimar Üçgeni olmak üzere Almanya'nın destek verdiği bu tür çok taraflı işbirliği platformları, bölgenin Avrupa değerleri ve Kimliği ile daha yakın bir temasa girmesinin önünü açabilecek birer araç olarak da okunmaktadır. Bu şekilde de burada güç merkezli hareket eden, Almanya'nın lider ülke vasfını öne çıkararak bu yönde yaklaşımlar sergileyen resmi çevreler ile bölgenin en hızlı şekilde Avrupa Ortak Değerleri ile bütünleşmesinin Avrupa Geleceğinin yegane yolu olduğunu ileri süren görüşün yine birbirine yaklaştığını görmekteyiz.

Benzer bir tutumu, Almanya'nın son dönemde giderek anti-demokratik bir söylem geliştiren Macaristan'a olan bakışında da görebilmekteyiz. Almanya, uzun bir süre Macaristan'daki hukuk dışı ve demokrasi ile örtüşmeyen girişimlere sessiz kalmıştır. Hatta Almanya'nın bu sessiz tutumu adeta Almanya'nın Macaristan'a karşı olan vefa borcunun bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Almanya burada Macaristan ile iyi ilişkileri uğruna Avrupa'nın değerlerinin törpülenmesine göz yumman aktör olarak eleştirilmiştir. Almanya Avrupa'nın farklı yerlerindeki hukuk dışı uygulamaları eleştirirken adeta kendi çıkarları uğruna yanı başındaki Macaristan'daki gelişmelere kör bakan bir aktör olarak algılanmıştır. Almanya bu tutumu ile Sosyal İnşacı düşünce ile çatışan bir uygulama ortaya koymaktadır.

Özellikle sık sık Avrupa ve Avrupa dışındaki hukuk dışı uygulamaları eleştiren CDU-CSU Birlik Partisine yakın Konrad Adenauer Vakfı bile, Victor Orban Hükümetinin uygulamalarına tepki göstermemiştir. CDU-CSU Birlik Partilerinin, Avrupa Parlamentosu içinde tüm olumsuz açıklamalarına rağmen hala FİDESZ Partisini Avrupa Halk Partileri Grubu içinde “kardeş parti” olarak gören tutumları, bu yöndeki eleştirilere sebep olan temel etmenler olmuştur.

Ancak özellikle Alman Sosyal Demokratların, Victor Orban ve başta FİDESZ ile JOBBİK Partileri olmak üzere, Macar Popülistlerini eleştiren tutumu, toplumun tümünün Hükümet ile benzer bir tutum içinde olmadığını ortaya koymaktadır. Buna

ek olarak Macar Başbakan Victor Orban'ın Berlin ile çatıştığı dönemlerde başta Angela Merkel olmak üzere, Alman Resmi çevrelerini NAZİ olmakla itham eden tutumu sivil toplum baskısı ile Berlin'in Macar Politikasını gözden geçirmesine sebep olmuştur. Bunun ötesinde diyebiliriz ki bir şekilde statükocu bir tutum sergileyen bu güne dek oluşturulmuş dengenin sürdürülmesi ve ulusal çıkarların devamı uğruna, Budapeşte ile uzlaşmacı bir tutum içinde olan Berlin, sivil toplum ve muhalif çevrelerin baskısı ile bir kere daha Macaristan olan ile ilişkilerini gözden geçirmek durumunda kalmıştır. Bu defa ise tekrar Sosyal İnşacıların özellikle Alexander Wendt'in dikkat çektiği Avrupa Kimliğinin gereği olarak ortak norm ve değerlere sahip çıkan bir devlet kimliği ortaya koymuştur.

Macaristan'ın başta anti demokratik Anayasa değişikliği, azınlıklara yönelik uygulamaları temel insan hakları ve hukuk devleti prensiplerini yok sayan bir takım tutumunu eleştiren kesime göre, Almanya'nın bu ilgisizliği ve sessizliği her şeyden önce kendisine Bumerang etkisi yapacaktır. Almanya bu şekilde Demokrasi denizi olan AB içinde anti demokratik bir Macar adasının oluşmasına izin vererek hem kendisine hem de Avrupa'nın geleceğine zarar vermektedir. Bu nedenle tartışmalara, insan hakları, insanı ve ortak evrensel değerler, demokrasi ve hukuk devleti merkezli olarak yaklaşan muhalif çevrelerin görüşünün burada ağırlık kazandığını, kamuoyu kadar resmi çevreler üzerinde de belli bir etki ortaya koyduğunu ve de bir şekilde resmi çevreler ile hükümet üzerinde tesir ettiğini görmekteyiz.

Macaristan'ın bu tutumunu eleştiren kimi kesimler, Budapeşte'nin demokrasi ve hukuk devleti ile çelişen tutumunu sürdürmesi durumunda AB üyeliğinin askıya alınması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bu şekilde de Avrupa ortak değerleri ve ortak bir Avrupa Kimliğinin hiçbir şekilde feda edilmemesi gerektiğini ortaya koymuşlardır. Ancak buna rağmen Angela Merkel'in, Macaristan'ın AB üyeliğinden çıkması durumunda hiçbir şekilde Almanya'nın bölgede etkinliği kalmayacağını beyan eden açıklaması Alman dış politikasındaki güç merkezli söylemin bu konuda da hala varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Ama bunu yayılcı bir politika olarak görmek yanlış olacaktır. Onun yerine var olan daha çok Avrupa bütünleşmesine yönelik bir sahip çıkma çabasıdır.

Hatta Almanya Macaristan'a yönelik eleştirileri bir şekilde kendi lehine dönüştürerek burada pragmatist bir tutum ortaya koysa da Budapeşte'yi demokrasi ve hukuk devleti prensiplerine uygun hareket etmeye davet etmektedir. Bu şekilde Avrupa değerlerine sahip çıkmakta, Avrupa Bütünleşmesine sadık üye aktör olarak hareket etmektedir. Öte taraftan ise Demokrasi ve Hukuk Devleti prensiplerine uygun hareket etmediğini ileri sürdüğü Macaristan'a yönelik esnek bir tutum sergileyerek ikili ilişkilerini de feda etmemiş olur. Bu şekilde de hem ikili ilişkilerini sürdürmek hem de ulusal çıkarlarının devamını sağlayabilmektedir.

Hem Avrupa Politikasında, hem de AB içerisinde önemli bir işbirliğini sürdürmek ve bu şekilde bölgede ve AB içinde gücünü daha somut olarak ortaya koymak imkanına sahip olabilmektedir. Her şeyden önce Macaristan'ın AB üyeliğinin sürmesine destek vermek suretiyle bölgede ve AB içinde sadık bir müttefikinin desteği ve Avrupa değerlerinin devamını sağlamaktadır. Üstelik Avrupa Kimliğine sahip çıkmak suretiyle, Avrupa Bütünleşmesinde önemli rol oynayan lider bir güç olduğunu da ilgili taraflara göstermek imkanına sahip olmaktadır.

Bu gerçekler de bize Alman dış politikasında MDA söz konusu olduğunda, başta resmi çevreler ve Hükümetin rasyonel bir tutum içinde olduğunu göstermektedir. Öte taraftan ise dış politikanın inşası sürecine katkı sağlayan başta muhalif partiler ve sivil toplum örgütleri olmak üzere, belli bir kesimin daha sosyal inşacı bir yaklaşım ile bu politikaları güç merkezli olmaktan sıyrıp daha insanı bir hal vermeye çalıştıklarını ortaya koymaktadır.

Aynı zamanda da Almanya zaman zaman ikili ilişkiler ve çok taraflı ilişkiler arasında tercih yapmakta zorlanmakta, ikili ilişkileri tam olarak çok taraflı işbirliklerine dönüştürememektedir. Bu da onun ulusal çıkarları uğruna Avrupa Politikasını feda edebileceği yönündeki eleştirilerin artmasına olanak sağlayabilmektedir.

Ancak bunun ötesinde bölge ülkeleri özellikle AB'nin son zamanda içine girdiği krizler ve Almanya'nın burada gösterdiği kararlı tutum ile beraber onun liderliğine daha sıkı bağlanmaya ve güven bunalımını aşmaya başlamışlardır. Özellikle Polonya'nın Almanya'ya yönelik algı değişikliği ve bunu izleyen Çek Cumhuriyetinin tutumu, Almanya'nın Macaristan'ı eleştiren tutumu ile Berlin, bu

lkeler için Avrupa Bütünleşmesinde önemli bir aktör ve hala bir takım tehditler karşısında dengeleyici bir g olarak algılanmaktadır.

Bunun tesinde, Almanya her şeyden önce MDA lkeleri ile geliştirdiği ilişkilerde her tür güç kullanımını dışlayan onun yerine müzakere ve işbirliğini ortaya çıkartmak suretiyle uluslararası politikanın sivilleşmesine hizmet etmektedir. Bu şekilde de savunduğu dış politik söylemi ve ortaya koyduğu tutum ile bu bölge politikasında sivil g kimliğine sadık kaldığını ve onu korumaya devam ettiğini görmekteyiz.

3. ALMANYA’NIN DOĞU POLİTİKASI KAPSAMINDA RUSYA, UKRAYNA VE BALTIKLAR

Çalışmanın bu kısmında Almanya’nın doğrudan sınır ilişkisi içinde bulunmadığı, ancak Doğu Politikasında baş aktörlerden biri olan Rusya olan ikili ve çok taraflı ilişkileri ağırlıklı olarak göz önünde tutulacaktır. Bu şekilde Almanya-Rusya yaklaşmasının bölgede nasıl bir etki yarattığı, belli başlı bölgesel aktörler olan Ukrayna ve Baltık Ülkelerinin tepkileri ve endişeleri göz önünde tutularak değerlendirilecektir.

Alman-Rus yaklaşmasının özellikle bölge ülkelerince yeni bir etki etme girişimi olarak okunması, pek çok bölgesel aktörde önemli endişelere sebep olmuştur. Aynı şekilde AB ve Almanya’nın uzun süre bölge ülkelerinin Batı ile bütünleşmesine mesafeli duruşları, günümüzde yaşanan kriz ve Rusya’nın Kırım’ı ilhakına dek varan gelişmelere yol açan nedenler arasında tutulmuştur.

Bu nedenle bu bölümde öncelikle bir takım politik başlıklar üzerinden Almanya-Rusya yaklaşması değerlendirilmiştir. Bu şekilde hem Almanya’nın Rusya’yı Avrupa içi işbirliğine nasıl dahil etmek, hem de ikili ilişkileri nasıl çok taraflı işbirliğine taşımak gayreti içinde olduğunu görmek mümkün olacaktır.

Bunu izleyen bölümlerde ise Almanya’nın Ukrayna politikası değerlendirilmiş ve bu şekilde yakın zamana damgasını vurmuş olan Rusya-Ukrayna gerginliğinde AB ve Almanya’nın rolü analiz edilmeye çalışılmıştır. Almanya’nın uzun dönem Ukrayna ile ilişkiler belli bir mesafede tutmak gayreti, Kiev ile işbirliğine destek verışı ancak sınırlı bir bütünleşme modeli ön görmesi, önemli tartışmalara ve gelişmelere sebep olmuştur.

Aynı şekilde, Ukrayna krizi sonrasında bölge ülkelerinin Rusya tehdidi algısı artmıştır. Bu nedenle Baltık ülkelerinin Almanya ile olan geleneksel bağı göz önünde bulundurularak, bu ülkelerin Rusya endişesi karşısında Berlin’in nasıl bir inisiyatif geliştirdiği üzerinde de durulmuştur.

Bu şekilde söz konusu başlıklar vasıtasıyla, Almanya'nın bölgede istikrar sağlayan ve denge kuran tutumuna ne kadar sadık kaldığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

3.1. Almanya'nın Doğu Politikası ve Rusya:

2000'li yılların başında, özellikle Gerhard Schröder ve Vladimir Putin girişimi ile adeta iç içe geçmiş olan Almanya-Rusya ilişkileri yakın zamanda yaşanan bir takım gelişmelerin etkisi ile bir dönüşüm sürecine girmiştir. Almanya-Rusya ilişkilerinde öne çıkan iki konu olan, Enerji Politikası ve Doğu Ortaklığı Politikası, bu dönüşümün en belirgin olarak öne çıktığı, iki temel başlık olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu nedenle Almanya, Avrupa'nın doğusunda yer alan, “Büyük Komşusu” ile olan ilişkilerini geliştirirken, bu bilinç ile hareket etmekte, ulusal çıkarlar ve değerler arasında denge kurmaktadır. Bu da aynı zamanda Alman Dış Politikasını şekillendiren taraflar içinde yer alan Rusya taraftarları ile Rusya karşıtları arasındaki ikilemi göz önünde bulundurarak hareket etmesini gerektirmektedir. Bu nedenle, Almanya-Rusya İlişkilerinde oluşmakta oluşan yapısal dönüşümü iyi analiz etmek bu yönde atılacak önemli birer adım olmaktadır. Enerji Politikasının gözden geçirilmesi ve Doğu Avrupalı Devletler ile geliştirilen Ortaklık İlişkilerinin Almanya-Rusya ve Avrupa politikasına nasıl tesir edildiğinin ortaya konulması da bu anlamda tarafların öncelikli olarak üzerinde durması gereken birer konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Enerji Politikası/İlişkileri söz konusu olduğunda karşımıza farklı faktörler çıkmaktadır. Rusya, yakın dönemde daha belirgin bir hal alan enerji dönüşümü sonrasında, Almanya için tam olarak yenilikçi-innovatif bir ortak olmaktan uzaktır. Rusya enerji sektörü hala bir takım kısıtlayıcı unsurların etkisindedir. Bu arada, Avrupa enerji piyasasının birliğini öngören, bu şekilde liberalleştirilmesi ve de birbirine daha sıkı bağlanmasını ön gören Avrupa Komisyonunun “İç Pazar Paketi” Alman Enerji Politikası üzerinde belli bir baskı yaratmakta, Almanya aynı zamanda bu prensipleri göz önünde bulundurarak hareket etmek durumunda kalmaktadır. Avrupa Komisyonunun, Rus Gazprom Firması karşısında Anti-Monopol bir tutum içine girmesi ve bu şekilde Rusya'nın politik hareket sahasında daha etkin olmasına engellemek çabası karşısında, Almanya çekimser bir tavır sergilemiştir. Bu bile,

Almanya'nın enerji politikasında, Moskova ve Brüksel arasında kaldığını göstermektedir. Yine söz konusu İç Pazar Paketi aynı zamanda Alman ve Rus enerji firmaları arasındaki ilişkilere de yansımıştır. Anti-Monopol düzenlemeler ve İç Pazarın daha sıkı bir şekilde birleştirilmesi çabası sonucunda, Alman İşletmeleri, Rus Gazının uzun vadeli ithalatçısı olmaktan çıkarıp, onları daha ziyade Rus gazının tüccarına dönüştürmüştür.⁶³⁹

Rusya'nın enerji kaynaklarını bir politik baskı aracına dönüştürmek girişimi, Almanya'nın zaman zaman Rusya ile ilişkilerinde önemli bir başlık olan enerji konusunu gözden geçirmesini daha da gündeme getirmektedir. Almanya bir tarafta Gazprom ile var olan uzun vadeli sözleşmelerini yeniden değerlendirmek durumunda kalırken aynı zamanda da giderek daha dalgalı bir durum alan enerji fiyatlarını da göz önünde tutarak hareket etmek durumunda kalmaktadır. Almanya ve Rusya'nın söz konusu olan enerji ortaklığı olduğunda bu işbirliğini gelecekte de sürdürmeye devam edeceği bir gerçektir.

AB'nin getirdiği yeni düzenlemeler ve son dönemde karşı karşıya kalınan bir takım gelişmelerin, Alman dış politikasında daha fazla tesir etmesi ve de Almanya'nın Brüksel ve Moskova arasında karşı karşıya kaldığı ikilem, Almanya'yı bir takım tercihler yapmak durumunda bırakmaktadır. En azından Berlin eskisinden farklı olarak, Rusya'nın, Enerji Politikasındaki *“Avukatı”* olmak şeklindeki geleneksel rolünü yeniden gözden geçirmek durumunda kalmaktadır.⁶⁴⁰

Benzer bir dönüşüm komşuluk politikasında da karşımıza çıkmaktadır. Almanya, diğer AB üyesi devletler ile beraber Avrupa'nın doğusunda yer alan ülkelerin mümkün olduğunca AB/Avrupa değerleri ile sıkı bir ilişki içine girmesine destek vermektedir. Bu şekilde bu ülkelerin AB üyesi olmasalar bile ortak ve evrensel değerleri benimsemeleri vasıtası ile hem bölgenin kalkınmasına ve istikrarına destek vermekte aynı zamanda bunun Avrupa bütünleşmesi için önemli bir adım olduğu düşüncesine sahip çıkmaktadır. Oysa Rusya giderek bu yöndeki politikalara karşı

⁶³⁹ Sabine Fischer, *“Neue Impulse für die deutsche Russland Politik”*, (çevrimiçi) <http://www.swp-berlin.org/de/publikationen/kurz-gesagt/neue-impulse-fuer-die-deutsche-russlandpolitik.html>, 12.07.2014.

⁶⁴⁰ Sabine Fischer, age.

çıkmakta ve adeta bir zamanlar arka bahçesini oluşturan bu coğrafyanın AB etkisine girmesi ve kendi etkinlik sahasından çıkmasına engel olmak iradesini giderek daha net olarak ortaya koymuştur. Özellikle Kasım 2013 de Vilnius da gerçekleştirilen AB zirvesi öncesinde bu tutumunu daha da açık olarak ortaya koymuştur. Söz konusu zirvede Ukrayna ile Ortaklık Sözleşmesi ve Ticaret Antlaşması imzalanması öngörülüp, Gürcistan ve Moldova ile var olan sözleşmelerin paraflanması hedeflenmiştir. Oysa Moskova aylar öncesinden komşuları üzerinde var olan politik ve ekonomik baskısını artırarak adeta bu süreci baltalamak girişimini ortaya koymuştur. Bu şekilde etkisi günümüze dek devam eden ve başta Ukrayna olmak üzere Avrupa'nın Doğusunda ciddi bir istikrarsızlığın baş göstermesinin önünü açmıştır.

Moskova, Vilnius Zirvesi öncesindeki tutumu ile bölge ülkelerinin AB ile Ortaklık İlişkisini durdurmak ve kendi entegrasyon inisiyatiflerini, Gümrük Birliği ve Avrasya Birliğinin kurulmasının önünü açmaya çalışmıştır. Ama bunun ötesinde aslında bölgenin kendi kontrolünden çıkmasına engel olmaya çalışmıştır. Buna karşılık ifade edildiği gibi Berlin başından beri bölge ülkelerinin hem Ortaklık Sürecine hem de Avrupa ile bütünleşmesi sürecine destek vermiştir. Hatta bu maksatla Ukrayna'nın AB ile Ortaklık Antlaşması imzalanması önündeki engellerin kaldırılması için yoğun bir çaba sarf etmiştir.

Aslında Almanya'nın bu yöndeki çabası çok daha önceki süreçlerde özellikle bölge ülkelerinin NATO ile entegrasyonunda da karşımıza çıkmaktadır. Bundan kısa bir süre önce Ukrayna ve Gürcistan için, NATO üyelik perspektifinin tanınması, Rusya ve NATO arasında önemli bir tartışma konusu iken, Almanya bu sürece mesafeli yaklaşmıştır. Söz konusu tartışmalar özellikle Rusya-Gürcistan Savaşının çıkışından kısa bir süre önce 2007/2008 yılında yükselişe geçmiştir. Bu dönemde Berlin, Kiev ve Tiflis için öngörülen Membership Action Plan-MAP (Üyelik Aksiyon Planı) Moskova'nın hassasiyetlerini göz önünde bulundurarak karşı çıkmıştır.⁶⁴¹ Esasında NATO'nun MAP ve AB'nin Ortaklık Antlaşmaları arasında derin bir fark mevcuttur.

⁶⁴¹ Detlev Preusse, “Die Russland-Politik der Bundesrepublik Deutschland ”, (çevrimiçi) <http://maidantranslations.com/2014/04/04/detlev-preusse-die-russland-politik-der-bundesrepublik-deutschland/>, 12.07.2014.

İlki ile NATO üyeliği bir şekilde güvenlik altına alınırken, NATO üyeliğinin gerçekleşmesi doğru zamana bırakılmaktadır. İkincisi ise kesin bir AB üyeliği öngörmemektedir. Bu hali ile AB'nin Doğu Ortaklığı Politikası Brüksel ve Moskova arasındaki en önemli çekişme konularından biri olan NATO Doğu Genişlemesinde önemli bir adım atılmasını sağlamıştır. Buna karşılık Berlin söz konusu süreç boyunca sürekli olarak bölge ülkeleri ile Ortaklık Antlaşması imzalanması ve bu şekilde Avrupa'nın Doğusunun Rusya'nın hegemonyal taleplerine hizmet etmesinin önüne geçmeye çaba göstermiştir. Bu hali ile de Rusya'dan ziyade AB Politikasına yakın bir tutum ortaya koymuştur. Hatta bu anlamda Rus uzmanların yaygın görüşü ve eleştirisi, Almanya'nın Doğu Avrupa Politikasının giderek Avrupalı bir karakter kazanmakta olduğu yönünde olmuştur.⁶⁴²

Alman Dış Politikasının şekillenmesi sürecine katkı sağlayanlar, söz konusu olan Komşuluk Politikası olunca, Rusya'ya karşı bir politika geliştirmenin anlamsız olduğunun bilincindedirler. Bu nedenle “Rusya'ya karşı değil, Rusya ile birlikte” hareket etmeyi tercih etmişlerdir. Ama bunun dışında da Alman dış politikasının tümüyle Rusya etkisine girmemesi gerektiği, dahası Rusya'dan bağımsız hareket etmesi gerektiğinin de bilincine varmaktadır. Özellikle son dönem gelişmeler bunu daha da ortaya koymuştur. Gelişen süreç de bu yönde önemli gelişmelerin atıldığını göstermektedir. Bu şekilde de Rusya yeniden Alman dış politikasındaki merkezi yerini almıştır. Nitekim son Koalisyon sözleşmesi bile bize Alman dış politikasında Rusya'nın ne denli önemli bir yer tuttuğunu ortaya koymaktadır.⁶⁴³ Almanya bu şekilde komşuluk politikası ve buna bağlı işbirliğini geliştirmekten yana olduğunu da ortaya koymuş olur. Komşuluk Politikasına üye 12 ülkede var olan ve birbirine tesir eden toplumsal gelişmeler bu anlamda Almanya'nın daha etkili bir Rusya politikasını da gerektirmektedir. En azından Ukrayna'daki gelişmeler Almanya'nın bölgeye daha hassas ve inşacı yaklaşmasını gerektirmektedir. Bu da Almanya'nın bölgede

⁶⁴² Detlev Preusse, age.

⁶⁴³ 2013 tarihli Koalisyon Sözleşmesi, “**Rusya ile Açık Diyalog ve Sıkı İşbirliği**” başlığı altında daha derin ilişkilerin kurulmasını ön görmektedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız “Koalitionsvertrag zwischen CDU CSU SPD-2013”, (s.118) (çevrimiçi) <https://www.cdu.de/sites/default/files/media/dokumente/koalitionsvertrag.pdf>, 10.08.2014.

kapsayıcı bir vizyon ve sınır aşan işbirliğini geliştirmesini gerektirmektedir.⁶⁴⁴ Bu gerçek bize Almanya'nın bölgede denge kuran, diyalogu geliştiren aktör rolünün varlığını koruduğunu ortaya koymaktadır. Bu şekilde de AB ve Rusya arasında en önemli köprü olan Almanya'nın dış politikasında, "*Rusya'ya rağmen değil Rusya ile beraber*" şeklinde özetlenebilecek süreklilik olgusunu bir kere daha görmekteyiz.

Ancak bu gerçekler ve bunları tamamlayan diğer unsurlar da bize söz konusu olan Rusya ilişkileri olduğunda Almanya'nın aynı zamanda ulusal çıkarları ve Avrupa çıkarları/değerleri arasında bir tercih yapmak durumunda kaldığını göstermektedir. Bu bize aynı zamanda Almanya'nın karşı karşıya kaldığı ikili ilişkiler mi yoksa çok taraflı ilişkiler mi ikilemini burada da yaşamakta olduğunu, dış politikayı şekillendiren tarafların bu bilinçle hareket etmek zorunda olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle söz konusu bu bölümde başta Enerji Politikası ve Komşuluk Politikası olmak üzere bunu tamamlayan diğer başlıklar vasıtası ile Almanya-Rusya İlişkileri üzerinden Almanya'nın Doğu Politikasının nasıl şekillendiği ve bunun Avrupa Bütünleşmesi üzerinde nasıl bir tesir yarattığı ortaya konmaya çalışılacaktır.

3.1.1. Almanya'nın Rusya Politikasını Yeniden Şekillenmesi Gerekliği:

Almanya'nın Rusya politikası bir süreklilik arz etmektedir, diyen dönemin (2006) Dışişleri Bakanı Frank Walter Steinmeier'a göre, yeni Rusya politikası aslında temeli Willy Brandt'ın Doğu Politikası ile atılan bir sürecin türevidir. Söz konusu bu yeni politikanın en temel özelliği ise, iç içe geçerek yaklaşmak temeli üzerine inşa edilmiş olmasıdır. Bu şekilde de Steinmeier ile geliştirilen bu iç içe geçme politikası, 2008 yılından itibaren çok taraflı bir modernleşme ortaklığına dönüştürülmeye çalışılmıştır.⁶⁴⁵ Bu ortaklığın temelini, Rus siyasiler, bilim adamları ve ekonomik çevreler ile daha sıkı diyalog ortamını geliştirmek, Avrupa standartları ve normları ile yaklaşma düşüncesi oluşturmuştur. Bu şekilde başta, Rusya olmak üzere,

⁶⁴⁴ Gernot Erler, "*Offener Dialog und breitere Zusammenarbeit*", Deutschlan.de, (çevrimiçi) <https://www.deutschland.de/de/topic/politik/deutschland-europa/offener-dialog-und-breitere-zusammenarbeit>, 20.08.2014.

⁶⁴⁵ Susan Stewart, "*Prämissen hinterfragen: Plädoyer für eine Neugestaltung der deutschen Russlandpolitik*", **SWP Aktuell**, Nr: 50, August/2012, Berlin, Stiftung Wissenschaft und Politik, Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit, s.2.

Sovyet mirası coğrafyanın, Batı ile daha yoğun olarak bütünleşmesi, Avrupalı ve Batılı kurumlara dahil edilmesi ve bu şekilde politik ve ekonomik işbirliğinin önünün açılması ön görülmüştür. Bu şekilde de hedef, Avrupa'nın doğusunda var olan görülmez çizginin aşılması olmuştur.

Ancak Rus siyasi çevreleri yakın zamanda sergiledikleri tutum ile bu tür bir işbirliği ve modernleşme sürecine mesafeli durduklarını ortaya koymuşlardır. Başka bir ifade ile, bu işbirliğini AB'nin sınırlarını çizdiği bir çerçeve içinde gerçekleştirmekten yana olmadıklarının işaretini vermişlerdir. Bu şekilde de Berlin'in Rusya Politikası öne çıkmış adeta Moskova-Brüksel diyalogunu şekillendiren temel sütun olmuştur. Hatta denilebilir ki Moskova Yönetiminin, modernleşme ortaklığı ve uluslararası işbirliğine yönelik tutumu bu dönemle beraber Berlin-Moskova diyalogu çerçevesinde şekillenmeye başlamıştır.

Rusya aslında uzun bir süredir, ne politik ne de ekonomik alanda reform ve işbirliği konusunda yeterli bir irade ortaya koymamaktadır. Özellikle Vladimir Putin'in yeniden Devlet Başkanı seçilmesi ile artan sokak gösterileri, muhalif çevrelerin artan protestoları ve iktidarın bunları bastırmaya çalışan tutumu bunu net olarak ortaya koymaktadır. Ama aynı zamanda gerek yerel ve genel seçimler sırasında sergilenen yüksek katılım, gerekse rüşvete karşı geliştirilen kampanyalarda sağlanan yüksek katılım, Rus kamuoyunun, resmi çevrelerin ortaya koyduğu bu modernleşme karşıtı tutumdan ciddi bir rahatsız duyduğunu da göstermektedir. Bu şekilde de bir tarafta Batının etkisi ile başlatılmış olan modernleşme sürecine destek veren bir kamuoyu ile buna karşı olan iktidar çevrelerinden oluşan bir ikili yapı Rusya'nın günlük hayatını şekillendirmektedir.

İşte bu gerçek, bu güne dek var olan iktidar mekanizması ve rejim ile sıkı bir işbirliği üzerine inşa edilmiş olan Almanya'nın Rusya politikasının yeniden gözden geçirilmesini gerekli kılmış, en azından tartışmaya açmıştır. Nitekim tümüyle sadece iktidar çevrelerini kapsayan, ama sivil toplum ve muhalefeti dışlayan bir Rusya Politikası ne gerçekçi olabilir ne de vaat ettiği gibi bölge refahı ve istikrarına hizmet edebilecektir. Bu tür bir politikanın Avrupa'nın ortak değer ve normları ile çatışabilecek olması aynı zamanda Almanya'nın Avrupa politikasındaki rolünün de

tartışılmasına sebep verebilecektir. İşte bu ve benzeri gerçekler Berlin'i bir kere daha, etkili ama tüm tarafları tatmin edecek bir Rusya Politikası arayışına itmiştir diyebiliriz.

Nitekim Putin Yönetiminin son yıllarda sergilediği tutum, Rus ekonomisi, iç ve dış politikasındaki gelişmeler dahası olumsuz trendler, Putin Moskova'sının ön görülen reform ve işbirliğini ortaya koymaktan uzak olduğu düşüncesini desteklemiştir. Ne Putin'in yeniden seçimi (sözüm ona demokratik) ne de Dimitri Medvedev Başbakanlığında oluşturulan yeni kabine modernleşme konusunda yeterli bir irade ortaya koymamıştır. Özellikle bunu izleyen dönemde gerçekleşen yasa değişiklikleri, (özellikle yabancı düşmanı, cinsel ayrımcı, anti-semit ve muhalefet karşıtı düzenlemeler) sivil toplum karşıtı bir tutumun varlığını ortaya koymuştur. Söz konusu bu yasal düzenlemeler ile izinsiz gösterilere katılan kimseler için yüksek cezalar öngörülmesi, buna ek olarak dış maddi gelir kabul eden sivil toplum örgütlerinin yabancı ajanlar olarak mühürlenmesi, başta Almanya olmak üzere Batılı devletlerde derin bir hayal kırıklığı ve tepkiye sebep olmuştur. Söz konusu bu sivil toplum örgütlerinin Batının da desteği ile Rus modernleşmesi, toplumsal ve politik reform sürecinin en sıkı destekçisi ve takipçisi olması bu yöndeki endişeleri haklı çıkartmaktadır. Yine tanınmış muhalif liderler Alexej Nawallny, Gennadi Gudkow'un ya da "Pussy Riot" adlı örgüt üyelerinin resmi çevrelerin baskısı ve tehdidi ile karşı karşıya kalmaları da bu yöndeki örnekler olmuştur.⁶⁴⁶ Bu kimseler ya yargılanmakta ya da tutuklanmaktadır. Bu da Batının Rusya'ya yönelik kaygısını artırmıştır. Moskova bu şekilde karşılıklı diyalog ve müzakere yerine baskıyı araç olarak kullanmaktan yana olduğunu göstermiştir.

Açıkçası bu dönemde tek istisna Rusya'nın Afganistan'a uçan NATO uçaklarının Uljanowsk'da mola uçuşlarına izin vermesi olmuştur.⁶⁴⁷ Ancak bu Moskova'nın uluslararası düzlemde yoğun bir işbirliğinden yana olduğunun göstergesi olmakta çok uzaktır. Nitekim Putin, 2012 yılında St. Petersburg'da gerçekleştirilen, Uluslararası Ekonomik Forumdaki konuşmasında, bir takım önlemler paketini hayata

⁶⁴⁶ Susan Stewart, *age.*, s.4.

⁶⁴⁷ Susan Stewart, *age.*, s.5.

geçirmek suretiyle Rusya'daki yatırım imkanlarının önünü açmayı hedeflediklerini belirtmiştir. Her ne kadar bu açıklamada Rus İşletmeler için bir Ombudsman oluşturulması ön görülmüş olsa da, pek çok yerli ve yabancı iş adamı bu açıklamayı eleştiren bir tutum sergilemişlerdir. Bunu izleyen dönemde Rusya'da yatırımlarda bir artış yerine kaçış yaşanmış olması Rusya'nın batıda oluşan prestij ve güven kaybını ortaya koymuştur.

Yine Rusya, hem Suriye konusunda Batı ile çelişen tutumu, hem de Avrasya Birliğinin kurulması düşüncesini de ortaya atmak suretiyle de Avrupa ile dış politik bir işbirliğinden yana olmadığını işaretini vermiştir. Bu ve benzeri gelişmeler ifade edildiği gibi özellikle Almanya'da derin bir hayal kırıklığını beraberinde getirmiştir. Özellikle Aralık 2011 ve Mart 2012 tarihlerinde gerçekleşen Rus Parlamento ve Başkanlık seçimleri sırasında yaşanan olumsuz tecrübeler bunun temel etmeni olmuştur. Bu şekilde de Almanya, Rusya'ya karşı olan geleneksel bakışını değiştirmek durumunda olduğu bilinci ile hareket etmeye başlamıştır.

Denilebilir ki Almanya'nın geleneksel Rusya politikası üç temel prensip üzerine kurulmuştur:

Bunlardan ilki, "Fazlası daha iyi" prensibidir. Berlin, Moskova ile sıkı bir stratejik ortaklıktan yanadır. Bu nedenle, bu prensibe göre Moskova ile mümkün olduğunca çok alanda işbirliği yapılması öngörülmüştür.

İkincisi, "Tek taraflı yaklaşma" prensibidir. Bu prensibe göre, iki taraflı bir uyum politikasından ziyade, tek taraflı olarak Rusya'nın Almanya/AB standartları ve değerlerine yaklaşması gerektiği anlaşılmaktadır. Buna bağlı olarak da Almanya'nın gerçekleşmesini umduğu politik reform ve değişimlerin Rus aktörler tarafından kendiliğinden gerçekleştirileceği umut edilmiştir.⁶⁴⁸ Yeşiller Partisi Dış İlişkiler Komisyonu üyesi Jürgen Trittin, Alman Phoenix Kanalı'nda yayınlanan "*Unter der Linden*" adlı siyasi forumda bu düşünciyi eleştiren bir tutum ortaya koymaktadır. Trittin'e göre, Almanya'nın Rusya politikasının en büyük hatası Almanya ve de Batının, Rusya'yı kendisi gibi görmesi ve kendilerinin

⁶⁴⁸ "Die Welt aus den Fugen: Welche Antwort findet Deutschland", **Unter der Linden** (çevrimiçi) <http://www.phoenix.de/content/869239>, erişim 09.09.2014,

gerçekleştirdikleri reformları, Moskova'nın kendiliğinden yapacağını beklmeleri olmuştur. Oysaki ne Moskova bu konuda istekli olmuş ne de gerekli iradeyi ortaya koymuştur.

Almanya'nın Rusya politikasının dayandığı üçüncü prensip ise, "Zorlu Yol" prensibidir. Bu görüşe göre, Rusya yıllardan beri Batı değerleri ve standartları ile bütünleşmek hedefi ile zorlu bir yolda ilerlemektedir. Ancak bu yol, çok zor bir şekilde şekillenmekte, tarihi ve yapısal durumlar bunun gelişmesine izin vermediği için giderek uzamakta, hatta tıkanmaktadır.

Bu nedenle Almanya bu prensipleri var olan gerçekler ve yaşanan gelişmeleri göz önünde bulundurarak gözden geçirmek, Rusya politikasını bu bilinçle yeniden şekillendirmek durumunda kalmıştır.

Almanya'nın destek verdiği, mümkün olduğunca çok alanda işbirliği oluşturmak prensibi, iki tarafın ortak planlar geliştirmesini, Rus resmi çevreleri ve politik aktörlerine ortak çıkarları ve öncelikler ortaya koymak imkanını vermektedir. Moskova bu şekilde de Rus kamuoyuna bu işbirliğinin kendi çıkarlarına hizmet ettiğini savunabilecektir. Bu şekilde de bu işbirliği Almanya'nın hedeflediği değişikliklere zarar vermeden Rusya'nın bir takım dönüşümler sağlamasına hizmet edebilecektir.

Yakınlaşma ile ise artan işbirliğine bağlı olarak Rusya, Batı ile daha sıkı bir diyalog ortamına girmek suretiyle Batılı ortaklarının bakışı ile hareket etmeye başlayacaktır. Ancak bu prensibin eleştirilen yanı onun tersine bir etki, dahası tersine bir etkileşime de sebep olabileceğidir. Bu şekilde oluşabilecek olan aşırı bir yakınlaşma Alman tarafında yer alan aktörlerin karşı tarafın değer yargılarını benimsemesini de beraberinde getirebileceğidir. Nitekim Rusya ile işbirliği yapan Alman işletmelerinde (sadece Alman değil) artan rüşvet davaları bu şekilde tersine bir yakınlaşmanın ürünü olarak değerlendirilmektedir.⁶⁴⁹

⁶⁴⁹ Katrin Bastian, Roland Götz, "Deutsch Russische Beziehungen im Europäischem Kontext", **Diskussionspapier FG 5**, Mai/2005, Stiftung Wissenschaft und Politik, Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit, s.7.

Konumuz açısından asıl endişe konusu olan ise, bu yaklaşımın politik çevrelerde de yansıma bulabileceğidir. Bu şekilde, bölgede evrensel ve ortak değerlerin savunucusu olan Almanya, bunlara sırt çevirip, ulusal çıkarları uğruna bazı gelişmelere göz yummayı tercih edebilecektir. Bu şekilde ortak değerlerden verilecek taviz ise, Avrupa bütünleşmesine derin zarar verebilecektir.

Üçüncü prensip olan zorlu yol, Rusya'nın arzu edilen aşamalara ulaşması için henüz çok mesafe kat etmesi gerektiğini göstermektedir. Ancak burada Almanya'nın dikkate alması gereken bu yolun ne kadar uzadığından çok, Rusya'nın bu yolda ilerlemek yerine, gerilemeyi /uzaklaşmayı tercih edip etmediğidir. Bu nedenle Almanya bu sürecin inandırıcılığı konusunda tarafları ikna etmek zorundadır. Ama bu aynı zamanda Alman tarafının bir takım demokrasi dışı uygulamalara sessiz kalmasını da gerektirmektedir. Dahası bir tür politik suskunluğa girmesine sebep olabilmektedir. Buna karşılık özellikle "Pussy Riot" davasında⁶⁵⁰ Alman Meclisi ve Federal Hükümetin tek taraflı olarak Rusya'yı kınayan tutumu, Almanya'nın Rusya politikasındaki politik suskunluğunu bir tarafa bıraktığı nadir gelişmelerden olmuştur. Dahası Almanya'nın Rusya politikasında bir kırılma ve bir dönüşümün işaretini vermiştir.

Nitekim Almanya söz konusu tutuklama kararı karşısında ilk defa eleştirel olarak tepkisini ortaya koymuş, Angela Merkel söz konusu kararı kabul edilemez bulmuştur. Angela Merkel'e göre, Moskova bu yöndeki karara destek vermek suretiyle, Avrupa Konseyi üyesi bir devlet olarak, Avrupa'nın temeli olan hukuk devleti ve demokrasi değerlerine aykırı hareket etmiştir. Angela Merkel, *"etkili bir sivil toplum ve yurttaşları, Rusya'nın modernleşmesi için bir tehdit değil aksine vazgeçilmez bir unsur olarak gördüklerini, ancak bu davanın kendilerinde derin bir*

⁶⁵⁰Pussy Riot, 2011 yılında on bir kadın üyeden oluşan kilise ve hükümet karşıtı feminist bir Rock topluluğudur. Pussy Riot grubunun üç üyesi, Mart 2012 tarihinde Moskova'da, Kurtarıcı İsa Kilisesi'nde gerçekleştirilen izinsiz bir konser sırasında, holiganlıkla suçlanıp tutuklanmışlardır. Grup üyelerinin yargılanmasına Temmuzun sonlarına doğru başlanmış, Federal savcı Alexei Nikiforov, kamu huzurunu kaçırdıkları gerekçesi ile Rus Ceza Hukuk 213.maddesine dayanarak gruptaki üç kişi için hapis cezası isteminde bulunmuştur. Buna bağlı olarak grup üyeleri yedi yıl hapis cezasına çarptırılmışlardır. Grup Rusya'da oldukça eleştirilmelerine rağmen, resmi çevrelerin kendilerine yönelik sert davranışlarından ötürü, Rus muhalif çevreleri ve Batı'da sempati kazanmıştır.

"Prozess gegen Pussy Riot", **Süddeutsche Zeitung**, 07.08.2012.

*endişe konusu oluşturduğunu” ifade ederken Avrupa’nın bu sosyal değerler üzerinde inşa edileceğini ve bu konuda taviz vermeyeceklerinin işaretini vermiştir.*⁶⁵¹ Yine Angela Merkel, Petersburg Diyalogu⁶⁵² çerçevesinde gerçekleştirdiği Rusya ziyaretinde Putin ile yaptığı görüşmede, konuya değinmiş ve Moskova da konuya yapıcı bir şekilde yaklaşmasını beklediklerini eklemiştir. Angela Merkel söz konusu açıklamasında Moskova Yönetiminden muhalif tutum ve açıklamalara karşı daha anlayışlı olmalarını beklediklerini ve muhalif gelişmeleri yıkıcı olarak görmemelerini beklediklerini eklemiştir. Almanya Başbakanı bu yöndeki açıklaması ile o güne dek Almanya’nın Rusya söyleminde var olan pragmatist tutumunun aksine, ilk defa Avrupa değerleri ve kimliğini önde tutan sosyal inşacı yaklaşıma yakın bir tutum sergilemiş olur. Bu da son derece önemli bir gelişme olarak kaşıma çıkmaktadır.

Ancak Angela Merkel’in, Petersburg Diyalogu çerçevesinde gerçekleşen açıklamasının ilerleye kısmında, Almanya ve Rusya arasındaki kardeşlik ve dostluk ruhuna atfetmesi, son derece anlamlıdır. Bu açıklamada Almanya’nın dileğinin, Rusya’nın başarılı olması olduğu ve eleştiri ile müzakerenin de bu ilişkinin bir parçası olduğunu betimlemesi dikkat çekicidir. Açıkçası bu gerçek bize, Almanya’nın var olan pragmatist tutumunu tümüyle terk etmekten yana olmadığını ortaya koymaktadır. Özetle Almanya, bir takım uyuşmazlıkların uğruna, ulusal çıkarlarını tehlikeye düşürecek şekilde Rusya ile diyaloga sırtını tümenden çevirmekten yana olmadığını da göstermektedir.

Açıkçası bu ve benzeri gelişmeler, zaten belli bir soğukluk dönemine girmiş olan Almanya-Rusya ilişkilerinde derin bir etki yaratmış ilişkiler 2012 yılına doğru adeta donma noktasına varmıştır. Hatta tartışmalar, *“Putin ve Merkel artık birbirlerine katlanamamaktadır”*⁶⁵³ şeklinde yorumlanmıştır. Ancak davaya tepki veren sadece

⁶⁵¹ “Pussy Riot Prozess: Merkel beklagt hartes Urteil”, (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/politik/ausland/pussy-riot-prozess-merkel-beklagt-unverhaeltnismaessig-hartes-urteil-a-850721.html>, 15.08.2014.

⁶⁵² “Die Kanzlerin, Putin und der Pussy Riot Fall”, (çevrimiçi) http://www.focus.de/politik/ausland/tid-28162/merkel-auf-staatsbesuch-in-russland-die-kanzlerin-putin-und-der-fall-pussy-riot_aid_862522.html, 15.08.2014.

⁶⁵³ Pussy Riot Prozess: Merkel beklagt hartes Urteil”, (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/politik/ausland/pussy-riot-prozess-merkel-beklagt-unverhaeltnismaessig-hartes-urteil-a-850721.html>, 15.08.2014.

Angela Merkel olmamıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı Guido Westerwelle olayla ilgili olarak, “Söz konusu dava üç müzisyene karşı değil, Rus demokrasisi, özgürlüğü ve modernleşmesine karşı açılmıştır.”⁶⁵⁴ Şeklinde açıklaması ile rahatsızlığını ve Avrupa’nın ortak değerlerine ilişkin endişesini dile getirmiştir. Hatta Federal Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı Ruprecht Polenz, davayı Putin’in şahsi kararı olarak gördüklerini ve Putin Rusya’sının istikrarsızlığının göstergesi olduğunu ifade etmiştir.⁶⁵⁵

Bu şekilde de Alman siyasi çevrelerinin o güne dek Rusya’da hakim olan yapıya bağlı olarak bir takım yanılsamalara vardıkları gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Ancak Susan Stewart’a göre en büyük hata, *Alman tarafının kendi mantıklarına dayalı bir müzakere aşamasını Rus aktörlere kabul ettirme çabaları olmuştur. Oysa Rus tarafının, çok farklı bir politik ve ekonomik mantıkla olaylara yaklaşmış olması, var olan diyalog ortamına zarar vermiş/vermektedir. Bu nedenle yapılması gereken öncelikle bu güne dek geliştirilmiş işbirliği ortamının merkezinde yer almış olan Rus aktörleri motive eden unsurların daha iyi analiz edilmesi olmalıdır. Burada da dikkate alınması gereken, Rus tarafının beklenti ve hedeflerini bugüne dek var olan yaklaşımlara bağlı olarak değerlendirilmesi ve retoriğin etkisinde kalmamasıdır.*⁶⁵⁶

Stewart’a göre en tehlikeli olan, bu retoriğin Alman müzakere mantığı ile uyuşması olacaktır ki, bunun en bariz göstergesi Dimtrij Medyedev dönemi modernleşme söylemi olmuştur. Bu yaklaşım da, yukarıda görüşlerine yer verdiğimiz Jürgen Trittin doğruluğunu ortaya koymaktadır.

Bu nedenle Almanya yeni bir Rusya politikası geliştirmek istiyorsa her şeyden önce geliştireceği politikaların bir takım sorular ile uyumlu olması gerekmektedir. Bunlar; Söz konusu bu politika ile hangi hedef güdülmektedir? Beklentilerimiz ne kadar gerçekleştirilebilir? Rus tarafı bunlara hangi desteği verecek ve nasıl bir tepki

⁶⁵⁴ “Die Kanzlerin, Putin und der Pussy Riot Fall”, (çevrimiçi) http://www.focus.de/politik/ausland/tid-28162/merkel-auf-staatsbesuch-in-russland-die-kanzlerin-putin-und-der-fall-pussy-riot_aid_862522.html, 15.08.2014.

⁶⁵⁵ “Pussy Riot Prozess: Merkel beklagt hartes Urteil”, (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/politik/ausland/pussy-riot-prozess-merkel-beklagt-unverhaeltnismaessig-hartes-urteil-a-850721.html>, 15.08.2014.

⁶⁵⁶ Susan Stewart, age., s.5.

gösterecektir? Rus tarafı için bunlar ne kadar gerçekleştirilebilir niteliktedir? Söz konusu tepkiler aşılabilecek boyutta mıdır? ⁶⁵⁷

Bu gerçekler de Almanya'nın bir takım planlarını bir tarafa bırakmasını ya da daha az projeyi gerçekleştirmesini gerektirecektir. Başka bir ifade ile karşı karşıya kalınacak sonuçlar yeni gelişmelerin de etkisi ile Almanya'nın o güne dek izlediği **“fazla daha iyidir”** prensibini terk etmesini gerektirecektir. Yani Almanya, Rusya ile mümkün olduğunca çok alanda işbirliği ortaya koymaktansa, bu işbirliğini sınırlı tutmak ve etkili hale getirmek durumunda kalmaktadır. Nitekim Petersburg Diyalogu ile temelleri atılan yeni işbirliği ortamı da bu tür sınırlı ama etkili bir işbirliğinin tarifini yapmaktadır.

Almanya'nın Rusya politikası, AB üyeleri arasında/dışında, eleştiriye kapalı, kırılgan ve ahlaken tartışmaya açık olarak algılanmaktadır. Bu nedenle Almanya'nın sadece Rusya'ya karşı değil, AB üyesi ortaklarına karşı da daha açık ve net bir tutum içinde olması gerekecektir. Çünkü Almanya ancak bu şekilde, değişen söylemine AB düzleminde de destek bulabilecektir. ⁶⁵⁸

Rusya konusu yakın zamana dek Alman dış politikasında geri planda yer almış, Euro krizi ve AB'nin geleceği tartışması Almanya'nın önceliği olmuştur. Ancak başta Ukrayna olmak üzere Doğu Avrupa'daki gelişmeler ile yeniden Alman dış politikası ve doğu politikasının merkezine yerleşmiştir. Bu nedenle bu yeni dönemde, tarafların hassasiyetlerini dikkate alan yeni bir Rusya politikasının geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bu şekilde de bölge istikrarı ve Avrupa'nın geleceğinin garanti edilmesi çerçevesinde bu başlık Almanya'nın dış politik önceliklerinden biri olacaktır. Her şeyden önce Avrupa'nın geleceğinde oynadığı rol ve bölgede sahip olduğu etkinlik Berlin'in bunu tarihi bir sorumluluk olarak algılayarak hareket etmesini gerektirmektedir.

3.1.2. AB'nin Komşuluk Politikası Kapsamında Almanya-Rusya Diyalogu:

⁶⁵⁷ Susan Stewart, age., s.6.

⁶⁵⁸ Katrin Bastian, Roland Götz, age., s.11.

Polonya ve İsveç'in girişimi ile ortaya çıkan Doğu Ortaklığı Politikası, AB'nin dikkatini Avrupa'nın doğusuna çekmek ve bu şekilde AB'nin bölgede daha etkin olması amacı ile oluşturulmuştur.

Söz konusu girişim, özellikle 2008 yılında gerçekleşen Rusya-Gürcistan Savaşı ve de buna bağlı olarak Rusya'nın Güney Osetya ile Abhazya'nın varlığını tanınması ile daha da güçlü bir ivme kazanmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak AB, Doğu Ortaklığı kapsamında yer alan ölkeler ile daha yakın bir diyalog içine girmiş ve bunların Avrupa'nın ortak değerleri ile bütünleşmesi yönünde daha yoğun bir çaba ortaya koymuştur. Her ne kadar söz konusu politika bir Polonya girişimi olarak ortaya ıkımış olsa da zamanla başka aktörlerin de öne çıktığı bir platforma dönüşmüştür.

Avrupa Konseyinin, 01.09.2009 tarihli olağandışı gündem toplantısında ortaya konan sonuç belgesinde ifade edildiği üzere Doğu Ortaklığı adeta Rusya'nın Kafkas Politikası sonrasında adeta Rusya'ya karşı oluşturulmuş dengeleyici bir inisiyatif olarak algılanmıştır.⁶⁵⁹ Aralık 2008 tarihinde Avrupa Komisyonu, Doğu Ortaklığını daha geniş kapsamlı bir düzleme taşıyan bir konseptin temelini atmıştır. Bu şekilde de Doğu Ortaklığı kapsamında yer alan ölkeler ile Ortaklık Antlaşmalarının imzalanası ve serbest ticaret bölgelerinin teşvik edilmesi suretiyle bölge ölkelerinin Avrupa ile bütünleşmesinin önü açılmak istenmiştir.⁶⁶⁰ Aynı zamanda Vize ve Sınır Kontrolü gibi meseleler ile Enerji Güvenliği gibi konular da Doğu Ortaklığı Politikasına dahil edilmek suretiyle Avrupa'nın geleceği için engel teşkil eden bir takım başlıkların müzakereye açılmasının önü açılmıştır. Bu şekilde de Avrupa Komisyonu Avrupa'nın geleceği için bir temel olan Demokrasi, İstikrar, Ekonomik Entegrasyon, Enerji Politikası ve Toplumsal Bütünleşme gibi konuları çok taraflı bir düzleme taşımış, bu yönde önemli bir adım atmış olur.

Dikkat çeken bir unsur, Komisyon açıklamasında Doğu Ortaklığı Politikasının Rusya ile Stratejik Ortaklığa paralel olarak geliştirmek istenmesinin hedef olduğu dur. Rusya her ne kadar Doğu Ortaklığına üye olmasa da, bu şekilde Moskova'ya üçüncü taraf olarak ortak çıkar ve konularda denge unsuru olmak imkanı açık tutulmuştur.

⁶⁵⁹ Susan Stewart, "Russland und die Östliche Partnerschaft", **SWP Aktuell**, Nr:21, April 2009, Stiftung Wissenschaft und Politik, Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit, s. 1.

⁶⁶⁰ Susan Stewart, age., s. 2.

Bu bağlamda hem AB üyeleri, hem de Rusya tarafında merak edilen soru Doğu Ortaklığı kapsamında Rusya'ya nasıl bir rol biçildiği olmuştur. Dönemin AB Dış Politika Komiseri Benita Ferrero Waldner, Rus Kommersant Gazetesine yaptığı açıklamada, Rusya'nın, Doğu Ortaklığı Politikasına dahil edilmeyişinin nedeninin, Rusya'nın Avrupa Komşuluk Politikasının dışında yer almak tercihi olduğunu ifade etmiştir.⁶⁶¹ Buna rağmen komisyon Rusya'nın bu ortaklığa dahil edilmesi ve işbirliği ortaya koyabilmesinin yolunu açık tutmuştur. Hatta başta Polonya ve Almanya olmak üzere Avrupa'nın doğusu ile yakın ilişkiler içinde olan ve bölgeyi ulusal çıkarları ile doğrudan bağlantılı olarak gören aktörler bu anlamda Rusya ile daha sıkı bir işbirliğinin öne çıkartılmasına ve Moskova'nın spesifik projelere dahil edilmesine destek vermişlerdir. Bu şekilde Polonya ezici bir güç olarak algıladığı Rusya karşısında yanına Almanya ve AB'yi çekmiş olur. Almanya'da bölgede önemli iki aktör olan Polonya ve Rusya'yı dengelemek suretiyle ulusal çıkarlarını daha dengeli bir şekilde hayata geçirmek imkanına sahip olabilecektir. Hatta Fransa, Rusya'nın Doğu Ortaklığı Politikası kapsamında gerçekleşen inisiyatiflerin zirve toplantılarına Moskova'nın da davet edilmesinden yana bir tutum ortaya koymuştur.⁶⁶² Bu şekilde de Rusya her ne kadar gelişmelere mesafeli ve eleştirel bir tutum içinde yaklaşırsa da bir şekilde Avrupa Komşuluk Politikası ve Doğu Ortaklığının içinde yer alan ağırlığı giderek öne çıkan bir aktör konumuna gelmiştir.

Söz konusu olan Avrupa'nın Doğusu ya da başka bir ifade ile Post Sovyet Coğrafya olunca, Almanya ve Rusya'nın giderek Doğu Ortaklığı kapsamında adı geçen aktörler olması çalışmamı açısından bu konunun önemini daha da fazla artırmaktadır. Özellikle AB üyesi ülkelerin de desteği ile Moskova'nın Doğu Ortaklığına, üçüncü bir taraf olarak müzakerelere davet edilmesi Berlin'in memnuniyetle karşıladığı bir gelişme olmuştur. Bu şekilde Berlin'in başından itibaren destek verdiği, "Rusya'ya rağmen değil Rusya ile birlikte" ortak bir doğu politikası inşa etmek düşüncesini hayata geçirmek için imkan yaratılmış olunur. Berlin bir tarafta Rusya ile örtüşen

⁶⁶¹Winfried Schneider, Peter Deters, *Die Europäische Union, Russland und Euroasien: Die Rückkehr der Geopolitik*, Berlin, Berliner Wissenschafts Verlag, 2008, s.356.

⁶⁶² Susan Stewart, *age.*, s. 2.

ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek, ama aynı zamanda da AB içindeki liderlik vasfını sürdürmek ve ulusal çıkarlarını AB politikası ile uyumlu bir şekilde sürdürmek imanına kavuşmuştur.

Bu nedenle ilerleyen bölümlerde hem Rusya hem de Almanya'nın bu konuya bakışı ve Almanya'nın bu süreçte nasıl bir dış politik tutum ortaya koyduğunu görmek konumuz açısından aydınlatıcı olacaktır.

3.1.2.1. Rusya'nın Komşuluk Politikasına Bakışı:

Açıkçası Doğu Ortaklığı düşüncesi ortaya atıldığında hem Rus resmi çevreleri hem de Rus kamuoyu ile medyasında bu yönde olumsuz bir yaklaşım söz konusu olmuştur. Özellikle Rus Dışişleri Bakanı Sergei Lawrow'un “ Doğu Ortaklığını, bölgede etkisini artırmak isteyen ve Komşuluk Politikasını daha geniş bir düzleme taşımak isteyen AB'nin bir aracı olarak değerlendirdiklerini“ ifade eden açıklaması bu dönemde hakim görüşü özetlemektedir.⁶⁶³ Bunun ötesinde başta Dışişleri Bakanlığı olmak üzere Rus resmi çevrelerinde hakim olan görüş, Doğu Ortaklığı inisiyatifinin bölge ülkelerini AB ve Rusya arasında tercih yapmaya zorladığı yönünde olmuştur. Hatta DUMA Başkan yardımcısı Aleksandr Babakow, daha 2008 yılı başlarında AB'yi, Rusya'nın geleneksel çıkarlarını tehdit edecek her hangi bir girişimde bulunmadan önce Rusya ile birlikte müzakere etmek ve ortak bir karara varmak uyarısında bulunarak AB'nin bu politikasına yönelik bakışlarını ortaya koymuştur. Hatta DUMA üyesi Sergej Markow'a göre, söz konusu inisiyatif Rusya ve Doğu Ortaklığı üyesi ülkeler arasındaki var olan işbirliğini bozmak niyetinde olan bir girişimden başka bir şey değildir.⁶⁶⁴ Buna karşı resmi olmayan bir takım açıklamalara göre Moskova yönetimi söz konusu bu girişimlere destek vermekte ve hatta belli bir ölçüde kalmak koşulu ile doğu ortaklığına destek dahi vermektedir. Hatta Kremlin yönetiminin Beyaz Rusya Devlet Başkanı Alexander Lukaşenko'nun, 08.05.2008 tarihli Prag Zirvesine davet edilmesine destek vermesi bu yöndeki düşüncenin bir dışa vurumu olarak okunmuştur. Açıkçası bu gerçek de bize

⁶⁶³ Stefan Meister, Marie Lena May, “Die Östliche Partnerschaft der EU: Ein Kooperationsangebot mit Missverständnis”, (çevrimiçi) <https://dgap.org/de/article/getFullPDF/17916>, 12.08.2014.

⁶⁶⁴ Susan Stewart, “Russland und die Östliche Partnerschaft”, **SWP Aktuell**, Nr:21, April 2009, Stiftung Wissenschaft und Politik, Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit, s. 4.

Rusya'nın daha o dönemde mesafeli bir destekten yana olduğu ve bölge üzerindeki kontrolünü tümüyle kaybetmek endişesi içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle AB ile girişilecek mesafeli bir işbirliği bölgedeki varlığının bir garantisi olarak okunmuş ve Berlin ile işbirliği de bu ilişkideki temel denge unsuru olarak görülmüştür.

Bu anlamda denilebilir ki Rusya'nın Doğu Ortaklığına bakışı farklı unsurların etkisi ile değişken bir görünüm sergilemiştir. Her şeyden önce Doğu Ortaklığını AB'nin Komşuluk Politikasının bir uzantısı olması ve Rusya'nın bu inisiyatife hiçbir zaman tam olarak mesafeli durmaması Moskova yönetiminin ilk başlarda doğu Ortaklığına tümüyle sırt çevirmemesinin temel nedeni olmuştur. Yine Doğu Ortaklığı kapsamında yer alan üye ülkeler son yıllarda yaşanan ekonomik krizler sonrasında Avrupa ile bütünleşmek için gerekli adımlar atmak konusunda yeterli olmayışı da Rusya'nın bilincinde olduğu bir gerçek olmuştur. Aynı zamanda AB'nin tüm girişimlere rağmen net bir tavır ortaya koymaması ve oluşan işbirliği sonunda radikal değişiklikler ön görmemesi, dahası üyelik vaadinde bulunmayışı da ilk dönemlerde Rusya için rahatlatıcı olmuştur. Bir diğer unsur ise Rusya'nın Doğu Ortaklığı düşüncesinin geliştirildiği dönemde “hard securty” ve ABD ile ilişkilerin yeniden düzenlenmesi meselesine ağırlık vermesi, Doğu Ortaklığında daha ziyade söz konusu olan “soft securty” meselesine daha az yoğunlaşmış olmasıdır. Ayrıca, Doğu Ortaklığı için AB kaynaklarından ön görülen ve altı üye arasında paylaştırılması ön görülen 2013600 milyon Euro'nun sınırlı bir kaynak olması da Moskova'nın bu dönemdeki tutumunun tümüyle olumsuz olmamasında etkili olmuştur.⁶⁶⁵

Buna karşılık Rusya'nın zaman değişen tutumu ve bunun olumsuz bir hal almasında karşımıza etkili iki temel unsur çıkmaktadır. Bunlardan ilki AB'nin Beyaz Rusya ile olan ilişkilerini yeniden inşa etmek istemesi ve Doğu Ortaklığı Politikasını da buna bir araç olarak görmesidir. İkincisi ise AB'nin yine bu yol ile Ukrayna ile yakınlaşmasıdır. Özellikle AB'nin 23.03.2009 tarihinde Ukrayna Gaz Transit Ağanın yenilenmesi konusunda imzaladığı işbirliği sözleşmesi ve burada Rusya'ya etkin bir

⁶⁶⁵ Stefan Meister, Marie Lena May, “Die Östliche Partnerschaft der EU: Ein Kooperationsangebot mit Missverständniss”, (çevrimiçi) <https://dgap.org/de/article/getFullPDF/17916>, 12.08.2014.

rol öngörülmemesi, Moskova’da derin bir hayal kırıklığına sebep olmuştur. Rusya bu yöndeki girişi her şeyden önce Post Sovyet coğrafya sınırları içindeki etkisinin azaltılması yönünde bir tehdit olarak algılamıştır. Gerçi Moskova uzun yıllar bu yönde ciddi endişeler içinde olmuş olsa da gerek Gürcistan savaşındaki başarısı gerekse de enerji kaynakları yönünde Batı ile içinde bulunduğu işbirliği sayesinde bu yöndeki endişelerini bastırmak imkanına sahip olmuştur. Ancak özellikle Ukrayna ile bu yönde geliştirilen işbirliği artık AB’nin Post Sovyet coğrafyada varlığını farklı bir şekilde ortaya koymak istediği şeklinde okunmuş ve Moskova’nın tepkisine sebep olmuştur. Gelişmeler Rusya’ya, *BDT düzeyinde umduğu entegrasyonun kısmen gerçekleştirdiğini ve tehdit olarak algıladığı dezentegrasyon sürecinin de BDT’nin diğer yarısı içinde devam ettiğini*”⁶⁶⁶ göstermiştir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi Rusya’nın Doğu Ortaklığına bakışında olumsuz bir yaklaşımın oluşmasında etken iki unsur Beyaz Rusya ve Ukrayna olmuştur. Beyaz Rusya doğu blokunun dağılmasını izleyen sürede Rusya ile en sıkı işbirliğini ortaya koyan ülkeler arasında sayılmıştır. Buna rağmen 20.03.2008 tarihli Avrupa Konseyi Zirvesinin sonuç belgesinde Beyaz Rusya’nın da Doğu Ortaklığına dahil edilmesine karar verilmiştir. Bu şekilde Rus gözlemcilerin gözü önünde AB Komşuluk Politikasının Beyaz Rusya’yı da içerecek şekilde genişletilmesine de karar verilmiş olunur ki bu Moskova’nın hoşuna gitmeyecektir. Buna karşılık gerek Beyaz Rusya, gerekse Rusya tarafında hakim görüş, Aleksander Lukaşenko’nun bu yaklaşma politikasını kendi ulusal çıkarları için kullanacağı ve bunun hiçbir şekilde Rusya yerine Batıyı tercih anlamın gelmediği yönünde olmuştur. Ama aynı zamanda politik ve toplumsal yapı üzerindeki gücünü kırabilecek her türlü reform ve yeniliğe de karşı çıkacak ve tümüyle AB güdümüyle hareket etmeyecektir. ⁶⁶⁷ Beyaz Rusya’nın modernleşme sürecine destek vermesi bir şekilde bölge ülkeleri özellikle de Rus kamuoyu için emsal teşkil edebilirdi. Bu ise hiçbir şekilde Kremlin Yönetiminin tasvip etmeyeceği bir gelişmedir. Rusya tarafına göre, Alexander Lukaşenko’nun bu şekilde Batı’ya yaklaşmasının ardında yatan temel neden ekonomik kaygı ve

⁶⁶⁶ Hakan Güneş, “Rusya Federasyonu Dış Politikasının Çeyrek Yüzyılı”, **Dış Politika Karşılaştırmalı Bir Bakış**, (Der) Faruk Sönmezoğlu, Özgün Erler Bayır, İstanbul, Der Yayınevi, 2014, s.483.

⁶⁶⁷Christian von Neff, “Weissrussland-Begnateter Spieler”, (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-65243788.html>, 12.08.2014.

çıkarlardır. Lukaşenko bu şekilde Rusya ve AB taraflarını birbirine karşı dengelemek ve bu şekilde iki taraftan da mümkün olduğunca fazla mali destek sağlamak düşüncesi ile hareket etmiştir. Ancak buna karşılık Brüksel'in giderek Minsk'e yaklaşması, Moskova tarafından bir tehdit dahası kendi kontrol sahasına bir müdahale olarak, her geçen gün daha fazla tepkiye sebep vermiştir. Özellikle AB'nin, Beyaz Rusya'nın Abazya ve Güney Osetya'nın varlığının Beyaz Rusya Parlamentosu tarafından tanınmamasını, Doğu Ortaklığına dahil olmak için adeta bir ön koşul gibi göre tutumu Moskova'nın bu yöndeki tepkisini daha da artırmıştır. Nitekim hem dönemin AB Dışişleri Komiseri Benita Ferrero Waldner hem de Çek Dışişleri Bakanı Karel Schwarzenberger'in bu yöndeki baskısı uzun süre Rus medyasında tartışılan bir konu olmuştur. Ancak söz konusu tanıma meselesinin, Minsk Parlamentosunda gündeme dahi alınmamış olması, Moskova'da, Minsk için Brüksel'in bir alternatif olamayacağı ve Beyaz Rusya'nın Rusya ile sıkı işbirliğini sürdürmekten yana olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Aynı zamanda Rusya, AB'nin bu yöndeki tutumunu egemen ve bağımsız bir devlet olan Beyaz Rusya'nın karar alma mekanizmasına bir müdahale olarak değerlendirmiştir.

Moskova yönetiminin tepkisini çeken bir diğer konu ise AB ile Ukrayna arasında söz konusu olan yaklaşma olmuştur. İki tarafın Ukrayna gaz transit ağının modernleştirilmesi konusundaki ortak açıklaması bu yönde bir kırılma noktası olmuştur. Avrupalı ve Ukraynalı aktörler tarafından imzalanan bu açıklama Rusya'nın geniş tepkisine sebep olmuş ve kendisinin dışlandığı hissine kapılan Rus heyet söz konusu müzakereleri terk etmiştir. Bu yöndeki en sert tepki Rus Başbakanı Vladimir Putin'den gelirken, Putin AB ile ilişkileri gözden geçirmek tehdidinde bulunmuştur. Bu gelişme de bizi AB–Rusya ilişkilerinde Ukrayna'nın ne denli önemli bir aktör olduğunu, bir kere daha ortaya koymaktadır.

Özellikle Ukrayna tarafının Rusya'nın da Gaz Ağının modernleşmesi süreci ve projelerine dahil edilebileceği, yönündeki açıklaması Moskova tarafından Kiev'in tercihini Brüksel'den yana yaptığı ve enerji konusunda batı ile işbirliğini tercih ettiği şeklinde yorumlanmıştır. Bu da Rusya'nın önemli bir etkinlik sahasını kaybetmesi ve post Sovyet coğrafya içindeki baskın gücünü garanti eden enerji politikasındaki rolünü kaybetmekte olduğu endişesine kapılmasına sebep olmuştur. Bu yönde bir

diğer endişe konusu da Ukrayna enerji transit ağının Avrupa enerji piyasasına entegre edilmesi olmuştur ki bu her şeyden önce Rusya'ya önemli bir politik pazarlık gücü imkanı sağlayan, Nord Stream ve South Stream Boru Hatlarının etkisini kaybetmesi anlamına gelecektir. Bu gelişme aynı zamanda Almanya-Rusya işbirliğini de tesir etmekte ve Almanya gelecekte Rusya ile ilişkilerini kamuoyunun da etkisi ile gözden geçirmek ve pragmatist tutumunu değiştirmek durumunda kalacaktır.

Bu gerçekler Rusya'da, AB'nin Doğu Ortaklığı vasıtası ile bölge ülkeleri ile daha sıkı bir işbirliğine gitmekte olduğu, kendisinin ise etkinliğinin sınırlandırılmak istendiği görüşünün daha fazla öne çıkmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle de Doğu Ortaklığı, gelişmelere bağlı olarak giderek Rus tarafında daha fazla tepki ile karşılanır olmuştur. Bunun özellikle, Rusya'nın ekonomik ve dış politik etkinliğinin azaldığı bir döneme denk gelmesi, Moskova'nın tepkisinin daha da sertleşmesine sebep olmuştur. Bu nedenle de Rusya'nın ilk dönemlerde mesafelide de olsa Doğu Ortaklığı içinde yer alabileceği yönündeki açıklamalar adeta bir tür karasızlığı ifade etmektedir. Rus eliti bir taraftan Avrupalı inisiyatifleri eleştirmektedir. Diğer taraftan ise değerli birer potansiyel olarak gördüğü bu inisiyatiflere destek de vermek bu şekilde bölge içinde kalmak iradesindedir. Bu nedenle Rusya'nın mümkün olduğunca oluşturulan projelere dahil edilmesi her iki tarafın da çıkarına olarak değerlendirilmiştir. Bu konuda özellikle Alman ekonomik ve politik çevreleri özel bir çaba sergileyerek hem Rusya ile ikili ilişkilerinin devamını sağlamak hem de Avrupa çatı altında çok taraflı işbirliğini Rusya'yı da kapsayacak şekilde genişletmekten yana bir tutum ortaya koymuşlardır. Çünkü ancak bu şekilde ulusal çıkarları ile Avrupa bütünleşmesi arasında bir denge kurabileceklerinin bilincine varmışlardır. Bu da Rusya'yı da kapsayacak projelerin hayata geçirilmesi ile mümkün olmaktadır.

Doğu Ortaklığına bağlı geliştirilen inisiyatifler, o güne dek belli öncelikler elde etmiş olan Rus Dış Politikasının Post-Sovyet coğrafyada etkisinin kaybolması olarak yorumlanmaktadır. Rusya'nın temel endişesi bu şekilde gücünü kaybetmesi ve orta ölçekli bir bölgesel güç olarak kalmasıdır. Gürcistan'ın Bağımsız Devletler

Topluluğundan (BDT) çıkışı, bu yönde Rus politik elitinde önemli bir aşağılık kompleksine sebep olmuştur.⁶⁶⁸ Bu nedenle Doğu Ortaklığına yönelik mesafeli tutum diğer unsurların etkisi ile her geçen gün artmıştır. Bu yöndeki sorunların aşılması her şeyden önce Rus dış politikasında oluşan endişelerin bertaraf edilmesi ile mümkündür. Bu ise ancak uzun vadede aşılabilecek bir travmadır ve bu her şeyden önce tarafların karşılıklı güveni ile mümkün olacaktır. Bu nedenle Rusya-Almanya diyalogu Rusya-Avrupa ilişkilerinde farklı bir önem arz etmektedir. Her şeyden önce Almanya'nın Rusya'nın ilişki içinde olduğu en önemli Avrupalı aktör olması ve AB içinde güçlü bir pozisyon temsil ediyor olması Almanya'nın misyonunu daha da anlamlı kılmaktadır.

3.1.2.2. Komşuluk Politikası Almanya-Rusya Diyalogunun Kattığı Dinamik:

Almanya'nın yakın zamanki Rusya politikası, AB çıkarları ile Rusya çıkarlarını ortak bir noktada buluşturmayı, iç içe geçiştirmeyi, hedefleyen bir tür, “Yeni Doğu Politikası” olarak özetlenebilir. Bu nedenle AB'nin Komşuluk Politikası Almanya'nın özellikle üzerinde durduğu ve bölgeyi birbirine yakınlaştırmak için desteklediği bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır.

AB ve Rusya arası ilişkiler 1999 yılından beri Stratejik Ortaklık adı altında geliştirmek istenmiştir. Ancak yukarıda da ifade edilen gelişmeler bize, bu ilişkinin ne bir ortaklık ilişkisi olduğu, ne de tam olarak ortak bir stratejinin de ortaya konmadığını göstermektedir. Nitekim gerçekleştirmek istenen hedeflerin hiç birine ulaşılmadığı gibi, aradaki uçurum her geçen gün daha da artmıştır. Özellikle Komşuluk Politikasına baktığımızda, bu uçurum daha da ortaya çıkmakta ve de burada karşımıza çıkan, bir işbirliğinden ziyade, çatışma ve rekabet olduğunu söyleyebiliriz.

Günümüzde hala ikili ilişkileri öne çıkartmak amaçlı yapılmış bir takım AB programları Rusya'da varlığını korumaktadır. Ancak bunlar hem yeterli mali desteği alamamakta, hem de beklenen politik etkiyi tam olarak gerçekleştirememektedir.

⁶⁶⁸ Stefan Meister, Marie Lena May, age.

Özellikle Rusya ile AB/ AB üyesi ülkelerin (Polonya, Finlandiya, Estonya, Letonya ve Litvanya) sınır bölgelerini kapsayan bu girişimler, bu hali de “Komşuluk Politikasına” hizmet edememektedirler. Nitekim AB, Rusya ve bölge ülkeleri tarafından, Komşuluk Politikasının tamamını kapsayan tek bir girişimin tamamlanmadığı bir gerçektir. Elbette bu politikanın tam olarak amacına ulaşmamasında tek taraflı bir sorumluluk yüklemek yanlış olacaktır. Ancak özellikle son yıllarda ki tutumu ile Rusya bu gelişmelerde ciddi bir sorum(suz)luk taşıdığını göstermiştir. Bu hali ile de Rusya Komşuluk ve Doğu Politikasında bir ortak değil aksine bir rakip ve yıkıcı faktör olduğunu ortaya koymuştur.

Rus Dış Politikasının inşa eden unsurlar ve toplumun büyük bir kısmı Post-Sovyet ve BDT topraklarını Rusya’nın etkinlik bölgesi olarak görmeye devam etmektedirler. Söz konusu bu anlayış, Rusya’nın bu bölgede özel imtiyazlar ayrıcalıklı bir statü sahibi olduğu ve her şeyden önce bölgede yaşayan Rus azınlığın haklarının savunmasının ancak bu şekilde mümkün olduğu düşüncesine dayanmaktadır.

Bu gerçek de AB’nin Komşuluk Politikasını kapsayan tüm bu coğrafya da hala Rusya’nın temsil ettiği eskimiş ve günün koşullarına uymayan değerlerin savunulmasına neden olmaktadır. Üstelik Rus Dış Politikası da bu değerler üzerine inşa edilmeye devam etmekte ve Komşuluk Politikası bu gözle değerlendirilmektedir. Söz konusu bu dış politika da bu hali ile bir tarafta SSCB hegemonyasından izler taşıırken, öte tarafta ise klasik güç merkezli bir söylemi savunmakta, realist okula yakın tutum sergilemektedir. Hatta Rusya ve Batı söz konusu ilişkilerin bir “sıfır toplamı oyun olduğu” düşüncesi hala bu görüşün temelini oluşturmaktadır. Yani taraflardan birinin tümüyle kaybı, diğerinin tümünden zaferi olmaktadır.⁶⁶⁹

Bu anlayışı temsil eden Kremlin yönetimine göre, BDT coğrafyası uluslararası sistemin özerk, egemen ve bağımsız bir parçası değildir. Buna göre söz konusu bölge, Rusya’nın merkezinde yer aldığı ve iç politikasından dış politikasına kadar geniş bir etki etme gücüne sahip olduğu alanın bir parçasıdır sadece. Başka bir ifade

⁶⁶⁹ Hannes Adomeit, “Die EU und Russland in der Gemeinsamen Europäischen Nachbarschaft”, **Politische Studien/453**, 65. Jahrgang, Januar/ Februar 2014, München, Hans Seidel Stiftung, s.29.

ile burada bir süreklilik söz konusudur ve bu da SSCB döneminde temelleri atılan bir politik etki etme gücünün devamıdır. Bu anlamda, günümüzde Rus İç Politikası ve Moskova Yönetiminin, Avrupa Komşuluk Politikasını kapsayan bölgeye ilişkin politikası arasında iç içe geçmiş sıkı bir bağ vardır. Bu bağ ise tümüyle Putin Sisteminin etkisi ve kontrolü altındadır. Söz konusu bu sistemin temel unsurları, politik alandan ekonomik, hukuki ve toplumsal alana dek yansıma bulmaktadır. Putin Sistemine kısaca baktığımızda bunu daha iyi görebiliriz.

Putin sisteminin bir özelliği “Gücün” küçük bir lider grup içinde toplanması ve “Karar verme” sürecinde yeterince şeffaflık olmayışıdır. Yine, yetersiz kontrol ve dengeler, yönetici kadro ile iktidar partisinin çıkarına gerçekleşen seçim manipülasyonları Rusya’da var olan otoriter ve popülist yönetimin varlığını ortaya koymaktadır. Bu şekilde de karşımıza yozlaşmış bir politik sistem çıkmaktadır.

Benzer bir durumu ekonomik sistemde de görmekteyiz. Nitekim stratejik sektörlerde devlet kontrolü giderek öne çıkmıştır. Aynı şekilde, “Ekonomik Para Babaları” (Oligarklar) politik sistem üzerinde baskı yapacak güce ulaşmışlardır. Ayıca üst düzey memurlar arasında artan organize ekonomik suçlar ve artan oranda rüşvet, Putin Sisteminin nasıl bir ekonomik yozlaşma ile iç içe geçmiş olduğunun göstergesidir.⁶⁷⁰

Ancak Putin Rusya’sı yalnızca politik ve ekonomik bir dönüşümü değil aynı zamanda güçlü bir hukuksal reforma da gereksinim duymaktadır. Bugün Rusya, Dimtri Medvedev’in kendi ifadesi ile “*Hiçbir Avrupa ülkesinde görülmeyecek kadar ileri bir **hukuk tanımamazlık** içindedir.*” Buna ilave olarak başta Chodorowski olayının da gösterdiği gibi yargı ile politika iç içe geçmiştir.⁶⁷¹ Bu hali ile de bağımsız mahkemeler, üzerlerinde yoğun bir politik baskı hissetmektedirler. Putin siyasetinin kirliliği, bugün Rus adaletinin boğazına yapışmıştır, dersek haksızlık etmemiş oluruz.

⁶⁷⁰ Berlin bu aksaklıkları, daha ziyade Alman yatırımcılar ve ekonomik çevreler bunlardan olumsuz etkilendiğinde dikkate almıştır. Bunun dışındaki zamanlarda bu aksaklıklara çok dikkat çekerek Almanya-Rusya Diyaloğunu riske sokmaktan çekinmiştir. Bu tutumunu da belli ölçüde günümüzde de sürdürmektedir.

⁶⁷¹ “*Der wahrer verlierer*”, **Der Standart**, 25.05.2005.

Avrupa'nın temel değerleri gl bir sivil toplum üzerine kurulmuş iken, Putin Rusya'sı bunun aksini ortaya koymaktadır. Çünkü günümüzde Rusya'da, İktidara muhlif siyasi g ve hareketlere (Siyasi Partiler) yönelik kısıtlamalar bu yönde en önemli engeli teşkil etmektedir. Aynı şekilde Hükümet Dışı Organizasyonlar ve Sivil Toplum örgütlerinin etkinliğini ortadan kaldıran yasal düzenlemeler, Basın ve Medya zgrlğ önündeki yasal engeller de, Rus toplumunun Batı standartlarından uzaklaşmasına ve sivil toplumun yer altına inmesi ya da etkisizleşmesini beraberinde getirmiştir.

Tüm bu ve benzeri göstergeler ise politik, ekonomik ve toplumsal anlamda Rusya, Batı normlarından çok uzak olduğunu göstermektedir. Bunun büyük oranda sorumlusu ise yukarıda yer verdiğimiz ve her geçen gün daha katı ve g merkezli bir söylemi temsil eden **Putinizm** ya da **Putin Sistemidir**.

Açıkçası yukarıda kısaca yer verdiğimiz Putin Rusya'sının bu özellikleri her hali ile Moskova'nın AB'nin savunduğu ortak değerlerden uzak olduğunu ve Batının endişelerinde haklı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu hali ile de ortak komşuluk kapsamında Rusya ve AB arasında var olan ilişki bir Stratejik Ortaklık yerine tümüyle bir rekabet ilişkisine dönmektedir. Nitekim Rusya bu yöndeki tutumunu Avrupa Komşuluk Politikasını kapsayan bölgede yaşanan gelişmelerde daha da net göstermektedir. Moskova Yönetimi bu şekilde bölgede yaşanan gelişmeleri (Renk Devrimleri)⁶⁷² otoriter ve rüşvetçi rejimlere karşı başlayan spontane birer hak hareketi olmaktan te, Batı'nın kışkırttığı birer gelişme ve istikrarsızlık yaratma girişi olarak değerlendirmektedir.

Rusya bu nedenle, bu hareketlerin Avrupa Komşuluk Bölgesinde yayılmaması ve kendi coğrafyasına yansımamasından yana tutum ortaya koymaktadır. Bu hali ile de Rusya ortaya koyduğu bir takım önlemler vasıtası ile Avrupa Komşuluk Politikasını kapsayan bölgenin Avrupa ile bütünleşmesini engellemeye girişmiştir. Nitekim bu önlemlerin içinde ne çıkan ve etkili olan Avrupa Bütünleşme hareketine karşılık kendi entegrasyon hareketini alternatif olarak ortaya koyması olmuştur. Moskova,

⁶⁷² Sırbistan (2000 yılı Sonbaharı), Gürcistan (2003), Ukrayna (2004). Ki bunlar içinde Ukrayna da Portakal Devrimi olarak bilinen yansımaları bugünkü Ukrayna Krizine dek uzayan bölgedeki en geniş boyutlu hareket olmuştur.

2015 yılına dek bir “Avrasya Birliğine” dönüşmesi öngörülen, Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan arasında oluşturduğu Gümrük Birliği suretiyle, bir kere daha AB’ ile işbirliği değil rekabetten yana olduğunu göstermiştir. Söz konusu bu Gümrük Birliği hem uluslar üstü (supranational) karakteri hem de pek çok alanda ortaya konan oydaşma nedeniyle Rusya’nın o güne dek ortaya koyduğu önlem ve projelerden ayrılmaktadır. Bu hali ile de ifade ettiğimiz gibi bir işbirliğinden ziyade karşımıza çıkan Avrupa Komşuluk Politikası alanında AB-Rusya rekabeti olmaktadır. Bu hali ile de AB’nin Doğu Politikası kapsamındaki ülkeler ile imzalanan Ortaklık Sözleşmeleri ve buna bağlı olarak oluşturulmak istenen Serbest Ticaret Alanı ile Rusya’nın Gümrük Birliği adeta karşı karşıya gelmiştir.

Rusya’nın AB ile giriştiği bu rekabette, Dış Ticaret Politikası ve Dış Politikasını birer temel araç olarak görmektedir. Bu maksatla Rusya ve AB arasında kalan ülkelerin, Batı’ya yaklaşımları durumunda nasıl bir tehdit ile karşı karşıya kalacaklarını sık sık hissettirmek Moskova’nın bu dönemle beraber yükselen stratejisi olmuştur. Doğalgaz ve petrol fiyatları ve bunların tedariki de özellikle bir tehdit konusuna dönüşmüştür. Rusya’nın politikasına tepki gösteren veya onunla işbirliğine yanaşmayan ancak aynı zamanda enerji konusunda ona bağımlı olan ülkeler bu anlamda yüksek gaz ve petrol fiyatları ile adeta tehdit edilmişlerdir. Yine aynı maksatla Moskova, ulusal gaz firmalarını satın almak yoluyla Avrupa’nın doğusundan geçen doğal gaz hattı ağını kontrolü altına almaya çalışmaktadır.

Bu rekabet politikasında ve Batı ile bütünleşmek isteyen bölge ülkelerine karşı Moskova’nın kullandığı bir diğer yöntem ise, sakinleşmiş gibi duran çatışmaları yeniden tetiklemesidir. Moldova’daki Transdinyester meselesi, Gürcistan’da, Abhazya ve Güney Osetya meselesi, Azerbaycan ile Ermenistan arasında yaşanan Dağlık-Karabağ meselesinde Moskova’nın bu tür bir rol oynadığını söyleyebiliriz. Kremlin her ne kadar bölge ülkelerinin istikrarsızlığından yana olmasa da bu meseleler ve çatışmaların çözülmesinden yana da değildir. Başka bir ifade ile bu çatışmalardan ve istikrarsızlıktan beslenmeye devam etmektedir. Çünkü ancak bu şekilde bu ülkelerin iç ve dış politikasındaki tesir etme gücü devam ettirebileceğinin bilincindedir.

Rusya'nın BDT coğrafyasını bir etkinlik sahası olarak gören görüş esasında Boris Yeltsin'den beri pek değişmemiştir. Bu dönemden beri yaygın görüş Rusya'nın bölge üzerindeki politikasının Dünya'nın diğer bölgelerine nazaran öncelikli olduğudur.⁶⁷³ Yeltsin döneminde gelişen bu anlayışı, Putin'in "*SSCB'nin yıkılması geniş ölçekli bir ulusal trajedi ve 20.yüzyılın en büyük felaketidir.*"⁶⁷⁴ şeklindeki görüşü tamamlamaktadır. Gürcistan meselesi sonrasında Dimitri Medvedev,"*Rusya'nın post-Sovyet coğrafyada ayrıcalıklı bir konuma sahiptir.*" şeklindeki açıklamasını, Dışişleri Bakanı Sergej Lavrov'un, "*Rusya'nın Doğu Avrupa ülkeleri ile yüzyılları aşan ilişkilere dayalı özel ve ayrıcalıklı bir bağı vardır.*"⁶⁷⁵ şeklinde açıklaması izlemiştir. Sergej Lavrov daha da ileri gitmekte, AB'nin Doğu Ortaklığı Politikasını, bölgede nüfusunu artırmak isteyen Brüksel'in basit bir girişimi olarak değerlendirmektedir.

Bu şekilde Euro-Atlantizmden saparak, ulusal "Büyük Güç" politikası ve Avrasya Entegrasyonunu öne çıkaran görüş, Rusya'nın AB'ye karşı orta ölçekli stratejisinin temelini oluşturmaktadır. Nitekim Putin daha 1999 yılında Helsinki'de gerçekleşen AB-Rusya Zirvesinde bunun işaretlerini vermiştir. Rusya burada ortaya koyduğu anlayışa göre öncelikli konu Rusya'nın ulusal çıkarlarının korunması, Avrupa ve Dünya politikasındaki rolü ve etkinliğini güçlendirmektir. 2000-2010 arası on yıllık sürede bu orta ölçekli hedefe ulaşılması öngörülmüştür.⁶⁷⁶ Rusya'nın bu hedefe ulaşması ve iki kıtaya yayılmış bir güç olabilmesi ise, iç ve dış politikasını gerçekleştirmekte özgür olması, BDT'nin en güçlü ülkesi ve bir Avrasya ülkesi olarak sahip olduğu ayrıcalıklarının korunması ve de uluslararası örgütler içinde bağımsızlığını korumasına bağlanmıştır. Bu nedenle ulus üstü bir bütünleşme ve de Rusya'nın Avrupa ekonomik ve hukuk alanına dahil olmasını içeren bir entegrasyon ulusal egemenliğe gölge düşürür gerekçesi ile Kremlin tarafından reddedilmiştir. Her

⁶⁷³ Hannes Adomeit, "*Die EU und Russland in der Gemeinsamen Europäischen Nachbarschaft*" **Politische Studien/453**, 65.Jahrgang, Januar/ Februar 2014, Mnchen, Hans Seidel Stiftung, s.32.

⁶⁷⁴ Vladimir Putin'in 2004 Başkanlık seçimleri için 12.02.2004 tarihinde gerçekleştirdiği konuşma için bakınız; (çevrimiçi) http://news.bbc.co.uk/1/hi/russian/russia/newsid_38440000/3844057.stm, 22.11.2013.

⁶⁷⁵ Dimitri Medvedev'in Rus TV kanalı Prewyj'e verdiği 31.08.2008 tarihli demeç için bakınız; (çevrimiçi) http://archive.kremlin.ru/appears/2005/04/1223_type6337type63374type82674_87048shtml, 22.11.2013.

⁶⁷⁶ Hannes Adomeit, age., s.32.

ne kadar zaman zaman bütünleşmek konusunda bir rıza söz konusu olsa bile, bunun AB'nin bütünleşme anlayışından tümüyle farklı olduğunu hatırlatmakta fayda vardır. Rusya, AB entegrasyon sürecinin pozitif yanlarını dikkate almakta, bunu BDT ülkeleri üzerinde uygulamaktan yanadır. Yoksa ortak değerleri dikkate alarak Avrupa'nın bir parçası olmak niyetinde değildir. Nitekim bunun gerçekleşmesi de hem AB hem de NATO'nun bölgedeki etkinliğinin ortadan kalkması ve de bölgenin tek başına Moskova kontrolüne girmesi anlamına gelecektir. Başka bir ifade ile Kremlin post-Sovyet coğrafya ile NATO/AB arasına kırmızı bir hat çizmekten yana olmuştur. Bu anlamda AB genişlemesinin AB-Rusya işbirliği üzerinde olumsuz etkiler ortaya koyduğunu görmekteyiz. Moskova, AB üyesi Doğu Avrupalı ülkeler ile İşbirliği ve Ortaklık Antlaşmalarını yenilemeyi reddederken aynı şekilde bunu BDT bütünleşmesini engelleyecek bir unsur olarak değerlendirmiştir. Yine AB'nin BDT ülkeleri ile tek tek ilişkiye girmesine karşı çıkmış ve bunu da Rusya'nın ulusal çıkarlarına zarar verecek birer gelişme olarak değerlendirmiştir. Rusya'nın ulusal çıkarlarını tehdit eden unsurlar ve bunların bertaraf edilmesi gerektiği gerçeği Kremlin Yönetiminin AB'nin Doğu Ortaklığı Politikasına yönelik tepkisin esas nedeni olmuştur. Nitekim Doğu Avrupa ve Güney Kafkasya ülkeleri ile özel bir ilişkilerin geliştirilmesi AB'nin Doğu Ortaklığının merkezini oluşturmakta, Kremlin ise bunu adeta bir tehdit olarak algılamaya başlamıştır.

Rusya'nın burada ortaya koyduğu hegemonyacı tutum daha ziyade realist okulun uluslararası politikadaki uygulamaları ile bağlantılıdır. Kremlin bu şekilde devlet egemenliği, kaynak ve güç dengesine atıfta bulunmak suretiyle, taraflardan birinin mutlak galip, diğerinin mağlup olduğu "sıfır toplamı oyunu" oynamaya devam etmektedir.⁶⁷⁷

Putin'e göre Rusya'nın, BDT içinde aktif bir politikayı terk etmesi ya da uzun vadeli bir ara vermesi durumunda bu, bu politik alanın bir başka güç (AB) tarafından doldurulmasından başka bir şeye sebep olmayacaktır. Entegrasyon politikaları bu nedenle Kremlin'in BDT coğrafyasında aktif olarak etkin olabilmesi/etkinliğini

⁶⁷⁷ Belirtilmesi gereken bunun da Rus Dış Politikasındaki sürekliliğe işaret ettiğidir. Çünkü Sovyet İdeolojisinde de Emperyalizm (Batı) ve Dünya Sosyalizm (SSCB ve müttefikleri) arasında sürekli bir uçurum ve çatışma mevcuttur. Bunlardan biri de kazanırken diğeri de mutlak kaybedendir.

artırabilmesine hizmet eden birer araç olarak görülmektedir.⁶⁷⁸ Bu maksatla daha 2011 yılında gerekli girişimler başlatılmış ve de Gümrük Birliğine üye devletler ile Ekim ve Kasım 2011 de bir takım projelerin oluşumuna hizmet edecek sözleşmeler imzalanmıştır. Yine bu bağlamda bir Avrasya Ekonomik Komisyonun kurulmasına karar verilmiş ve söz konusu bu komisyon Ocak 2012 den beri fiilen kurulmuş vaziyettedir. Üye ülkelerin Başbakan Yardımcılarının katılımından oluşan Sürekli bir Konsey ve üye ülke Ekonomi Bakanları (ya da yardımcıları) katılı ile oluşturulan bir Yürütme Komitesi de Komisyonun temel organları olmaktadır. Daha önceki entegrasyon girişimlerinden farklı olarak Putin'in entegrasyon modelinde iki temel farklılık söz konusudur.

Birinci olarak, kendisini özellikle yüksek karar alma organları olan Yürütme Komitesi ve Konsey'de gösteren uluslar üstü (supranational) karakterdir. İkinci olarak bir kere karara varılan görüşlerin, kesin olarak uygulamaya konulmasıdır. Buna rağmen söz konusu uluslar üstü prensibinin varlığı, komisyonun eşit bir yapılanma olduğu ve diğer iki üyeyi, Rusya'nın demografik ve ekonomik performansı karşısında dengeleyeceğini garanti etmemektedir. Nitekim Avrasya Ekonomi Komisyonun görev dağılımı bunu net olarak ortaya koymakta pozisyonların %80'i Rusya tarafından temsil edilirken ancak %10'u Kazakistan ve %6'sı Beyaz Rusya tarafından doldurulmaktadır.⁶⁷⁹ Belirtilmesi gereken burada Putin için söz konusu olanın başarılı bir Pazar ekonomisini hayata geçirerek bölge istikrarını geliştirilmesi değil ekonomik bütünleşme vasıtası ile politik etkinlik gücünü artırmaktır. Bu şekilde burada oluşabilecek veto hakkı ya da çoğunluklu oy

⁶⁷⁸ Putin bu maksatla 2011 Ekim'inde Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan'ı kapsayan Gümrük Birliği düşüncesini oraya atmış ve bunun daha sıkı bir ekonomik ve parasal işbirliğine hizmet etmesini ön görmüştür. Bu şekilde de AB'ye rakip tümünden bir Ekonomik Birlik düşüncesi hayata geçirilmek istenmiştir. Burada sadece malların ve emeğin serbest dolaşımı değil, aynı zamanda ekonomi politikasının da koordine olması hedeflenmiştir. Hatta AB gibi söz konusu Birliğin sadece ekonomik konulara odaklanmaması öngörülmüştür. Onun yerine söz konusu bütünleşme ile 2015 yılına dek Avrasya Bölgesini bütünleştirecek yüksek dereceli bir entegrasyon modeli oluşturulmak hedef olmuştur.

Ayrıntı için Bakınız: "Putin's Eurasischer Traum", **Badische Zeitung**, 12.04.2014.

⁶⁷⁹ "Russland schraubt teilweise an Zolltarifen", (çevrimiçi) <http://www.gtai.de/GTAI/Navigation/DE/Trade/Recht-Zoll/zoll,did=853372.html>, 30.09.2014.

"Russland, Weissrussland und Kasachstan gründen Wirtschafts Kommission", (çevrimiçi) <http://de.ria.ru/business/20111219/262047801.html>, 30.09.2014.

sistemi vasıtası ile bölgedeki varlığını garanti etmenin yolunu bulmuş olacaktır. Bu hali ile ekonomik bütünleşme yerini politik kontrole bırakmaktadır diyebiliriz.

3.1.2.3. Rusya'nın Komşuluk Politikasına Bakışında Ukrayna'nın Rolü:

Vladimir Putin'in, Kırgızistan ve Tacikistan'ı mümkün olduğunca Gümrük Birliği ve Ekonomik Alan ile bütünleşmesinden yana olan tutumu, eski Sovyet coğrafyasında tekrar kurumsallaşmış bir hegemonya kurmak hedefi olarak görülmüştür.⁶⁸⁰ İşte bu noktadan itibaren bu süreç daha karmaşık bir hal almıştır. Çünkü bu ekonomik ve politik tesir etme gücü ancak Ukrayna'nın da bu alana dahil olması ile amacına ulaşabilecektir. Çünkü Ukrayna'nın bu sürece dahil edilmemesi durumunda bu Birlik düşüncesi tümüyle Asya'ya (doğu) kayacaktır ki, bu Kremlinin istemediği bir gelişme olacaktır. Beyaz Rusya onun Avrupa'daki tek ayağı olacak ama yetersiz kalacaktır. Bu ise Ukrayna'nın önemini artırmaktadır. Ancak Ukrayna'nın Rusya nezdinde önemini artıran ve hatta Ukrayna'yı 21.11.2013 tarihinde AB ile Ortaklık Antlaşması imzalamaktan alı koyan başka faktörler de mevcuttur.

Ukrayna'nın Moskova için önemi onun Rusya ve AB üyesi önemli ülkeler arasında yer alan stratejik konumundan kaynaklanmaktadır. Ukrayna bir taraftan doğrudan AB ve Rusya sınırı arasında yer kalmakta öte taraftan Karadeniz'e olan sınırı ile Türkiye ve Kafkaslar ile yakından ilişkili bir konuma yükselmektedir. Sahip olduğu yer altı kaynakları, eskimiş de olsa endüstrisi (özellikle silah sanayi), Kırım da yer alan Rus donanması, Ukrayna'nın Doğu ve Güney kısmında yer alan Rus azınlık, Rusça ile olan yakın lingustik bağı ve her şeyden önemlisi üzerinden geçen transit boru hatları nedeniyle son derece önem arz etmektedir. Bu hali ile de Ukrayna AB-Rusya arasında yaşanan bu önemli entegrasyon rekabetinin tam arasında sıkışmış bir durumdadır. Ukrayna'nın ülkede 2013 e dek etkisini hissettiren Rusya (Kremlin) model alan otoriter, rüşvetçi yönetimden kurtulması aynı zamanda bundan beslenen Putin Sistemine iç politik anlamda derin tesir edebilirdi. Çünkü bu durumda bu gelişme, anti demokratik, anti liberal yasa ve uygulamalar ile reform karşıtı tutumun

⁶⁸⁰ *Putin's Eurasischer Traum*”, **Badische Zeitung**, 12.04.201

daha da fazla tepki çekmesine sebep olabilirdi. Bu ise Rusya da var olan rejim karşıtı tutumu artıracaktır.

Açıkçası bu faktörler Kremlin Yönetiminin neden Kiev üzerinde söz konusu dönemde bu denli baskı yaptığını ve onun AB ile Ortaklık Antlaşması imzalamasını engellemeye çalıştığını açıklamaktadır. Bu gelişme bize aynı zamanda ciddi bir söylem değişikliğinin varlığını da ortaya koymaktadır. Çünkü henüz 2011 yılında Putin, Avrasya ve Avrupa entegrasyon süreçlerinin ortak değerler; özgürlük, demokrasi ve Pazar ekonomisi prensiplerinde uyum içinde işlediklerini beyan etmektedir. Hatta ona göre, ekonomik anlamda gerçekleştirilebilir ve politik dengeye dayalı bu işbirliği Lizbon'dan Vladivostok'a kadar uzanan uyumlu bir toplumun oluşmasına ebelik edebilirdi.⁶⁸¹ Elbette bu düşüncesinde Ukrayna'nın yerinin Avrasya Birliği içinde olduğu şüphesizdir. Nitekim daha o dönemde bir takım komşu ülkelerin post Sovyet coğrafya içinde oluşan entegrasyon hareketine destek vermek konusunda yetersiz irade ortaya koyduklarından rahatsızdır. Burada kastettiği komşunun Ukrayna olduğu da açıktır.

AB ile Ortaklık Antlaşması imzalanması ve Avrasya Gümrük Birliğinde yer almak örtüşen şeyler değildir. Bundan aylar önce henüz Rusya Devlet Başkanı görevinde iken Dimitri Medvedev konu ilgili şu açıklamada bulunmaktadır; *“Şayet Ukrayna tercihini Batıdan yana yapacak ve AB yolunda ilerleyecek olursa, bu Ukrayna'nın ortak ekonomik bölge ve Gümrük Birliği içinde yer almasını zorlaştıracaktır. Aynı anda iki sandalyede de oturmak mümkün değildir.”*⁶⁸² Medvedev'in bu açıklaması bile daha o dönemde Ukrayna'nın Moskova nezdinde Batıya kaymakta olduğu ve Kremlin'in bunu son anda engellemek gayret içinde olduğunu göstermektedir.

Nitekim buna karşılık Kremlin'in önlemleri baskı ve tehdit ile bertaraf etmek olmuştur. Hatta Kiev'in sırtını Moskova'ya dönmesinin Ukrayna'nın iflası ile eşdeğer olduğu Moskova tarafından konu ilgili yapılan açıklamalardan olmuştur. Ukrayna AB ile imzaladığı Ortaklık Antlaşması gereği Avrupa ile gerçekleşen

⁶⁸¹ “Putin's Eurasischer Traum”, **Badische Zeitung**, 12.04.2014.

⁶⁸² Sholkowo'da 18.05.2011 tarihinde gerçekleşen bir basın açıklaması için bakınız; (çevrimiçi) <http://en.rian.ru/world/20110518/164092502.html>, 25.09.2014.

ticaretinde Avrupa mallarına konan gümrük oranının %70'ini kaldırmak durumunda olduğunda, bu batıdan akacak milyarlarca Euro değerindeki kitlesel bir ithalatın Ukrayna'yı ezip gitmesine sebep olacaktır. Hatta ithalat Rusya'ya dek uzanacak ve Rusya, Batıdan gelen bu mal seline karşı yoğun gümrük önlemleri almak zorunda kalacaktır. Bu ise bu noktadan itibaren Ukrayna ihracatının kırılmasına sebep olacaktır. Özetle olası bir Ortaklık Antlaşması Rusya'ya göre 7.5 Milyar Euro'dan 11 Milyar Euro'ya kadar ulaşabilecek bir ticaret açığına sebep olacaktır. Aynı şekilde bundan Ukrayna'nın Rus Bankalarına olan yaklaşık 11 Milyar Euro'ya ulaşmış olan borçları da etkilenecektir. Bunların %80'inin iki yıl içinde ödenmek durumunda olması ancak Ukrayna'nın yetersiz teminatı nedeniyle kredilerin de uzatılamayacak olmasından ötürü Ukrayna bu süre içinde bir devlet iflası ile karşı karşıya kalacaktır.⁶⁸³

Moskova, tehditlerinin boş birer blöf olmadığını daha 2013 yılı Ağustos'unda ortaya koymuştur. 2013 Temmuz ve Ağustos aylarından itibaren başta çelik boru, çikolata, peynir gibi ürünler olmak üzere, yetersiz kalite nedeniyle ithalat kısıtlamalarına gitmiştir. Bunu ise 14.08.2014 tarihinde aldığı bir karar izlemiştir. Söz konusu bu kararda, Ukrayna'dan gerçekleşen ithalat konusu olan bir kısım malların riskli mamuller kategorisine girdiği ve bunların ithalatının durdurulacağını beyan etmiştir. Söz konusu bu ithalat yasağını sayısız tren ve kamyonun Ukrayna'nın Rusya sınırında birikmesi ve bunlarda yüklü tarım ürünlerinin heba olması izlemiştir. Buna bağlı olarak ihracatçılar pahalı bir bedel ödemek durumunda bırakılmışlardır. Moskova her ne kadar 20.08.2014 tarihinde bu kararından geri adım atsa da Ukrayna dış ticaretinin bundan derin zarar gördüğü açıktır.

Ukrayna Başbakanı Mykola Asarow her ne kadar Ukrayna ve Rusya arasında bir ticaret savaşının olmadığına işaret etse de Ukrayna'nın bu gelişmeler karşısında milyarlık bir ticaret kaybına uğradığı da kabul edilmiştir.⁶⁸⁴ Söz konusu bu süreç Ukrayna ithalatını da etkilemiştir. Çünkü Rusya bu süreçle beraber Ukrayna'ya karşı yeni bir Gaz Savaşı başlatmıştır. Avrupa piyasasında bin m3 doğalgazın fiyatı

⁶⁸³ Konrad Schuller, "Russland droht Ukraine, und die droht Russland und sucht rückhalt bei der EU", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 01.10.2013.

⁶⁸⁴ Konrad Schuller, age.

yaklaşık 340 Dolar civarında iken, Gazprom'un Ukrayna için takdir ettiği gaz fiyatı 1000 m³ için 500 Dolar olmuştur. Bu fiyat 2012 yılında 526 Dolar'a yükseltilmiştir. Buna karşılık Kiev, 100 Dolarlık bir indirim sahibi olduğu için sadece 426 Dolar ödemek durumunda kalmıştır. Belirtilmesi gereken Ukrayna'nın bu 100 Dolarlık indirimi de 2010 yılında Charkov da imzalanan sözleşme gereği Rus Donanmasının Sivastapol Limanında demirleme süresinin uzatılması karşılığında sağladığıdır.

Kiev artan gaz fiyatları karşısında savunmaya geçmiş ve gaz ithalatını kısmak kararı almıştır. Buna bağlı olarak 2012 yılında Ukrayna 2011 yılına oranla gaz ithalatını %27 oranında düşürmüştür. Bunu izleyen yıllarda da gaz ithalatını 20 milyar m³ daha düşürmek kararı almıştır. Ancak burada da Moskova elindeki sözleşmelerin verdiği güçle hareket etmektedir. Nitekim Charkow Sözleşmesine göre Ukrayna yıllık 42 milyar m³ gaz ithal etmek durumundadır. Ukrayna'nın en zayıf yanı Charkow Sözleşmelerinde Gazprom pazarlığında *“take or pay”* kuralını dahil etmemiş olması olmuştur. Bu nedenle de Ukrayna sözleşme gereği pompalamadığı doğalgazın da fiyatını ödemek durumunda kalmıştır. Bu da Kiev'in Moskova'ya 7 milyar dolar ödemek zorunda kalmasına sebep olmuştur.⁶⁸⁵

Ukrayna'nın bir diğer karşı önlemi ise Ukrayna'nın gaz tedarik kaynaklarını değiştirmek olmuştur. Buna bağlı olarak da 2012 yılı Kasım ayından itibaren Alman Enerji Firması RWE vasıtası ile gaz (Rus Gazı) Macaristan ve Polonya üzerinden Ukrayna'ya ulaşmaya başlamıştır. Söz konusu bu gazın GAZPROM tarafından doğrudan Ukrayna'ya pompalanan gazdan daha ucuz olması Ukrayna'nın Almanya'ya da yaklaşmasının önemli bir unsuru olmuştur. Bu bağlamda Ukrayna yılda 7 milyar m³ doğal gazı Almanya'dan tedarik etmek ve yine Polonya ve Macaristan ile Romanya vasıtası ile önemli gaz açığını kapatmak kararı almıştır.

Moskova'nın söz konusu “Gaz Savaşında” bir diğer baskı aracı ise Avrupa transit gaz hatlarını çeşitlendirmesi ve Ukrayna'yı devre dışı bırakma çabası olmuştur. Avrupa'ya akan doğal gazın %80'inin Ukrayna üzerinden Avrupa'ya ulaşması Kiev için önemli bir avantaj olmuştur. Bu nedenle Almanya-Rusya ortaklığı olan Nord

⁶⁸⁵ “Charkow Verträge Doppelschlag gegen die Souveränität der Ukraine”, (çevrimiçi) <http://www.boell.de/de/navigation/europa-nordamerika-ukraine-vertrag-charkiw-schwarzmeerflotte-9067.html>, 25.09.2014.

Stream Baltık Boru Hattı öne çıkan bir proje olmuş Moskova bu şekilde Kiev'in bir kolunu kesmek istemiştir. Çünkü söz konusu bu boru hattının devreye girmesi (2015) 55 milyar m³ doğalgazın bu hat ile Avrupa'ya ulaşması demek olacaktır. Bu da Ukrayna için gözle görülebilir bir düşüşe sebep olacaktır. Ancak Ukrayna için asıl tehdit güney hattı olacaktır ve yine Rusya'dan İtalya'ya ulaşan South Stream Boru Hattının devreye girmesi 63 milyar m³'ün Avrupa'ya bu hattan ulaşması ve Ukrayna'nın daha büyük bir kayıp yaşaması demek olacaktır. Bu özetle Ukrayna'dan gerçekleşen doğal gaz transferinde %50'lik indirim ve ciddi bir gelir kaybı anlamına gelecektir.⁶⁸⁶

Yukarıda yer verilen bu gelişmeler Moskova yönetiminin Ukrayna'nın AB ile yakınlaşması karşısında nasıl bir tedirginlik içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda da Avrupa Komşuluk ve Doğu Ortaklığı politikalarında birer işbirliği sergilemek yerine rakip edası ile hareket ettiğini bir kere daha sergilemektedir. Oysa Ukrayna'nın Ortaklık Antlaşmasını imzalamasının ardında yatan başka nedenler de mevcuttur.

Bunun birinci nedeni iç politikasında saklıdır. Viktor Yanukoviç, aile üyeleri ve 2010 yılı seçimleri sonrasında onun yakın çevresinde yer almış olanlar rüşvetle yozlaşmış politik bir sistemin en önemli pozisyonlarında yer almaktadırlar. Politik, ekonomik ve mali alanlarda yetkili bu kimseler bu nedenle iktidara bağımlıdırlar. Oysa bu iktidar AB'nin talep ettiği demokratik reformlar, siyasetin hukuktan el çektilmesi ve de Julia Timoşenko'nun serbest bırakılması sonrasında ciddi bir tehdit altında kalacaktır.

İkinci olarak ise yukarıda yer verilen Rusya'nın ekonomik, ticari ve mali baskıları da Ortaklık Antlaşmasından vaz geçilmesinde etkili olmuştur. Bu şekilde Ukrayna AB'ye karşı Rusya'yı tercih eden bir karar verirken aslında bir şekilde de ulusal güvenlik kaygıları ile hareket etmiştir. Aynı şekilde de Başta Rusya olmak üzere diğer BDT üyesi ülkeler ile ticari ve ekonomik ilişkilerine yeni bir ivme kazandırmak kaygısı ile hareket etmiştir.

⁶⁸⁶ "Charkow Verträge Doppelschlag gegen die Souveränität der Ukraine", (çevrimiçi) <http://www.boell.de/de/navigation/europa-nordamerika-ukraine-vertrag-charkiw-schwarzmeerflotte-9067.html> 25.09.2014.

Ancak AB'nin yetersiz inisiyatif ortaya koyması ve Avrupa Komşuluk Bölgesinde yaşanan AB-Rusya rekabetinde yeterli bir tavır ortaya koymamış olması da gelişmelerde etkili olmuştur. Başka bir ifade ile Brüksel Moskova'nın buradaki ekonomik baskılarına adeta duyarsız kalmıştır. Nitekim Kiev Yönetimi, AB'ye, söz konusu ülkeler için bir "Özel Fon " oluşturulması ve onların bu şekilde ekonomik baskılardan (Rusya) korunmasını teklif etmişse de Brüksel bu teklifi dikkate almamıştır. Yine aynı şekilde Ukrayna, AB'den İMF nezdinde kendisine referans olmasını ve bu şekilde zaten onaylanmış olan 15 milyar Dolar değerindeki kredinin ödenmesini sağlaması için destek olmasını talep etmiştir. Ancak AB buna da duyarsız kalmıştır.⁶⁸⁷

Özetle, Rusya ve AB arası rekabet, her şeyden önce Komşuluk Politikası ve bölge ülkelerine zarar vermiştir. Bu süreçte AB, her ne kadar belli bir sorumsuzluk ortaya koymuşsa da, asıl yıkıcı unsurun Rusya ve Putin sistemi olduğu da bir gerçektir. Bu bağlamda da gelecekte Rusya'nın bölgeye ve Komşuluk Politikasına bakışında önemli bir değişiklik beklemek yanlış olacaktır. Açıkçası Rusya'nın, Komşuluk Politikasında benimsediği "*Sıfır Toplamlı Oyunu*" terk edip iki tarafa da yarar sağlayacak bir "*Win-Win*" tercih etmesi olası görünmemektedir. Bunun yerine Ukrayna krizi, Kırım ve Doğu Ukrayna meselesi bize, Putin Rusya'sının AB ile ortak hareket etmek yerine, bölgeyi, "Güç Potansiyelini" ortaya koyabileceği bir arena olarak gördüğünü göstermektedir. Putin, Rus İç Politikasında benimsenen otoriter söylem ile BDT'ye karşı izlenen politikasının iç içe geçmiş olduğu gerçeği de, bize bir kere daha AB ve Rusya'nın ortak çıkar ve değerlerde buluşmaktan uzak olduğunu ortaya koymaktadır. Bu hali ile de Rusya Komşuluk Politikası ve Doğu Ortaklığında, yıkıcı bir unsur olmaya devam edecektir.

⁶⁸⁷ Her ne kadar kredinin ödenmesi için Ortaklık Antlaşmasının imzalanması koşulu getirilmiş olsa da AB söz konusu süreçte Ukrayna'ya gerekli desteği verebilirdi. En azından bu şekilde aradaki uçurum derinleşip Kiev Ortaklık Antlaşmasını imzalamaktan vaz geçemeyebilirdi.

3.1.3. Almanya ve Rusya; İşbirliği ve Rekabet Arasında İki Aktör:

Rusya'nın Avrupa değerlerine yakınlaşması, diğer bir ifade ile "Avrupalılılaşması" bugün hem Almanya hem de AB'nin Rusya Politikasının temel argümanına dönüşmüştür. Ancak bu kavram bile beraberinde önemli bir soru getirmektedir. Rusya'nın Avrupalılılaşması ne anlama gelmektedir? Bu, her şeyden önce Rusya'nın AB ile daha sıkı bir politik işbirliği içine girmesi demektir. Rusya'nın güvenlik meselesinde Avrupa ile ortak hareket etmesini, iki tarafın çıkarlarını dikkate alacak şekilde daha etkili bir ekonomik işbirliğinin kurulmasını gerektirmektedir. Ama buna ek olarak da başta iklim meselesi, enerji tedariki, politika ve toplumun demokrasi, insan hakları, hukuk devleti ve Pazar ekonomisi ilkeleri çerçevesinde geliştirilmesi konularında da işbirliğine gidilmesini gerektirmektedir. Bu ise etkin olarak katılım ve söz sahibi olan bir sivil toplumun varlığı ile desteklenmektedir. Ancak Rusya'nın Avrupalılılaşması aynı zamanda, Moskova'nın Sovyet mirası coğrafyada ilişkilerini, Avrupa tecrübelerine dayanarak inşa etmesini gerektirmektedir. Bu da, güç dışı ve barışçıl yöntemlerin devreye sokulması, sınır ve çıkar çatışmalarının bu prensipler ile alınması, ekonomik bölgelerin belli bir denge çerçevesinde oluşturulması anlamına gelmektedir. Bu ise her şeyden önce Rusya'nın klasik güç ve hegemonyacı politikalarını terk etmesi demek olmaktadır.

İşte Rusya'nın Avrupalılılaşması, tarafların bu gerçek ile hareket etmesi gerekmektedir. Bu ise başta Almanya olmak üzere Avrupa politikasına yön veren aktörlerin sorumluluklarını daha da artırmaktadır. Bu anlamda Almanya'nın girişimi ile oluşturulan Modernleşme Ortaklığı 2008 yılından itibaren Almanya-Rusya ilişkilerinde önemli bir katkı sağlamıştır. Hatta denilebilir ki bunu izleyen dönemde pek çok AB üyesi devlet Rusya ile ilişkilerinde Berlin'in izlediği modeli örnek almıştır.

Buna rağmen son gelişmeler göstermiştir ki zamanla Stratejik Ortaklıktan Modernleşme Ortaklığına dönüşen bu model yeterli olamamıştır. Almanya, AB ve Rusya arasındaki diyalogda yeterince etkili olamadığı gibi kendi ikili ilişkilerini de tam bir sağlam zemin üzerine kuramamıştır. Hatta ikili ilişkileri bile bu gerilimin gölgesinde kalmıştır. Bu nedenle de Almanya yukarıda da ifade edildiği gibi Rusya

Politikasını süreç içinde sürekli olarak geliştirmek ve dönüştürmek durumunda kalmıştır.

3.1.3.1. Almanya Rusya Arası Stratejik Ortaklık:

Almanya ve Rusya 2000’li yılların başından itibaren ekonomik ve dış politik işbirliğine bağlı olarak önemli bir yakınlaşma sürecine girmişlerdir. Ancak Almanya-Rusya ikili ilişkilerinin gelecekte de devam edebilmesi ve daha dinamik bir yapı gerektirmesi, ilişkilerin Stratejik Ortaklık çerçevesinde geliştirilmesi düşüncesine sebep olmuştur. Bu şekilde Berlin’in girişimi ile ikili ilişkiler, merkezinde “ortak değerler” anlayışı yer alacak şekilde daha sağlam bir şekilde inşa edilmek istenmiştir. Politik, ekonomik, toplumsal, bilimsel, teknolojik ve eğitimde işbirliğinin ise bu ikili ilişkilerin temelini oluşturması hedeflenmiştir.

Almanya Rusya arasında 1990 yılından itibaren imzalanan antlaşmalar vasıtası önemli adımlar atılmıştır. 1990 tarihli, İyi Komşuluk Ortaklık ve İşbirliği Antlaşmasının işbirliğinin imzalanması ile başlayan bu sürece sayısız işbirliği antlaşması ve sözleşmesi dahil olmuştur.⁶⁸⁸ 1998 yılından itibaren dönüşümlü olarak Almanya ve Rusya’da iki ülke Bakanları düzeyinde gerçekleştirilen Hükümet Müzakereleri vasıtası ile de önemli bir işbirliği ortamı yaratılmıştır. Yine başta Bavyera, Baden-Württemberg, Kuzey Ren Westfalya olmak üzere Alman Federal Eyaletlerinin Rusya’daki eyalet düzeyindeki temsilcilikleri vasıtası ile de önemli bölgesel ve ekonomik işbirliği adımları atılmıştır.⁶⁸⁹

Almanya, 2000’li yılların başından itibaren Rusya’nın en önemli ticari ortağı olmuş ve bu konumunu hala da sürdürmektedir. Aynı şekilde Rusya da Almanya için önemli bir doğalgaz ve petrol tedarikçisi konumundadır. Rus ithalatı içinde Almanya diğer tüm Avrupa ve Avrupa dışı ülkeler arasından sıyrılarak önemli bir yere yükselirken, aynı zamanda da Rusya’ya en fazla yatırım araçları ihraç eden ülke

⁶⁸⁸ İş ve Sosyal Güvenlik Alanında İşbirliği Antlaşması (1992), Çevre İşbirliği Antlaşması (1992), Doğal Felaketlerde Karşılıklı İşbirliği Antlaşması (1992), Uluslararası Hava ve Kara Ulaşımı İşbirliği Antlaşması (1993) Ortak Geçmişin Yeniden Tesis Edilmesine Dair Komisyon oluşturulması Antlaşması (1997) Seyahat Kolaylığına İlişkin Antlaşma (2003), Gençlik Politikalarında İşbirliği Antlaşması (2004) .

⁶⁸⁹ “*Wirtschafts Beziehungen Zwischen Bayern und Russland*”, (çevrimiçi) <http://www.petersburger-dialog.de/wirtschaftsbeziehungen-zwischen-bayern-und-russland>, 12.09.2014.

olmuştur. Almanya ve Rusya arası enerji ilişkileri haricinde orta ölçekli işletmeler tarafından gerçekleştirilmekte bu da iki ülke ekonomisine önemli bir dinamizm kazandırmaktadır.

Bunun yanı sıra Alman Federal Devleti, Rus ve Alman şehirleri arasında imzalanan sayısız işbirliği protokolü vasıtası ile burada temsil edilmekte, yine öğrenci ve bilim adamları değişim programları ve Rusya'dan Almanya'ya göç eden nüfus vasıtası ile önemli toplumsal ilişkiler geliştirmek imkanına sahip olmuştur. Buna ek olarak Petersburg Diyalogu ve Rus-Alman Forumunun girişimi ile iki toplumun yaklaşması için önemli çabalar ortaya konulmuştur.⁶⁹⁰ Yine Moskova'da faaliyette bulunan Alman Tarih Enstitüsü 2005 yılından itibaren Alman ve Rus araştırmacılar ile ortak geçmişi yeniden araştırmakta ve daha objektif bir tarih yazılımı için önemli bulgular ortaya koymaktadır.

Almanya Rusya ilişkilerinin bu yönde olumlu bir seyir kazanmasının ardında yatan temel neden söz konusu dönemde iki ülke arasında önemli çatışma konuların olmayışıdır. İki devlet arasında ne bir sınır uyuşmazlığı, ne etnik-dinsel bir çatışma konusu ne de uluslararası arenada dünya lideri olmak konusunda bir rekabet olmuştur. Her ne kadar II. Dünya Savaşının mirası ve hala çözülememiş olan kayıp kültürel hazineler/sanat eserleri meselesi mevcut ise de, bu mesele ikili ilişkilere gölge düşürecek kadar etkili olamamıştır. Hatta geçmişte daha ziyade bir çatışma konusu olarak algılanan Königsberg/Kaliningrad bile, 2000'li yıllar ile beraber giderek iki tarafın ortak sorumluluğunda geliştirilmesi gereken, geri kalmış bir bölge olarak görülmeye başlanmıştır.

Bu olumlu gelişmeler ve ikili işbirliğine rağmen iki tarafın birbirine yönelik algısının bir türlü net olmadığı da bir gerçektir. Ekonomik ilişkilerde ve devlet zirvesinde gerçekleşen müzakerelerde Rusya önemli bir ortak olarak algılanmış olsa da Alman medya ve kamuoyunda Rusya eleştirilen bir aktör olmuştur. Bunun sebebi de iki

⁶⁹⁰ Nitekim 2006 yılı verilerine göre Rusya'da üç milyondan fazla kişi Almanca öğrenmek için girişimde bulunmuşlar ve Almancayı ilk yabancı dil olarak tercih etmişlerdir. Bu veri dahi Almanya'nın ekonomik, siyasal ve toplumsal anlamda Rus kamuoyunda ne denli önemli bir aktör ve model olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Ayrıntı için bakınız: (çevrimiçi) www.ifa.de/russland/index.htm/publikation, 20.09.2014. Ayrıca bakınız; (çevrimiçi) www.bmf.de/2513.php, 20.09.2014.

devlet arası ilişkilerde değil Rus Devletinin kendi yurttaşlarına yönelik uygulamalarının Almanya'daki olumsuz yansımasıdır. Demokrasinin ihlali, parlamenter anlayışının terk edilmesi, basın özgürlüğünün kısıtlanması, Çeçenistan'da şiddet içerikli güç kullanılması, başta Ukrayna, Moldova, Gürcistan olmak üzere Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) üyesi devletlere uygulanan dış politik baskı, Beyaz Rusya'daki anti-demokratik Alexander Lukaşenko yönetimine verilen destek Alman kamuoyunda olumsuz bir Rusya resminin oluşmasına sebep olmuştur.

Aynı şekilde, Almanya'dan gelen bu tepki ve eleştiriler de, Rusya'da olumsuz bir Almanya resmin oluşmasına sebep vermiştir. Rusya her şeyden önce Batı kamuoyunda yanlış anlaşıldığını ileri sürmüş, başta Çeçenistan meselesi olmak üzere, bölgede yaşanan çatışmalarda uluslararası terörizmle mücadele eden, batı müttefikleri bir bölgesel aktör olduğunu ileri sürmüştür. Kafkasya ve Çeçenistan'da koşullandırdığı askeri birliklerinin olumsuz yansıması, Moskova tarafından desteklenen bölgedeki Rusya yanlısı hükümetlerin varlığına rağmen, bölge istikrarı için çaba sarf ettiğini iddia ederek, Batıdan farklı bir tutum ortaya koymuştur.

Bu nedenle de Alman-Rus İkili ilişkilerinde atılan olumlu adımlar ve oluşan müzakereci ortama rağmen, iki taraf arasında pek çok konuda ciddi bir uçurum oluşmaya başlamıştır. Bu gerçek de Almanya'nın ekonomik ve siyasal çıkarlarının etkisi ile hareket etmesini, Rusya'yı tümüyle dışlayan bir politika geliştirmek yerine onu kapsayan bir politika geliştirmek durumunda bırakmıştır. Denilebilir ki Almanya bu dönemde var olan siyasal ve ekonomik kaygılarını etkisi, bölgede var olan çıkarları ve avantajlı durumunun devamı için Rusya ile farklı alanlarda işbirliğini içeren bu "Stratejik İşbirliğini" geliştirmek durumunda kalmıştır.

3.1.3.2. Stratejik İşbirliğinde Enerji Konusu:

Ekonomik ilişkiler her iki taraf için olumlu seyir göstermiş olsa da enerji konusu daha o dönemde Almanya için önemli bir sorun olmuştur. Petrol ihtiyacının %97'ni ve doğalgaz ihtiyacının %80 ithal etmek durumunda olan Almanya için enerji tedarikinin garanti edilmesi bu nedenle hassas bir konuya dönüşmüştür. Alman petrol ihtiyacının %34'nün ve doğalgaz ihtiyacının %42'sinin 2004 yılında Rusya'dan

gerçekleştirilmiş olduğu gerçeği, Almanya nezdinde Rusya'yı kaybedilmemesi gereken bir ortak konumuna yükseltmiştir.

Hatta Almanya ve Rusya arasında bu bağlamda oluşan sıkı enerji işbirliği, beraberinde önemli bir soruya sebep olmuştur. O da, bu işbirliğinin gerçekten enerji tedarikini garanti eden mi yoksa enerji bağımlılığını artıran bir fonksiyona sahip olup olmadığı olmuştur. Rusya'nın dünya petrol rezervinin %9'una ve doğal gaz rezervinin % 34'üne sahip olduğu gerçeği Almanya'nın artan doğalgaz ve petrol ihtiyacı ile karşılaştırıldığında Rusya Almanya için göz ardı edilemeyecek bir orak olarak değerlendirilmiştir. Özellikle da daha SSCB döneminden kalan boru hatları vasıtası ile başta Batı Sibiry'a olmak üzere Rus doğalgazının çok karlı bir şekilde Avrupa piyasasına taşınabilir olduğu gerçeği, Rusya'nın Avrupa enerji piyasasında daha da dominant bir yer almasını beraberinde getirmiştir.

Almanya'nın 2025 yılına dek doğalgaz ithalatının yükseleceği ve rakamın söz konusu tarihe dek %25 artışa varacağı buna bağlı olarak 105 milyar kübik metreye ulaşacağı varsayımı Almanya'yı daha hassas bir denge kurmak durumunda bırakmıştır.⁶⁹¹ Her ne kadar Almanya doğal gaz tedarikçisi ülkeler (Hollanda, Norveç, İngiltere, Danimarka) ile çevrili olsa da Rusya'nın farklı bir konumda olduğu da bir gerçektir. Nitekim söz konusu verilere göre, 2025 yılına dek Almanya'nın Hollanda, İngiltere ve Danimarka'dan gerçekleştireceği doğalgaz ithalatında gerileme olacak, Norveç'ten gerçekleşecek olan ithalat sabit kalacaktır. Oysa buna karşılık Almanya'nın Rusya'dan gerçekleşecek olan doğalgaz ithalatının giderek yükseleceği ve de 2025 yılına dek 3/2 oranında yükselerek 60 milyar m³e varacağı tahmin edilmiştir. Bu hali ile de Almanya'nın doğalgaz ithalatında Rusya'nın payı giderek büyürken, bu oranın 2020 yılından itibaren Almanya'nın toplam doğalgaz ithalatının %55 hatta %60'ını oluşturacağı öngörülmüştür.⁶⁹²

Almanya, artan bu enerji bağımlılığı ile de, AB üyesi Doğu Avrupalı ülkelerin toplam enerji ihtiyacına yaklaşmaktadır. Almanya'nın bu yüksek enerji ihtiyacının tedarik edilmesi ve bu tedarikinin garantisi ise Rusya ile geliştireceği ikili iyi

⁶⁹¹ Roland Götz, "Deutschland und Russland Strateische Partnerschaft?", (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/apuz/29872/deutschland-und-russland-strategische-partner?p=all>, 12.09.2014.

⁶⁹² Roland Götz, age.

ilişkilere ve sağlam ortaklığa bağlı olmuştur. Elbette bu bağımlılık ilişkisinin belli ölçüde iki taraflı olduğu da göz önünde tutulması gereken bir gerçektir. Nitekim Rusya'dan Almanya'ya gerçekleşen doğal gaz ihracatının, Rusya'nın Avrupa'ya toplam doğalgaz ihracatının ¼'ni oluşturmaktadır. Bu da tek taraflı bir tehdit ve tümünden bir enerji bağımlılığı önünde bir garanti olmaktadır. Ancak burada dikkate alınması gereken artan bu enerji ihtiyacının, Rusya tarafından bir avantaj olarak okunduğudur. Nitekim Rusya bunu zamanla bir dış politik baskı aracına dönüştürecektir. Almanya ise daha o dönemde bunun bilincine varmış ve ulusal çıkarlarının devamını sağlamak kaygısı ile stratejik ortaklık düşüncesine sahip çıkmıştır.

Yine aynı şekilde Almanya'nın artan bu enerji ihtiyacı, Rusya'da enerji ithalatı, doğudan gelen enerji transferini sağlayan hatların güvenliği ve kapasitesi sorusunu da beraberinde getirmiştir. Rusya'dan Avrupa'ya ulaşan petrol ve doğalgaz boru hatları nispeten deprem riski ve uluslararası terörün olmadığı bir bölgede yer almaktadır. Transit ülkeler (Beyaz Rusya ve Ukrayna) ile gaz fiyatlarından kaynaklanan sorunlar o dönemde aşılmış ve bu kısa süreli krizler Almanya ve Avrupa'nın enerji tedariki için ciddi bir engel teşkil etmemiştir. Ancak bu transit ülkeler ile sürekli ve istikrarlı bir ilişkinin yaşanacağını da garanti etmemektedir. Bu durumda da olası bir kriz durumunda, Almanya ile Rusya arasında imzalanan en büyük projelerden biri olan Baltık Boru Hattı Almanya'nın enerji ihtiyacını büyük ölçüde rahatlatacak olan bir proje olarak görülmüştür. Her şeyden önce bu hattın Ukrayna, Beyaz Rusya ve Polonya gibi sorunlu bir bölgeden değil nispeten istikrarlı bir coğrafyadan geçiyor olması Almanya'yı rahatlatan bir o kadar da Rusya'ya yakınlaştıran bir gerçek olmuştur.

Günümüze baktığımızda Almanya'nın daha o dönemde yaşadığı endişelerde haklı olduğunu görmekteyiz. Ukrayna da yaşanan gelişmeler ve buna bağlı olarak Batı ile Rusya arasında açılan uçurumun etkisini en fazla hissettireceği ülkelerden birinin Almanya olduğu tahmin edilmektedir. Rusya'nın Almanya'ya gaz akışını kesmesi durumunda, sahip olunan doğalgaz rezervleri sayesinde Almanya'nın ciddi bir enerji dar boğazına girmeyeceği ileri sürülse de Spiegel Online dergisine yansıyan Federal

Ekonomi Bakanlığının bir analizi⁶⁹³ bunun aksini ortaya koymaktadır. AB enerji Komisyonuna da sunulan söz konusu bu analize göre, Rusya'nın Eylül'den Şubat ayına kadar doğalgaz transfer etmemesi durumunda bu Almanya'nın toplam doğalgazının yarıya inmesi anlamına gelecektir. Var olan likit gaz rezervi de bu gaz açığının yalnızca küçük bir oranını karşılayacağı gibi Norveç'ten gerçekleşecek olan ithalatın da yetersiz kalacağı ifade edilmiştir. Üstelik tarafların sözleşmelere enerji tedarikini garanti eden koşul ve maddeler koymamış olması durumunda bu daha da ciddi bir soruna dönüşecektir. Bu nedenle söz konusu analize göre Almanya olası bu tehdit karşısında bir "Enerji Acil Durumu" ilan etmek durumundadır. Yine Almanya'nın en büyük Enerji tedarikçisi olan E.On'a göre Rusya'dan Almanya'ya transfer edilen gaz da düşüş olduğunu teyit etmiştir. Benzer bir durum yaşayan ve kendisine yönelik doğal gaz transferinde düşüş olduğunu belirten Polonya da durumundan şikayetçidir. Ancak Gazprom tarafından Varşova'ya verilen, *"Mümkün olduğu ölçüde gaz transfer ediyoruz ancak Rusya'da kendi depolarını doldurmak zorundadır"*⁶⁹⁴ şeklindeki cevap günümüzde Rusya'nın enerji kaynaklarını açık bir dış politik pazarlık aracına dönüştürdüğünü ortaya koymakta ve Berlin'in daha o dönemki endişelerini haklı kılmaktadır.

3.1.3.3. Stratejik İşbirliğinde Ortak Değerler ve Çıkarlar:

Rusya, iki Almanya'nın birleşmesi sürecine destek vermiştir. Bunun karşılığında da Almanya, Rusya'nın demokratik ve pazar ekonomisine dönüşüm sürecine destek veren ilk Batılı ülke olmuştur. Ancak bu dönüşümün ne denli başarılı olduğu her geçen gün Alman resmi çevreleri ve de özellikle kamuoyunda daha fazla tartışılır olmuştur. Rusya bir tarafta başarılı bir ekonomik dönüşümü tam olarak gerçekleştiremediği gibi demokratik dönüşümünü gerçekleştiren bir ülke olmayı da başaramamıştır. Aynı şekilde de Rusya bölgesel bir aktör olmak ile Sovyet mirası

⁶⁹³ "Deutschland und Polen erhalten weniger gas aus Russland", (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/wirtschaft/unternehmen/eon-deutschland-und-polen-erhalten-weniger-gas-aus-russland-a-990894.html>, 20.09.2014.

⁶⁹⁴ "Ukraine-Krise: Moskau droht Europa mit reduzierter Gaslieferung," (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/wirtschaft/soziales/gasstreit-russland-droht-reexporte-aus-eu-in-ukraine-abzuwuerger-a-990532.html>, 20.09.2014.

hegemonyacı bir güç olmak arasında sıkışan bir tutum ortaya koymuştur. Bu hali ile de dönüşüm vasıtası ile Batı'ya yaklaşmak ve bir gün onun içinde yer almak isteyen bir aktör mü yoksa onun dışında mı kalmak istediğini net olarak ortaya koymamıştır. Bunun ötesinde de ise yakın çevresinde BDT ülkelerini kapsayan dar bir ittifak oluşturmak suretiyle yeniden hegemonyasını ortaya koymak istediğinin işaretini vermiştir.

Boris Yeltsin döneminin liberal iç politik gelişmeleri ve Vladimir Putin'in ilk yıllarında ortaya koyduğu ılımlı yaklaşım Almanya'nın nezdinde Rusya'nın Avrupa'nın temel dış politik çizgisini benimseyerek Avrupa'ya yaklaşmak onunla bütünleşmek istediği düşüncesinin oluşmasına sebep olmuştur. Nitekim 11 Eylül saldırısı sonrasında Vladimir Putin'in Berlin'de Bundestag'da gerçekleştirdiği konuşmasında Almanya ile sıkı bir ortaklık kurmaktan söz etmesi, Rusya ile Almanya'nın sahip oldukları potansiyeli birleştirmeleri gerektiği ve nihayetinde Rusya'ya "Büyük Avrupa" içinde yer açılması gerektiğini ⁶⁹⁵ ifade eden sözleri Almanya da umut uyandırmıştır. Ancak bir zamanlar Mihail Gorbaçov'un "Avrupa Evi"⁶⁹⁶ düşüncesine atıfta bulunan bu düşünceden bunu izleyen dönemde eser kalmayacaktır. Hatta günümüzde Putin bölgedeki çıkışları ve eylemleri ile bu düşünceyi tümüyle unuttuğunu/terk ettiğini ortaya koymuştur. Tam tersine Rusya'nın Çeçenistan politikası, Chodorowski Skandalına bağlı olarak Jukos Servetinin Devleti Konsorsiyumu Rosneft'e devredilmesi⁶⁹⁷, Beslan Katliamı⁶⁹⁸, Ukrayna seçimlerine

⁶⁹⁵ Vladimir Putin'in Alman Federal Meclisi-Bundestag'da gerçekleştirdiği 25.09.2001 tarihli konuşması için bakınız; (çevrimiçi) www.documentarchiv.de/brd/2001/rede_putin_bundestag.html, 15.09.2014.

⁶⁹⁶ Gorbaçov Ortak Avrupa Evi düşüncesi ile Atlantik'ten Ural Dağlarına kadar, yani Ukrayna ve Rusya'yı da kapsayacak ortak bir Avrupa düşüncesine atıfta bulunmaktadır. Bu tür bir bütünleşmenin aracı olarak da evrensel ve ortak değerlere işaret etmekte bu düşüncenin gerçekleşmesi için de Batının kurumları, yapıları ve de düşünce tematiği açısından yeniden düzenlenerek inşa edilmesinden söz etmektedir.

⁶⁹⁷ Yukos, Rus Oligark Chodorowski tarafından yönetilen ve 2003 yılında Chodorowski'nin vergi kaçakçılığı iddiası ile tutuklanmasına dek Rusya'nın ikinci büyük petrol konsorsiyumudur. Politik açıdan etkin olan ve de Rus Başkanlık seçimlerinde aday olan Chodorowski'nin bu adaylığının engellenmesi için bu yöntemin Kremlin tarafından geliştirildiği, Vladimir Putin'in bu şekilde muhalefetin gücünü kırmak istediği yaygın görüştür. Özellikle tutuklamalar ve mahkemeler sırasında Putin'in sergilediği olumsuz tutum ve kitle basınına etkilemesi bu yöndeki düşünceleri güçlendirmiştir. Jukos'a ait mal varlığına el konulmuş ve daha sonra Kremlin kontrolündeki devlet kuruluşu olan Rosneft'e devredilmiştir.

Ayrıntı için bakınız; (çevrimiçi) <http://verbotenesarchiv.wordpress.com/2013/03/22/die-chodorkowski-affare/>, 23.09.2014.

müdahale eden Kremlin yönetimi Avrupa ve de Almanya’da derin bir hayal kırıklığına sebep olmuş ve de Batının Rusya ile “Ortak” olabilmesinin gerçekte mümkün olup olmadığını tartışmaya açmıştır.

Bu şekilde Rusya giderek Avrupa’dan uzaklaşırken, bir şekilde de kendisini Dünya Gücü ve Bölgesel Güç olmak arasında sıkıştırmıştır. Hatta Kremlin’e yakın Jerdinaja Rossija (Birleşik Rusya) Vakfı Başkanı Wjatscheslaw Nikonow 2006 yılında Rusya’nın yerini değerlendirdiği bir açıklamada, Rusya’nın kendisine her yöne hareket serbestisi kazandıran çok kutuplu bir dış politik izlediğini, ancak Avrupa kurumsal yapısına dahil olmayı reddettiğini ve de tercihini egemenliğini sürdürmekten yana yaptığını ifade etmektedir.⁶⁹⁹ Rusya her ne kadar BM, G-8 üyeliği vasıtası ile uluslararası sözleşmelere dahil olsa ve ileride WTO ile OECD standartlarını benimsemekten yana olsa da o dönem için Dünya Politikasında bağımsız bir rol almak niyetinde olduğunu ortaya koymuştur. Bu da onun ne NATO ne de AB ile tümünden bir bütünleşmeden yana olmadığını göstermiştir. Bu nedenle Rusya’nın “Büyük Güç” potansiyelinde olduğu düşüncesine sahip çıkan kesimler daha o yıllar için AB’yi bir ortak olmaktan ziyade üye ülkelerin kendileri içinde rekabet ettikleri gevşek bir Birlik olarak değerlendirmişlerdir. Bu görüşe sahip çıkan kesime göre Avrupa ile yakınlaşmak yerine, ikili ilişkiler öne çıkartılmalı ve desteklenmelidir. Bu anlamda da Almanya ikili ilişkilerin güçlendirilmesi gereken ilk aktör olarak algılanmıştır. Yine Paris-Berlin ve Moskova arasında oluşturulacak yakınlaşma ve bunun bir işbirliğine dönüştürülmesi Avrupa’da, ABD’ye karşı paralel bir denge olabilir, düşüncesi de o dönem için telaffuz edilmiştir. Ama aynı zamanda da Almanya için ön görülen Rusya’ya Avrupa kapısını açan aktör rolü de tartışılmaya açılmıştır. Çünkü Rusya’nın “Büyük Güç” potansiyeline sahip olduğunu

⁶⁹⁸ 01.09.2004 tarihinde Kuzey Osetya Özerk Cumhuriyetinde bulunan Beslan kasabasındaki bir okulda gerçekleşmiştir. Rehinerleri alan grup, Çeçen savaş kumandanı Şamil Basayev tarafından İkinci Çeçen Savaşının sonlandırmak istediğini duyurmak için eylemi gerçekleştirmiştir. Eylemin üçüncü gününde; Rus güvenlik güçleri tanklar, yüksek tahrikli basınçlı bombalar ve diğer ağır silahları kullanarak binaya girmişlerdir. Patlamaların ardından, etrafı çevrilen binada Rus güvenlikleri ve eylemciler arasında silahlı çatışma meydana gelmiştir. Çatışmaların sonunda, aralarında 186 çocuğun bulunduğu, en az 334 rehinenin öldürüldüğü, yüzlerce rehinenin yaralandığı ve birçok insanın kaybolduğu bildirilmiştir.

⁶⁹⁹ Roland Götz, “Deutschland und Russland Strateische Partnerschaft?”, (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/apuz/29872/deutschland-und-russland-strategische-partner?p=all>, 12.09.2014.

ileri süren görüşe göre burada asıl olan Rusya'nın iradesidir. Bu durumda da Rusya'nın Almanya'nın aracı rolüne ihtiyacı olmadığı gibi, söz konusu olan AB'nin Rusya'yı reddetmesi değil, aksine Rusya'nın Avrupa ile yakınlaşmak konusunda isteksiz oluşudur.⁷⁰⁰

Almanya-Rusya ilişkilerinin bir karakteristiği de bu durumda bu ilişkilerin tam bir formel yapıya sahip olmayışıdır. İki halk arası dostluk ve kardeşlik anlayışı pratikte Doğu Almanya'nın ortadan kalkması ile beraber geçerliliğini yitirmiştir. Bu nedenle de daha başından beri Angela Merkel Rusya ile ilişkilerde duygusal bir bağ kurmak girişiminde bulunmamıştır. Gerhard Schröder döneminde Rusya politikası liderler arasında oluşan kişisel dostluklara rağmen “ortak çıkarlar” merkezli olarak gelişmiş, karşı tarafın iç politik gelişmelerine kayıtsız kalınmıştır. Dahası ulusal çıkarların devamı uğruna ortakta olup bitenler görmezden gelinmiştir. Buna karşılık dönemin muhalefeti olan CDU-CSU Birlik Partileri ve FDP, Rusya ile ikili ilişkilerin, ortak değerler olmadan bir ortaklığa dönüşmesinin mümkün olmayacağını net olarak ortaya koymuşlardır. Çünkü ortak değerler başarılı bir işbirliğine dönüşmesi arzu edilen Dış ve Güvenlik Politikasının temel unsuru olarak okunmuştur. Nitekim bunu dönemin ABD Dışişleri Bakanı Colin Powel, Rus İzvestija Gazetesine verdiği demeçte desteklemektedir. Ona göre, “*Liderler arasında var olan güven ve dostluk, ancak ulusal düzleme taşındığında ve de temel prensipler toplumun tamamı tarafından benimsendiğinde başarılı bir işbirliğine dönüşebilir.*”⁷⁰¹ Bu nedenle ortak çıkarlar ve değerlerin iç içe geçmesi her şeyden önce Rusya'da uzun vadeli bir demokratikleşmenin garanti edilmesi ile bağlantılı olmuştur. Buna rağmen Angela Merkel Şansölye olarak 2006 yılında Moskova'ya gerçekleştirdiği ziyarette duygusallık yerine temelleri 2000 yılında Gerhard Schröder ve Vladimir Putin tarafından atılan Stratejik Ortaklık anlayışına sadık bir tutum ortaya koymuştur. Angela Merkel'in farkı ulusal çıkarların savunmasının ancak bölgenin modernleşmesi/demokratikleşmesi ile mümkün olduğu bilinci ile hareket etmesi

⁷⁰⁰ Hannes Adomeit, Rainer Lindner, “Die Gemeinsamen Räume Rußlands und der EU”, **SWP-Studie**, 34/2005, (çevrimiçi) www.swp-berlin.org, 20.09.2014.

⁷⁰¹ Hans Joachim Spanger, “Modernisierung und contra Demokratisierung: Putins russischer Weg”, **HSEK-Report**, 12/2004, s.34, (çevrimiçi) www.hsfk.de, 21.09.2014.

olmuştur. Bu nedenle bu defa iç politik gelişmelere kör bakmayan ancak tümüyle karşı tarafı da ürkütmeden, müzakereyi öne çıkartarak hareket eden bir Almanya görmektedir. Bu gerçek bize aynı zamanda da Almanya'nın Doğu Politikasında da bir süreklilik anlayışının devam ettiğini de ortaya koymaktadır. Ancak Almanya ulusal çıkarlarının devamı kaygısı ile orta yolcu Rasyonalist tutum ortaya koyarken bu Rusya'da daha o dönemde bir takım tepkilere de sebep olmuştur. *“Rusların her şeyden önce anlamadığı neden aynı anda hem dost ve ortak olunamayacağı olmuştur.”*⁷⁰² Rus Politikasına göre stratejik ortak, ortak çıkarlar gereği projeler ortaya konulan ve ortak hedefler belirlenen aktörlerdir. Bu nedenle de Rusya'nın zaten sayısız stratejik ortağı vardır. Buna karşılık AB politikasında ortak bir Rusya Politikasının olgunluğa eriştiği dönemden beri stratejik ortaklık ile kast edilen bir çıkarlar birliğidir. Ancak ortak değerler bunun temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle tarafların bu politikayı farklı değerlendirmiş olduğu gerçeği, tarafların tam olarak hedefe ulaşmamalarına sebep olmuştur. Çünkü Rusya'nın orta vadede Avrupa Politikası ve Stratejik Ortaklık anlayışı sadece ortak çıkarların savunmasına odaklanmış, ancak Almanya ve diğer Batılı ülkelerin işaret ettiği ortak değerleri hiç dikkate almamıştır. Bu nedenle Almanya ve Rusya arasındaki stratejik ortaklık aralarındaki işbirliğini yalnızca belli bir alanlarla sınırlı bir çıkar birliği olarak okudukları için tam olarak amacına ulaşamamıştır. Aynı zamanda Almanya'nın bazı doğulu komşularında da bu yakınlaşma arayışı yanlış değerlendirilmiş ve de bu aktörler adeta Almanya'yı kendi üzerlerinden iş çeviren ve Rusya'ya yakınlaşmak uğruna kendilerini ezmeye hazır bir güç olarak görmeye başlamışlardır. Denilebilir ki bu gerçek de taraflar arası uçurumu artırmış ve farklı bir politikanın devreye konulmasını gerekli kılmıştır. Bu gerçek her şeyden önce bölge ülkelerini ve Almanya'nın komşularını ürkütmeyen hatta onları bu sürece dahil eden bir politikanın geliştirilmesini gerektirmiştir. Almanya'nın ulusal çıkarlarını savunabileceği ama AB değerleri ile çatışmayan bir politika. Denilebilir ki bu nedenle Stratejik Ortaklıktan Modernleşme Ortaklığına dönüşen, ancak çok daha zorlu bir yol devreye girmiştir.

⁷⁰² Hannes Adomeit, Katrin Bastian, Roland Götz, *“Die Deutsche Russlandpolitik unter Druck”*, SWP-Aktuell 56/2006, (çevrimiçi) www.swp-berlin.org, 20.09.2014.

3.1.3.4. Modernleşme Ortaklığı:

Rusya ve Almanya günümüzde sayısız tecrübe ve ortak çıkarların etkisi ile adeta birbiri ile sıkıca bağlanmış iki aktördür. Bu nedenle de her iki aktöre komşu olan, ara bölgedeki çatışmaların çözümü bu iki aktörün işbirliğini gerektirmektedir. Bu ise hem ekonomik ve siyasal işbirliği kadar, Rus toplumunu dönüşüme uğraması ve bu şekilde iki toplumun daha sıkı bir işbirliğine gitmesini de gerektirmektedir.

İşte Almanya'nın girişimi ile ortaya konmaya çalışılan Modernleşme ortaklığı temelde bu hedefe hizmet etmektedir. Bu şekilde de bölgenin istikrara kavuşması, Avrupa ile bütünleşmesi sürecine, Moskova'nın da dahil edilmesi amaçlanmaktadır. Çünkü Almanya, Avrupa bütünleşmesinin ancak Rusya'nın desteği ile gerçekleştirilebilir olduğu düşüncesindedir. Moskova'nın bu sürece olumlu bakışı sağlanmadan bu amaca ulaşılması mümkün olmayacaktır. Yine aynı şekilde Avrupa'ya yönelik tehditler de ancak Rusya'nın desteği ile aşılabilecektir. Burada söz konusu olan aslında geniş boyutlu bir işbirliği ve ortaklıktır.

Bu işbirliği, bir tarafta kitle imha silahlarının yayılmasını önlemeyi ve uluslararası terörizm ile mücadeleyi kapsamaktadır. Öte taraftan ise demokrasi ve hukuk devleti prensipleri çerçevesinde hareket etmek kadar, uluslararası insan ve uyuşturucu ticaretinin önlenmesi, enerji tedarikinin sağlam politikalar ile garanti edilmesi, çevrenin korunması ve küresel ısınma ile mücadelede etkin işbirliği ve ortaklık kurulmasına kadar varan geniş bir boyuta uzanmaktadır. Özetle Modernleşme Ortaklığı ile hedef, tarafların ortak yaşam ve faaliyet alanında güvenlik, istikrar ve sürdürülebilir bir büyümenin sağlanması olmaktadır.

Bu nedenle 2000'li yılların ortasından itibaren Alman siyasi çevreleri, Avrupa'da istikrar ve güvenlik oluşturulmak isteniyorsa, Rusya ile yapıcı ve işbirliğine dayalı bir ilişki kurulması gerektiği bilinci ile hareket etmişlerdir. Almanya ve AB girişimi ile oluşturulan "Stratejik Ortaklık" çerçevesinde küresel ilişkilere tesir eden, politika, ekonomi, hukuk, kültür ve bilim alanlarındaki tüm sorunların birlikte çözümü öngörülmüştür. Yine bu bağlamda da bölgesel sorun ve çatışmaların da, uzlaşma zemini çerçevesinde barışçıl yöntemlerle çözümü öngörülmüştür.

Burada dikkat çekilmesi gereken, söz konusu bu işbirliği ve ortaklığın iki tarafın da çıkarına olduğudur. Bu her şeyden önce Moskova'nın içinde bulunduğu dışa itilmişlikten sıyrılması ve Avrupa politikasına daha yoğun olarak dahil edilmesi için bir yol olarak değerlendirilmiştir. Erken dönemde bu bilince varan Dmitri Medvedev bu maksatla, Berlin de destek verdiği iç ve dış politikada önemli bir reform sürecini başlatmak suretiyle, Batıyı yanına çekmek girişimini başlatmıştır. Bu aynı zamanda Moskova'nın Brüksel ile ilişkilerinde köprü vazifesi gören Almanya'yla, ekonomik ve siyasal ilişkilerinin de devamı için de adeta bir ön koşula dönüşecektir.⁷⁰³ Medvedev bu nedenle 2008 yılından itibaren bu amaca hizmet eden, iç politikada kapsamlı ve etkin bir reform paketini açıklamıştır. Özellikle bürokrasi ve onun hantal yapısının iyileştirilmesi de bu programın çekirdeğini oluşturmuştur. Çünkü bürokrasinin bu hantal yapısı, her şeyden önce resmi ve toplumsal alanda hedeflenen köklü reform süreci ve dönüşüm önündeki en önemli engeli oluşturmuştur. Aynı şekilde bürokrasinin tek tek ve özerk pazarlık gücünü kıran bir yapıya sahip olması, bu şekilde Rusya'nın gelecekteki inovasyon, gelişmişlik ve büyüme hızını kesen özelliği de Medvedev'in bu yöndeki reform sürecini bürokrasi ile başlatmasının temel nedenlerinden olmuştur. Yine rüşvetle mücadele ve hukuk tanımazlığın (*Hukuk Nihilizmi*) aşılması da bu sürecin önemli başlıklarını oluşturmuştur. Ancak bunu tamamlayan asıl reform hukuk sisteminin dönüşümü ve hukuk devleti prensiplerinin uygulamaya geçirilmesi iradesi olmuştur. Bu şekilde de Medvedev Rusya'sının, Avrupa değerlerine yakınlaşmak ve onun bir parçası olmak konusunda, başta Almanya olmak üzere Batılı ortaklarının çağrısına uygun hareket etmeye çalıştığını görmekteyiz.

Politik ve ekonomik açıdan güçlü bir modernleşme dönüşümü gerçekleştirmiş, demokrasi ve hukuk devleti prensipleri çerçevesinde pazarlık eden bir Rusya ile işbirliği, yukarıda da özetlendiği gibi Almanya ve AB'nin stratejik çıkarlarına hizmet etmektedir.

⁷⁰³ Almanya bu şekilde Rusya'nın reform sürecinde en fazla söz sahibi olan hatta müdahale eden aktör olacaktır. Ama zaman zaman ise ulusal çıkarlar uğruna bu süreçteki aksaklıkları görmezden gelmekle eleştirilecektir.

Bu nedenle Almanya Modernleşme Ortaklığının adeta liderliğine soyunmuş ve de Moskova'nın ortaya koyduğu Vladivostok'tan Lizbon'a dek uzanan ekonomik bölgenin oluşturulması düşüncesine dahi destek vermiştir. Çünkü, tüm Avrupa'yı kapsayacak barışçı bir düzenin inşası ancak ana hedefi Rusya'yı Avrupa Politikasına dahil etmek olan bu düşünce ile mümkün olabilecektir. Elbette bu hedefin şekillenmesinde 21. Yüzyılda etkisini hissettiren ve Avrupa (ve de ABD) ile Rusya'nın daha sıkı bir işbirliğini gerektiren bölgesel çatışma ve gelişmeler de etkili olmuştur. Çünkü taraflar bu gelişmeler ışığında ortak çıkarlarını ancak bu şekilde koruyabileceklerini, ortak riskleri ancak bu şekilde bertaraf edebilecekleri bilincine ulaşmışlardır. Bu en azından liderliğini Almanya'nın çektiği Batı tarafı için, bu şekilde algılanmaktadır.

Ancak Modernleşme Ortaklığının başarısı, tarafların ortak bir hedefte buluşmaları ve benzer beklentiler içinde olmaları ile yakından ilgilidir. Yine, Rusya'nın Batılı ülkelerinin beklentilerine cevap vermemesi, yeterli işbirliği ortaya koymaması durumunda, Batılı ülkeler ortak bir tutum içinde olmalıdırlar. Özetle taraflar ortak ve bütünlük arz eden bir Rusya politikası çerçevesinde hareket etmek durumundadırlar. Nitekim Vladimir Putin'in yeniden Rusya devlet başkanı seçilmesi sonrasında AB ile arasına koyduğu mesafe ve adeta AB ile işbirliğine gereksinim duymadığını ortaya koyan tavrı, bu gerçeği daha da net olarak ortaya koymuştur.

Burada tarafların dikkate alması gereken, Rusya'nın bu işbirliğine ne kadar istekli olup olmadığıdır.⁷⁰⁴ Rusya bir noktadan sonra Avrupa ile işbirliğine devam etmeyerek, farklı yollarda ilerlemek iradesini ortaya koyabilir.⁷⁰⁵ Yapılması gereken Moskova'yı zorla Batıya entegre etmek yerine, onu Avrupa politikasından dışlamadan beklemek ve onun uzun vadede Avrupa değerlerini benimsemesine destek olmak olmalıdır.⁷⁰⁶

⁷⁰⁴ Andreas Schockenhoff, "Polen, Deutschland und Russland im Europa des 21. Jahrhunderts", **Rede an der Kardinal Wyszynski Universität**, Warschau, 13.03.2013, s.3, (çevrimiçi) http://www.kas.de/wf/doc/kas_34074-1522-1-30.pdf?130416140549, 11.10.2014.

⁷⁰⁵ Son dönemde Rusya'nın Ukrayna'daki tutumu ve Avrupa ile uyuşmayan Suriye Politikası bunu ortaya koymaktadır.

⁷⁰⁶ Andreas Schockenhoff, *age*.

Başarılı bir Modernleşme Ortaklığı ancak bu şekilde misyonunu yerine getirmiş olacaktır. Ancak, Modernleşme Ortaklığı dediğimiz bu geniş boyutlu ve uzun vadeli süreç, toplumsal, ekonomik ve siyasal yansımaları ile bütünsel bir dönüşümü hedeflemektedir. Bu başlıklara kısa bir göz attığımızda, tarafların neden bu sürece destek verdiklerini anlamak daha kolay olacaktır.

Burada dikkat çekilmesi gereken bir gerçek, Rusya'nın Batıya, en az Batının ona olduğu kadar muhtaç olduğudur. Hatta Rusya günümüzde, giderek Avrupa'ya daha çok muhtaçtır. En azından kendisini Batı (AB) ve Doğu (Çin) arasında sıkışmış hissetmektedir. Bu sadece ekonomik ilişkilerin gereği de değildir. Gerçi Rus Ekonomik performansı, ABD ve Çin'in altındadır. 3269 Milyar Dolar GSMH ile Rusya, Almanya'nın biraz altındadır ve bu Çin veya Euro Bölgesi GSMH'nın 1/4'üne birine, ABD GSMH'nın 1/5'ine karşılık gelmektedir. Yine hantal bürokrasisi ve teknolojik anlamda geri kalışı sanayiye yansımakta, Rusya ekonomisi daha ziyade enerji ve hammadde ihracatına bağımlı hale gelmektedir. Ama bunun ötesinde Rusya, her ne kadar (SSCB varisi olarak) BM Güvenlik Konseyinde Daimi üyesi, stratejik nükleer silahlara sahip, Atom Silahları ABD ölçeğine ulaşmış olsa da, günümüzde bunun bir "Büyük Güç" olmak için tek başına yeterli olmadığının bilincindedir.⁷⁰⁷ Bu da onu bölgesinde daha etkili olmaya ve saldırgan bir tutum izlemeye sevk etmektedir. Nitekim Gürcistan ve Ukrayna örnekleri bunu ortaya koymuştur.

Ancak Moskova'yı Avrupa'ya daha bağımlı hale getiren bir unsur, kendi iç dinamiklerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü tüm baskılara rağmen Rus toplumu ve muhalif çevreleri, büyük oranda Batı değerlerini benimsemiş ve tercihlerini ülkenin bu yöndeki dönüşümünden yana yapmışlardır. Bu durumda da Moskova bunu görmezden gelip sırtını tümüyle Batıya çevirmek imkanına sahip değildir. Rusya tümüyle Batıdan uzaklaşarak yoluna devam edemeyeceğinin de bilincindedir. Batı ise Moskova'daki gelişmeler karşısında daha hassas bir tutum sergilemek ve daha dikkatli olmak durumundadır.

⁷⁰⁷ Hans Henning Schröder, "Hat Die Putin Administration eine Strategie? Russische Innen und Aussenpolitik in der Ukraine Krise", (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/internationales/europa/russland/185403/analyse-hat-die-putin-administration-eine-strategie-russische-innen-und-aussenpolitik-in-der-ukraine-krise>, 20.09.2014.

Son dönemde Putin Rusya'sında etkin/aktif yurttaşlık anlayışının bastırılmak istenmesi, her tür rejim karşıtlığı ve eleştirisini, polisiye bir suç olarak değerlendiren yasal düzenlemeler, bunu daha da gerekli kılmıştır. Buna karşılık Rus sivil toplumu giderek daha fazla modernleşme yanlısı bir tutum ortaya koymakta, tercihini çok partili bir demokrasi, hukuk devleti, basın özgürlüğü ve daha az rüşvet ile adam kayırmadan yana yapmaktadır. Bu ise Rusya'da Devlet ve Toplum arasında artan uçurum ve kutuplaşmayı beraberinde getirmektedir. Devlet bu yöndeki tercihleri dikkate almak yerine bu düşünceleri yok saymakta, denetimi artırarak her tür muhalefeti bastırmaktan yana tavır otaya koymaktadır. Toplumsal anlamda etkin/aktif yurttaşlar Hükümet tarafından birer müzakere muhatabı olmak yerine, rejim düşmanı olarak algılanmaktadırlar.

Almanya ve AB, başından itibaren özellikle bu noktadan dolayı, Rusya'daki modernleşme hareketine destek vermektedir. Çünkü Rus sivil toplumunda var olan modernleşme iradesi doğrudan doğruya Avrupa istikrarı ve çıkarlarına hizmet etmektedir. Her şeyden önce modern, demokratik ve hukuk devleti prensiplerinde hareket eden bir ortağa duyulan ihtiyaç bunu gerektirmiştir.

İki taraf arasında toplumsal işbirliği oluşturulması ve bu şekilde Rusya'nın Avrupa'ya yakınlaşması düşüncesi özellikle etkisini artırmak isteyen Rus sivil toplumu tarafından destek görmektedir. *Kamuoyu İlişkileri Enstitüsü, Moskova Levada Enstitüsü ve Avrasya Mirası Vakfı* gibi, Rusya'nın önde gelen araştırma merkezleri, Rus kamuoyunun yoğun bir şekilde Avrupa ile bütünleşmekten yana olduğunu ortaya koymuşlardır. Söz konusu bu araştırmalar yalnızca bu yönde var olan iradeyi ortaya koymamaktadırlar. Bunun ötesinde, Almanya ve Polonya ile oluşturulacak işbirliğinin de Avrupa ile kurulacak ilişkiler için bir araç olarak görüldüğünü savunmaktadırlar. Yine söz konusu araştırma verileri, Almanya-Rusya (dolayısıyla Avrupa) ilişkilerinde söz sahibi ve daha etkin olmak isteyen Rus genç elitinin, Rus toplumunun (özellikle orta sınıfının) Batı ile daha yoğun bir işbirliğine gitmesinden yana olduğunu ortaya koymaktadır. Bu görüş, her şeyden Avrupa'nın tıkanmış Rusya politikası için önemli bir çıkış noktası olarak algılanmaktadır.⁷⁰⁸

⁷⁰⁸ Andreas Schockenhoff, age., s.4.

Bu nedenle Almanya, başta EU-Russia Civil Society Forum⁷⁰⁹ olmak üzere pek çok hükümet dışı örgüt ile işbirliğine giderek bu çabaya destek vermektedir. Almanya'nın üzerinde durduğu kavramlardan biri sivil toplumun gelişmesi, bu düşüncenin Avrupa'nın Rusya politikasının merkezinde yer alması gerektiğidir. Çünkü Rusya ile var olan ilişkiler ekonomik boyutunun dışında geliştirilmek isteniyor ve Rusya bu şekilde Avrupa politikasına dahil edilmek isteniyorsa, bu süreçte *Rus Sivil Toplumuna* özellikle rol düşmektedir. Bu gerçek de başta Almanya olmak üzere bu sürece destek veren aktörlerin, Rusya'nın, Avrupa Konseyi karşısındaki sorumluluklarını yerine getirmesi için daha fazla baskı yapmasına da sebep olmuştur.

Dönüşümün amacına ulaşması, Rusya'nı aktif yurttaşlardan oluşan bir topluma dönüşmesi demek olacaktır. Bu hedefe ulaşılması için, ülkenin statüko ve durgunluk yerine, değişim ve şeffaflık ilkelerini benimsemesi gerektiği de bir gerçektir. Ancak baskıcı yönetim giderek etkisini demografik yapıya yansıtmakta ve her geçen gün daha çok kimse ülke dışına çıkmaktadır. Bu ise beraberinde önemli bir insan kaynağı ve sermaye kaybını getirirken Rus ekonomisi giderek daha fazla enerji ve hammadde merkezli bir hala dönüşmektedir. Buna ek olarak var olan hantal bürokrasi ile artan orandaki rüşvet ise ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemekte, önemli oranda yabancı yatırımcı geri çekilmektedir.⁷¹⁰ Buna bağlı olarak da hammadde bağımlılığı Rusya'nın en önemli dış politik pazarlık araçlarına dönüşmektedir.

Rusya bu şekilde daha büyük bir dar boğaza girecek olursa bu etkisini uluslararası enerji piyasasında hissettirecektir. Rusya'nın tek başına, uluslararası ekonomi piyasasında rekabet edebilecek modern bir devlet olmayışı onu daha fazla Modernleşme Ortaklığı kapsamında işbirliğine gitmek durumunda bırakmaktadır. Her iki taraf da ekonomik ilişkilerin daha yoğun olarak gelişmesi ve bunun bir

⁷⁰⁹ Söz konusu Forum AB-Rusya İlişkilerinin geliştirilmesi ve bu bağlamda sivil toplumun dönüşümünü desteklemek amacıyla 2010 yılından itibaren faaliyette bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bakınız:

<http://eu-russia-csf.org/>

⁷¹⁰ 2013 yılında Rusya'da faaliyette bulunan 6500 Alman Firmasından 200'ü yatırımını geri çekmiş ve ülkeden ayrılmıştır. Buna sebep olarak da rüşvet, istikrarsız siyasi atmosfer ve artan bürokratik engeller gösterilmiştir.

Ayrıntı için bakınız; (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/wirtschaft/sanktionen-gegen-russland-erste-pleite-wegen-ukraine-a-982392.html>, 20.08.2014.

serbest ticaret bölgesine dönüşmesinden yanadır. Ancak bu da Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütü standartlarını ve sorumluluklarını yerine getirmesini gerektirmektedir. Nitekim AB Komisyonun, Rusya'yı, Gazprom'un Kartel kurallarına uymayışı, eski arabalara ilişkin geri dönüşüm ücretini ödemeyişi ve hayvan ithalatı konusunda standartları uymayışından dolayı uyarmak durumunda kalmış olması, bu durumun ciddiyetini ortaya koymaktadır.⁷¹¹

Bu nedenle iki taraf Modernleşme ortaklığı konusundaki farklı yaklaşımlarını da ortaya koymak zorundadırlar. Her ne kadar AB ve Rusya 2010 yılında ekonomi, siyaset, toplum ve hukuk konusunda bir işbirliği süreci başlatmış olsalar da, gelişmeler tarafların bunu farklı algıladığını göstermektedir. Rusya'da bu süreç daha ziyade ekonomik ve teknik modernleşme ve işbirliği anlamında okunmuştur. Bu hali ile de adeta modernleşme askeri ve endüstriyel yöntemlerin başat rol oynadığı bir süreç olarak değerlendirilmiştir. Oysa AB'nin modernleşme düşüncesinde, silahlanmanın yerini yaratıcılık, korkutma ve tehdidin yerini ise yatırım almaktadır. Bu hali ile de merkezinde eğitim, hukuk devleti, orta sınıf ve refahının artırılması düşüncesinin yer aldığı Modernleşme Ortaklığı ile “yumuşak bir güç-soft power” oluşturulması düşüncesi⁷¹² desteklenmektedir.

Yine tarafların AB ve Rusya arasında imzalanması ön görülen Ortaklık Antlaşması konusunda da fikir birliği içinde olmadıkları da bir gerçektir. Almanya ve AB üyesi ülkeler tüm alanları içeren geniş kapsamlı bir “Ortaklık Antlaşmasından” yana iken, Rusya daha ziyade kendi çıkarları ve önceliklerini içeren tamamlayıcı sözleşmelerden oluşan bir “Çerçeve Antlaşmasının” imzalanmasından yana olmuştur. Bu hali ile de Moskova Yönetimi, Rusya-Beyaz Rusya ve Kazakistan arasında bir Gümrük Birliğinin oluşturulmasını öngören Avrasya Ekonomi Komisyonunu da bu sürece ilave etmekten yana bir tutum ortaya koymaktadır. Başta Almanya olmak üzere AB üyesi ülkeler ise, WTO standartları ile uyuşmayan bu ülkelerin bu şekilde bu sürece dahil edilmesini kabul edilemez bulmaktadırlar.

⁷¹¹ Karel de Gucht, “*EU wirft Russland verstoss gegen WTO Verpflichtungen*”, (çevrimiçi) http://german.ruvr.ru/news/2014_03_23/EU-wirft-Russland-Versto-gegen-WTO-Verpflichtungen-vor-0269/, 20.08.2014.

⁷¹² Andreas Schockenhoff, age., s.5.

Özetle Modernleşme Ortaklığı, AB ile Rusya arası ilişkilerin niteliğini artırmayı hedeflemiştir. Vize kolaylığı, serbest ticaret bölgesinin oluşturulması ile de bu süreç adım adım geliştirilmek istenmiştir. Nitekim bu şekilde, Putin'in sözünü ettiği, “Wladiostok’tan Lizbona dek uzanacak olan bir Gümrük Birliği “ düşüncesine AB’nin de olumlu yaklaştığını söyleyebiliriz. Ancak bu tür bir vizyonun gerçekleşmesi her şeyden önce AB ve Rusya’nın doğrudan komşuluk politikası konusunda da ortak tutum içinde olmalarını gerektirmektedir. Bu komşuluk politikasının temel prensibini ise, tarafların komşularının egemenlik ve bütünlüğüne saygı oluşturmalıdır. Söz konusu bu komşuluk anlayışında hiçbir şekilde, ayrıcalık ve ayrıcalıklı bölgelere yer olmayacağı gibi, komşu bölgelerin demokratik, hukuk ve ekonomik varlıklarının korunması esas olacaktır.

Bu gerçek de iki taraf arasında Dış ve Güvenlik Politikası konularında daha tutarlı bir işbirliğinin kurulmasını gerektirmektedir. Pek çok bölgesel ve uluslararası sorunun her iki tarafın çıkarlarına zarar veriyor olması onları ortak hareket etmeye sevk etmektedir. Uyuşturucu ve terör ile mücadele, kitle imha silahlarının yayılması ile mücadele, Suriye de yaşanan çatışmalar, Kuzey Afrika ve Orta Doğu, Trandinyester meselesi ve Kafkaslarda donmuş gibi görünen çatışmalarda ortak hareket etmeyi öngörmektedir.

Yine küresel ve çok kutuplu bir dünya düzeninde Rusya, ABD ve Avrupa’nın tek tek ekonomik gücü ve etkinliği göreceli olarak etkisini kaybetmektedir. Bu da onların daha sıkı bir işbirliğine gitmesini zorunlu kılmaktadır. Ortak risk ve tehditlerin bu şekilde bertaraf edilebileceği gerçeği de bu işbirliğini daha da anlamlı kılmaktadır. Hatta bu yöndeki işbirliğinin güçlendirilmesi, “*AB-Rusya Dış Politika ve Güvenlik Konseyinin*” oluşturulması gerektiği düşüncesini de gündeme getirmiştir.⁷¹³ Bu ise Rusya’nın Avrupa Konseyi Şartı prensiplerine sadık kalması konusunda, AB’nin daha hassas davranmasını gerektirmektedir.

⁷¹³ Hans Henning Schröder, “*Hat die Putin Administration eine Strategie- Russische Innen und Aussenpolitik in der Ukraine Krise*”, (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/internationales/europa/russland/185403/analyse-hat-die-putin-administration-eine-strategie-russische-innen-und-aussenpolitik-in-der-ukraine-krise>, 22.08.2014.

Ortak bir geleceğin inşası, aynı zamanda karşılıklı ön yargı ve klişelerin ortadan kalkmasına bağlıdır. Bu da ne Batı karşıtı, ne de Rusya karşıtı düşüncenin varlığına izin vermemektedir. Yine dış politik baskı ve tehditlere de bu tür bir gelecek vizyonunda yer olamayacaktır. Bu ise Rus dış politikasının derin bir dönüşüme tabi tutulmasını gerektirmektedir. Çünkü Rus dış politikasında var olan statükocu yaklaşım, Avrupa geleceği için önemli bir tehdit olmaya devam etmektedir. Başta Gürcistan ve Ukrayna olmak üzere yakın tarihteki gelişmeler bunu göstermektedir. Bu nedenle Rusya dış politikasını inşa ederken güç kavramının, Nükleer Silahlar ve BM Güvenlik Konseyinde sahip olunan veto hakkının ötesinde bir şey olduğunun bilinci ile hareket etmek durumundadır. Çünkü günümüzde güç sahibi olmak dünyanın yeniden inşa edilmesinde görev almak, uluslararası çatışmaların aşılmasına uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde destek vermek, İnsan Hakları ve Demokrasinin güçlendirilmesi ile daha yakından alakalıdır. Aynı zamanda günümüzde güç sahibi olmak, küresel anlamda rekabet edebilmek ve de toplumsal desteğe sahip olmakla ölçülür olmuştur.

Oysa Rusya hala klasik anlamdaki güç peşinde koşan bir aktör olarak, AB için tam bir ortak olmaktan henüz çok uzaktır. Bu nedenle Almanya ve diğer AB üyesi ülkeler, Rusya'nın işbirliği ortaya koymadığı alanlarda Rusya olmadan pazarlık etmek durumunda kalmaktadır. Bu gerçek de AB dış ve güvenlik politikası şekillenirken, Rusya ile ne yapılmak istendiği, Rusya'dan ne beklendiği ve Rusya işbirliği ortaya koymadığında nasıl pazarlık edileceğini daha net olarak tespit etmeyi gerektirmektedir. Modernleşme Ortaklığı ise bu sürecin başarısında olumlu bir katkı sağlamak hedefindedir.

3.1.4.2. Modernleşme Ortaklığında Almanya'nın Rolü:

Bugün söz konusu Rusya politikası olunca Almanya ve Polonya başta olmak üzere birbirine yakın bir algı söz konusu olmaktadır. Çünkü bölgenin iki önemli aktörü olan Berlin ve Varşova'nın bu konuda fikir birliği ortaya koyması aslında tüm AB içinde daha etkili bir Rusya politikasının ortaya konması için de etkili olmaktadır.

Bu nedenle aslında bir AB girişimi olan ancak daha ziyade Almanya-Rusya ilişkileri ile şekillenen Modernleşme ortaklığı çok taraflı çıkarlara hizmet etmeyi

öngörmüştür. Bu maksatla daha 2008 yılı Haziran ayından itibaren Medvedev'in Batı ve ABD'nin desteğini aradığını, Berlin'in de bu konuda en önemli aracı olduğunu söyleyebiliriz.

Nitekim Medvedev'in “**Yeni bir Avrupa Güvenlik Düzeni**” oluşturulmasına ilişkin öneriyi Berlin de sunması bu süreçte Almanya'nın artan önemini ve kendisine duyulan güveni ortaya koymaktadır. Bu tartışma giderek AGİT'in reformu düşüncesine dönüşürken, Kasım 2009 tarihinde Rus Devlet Başkanı, “*Avrupa Güvenlik Sözleşmesi*” şeklinde yeni bir öneri getirmiştir. Söz konusu bu öneride, BM Şartının ve AGİT Paris Şartının uluslararası hukuka ilişkin temel prensiplerinin güçlendirilmesinin yanı sıra, kriz anlarında daha sıkı bir müzakere ortamının oluşturulması da ön görmüştür. Bu şekilde Avrupa da daha etkin bir güvenlik işbirliğinin oluşturulması ve bunun uygulamaya konması hedeflenmiştir.⁷¹⁴ Ancak burada asıl olan, Rusya'nın giderek Avrupa politikasında daha etkili bir rol üstlenmek istediğini açıklamış olmasıdır.

Bu yöndeki girişimler kendisini olumlu olarak, ABD Başkanı Barak Obama ve Rusya Devlet Başkanı Medvedev arasında gerçekleşen ilk zirve toplantısında göstermiştir. Zirve sonrasında ABD, Rusya ile ikili ilişkilerini yapıcı ve inşacı bir yaklaşım içinde yeniden düzenlemek arzusu içinde olduğunu ortaya koymuştur.⁷¹⁵ Bu ise ABD'nin Rusya'nın Avrupa ile bütünleşmesi politikasına bir şekilde destek verdiği şeklinde değerlendirilebilir. Yine Nisan 2009 da Londra'da gerçekleştirilen G-20 Zirvesinde uluslararası finans krizinin aşılmasına yönelik ileri sürülen önerilerin yanı sıra, Nükleer Silahlanma ve silahlanmanın kontrol edilmesine ilişkin bir gündem de ortaya konmuştur. Bunu ise 2009 yılı yazında Moskova'nın START-1 Antlaşmasının devamını niteliğinde olan bir antlaşma taslağını önermesi izlemiştir. Her ne kadar bu yönde ciddi bir çaba ortaya konmuş ise de, antlaşmanın yürürlüğünün son bulduğu 2009 yılı sonu öncesinde bu yönde yeni antlaşma oluşturulamamıştır. Başta Füze Savuma Sistemi olmak üzere, tarafların içine

⁷¹⁴ Franz Thönnies, “*Modernisierungspartnerschaft mit Russland-Gemeinsame Sicherheit in Europa durch stärkere Kooperation und Verflechtung*”, (çevrimiçi) <http://www.spdfraktion.de/themen/reden/modernisierungspartnerschaft-mit-russland-gemeinsame-sicherheit-europa-durch-st%C3%A4rkere-k>, 25.08.2014.

⁷¹⁵ Franz Thönnies, age.

düşükleri fikir ayrılıkları, Mayıs 2010 da gerçekleştirilmesi ön görülen silahların yayılmasını önleme anlaşmasına ilişkin inceleme konferansına da gölge düşürmüştür. Buna rağmen tarafların bu yönde ortaya koydukları irade önemli bir adım olmuş ve ifade edildiği gibi Moskova, Batı ile müzakere etmeye başlayan bir aktör konumuna yükselmiştir. Bunun ötesinde ise oluşan bu yapı, Moskova ve Berlin işbirliği ve de bu şekilde Rusya-AB ilişkileri için önemli bir kapının aralandığını ortaya koymuştur. Bu şekilde Almanya'nın desteği ile AB-Rusya yakınlaşması gerçekleşirken, Brüksel Moskova ile işbirliğinde dört önemli alana dikkat çekmiştir.

Bunlar; Ekonomi, Dış Güvenlik, Hukuk ve İç Güvenlik, Bilim, Eğitim ve Kültürel faaliyetlerin geliştirilmesidir. Buna rağmen 2008 yılında işbirliği hedeflen bu alanlarda tam olarak ortaklık oluşturulmadığı gibi bu yönde de bir antlaşma gerçekleştirilememiştir.

İfade edildiği gibi Almanya bu yönde özel bir destek ve çaba ortaya koymuştur. Nitekim Medvedev'in 2008 yılı başında hukuk devletinin güçlendirilmesi, idari reform, ekonomik gelişmenin teşviki ve bunu tamamlayan eğitim-bilimsel reform yönündeki açıklamasından kısa bir süre sonra Alman Dışişleri Bakanı Frank Walter Steinmeier'in buna cevabı, "Modernleşme Ortaklığı" oluşturulması olmuştur. Burada dikkat çekici olan, Almanya'nın bunun gerçekleştirilmesi için bir koşul ortaya koyduğudur. O da, Rusya'nın ekonomik, sosyal ve politik performansını azami ölçüde geliştirmesi olmuştur. Çünkü Almanya Rusya'yı en iyi analiz edebilen ve onun Avrupa değerlerine ancak bu şekilde yaklaşıp benimseyebileceği bilincinde olan bir aktördür.

Buna bağlı olarak da Almanya'nın desteği ile farklı alanlarda bir takım iyileştirmeler öngörülmüştür. Bu gelişme sonrasında Medvedev, 2009 yılı Nisan'ında tüm dünyayı kapsayan ve enerji verimliliğini ön gören bir "Enerji Şartının " oluşturulması önerisini getirmiştir. Elbette bu tür bir girişimin daha çok Moskova çıkarına hizmet edeceği de ortadır. Nitekim söz konusu enerji şartı önceki Rus Hükümetlerinin reddettiği ve ABD ile AB inisiyatifi ile oluşturulan Avrupa Enerji Şartına bir alternatif olarak görüldüğü gerçeği bunu ortaya koymaktadır.

Yine özellikle iç politikada önemli ilerlemeler ortaya konulabilmiştir. Bu yönde Medvedev girişimi ile ceza kanununda medya kanunu ve ajanlık konusunda gerçekleştirilen değişiklik öne çıkan reformlar olmuştur. Yine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 14. Ek Protokolünün DUMA ve Devlet Başkanı tarafından 15.01.2010 tarihinde onaylanması bu yöndeki önemli gelişmelerden biri olmuştur.

Rusya'nın bu yöndeki girişime bir diğer örnek ise, Rusya'da Başkana yakın hareket eden, Modern Gelişmeler Enstitüsü-İNSOR tarafından gerçekleştirilen, *"21.yüzyılda Rusya-Bir gelecek vizyonu"* başlıklı araştırma olmuştur. Almanya adına Friedrich Ebert Vakfının⁷¹⁶ da destek verdiği bu çalışmanın bir benzeri de aynı vakıf tarafından Berlin'de gerçekleştirilmiştir. Almanya'nın yoğun olarak destek verdiği bu iki çalışma Rusya'da ciddi bir iç politik tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Çünkü Enstitü Müdürü İgor Jürgens başkanlığında yürütülen bu çalışmada politika, ekonomi ve toplumda temel bir reformun oluşması için gerekli çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Buna bağlı olarak da gerçek anlamda siyasette rekabet ve muhalefet anlayışı, seçim sisteminde reform, valilerin doğrudan seçimleri, ekonominin bürokrasiden arındırılması ve güvenlik organlarının yeniden yapılanması ile adem-i merkeziyetçi bir hale sokulması gibi önemli konular gündeme getirilmiştir. Yine Almanya'nın destek verdiği bu çalışma dış politik anlamda daha şeffaf bir dış politikanın inşasını öngörürken, aynı zamanda Rusya'nın NATO ve AB ile ilişkileri hatta üyeliği dahi tartışma konusu olmuştur.⁷¹⁷

Viktor Yanukoviç'in Ukrayna Devlet Başkanlığına seçilmesi de AB-Rusya-Ukrayna diyalogu için ve bölge güvenliği ile istikrarı için bir umut olmuştur. Çünkü bu şekilde Ukrayna Doğalgaz transfer ağının modernleştirilmesi için üçlü bir konsorsiyum sağlanması amaçlanmıştır. Bunun gerçekleşmesi ve amacına ulaşması durumunda ise bunun Avrupa istikrarı ve bölge ülkeleri arasında kalıcı bir işbirliğine hizmet edeceği öngörülmüştür. Ancak gelişmeler bize bu yöndeki iradenin ulusal çıkarlar ve güç merkezli politikaların gölgesinde kaldığını göstermiştir. Bölge

⁷¹⁶ Friedrich Ebert Vakfının Alman Sosyal Demokrat Parti (SPD) yakın olan bir vakıftır. Bu gerçek de bize insan hakları, demokrasi ve evrensel değerler konusunda hassas olan sosyal inşacı fikirlerin daha bu dönemde bir ölçüde resmi politikada taraf bulmaya ve yer almaya başladığını göstermektedir.

⁷¹⁷ İgor Jurgens, Ewgenij Gontmacher, *"Russland im 21. Jahrhundert-Eine Vision für die Zukunft"*, (çevrimiçi) http://library.fes.de/pdf-files/ipg/ipg-2010-2/09_a_jurgens_d.pdf, 15.08.2014.

modernleşme ortaklığı çerçevesinde istikrara kavuşmaktan ziyade AB ve Rusya arası rekabet arasında sıkışmıştır.

Gelişmeler bize Rusya'nın iç politik reformlarının ve güvenilir bir işbirliğinin oluşmasının Almanya'nın çıkarına hizmet ettiğini ortaya koymaktadır. Almanya'nın başta ekonomik ve finansal krizlerin aşılması olmak üzere pek çok uluslararası sorunda Rusya ile işbirliğine duyduğu ihtiyaç bunu daha da öne çıkartmaktadır. Uluslararası finans piyasasının G-20 müzakereleri çerçevesinde ön görüldüğü şekli ile düzenlenmesi gerekliliği en az Rus iç politikasının istikrara kavuşturulması gerekliliği kadar bu yönde önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle Almanya başından itibaren Rusya'nın modernleşmesi sürecine tam destek vermiştir. Bu sadece ikili ilişkiler için değil Almanya'nın Avrupa politikası için de önem arz etmektedir. Zira Rusya ile geliştirilecek ve başarı ile sonuçlanacak, Modernleşme Ortaklığı aynı zamanda AB kapsamında bir "Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının" da ne kadar gerçekleştirilebilir olacağının ölçütü olarak değerlendirilmiştir.⁷¹⁸

Bu bağlamda özel bir çaba sarf eden Almanya özellikle dönemin SPD Federal Fraksiyonu, Modernleşme Ortaklığı kapsamında pek çok teşvik alanı ortaya koymuştur. Bunlar AB, NATO ve AGİT inisiyatifleri çerçevesinde Rus Devlet Başkanının önerdiği, Avrupa Güvenlik Şartının, Avrupa Enerji Şartının ve AGİT reformlarını gerçekleştirilmesi, NATO-Rusya Konseyinin daha etkin çalışmasını teşvik etmek, START-1 Antlaşmasını tamamlayan antlaşmanın imzalanması, füze savunma sisteminin geliştirilmesinde işbirliğine gidilmesi, bu sistemlerin küresel düzlemde sınırlandırılması, askeri alanda çeşitli güven artırıcı önlemlerin alınması, ekonomik işbirliğinin artırılması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Ek Protokolünün kabul edilerek Rusya da idam cezasının kaldırılmasını sağlamak, şeklinde özetlenebilir. Ancak Almanya burada her ne kadar sosyal inşacı bir yaklaşım ortaya koysa da bu yöndeki politikaların başta ekonomik kaygı ve ortaklığın etkisi ile gölgede kaldığı da bir gerçektir. Bu hali ile de Almanya işbirliği içinde olduğu ortağını ürkütmeden onun bu süreci zamana yayması ve bu uzun süreç

⁷¹⁸ Eberhard Schneider, "Die Europäische Union und Rußland im 21. Jahrhundert- Interessen beider Seiten", (çevrimiçi) http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/arbeitspapiere/EU_RF_ks.pdf, 16.08.2014.

içinde ortak değerleri benimsemesini beklemeyi tercih etmiştir. Oysa bu uzun süreçte güç merkezli politikalar tekrar yükselişe geçerken sosyal inşacı yaklaşımlar daha ziyade bu yönde izlenen politikalara meşruiyet katmakla sınırlı kalmışlardır.

3.1.4. Rusya'nın Enerji Politikası:

AB üyesi 28 ülke, günümüzde dünyanın en büyük enerji ithalatçısı durumundadır ve Rusya bu ülkelerin en büyük doğalgaz, petrol, uranyum ve kömür tedarikçisidir. Aynı zamanda da AB'ye elektrik ihracatı gerçekleştiren üçüncü ülke konumundadır. Buna karşılık AB, Rusya'nın en büyük ticaret ortağıdır. Rus dış ticaretinin yarısından fazlası, Rus ithalatının %45'i ve ihracatının %55'i (toplam petrol ihracatının %88'i, toplam gaz ihracatının %70'i ve kömür ihracatının yarısı) AB'ye gerçekleşmektedir. Yine Rusya'da gerçekleşen yabancı yatırımların %75'i AB üyesi ülke yatırımcıları tarafından gerçekleştirilmektedir. Buna rağmen Avrupa-Rusya arası enerji ortaklığı ve işbirliği son dönemde önemli bir dönüşüm ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu her şeyden önce Avrupa gaz piyasasında yeni arayışlara ve önemli değişiklikleri beraberinde getirmektedir. Ancak etkisini sadece ekonomik düzlemde değil politik düzlemde de hissettirecek gelişmelere ebelik etmektedir.

3.1.4.1. Rusya'nın Enerji Politikası ve AB'nin Enerji Güvenliği:

2011 yılı verilerine göre, AB'nin toplam gaz tedarikine bağlı bağımlılığında ciddi bir artış olmuş ve de Rusya'dan gerçekleşen toplam doğal gaz ithalatı %63'lük bir orana yükselmiştir. Özellikle 2006 yılı sonrasında Avrupa için gaz tedarikinin garantisi önemle tartışılan bir meseleye dönüşmüştür ki, Ukrayna-Rusya ve Beyaz Rusya-Rusya arasında söz konusu dönemde yaşanan Gaz ve Petrol Krizleri bunun temel nedeni olmuştur. Bu gelişmeye bağlı olarak Hükümet ve Devlet Başkanlarının katılımı ile 8-9.03.2007 tarihlerinde gerçekleştirilen AB Zirvesinde, bütünleşmiş bir iklim ve enerji politikasına ek olarak, enerji tedarikinin geleceği konusu da tartışmaya açılmıştır. Bu bağlamda da bir Enerji Aksiyon Planı ortaya atılmış ve hedefi, enerji tüketiminin düşürülmesi, fosil yerine yenilenebilir enerji kullanımını

teşvik eden ve var olan gaz ithalatında değişiklik öngören, “20-20-20 Stratejisi” oluşturulmuştur.⁷¹⁹

Özellikle ABD’de Şeyl Gazı (devrimi) ve bu şekilde artan doğal gaz arzı, bu stratejinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Şeyl Gazı kullanımının artışı ve buna bağlı olarak ABD’de düşen gaz fiyatı karşısında AB’nin rekabet edebilme gücü bu şekilde giderek AB’nin toplam enerji politikasında artan bir önem arz etmeye başlamıştır. Nitekim ABD’de gerçekleşen Şeyl Gazı devriminin ekolojik ve jeopolitik anlamda, Avrupa üzerinde derin yansımaları olduğu son dönemde üzerinde tartışan bir konu olmuştur. ABD’nin enerji ihtiyacı garanti altına alınabiliyor iken, aynı zamanda ABD giderek daha etkin bir enerji ihracatçısına dönüşmektedir. Bu bağlamda ABD’nin 2015/2017 yıllarından itibaren Net Gaz ihracatçısı konumuna dönüşmesi beklenmektedir. Hatta Şeyl Gazı Devrimi ve Kuzey Amerika’daki rezervleri sayesinde ABD, uzun vadeli olarak enerji konusunda kendi kendisine yeterli bir aktöre dönüşmesi ve AB karşısında önemli bir enerji rakibine dönüşeceği beklenmektedir. Bu gerçek da başta Rusya olmak üzere önemli enerji tedarikçisi ülkeler ile başta Almanya olmak üzere önemli enerji ithalatçısı/tüketici ülkeleri yeni bir enerji politikası ve uygun strateji geliştirmek durumunda bırakmaktadır. En azından var olan ilişkiler yeniden gözden geçirilmek durumundadır.

Nitekim AB’nin giderek enerji ithalatı konusunda daha fazla bağımlı olması beklenen bir gerçektir. AB, 1994 yılında enerji ihtiyacının %43.2’lik kısmını dışarıdan karşılariken günümüzde toplam enerji ihtiyacını %55’ini dışarıdan karşılamak durumunda kalmıştır. Bu ise doğalgaz ihtiyacının %64 ile petrol ihtiyacının %84’lük kısmını dışarıdan ithal etmesi anlamına gelmektedir. AB, 2011 yılında gerçekleştirdiği fosil enerji ithalatı için 410 milyar Euro ödemek durumunda kalmış ve bunun 2035 yılına dek 490 Milyar Euro’ya ulaşması beklenmektedir. Bu şekilde artan enerji bağımlılığı bir tarafta AB’nin rekabet gücüne zarar verirken, öte taraftan ise onun enerji tedarikinin garantisini zorlamaktadır. Asıl olan ise AB’nin bu şekilde Rusya’nın enerjiyi dış politik baskı aracı olarak kullanan tehditleri ile daha fazla karşı karşıya kalmasıdır. Bu hali ile de enerji politikası AB’nin ve elbette

719

Ayrıntı

için

bakınız;

(çevrimiçi)

http://ec.europa.eu/regional_policy/what/europe2020/index_de.cfm, 01.10.2014.

Almanya'nın hareket kabiliyetini sınırlayabilecek iki taraflı bir madalyona dönüşmüştür, diyebiliriz.

Rusya'da enerji sektörü, Kremlin Yönetimi için yalnızca ekonomik bir meta olmayıp, bir tarafta hem iç ekonomik istikrar aracıdır. Hem de Dış Politika ve Güvenlik/Savunma Politikasının en önemli silahı haline dönüşmüştür. Bu yüzden ulusal enerji politikası ve buna bağlı olarak geliştirilen **“Boru Hatları Diplomasisi”** yalnızca işletmelerin çıkar ve stratejilerini savunmamaktadır. Asıl misyonu, Hükümetin Dış-Güvenlik ve Savunma Politikasına ilişkin belgelerinin de ortaya koyduğu üzere, Rusya'nın yeniden şahlanması ve Kremlin'in **“Büyük Güç Politikasına”** hizmet etmektir.⁷²⁰

3.1.4.2. Avrupa Doğalgaz Piyasasında Yaşanan Dönüşüm Süreci:

AB üyesi ülkelerde 2008 sonrasında yaşanan ekonomik daralma ve ABD'deki Şeyl Gazı arzına bağlı olarak son yıllarda Küresel bir gaz arzı artışı yaşanmıştır. Bu aynı zamanda Rusya'nın Petrol Sözleşmelerine koyduğu “Take or Pay” prensibinden geri adım atması ile de yakından alakalı olmuştur. Rusya'nın bu prensipte geri atması suretiyle müşteriler talep ettikleri enerji miktarının dışında, anlaşma gereği almak zorunda oldukları payları almaktan, azat edilmişlerdir.⁷²¹ Ancak bu gelişmeler hem Rusya'nın o güne dek üstünlük sahibi olduğu strateji ve piyasa fiyatının belirlenmesi konusundaki konumunun sorgulanmasına, hem de AB ve Rusya arası enerji ortaklığının gelecekte ne kadar gerçekleştirilebilir olduğunun, tartışılmasına da sebep olmuştur.

Avrupa Gaz Piyasasında son yıllarda ciddi bir dönüşüm söz konusudur. Bu dönüşümün temel sebebi ise Likit Gaz (LNG) Depolarının inşa edilmesi ve bunların doğal gaz piyasasında her geçen gün daha fazla yer alarak küresel ihtiyaçlara anında cevap verebilmesidir. Yine ABD başta olmak üzere, Kanada, Avusturalya ve diğer ülkelerde, başta Şeyl Gazı olmak üzere, alternatif enerji kaynaklarının ortaya çıkmıştır. Bu süreç gelecekte etkisini enerji piyasalarında daha fazla hissettirecektir

⁷²⁰ Frank Umbach, “Russlands Erdgas Politik und die Energie Sicherheit”, **Politische Studien/453**, 65.Jahrgang, Januar- Februar 2014, München, Hans Seidel Stiftung, s.18.

⁷²¹ Frank Umbach, age., s.19.

ve özellikle Kanada, Avusturalya ve de Katar'dan tankerler ile transfer edilecek olan Likit Doğal Gaz, bu depolarda biriktirilmek suretiyle bugüne dek oluşmuş olan dengeyi sarsabilecektir.⁷²²

2008 yılı sonrasında yaşanan kriz ve ekonomik daralmaya bağlı olarak, ekonomik büyüme ciddi bir gerileme yaşarken, buna bağlı olarak Avrupa gaz piyasası da bir dönüşüme girmiştir. Bu şekilde de Avrupa ülkeleri birer satıcı olmak yerine alıcıya dönüşmüşlerdir. Yaşanan ekonomik kriz ve “*Yenilenebilir Enerjinin*” kullanımının teşvik edilmesi ile beraber Rusya ve Norveç'ten boru hatları ile Avrupa'ya transfer edilen doğalgaz fiyatının %40 altında olan Likit Doğal Gaz talebinde dahi önemli bir düşüş yaşanmıştır. Aynı şekilde doğalgaz fiyatları Avrupa'da petrol fiyatlarından bağımsız olarak belirlenmeye başlamış ve bu şekilde piyasanın güçlü alıcı ve tedarikçileri arasındaki sözleşmeleri de, tartışmaya açmıştır. Buna bağlı olarak özellikle 2012 yılına dek Avrupa enerji piyasasında LNG payı giderek yükselmiş ve de Boru Hattı Gazına alternatif oluşturmaya başlamıştır. Günümüzde Avrupa enerji ithalatında LNG %20'lik bir paya sahip toplam gaz ihtiyacının %15'lik kısmı bu şekilde tedarik edilmektedir. Aynı şekilde 2011 yılına baktığımızda yapılan 25 yıllık uzun vadeli enerji sözleşmelerinin yalnızca %56'sının petrol fiyatlarına endeksli olduğunu görmekteyiz. Buna karşılık ise spot enerji arzında ciddi bir artış yaşanmış ve de bu pay 2009 yılında %27 iken 2010 yılında %37 nihayetinde 2011 yılında ise %40'a yükselmiştir.⁷²³

Uluslararası Enerji Ajansına (İEA) göre, gelecekte AB enerji talebinde beklenen dışında bir artış olmayacağı gibi bu talebin orta vadede düşeceği beklenmektedir. Bu şekilde de IEA verilerine göre 2010 yılında yaşanan enerji talebindeki artış ancak 2020 yılında benzer sayıya ulaşabilecektir. Ancak buna rağmen Avrupa'da ciddi bir gaz talebi düşüşü beklemek da tümünden hatalı olacaktır. Her şeyden önce Avrupa Sanayi için vazgeçilmez olan Enerji Santrallerinin büyük bir kısmının gaz ile ısıtılıyor ve bu şekilde kömüre alternatif olması bu ihtiyacın kısa vadede düşmeyeceğini ortaya koymaktadır. Nitekim Avrupa da etkin olarak tartışılan “*Çevre ve İklim Politikaları*” da bunu gerektirmektedir. Çünkü kömür ile karşılaştırıldığında

⁷²² Frank Umbach, age., s.19.

⁷²³ Frank Umbach, age., s.19.

doğal gazın CO2 salımı çok daha düşüktür ve doğal gaz çevre ile daha uyumlu bir enerji kaynağı konumundadır. Ancak buna rağmen gaz ile ısıtılan enerji santralleri kömür ile ısıtılan enerji santralleri ile tam olarak rekabet edememektedirler. Bunun büyük oranda sebebi ise, ABD’de Şeyl Gazı arzına bağlı olarak Avrupa’ya ihraç edilen ucuz kömür karşısında, hala Rusya’nın gaz fiyatını petrole endeksli olarak belirleme politikasında ısrar etmesidir. Bu nedenle İklim Politikalarına rağmen, AB doğalgaz tüketimi 2012 yılında %7 oranında düşüş gösterirken buna karşılık kömür tüketiminde %4 lük artış yaşanmıştır. Hatta Enerji Santrallerinde doğalgaz kullanımının 2012 yılında 2011 yılına oranla %20 düştüğü buna karşılık kömür tüketiminin ise %10 arttığı tespit edilmiştir. Özetle 2012 yılında Avrupa doğalgaz tüketiminin artmak yerine düşüş gösterdiği tek coğrafya olmuştur.⁷²⁴

Bu nedenle kömürle yeniden rekabet edebilmesi için doğal gaz fiyatlarının her şeyden önce düşmesi gerekmiştir. Oysa günümüzde kömürün ötesinde doğalgazı tüketimi ve talebini etkileyen bir unsur da Solar Enerjinin İklim Politikası çerçevesinde daha fazla teşvik ediliyor olmasıdır. Hatta 2035 yılına gelindiğinde, AB üyesi ülkelerin büyük bir kısmının elektrik üretiminin Solar Enerji ile karşılanması ve doğalgazın ekolojik ve teknik nedenlerin elektriğin depolanmasına izin vermemesi durumunda giderek yedek bir enerji kaynağı olarak kullanılması beklenmektedir. Buna rağmen ulaşım sektörünün artan petrol fiyatları karşısında giderek doğalgazı tercih etmesi durumunda 2020 yılına gelindiğinde Avrupa gaz tüketiminde artış olması beklenmektedir. Özetle tüm gelişmelere, iklim politikası ve alternatif (yenilenebilir) enerji kaynaklarına rağmen doğalgaz hala Avrupa enerji piyasasında yerini korumaya devam etmektedir.

Bu nedenle Avrupa enerji/gaz piyasasının karşı karşıya kaldığı bu dönüşüm, AB’nin etkin enerji politikasının da bir sonucudur. Bu enerji politikası bir tarafta enerji tedarikinin garantisi sağlamayı hedeflemiştir. Öte tarafta ise tedarik yolları değişikliği (LNG Depoları kurulması ve alternatif hatlar –Güney Gaz Koridoru projesi vasıtası ile Hazar gazının doğrudan ithal edilmesi), üye ülkeler arasında gaz

⁷²⁴ Frank Umbach, age., s.19.

interkonektörlerinin inşası ve de III. Enerji Paketinin liberalleştirilmesi vasıtası ile Avrupa'nın doğal gaz bağımlılığını asgari düzeye indirmeyi hedeflemiştir.

3.1.4.3. AB-Rusya Doğalgaz Ortaklığı:

2010 yılında AB üyesi 13 ülkenin toplam doğal gaz tüketimlerinin %80'i ile ve 17 ülkenin ise doğal gaz ithalatlarının %80'i ile Rusya'ya bağımlı oldukları tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak Rusya 2020 yılına doğalgaz ihracat potansiyelini 250 milyar metreküp ve 2030 yılına dek 300 milyar metreküp artırmak kararı almıştır. Bu anlamda Nord Stream Boru Hattı (50 milyar metreküp) ve South Stream Boru Hattı (63 milyar metreküp) merkezi bir rol oynamaktadır. Ancak Rusya'nın Avrupa ile yaptığı sözleşmeler onun yılda yalnızca 158 milyar metreküp gaz ihraç etmesine imkan sağlamaktadır ve Ukrayna ile gerçekleştirdiği sözleşme gereği 2019 yılına kadar, Avrupa'ya gönderdiği bu doğalgazın 110 milyar metreküplük kısmını Ukrayna üzerinden geçirmek yükümlülüğündedir. Ancak buna rağmen 2008 yılının sonrasında Rusya'nın Avrupa'ya gerçekleştirdiği doğalgaz akışında düşme yaşanmış 2008 yılında bu rakam 150 milyar m³ iken 2012 yılında bu rakam 130 milyar m³e düşmüştür. Bunun ardında yatan nedenlerden biri Norveç rekabetidir ve Norveç 2012 yılında Avrupa'nın en büyük gaz tedarikçisi olarak ilk defa Rusya'yı geride bırakmıştır.⁷²⁵

Buna bağlı olarak, Avrupa Gaz Piyasasının liberalleşmesini ve bu şekilde Monopolleşme karşıtı bir takım önlemler getirmeyi ön gören AB'nin III. Enerji Paketi giderek daha fazla stratejik önem kazanmaktadır. Çünkü şeffaflık öngören ve bunu sıkı tedbirler ile sağlayan ve gaz alt yapısına ulaşmayı kolaylaştıran açık bir enerji piyasasının oluşturulması gelecekte enerji tedarikinin garantisi için önemli bir güvence sağlayacaktır. Bu hem Avrupa'nın ekonomik büyümesine hem de rekabet edebilme yeteneğine olumlu katkı sağlayacaktır.

Bu şekilde Avrupa'nın enerji konusundaki rekabet edebilirliğini artırmak çabasının ardında saklı olan asıl neden, Rusya'nın bunu bir baskı aracı olarak kullanmasını engellemek ve Gazprom'un Avrupa enerji piyasasındaki rolünü kısıtlamaktır. Bu

⁷²⁵ “Europa Gas Markt im Wandel”, (çevrimiçi) <http://www.worldreview.info/de/content/europa-gas-markt-im-wandel>, 26.09.2014.

nedenle III. Enerji Paketi içinde yer alan prensipler, yalnızca AB üyesi ülkeler tarafından değil, aynı zamanda Avrupa Enerji Komitesi (European Energy Community-EEC) tarafından da uygulanmaktadır. Örneğin bu maksatla Ukrayna ve Moldova'nın III. Enerji Paketini en geç 2015 yılına dek onamaları beklenmektedir. Hatta yakın gelecekte Rusya'nın tüm engelleme çabalarına rağmen Ermenistan ve Azerbaycan'ın da Avrupa Enerji Komitesine üye olması ön görülmektedir. Bu da Moskova'nın bu üyeliği mümkün olduğunca engellemek ve yeni bir çatışma konusu yaratmasına ebelik edebilecektir.

Rusya, AB'nin liberalleşme çabasına destek vermemektedir. Çünkü bu gelişmenin bu güne dek gerçekleştirdiği Enerji ihracatı ve izlediği *“Boru Hattı Diplomasisinin”* kendisine sağladığı geleneksel pazar üstünlüğü, yatırım stratejileri ve bölgeye tesir etme gücünü kırabileceğinin bilincindedir. Rusya kendi kontrollünde tuttuğu boru hatları ve gaz depoları vasıtası ile belli bir üstünlük sahibidir. Bunu AB'ye karşı politikalarında önemli bir araç olarak kullanmaktadır. Bu nedenle de hiçbir şekilde AB hukuk düzenlemelerinin Rus enerji politikası ve alt yatırımlarına tesir edemeyeceğini net bir şekilde beyan etmiştir.

Buna karşılık Kremlin Yönetiminin, başta Nord Stream ve South Stream olmak üzere, bir takım projeler için istisnai düzenlemeler de talep ettiğini görmekteyiz. Bu nedenle Vladimir Putin sık sık Rus Boru Hatlarının Avrupa dahili hatlarından tümüyle farklı olduklarını ve onlar için aynı kuralların işlemeyeceğini ifade etmektedir. Bu şekilde de Rus yatırımlarının Avrupa ülkelerinde durdurulması ya da bunlara el konulmasını katı bir şekilde eleştirmektedir.⁷²⁶

Rusya'nın gazı adeta bir politik baskı ve tesir etme aracı olarak gören tutumuna karşılık⁷²⁷ Avrupa Komisyonunun 2012 yılında, Gazprom İşletme faaliyetlerine ilişkin 15 ay süren bir inceleme başlattığını görmekteyiz. Burada maksat Gazprom'un rekabet koşulları ile çatışan uygulama ve işlemleri olup olmadığını tespit etmektir. Şayet varsa da bunların rekabet kurallarının kötüye kullanılması

⁷²⁶ Burada aklımıza hemen Alman-Rus İşbirliği projesi olan Nord Stream karşısında başta Polonya olmak üzere Baltık ve Doğu Avrupa ülkelerinin tepkisi ve engelleme çabası gelmelidir.

⁷²⁷ Özellikle Ukrayna Krizi ve Kırım'ın ilhakına ilişkin olarak AB'nin devreye soktuğu önlemler paketine, Putin Rusya'sının tepkisi ve cevabı, Nordstream Boru Hattını durdurma kararı olmuştur. Ayrıntı için bakınız;

vasıtası ile Avrupa enerji piyasasına nasıl zarar verdiğini ortaya koymak olmuştur. Özellikle Gazprom Antlaşmalarının yeterince şeffaf olmayışı ve de Rusya'nın liberalleşmiş Avrupa enerji ve gaz piyasasına karşı olan tutumu Brüksel'i bu yönde hareket etmek durumunda bırakmıştır. Söz konusu incelemenin başlamasına bir hafta müteakip Rusya, yabancı ülkelerde faaliyette bulunan Rus İşletmelerin korunması suretiyle Rus Federasyonun çıkarlarının savunulmasına ilişkin yeni kurallar getiren bir düzenleme getirmiştir. Burada maksat, Rusya'nın stratejik birer araç olarak gördüğü bu işletmeleri yurtdışında korumaktır. Bu şekilde bu işletmeler vasıtası ile sahip olduğu tesir etme gücünü korumak istemektedir. Aynı şekilde Rusya söz konusu bu düzenleme ile 2008 tarihli "*Stratejik İşletmeler Yasası*"⁷²⁸ ile uyumlu olarak, bu işletmelerin yurt dışı faaliyetlerini kontrol etme mekanizmasını da güçlendirmektedir. Açıkçası Rusya'nın bu ve benzeri tepkileri AB'nin Gazprom'un bir takım sırları olduğuna yönelik şüphesini haklı çıkartmış ve Brüksel bu nedenle söz konusu bu girişimi başlatmıştır. Kartel Yasasının farklı okunmasına ilişkin olarak AB ve Gazprom arasındaki oluşan bu tartışma açıkçası AB-Rusya enerji işbirliğine önemli bir gölge düşürmüştür. Aynı zamanda da Gazprom'un AB-Rusya Enerji Ortaklığında ne denli önemli bir rol oynadığını ve bunun gelecekte bu ilişkilere tesir edebileceğini ortaya koymuştur. Ancak buna ek olarak AB'nin iç pazarında faaliyette bulunan kendi işletmelerini kontrol etmenin ötesinde, yabancı işletmeleri de kapsayan kural ve çerçeve koşulları getirip getiremeyeceğini, bu konuda ne kadar yetkin olduğu tartışmasını da beraberinde getirmiştir.

Rusya günümüzde hala dünyanın en büyük doğalgaz rezervlerine, 75 milyar varil petrol ile de en büyük petrol rezervlerinden birine sahiptir. Ancak 2010 yılından beri Rusya, ABD gelen yoğun bir rekabet ile karşı karşıyadır ABD doğalgaz üretimi 2012

⁷²⁸ Söz konusu bu yasal düzenleme ile Putin, stratejik ekonomik alanlar üzerinde yeniden bir devlet kontrolü getirmek imkanına sahip olmuştur. Söz konusu işletmelerin Boris Yeltsin döneminde özelleştirilmiş olması ile devlet kontrolü ortadan kalmıştır. Oysa bu yasal düzenleme ile Putin hem Rus firmalarını denetlemek imkanına sahip olmuş hem de stratejik alanların (Silahlanma Sanayi, Atom enerjisi, Yer Altı Kaynakları, Hava ve Uzay Endüstrisi) yabancı firma ve yatırımcılara kapalı tutulmasını sağlamıştır. Ayrıntı için Bakınız; "*Einschrückung Ausländischer Investitionen in Russland*", (çevrimiçi)

<http://www.s-ge.com/en/sites/default/files/einschraenkungen-auslaend-investitionen-sektoren-russland.pdf>, 26.09.2014.

yılında 681.4 milyar m³e yükselmiş ve bu dünya üretiminin %20.4'üne karşılık gelmiştir. Buna karşılık aynı yılda Rusya'nın doğalgaz üretimi 592.3 milyar metreküp ve dünya üretiminin %17.6'sı ile ABD'nin gerisinde kalmıştır. Buna ek olarak en büyük gaz pazarı olan Avrupa'da, gaz talebinde yaşanan düşüş, Rusya'yı yeni Pazar arayışına, özellikle de Doğu Asya'ya yönlendirmiştir. Ancak, 2012 yılında, Rus gazının yalnızca %7'si bu pazara girebilmiştir. Bu nedenle Putin Rusya'sı ve Gazprom, Avrupa'ya alternatif olarak gördükleri, Japonya, Çin ve diğer Asya ülkelerine petrol ve doğalgaz satışını artıracak yeni enerji ihracat stratejileri geliştirmeye başlamışlardır.⁷²⁹ Ya da Avrupa'nın hala bir numaralı pazarı olduğu gerçeği ile hareket etmek ve bunu bölgesel politikalarında da yansıtmak durumunda kalmışlardır.

Ancak Rusya uluslararası arenadaki etkinliğini sürdürmek istiyorsa enerji politikası ve diplomasisini temelde değiştirmek durumundadır. Çünkü iç politik gelişmeler ve uluslararası gelişmeler çok daha esnek politikalar gerektirmektedir. Putin'in ilk iktidar dönemi olan 2000-2008 arasında ekonomisini sahip olduğu doğalgaz ve petrol kaynaklarının doğurduğu bağımlılık ilişkisine bağlı olarak geliştirmek imkanına sahip olmamıştır. Buna karşılık Rus ekonomisi giderek enerji ihracatına daha çok bağımlı olmuştur. 2000-2012 arasında Rus Devlet Bütçesi giderek daha çok enerji ihracatından beslenirken bu oran % 47'den %50'ye yükselmiştir. Bu nedenle Avrupa'nın giderek daha az Rus gazı talep etmesi yalnızca Gazprom ile onun Pazar hakimiyeti için bir takım sonuçlar getirmeyecek, onun ötesinde Rus Devlet Bütçesinde ve toplam ekonomisinde de derin uçurumlar açabilecektir. Gaz fiyatlarının petrol fiyatlarına endeksli olarak belirleniyor olmasından ötürü de gaz ihracatını ancak %20'lik bir kısmı bütçede yansıma bulmaktadır. Bu nedenle de Rus ekonomisi, toplam enerji ihracatının %80'ine karşılaman petrol ihracatına giderek daha fazla bağımlı olmaktadır.⁷³⁰

Rusya'nın enerji stratejisi bu nedenle Avrupa'nın enerji bağımlılığının devam etmesi ve geliştirilmesi düşüncesine dayanmaktadır. Bu hem Rusya'nın ekonomik ve

⁷²⁹ "Europa Gas Markt im Wandel", (çevrimiçi) <http://www.worldreview.info/de/content/europa-gas-markt-im-wandel>, 26.09.2014.

⁷³⁰age.

jeopolitik tesir etme gücünü artıracak, hem de aynı zamanda ulusal güvenliğine ilişkin riskleri asgari düzeye indirecektir. Rusya bu bağlamda jeopolitik tesir etme gücünü boru hatlarının kullanımını maksimize etmek suretiyle gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu nedenle, Rusya'nın ekonomik ve jeopolitik çıkarlarına gölge düşüren ve Moskova kontrolü dışında gerçekleştirilmek istenen her tür Avrupalı Gaz ve Petrol Projesi (Nabucco, TAP), Rusya tarafında bloke edilmektedir. Rusya aynı zamanda, Gazprom'un ancak küçük ölçekli yetki sahibi olacağı, Uluslararası Gaz Konsorsiyumlarına katılmayı da reddetmektedir.

Bu nedenle Rusya'nın Avrupa'daki enerji stratejisi, dört unsura dayalı olarak Rusya'nın enerji ve jeopolitik çıkarlarının devamını öngörmektedir.

Bunlar;

- İşbirliği ortaya koymayan ve stratejik çıkarlara destek vermeyen ülkelerin, (Ukrayna, Beyaz Rusya Litvanya ve Gürcistan) enerji tedarikinin kısıtlanması ya da tümden kesilmesi yolu ile tehdit edilmesi,
- Avrupa içinde, boru hattı ve depo gibi stratejik enerji altyapı yatırımlarının satın alınması, (AB ve Beyaz Rusya)
- Transit ülkelerini (Polonya, Ukrayna, Beyaz Rusya ve Baltık Ülkeleri) dışlayan yeni boru hatlarını inşa edilmesi, (Nord Stream ve South Stream)
- Avrupalı ve Asyalı enerji ortaklarının ortaya koyduğu işbirliğine karşılık indirimli ve özel fiyatlar ile başka tür ekonomik kolaylıklar uygulanması, (Örnek Türkiye)

Rus enerji sektörünün yarısından fazlasının devlet kontrolünde olması, Kremlin Yönetimine tutarlı bir enerji sektörüne müdahale etmek ve bu şekilde kendi çıkarları ile örtüşen bir enerji ve boru hattı diplomasisi uygulamak imkanını vermiştir. Ancak enerji fiyatlarının düzenlenmesine ilişkin eksik esneklik ve boru hattı diplomasisinin dış politik bir araç olarak kullanılması uzun vadede Rus ekonomisine yarardan ziyade zarar getirebilecektir.

Nord Stream Boru Hattı yılda 55 milyar metreküp potansiyel ile Rusya'nın Transit ülkelere olan bağımlılığını düşürmekte ve enerji sektöründen devlet bütçesine belli bir gelir garanti etmektedir. Bunun yanı sıra söz konusu Boru Hattı Rusya'ya transit

lkeler üzerinde daha fazla politik ve ekonomik baskı kurmak imkanını getirmektedir. Nitekim Rusya bu şekilde Ukrayna'nın (Polonya, Beyaz Rusya ve Baltık lkeleri dahil) gaz fiyatlarına itiraz etmesi, Boru Hattı ağını Rusya'ya satmaya yanaşmaması ve de Avrasya Gümrük Birliğine girmek istemeyişinde enerji politikasını bir politik baskı aracına dönüştürmüştür. Buna karşılık Putin Rusya'sı hem Beyaz Rusya'yı Avrasya Gümrük Birliğine dahil olmaya, hem de Beltrans Boru Hattı İşletmesinin Beyaz Rusya'nın elinde kalmış %50'lik payını Rusya'ya satmaya ikna edebilmiştir. Buna karşılık Beyaz Rusya'ya ise 2012 yılında bin m3 gaz başına 286 Dolarlık bir fiyat indirimi sağlanmıştır. (Oysa aynı dönemde Ukrayna bin m3 için 450 Dolar ödemek durumundadır.)

Rusya/Gazprom, yalnızca uzun vadeli ve petrole endeksli sözleşmelerin, sınır aşan boru hatları ile likit gaz tankları yatırımlarını gerçekte karşılayabileceğini ileri sürmektedirler. Onlara göre ancak bu şekilde tedarikçi için talep, müşteri için de arz garantisi sağlanabilecektir. Bu sözleşmeler aynı zamanda da Gazprom ile bir gaz ortaklığı ilişkisi içinde olan ülkeleri de giderek daha fazla Rus gazına bağımlı kılmakta, bu şekilde onların dış ve güvenlik politikalarında Rusya lehine taviz vermelerine sebep olmaktadır. Ancak Rusya'nın bu alternatif Boru Hattı stratejisi giderek daha büyük bir mali yükü beraberinde getirmektedir. Söz konusu Boru Hatlarının deniz altından geçiyor olması doğrudan maliyetleri artırmaktadır. Jamal Boru Hattının 100 milyar Dolara mal olması buna karşılık Stockmann Gaz Sahasının ise 80 milyar Dolara mal olması beklenmektedir. Bu hali ile de Rus doğalgazı Avrupa'ya gönderilen en yüksek maliyet ve fiyatlı gaza dönüşmektedir. Bu da Avrupalı gaz tüketicisi ve ithalatçı ülkeleri piyasadaki spot fiyatlı gaza ve LNG'lere yöneltebilecektir.

Bu nedenle gaz piyasasında yaşanan dönüşüm Rus i politikasında son yıllarda özellikle Gazprom'un gaz stratejisi ve politikasında odaklanan önemli tartışmaları beraberinde getirmiştir. Putin dahi kamuoyu önünde Gazprom'u eleştirmekte ve şeyl Gazı arzını dikkate alarak Rusya'nın Batı ile rekabet gücünün artırılması gerektiğini beyan etmiştir. Yine Rus uzmanlar da yeni ve giderek artan üretim ve transfer maliyetlerinden ötürü Rusya'nın uzak bölgelerinden Avrupa'ya gerçekleşen gaz ihracatının giderek rekabet edemez nitelik aldığına dikkat çekmişlerdir. Hatta

Gazprom'dan farklı olarak Rus Enerji ve Ekonomik Gelişmeler Bakanlığı, Kuzey Amerika ile olan LNG rekabetinin giderek artmakta olduğu bu durumda da Gazprom'un en geç 2016 itibarıyla fiyat düşüşüne gitmesi gerektiğini belirtmiştir. Hatta 2015 sonrasında başta ABD olmak üzere gaz arzının artacağı, bunun fiyat düşüşünü beraberinde getireceği ve nihayetinde Rus gazını da etkileyeceği belirtilmektedir.⁷³¹ Bakanlık açıklamasına göre, Avrupa'ya ihraç edilen gazın 2014 yılı için ön görülen bin m3 için fiyatı 411 Dolar iken bunun 2016 yılında 329 Dolar'a düşeceği beklenmektedir.⁷³² Bu gerçek de Rusya için daha rekabetçi koşulların söz konusu olacağını ortaya koymaktadır.

Rusya günümüzde yüksek petrol fiyatlarından yararlanıp aynı zamanda petrol fiyatlarına endeksli gaz fiyatı sisteminde ısrar ederken uzun vadede uluslararası enerji piyasasındaki yerini kaybetmek riski ile karşı karşıyadır. Varil başına 120 Dolar olan petrol fiyatı karşısında Rusya'nın iç pazarı için arz edilen doğalgaz fiyatı dahi ucuz olmamaktadır. Bu nedenle Rusya 2011 yılı sonuna kadar ABD de sübvans edilmeyen (bin m3 başına 97 Dolar) gaz fiyatından daha yüksek olan gazı sürekli sübvans etmek durumunda kalmıştır. Gazprom'dan farklı olarak başta Norveçli Stat-Oil olmak üzere, Avrupa enerji piyasasında yer alan pek çok firma, uzun vadeli sözleşmelerini spot fiyatlar üzerinden modifiye etmişlerdir. Avrupa Komisyonu yalnızca Avrupa'nın gelecekteki gaz tedarikinin garanti edilmesi ile ilgili değildir. Bunun yanı sıra ABD ve AB arasında giderek artan fiyat farkını da yakından takip etmektedir. ABD' de gaz fiyatları 2005 ile 2012 yılları arasında %66 gerileme gösterirken bu fiyatların aynı dönemde Avrupa'da %35 artış gösterdiği tespit edilmiştir. Rusya/Gazprom bu tutumu nedeniyle yalnızca Avrupa pazarındaki yerini tehdit etmekle kalmamaktadır. Aynı zamanda da Avrupa'nın tümünde gazdan üretilen elektrik enerjisinin ekonomik değerini geleceğini tehdit etmektedir.⁷³³ Yakın gelecekte Rusya Azerbaycan'dan Türkiye ve Avrupa'ya transfer edilen doğal gaz rekabeti ile karşı karşıya kalacaktır. Buna karşılık aynı zamanda Avrupa piyasası için

⁷³¹ "Keine Sorge um die Ukraine Krise", (çevrimiçi) <http://www.handelsblatt.com/finanzen/rohstoffe-devisen/rohstoffe/gasverbraucher-keine-sorge-vor-der-ukraine-krise/10614632.html>, 28.09.2014

⁷³² "Europa Gas Markt im Wandel", (çevrimiçi) <http://www.worldreview.info/de/content/europa-gas-markt-im-wandel>, 26.09.2014.

⁷³³ age.

yeni tedarikçiler ve tedarik yöntemleri söz konusu olmaktadır. Hatta başta Polonya olmak üzere Avrupa'nın kendi Şeyl Gazı arzını gerçekleştirebileceği ve ABD'den ithal edilen gazın yanı sıra Off-Shore Gaz Projeleri, Romanya, Bulgaristan ve Doğu Akdeniz olmak üzere yeni bulunan gaz rezervleri ile LNG'ler ile karşılayabileceği ileri sürülmektedir. Yine dünyanın en büyük dördüncü gaz rezervine sahip Türkmenistan ve dünyanın en büyük ikinci gaz rezervine sahip olan İran da gazını Avrupa'ya satmak konusunda isteklidir. Buna karşılık Rusya'da ki Off-Shore ve On-Shore Enerji projeleri giderek daha yüksek maliyetli olmakta ve Batı teknolojisini daha fazla gerektirmektedirler. Bu nedenle Gazprom, Rosneft gibi büyük Rus firmalar giderek daha fazla Batı desteği/yatırımı ve modernleşme gereksinimi duymaktadırlar. Ancak bunun gerçekleştirilmesi ise yatırım ikliminin geliştirilmesi ve rüşvet başta olmak üzere yozlaşmış ekonomik-politik sistemdeki pürüzlerin aşılmasına bağlıdır. Nitekim Gazprom gelirinin %20 ile %40'u arası bir miktarın rüşvet ve uygun olmayan ulaşım giderleri yüzünden heba olduğu tespit edilmiştir.

Gazprom son zamanlarda Avrupa Gaz Piyasasına doğrudan tesir etme gücü ve Avrupa pazarındaki payında düşüş yaşamıştır. Oysa South Stream Boru Hattının başarısı bu ikisi ile doğrudan yakın alakalıdır. Bu nedenle Nabucco'ya rağmen Kremlin South Stream Boru Hattı vasıtası ile önemli bir öncelik kazanmayı ve de Güney Avrupa'ya yönelik başka tedarik imkanları (Örneğin İonic Adriatic Pipeline-İAP) oluşmadan tekrar pazardaki yerini korumak gayreti göstermektedir. Gazprom bu nedenle Güneydoğu Avrupa'daki devletler üzerinde baskısını artırmış ve bunlar ile uzun vadeli sözleşmeler imzalamıştır. Aynı şekilde Moskova yönetimi bölgedeki her tür alternatif ve Rus olmayan gaz tedarik yollarını (Örneğin Hırvat LNG Projesi) bloke etmeye çalışmaktadır. Rusya aynı şekilde transit ülkeler ile gerçekleştirdiği pazarlıklarda bunları başarılı bir şekilde birbirlerine karşı dengelemiş ve bu şekilde de South Stream Hattının avantajlarını maksimize ederek öte taraftan da ulusal çıkarları çerçevesinde hareket etmiştir. Ancak buna karşılık Avrupa Komisyonu 2008 itibarıyla Gazprom ve Bulgaristan, Sırbistan, Macaristan, Yunanistan, Avusturya, Slovenya, Hırvatistan arasında gerçekleştirilmiş tüm gaz sözleşmelerinin AB Enerji Yasasının yürürlüğe girişi ile beraber geçersiz olduğuna ve bu tarih itibarıyla artık müzakerelerin AB Komisyon ile gerçekleştirileceğine karar vermiştir. Bu gelişme

özellikle üçüncü taraflar kuralını kapsamaktadır. Bu şekilde üçüncü taraf olarak da söz konusu alt yapı yatırımlarının %50'sine dek katılım imkanı pay sahibi olmayı imkan vermektedir. South Stream da buna dahildir.

Açıkçası bu ve yukarıda yer verilen gelişmeler AB ve Rusya arası enerji ortaklığının ciddi bir politik yol ayrımında olduğunu bize bir kere daha göstermektedir. Bu gerçek de aynı modernleşme ortaklığında olduğu gibi Rusya'nın AB ile rekabet yerine işbirliği ve ortaklığı benimsemesini gerektirmektedir. Ancak her iki tarafın birbirini rakip olarak görmesi ve yeterli işbirliğini ortaya koymaması iki taraf arsında denge kuracak ve iki tarafın değer yargılarını iyi analiz edebilen bir köprü aktörü gerektirmektedir. Bu nedenle Almanya yeniden geleneksel rolünü benimsemek durumundadır. Çünkü iki taraf arasında arabulucu olarak, daha etkin ve etkili bir enerji politikası oluşturulmasına aracılık edebilecek yegane aktör konumundadır. Her şeyden önce kendi ulusal çıkarları da onun bu şekilde hareket etmesini gerektirmektedir.

3.1.4.4. Almanya'nın Rusya'nın Enerji Politikasındaki Rolü:

Almanya ve Rusya arasında sıkı bir işbirliği olduğu bu çalışma boyunca sıkça ifade edilmiştir. Ancak enerji konusu ve enerji ortaklığı bu ilişki için ayrı bir önem arz etmektedir. Çünkü Rusya, Almanya'nın en önemli enerji tedarikçisidir.⁷³⁴ Rusya 2012 yılından beri Dünya Ticaret Örgütü (WTO) üyesidir. Hatta gelecekte OECD üyesi olmak ve bu şekilde uluslararası sistem ve politikada daha etkili olmak iradesindedir. Bu üyelikler onun uluslararası standartlara uyum sağlamasını daha fazla gerektirmektedir. Avrupa ve Rus ekonomilerinin daha sıkı olarak iç içe geçmesi ise Rusya'nın modernleşmesi ve Hukuki Reformlarını gerçekleştirmesi ile yakından alakalıdır. Bu nedenle bu düşünceye en fazla destek veren ve Rusya'yı en yakından

⁷³⁴ Rusya Almanya'ya büyük oranda enerji kaynakları (petrol ve doğalgaz) ile hammadde (metal) ihraç etmektedir. Buna karşılık Almanya ise yatırım malları, makine, yük araçları(kamyon) kimyevi maddeler, elektronik ürünler, gıda maddeleri ihraç etmektedir. Günümüzde yaklaşık 6100 Alman Firmasının Rusya'da faaliyette olduğu tespit edilmiştir. Alman yatırımcıların 2013 yılın ilk döneminde Rusya'ya gerçekleştirdikleri yatırımların 12 Milyar Dolar'a ulaştığı ifade edilmektedir.

Ayrıntılı bilgi için bakınız;

“Kooperation in Wirtschaft und Energie”, **Auswärtiges Amt**, (çevrimiçi) http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/RegionaleSchwerpunkte/Russland/Russland-Wirtschaft-Energie_node.html, 04.10.2014,

tanıyan AB üyesi ülke olarak Almanya'ya bu süreçte çok daha fazla sorumluluk düşmektedir.

2011-2012 yılları Almanya-Rusya ticari ilişkilerinde önemli artış yaşanmıştır. İkili ticari kar 2011 yılında %29'luk artış ile 75 Milyar Euro'ya ulaşırken, bunu 2012 yılında %7'lik ek bir artış izlemiş ve de bu miktar 80.5 Milyar Euro'ya ulaşmıştır. Bu sayede Almanya Çin ve Hollanda'dan sonra Rusya'nın en önemli üçüncü ticari ortağı konumuna yükselmiştir. Ancak Rusya'da 2013 yılında yaşanan ekonomik ve siyasal tartışmalar bu trendin devamını engellemiş ve de bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında 2013 yılında ticari kar %5 oranında ve Rusya'dan gerçekleşen ithalat %7 oranında, Almanya'dan gerçekleşen ihracat ise %4 oranında düşmüştür.⁷³⁵

Almanya ve Rusya İkili İlişkilerinde ekonomik/enerji faktörler bu denli önemli rol oynarken **“Stratejik Çalışma Grubu”** gibi girişimler de ikili ekonomik ilişkilere belli bir dinamizm katmaktadır. En son 2013 yılında toplanan Stratejik Çalışma Grubu ekonominin önemli başlıkları olan, hava, uzay, enformatik ve iletişim teknolojisi, otomobil sanayi, sağlık hizmetleri ve emlak konularında işbirliği teşvik etmek suretiyle ikili ekonomik ilişkilerin gelişme iki ekonomin yakınlaşmasına destek vermektedir. Stratejik Çalışma Grubu, aynı zamanda enerji konusuna da dikkat çekmekte, petrol, doğalgaz, kömür ve yenilenebilir enerji kaynakları ile enerji etkinliğine de değinmektedir. Bu şekilde de ikili ilişkilere ivme kazandırmaktadır. Bu gerçek bile bize temelleri Frank Walter Steinmeier ile atılan, aslında Willy Brand politikalarının bir türevi olan, “iç içe geçerek yakınlaşmak” prensibinin ekonomik ilişkilerde de geçerli olduğunu göstermektedir. Başka bir ifade ile de Alman dış politikasında ve özelinde Doğu Politikasında süreklilik prensibinin geçerli olduğunu bize bir kere daha göstermektedir.

Rusya'nın ABD'den sonra dünyanın ikinci büyük doğalgaz üreticisi olması önemli petrol, gaz ve kömür rezervlerine sahip olması onun Almanya nezdinde önemini artırmaktadır. AB, Rusya'nın önemli bir pazarıdır ancak Almanya bu Pazar içinde özel bir yere sahiptir. Almanya'nın ham petrol ve gaz ithalatının %40'ı Rusya'dan gerçekleşmektedir. Alman firmalar Rus enerji sektöründe önemli bir pay sahibidirler.

⁷³⁵age.

Özellikle de 2011 yılı Kasım ayında faaliyete geçen Nord Stream Boru Hattı ile de Rus gazının alternatif bir yolla Avrupa'ya ulaşmasının önü açılmıştır.

İfade edildiği gibi Alman Firmalar Rus enerji sektöründe yoğun olarak faaliyettedirler. Nord Stream ortak projesi iki aktörün gelecekte enerji konusunda daha da büyük bir işbirliğine imza atabileceklerinin referansı olarak görülmüştür. Ama aynı zamanda da beraberinde önemli tartışmalara sebep vermiştir. Hatta 2012 yılında bu hattın ikinci kolu devreye girmiştir. Alman kamuoyunda ve bir takım resmi çevreleri Boru Hattının Almanya'nın Rusya bağımlılığına sebep verdiğini ileri sürmüş, Polonya ve Baltık ülkeleri ise Almanya'yı kendilerini dışlamakla eleştirmişlerdir. Buna karşılık Nord Stream için üçüncü ve dördüncü bir kolun devreye sokulması tartışılan kararlar arasındadır. Bu düşünceye destek veren kesime göre Baltık Boru Hattı her şeyden önce alternatif yollar ve çözüm arayışlarına destek vermektedir. Bu şekilde Avrupa'da farklı boru hatları ağı oluşturulmak suretiyle enerjinin gelecekte de Avrupa'ya tedarik edilmesi garanti edilmektedir. Başka bir ifade ile sürekli istikrarsızlıklarla çatışman Doğu Avrupa'nın (Ukrayna, Beyaz Rusya) hatlarının vermediği garanti bu şekilde sağlanmak istenmektedir. Aynı şekilde boru hattına başka ülkelerin dahil olabilmesinin önünün açık tutulması da onun dışlayan değil bütünleştiren olduğunu ortaya koymaktadır, denilmektedir. Bu görüş ve onu destekleyen tutum ise bize Almanya'nın söz konusu olan enerji politikası olduğunda modernleşme ortaklığında sergilediği cesur adımlara ortaya koymaktan uzak olduğunu gösterecektir. Nitekim Almanya ulusal çıkarları ve enerji tedarikinin devamı için burada daha ziyade realizme kayan ve faydayı maksimize etmeye çalışan, daha çok refah artışını önemseyen bir tutum ortaya koymaktadır. Bu da Almanya'nın Rusya'yı AB karşısında dengelemesi ve Rusya'ya karşı değil Rusya ile beraber Avrupa politikası inşa etmesine sebep verecektir. Elbette Ukrayna başta olmak üzere Doğu Avrupa'da yaşanan bir takım gelişmeler ve gerek iç gerekse dış baskılar onun söylemini etkilese de temelde Almanya burada da süreklilik arz eden yalnızca yöntem değiştiren bir tutum sergileyecektir.

3.1.4.5. Alman-Rus Enerji Ortaklığı:

Almanya ve Rusya arasındaki ekonomik ve ticari ilişkileri 2000’li yıllar boyunca sürekli artış göstermiştir. Bu gerçek de hem 2006 yılında Dresden’de gerçekleşen Petersburg Toplantısında, hem de Tomsk’da gerçekleşen iki Hükümet Müzakereleri Zirvesinde Putin Rusya’sı ve Federal Almanya’nın neden işbirliğini geliştirmek ve bunu ekonominin diğer alanlarına taşımak iradesini ortaya koyduklarını açıklamaktadır. Ancak her iki taraf buna rağmen ikili ilişkilerin tümünden sorunsuz olmadığını da kabul etmektedirler.⁷³⁶

Ekonomik ilişkiler söz konusu olduğunda enerji konusu bu nedenle ayrı bir önem arz etmektedir. Bir tarafta bu konu Almanya ve AB’nin enerji ihtiyacının giderilmesi için önem arz etmektedir. Öte taraftan ise enerji konusunda ortaya konulacak işbirliği Almanya ve Rusya’nın Stratejik Ortaklık oluşturmak konusunda ne denli başarılı oldukları, bu hedefe ne kadar yaklaştıklarını da ortaya koymaktadır. Çünkü burada enerji işbirliği vasıtası ile oluşturulacak yakınlaşmanın uzun vadede stratejik bir anlam taşıdığı kabul edilmek zorundadır. Kısa bir süre öncesine kadar enerji konusunda oluşturulacak işbirliğinin stratejik ortaklığın çekirdeğini oluşturduğu ve bu şekilde gerçekleştirilebilir olduğu görüşü kabul edilmekteydi. Bu şekilde de iki tarafın çıkarlarının bu tür bir enerji ortaklığı çerçevesinde savunulabileceği görüşü her geçen gün daha fazla destek görmüştür.⁷³⁷ Bu şekilde enerji ihtiyacı her geçen gün artan Batı ile kalkınmakta olan Endüstri Devleri (Çin, Hindistan) arasında yaşanan rekabette, Rusya, Batı için istikrarlı bir gaz ve petrol tedarikçisi olarak algılanmıştır. Rusya ise teknoloji ve yatırım açığını kapatmak konusunda her geçen gün Batı’nın daha fazla gereksinimini duyan bir aktöre dönüşmüş bu da bağımlılıktan ziyade birbirini karşılıklı olarak tamamlamak politikasına dönüşmüştür.

Hatta Vladimir Putin, 2001 yılında Alman Federal Meclisinde gerçekleştirdiği konuşmada, Almanya’nın potansiyellerini Rusya ile birleştirmesi konusundaki arzusunu beyan etmiş ve de özellikle enerji işbirliğine dayanacak olan, “*Genişleyen Avrupa*” “ düşüncesine Rusya’nın da katkı sağlamak arzusunda olduğunu

⁷³⁶ Sven C. Singhofen, “Deutschland und Russland-Zwischen Strategischer Partnerschaft und Konkurrenz”, *Arbeitspapier*, Nr: 169/2007, Sankt Augustin, Konrad Adenauer Stiftung, 2007, s. 8,

⁷³⁷ Friedmann Müller, “Versorgungssicherheit. Die Risiken der internationalen Energieversorgung”, *Internationale Politik*, Nr: 3, März/2003, s. 3-10.

açıklamıştır.⁷³⁸ Buna bağlı olarak AB-Rusya arasında, Avrupa Kömür Çelik Topluluğunu örnek alan, bir enerji entegrasyonun gerçekleştirilebileceği görüşü giderek destek görmüştür. Söz konusu bu entegrasyon düşüncesinin ancak her iki tarafın iradesi ve Almanya'nın desteği/arabuluculuğu ile gerçekleştirilebilecek olduğu düşüncesi, Rusya'yı en yakından tanıyan AB üyesi Almanya'ya özel bir rol atfetmiştir.

Rusya, AB'ye karşılık, önceki dönemlerde MDA'da etkisini hissettirdiği büyük güç politikasını, "divide et impera"⁷³⁹ yeniden oluşturmak arzusundadır. Almanya da bu nedenle stratejik ve ayrıcalıklı bir ortak olarak onun için önem arz etmektedir. Her ne kadar Fransa, İspanya, İtalya da Moskova için önem arz etseler de, Almanya farklı bir konumdadır. Bu nedenle Rus enerji kaynaklarının Avrupa'nın geriye kalan kısmına dağıtım görevini de Almanya'ya bahşetmiştir. Buna karşılık Polonya ve Baltık ülkeleri bilinçli olarak bu tutumla dışlanmakta ve bir şekilde bunların Rusya'ya bağımlılığı artırılmak istenmiştir. Rusya geçmişte Batı Avrupa ile Doğu Avrupa'ya eşit davranmamıştır. Moskova Batı'ya kesintisiz ve güvenli bir enerji transferi gerçekleştirmiştir. Buna karşılık post-Sovyet coğrafyası için bu söz konusu olmamış ve başta doğalgaz olmak üzere enerji kaynakları birer politik araca dönüşmüştür. Bu hali ile de Moskova'nın başta Ukrayna ve Beyaz Rusya olmak üzere, ki bundan büyük oranda Polonya'da etkilenmiştir, uyguladığı enerji kısıntılarının sebebi ekonomik değil politik olmuştur. Rusya günümüzde yeniden "Dünya Gücü" olabilmenin iki temele dayandığı görüşündedir. Bunlardan biri doğal gaz kaynakları diğeri ise Kitle İmha Silahlarına sahip olmaktır. Ancak Rusya'nın sahip olduğu bu silahlar soğuk savaş sonrasında giderek önemini kaybederken sahip olunan enerji kaynaklar öncelikli bir konuma yükselmişlerdir.⁷⁴⁰

⁷³⁸ "Rede des Präsidenten der Russischen Föderation Wladimir Putin im Bundestag vom 29.09.2001", (çevrimiçi) www.documentarchiv.de/brd/2001/rede_putin_bundestag.html, 16.09.2014. Roland Götz, "Deutschland und Russland – „strategische Partner“?", **Aus Politik und Zeitgeschichte**, Nr: 11/ 2006, 13.03.2006, s. 20.

⁷³⁹ Böl ve Yönet Politikası: Rakiplerini bölerek ya da onları bölünmüş vaziyette tutarak zayıf durumda bırakmak isteyen devletlerin izledikleri yoldur.

⁷⁴⁰ John Roberts, "Das Verhältnis zu Russland: Interdependenz oder Abhängigkeit?", **Kann die EU Europäische Sicherheit Gewährleisten**, 138. Bergsdorfer Dokument, Berlin, Körber Stiftung, s.74.

Buna rağmen beklenen bu enerji ortaklığının, ne AB-Rusya ne de Almanya-Rusya arasında tam olarak gerçekleştiğini söylemek yanlış olacaktır. Bunun yerine bu tür bir ortaklığının ancak pratikte sınırlı bir şekilde gerçekleştiği ancak bütünleştirici boyut kazanmadığı söylenebilir. Almanya ve Rusya, AB ve Rusya arası ticari rakamlar artış göstermiştir. Buna rağmen enerji konusundaki bu diyalog yetersiz kalmıştır. Hatta uzmanlar yetersiz enerji diyalogunu, AB-Rusya ilişkilerinin en sorunlu başlıklarından biri olarak değerlendirilmektedirler.⁷⁴¹

Belirtildiği gibi, Almanya tüm AB üyesi ülkeler içinde Rusya ile enerji konusunda da en sıkı ilişkileri geliştirmiş aktördür. Rusya'dan gelen önemli doğalgaz ve petrol hatları Almanya'ya ulaşmakta oradan da dağıtılmaya devam etmektedir. Bu hali ile de Almanya, Rusya'nın enerji politikasında merkezi bir yer edinmiştir. Baltık Boru Hattı ile bu daha da net olarak ortaya çıkmıştır. Bu arada Almanya, 2002 yılında, Avrupa enerji tedarikini garanti etmek amacıyla ortaya konan, "*Almanya-Rusya-Ukrayna Enerji Konsorsiyumu*" düşüncesine destek vermek suretiyle, bu süreçte kendi konumunu/özel rolünü güçlendirmek niyetinde olduğunu da göstermiştir.

Almanya bu yöndeki tutumu ile Avrupa çıkarlarını gözetken bir aktör olmaktan ziyade, daha çok İkili İlişkilerini güçlendirmek gayretinde olan ve ulusal çıkarlarını korumak kaygısı ile hareket eden bir aktör olmakla eleştirilmiştir. Hatta bu bağlamda Almanya Rusya ile enerji ortaklığını sürdürebilmek adına, Rusya'daki iç politik gelişmelere gözünü kapatmakla eleştirilmektedir. Hatta Berlin, enerji tedarikinin devamını sağlamak kaygısıyla Avrupa değerlerine ihanet etmekle suçlanmıştır.

Bu da bir şekilde Almanya'yı baskı altında tutmuş ve kendisini savunmak durumunda bırakmıştır. Bu nedenle Almanya, hem AB dönem Başkanlığı sırasında hem de G-8 Zirvesine Liderlik ettiği dönemlerde, AB'nin Rusya Politikasına paralel bir tutum ortaya koymak suretiyle AB ve Rusya arasında bir denge kurmaya gayret göstermiştir. Bu gelişme de beraberinde Almanya'nın Rusya'ya enerji politikasında kendisine özgü bir yol mu çizdiği yoksa Avrupa ile beraber aynı yolda hareket mi ettiği sorusunun şekillenmesine sebep olmuştur.

⁷⁴¹ Eberhard Schneider, "*Die Europäische Union und Rußland im 21. Jahrhundert. Interessen beider Seiten*", **SWP-Diskussionspapier/Mai**, Berlin, 2005, S. 10.

Bu hali ile enerji ve enerji tedariki, 2000’li yıllardan itibaren, özellikle Almanya ve Rusya arası gerçekleşen hükümet müzakerelerinin belli başlı konusunu oluşturmuştur. Ancak burada enerji konusundaki işbirliği tartışması resmi çevreler üzerinden yürümekten ziyade iki tarafta faaliyette bulunan büyük firmalarca gerçekleştirilmiştir. Resmi çevreler ise politikaları ile bu sürece daha ziyade olumlu destek ve katkı sağlamaktadırlar.⁷⁴² Bu konuda en iyi örnek, esasında Schtokman Gaz Sahasının daha etkin kullanımı maksadıyla Fin Gaz Firması ve Rus Gaz Firması (Gazprom) arasında oluşturulan bir işbirliğinin ürünü olarak ortaya çıkmış olan Baltık Boru Hattıdır. Ancak Gazprom inisiyatifi ile proje kısa bir süre içinde daha kapsamlı bir boyut ve Anglo-Amerikan bir karakter kazanırken, bünyesinde Almanya’ya büyük bir pay vermiştir. Bu hali ile de proje kısa bir süre içinde işletme ortaklarının stratejik büyüme çıkarlarına ve de Gazprom’un özellikle üzerinde durduğu transit ülkelerinin (Ukrayna, Beyaz Rusya, Polonya) gücünün kırılmasına hizmet etmeye başlamıştır. Almanya’nın buna bir şekilde göz yumması da bu çalışmada sık sık ifade edildiği gibi başta Polonya’nın eleştirilerine sebep vermiştir. Ancak burada dikkat çekilmesi gereken bir gerçek, AB Komisyonunun da Baltık Boru Hattını onaylamış ve ona Avrupa için öncelikli transit hatlar statüsünü tanımış olmasıdır. Bu hali ile de Baltık Boru Hattı mutlak bir şekilde iddia edildiği gibi, sadece ikili ilişkiler ve çıkarların savunulmasına hizmet eden bir proje olmanın ötesinde, bir karakter kazanmaktadır. Bu hali ile de bir Alman-Rus Projesi olmak yerine bir Avrupa Projesine dönüşmektedir.

Bu bağlamda özellikle Gerhard Schröder dönemine damga vurmuş olan bu proje, bir şekilde Almanya ve Avrupa’nın enerji tedarikinin garantisini sağlayacak bir sembol olarak yüceltilmiştir. Oysa ki aynı dönemde, Rusya’dan Almanya/Avrupa’ya gaz transferinin geliştirilmesi yönünde alternatif imkanlar (Beyaz Rusya-Ukrayna-Polonya Hattı) mevcut olmuştur. Bu gerçek de Almanya’nın bu şekilde Avrupa ve bölge ülkelerini dışlayan bir *“Özel Yol”* çizmekten yana olduğu düşüncesinin her geçen gün daha fazla destek görmesine sebep olmuştur. Aynı zamanda bu gelişme bize, enerji konusundaki büyük işletmelerin kararları ile dış politik karar alma

⁷⁴² Roland Götz, *“Deutsch-Russische Energiebeziehungen-auf einwem Sonderweg oder auf Europäischer Spur?”* **Diskussionspapier FG 5**, Nr: 10,Berlin, SWP, 2006, s.3.

sürecinde ne denli etkili oldukları ve bu dönemle beraber dış politika inşasına katkı sağlamaya başladıklarını da göstermektedir.

Almanya, Putin Rusya'sının yabancı ülke firmalarının Rus enerji sektörüne doğrudan girmesine izin verdiği ilk (ayrıcalıklı) ülke olmuştur. Alman Wintershall, Gazprom ile ortak olarak teşvik projeleri ve boru hattı inşaatlarında yer almıştır. Avrupa gaz piyasalarının tedarikinin bunların ortaklığına dayanan Kuzey Avrupa Gaz Boru Hattı ile sağlanması öngörülmüştür. Yine aynı şekilde Alman enerji devi EON, Gazprom hisselerinin %5 ine sahip olan tek yabancı kuruluş olmuştur. Buna bağlı olarak Gazprom ve EON, Ukrayna ile beraber bir gaz konsorsiyumu kurmak düşüncesi ortaya koymuşlardır. Söz konusu bu konsorsiyum ile de Rusya'daki gaz arzının, Avrupa'ya gaz transferinin, Rusya'da gaza dayalı elektrik üretimi ile Avrupa'ya doğalgaz ve elektrik satışına imkan sağlayan alt yapı inşaatının teşvik edilerek dengelenmesini ön görmüştür.⁷⁴³

Ukrayna'dan geçmesi ön görülen, Leonid Kuçma, Vladimir Putin ve Gerhard Schröder arasında imzalanan antlaşmaya dayanan, **Rusya-Ukrayna-Almanya Boru Hattı** projesine Berlin bu şekilde resmi olarak dahil olmuştur. Ancak Rus gazını Ukrayna üzerinden Almanya'ya taşımayı öngören bu büyük ölçekli proje, Alman, Rus ve Ukraynalı Firmaların gerekli fikir birliğini ortaya koyamamış olmalarından ötürü gerçekleştirilememiştir. Oysa ki söz konusu proje gerçekleştirilmiş olsaydı, ya da Almanya bunun yeniden canlandırılması ve amacına ulaşması için çaba sarf etmiş olsaydı, bu Konsorsiyumun bir Avrupa Forumuna dönüştürülmesi vasıtasıyla, AB ile Rusya arasında kalan bölgenin enerji bütünleşmesine olumlu bir katkı sağlanabilirdi. Bu aynı zamanda da Almanya'ya yönelik eleştirileri, **“Özel bir Yol”** takip ettiği ve Avrupa çıkarlarını düşünmeden sorumsuzca hareket ettiği düşüncesini, haksız çıkartabilirdi.

Almanya-Rusya Enerji ilişkilerine yönelik bir diğer eleştiri, Almanya'nın Rusya ile ortaklığını sürdürmek pahasına, farklı enerji transit yollarına yönelmediği olmuştur. Oysa Rusya'nın enerji konusundaki dominant tutumunu kırabilecek pek çok

⁷⁴³ Alexander Rahr, “Die Beziehung Zwischen Deutschland und Russland”, (çevrimiçi) http://www.uni-hamburg.de/onTEAM/grafik/1176796137/ring_rahr.pdf, 12.09.2014.

alternatif yol mevcuttur. Örneğin Hazar Bölgesi doğalgazının Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırması düşüncesine Berlin'in yeterince ilgi göstermemiş olması, Rusya ile iyi ilişkileri bozmak istememesine yorumlanmıştır. Bu nedenle Almanya'nın **"Güney Gaz Hattı"** için gerekli iradeyi ortaya koymamış olması, Alman Dış Politikasının jeopolitik körlüğüne değil, Avrupa Gaz Piyasasına yönelik realist yaklaşımına bağlanmıştır. Rusya bu hali ile Avrupa'nın enerji tedarikindeki ağırlıklı rolünü korumaya devam etmekte ve onu ikinci sırada Kuzey Afrika takip etmekte, Ortadoğu ise ancak İran'ın bu konuda bir irade ortaya koymasına bağlı olarak Avrupa piyasasına dahil olabilmektedir.

Gazprom'un, Schtokman Gaz Sahası politikası (uluslararası bir Konsorsiyum oluşturulması ve Likit gazın ABD'ye ihraç edilmesinden vazgeçilmesi), bu şekilde kuru doğal gazı Baltık Boru Hattı ile Avrupa içlerine gönderme girişimi, Rus gazının pazarlanmasında Almanya'ya anahtar bir rol vermiştir. Aynı zamanda Moskova'nın enerji politikasında, Berlin'in kilit bir noktada yer aldığını göstermektedir. Oysa Almanya'nın tümüyle sırtını AB'ye dönmesi ve Putin ısrarla altını çizdiği AB-Rusya ilişkilerini dışlayan mutlak bir Alman-Rus Enerji Ortaklığına dönüştürmesi mümkün değildir. Çünkü Almanya, her şeyden önce 2007 yılında gerçekleşen AB ve G-8 Dönem Başkanlığı sırasında AB'nin enerji politikasını savunduğu ve bu konuda taviz vermekten yana olmadığını işaretini vermiştir.⁷⁴⁴

Almanya'nın doğalgaz konusunda Rusya'ya daha bağımlı hale gelmesi ve 2025 yılına gelindiğinde doğalgaz ihtiyacının $\frac{3}{4}$ 'ünü Rusya'dan karşılayacağı ön görülmüştür. Bu nedenle Almanya bu dönemle beraber Rusya'nın Enerji Şartına uyum göstermesi konusunda daha fazla çaba sarf etmeye başlamıştır. Moskova'nın Enerji Şartını onaylanması durumunda bunun Batılı yatırımcıları Rusya'ya çekeceği, aynı zamanda da Rusya'daki bağımsız gaz firmalarının, Gazprom'un baskısı ve uyguladığı monopol kurallarını aşmalarına yardımcı olacağı iddia edilmiştir.⁷⁴⁵

Almanya bu nedenle bu dönemle beraber, diğer AB üyesi ülkeler ile birlikte Rus enerji sektörünün daha şeffaflaşması, hukuk kuralları, karşılık ilkesi ve açık pazar

⁷⁴⁴ Lucie Carrouée, "Bilanz der Deutschen EU Ratspräsidentschaft -2007", München, Hans Seidel Stiftung, 05.09.2007, s.11.

⁷⁴⁵ Roland Götz, *age*, s.4.

kuraları çerçevesinde işlemesi, Enerji Şartının bir bütün olarak ve uluslararası hukuk prensipleri çerçevesinde devreye sokulması sürecine destek vermiştir. Almanya'nın bu konudaki ısrarı ve adeta Avrupa ile birlikte hareket eden tutumu ise onun özel bir yol ve strateji izlemekten uzak olduğu düşüncesinin oluşmasına imkan kılmıştır. Ancak bu yöndeki çabanın amacına ulaşması her şeyden önce her iki tarafın da (AB ve Rusya) bu konuda bir irade ortaya koymasına bağlı olmuştur. Oysa yukarıda da yer verdiğimiz Rus enerji politikasının temel görüşleri bize, AB'nin tüm çabasına karşılık, ne Moskova/Kremlin, ne de Gazprom'un bu yönde yeterli iradeyi ortaya koymak niyetinde olmadığını göstermiştir.

Denilebilir ki, enerji güvenliği konusunda Almanya ve AB ortak bir tutum içindedirler. Her ikisi de enerji tedarikinin gelecekteki garantisi kadar bunun ekonomik yanını, ortaya koyduğu rekabet edebilme gücünü ve de çevreye olan etkisini önemsemektedirler.

Buna karşılık ne 20/21.10.2006 tarihlerinde Lahti'de gerçekleşen AB Hükümet ve Devlet Başkanları Zirvesinde, ne de Kasım 2006 tarihinde Helsinki'de gerçekleşen AB-Rusya Zirvesinde taraflar AB Enerji Şartı konusundaki fikir birliğini sağlayamamışlardır. Bu nedenle de oluşturulması düşünülen enerji ortaklığı gerçekleştirilememiştir. Tarafların farklı çıkar algısı içinde olması ve Rusya'nın istikrarsız tavrı (yukarıda yer verildiği gibi bunu bir dış politik baskı aracı olarak kullanması) söz konusu bu işbirliğinin oluşturulamamış olmasının temel nedeni olmuştur.

Bu nedenle oluşan artan orandaki bağımlılık ve güvensizlik, başta Almanya olmak üzere AB üyesi ülkeleri "İkili Strateji" izlemek durumunda bırakmıştır. Bu stratejiye göre Almanya (Avrupa) Rusya ile enerji ortaklığını sürdürmüştür. Hatta Almanya Rusya ile daha sıkı bir dayanışma içine girilmesin, desteklemiştir. Çünkü Almanya'nın görüşüne görene kadar çok Boru Hattı Projesi hayata geçirilecek olursa Rusya'nın Batı ve Batı Pazarına bağımlılığı bir o kadar artış gösterecektir.⁷⁴⁶ Ancak aynı zamanda da bir karşıt strateji geliştirilmiş ve alternatif tedarik yöntemleri de devreye sokulmuştur. Bu şekilde de olası bir bağımlılık ilişkisi tam olarak

⁷⁴⁶ John Roberts, age., s.75.

oluşmadan Almanya ve de Avrupa'nın enerji ihtiyacı sağlanmıştır. Çünkü bu görüşe göre Batı, Rusya'dan enerji ithalatını artırdığı ölçüde Moskova enerji kaynaklarını politik bir baskı aracı olarak kullanmak imkanına sahip olmaktadır.

Ancak söz konusu bu politika, Avrupa düzeyinde ortak bir enerji politikasının tam olarak oluşturulamamış olmasının da etkisiyle, Ukrayna krizine dek kısmen başarılı olmuştur. Özellikle Ukrayna krizi ve buna bağlı olarak oluşturulan ekonomik önlemler ise Almanya'yı, "Rusya ve Avrupa", "ulusal çıkarları ve Avrupa değerleri" arasında tercih yapmak durumunda kalmıştır. Bu ise onu enerji politikası konusunda daha etkin ve alternatif bir enerji politikası geliştirmek durumunda bırakmıştır.

3.1.4.6. Almanya için Yeni Bir Enerji Politikasının Gerekliliği:

AB üyesi Hükümet ve Devlet Başkanları, Ukrayna'da yaşanan gelişmeler sonrasında üç aşamalı önlemler⁷⁴⁷ vasıtası ile zaman kazanmak, Avrupa'nın ortak değerlerini çığnemekten yana olan Vladimir Putin'i bir takım uyarılar vasıtası ile tersine bir U-Dönüş ile Avrupa'ya geri döndürmek istemişlerdir. Ancak söz konusu bu plan gerçekleşmediği gibi, Putin Rusya'sının Kırım'ı ilhakına kadar varmıştır. İkinci aşamanın etkin olamamasına bağlı olarak, enerji politikasını da tartışmaya açan ekonomik önlemlerin devreye sokulması her iki taraf için de derin sonuçlar getirecektir.

Angela Merkel, ekonomik önlemlere ilişkin olarak gerçekleştirdiği açıklamada, önlemlerin devreye sokulmasının kaçınılmaz olması durumunda, tüm AB üyesi devletlerin bunlara uyması ve sonuçlarını göze alması gerektiğini belirtmiştir.⁷⁴⁸ Ancak, Angela Merkel'in bu açıklaması, aslında çok önemli bir konuya işaret etmektedir. O da, AB içindeki çıkar algısının çok farklı olduğu ve Heterojen bir yapı ortaya koyduğu gerçeğidir. Bu nedenle 28 üyenin tümünün fikir birliği ve ortak bir tutum içinde destek vereceği önlemlerin ortaya konması kolay değildir.

⁷⁴⁷ 1. Aşama: Vize muafiyetinin askıya alınması,

2. Aşama: Rus ve Ukraynalıların Avrupa'ya seyahat özgürlüğünün kısıtlanması ve Banka hesaplarını dondurulması,

3. Aşama: Ekonomik Yaptırımlar,

⁷⁴⁸ Silke Wettach, "Wer hat den längeren Atem in der Krim Krise", **Wirtschafts Woche**, 24.03.2014.

AB'nin bu önlemler çerçevesinde hayata geçireceği en etkili silahın doğalgaz boykotu olduğu ileri sürülmektedir. Rusya'nın AB ülkelerine 2013 yılında gerçekleştirdiği gaz ihracatı 130 milyar m³'e ulaşmıştır. Bu boykotun hayata geçirilmesi, Rusya için 70 Milyar Dolarlık bir kayıp demektir ve bu rakam Rus GSMH'nin %3'üne karşılık gelmektedir.⁷⁴⁹ Bu durumda Avrupa'nın olası bir gaz boykotu ile kendi kendisine zarar verip vermeyeceği de merak edilen bir konu olmaktadır. Gerçi Avrupa'nın son dönemde Rusya'ya olan gaz bağımlılığında önemli bir düşüş yaşanmış ve Norveç giderek Rusya'nın yerini almıştır. Nitekim Rusya'nın Avrupa gaz ithalatında payı 2009 yılında %39 iken, bu pay 2012 yılında %36'ya düşmüştür. Avrupa, Norveç'in dışında Cezayir, Katar ve Nijerya'dan da sıvı gaz tedarik edebilmektedir. Ancak belirtilmesi gereken bu gazın Rus gazı ile karşılaştırıldığında, çok daha yüksek maliyetli ve fiyatlı olduğudur.⁷⁵⁰

Söz konusu bu ekonomik önlemlerin özellikle Almanya üzerinde ciddi sonuçlar getireceği de açıktır. Çünkü bugüne dek Almanya-Rusya ekonomik ve enerji ilişkilerine baktığımızda, var olan tüm pürüz ve fikir ayrılıklarına rağmen, bu ilişkinin başarılı bir şekilde yürütüldüğü söylenebilir.

Her şeyden önce iki ülke bugüne dek birbirini tamamlayan iki ortak olmuşlardır. Rusya enerji ve hammadde tedarikçisi, Almanya ise endüstri ürünleri ve yatırım malları ihracatçısı olarak bu ilişkiyi bu güne dek dengelemişlerdir. Nitekim Moskova, Almanya'dan gerçekleştirdiği ithalatı bu şekilde ödemek imkanına sahip olurken, diğer ülkeler gibi Almanya'dan gerçekleştirdiği ithalatını kredi ile ödemek durumunda kalmamıştır. Bu nedenle Alman iş çevreleri ve kamuoyunun belli bir kısmı, Almanya'nın olası önlemlere destek vermesi ve bu şekilde Rusya ile kurulan bu dengenin zarar görmesinin yanlış olduğu ve bunun olası bir "Soğuk Savaş" sebep olacağı düşüncesindedir. Nitekim Rusya'nın Avrupa'nın ekonomik

⁷⁴⁹ Georg Zachmann, "Element of Europe's Energy Union", (çevrimiçi) <http://zachmann.be/wp-content/uploads/2014/06/Elements-of-Europe's-energy-union-English.pdf>, 25.09.2014.

Rene Höltzsch, "Die Verflechtung der EU mit Russland-Gas als Achillesferse", *Neue Zürcher Zeitung*, 20.03.2014.

Silke Wettach, age.

⁷⁵⁰ 2012 yılında sıvı gazın m³ fiyatı 16.80 Dolar iken Rusya'dan gelen gaz fiyatı 11.03 Dolar olarak belirlenmiştir.

Silke Wettach, age.

önlemlerine karşılık vermesi de olasıdır. Üstelik bunun için yeterince potansiyel sahibi olduğu da bir gerçektir.

Bu görüşü savunan kesime göre, Rusya'ya karşı geliştirilecek her önlem, aslında Moskova'nın Batı'ya yönelik önlemlerine ebelik edebilecektir. Bu sadece ekonomik değil, politik sonuçları da beraberinde getirebilecektir. Hatta bu bağlamda, Rusya'nın, Baltık ülkelerine yönelebileceği ve bölgede politik istikrarsızlıklara destek verebileceği, yine Avrupalı yatırımcıların mal varlığına el koyabileceği oluşan endişeler arasındadır. Ancak bu konuda en fazla enerji ve ekonomik ortaklığın zarar göreceği de açıktır.

Bu hali ile de bundan en çok zarar gören bir şekilde AB ve Rusya arasında sıkışan, Rusya ile iç içe geçmiş ticari/ekonomik ilişkileri olan Almanya olacaktır.⁷⁵¹ Her şeyden önce göz önünde tutulması gereken, Rus pazarının sahip olduğu nüfus gereği büyümekte ve gelecek vaat eden bir yapıda olduğudur. Bu nedenle de Batı'nın Moskova karşısında geliştireceği her tür önlemin, Çin'in önünü açacağı göz önünde tutulmalıdır. Rusya'nın Çine yönelmesi, ona enerji ve finans ortağı olarak yaklaşması ise Avrupa'nın çıkarına olmayacaktır. Bu hem Rusya'dan gerçekleştirilecek olan enerji ihracatını, hem de başta Almanya olmak üzere, Rusya'ya gerçekleşen mamul madde ithalatını olumsuz etkileyecektir. Bu şekilde de Batı teknolojisini özellikle de Alman teknolojisi taklit eden Çin, Almanya ile karşılaştırıldığında daha düşük fiyatlar ile Rus pazarına daha kolay girmek ve oluşan boşluğu doldurmak imkanına sahip olacaktır.

Alman Doğu Ticaret Komitesine göre, söz konusu bu zarar, Almanya'ya, mali kriz yaşayan AB üyesi ülkelerin getirdiği mali yükten çok daha yüksek bir maliyet yükleyecektir. Bu şekilde uzun vadede kendisini Alman ekonomisinde hissettirecek olan ekonomik zararlar beklenmektedir. İfade edildiği gibi iki ekonomi birbirini tamamlamakta ve Rusya Almanya'dan gerçekleşen ihracatı ödemek imkanına sahiptir. Bu da gerçek de Rusya'nın AB üyesi diğer ticari ortaklarına nazaran Almanya da daha düşük bir işsizliğin oluşmasına imkan sağlamaktadır. Ancak

⁷⁵¹ Joachim Janke, "Gestörtes Verhältnis zu Russland: Deutschland gehört zu den Verlierern", **Deutsche Wirtschafts Nachrichten**, 16.09.2014.

Almanya bu şekilde önlemlere destek verecek ve Rusya ile arada derin uçurumlar oluşmasına izin verecek olursa söz konusu görüşe göre, bu var olan tüm ekonomik ve ticari avantajları ortadan kaldıracak büyük bir hata olacaktır.⁷⁵²

Almanya'nın Ekonomiden sorumlu Başbakan Yardımcısı SPD'li siyasi Sigmar Gabriel'e göre; Moskova'ya karşı izlenen ekonomik önlemler, Rusya nezdinde derin etki yaratmıştır. Ona göre, Rusya'nın içinde bulunduğu ekonomik durum bu şekilde iyi olmaktan çok uzaktır. Oysa Alman Doğu Ticaret Komitesi Başkanı Eckhard Cordes'e göre, bu gelişmeler tehlikeli bir önlemler sarmalına sebep olabilecektir.

Nitekim ekonomik önlemlerin bugüne dek Ukrayna meselesinde her hangi bir çözüm yoluna hizmet etmediği, ona göre resmi çevrelerin göz önünde tutması gereken bir gerçektir. Eckhard Cordes'e göre Almanya, bu yöndeki tutumu ile de sorunun çözümüne katkı sağlamak yerine, kendi kendisine zarar veren bir aktöre dönüşmektedir.⁷⁵³ Bu görüşe destek veren kesime göre, Almanya bu dönemden sonra, hiçbir uluslararası meselenin (Kuzey Irak, Suriye ve de Ukrayna dahil olmak üzere) Rusya'nın desteği olmadan çözümünün mümkün olmadığı bilinci ile hareket etmek durumundadır.

Özetle buradan baktığımızda da Berlin'in Rusya'ya ilişkin enerji politikasının bu dönemde de AB'nin enerji politikası ile uyum içinde tutmaya gayret gösterdiğini söyleyebiliriz. Almanya ulusal çıkarlarını kaybetmemek gayreti içindedir. Ancak buna rağmen, Avrupa değerlerini savunan bir tutum ortaya koymaktadır. Ekonomisinin bundan zarar görebileceğini bile bile Rusya'ya karşı geliştirilen önlemlere destek verişini bunu ortaya koymaktadır. Ancak buna rağmen de Rusya ile ikili ilişkilerinin de tümüyle zarar görmesine sebep verecek bir riski de almaktan yana değildir. Çünkü ulusal çıkarları kadar, Avrupa içinde kendisine ön gördüğü öncü rol bunu gerektirmektedir. Zira Berlin Avrupa bütünleşmesinin Moskova'ya karşı değil ancak Moskova ile inşa edilebileceğinin bilincindedir.

⁷⁵² Joachim Janke, age.

⁷⁵³ Joachim Janke, age.

Almanya ilk dönemlerde Rusya ile olan iyi ikili ilişkilerinin de etkisiyle daha realist ve faydayı maksimize eden bir tutum içindedir. Ancak özellikle AB içinde artan lider rolü ve kamuoyunda oluşan olumsuz Rusya resminin etkisiyle, Avrupa değerlerine daha ağırlık vermek durumunda kalmıştır. Buna karşılık Almanya'yı gerçekçi olmaya davet eden başta ekonomik çevrelerin baskısı ile Rusya ile olan her tür işbirliğine sırt çeviremeyeceği bilinci ile hareket etmektedir. Bu ise onu Ukrayna krizi sonrasında çok daha zor bir durumda bırakmıştır. Bu uzun sürecin gerçekleşmesinde Berlin'in aracı olmak vasfını sürdüreceği olması da onun bu dengeyi sürdürmesini gerektirmektedir. Bu hali ile de bir kere daha dış politikası süreklilik arz eden bir aktör ile karşı karşıya kalmaktayız.

3.1.5. Rusya ve Avrupa Güvenliği (Rusya- NATO İlişkisi)

NATO-Rusya İlişkilerine baktığımızda burada söz konusu olanın hayal kırıklığı ve çaresizlik olduğunu söyleyebiliriz. Her iki taraf da güvenlik konusuna ilişkin meselelerde birlikte değil birbirine karşı bir tutum ortaya koymuşlardır. Aynı zamanda NATO üyesi devletler de Rusya'ya karşı ortak bir tutum geliştirmek konusunda fikir birliği ortaya koyamamışlardır. Bu hali ile söz konusu güvenlik politikası olunca Rusya'ya ilişkin bir tarafta bir Stratejik Ortak olarak gördükleri Rusya ile öte tarafta ise bölge ve dünya barışını tehdit eden , “Büyük Güç” hayalindeki hegemonyacı Rusya algısı arasında tercih yapmakta zorlanmışlardır. Bu nedenle NATO-Rusya İlişkileri genel olarak değerlendirildiğinde bu bize yüksek (Politik) beklentilerin doğrudan doğruya önemli (Askeri) işbirliklerine imkan sağlamadığını göstermektedir. Söz konusu bu tutum ve algı, özellikle Gürcistan ve Ukrayna meselesinde bir kere daha da net olarak ortaya çıkmıştır. Bu da AB-Rusya/NATO-Rusya arası ilişkilerde kendisine ara bulucu rol biçilen Almanya'nı durumunu daha da güçleştirmektedir.

Rusya, uzun yıllardan beri NATO'nun en önemli politik ortakları arasında yer almaktadır. Hatta 1990'lı yıllar boyunca bu ortaklığın çok daha sıkı bir işbirliğine dahası bir bütünleşmeye hizmet edeceği öngörülmüştür. Çünkü NATO ile ilişkiler Rusya'nın Batı ile bütünleşmesine hizmet eden en önemli kurumsal işbirliği platformlarından biri olarak görülmüştür. Hatta bu gelişmeler çerçevesinde

Rusya'nın NATO üyesi olabileceği dahi ön görülen tahminler arasında yer almıştır. Bu anlamda özellikle 1990'ların ilk yıllarında önemli adımlar atılmıştır ki 1994 yılında Rusya'nın NATO'nun Barış için Ortaklık Projesine dahil edilmesi bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Yine 1997 yılında NATO ve Rusya arasında, Karşılıklı İlişkiler, İşbirliği ve Güvenlik Temel Şartının imzalanması ile de önemli bir ileri adım atılmıştır. Buna bağlı olarak "Daimi Ortaklık Konseyi" oluşturulurken, bunun 2002 yılında "NATO-Rusya Konseyine" dönüşüm 2001 yılından beri NATO'nun Moskova'da bir sürekli temsilciliği mevcuttur. Buna karşılık Moskova'nın da aynı tarihten beri Brüksel de ki temsilciliği vasıtası ile NATO gelişmelerini yakından takip etmekte olduğunu görmekteyiz. Bu hali ile de özellikle NATO-Rusya Konseyinin kurulması ile birlikte ilişkilerde ciddi bir olumlu gelişme yaşanmıştır. Hatta bu işbirliğinin politik düzleme taşınmaya çalışıldığı görülmüştür. Konsey kapsamında üç komitenin ötesinde ad-hoc prensiple kurulmuş olan uzmanlık grubu ve de yedi daimi çalışma grubu oluşturulmuştur. Bu şekil Rusya'nın NATO'nun formel yapılanması içinde yer almasının önü açılmıştır.⁷⁵⁴ Nitekim NATO-Rusya Konseyi Hazırlama Komitesi vasıtasıyla Rusya temsilcilerinin ayda iki defa NATO Politik Komitesi toplantılara katılmak imkanına sahip olmuşlardır. Yine NATO-Rusya Konseyi yılda iki defa NATO Savunma ve Dışişleri Bakanları ile Savunma Bakanları toplantısına katılmaktadır. Bu hali ile de Moskova NATO'nun belli konularda (Terörle mücadele, Kriz çözümü) karar alma sürecine dahil edilmiştir.

Ancak günümüzde bu süreç Moskova tarafından, Rusya-Batı, Rusya NATO İlişkilerinin "Romantik Dönemi" olarak değerlendirilmektedir.⁷⁵⁵ Aynı şekilde ilişkiler yoğun bir çekingenlik hakimdir ve NATO-Rusya Konseyi tam olarak amacına hizmet etmemekte ya da en azından en fazla ihtiyaç duyulan anlarda misyonunu yerine getirmemektedir. (Gürcistan Savaşı ve son Ukrayna Krizi bunu ortaya koymaktadır) Rusya özellikle NATO doğu genişlemesinde farklı bir tutum ortaya koymuş ve bir şekilde NATO ile oluşan iyi ilişkileri ulusal çıkarları uğruna göz ardı edebileceğinin işaretini vermiştir. Aynı şekilde Rusya, AGİT kararlarının

⁷⁵⁴ Sven C. Singhofen, "Deutschland und Russland-Zwischen Strategischer Partnerschaft und Konkurrenz", **Arbeitspapier**, Nr: 169, Sankt Augustin, Konrad Adenauer Stiftung, 2007, s. 33.

⁷⁵⁵ Heidi Reisinger, "Russland und die NATO-Politische Beziehungen Ohne Substanz Reichen Nicht Mehr", **Politische Studien**, Nr: 453, 65. Jahrgang, München, Hans Seidel Stiftung, 2007, s.41.

Avrupa güvenlik mekanizmasında öne çıkarılmasında ısrar ederken aynı şekilde NATO üyesi ülkeleri Konvansiyonel Silahlanma Antlaşması değişikliğinin onaylanmamış olmasına da Rusya'nın eleştirisine sebep olmuştur.⁷⁵⁶ Buna karşılık NATO ise, Rus silahlı kuvvetlerinin Gürcistan ve Transdinyester'den çekilmesini talep ederken Rus ulusal çıkarlarına aykırı bir tutum ortaya koymaktadır.

Denilebilir ki bu hali ile Rusya-NATO arası politik diyalog daha ziyade geleneksel bir yapı arz etmekte ve giderek önemini kaybeden bir sembole dönüşmüştür. Buna ek olarak iki taraf arasında askeri işbirliğinin de, birkaç etkisiz proje dışında beklenen katkıyı yapmaktan uzak olduğunu söyleyebiliriz. NATO ve Rusya arasında elle gösterilecek somut işbirliği bu hali söz konusu olmamıştır. Ortak bir Füze Savunma Sisteminin geliştirilmesi ve bu şekilde Soğuk Savaşın olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılmasına yönelik proje, bu şekilde ikili ilişkilerin barış ilkesi çerçevesinde geliştirilmesi düşüncesi günümüze dek sonuçlanmamıştır. Dahası sıkışıp kalmıştır. Bu hali ile de bu işbirliği projesi “Game Changer” anlayışından “Show Stopper” anlayışına dönüşmek tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır.⁷⁵⁷

Bu nedenle aslında her iki tarafın ilişkilerin bu sürece gelmesi dahası tıkanmasında sorumlu olduğunu görmekteyiz. NATO bünyesinde Rusya'ya ilişkin ortak bir algı mevcut değildir. NATO içine yaygın görüş Rusya'ya karşı bir stratejinin geliştirmesi gerektiğidir. Bu şekilde Rusya ile daha sıkı bir ilişki öngören, hatta bir “Russia First” düşüncesi ile Rusya'ya özel bir rol atfeden kesimin daha düşük olduğunu görmekteyiz. Bu şekilde farklı endişe ve tecrübelerden beslenen bu farklı Rusya algısı, Brüksel'de de ortak bir Rusya Politikasının oluşmamasına ve önemli ileri adımların atılmamasına sebep olmaktadır.

⁷⁵⁶ Sven C. Singhofen, *age.*, s. 34.

⁷⁵⁷ Heidi Reisinger, *age.*, s.41.

Özellikle karar alma sürecinde belli bir baskı aracı ve katalizör görevi gören NATO İttifakının Zirve Toplantılarında, dahi Rusya daha ziyade simgesel ve yüzeysel konuların konuşulduğu bir müzakere ortağı olarak algılanmıştır. Ancak NATO'nun sergilediği bu tutumun Moskova nezdinde çok ciddi bir tepkiye sebep vermediğini ifade etmekte yarar vardır. Zira açıkçası o dönemde Moskova'nın NATO ile tümüyle bütünleşmek konusunda tam bir askeri ya da politik irade ortaya koyduğunu söylemek mümkün değildir. Buna rağmen NATO içi kurumsal bürokratik akışkanlık sayesinde askeri girişimler tümüyle de durdurulmamıştır. NATO-Rusya Ortaklığının yedi işbirliği alanı olan, Lojistik, Terörizm ve Korsanlıkla Mücadele, Arama ve Kurtarma, Stratejik Diyalog ve Füze Savunma Sistemi konuları sabit önemini korumuş ve hatta politik anlamda sıkışık anlarda birer ivme kazandırıcı faktör olarak işlev görmüşlerdir. *“Şimdilik daha fazlası yok”* şeklinde formüle edilecek yaklaşım ile iki taraf, var olan durum ile de yetinmek ve bunu geliştirmek için özel bir çaba ortaya koymamayı tercih etmişlerdir. Buna rağmen yine de ilk dönemlerde en azından politik konjonktürden fazlasıyla etkilenmeyen ve istikrarlı ilerleyen ancak sınırlı ve düşük bir derecede etkili olan askeri işbirliği ortaya konulabilmiştir. Bu hali ile ilk dönem gelecekte daha ileri adımlar atmaya sağlayabilecek iki tarafta da çekingenliğin öne çıktığı bir başlangıç evresi olarak özetlenebilir.

Denilebilir ki buna rağmen ilişkiler, ilerleyen dönemde beklenen gelişmeleri ortaya koyamamıştır. Bunun ilk nedenlerinden biri NATO üyesi devlerin bakışından kaynaklanmıştır. Pek çok NATO üyesi başkent, Rusya Diyaloğuna bu dönemden sonra daha mesafeli yaklaştırmaya başlamışlardır. Bunun en tipik göstergesi giderek mesafeli bir hal alan Moskova-Washington ilişkisidir. Hillary Clinton tarafından ortaya atılan NATO-Rusya İlişkilerinde yeni bir başlangıç yapma *“İlişkilere Reset Atma”* düşüncesi Moskova tarafından yanlış algılanmış dahası reddedilmiştir. Nitekim günümüzde ABD-Rusya İlişkilerinde giderek bir düşüş yaşamaktadır. Buna rağmen NATO üyesi ülkeler kendi içlerinde bir durum değerlendirmesi yapmak ve öz eleştiride bulunmak durumundadır. Bu gerçek de onları Rusya'yı dışlamak yerine onunla işbirliğine gitmeleri gerektiği görüşüne götürmektedir.⁷⁵⁸Başka bir ifade ile

⁷⁵⁸ Hannes Adomeit, *“Fehler im Betriebssystem. Die Russisch-Amerikanische Beziehungen”*, **Ost Europa**, 63. Jahrgang, Heft 5-6, Nr: 9, Berlin, Osteuropa DGO, 2013, s. 57-78.

taraflar Rusya ile işbirliğine gitmeleri gerektiğinin bilincindedirler. Ancak bunun “Nasıl” gerçekleştirileceğ i konusunda tek bir görüş ortaya koymak mümkün olmamaktadır. Bu da beklenen stratejik ortaklığın tam olarak gerçekleştirilememesine sebep olmaktadır.

Bir diğ er neden ise, NATO’nun Ortaklık Politikasındaki derin dönüş ümden kaynaklamaktadır. NATO ilk dönemlerde ortaklar ile birlikte hareket etmek adına kararlı bir politik yaklaşım ortaya koymuştur. Ortaklar örneğ in, Barış İç in Ortaklık Projesinde yer almak adına çerçeve sözleşmesine imza atmış larsa bu onlara en azından kağı t üzerinde de olsa belli bir sorumluluk/yükümlülük getirmekte idi. Bu şekilde NATO ile temelleri atılan Ortaklık aynı zamanda Batı değ erleri ve normlarının benimsenmesi iç in de belli bir yol haritası anlamına gelmekte idi. Bu şekilde ilk yıllarda NATO geliştirdiğ i Ortaklık Projeleri vasıtası ile ilk aşamada Doğu-Batı Çatış masını bertaraf etmek iç in irade ortaya koymuş , bu konuda politik etki sahibi olan devletlerle de askeri bir işbirliğ i geliştirmeyi teşvik etmiştir.

Söz konusu bu dönemde sınırlı bir askeri işbirliğ i, NATO İttifakının etkili bir Stratejik Ortağ ı olmak iç in engel olarak algılanmıştır. Burada önemli olan daha ziyade politik illiyet bağ ı olmuştur. Söz konusu olan Rusya olunca da bunun tartışmaya açık bir konu olduğ u açıktır. Oysa politik illiyet günümüzde giderek geri plana atılırken onun yerine öne çıkan askeri müdahalelerde bulunmak ve burada ortaya konan işbirliğ i olmuştur. NATO ortaklığ ı giderek daha ziyade bu zemin üzerinde tartışılır ve gerçekleştirilir olmuştur. Peki bu olgu NATO-Rusya İlişkilerine nasıl yansımıştır. Açıkçası denilebilir ki NATO ile mutlak bir politik ilişki ve işbirliğ i ön gören Rusya iç in bu olgu NATO ile ortaklık ilişkisinin giderek sıkışması/daralmasına sebep olmuştur. Rusya’dan daha fazla askeri işbirliğ i bekleniyor olması onun bu konumunun diğ er NATO üyesi devletler ile karşılaştırılmasını beraberinde getirmiştir. Bu halde de Moskova, NATO Misionlarında daha aktif bir işbirliğ i ortaya koyan askerleri müttefik askerleri ile yan yana çarpış an üye Devletlerin gerisinde kalmaktadır. Aynı şekilde de son dönemde ortaya koyduğ u politik uygulamalar ile de NATO değ erlerinden uzaklaşmakta olduğ unu göstermiştir.

Rusya'nın 2003 yılından beri NATO tarafından gerçekleştirilen hiçbir mi operasyonda etkin ve doğrudan rol almamıştır. Bunun bir nedeni, bu dönemle beraber, Rusya'nın NATO içindeki farklı işbirliği ünitelerinde yeterli fikir birliği ve katkı sağlayamamakta oluşudur. Öte taraftan ise, politik anlamda NATO Operasyonlarına tam bir uyum ortaya koyamamaktadır. Afganistan Operasyonu bu yönde önemli bir örnek olmaktadır. Moskova her ne kadar NATO'nun başarısızlığı konusunda özel bir çaba sarf etmese de bu yönde önemli bir katkı sağlamak için de bir irade ortaya koymamaktadır.⁷⁵⁹ Buna bağlı olarak da Rusya, NATO'ya daha çok lojistik anlamda destek vermiş tek tek girişimlerde (Helikopter bakımı ve sınır güvenlik elemanlarının eğitimi hizmetleri) destek vermektedir. Ancak bunun ötesinde Rusya'nın etkin bir katkısı gerçekleşmediği gibi bu muhtemelen başta Afganistan olmak üzere bölge ülkelerince de pek arzu edilmeyen bir gelişme olacaktır.

Söz konusu bu durum ve diyalogun tam olarak amacına ulaşmadan sıkışmış olması 2013 yılında gerçekleştirilen NATO-Rusya Zirvesinin de konusunu oluşturmuştur. Söz konusu bu toplantı sadece iki yıldır Savunma Bakanları düzeyinde gerçekleşen ilk toplantı olmamış aynı zamanda Rus Savunma Bakanı Sergej Schoju'nun katıldığı ilk NATO Zirvesi de olmuştur. Bu şekilde de uzun yıllar sonra ilk defa Moskova Yönetimi, NATO nezdinde "Security Challenges" olarak ifade edilen, Doğal afet Yardımı, Enerji Güvenliği, İklim Dönüşümü gibi politika ve stratejileri gündeme getirmiş olur. Bu her ne kadar ikili ilişkilerde yapıcı bir katkı sağlayabilecek olsa da bir şekilde NATO ve Rusya arasında oluşan politik uçurumu kapatmakta yeterli kalmamıştır.

Buna rağmen NATO-Rusya İlişkilerinin geleceğinde rol oynayacak üç konu öne çıkmaktadır;

- Bunlardan ilki olan terörle mücadele uzun vadeli bir işbirliği konusu olarak her iki tarafı da meşgul etmektedir. Özellikle Moskova için terörle mücadele iç ve dış/güvenlik politikasının merkezinde yer almaya başlamıştır.
- Uluslararası Korsanlıkla mücadele her geçen gün önemi artan bir işbirliği

⁷⁵⁹ Heidi Reisinger, age., s.44.

konusu olurken, Rusya, NATO'nun başta Akdeniz ve Afrika'nın güneyinde gerçekleştirdiği müdahaleleri yakından takip etmektedir. Nitekim Standex Projesinde kamusal alandaki saldırı ve patlamalara müdahale amaçlanırken, Cooperative Airspace Initiative (CAİ) ile de hava sahasının ortak müdafaası hedeflenmiştir. Ancak tarafların uluslararası terörizm konusunda farklı tehdit algısı içinde olmaları, bu yönde etkili bir işbirliğinin oraya konmasını zorlaştırmıştır. Nitekim Rusya için iç politik istikrarını tehdit eden terörist bir saldırı olarak ifade edilen bir gelişme NATO üyesi ülkeler tarafından bu şekilde değerlendirilmiyor hatta bir özgürlük mücadelesi olabilir.

- NATO-Rusya İşbirliği gündeminde önemli bir işbirliği oluşturabilecek bir konu da her iki tarafın çıkarlarını doğrudan etkilemekte olan Afganistan'dır. Ancak NATO-Rusya Diyalogu kapsamında burada ortaya konulacak işbirliği bölgede askeri ve politik anlamda etkin olmak istemiş/isteyen Rusya'nın bu stratejisine sahip çıkmak olarak algılanabilir. Bu nedenle özellikle burada var olan olumsuz Rus algısı Afganistan da tam bir işbirliğinin ortaya konmamasının da temel nedenlerinden biri olmaktadır.
- Füze Savunma Sistemi oluşturulması düşüncesi söz konusu işbirliği gündemine sadece kısa vadeli olarak etki etmektedir. Bir Füze Savunma Sisteminin oluşturulması düşüncesi uzun yıllar boyunca ilişkilere olumlu katkı sağlayacak bir araç olarak görülmüştür. Ancak son dönemde her iki tarafta da realist bir tutumun öne çıkmış olması özellikle de Rusya'nın güç merkezli politikalara geri dönen tavrı bunun başarısını gölgelemektedir. Bu şekilde de her iki taraf da bu düşüncüyü hayata geçirmektense onu rafa kaldırmayı tercih etmişlerdir. Oysa bu şekilde politik ve askeri sonuçlar doğurabilecek bu tür bir proje hayata geçirebilecek olunsaydı bunun kıta barışına olumlu katkı sağlayabileceği de bir gerçektir.

NATO-Rusya diyalogu amacına tam olarak ulaşmadıysa da tüm olumsuzluklara ve fikir ayrılıklarına rağmen tahmin edilen bu ilişkilerin devam edeceğidir. Bunun gerçekleşmesi için de tarafların hoşgörü ve uzlaşma zemininde buluşması gerekmektedir. Bu da çatışmalarda körükleyen değil çözüm bulan taraf olmalarını gerektirmektedir. Oysa ki özellikle Ukrayna krizi Rusya'nın bu yönde geri adım atmakta olduğunu ve bu tutumunun da Rusya-NATO ilişkilerinde var olan uçurumun

daha da açıldığını göstermektedir. Bu nedenle daha etkili bir diyalog için her iki taraf bir takım gerçekleri göz önünde tutarak hareket etmek durumundadırlar. NATO bir şekilde Rusya'nın gelecekte de tek başına bir güç merkezi olarak varlığını sürdürmek arzusunda olduğu, bu nedenle her hangi bir entegrasyon içinde yer almak ve Euro-Atlantik yapı içinde yer almak istemediğini kabul etmelidir. Başka bir ifade ile NATO Rusya'nın endişelerini ve kaygılarını anlamak durumundadır. Özellikle Ukrayna meselesinde bu daha da net olarak ortaya çıkmıştır. Çünkü bu gelişme Moskova'da NATO'nun Baltıklara genişlemesinden tümüyle farklı olarak okunmuştur. Ukrayna'nın ve Gürcistan'ın NATO üyesi olabilecek olması, Moskova'da doğrudan doğruya bir tehdit olarak algılanmış ve Moskova'nın daha da saldırgan bir tutum izlemesini teşvik etmiştir. Rusya'nın bu süreçte Karadeniz Filosunu kaybetmek kaygısı ile hareket ettiğini söyleyebiliriz. Bu nedenle NATO Rusya'ya karşı daha şeffaf olmak zorundadır. Ancak bu elbette NATO geleceğini ilgilendiren “Genişleme” gibi önemli kararlarda Moskova'nın icazetini almak durumunda oldukları anlamına da gelmemelidir.⁷⁶⁰ Ancak Rusya da, NATO bünyesinde alınan kararlarının dışında ve bir takım Ortakların gerisinde yer alması gerektiğini kabul etmek durumundadır. NATO İttifakı bu bağlamda “mümkün olan alanlarda” Rusya'yı bu işbirliğine dahil edecektir. Ancak Füze Savunma Sisteminin hayata geçirilmesi ya da NATO'nun Genişlemesi gibi hayatı ve stratejik konularda ise kendisini, Rusya'nın hoşgörü ve anlayışını beklemek zorunda hissetmeyecektir.⁷⁶¹

Bu gerçek de ifade edildiği gibi Almanya gibi AB ve NATO üyesi olan ve Rusya ile yakın bir temas içinde olan aktörlere özel bir rol ve misyon yüklemektedir.

⁷⁶⁰ Volker Rühe, “*Russland, die USA und NATO*”, **Das schwarzemeer zwischen der EU und Russland**, Bergdorfer Gesprächskreis, 134. Bergdorfer Protokoll, Hamburg, Körber Stiftung, 2007, s.57.

⁷⁶¹ Hannes Adomeit, age., s. 58.

3.1.5.1. NATO Rusya İlişkilerinde Almanya Faktörü:

Rusya, her ne kadar Afganistan Operasyonunda önemli transit geçit imkanları ortaya koymuş olsa da, buna rağmen, NATO-Rusya diyalogunda beklenen gelişmeler tam olarak gerçekleşmemiştir. Bu hali ile de 2012 yılında gerçekleştirilen NATO-Rusya Zirvesi tam olarak beklentileri karşılamaktan uzak olmuştur. Bu nedenle hem AB içinde etkin bir rol oynayan, hem de Rusya'yı yakından tanıyan bir aktör olarak Almanya'nın bu dönemle beraber aracı rolü, NATO-Rusya İlişkilerine ivme kazandıracak bir unsur olarak daha fazla telaffuz edilmeye başlanmıştır.⁷⁶²

Oysa Almanya, bu dönemle enerjisini daha ziyade AB içi krizlere, özellikle de AB finans krizine odaklamış, kaynaklarını büyük oranda bu meseleye seferber etmiştir. Buna rağmen, Avrupa geleceğinin Rusya'ya rağmen değil, Rusya ile birlikte inşa edileceğinin bilinci ile bu konuda sorumluluk almaya hazır bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak bu yeni dönemde Almanya-Rusya ilişkilerinin de giderek kırılgan bir döneme girdiği, Angela Merkel döneminde ilişkilerin Gerhard Schröder döneminin çok uzağında olduğu gerçeği de göz önünde tutulmak zorunludur. Buna rağmen Almanya, NATO üyesi devletler içinde hala Moskova ile en sıkı ilişkiler içinde olan aktör olmak konumunu korumaya devam etmektedir. Özellikle NATO üyesi Doğu Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında Almanya'nın bölgede en etkili (Rusya ile en yakın ilişkiler içindeki) NATO üyesi olduğu söylenebilir. Buna rağmen Rusya'nın o güne dek sürdürdüğü tutumunda ısrar etmiş olması ve NATO ile işbirliğine gitmek yerine, NATO dışında ve ona karşı hareket etmeye dönüşen, tavrını sürdürmesi Almanya'nın bu aracı rolü ve etkisinin sınırlı kalmasına sebep olmuştur. Rusya'nın NATO'nun Füze Savunma Sistemine, NATO ve ABD'nin öngördüğünden daha yoğun olarak dahil edilmek konusundaki ısrarlı ve uzlaşmaz tutumu, Almanya'nın yetersiz kalmasına neden olmuştur.⁷⁶³

⁷⁶² Martin Schmidt, "NATO-Russland Beziehungen: Frostiges Jubiläum im Mai", (çevrimiçi) <http://atlantische-initiative.org/2012/06/05/nato-russland-beziehungen-frostiges-jubilaum-im-mai/>, 25.09.2014.

⁷⁶³ Martin Schmidt, age.

2010 yılında Lizbon'da gerçekleştirilen NATO-Rusya Zirvesinde, Rusya'nın Füze Savunma Sistemi konusunda temelde fikir birliği içinde olduğunu görmekteyiz. Buna bağlı olarak da dönemin Rus Devlet başkanı Dimtri Medvedev, ortak tehditlere birlikte cevap vermek hedefini taşıyan NATO'nun Füze Savunma Sisteminde yer almak davetini kabul etmiştir. Buna rağmen daha Lizbon'da Medvedev'in altını çizdiği çok önemli konu, Rusya'nın ancak NATO ile eşit düzeyde bir partner olmak koşulu ile bu girişimde işbirliğini ortaya koyabileceği olmuştur. Buna karşılık NATO ise, o dönemde Rusya'nın sergilediği bu işbirliği açılımını NATO-Rusya İlişkilerinde bir dönüm noktası ve daha geniş boyutlu bir ortaklığının ilk temeli olarak algılamıştır. Rusya'nın ancak NATO ile eşit bir statü sahibi olması durumunda işbirliği ortaya koyabileceğini ifade etmesi Füze Savunma Sistemi konusunda beklenen işbirliği önünde temel engel olmuştur. Çünkü Rusya bu bağlamda NATO Füze Savunma Sistemi içinde tam olarak bütünleşmek istemiştir.

Oysa pek çok NATO üyesi devlet için bu söz konusu bile olamazdı. Çünkü bu gelişme her şeyden önce, bu ülkelerin ulusal savunmalarında Rusya'ya karşı veto hakkını kullanmak yetkilerini ortadan kaldıracaktır. Bu nedenle de Rusya ancak, ABD ve diğer üyelerin Füze Savunma Sistemini Rusya'ya karşı kullanmayacaklarını garanti etmeleri durumunda NATO ile uyumlu hareket etmekten yana olduğunu ortaya koymuştur.⁷⁶⁴ Bunun da uluslararası hukuk prensiplerine dayanan bir sözleşme ile teyit edilmesini talep etmiştir. Ancak bu tür bir sözleşme söz konusu dönemde ABD tarafından reddedilmiştir. Çünkü ABD bu şekilde bunun emsal teşkil etmesini engellemek istemiştir.⁷⁶⁵

Söz konusu bu görüş, ABD Başkan seçimleri vasıtası ile ABD iç politikasında da geniş yankı uyandırmıştır. Özellikle Cumhuriyetçi Aday Matt Romney'in, Rusya'yı ABD'nin en büyük jeopolitik rakibi olarak gören seçim demeçlerine karşı, Barak Obama'nın farklı bir Rusya resmi ortaya koyması beklenemezdi. Ancak buna rağmen Başkan seçilmesi sonrasında ne Barak Obama ne de Amerikan Senatosu bu yönde bir irade ortaya koymamış ve de söz konusu sözleşme imzalanmamıştır. Bu şekilde de Rusya'nın da yeterli irade ortaya koymamış olmasının da etkisi ile NATO Füze

⁷⁶⁴ Kendisine Özgü ama NATO prensipleri ile uyumlu bir Füze Savunma Sistemi oluşturmak.

⁷⁶⁵Martin Schmidt, *age*.

Savunma Sistemini Rusya'nın işbirliği olmadan hayata geçirmek kararı verilmiştir. İşte bu şekilde giderek açılan NATO-Rusya uçurumu tüm sınırlı etkisine rağmen Almanya'nın arabulucu konumunu daha da önemli kılmıştır.

Başka bir ifade ile Rusya-NATO diyalogunun geliştirmesi, Almanya'ya biçilen belli başlı rol olmuştur. Özellikle de NATO ve Rusya arasında farklı görüş ayrılıklarının mevcut olması, örneğin AKKA Antlaşmasının yürürlüğe konulması, Rusya'nın Güney Osetya'yı ve Abhazya'yı tanımak konusundaki ısrarı, bu yöndeki arabuluculuğu daha da gerekli kılmıştır. Bu görüşe göre AKKA Antlaşmasının yürürlüğe konulması vasıtası ile tarafların Füze Savunma Sistemi tartışmalarında var olan güven bunalımı aşılabilirdi. Yine Afganistan üzerinden oluşturulacak işbirliğinin de ilişkilere yeni bir ivme katabileceği öngörülmüştür. Söz konusu dönemde ABD'nin özellikle seçim atmosferinde olması ve bu şekilde iç politik kaygılar ile hareket etmek durumunda olduğu gerçeği bu şekilde Almanya'nın önemini artırmıştır. Bu şekilde NATO dahilinde ABD'nin ortaya koyamadığı küçük jestleri gerçekleştirmek ve bu şekilde aşınan güveni tekrar Rusya'ya aşılma görevi Almanya'ya öngörülmüştür.

Her ne kadar Almanya, Rusya'ya bir takım tavizler vermek konusunda istekli olmamış olsa da, Berlin'den beklenen, diplomatik kanalar vasıtası ile Rusya'yı ikna etmesi olmuştur. Yani Berlin'in görevi Rusya'yı "sorun çıkartmak değil sorun çözmeye" ikna etmek olmuştur. Ancak Berlin burada temkinli bir politika ortaya koymaktadır. Örneğin Almanya NATO genişlemesi ve özellikle Ukrayna ile Gürcistan üyeliği konusunda da mesafeli bir tutum ortaya koymuştur.⁷⁶⁶

Gürcistan, Rusya tehdidi karşısında NATO üyeliği konusunda ısrar eden ve bu nedenle Membership Action Plan-MAP⁷⁶⁷ talep eden bir aktör olmuştur. Ancak bunun 2008 yılında Fransa ve Almanya muhalefetine de takıldığını belirtmekte fayda

⁷⁶⁶ Ukrayna NATO ilişkisi ilerleyen kısımda tartışılacağı için burada yer verilmemiştir.

⁷⁶⁷ Baltık Devletleri, Bulgaristan, Romanya, Slovenya, Slovakya ile 2004 yılında, Arnavutluk ve Hırvatistan ile 2009 yılında bir MAP oluşturulmuştur. Bu şekilde söz konusu ülkelerin NATO üyeliği için hazırlanması öngörülmüştür. Ancak MAP, hiçbir şekilde NATO üyeliğine adaylık ve kesin üyelik için bir garanti anlamına gelmemektedir. Nitekim Makedonya için 1999 yılında MAP oluşturulmuştur. Ancak başta Yunanistan ile yaşadığı meselelerden (sim tartışması) dolayı hala NATO üyesi olamamıştır.

vardır. Her ne kadar MAP ile ancak Gürcistan için müzakere süreci başlayacak olsa da Angela Merkel, 2014 yılında Wales’ da gerçekleştirilen ve Ukrayna sonrası NATO-Rusya İlişkilerine odaklanmış olan NATO Zirvede Gürcistan’ın üyeliğinin gündeme alınması konusunda bir irade ortaya koymamıştır. Hatta bunun gündem konusu olmayacağını Haziran 2014 yılında Gürcistan Dışışleri Bakanı Irakli Garibaschwili ile gerçekleştirdiği ortak basın toplantısında Berlin’in bu yöndeki net tutumunu ifade etmiştir. Bu şekilde Gürcistan’ı zorlu zamanlarda önemli bir ortak olarak gördüklerini, ancak onun için NATO perspektifi öngörmediklerini de ortaya koymuştur. Onun yerine bir takım önlemler içeren bir paket söz konusu edilmiştir.⁷⁶⁸

Dışışleri Bakanı Frank Walter Steinmeier’in, bir ülkenin çözülmemiş sınır sorunlarına sahip olması, onun NATO üyeliğine engel teşkil etmektedir”⁷⁶⁹ şeklindeki açıklaması da Almanya’nın tutumunu göstermektedir. Burada önemli olan ise Gürcistan sınırında var olan Güney Osetya ve Abhazya meselesinin aslında doğrudan bir Rusya meselesi olduğu gerçeğidir. 2008 yılında Gürcistan’ın, Rusya karşısında ciddi bir yenilgi ile karşı karşıya kaldığı da göz önünde tutulmalıdır.

Nitekim Almanya’nın uzun yıllar boyunca Ukrayna ve Gürcistan’ın NATO üyeliğine destek vermek istemeyişinin ardında yatan sebeplerden biri de aslında Rusya faktörüdür. Çünkü Almanya bu şekilde Rusya’yı NATO’nun karşısına almak

⁷⁶⁸ Federal Savunma Komitesi ve NATO Parlamenterler Meclisi Başkan Yardımcısı Karl Lammers, Almanya’nın bu yöndeki yaklaşımına dair üç nokta ortaya koymaktadır;

- Gürcü Silahlı Kuvvetlerinin NATO ile işbirliği geliştirilmelidir,
- Tiflis’deki NATO İletişim Bürosu daha geniş yetkiler ile donatılmalıdır,
- NATO ve Gürcistan arasındaki politik müzakere ve danışma komitesinin geliştirilmesi gerekmektedir.

CDU’lu siyasi Karl Lammers’a göre, buna ek olarak Gürcistan’ın savunma yeteneğinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun için de askeri uzmanların belli görüşler bildirmesi zorunlu olmaktadır. Özetle Berlin, Tiflis’in Batıya yaklaşması için daha fazla reform ve politik konsültasyon talep etmektedir.

⁷⁶⁹ Hatta Steinmeier bu konuda 2008 Bükreş Zirvesinde eleştirilirken, Almanya’nın NATO üyesi olduğu yıllarda ikiye ayrılmış bir ülke olduğu hatırlatılmıştır. Ayrıntı için bakınız;

Silvia Stöber, *“Treffen der NATO-Außenminister in Brüssel Eine Frage der Glaubwürdigkeit”*, (çevrimiçi)

<http://www.tagesschau.de/ausland/nato-102.html>, 30.09.2014.

istememektedir. Aynı zamanda bu ülkelerin NATO üyeliğinin sadece Rusya ile karşı karşıya gelmenin ötesinde anlam ifade ettiği bilincindedir. Çünkü bu Ukrayna ve Gürcistan'ın çözülmemiş meselelerinin (Rusya ile) doğrudan doğruya NATO İttifakı içine taşınması anlamına gelecektir.⁷⁷⁰ Bu ise onun arabulucu rolünün tartışılmasına sebep olmuştur. Onun ötesinde Almanya, Doğu Avrupa'da Rusya'nın saldırgan politikalarının sebep olduğu krizler ve Doğu Avrupalı ortakların (başta Polonya ve Baltıklar) Rusya endişesine kayıtsız kalmakla eleştirilmiştir.

3.1.5.2. NATO-Rusya Diyalogunda Almanya Frenleyici bir Rolü:

Ukrayna meselesi NATO-Rusya Diyalogunda en önemli kırılma noktası olmuştur. Vladimir Putin'in aylar süren Ukrayna karşıtı saldırgan tutumu, Kırım'ın ilhaki ile giderek artan ve nihayetinde Ukrayna'nın Doğusunda açık bir savaş statüsü kazanan durum NATO'yu tepki vermek durumunda bırakmıştır. Bu nedenle NATO, 2014 yılında Wales'de gerçekleşen Zirvede, Rusya'ya karşı kararlılık içinde hareket etmek istemiştir. Bu arada, Zirve öncesinde Ukrayna Devlet Başkanı Petro Poroşenko'nun, ABD Başkanı Barak Obama, İngiltere Başbakanı David Cameron, Fransa Devlet Başkanı François Hollande'ın yanı sıra, özellikle Angela Merkel ile buluşmak konusundaki ısrarı, bize bir kere daha bu süreçte Berlin'e atfedilen önemi ortaya koymaktadır. Oysa kulis gerisinde hakim olan, ciddi bir fikir ayrılığı olmuştur.

Özellikle İngiltere ve ABD, Rusya karşıtı görüşün temsilciliğini yapmaktadır. Buna Fransa da bir şekilde destek vermektedir.⁷⁷¹ İngiltere ve ABD'ye göre Rusya, Kırım'ı illegal ilhak edişi ve Ukrayna topraklarına asker göndermek suretiyle Ortaklık kurallarını ihlal etmiştir. Bu nedenle NATO'ya bu saatten sonra düşen, Doğu Avrupa

⁷⁷⁰ Karl Heinz Kamp, "NATO Erweiterung nach dem Gipfel von Riga", **Analysen und Argumente aus der Konrad Adenauer Stiftung**, Nr:32, November, 2006, s. 12.

⁷⁷¹ Fransa, Ukrayna Krizi sonrasında içinde bulunulan durumun uygun olmadığı gerekçesi ile Mistral Sınıfı Helikopter Gemisini, Rusya'ya teslim etmemek kararı almıştır. Yakın tarihe kadar Fransa ne olursa olsun sözleşmeye sadık kalmak ve teslimatı gerçekleştirmekte ısrar ederken, birden bu yönde karar almış olması Fransa'nın Rusya politikasını gözden geçirmekte olduğunu göstermektedir. Üstelik NATO üyeleri arasında Fransa'nın bu tutumunun destek görmüş olması da diğer üyelerin de Moskova'ya yönelik mesafeli tutuma destek verdiğini ortaya koymaktadır. Aynı şekilde ABD, Polonya, Avrupa'nın Doğusunda daha yoğun Askeri Güç koşullandırılmasını talep etmek suretiyle Rusya'ya karşı geliştirilecek yeni tutumun adeta sözcülüğünü yapmaktadır. Oysaki Almanya burada daha mesafeli bir tutum ortaya koymaktadır.

da daha etkin bir savunma sistemi oluşturmak olmalıdır.⁷⁷² Burada amaç, Putin Rusya'sına NATO'nun müttefik kuraları çerçevesinde hareket etmeye ve de üyelerinin tek tek çıkarlarını korumaya hazır olduğu, bunun için de gerekli silah ile donanımına sahip oldukları mesajını vermek olmuştur. Dönemin NATO Genel Sekreteri Anders Fogh Rasmussen'e göre, Rusya'nın saldırgan tutumu ve Ukrayna'da ortaya koyduğu yasadışı faaliyetler NATO savunma mekanizmasının yeniden gözden geçirilmesini gerektirmiştir.⁷⁷³ Açıkçası bu, yeni bir Rusya politikasının oluşturulması gerektiği, NATO-Rusya Diyalogunun zarar gördüğünü ortaya koymaktadır. Özellikle Kırım krizi ve Rusya'nın Haziran 2014 tarihinde Ukrayna'nın doğusuna gerçekleştirdiği asker sevkiyatı NATO'nun Avrupa'nın Doğusunda olası bir saldırıya hazır olmadığını ortaya koymuştur. Bu gelişme de NATO içinde olası bir saldırı durumunun dahası başta Polonya ya da Baltık Ülkelerinin Rusya saldırısı ile karşı karşıya olabilecekleri ihtimalinin göz önünde tutmalarına sebep olmuştur. Nitekim Ukrayna krizi, Baltık Devletlerinin, Rusya için kolay birer lokma olduğu, ama bu olasılık karşısında NATO'nun müdahalesinin uzun süre alabileceğini göstermiştir.⁷⁷⁴ Polonya ile başlayan, Baltık ülkelerini kapsayan ve de Bulgaristan ile Romanya'ya kadar uzanan coğrafyada Rus tehdidi hisseden üyelerin bu endişesine cevap verilmeye çalışılırken, bu tutuma karşı çıkan/mesafeli duran özellikle bir aktör dikkat çekmiştir; **Almanya**.

Bu konuda Almanya başta Polonya ve Baltık Ülkeleri ile tam bir fikir birliği ortaya koyamamaktadır. Bu nedenle de NATO bünyesinde, Rusya'ya karşı nasıl ve ne ölçüde bir önlem alınması gerektiği konusunda net bir tutum ortaya koymamıştır. Hatta Almanya buna gerek olup olmadığı konusunda dahi kesin bir tavır

⁷⁷² NATO bu amaçla MDA'lı üyelere yönelik olası bir Rus tehdidine karşı bölgeye 4000 askerden oluşan bir operasyon grubunun koşullandırma düşüncesini ortaya atmıştır. Aynı şekilde Romanya bu bağlamda olası bir tehdit durumunda Hava Polisine destek vermek üzere NATO Savaş Uçaklarının kullanımını talep etmiştir. Yine Romanya Devlet Başkanı Traian Basescu, bu amaçla 200 adet NATO askerinin Romanya topraklarında koşullandırılabilirliğini belirtmiştir. Romanya ayrıca bu bağlamda Ukrayna'ya yönelik Syber Saldırı Savunma Sisteminin liderliğini de üstlenebileceğini ifade etmek suretiyle NATO içinde daha etkili bir rol üstlenmeye hazır olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıntı için bakınız;

"Besuch im Baltikum: Obama Bezeichnet Russland als Gefahr",

(çevrimiçi) <http://www.br.de/nachrichten/obama-in-tallinn-estland-100.html>, 30.09.2014.

⁷⁷³ Mathias Gebauer, *"NATO Strategie gegen Russland - Zurück in den Kaltenkrieg"*, **Der Spiegel**, 03.06.2014.

⁷⁷⁴ Mathias Gebauer, age.

sergilememiştir. Burada tam bir fikir birliği ortaya konmamış olmasının temelini oluşturan ise, 1997 yılında imzalanan NATO-Rusya Temel Şartını geleceği tartışması olmuştur. Berlin bu bağlamda uzun bir süre, zirvenin kapanış değerlendirmesinde Ukrayna krizine bağlı olarak hayata geçirilmek istenen askeri önlemlerin, bir şekilde NATO-Rusya Temel Şartı ile uyumlu olması gerektiği konusunda, ısrar etmiştir. Hatta Alman Hükümet Sözcülüğünden yapılan açıklamada çok net olarak Hükümetin söz konusu bu belgede bir değişiklik yapmak konusunda istekli olmadığı ifade edilmiştir. Berlin her ne kadar Moskova'nın tutumu ile hayal kırıklığına uğramış olsa da, tümünden dengeleri yıkmak istemediğini bu şekilde ortaya koymuştur. Burada ortaya konan mantık ise şu olmuştur; Putin ve Putin Rusya'sı sözleşmeleri ve kuralları ihlal edebilir. Ancak bizler bunu yapmayacağız. Almanya her şeyden önce Ukrayna da durumun daha da vahim olacağı şekilde Rusya'ya emsal oluşturulmasından yana değildir.⁷⁷⁵

Ancak Almanya'nın bu açıklaması ve tutumu, başta yakın ortak ve komşusu Polonya, Baltık ülkeleri ve Rus tehdidi hisseden diğer bölge ülkelerinin tepkisine sebep olmuştur. Polonya Savunma Bakanı Tomasz Siemonak, NATO-Rusya Kuruluş Şartını tartışmaya açarken, NATO-Rusya İlişkilerinin yeniden şekillendirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Tomasz Siemonak'a göre, NATO, üyelerinin güvenliğini sağlamakla sorumludur ve boş sözleşmeler ile meşgul olmamalıdır.⁷⁷⁶ Aynı şekilde Estonya Başkanı Toommas Hendrik Ilves'e göre, *"Söz konusu bir işbirliği bir noktadan sonra işlevlerine getirmiyorsa, yapılması gereken, onu geçersiz kılmak olmalıdır."*⁷⁷⁷ Rusya'nın politik tutumu ile NATO Sözleşmesi prensiplerini ihlal ettiğini savunan bu görüşe göre, Moskova aslında Avrupa barış ve istikrarına zarar vermiştir. Çünkü 1997 tarihli Sözleşme, Doğu Avrupa'da koşullandırılacak askeri kuvvetlerde belli bir sınırlama getirmektedir. Oysa Rusya bunu dikkate almamıştır. Bu gerçek de NATO'nun yeni bir güvenlik alanı (Rusya'ya rağmen) oluşturmasını gerektirmektedir.

⁷⁷⁵ Manuel Bewarder, Stefanie Bolzen, Thorsten Jungholt, *"Deutschland bremst die NATO-Offensive aus"*, (çevrimiçi) <http://www.welt.de/politik/deutschland/article131886913/Deutschland-bremst-die-Nato-Offensive-aus.html>, 29.09.2014.

⁷⁷⁶ *"Streit in der NATO über Russland Vertrag"*, (çevrimiçi) <http://www.neues-deutschland.de/artikel/944709.streit-in-der-nato-ueber-russland-vertrag.html>, 28.09.2014.

⁷⁷⁷ age.

Polonya Savunma Tomasz Siemonaik, söz konusu belgenin hiç bir şekilde NATO'nun Doğu Avrupa'da hareket kabiliyetini kısıtlayacak şekilde okunmaması gerektiği konusunda ısrarlı bir tutum ortaya koyarken, bir şekilde Berlin'in tavrını eleştirmektedir. Aynı şekilde Estonya Devlet Başkanı Toomas Hendrik Ilves'de değiştirmekten/yürürlükten kaldırmanın gerekçesi olarak da Rusya'nın sözleşme ilkelerini ihlal etmiş olduğu, bu şekilde de kıta barışını tehdit etmekte olduğunu göstermektedir.⁷⁷⁸ Hatta bu bağlamda Doğu Avrupalı NATO üyeleri, belgenin tümünden geçersiz kılınmasını dahi talep etmişlerdir. Söz konusu belgenin önemi Rusya'ya, Avrupa'nın doğusunda büyük ve daimi bir askeri birlik koşullandırılmayacağı teminatını vermekte oluşudur. Ancak son gelişmeler sonrasında bölge ülkeleri bu tartışmalarda bunun tam da aksini talep etmektedirler.

Bu yöndeki tartışmayı değerlendiren uzmanlara göre bu her şeyden önce artık başta Polonya olmak üzere Doğu Avrupalı üyelerin NATO içinde ikinci sınıf statüsünden çıkmak niyetinde olduklarını da göstermektedir. Söz konusu ülkeler bu bağlamda özellikle Almanya'nın tutumunu eleştirmektedirler. Onlara göre Almanya esnek bir politika izlemekte dahası gelişmelere ve onların kaygılarına kayıtsız yaklaşmaktadır. Oysaki özellikle Baltık ülkeleri başta içinde barındırdıkları Rus azınlık nedeniyle ciddi bir endişe yaşamakta ve bunun yakın bir gelecekte olası bir Rus müdahalesi/saldırısı için bahane oluşturulabileceği görüşünü savunmaktadırlar. Bu şekilde hakim görüş, dün bu bahane ile Kırım ilhak eden ve Doğu Ukrayna'ya giren Putin Rusya'sı bu durumda bir sonraki agresif tutumunu arka bahçesi olarak görmek istediği Baltıklarda uygulayabileceği olmuştur.

Angela Merkel, Polonya'ya askeri birlik gönderilmesi düşüncesini reddetmiştir. Aynı şekilde Savunma Bakanı Ursula von der Leyen her ne kadar Doğu Avrupa devletlerine destek ve işbirliği vaat etse de, bu ülkelere *“Basiret ve Özgüven arasında denge kurmaları gerektiği”*⁷⁷⁹ telkininde bulunması, Brüksel'de bir takım tartışmalara sebep vermiştir. Aslında, Alman Savunma Bakanının bu yöndeki açıklaması, Almanya'nın nasıl bir ikilem ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

⁷⁷⁸ Manuel Bewarder, Stefanie Bolzen, Thorsten Jungholt, age.

⁷⁷⁹ Carsten Luther, *“Die Osteuropäer haben recht behalten”*, (çevrimiçi) <http://www.zeit.de/politik/ausland/2014-06/nato-verteidigung-russland-europa>, 30.09.2014.

Ursula von der Leyen, bir tarafta Berlin'in daha büyük bir uluslararası sorumluluk taşıyacağını söylemektedir. Bu şekilde NATO üyeleri ile paralel bir tutum sergilemektedir. Oysa Almanya öte taraftan Rusya'ya karşı daha esnek bir tutum ortaya koymaktadır. Çünkü Başbakan Angela Merkel de, Dışişleri Bakanı Frank Walter Steinmeier da bölgeye NATO Birliklerini koşullandırmak ve askeri müdahalelerde bulunmak yerine Moskova ile diyalog kanalını açık tutmayı tercih etmektedirler. Bu hali ile de Almanya özellikle Avrupa'nın doğusuna sürekli askeri birliklerin koşullandırılması düşüncesi ile paralel bir tutum ortaya koymamaktadır.⁷⁸⁰

Ursula von der Leyen'in NATO Zirvesinde, İttifakın doğu sınırı boyunca hava sahasının kontrolü, Alman Ordusunun NATO tatbikatına katılımı, aynı şekilde Polonya'nın Stettin kentinin Kuzeydoğusunda yer alan NATO Komuta merkezine 50 Alman Subayı ile destek vermeyi teklif etmesi, Berlin'in önlemlere destek vermek istediğini yansıtmaktadır. Dahası bu şekilde Almanya adeta gelişmelere (ulusal çıkarlarının devamı uğruna) kayıtsız kaldığı yönündeki NATO içi eleştirilere cevap vermeye çalışmaktadır. Ancak Almanya'nın vermeyi vaat ettiği bu destek, kendilerini Rusya tehdidi ile karşı karşıya gören, Almanya'dan daha etkili olmasını bekleyen Polonya ve Baltık ülkeleri nezdinde yalnızca okyanusta küçük bir damla olarak değerlendirilmektedir. NATO üyesi Doğu Avrupa ve Baltık Devletleri, bu nedenle Doğu Avrupa'da sürekli askeri birliklerin koşullanması ve modern silahların yerleştirilmesini talep etmektedirler. Oysa Rusya tehdidi yaşamayan Güney Avrupa ülkeleri gibi Almanya da buna karşı çıkmakta, bunu aşırı bir önlem olarak görmektedir.

Bu nedenle Rusya ve NATO arasında sıkışmış olan, uluslararası sorumluluklarını artırmak ve iç politik kaygılar (ulusal çıkarlar) arasında karar vermek durumunda kalan Berlin adeta yeniden bir köprü olmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Angela Merkel, Almanya'nın İngiltere ortaklaşa finanse edecekleri Ukrayna için NATO Fonu oluşturmak istediklerini açıklamıştır. Oluşturulacak bu C4-Fonu vasıtası ile de Ukrayna ordusunun eskimiş yapısının edilmesi öngörülmüştür. Bu amaçla Almanya

⁷⁸⁰ “*Streit in der NATO über Russland Vertrag*”, (çevrimiçi) <http://www.neues-deutschland.de/artikel/944709.streit-in-der-nato-ueber-russland-vertrag.html>, 28.09.2014.

ve İngiltere’den Ukrayna gönderilecek uzmanların Ukrayna ordusunun yeniden yapılanmasına destek vermeleri öngörülmüştür.

Angela Merkel bu şekilde Almanya’nın tutumuna yönelik olarak o güne dek oluşan fikir ayrılığı ve eleştirileri de törpülemek niyetinde olduklarını ortaya koymuştur. Son zamanlarda Almanya’dan kalkıp Baltık Denizi üzerinde uçan Alman Eurofighter’lar özellikle de ciddi bir güven kaybı yaşayan Baltık Ülkelerinin güvenini yeniden kazanmaya hizmet etmektedir. Söz konusu bu savaş jetleri Air Policing bir parçası olarak Baltık hava sahasının güvenliğini korumaktadırlar. Bu şekilde doğrudan bir Rus tehdidi ile karşı karşıya olan ancak yeterli kapasite sahibi olmayan Estonya, Letonya ve Litvanya’ya NATO üyelerince dönüşümlü olarak gerekli destek verilmiş olmaktadır. Alman Federal Ordusu en son 200 yılında Tornado Uçakları ile kendisine düşen görevi yerine getirmiştir. Ancak tekrar kendi sırası gelmeden Baltık Ülkelerine gerçekleştirdiği bu destek uçuşları ile aslında son zamanlarda kendisine yönelik olarak artan eleştirileri de bertaraf etmeye çalışmaktadır. Dikkat çekici olan bir gelişme Almanya’nın Nisan başında bölgeye gerçekleştirecek tatbikat uçuşlarında silahsız uçaklardan yana bir tutum ortaya koyduğudur. Oysa Doğu Ukrayna’da yaşanan gelişmeler sonrasında da 2014 yılı Aralık sonuna dek silahlı uçuşlara destek vermek durumunda kalmıştır.

Angela Merkel bu yöndeki iyi niyetinin bir başka göstergesi olarak, İttifakın Reaksiyon ve Savunma Yeteneğinin artırılmasını öngören NATO Aksiyon Planına destek verme kararı almıştır. Doğu Avrupa ülkelerinin karşı karşıya kaldıkları tehdidi çok iyi anladıklarını ifade eden Angela Merkel bu plana destek vermek suretiyle olası saldırılarda NATO’nun daha hızlı müdahalesinden yana olduklarını ve bu yönde önlemler alınmasından yana olduklarını belirtmiştir. Aynı şekilde müdahalelerin mümkün olduğunca hızlı olması gerektiği, hazırlığı aylarca süren müdahalelerin amacına ulaşmadığını da eklemiştir.⁷⁸¹ Bu şekilde bir kere daha Doğu Avrupalı komşu ve ortaklarının gönlünü almaya çalışmıştır.

⁷⁸¹ Manuel Bewarder, Stefanie Bolzen, Thorsten Jungholt, “*Deutschland bremst die NATO-Offensive aus*”, (çevrimiçi) <http://www.welt.de/politik/deutschland/article131886913/Deutschland-bremst-die-Nato-Offensive-aus.html>, 29.09.2014.

Ancak burada kanımca ısrarla dikkat çekilmesi gereken bir konu vardır. Almanya (Angela Merkel) buna destek vermekten yana olduklarını açıklarken bir konunun da altını çizmektedirler. O da bu desteği, NATO-Rusya Sözleşmesi ile uyumlu olacak şekilde vermektir. Yana olduklarıdır.

Bu şekilde de Angela Merkel/Almanya, NATO yeni “Mızrak Ucu“ olacak, 4000 kişiden oluşması ön görülen ve en geç iki gün içinde ittifak sınırları içindeki kriz bölgesine müdahale edecek, Reaction Force’un oluşturulması düşüncesine destek verdiklerini göstermiştir. Aynı şekilde Doğu Avrupa’daki dört yeni NATO üssünde de yer alacağını teyit etmiştir. Ancak burada da yine bu desteğin NATO-Rusya Temel Şartı ile uyumlu olması koşulunu getirmiştir.

Almanya bu şekilde NATO girişimlerine destek vermek suretiyle önemli bir denge oluşturduğu düşüncesindedir. Her şeyden önce NATO lideri ABD ile fikir birliği içinde olduğunu düşünmektedir. Oysa, Barak Obama’nın, Berlin’in bu tutumundan memnun olduğuna dair bir işaret yoktur. Burada dikkat çekilmesi gereken bir konu, Avrupa’nın doğusuna koşullandırılması öngörülen bu askeri birliklerin NATO’nun askeri yeteneklerini artırması kadar savunmaya daha fazla ödenek ayrılmasını gerektirdiğidir. Oysa Almanya son yıllarda gerçekleştirdiği reformlar ile askeri harcamaları kısmaktan yana olduğunu ortaya koymuştur. (Özellikle Carl Theodor von Guttenberg’in Savunma Bakanlığı döneminde, zorunlu askerliğin kaldırılması ve profesyonel ordu anlayışının getirilmesi). Berlin’in 2013 yılında GSMH’nin yalnızca %1.34’lük kısmını askeri harcamalara ayırmıştır. Bu hali ile NATO’nun askeri harcamalar için öngördüğü en az %2’lik payın gerisinde ve de ancak 14. sırada kalmıştır.⁷⁸² Oysa Almanya’nın Polonya ve Doğu Avrupa’ya asker gönderme düşüncesine destek vermesi, beraberinde ciddi bir askeri maliyet artışını getirecektir. Berlin ise açıkçası bunu ortaya koymak konusunda çok da istekli olmadığını göstermektedir. ABD yıllardan beri Almanya’nın savunma harcamalarını artırması gerektiği konusunda ısrar etmektedirler. (GSMH’nin en az %2’sini Savunmaya harcaması beklenmektedir) Barak Obama, Talin de gerçekleştirdiği açıklamada

⁷⁸² “Deutsche Haltung zu Kampftruppen enttäuscht Nato”, (çevrimiçi) <http://www.welt.de/politik/ausland/article128654389/Deutsche-Haltung-zu-Kampftruppen-enttaeuscht-Nato.html>, 30.09.2014.

“NATO savunma yeteneğini bütün olarak görmek ve onu yeni koşullara uygun hale getirmek durumundadır” derken kısıtlı bu bütçeye işaret etmektedir. Bu hali ile de Avrupa’nın en güçlü ekonomisi ve AB lideri olan Almanya’nın kendisine yakışan bir savunma bütçesi ile NATO’ya katkı sağlamasını beklemektedir. Buna karşılık Berlin hala %2’lik payın sınırı aştığı görüşünü temsil etmektedir. Berlin’e göre önemli olan bu payı artırmak değil var olan silahlanma projelerini kesinleştirmek ve birlikte yeni koşullara göre uyumlaştırmak olmalıdır. Almanya’nın bu ısrarlı tutumuna karşılık Çek Cumhuriyeti bile “Savunma Harcamalarını” adım adım artırmak kararı almıştır. Bu konu bile Almanya’nın Doğu Avrupalı komşu ve ortakları (NATO ve AB) ile arasında derin bir uçurum oluşmakta olduğu ve Avrupa ile Rusya arasında sıkıştığını göstermektedir.

Açıkçası Almanya burada sergilediği tutumu ile bize bir kere daha söz konusu olan Rusya ilişkileri olduğunda Rasyonalist bir tutum içinde olduğunu göstermektedir. Almanya NATO müttefiki bir ülke olarak NATO kural ve normlarına sadıktır. Bunu Avrupa’nın istikrarı için vazgeçilmez bir unsur olarak görmektedir. Ancak öte taraftan da o güne dek belli bir denge kurmayı başardığı stratejik ortak olarak da gördüğü Moskova’nın da güvenini tümüyle kaybetmek de istememektedir. Özellikle Angela Merkel’in, Gürcistan için yakın gelecekte NATO üyeliğini öngörmediğini beyan etmiş olması bile Moskova’yı rencide etmek istemediğini göstermektedir. Bu nedenle de belli bir denge kurmak suretiyle Rusya’ya rağmen değil Rusya ile birlikte Avrupa olarak özetlediği düşüncesindeki sürekliliği burada da sergilemektedir. Bu ise bize onun dış politik söyleminde bu kısmında pragmatist tutumun sosyal inşacı düşüncenin önüne geçtiğini göstermektedir.

3.1.6. Rusya’da Demokrasi ve İnsan Hakları:

Almanya, Polonya ve AB, Rusya ile Modernleşme Ortaklığı sürecine destek verseler de Rusya tarafında bu yönde önemli bir gelişme ve girişimin olmayışı bu yöndeki iyi niyeti olumsuz etkilemektedir. Her ne kadar Vladimir Putin, Haziran ve Aralık 2012 tarihli AB-Rusya Zirvesinde bu yöndeki desteğini ortaya koymuş olsa da pratikte yaşanan gelişmeler yetersiz kalmış bu yöndeki umutları gölgelemiştir. Oysa, Sivil toplum bu süreçte dahil edilmeden, özellikle de eğitilmiş, çağdaş düşünen, katılımcı,

uluslararası iletişim ağına mensup bir orta sınıf olmadan, ne hukuk devleti ne de ekonomik anlamda bir reform gerçekleştirmek mümkün değildir.⁷⁸³ Bu nedenle Rus Sivil Toplumunun desteklenmesi düşüncesi her geçen gün Alman dış politik söyleminde daha fazla destek kazanmaktadır.

Bugün sivil toplum ilişkileri ikili stratejik ortaklıkların en önemli sütunlarından birini oluşturmaktadır. Bu nedenle de Almanya ve Rusya arasında son yıllarda geliştirilen sayısız proje bu konuya sık sık yer vermek durumunda kalmıştır. Bu projelerin, Rus ve Alman kamuoyu tarafından destekleniyor olması da, bu girişimlerin Alman-Rus diyalogunun önemli bir öznesi olmasını beraberinde getirmiştir.

Almanya, Rusya politikasında sivil toplumun etkin bir politik muhatap olması için özel çaba ortaya koymaktadır. Bu da bize Almanya'nın ulusal ve küresel çıkarları hayata geçirmesi için karşı tarafın sivil toplum desteği ve işbirliği ile hareket etmesi gerektiği bilinci içinde hareket ettiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle Almanya mümkün olduğunca sivil toplumu da politik müzakerelere dahil etmek çabası içindedir. Bu şekilde hem karşılıklı olarak sivil toplumların etkileşimine destek vermekte, hem de sivil toplum aktörlerinin resmi çevreler ile daha sıkı bir işbirliğine gidişinin önünü açmaya çalışmaktadır. Ancak asıl amacı iç ve dış politikanın inşası sürecine resmi çevrelerin yanı sıra sivil toplumu dahil etmektir. Bu yönde hareket ederken de temelde demokrasi ve hukuk devleti prensipleri/reformlarına atıfta bulunmaktadır. Bu şekilde de diğer alanlarda sergilediği güç merkezli ve neo realist yaklaşımlar yerine, daha ziyade ortak bir kimlik anlayışına atıfta bulunan sosyal inşacı bir yaklaşım sergilemektedir.

⁷⁸³Nitekim bu gerçek pratikte kendisini ortaya koymuştur. Ekonomik modernleşme/ endüstrileşme kapsamındaki pek çok projede yeterli başarı ortaya konamadığı için, Rusya geçmişte üstünlük sahibi olduğu ileri teknoloji gerektiren alanlarda (uzay, uçak sanayi) geri kalmıştır. Bunun ardında yatan nedenlerden biri ise, politik ve toplumsal baskı nedeniyle ülkeyi terk eden nitelikli insan kaynağı olmuştur.

3.1.6.1. Petersburg Diyalogunun Sivil Topluma Etkisi:

Vladimir Putin ve Gerhard Schröder tarafından Almanya-Rusya arasındaki müzakere ortamını geliştirmek maksadıyla hayata geçirilmiş olan Petersburg Diyalogu, iki taraf toplumlarının yakınlaşmasına önemli bir katkı sağlamıştır. Bu şekilde her iki ülke liderinin himayesinde gerçekleştirilen toplantılar, sivil toplum temsilcileri, bilim, siyaset, medya ve sanat/kültür dünyası mensuplarının katılımı ile zamanla geniş kapsamlı ikili bir foruma dönüşmüştür.

2001 yılında ilk defa St. Petersburg’da toplanan ve adını buradan alan bu işbirliği forumu, yalnızca düzenli bir müzakere alanı ile sınırlı kalmamakta, aynı zamanda da somut projelerin geliştirilmesine de imkan sağlamaktadır.⁷⁸⁴ Yine Alman-Rus Forumunun desteği ile iki taraf toplumlarının yakınlaşması ama her şeyden önce Rusya’da daha güçlü bir sivil toplumun oluşması hedeflenmektedir.

Petersburg Diyalogu çerçevesinde Alman-Rus toplumsal yakınlaşması söz konusu olduğunda, özellikle **“Gelecek Atölyesi”** önemli bir işbirliği formu olarak karşımıza çıkmaktadır. Petersburg Diyalogunun, Kassel Zirvesinde oluşturulan Gelecek Atölyesi, Alman ve Rus bilim adamları, politikacılar, gazeteciler ve ekonomi uzmanlarının bir araya geldiği, zamanla disiplinler arası bir değiş tokuş ve toplumsal yakınlaşma forumuna dönüşmüştür. Taraflar söz konusu toplantılarda, demografik gelişmeler, göçmen ve mültecilerin entegrasyonu, enerji güvenliği gibi çeşitli konuların yanı sıra, ikili ilişkilerde zorlu bir başlık olan **“geçmiş”** yeniden tartışmak imkanına sahip olmuşlardır. Bu şekilde ortak değerler çerçevesinde Avrupa’nın yeniden inşası ve tasarısında önemli bir adım atabilmişlerdir.

Söz konusu müzakere sonuçlarının, rapor ve bültenler vasıtası ile kamuoyu ile paylaşılması ise bu yöndeki girişimlere ayrı bir ivme kazandırmıştır. Çünkü bu şekilde ciddi bir dönüşümü ve reform sürecinin parçası olması beklenen sivil toplumun da bu sürece dahil edilmeye çalışıldığını görmekteyiz. Hatta oluşan güven

⁷⁸⁴ Alman-Rus Forumu, politika, ekonomi, kültür, bölgesel işbirliği alanlarında iki toplumu yakınlaştıran projeler ortaya koymaktadır. Yine aynı maksatla Almanya-Rusya İlişkilerine olumlu katkı sağladığı düşünülen kişilere yılda bir kere Dr.Friedrich Haass Ödülünü dağıtmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: (çevrimiçi)

<http://www.deutsch-russisches-forum.de/index.php?id=taetigkeitsbereiche>, 25.08.2014.

ortamı sayesinde uzun yıllardır var olan Alman-Rus Kitle İletişim Ağının daha etkin bir şekilde faaliyette bulunduğu tespit edilmiştir. Yine katılımcıların birebir iletişimin yanı sıra kurumsal işbirliğinin de önü açılmıştır ki, Rus Haber Ajansı Rosbalt ile Alman Haber Ajansı Deutsche Welle arası işbirliği bu yönde öne çıkan projelerin başında gelmektedir.⁷⁸⁵

2013 yılında yapılan kamuoyu araştırmaları, Alman-Rus Gelecek Atölyesinin iki sivil toplumun birbirine yaklaşması konusunda önemli katkılar sağladığını ortaya koymuştur. Bu şekilde, ortak bir kimliğin ortak değerler ve ortak çıkarlar çerçevesinde oluşturulabileceği ve bu yöndeki engellerin aşılabileceği düşüncesi destek görmeye başlamıştır. Aynı zamanda burada oluşan işbirliği ortamı pek çok kişi için Alman-Rus İlişkilerinin son durumunu ortaya koyan önemli bir haberleşme kaynağı olarak da vazife görmektedir. Söz konusu oturumlarda Alman katılımcılar Rusya'daki gelişmeler hakkında bilgi sahibi olabilmekte, bu da onların Rusya algısının şekillendirmektedir. Aynı zamanda da o güne dek var olan algıyı tartışmaya açmaktadır. Yine oturumların farklı merkezlerde gerçekleşiyor olması da, taraflara iki ülkenin bölgesel ve yapısal farklılıklarının ötesinde farklı kaygı ve beklentilerini analiz etmelerinin önünü açmıştır.

Burada oluşan bu diyalog vasıtası ile Rus sivil toplumu, ilk defa eşit bir düzlemde Avrupalı bir aktör ile bir araya gelip, müzakere etmek, Avrupa politikasına dahil olmak imkanına sahip olmuştur. Oluşan güven ortamı da taraflara o güne dek konuşmaya cesaret edemedikleri konulara günlük müzakerelerinde yer vermek imkanı sunmuştur. Bu ise geçmişin yaraları üzerine yeni bir Avrupa inşa edilirken son derece önem arz etmektedir.

Buna rağmen, taraflar henüz hedefe tam olarak ulaşmaktan uzaktırlar. Hatta bu nedenle, Ekim 2013 tarihinde gerçekleşen 28. oturumda kurumsal yapının geliştirilmesi kararına varmışlardır. Müzakereci ortamı geliştirmek, sonuçları daha geniş bir kamuoyu ile paylaşmak ve bu sürece daha geniş bir uzman kadrosunu dahil etmek bu yöndeki diğer girişimler olmuştur. Hatta aynı maksatla Berlin ve

⁷⁸⁵ Katja Wall, "Zehn Jahre Zukunftswerkstatt. Wie geht es weiter mit den Deutsch-Russischen Beziehungen?", (çevrimiçi) <http://www.deutsch-russisches-forum.de/index.php?id=522>, 25.08.2014.

Moskova’da birer masa kurulması ve bu müzakereci ortamın daimi olarak iki başkente taşınması da varılan kararlardan biri olmuştur.

Almanya bir şekilde, kendi politik ve ekonomik çıkarları çerçevesinde Rusya üzerindeki etkisini sürdürmek ve uzun vadede Rusya’nın Avrupa ile bütünleşmesini istiyorsa, bu durumda resmi temasların yanı sıra sivil toplum ilişkilerini daha sıkı olarak ortaya koymak durumunda olduğu bilinci ile hareket etmektedir. Resmi ilişkilerin sık sık politik konjonktürün etkisinde olması bu tür bir toplumsal dayanışmayı daha da anlamlı kılmaktadır. Çünkü politik düzlemin uzun bir suskunluk devresine girdiği zamanlarda, o güne dek oluşturulan bu toplumsal değişim platformları, iki ülke kamuoyunun işbirliği girişimine yeni bir ivme kazandırmaktadır.⁷⁸⁶

Özellikle Almanya-Rusya İlişkilerinin istikrarsız yapısı bu tür bir girişimi daha da önemli kılmıştır. Nitekim bu şekilde resmi çevrelerin uzlaşmaz tutumu sürece ilave edilen sivil toplumun uzlaştırıcı fonksiyonu ile aşılmaya çalışılmıştır. Yine, Vladimir Putin’in yeniden Devlet Başkanı seçildiği 2012 sonrasında, ekonomik ilişkilerde yaşanan yükselişe rağmen soğukluk havasına giren siyasi ilişkiler bu tür bir işbirliği ortamını gerektirmiştir. Çünkü ekonomik ilişkiler tek başına Almanya-Rusya diyalogu ve Avrupa geleceği için yeterli kalmamaktadır.

Alman Rus ekonomik ilişkiler Alman Rus Dış Ticaret Odasının 2012 raporu verilerine göre; 80 milyar Euro’ya ulaşmış ve sürekli bir yükseliş içindedir. Yine Almanya 11.4 milyar ABD Dolarına ulaşan doğrudan yatırımlar ile Rusya’daki en önemli üç yatırımcı ülke konumundadır. Rus firmaları günümüzde toplam 83 Rus Bölgesinin 80’inde aktif olarak faaliyette ve uluslararası karşılaştırmalarda Rusya’yı en büyük pazarları olarak değerlendirmektedir.⁷⁸⁷ Rus piyasalarının özellikle taşrada tam olarak doyum noktasına ulaşmamış olması başta orta ölçekli firmalar olmak üzere, Alman yatırımcılar için önemli bir yatırım ve Pazar imkanı sunmakta, Rus ekonomisine de ivme kazandırmaktadır. 2012 yılında Almanya-Rusya ticari

⁷⁸⁶ Katja Wall, age.

⁷⁸⁷ “Russland 2012: Markt, Modernisierung, Mittelstand ”, (çevrimiçi) http://russland.ahk.de/fileadmin/ahk_russland/2013/Publikationen/Jahresbericht/AHK-JB12_web.pdf, 10.09.2014.

ilişkilerinde yaşanan yükselişe karşı 2013 yılı rakamlarında gerileme olmuştur. Bu da bize bir kere daha ekonomik ilişkilerin politik konjonktürün etkisinde şekillendiğini göstermektedir. 2013 yılında Almanya'nın Rusya ile toplam ticareti 635 milyon Euro'ya ulaşmış, bunun 39 milyar Euro'luk kısmı ihracat, 239 milyar Euro'luk kısmı ithalattan gelirinden oluşmuştur. Yine ticaret dengesi 157 milyar Euro'ya oluşarak olumlu işaretler söz konusu olmuştur.⁷⁸⁸ Buna rağmen bu ekonomideki bu olumlu rakamlar ifade edildiği gibi etkisini politik ilişkilerde tam olarak yansıtmamaktadır.

Bu gerçek ise, gerek Putin-Schröder Döneminde, gerekse Dimtri Medyedev Başbakanlığı döneminde⁷⁸⁹ Almanya-Rusya İlişkilerinin politik düzlemde yoğun bir pragmatizm etkisinde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Buna karşılık, 2012 yılı sonrasında Moskova'da gerçekleştirilen pek çok yasal değişiklik, protesto gösterilerinde yer alan kimselere karşı geliştirilen adli süreçler, sanatçıların ve muhalif görüşlerin bastırılmasına hizmet eden önlemler, aynı zamanda Rus ekonomisinin yetersiz reformları, Alman tarafında eleştiri ile karşılanmıştır. Almanya her ne kadar Rusya'yı önemli bir ekonomik ortak olarak görse de, bu dönemde yaşanan bu hukuk dışı uygulamalara anlayış göstermemektedir. 21.yüzyılın başında Almanya-Rusya ilişkileri stratejik bir ortaklık çerçevesinde gelişmeye başlarken, günümüzde Alman politik çevreleri ise Rusya'nın toplumsal dönüşümündeki bu yetersizlikten hoşnut değildir ve buna artık sessiz kalmamaktadırlar.

Kendisine başından beri Avrupa düzleminde Rusya'nın avukatı misyonunu yüklemiş olan Almanya, bu gelişmelere bağlı olarak bu görevini adeta terk eden bir tutum sergilemektedir. Geçmişten farklı olarak Almanya, Rusya ile ilişkilerini artık giderek Rusya-AB İlişkileri çerçevesinde gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu şekilde stratejik ortaklık giderek AB'nin Modernleşme Ortaklığı içinde eritilmektedir. Yazık ki tarafların hiç biri bu modernleşmenin gereklerini tam olarak ortaya koyup pratiğe dökememiştir. Bu nedenle Almanya şu bilince varmıştır: Modernleşme ortaklığı yeniden AB-Rusya İlişkilerinin itici gücü olmak zorundadır. Ancak buna rağmen

⁷⁸⁸ age.

⁷⁸⁹ Medyedev'in Başbakan seçilmesi, başta Almanya olmak üzere, Batı kamuoyunda, Rusya'nın demokratikleşme ve modernleşme sürecinin derinlik ve hız kazanacağı umudunu artırmıştır.

taraflar aynı modernleşme ortaklığında olduğu gibi buradaki işbirliğini geliştirmek ve günün koşulları ile beklentileri çerçevesinde yeniden şekillendirmek durumundadırlar. Başka bir ifade ile Petersburg Diyaloğu ile oluşturulan dinamikler iki tarafın sivil toplumunu dönüştüren etmenleri dikkate almak durumundadır. Bu da yapısal ve bireysel alanda değişikliklere açık olmayı gerektirmektedir.⁷⁹⁰ Petersburg Diyaloğu bu nedenle kendisini sürekli olarak yenilemek, ilgili tüm aktörleri kapsayan bir yapı sergilemek durumundadır. Ancak bu şekilde Almanya-Rusya ilişkilerine olumlu katkı sağlamayı sürdürebilecektir. Bu ise tarafların içinde bulundukları koşulları karşılıklı beklentiler çerçevesinde iyi analiz etmelerini gerektirmektedir.⁷⁹¹

Son dönemde yaşanan gelişmeler bunu net bir şekilde ortaya koymuştur. Özellikle Rusya'nın ekonomik ilişkiler ve enerji kaynaklarını başta Ukrayna meselesi olmak üzere Avrupa Politikasında bir dış politik baskı aracı olarak kullanması bu gerçeği ortaya koymuştur. Aynı zamanda tarafların ikili ekonomik ilişkilerinin istikrarı önünde ciddi engeller mevcuttur. Alman-Rus Dış Ticaret Odası araştırmaları, rüşvet, hantal bürokrasi ve uzman açığının Alman yatırımcıların karşı karşıya kaldığı temel sorunlar olduğunu ortaya koymuştur. Alman yatırımcılar aynı zamanda işleyen bir hukuk sistemi, rüşvetle mücadele, istikrarlı sosyal ve ekonomik politikalar ve de bunu tamamlayan eğitim ile sağlık hizmetlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ihtiyaçlar ve beklentiler ise ancak iyi örgütlenmiş ve işleyen bir sivil toplumun varlığı ile gerçekleştirilebilir.

Bu tür bir sivil toplumun, aşağıdan yukarıya doğru işleyen reform sürecinin temel aktörü olduğu gerçeği de, Berlin'in Rusya'da sivil toplumun gelişimi destek vermesinin temel nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Almanya bu şekilde her ne kadar sivil toplumun gelişimine Avrupa değerleri ve geleceği kaygısı çerçevesinde yaklaşıyor olsa da, bir şekilde ekonomik ve politik çıkarlar ve kaygılarının devamı ile de destek vermektedir. Bir başka ifade ile hükümet dışı çevreler daha ziyade ortak bir Avrupa kimliğinin yaratılması kaygısı ile sosyal inşacı bir söylemi ortaya koymaktadır. Resmi çevreler ve hükümet ise ekonomik ve politik çıkarlarının

⁷⁹⁰ Gernot Erler, “*Offener Dialog und breitere Zusammenarbeit*”, **Deutschland.de**, (çevrimiçi) <https://www.deutschland.de/de/topic/politik/deutschland-europa/offener-dialog-und-breitere-zusammenarbeit>, 20.08.2014,

⁷⁹¹ Gernot Erler, age.

devamını Avrupalılık üzerinden sürdürmektedir. Bu şekilde de Rasyonalist tutumunu adeta insan hakları ve demokrasi kavramları ile desteklemektedir. Bu yeni dönemin en belirgin özelliği ise, sivil toplumun giderek politik ve ekonomik tartışmaların içine daha yoğun olarak dahil edildiği gerçeğidir.

3.1.6.2. Rusya'daki Alman Vakıfları Tartışması:

Almanya bugün pek çok ülkede faaliyette bulunan, siyasi partilere yakınlığı ile bilinen, başta Konrad Adenauer, Friedrich Ebert, Heinrich Böll Vakfı ve Goethe Enstitüsü olmak üzere çeşitli vakıf, dernek ve hükümet dışı organizasyonlar ile varlığını ortaya koymaktadır. Bu şekilde söz konusu ülkelerdeki demokratikleşme süreci, ekonomik ve siyasal gelişmeleri yakından takip etmekte, bu sürece destek, dahası katkı sağlayabilmektedir. Ancak zaman zaman bu yönde de ciddi eleştirilere tabi olmaktadır. Bu anlamda özellikle Rusya'nın tutumu, yapılan yasal düzenlemeler ile kabul ettiği yeni "*Sivil Toplum Yasası*" etrafında dönen tartışmalar, Almanya'nın Rus Sivil toplumuna bakışı açısından son derece önem arz etmektedir. Çünkü söz konusu bu yasal düzenleme, sadece Rus Sivil Toplum Örgütlerini değil, Rusya'da faaliyette bulunan Alman Sivil Toplum Örgütlerinin de tehdit altında kalması ve Berlin'in ciddi tepkisini beraberinde getirmiştir. Bu hali ile ide ikili ilişkilere gölge düşürdüğü gibi, söz konusu olan bir takım çıkar çatışmaları olduğunda Berlin-Moskova İlişkilerinin hala kaygan bir zeminde yer aldığını göstermiştir.

Kremlin'in kabul edilmesini sağladığı söz konusu "*Yeni*" *Sivil Toplum Örgütleri Yasasının*, yurtdışından maddi yardım sağlayan tüm yurtdışı kaynaklı hükümet dışı organizasyonları, yabancı devlet ajanı olarak ilan etmiştir. Söz konusu bu yasal düzenleme ile dış kaynak kabul eden Rus Sivil Toplum Örgütleri kadar, başta Konrad Adenauer Vakfının Saint Petersburg Bürosunun saldırıya uğraması, Goethe Enstitüsünün Novorsibirsk Bürosu ve Friedrich Ebert Vakfının, Moskova Bürosunun aranması Alman tarafının tepkilerini artırmış ve bu tartışmanın zeminini oluşturmuştur.

Rusya bu yasal düzenleme ile, söz konusu olan önemli bir ortak olarak gördüğü Almanya da olsa, demokrasi ve insan haklarının bahane edilerek hiç kimsenin Rus siyasetine müdahalesine izin vermeyeceğini göstermiştir. Almanya ise bölgede ortak

değerler ve kimliğin benimsenmesi düşüncesini temsil ettiği, bu şekilde kısa vadeli çıkarlar uğruna uzun vadeli çıkarları görmezden gelmek niyetinde olmadığını ortaya koymuştur. Dahası ulusal çıkarları ve Avrupa geleceği gereği vazgeçilmez gördüğü güçlü bir sivil toplum düşüncesinin arkasında olduğunu göstermiştir. Yani ulusal çıkarları gereği güçlü bir sivil toplumun oluşması düşüncesine sahip çıkmıştır.

Vladimir Putin, söz konusu saldırı ve aramalar sonrasında yaptığı açıklamalarda, yeni yasal düzenleme ile hiç kimsenin bu örgütlerin faaliyetlerini engellemek niyetinde olmadığını ifade etmiş olsa da, bu açıklama, Berlin'i tatmin etmemiştir. Rus Devlet Başkanının özellikle Rus kamuoyunun, dış kaynaklı yardımlar alan örgütlenmeler konusunda bilgi sahibi olmaya hakkı olduğunu ifade edişi ve bu şekilde bu yasal düzenlemeye meşruiyet sağlama girişi, Berlin de daha da büyük hayal kırıklığına sebep olmuştur. Nitekim Alman tarafı, getirilen yeni yasal düzenleme ile, örgütlerin siyasi faaliyetleri ve dış kaynaklarını açıkça beyan etmeleri gerektiği yönündeki yasal zorlamayı Rus yönetiminin bu ve benzeri organizasyonların faaliyetlerini kontrol altında tutmak, bu şekilde de Sivil Toplumun, Rus siyasetindeki etkisini kırmak iradesi şeklinde okumuştur.

Rusya için Almanya, önemli bir Stratejik ve Ekonomik Ortaktır. Putin Rusya'sı da her fırsatta bu konunun önemine işaret etmiştir. Ancak aynı Rusya söz konusu olan demokratikleşme ve insan hakları olunca burada her tür ortaklığı bir tarafa bırakmakta ve kendisine müdahale edilmesine karşı çıkmıştır. Başka bir ifade ile önemli bir ekonomik ortak olarak gördüğü Berlin'in bu süreci eleştiren tutumundan, Alman vakıflarının faaliyetlerinden rahatsız duymakta, onlara yönelik sert tepkiler vermektedir. Bu nedenle Nisan 2013 tarihinde Hannover'da gerçekleşen Almanya-Rusya buluşmasında Moskova, adeta bir uyarı mahiyetinde yalnızca ekonomik ilişkilerin artırılması konusuna dikkat çekmiştir. Oysa Berlin bu defa farklı bir tutum sergilemiş, Alman vakıflarına yönelik olarak gerçekleştirilen saldırıları sert bir dille eleştirmek zorunda kalmıştır. Bu gelişme de Almanya'nın Rusya politikasının ekonomik çıkarlar gereği Neo-realist bir tutum ortaya koyduğu yönündeki eleştirileri bir şekilde haksız kılmıştır.

Vladimir Putin'in Nisan 2013 tarihinde konuk olarak katıldığı Hannover Fuarı sırasındaki yoğun protestolar, bize aslında iki başkent arasında bu dönemde oluşmaya başlayan soğukluk döneminin habercisi olmuştur. Dikkat çekici olan protestoların ardında yatan nedeninin ne enerji politikası ne de ekonomik kaygılar olmadığıdır. Onun yerine, ortak bir Avrupa Kimliğine sahip çıkan bunun bölgede benimsenmesine destek veren Alman kamuoyunun, Rusya'daki demokrasi ve insan haklarının geleceği konusundaki kaygısıdır. Bu şekilde yaygın kanı Rusya'nın bölgenin demokratik dönüşümünde yeterli olgunluğu ortaya koymadığı gibi, bu sürece destek veren tarafları da dışlamaya çalıştığı olmuştur. Yani Rusya bu hali ile sivil toplumun beklentilerinin tam olarak karşılamadığını bir kere daha göstermiştir.

Alman resmi çevrelerine göre gelişmiş bir sivil toplum, ekonomik refahın ön koşuludur ve Ekonomik İlişkileri bu derece öne çıkartan Moskova'nın, bu konuya bu denli saldırgan yaklaşması kabul edilemez bir durumdur. Bu hali ile Almanya'nın Rusya politikası maddi değerler üzerine inşa edilmiştir ve Berlin jeo-ekonomik bir aktör kaygısı ile hareket etmektedir, şeklindeki görüş etkisini kaybetmektedir. Nitekim Angela Merkel bu konuda yaptığı açıklamada, *“Ekonomik refah ancak, bir ülkede sivil toplumun gelişmesine imkan tanındığı ve aktif bir sivil toplumun var olması durumunda söz konusu olabilecektir”*⁷⁹² derken aslında bir şekilde ekonomik işbirliği kadar, Avrupa'nın ortak değerlerinin göz ardı edilmesinden yana olmadıklarını ortaya koymuştur.

Buna karşılık Vladimir Putin, bu ve benzeri yasal düzenlemelerin sadece Rusya'ya özgü olmadığını, 1938 yılından beri ABD'de de buna benzer yasal düzenlemeler olduğunu ileri sürerek savunmasını yapmıştır. Rus Devlet Başkanına göre tek fark, Rusya'da yurtdışından kaynak sağlayan 654 Hükümet dışı organizasyon bulunurken, buna karşılık Batı Avrupa ve ABD'de, Rusya'dan yardım alan yalnızca birer Hükümet Dışı Organizasyonun bulunduğu gerçeğidir.⁷⁹³ Bu hali ile Rusya dışında bulunan Rus Örgütler bir tehdit unsuru oluşturmaz iken bu Rusya'daki yabancı

⁷⁹² “Merkel Mahnt Putin nach Razzien bei Stiftungen in Russland”, (çevrimiçi) <http://www.srf.ch/news/international/merkel-mahnt-putin-nach-razzien-bei-stiftungen-in-russland>, 09.04.2013.

⁷⁹³ “Putin Verteidigt Razzien bei Politischen Stiftungen, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 07.04.2013.

kaynaklı örgütlenmeler için söz konusu olmamaktadır. Yine Vladimir Putin'in iddiasına göre, Rusya'da faaliyette bulunan söz konusu 654 Hükümet dışı Organizasyon, 2013 yılında 1.milyar dolarlık dış finansman sağlamış, buna karşılık yurt dışında Rus Örgütlenmeler, her yıl tüm finansal ve uzmanlık faaliyetlerini bulundukları ülke Adalet Bakanlığına bildirmekle yükümlü kılınmışlardır. Hatta söz konusu raporlar Bakanlığın internet sayfasında yayınlanmaktadır. Vladimir Putin'e göre bu hali ile ABD, Rusya'dan çok daha demokratik olmadığı gibi, Rus Parlamentosunda onaylanmış olan söz konusu yasal düzenlemeye Batının gösterdiği tepkinin ne kadar ikiyüzlü olduğunu ortaya koymaktadır.⁷⁹⁴ Bu görüşünü de ABD de 1938 yılından beri yürürlükte olan **Foreign Agents Registration Act-FARA** şeklindeki yasanın varlığına dayandırmaktadır. ABD'nin bu şekilde yurtdışından mali kaynak sağlayan, ABD Politikasına tesir eden kişi ya da organizasyonların, yurtdışı ajansları olarak kategorize edilmelerinin yasal bir yükümlülük olduğunu ifade etmektedir. Rusya'daki uygulamanın, demokrasi dışı olmakla eleştirildiğini, oysa yeni yasal düzenlemelerde, ABD'den farklı bir talebin söz konusu olmadığı, hatta bunun ne ulusal ne de uluslararası kamuoyundan gizlenmediğini de eklemiştir.

795

Rus Dışişleri Bakanı Sergej Lawrow, 2012 yılında gerçekleşen Dışişleri Bakanları toplantısında bunu Alman meslektaşına da ifade etmiştir. Bu şekilde de Batıya, tüm eleştirilere rağmen Rus siyasetinin ne kadar şeffaf olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Oysa Vladimir Putin'in dikkat çektiği, Rusya'daki yasal düzenlemelerle karşılaştırdığı ABD'deki FARA, Nasyonal Sosyalistlerin, ABD'deki faşist faaliyetlerini engellemek ve kontrol altında tutmak maksatlı bir yasal düzenlemedir.⁷⁹⁶ Söz konusu yasa günümüzde hala ABD de yürürlükte olsa da, ABD bu yasanın bir şekilde Rusya'daki yasal düzenlemeye emsal temsil edemeyeceğini savunmaktadır. Nitekim 2012 yazında ABD'nin AGİK daimi temsilciği tarafından yapılan bir açıklamada, kendisi yurtdışı ajansı olarak betimlemek sorumluluğunun

⁷⁹⁴ "Putin Verteidigt Razzien bei Politischen Stiftungen", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 07.04.2013.

⁷⁹⁵ "Putin Verteidigt Razzien in den NGO Büros", **Kleine Zeitung**, 23.04.2013.

⁷⁹⁶ "Russland nennt mitarbeiter Ausländischer NGO künftig Agenten", **Die Zeit**, 13.07.2012.

"Hintergrund Foreign Agents", (çevrimiçi) <http://russlandantirep.blogspot.de/hintergrund-foreign-agents/>, 02.09.2014.

daha çok, yurtdışı kaynaklı ücretli lobiler ve organizasyonları kapsadığı, ancak hiçbir şekilde dış kaynaklı Hükümet Dışı Organizasyonları içermediği yönünde bir açıklama yapılmıştır.

Rus Devlet Başkanının açıklamalarına karşılık, Liberal eğilimli Rus muhalefet partisi, PARNAS Başkanvekili Boris Nemzow, Putin'in açıklamalarının gerçeği yansıtmadığını, Hükümet Dışı Organizasyonların kendi finansal ve faaliyet raporlarını kendilerinin yayınlamaları gerektiğini ifade etmiştir. Boris Nemzow'a göre bu, bağımsız haber kaynaklarına ihtiyaç duyan her Rus yurttaşı ve sivil toplum için de vazgeçilmezdir. Oysa var olan yeni yasal düzenleme aktif bir sivil toplum önüne konmak istenen engeldir.⁷⁹⁷ Söz konusu yeni yasal düzenleme ile Rusya'da faaliyette bulunan vakıfların bu yasal düzenlemeye uymadıkları tespit edildiğinde bunların 25.000 Euro para cezası ve de yöneticilerinin dört yıl tutuklanmasının ön görülmesi⁷⁹⁸ açıkçası söz konusu endişelerin ne denli ciddi olduğunu ortaya koymaktadır.

Federal Almanya İnsan Hakları ve İnsani Yardım Temsilcisi Markus Löning, Hükümet dışı Örgütleri yurtdışı ajanı olarak fişleyen bu yasal düzenlemenin her şeyden önce Rus toplumunun özgürlüğüne karşı olduğu ve bu şekilde Rus demokrasisinin zincirlendiğini ifade ederken Alman resmi çevrelerinin görüşünü özetlemektedir.⁷⁹⁹ Yeni yasal düzenleme sonrasında asıl tepki Rusya'da bulunan başta Saint Petersburg merkezli "Nemecko-Russkij Obmen" dışında Heinrich Böll Vakfının da saldırılardan nasibini alması olmuştur.

Pek çok sivil toplum örgütü ve organizasyonun Hannover Endüstri Fuarı açılışını Putin Rusya'sını protesto ederek katılmayışı, Uluslararası Af Örgütü, Baskı Altında Tutulan Toplamlar Birliğinin konu ile ilgili protestolarına sağlanan yoğun katılım, ekonomik kaygılara rağmen evrensel ortak değerlerden taviz verilmemesi gerektiği konusunda sivil toplumun ortak düşündüğünü ortaya koymaktadır. Başka bir ifade ile Alman kamuoyunun Avrupa'nın ortak değerler konusundaki hassasiyetini paylaştığı,

⁷⁹⁷ Kathrin Aldendorff, "Agenten der freien Gesellschaft", (çevrimiçi) <http://www.mdz-moskau.eu/agenten-der-freien-bulunan-ve-dış-kaynak-alagesellschaft/>, 17.05.2014.

⁷⁹⁸ Kathrin Aldendorff, age.

⁷⁹⁹

AB sınırları dışında yer alan ama Avrupa'ya yakın tutulmak istenen coğrafyada demokratik değerleri, ekonomik çıkarlara feda etmekten yana olmadığını göstermektedir.

Nitekim Yeşiller Parti Başkanı, Claudia Roth, Rusya'daki uygulamaların hiçbir şekilde demokrasi ile örtüşmediğini belirtirken, Putin ve uygulamalarını despotlukla eleştirmiştir. Claudia Roth'a göre, *Rus yönetimi, vakıflar üzerinde uyguladığı baskı vasıtası ile sivil toplumun etkinliğini kırmak, onu pasifize etmek ve bu şekilde karalamak ve dışlamak niyetindedir. Bugün Hannover'da Yeşiller kadar diğer toplumsal grupların birlikte Putin karşıtı gösterilerde yer almasını son derece olumlu karşılamaktayım. Bu bize bir ülkede sivil toplumun baskı altında tutulmasına rıza göstermediğimizi kanıtlamak imkanını vermiştir.*" ⁸⁰⁰ Yine CDU-CSU Birliği İnsan Hakları Komisyonu Sözcüsü Erika Steinbach, *"İki devlet arasında var olan iyi ekonomik ilişkilere rağmen Rusya'daki insan hakları ihlalleri ve demokrasi karşıtı uygulamaları göz ardı edemeyiz. Almanya bu konuda Rusya'ya düşüncelerini beyan etmek durumundadır."* ⁸⁰¹ şeklinde sözleriyle, hükümet çevrelerinin de rahatsızlığını dile getirmektedir.

SPD'nin 2013 Seçimlerinde Şansölye adayı olan Peer Steinbrück, Rus yetkililerin Alman vakıflarına yönelik muamelesini kabul edilemez olduğunu belirtmiş, bundan öte bunun Batı'nın demokrasi konusundaki önlem ve uygulamalarının henüz Rusya'ya ulaşmadığının göstergesi olduğunu savunmuştur. Steinbrück'a göre Almanya, Willy Brandt'tan itibaren uygulamaya konmuş olan "Yakınlaşarak dönüşüm" politikası ile önemli yol kat etmiştir. Ancak bu yöndeki tartışmalar ve yaşanan insan hakları ihlalleri henüz hedefe yaklaşılmadığını göstermiştir.

CDU-CSU Birliği Fraksiyon Başkanı ve Rusya ile Sivil Toplum diyalogundan sorumlu Hükümet Koordinatörü Andreas Schökenhoff bu yöndeki eleştirilere destek vermiş, Putin'i ülkesindeki modernleşme sürecini engellemek ve sekteye uğratmakla

⁸⁰⁰ "Razzien bei Deutschen Stiftungen in Russland", (çevrimdışı) http://www.welt.de/newsticker/dpa_nt/infoline_nt/brennpunkte_nt/article114768590/Razzien-bei-deutschen-Stiftungen-in-Russland.html, 16.05.2014.

⁸⁰¹ Putin Besuch: Roth und Steinbach fordern Klartext bei Gesprächen, <http://www.derwesten.de/politik/putin-besuch-roth-und-steinbach-fordern-klartext-bei-gespraechen-id7807554.html>, erişim 09.04.2013

suçlamıştır. Rusya'nın sivil toplum karşısı bu uygulamalarının aslında onun uluslararası rekabet gücüne ve ülkenin kendisine zarar verdiğini ifade etmiştir. Schockenhoff'a göre, *"Rusya şayet modernleşmeyi sadece ekonomik altyapının eski teknolojinin değişime tabi tutulması olarak algılıyor ise, Rusya dünya ölçeğinde ona dahil olmak şansını kaybedecektir."* Rus ekonomisinin son on yılda giderek daha çok enerji ve hammadde ihracatına dayanıyor olması endüstriyel gelişmede ise geri kalmış olması da açıkçası, en önemli ekonomik ortağı olan Almanya'dan gelen bu yöndeki uyarıları dikkate almasını gerektirmektedir. Dahası Berlin, güçlü bir sivil toplumun varlığını Avrupa ile bütünleşme ve çok taraflı işbirliğinin ölçütü kadar ikili ilişkiler için de vazgeçilmez görmektedir.

Bu yöndeki görüşü, özellikle Yeşiller Fraksiyonun Federal Meclisteki Doğu Avrupa Politikası sözcüsü Marieluise Beck'in, *"Başkan Putin, Rus demokrasi hareketini baskı altına almak ve Batıya yönelik var olan "Düşman taraf" imajına hizmet etmek yerine, ortak evimiz ve sorumluluğumuz olan Avrupa'nın inşasında üzerine düşen katkısını ortaya koymalıdır"*.⁸⁰² şeklinde sözleri açıkça ortaya koymaktadır. Almanya, AB sınırları içerisinde görmek istemese de Avrupa'nın bir parçası olarak gördüğü Rusya'nın Avrupa ile bütünleşmesi düşüncesine sahip çıkmaktadır. Bu hali ile de var olan Rusya'ya rağmen değil Rusya ile birlikte Avrupa düşüncesini savunmaya devam etmektedir. Ama ekonomik ilişkiler ve enerji güvenliğini değil güçlü bir sivil toplumu bunun ön koşulu olarak görmektedir. En azından bu görüş ile ikili ilişkilerini daha geniş bir işbirliğini taşımak gayreti içindedir.

Özetle Sivil Toplum Yasası ve onun etrafında dönen tartışmalar, iki tarafın da yumuşamak niyetinde olmadığı ve söz konusu vakıfların faaliyetlerinin gelecekte de Almanya-Rusya ilişkilerinde önemli bir sorun olmaya devam edeceklerini göstermektedir. Hannover'da gerçekleştirilen Rusya karşısı protestolarda 350 kişinin aktif olarak yer almış olması ve de kamuoyunun büyük kısmının bu düşünceye destek vermesi, demokratik dönüşümü olası bir Rus tehdidini bertaraf eden yegane unsur olarak gördüğünü göstermektedir. Resmi çevreler kadar Alman Kamuoyu ortak değerlerin benimsenmesi ve içselleştirilmesine destek vermektedir. Bunu

⁸⁰² "Die Zivilgesellschaft gehört nicht an den Katzentisch" **Die Zeit**, 25.11.2014.

bölgede istikrar inşası için bir araç olarak görmekte nihayetinde bunun tüm bölgede benimseneceğine kanaat getirmektedir. Bu tartışmanın özellikle 2013 seçimlerine damga vurması, iktidar ve muhalefetten tüm partilerin Almanya’da 2013 seçimlerinde yoğun olarak bu konuya yer vermiş olması ve kamuoyunun da bunu dikkate almış olması dikkat çekicidir. Zira bu bize Almanya’nın ulusal çıkarları savunulurken dış çevre koşulları kadar başta seçmen tercih ve kaygıları olmak üzere iç çevre koşullarının da vaz geçilmez olduğunu bir kere daha göstermektedir.

Bu hali ile de sivil toplum, insan hakları etrafında dönen tartışma bize bir kere daha resmi çevreler ve kamuoyunda sosyal inşacı düşüncenin destek gördüğünü ortaya koymaktadır. Almanya Rasyonalist dış politikası gereği ve diğer çok taraflı işbirliğinin bir gereği olarak demokratik dönüşüm ya da iç içe geçerek yakınlaşma politikasına destek vermiştir. Ancak bunun ötesinde Demokratik bir devlet kimliği de onu bu sürece destek vermek durumunda bırakmıştır. Üstelik kamuoyundan gelen baskı da onun bu imgelere daha fazla destek vermesi ve ulusal çıkarlarının bir unsuru olarak görmesini beraberinde getirmiştir.

3.2. Almanya’nın Doğu Politikası ve Ukrayna:

Gelişmeler, bugün başta Ukrayna olmak üzere, Avrupa’nın doğusunda yaşanan gerilimde, AB’nin etkin bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu gerçek de başta Almanya olmak üzere, AB politikasına yön veren, lider ülkelerin gerekli dengeyi koruyamadığını göstermektedir. Bir tarafta AB’nin, Rusya’ya gerekli güveni verememiş olması ve ortak bir Avrupa Politikasında buluşamamış olması, öte taraftan ise Brüksel’in (ve de Berlin’in) Ukrayna ile Ortaklık Anlaşması imzalanması konusunda yeterli ikna edici bir irade ortaya koyamamış olması, günümüzdeki krizlerin önünü açmıştır. Bu şekilde AB’nin kendi içinde düştüğü fikir ayrılığı ve oluşturmadığı ortak Doğu Politikası ile Rusya’nın hegemonyal hedefleri ile birleşince Ukrayna AB ve Rusya arasındaki satranç tahtasına dönüşmüştür, diyebiliriz. Oysa Ukrayna uzun bir süre hem AB’nin bir parçası olmak hem de Rusya ile işbirliğini sürdürmek konusunda direnmiştir. Bu dengeye kurmada da Almanya ve ABD’ye özel bir öne atfetmiştir.

Bu hali ile de, Kasım 2013'te Vilnius Zirvesi öncesi ve sonrasında Ukrayna da artan gerginlik, Batı yanlısı ve karşıtları şeklinde bir uçuruma dönüşmüştür. Bu şekilde oluşan bu yeni, "Doğu-Batı Geriliminde" Brüksel ve lider aktörlerin önemli bir sorumluk taşıdıklarını söyleyebiliriz. Hatta Brüksel bu yöndeki ihmalkar stratejisi ile adeta AB'nin istikrar ve barış projesine derin zarar vermiştir.⁸⁰³ Buna karşılık günümüzde ise AB, Ukrayna ile yakınlaşmayı öne çıkaran yeni bir tutum sergilemektedir. Bu hali ile de temelini Kiev ile Ortaklık Antlaşması imzalamanın oluşturduğu bu yeni doğu politikası ve destek paketi ile adeta günah çıkartmaktadır.

İfade edildiği gibi, 16.09.2014 tarihinde AB'nin Ukrayna ile Ortaklık Antlaşması imzalaması adeta sarsılan, derin zarar gören bölgede yeniden bir denge kurma arayışının dışa vurumu olmuştur. Ya da Avrupa Parlamentosu Başkanı Martin Schulz'un ifade ettiği gibi, bölgenin yeniden demokrasi ile buluşması için açılan yol olmuştur.⁸⁰⁴ Bu şekilde AB tarihinde ilk defa iki başkent Kiev ve Brüksel de aynı anda gerçekleşen bir paralel zirve ile Ukrayna için AB ile yakınlaşmanın önü açılmış olur. Ama bunun ötesinde AB adeta, 2013 yılında sergilediği çekimser tutumu ile kendisinden kaçırıp Rusya'ya doğru sürüklediği, sonra da derin bir karmaşaya sürüklediği Ukrayna'dan da af dilemiş olur.

Oysa unutulmaması gereken gerçek, söz konusu bu belgenin bir benzerinin 2013 Zirvesinde de Ukrayna'nın önüne getirildiği ve gerginliğin bu gelişme ile başladığıdır. Nitekim Ukrayna Devlet Başkanı Yanukoviç'in, Ortaklık Antlaşmasını Rusya ile ilişkilerine zarar vermeyecek şekilde yeniden müzakere etmek girişimi o dönemde olumsuz sonuçlanmış, Ortaklık Antlaşması imzalanamamıştır. Bu şekilde de AB, Ukrayna'yı adeta Rusya'ya doğru itmiştir. Nitekim Ukrayna'ya daha cazip ekonomik teklifler getirmiş olan Putin Rusya'sı, Kiev Yönetiminin güvenini kazanırken burada asıl kaybeden AB diplomasisi olmuştur.⁸⁰⁵

⁸⁰³ Dieter Spöri, "Ukraine die verlorene Unschuld des Friedenprojekts EU.", (çevrimiçi) <http://www.euractiv.de/sections/ukraine-und-eu/ukraine-die-verlorene-unschuld-des-friedensprojekts-eu-308496>, 17.09.2014.

⁸⁰⁴ Dieter Spöri, age.

⁸⁰⁵ Dieter Spöri, age.

Anlaşma taslağında, Rusya ile iç içe geçen ekonomik bir işbirliğinin düzenlenmemiş olması ve bu şekilde adeta Moskova'nın bu süreçte kendisini dışlanmış hissetmesi, beraberinde önemli gelişmelere sebep olmuştur. Hatta 2013 Kasım ayında, Ukrayna daha savaşa sürüklenmeden önce, AB Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso, Ukrayna ile imzalanması öngörülen ortaklık anlaşması üzerinde Rusya'nın hiçbir surette söz sahibi olamayacağını açıklarken, aslında AB diplomasinin zaaflarından birini ortaya koymuş olur. Oysa gelişmeler bize bölgede Rusya'yı dışlayan, Rusya'ya rağmen bir diplomasinin felaket ile sonuçlanabileceğini göstermektedir.

Ancak Yanukoviç'in bu tutumunda Moskova yönetiminin ekonomik anlamda daha cazip ve mali destek vaat eden, bölgede etkin olmak isteyen tutumunun da etkili olduğu da göz önünde tutulmalıdır. Bu şekilde de Ukrayna, iki güç merkezi, Moskova ve Brüksel arasında kalmanın diyetini ödemek durumunda bırakılmıştır.

Gelişmeler kontrolden çıkarken Maidan Meydanında toplanan kitleler, Yanukoviç'i Rusya yanlısı olmak ve ulusal çıkarları feda etmekle suçlamışlardır. Bu şekilde bölgede var olan derin uçurum, bölgenin Batı yanlıları ve Rusya yanlıları diye iki bölünmesini ve bu güne dek ulaşan derin bir çatışmayı beraberinde getirmiştir. Buna bağlı olarak Yanukovitç her ne kadar ülkeyi terk etmiş, yeni bir yönetim kurulmuş olsa da, Ortaklık Antlaşmasının çelişkileri ve olumsuz ruhu varlığını sürdürmüştür.

Bugün Ukrayna, Alman Dış Politikasında üzerinde en fazla tartışılan aktörlerden biri olmuştur. Özellikle yakın dönemde yaşanan gelişmeler, Almanya'nın Rusya ve AB arasındaki aracılık rolü ve de Alman resmi çevreleri ile kamuoyunun Ukrayna'daki muhalif hareketlere bakışı/desteği, bunda etkili olmuştur. Bu şekilde de Ukrayna, günümüzde yeniden Berlin'in Doğu Politikasında merkezi bir yer tutmaya başlamıştır. Yine Avrupa'nın geleceği tartışmasında Almanya'nın kendisine atfettiği rol ve bölge istikrarına verilen önem de, Berlin'in Ukrayna algısını şekillendiren faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nitekim Almanya'nın Ukrayna'nın NATO üyeliği tartışması sırasında izlediği tutum, Berlin'in bu üyeliğe karşı çıkması, bölge gelişmeleri için son derece önemlidir. Yine Almanya'nın Ukrayna ile AB diyaloguna destek veren ama Ukrayna için tam üyelik ön görmeyen görüşe destek verşi de bölgede yaşanan gelişmelere tesir etmiştir. Ama

aynı zaman da Maidan Meydanında yaşanan gelişmeleri izleyen dönemde Yanukoviç'in istifası öncesinde, seçimlerin demokratik bir şekilde yenilenmesini öngören antlaşmayı, Almanya, Polonya ve Fransa Dışişleri Bakanlarının katılımı ile imzalandığını görmekteyiz. Bu gerçekler de bize başta Almanya olmak üzere, bu ülkelerin bölgenin yeniden inşasında ne denli etkili olduğunu göstermektedir. Yine Alman Başbakanı Angela Merkel'in, Rus askerlerinin Ukrayna'dan çekilmesini kalıcı bir ateşkesin ön koşulu olarak görmesi, bu konuda Ukrayna yönetimine telkinde bulunması da bölgede yeni bir denge kurulmaya çalışırken, Almanya'nın artan ağırlığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda da Alman dış politikasında zaman zaman değişen, rasyonalizm ve sosyal inşaacılık arasında sıkışan söylemi, ulusal çıkarları ile Avrupa arasında sıkışan bir aktörün karmaşık ruh halini de ortaya koymaktadır.

3.2.1. Alman Dış Politikasında Ukrayna Algısı:

Ukrayna, Alman dış politikasında hep inişli çıkışlı ilişkiler yaşanan bir aktör olmuştur. 1990 sonrasında ilişkiler zaman zaman önemli bir ivme kazanırken, zaman zaman da ciddi bir durgunluk dönemine girmiştir. Bunun ardında yatan temel neden ise, Ukrayna'nın Alman dış politikasında yakın geçmişe dek hep Rusya'nın gölgesinde bir aktör olarak algılanması ve Berlin (eskiden Bonn) Kiev'i hep Moskova üzerinden okumak konusundaki ısrarı olmuştur. Bu hali ile de Ukrayna-Almanya ilişkileri bir şekilde Rusya'nın etkisinde kalmış ve şekillenmiştir. ***Kiev de iki Rusya elçiliği mevcuttur. Aralarındaki fark bunlardan birinin Almanca konuşuyor olmasıdır,***⁸⁰⁶ şeklindeki ve yakın tarihe dek geçerli olan bu anekdot, yer verdiğimiz bu düşünceyi özetlemektedir.

İkili ilişkiler, 1991-1993 yıllarında ciddi bir ivme kazanmıştır. Ancak ifade edildiği gibi bu dönemde Ukrayna hala Alman dış politikası için Rusya'nın gölgesindedir. Buna karşılık 1993-1996 yılları arasında iki devlet arasında temeli ekonomik, kültürel ve politik diyaloga dayanan daha derin ve etkin bir etkileşim oluşmuştur. Bu

⁸⁰⁶ “ Man könnte bereits glauben, dass in Kiew zwei Botschaften der Russischen Föderation existieren, nur spricht eine von diesen deutsch”, (çevrimiçi) <http://ukraine-nachrichten.de/man-k%C3%B6nnte-bereits-glauben-dass-kiew-zwei-botschaften-russischen-f%C3%B6deration-existieren-spricht-eine-diesen-deutsch-3613-meinungen-analysen>, 15.11.2014.

şekilde bu diyalog söz konusu bu alanlarda daha etkin bir işbirliğine dönüşmeye başlamıştır. Ancak bunu izleyen dönemde ilişkiler beklenenin aksine gelişmek yerine belli bir durgunluk aşamasına girmiştir. Bunun temel nedeni de tarafların birbirine karşı farklı beklentiler içine girdiği ve bu ikili ilişkilere gereğinden fazla sorumluluk yüklemiş olmalarıdır, denilebilir.

Almanya, Ukrayna'dan reform sürecini hızlandırmasını talep etmiştir. Bu anlamda da Ukrayna'daki otoriter rejimi, yetersiz ekonomik reformları ve de insan hakları ihlallerini eleştirmiş ve Kiev Yönetimini bu konuda yeterince iyileştirici önlem almamakla suçlamıştır. Buna karşılık, Ukrayna ise Batı ile bütünleşmesi ve reform sürecinde Almanya'nın yeterli destek ve yardımı ortaya koymadığını ve bunun hayal kırıklığı içinde olduğunu ortaya koymuştur. Bu anlamda denilebilir ki, Ukrayna söz konusu dönemde, Almanya başta olmak üzere AB üyesi ülkelerin, **“İkinci bir Marshall Planının”**⁸⁰⁷ devreye sokacaklarına dair umutlanmış, bu gerçekleşmeyince de hayal kırıklığına uğramıştır. Bu şekilde ifade edildiği gibi karşılıklı olarak gerçekleşmeyen beklentiler, erken dönemde Almanya-Ukrayna ilişkilerine damgasını vurmuş olur.

Halbuki Federal Almanya, daha Demir Perdenin yıkılması öncesinde, Ukrayna ile ilişkilerini geliştirmek için bir takım çabalar ortaya koymuştur. Nitekim Bonn 1989 yılında, Kiev Başkonsolosluk açan ve Ukrayna ile ikili ilişkilerin temelini atan ilk Batılı ülke olmuştur. Bu hali ile Almanya daha o dönemde Batılı müttefikleri ile çatışan bir tutum ortaya koymuş hatta eleştirilmiştir. Oysa kısa bir süre sonra Sovyetlerin dağılması süreci Almanya'nın bu tutumunda haklı olduğunu ortaya koymuştur. Bu şekilde Almanya bir tarafta kendi birliğine giden süreçte Moskova'nın desteğini sağlarken, aynı zamanda da bağımsızlık yolunda bir takım adımlar atan Sovyetler Birliği üyesi ülkeleri de ihmal etmediğini ortaya koyan bir tutum sergilemek suretiyle, iki taraf arasında diplomatik denge kurmaya gayret etmiştir. Ağustos 1991 yılında yaşanan gelişmeler, Ukrayna'nın Sovyetlerden kopup bağımsızlık ilan etmesi sürecinde arkasına bir ölçüde Batı (Almanya) desteğini alarak hareket ettiğini söyleyebiliriz. 1991 yılı Ağustos ve Aralık ayları arasında

⁸⁰⁷ Roman Kryvonos, *“Deutsch Ukrainische Beziehungen vor dem Machtwechsel in Deutschland 1998”*, **Berliner Osteuropa Info**, Berlin, 2000, s. 88.

Ukrayna'nın başta Federal Alman Meclisi Başkanı Rita Süßmuth, ardından Federal Maliye Bakanı ve CSU Parti Başkanı Theo Waigel, nihayetinde de pek çok Federal Meclis üyesi tarafından ziyaret edilmesi, Almanya'nın daha o günlerde Ukrayna'daki bu sürece destek vermekte olduğu şeklinde okunmuştur. Ekim 1991 tarihinde, Kiev de, **“Alman Kültür Haftasının “** organize edilmiş ve bu toplantı adeta bir Alman-Ukrayna Politik Forumuna dönüşmüştür.⁸⁰⁸ Dönemin Alman Dışişleri Bakanı FDP'li Hans Dietrich Genscher'in Ukrayna'yı ziyaret eden ilk Batılı Dışişleri Bakanı olması da bu sürecin bir tesadüf eseri olmadığı, bilinçli bir adımın türevi olduğunu ortaya koymaktadır. Bunu izleyen dönemde, Alman Başkonsolosluğunun, Alman elçiliğine dönüştürülmesi ile de Almanya adeta kendi üzerine düşeni yerine getirmiş olan bir aktör rahatlığı ile hareket etmiştir.

1993 yılında Almanya, Kiev'de Alman Politik Vakıflarının ve de Goethe Enstitüsünün birer temsilciğini açmak suretiyle de bir şekilde Ukrayna ile ekonomik ilişkilerin ötesinde bir işbirliğini önemsediğini göstermiştir. Denilebilir ki Almanya bu şekilde dış politikasında önemli bir araç olarak kullandığı vakıf ve sivil toplum örgütleri vasıtası ile bir şekilde ülkenin demokratik reform sürecine destek verdiğini ve resmi çevrelerin ötesinde sivil toplumu da içeren daha etkin bir iletişim kurmaktan yana olduğunu ortaya koymuştur. Bu şekilde de ortak değerler çerçevesinde Ukrayna'nın Batı ile bütünleşmesine destek verirken, bir şekilde Rasyonalist orta yolcu yaklaşımını sosyal inşacı değerler vasıtası ile destek sağlamıştır.

Almanya-Ukrayna ilişkilerinin bu erken ikinci dönemi, adeta ikili ilişkilerin sistematik inşası dönemi olarak değerlendirilebilir. İkili ilişkiler bu bağlamda daha geniş bir düzleme taşınırken, artık sadece diplomatik ilişkiler, hükümetler ve parlamentolar arası diyalogdan çıkarılmış, ekonomik, kültürel, bilimsel ve eğitim düzlemine taşınmıştır. Hatta tek tek Alman ve Ukrayna bölgesel işbirliğinin de önü açılmıştır. 1996 yılında Rita Süßmuth ve Helmut Kohl tarafından gerçekleştirilen ikinci resmi Kiev ziyareti o dönemde, Alman resmi çevrelerinin Ukrayna'ya Alman dış politikasında daha önemli bir yer vermekten yana oldukları ve Ukrayna'nın **“Yeni Doğu Politikasında”** daha merkezi bir yere doğru kaymakta olduğunu

⁸⁰⁸ Roman Kryvonos, age., s. 89.

göstermektedir. Başka bir ifade ile bu gelişme artık Almanya'nın Post-Sovyet coğrafya ile ilişkilerin merkezine Moskova ve Kiev dengesini oturttuğunu göstermektedir. Almanya bu şekilde Rusya ile ortaklık ilişkilerine paralel olarak, Ukrayna ile geniş düzlemlerde işbirliğini geliştirmeye gayret göstermiştir. Bu tutumunu da “*Avrupa, Ukrayna'nın, Ukrayna da Batının desteğine ihtiyaç duymaktadır*” şeklinde formüle etmiştir.

Buna rağmen ilk zamanlarda oluşan bu olumlu hava bir takım problemlerin gölgesinde kalmış ve de belli bir soğukluk dönemine ebelik etmiştir. Özellikle pek çok meselenin cevapsız kalması da bunda etkili olmuştur.⁸⁰⁹

Federal Almanya bu dönemde Ukrayna politikasında temsil ettiği yaklaşım; Bağımsız ve egemen bir Ukrayna Devletinin varlığına destek vermek, ama buna rağmen Rusya ile var olan iyi ilişkileri korumak ve devam ettirmek olmuştur. Çünkü Rusya ile ilişkiler ve bu bağlamdaki ulusal çıkarlar her şeyden önce daha o dönemde “Doğu Politikasında” Almanya'nın önceliğini oluşturmuştur. Buna rağmen Ukrayna'nın güvenliği ve toprak bütünlüğünün garanti edilmesi, Federal Almanya tarafından, Avrupa Güvenliğinin önemli bir unsuru olarak görülmüştür. Bu nedenle Almanya, Ukrayna'nın Rusya ve NATO arasında bir tampon bölge olması düşüncesine destek vermemiştir. Bu şekilde 1997 yılında Madrid'de Rusya ve Ukrayna için eşit koşullar ön görecektir şekilde imzalanmış olan İşbirliği Şartına, Almanya'nın destek vermiş olması, bir kere daha Almanya'nın iki aktör arasında kurulacak dengeyi, bölgesel istikrarın ön koşulu olarak gördüğünü göstermektedir.⁸¹⁰ Bu hali ile de Almanya, Rusya'nın tepkisini çekmeden, Ukrayna'nın sınırlı bir

⁸⁰⁹ Örneğin Almanya'nın tüm ısrarına rağmen Çernobil Nükleer Tesislerinin kapatılması konusunda ortak bir tutum sergilenememiş, 1996 tarihli Moskova Nükleer Güvenlik Zirvesinde bu yönde adım atılamamıştır. Almanya'nın bu meselenin asıl Ukrayna'nın kendisini tehdit etmekte olduğu ve bu yönde en fazla çabanın Kiev tarafından ortaya konması gerektiği uyarısı bu şekilde dikkate alınmamıştır. Bunun nedeni ise Ukrayna'nın ekonomik kaygıları ekolojik kaygıların öncesinde görüyor olmasıdır. Bu nedenle de Batı'dan gelecek akıl yerine ekonomik yardımı tercih ettiğini ortaya koymuştur. Bu yönde yaşadığı hayal kırıklığı ise onu ileride Batı'dan uzaklaşmak ve tekrar Moskova'ya yakın hareket etmeye sevk etmiştir diyebiliriz.

⁸¹⁰ Ernst Otto Cziempel, “*Der Umbruch 1989/90 Auf dem Weg zu einer Neuen Weltordnung*”, **Studien Brief 1**, Deutsches Institut für Fernstudienforschung an der Universität Tübingen, Tübingen 1991, s.41.

şekilde Batı ile bütünleşmesini öngören pragmatist bir politik tutumun sözcülüğünü yapmaktadır.

Ukrayna'nın NATO ile sıkı bir işbirliği ortaya koymaktan yana olduğunu göstermesi, NATO'nun Doğu Genişlemesi tartışmasını da beraberinde getirmiştir. Ancak bu dönemde NATO Doğu Genişlemesi konusunda Ukrayna bir takım çekinceler ortaya koymuştur. Bunun nedeni ise Ukrayna'nın NATO'yu bir tehdit olarak görmesinden dolayı değil, Ukrayna'yı içerecek olası bir genişleme karşısında Rusya'nın tepkisini çekmemek olmuştur. Ukrayna'nın bir diğer endişesi de NATO'nun Nükleer Silahlarının genişleme perspektifine dahil olan yeni üyelerin topraklarında koşullandırılması olmuştur. Ukrayna'nın bu yöndeki endişesi Avrupa'nın Doğusunda Nükleer Silahlardan arındırılmış bir bölge oluşturulması inisiyatifin kurulmasını beraberinde getirmiştir. Ukrayna-NATO Şartının pratikte gerçekleştirilmesi meselesi bu şekilde giderek Alman dış politikasında daha fazla telaffuz edilen bir konuya dönüşmüştür. Dönemin Dışişleri Bakanı Klaus Kinkel, 1997 yılında Kiev ziyaretinde bu konuya değinirken, bir şekilde Ukrayna'nın Avrupa ve Atlantik İşbirliğine dahil edilmesinin, Avrupa Güvenliği ve Ukrayna İstikrarı ile yakından alakalı olduğu görüşüne Almanya'nın sahip çıktığını göstermiştir. Buna rağmen ikili ilişkiler tam olarak beklenen hedefe ulaşmamıştır. Onun yerine soğukluk ve yakınlaşma arasında kalan, ikili ilişkiler zamanla Rusya ile ikili ilişkilerin bir türevi olarak şekillenmeye başlamıştır. Almanya'nın bu dönemle beraber Ukrayna'ya ilişkin yüksek beklentiler içine girmiş olması, Ukrayna'nın reformlar konusunda isteksiz oluşu o döneme dek oluşturulmaya çalışılan işbirliğinin artık işlemeyişine ve karşılıklı bir durgunluk dönemine sebep vermiştir. Almanya her ne kadar bu dönemde hala çok taraflı ilişkiler çerçevesinde Ukrayna'nın uluslararası işbirliğine dahil olması için çaba sarf etse de, Almanya ancak sorumluluklarını yerine getiren ve de Batı kurumsal yapısına dahil olmak için irade ortaya koyan Ukrayna'ya destek vermekten yana olduğunun işaretini vermeye başlamıştır. G-7 Dünya Ekonomik Zirvesi ve bunu kapsayan alan, NATO Genişlemesi ve Almanya'nın AB ve Ukrayna arasında imzalanması öngörülen Ortaklık ve İşbirliği Antlaşması oluşturulmasında Almanya'nın oynadığı rol bunu daha net olarak göstermektedir. Aynı dönemde Ukrayna için önem arz eden bir diğer konu da Polonya ve Macaristan'ın üyelik perspektifi çerçevesinde AB ile

işbirliği ortaya koymak olmuştur. Ukrayna bu bağlamda kendisini AB ile daha sıkı bir işbirliği geliştirmek durumunda hissetmiştir. Ukrayna bu dönemde MDA ülkeleri için geçerli olan sürecin kendisi için de geçerli olacağı umuduna kapılmıştır. Bu nedenle MDA ülkeleri ile imzalanan Avrupa Antlaşmalarını örnek alacak şekilde, kendisi ile de Serbest Ticaret Sözleşmesinin imzalanması ve bunu Ortaklık Antlaşmasının imzalanmasını izlemesini beklemiştir. Aynı şekilde Ukrayna o dönemde, AB ve söz konusu aday ülkeler (özellikle Polonya ve Macaristan) arasındaki yakınlaşmaya da destek vermiştir. Zira bu şekilde kendisinin iyi ve istikrarlı bir komşuluk ilişkisi içinde olduğu bu ülkelerin, AB üyeliği vasıtası ile doğrudan AB ile komşu olacağının ve bunun kendisi için istikrar yaratıcı bir unsur olduğu bilinci ile hareket etmiştir. Bu anlamda da başta Polonya olmak üzere Doğu Genişlemesine dahil ülkelerin avukatlığına soyunan Almanya ile ilişkilerin geliştirilmesi Ukrayna için daha da önem arz eden bir konu olmuştur. Ukrayna'nın bu ülkeler ile ilişkilerini sürdürmesi aynı zamanda Ukrayna'nın Batı değerler sistemi ile bütünleşmesinin de önünü açabilecektir. Bu anlamda da Ukrayna ve Almanya ilişkilerine bu dönemle beraber daha özel bir anlam atfedilmiştir. Hatta bu bağlamda Polonya-Almanya-Fransa yakınlaşmasına hizmet eden Weimar Üçgeni örnek alınarak, bir Almanya-Polonya-Ukrayna Üçgeni oluşturulabileceği dahi telaffuz edilmiştir.⁸¹¹

Gelişmeler bize ikili ilişkilerin bu dönemde iki engele takıldığını göstermektedir. Bunlardan biri ilişkilerin ekonomik ilişkilere endekslenmiş olması ve reform sürecinin başarısının dahi ekonomik adımların başarısı ile paralel görüldüğüdür. İkincisi ise, ilişkilerin Rusya gölgesinde şekillendiği gerçeğidir. Aynı şekilde, ne Almanya, ne de Batı, Rusya'yı endişelendirecek bir adım atmak konusunda yeterince cesur hareket etmemiştir. Nitekim Almanya-Rusya İlişkileri ya da Almanya-Polonya ilişkileri Devletlerarası Temel Antlaşmalar üzerine inşa edilirken, Almanya-Ukrayna ilişkilerinin sadece Ortak Deklarasyonlar üzerine kurulmuş olması bile Ukrayna'nın Alman dış politikasında erken dönemde ve uzun bir süre bu geride kalmış rolüne işaret etmektedir.

⁸¹¹ Roman Kryvonos, age., s. 89.

Bu hali ile Ukrayna ile ilişkiler Almanya için önemli ancak hayati bir anlam ifade etmemiştir. Rusya ve başta Polonya olmak üzere doğrudan/yakın komşular ile ilişkiler ise bunun çok ötesine gitmiştir. Almanya için doğrudan komşuları birinci sırada yer almıştır. Bunu Baltık Devletleri, Macaristan, Slovenya, Hırvatistan yani belli bir ekonomik başarı göstermiş ve Avrupa değerlerine yakınlaşmış ya da benimsemiş ülkeler oluşturmuştur. Çünkü bu ülkeler aynı zamanda Alman ekonomisi için önem arz etmekte ve uygun bir yatırım iklimine sahiptirler. Ukrayna ise bu şekilde ancak üçüncü sırada yer alan Avrupalı bir ortak olarak algılanmıştır. Bunun ardında yatan temel güdü ise Avrupa'nın güvenlik kaygısıdır. Çünkü Almanya bölgede bir istikrar alanı yaratmanın Ukrayna'yı Avrupa değerleri ile bütünleştirmekten geçtiği tezine sahip çıkmıştır. Ancak bunun da sınırlı ve mesafeli bir bütünleşme olacağı da açıktır. Bu gerçek ise 2000 yıllar boyunca hatta Ukrayna'da yaşanan krizlere dek Almanya-Ukrayna ilişkilerinde dış dokunur bir canlanma olmayışın nedenlerindedir. Bu da bize Berlin'in izlediği ilgili ama mesafeli ve temkinli Ukrayna politikasını, daha iyi anlamamızı sağlamaktadır.

3.2.1.1. Gerhard Schröder ve Angela Merkel Dönemi Ukrayna Politikasının Genel Karakteristiği:

Bu tutumunu 2000'li yıllarda sürdüren Almanya, özellikle Gerhard Schröder (SPD-Yeşiller Koalisyonu) ile öne çıkan Berlin-Moskova Diyaloğu çerçevesinde yine Rusya'nın gölgesinde geliştirilen Ukrayna politikasını sürdürmüştür. Rusya ile ilişkiler bu dönemde de öncelikli olmuş, Ukrayna adeta kendisini bu dönemde dışlanmış ya da Berlin-Moskova Diyaloğunun dışında tutulmuş hissetmiştir. Özellikle Baltık Boru Hattının adeta Ukrayna/Ukrayna'dan geçen hatlara alternatif olarak algılanması Kiev Yönetiminin bu düşüncesini güçlendirmiştir.

Alman dış politikası ve doğu politikası özellikle Ukrayna Başkanlık seçimlerine bağlı olarak oluşan krizde bu tutumunu net olarak yansıtmıştır. Viktor Yuşçenko'nun Batı tarafından desteklenmesi, Rusya tarafından hem Ukrayna iç politikasına hem de Rusya'ya yönelik bir müdahale/tehdit olarak algılanmıştır. Oysa Alman Başbakan Gerhard Schröder, bu dönemde Vladimir Putin ile geliştirdiği iyi

ilişkileri devreye sokmak suretiyle Rusya'nın Batıya yönelik tepkisinin kendisine yönelmesini bertaraf etmeyi başarmıştır.

Aynı zamanda Almanya söz konusu dönemde MDA'da ortak bir dış ve güvenlik politikası oluşturulması konusunda önemli bir katkı da sağlamıştır. Bu anlamda Berlin, Varşova ile sıkı bir işbirliği ve görev dağılımı gerçekleştirmiştir. Gerhard Schröder, Vladimir Putin ile geliştirdiği ilişkiler sayesinde Rusya'nın karşılıklı anlaşma yoluna gitmesini sağlarken, Polonya Devlet Başkanı Alexander Kwasnievski de tüm bağlantılarını kullanarak Ukraynalı güçleri çatışma konularını müzakere masasına oturmaya ikna edebilmiştir. Bu şekilde en azından o dönem için Ukrayna'da bir iç savaşın ve ülkenin yeniden bir Doğu-Batı Çatışması içine itilmesinin önüne geçilebilmiştir.

Bu şekilde o dönemki Ukrayna krizinde yalnızca Avrupa kendi içinde tek sesli konuşmamış aynı zamanda da ABD de AB ile aynı gemide yer almıştır. Bu da sürekli olarak Vladimir Putin ile geliştirdiği ilişkileri eleştirilen Gerhard Schröder'a yalnızca Almanya çıkarlarını değil bunun ötesinde tüm Avrupa'nın çıkarlarını savunduğunu gösterebilmiştir.⁸¹² Schröder bu şekilde Rusya politikasını kurtarmak imkanına sahip olmuştur. Çünkü ifade edildiği gibi aynı dönemde giderek otoriter ve anti-demokratik bir karakter kazanmaya başlayan Rusya ile geliştirdiği iyi ikili ilişkiler Gerhard Schröder'ın iç ve dış politik düzlemde eleştirilmesine hatta dışlanmasını beraberinde getirmiştir. Oysa Almanya'nın o dönem izlediği Rusya politikası bir şekilde Rusya'nın Batıya yönelik oluşan güven kaybına karşı en önemli garanti olmuştur. Çünkü bu dönemde Rusya'nın gerek NATO gerekse de AB doğu genişlemesi nedeniyle kendisini ciddi bir tehdit ile karşı karşıya gördüğü ve dışlanmış hissettiğini göz önünde bulundurmak faydalı olacaktır. Özellikle de AB'nin Avrupa'nın doğusuna yönelik "Demokrasi İhracatı" Rusya'nın yakın coğrafyasına yönelik bir tehdit olarak görülmüştür. Bu nedenle de Berlin bu politikası ile Rusya'nın tümüyle Batıdan kopuşunu bir şekilde bertaraf eden, onu uluslararası işbirliğine dahil eden Rasyonalist bir tutum ortaya koymuştur. Bu hali ile aslında Helmut Kohl politikasının bir devamı niteliğinde olan Gerhard Schröder'in

⁸¹² Alexander Rahr, "*Schröder handelt in Europas Interesse*", **Internationale Politik- Die Zeitschrift**, Januar/1, DGAP, Berlin, 2005, s.94.

Rusya stratejisi o dönem için Rusya'ya AB'nin vermeyi başaramadığı bir mesajı vermeyi başarmıştır. O mesaj da, "Avrupa'nın post-Sovyet coğrafya için hegemonyacı bir güç olmak niyetinde olmadığı, onun yerine Rusya ve diğer BDT ülkelerinin demokratik Avrupa ile bütünleşmesini öngördükleri güvencesidir."⁸¹³ Schröder bu nedenle Rusya'yı sürekli olarak imtihan eden ılımlı bir "ortak değerler politikası" izlemek yerine, pragmatist bir çıkarlar birliği politikası izlemiştir. Avrasyalı bu büyük gücün de Avrupa modeline ilave edilmesi bu nedenle bu politikanın temellerinden birini oluşturmuştur. Çünkü Gerhard Schröder'a ve temsil ettiği diplomatik geleneğe göre, ABD nasıl Batı entegrasyonun garantisi olduysa Rusya işbirliği olmadan Doğu Avrupa'da istikrar sağlamasının yegane yolu Rusya ile işbirliğinden geçmektedir. Yani Doğu Avrupa'nın başarılı bütünleşmesi ancak Rusya işbirliği ile mümkün olabilecektir. Bu nedenle de Almanya'nın Ukrayna politikası Rusya'nın hassasiyetleri ve beklentilerini dikkate almak durumundadır.

Alman Enerji Firmalarına dev Rus pazarını açmak ve onları post-Jukos yatırımı sahasına dahil etmek Gerhard Schröder'in Rusya politikasının bir ayağını oluşturmuştur. Buna karşılık Almanya'ya yönelik Rus enerji transferinin ikiye katlanması öngörülmüştür. Almanya'nın Rus gazının Avrupa'ya dağıtılması rolünü kendisine öngörmüş olması Ukrayna gibi transit ülkelerinin de bu politikada yer bulmasını beraberinde getirmiştir. Bu da Almanya'nın Ukrayna politikasının neden Rusya politikası ile iç içe geçtiğini bir kere daha ortaya koymaktadır.

Ancak benzer bir tutum Angela Merkel (CDU-CSU Birlik ile FDP Koalisyonu) döneminde de karşımıza çıkmakta, Kiev, Berlin'in gözünde ev ödevlerini yerine getirmeyen sorumsuz ve tembel öğrenci algısını devam ettirmekte hatta bu algı artmaktadır. Bu hali ile de Ukrayna uzun süre Almanya için selam verilecek ama yakın çevrenin dışında tutulması gereken bir komşu olarak görülmeye başlanmıştır. Başka bir ifade ile komşularının komşusu statüsünde olmuştur. Oysa bu tutum Ukrayna'nın nezdinde kendisinin ihmal edildiği/dışlandığı düşüncesine sebep olmuştur. Bu da bir şekilde onun daha fazla Rusya'ya yaklaşmasını (bir şekilde zorunlu olarak) beraberinde getirmiştir.

⁸¹³ Alexander Rahr, age., s.95.

Angela Merkel'in 21.07. 2008 tarihli Ukrayna ziyareti, Ukrayna'da 2004 yılında yaşanan **“Portakal Devrimi”** sonrasında gerçekleşen ilk Alman resmi ziyareti olması açısından anlamlıdır. Bu şekilde her yıl gerçekleşmesi öngörülen ancak uzun yıllar boyunca gerçekleştirilmeyen Hükümetler arası müzakerelerin yeniden başlaması ve ikili ilişkilerin yeniden ivme kazanabileceğine dair umut oluşmuştur. Bu arada, Bükreş'te gerçekleşen NATO Zirvesinde, Ukrayna'nın NATO üyeliğine muhalefet eden grubun başında Almanya'nın yer alışı, Almanya'da çalışan Ukraynalı mevsimlik işçilerin vize sorunu gerekçesi ile Almanya'dan sınır dışı edilişlerinin,⁸¹⁴ ilişkilerin girdiği bu soğukluk havasında etkili olduğunu eklemekte fayda vardır.

Bu nedenle uzun süre Ukrayna'nın Batı'daki en önemli ortağı olarak görülen Almanya, Ukrayna eliti, medya ve sivil toplumu tarafından giderek, kendi çıkarları uğruna Ukrayna'yı görmezden gelmekle eleştirilmeye başlanmıştır. Bunun ötesinde Berlin'i Moskova'nın baskısı altında hareket etmek, Schröder (SPD-Yeşiller) mirasını devralan Angela Merkel bu çizgiye sadık kalmakla suçlanmıştır.⁸¹⁵ Bu nedenle Angela Merkel ziyareti bu yönde bir iyileştirme aracı olarak görülmüş Almanya'nın Ukrayna'nın NATO ilişkilerinde Üyelik için Aksiyon Planına (MAP) destek vermesi de Berlin'den beklenen ilk jest olmuştur. Aynı şekilde dönemin Ukrayna Devlet Başkanı Yuşçenko, AB ile ekonomik ve politik alanda işbirliği öngören Ortaklık Antlaşması imzalanması sürecinde Berlin'in desteğini aramıştır. Buna karşılık Berlin her iki konudaki net ve taviz vermez tutumunu bir kere daha ortaya koyarken öte taraftan Almanya-Ukrayna ikili ilişkilerini geliştirmeyi öngören işbirliğinden yana tavır sergilemiştir.⁸¹⁶

Angela Merkel, Ukrayna'nın NATO üyeliği meselesinin Ukrayna ile NATO arası bir meselesi olduğunu ifade ederken Rusya'nın, Alman dış politikası üzerinde etkili olduğu görüşünü reddetmektedir. Ancak bunun yanında, Ukrayna'nın gelecekte

⁸¹⁴ Nico Lange, *“Deutschland und Ukraine: Schwierige aber wichtige Partnerschaft”*, (çevrimiçi) <http://www.kas.de/ukraine/de/publications/14216/>, 10.11.2014.

⁸¹⁵ Nico Lange, *age*.

⁸¹⁶ Söz konusu bu ziyaret sırasında Angela Merkel'in yalnızca Yuşçenko ve Timoşenko ile görüşmüş olması ve uzun yıllar sonra gerçekleşen bu ziyaretin sadece sınırlı konular ve boyutları içermiş olması sivil toplumda derin bir hayal kırıklığına sebep olmuştur. Oysaki beklenen ziyaretin çok daha geniş bir düzleme taşınmaması ve resmi çevrelerin dışındaki kesimleri de dikkate alması olmuştur. Bu şekilde de Almanya bir kere daha yalnızca ulusal çıkarlarının sürekliliğini sağlamak kaygısında olan ve aslında sivil toplumu ve reform sürecini çok da dikkate almamakla eleştirilmiştir.

NATO üyesi olması söz konusu olsa bile, bunun için henüz erken olduğunu, bunun yerine Ukrayna'daki reform sürecine hız verecek bir *“Navigasyon Planının”*⁸¹⁷ geliştirilmesinin çok daha anlamlı olduğunu ileri sürmekle, Ukrayna'nın NATO Üyelik Aksiyon Planına dahil edilme(me)si konusundaki olumsuz tutumunu sürdürmektedir. Benzer tutumunu AB ile ilişkilerde de tekrar eden Merkel, Ukrayna ile Serbest Ticaret Antlaşması imzalanmasının, Ortaklık Antlaşması imzalanmasına hizmet edeceğine ancak bunun AB ile adaylık anlamına gelmeyeceğini ortaya koymaktır. Bu görüşü ile önceki hükümetin (SPD-Yeşiller), Ukrayna'nın tümüyle Avrupa ile bütünleşmesine destek vermeyerek Rusya'yı rencide etmemeye gayret eden tutumuna yakın hareket etmektedir. Ancak bunun ötesinde asıl CDU çizgisinin sürekliliğini ortaya koymaktadır. Bu çizgi de CDU'nun savunduğu, Avrupa bütünleşmesi salt değerlere bağlı değil coğrafi sınırların belirlediği bir olgudur görüşüdür. Bu durumda da coğrafi anlamda Avrupa kıtasının sınırlarında yer alan Ukrayna ve Türkiye gibi ülkeler de ancak AB sınırları dışında kalmaya mahkumdur.

Berlin zaman zaman Ukrayna'nın Batı ile bütünleşmesinde başta AB ve NATO üyelikleri olmak üzere fren rolü oynamıştır. Ancak zaman zaman da başta Julia Timoşenko'nun serbest bırakılması ve Almanya'da tedavi edilmesi için ısrar ederek Ukrayna iç politikasına müdahil olmakla eleştirilecek kadar etkin bir Ukrayna politikası izleyecektir. Bunu yaparken de yine dış politikasına damga vuran yaklaşımlar ve söylemler arasında sıkışan bir aktörün ruh halini ortaya koyacaktır. Yukarıda da yer verdiğimiz gibi, Ukrayna'nın, insan hakları ve demokrasi merkezli bir reform sürecine destek verışı ve bunu Avrupa ile bütünleşmenin ön koşulu olarak görmesi, bu dönemde yavaş yavaş sosyal inşacı söylemlerin yükseldiğini, bu söylemlerin onun Rasyonalist orta yolcu tutumuna etki ettiğini ortaya koymaktadır. Oysaki Rusya ile kurduğu ve geliştirdiği ilişkileri ve onların getirdiği işbirliğinin sürekliliğinin sağlanması kaygısı ile Ukrayna Politikasını ancak Rusya Politikasının bir uzantısı olarak gören tutumu ise, onun realist kaygılarını net olarak

⁸¹⁷ Sebastian Liebramm, *“Nato Gipfel: Erfolg oder Enttäuschung für die Ukraine”*, (çevrimiçi) <http://www.freiheit.org/NATO-Gipfel-Erfolg-oder-Enttaeuschung-fuer-die-Ukraine/617c30511i1p/index.html>, 20.11.2014.

göstermektedir. Burada da yine vatandaşlarının refahını ve ulusal sorumluluklarını uluslararası toplumun önünde gören bir aktör izlenimi yaratmaktadır.

3.2.2.Almanya'nın Ukrayna'nın AB Üyeliğine Bakışı:

Soğuk Savaşın sonunda Almanya, Oder nehrinin doğusu ve Tuna'nın güneyini kapsayan Avrupa'nın Doğusunda etkin ve kriz aşan bir doğu politikası izlemiştir. *Bu hali ile Almanya'nın izlediği bu politika Avrupa bütünleşmesine katkı sağlayan, stratejik nitelik taşıyan bir bütünleşme politikası olmuştur.* ⁸¹⁸

Söz konusu bu strateji, 1945 öncesinin risk dolu ve krizlere ebelik eden tek taraflı Doğu Politikasından farklı olarak, erken dönemde Bonn Yönetiminin (Batı Almanya) çizgisinde gelişmiş ve entegrasyon temeli üzerine inşa edilmiştir. Bu hali ile de Berlin'in, Doğu ve Güneydoğu politikası, çok taraflı işbirliğini temel alan, bu anlamda AB, NATO ve BM çerçevesinde hareket eden bir politikaya dönüşmüştür. Söz konusu bu politikanın temelini de Ortaklık Antlaşmaları vasıtası ile bölge ülkelerinin, tam üyelik (MDA ülkeleri), ayrıcalıklı statü/kısmı bütünleşme (Rusya ve Ukrayna), Quasi Protektorate-Himayeci (Bosna Hersek ile Kosova) bir ilişki ile Avrupa'ya bağlanması öngörülmüştür.

Buna rağmen Rusya, Beyaz Rusya ve Ukrayna'da muhalefetin bastırılması, "Doğu Slav" bölgelerinde yaşanan krizler, Batı Avrupa'nın ve özellikle Almanya'nın Doğu Avrupa Politikasının eksik yanları olduğu, beklentileri ve hassasiyetleri tam olarak göremediğini ortaya koymuştur. Nitekim Vladimir Putin, otoriter rejimini iç politikasında belli ölçüde yerleştirdikten sonra yakın coğrafyasına yönelmiş ve bu otoriter söylemi doğrudan ya da bölge liderleri vasıtası ile komşu ülkeler üzerinde uygulamak/yansıtmak imkanına sahip olmuştur. Bu hali ile "*Putin Politikası*" yakın coğrafyada benimsenmeye başlayan bir politik modele dönüşmüştür.⁸¹⁹ Bu nedenle

⁸¹⁸ Hans Peter Schwarz, "*Von Elefanten und Bibern: Die Gleichgewichtsstörung der Deutscher Außenpolitik*", **Internationale Politik**, Nr: 5, Mai, Berlin, 2013, s.23.

⁸¹⁹ Thomas Ambrosio, **Authoritarian Backlash: Russian Resistance to Democratization in the Soviet Union**, Farnham, Ashgate Publishing Limited, 2009, s.81.

Julia Bader, Antje Kästner, "*Would Autocracies Promote Autocracy? A Political Economy Perspective on Regime-type Export in Regional Neighbourhoods*", **Contemporary Politics**, 1/2010, s.100.

diyebiliriz ki, Almanya başta olmak üzere AB üyesi Batılı ülkelerin, Ukrayna politikasında yeterince net olmayan, üyelik perspektifi de bu yöndeki gelişmelerde etkili olmuştur. En azından bu süreci şekillendiren unsurlardan biri olmuştur.

3.2.2.1. Avrupa'nın İflas Eden Ukrayna Politikası:

AB ve Ukrayna arasında Ortaklık Antlaşması imzalanma(ma)sı öncesinde Almanya ve diğer AB üyesi ülkeler Avrupa politikasının en önemli unsurlarından birini unutmuş gözükmüşlerdir. O da Avrupa Komşuluk Politikasına yoğunlaşmak, bu şekilde güvenlik ve istikrar artışına katkı sağlamak olmuştur. Onun yerine, Almanya'nın da başını çektiği grup, Julia Timoşenko'nun tutuklanması ve sağlık durumu ile daha yakından ilgilenmiş, bu bağlamda da Ukrayna'ya sürekli artan yeni önkoşullar dayatmışlardır. Ancak bunun Ukrayna'nın modernleşmesi ve Avrupa değerlerine yaklaşmasına hizmet ettiğini söylemek mümkün değildir. Onun yerine Ortaklık Antlaşmasının imzalanmamasına, kendisini giderek dışlanmış hisseden Ukrayna'nın AB'den uzaklaşmasına sebep olmuş, bu AB yanlısı veya karşıtı gösteri ve protestoların kontrolden çıkmasını hızlandırmıştır.

Her ne kadar görünüşte AB ve Ukrayna, Ortaklık Antlaşması imzalaması konusunda bir irade ortaya koymuş gözükseler de, 28/29.11.2013 tarihli Vilnius Zirvesinde bu girişim hayata geçememiştir. Ukrayna bu dönemde, Rusya ile birlikte üçlü bir komisyon oluşturulması ve bu şekilde AB-Rusya-Ukrayna arası ticari ilişkileri bir Gümrük Birliği çerçevesine taşımak gayretinde olmuştur. Aslında Ukrayna ve AB arasında bir Ortaklık Antlaşması imzalanması düşüncesi yukarıda da yer verildiği gibi 2007 yılında ortaya atılmış ve 2008 yılında Nikolas Sarkozy ev sahipliğinde Paris'te gerçekleşen Zirvede gündeme getirilmiştir. Rusya-Gürcistan Savaşı da bu süreci hızlandıran gelişme olmuştur. Buna rağmen bunu izleyen tarihlerde Brüksel, Kiev'e üyelik konusunda hiçbir güvence verememiştir. Onun yerine Doğu Ortaklığı çerçevesinde genişletilmiş bir işbirliği ortaya konulması, bu şekilde AB'nin komşu bölgelerinde istikrar sağlanması, uzlaşmacı bir çözüm olarak algılanmıştır.

Ukrayna, bunu uzun süre de facto bir davet, üyelik için atılan bir adım olarak algılamış ve de Ortaklık Antlaşması imzalanmasını da bu yöndeki bir aşama olarak değerlendirmiştir. Bu nedenle de Ukrayna AB üyeliğini, sürekli olarak stratejik bir

öncelik olarak görmüş ve bunu güvenlik ve istikrar artırıcı bir araç olarak değerlendirmiştir. Bu şekilde iki tarafın bu süreci farklı yorumlamış olması gelişmelerin kontrolden çıkmasını beraberinde getirmiştir.

AB'nin üyelik statüsü öngörmesi gerektiğini savunan görüşe göre, bu her şeyden önce, ülkedeki reform sürecini hızlandıran, ekonomik, politik ve toplumsal bir dönüşüm için gerekli ivmeyi verebilirdi.⁸²⁰ Ukrayna'nın söz konusu dönemde içinde bulunduğu ekonomik sorunlar bu düşünceye destek vermektedir. İMF verilerine göre, Ukrayna ekonomisi 2013 yılında, sadece % 0.4'lük bir büyüme oranına sahiptir ve aynı yıl için dış borçlanma 134.4 Milyar Dolar olarak tespit edilmiştir. Bu oran Ukrayna GSMH'nin %75.7'sine karşılık gelmektedir. Buna karşılık ülkenin kredi değerliliği düşük oranda olup, yatırım için uygun koşullar mevcut değildir. Dünya Bankası verilerine göre, Ukrayna bu dönemde 189 ülke içinde 112. sıraya düşmüş, ortalama gelir de kişi başına 290 Euro, ortalama emekli maaşı ise 130 Euro olarak tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak da Ukrayna büyük oranda dış göç veren bir ülkeye dönüşmüştür.⁸²¹ Bu nedenle Ukrayna nezdinde AB ile imzalanacak olan bir Serbest Ticaret Antlaşması bir umut oluşturmuştur. Ukrayna her ne kadar sınırlı ürününün AB pazarında rekabet edebilecek olduğunu ve bu gelişmenin özellikle Ukrayna Kimya Sanayii üzerinde olumsuz etki yaratacağını bilse de, bu antlaşmanın olumlu yanlarını görmeyi tercih etmiştir.

Söz konusu dönemde var olan bir diğer olumsuzluk, Ukrayna ekonomisinin Rusya ekonomisi ve piyasaları ile iç içe geçmiş olmasıdır. Bu durumda o güne dek Ukrayna mallarının baş müşterisi olan Rus pazarından geri çekilme, her şeyden önce Ukrayna Hava ulaşımı hizmeti ve Petrol-Kimya Sanayinin olumsuz etkilenmesine anlamına gelmiştir. O dönem Ukrayna ihracatının %36.1'sinin BDT ülkelerine özellikle Avrasya Gümrük Birliği üyesi, Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan'a gerçekleşmiş, buna karşılık ihracatının ancak %26.2'lik kısmı AB ülkelerine gerçekleşmiştir.⁸²² Artan rüşvet ve adam kayırma ise Ukrayna ekonomisinin karşı karşıya olduğu en

⁸²⁰ Ewald Böhlke, Maria Davyddchuk, "Die Ukraine Politik der EU ist gescheitert", **DGAP Standpunkt**, Nr: 9, Berlin, 2013, s.3.

⁸²¹ Ewald Böhlke, Maria Davyddchuk, age., s.4.

⁸²² Ewald Böhlke, Maria Davyddchuk, age., s.5.

önemli sorun olmuş, pek çok kişi var olan politik, ekonomik ve sosyal istikrarsızlık ile eşitsizliği bu yozlaşmaya bağlamışlardır.

Ukrayna Vilnus Zirvesi öncesinde bu tür bir genel manzara içinde iken AB ise hala net bir tutum içinde olmamış, bunun ötesinde Ukrayna'ya sunduğu koşul ve öneriler söz konusu reform sürecini geliştirmeye yaramamıştır. Gerçi her ne kadar Serbest Ticaret Alanının oluşturulmasına bağlı olarak gümrüklerin kaldırılması bir takım Ukraynalı ihracatçıya yarar sağlayabilecek olsa da, Ukrayna'daki diğer sektörlerin AB ile rekabet etmekte zorlanacağı fikir birliği sağlanan bir gerçek olmuştur. Bu nedenle AB standartlarını yakalayabilmek, ancak Ukrayna ekonomisinin modernleşme sürecinin hızlandırılması ve daha yoğun yatırımların gerçekleşmesi ile mümkün olabilirdi. Ukrayna resmi çevreleri bu çerçevede 160 Milyar Euro'luk bir yatırım açığı olduğunu ileri sürerlerken, bu yönde ne kişisel yatırımlar yeterli olmuş ne de AB cephesinde bu yönde bir finansal stratejisi ortaya konmamıştır.

Bu hali ile de Ukrayna bir tarafta sürekli dayatmacı koşullar ve reformlar talep eden AB ile, öte tarafta kendisini sürekli tehdit eden Rusya arasında sıkışmış, ikisinden biri arasında tercih yapmaya zorlanmıştır. Brüksel her şeyden önce Ukrayna ve Rusya arasında paralel bir diyalog oluşturmayı başaramamıştır. Aynı şekilde, sürekli Ukrayna'dan modernleşme sürecini geliştirmesini talep ederken, bu yönde ne hukuki ve idari yapının dönüşümünde etkili araç sunmuş, ne de gerekli ilgiyi göstermiştir. Buna karşılık Rusya ise, Ukrayna'nın AB ile Ortaklık Antlaşması imzalaması durumunda aynı zamanda da Rusya liderliğinde oluşturulmuş olan Avrasya Gümrük Birliğine dahil olmasını talep etmiştir.

Ukrayna ile ortaklık antlaşması imzalanmaması, bu bağlamda AB'nin Ukrayna'nın modernleşme sürecine hız katmak için gereksinim duyduğu 20 Milyar Euro krediyi sağlayamamış olması önemlidir. Çünkü Başkan Yanukoviç AB'den 20 milyar Euro kredi ve hibe talebinde bulunmuş ancak AB'nin 610 milyon Euro'yla sınırlı bir teklifte bulunması üzerine serbest ticaret ve AB'ye entegrasyon antlaşmalarından vazgeçtiğini açıklamıştır.⁸²³ Bu şekilde de var olan Rus baskısı bu etmenle beraber Kiev Yönetimini tercihini

⁸²³ Hakan Güneş, “ Ukrayna Krizi Euromeydan, Kırım Referandumu ve Doğu Ukrayna”, **Uluslararası Sorunlar Raporları I.**, Emek ve Toplum Araştırmaları Merkezi, 2014, s.8, (çevrimiçi) <http://emek-tar.org/wp-content/uploads/2014/06/ukraynarapor-web-R4.pdf>, 25.01.2015.

Moskova'dan yapması ve Brüksel'e sırtını dönmesini beraberinde getirmiştir. Bu gelişme esasında çok daha geniş aşamalı bir süreç, yani Rusya ile bütünleşme planının bir ayağı olduğu anlaşılmış ve Rusya karşıtı ya da Avrupa yanlısı muhalefetin Maidan Meydan'ında toplanmasına ve Turuncu Devrim sonrasında yeni bir an muhalefete seline dönüşmesini beraberinde getirmiştir. Bu ise bize bir başka önemli olguyu sunmaktadır. O da AB'nin bu şekilde kendi komşuluk politikasını yükünü kendisinin de taşımakta zorlandığını da ortaya koymuştur.⁸²⁴

Denilebilir ki, AB'nin Ukrayna politikasının çökmesinin ardında yatan temel neden, Brüksel'in Ukrayna'nın meselelerine yeterince ilgi göstermemiş olması ve Ukrayna kurumsal yapısının tek başına bu meselelerin üstesinden gelmek gücünde olmayışıdır. Ancak burada eklenmesi gereken bir diğer husus, Brüksel'in sokaktaki yurttaşların beklenti ve endişelerine yeterince ilgi göstermemiş, bunları doğru analiz edememiş olmasıdır. Çünkü Maidan Meydan'ında toplanan göstericilerin, ***“AB ile bir eşgüdüm komitesinin kurulması, Yanukoviç'in istifası, Euromeydan aktivistleri ve muhaliflere baskı yapılmasına son verilmesi”***⁸²⁵ şeklindeki talepleri bunu bir kere daha göstermiştir. Brüksel her şeyden önce modernleşmeyi sadece devlet organlarının gerçekleştireceği bir süreç olarak okumuş, ancak buna sokaktaki yurttaşları etkin olarak dahil etmemiştir. Oysa 2004 ve 2007 yıllarında gerçekleşen AB Doğu Genişlemesi tecrübesi, her şeyden önce modernleşme süreçlerinin sivil toplum desteği ile başarıya ulaşabileceğini göstermiştir. Nitekim söz konusu dönemde PHARE Programı sadece yatırımlar yolu ile aday ülkelerin endüstrisi ve alt yapısını düzeltmeyi değil, onun ötesinde yaşam standartları ile toplumsal düzeyi de artırmayı öngörmüştür.

Brüksel, ekonomik modernleşme ve sosyal standartların yükseltilmesinin Ukrayna-AB ilişkilerinin merkezini oluşturduğu bilinci ile hareket etmemiştir. AB bu bilinç ile hareket etmiş olsa, AB üyelik perspektifi konusunda daha açık bir tutum ortaya konmuş olsaydı bu Avrupa bütünleşmesine olumlu bir katkı sağlayacağı gibi

⁸²⁴ “Wir haben Machtpolitik Verlernt”, **DGAP-Wirtschaftswoche**, Nr: 11, Berlin, 10.03.2014, s.30.

⁸²⁵ Hakan Güneş, “ Ukrayna Krizi Euromeydan, Kırım Referandumu ve Doğu Ukrayna”, **Uluslararası Sorunlar Raporları I.**, Emek ve Toplum Araştırmaları Merkezi, 2014, s.8, (çevrimiçi) <http://emek-tar.org/wp-content/uploads/2014/06/ukraynarapor-web-R4.pdf>, 25.01.2015.

Ukrayna toplumu içinde de ortak değerlerin benimsenmesi, yeni düşünce tarzının oluşması ve de ekonomik rekabet gücünün gelişmesinin önünü açabilirdi. Oysa Almanya ve AB bu dönemde bunun yerine, adeta tutuklu eski Başbakan Julia Timoşenko üzerinden yürüten anti-demokratik Ukrayna resminin temsilciliğini yapmışlardır. Brüksel ve Berlin, Julia Timoşenko'nun tutuklanmasını Ukrayna'nın gerçekleştiremediği hukuki reformların göstergesi olarak protesto etmişlerdir. Ukrayna'nın AB hukuk standartlarını ve müktesebatı (*acquis communautaire*) benimsemesi gerektiği savunulmuş, Julia Timoşenko davasının bunun aksini ortaya koyduğu ileri sürülmüştür.⁸²⁶ AB'nin bu dönemde Ukrayna siyasal sistemi ve parti sistemi ile daha yakından ilgilenmesi, çok daha anlamlı olabilirdi. Zira Julia Timoşenko'nun serbest bırakılmasının muhalefet partilerinin özgürleşmesi ve modernleşme sürecine çok da büyük bir katkı sağlamadığı kısa bir süre sonra anlaşılmıştır. Brüksel her ne kadar “more for more” prensibi ile Ukrayna politikası ve reformlarına ivme vermek istemişse de bunlar yetersiz kalmış ülkenin temel beklentilerini karşılamaktan uzak olmuşlardır. İmzalanması öngörülen ama imzalanmayan Ortaklık Antlaşması, ticari ortaklığa olumlu bir katkı sağlayabilirdi ancak onun ötesinde bölge barışı ve istikrarına büyük bir katkı sağlamak ve reformlara toplumsal destek sağlamak konusunda yetersiz olurdu. Zaten bunu izleyen gelişmeler de bize AB'nin çok daha etkili ve gerçekleştirilebilir bir entegrasyon politikası izlemesi gerektiğini göstermiştir.

AB'nin Ukrayna ile Ortaklık Antlaşması imzalanmasını öngören yaklaşma sürecinde dikkate almadığı bir konu da, Rusya'nın hassasiyeti olmuştur. Brüksel bu sürece Moskova'yı hiçbir şekilde dahil etmemiştir. Bu şekilde AB'yi, Doğu Avrupa'da etkinlik sahasını genişletmek isteyen, yayılmacı bir aktör olarak gören, Rusya'nın tepkisini artırmıştır. Rusya ve Doğu Ukrayna ekonomisinin iç içe geçmişliğine rağmen ve Rusya'nın ısrarla Ukrayna'yı Avrasya Gümrük Birliğine dahil etmek istemesi ve Doğu Ukrayna'da, Rusya yanlısı yoğun bir kamuoyunun varlığına rağmen, AB'nin, Rusya'yı bu sürece dahil etmek konusunda bir adım atmamış olması, var olan olumsuz algıyı daha da artırmıştır.

⁸²⁶ Julia Timoşenko döneminde de Ukrayna'nın durumu bundan farklı değildir.

*“Almanya Avrupa Hareketi” onursal başkanı ve SPD eski milletvekili Dieter Spöri, bu “hatalı stratejide” Almanya’nın tutumunu eleştirmektedir. “Büyük Koalisyonun” (CDU/CSU Birlik ve SPD) iktidara geldiği 2013’den itibaren bu hatayı düzeltebilecek girişimlerde bulunabilecek iken, bu yönde hiç bir şey yapmadığını ileri sürmektedir. Berlin’e düşen cesur bir şekilde Ukrayna için üyelik vaat eden bir perspektife destek vermek olmalıydı. Onun yerine oportünist bir tutum içinde bilinçsizce davranmış, Ukrayna’ya üyelik perspektifi gözetmeyen bu süreci kör bir şekilde alkışlamış, Vilnus Zirvesinde de kendisine hiçbir şey vaat etmeyen, Ortaklık Antlaşmasının Ukrayna tarafından imzalanmasını beklemiştir.*⁸²⁷

Spöri’ye göre Kırım’ın ilhakı, Rusya’da zamanla oluşan, “AB şayet bu konuda Rusya’nın beklenti ve hassasiyetlerini dikkate almıyorsa, bu ileride Rusya’nın arkasından Ukrayna’nın NATO üyeliğinin gerçekleşmesini de beraberinde getirebilecektir. Bu durumunda Rus donanmasının bağlı olduğu Sevastopol da NATO egemenlik sahasına girecektir.” şeklindeki kanının doğal sonucu olmuştur. Çünkü hiçbir Rus lider ve hükümeti, buna rıza göstermeyecektir. Pratikte çok fazla şey vaat etmeyen Ortaklık Antlaşması sürecine Rusya dahil edilmiş olsaydı, Moskova, uluslararası hukuku yok sayarak Kırım’ı ilhak etmek cesaretini gösteremezdi. Her şeyden önce var olan çıkarlarının devamı, başta Almanya olmak üzere AB üyeleri ile olan ekonomik/ticari işbirliği buna izin vermezdi. Bu nedenle de Spöri’ye göre, Rusya’nın Kırım’ı ilhakı ve uluslararası hukuku tanımayan bu tutumu, AB ve Berlin’in, Moskova’yı dışlayan tavrına verilen bir cevap olmuştur.⁸²⁸

Gelişmeler göstermiştir ki, Ukrayna ile yakınlaşma söz konusu olmadığı takdirde, Avrasya bölgesinde ekonomik ve ticari ilişkiler tek başına anlam ifade etmeyecek ve uzun vadeli bir bölgesel istikrar sağlanamayacaktır. Yine Ukrayna’nın demokratik dönüşümünün başarılı bir şekilde gerçekleşmesi, Rus eliti ve toplumu için model olabilir. Bunun örnek alınması ve Rusya’da uygulanması, Batı ile Rusya arasında

⁸²⁷ Dieter Spöri, “Stoppt sofort den kontraproduktiven Wirtschaftskrieg - Prämissen eines “Marshall-Plans Ukraine”, (çevrimiçi) <http://www.euractiv.de/sections/ukraine-und-eu/stoppt-sofort-den-kontraproduktiven-wirtschaftskrieg-praemissen-eines>, 10.11.2014.

⁸²⁸Dieter Spöri, age.

kalıcı ve sağlam bir ortaklığın temelini de oluşturabilir. Bu da AB'nin daha etkili, dışlayan değil kapsayan bir Doğu Politikası izlemesini gerektirmektedir.

Bu görüşe bağlı olarak, AB ile Ukrayna, 16.09.2014 tarihinde daha önce reddedilmiş olan Ortaklık Antlaşmasını imzalamışlardır. Üstelik AB tarihinde ilk defa bir Ortaklık Antlaşması aynı anda iki farklı kentte Brüksel ve Kiev de canlı yayın vasıtasıyla hayata geçirilmiştir. Avrupa Parlamentosu Başkanı Martin Schulz bu gelişmeyi, Demokrasinin Zaferi olarak betimlese de, daha gerçekçi yaklaşan kesime göre bu, AB'nin Ukrayna Krizine giden süreçteki günah çıkarması olmuştur.

Ortaklığın bir Serbest Ticaret Antlaşmasına dönüşmesini sağlayacak ekonomik bölümlerin yürürlüğe girişinin 2015 yılına dek ertelenmiş olması, AB'nin bu Barış Projesinin gerçekleştirilebilir olduğunun tartışılmaya açılmasına sebep olmuştur. Üstelik bu kısmın Ortaklık Antlaşmasında 2013 yılında Yanukoviç'in imzalamayı reddettiği bölümler olması tartışmayı daha da artmıştır. Çünkü söz konusu bölümler Rusya ekonomisini dara sokacak, Ukrayna'dan ithal edilen ürünlere yüksek gümrük vergisi konmasını öngördüğü için bu Ukrayna için önemli bir Pazar (Rus Pazarı) kaybı ve ekonominin de dar boğaza girmesi anlamına gelebilecektir.

Kiev, Brüksel, Berlin ve diğer Avrupa başkentleri bu nedenle Ukrayna'ya karşı daha açık olmak durumundadır ve gerekirse “Üyelik ön görmediklerini“ çünkü bunun AB'nin finansal ve bütünleşme kapasitesini aştığını ifade etmek cesaretini göstermelidirler. Yoksa boş ve sonu olmayan bir üyelik perspektifi oyunu başa döndürebilir. AB geçmişte bu yöntemi emin olmadığı adayların politik, ekonomik ve toplumsal dönüşümünü hızlandırmak için kullanmıştır. Bu model 1970'li yıllarda Alman Sosyal Demokratları ve Fransız Sosyalistlerin iktidar döneminde AT üyeliği ön görülen ve cunta yönetiminden çıkmak gayreti içindeki İspanya, Portekiz ve Yunanistan için başarılı olmuştur. Şayet iyi birer demokrat olursanız bunun ödülü olarak AB üyesi olursunuz vaadi o dönem için reform sürecine hız kazandırmıştır. Ancak Bulgaristan ve Romanya tecrübeleri bunun günümüzde artık geçerli olmadığını göstermiştir. Bu nedenle de AB ve lider ülke Almanya hatalarından öğrenmek ve Avrupa'nın geleceğini bu bilinçle tasarlamak durumundadır.

3.2.2.2. Ukrayna için Öngörülen Ayrıcalıklı Üyelik Düşüncesi:

Almanya, her ne kadar Ukrayna'nın Avrupa ile bütünleşmesi ve Avrupa değerlerini benimsemesi düşüncesine destek verse de, ilk dönemlerde, özellikle SPD-Yeşiller Koalisyonu döneminde, bu desteğinin daha ziyade AB ile mesafeli bir diyalog ve işbirliğini ön gördüğünü söyleyebiliriz. Bu hali ile de bu süreç, bir bütünleşmeden ziyade, yaklaşma stratejisi ve süreci olarak öngörülmüştür. Özellikle 2004 yılında Ukrayna'da yaşanan seçimler ve Batı eğimli Viktor Yuşçenko'nun Devlet Başkanı seçilmesi sonrasında Almanya ve AB üyesi diğer devletler, Ukrayna'nın Avrupa ile yaklaşması düşüncesini daha fazla tartışmaya başlamışlardır. Ancak buna rağmen taraflar, Ukrayna'ya ön gördükleri statü konusunda, hem iç politik, hem de dış politik düzlemde net bir tavır geliştirmekten uzak olmuşlardır.

Bu dönemde Alman resmi çevrelerine baktığımızda, hepsi de Ukrayna ile ilişkilerin geliştirilmesinden yanadır. Buna rağmen gelecek vaat eden bir görüş ortaya konmamıştır. Buna rağmen hepsi de bir noktada buluşmaktadır. O da Ukrayna'nın tam üye olmaması gerektiğidir. Denilebilir ki söz konusu olan AB-Ukrayna ilişkisi olunca, bir takım farklı isimlendirmeler, yöntem değişikliklerine rağmen hepsinin buluştukları iki ortak nokta olmuştur.

Bunlardan ilkinde göre, özellikle Viktor Yuşçenko'nun seçilmesi sonrasında, artık Ukrayna'nın Batıdan gelecek bir işarete ihtiyacı vardır. Ukrayna bunu hak etmiştir. İkincisi ise, Ukrayna-AB ilişkilerinin artırılması, ancak Ukrayna'nın AB'ye tam üye olmaması gerektiğidir. Bu bağlamda da Alman resmi çevrelerinin buldukları yeni statü, Türkiye için de öngörülmüş olan, "*Ayrıcalıklı Üyelik*" olmuştur.

Dönemin, CDU-CSU Birlik Partileri Hükümet sözcüsü Wolfgang Schäuble'ye göre uzun vadede Ukrayna için üyelik perspektifi söz konusu olabilir. Wolfgang Schäuble'ye göre Ukrayna doğal olarak Avrupa'nın bir parçasıdır. Şayet Avrupa'nın değerlerini benimseyecek, politik, ekonomik ve sosyal standartları yakalamayı başaracak olursa, bu durumda *uzun vadede* Ukrayna için tam üyeliğin söz konusu olabilecektir. Ancak Wolfgang Schäuble burada bir konuya da dikkat çekmektedir. O da "Avrupa Genişlemesinin" abartılmaması ve sınırlarının aşılmaması gerektiğidir. Çünkü olası bu durum, Avrupa bütünleşmesine yarardan ziyade, zarar verecektir. Bu nedenle AB öncelikle Kiev ile politik ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine ağırlık

vermelidir. Yine AB ve Ukrayna sınırının karşılıklı olarak açılması konusunda da çok aceleci davranılmamalıdır.⁸²⁹

Oysa CDU-CSU Birlik7SPD Koalisyonu Dönemi SPD Fraksiyon Başkanı Gernot Erler'e göre, Ukrayna için, içinde bulunduğu koşullar gereği *henüz* ufukta tam üyelik gözükmemektedir. Ama buna rağmen ilişkileri tümüyle askıya almak yanlış olacaktır. Bu nedenle bir ara çözüm önerisinde bulunan Gernot Erler'a göre, Ukrayna ile ilişkiler AB'nin Komşuluk Politikası çerçevesinde dikkate alınıp bu şekilde bir diyalog arayışına gidilmelidir.⁸³⁰ Ernot Gerler'in burada özellikle dikkat çektiği konu ise bu süreç boyunca AB yurttaşlarının hassasiyetlerinin dikkate alınması gerektiğidir. Her ne kadar Ukrayna'ya yönelik artan bir ilgi ve sempati söz konusu olsa da Türkiye'ye uygun görülen "Ayrıcalıklı Ortaklık" statüsü sonrasında Ukrayna'nın üye olması beraberinde ciddi tepkilere sebep olabilecektir.⁸³¹ Bu nedenle CDU Dış Politika uzmanı Friedberg Pflüger tarafından ortaya konan Ukrayna'ya Ayrıcalıklı Ortaklık verilebilir şeklindeki görüş söz konusu yaklaşımları kendisinde birleştirmiştir. Bu şekilde de bunu izleyen dönemde "Ayrıcalıklı Üyelik" kavramı Almanya'nın Ukrayna perspektifinin temelini oluşturmuştur. Burada SPD Dış Politika uzmanı Gert Weisskirchen benzer bir öneri getirmektedir ancak onun farkı, şayet Ukrayna için "Ayrıcalıklı Ortaklık" statüsü ön görülecek olursa, bunun Rusya ile olan iyi ilişkilere zarar vermemesi ve de Rusya'nın hassasiyetleri ile beklentilerine cevap vermesi gerektiği olmuştur.

Daha sonraki Hükümette (CDU/CSU Birlik ve FDP Koalisyonu) Dışişleri Bakanlığı yapacak olan FDP'li Guido Westerwelle, Ukrayna'nın üyeliğine destek verecektir. Ancak erken dönemde FDP bu konuda daha realist bir tutum sergilemektedir. FDP Dış Politika Uzmanı Werner Hoyer bu yönde bize FDP'nin Ukrayna Politikasını özetlemektedir. FDP, AB üyesi Batılı Endüstri ülkelerini ve de Doğu Ortaklığı üyesi

⁸²⁹ "Union will Privilegierte Partnerschaft für Ukraine", (çevrimiçi) <http://www.rp-online.de/politik/ausland/union-will-privilegierte-partnerschaft-fuer-ukraine-aid-1.1610884>, 20.11.2014.

⁸³⁰ "SPD Außenpolitiker halt Privilegierte Partnerschaft der Ukraine für möglich", (çevrimiçi) http://www.deutschlandfunk.de/spd-aussenpolitiker-haelt-privilegierte-partnerschaft-der.694.de.html?dram:article_id=61724, 21.11.2014.

⁸³¹ "Union will Privilegierte Partnerschaft für Ukraine", (çevrimiçi) <http://www.rp-online.de/politik/ausland/union-will-privilegierte-partnerschaft-fuer-ukraine-aid-1.1610884>, 20.11.2014.

Doğu Avrupalı ülkelerin birlikte yer aldıkları bir Serbest Ticaret Alanının kurulmasından söz etmiştir. Ukrayna'nın buna dahil edilmesi ve de Ukrayna'nın ancak bu şekilde Avrupa ile yakınlaşması gerektiğini savunmaktadır. Bu şekilde FDP için de, Ukrayna'nın tam üyeliğinin söz konusu olmadığını, bu görüşün Berlin'in jeo-ekonomik bir güç, bir ticaret devleti gibi hareket etmesini beklediğini görmekteyiz.

Oysa bu görüşlere karşı Ukrayna'nın daha sıkı bir şekilde Avrupa ile bütünleşmesini öngören tutumlar yok değildir. Örneğin yukarıda verilen tartışmalardan bir yıl sonra 2005 yılında gerçekleşen Victor Yuşçenko'nun Berlin ziyareti öncesinde CDU Dış Politika Uzmanı ve Federal Parlamento Dış ilişkiler Komisyonu Başkanı Volker Rühe, Almanya'nın Ukrayna'nın AB üyeliğine destek vermesi gerektiğine ilişkin bir ifade vermektedir. Volker Rühe'ye göre, Almanya hiç bir şekilde Ukrayna'nın Batı'ya giden yolunu kapatmak hakkına sahip değildir. Çünkü Almanya, Ukrayna'nın Batı ile bütünleşmesinde anahtar rol oynamaktadır. Bunun için de yapılması gereken, Ukrayna'ya bir Avrupa perspektifi verilmesi olmalıdır. Ukrayna'daki Portakal Devriminin dahi ciddi bir işaret ve irade açıklaması olduğunu ileri süren Volker Rühe'ye göre; Ukrayna bu şekilde Batıya ait olduğunu ortaya koymuştur.⁸³²

Bu bağlamda vize muafiyetine de işaret eden Volker Rühe, başta öğrenciler ve iş adamları olmak üzere, bu kimselere vize muafiyeti uygulanmasının şart olduğunu belirtmiştir. Burada dikkat çekici olan Volker Rühe'nin özellikle vize muafiyetine işaret ederken ekonomik ve ticari ilişkileri öne çıkartan realist ve pragmatist yaklaşımlara destek verdiğidir. Ancak öte taraftan, öğrenciler gibi sivil toplumun inşasında etkili kesimi de vize muafiyetine dahil etmek suretiyle, toplumların karşılıklı etkileşimine destek verdiğini ortaya koymuştur. Bu hali ile de Avrupa'nın yeniden yapılanmasında güçlü bir sivil toplum ve ortak değerlere atıfta bulunan sosyal inşacı yaklaşıma doğrudan olmasa da dolaylı şekilde yakın bir tutum ortaya koymaktadır.

Bu gerçekler de bize Alman resmi çevrelerinin net bir tutum ortaya koymaktansa, “*uzun vadede, henüz değil, belki ileride*” gibi sözcüklerle, bir “Oyalama Taktiği”

⁸³² “Yuşçenko Besuch: Rühe verlangt für Ukraine Beitrittsperspective”, **Der Spiegel**, 08.03.2005.

benimsediklerini göstermektedir. Bu şekilde de Ukrayna adeta boş vaatler ve bir sürü ev ödevi ile bekleme odasına alınmıştır. Nitekim Almanya'nın o günlerde ki Ukrayna politikasını en özetleyen, dönemin Dışişleri Bakanı Frank Walter Steinmeier'in 2006 yılında ortaya attığı "Fonksiyonel Entegrasyon" kavramı olmuştur. Steinmeier bu şekilde AB'ye tam üye olmak imkanına ve yeterliliğine sahip olmayan ülkeler için kısmi bir bütünleşme öngörmüştür. Ukrayna'ya da bu ülkeler arasında yer verilmiştir. Bu şekilde bölge ülkelerinin tümüyle Batıdan kopuşunun önüne geçilmek, Ukrayna ve diğer ülkeler reformların desteklenmesi vasıtası ile bağlı tutulmak istenmiştir. Hatta NATO'nun Barış İçin Ortaklık Programı bu konuda esin kaynağı olmuştur.⁸³³

Aslında bu oyalama taktiğinin çok taraflı çıktıları olduğunu söyleyebiliriz. Bir şekilde Ukrayna'ya onun Avrupa ile bütünleşmesine destek verildiği mesajı verilmiştir. Öte taraftan, Avrupa'nın bütünleşmesi sürecine Almanya'nın katkı sağlamak gayretinde olduğu, soğuk savaş sonrasında Doğu Avrupa'ya kayıtsız kalmadığı gösterilmiştir. Öte taraftan ise komşularının komşusu ile ilişkiye girilirken Rusya'yı rencide edecek her hangi bir hareketten de kaçınılmıştır. Bu hali ile de gerek çok taraflı, gerek iki taraflı işbirliği platformlarında olsun, Ukrayna'ya yönelik atılacak her adımda, Rusya'nın dikkate alınması gerektiğinin bir zorunluluk olarak görüldüğünü görmekteyiz. Bu gerçek de bizi bir kere daha Almanya'nın Ukrayna Politikasının, Rusya politikasının gölgesinde şekillendiğine götürmektedir.

Bu gelişmeler ışığında 2008 yılına geldiğimizde, Almanya, Ukrayna ile derinleştirilmiş bir işbirliğini öne çıkartan ancak tam üyelik ön görmeyen AB resmi görüşünün en önemli temsilcisi haline gelmiştir. Nitekim 2008 yılında AB dönem başkanı Fransa'nın ev sahipliğinde Paris'te bir araya gelen AB Zirvesinde, Berlin de bu görüşe destek vermiştir.

Söz konusu toplantıda vize kolaylığını da içeren genişletilmiş bir işbirliğinin önünün açılması ve de bir Ortaklık Antlaşmasının imzalanması öngörülmüştür. Bu arada söz konusu toplantının Rusya'nın Kafkaslara yönelik politikası ve çatışmacı bir tutum

⁸³³ "Europas Osten zwischen Brüssel und Moskau", **Bergdorfer Gesprächskreis**, Kiew, Kiew, Diplomatische Akademie, 2009, s.54.

içinde olduğu dönemde gerçekleştiği ve tümüyle bu konuya endekslendiğini belirtmekte fayda vardır. Bu şekilde AB'nin Ukrayna politikasında özellikle de Ukrayna ile Ortaklık Antlaşması imzalanarak işbirliğinin artırılmasının ardında, Rusya'ya yönelik endişelerin etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Nitekim söz konusu zirveden kısa bir süre önce, NATO'nun Bükreş Zirvesinde, NATO Üyeliği Hazırlık Programına, Gürcistan ve Ukrayna'nın dahil edilmemiştir. Söz konusu bu girişim Almanya ve Fransa'nın da yer aldığı bir takım AB üyesi ülkeler tarafından reddedilmiştir.⁸³⁴ Bu nedenle, Rusya-Gürcistan savaşı sonrasında, AB'nin Ukrayna ile Ortaklık Antlaşması imzalamak kararına varmış olması, Ukrayna Politikasının Rusya gölgesinde şekillendiği yönündeki düşünciyi doğrular niteliktedir.

Aynı şekilde bu gelişme bize AB içinde tam fikir birliğinin var olmadığına da işaret etmektedir. Çünkü, Polonya, Baltık Ülkeleri, İsveç ve İngiltere, Ukrayna'ya yönelik net ve açık bir AB perspektifi geliştirilmesi gerektiği konusunda ısrar etmişlerdir. Buna karşılık Almanya, Benelux ülkeleri bunu çok erken olarak değerlendirmişlerdir. Bu şekilde de tam üyelik ön görmeden, ortaklık antlaşması imzalanmasını öngören bu perspektif ile Ukrayna'yı oyalamaktan yana bir tutumu temsil etmişlerdir. Söz konusu bu ülkeler, Ukrayna'nın AB üyeliği önündeki olumsuzluklara işaret ederken, özellikle Rusya yanlısı büyük bir çoğunluğun varlığına atıfta bulunmuşlardır.⁸³⁵ Ukrayna'nın Rusya yanlısı bölgeleri özellikle Doğunun olası bir AB bütünleşmesine destek vermiyor olması, Devlet Başkanı Viktor Yuşçenko ve Başbakan Julia Timoşenko arasında artan uçurum, Almanya ve diğer yandaşlarının bu tür bir tutum ortaya koymalarının temel gerekçesi olarak gösterilmiştir. Ama aynı zamanda olası bir AB bütünleşmesinin, Rusya ile olan ilişkilere olumsuz tesir edebileceği gerçeği de göz önünde tutulmuştur.⁸³⁶

⁸³⁴ Özellikle ABD bu dönemde post-Sovyet ülkelerinin NATO üyeliğine destek vermiştir. Buna karşılık Almanya ve Fransa bu konuda olumsuz bir tutum ortaya koymuşlardır.

⁸³⁵ Thorsten Knuff, "EU lässt die Ukraine abblitzen", **Berliner Zeitung**, 10.09.2008.

⁸³⁶ "EU bietet Ukraine Assozierung ohne Beitrittsperspektive", (çevrimiçi) <http://www.dw.de/maximales-ergebnis-eu-bietet-ukraine-assoziierung-ohne-beitrittsperspektive/a-3632804>, 21.11.2014.

Bu nedenle, Nikolas Sarkozy, “AB, Ukrayna ile Ortaklık Antlaşması imzalayarak, Avrupa kapısını Ukrayna’ya kapatmamıştır. Aksine, ortak geçmiş, ortak kültür ve ortak değerleri bütünleşmenin aracı haline gelmiştir.”⁸³⁷ şeklinde sözler ile bir şekilde Ukrayna’yı oyalama politikasına yönelik eleştirileri bertaraf etmeye çalışmıştır.

Ukrayna ile imzalanması öngörülen söz konusu belgenin gerçekte AB’nin daha önceleri imzaladığı ve nihayetinde tam üyelik hedefine odaklanmış olan önceki “İstikrar ve Ortaklık Antlaşmaları” ile çok alakalı olmadığı da bir gerçektir. Çünkü söz konusu metinde, hiçbir şekilde AB-Ukrayna ilişkilerinin geleceğine ilişkin herhangi bir ön karar söz konusu olmamaktadır. Almanya ve Benelux ülkelerinin destek verdiği bu tutum da bir kere daha onların uzun vadede Ukrayna’yı oyalamak ve kontrol altında tutmaktan yana olduklarını, üyelikten ziyade AB’nin doğu sınırında belli bir istikrar alanı yaratmaktan yana olduklarını göstermektedir.

Söz konusu Ortaklık Antlaşması Ukrayna’ya AB Komşuluk Politikasında önemli bir statü sağlamaktadır. Yine bu kapsamda Ukrayna’ya, sadece 2010 yılına dek, 500 milyon Euro yardımda bulunulması öngörülmüştür. Aynı şekilde Ortaklık Antlaşması imzalanması suretiyle AB, Ukrayna ile ortak bir Serbest Ticaret Alanı oluşturulması yönündeki düşüncesini de güçlendirmektedir. Hatta Brüksel ilk defa Avrupa’ya seyahat etmek isteyen Ukrayna vatandaşları için bir vize kolaylığı sağlanabileceğinin işaretini vermiştir. Ancak genelde bu sürecin Ukrayna’nın demokratik dönüşümü ve Avrupa bütünleşmesi için yeterli katkıyı sağlamadığı da bir gerçektir. Bunun ötesinde ne Kiev yönetimine ne de Ukrayna sivil toplumunu yeterince ikna edip, güvence verememiş, onu farklı arayışlara itmiştir.

3.2.2.3. Almanya’nın Ukrayna Politikasında Değiş(mey)en Söylem:

27.09.2009 tarihinde gerçekleşen seçimler sonunda kurulan yeni Koalisyonun (CDU/CSU Birlik-FDP), Alman Dış Politikasında bir söylem değişikliği getirebileceği öngörülmüştür. Özellikle FDP’li Guido Westerwelle’nin, Dışişleri

⁸³⁷ “EU bietet Ukraine Assoziierung ohne Beitrittsperspektive”, (çevrimiçi) <http://www.dw.de/maximales-ergebnis-eu-bietet-ukraine-assoziierung-ohne-beitrittsperspektive/a-3632804>, 21.11.2014.

Bakanlığına getirilmesi bu yönde bir takım düşüncelerin oluşmasına sebep olmuştur. Bu şekilde de uzun yıllar Alman Doğu Politikasında, “Russia First” düşüncesini temsil etmiş olan SPD yerine Alman Dış Politikasında daha dengeli bir Doğu Perspektifi oluşturulabileceğine dair bir görüş oluşmuştur. Bu nedenle söylem değişikliğinin Almanya-Ukrayna İlişkilerine de yansıyabileceği, ilişkileri Rusya gölgesinden çıkarabileceği umut edilmiştir.

Söz konusu seçimler sonunda yaşanan en büyük gelişme, uzun yıllar (SPD-Yeşiller Koalisyonu, SPD-CDU/CSU Birlik Koalisyonu) Dışişleri Bakanlığı koltuğunu elinde bulundurmuş olan SPD’nin, bu görevi FDP’ye devretmek durumunda kalmış olmasıdır. Angela Merkel ve CDU-CSU Birlik Partileri Koalisyonun büyük ortakları olarak Avrupa’nın yeniden inşası sürecinde, Konrad Adenauer’dan beri var olan geleneği sürdürmek imkanına sahip olmuşlardır. Oysa seçimler sonunda yaşanan hükümet değişikliği SPD ile Alman Dış Politikasına girmiş olan ve Willy Brandt’ın Doğu Politikasının bir türevi olan Rusya öncelikli söylemin, bir süreliğine arka plana atılabileceği anlamına gelmiştir.

Nitekim Dışişleri Bakanı koltuğunu Frank Walter Steinmeier’dan teslim alan Guido Westerwelle, daha Ukrayna’da yaşanan 2004 seçimleri sonrasında, Ukrayna’nın daha sıkı bir şekilde AB ile bütünleşmesi gerektiği yönünde ciddi açıklamalarda bulunmuştur.⁸³⁸ Dışişleri koltuğunun SPD’den, FDP’ye geçmesi aynı zamanda uzun yıllar SPD’nin katı tutumu nedeniyle Dış Politikaya fazla müdahale edemeyen Angela Merkel ve partisinin, artık bu alanda daha etkin olabileceği şeklinde de değerlendirilmiştir.

FDP ve Guido Westerwelle’ye yönelik bu öngörü, daha 2009 seçimleri öncesinde Ukrayna’da da ilgi uyandırmıştır. FDP’nin, 2009 Avrupa ve Federal Alman Parlamentosu seçimlerinde, seçim programında Ukrayna’nın yakın gelecekte AB üyesi olması, bu konuda daha belirgin bir adaylık perspektifinin oluşturulması

⁸³⁸ “Union will Privilegierte Partnerschaft für Ukraine”, (çevrimiçi) <http://www.rp-online.de/politik/ausland/union-will-privilegierte-partnerschaft-fuer-ukraine-aid-1.1610884>, 20.11.2014.

gerektiğini telaffuz etmiş olması, bunda etkili olmuştur.⁸³⁹ Söz konusu seçim programında FDP, Batı Balkan ülkeleri için orta ve uzun vadeli bir üyelik perspektifi olduğu ve buna FDP'nin destek verdiğini ifade etmiştir. Ancak FDP'nin bunun dışında uzun vadede de Ukrayna'nın üyeliğine destek verdiğini ve bunu Avrupa istikrarı için vazgeçilmez gördüğünü de eklemiştir.⁸⁴⁰ FDP bu şekilde ilk defa diğer Alman partileri ve resmi çevrelerinden farklı olarak, daha net ve açık bir ifade ortaya koymak cesaretini göstermiş olur.

Bu konuda FDP ile benzer bir tutum olan tek siyasi parti olarak ise, Yeşiller Partisini görmekteyiz. Yeşiller her ne kadar 2009 seçimlerinde Ukrayna ile ilişkiler ve Ukrayna'nın AB üyeliği perspektifi konusuna değinmemiş olsalar da, en azından AB Sözleşmesi gereği tüm Avrupalı devletlerin AB üyesi olmak hakkına sahip olduklarını ve de bunun Doğu Avrupa için de geçerli olduğunu ifade etmişlerdir.⁸⁴¹ Açıkçası Yeşiller Partisinin bu görüşü paylaşmış olması da Ukrayna meselesi için önemli bir dönüşüm olarak algılanmıştır. Her ne kadar Yeşiller 2009 yılındaki hükümette yer almak imkanına sahip olmamışsa da bu açıklama Ukrayna meselesinde önemli bir işaret olarak algılanmıştır. Her şeyden önce Yeşiller Partisinin geçmişte “Avrupa Geleceği” konusunda önemli tartışmalara sebep olmuş bir Dışişleri Bakanı çıkarmış olması bunun temeli nedenidir.⁸⁴² Bu da, Yeşillerin Ukrayna yanlısı bu görüşünün ileride kurulacak bir koalisyona taşınması anlamına gelmiştir. En azından Yeşillerin Ukrayna'nın AB üyeliğine sempati ile yaklaşan görüşe destek veriyor olması, Alman Federal Meclisinde Ukrayna yanlısı bir görüşün var olduğu demek olmuştur.

⁸³⁹ Andreas Umland, “Der neue Deutsche Außenminister und die Europäische Perspektive der Ukraine”, http://ukraine-nachrichten.de/andreas-umland-der-neue-deutsche-aussenminister-und-die-europaeische-perspektive-der-ukraine_1791_meinungen-analysen, 24.11.2014.

⁸⁴⁰ age.

⁸⁴¹ Andreas Umland, “Für eine neue Osteuropapolitik-Europas weg nach Moskau führt über Kiew”, **Internationale Politik**, Nr: 4, Juli/August, Berlin, 2011, s.90.

⁸⁴² 1998-2005 yılları arasında SPD-Yeşiller Koalisyonunda Dışişleri Bakanlığı yapmış olan Joschka Fischer 12.05.2000 tarihinde Berlin Alexander Humboldt Üniversitesinde gerçekleşen konuşmada ortaya attığı “Avrupa Federasyonu” düşüncesi ile döneme damgasını vurmuştur. Yine aynı şekilde Joschka Fischer zaman zaman Koalisyon ortağı SPD ve Gerhard Schröder'i eleştirmek vasıtası ile bağımsız bir dış politika izlemekten yana oldukları ve koalisyon ortağının her düşüncesini onaylamadıklarının işaretini vermiştir. Denilebilir ki daha Rasyonalist ve özellikle Rusya odaklı olan SPD dış politikası daha o dönemde Yeşillerin sosyal inşaacılığa yakın tutumları ile karşı karşıya gelmiştir.

Özetle, FDP ve Guido Westerwelle'nin hükümete girmesi, her şeyden önce AB içinde Ukrayna'nın Avrupa bütünleşmesine daha hassas yaklaşan ve onu anlamaya çalışan bir muhatabının Alman Hükümetine girmesi anlamına gelmiştir. Bu şekilde de, hem Alman Parlamentosu, hem de Avrupa Parlamentosu içinde Kiev'in sözcülüğünü yapacak bir resmi taraf ortaya çıkmış olur. Aynı zamanda bu gelişme yeni hükümetin daha az Rusya yanlısı olacağı umudunun da oluşmasına sebep olmuştur. Yani Rusya'nın Alman dış politikası/doğu politikasında ki görülmeyen elini kırabileceği öngörülmüştür. Çünkü unutulmamalı ki Frank Walter Steinmeier'in Dışişleri koltuğundan çekilmesi her şeyden önce Rusya Federasyonunu yücelten, "Schröderci" dış politik çizgisinin artık Alman resmi söyleminden bir süreliğine çekilmesi demek olmuştur. En azından bu yönde düşünceler olmuştur.

Buna rağmen, yine de CDU/CSU Birlik partilerinin koalisyon içinde ağırlık sahibi oluşu Ukrayna tarafının bu gerçeği de göz önünde tutmasını gerektirmiştir. Başka bir ifade ile Guido Westerwelle'nin daha ılımlı Ukrayna politikası her halükarda CDU/CSU süzgecine takılmıştır. Bu da belirgin olmayan bir pozisyonun devam edeceği anlamına gelmiştir. Nitekim 2009 Avrupa Parlamentosunda CSU, Ukrayna ile Bavyera Eyaleti arasında var olan bölgesel işbirliğine rağmen, Ukrayna'nın AB'ye tam üyeliği konusunda olumsuz düşündüğünü açıkça ortaya koymuştur.

Buna karşılık Angela Merkel'in CDU'su Ukrayna konusunda ortak bir görüşün olmadığını da görmekteyiz. Bir kısım milletvekili geçmişte Ukrayna'nın üyeliğine destek verilmesi gerektiği görüşüne sahip çıkarken büyük bir kısım ise bunu tümünden reddederek Bavyeralı kardeş parti CSU ile paralel bir tutum ortaya koymuşlardır. Dikkat çekilmesi gereken, Guido Westerwelle'nin de tüm FDP'nin görüşünü temsil etmediğidir. Her şeyden önce partili meslektaşları ve Avrupa Konseyini de bu konudaki düşüncelerine ikna etmesi gerekmiştir. Bu durumda da Guido Westerwelle ve bir kısım FDP milletvekilinin, Ukrayna'ya yönelik olumlu açıklamaları, karanlık bir tünelde bir süreliğine görülen kısa zamanlı bir ışık gibi olmuştur.

Nitekim kısa bir süre sonra anlaşılmıştır ki, tüm girişimlere ve Guido Westerwelle'nin Ukrayna yanlısı söylemine rağmen, Almanya'nın Ukrayna politikasında beklenen değişiklik söz konusu olmamış ve Ukrayna'nın "henüz" AB

tam üyeliğine hazır olmadığına yönelik düşünce devamlığını sürdürmektedir. 30.08.2010 tarihinde Berlin’de bir araya gelen Ukrayna Devlet Başkanı Viktor Yanukoviç ve Angela Merkel arası görüşmede temel konu AB ve Ukrayna İkili ilişkileri, Vize Kolaylığı ve Ortaklık Antlaşması olmuştur. Oysa görüşme sonrasında Angela Merkel’in dikkat çektiği tek konu Ukrayna’daki ifade özgürlüğünün geliştirmesi gerektiği olmuştur.⁸⁴³ Bu gerçek de bize bir kere daha o dönem için Berlin’in, Ukrayna’nın AB ile bütünleşmesi konusunda net bir girişim ve destek sergilemek niyetinde olmadığını göstermiştir. Buna karşılık, Viktor Yanukoviç’in, Almanya’yı, Ukrayna’nın AB içindeki Stratejik Ortağı olarak gördüğünü ifade etmesi de Kiev için Berlin’in, Avrupa bütünleşmesindeki lider rolünü koruduğunu da göstermektedir.

Almanya’nın Ukrayna politikası beklenen değişikliği ortaya koymadığı, gibi Ukrayna’daki iktidar değişiminden de etkilenmemiştir. Angela Merkel, Viktor Yanukoviç’in Ukrayna Devlet Başkanı seçilmesine istinaden gönderdiği tebrik mesajında bir konuya dikkat çekmiştir; o da Ukrayna ciddi zorluklar ile karşı karşıya olduğudur.⁸⁴⁴ Ancak bunun bir tespit mi yoksa bir uyarı mı olduğu daha sonraki gelişmeler ile aydınlık kazanacaktır.

Ukrayna Devlet Başkanı Berlin’de gerçekleşen söz konusu görüşmede, Vize kolaylığı sağlanması, Ortaklık Antlaşması Hazırlık Döneminde ve Ukrayna ile AB arasında bir Serbest Ticaret Bölgesi oluşturulması konusunda, Almanya’nın kendisine destek vermesini talep etmiştir. Angela Merkel, Viktor Yanukoviç’un bu yöndeki taleplerine her hangi bir yorum yapmazken, çok önemli bir konuya dikkat çekmiştir. O da Kiev ve Brüksel arası ikili ilişkilerin, Kiev-Moskova ikili ilişkilerinin etkisinde gerçekleşmemesi gerektiğidir. Angela Merkel bu yöndeki açıklamasıyla, AB’nin yön veren aktörlerinden biri olarak Ukrayna ve Rusya arası ilişkileri yumuşatmak niyetinde oldukları ama bunun ötesinde, Almanya’nın Avrupa

⁸⁴³ “Janukowitsch konnte Merkel nicht von der europäischen Perspektive der Ukraine überzeugen”, (çevrimiçi) http://ukraine-nachrichten.de/janukowitsch-konnte-merkel-nicht-europ%E3%A4ischen-perspektive-ukraine-%E3%BCberzeugen_2659_politik, 26.11.2014.

⁸⁴⁴ **Wjatscheslaw Pichowschek**, “Man könnte bereits glauben, dass in Kiew zwei Botschaften der Russischen Föderation existieren, nur spricht eine von diesen deutsch”, (çevrimiçi) http://ukraine-nachrichten.de/man-k%C3%B6nnte-bereits-glauben-dass-kiew-zwei-botschaften-russischen-f%C3%B6deration-existieren-spricht-eine-diesen-deutsch_3613_meinungen-analysen, 15.11.2014.

Politikasının Rusya gölgesinden çıkarılması gerektiği görüşüne sahip çıktığını ortaya koymaktadır. Bu şekilde bu dönemle beraber, Angela Merkel ve CDU'nun, temeli Gerhard Schröder Döneminde atılan, merkezinde Rusya'nın yer aldığı dış politik söyleme artık sahip çıkmak niyetinde olmadığını söyleyebiliriz.

Angela Merkel, Ukrayna ile Ortaklık Antlaşması imzalanmasına bağlı olarak Ukrayna'nın pozisyonunun daha belirginlik kazanmasını umduklarını ifade etmiştir. Ancak buna ek olarak Rusya ile ilişkilerin geliştirilmesinin de önemli olduğunu, çünkü bunun enerji ortaklığı için önem arz ettiğini de eklemiştir. Ancak bunun ötesinde Ukrayna'nın demokratik dönüşümü ve AB ile politik yakınlaşması konusuna hiç değinmemiştir. Sadece Ukrayna'daki insan hakları ve demokratik özgürlükler ile demokratikleşme sürecinin arkasında olduklarını ifade etmiştir. Ancak bu konuya nasıl bir katkı sağlayacaklarına ilişkin bir işarete rastlamaktayız.

Ukrayna'nın talep ettiği vize kolaylığı konusunda benzer bir yaklaşım söz konusu olmuştur. Nitekim Brüksel'in, Ukrayna için vize kolaylığını da içeren bir Yol Haritası (Roadmap) oluşturulması düşüncesinden vazgeçmesine en fazla destek Berlin'den gelmiştir. Sırbistan ve diğer Batı Balkan ülkeleri için de geliştirilen Yol Haritalarının en önemli özelliği bunların üyelik perspektifi öngörmesi ve de vize rejiminin kolaylaştırılması yönünde aşamalı önlemler öngörmesidir. Buna karşılık Almanya'nın da içinde yer aldığı bir grup AB üyesi devlet, Ukrayna için bu tür ayrıcalıklar oluşturulmasını bloke etmişlerdir. Bu nedenle, "*Yol Haritası*" yerine söz konusu belge "*Önlemler Planı/Müzakere Planı*" olarak değiştirilmiş, içeriği ve politik anlamı basitleştirilerek, Ukrayna için uygulamaya konmak istenmiştir.⁸⁴⁵ Hatta Berlin olası bu üyeliğin gerçekleşmesine, bunun henüz yeterli koşulları taşımayan diğer ülkeler (başta Türkiye) için "emsal" teşkil edebileceğinden yola çıkarak mesafeli durmuştur.

AB'nin Doğu Ortaklığı vize serbestisi öngörürken başta Almanya olmak üzere Ukrayna'ya mesafeli duran üyeler vize kolaylığı sağlanması için girişimde bulunmuşlardır. Ukrayna'ya göre bu tutumu temsil eden AB üyesi devletler, bu

⁸⁴⁵ Sergej Sidorenko, "Janukowitsch konnte Merkel nicht von der europäischen Perspektive der Ukraine überzeugen", (çevrimiçi) <http://ukraine-nachrichten.de/janukowitsch-konnte-merkel-nicht-europ%E3%A4ischen-perspektive-ukraine-%E3%BCberzeugen> 2659 politik, 26.11.2014.

şekilde Avrupa Konseyi'nin Ukrayna ve diğer Doğu Ortaklığı üyesi ülkelere tanınmış olan bu hakkı ihlal etmişlerdir.⁸⁴⁶ Bu nedenle bir kısım Ukraynalı siyasi çok taraflı ilişkiler gereği kendilerine tanınan bu hakkın tüm AB üyesi devletler tarafından uygulanmasını talep etmişlerdir. Oysa Almanya burada katı bir tutum ortaya koymuştur. CDU'lu Michael Georg Link, AB üyesi olmayan ülke yurttaşlarına istihdam kolaylığı sağlanması gerektiği, özellikle Doğu Ortaklığı üyesi ülkelere bu konuda destek verilmesinden yana olduklarını ifade etmiştir. Ancak Berlin'e göre bu konuda tek sorumluluk Almanya'da değildir ve Ukrayna da kendisine düşen sorumlulukları yerine getirmek durumundadır. Ukrayna'ya yönelik vize uygulamasının kolaylaştırılması yönündeki en önemli engelin Ukrayna'nın kendisinden kaynaklandığını savunan Berlin Yönetimi, Kiev Yönetiminin sahte belge, pasaport ve vize başvurularında gerçeği yansıtmayan bilgiler konusunda daha hassas olmasını talep etmiştir. Almanya bu bağlamda Ukrayna'ya uzmanlık ve teknik destek verebileceğini ve Schengen Birliği çerçevesindeki tecrübelerini paylaşabileceğini hatta vize harçlarının düşürülebileceğini belirtmiştir. Ancak Vize rejiminin liberalleşmesi konusunda herhangi bir destekten söz etmemiştir.⁸⁴⁷

Buna rağmen Ukrayna bu yeni dönemde Almanya'nın en önemli ekonomik ortaklarından biri olmuştur. 2011 yılında Almanya, Ukrayna dış ticaretinde Rusya'dan sonra ikinci önemli ülke konumuna yükselmiştir. Söz konusu ticaret hacmi aynı dönemde artış gösterirken 2011 yılında ticaret hacmi 2010 yılının %40 kadar artış göstererek 9.5 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır.⁸⁴⁸ Ancak Ukrayna'da gerçekleştirilen araştırma ve yayınların büyük bir kısmında, Berlin'in Kiev'i sürekli Moskova Çıkarları Prizmasından görmekte ısrar ettiği ve zaman zaman Moskova çıkarları uğruna görmezden geldiği, tezi taraf bulmuştur. Buna karşılık Alman Devletinin resmi temsilcileri ve Ukrayna'da bulunan Hükümet dışı Örgütler de var olan bu düşüncenin aksini ortaya koymuşlardır.

Nitekim Berlin'in Kiev Büyükelçisi Dr. Hans-Jürgen Heimsoeth, 10.12.2012 tarihli açıklamasında yer verdiği "*Almanya'nın kararlarını Rusya etkisinde verdiği iddiası*

⁸⁴⁶ "Europas Osten zwischen Brüssel und Moskau", **Bergdorfer Gesprächskreis**, Kiew, Diplomatische Akademie, 2/4.09.2012, s.54.

⁸⁴⁷ age., s.56.

⁸⁴⁸ Sergej Sidorenko, age.

doğru değildir.” şeklindeki sözler ile bu tezi reddetmektedir. Dr. Hans-Jürgen Heimsoeth’a göre, sadece Almanya değil, pek çok AB üyesi ülke, Rusya ile olan iyi ticari ilişkilerini sürdürmeye gayret etmektedirler. Almanya, NATO’nun Doğu Genişlemesini destek vermiş ve de özellikle Polonya ile Baltık ülkelerini üyeliğinin arkasında durmuştur. Üstelik bunu Rusya ile var olan iyi ilişkileri ve bunları devam ettirmiş olmasına rağmen gerçekleştirmiştir. Yine Konrad Adenauer Vakfı Ukrayna temsilcisi Nico Lange de, *“Almanya’nın Rusya politikasının, Ukrayna ile bir Ortaklık Antlaşması imzalanmasını engellemekten çok uzak olduğunu”* belirtmektedir. Aynı şekilde, *Almanya’nın Helmut Kohl döneminde beri Ukrayna’ya destek verdiğini ve Alman ekonomisinin Ukrayna’daki en büyük yatırımcı olduğunu* eklemek suretiyle, Ukrayna’da Almanya’ya yönelik var olan olumsuz algıyı reddeden bir tutum içindedir. Her iki görüşün de ortak noktası, Rusya’nın hassasiyetlerinin dikkate almasıdır. Açıkçası o dönem için de Rusya algısı Almanya’nın doğu politikasında hala çok güçlüdür. Hatta bu yönde yaygın görüş Almanya’nın Rusya çıkarları ile hareket ettiği yönündedir ki Ukrayna’da Rusya’nın iki Büyükelçisinin olduğu ve bunlardan birinin Almanca konuştuğu ile kast edilen Berlin bu Moskova yanlısı tutumu olmuştur.⁸⁴⁹

Bu görüşler de hükümet değişikliğine rağmen ne Rusya konusundaki tutum, ne de Ukrayna’nın üyeliğine ilişkin ciddi bir değişikliğin olmadığını göstermektedir. Angela Merkel ve CDU’nun daha 2005 yılında Ukrayna’nın üyeliğine destek vermek niyetinde olmadıkları, Türkiye ve Ukrayna’ya yönelik paralel bir tutum içinde oldukları unutulmamalıdır. Benzer tutumunu sürdüren Angela Merkel, 10.05.2006 tarihinde WDR⁸⁵⁰ yayınlanan, “Avrupa Forumunun” açılışında, Avrupa’nın o günkü sınırlarına sadık kalınması gerektiğine dikkat çekmiş ve bu konuda taviz vermeyeceğinin işaretini vermiştir. Bu şekilde de Polonya Başbakanı Kazimierz

⁸⁴⁹ Söz konusu dönemde epey tartışılan “WikiLeaks” Belgelerinde de bu konuya yer verilmiştir. ABD elçiliğine gönderilen bir telegrafta yukarıda yer verilen ifade kullanılmıştır.

Wjatscheslaw Pichowschek, *age*.

⁸⁵⁰WDR: West Deutscher Rundfunk (Batı Alman Yayın Kurumu)

Marcinkiewicz'in Avrupa kapıları Ukrayna'yı da içine alacak şekilde sonuna dek açık tutulmalı şeklindeki görüşüne karşı çıkmıştır.⁸⁵¹

Bu görüşü Federal Mecliste de tekrar etmese de, benzer tutumunu sürdürmüştür. Angela Merkel Avrupa Anayasasının başarısızlığı, Avrupa yurttaşlarının bıkınlığına değinerek Avrupa Projesinin yeniden tasarlanması gerektiğini ileri sürdüğü konuşmasında, AB'nin tüm ülkelere üyelik öngörmesi mümkün olmadığından, bu bağlamda Avrupa Komşuluk Politikasının geliştirilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Bulgaristan ve Romanya'nın AB üyesi olacağını belirten Angela Merkel, buna karşılık AB Komisyonunun bu aday ülkelerin açıkları ve eksikliklerini de net olarak ortaya koymasını beklediğini eklemiştir. Aynı şekilde adaylığın tek şeritli bir yol olmadığı ve bu yönde tüm koşulların yerine getirilmesi gerektiğini belirten Angela Merkel burada aslında Türkiye, Ukrayna'ya atıfta bulunmuştur.

Yeşiller Partisi Fraksiyon Başkanı Renate Kühnast, Angela Merkel'in bu görüşlerine kısmen katıldıklarını ortaya koymuştur. Renate Kühnast, Avrupa Projesinin yeniden tasarlanması gerektiğine destek verirken, Angela Merkel'in neyi nasıl değiştirmek istedikleri konusunda belirgin bir tutum içinde olmadığını eleştirmiştir. Aynı şekilde de CDU'nun Avrupa bütünleşmesi önüne engel koyduğunu ileri sürmüştür. FDP Dış politika temsilcisi Werner Hoyer ise, daha katı bir eleştiri getirmiş ve de Avrupa Entegrasyonu düşüncesine alternatif oluşturulamayacağını belirtmiştir. Bu şekilde de belli ülkeleri dışarıda tutmak isteyen CDU ve Angela Merkel'in tutumuna muhalefet etmektedir. Buna karşılık CDU Fraksiyon şefi Volker Kauder'in AB'nin sınırsız olarak büyümesinin söz konusu olamayacağını savunurken CDU adına Angela Merkel'in görüşüne destek verdiklerini ortaya koymaktadır.⁸⁵² Nitekim 23.09.2006 tarihinde Angela Merkel, AB'nin üyelik Perspektifi yerine Ukrayna ile sıkı bir Ortaklığın geliştirmekten yana olduğu ve bu görüşü desteklediklerini açıklamıştır. Bunu izleyen 08.02.2007 tarihinde ise Angela Merkel, genişletilmiş Ortaklık Antlaşması vasıtası ile Ukrayna'nın AB üyeliği için ciddi bir işaret verildiğini

⁸⁵¹ “Merkel fordert kritische EU-Bilanz”, (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/europadebatte-merkel-fordert-kritische-eu-bilanz-a-415653.html>, 28.11.2014.

⁸⁵² age.

belirtmiş ancak her hangi bir işaret yakın zamana dek gelmemiştir. Bu gerçek de Angela Merkel ve esasında Almanya'nın Ukrayna politikasındaki net olmayan durumun devam ettiğini göstermiştir.

Almanya bu mesafeli ve ikircikli tutumunu sonraki dönemlerde sürdürmüştür. Nitekim Angela Merkel, 2012 yılında Ukrayna'da giderek artan sertlik yanlısı söylem ve adeta diktatörlüğe dönüşen rejime nedeniyle Ukrayna'da gerçekleştirilen Avrupa Futbol Şampiyonasına katılıp katılmayacağı konusunda net bir tavır ortaya koymamıştır. Buna karşılık Ukrayna çıkarlarına daha hassas yaklaşan ve AB kapısını açık tutmaktan yana olan Dışişleri Bakanı Guido Westerwelle politika ile doğrudan alakalı olmayan organizasyonların boykot edilmesine karşı olduğunu açıklamıştır. Bu hali ile de eleştirdiği aslında Hükümet Ortağının Ukrayna Politikası olmuş, ama kendisi de bu yönde önemli bir değişiklik girişiminde bulunmamıştır. Hatta bu konuda oluşan bir görüşe göre, Angela Merkel, dikkatleri Ukrayna'daki diktatör rejime çekerken bu şekilde aslında Ukrayna Politikasına, kendi seçmeni nezdinde itibar ve meşruiyet kazanmak girişiminde olmuştur. Bunu yaparken de “Demokrasi ile İnsan Haklarının” korunması ve savunulması kılıfına sığınmaktadır.

Bu şekilde bu dönemde oluşmaya başlayan söylem değişikliğine rağmen, temelde CDU'nun pragmatist tutumunun, geçerliliğini koruduğu ve Alman dış politikasında süreklilik prensibinin burada da karşımıza çıktığını görmekteyiz. Bu da bize Alman dış politikasında köklü bir değişim değil, sadece bir yöntem ve söylem değişikliğinin söz konusu olduğunu göstermektedir.

3.2.2.4. Ukrayna-AB İlişkilerinde Julia Timoşenko Unsuru ve Almanya'nın Tutumu:

Almanya, Ukrayna nezdinde, ekonomik/ticari potansiyelinin ötesinde Avrupa bütünleşmesinde bir sembol, önemli bir arabulucu olarak da görülmüştür. Eski Başbakan Julia Timoşenko'nun tutuklanması, Jevgenia Timoşenko'nun annesinin serbest bırakılması ve tedavi edilmesi konusunda sürdürdüğü hukuk mücadelesinde, Almanya ve Angela Merkel'in yardımını talep etmesi ve asıl bu şekilde Ukrayna kamuoyunu iktidara karşı harekete geçirmek istemesi, bunu ortaya koymuştur. Bu şekilde de Ukrayna toplumu için Almanya, ekonomik ve ticari bir ortak olmanın çok

ötesinde bir anlam ifade etmiştir. Almanya, Avrupa değerlerini temsil eden ve savunan, bunların Ukrayna’da yerleşmesini sağlayacak lider aktör olarak algılanmıştır.

Ukrayna yakın tarihinin en karakteristik kişiliklerinden biri olan Julia Timoşenko, sadece Ukrayna iç politikasına değil aynı zamanda Ukrayna-AB ilişkilerine de damga vurmuştur. Portakal Devriminin bir sembolü haline gelmiş olan Timoşenko vaat ettiği reformların hiç biri gerçekleştirilerek aslında Batıda derin bir hayal kırıklığı uyandırmıştır. Hatta Ukrayna’nın Batı ile bütünleşmesinden ziyade döneminde giderek artan rüşvet ve haksız kazançlar ile gündeme gelmiş, nihayetinde ezeli rakibi Victor Yanukoviç’in başkanlığı döneminde 2011 yılında tutuklanarak görevi kötüye kullanmak gerekçesi ile yedi yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Ancak Julia Timoşenko’nun zamanla Rusya karşıtı bir figür haline dönüşmesi onun Batıda, özellikle de Almanya’da giderek çok tartışılan bir kişi olmasını beraberinde getirmiştir.

Aynı şekilde de Ukrayna Hükümetinin, demokrasi ve insan hakları ihlalleri, hukuka aykırı tutum ve uygulamaların en ünlü örneği olarak uluslararası kamuoyunda ilgiyle takip edilen bir karakter olmuştur. Bu hali ile hem Ukrayna’yı destekleyen, onun reform süreci ve Batı ile bütünleşme sürecine sahip çıkan taraflar, hem de Ukrayna’nın olumsuz demokrasi karnesi, AB ile bütünleşmek için henüz yeterli olgunluğa ulaşmadığını ileri süren kesimler için Julia Timoşenko, ortak bir çekim noktasına dönüşmüştür. Nitekim Timoşenkon’un serbest bırakılması, Almanya’da tedavi edilmesi için Alman resmi çevrelerinden Viktor Yanukoviç Hükümetine yapılan baskılar da bunu ortaya koymuştur.

SPD Genel Sekreteri Andrea Nahles, Alman meclisinde yaptığı konuşmada Ukrayna’nın uluslararası insan hakları standartları ve Avrupa temel değerlerine uymadığı, Yanukoviç Hükümetinin bu şekilde hareket etmesinin kabul edilir olmadığını ifade etmiştir. Partisi adına konuşan Nahles, bu nedenle, Timoşenko’nun Almanya’da tedavi edilmesinin önünün kapatılmasının kabul edilemez olduğunu savunmuştur. Yanukoviç’in bu tutumunun Avrupa Futbol Şampiyonasına ev sahipliği yapan bir ülkeye yakışmadığı ifadesi ile de Almanya’yı Ukrayna’yı protesto

etmeye davet etmektedir. Aynı şekilde Alman Cumhurbaşkanı Joachim Gauck da Ukrayna da yaşananlardan dolayı üzgün olduklarını belirtmiş ve de bu gerekçe ile Ukrayna ziyaretini iptal etmiştir.⁸⁵³

Haziran 2012 de Yalta'da gerçekleştirilmesi öngörülen MDA Devlet Başkanları Zirvesinin iptal edilmesinin ardında Almanya'nın buradaki hukuk dışı uygulamalara yönelik tepkisi etkili olmuştur. Başta, Julia Timoşenko'nun durumu olmak üzere Ukrayna'daki anti demokratik uygulamalar, Almanya ve bölge ülkelerinin Kiev yönetimine tepki vermelerinin temel sebebidir. Özellikle Alman Cumhurbaşkanı Joachim Gauck ve Çek meslektaş Vacev Klaus'un bu konudaki ortak tutum ve açıklamaları bu anlamda konumuz bakımından son derece önemlidir. Çünkü bu bölge ülkelerinin bölgesel sorunlar karşısında Almanya ile işbirliğine verdikleri önemi ortaya koymaktadır. Berlin tüm eleştirilere rağmen bölge ülkeleri için oynadığı önemli rolü ortaya koymuştur.

Yalta Zirvesinin iptalinde Almanya'nın oynadığı fonksiyon ve buna başta Çek Cumhuriyeti olmak üzere yeni AB üyelerinin verdiği destek, bunu açıkça ortaya koymaktadır. Julia Timoşenko'nun tedavisinde Almanya'nın ısrarlı tavır ortaya koymuştur. Dışişleri Bakanlığı müsteşarı Emily Haber'in Kiev ziyareti ve burada Julia Timoşenko ile görüşmesi, tedavi için Almanya'ya çıkışına izin verilmesi konusundaki ısrar bunu göstermiştir. Yine Angela Merkel'in dış politika danışmanı Christoph Heusgen'in bu konuda çaba sarf etmiş, Ukrayna'nın AB ile bütünleşmesine en çok destek veren dönemin Dışişleri Bakanı Guido Westerwelle'nin girişimi sonuç getirmiştir. Nihayetinde Yalta Zirve'sinin iptaline müteakip Ukrayna hükümet başkanı Mikola Asarow'un, "Alman doktorların Timoşenko'yu tedavi etmek istemeleri durumunda bu konuda kolaylık göstereceklerini"⁸⁵⁴ ifade etmesi bunu ortaya koymuştur. Bu gerçek de bize Ukrayna'nın ne pahasına olursa Almanya'nın desteğini kaybetmek istemediğini göstermiştir.

⁸⁵³ "SPD Timoşenko muss nach Deutschland", (çevrimiçi) <http://www.wz-net.de/index.php?kat=22&ausgabe=59306&redaktion=1&artikel=110022259>, 04.12. 2014.

⁸⁵⁴ "Ukraine zeigt bereitschaft zum Einlenken", *Süddeutsche Zeitung*, 09.05.2012.

İnsan hakları, demokrasi konusunda hassas bir tutum ortaya koyan ve hatta Sol Partiyi fazlasıyla Rusya yanlısı olmakla eleştiren Yeşiller Partisi, Timoşenko konusunda da sert bir tutum ortaya koymuştur. Yeşiller Meclis Fraksiyon Başkanı Omid Nouripor *“Her tür siyasi/tarihi karşılaştırmanın özellikle içinde bulunulan durum gereği kabul edilemez olduğu, Ukrayna’nın ülkeyi birleştirecek ve Avrupa ile yakınlaştıracak liderlere ihtiyaç duyduğunu ”* ifade ederken diğer siyasi partilerin Rasyonalist ve uzlaşmacı yaklaşımına benzer bir tutum ortaya koymuştur.

Oysaki Yeşiller Partisi Avrupa Parlamentosu milletvekilleri Werner Schulz ve Rebecca Harms elli kadar parti yanlısı ile birlikte, Avrupa Futbol Şampiyonası sırasında Julia Timoşenko’nu serbest bırakılması için pankart açtıkları dönemde farklı bir yaklaşımı temsil etmişlerdir. *“Gelişmelere seyirci kalmak istemiyoruz. Onun yerine birileri Avrupa kupasını seyredip güneşlenirken, demokrasi, insan hakları ve hukuk devleti için mücadele eden ve bu uğurda şimdi tutuklu olan diğer insanları desteklemek istiyoruz.”* şeklindeki söylem merkezinde ortak Avrupa değerlerinin yer aldığı bir tutumu ortaya koymuştur. Özellikle, Viktor Yanukoviç’in, AB üyeliğinin tanınması durumunda Julia Timoşenko’nun serbest bırakılacağını ifade etmiş olması ve bu yönde verilen tepkiler, Yeşillerin buna karşı çıkmış olması, hiç kimseyi politik bir pazarlık uğruna esir almak niyetinde olmadıklarını açıklamaları⁸⁵⁵ bunu teyit etmiştir. Bu hali ile de Werner Schulz ve Yeşiller Partisi, Avrupa ortak değerleri konusunda hassas olan ve dışlayan değil kapsayan bir tutum ortaya koymaktadır.

AB ve pek çok üye ülke adeta Julia Timoşenko’nun serbest bırakılmasını Ortaklık Antlaşmasının imzalanması için bir ön koşul olarak görmüşlerdir. Oysa o günlerde dikkate alınmayan Rusya’nın baskısı ile ya da baskısı dışında Ukrayna’nın bu tür bir irade ortaya koymaktan uzak olduğudur. Bu hali ile de Alman kamuoyunda bir kesim, Ukrayna, AB ile Ortaklık Antlaşması imzalamak istemiyorsa, Julia Timoşenko’nun serbest bırakılmasının bir ön koşul olmasının anlamı da yoktur, düşüncesin temsil etmiştir. Julia Timoşenko’nun tutuklanması ve benzeri hukuk dışı

⁸⁵⁵ *“Solidarität mit Timoşenko: Grüne Abgeordnete zeigen bei EM spiel politische Plakate”*, (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/politik/ausland/Timoşenko-und-em-gruenen-politiker-harms-und-schulz-zeigen-plakate-a-838747.html>, 05.12.2014.

uygulamalara bağılı olarak Alman kamuoyunun büyük bir kısmı ise Ukrayna ile ilişkilerin askıya alınması ve AB yolunun kapalı tutulması yönünde bir tutumu temsil etmişlerdir.⁸⁵⁶

Almanya burada artık maddi çıkarlarını geriye atmış ve de uluslararası insan hakları ve demokrasi normları için mücadele veren bir aktör portresi çizmektedir. Başka bir ifade ile bölgenin demokratikleşmesini, Ukrayna ile olan ekonomik/ticari ilişkilerin üstünde tutan bir tutum uğruna feda etmeye hazırdır. Bu hali ile Avrupa değerleri için mücadele veren bir aktör resmi çizmekte/çizmeye çalıştığı izlenimini yaratmaktadır.

Buna karşılık, CDU-CSU Birlik Partileri, Julia Timoşenko'nun tutuklanması sonrasında bunun Ukrayna'nın dışlanması ve izole edilmesi için bir gerekçe olmaması gerektiği görüşünü temsil etmişlerdir. Bu şekilde de daha Rasyonalist bir tutum ortaya koymaktadır. Çünkü Avrupa bütünleşmesinin Avrupa değerlerinin benimsenmesini gerektirdiğini ileri süren her iki parti de burada bunun tersi bir yaklaşım sergilemişlerdir. Nitekim CDU-CSU Birlik Partileri Dış İlişkiler Sorumlusu Karl Georg Wellman; *Ukrayna'nın bu ve benzeri bahaneler ile Avrupa'dan izole edilmesi, yanlış bir önlem olacaktır. Ukrayna, Avrupa'nın bir parçasıdır ve onun Avrupa yolunda ilerlemesi bizim de sorumluluğumuzdur*, derken tüm anti demokratik ve insan hakları ile çelişen uygulamalara rağmen Ukrayna'nın dönüşümüne destek verilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Wellmann'a göre, Ukrayna hukuk sistemi acil bir reforma gereksinim duymaktadır. Bu her şeyden önce Ukrayna ve Avrupa (Almanya) ekonomik ilişkilerin çıkarına olacaktır. Ukrayna'da, rüşvet ve hukuk dışı uygulamalar devam ettiği sürece hiçbir yabancı yatırımcı burada yatırıma yanaşmayacaktır.⁸⁵⁷ Bu nedenle Almanya Ukrayna'daki demokratik dönüşüme ve Avrupa ile bütünleşmesine destek vermektedir. Açıkçası bu görüşte ekonomik ilişkilerin devamının bir şekilde (en

⁸⁵⁶ "Deutscher Bundestag sei gegen Isolierung der Ukraine wegen Timoşenkos Fall", (çevrimiçi) http://www.ukrinform.ua/deu/news/der_deutsche_bundestag_sei_gegen_isolierung_der_ukraine_weg_en_Timoşenkos_fall_2632, 12.11.2014.

⁸⁵⁷ "Deutscher Bundestag sei gegen Isolierung der Ukraine wegen Timoşenkos Fall", (çevrimiçi) http://www.ukrinform.ua/deu/news/der_deutsche_bundestag_sei_gegen_isolierung_der_ukraine_weg_en_Timoşenkos_fall_2632, 12.11.2014.

azından o dönem için) öncelikli olduğu ve ortak değerlerin ancak ikinci sırada yer aldığını ortaya koymuştur.

Benzer şekilde Viktor Yanukoviç hükümetini eleştiren SPD ve Andrea Nahles, insan hakları, demokrasi, hukuk devleti konusundaki eleştirileri hatırlamamıştır. Ukrayna'nın AB ve NATO üyelikleri tartışması sırasında Rusya'yı rencide etmekten kaçınan her tür tavır bunu açıkça ortaya koymuştur. Hatta SPD, 2014 yılında serbest bırakılması sonrasında tekrar Ukrayna'da Rusya karşıtı muhalefetin sembolü haline gelen Julia Timoşenko'nun açıklamalarına bu defa tepki vermiştir. Özellikle Julia Timoşenko'nun Putin'i Hitler'e, politikasını filtrelenmemiş faşizm olarak, Hitler'in yayılcı politikasına (Lebensraum) benzetmesi, SPD'nin hiç de onaylamadığı bir gelişme olmuştur.⁸⁵⁸ SPD Federal Meclis Fraksiyon Başkanı Rolf Mützenich, Julia Timoşenko tarafından ortaya atılan suçlamaların kabul edilir olmadığı ve bunların hiçbir politik çözüme hizmet etmediğini savunmuştur.⁸⁵⁹ Açıkçası SPD burada Rusya'nın hassasiyetlerinin dikkate alınması gerektiği yönündeki tutumunu sürdürdüğünü ortaya koymuştur. Benzer bir tutumu CDU Rusya Uzmanı Karl Georg Wellmann da ortaya koymakta ve AB'nin sorumluluklarını taşımaya hazır ve Ukrayna'nın yeniden inşasını gerçekleştirecek ortaklara gereksinim duyduğunu ifade etmiştir. Buna ek olarak da Julia Timoşenko'nun geçmişte yeterince talihsizliklere sebep olduğu ve ülkesi için en hayırlısının artık siyasetten çekilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁸⁶⁰ Bu şekilde de o günlerde Ukrayna muhalefetine lideri olarak tekrar başbakanlık koltuğuna oturmak iradesinde olan Timoşenko'nun bu tutumunu benimsemediklerini ortaya koymuştur. Dikkat çekilmesi gereken Julia Timoşenko'nun Yanukoviç sonrasında Ukrayna muhalefetine böldüğü ve Almanya tarafından sempati ile karşılanan, uzun yıllar Almanya'da yaşayan eski boksör muhalif lider Vladimir Klitschko'yı bertaraf etmeyi çalıştığıdır.

⁸⁵⁸ Dietmar Neurer, *"Hitler vergleich: Timoşenko vergraut Deutsche Politiker"*, (çevrimiçi) <http://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/hitler-vergleich-Timoşenko-vergraut-deutsche-politiker/9637284.html>, 04.12.2014.

⁸⁵⁹ *"Ich bin bereit dem Bastard Putin in den kopf zu schießen"*, (çevrimiçi) <http://www.bild.de/politik/ausland/julia-Timoşenko/wut-anruf-koennte-putin-in-den-kopf-schiessen-35209302.bild.html>, 05.12.2014.

⁸⁶⁰ Dietmar Neurer, age.

Julia Timoşenko örneği bize bir önceki bölümde yer verdiğimiz Erika Steinbach örneğini hatırlatmaktadır. Erika Steinbach nasıl Almanya-Polonya ilişkilerinde bir siyasi figüre dönüştüyse, bire bir aynı olmasa da Julia Timoşenko da Almanya-Ukrayna ilişkilerinde benzer bir sembole dönüşmüştür. Bu şekilde de ikili ilişkilere ve dış politika inşasında (hatta iç politik tartışmalarda) etkili iki siyasi karakter olarak katkı sağlamaktadırlar.

Açıkçası yukarıda yer verdiğimiz Julia Timoşenko örneği dahi Almanya'nın doğu politikasının nasıl bir ikilemle karşı karşıya olduğunu göstermektedir. 2012 öncesinde Ukrayna'nın eksik yanlarına rağmen onun bir şekilde Avrupa ile bütünleşmesine destek veren siyasi partiler günümüzde bu konuda farklı bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Gelişmeler bize bu yaklaşımın ardında yatan temel nedenin, de sık sık atıfta bulunulan Avrupa'nın ortak değerlerini benimsemek yetersizliği olmadığını göstermektedir. Onun yerine söylem değişikliğini etkileyen, ulusal çıkarlar ve onların devamını sağlayacak *“ikili ilişkilerin”* zarar görebileceği kaygısıdır.

3.2.3. Rusya-Ukrayna Krizinde Almanya'nın Sorumluluğu

Ukrayna'da, “Avrupalılaşmak” konusunda ciddi bir irade mevcut iken, eksik olan bunun Batı tarafından yeterince desteklenmemiş olmasıdır. Batı'nın toplumsal girişimlere ve politik elite bu konuda yeterince destek vermemiş olması, bu dönüşümün önünde ciddi bir engel olmuştur. Bunun nedeni de, Ukrayna'nın yeterince ilgi uyandırmamış, Ukrayna'nın AB ve AB üyesi ülkeler için bir dış konu olarak algılanmış olmasıdır. Ukrayna Batı kadar, Almanya için de (AB kadar, ulusal aktörler için de) diplomatik temasların ötesinde geçilmeyen ve koordineli olmayan bir politikanın uygulandığı bir devlet olarak görülmüştür. Sadece Rusya ile kurulacak ilişkilerin, girilecek müzakerelerin post-Sovyet coğrafyanın istikrara kavuşması, ticari ve güvenlik artırıcı stratejilerin geliştirilmesi için yeterli görülmüş olması ve Rusya'ya bölgede ön görülen anahtar rol bu şekilde hep Rusya öncelikli bir adım atılmasını beraberinde getirmiştir. Buna bağlı olarak da Ukrayna, oluşmakta olan

Avrupa güvenlik sisteminde merkezi bir üs konumundan ziyade, Avrupa kurumsal yapısında sadece bir obje, beyaz bir leke olarak algılanmıştır.⁸⁶¹

Oysaki gerçekte Ukrayna Avrupa geleceğinde önemli bir rol oynamaktadır. Daha önce de ifade edildiği gibi daha Mihail Gorbaçov'un "Avrupa Evi" düşüncesi, yani Atlantik'ten Urallara dek uzanan tek Avrupa düşüncesi bile Ukrayna'nın Avrupa bütünleşmesindeki yerini ortaya koymaktadır. Rusya'yı öncelikli olarak gören ve onun hassasiyetlerini dikkate almaktan yana olan Almanya bu gerçeği görmezden gelmiş ve uzun dönem onu Avrupa'nın komşusu ya da komşularının komşusu olarak görmeyi tercih etmiştir.

Kriz öncesinde Ukrayna bir ikilem karşısında kalmıştır. Bu da ya Beyaz Rusya, Rusya ve Kazakistan'ın yer aldığı Avrasya Gümrük Birliğine dahil olmak, ya da AB ile Ortaklık Antlaşması imzalamak suretiyle Avrupa ile bütünleşmektir. Belirtilmesi gereken burada söz konusu olanın, ekonomik artı ve eksilerin ötesinde, Ukrayna'nın arasında sıkıştığı iki farklı değerler sistemi arasında tercih yapmak durumunda bırakılmış olmasıdır.

Ukrayna'nın Avrasya Gümrük Birliğine girmesi, onun ekonomik, politik ve kültürel anlamda "Ruslaşmasını" beraberinde getirecek, bu aynı zamanda Ukrayna'nın, Rusya ile eşit bir ortak değil, sadece ona takılmış bir aktör statüsü kazanmasına hizmet edebilirdi. Bu olgu aynı zamanda şayet bu gerçekleşseydi, Ukrayna'daki gelişmeler farklı bir yön kazanır ve Rusya ile yakınlaşması kriz oluşmadan, asimilasyona varan bütünleşmeye mi sebep olurdu? şeklinde soruyu akıllara getirmektedir.

Buna karşılık Ukrayna'nın karşı karşıya kaldığı ikinci tercih, AB ile Ortaklık Antlaşması imzalamak ve Batı değerler sistemine dahil olabilmesi de ucu açık olmayan bir yol olarak okunmuştur. Ukrayna ve AB karşılıklı olarak her ne kadar bu şekilde ekonomik, toplumsal ve kültürel anlamda bunun olumlu katkısını görebilecek olsalardı da, Ukrayna için kesin bir AB üyeliğinin ön görülmemiş olması, bu konudaki en önemli olumsuzluk olmuştur. Bu arada belirtilmesi gereken bu ikilemi

⁸⁶¹ Andreas Umland, age., s.90.

yaşayanın sadece Kiev değil, Brüksel'in kendisinin de olduğudur. AB için o günlerde demokratik araçlar vasıtası ile Ukrayna yurttaşlarını desteklemek, onları baskıcı bir rejimin anti demokratik uygulamaları karşısında korumak mümkün iken, Brüksel olayları uzaktan izlemeyi tercih etmiştir. Söz konusu dönemde AB, Ukrayna'nın Avrupa'ya dönüşünün ancak Avrupa'nın desteği ile mümkün olabileceğinin bilincine çoktan varmıştır. Buna rağmen AB bu süreç boyunca beklemek ve Yanukoviç Yönetiminin tercihini kimden yana kullandığını uzaktan izlemek, ya da Ukrayna'nın Avrupalılaşmasında etkin bir rol oynayarak Ukrayna'nın geleceğini tasarlamak, arasında kalmıştır. Denilebilir ki, *“Ukrayna bu tercih yapma döneminde, geçmişte Sovyetler Birliğinin parçası olmanın değil, fazlasıyla Avrupa'dan uzak olmanın vebalini çekmiştir.”*⁸⁶²

Bu durum, kendisini Avrupa bütünleşmesinin motoru, Avrupa barışının garantörü olarak gören Almanya'ya bir özel rol atfetmiştir. Üstelik bu Alman dış politikasının temel aktörleri olan siyasiler kadar, medya ve sivil topluma da Ukrayna meselesinde bir sorumluluk getirmiştir. Ortaklık Antlaşmasının imzalanma(ma)sı öncesinde Yanukoviç kadar Ukrayna sivil toplumu da Berlin'in dikkate alması ve destek vermesi gereken çevreler olmuştur. Çünkü bu dönemde Ukrayna resmi çevreleri ve Yanukoviç'den ziyade, Ukrayna sivil toplumunun ciddi bir dinamiği temsil ettiği, Avrupa politikasına tesir ettiği ve de geleceğini Avrupa ile bütünleşmekte gördüğü göz önünde tutulmalıdır.

Kriz öncesinde Ukrayna'da, yaşanan tüm baskılar, sıkı takip, kısıtlı medya ve basın özgürlüğü, artan Rusya yanlısı söylem ve propagandaya karşı, Batı ile bütünleşmek konusunda ciddi bir destek mevcut olmuştur. Üstelik Ukrayna kamuoyunun %75'i, hiç sınırın dışına çıkmadığı ve Batıyı görmediği halde,⁸⁶³ geleceğini Avrupa'da görmüştür. Bu bir kere daha Avrupa bütünleşmesinin lider ülkesi ve Rusya ve Doğu Avrupa ile en sıkı ilişkilere ile sahip Almanya'ya bu sorumluluğu yüklemiştir.

⁸⁶² Ljudmyla Melnyk, *“EU-Ukraine: Welche Rolle könnte Deutschland spielen?”*, (çevrimiçi) http://ukraine-nachrichten.de/eu-ukraine-welche-rolle-k%C3%B6nnte-deutschland-spielen_3737_meinungen-analysen, 17.11.2014.

⁸⁶³ Ljudmyla Melnyk, age.

Bu gerç ek de, Ukrayna kamuoyu nezdinde, Almanya'nın stratejik geçerliliği olan ve herkesi kapsayan bir Ukrayna politikası geliştirmesi gerektiği yönündeki beklentileri artırmıştır. Bu da Almanya ve AB'nin, sivil toplum ile daha sıkı bir iletişim ve etkileşime girmesini gerektirmiştir. Nitekim söz konusu dönemde film ve benzeri yayınları vasıtası ile yoğun bir Rus propagandası suretiyle Rus değer yargıları, Ukrayna kamuoyuna dayatılırken, AB ve Almanya buna kayıtsız kalmıştır. AB ve Avrupa bütünleşmesi ise sadece konferanslar ve resmi toplantılar çerçevesinde telaffuz edilmiş, bir takım Sivil Toplum  rg tleri ancak büyük şehirlerde desteklenmiş ama bunun ötesine gitmeyerek, Ukrayna kamuoyuna geniş düzlemde ulaşmamıştır. Aynı şekilde kriz öncesi de Ukrayna da, Avrupa kamuoyunda fazla yer almayan bir ülke olmuştur. Başarılı bir entegrasyonun koşullunun tarafların ve kamuoylarının birbirleri hakkında daha yakından bilgi sahibi olmalarından geçtiği bir gerçektir.

⁸⁶⁴ Ljudmyla Melnyk, age.

Sonuç itibarıyla Ukrayna 2013 Sonbaharında Ortaklık Antlaşmasını imzalamayarak iki arada kaldığını bir kere daha ortaya koymuştur. Ancak Almanya ve AB de sorumluluklarını yerine getirmeyerek onu bu yönde tercih yapmasının önünü açmışlardır. Buna bağlı olarak da gelişmeler çok farklı bir yöne gitmiş ve Ukrayna ile beraber Avrupa’da kendisini bir krizin içinde bulmuştur. Buna rağmen Avrupa’nın lider ve kriz aşan ülkesi olarak, Ukrayna krizi sonrasında Almanya’ya biçilen bu özel rolün devam ettiğini söyleyebiliriz. Ancak bu yöndeki tüm çabaların tam olarak başarıya ulaşmamış olması da bu yöndeki iç ve dış tartışmaları artırmıştır.

Almanya ve Fransa’nın, Ukrayna kriz sırasında (Rusya’ya rağmen) ortaya koydukları kararlı tutum, AB’nin bu iki lider aktörünün Ukrayna krizinin bir şekilde Avrupa geleceği ve istikrarına doğrudan tesir ettiği bilincine vardıklarını ortaya koymaktadır. Bunun ötesinde, ateşkes sağlanmış ve bir takım önlemler devreye sokulmuş olsa da, gelişmeler asıl dikkatleri, AB’nin Ukrayna krizinde yetersiz kaldığına çekmiştir. Buna karşılık bölgede deneyim sahibi AB üyesi ülkelerin rolü öne çıkmıştır. Bu şekilde de çok taraflı ilişkilerin tartışıldığı bir dönemde, ikili ilişkileri öne çıkartan, en azından ihmal etmeyen, Almanya’nın bir kere daha bu yöndeki dış politika stratejisini uygulamaya koymak imkanına sahip olduğunu da görmekteyiz. Nitekim ateşkes sonrasında bölgede etkili üç lider ülke Fransa, Almanya ve Rusya Dışişleri bakanlarının, Alman Dışişleri Bakanı Frank Walter Steinmeier daveti ile Berlin’de bir araya gelişi ve bu meseleye çözüm arayışları, Almanya’nın bu stratejiye destek verdiğini göstermektedir.⁸⁶⁵ Burada önemli olan söz konusu bu buluşmanın krizi çözmesi ya da ayrılıkçı güçlerin silah bırakmasından ziyade, tarafların AB’nin başaramadığını, başarmasıdır. O da her ne kadar amacına ulaşamamış olsa da, Rusya’yı müzakere masasına davet etmek ve meseleyi müzakere edebilmektir. Bu da zaman zaman ikili ilişkileri çok taraflı ilişkilerin önünde tutan Almanya’nın, bu tutumunu ve bu yöndeki (haklı) hassasiyetini bir kere daha ortaya koymaktadır.

⁸⁶⁵ Stefan Meister, “Ukraine Krise: Deutschland Spielt Schlüsselrolle”, (çevrimiçi) <http://www.dw.de/meister-deutschland-spielt-schl%C3%BCsselrolle/a-17753824>, 12.11.2014.

3.2.4. Ukrayna-NATO İlişkisi:

Ukrayna 2014 yılı Şubat ayında yaşanan politik gelişmeler ve Mart ayında Kırımın Rusya tarafından ilhakı sonrasında politik, ekonomik ve askeri anlamda zaafları olan, Batı desteğine “Muhtaç” bir ülke olduğunu ortaya koymuştur. Üstelik Ukrayna, sadece toprak bütünlüğü ve politik egemenliğinin ötesinde, Batı desteğine ihtiyaç duyan bir devlet olmuştur. Bu gerçek de Ukrayna’nın NATO ile daha sıkı bir ilişki içine girmesini ama aynı zamanda da NATO’nun bölgede öne çıkan bir rol oynamasını beraberinde getirmiştir. Burada tartışma yaratan NATO’nun Ukrayna’ya nasıl baktığı ve var olan ilişkileri nasıl bir perspektif çerçevesinde geliştirerek bölge istikrarına nasıl bir katkı sağlamak istediği olmuştur.

Viktor Yuşçenko’nun Aralık 2004 tarihinde Ukrayna Devlet Başkanı seçilmesi ile beraber Ukrayna’nın ABD ve NATO ile ilişkileri olumlu bir havaya girmeye başlamıştır. Viktor Yuşçenko’nun Şubat 2005 ve Nisan 2005 tarihlerinde Washington ve Brüksel’de ABD Başkanı George W.Bush ile bir araya gelişi bile bu yönde olumlu bir işaret olmuştur. Bu gelişmelere bağlı olarak da Ukrayna-NATO İlişkilerinin resmi olarak bir üyelik sürecine doğru götürülmesi kararına varılmıştır. Bu yöndeki ilk aşama da Ukrayna için MAP öngörülmesi olmuştur.⁸⁶⁶ Bunu izleyen 2006 yılındaki Riga Zirvesinde Baltık Ülkelerinin NATO üyeliği gerçekleşirken Ukrayna Julia Timşenko’nun Başbakanlık makamına geri dönüşü, bitmeyen koalisyon görüşmeleri nedeniyle NATO konusunu giderek geri plana atılmıştır. ABD’nin tüm girişimlerine rağmen Riga Zirvesinde bu nedenle Ukrayna’nın MAP dahil edilmesi yönünde bir gelişme olmamıştır. Üç ay sonra ise beklenmedik bir şekilde Viktor Yanukoviç Başbakanlık görevine gelmiş ve buna istinaden NATO üyeliğinin kendileri için bir anlam ifade etmediğini bu nedenle MAP ilişkin bir talepleri olmadığını belirtmiştir. 2008 yılı Bükreş Zirvesi öncesinde Julia Timoşenko, Viktor Yuşçenko ve Ukrayna Parlamento sözcüsü Arsenij Jezenjuk ile birlikte NATO’nun Ukrayna için MAP öngörmesi talebinde bulunmuş ve bu şekilde

⁸⁶⁶ Taras Kuzio, “Die sicherheitspolitik der Ukraine und ihre Beziehung zur Nato”, (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/internationales/europa/ukraine/155758/analyse-die-sicherheitspolitik-der-ukraine-und-ihre-beziehungen-zur-nato?p=all>, 03.12.2014.

diyalogu yeniden canlandırmak istemiştir. ABD bu sürece tam destek vermiş olsa da Zirvede NATO ne Ukrayna ne de Gürcistan bu yönde bir destek vermemiştir.

Ukrayna geçmişte, NATO üyeliğini öncelikli dış politik hedefi olarak görmediği için önceki dönemlerde NATO üyesi devletlerin mesafeli tutumları çok fazla önemsenmemiştir. Oysa Rusya-Gürcistan Savaşı ve sonrasında, Ukrayna-Rusya çatışması, NATO ile Rusya arasında sıkışmış olan Kiev'e, güvenlik politikası açısından hiçbir yere ait olmamanın kendisine hiçbir fayda sağlamadığını göstermiştir. Bu gerçek de Ukrayna'nın hızlı bir şekilde Batı ile bütünleşmesi ve AB üyeliğini NATO üyeliği ile paralel olarak gerçekleştirmek yönündeki iradesini kamçulamıştır. Zira Kiev bu saatten sonra Moskova'ya karşı ancak bu şekilde kendisini güvenceye alabileceğinin bilincine varmıştır.

Ukrayna-NATO ilişkileri geçmişte her iki taraf için öncelikli olmamış ve yeterli dinamik yapıyı ortaya koymamıştır. Her iki taraf net bir üyelik perspektifinin oluşmaması konusunda belli sorumluluk taşımaktadırlar. NATO Nisan 2008 tarihinde gerçekleşen Bükreş Zirvesinde “Açık Kapı” politikasını devreye sokmuş ve bu şekilde formel olarak Ukrayna'ya NATO üyeliği imkanını tanımıştır. Ancak buna rağmen NATO bir takım üyeler (özellikle Almanya ve Fransa) ve Rusya'nın hassasiyetlerini göz önünde tutarak bu kapıyı Ukrayna'ya açık tutmamak kararına varmıştır. Bunun yanı sıra dönemin Ukrayna Devlet Başkanı Viktor Yanukoviç, 2010 yılında Ukrayna'nın NATO üyeliğine ilişkin girişimini resmi olarak rafa kaldırmış ve onu yerine tarafsız olmayı tercih ettiklerini beyan etmiştir. Bu şekilde de NATO-Ukrayna ilişkileri daha ziyade teknik düzeyde geliştirilmeye çalışılmıştır. Bunun temelini de 1997 yılında Kiev ve NATO arasında imzalanan “Özel Ortaklık Şartı” (Charter on a Distinctive Partnership) oluşturmuştur.⁸⁶⁷ Söz konusu bu şart, Ukrayna ve NATO komisyonu içindeki toplam işbirliğinin politik temelini oluşturmuştur. Söz konusu işbirliği geçmiş yıllarda iki temel konu üzerine yoğunlaşmıştır: Bunlardan ilki NATO'nun kriz yönetimi operasyonlarına Ukrayna'nın da belli bir katkı sağlaması olmuştur. Özellikle Ukrayna ve NATO üyesi ülkelerin askeri kuvvetlerinin birlikte çalışabilirliğinin test edildiği Kosova ve

⁸⁶⁷ Tam Metin için bakınız; “Charta über die Ausgeprägte Partnerschaft”, (çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25457.htm?selectedLocale=de, 01.12.2014.

Afganistan Operasyonları buna örnek teşkil etmiştir. İkincisi ise Ukrayna'nın güvenlik sisteminin reform edilmesi ve bu şekilde Batı standartlarını yakalaması olmuştur.

Ancak gelişmeler özellikle de Kırım'ın ilhakı, her iki tarafa da o güne dek izlenen stratejinin yetersiz olduğunu göstermiştir. Bu nedenle, 01.04.2014 tarihinde Brüksel'de bir araya gelen NATO Dışişleri Bakanları, iki taraf arasındaki teknik işbirliğini üyelik süreci altında geliştirmeyi tartışmaya açmışlardır. Bu esnada da Ukrayna'ya yönelik sorumluluklarına yeniden atıfta bulunmuşlardır. Bu bağlamda Ukrayna'nın kendi güvenliği için sorumluluk üstlenecek şekilde yeterliliğinin geliştirilmesi için etkili ve uzun vadeli önlemler almayı öngörmüşlerdir. Aynı şekilde de var olan Ortaklık Formülüne sadık kalarak 2008 yılında ortaya atılan NATO kapılarının herkese açık olduğu görüşünden de sapmışlardır. Onun yerine, daha belirsiz bir strateji çerçevesinde NATO, Ukrayna'nın askeri gücünün reform edilmesi sürecine destek vermeyi tercih etmiştir. Yine aynı şekilde, NATO uzmanları, 2014 Nisan ayında Kiev'e gelmiş ve burada askeri taktik, teçhizat ve alt yapı konusunda incelemelerde bulunmuşlardır. Ancak Ukrayna'nın tüm beklentilerine rağmen silah yardımı gibi doğrudan bir destek gerçekleşmemiştir. Bu şekilde bu mesafeli destek ve işbirliği vasıtası ile NATO üyeleri Ukrayna ile kısa vadeli ortaklık ve işbirliğinden yana olduklarını ortaya koymuşlardır. Aynı şekilde NATO ülkeleri Ukrayna ile yakın temasa geçerek Rusya'nın tepkisine sebep olacak her hangi bir girişimde de bulunmaya da gayret göstermişlerdir.

Denilebilir ki, Ukrayna-Rusya İlişkileri çerçevesinde öne çıkan Batı Güvenlik Politikasına ilişkin iki temel unsur, Rusya'nın Kırım'ı ilhakına bağlı olarak, geçerliliğini yitirmiştir. Geçerliliğini kaybeden söz konusu bu unsurlardan birincisi, 2010 yılından beri Ukrayna Hukukunda yer alan "Tarafsızlık İlkesi" ve 1994 tarihli Budapeşte Memorandumunun⁸⁶⁸ Ukrayna'nın politik egemenliği ve toprak

⁸⁶⁸ Doğu Ukrayna'nın Rusya ile olan tarihsel ve kültürel bağı nedeniyle bölge Sovyetler Birliği döneminde Rusların büyük bir kısmının Ukrayna'yı ayrı bir ülke olarak görmeme eğilimine sebep olmuştur. Bu durum Sovyetler Döneminde Rusya'nın Ukrayna'ya son derece cömert davranmasına, Kırım'ın Ukrayna'ya verilmesi ve de 1.800-1.900 civarında nükleer silahın Ukrayna'ya yerleştirilmesini beraberinde getirmiştir. Ancak Soğuk Savaş sonrasında Ukrayna'da bulunan silahların batıya dönük olması özellikle ABD'yi rahatsız eden bir konu olmuştur. Bu tehdidin ortadan kalkması maksadıyla Aralık 1994'de Budapeşte'de masaya oturan Ukrayna, Birleşik Devletler, Rusya

bütünlüğünü garantisi olduğudur. İkincisi ise, NATO'nun Ukrayna'nın üyeliğini destek vermeye devam etmemesi durumunda, İttifakın başta Avrasya bölgesi olmak üzere uluslararası güvenlik politikasında Rusya'nın destek ve işbirliğini almayı garanti etmesidir. Oysa gelişmeler bunun tersi yönde gelişmiş ve bu strateji geçerliliğini kaybetmiştir. Buna ek olarak NATO-Ukrayna ilişkilerinin geleceğinin nasıl şekilleneceği konusunda tam bir fikir birliği de mevcut değildir. Bu yönde dört temel yaklaşım olduğunu söyleyebiliriz.⁸⁶⁹

Bunlar ilkinde göre, öne çıkan kendi geleceğini tayin etme düşüncesinin öncelikli olduğudur. Ukrayna halkı kendi güvenlik politikasını kendisi şekillendirmek yetki ve hakkına sahiptir. Buna rağmen Batılı ülkeler ve Rusya, Doğu Ukrayna'da yaşanan etnik ve bölgesel çatışma konusunda bir uzlaşma zemini yaratma gayret içindedirler. Ancak bu, "Büyük Güçlerin" kendi aralarında Ukrayna'nın geleceğine dair karar vermelerine ve bu şekilde Ukrayna üzerindeki etkinliklerinin artışına dönüşmemelidir. Çünkü Batılı ülkeler, Ukrayna'ya güvenlik sistemi içinde kısıtlı yer verdikleri ya da Moskova'nın Kiev'e yönelik vetosuna rıza gösterdikleri süre boyunca, Rusya'yı 19.yüzyılın yayılmacı politikalarına başvurmakla eleştirmek hakkına sahip olmayacaklardır.

İkincisine göre, Finlandiya Modeli-Ukrayna'nın Finleşmesi düşüncesi öne çıkmaktadır. Bir takım ABD'li yazarlar, Ukrayna'nın Finleşmesi, yani Ukrayna'nın sözleşme ya da Anayasa güvencesine dayanarak Tarafsızlık Statüsünü benimsemesi gerektiğini önermişlerdir.⁸⁷⁰ Bu görüşü savunanlara göre bu strateji her şeyden önce Rusya'nın çıkar ve beklentilerine de cevap vermekte ve bu şekilde bölgedeki gergin zemini yumuşatabilecek, istikrar yaratabilecektir. Söz konusu bu öneri Doğu-Batı Çatışması sırasında Finlandiya'nın takındığı tutumdan esinlenmiştir. Söz konusu bu statü sayesinde Finlandiya Moskova ve Washington'a politik bir mesafeli duruş içinde olmuş bu şekilde denge kurmayı başarmıştır. Finlandiya coğrafi konumu

ve İngiltere, Budapeşte Memorandumunu imzalayarak bu nükleer silahların Rusya'ya geri dönmesi ve de Ukrayna'nın güvenliğinin garantiye alınması konusunda anlaşmaya varmışlardır. Resmi bir anlaşma şeklinde olmayan bu memorandum daha çok politik bir belge niteliğindedir.

⁸⁶⁹ Markus Kaim, "Partnerschaft Plus: Zur Zukunft der NATO-Ukraine Beziehung", **SWP Aktuell**, Nr:38, Berlin, Stiftung für Wissenschaft und Politik, 2014, s.4.

⁸⁷⁰ "Model Finnland ist Option für Ukraine", (çevrimiçi) <http://diepresse.com/home/politik/aussenpolitik/1578330/Modell-Finnland-ist-Option-fur-Ukraine>, 02.12.2014.

nedeniyle her ne kadar Sovyet etkinlik sahasında yer alsa da, sahip olduğu bu statünün yararını görmüş nihayetinde 1948 tarihli Sovyet-Fin Dostluk Antlaşmasının imzalanması da bunun başarılı göstergesi olmuştur. Ancak Budapeşte Memorandumunun son bulması, Kırım'ın da Rusya tarafından ilhak edilmesi, Ukrayna için bu tür bir Finleşme stratejisinin geçerli olmadığını göstermektedir. Çünkü yakın zamandaki gelişmeler göstermiştir ki, Fin stratejisinin gerektirdiği toprak bütünlüğüne saygı Rus dış politikasının öncelikleri arasından çıkmıştır.

Onun yerine Finlandiya modeli, 1990 sonrası uygulamaları ile Ukrayna için daha geçerli bir örnek olmaktadır. Finlandiya bu dönemden sonra da her ne kadar her hangi bir askeri ittifak içinde yer almıyorsa da son yirmi yılda Batı ittifakı ile yakın temas içinde olduğunun işaretini vermiştir. Nitekim Finlandiya 1994 yılından beri NATO'nun Barış için Ortaklık Programı içinde çok etkili bir rol oynamaktadır.⁸⁷¹ Bu bağlamda Finlandiya, NATO üyesi olan Danimarka, Norveç ve İzlanda ile birlikte Kuzey Savunma İşbirliği (Nordic Defence Cooperation) içinde önemli bir işbirliği ortaya koymaktadır. Aynı şekilde Finlandiya 1995 yılından beri AB üyesidir ve AB'nin ODGP/OGSP içinde de etkili bir pozisyon temsil etmekte, Lizbon Sözleşmesinin “Dayanışma Kuralları” gereği, egemenlik sahalarında bir terör saldırısına maruz kalan diğer AB üyesi devletlere destek vermek durumundadır. Bu nedenle bu görüşe göre, tarafsızlığın devam etmesi, NATO üyesi ülkeler ile olan işbirliğinin derinleştirilmesi ve Kiev'in politik anlamda Batıya yönelmesi, Ukrayna'nın gelecekteki güvenlik politikasının üç temel vektörü olabilecektir.

Üçüncü yaklaşıma göre, NATO'ya tam üyelik statüsü verilmelidir. Rusya'nın Kırım ve Doğu Ukrayna'ya yönelik saldırgan tutumuna bir tepki olarak, Ukrayna'nın NATO üyesi olması düşüncesi de öne çıkarılmıştır. Ancak bu öneri, NATO üyesi ülkelerin bu yönde nasıl bir irade içinde oldukları ve NATO'nun askeri yapısının bu tür bir üyelik için uygun olup olmadığı tartışmasını da beraberinde getirmektedir. Aynı zamanda NATO'nun bu yönde atacağı adımı Rusya bir tehdit olarak algılayacak ve buna tepki verecektir. Bu durumda Rusya her şeyden önce Ukrayna Krizi çerçevesinde AGİT ve diğer arabulucu devletler ile her tür işbirliğini ortaya

⁸⁷¹ “Das Finnische Modell:Debatte über Nato Beitritt der Ukraine”, (çevrimiçi) <http://politik-im-spiegel.de/das-finnische-modell-die-debatte-ber-nato-beitritt-der-ukraine/>, 02.12.2014.

koymaktan vaz geçecek, uzlaşmaz bir tutum temsil edecektir. Bu tür bir gelişme aynı zamanda da Ukrayna toplumu içinde zaten yükselişe geçmiş olan bloklaşmayı daha da artıracaktır. Bu nedenle NATO içinde büyük bir çoğunluk (Almanya dahil) Ukrayna'ya tam üyelik öngören bu tür bir öneriye sıcak bakmamaktadır. Buna rağmen yine de 2008 tarihli Bükreş Zirvesi kararları ve NATO'nun tüm devletlere açık olduğu prensibinden de kesin bir sapma söz konusu değildir. Bu gerçekte bir şekilde, NATO'nun inandırıcılığını ve garantörlüğünü tartışmaya açmakta, adeta NATO'nun Rusya karşısında teslim olduğu/boyun eğdiği algısının da oluşmasına sebep olmaktadır.

Dördüncü öneri ise, Ukrayna'ya istikrar ihraç edilmesidir. Gelişmeler Ukrayna'nın diğer bölgelerinin de Rusya etkinliğine girmesi, buralarda da Rus ilhakının olabilmesi ya da Ukrayna'nın resmi güç kullanımını artırması ve daha şiddetli bir iç savaşın ortaya çıkmasına sebep verebilir. Bu tür bir senaryonun gerçekleşmesi, öncelikle Ukrayna'nın, NATO üyesi olan komşuları, Polonya, Slovakya, Macaristan ve Romanya üzerinde ciddi bir güvenlik tehdidi yaratacaktır. Bunu izleyen dönemde, bu istikrarsızlık diğer NATO üyesi ülkelere dek yayılacaktır. Bu durumda da NATO'nun öncelikli sorumluluğu NATO Sözleşmesi gereği üyesi olan Doğu Devletlerinin karşı karşıya kaldığı tehditleri bertaraf etmek ve müdahale etmek olacak, öte taraftan ise Doğuya yeniden istikrar ve güven aşılama durumunda kalacaktır. Bu nedenle NATO'nun önceliği Rusya-Ukrayna Krizinde bir an önce uzlaşma sağlamak ve bölgede istikrarın yeniden inşasına hizmet etmek olmalıdır. Bu da Ukrayna'ya uzun vadede istikrarlı bir güvenlik politikası oluşturmaya destek vermeyi gerektirmektedir.

NATO günümüze dek Ukrayna ile ilişkilerinde belli bir mesafede durmayı tercih etmiştir. Ancak son gelişmelerden sonra NATO'da ülkenin dönüşüm sürecine destek vermenin ötesinde bir katkı sağlamak durumunda olduğu bilincine varmıştır. Bu da ülkenin güvenlik sisteminin yeniden inşasında Ukrayna'ya daha fazla destek verilmesini gerektirmektedir. Bu gerçek de NATO'nun iki temel alan, Politik ve Askeri alanda Ukrayna'ya destek vermesini gerektirmektedir. Askeri anlamda savunma sektöründeki reformların desteklenmesi, daha etkili bir askeri gücün oluşturulması için politik ve mali anlamda işbirliği ortaya koymalıdır. Ortak

tatbikatlar, Ukrayna askeri gücünün eğitilmesi ve modern savunma silahlarına ulaşım kolaylığı sağlanması bu yöndeki başlıca önlemler olarak sıralanmaktadır. Politik anlamda ise ileri sürülen görüş; NATO-Ukrayna Komisyonunu oluşturulması gerektiğidir.⁸⁷² NATO Sözleşmesinin 4.Maddesi, üyelere birisinin toprak bütünlüğünün tehdit edilmesi, politik bağımsızlığı ya da güvenliğinin tehlikede olması durumunda tarafların konsültasyona gitmesini öngörmektedir. Bu nedenle bir istisna yapılması ve Ukrayna tam üye olmasa da benzer bir düzenlemeye gidilmesi üzerinde tartışılan bir çözüm önerisi olmuştur.⁸⁷³ Bu en azından NATO'nun Ukrayna ile işbirliği yapmak niyetinde olduğu ve Avrupa'nın Doğusunda istikrar sağlanmasına destek verdiği görüşünün oluşmasına hizmet edecektir. Ancak burada da mesele NATO içinde fikir birliği olmaması, bir takım üye devletlerin Ukrayna'ya yönelik frenleyici bir tutumu temsil etmeleridir. Bu nedenle Almanya'nın Ukrayna-NATO ilişkilerinde nasıl bir yaklaşım içinde olduğuna bakmamız bu süreci daha iyi analiz etmemizi sağlayacaktır.

3.2.4.1. Almanya'nın Ukrayna'nın NATO üyeliğine Bakışı:

Ukrayna Hükümeti, günümüzde NATO üyeliği konusunda kararlı bir tutum ortaya koymakta, hatta halk oylaması vasıtası ile bu konuda sivil toplumun da desteğini sağlamaya çalışmaktadır. Petro Poroşenko, Batı Savunma İttifakının devletlerin güvenliğini garanti eden yegane yapılam olduğu ve Ukrayna'nın da buna dahil olması gerektiğinin bölge istikrarı için bir zorunluluk olduğunun altını çizmektedir. Bunun ötesinde yaşanan çatışmaların Ukraynalıların Batının bir parçası olmak için ölümü dahi göze aldıklarını ve o denli Batıya entegre olmaktan yana olduklarını eklemektedir.⁸⁷⁴ Bu nedenle Ukrayna'nın gerekli koşulların yerine getirilmesine bağlı olarak, halk oylamasına gitmek vasıtası ile bu sürece hız kazandırmaktan yana olduğunu görmekteyiz.

NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg, Ukrayna'nın referanduma gitmesi ve bu şekilde tarafsızlık ya da üyelik konusunda kararı halkoyuna açması düşüncesine

⁸⁷² Markus Kaim, age., s.5.

⁸⁷³ Markus Kaim, age., s.4.

⁸⁷⁴ "Poroşenko will Volksabstimmung: Berlin Kritisiert Nato Pläne der Ukraine", (çevrimiçi) <http://nato.trendolizer.com/2014/11/Poroşenko-will-volksabstimmung-berlin-kritisiert-nato-plane-der-ukraine---n-tvde.html>, 02.12.2014.

saygılı olduklarını ifade etmiştir. Hatta bununla kalmayıp, Rus Radyo kanalı Echo Moskwy'e yaptığı açıklamada Referandum sonunda Ukrayna'nın NATO'ya tam üye olmak iradesinde olduğu şeklinde sonuçlanması durumunda bu karara saygı göstermek gerektiğini ⁸⁷⁵de eklemek suretiyle var olan tartışmanın NATO içinde ve dışında daha da artmasına sebep olmuştur.

Kiev'in bu yöndeki kararlı bir tutum sergilerken, buna karşılık söz konusu bu süreç sadece Moskova tarafından eleştirilmemekte, bu tür bir girişimi kendi güvenliğine yönelik bir tehdit olarak algılanmaktadır. Moskova'nın NATO Büyükelçisi Alexander Grisçenko, Anayasada da yer alan Ukrayna'nın tarafsızlık statüsünün korunması gerektiğinde ısrar etmekte, aksi durumda NATO-Rusya diyalogunun de facto olarak buz devrine gireceği yönünde uyarıda bulunmuştur.

Ancak bu yönde sadece Moskova değil, NATO üyesi Berlin de, olumsuz bir tutum ortaya koymaktadır. Doğu Avrupalı NATO üyesi devletler ve ABD, Ukrayna ile Gürcistan'ın NATO ile bütünlemesi ve üyelik için gerekli olgunluğa ulaşmasına destek verirlerken, başını Almanya ve Fransa'nın çektiği Batı Avrupalı devletler, geçmişten beri bunun tersi bir tutum içindedir. Fransız Dışişleri Bakanlığına göre, bu tümünden anlamsız bir girişimdir. Demokrasi sorunları olan, Ukrayna ile sınır çatışmaları (Abhazya ve Güney Osetya) yaşayan Gürcistan'ın üyelikleri NATO için gereksiz bir yük ötesinde, bir şey getirmeyecektir.⁸⁷⁶

Bükreş Zirvesinde Berlin, dönemin Dışişleri Bakanı SPD'li Frank Walter Steinmeier öncülüğünde, Ukrayna'nın NATO üyeliğine karşı çıkarken, bunu bir teze dayandırmaktadır. O tez de, Ukrayna'nın NATO üyesi olması durumunda, bunun Rusya'nın agresif tutumunu artıracak ve Rusya ile olan çatışmayı artıracaktır. Nitekim Alman Dışişleri Bakanı Frank Walter Steinmeier'a göre, *"Ukrayna'yı NATO yolunda görmüyoruz. Bunu açıkça ifade etmek, Alman Dış Politikasının sorumluluğu*

⁸⁷⁵ "Nato will Ukraine- Beitrittswunsch Respektieren", (çevrimiçi) <http://www.rp-online.de/politik/ausland/frank-walter-steinmeier-sieht-die-ukraine-nicht-auf-dem-weg-in-die-nato-a-1.4707273>, 03.12.2014.

⁸⁷⁶ "Fiasko in Bukarest: Nato Gipfel gescheitert", (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/politik/ausland/fiasko-in-bukarest-gipfel-gescheitert-nato-in-der-sinnkrise-a-545456.html>, 02.12.2014.

içindedir.”⁸⁷⁷ Almanya bu şekilde, Ukrayna’nın NATO üyeliğine karşı olduklarını, bunun kabul edilemez olduğunu açık ve net bir şekilde ortaya koymuş ve en azından AB üyeliğinde ortaya koyduğu belirsiz tutumun aksi bir yaklaşım sergilemiştir. Aynı şekilde de geçmişte Ukrayna’nın güvenlik sistemindeki yeri yönündeki düşüncelerinde bir değişiklik olmadığını göstererek, Alman dış politikasındaki sürekliliği bir kere daha ortaya koymaktadır.

Alman resmi çevreleri Ukrayna’nın üyeliğine destek veren kesimin, buna Rusya’ya karşı bir güvenlik kuşağı yaratmak düşüncesi ile onay verdiklerini ileri sürmektedir. Almanya’nın o dönemki Ukrayna Büyükelçisi Reinhard Schäfers, üyeliğe destek verenlerin bunu Rusya endişesi ile yaptıkları ve Rusya’nın baskın bir faktör olduğu görüşüne, Almanya’nın da sahip çıktığını düşündüklerini ileri sürmektedir. Reinhard Schäfers’a göre yeni bir AKKA antlaşması tartışması, Füze Savunma Sistemi ve Kosova’da yaşanan gelişmeler bölgesel ve Avrupa istikrarında derin yaralar açmıştır. Bu gerçek de, Avrupalı tüm devletlerin önemli bir aktör olarak Rusya’yı dikkate almasını gerektirmektedir. Bu nedenle tüm taraflar MAP sürecinde birlikte hareket etmek ve ortak bir noktada buluşmak, buna uygun önlemler geliştirmek durumundadır. Ancak buna rağmen Almanya hiçbir şekilde çıkarları ölçüsünde nasıl hareket etmesi gerektiğinin kendisine dışarıdan dikte edilmesine izin vermeyecektir. Aynı şekilde Rusya’nın NATO Genişlemesinde, Veto hakkına sahip olmayışı da dikkate alınmak zorundadır.

Ukrayna önemli ve jeopolitik bir ülke olduğunu ekleyen Schäfer, MAP küçümsenmemesi gerektiğine de dikkat çekmiştir. Bunun adaylık statüsü anlamına geleceği ve uzun vadede üyelik demek olacağını bu nedenle de her adımın dikkatli atılması gerektiğini eklemiştir. Üstelik Almanya ve ABD’nin de pozisyonu çok farklıdır. Her ikisi de Ukrayna ile yakın ilişkiler içinde olan devletlerdir. Ancak Almanya’nın AB vasıtası ile Ukrayna ve bölge ile doğrudan temas içinde olduğu da

⁸⁷⁷ “*Poroşenko will Volksabstimmung: Berlin Kritisiert Nato Pläne der Ukraine*”, (çevrimiçi) <http://nato.trendolizer.com/2014/11/Poroşenko-will-volksabstimmung-berlin-kritisiert-nato-plane-der-ukraine---n-tvde.html>, 02.12.2014.

göz önünde tutulmalıdır. Bu da Almanya'nın bölgenin geleceği ve istikrarı konusunda ABD'den daha hassas olmasını gerektirmektedir.⁸⁷⁸

Almanya, Bükreş Zirvesi sonrasında da, bu tutumunu sürdürmüştür. Nitekim Aralık 2008 tarihinde Brüksel'de gerçekleşen Zirvede, Alman Dışişleri Bakanı Frank Walter Steinmeier, NATO Genişleme sürecinin daha önce belirlenen MAP çerçevesinde işlemesi gerektiğinde ısrar etmiştir. Buna karşılık ABD ise genişleme sürecinin komisyonlara havale edilmesi ve bu şekilde hız kazanması gerektiği yönünde görüş belirtmiştir. Alman Dışişleri Bakanı Zirve öncesinde gerçekleştirdiği açıklamada Bükreş Zirvesi kararlarının geçerliliğini koruduğunu belirtirken, aslında Ukrayna ve Gürcistan için ancak uzun vadede (aslında hiç) üyelik öngördüklerini bir kere daha teyit etmiş olur. Aynı şekilde de bu sürecin ancak Aksiyon Planı çerçevesinde hayata geçeceği, bunun için de öncelikle adayların yeterli koşulları yerine getirip getirmediğini tespitinin zorunlu olduğu ifade edilmiştir. İfade edildiği gibi ABD buna hiç gerek olmadığı görüşünde olmuştur. ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice yaptığı açıklamada bu sürecin komisyonlar vasıtası ile yürütülmesinin çok daha anlamlı olduğu görüşünü savunarak aslında Almanya'nın bu tutumunu eleştirmiştir.⁸⁷⁹ Oysa Almanya, Aksiyon Planına sahip çıkarken bilinçli bir tutum içindedir. Çünkü Aksiyon Planının en önemli özelliği yalnızca oybirliği ile sonuç sağlamasıdır. Bu durumda da bu durum, Almanya ve onu bu konuda destekleyen Hollanda, İspanya gibi ülkeler için en önemli aygıt dönüşmüştür. Bir diğer tartışma konusu da Almanya'nın NATO-Rusya ilişkilerinin canlandırılması gerektiği konusundaki ısrarı olmuştur.

Almanya'nın Ukrayna'ya yönelik MAP'a karşı çıkışına ilişkin şu nedenler ileri sürülmüştür:⁸⁸⁰ İlk olarak Ukrayna'nın içinde bulunduğu politik istikrarsızlık, üyelik

⁸⁷⁸ "Der Deutscher Botschafter Schäfers im 5. Kanal: Nato Gipfel in Bukarest-positives ergebnis für die Ukraine", (çevrimiçi) http://www.kiew.diplo.de/Vertretung/kiew/de/03/Aussenpolinfos/Interview_Bo_5_Kanal.html, 03.12.2014.

⁸⁷⁹ "Nato Beitritt: Ukraine und Georgien müssen weiter warten", (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/politik/ausland/nato-beitritt-ukraine-und-georgien-muessen-weiter-warten-a-594093.html>, 03.12.2014.

⁸⁸⁰ Taras Kuzio, "Die sicherheitspolitik der Ukraine und ihre Beziehung zur Nato", (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/internationales/europa/ukraine/155758/analyse-die-sicherheitspolitik-der-ukraine-und-ihre-beziehungen-zur-nato?p=all>, 03.12.2014.

sürecine karşı çıkan ülkelerin eksik reform sürecini eleştirmesi imkanını vermiştir. Almanya bu konudan yola çıkarak Ukrayna Hükümetinin başlı başına bir kaos olduğu gerekçesi ile buna karşı çıkan belli başlı devletlerden biri olmuştur. İkinci olarak, Ukrayna yurttaşlarının yalnızca %25'i NATO üyeliğine destek vermiştir. Bu oran özellikle de Doğu ve Güney Ukrayna'da çok düşük olmuştur. Üçüncü olarak 2008 yılına gelindiğinde o güne dek Ukrayna'nın üyeliğini desteklemiş olan George W. Bush etkisini kaybetmiş ve görev süresinin sonuna yaklaşmıştır. Bu da ağırlığını iç politikaya vermesine sebep olmuştur. Bu durum da Polonya, İngiltere ve ABD gibi üyeliğe destek veren ülkeler karşısında Almanya gibi muhaliflerin gücünü artırmıştır. Dördüncü olarak, Kırım da baş gösteren ABD ve NATO karşıtı gösteriler, 2006 ve 2009 "Seabreeze" Manevralarının kesintiye uğramasına sebep olmuştur. Buna bağlı olarak da Almanya başta olmak üzere bir takım NATO üyesi devlet, Ukrayna'nın üyelik sürecinin hız kazanması durumunda bunun ülkeyi politik istikrarsızlığa sürükleyeceğine ikna olmuşlardır. Dahası bunun NATO sınırları içinde kendilerine de sıçrayacağından endişe etmişlerdir. Beşinci olarak, Rusya'nın ekonomik ve enerji kaynaklı bağlantılar başta Almanya ve İtalya olmak üzere NATO üyesi ülkeler üzerinde derin bir etki sahibi olmasını beraberinde getirmiştir. Almanya Gerhard Schröder ve Nord Stream Boru Hattı inşası ile temelleri atılan "Russia First" Politikasını bu dönemde de sürdürmüş ve Kiev de bunun gölgesinde kalmıştır. Son olarak da Viktor Yuşçenko, Almanya'nın Ukrayna üyeliğine karşı çıkan tutumunu sert bir şekilde eleştirmiştir. Aynı şekilde de Başbakan Viktor Yanukoviç görev süresi olan 2006-2007 yılları arasında sürekli olarak Almanya'yı, Ukrayna'nın NATO üyeliğini bloke etmekle suçlamıştır.

Almanya bu şekilde, daha önceki dönemlerde NATO'nun genişlemesine destek verirken ve özellikle MDA ülkelerinin arkasında dururken, 2008 yılı ve sonrasında artık ciddi bir tutum değişikliği ortaya koymuştur. Buna bağlı olarak, Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO üyeliklerine karşı çıkmıştır. Almanya'nın NATO Politikasındaki bu dönüşüm artık NATO Genişlemesinde daha önce oynadığı NATO-Rusya arası geleneksel arabulucu rolünü oynamak istemediğini de göstermiştir. Bunu izleyen dönemde Berlin'in, bu iki ülke için öngörülen MAP'a davet edilmesine, Rusya'nın

hassasiyetlerini göz önünde tutarak karşı çıkması,⁸⁸¹ bir kere daha Alman Dış Politikasının önceliklerini ulusal çıkarlarına endekslediği ve güvenlik/savunma politikasında o güne dek sergilediğinden farklı olarak tekil bir karakter ortaya koymakta olduğunu göstermektedir.⁸⁸² Üstelik de bunu Rusya'yı kızdırmamak pahasına gerçekleştirmiştir. Bu gelişmeler bize Almanya'nın realist tutuma işaret etmektedir. NATO Genişlemesi ve realizm tartışmasında Kenneth Waltz, NATO'nun genişlemesinin Rusya'nın agresif tutumunu artıracığını ileri sürmektedir.⁸⁸³ Kenneth Waltz'a göre NATO genişlemesi Rusya'yı Batıya değil Doğu'ya yakınlaştıracak ve Moskova tutumunu daha da sertleştirecektir. Hatta bu olası bir Rusya-Çin yakınlaşmasını beraberinde getirecektir. Esasında bu görüşe sahip çıkan ve bu nedenle Moskova'nın endişelerini iyi okunması gerektiğine işaret eden Berlin işte bu tutumu ile bize burada realist bir yaklaşım içinde olduğunu göstermektedir.

NATO'nun Polonya ve Baltık ülkelerini içerecek şekilde genişlemesi, Doğu Avrupalı uluslar için bir tarihi olay olarak alkışlanmış ve başta Almanya olmak üzere Batı Avrupa da bu sürecin arkasında durmuştur. Sadece Letonya'nın 2006 yılında NATO üyesi oluşunu izleyen dönemde Riga'da yaşanan coşku bunun ne anlama geldiğini göstermektedir. Moskova'ya 800 km uzaklıkta olan bir kent için NATO üyeliği, her şeyin ötesinde bir güvenlik garantisi ve istikrarlı bir gelecek için önemli bir tehdidin bertaraf edilmesi olarak algılanmıştır. Bu şekilde ABD ve Almanya (özellikle Savunma Bakanı Volker Rühe) çabaları ile Baltık ülkelerinin NATO üyesi olması ile uzun yıllar Çarlık Rusya'sı ve SSCB'nin arka bahçesi olarak görülen MDA'da güvenlik ve istikrar sağlanmış olur.⁸⁸⁴

⁸⁸¹ Michael Rühe, "Begrenzt Bündnisfähig? Deutschland und die Nato", **DGAP-Internationale Politik**, Nr:7/8, Juli/August, Berlin, 2009, s.80.

⁸⁸² Şayet Rusya-Gürcistan Krizi bu dönemde daha yayılmış olsaydı veya bölgedeki tek çatışma konusu olmakla kalmasaydı, Berlin'in bu yöndeki tutumu Alman dış politikası önünde ciddi bir sorun olabilirdi. Çünkü Almanya ulusal çıkarlarının takibini yaparken aynı zamanda ABD ve ülkelerinin de hassasiyetlerini dikkate almak durumundadır. Bu durumda da NATO içinde temsil ettiği bu tutum ciddi tepkilere sebep olup Berlin NATO içinde çatlak bir ses olarak algılanabilir dahası Irak Savaşı sırasında oluşan Washington-Berlin gerginliği burada bir kere daha tekerrür edebilirdi.

⁸⁸³ Kenneth N.Waltz,, "Structural Realism after the Cold War" , **International Security**, 2000, Nr: 25/1, s.5-41.

⁸⁸⁴ "Nato Gipfel: Weg nach Westen", **Die Zeit**, 03.04.2008.

Oysa aynı Almanya, söz konusu olan Gürcistan ve Ukrayna olduğunda bu tutumunu ortaya koymak yerine aksi bir tutum sergilemiştir. Angela Merkel daha Bükreş Zirvesinde her iki ülkenin demokratik eksikliği ve sınır çatışmalarına dikkat çekmiştir. Oysa ki söz konusu dönemde Baltık ülkelerinin de Rusya'yla, SSCB mirasçısı ülkeler olarak bir takım sınır sorunları yaşadığı ve Almanya'nın bunları hiç söz konusu etmediği bilinen bir gerçektir. Hatta Baltık ülkeleri ancak NATO üyeliği sonrasında Rusya ile bu konuda uzlaşmak imkanına sahip olmuşlar, bu süreçte de artık Baltık ülkelerinin Batı ile sıkı bir şekilde bütünleşmiş olmaları etkili olmuştur.

Avrupa bütünleşmesine yönelik, “*NATO içinde kimleri görmek istiyoruz*” sorusunun cevabı, Özgürlük, Hukuk Devleti, Eşitlik, Demokrasi, Barışa hizmet başta olmak üzere, Batı değerler sistemini benimsemeye hazır her devlettir. Oysa Almanya, Ukrayna ve Gürcistan üyeliğine karşı çıkan tutumu ile daha 2008 yılında bu soruya kapsayıcı değil dışlayıcı bir cevap vermiş olur. Ukrayna Portakal Devrimi sonrasında sık sık değişen istikrarsız hükümetler, çok etkili ekonomik oligarşiler vasıtası ile zaten inişli çıkışlı olan demokratikleşme sürecini bir tarafa bırakmıştır. Bu da Ukrayna'nın o dönemde örnek teşkil eden bir hukuk devleti olmadığının göstergesidir. Ancak Ukrayna henüz tümüyle de katı otoriter bir devlet değildir. Denilebilir ki Ukrayna'nın o günlerde içinde bulunduğu koşullar AB üyeliği için yeterli olmasa da, en azından bir Güvenlik İttifakı içinde yer alması ve Batı değerlerini daha fazla benimsemesi için de engel teşkil etmemiştir. Buna karşılık Ukrayna toplumunda yaygın olan Rus sempatisi (belki de endişesi) etkisi ile kamuoyunun büyük bir kısmının NATO üyeliğine yönelik mesafeli bir bakış içinde olduğu ortaya çıkmıştır. Bu gerçek de o dönemde Ukrayna'nın üyeliğine karşı çıkan Almanya ve Angela Merkel için aradıkları bir koz olmuştur. Angela Merkel'in bu şekilde bu konuda savunduğu temel görüş; “Hiç bir Doğu Avrupa Hükümetinin, ulusunu NATO üyeliğine zorlamak, ona bu konuda baskı yapmak hakkına sahip olmadığı,” olmuştur.⁸⁸⁵ Buna karşılık Viktor Yuşçenko ve Julia Timoşenko kararlı bir şekilde NATO üyeliği konusunda ısrarlı tutumlarını devam ettirmişlerdir. Üstelik Angela Merkel, “*NATO üyeliği için kamuoyunun nitelikli çoğunluk olarak bu girişime destek vermesi gerekir*” şeklindeki düşünceye sahip çıkmak suretiyle aslında

⁸⁸⁵ “*Nato Gipfel: Weg nach Westen*”, **Die Zeit**, 03.04.2008.

Alman dış politikasının kendisine de ters düşmüştür. Çünkü 1950’li yıllarda Alman kamuoyunda NATO üyeliğine yönelik olumsuz tavır son derece yüksek olmuştur. Bugün Angela Merkel’in politik mirasçısı olduğu Konrad Adenauer, söz konusu dönemde Alman toplumunda var olan NATO karşıtlığını kırmak için ciddi bir ikna politikası izlemek durumunda kalmıştır.⁸⁸⁶ Bu durumda da Angela Merkel’in 2008 Brüksel Zirvesi ve sonrasında sahip çıktığı bu düşüncenin gerçeklik payı olsaydı, bu durumda Almanya’nın NATO içinde hiç konuşmuyor dahası hiç üye olmaması gerekirdi.

2009 yılında Almanya’da yaşanan iktidar değişimi ve bu defa Dışişleri Bakanlığı koltuğuna FDP’li Guido Westerwelle’nin oturması aynı AB üyeliğinde olduğu gibi NATO üyeliği konusunda da Ukrayna için bir umut ışığı olmuştur. Ancak gelişmeler bu yönde bir değişiklik olmadığını göstermiştir. FDP ve Guido Westerwelle ilk defa açık ve net olarak Ukrayna’nın Avrupa bütünleşme sürecinde yer alması ve Almanya’nın buna tam destek vermesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Ancak bu düşünce Angela Merkel ve CDU’nun süzgecine takılmıştır. Almanya hep Ukrayna’ya yönelik olumlu bir tutum içinde olmuştur. Angela Merkel’in AB’nin Doğu Ortaklığı Projesine destek verişinin nedeni de bu olmuştur çünkü bu şekilde Berlin bölgede daha etkili bir rol oynayabileceğinin bilincinde olmuştur. Ancak bunun ötesinde FDP ve Guido Westerwelle tek başına Berlin’in Ukrayna algısının değişimine etki edememiştir. Değişen tek şey Almanya’nın Ukrayna ile daha sıkı bir işbirliği düşüncesine destek vermiş olması olmuştur.⁸⁸⁷ Bunun ötesinde Portakal Devriminin beklentilere cevap verememiş olması, Viktor Yuşçenko’nun sebep olduğu derin hayal kırıklığı ve vaatlerinin hiç birine sadık kalmamış olması, Almanya’nın NATO üyeliği karşıtı tutumunu sürdürmesinde etkili olmuştur. Bu nedenle de bu dönemde Ukrayna Almanya için önemli bir ticari ortak olarak kalmış ama bunun ötesine geçememiştir.

Almanya’nın bu tutumu Ukrayna-Rusya Krizi ve Kırım’ın ilhakı sonrasında da devam etmiştir. Büyük Koalisyon ile tekrar Hükümete giren SPD ve Dışişleri Bakanı

⁸⁸⁶ Michael Thumann, “Nato Gipfel: Weg nach Westen”, **Die Zeit**, 03.04.2008.

⁸⁸⁷ Alexander Rahr, “Die Deutschen werden die Ukraine aus einem neuen Blickwinkel sehen, doch nicht in der frage der Nato”, (çevrimiçi) <http://ukraine-nachrichten.de/deutschen-werden-ukraine-einem-neuen-blickwinkel-sehen-doch-nicht-frage-nato-1853-meinungen-analysen>, 28.11.2014.

Frank Walter Steinmeier, bu şekilde Ukrayna yönünde daha önceden var olan (Guido Westerwelle'nin değiştirmeyi başaramadığı) görüşleri yeniden etkin olarak gündeme getirmiştir. Ukrayna, Kasım 2014 tarihinde yeni kurulan Hükümet, Koalisyon Sözleşmesinde NATO üyeliğinin acil hedef olduğuna yer vermek suretiyle, bu yöndeki ısrarını sürdürdüğünü ortaya koymuştur. Buna karşılık Moskova'nın tepkisi, Batı'dan Ukrayna için NATO üyeliğini ön görmediğini garanti etmesini istemiştir. Bu gelişmeler karşısında Almanya'nın açıklaması ise, Ukrayna-NATO ilişkisinin Ortaklık çerçevesinde geliştirilmesine destek verdiklerini ancak hiç bir şekilde üyelik öngörmedikleri olmuştur.⁸⁸⁸ Buna karşılık ABD hala Ukrayna'nın NATO üyeliğine destek veren tarafı temsil etmekte ve ABD Dışişleri Sözcülüğünün açıklamasına göre Washington NATO kapısının Ukrayna'ya açık tutulmasından yanadır. Açıkçası bu gerçek Berlin-Washington ilişkilerinin geleceğine gölge düşebileceğine işaret etmektedir. Bir hali ile de en azından Atlantik İttifakı içinde Gerhard Schröder-George W. Bush dönemi buz devrini hatırlatmaktadır.

Frank Walter Steinmeier, post-Sovyet coğrafyanın Rusya karşısındaki güven arayışını anlayışla karşıladıklarını ancak yine de gerçekçi olmaktan vazgeçilmemesi gerektiği görüşündedir. Batı önemli bir çatışmanın merkezinde yer almaktadır ve ona göre NATO üyeliğine destek veren taraflar, Rusya'nın sürekli olarak Ukrayna'nın Doğusu ile olan bağlantısını kesebileceği ihtimalinin de üzerinde durulması gerektiğinin altını çizmektedir. Bu nedenle de her halükarda yapılması gereken Rusya ile bağlantı ile diyalogu koparmamak ve aşırı sert bir yaklaşım benimsememek olmalıdır.

Willy Brandt'ın Doğu Politikasının mimarı olan Egon Bahr, Batının Rusya'ya yönelik önlemlerini eleştirirken aynı şekilde Ukrayna için NATO üyeliğin söz konusu olmaması gerektiğini savunmaktadır. Egon Bahr'a göre öncelikle Almanya'nın ekonomik çevreleri var olan çıkarlarını politik çıkarlara kurban etmeyecek bu yönde bir tavize yanaşmayacaklardır.⁸⁸⁹ Hatta Egon Bahr, Baltık Boru

⁸⁸⁸ Christiane Hoffmann, "Auseinandersetzung im Bündnis: Steinmeier gegen Mitgliedschaft der Ukraine", **Spiegel Online**, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/ukraine-krise-steinmeier-gegen-nato-mitgliedschaft-der-ukraine-a-1004525.html>, 25.11.2014.

⁸⁸⁹ Rusya'ya yönelik ekonomik önlemlerin en büyük olumsuzluğu bunların aynı zamanda onları uygulayan ülkeler (Almanya) kadar, Ukrayna'ya da zarar verecek olmasıdır. Alman Ekonomisi Doğu

Hattını karşılıklı güvenliğin garantisi olduğunu eklemektedir. Willy Brandt'ın eski danışmanı ve Rusya ile yakınlaşma stratejisinin mimarına göre, Rusya aslında uzun vadede Ukrayna'yı istememektedir. Bu nedenle iki taraf da Kırımın toprak bütünlüğüne saygı göstermek durumundadır. Ukrayna'da barışçı bir çözümün tek yolu, Minsk Barış Sözleşmesi⁸⁹⁰ ve NATO-Rusya Belgesi prensiplerine geri dönüş ile mümkün olabilecektir.⁸⁹¹

Alman Yeşiller Partisinden Jürgen Trittin, NATO'nun Ukrayna krizinin çözülmesine çok önemli bir katkı sağlayamayacağını, ancak krizin yayılmasını da engelleyebileceğini belirtmektedir. Bu gerçek de Trittin'e göre NATO Genişlemesine ilişkin bu tartışma sürecinin ne denli zorlu olduğunu ortaya koymaktadır.⁸⁹² Avrupa Parlamentosu seçimlerinde CSU adayı Markus Ferber, Frank Walter Steinmeier ve SPD'yi eleştirerek Almanya'nın tek taraflı bir strateji izlemek suretiyle Avrupa bütünlüşmesine katkı sağlayamayacağını, Almanya'nın Birlik ile ortak bir tutum içinde hareket etmesi gerektiğini ileri sürmüştür.⁸⁹³ Açıkçası Ukrayna politikası Almanya iç politikasında muhalefet partileri arasında da önemli tartışmaları beraberinde getirmiştir. Yeşiller Partisi Fraksiyon Başkanı Katrin Göring Eckhard, Sol Partinin Rusya yanlısı tutumunu eleştirmekte ve de Sol Partiyi sorumsuzca davranmakla eleştirmiştir. Özellikle Sol Partiye mensup bir grup milletvekilinin

Ticaret Meclisinin yaptırdığı bir araştırmaya göre; Alman yatırımcıların %21'i Ukrayna'nın, Rusya ve Almanya'dan sonra ekonomik önlemlerden en fazla etkilenecek taraf olduğunu ileri sürmüşlerdir. Buna sebep olarak da söz konusu bu ekonomilerin iç içe geçmişliğini göstermişlerdir. Rusya ekonomik önlemlerin artışı ile beraber Moldova'ya uyguladığı et ve süt ürünleri ambargosunu buraya da uygulayıp aynı şekilde karşı önlem olarak da Ukrayna'nın doğalgaz vanalarını kapatabilecektir. Yine Rusya'nın Aralık 2014 tarihinde South Stream Boru Hattını tek taraflı olarak iptal ettiğini bildirmesi bir şekilde AB'ye yönelik bir tepki olmuştur.

⁸⁹⁰ Minsk Protokolü, Ukrayna Devlet Başkanı Petro Poroşenko ve Rus Devlet Başkanı Vladimir Putin inisiyatifi ile ortaya konan barış planının, Ukrayna, Rusya ve AGİT üçlü temas grubunun danışmanlığında gerçekleştirilen yazılı metnidir. Söz konusu protokol 05.09.2014 tarihinde Beyaz Rusya'nın başkenti Minsk de imzalanmış olup Nisan 2014 tarihinde Doğu Ukrayna da başlayan çatışmalara (Donbass Savaşı) son vermek amacına hizmet etmektedir. Ancak protokolün imzalanmasını izleyen dönemde çatışmalar devam etmiş ve de bunu izleyen iki Ay içinde 600 kişi ölmüştür.

⁸⁹¹ "Egon Bahr: NATO Mitgliedschaft ist für Ukraine nicht möglich", (çevrimiçi) <http://www.neues-deutschland.de/artikel/952359.egon-bahr-nato-mitgliedschaft-ist-fuer-ukraine-nicht-moeglich.html>, 30.11.2014.

⁸⁹² "Schnele Eingreifstruppe steht schon 2015. Nato will Ukraine Beitrittswunsch respektieren", (çevrimiçi) <http://www.rp-online.de/politik/ausland/frank-walter-steinmeier-sieht-die-ukraine-nicht-auf-dem-weg-in-die-nato-aid-1.4707273>, 03.12.2014.

⁸⁹³ "CSU wirft Steinmeier in Ukraine Krise Erfolglosigkeit vor", (çevrimiçi) <http://de.reuters.com/article/domesticNews/idDEKBN0DU1CQ20140514>, 20.05.2014.

Yeşiller Partisini hükümetin tutumuna yakınlaşmak ve Meclisin sağ kanadında yer almakla eleştirmiş olması Yeşiller’de derin bir tepkiye sebep olmuştur. Ukrayna krizi ile birlikte pek çok Sol Partili milletvekili Federal Hükümetin politikasını eleştirmiş ve de Almanya’nın Rusya’nın tutumuna da anlayış göstermesi gerektiğini Rusya’nın acımasızca eleştirildiğini ifade etmiştir. Hatta Sol Parti lideri Gregor Gysi, Kırım’ın İlhakına tepki gösteren Alman meclisi ve kamuoyunun, Kosova’nın Sırbistan ayrılması karşısında neden suskun kalmayı tercih ettiğini soracak kadar radikal bir tutum orta koymuştur. Sol Parti Avrupa Seçimleri Programında da benzer bir tutum içinde olmuş, Rusya’ya daha fazla yakınlaşma gereğine işaret etmiştir. Bunun ötesinde NATO’nun tasviye edilmesini ve onun yerine Rusya’nın da dahil edildiği, hedefi silahsızlanma olan bir “Kolektif Güvenlik Sisteminin” kurulmasını talep etmiştir.⁸⁹⁴ Sol Parti Fraksiyon Başkanı Sahra Wagenknecht, Angela Merkel ve Hükümeti, Almanya’yı Rusya’yla, Avrupa istikrarını tehdit eden yeni bir Soğuk Savaşa sokmakla suçlamıştır.⁸⁹⁵ Yine Sol Parti milletvekili Bernd Riexinger, “Mitteldeutsche Zeitung” yaptığı açıklamada Angela Merkel’in Ukrayna Politikasının Federal Mecliste daha fazla tartışılması gerektiği ve Angela Merkel’in tek başına Almanya’yı Rusya ile karşı karşıya getirmek olası bir savaşa sürüklemek hakkına sahip olmadığını ifade ederken Berlin’in Rusya karşıtı önlemlere destek verişini desteklemiştir.⁸⁹⁶ Angela Merkel bu yöndeki suçlamaları kabul etmezken, hiçbir şeyin Rusya’nın Kırım’ı ilhakını haklı çıkarmayacağını ve Rusya’nın hukuk tanımazlığını meşru kılmayacağını belirtmektedir. Ancak krizin askeri yöntemlerle de çözülmesinin mümkün olmadığını eklemiştir.⁸⁹⁷

Bu arada Almanya’da ortaya çıkan tartışmalar içinde en dikkat çekici olan, SPD eski Genel Sekreteri ve de günümüzde Almanya-Rusya Forumu Başkanı, Matthias Platzeck’in ortaya attığı görüş olmuştur. Platzeck, Rusya’nın Kırım’ı ilhak edişinin kabul edilir olmadığını ancak şayet sorun çözülmek istiyorsa bunun yolunun bu

⁸⁹⁴ “Grüne und Linke gehen wegen Ukraine aufeinander los”, (çevrimiçi) http://www.focus.de/politik/deutschland/gruene-und-linke-spruecheklopfen-nazi-sympathisanten-kommentar_id_5728927.html, 27.04.2014.

⁸⁹⁵ “Generaldebatte im Bundestag Kritik an Nullkompetenz und Ukraine Politik”, (çevrimiçi) <http://www.tagesschau.de/inland/generaldebatte-101.html>, 26.11.2014.

⁸⁹⁶ “Riexinger warnt vor Krieg”, **Mitteldeutsche Zeitung**, 13.04.2014.

⁸⁹⁷ “Generaldebatte im Bundestag Kritik an Nullkompetenz und Ukraine Politik”, (çevrimiçi) <http://www.tagesschau.de/inland/generaldebatte-101.html>, 26.11.2014.

ilhakın uluslararası hukuka uygun hale getirilmesinden geçtiğinde ifade etmiştir. Platzeck bu yönde farklı yöntemler olabileceğini, finansal yardım ve destek ya da NATO üyeliği konusunda Ukrayna'daki referandumun yenilenmesi gibi çözüm yollarının Ukrayna ile Rusya arasında müzakere edilmesi gerektiğini eklemektedir.⁸⁹⁸ Hatta Platzeck bütün olanlardan sonra başta Donezk ve Luhansk olmak üzere Doğu Ukrayna'yı oluşturan bölgenin gelecekte Ukrayna'ya geri dönüşünün mümkün olmadığını bu nedenle “alttan alma “ şeklindeki bir politikanın yegane çözüm olduğunu ileri sürmüştür. Bu şekilde, Federal Hükümetin çizgisinden tümüyle uzaklaşarak Rusya'ya meşruiyet sağlamak girişiminde olan çok farklı bir tutum ortaya koymaktadır.

Frank Walter Steinmeier'in ve SPD görüşlerine, büyük oranda Angela Merkel'in de destek veriyor olması ve Angela Merkel'in, Batı'nın kendisini tamamıyla barışa hazır hissetmemesi gerektiği yönündeki açıklaması⁸⁹⁹ belli başlı farklılıklara rağmen Alman resmi çevrelerinin benzer bir tutum içinde olduklarını göstermektedir. Bu hali ile de Almanya, AB politikasındaki belirsiz ve oyalayıcı tutumdan farklı olarak NATO üyeliği konusunda net bir tutum ortaya koymuştur. Ancak genelinde baktığımızda burada da ulusal çıkarların öncelikli olduğu, uluslararası toplumu dikkate alan Rasyonalist bir tutum ortaya koyan bir aktörün yaklaşımını görmekteyiz. Yeşiller Partisi ve FDP daha insani kaygılar ve ortak değerlere odaklı bir yaklaşım ortaya koyarken sosyal inşacı imgeler yükselişe geçmektedir. Buna karşılık CDU, büyük oranda sertlik yanlısı bir söylem ortaya koymakta ve bir ölçüde realist bir tutuma yaklaşmaktadır. Ancak tüm siyasi yaklaşımların ortak noktası merkezde Rusya algısına yer vermiş olmaları ve bir şekilde Rusya'nın beklentileri çerçevesinde oyunu Rusya ile oynamak konusunda bir tutum ortaya koyduklarıdır. Bu hali ile de NATO-Ukrayna İlişkilerinde Almanya'nın algısında genel bir değişiklikten çok, önceki tutumların, yani denge kurmak çabasının devamını görmekteyiz. Buna bağlı olarak da süreklilik prensibinin karşımıza çıktığını söyleyebiliriz.

⁸⁹⁸ “Platzeck fordert Anerkennung der Krim Annexion”, **Die Zeit**, 29.11.2014.

⁸⁹⁹ Christiane Hoffmann, “Auseinandersetzung im Bündnis: Steinmeier gegen Mitgliedschaft der Ukraine”, (çevrimiçi) **Spiegel Online**, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/ukraine-krise-steinmeier-gegen-nato-mitgliedschaft-der-ukraine-a-1004525.html>, 25.11.2014.

Almanya'nın Ukrayna politikasını Rusya'nın gölgesinde sürdürmesi hem NATO hem de AB içinde ki ortakları ile arasındaki uçurumun açılmasına sebep olabilecektir. Yakın komşu ve doğu politikası içinde önemli birer aktör olan Almanya ve Polonya için bu konu daha da hassas bir durum teşkil etmektedir. Polonya için Ukrayna'nın toprak bütünlüğü önde gelmektedir. Almanya'dan farklı olarak Polonya'da Ukrayna meselesi ekonomik çıkarların ötesinde algılanmaktadır. Bu nedenle de Polonya, Kırım'ın ilhakına tepki göstermiş ve de AB üyesi pek çok devletin aksine Kırım'ı, aç kurda sunulan bir sus payı olarak görmemiştir.⁹⁰⁰ Başka bir ifade ile Kırım'ın barış için pazarlık konusu olmasına rıza göstermemektedir.

Çünkü çok iyi bilmektedir ki şayet bugün buna rıza gösterilecek olursa bu yarın Putin'in daha da ilerlemesine göz yummak olacaktır. Bu çizgi de Polonya ve Baltıklara kadar uzayacaktır. Bu nedenle Almanya bu komşuları ve ortaklarının endişelerini en az Rusya'nın kiler iyi okumak zorundadır.

3.2.4.2. Almanya'nın Ukrayna'nın NATO Üyeliğine Destek Vermesi Gerektiğine İlişkin Nedenler:

Rusya'nın saldırgan tutumu, gerek Gürcistan, gerekse Ukrayna krizi şunu göstermiştir ki bu gelişmeler Avrupa istikrarı ve geleceği ile doğrudan alakalıdır. Bu da, Almanya başta olmak üzere Avrupa geleceğinin mimarı aktörleri iki tercih arasında bırakmaktadır. Ya Putin'in attığı her adım uzaktan izlenecek ve Avrupa istikrarını tehdit edişine sessiz kalınacak, ya da NATO üyelik süreci Ukrayna'yı da kapsayacak şekilde yeniden canlandırılacaktır.

Gelişmeler bize Almanya'nın Ukrayna'nın NATO ile bütünleşmesinde fazla destek vermekten yana olmadığını ortaya koymaktadır. En azından şimdilik Alman dış politikasını şekillendiren resmi çevreler bu yönde bir tutum içindedirler. Nitekim Büyük Koalisyonunun küçük ortağı SPD ve Dışişleri Bakanı Frank Walter Steinmeier, Ukrayna'nın NATO üyeliğine sıcak bakmadıklarını açık olarak ortaya

⁹⁰⁰ Holger Pollit, "Die Polnische Sicht auf die Ukraine", *Das Blätchen-Zweiwochenschrift für Politik, Kunst und Wirtschaft*, 17.Jahrgang, Nr: 6, Warschau, 17.03.2014, s.3.

koymuşlardır.⁹⁰¹ Frank Walter Steinmeier, Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne saygılı olduklarını ve bu nedenle olası barış görüşmeleri için Kırım'ı pazarlık konusu etmek düşüncesine destek vermediklerini açıklamıştır. Ancak buna ek olarak da NATO üyeliğinin söz konusu olmadığını da eklemiştir. Bu şekilde de yine Rusya'yı dengelemek politikasını sürdürmekten yana olduklarını görmekteyiz.

Buna karşılık Ukrayna'nın Batı ile bütünleşmesinin yolunun NATO üyeliğinden geçtiğini ileri süren görüş de tümten Alman dış politikasında rafa kaldırılmış değildir. Bu görüşe sahip çıkan kesime göre, Almanya kuru kuruya Avrupa güvenliğinin geleceğini tartışmak yerine aktif olarak bu süreci yeniden canlandırmak durumundadır. Bu Avrupa'nın geleceği için olduğu kadar bölge ülkelerinin ve de kendisinin geleceği için de önem arz eden bir konudur. Bu diğer taraftan, Almanya'nın yeni güvenlik politikasında üzerine düşen görevi yerine getirmek konusunda yeterli olgunluğa ulaşmış olmadığını da ortaya koyabilecek bir tecrübe olarak görülmektedir.⁹⁰² Her ne kadar bu hükümetin koalisyon belgesinde ve sonraki gelişmelere istinaden bu yönde bir işaret söz konusu olmasa da, Almanya'nın tercihini ikinci seçenekten yapması gerektiğini savunan ve daha ziyade CDU'nun, Rusya'ya yönelik sert önlemlere destek verilmesi gerektiğinin savunan kanadının savunduğu bu görüşe göre, buna ilişkin pek çok sebep mevcuttur. Bu görüş, Almanya'nın Rusya politikasını yeniden gözden geçirmesini gerektirmektedir ve Almanya'nın bu tür bir sürece neden destek vermesi gerektiğini kısaca şu şekilde özetlemektedir;

- Kırımın, askeri yöntemler kullanılarak ele geçirilmesi sonrasında, Putin Rusya'sının buna müteakip Doğu Ukrayna'da ilerlemeye devam edip etmeyeceği ya da nereye kadar ilerleyeceği tartışılan bir konu olmuştur. Hiçbir tarafın onu bu konuda durduramamış olması da asıl tehdidi oluşturmaktadır. Bu gerçek aynı zamanda Almanya'nın uzun yıllar boyu Rusya ile geliştirdiği "Stratejik Ortaklık" ve "Modernleşme Ortaklığı"

⁹⁰¹ "Berlin kritisiert Nato Pläne der Ukraine", (çevrimiçi) <http://www.n-tv.de/politik/Berlin-kritisiert-Nato-Plaene-der-Ukraine-article14063936.html>, 02.12.2014.

⁹⁰² Jörg Himmelreich, "Schluss mit dem Russland Komplex", (çevrimiçi) <https://zeitschrift-ip.dgap.org/de/ip-die-zeitschrift/archiv/jahrgang-2014/maerz-april/schluss-mit-dem-russland-komplex>, 18.11.2014.

kavramlarının çok geçerli olmadığını ortaya koymaktadır. Zira Berlin bu şekilde Moskova'nın ortak değerler çerçevesinde hareket eden güvenilir bir ortak olarak işbirliği ortaya koyması için çaba sarf ederken, gelişmeler bu diplomatik girişimlerin anlamsız kaldığını, birer ütopyaya dönüştüğünü göstermiştir.

- Ne ABD, ne de Avrupalı NATO üyesi bir devletin, Rusya'nın Kırım'a girişini engelleyememiş olması, bu konuda yeterli yetenek ve iradeyi ortaya koyamamış olması, bir kere daha Avrupa güvenlik sisteminin zaafını ortaya koymuştur.
- AB her ne kadar Putin Rusya'sına yönelik önlemler devreye sokmuş olsa da, bunlar Rusya üzerinde ciddi bir yaptırım ve baskı aracına dönüşmekten uzaktırlar. Söz konusu bu önlemler Avrupa nezdinde etkili gözükebilir, ancak Rusya açısından pek de etkili olmaktan uzaktır. Hesaplara el konulması/dondurulması pek etkili olmayacaktır. Zira Rus oligarşisinin Avrupa dışında da pek çok ülkede hesapları olduğu göz önünde tutulmalıdır. Ekonomik yaptırımlar açısından ise dikkate alınması gereken, başta Almanya'nın, ekonomik ve ticari ilişkilerini/çıkarlarını tehdit etmek istemeyeceğidir. Aynı şekilde uzun vadede olmazsa da, kısa vadede Avrupa hala ciddi anlamda Rus enerji kaynaklarına gereksinim duymaktadır. Rusya kaybedeceği bu önemli geliri Ukrayna'nın gaz fiyatlarına yansıtacaktır. Ukrayna ise bu yüksek gaz fiyatını ancak Ortaklık Antlaşmasının imzalanmasına bağlı olarak AB'nin sağlayacağı Mali destek paketleri ile karşılayabilecektir. Bu ise AB ve AB üyesi ülkelerde (kamuoyunda) ek bir yük olarak var olan olumsuz algıyı daha da artırabilecektir. Putin ise, Berlin'in bir tarafta artık Avrupa'nın yükünü taşımak istemeyen Alman vergi mükellefleri, öte taraftan ise enerji tedarikinin kesilmesi karşısında Alman enerji lobisine hesap vermek durumunda kalışını iştahla seyredecektir. Bu arada Almanya, önlemleri destekliyor gözüke de onları uygulamak konusunda pek de istekli olmadığı da belirtilmesi gereken bir gerçektir.
- Putin 19.yüzyılın güç merkezli savaş politikası ile sadece hegemonyal bir dış politika izlememekte, aynı zamanda dünyada olduğu kadar iç politik düzlemde de yerini sağlamlaştırmaktadır. Kırım Krizi, her şeyden önce Rus

kamuoyunda, Putin'in itibarını artırmış ve muhalif görüşleri bir derece de de olsa bertaraf edebilmiştir. Kaybedilen toprak Kırımın, yeniden Rus anavatanına kazandırılmış olması, Putin'e yönelik ciddi bir kamuoyu desteğinin oluşmasına ve yaptıklarına meşruiyet kazandırmıştır. Rus kamuoyunun %80'inin Kırımın ilhakına destek vermiş olması ve Putin'in Ukrayna politikasına destek vermesi bile bu konuda önemli bir sonuç olmaktadır. Bu durumda bugün Kırım'ın geri dönüşünü alkışlayan Rus toplumu muhtemelen Ukrayna'nın yeniden Rus toprağına dahil edilmesi konusunda tepki değil, destek verecektir. Buna karşılık Rusya'nın izole edilmesini Putin, "Büyük Rus Halkı ve Devletine" yönelik Batı'nın bir tokadı olarak çok rahat bir biçimde kamuoyuna lanse edebilir. Bu da Rusya'da var olan ve artmış olan milliyetçi söylemi daha da artıracaktır. Gerçi bu politika uzun vadede Rusya'ya zarar verecektir. Ancak Putin'in niyetinin kısa vadede otoriter rejiminin güç kazanması olması onun uzun vadedeki sonuçları dikkate almamasını beraberinde getirmektedir. Oysa Ukrayna'nın Batı ile bütünleşmesi ve bu şekilde demokratikleşmesi Rus kamuoyunun da Ukrayna'yı model almasını beraberinde getirebilecektir.⁹⁰³

Frank Walter Steinmeier'in Ukrayna'nın NATO üyeliğine karşı çıkan tutumu Kiev'de de önemli bir tepkiyi beraberinde getirmiştir. Ukrayna'nın Brüksel Büyükelçisi Konstantin Jelisseyew, bu yönde yaptığı açıklamada her şeyden önce Berlin'den, Ukrayna'nın yoluna engel olmamasını beklediklerini ifade ederken, aslında Büyük Koalisyonun bu yöndeki tutumunun kendilerinde yarattığı hayal kırıklığını ortaya koymaktadır. Konstantin Jelisseyew, Frank Walter Steinmeier'in (Almanya) bu yöndeki tutumunu anlamadıklarını, Almanya dahil her NATO üyesi devletin, "Egemen Ukrayna" düşüncesine destek vermeleri gerektiğini, bu nedenle de hiçbir devletin, Ukrayna'yı daha iyi bir geleceğe ulaştıracak yolu kapatmak hakkına sahip olmadığını eklemiştir.⁹⁰⁴ Ukrayna, bu hali ile NATO üyeliğini politik ve ekonomik reform sürecinin başarısı kadar, güvenlik ve askeri sistemin modernleştirilmesi, Avrupa ve Transatlantik değerlerin daha sıkı bir şekilde benimsenmesi için de bir araç olarak görmektedir.

⁹⁰³ Jörg Himmelreich, age.

⁹⁰⁴ Christoph Schlitz, "Niemand kann Kiew den Weg in die Nato verbauen", **Die Welt**, 28.11.2014.

Hatta bu nedenle Ukrayna Devlet Başkanı Petro Poroşenko, bir referandum vasıtası ile NATO üyeliğinin halkoyuna sunulması gerektiğini savunmuştur. Oysa Rusya buna karşı çıkmakta, uzun bir süredir NATO üyeliği konusunda bir irade ortaya koyan Ukrayna'yı, daha önce temsil ettiği **“Blocsuz Avrupa Ülkesi”** statüsüne sadık kalması konusunda baskı yapmaktadır. Ukrayna Dışişleri Bakanı aynı zamanda AB Ortaklık Antlaşmasının Alman Meclisi tarafından bir an önce onaylanmasını beklediklerini zira AB ile hukuki, politik ve ekonomik alanda yapılan bir antlaşmanın Almanya tarafından desteklenmemesinin kendileri için anlam ifade etmediğini belirtmektedir.⁹⁰⁵ Bu, her şeyden önce Rusya'nın elini güçlendirecek buna karşılık Ukrayna'yı yıpratacaktır. Bu şekilde de Ukrayna'nın bu arada NATO üyeliği ile yetinmediğini Avrupa ile bütünleşmesinin ancak AB ve NATO üyeliğinin birlikte gerçekleşmesi ile mümkün olduğunu da ortaya koymaktadır.

AB ülkelerinden özellikle de Almanya'dan daha yoğun bir askeri destek beklediklerini ifade eden Konstantin Jelisseyew, sadece Doğu Ukrayna'da bulunan 5000-10.000 Rus askerinin varlığı, bunların tank dahil 600 kadar ağır tahrip gücüne sahip silah bulundurdıkları gerçeği NATO ve Almanya'nın bu tutumunu bir kere daha gözden geçirmesini gerektirmektedir. Ukrayna'nın eşitsiz bu savaşta NATO tarafından yalnız bırakılması aynı zamanda Avrupa'nın geleceği için önem arz etmektedir. Ukrayna'nın NATO üyesi olması da bu anlamda Rusya'ya yönelik en sert ve etkili önlem olduğu düşüncesi bu şekilde Ukrayna'da her geçen gün daha fazla destek gören bir görüş olmuştur.

Bu arada belirtilmesi gereken, Frank Walter Steinmeier vasıtası ile Almanya'nın temsil ettiği Ukrayna'nın NATO üyeliği karşısı tutumun, Fransa Dışişleri Bakanı Laurent Fabius tarafından da destek gördüğüdür.⁹⁰⁶

Berlin'in bu yönde cesur adımlar atabilmesi her şeyden önce **“Rusya Kompleksini”** aşmasına bağlı olacaktır. Başka bir ifade ile Almanya artık bölgeyi salt Rusya üzerinden okumak, öncelikli Rusya Politikasının gölgesinden kurtarmak

⁹⁰⁵ Söz konusu bu çalışmanın yazıldığı dönemde AB-Ukrayna Ortaklık Antlaşması ancak altı AB üyesi devlet meclisince onaylanmış, Almanya henüz buna dahil olmamıştır.

⁹⁰⁶ Christoph Schlitz, age.

durumundadır. Bu aynı zamanda da bölgeyi sadece Rusya ile geliştirdiği özel tarihi ve kültürel ilişkilerin ve ekonomik ticari kaygıların tekelden kurtarmak durumundadır. Başka bir ifade ile Berlin, Rusya karşısında artık daha dikkatli olmak ve de onun her hareketini onaylamak ya da göz yummaktan vazgeçmelidir.

Moskova'nın değişmeyen söylemi NATO üyesi ülkelerin bu daha net bir tutum ortaya koymalarını beraberinde getirmiştir. Bu maksatla NATO 2015 yılı için bir "Hızlı Müdahale Grubunun" oluşturulmasına karar vermiştir. Almanya-Hollanda Kolordularını katkısı ile oluşturulması ön görülen söz konusu bu askeri gücün yönetiminin de Almanya'nın Münster kentinde olmasına karar verilmiştir. Bu gelişme bize Almanya'nın bu yeni dönemde NATO Politikası kapsamında daha etkili olmak ve İttifak ile ortak hareket etmek niyetinde olduğunu göstermektedir.

Söz konusu askeri gücün özellikle Almanya liderliğinde ve Almanya sınırları içinde koşullandırılmak istenmesi NATO'nun basit bir güç göstergesi olmasının ötesinde NATO'nun Doğu Avrupalı üyelerine yönelik bir güvence garantisi bir teminat olduğu da söylenebilir. Çünkü bu şekilde Almanya'nın aktif olarak söz konusu süreç içine ilave edilmiştir. Bu şekilde de Almanya'nın Doğu Avrupalı NATO üyelerinin endişelerine kayıtsız kaldığı yönündeki görüş aşılmaya çalışılmıştır. Söz konusu bu karasal askeri gücün ihtiyaç durumunda Fransa ve İspanya tarafından hava ve denizden de desteklenmesi de öngörülmüştür.

Almanya destek verdiği bu gelişme Almanya'nın NATO içindeki ilk askeri operasyonu değildir. Almanya özellikle Afganistan Savaşı sırasında NATO İttifakı içinde etkin bir rol oynamak istediğini ortaya koymuştur. Nitekim Afganistan'ın kuzeyinde yer aldığı faaliyetler onun NATO içinde lider bir ülke olmak yönündeki iradesinin dışa vurumu, bunun en önemli göstergesi olmuştur. Bu durumda Rusya'nı saldıran söylemi Afganistan sonrasında Almanya için yeni sorumluluk sahasının oluşmakta olduğuna işaret etmiştir. Nitekim Kırım'ın ilhakı sonrasında ve Rusya'nın Doğu Ukrayna'daki isyancılara verdiği destek sonrasında Almanya Baltık Hava Sahasının kontrolünü üstlenmiştir. Bunu daha öncede yer verdiğimiz Polonya'nın Stettin kentinde yer alan Kuzeydoğu Çokuluslu Askeri Birlik içindeki kuvvetlerini artırması izlemiştir. Almanya'nın aynı şekilde, güçlü üyelerin İttifak içinde yeterli

savunma gücüne sahip olmayan diğer üyelere destek verdiği yeni bir NATO “Çerçeve” konseptine destek veriyor olması da çok önemlidir.⁹⁰⁷ Çünkü bu şekilde başta Rusya karşısında ciddi endişeler yaşayan ve yeterli savunma gücüne sahip olmayan Baltık ülkelerine destek vermekten yana olduğunu ortaya koymuştur. Ancak bu ve benzeri yeni NATO önlemlerinin Almanya gibi mali açıdan güçlü NATO üyelerine getirdiği ek yük, savunma bütçelerinin artırmaları gerektiği Berlin’in göz önünde tuttuğu bir gerçektir. Bu nedenle Alman dış politikasını inşası sürecine katkı sağlayan güçler bu gerçeği de göz önünde tutarak hareket etmektedir. Almanya bu şekilde Doğu Politikası kapsamında NATO içerisinde daha etkin bir rol almaya hazırlanırken bu gelişme Alman dış ve iç politikasında yeni tartışmaları beraberinde getirmektedir.

3.2.5. Ukrayna-Rusya Krizinde Almanya’ya Atfedilen Anahtar Rol:

Ukrayna krizi sırasında Polonya’nın tavrı, Rusya ile arasında açılan uçurum, Polonya’nın olası müzakerelerde yer almayışına sebep olmuştur. Erken dönemde Weimar Üçgenine bu anlamda ciddi bir rol atfedilmiştir. Polonya’nın süreçten çekilmesi, Avrupa’nın doğusunda önemli bir uzlaşma aracı olarak görülen Weimar Üçgeninin bu misyona hizmet edemediğini göstermiştir. Buna bağlı olarak da önce tek tek devletler (ki bunun başını Almanya çekmiştir) uzlaşmacı bir role soyunmuş ancak kriz sırasında ortak bir tutum içinde olan ve bunu Avrupa istikrarına yönelik bir tehdit olarak değerlendirebilen Berlin ve Paris birlikte hareket etmişlerdir. Nihayetinde bu görüşe sahip çıkan kesime göre, tam amaca hizmet etmemiş olsa da bir şekilde bir ateşkes imzalanması ve de tarafların masaya oturmak konusunda bir irade ortaya koyması, Avrupa’nın geleceği tartışmasında önemli bir gelişme olmuştur.⁹⁰⁸ Özellikle Polonya’nın sürece dahil olmaması, son derece önemlidir. Çünkü bu sadece AB üyesi Doğu Avrupalı devletlerin arabulucu ve krizin aşılması sürecine dahil olmamasının ötesinde, AB içinde ortak bir dış politika oluşturulamadığının da göstergesi olmaktadır.

⁹⁰⁷ Christoph B. Schiltz, “Deutschland wird künftig Nato Elittruppe anführen”, **Die Welt**, 15.11.2014.

⁹⁰⁸ Stefan Meister, “Ukraine Krise: Deutschland Spielt Schlüsselrolle”, (çevrimiçi) <http://www.dw.de/meister-deutschland-spielt-schl%C3%BCsselrolle/a-17753824>, 12.11.2014.

Alman Dışışleri Bakanı Frank Walter Steinmeier, bu hali ile kriz boyunca kararlı bir tutum ortaya koymuş ve Rusya ile Ukrayna arasında müzakere yoluna destek vermek suretiyle, kendisi ve temsil ettiği SPD'nin, Willy Brandt'ın 1970'li yıllarda uyguladığı **“Doğu Politikası”** geleneğine sahip çıktıkları ve günümüzde de bunu uygulamaktan yana olduklarını göstermiştir. Ancak tüm girişimlere rağmen ifade edildiği gibi bu çaba tam da amacına ulaşmamıştır. Bu nedenle SPD ve Frank Walter Steinmeier'i eleştiren Koalisyon ortağı, CDU-CSU Birlik Partileri, her şeyden önce yapılması gerekenin Rusya'ya karşı daha sert bir tutum izlemek olduğunu ileri sürmüşlerdir. Söz konusu partilere göre, uzlaşma zemini için gerekli net işaretlerin verilmeyişi, bu çabaların yetersiz kalışının temel nedeni olmuştur. Bu nedenle de yapılması gereken Rusya'ya karşı ılımlı bir politika geliştirmek yerine, Putin'in daha sert önlemler vasıtası ile uzlaşmaya ikna edilmesi olmalıdır. Bu görüş bile bize bir kere daha koalisyon içindeki fikir ayrılığının ortaya koymakta ve de CDU-CSU Partilerinin zaman zaman güç merkezli bir realist politikayı temsil ettiklerini göstermektedir.

Almanya'nın, Rusya'ya karşı daha sert bir tutum içine girmesi gerektiği görüşü iç muhalefetin eleştirisine sebep olduğu kadar, dışarıda da destek görmüştür. Nitekim Ukrayna Geçiş Hükümeti Dışışleri Bakanı Andreij Deschtschytsja da Alman meslektaşından Moskova'ya karşı ılımlı tavrını terk etmesini istemiştir. Her şeyden önce, Rusya'nın Ukrayna'nın Doğu Bölgeleri Luhansk ve Donezk'in bağımsızlığını öngören ayrılıkçı güçleri destekliyor olması, Andreij Deschtschytsja'a göre Almanya'nın bu yöndeki tutum değişikliğini gerektirmektedir.⁹⁰⁹

Özellikle 25.05.2014 tarihinde gerçekleşen Ukrayna Başkanlık seçimleri öncesinde, Doğu Ukrayna'da yaşanan baskı, saldırı ve güç kullanımı bir kere daha Batı'nın kriz çözümü konusunda yetersiz kaldığını ortaya koymuştur. Bu şekilde de ne AB, ne de tek tek AB üyesi ülkeler kendilerine biçilen sorumluluğu yerine getirmek olgunluğuna ulaşmadıklarını göstermişlerdir. Avrupa Konseyi Dış İlişkiler Rusya Uzmanı ve Alman Dış Politika Topluluğu (DGAP) Rusya uzmanı Stefan Meister'a göre; *Burada Almanya'ya ilişkin temel sorunlardan biri, Angela Merkel'in ara*

⁹⁰⁹ Stefan Meister, “Ukraine:Debatte um Deutsche Vermittlerrolle”, (çevrimiçi) <http://www.dw.de/ukraine-debatte-um-deutsche-vermittlerrolle/a-17645010>, 16.11.2014.

*bulucu rolüne yeterince sahip çıkmıyor (hatta reddediyor) olması ve risk almaktan çekiniyor olmasıdır.*⁹¹⁰

Stefan Meister'a göre, *Almanya gerçekten Avrupa istikrarı için olumu bir adım atmak istiyorsa, Angela Merkel, Vladimir Putin ile telefonda görüşmesinin ötesinde hareket etmelidir. Bunun için de daha etkili bir uzlaşma için bizzat Moskova'ya ziyaret etmek ve meselenin doğrudan muhatabı ile müzakere etmelidir.* Doğrudan ve hızlı bir müzakere sorunun çözümünde atılacak en etkili adım olacaktır. Stefan Meister'a göre, Rusya'nın artık Ukrayna'nın Doğusunda daha fazla ilerlemek konusunda bir irade sahibi olmayışı ve krizi daha geniş bir düzleme taşımak niyetinde olmayışı, Almanya'nın liderliğinde gerçekleştirilecek bir uzlaşma girişiminde Rusya'nın masaya oturmaya hazır olduğuna işaret etmektedir.⁹¹¹ Rusya'ya yönelik olarak ortaya konan ancak tam olarak amacına ulaşmayan önlemler bile, Rusya için Batı'nın ciddi bir tutum değişikliği ortaya koymaktan uzak olduğunu göstermiştir. Çünkü başta Almanya olmak üzere Batılı ülkelerin sahip oldukları ulusal çıkarları, onların belli konularda pazarlık etmek yerine önlemleri esnekletirmesini gerektirmiştir. Bu da açıkçası Rusya için bir artı oluşturmaktadır. Bu her şeyden önce Rusya'ya yönelik önlemlerin inandırıcılığı ve gerçekleştirilebilirliğini tartışmaya açmaktadır. Bu nedenle de Rusya'ya karşı bir şey yapılmak isteniyorsa, bu ancak sert yöntemlerle kabul ettirilebilir, görüşüne sahip çıkan Stefan Meister'a bir şekilde Frank Walter Steinmeier'in ılımlı politikasını eleştiren CDU-CSU Birlik Partilerinin görüşünü tercüme etmektedir.

Ancak ifade edildiği gibi burada sorun, partisinin bu görüşüne rağmen Angela Merkel'in arabulucu rolünde isteksiz tutum sergiliyor olmasıdır. CDU-CSU Birlik Partilerine göre Almanya için, şayet Gürcistan, Güney Osetya, Abhazya ve Moldova'daki gelişmeler kabul edilmiyor ise, bu durumda Ukrayna konusunda da Rusya'ya daha sert önlemler geliştirilmelidir.

⁹¹⁰ Stefan Meister, "Ukraine:Debatte um Deutsche Vermittlerrolle", (çevrimiçi) <http://www.dw.de/ukraine-debatte-um-deutsche-vermittlerrolle/a-17645010>, 16.11.2014.

⁹¹¹Stefan Meister, age.

Buna karşılık uzun yıllar Rusya’da görev almış olan Berlin’in eski Moskova elçisi Ernst Jörg Studniz bu yönde adeta karşı tarafın görüşüne tercümanlık etmektedir. Ernst Jörg Studniz’e göre, Angela Merkel ve Frank Walter Steinmeier’in tutumu doğrudur. Çünkü Rusya’ya yönelik daha sert önlemlerin özellikle de sıkı ekonomik önlemler Rusya’nın izole olmasını beraberinde getirecektir. Bu ise Rusya’nın saldırgan tutumunu daha da artırmasına sebep olabilecektir. Studnitz’in burada çok önemli bir noktaya dikkat çekmektedir. O da Batı’dan gelecek daha sert önlem ve baskıların Rus kamuoyunda da ciddi Batı yanlısı tepkilere sebep verebileceğidir. Nitekim özellikle Kırımın ilhakı sonrasında o güne kadar Rusya’da var olan Putin karşıtı söylemde ciddi bir düşüş olmuştur. Staudnitz’e göre; *AB sert önlemler devreye sokmakta ısrar edecek olur ve Almanya gibi bölgede etkili aktörler de buna sahip çıkacak olursa burada kazanacak olan yine Putin’in kendisi olacaktır. Çünkü bu onun iç desteğinin artması ve iç politik istikrarına hizmet edecektir.*⁹¹² Özetle bu görüş bize AB’nin sert önlemler alması durumunda bunun Putin’in savunduğu saldırgan ve hegemonyacı AB ve Batı resmine hizmet edeceğini, bu nedenle AB ve Almanya’nın temkinli ve mesafeli bir arabuluculuk politikasını sürdürmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Almanya Dışişleri eski Bakanı Hans Dietrich Genscher’in bu görüşe destek vermesi de, Angela Merkel ve Frank Walter Steinmeier’in ılımlı politikasının güç merkezli söylem karşısında yalnız olmadığını ortaya koymaktadır.

Burada üzerinde durulması gereken bir konu da Almanya’nın arabuluculuk rolünde doğru dengeyi kurmak zorunda olduğudur. Bu denge de, ihlal edilmemesi gereken politik sınırlar ve krize dahil olan tüm tarafları kapsayacak diplomatik destekler arasında kurulmak zorundadır. Almanya’nın Rusya ile sıkıca iç içe geçmiş olan ekonomik ilişkileri kadar, Ukrayna’nın Avrupa istikrarında oynadığı rol de, bu tür bir dengenin kurulmasını ve Almanya’nın bunu dikkate alarak hareket etmesini gerektirmektedir. Hatta bu konuda dikkat çekici bir görüş ortaya koyan Siyaset Bilimci Christian Hacke’ye göre, bu denge Ukrayna’nın tarafsızlığı ile kurulabilecektir. Bu da Ukrayna’nın ne AB ne de NATO üyesi olmamasını

⁹¹² Meister, age.

gerektirmektedir.⁹¹³ Bu şekilde de kriz öncesinde Almanya'nın izlediği oyalama politikasını terk etmesi gerektiğinin işaretini vermektedir. Söz konusu bu görüş, Almanya eski Başbakanı Helmut Kohl'ün Ukrayna'yı, Batı tarafına çekmek isteyen AB'nin her tür girişimini eleştiren ve de AB bürokratlarının bu girişimi "*AB'nin büyük çılgınlığı*"⁹¹⁴ olarak gören tutumunu çağrıştırmaktadır. Ya da yukarıda ifade ettiğimiz Ukrayna ile ikili ilişkilere onay veren ama onun Avrupa haritasının dışında gören görüşün hala Almanya içinde destek gördüğünü göstermektedir.

Bu arada Federal Hükümetin Rusya Koordinatörü SPD'li Gernot Erler hükümetin o güne dek sürekli Ukrayna muhalefetini desteklediği ve bunun yanlış olduğunu belirtmektedir. Gernot Erler'e göre; Almanya her halükarda Rusya'nın hassasiyetlerini de dikkate almak durumundadır. Bu nedenle de Alman Cumhurbaşkanı Jachim Gauck'un Rusya'yı protesto etmesi, Kış Olimpiyat oyunlarına gitmemesi, ya da Dışişleri eski Bakanı Guido Westerwelle'nin muhaliflere sokakta destek verşi bir hata olmuştur. Her ne kadar muhalifler bir "Partiler Birliğinden" oluşsa da içlerinde Swoboda (Özgürlük) gibi aşırı milliyetçi ve radikal sağ partilerin yer alıyor olması da dikkate alınmalıdır. Çünkü eğer Almanya ülkenin demokratik reform sürecini talep ediyorsa bunu gerçekten gerçekleştirmek iradesinde olan taraflara destek vermelidir. Bu nedenle Erler'e göre, Almanya mutlak tek taraflı olarak hareket etmesi ve yalnızca taraflardan birine destek vermesi yanlış olacaktır. Bu aracı olmak isteyen bir aktörün bu rolünün başarısını gölgeleyecektir. Çünkü Rusya politikasının sürekliliği, kamuoyunun tahmin ettiğinden çok daha önemlidir.⁹¹⁵ Almanya uzun yıllardan beri aynı üçayaklı Rusya politikasını sürdürmektedir. Bunun birinci ayağını ekonomik işbirliği oluşturmaktadır. Bu Rusya'nın tüm bölgeleri ve Almanya'nın tüm eyaletlerinin çıkarımadır. İkincisi, Rusya'nın bir takım uluslararası görevlerde önemli bir aktör olduğudur. Örneğin Rusya'nın Alman ordusunun transit geçişine izin vermesi gibi ki Afganistan'a gerçekleşen yardımın büyük bir kısmı bu yolla gerçekleşmiştir. Üçüncüsü ise

⁹¹³ Christian Hacke, "Der Westen und die Ukraine Krise- Plädoyer für Realismus", (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/apuz/194824/der-westen-und-die-ukraine-krise?p=all>,

⁹¹⁴ Christian Hacke, age.

⁹¹⁵ Gernot Erler, "In Sachen Ukraine gibt es zu viele Fehleinschätzungen", (çevrimiçi) <https://zeitschrift-ip.dgap.org/de/ip-die-zeitschrift/themen/europaeische-union/sachen-ukraine-gibt-es-der-eu-zu-viele>, 16.11.2014.

uluslararası çatışmaların çözümünde de Rusya önemli bir yapıcı ortak konumundadır. Özetle Almanya, ulusal çıkarları gereği bu üçlü yapıyı korumak durumundadır. Bu nedenle Almanya'nın yapması gereken Rusya'yı rencide etmeden, Ukrayna'nın Avrupa ile bütünleşmesi için ara yollar devreye sokmak olmalıdır. Bu da ticaret ve ekonomik işbirliği vasıtası ile onu Avrupa'ya yakınlaşmasına destek olmak olmalıdır. Bu sırada da Rusya'nın beklentileri iyi okunmalıdır.⁹¹⁶

Rusya'ya karşı devreye konan önlemlerin etkili olmayacağını ileri süren görüşe göre, ekonomik ve psikolojik önlemler yerine, Ukrayna'nın ekonomik olarak yeniden ayakta durabilmesine destek verilmelidir. Bu da, AB-Rusya ve Ukrayna'nın birlikte şekillendirecekleri tüm tarafların beklentilerine cevap veren bir Yardım (Marshall) Planının devreye konulmasını gerektirmektedir. Ukrayna'nın ekonomik, politik ve sosyal istikrarı arzulanıyorsa bu ancak bu şekilde gerçekleştirilebilir. Bu da Almanya'nın daha etkili bir inisiyatif geliştirmesini gerektirmektedir.

Nitekim Kırımın İlhakı sonrasında, Angela Merkel'in gerçekleştirdiği Ukrayna ziyareti, Ukrayna Devlet Başkanı Petro Poroşenko ile gerçekleştirdiği görüşme, Almanya'nın daha ciddi bir tutum geliştirmekten yana olduğu yönünde değerlendirilmiştir. Doğu Ukrayna'da karşılıklı ateşkesin kesilmesi koşulu ile, Ukrayna'ya enerji ve su tedariki için 500 milyon Euro ve Mülteci Barınakları için de 25 milyon Euro değerinde ön görülen kredi yeni bir Marshall Planının oluşmakta olduğunun işareti olarak algılanmıştır.⁹¹⁷ Hatta Berlin'in, AB önlemlerine bağlı olarak Rusya ile oluşan ekonomik çatışmayı bertaraf etmekten yana olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Bu nedenle Almanya bu tür bir kurtarma planının oluşturulmasında merkezi bir rol oynayabilir, görüşü giderek öne çıkmaya başlamıştır. Ancak bu tür bir projenin büyüklüğü ve başarısı, tüm Avrupa ve bölge ülkelerinin buna dahil olmasını gerektirmektedir. Bu da Rusya'nın da bu defa bu sürecin içine alınması demektir. Bu hali ile de *“çatışma yerine uzlaşma öne çıkan strateji olmalı”* diyen, Egon Bahr ve

⁹¹⁶ Gernot Erler, age.

⁹¹⁷ Dieter Spöri, “Stoppt sofort den kontraproduktiven Wirtschaftskrieg - Prämissen eines "Marshall-Plans Ukraine", (çevrimiçi) <http://www.euractiv.de/sections/ukraine-und-eu/stoppt-sofort-den-kontraproduktiven-wirtschaftskrieg-praemissen-eines>, 10.11.2014.

Willy Brandt tarafından geliştirilen/uygulamaya konan Almanya'nın Doğu/Uzlaşma Politikası, bir kere daha başta SPD olmak üzere, Alman dış politikasını inşa eden kesimler tarafından öne çıkarılmaktadır.

CDU-CSU Birlik Partilerinin Ukrayna Sorumlusu ve Alman-Ukrayna Parlamenterler Grubu Başkanı Karl Georg Wellmann, burada söz konusu olanın sadece Ukrayna-Rusya çatışması olmadığına dikkat çekmektedir. Ödenmeyen maaşlar, düzenli olmayan emekli aylıkların sebep olduğu sosyal krizlerin de aşılmasının gerekli olduğu dikkat çeken Karl Georg Wellmann, bu şekilde krizde arabuluculuk rolüne soyunan aktörlerin bu gerçekleri göz önünde tutması gerektiğine işaret etmektedir. Kanımca bu şekilde de kriz öncesinde ihmal edilen/görmezden gelinen, Ukrayna kamuoyunun beklentileri ve hassasiyetlerinin göz önünde tutulması gerektiğini hatırlatmaktadır. Krizin ancak sivil toplumun destek ve iradesi ile uzlaşmaya varabileceğini de belirtmektedir. Özetle Almanya bu durumda bölgede kalıcı istikrar sağlamak istiyorsa bölgesel yönetimlerin daha fazla söz sahibi olması, bunların daha çok katılım hakkına sahip olması ve daha çok kaynak aktarılması ile ve reform sürecini desteklemeye devam etmelidir. Çünkü bölgenin kalkınması daha çok istihdam yaratılması ve istikrar sağlanması Almanya'nın görevleri arasında yer almaktadır.⁹¹⁸ Stefan Meister'a göre bu gerçek, bağımsızlığını ilan eden/etmek iradesinde olan bölge insanları ile konuşulması ve onların beklentilerinin, kaygılarının dikkate alınmasını gerektirmektedir. Çünkü bölgenin Avrupa ile bütünleşmesi bu yoldan geçmektedir. Nitekim Doğu Ukrayna'nın kriz bölgelerinden gelen kimi temsilcinin, Charkiw'de gerçekleşen "İkinci Yuvarlak Masa Toplantısında" yer almıştır. Buna karşılık, Kiev Yönetimi tarafından terörist olarak değerlendirilen ayrılıkçı bölgelerin liderlerine söz konusu toplantılarda yer verilmemiştir. Bu tür müzakereci ortamların ve özellikle de Yuvarlak Masa Toplantılarının uzlaşma sürecinde başarı sağlayacağını ileri süren Alman Doğu Avrupa Enstitüsü Başkanı Alexander Tunk'a göre, Almanya tarafları bu tür

⁹¹⁸ "Der Deutsche Bundestag sei gegen die Isolierung der Ukraine", (çevrimiçi) <http://www.ukrinform.ua/deu/news/der-deutsche-bundestag-sei-gegen-isolierung-der-ukraine-weg-en-timoshenkos-fall-2632>, 16.11.2014.

"Sanktionen können suspendiert werden", (çevrimiçi) <http://www.zeit.de/politik/deutschland/2014-07/russland-ukraine-sanktionen-debatte-karl-georg-wellmann>, 16.11.2014.

müzakere ortamlarına getirmek için daha fazla çaba ortaya koymalıdır. Zira geçmişte çatışma yaşayan tarafların bu ve benzeri forumlarda bir araya gelişi Doğu Avrupa’da, hatta eski Demokratik Almanya’da önemli çatışmaların barışçıl şekilde çözülmesine hizmet etmiştir. Yine Tunk’a göre, Alman Adalet Bakanlığının desteği ile kurulan ve uluslararası hukuki reformların desteklenmesi amacını güden “Uluslararası Alman Hukuki İşbirliği Enstitüsü” bu maksatla bölgede daha etkili bir inisiyatif oluşturmak suretiyle tarafların bu masada toplanmasına destek verebilir.⁹¹⁹ Bu görüşe yakın kesime göre Alman dış politikası Dışişleri Bakanlığı dışındaki aktörlerce şekilleniyorsa bu durumda bu aktörler de dikkate alınmalıdır. Yani başta Maliye, Çevre, Adalet ve Sağlık Bakanlıkları, Hükümet dışı Organizasyonlar da buna dahil olmalıdır. Sivil toplum ile temas edilmediği sürece Almanya’nın başarılı bir aracı rolü oynaması mümkün olmayacaktır.⁹²⁰

Açıkkası yer verilen bu görüşler bizi çok önemli bir noktaya götürmektedir. O da Alman dış politikasının şekillenmesinde etkili olan ve güç merkezli realist bir yaklaşımı benimseyen resmi/yarı resmi çevrelerin bu görüşlerini sosyal inşacı görüşler ile destekleme çabası içinde olduklarıdır. Bir tarafta Rusya’ya karşı sert önlemler ve tutum takınılması gerektiğini savunan başta CDU-CSU Birlik Partileri, öte taraftan bölge insanının beklentileri de kaygılarını dikkate alan bir şekilde hareket edilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Bu şekilde zaman zaman güç kavramına yer verdikleri bütünleşme politikalarına insani ve ortak değerleri de katmak suretiyle adeta meşruiyet sağlamaktadırlar. Aynı zamanda da Angela Merkel daha mesafeli bir duruş ile kendi partisinden ziyade koalisyon ortağı SPD ‘ye yakın bir tutum ortaya koymaktadır. Alman Başbakan bir takım Rus isimlerin AB’nin kara listesine dahil edilmesi, bunların AB’ye seyahatlerinin engellenmesi, hesaplarının dondurulmasına destek vermektedir. Yine Rusya’ya yönelik ekonomik önlemleri de karşı çıkmamaktadır. Ama aynı Angela Merkel’in Rusya’ya yönelik önlemler söz konusu olduğunda bunların Almanya’ya derin tesir edecek bir takım jeopolitik sonuçlar

⁹¹⁹ “Ukraine: Debatte um Deutsche Vermittlerrolle”, (çevrimiçi) <http://www.dw.de/ukraine-debatte-um-deutsche-vermittlerrolle/a-17645010>, 16.11.2014.

⁹²⁰Norbert Röttgen, “Der Konflikt um die Ukraine zeigt: Nichtstun ist für Deutschland keine Option”, (çevrimiçi) <https://zeitschrift-ip.dgap.org/de/article/getFullPDF/25591>, 20.11.2014.

taşıdığını ve Almanya'nın bunları iyi, hesap etmesi gerektiğini belirtmesi,⁹²¹ Rusya politikasındaki sürekliliği devam ettirmek ve ulusal çıkarlarından taviz vermek niyetinde olmadığını ortaya koymaktadır. Bu da Alman dış politikasını ve doğu politikası şekillenirken hükümet içinde dahi farklı yaklaşımların söz konusu olduğunu, realist yaklaşımlar ile sosyal inşacı yaklaşımların sık sık çakıştığını göstermektedir.

Almanya her ne kadar Gerhard Schröder sonrasında ve Angela Merkel ile birlikte bir süreliğine Rusya öncelikli söylemi rafa kaldırmış, en azından onu kırmak gayreti içine girmiş gözüксе de, bunun böyle olmadığını görmekteyiz. Günümüzde Almanya-Rusya Diyalogu, Willy Brandt ve Gerhard Schröder'dan farklı olarak adeta "Buz Devrine" girmiş gözükmektedir. Bu soğukluk dönemi de tarafların bir araya gelip diyalog kurmasını zorlamaktadır. CDU, zaman zaman Rusya'ya karşı daha sertlik yanlısı bir tutumu temsil etmektedir. Meclis Dış Politika Komisyon Başkanı CDU Milletvekili Norbert Röttgen, Rusya'ya karşı başarılı olmanın tek yolunun Avrupa'da tek sesli olmaktan geçtiğini ifade etmektedir. Bu da tüm AB üyesi ülkeleri gibi Almanya'nın da Rusya'ya yönelik önlemlere sıkı bir şekilde bağlı kalmasını gerektirmektedir. *"Almanya her sabah kalktığında; Peki bugün ne yapıyorum? diye sormak yerine baştan belirlenen plana sadık kalarak uzun vadeli düşünmek durumundadır."*⁹²²

Ancak buna rağmen, "Rusya'ya rağmen değil Rusya ile birlikte Avrupa" görüşü hala varlığını korumaktadır. Her şeyden önce, Rusya Politikasını, Willy Brandt'ın Doğu Politikası tezlerinin bir devamı olarak gören SPD tabanının talep ve beklentileri bunda etkili olmaktadır. Aynı zamanda da, ulusal çıkarların ancak Rusya'yı rencide etmeyen, bir strateji çerçevesinde gerçekleştirilebilir olduğunu ön gören pragmatist yaklaşımlar da benzer bir tutum ortaya koymaktadır. Çünkü Alman ekonomisinin geleceği de bunu gerektirmektedir.

⁹²¹ Stefan Lange, "Deutschlands Ukraine Politik- Viele worte wenige taten", (çevrimiçi) <http://www.wsj.de/nachrichten/SB11151172388113754324204580272510296819960>, 22.11.2014.

⁹²² Krim kein preis für frieden, **Berlin Direkt**, 30.11.2014, (çevrimiçi) <http://berlindirekt.zdf.de/>, 30.11.2014.

Bu gerçek de Angela Merkel ve Büyük Koalisyon Hükümetin, neden daha önceleri ilgisiz/kayıtsız gibi göründükleri Almanya'nın arabulucu rolüne, giderek daha sıkı bir şekilde soyunmaya başladıklarını da açıklamaktadır.

3.2.5.1. Almanya'nın Ukrayna Politikasına Yönelik İç Politik Eleştiriler:

Almanya, Ukrayna'nın AB ile yakınlaşmasına destek vermektedir. Ancak buna rağmen her ülke gibi Ukrayna'nın da bir takım koşulları yerine getirmesi gerektiğinde ısrar etmektedir. Angela Merkel'in Ukrayna'ya yönelik freni, insan hakları ve hukuk devleti konusundaki hassasiyettir. Angela Merkel'e göre, AB bu kapsamda, Ukrayna'daki Avrupa yanlısı gösterileri desteklemek durumundadır. Ama aynı zamanda da Kiev ve Moskova Hükümetleri ile de müzakere ve görüşmeye devam etmek durumundadır.

Alman Cumhurbaşkanı Joachim Gauck, II. Dünya Savaşının yüzüncü yıl dönümü nedeniyle Danzing'de gerçekleşen konuşmasında, *“Tarihi tecrübeler bize sınır tavizlerinin agresif büyük güçlerin doymaz iştahlarını artırdığını göstermektedir.”* derken Rusya'nın son dönem Ukrayna politikasını eleştirmektedir. Özellikle Moskova yönetiminin, NATO ve AB ile ilişkilerini “de facto” olarak dondurulduğunu ekleyen Alman Cumhurbaşkanı'na göre, *“Almanya ve AB'nin etkili yaptırımlar içeren bir dış ve güvenlik politikası izlemesi gerekmektedir. Bu bir takım agresif güçlerin saldırgan tutumlarının durdurulmasının yegane yoludur.”*⁹²³

Alman Sol Parti şefi Bernard Riexinger ise, Joachim Gauck'un bu açıklamasını fazlasıyla şiddet içerikli olmakla eleştirmekte ve *“Doğu Avrupa'daki kimselerin barış için Rusya ile müzakerenin zorunluğunun bilincinde olduklarını”* eklemiştir.⁹²⁴ Sol Parti bu şekilde olası bir çözüm arayışında Rusya'nın dışlanması karşı olduklarını ifade etmektedir. Ama onun ötesinde Alman Cumhurbaşkanı'nın eleştirilen açıklaması bize, Alman resmi çevrelerinde rasyonel ve güç merkezli söylemin yeniden taraf bulmakta olduğunu da göstermektedir.

⁹²³ “Nach Russland-Kritik: Links Partei Attackiert Gauck”, **Junge Freiheit**, 02.09.2014.

⁹²⁴ “Nach Russland-Kritik: Links Partei Attackiert Gauck”, **Junge Freiheit**, 02.09.2014.

Bu da Almanya'nın aracı rolünü öne çıkartmaktadır. Alman Cumhurbaşkanı Joachim Gauck'un 2014 Münih Güvenlik Konferansında sarf ettiği sözler konumuz açısından çok önemlidir; *“Doğu Avrupa ve Afrika’da komşuluk politikamızı istikrarlı hale sokmamız için yapabileceğimizi yaptık mı? Uluslararası terörizmin aşılması için üzerimize düşen sorumluluğu yerine getirdik mi? Bu soruların tek cevabı vardır; O da, Almanya’nın uluslararası sorumluluğunu artırılmasıdır.”*⁹²⁵ şeklinde sözler, Almanya'nın yeniden Dünya Politikasında etkili bir “Büyük Güç” olmak istediğinin işaretini vermektedir.

Ancak resmi ve yarı resmi çevrelerin desek verdiği bu görüşe karşılık, Alman kamuoyunun büyük bir kısmının krizin ilk dönemlerinde Almanya'nın buna müdahil olmamasından yana olduğunu görmekteyiz. Almanya'nın bunca sorunu varken iç politikasında yapılması gerekenler varken (örneğin genç nüfus ve çocuk sayısının düşüşü) Almanya'nın sürekli dünyayı kurtaran kahraman rolüne soyunması anlamsızdır. Önce Yunanistan ile başlayan, daha sonra Ukrayna'ya kadar uzanan Avrupa meselelerinde, Almanya artık Don Kişot olmaktan vaz geçmelidir. Nitekim 2014 yılı başında Almanya’da yapılan bir kamuoyu araştırması sonucuna göre Almanya'nın uluslararası sorunlarda arabulucu olması gerektiği görüşüne yalnızca soru sorulanların %37’si destek vermiştir.

Alman kamuoyunda giderek yükselen düşünce, gelişmeler ve sonuçlarını tam olarak analiz etmeden hareket eden, ABD’nin peşi sıra hareket eden Batı, Ukrayna’da yaşanan gelişmeler sonrasında bunun faturasını çok ağır ödeyecektir. Başka bir ifadeyle, zaten iflas etmiş bir ekonomiye sahip ve gerekli reform sürecini tamamlayamamış, ancak Transfer gelirleri ile ayakta durabilen Batı Ukrayna’nın bu şekilde AB ve Avrupa için daha büyük bir yük olacağı, o nedenle Ab de Ukrayna’ya yer verilmemesi gerektiği giderek destek bulan bir düşüncedir. Üstelik Ukrayna’nın iflasının Rusya ile yakından alakalı olması, AB, Rusya’ya baskılarını artırırken tersi yönde Rusya’nın da önlemler alabilecektir. Ukrayna ekonomisinin bu süreçte zarar görmesi doğrudan Avrupa/Alman ekonomisine de tesir edecektir.⁹²⁶ Bu şekilde zaten

⁹²⁵ Norbert Röttgen, “Der Konflikt um die Ukraine zeigt: Nichtstun ist für Deutschland keine Option”, (çevrimiçi) <https://zeitschrift-ip.dgap.org/de/article/getFullPDF/25591>, 20.11.2014.

⁹²⁶ Michael Paulwitz, “Ukraine Krise-Verspekuliert”, **Junge Freiheit**, 16.09.2014.

soğukluk dönemine girmiş olan AB ile Rusya diyalogunun daha da büyük bir uçuruma doğru gidebilecek olması Alman ekonomisi ve yatırımcısını etkileyecek, istihdam pazarında yankı bulabilecektir.

Konumuz açısından asıl önemli olan AB'nin lokomotif gücü olarak Almanya'nın bu gelişmenin karşısında asıl etkilenecek olan aktörlerden bir olarak karşımıza çıkmasıdır. Alman kamuoyunda yaygın kanı Almanya'nın başta Ukrayna-Rusya çatışması olmak üzere Doğu Politikasındaki gelişmelerin faturasını iki defa ödemek durumunda kalacağıdır. Bu şekilde AB'nin en önemli finansal gücü ve para ödeyicisi olarak Berlin, önemli bir mali yükü taşıyacaktır. Bu ise Alman vergi mükellefinin, Yunanistan'dan sonra bu defa da Ukrayna'yı kurtarma paketine destek vermek zorunda olması anlamına gelecektir.

Buna ek olarak, bu gelişmelere bağlı olarak Rusya-Almanya ekonomik ilişkileri derin zarar görebilecektir. Ukrayna Krizi, etkisini belki de en fazla Almanya-Rusya ilişkilerinde hissettirmiştir. Almanya Rusya'ya karşı alınan önlemlere destek verirken Almanya-Rusya ekonomik-ticari ilişkileri de bundan etkilenmektedir. Nitekim bu bağlamda Almanya önceki yıllara nazaran Rusya'ya olan ihracatını kısıtlama kararı alarak, söz konusu ekonomik önlemlere destek vermiştir. Ağustos 2014 tarihinde Almanya, Rusya'ya 2.3 Milyar Euro değerinde mal ihracatında bulunmuştur. Ancak Federal Ekonomi Bakanlığı istatistiklerine göre bu rakam önceki ayla karşılaştırıldığında ihracatta % 26.3'lık bir düşüş olduğu görülmektedir. Yine 2014 yılı Ocak-Ağustos ayları arasında Almanya'dan Rusya'ya gerçekleştirilen ihracat oranında % 16.3'lük bir düşüş yaşanmış ve 20.3 Milyar Euro da kalmıştır. Aslında Almanya daha 2013 yılında ekonomik önlemler kapsamında ihracat kısıtlamasına gitmiş ve 2013 yılı ile karşılaştırıldığında % 5.2 oranında düşüş olmuştur.⁹²⁷

Söz konusu bu önlemler özellikle otomobil sanayi (-%27,3), makine sanayi (-%17.2), etki etmiştir. Rusya 2013 yılında toplam ihracatında 11. Sırada yer alırken, yaşanan bu ihracat düşüşüne bağlı olarak 2014 yılında 13. Sıraya düşmüştür.⁹²⁸ Bu da

⁹²⁷ “Wegen Sanktionen-Deutsche Exporte nach Russland brechen ein”, **Junge Freiheit**, 29.10.2014.

⁹²⁸ “Wegen Sanktionen-Deutsche Exporte nach Russland brechen ein”, **Junge Freiheit**, 29.10.2014.

Almanya'nın Ukrayna Politikasının vebalini ikinci defa ödemesi anlamına gelmektedir. O güne dek sıkı bir işbirliği göstermiş olan ve adeta enerji kaynaklarına karşılık yatırım araçları değiş tokuşu üzerine kurulmuş olan Berlin-Moskova ekonomik ilişkileri bu şekilde zarar görebilecektir. Bu ise Alman ekonomisinin dar girmesi anlamına gelecektir.

Hatta Liberal kesimler Almanya'nın Ukrayna politikasını ulusal çıkarlarını feda eden bir hata olarak görmektedirler. Onlara göre Avrupa'nın en güçlü ekonomisi olan Almanya bu şekilde kurşunu kendi ayağını sıkıştır.⁹²⁹

Bu yöndeki tartışmalar da bize Berlin'in neden zaman zaman sırtını ortak değerlere dönen bir tutum ortaya koyduğunu daha iyi açıklamaktadır. Berlin bir taraftan siyasi partilerin tabanı gereği geçmiş stratejiler (Konrad Adenauer ve Willy Brand) mirasçısı olarak hareke etmek zorundadır. Ama aynı zamanda kendisini da başta ekonomik çevreler ve gelecek endişesi yaşayan Alman vergi ödeyicisi karşısında sorumlu hissetmektedir. Bu da kamuoyunun baskısı ile pragmatist ve rasyonel bir tutum sergilemesine, ulusal çıkarlarının Avrupa çıkarlarının ötesine geçmesine sebep olmaktadır. Çünkü Avrupa'nın geleceğini öncelikle Alman ulusal çıkarlarının savunulmasında gören anlayış Berlin'in bu yöndeki tutumunu etkilemektedir.

3.3. Almanya'nın Doğu Politikasında Baltık Ülkeleri:

Baltık Bölgesi, Almanya için ekonomik olduğu kadar politik bir anlam ifade etmekte ve de bölge ülkeleri Almanya'nın en önemli ticari ortakları arasında yer almaktadırlar. Özellikle bu ilişkilerden beslenen ve bu konuda etkin bir strateji ortaya koyan Almanya'nın kuzey eyaletleri, Hamburg, Schleswig Holstein ve Mecklenburg Vorpommern, bu ilişkilerin geliştirilmesi konusunda özel bir çaba sarf etmektedirler. Çünkü söz konusu bu eyaletler Baltık bölgesinde gerçekleşen her tür ekonomik, politik ve toplumsal gelişmenin (başta çevre kirliliği, enerji tedariki, sınır güvenliği, sınır aşan sorunlar, suç ve alt yapı inşaatı gibi) doğrudan olumlu/olumsuz etkisi altındadırlar. Bu gerçek de Almanya'nın etkili ve bir o kadar süreklilik arz eden bir Baltık Politikası geliştirmesini gerektirmiştir.

⁹²⁹ Michael Paulwitz, *“Ukraine Krise-Verspekuliert”*, *Junge Freiheit*, 16.09.2014.

Bu bağlamda da Almanya'nın 1991 yılından beri Baltık Konseyinin kurulması ve faaliyetleri konusunda özel bir çaba sarf ettiğini görmekteyiz. Denilebilir ki Baltık Konseyi Almanya'nın Baltık Politikasını geliştirmesi için önem atfettiği bir bölgesel işbirliği forumu olarak algılanırken, Almanya Baltık Politikasını bu örgütlenme vasıtası ile hayata geçirebilmektedir. Bu şekilde de ikili ilişkiler ile geliştirdiği Baltık Politikasını çok taraflı ilişkiler ağına taşımak suretiyle buna güç katmaya da gayret etmektedir. Buna rağmen geçmişte Almanya Baltık Konseyi Başkanlığı dönemlerinde daha ziyade alışılmış konulara (bölgesel İşbirliği) değinmiş onun dışında yapıcı bir tutum ortaya koymamıştır. Ancak Baltık Konseyinin içine girdiği Yeniden Yapılanma/Reform Dönemi (2007-2010) sonrasında Konsey yeni hedefler ve çözüm arayışları konusunda etkin bir politika ortaya koyarken Almanya'da burada yapıcı bir tutum sergilemeye başlamıştır. Almanya'nın bu yeni dönemle beraber Baltık Konseyinin politik etkinliğinin artışı ve Baltık Konseyine özellikle Avrupa Bütünleşmesi bağlamında özel bir fonksiyon yüklemek çabası içine girmiştir.⁹³⁰

Yukarıda yer verdiğimiz gelişmeler, Almanya'nın Baltıklar konusuna kayıtsız kalmamasını gerektirmektedir. Ancak bir takım gelişmeler bize Berlin'in bu ülkeler nezdinde zaman zaman önemli bir hayal kırıklığına sebep olduğunu göstermiştir. Almanya önce SSCB'nin yıkılması sonrası bu ülkelerin bağımsızlıklarına destek verirken, AB'nin Doğu Genişlemesi sürecinde Estonya, Litvanya ve Letonya'nın AB üyeliğine en fazla arka çıkan ülkelerden biri olmuştur. Aynı şekilde söz konusu bu ülkelerin NATO üyeliğine de sahip çıkmıştır. Bu şekilde kendisini tarihi, kültürel ve ekonomik bir bağ içinde hissettiği bölgenin Avrupa ile bütünleşmesinden yana olduğunu ortaya koymuştur. Aynı zamanda da yakın çevresinde bir istikrar alanı yaratmış bu hali ile de Almanya bölge ülkelerinin Avrupa bütünleşmesine destek verirken bir şekilde iki tarafa da yarar sağlan bir strateji ortaya koymuş olur.

Ancak önceki bölümlerde yer verdiğimiz Baltık Boru Hattı tartışması bölge ülkelerinde Berlin'e yönelik derin bir hayal kırıklığına sebep vermiştir. Estonya, Litvanya ve Letonya, Almanya'nın kendilerini dışladığı ve ulusal çıkarlarının

⁹³⁰ Tobias Etzold, "Deutsche Ostseepolitik im Zeichen der Europäischen Schuldenkrise", **SWP Aktuell**, Nr:27/ August, Stiftung Wissenschaft und Politik, Berlin, Deutsches Institut für Politik und Sicherheit, 2012, s.2.

devamını sağlamak uğruna Almanya'nın Rusya karşısında bu ülkeleri feda etmeye hazır olduğu izlenimine varmışlardır.

Bu hali ile Almanya ve Rusya arasında bir “*Prestij Sembolü*”, Gerhard Schröder ve Vladimir Putin arasında bir “*Dostluk Projesi*” olan Baltık Boru Hattı, zaten bir Rusya paranoyası yaşayan Baltık ülkeleri için Rus Yayılmacılığının bir ön işareti olarak görülmüştür. Almanya'nın bu konudaki politikası ise ulusal çıkarları uğruna büyük güçle ittifak ederken küçükleri görmezden gelmeyi tercih eden “egoist aktör” durumuna gelmiştir. Bu gerçek de Almanya'nın bölge ülkelerine yönelik algısında ciddi bir değişiklik yapmasını gerektirmektedir.

Açıkçası Baltık Boru Hattı tecrübesi, aynı zamanda önemli bir sonucu da beraberinde getirmiştir; O da Baltık Bölgesinin, Almanya'nın Bölgesel (Eyaletler nezdinde) politikasında önem arz eden bir konu iken, Almanya'nın Federal politikasında daha kısıtlı bir yer tuttuğudur. Başka bir ifade ile Almanya daha büyük güçler (Rusya) ile geliştireceği işbirliği çerçevesinde ulusal çıkarları öncelikli gören bir şekilde hareket etmiştir.

Oysa özellikle son Ukrayna-Rusya krizi ve Kırımın ilhakı sonrasında Baltık ülkelerinin söz konusu Rusya endişesi artmıştır. Bu da Almanya'nın Doğu Politikasını inşa ederken, her ne kadar Rusya ile ilişkilerini sürdürmekten yana olsa da, bölge ülkelerinin beklentileri, talepleri ve de korkularını iyi okumasını ve ona göre hareket etmesini gerektirmektedir.

3.3.1. Baltık Konseyi ve Almanya'nın Etkinliği:

SSCB'nin yıkılmasına bağlı olarak Avrupa da politik dengeler değişirken, bu Baltık Bölgesinde yer alan ülkeleri de yeni arayışlara yöneltmiştir. Her şeyden önce elli yıla yakın süren Sovyet baskısı ve bunu izleyen süreçte Avrupa'ya yakınlaşmak iradesi ve olası bir Rus hegemonyasına karşı yalnız kalmamak, bölge ülkelerinin bu yaklaşımının temel nedenleri olmuştur. Baltık ülkelerinin Batı ile bütünleşme süreçlerinin sancısız oluşu ve bunun başarı ile sonuçlanmasının, aynı zamanda çatışmaya dönüşmeden barış içinde gerçekleşmesinde Baltık Konseyi önemli bir rol oynamıştır.

Baltık Konseyi bu şekilde başarılı bir ulus aşan işbirliği ortaya koymuştur. Buna bağlı olarak da her şeyden önce, Baltık Bölgesinde yer alan Post Sovyet coğrafyanın istikrara kavuşturulması ve Rusya ile AB ilişkilerinin normalleşmesinde önemli bir fonksiyon yerine getirmiştir. AB Konseyi tarafından geliştirilen “Kuzey Boyutu” ile Baltık Konseyi arasında ortaya konan işbirliği bu şekilde Rusya ile çatışmaya girmeden bölge ülkeleri, Estonya, Letonya ve Litvanya’nın Avrupa değerleri ile bütünleşmesinin önünü açmıştır. Aynı şekilde Rusya’yı AB içine dahil etmeden, önemli bir işbirliği ve ortaklık kurulması düşüncesine destek vermiştir.⁹³¹

Baltık Konseyi kurulduğu 1992 yılından beri yılda bir kere toplanmaktadır. Burada ortaya koyduğu başarılı işbirliği sayesinde geçmişte Doğu-Batı Çatışmasının zayıf bölgelerinden biri olan Baltıklarda, bölgesel bir forum olarak önemli bir bilgi danışma ve işbirliği hizmeti sunmuştur. Özellikle birbiri ile örtüşen kurumsal yapılar (NATO, AB ve AGİT) ile ortaya koyduğu işbirliği, bu şekilde bölgede askeri olmayan meselelerin (Çevre Kirliliği⁹³², uluslararası suçlar ile mücadele) çözümünde Baltık Konseyinin önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Baltık Konseyi kurulduğu tarihte itibaren çeşitli inisiyatifler ve programlar ortaya koyarak bu işbirliğini güçlenmesine hizmet etmiştir. 1996 yılında kurulan “Task Force” adı altında kurulan çalışma grubu ile Baltıklardaki organize suçlar ile mücadele başlatılmıştır. Özellikle Almanya sınırında yoğun olarak gerçekleşen kaçakçılık faaliyetleri bu şekilde kontrol altına alınmıştır. Yine 1994 yılında oluşturulan Demokratik Gelişim programı ile Rusya’nın da içinde yer aldığı üyelerin demokratik dönüşümüne ivme kazandırılmak istenmiştir. Özellikle Letonya ve Estonya’da

⁹³¹ Baltık Konseyi üye devlet Dışişleri Bakanları ve Avrupa Komisyonu temsilcisi tarafından oluşmaktadır. Üye ülkeler, Danimarka, Almanya, Polonya, İsveç, Norveç, Finlandiya, Litvanya, Letonya, Estonya, Rusya ve AB Komisyonudur. Aynı zamanda Fransa, İngiltere, Hollanda, İtalya, Ukrayna, Slovakya ve ABD Gözlemci sıfatı taşımaktadırlar. Baltık Konseyi 5-6. Mart 1992 tarihinde hükümetlerin katılımı ile oluşturulan kuruluş belgesinde bir uluslararası sözleşmeden taviz verilmiştir. Bu şekilde de, bir tarafta “yumuşak karakterli” bir çok taraflı, hükümetler arası işbirliği sağlanmış öte taraftan ise bu işbirliğinin üye ülke meclislerinin uzun vakit alan onayına gerek kalmadan gerçekleşmesinin önü açılmıştır.

Ayrıntı için bakınız:

Helmut Hubel, “*Der Ostseerat: Neue Funktionen subregionaler Zusammenarbeit im Kontext der EU-Osterweiterung*”, (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/apuz/26918/der-ostseerat-neue-funktionen-subregionaler-zusammenarbeit-im-kontext-der-eu-osterweiterung?p=all>, 06.12.2014.

⁹³² 1998 yılında Baltık Konseyi üyesi ülkeler “Baltık Gündem21” şartını imzalamışlardır. Bu şekilde var olan düzenleme ve faaliyetlerin daha yoğun olarak uygulama konulduğu çevre koruma ilişkin bölgesel işbirliği planı geliştirmiştir.

yaşayan Rus azınlığın azınlık haklarının tanınması yönünde belli bir ilerleme sağlaması vasıtası ile Baltık Konseyi burada bir ölçüde buna bağlı olabilecek olası etnik çatışmaları engelleyebilmiştir. Benzer bir şekilde başta Rusya'nın Kaliningrad kentinde görüle yüksek orandaki HIV Virüsüne bağlı olarak, Bulaşıcı Hastalıklar ile Mücadele Çalışma Grubu girişimi ile önemli önlemler alınabilmektedir. 2001 yılında Almanya'nın dönem başkanlığında yine Yükseköğretim işbirliği programı çerçevesinde bilimsel ve ekonomik işbirliğinin önü açılmış, Berlin'de gerçekleştirilen Ekonomi Konferansı vasıtası ile Kaliningrad bölge ekonomisine daha yoğun olarak dahil edilmesi için önlemler geliştirilmiştir.⁹³³

Yukarıda yer verilen örnekler Baltık Konseyinin en önemli özelliğinin, Rusya'yı da bölgesel işbirliğine dahil etmesi olduğunu göstermektedir. Bu şekilde Almanya'nın sahip çıktığı *“Rusya'ya karşı değil, Rusya ile beraber Avrupa”* düşüncesinin uygulamaya konulduğu en önemli organlardan birinin Baltık Konseyi olduğunu görmekteyiz. Almanya en azından bu şekilde, Avrupa sınırları içinde Rusya ile işbirliği ortaya konulabileceğinin küçük ölçekli bir örneğini sunmak imkanına sahip olabilmektedir.

Aslında Baltık Konseyi de bize Almanya'nın pragmatist tutumunu ortaya koyduğu önemli bir bölgesel işbirliği örgütü olduğunu göstermektedir. Nitekim Baltık Konseyi düşüncesi 1991 yılında Danimarka Dışişleri Bakanı Uffe Elleman Jensen ve Alman Dışişleri Bakanı Hans Dietrich Genscher girişimi ile kurulduğunda amaç, Estonya, Letonya ve Litvanya'nın bağımsızlıklarını güvencesini garanti edecek bir yapı oluşturmak olmuştur. Danimarka bu maksatla daha o yıllarda, Estonya, Letonya ve Litvanya'nın bağımsızlıklarının tanınması için AGİK ve AET kapsamında yer alan Avrupa Politik İşbirliği Programı çerçevesinde girişimlerde bulunmuştur. Almanya bu yöndeki girişimlere destek verirken aynı şekilde Baltık Konseyini Alman Eyaletlerinin Avrupa Bölgesel İşbirliğindeki katkılarını artırıcı bir unsur olarak da görmüştür. Bu şekilde dönemin Dışişleri Bakanı Hans Dietrich Genscher, Almanya'nın özellikle Kuzey Eyaletlerinin (Hamburg, Schleswig Holstein ve Mecklenburg vor Pommern) Baltık Bölgesindeki ulus aşırı işbirliğinde daha etkili

⁹³³ *“Rat der Anrainerstaaten der Ostsee zur wirtschaftlichen und politischen Zusammenarbeit”*, (çevrimiçi) <http://www.klett.de/alias/1018149>, 10.12.2014.

olması ve eyalet ölçeğindeki çıkarlarını daha iyi hayata geçirmeleri düşüncesine destek vermiştir. Açıkçası burada Almanya bir taraftan Avrupa bütünleşmesine destek verirken, aslında eyaletlerin ekonomik ve ticari kaygı ve beklentilerine cevap arayan, bölgesel çıkarlarını gözetken faydacı bir aktör görünümü sunmaktadır. Aynı zamanda da ikili ilişkileri çok taraflı ilişkiler ağına taşımak suretiyle bu yöndeki girişimlerine destek sağlamaktadır.

Baltık Konseyi, Avrupa ile ortaya koyduğu işbirliğinin dışında bölge dışında da işbirliğinin geliştirilmesine destek vermiştir. Nitekim ABD girişimi olan 1997 tarihli Kuzey Avrupa İnisiyatifi (Nordeuropa Initiative) bu yönde örnek teşkil etmiştir. Söz konusu bu inisiyatif, politik istikrar ve güvenlik sağlanması, ekonomik gelişmelerin desteklemesi ve de Kuzeybatı Rusya'yı da dahil edecek şekilde tüm Baltık Bölgesinde sınır aşan bir işbirliğinin oluşturulmasını amaçlamıştır. Devletlerarası politik işbirliği bağlamında özellikle “yumuşak güvenlik” (soft security) önlemleri oluşturmaktadır. Burada kast edilen askeri birer tehdit oluşturmayan (hard security) konuların çözüme kavuşturulmasıdır. Söz konusu bu tür çatışmalar toprak bütünlüğü ve egemenlik sınırlarını zorlamayan bunun yerine daha ziyade farklı değer algısı ve kimlik farklılığından kaynaklanan meselelere ilişkin çözüm arayan önlemlerdir. Sınır aşan suçlar, insan ticareti bunlara örnek teşkil etmektedir.

Ama aynı zamanda Avrupa değerleri çerçevesinde öne çıkan bir konu olan azınlık hakları ve bunların korunması da önem arz eden bir konu olmuştur. Özellikle Baltık ülkelerinde yaşayan Rus azınlık ve bunların haklarının korunması, ya da AB sınırları içinde yer alan Rus toprağı olan Kaliningrad (Königsberg) gelişmesi, bu bağlamda Baltık Konseyinin üzerinde durduğu konular olmuştur.

Bu arada söz konusu işbirliğinin yalnızca hükümetler düzeyinde değil aynı zamanda sivil toplum örgütleri, hükümet dışı organizasyonlar ve özel sektör arasında da kurulması öngörülmüştür. Bu şekilde de ABD desteğı ile bölgede hukuk reformu, organize suçlar ile mücadele, sivil toplumun inşası ve başta enerji, çevre, sağlık alanlarında politik işbirliğinin öncelikli olması amaçlanmıştır.

Sahip olduğu coğrafi konumu Baltık Konseyine özellikle AB Doğu Genişlemesi öncesinde ayrı bir önem katmıştır. Bu şekilde bir tarafta AB üyesi ülkeler, aday

lkeler ve de ye olmayan ülkeler arasında önemli bir iletişim ve danışma vazifesi görmüştür. Buna bağlı olarak bu ülkeler arasında belli bir denge kurulmak suretiyle askeri olmayan çatışmalarda müzakere ve işbirliği ortaya konularak, AB Genişleme sürecine katkı sağlanmıştır. Bu bağlamda hükümet dışı organizasyonlar ile geliştirdiği işbirliği çerçevesinde dış politika inşasında toplumsal güçler bir dayanışma rneği de ortaya konulmuştur.⁹³⁴ Ancak te taraftan ise Baltık Konseyi, uluslararası alanda olduğu kadar ulus altı ve ulus aşırı işbirliği alanında üyelerinin arabuluculuk ve gözlemci fonksiyonlarını yerini getirmelerine imkan sağlan bir araç vazifesi de görmüştür.

Baltık Konseyinin bir özelliği de yetersiz mali kaynaklar nedeniyle üyelerinin finansal desteğine bağlı olduğudur. Bu da Baltık Konseyinin bir şekilde üyelerinin ekonomik ve politik çıkar ile beklentileri çerçevesinde hareket etmesini beraberinde getirmiştir. Başka bir ifade ile Baltık Konseyi güçlü üyelerinin ulusal çıkar ve politikalarının etkisinde kalmaktadır. Örneğin 2001 yılındaki dönem başkanlığı döneminde Almanya, Baltık bölgesi ve Kuzey Avrupa coğrafyasındaki çeşitli işbirliği imkanları ve faaliyetlerini birlikte koordine etmek suretiyle bölge için bir sinerji yaratmaya çalışmıştır. Bu süreci aynı zamanda da AB ve Rusya arasında daha etkili bir işbirliği platformu yaratmak üzeri kullanmıştır. Baltık Konseyi Rusya için de ayrı bir önem arz etmektedir. Çünkü kuzeybatısında yer alan, sınır komşusu olduğu ülkeler vasıtası ile doğrudan AB ile sınır olmuştur. Bu şekilde de Rusya Baltık Konseyi yesi olmak suretiyle, büyük bir kısmı AB yesi olan ülkeler ile aynı platformda müzakere etmek imkanına sahip olmuştur. Rusya'nın bölge ülkeleri ile olan tarihi ve kültürel bağı aynı zamanda tüm olumsuzluklara rağmen devam eden ekonomik ve ticari ilişkileri göz önünde bulundurulduğunda bu üyeliğin özel bir fırsat olduğu gözden kaçmayacaktır. Bu ilişki özellikle Rusya'nın ifade edilen kuzeybatı bölgeleri için (Kaliningrad, Sankt Petersburg, Pskow, Karelya), Baltık Konseyi çerçevesinde oluşturulacak bölgesel işbirliği, içinde bulundukları ekonomik ve sosyal uçurum aşmaları için önemli bir şansı ifade etmektedir.

⁹³⁴ Ernst-Otto Czempiel, **“Weltpolitik im Umbruch. Das internationale System nach dem Ende des Ost-West-Konflikts”**, Baden Baden, Beckische Reihe, 1991, s. 105-132.

Ancak bunun ötesinde geçmişten beri ciddi bir Rusya tehditi hisseden bölge ülkelerinin Rusya ile müzakere edebilmesi için de ciddi bir şans sunmaktadır. Bu anlamda denilebilir ki özellikle günümüzde Ukrayna Krizi ve sonrasında bölge ülkelerinin de Rusya endişesi göz önünde tutularak Baltık Konseyi ayrı bir önem arz etmektedir. En azından buradaki işbirliği yeniden canlandırılmak, Rusya'ya da içeren bir çözüm sürecinin gelişmesine hizmet edebilir.

3.3.2. Almanya'nın Değişen Yaklaşımı:

İfade edildiği gibi Almanya her ne kadar Baltık Konseyine önem vermiş olsa da bu yöndeki girişimler belli bir çerçevenin dışına çıkmamıştır. Hatta 2004 yılı sonrasında Baltık Konseyi giderek etkinliğini kaybeden daha ziyade bölgesel bir foruma dönüşmüştür. Denilebilir ki söz konusu dönemde Avrupa'nın Geleceği tartışmasında “Mali ve Borç Krizi” Almanya'nın gündeminin merkezinde yer almış ve Baltıklar çok da önem arz eden bir konu olmamıştır. Bu nedenle uzun vadeli çalışma konularının dışına çıkılmamıştır. Ancak 2011 yılı dönem Başkanlığı ile Almanya Baltık Konseyini güçlendirmek konusunda daha etkili bir girişim ortaya koymaya başlamıştır. Almanya, bu dönemle beraber Baltık Konseyini güçlendirmek ve de onu Bölgesel İşbirliğinde bir “Öncü” ve Bölgesel Kimliğin bir “Sembolüne” dönüştürmek istemiştir.⁹³⁵ Bu bağlamda Almanya'nın dönem başkanlığı sırasında özellikle güneydoğu Baltıkları (özellikle Kaliningrad) içerecek şekilde daha güçlü bir işbirliği geliştirmek suretiyle bölgenin modernleşmesi ve dönüşümüne destek verilmesi, temel argüman olmuştur. Aynı şekilde Almanya'nın dönem başkanlığı sırasında Baltık Konseyinin bölgesel işbirliğinde daha fazla etkinlik kazanması için bir çerçeve programı üzerinde durulmuş, bunun için de çeşitli bölgesel işbirliği programları ile daha sıkı bir koordinasyon gidilmesi öngörülmüştür. Bu da özellikle AB'nin Baltık Stratejisi ve Kuzey Boyutu ile sıkı bir işbölümüne gidilmesini beraberinde getirmiştir. Almanya bu şekilde 2011 yılında gerçekleşen dönem başkanlığı sırasında aktif ve görünür bir tutum ortaya koymuştur. Özellikle Alman dış politika inşasında etkili unsurların bu sürece destek vermiş olması da son derece

⁹³⁵ Tobias Etzold, “*Deutsche Ostseepolitik im Zeichen der Europäischen Schuldenkrise*”, **SWP Aktuel**, Nr:27/ August, Stiftung Wissenschaft und Politik, Berlin, Deutsches Institut für Politik und Sicherheit, 2012, s.2.

önemlidir. Nitekim Berlin'in, Baltık Bölgesinde işbirliğini canlandırma çabasına resmi çevreler, siyasi partilerin yanı sıra ekonomi çevreler ve sivil toplum da tam destek vermiştir.

Almanya yine 2011 yılında gerçekleşen Baltık Konsey Dönem Başkanlığında, geleneksel beş ilgi alanının⁹³⁶ yanı sıra Güneydoğu Baltık Bölgesinin modernleşme sürecine ivme kazanmasına destek vermiştir. Bu bağlamda Kaliningrad bölgesinin gelişmesi ve bölge ile komşuluk ilişkisinin geliştirilmesi Almanya'nın özellikle üzerinde durduğu konular olmuştur. Almanya aynı şekilde AB "Baltık Stratejisi" ve "Kuzey Boyutu" şeklindeki işbirliği projelerini de daha etkili bir çerçevede bölge ilişkilerine taşımaktan yana olduğunu açıklamıştır.⁹³⁷ Buna benzer bir tutumu 2012 yılı Dönem Başkanlığı sırasında Rusya da ortaya koymuş, bu dönemde ağırlıklı konunun enerji ve enerji tedariki olması bunu göstermiştir. Rus Federasyonu Birinci Başkan Yardımcısı İgor Schuwalow'un "*Alman tarafının daha öncedeki dönemde belirlediği konuları tartışmaya devam edeceğiz. Ancak bunun yanı sıra, ekonomi ve enerji güvenliğine ilişkin konulara ağırlık vermek düşüncesindeyiz*"⁹³⁸ şeklindeki açıklaması Baltık Konseyi güçlü ülkelerinin çıkarlar çerçevesinde hareket ettiğini kere daha ortaya koymuştur.

Almanya'nın bu yöndeki çabasının politik açıdan en etkili girişimi Enerji Güvenliği konusunda Ortak Bir Bildiri yayınlanması olmuştur. Şubat 2012 tarihinde Plön'de⁹³⁹ gerçekleşen olağandışı bir oturumda, Konsey üyesi Dışişleri Bakanları bu şekilde enerji tedarikinin garanti edilmesinin tüm Baltık Kıyıdaşı ülkeler için ortak bir kaygı

⁹³⁶ - Deniz Politikası: Baltık Bölgesinin Maritime Model Bölge olarak geliştirilmesi,
- Ekonomik, toplumsal bir istikrar unsuru olarak sürdürülebilir büyüme ve çevre politikasının desteklenmesi,

- Enerji İşbirliği,
- Kimlik inşasında etkili bir faktör olarak kültür ve bilimsel işbirliği sağlanması,
- İnsani boyut olarak sivil toplumun gelişimin desteklenmesi,

Ayrıntı için bakınız: "*Deutsche Ostsee Präsidentschaft 2011/2012*", (çevrimiçi) http://www.helsinki.diplo.de/contentblob/3198838/Daten/1434693/Ostseerat_Broschuere.pdf, 07.12.2014.

⁹³⁷ "*Deutsche Präsidentschaft im Ostseerat 2011/2011*" (çevrimiçi) http://www.stockholm.diplo.de/Zentrale_20Komponenten/Ganze-Seiten/de/Politik/Ostseerat_dt_Pr_C3_A4sidentschaft.html?site=17877, 06.12.2014.

⁹³⁸ "*Beim Ostseerat werden Frage der Sicherheit Prioritär sein*", (çevrimiçi) http://german.ruvr.ru/2012_05_31/76617479/, 10.12.2014.

⁹³⁹ Almanya'nın bir Kuzey Eyaleti olan Schleswig Holstein'da bir kent.

olduğunu ortaya koymuşlardır. Buna bağlı olarak kısa bir süre sonra Stralsund'da⁹⁴⁰ gerçekleşen Baltık Zirvesinde bir araya gelen Hükümet ve Devlet Başkanları da bu konuya değinmiş ve bunun öneminin altını çizmişlerdir. Almanya bu şekilde Baltık Konseyinin canlandırılması konusunda önemli bir politik girişim ortaya koymuştur. Ancak bunun ötesinde de enerji konusundaki kendi bölgesel çıkar ve kaygılarını ortaya koymak, bunlara destek sağlamak imkanına da sahip olmuştur. Burada bir kere daha pragmatist bir tutum ortaya koyan bir aktör olarak hareket etmiştir.

Almanya'nın bu konudaki bir diğer önemli politik başarısı da Güneydoğu Baltıkların modernleşmesi süreci için harcadığı çabanın diğer ülkeler tarafından da desteklenmesi olmuştur. Güneydoğu Baltıkların modernleşmesi için ortak bir fon oluşturulduğu gibi aynı şekilde Almanya İmar Bankası ve de Rus İmar Bankası ortaklığında 100 Milyon Euro Kredi sağlanmıştır.⁹⁴¹ Söz konusu bu proje ile de küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi ve yine özel ya da kamu projelerinin desteklenmesi öngörülmüştür.

Almanya'nın dönem başkanlığı sırasında elde edilen bir başarı da tarafları bir araya getiren etkili bir diyalog ve düşünce sürecinin geliştirilmiş olmasıdır. Baltık Konseyi, AB Baltık Stratejisi ve Kuzey Boyutunun yaklaşması ve sıkı bir işbirliğine gitmesi gerektiği düşüncesi bu yöndeki en büyük başarılarından biri olarak kabul edilmiştir. Bu şekilde açık ve yapıcı bir siyasi müzakere sürecinin önü açılmış, aynı şekilde de Rusya'nın bölgesel işbirliğine dahi edilmesi sağlanmıştır.

Angela Merkel, Stralsund gerçekleştirilen Baltık Zirvesinde, küresel rekabet ilişkileri kapsamında bölgesel işbirliğinin ayrı bir önem taşıdığı bu nedenle de Baltık Konseyinin bir emsal teşkil ettiğini ileri sürmektedir. Ağırlıklı konusu demografik dönüşüm ve enerji güvenliği olan Stralsund Zirvesi, aynı zamanda da Baltık Boru Hattının genişletilmesi tartışmasına ev sahipliği yapmıştır. Söz konusu tartışmada Baltık Boru Hattının iki yerine dört boru ile kapasitesinin artırılması yönündeki Rusya ve Almanya görüşüne bu şekilde de diğer Baltık ülkelerinin rıza göstermesi beklenmiştir. Nitekim Angela Merkel'in bunun ekonomik kazanç getireceği ama

⁹⁴⁰ Almanya'nın bir Kuzey Eyaleti olan Mecklenburg Vorpommern'da bir kent.

⁹⁴¹ Tobias Etzold, *age.*, s.2.

aynı zamanda da Baltık kıyıdaşı olan ülkelerin de onayına ihtiyaç duyduğunu⁹⁴² ifade ederken bir kere daha Avrupa ve Rusya arasında denge kurmaktan yana olan bir arabulucu aktör yaklaşımı sergilemiştir.

Almanya son yıllarda ağırlıklı bir rol oynamaya başlamışsa da bu Almanya'nın üstünlük iddiası olarak algılanmamalıdır. Almanya bölgenin en güçlü ekonomik aktörü olarak diğer üyelere ne yapmaları gerektiğini dikte ettirmek niyetinde değildir. Onun yerine bölge istikrarını artırıcı ortak çözüm yolları bulmaktır. Nitekim bölge ülkelerinin Almanya'dan beklentileri "Ne fazla ne de az etkin olmasıdır".⁹⁴³ Bu arada son dönem gelişmeler şunu göstermiştir ki Almanya Baltık Konseyi içinde de bir denge kurmak ve bir üyeyi diğerlerinin ötesinde algılamamak durumundadır. Nitekim 2011 Dönem Başkanlığı sırasında Berlin, Rusya'yı daha yoğun olarak Avrupa politikasına ekleme çabası göstermiştir. Özellikle modernleşme süreci bağlamında başta Kaliningrad olmak üzere Baltık Kıyısında yer alan kentler kapsamında sergilediği özel Rusya çabasını bunu göstermiştir. Bu şekilde Almanya, AB ile doğrudan ilişkisi olmayan bir devleti Avrupa politikasına dahil ederken aynı zamanda çevre ve enerji politikası konusundaki tartışmaları/endişeleri çok taraflı bir işbirliği platformuna taşımış olur. Almanya'nın dengeli bir Baltık Politikası oluşturması bölgede politik ve ekonomik istikrarın sağlanmasını gerektirmektedir. Ancak bölgenin küçük ölçekli üyelerinin Euro bölgesine dahil olmasalar da⁹⁴⁴ daha sıkı bir şekilde Avrupa kriz yönetimine dahil edilmesini gerektirmektedir. Bugüne dek kriz yönetiminin hep AB üyesi güçlü ülkeler tarafından idare edilmiş olması bu ülkelerde belli konularda dışlandıkları izleniminin oluşmasına sebep olmuştur.

Bu nedenle Almanya bir tarafta Baltık Politikasını sadece eyaletler düzeyinde gerçekleştirilen bir bölgesel işbirliği projesinden çıkarmalıdır. Öte taraftan ise bölge ülkelerinin hassasiyetlerini dikkate alacak şekilde onların Avrupa inşasında etkili bir rol oynamalarına destek vermelidir. Nitekim başta Estonya, Litvanya, Letonya olmak üzere bölge ülkeleri Kırımın ilhakı sonrasında bu gelişmenin uluslararası hukuka

⁹⁴² "Merkel Ostseerat Vorbild für andere Regionalverbünde", (çevrimiçi) <http://www.n24.de/n24/Nachrichten/Politik/d/1539394/merkel--ostseerat-vorbild-fuer-andere-regionalverbuede.html>, 11.12.2014.

⁹⁴³ Tobias Etzold, age., s.4.

⁹⁴⁴ Litvanya 01.01.2015 tarihinde Euro Birliğine dahil olmuştur.

uydurulması ve Rusya ilerlemesi durmayacak olursa bu durumda kendilerinin bir sonraki hedef oldukları konusunda endişe yaşamaktadır. Bu nedenle Almanya bu meseleye daha hassas davranmalı ve bölge ülkelerinden gelen çağrılarını dikkate almak durumundadır. Bu da Baltık Konseyinin yalnız Rusya'nın dolaylı olarak Avrupa politikasına ilave edildiği bir arabulucu örgütlenme karakterinden çıkarılması ve Baltık Politikasının Rusya gölgesinden kurtarılmasını gerektirmektedir.

3.3.3. Baltık Ülkelerinin Rusya Algısı ve Endişeleri:

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik tutumu özellikle Kırım'ı ilhak ederek uluslararası hukuku yok sayışı, Doğu Ukrayna'daki isyancılara verdiği maddi ve askeri yardım, aynı şekilde Rus kamuoyunda Putin Rusya'sının bu politikasının gördüğü destek⁹⁴⁵, Polonya ve Baltık ülkelerinde endişelerin artmasına sebep olmuştur. Söz konusu bu ülkeler post-Sovyet coğrafya da yer almak ve bu şekilde geçmişten beri var olan Rusya tehdidini bu şekilde bir kere daha yakınlarında hissederek olmuştur.

Polonya Dışişleri Bakanı Radoslaw Sikorski, Brüksel'de konuya ilişkin yaptığı açıklamada Moskova'nın bu tutumu ile Hitler'in 1938 yılında Avusturya'yı ilhak edişi arasında bir fark olmadığını ifade ederken, bu yönde yaşadıkları derin hayal kırıklığını ortaya koymaktadır.⁹⁴⁶ Onun ötesinde AB ve NATO üyesi müttefiklerini bu konuya kayıtsız kalmamaya davet etmiştir. Polonya'nın bu şekilde Rusya karşısı sert bir söylemin temsilciliğini yaparken daha esnek bir çözüm arayışından yana olan Almanya ile ciddi bir söylem farkı ortaya koymuştur.

Polonya resmi çevrelerine göre, Kırım'ın ilhakı yalnızca bir sürecin ilk adımı olmuş ve Rusya bu şekilde bölgedeki toprak taleplerine yönelik ilk irade açıklamasını

⁹⁴⁵ Putin Yönetimine yakınlığı ile bilinen ünlü Rus soprano Anna Netrebko'nun, Doğu Ukrayna'daki Rusya yanlısı harekete destek vermesi, sözümlerine Donezk Opera Binasının onarımında kullanılmak üzere, 15.000 Euro değerinde bir çek vermesi, hoş karşılanmamıştır. Bunun ötesinde asıl Ukrayna'nın terörist olarak kabul ettiği ve AB Önlemler listesinde de yer alan Doğu Ukrayna hareketinin lideri Oleg Zarjowayn ile, Doğu Ukrayna'yı da kapsayan **“Yeni Rusya”** Bayrağı ile poz vermesi Batıda tepkilere sebep olmuştur. Bu örnek bile bize Rusya yanlısı kamuoyunun nasıl etkilenebileceğini gösterirken, söz konusu gelişme Baltıklarda yaşayan Rus azınlık tarafından sempati ile karşılanmıştır. Ayrıntı için bakınız:

”Anna Netrebko: Opernstar zeigt offene Unterstützung für Separatisten in der Ostukraine”, (çevrimiçi) <https://de.nachrichten.yahoo.com/anna-netrebko-opernstar-zeigt-offene-unterst-tzung-f-052759755.html>, 09.12.2014.

⁹⁴⁶ Jens Mattern, “Krim Krise: Reaktionen aus Polen und aus dem Baltikum”, (çevrimiçi) <http://www.heise.de/tp/artikel/41/41269/1.html>, 10.12.2014.

gerçekleştirmiştir. Polonya Dışişleri Bakanının bu yöndeki açıklamaları sonrasında, haftalık Liberal Çek Gazetesi **“Respekt”** tarafından Vaclev Havel ve Lech Vallessa sonrasında, Avrupa’nın lideri olarak başlık yapılması⁹⁴⁷ bu endişenin yalnızca Polonya ve Baltık ülkeleri değil, büyük oranda tüm post Sovyet coğrafya tarafından paylaşıldığını bize göstermektedir.

Bu arada Radoslaw Sikorski’nin bu yöndeki açıklamasına rağmen, Polonya ekonomik çevreleri Rusya ile tümünden bir uçurum oluşmasına sebep verecek önlemlerden yana olmadıklarını da ortaya koymaktadır. Nitekim eski Başbakan Kazimierz Marcinkiewicz, bunun hassas ekonomik sonuçlar getirebileceğini savunmuştur. Bu şekilde de Varşova’yı olası ekonomik ambargolara karşı uyarmaktadır. Polonya ihracatının %5’inden fazlasının Rusya’ya gerçekleşiyor olması bu yöndeki endişelerin temel nedenidir. Özellikle Kırım krizi sonrasında oluşan tepkiler ve Rusya-AB arası gerginlik en çok bölge ülkeleri üzerinde etki etmiştir. Rusya bu dönemde AB ülkelerini boykot ederken Polonya’dan ithal edilen iki yaban domuzunda Afrika Domuz Vebası olduğu gerekçesi ile et ambargosu koymuştur.⁹⁴⁸ Bu şekilde daha önceki yöntemlerini tekrar ederek bölge ülkelerini mağdur etmek suretiyle baskı yaratmaya çalışmıştır.

Söz konusu bu boykotun özellikle Polonya ve Litvanya’yı kapsaması da Rusya’nın açık niyetini ortaya koyarken, Varşova bu gelişme karşısında AB üyesi ortaklarının kendilerine destek vermelerini beklemiştir.

Polonya’nın bu endişelerine en büyük destek, Rusya tehdidini üzerinde en fazla hisseden üç Baltık ülkesi, Letonya, Estonya ve Litvanya’dan gelmiştir. Baltık ülkeleri bir şekilde Kırım ilhakı ile kendilerinin 1940 yılında Sovyet egemenlik sahasına dahil edilmeleri arasında bir paralellik kurmaktadır. Dahası NATO üyesi olmalarına rağmen bunun tekrerrü edebileceğinden endişe etmektedirler.

⁹⁴⁷ **“Nový lídr Evropy”**, (çevrimiçi) <http://respekt.ihned.cz/c1-61853620-novy-lidr-evropy>, 10.12.2014.

⁹⁴⁸ Jens Mattern, *“Krim Krise: Reaktionen aus Polen und aus dem Baltikum”*, (çevrimiçi) <http://www.heise.de/tp/artikel/41/41269/1.html>, 10.12.2014.

Litvanya'nın Devlet Başkanı Dalia Grybauskaite, Kırım'ın ilhakını, *Rus Faşizminin bir göstergesi* olarak betimlemiştir.⁹⁴⁹ Hatta Aralık 2014 tarihinde Rusya'nın Ukrayna Politikasını kendilerine yönelik bir tehdit olduğunu ileri süren Litvanya, bu yönde daha net önlemler almaya ve AB üyesi ortaklarından daha cesur adımlar atmaya başlamıştır. Nitekim Litvanya Devlet Başkanı Dalia Grybauskaite'nin, Ukrayna'ya silah yardımıyla bulunmayı taahhüt etmesi ve Ukrayna ordusu mensubu askerlere Litvanya sınırlarında eğitim verilmesi bunun en somut göstergesi olmuştur. Bu hali ile hem ABD hem de Almanya'nın ötesine geçebilmiştir. Dahası onların cesaret gösteremediği adımı atmış ve Rusya ile bir **“Yeni Soğuk Savaş”** bile göze almıştır.

Rusya'nın terörist bir ülke olduğu, daha önceleri de bunu ortaya koyduğunu ifade eden Litvanya Devlet Başkanına göre; *Ukrayna günümüzde tüm Avrupa için, yani hepimiz için barış için mücadele eden bir ülkedir.*⁹⁵⁰ Litvanya bu şekilde Rusya karşısında açıkça Ukrayna'dan yana olduğunu göstermiştir. Bu açıklamayı ise Rusya'nın Litvanya ile arasındaki sınır trafiği denetimini sıklaştırması ve bir şekilde Litvanya'yı kendi bölgesine hapsedmek girişimi izlemiştir. Buna bağlı olarak Litvanya plakalı araçların (araba ve kamyonların) Rusya sınırını geçmesine izin verilmeyişi Rusya'nın da olası önlemlere kayıtsız kalmayacağını ortaya koymuştur. En azından Baltıklardan gelen açıklamaların Kremlin'de hoş karşılanmadığını göstermiştir.

Ancak Litvanya belirtildiği gibi kendisini Rusya karşısında tehdit altında hisseden yegane ülke değildir. En az Litvanya kadar Estonya ve Letonya da benzer kaygıları yaşamakta bu nedenle olası saldırı senaryolarına çözüm geliştirmeye çalışmaktadırlar.

⁹⁴⁹ “Heftige Provokationen: Es riecht nach einem kalten krieg zwischen Litauen und Russland”, (çevrimiçi) <http://baltische-rundschau.eu/2014/12/kalter-krieg-litauen-russland/>, 10.12.2014.

⁹⁵⁰ “Heftige Provokationen: Es riecht nach einem kalten krieg zwischen Litauen und Russland”, (çevrimiçi) <http://baltische-rundschau.eu/2014/12/kalter-krieg-litauen-russland/>, 10.12.2014.

Estonya Dışışleri Bakanı Urmas Paet, Ukrayna'ya AB üyelik perspektifi verilmesinin yegane çözüm olduğuna işaret etmektedir.⁹⁵¹ Bu şekilde öncelikli olarak Ukrayna'nın AB ile Ortaklık Antlaşması imzalamasına tam destek verdiklerini ortaya koyan Estonya Yönetimi, bir şekilde AB'yi, Ukrayna'yı bu duruma getiren süreçteki sorumluluğunu tanımaya davet etmektedir. Ancak bir taraftan da Rusya tehdidi karşısında ciddi bir denge unsuru ve güvence olarak gördükleri Almanya'nın resmi görüşleri ile arasına ciddi bir uçurum ortaya koymaktadır.

Benzer bir tutum ortaya koyan Letonya Dışışleri Bakanı *Edgars Rinkēvičs*, Rusya'yı askeri güçlerini geri çekmesi ve uzlaşma yanlısı bir tutum ortaya koyması gerektiğini ileri sürmüştür. Estonya ve Letonya'da var olan yüksek oranlı Rus azınlık bunların sayısının toplam nüfusun %25'ine yakın oluşu⁹⁵² başta bu iki ülke olmak üzere Baltık Ülkelerinin temel endişe kaynaklarından biri olmuştur. Bu şekilde de Doğu Ukrayna ve buradaki Rusya yanlısı nüfus, bunların Doğu Ukrayna'da yaşanan olaylarda oynadıkları rol, Baltık ülkelerinin kendi topraklarındaki Rus azınlık arasında benzerlik kurmalarına ve var olan endişelerinin daha da artmasını beraberinde getirmiştir.

Aynı şekilde Litvanya'nın Rusya'nın AB sınırları içinde yer alan tek toprak parçası olan Kaliningrad ile doğrudan sınır komşusu oluşu da bir endişe faktörü olmuştur. Buranın Rusya'nın Baltıklara açılan kapısı oluşu, bu kaygının temeli olmuştur. Bu nedenle bölgede oluşan endişe, Putin Rusya'sının Letonya'daki Rus azınlığı bahane ederek ya da Kaliningrad üzerinden bir koridor oluşturmak suretiyle Kırım örneğinden yola çıkarak bu ülkeleri de egemenliği altına alabileceği olmuştur.

Baltık ülkelerinde özellikle de Letonya ve Estonya'da güçlü bir Rus azınlığın olduğu ve de bunların Rusya yanlısı medya vasıtası ile Putin'e sempati ile baktıkları bir gerçektir. Hatta Vladimir Putin, sık sık yurtdışında yaşayan Rus azınlık ve onların

⁹⁵¹ “[Russia starting factual occupation of Crimea – Lithuanian President](http://www.lithuaniantribune.com/65230/russia-starting-factual-occupation-of-crimea-lithuanian-president-201465230/), (çevrimiçi) <http://www.lithuaniantribune.com/65230/russia-starting-factual-occupation-of-crimea-lithuanian-president-201465230/>, 10.12.2014.

⁹⁵² “[Discussions on Ukraine to continue in Brussels](http://www.mfa.gov.lv/en/news/press-releases/2014/march/14-4/)”, (çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.lv/en/news/press-releases/2014/march/14-4/>, 10.12.2014.

haklarını her türlü savunacaklarını ifade etmiştir.⁹⁵³ Bu nedenle üç Baltık ülkesi Estonya, Letonya ve Litvanya, Rusça konuşan ortak bir TV kanalı kurmak kararı dahi almışlardır. Buna gerekçe olarak da Ukrayna Krizi sırasında Rusya yanlısı haber yapan ve gerçekleri çarpıttıkları ileri sürülen Letonya ve Litvanya’da yayın yapan iki Rus kanalının kapatılması olmuştur. Bu hali ile de Ukrayna’daki gelişmelerin başta Letonya olmak üzere Baltık Ülkelerinin iç politikasında da yansıma bulduğunu söyleyebiliriz.

Nitekim Letonya’da gerçekleştirilen 2014 Parlamento seçimleri bunu bir kere daha göstermiştir. Hükümet yanlısı partiler AB ve NATO yanlısı bir tutum ortaya koyarken, Rus azınlık ve onların desteklediği partiler, Kremlin Yönetimine sempati ile bakmakta ve bu politikaları alkışlamaktadır. Ancak söz konusu bu azınlık ne AB, ne de NATO adaylık/ üyelik süreci boyunca, Rusya’nın tüm karşı çıkmalarına rağmen, resmi görüşün aksine bir tutum ortaya koymamıştır. Bu bağlamda, Doğu Ukrayna ile karşılaştırıldığında, Baltık ülkelerinde, Rus azınlığın AB ile NATO üyeliği karşıtı ciddi bir gösteride bulunduğunu da söylemek mümkün değildir. Buna rağmen günümüzde Rusya tehdidini hisseden bu ülkeler, Kırım örneğinden yol çıkarak Rus azınlığın Kremlin’in müdahalesi için bahane olabileceği görüşüne destek vermektedirler. Aynı şekilde Rusya farklı yöntemler ile de Baltık Ülkeleri üzerinde etkisini artırmak imkanına sahiptir. Özellikle uzun bir süredir başta Jurmala olmak üzere Riga’ya yakın kıyı şeridinde Rus zenginler tarafından gayri menkul satın alınmaktadır.⁹⁵⁴ Bu da zaten var olan belli orandaki Rus azınlığın etkili ve nüfus sahibi yeni bir grup ile desteklenmesi anlamına gelmektedir. Aynı şekilde AB’nin Rusya karşısında aldığı ekonomik önlemler özellikle Baltık ülkelerinin tarım

⁹⁵³ Letonya’da Rus azınlık toplam nüfusun %26’sını oluşturmaktadır. Letonya Parlamentosunda 13 Parti yer almakta olup bunların bir kısmı yalnızca etnik olarak Letonyalıları temsil ederken, bir kısmı yalnızca Rusça konuşan ve yurttaş kabul edilmeyen azınlığı temsil etmektedir. Söz konusu bu kimseler (Yurttaş olmayanlar) 1991 yılında Letonya’nın bağımsızlık kazanması sonrasında Letonya pasaportu verilmeyen Rus kökenlilerden oluşmakta ve Letonya’da her sekiz kişiden birinin bu durumda olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıntı için bakınız:

“Parlaments wahl in Lettland: Die Russische Ukraine Politik hat Wahlkampf stark beeinflusst”, (çevrimiçi) <http://baltische-rundschau.eu/2014/10/parlamentwahl-lettland-die-russische-ukraine-politik-hat-den-wahlkampf-stark-beeinflusst/>, 09.12.2014.

⁹⁵⁴ “Ukraine,Rusland und das Baltikum-Angela Merkel in Riga”, (çevrimiçi) <http://www.welt.de/politik/ausland/article131352764/Merkel-verspricht-baltischen-Staaten-Nato-Beistand.html>, 10.12.2014.

ekonomisine ciddi bir etki yaratmaktadır. Bölgenin Rusya'ya önemli oranda gıda ve tarım ürünleri ihraç ediyor olması, söz konusu bu önlemlerin Baltık ekonomisine zarar verebileceğine işaret etmektedir. Nitekim Rusya'nın 2014 Sonbaharında uygulamaya koyduğu Avrupa sebze ve meyve ithalatı yasağı Letonya üreticisinde beklenen kadar zarar vermediyse de, Letonyalı üreticilerin karşı karşıya kaldıkları ucuz Polonya tarım ürünleri rekabeti onları, Rus pazarı sonrasında yeni arayışlara öncelikle de Beyaz Rusya'ya yönelmek durumunda bırakmıştır.⁹⁵⁵

Denilebilir ki Baltık Ülkelerinin Rusya karşısındaki tutumu özellikle Polonya ve Litvanya liderliğinde gerçekleşmektedir. Nitekim Polonya, Litvanya ve Ukrayna'nın bir araya gelerek uzun yıllar süren görüşmeler sonunda ortak bir karma tugay (LitPolUkrBrig) oluşturma kararı almaları bunu ortaya koymaktadır. Polonya Başbakanı Bronislay Komorowski'nin katılımı ve üç ülke Savunma Bakanları arasında Eylül 2014 tarihinde Varşova'da imzalanan antlaşma ile bölgede önemli bir savunma işbirliği için adım atılmıştır.

Söz konusu bu antlaşma ile bölge istikrarına katkı sağlamak niyetinde olduklarını ifade eden Komorowski, bunun aynı şekilde Ukrayna'nın, Polonya ve Litvanya'nın tecrübelerinden yararlanması ve bu şekilde ordusu için gerekli modernleşme sürecini tamamlayabilmesi için de bir imkan olduğunu ifade etmiştir.⁹⁵⁶ Üç ülke ortaklığı ile kurulan ve Polonya'nın Lublin kentinde koşullanmış olan LitPolUkrBrig aslında daha 2009 yılında üç ülke tarafından ortaya atılmış bir düşüncenin ürünü olmuştur. Bu şekilde de amaç Ukrayna'nın askeri gücünü NATO standartlarına yakınlaştırmak olmuştur.

Benzer örnekleri olan bu işbirliği, aslında II. Dünya Savaşı sonrasında eski çatışmaları geride bırakmak isteyen uzlaşma yanlısı devletler tarafından ortaya konmuştur.⁹⁵⁷ 1987 yılında Almanya ve Fransa tarafından kurulan Ortak Tugay ise,

⁹⁵⁵ “Russische Gemüse Embargo: Lettland muss weiter Bangen”, (çevrimiçi) http://www.eurotopics.net/de/home/medienindex/media_articles/archiv_article/ARTICLE150086-Lettland-muss-weiter-wegen-Gemuese-Embargo-bangen, 08.12.2014.

⁹⁵⁶ “Litauen, Polen und die Ukraine haben gemeinsame Armee”, (çevrimiçi) <http://baltische-rundschau.eu/2014/09/litauen-polen-und-die-ukraine-haben-gemeinsame-armee/>, 10.12.2014.

⁹⁵⁷ 1992 yılında Fransa, Almanya İspanya, Belçika ve Luxemburg katılımı ile bir Avrupa Acil Müdahale Timi-Eurocorps oluşturulmuştur. Söz konusu bu güç, AB ordusunun ilk oluşumu olarak

bunun en çok öne çıkan örneği olmuştur. Aslında burada bu düşüncenin savunmasını yapan Polonya, bize aynı zamanda önemli bir işaret vermektedir. O da Polonya'nın Doğu Avrupa'nın sözcülüğünü yapmak ve de Doğu Avrupa bütünleşmesine en az Almanya kadar önemli bir katkı sağlamak niyetinde olduğudur. Bu aynı zamanda, kendisi de ciddi bir Rusya tehdidi yaşayan bölgesel bir aktörün, alternatif işbirliği ve müttefik arayışı olarak okunabilir.

Bu hali ile de Varşova, zaman zaman Berlin den farklı bir tutum ortaya koysa da, özellikle ulusal çıkarları ve Avrupa çıkarları arasında kurduğu denge ve de bölgede lider aktörlüğe soyunduğuna işaret eden tutumu ile, adeta Almanya ile benzerlikler ortaya koymaktadır. Hatta Varşova bu uğurda en önemli ortağı Berlin ile karşı karşıya bile gelebilmektedir.

Ancak bu tür bir oluşum her ne kadar Ukrayna ordusunun modernleşmesi ve belli standartları yakalamasına katkı sağlasa da, bunun olası bir NATO üyeliğini kolaylaştıracağı da düşünülmemelidir. Her şeyden önce başta Almanya olmak üzere, NATO üyesi eski ve Batı Avrupalı üyelerin bu tür bir düşünceye sıcak bakmadıkları unutulmamalıdır.

Ancak denilebilir ki Polonya liderliğinde ortaya konan ve Letonya'nın da destek verdiği LitPolUkrBrig aynı zamanda politik bir amaca hizmet etmektedir. O da NATO üyesi olmayan eski Sovyet üyesi ülkelerin dahil olacağı alternatif bir Batı Avrupa askeri işbirliği oluşturmaktır.⁹⁵⁸

Baltık Ülkeleri ve Polonya'nın ABD ile olan yakın ilişkiler de bu alternatif arayışında ve Polonya'nın soyunmakta olduğu role ABD de destek vermektedir. Hatta LitPolUkrBrig ile başlayan bu tür bir askeri işbirliği, ABD'nin Doğu Avrupa'da etkisini sürdürebilmesine araç olabileceği de ileri sürülen görüşler arasında olmuştur.⁹⁵⁹ Özellikle Batı Avrupalı devletlerin bir AB ordusu oluşturması durumunda, bunun ABD'nin NATO içindeki konumunu zayıflatabileceği gerçeği,

algılanmıştır. 1999 yılında bir Alman-Danimarka-Polonya askeri gücü oluşturulmuş ve Çok uluslu Kuzey Doğu Birliği (Multinational Corps Northeast) olarak adlandırılmıştır.

⁹⁵⁸ "Litauen, Polen und die Ukraine haben gemeinsame Armee", (çevrimiçi) <http://baltische-rundschau.eu/2014/09/litauen-polen-und-die-ukraine-haben-gemeinsame-armee/>, 10.12.2014.

⁹⁵⁹ "Litauen, Polen und die Ukraine haben gemeinsame Armee", (çevrimiçi) <http://baltische-rundschau.eu/2014/09/litauen-polen-und-die-ukraine-haben-gemeinsame-armee/>, 10.12.2014.

neden ABD'nin bu tür bir askeri işbirliğine sempati ile yaklaştığını bize bir kere daha açıklamaktadır.

3.3.4. Baltık Ülkelerinin Endişesi ve NATO Yansıması:

Bu arada Baltıkların bir diğer endişesi Rus yayılmacılığı karşısında Batı'nın yani AB ve NATO'nun kendilerini yalnız bırakabileceği olmuştur. Bu yöndeki endişelerin temel nedeni ise başta Almanya olmak üzere NATO ve AB üyesi ülkelerin Baltık ülkelerinin yaşadıkları bu yöndeki Rusya kaygısını ciddiye almamış olmalarıdır. Hatta NATO İttifakı bu nedenle ilk dönemlerde, bölge ülkelerine yönelik bir saldırı olasılığına ilişkin çözüm planları ve askeri manevra oluşturulmasına dahi sıcak bakmamıştır. Ancak sık sık ifade edildiği gibi Kırım tecrübesi bu yönde bir dönüşüm olmuştur. Bu gelişme ile günümüzde ABD, Avrupa'da bulunan askeri gücünü merkezi ve doğu Avrupa'ya doğru kaydırmıştır.

Baltık ülkeleri daha 2008 yılında gerçekleşen Rusya-Gürcistan çatışması sırasında Gürcistan'dan yana bir tutum ortaya koymuşlardır. Oysa 2013-2014'te Ukrayna'daki ayrılıkçı hareketler ve bunların büyük komşu Rusya tarafından destek görmesi, Baltıklarda 2008 yılında yaşamadıkları endişelere sebep olmuştur. Bu nedenle Baltık ülkeleri, Polonya ile birlikte Ukrayna da yaşanan gelişmeler sonrasında yalnızca bir takım hava kuvvetleri vasıtası ile güç gösteriler yapılmasının ötesinde, NATO bünyesinde oluşturulacak kara kuvvetlerinin bölgeye koşullandırılması ve bu şekilde yeni bir güvenlik ağının oluşturulmasını talep etmişlerdir.

Bu görüşe en fazla destek veren Polonya ve Letonya iken, Norveç bu görüşe mesafeli durmuş, Almanya da aynı şekilde olumsuz cevap vermiştir. Almanya'ya göre bu yönde atılacak bir adım, Rusya'yı provake etmenin ötesinde bir sonuç getirmeyecektir. Çünkü Almanya ve de Fransa, Ukrayna ve Gürcistan'ın aksine, Baltık Ülkelerinin, Rusya tehdidine maruz kalmasını gerektirecek bir durumun söz konusu olmadığı görüşüne uzun süre sahip çıkmışlardır.

Buna rağmen, Angela Merkel Ağustos 2014 tarihindeki Riga ziyaretinde Letonyalı meslektaşları Laimdota Straujuma ile gerçekleştirdiği görüşmede, Baltık ülkelerinin Ukrayna Krizi sonrasında yaşadıkları endişeleri paylaştıklarını ve de Almanya'nın

gerekli işbirliğini ortaya koymaktan yana olduğunu eklemiştir.⁹⁶⁰ Bu bağlamda da Almanya gelecekte NATO'nun Doğu Avrupalı üye ülkelerin güvenliğini garanti etmek üzere daha etkin olmasına destek verdiğini ortaya koymuştur. Hatta Angela Merkel söz konusu açıklamada NATO'nun Baltık ülkelerine verecekleri desteğin kağıt üzerinde kalmaması gerektiği ve kağıdın içinin doldurulmasının şart olduğunu belirtmiştir. Bu hali ile de partisi CDU'nun Rusya karşısında net ve bir sert tutum ortaya koymaktan yana olan görüşüne de sahip çıkmaktadır.

NATO'nun önceki yıllara oranla Avrupa'nın Doğusunda daha etkin bir politika ve varlık ortaya koyması gerektiğini ve buna Berlin'in destek verdiğini belirten Angela Merkel, buna örnek olarak Almanya'nın da görev aldığı Baltık Denizi Hava Sahası Kontrolünü göstermiştir. Olası bir acil durumda, kriz bölgesine daha hızlı müdahale için, geliştirilmiş bir manevra yeteneğinin zorunlu olduğunu eklerken, ⁹⁶¹ Almanya'nın bu konuda gerekli katkıyı sağlamak niyetinde olduğunu belirtmektedir.

Ancak buna rağmen Rusya'ya verilmiş vaatleri göz önünde bulundurarak, Avrupa'nın Doğusunda özellikle Baltıkların Rusya sınırında askeri üs kurmak düşüncesine destek vermeyi reddetmiştir.⁹⁶² Bu gerçek de Büyük Koalisyon ortağı SPD etkisinde Rusya'yı hala dengelemekten yana olan söyleme de sahip çıktığını göstermektedir. Moskova Kırım'ın ilhakı ile 1997 yılında NATO ve Rusya arasında imzalanan sözleşme ilkelerine aykırı davranmıştır. Almanya bunun bilincindedir. Buna rağmen Almanya, Rusya'yı karşısına almak niyetinde olmadığını da ortaya koymuş olur. Bu hali ile de Kırım sonrasında Rusya'nın uluslararası hukuka aykırı hareket ettiğini ileri süren Baltık ülkelerinden farklı bir görüş sergilemiştir.

Başta Letonya olmak üzere, Baltık Ülkelerinde NATO üyesi diğer pek çok ülke katılımı ile askeri manevralar gerçekleştirilmekte, ABD de bunlara donanması ile destek vermektedir. Söz konusu bu manevralar da Almanya'nın olumsuz tutumuna

⁹⁶⁰ “Ukraine, Russland und das Baltikum-Angela Merkel in Riga”, (çevrimiçi) <http://www.welt.de/politik/ausland/article131352764/Merkel-verspricht-baltischen-Staaten-Nato-Beistand.html>, 10.12.2014.

⁹⁶¹ “Merkel verspricht Baltischen Staaten Nato beistandt”, (çevrimiçi) <http://www.welt.de/politik/ausland/article131352764/Merkel-verspricht-baltischen-Staaten-Nato-Beistand.html>, 15.12.2014.

⁹⁶² age.

rağmen olası bir durumda NATO Sözleşmesinin 5. maddesinin⁹⁶³ Baltık Ülkelerini de kapsadığı gerçeğini engellemediğini göstermektedir.

Vladimir Putin'in Mart 2014 tarihinde "Büyük Rusya'nın" yeniden yaratılması ve arka bahçesinde daha etkili bir politika hayata geçirmek niyetinde olduğunu ifade edişi⁹⁶⁴ bölgede ciddi bir huzursuzluğa sebep olmuştur. Baltık ülkelerinin kaygısı, Rusya'nın doğrudan bir saldırı ya da istila hareketi yerine farklı bir strateji izleyebileceği yönündedir. Bu da, demiryolu ağının sabote edilmesi, Rus azınlığa yönelik bir saldırı hareketine bağlı iç karışıklık vasıtası ile bir tür istikrarsızlık alanı yaratma olabilecektir.⁹⁶⁵

Ancak burada belirtilmesi gereken bu yöndeki olasılıklara Alman resmi çevrelerinin uzun bir süre kayıtsız kalmış olduğudur. Federal Savunma Bakanlığı yukarıda yer verilen olasılık karşısındaki çözüm arayışında, ikili ilişkiler çerçevesinde gerekli işbirliğini ortaya koymak konusunda istekli olmamıştır. Hatta bu yöndeki işbirliği çağrısına olumsuz cevap vermeyi tercih etmiştir. SWP Güvenlik Politikası uzmanı Christian Mölling, Ukrayna krizinin endişe verici olduğunu, ancak bunun gereksiz paniğe sebep vermemesi gerektiğini ifade ederken, Alman resmi çevrelerinin görüşünü özetlemektedir. Bu görüşe göre, NATO, Rusya karşısında Avrupa'yı savunabilecek güçtedir ve bu kapasite Baltıkları da kapsayabilecektir. Bu şekilde de Almanya'nın ikili ilişkiler çerçevesinde Baltıklara destek vermek niyetinde olmadığını, olası bir durumda bunu çok taraflı ilişkiler çerçevesinde değerlendirmekten yana olduğunu, ortaya koymuş olur. Burada da kast edilen daha ziyade caydırıcı önlem ve politikalar.

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Kırım İlhakı sonrasında BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon ile gerçekleştirdiği görüşmede Ukrayna'da ilerlemek niyetinde

⁹⁶³ NATO İttifakı üyelerden birinin uğradığı saldırı diğer üyelere de yapılmış kabul edilir.

⁹⁶⁴ Michael Weißenborn, "Die weiche Flanke der Nato", (çevrimiçi) <http://www.schwarzwaelder-bote.de/inhalt.krim-krise-die-weiche-flanke-der-nato.c76ecfba-8628-4a79-b45f-612d0e998301.html>, 10.12.2014.

⁹⁶⁵ Michael Weißenborn, age.

olmadıklarını⁹⁶⁶ ifade etmiş olsa da bu açıklamanın ne ABD ne de Baltık ülkeleri nezdinde itibar görmediği ortadadır.

Buna karşılık ABD Başkanı Barack Obama, Kırım'ın İlhakı sonrasında gerçekleştirdiği Avrupa ziyaretinde bu durumun askeri yöntemler ile geri dönüşümünün sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. ABD Başkanı bu şekilde doğrudan Rusya ile sınır komşusu olan Polonya ve Baltık ülkelerinin, endişelerini bertaraf etmeye çalışmıştır. Bu maksatla NATO bünyesinde bir Doğu Avrupa gücünün oluşturulması gerektiğine dikkat çeken⁹⁶⁷ Barack Obama, aynı şekilde diğer NATO üyesi ülkeleri daha etkin bir Doğu Avrupa Güvenlik Politikası inşasına katkı sağlamaya davet etmiştir.

ABD'nin NATO kapsamındaki bu girişimler, on iki adet F-16 Savaş uçağı ve iki yüz adet askeri personeli İtalya'daki Aviano üssünden Polonya'ya aktarması ile somut bir duruma dönüştürülmüştür. ABD bu şekilde Polonya hava gücüne destek verdiğini ortaya koymuş olur. Aynı şekilde ABD, altı adet F-15C Savaş uçağını Litvanya'ya göndermek suretiyle Baltık hava sahasının güvenliği ve denetimini garanti etmek suretiyle, bölgede endişe yaşayan ülkelere destek verdiğini ortaya koymuştur.

ABD bu tutumuyla, Litvanya'nın Başkenti Vilnius Belediye Binası ön cephesinde George Bush (Baba Bush) 2002 yılında sarf ettiği ***“Litvanya'ya düşmanlık besleyen doğrudan ABD'nin de düşmanıdır”***⁹⁶⁸ şeklindeki sözlerine sadık kalmaktan yana olduğunu göstermektedir.

Buna karşılık ABD, Ukrayna'ya doğrudan askeri yardım göndermek girişiminden kaçınmıştır. Onun yerine Ukrayna askeri makamları ile olan işbirliğini daha sıkı bir

⁹⁶⁶ “Nato wappnet sich für Russische Einmarsch”, [Die Zeit](#), 11.12.2014.

⁹⁶⁷ “Reaktion auf die Ukraine Krise: Stärkere Nato Präsenz in Osteuropa geplant”, (çevrimiçi) <http://www.nzz.ch/aktuell/startseite/staerkere-nato-praesenz-in-osteuropa-geplant-1.18271765>, 10.12.2014.

⁹⁶⁸ “Ukraine, Russland und das Baltikum-Angela Merkel in Riga”, (çevrimiçi) <http://www.welt.de/politik/ausland/article131352764/Merkel-verspricht-baltischen-Staaten-Nato-Beistand.html>, 10.12.2014.

hale getirmiş ve Kiev Yönetiminin talep ettiği Hava Sahasını kontrol uçaklarını göndermiştir.⁹⁶⁹

İfade edildiği gibi Ukrayna krizi sonrasında Estonya’da Rusya’yı da ciddi bir tehdit olarak algılamış ve bu düşüncesini NATO içine taşımıştır. Nitekim Rusya’yı neo-empéryal hedefler peşinde koşmakla eleştiren Estonya Savunma Bakanı Sven Mikser, Rusya karşısında NATO’nun “Güçlülerin Politikası” şeklinde bir strateji geliştirmesinin zorunluğuna işaret etmiştir. Sven Mikser’a göre, *“Her ne kadar hiç bir NATO üyesi devlet savaştan yana olmasa da son dönemde yaşanan gelişmeler şunu göstermiştir: Rusya karşısında zayıf durmak güçlü durmaktan daha tahrik edicidir. Bu nedenle NATO Baltık ülkelerinin zaaflarının ortaya çıkmasına izin vermemelidir.”*⁹⁷⁰

Rus jetlerinin son dönemde giderek daha fazla Baltık Denizi üzerinde gerçekleştirdiği uçuşlar bölge ülkeleri nezdinde ciddi bir tehdit algısına dönüşmüştür. Bu Baltık ülkelerinde, istikrarsız komşularına yönelik olumsuz algının daha da artmasına ve NATO desteğini daha fazla talep etmelerini beraberinde getirmiştir. Nitekim NATO’ya bağlı Baltık Hava Sahası Kontrol Merkezi yalnızca 2014 yılı Aralık ayı başında sayısı günde otuza yükselen Rus askeri uçağı tespit etmiştir.⁹⁷¹ Söz konusu bu uçakların Baltık Denizi üzerinden ya da Norveç kıyılarına kadar uçuşu da adeta Baltık ülkelerine yönelik bir gövde gösterisi olarak algılanmıştır.

Bu nedenle toprak bütünlüğüne yönelik olası bir Rus tehdidine karşılık Polonya ve Baltık ülkeleri bu konuda daha etkin önlem almaya ve Rusya’ya karşı silahlanma kararı almışlardır. Polonya, Estonya, Litvanya ve Letonya 2014 yılının son altı ayında (yani Kırım İlhakı sonrasında) yalnızca savunma için 300 milyon Euro

⁹⁶⁹ “Reaktion auf die Ukraine Krise: Stärkere Nato Präsenz in Osteuropa geplant”, (çevrimiçi) <http://www.nzz.ch/aktuell/startseite/staerkere-nato-praesenz-in-osteuropa-geplant-1.18271765>, 10.12.2014.

⁹⁷⁰ “Estlands fordert Politik der Stärke gegenüber Russland”, (çevrimiçi) <http://www.sueddeutsche.de/politik/verteidigungsminister-im-sz-interview-estland-fordert-politik-der-staerke-gegenueber-russland-1.2220417>, 10.12.2014.

⁹⁷¹ Charlotte Zink, “Provokationen durch Kampffjets: Sor rüsten die Nachbarstaaten gegen Russland auf”, (çevrimiçi) http://www.focus.de/politik/videos/provokationen-durch-kampffjets-so-ruesten-die-nachbarstaaten-gegen-russland-auf_id_4366295.html?utm_source=facebook&utm_medium=social&utm_campaign=facebook-focus-online-politik&fbclid=IwAR12241049, 24.12.2014.

harcamış, bu dönemde Estonya, altısı Leopard cinsi olan 50 Tank almış ve de ABD'ye kırk Stinger Füze sistemi siparişi vermiştir. Bu gelişme ile de Estonya yakın geçmişinde en büyük savunma harcamasını gerçekleştirmiştir. Buna karşılık Letonya 48 milyon Euro değerinde 123 adet askeri araç satın almış ve de Norveç ile birlikte tanksavar sistemi ve askeri kamyon satın alma kararı almıştır. Bu arada olası acil durum ve kurtarma ekibi dışında askeri bir varlık sahibi olmayan Litvanya da ABD'den tank savar sistemi siparişi vermek sureti ile Rusya karşısında ki endişelerini bertaraf etmeye çalışmıştır.⁹⁷²

Estonya Savunma Bakanı NATO'nun 5.maddesine atıfta bulunduğu açıklamasında Rusların, Estonya'ya gerçekleştirecekleri saldırının NATO'ya yapılmış olduğunu, Soğuk Savaş sırasında bu tür bir caydırıcılığın Batı Berlin'in savunmasına katkı sağladığını eklemiştir. Bu tür bir caydırma politikasının parçası olarak Alman Federal Ordusunun da Baltık topraklarına koşullanmasının memnuniyetle karşılanacağını ifade ederken ise, tartışmayı başka bir yöne çekmektedir. O da başta Almanya olmak üzere, Batılı NATO ve AB üyesi ülkelerin onların kaygılarını daha fazla sahip çıkmaları gerektiğidir.

Başka bir ifadeyle, Berlin'in Doğu Avrupa Politikasını Rusya gölgesinden çıkması gerektiğini, bunun Baltıkların da güvenliği için gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Almanya'nın da bu konuda somut bir adım atması gerektiğine bir kere daha dikkat çekmektedir. Bu şekilde de geçmişte Batı bütünleşmesine sahip çıkan Almanya'ya Doğu bütünleşmesine daha sıkı olarak sahip çıkmak konusunda yeni bir misyon yüklemektedir.

⁹⁷²Charlotte Zink, age.

3.4. Almanya'nın Doğu Avrupa Politikasında, Rusya, Ukrayna ve Baltıkların Rolüne İlişkin Değerlendirme:

Almanya'nın Rusya, Ukrayna ve Baltık ülkeleri ile geliştirdiği ilişkilerine yer verdiğimiz bu bölüm, bize Almanya'nın Doğu Politikasının nasıl bir ikilem ile karşı karşıya olduğunu bir kere daha ortaya koymaktadır. Almanya bu şekilde bölgede, zaman zaman iki taraflı ilişkileri, çok taraflı ilişkilere tercih ettiği izlenimi uyandırmaktadır. Aynı zamanda, bölgede izlediği politika ve söylemlerde, zaman zaman orta yolcu Rasyonel tutumunu terk ederek, daha ulusal çıkar endeksli bir tutum oraya koymakta olduğu izlenimine sebep olmaktadır. Bu hali ile kar zar hesabı yapan Neo-Realist bir devlet, hatta kısa vadeli çıkarlar peşinde koşan bir ticaret devleti izlenimi yaratmaktadır. Bu nedenle Doğu Politikasının, Rusya, Ukrayna ve Baltık ülkelerini içeren bazı başlıklarında köklü bir değişime gittiği, süreklilik prensibi ve sivil güç konumunu terk ettiği yönündeki tartışmalara yol açmaktadır.

Oysa ilgili kısımlarda yer verdiğimiz gelişmeler bize köklü bir değişikliğin olmadığını göstermektedir. Berlin, iç ve dış politik koşulların da gereği olarak farklı bir tutum ortaya koysa da, esasında o güne dek temsil ettiği dış politik çizgiye sadık kalmaktadır. Yani Almanya, Rusya, Ukrayna ve Baltık Ülkeleri olan ilişkilerinde, uluslararası sorumluluklarını ulusal sorumluluklarından önce gören, müzakere ve işbirliğini öne çıkartan, adalet ve düzen kurmaktan yana olan normatif yaklaşımı, uluslararası hukuk ve diplomasiye bağlılığı ile Rasyonel tutumunu sürdürmekte ve de Avrupa geleceği için gerekli denge ve hassasiyeti ortaya koymaya çaba sarf etmektedir.

Gelişmeler bize Almanya'nın Doğu Politikasında Rusya'nın ağırlıklı bir yer tuttuğunu göstermiştir. Rusya geçmişte olduğu gibi günümüzde de Almanya'nın Doğu Politikasında yerini korumaya devam etmektedir. Rusya ile ilişkilerin sürdürülmesi hem Almanya'nın ulusal çıkarları, hem de Avrupa'nın geleceği açısından önem arz etmektedir. Çünkü Berlin, Rusya'yı dışlayacak her adımın onun agresif tutumunu artırabileceği ve bunun bölge istikrarına daha büyük zarar verebileceğinin bilincindedir. Bu nedenle de Rusya'yı mümkün olduğunca Avrupa işbirliğine dahil etmek ve onun dışlanmaması için gayret sarf etmektedir.

Bu şekilde, Rusya Politikasının, günümüzde dış politikada olduğu kadar iç politikada önemli bir tartışma konusu olduğunu görmekteyiz. Doğu Politikasını, Willy Brandt'ın "Yeni Doğu Politikası" üzerine inşa etmek isteyen ve bu sürecin devamı olarak gören SPD ve yine Sol Parti, Rusya'yı izole eden tutuma karşı çıkmaktadır. SPD, Gerhard Schröder-Vladimir Putin Dönemi diyalogu kadar baskın ikili ilişkilerden yana olmasa da, Rusya'nın bir şekilde Avrupa politikasında dahil edilmesi ve dışlanmamasından yanadır. Nitekim SPD ve Frank Walter Steinmeier'in ortaya attığı, Rusya ile "iç içe geçerek yakınlaşma" şeklindeki strateji bunun en önemli göstergesidir. Buna karşılık, özellikle Ukrayna Krizi sonrasında değişen Rusya algısının da etkisiyle, CDU-CSU Birlik Partileri ile Yeşiller, uluslararası hukuk kuralları ve normları ile çelişen Rusya'ya karşı Almanya'nın daha etkili önlemler alması gerektiğini savunmaktadırlar. Bu şekilde de Doğu Politikasının Rusya gölgesinde olduğu ve bu konumdan çıkarılması gerektiği görüşüne destek vermektedirler.

Taraflar arasında söz konusu olan bu farklı algı ve yaklaşım etkisini genel olarak Doğu Politikasında hissettirmekte, zaman zaman ortaya çıkan söylem ve tutum değişiklikleri ile dış politikada süreklilik tartışmasını körüklemektedir. Bu arada dikkat çekici olan, her iki tarafın da bu düşüncelerini Avrupa'nın ortak norm ve değerlerine atfen ortaya koyduklarıdır. Buna bağlı olarak da maddi unsurlar kadar maddi olmayan unsurların, bu tartışmada her geçen gün daha fazla yer aldığını görmekteyiz. Asıl dikkat çekici olan, Almanya'nın dönem dönem tutum değişiklikleri izlediği veya her politik başlıkta ortak bir tutum ve yaklaşım ortaya koymadığıdır. Bu da *"Alman dış politikasının en büyük sorunu, uyumsuzluktur"*⁹⁷³ diyen Helmut Kohl'ü bir şekilde haklı çıkartmaktadır.

Almanya başından beri Rusya'nın Avrupa'nın ortak norm ve değerleri bütünleşmesine yani demokratik dönüşümüne destek vermiştir. Almanya'nın, Rusya'daki otoriter söylemi, demokrasi, insan hakları ve hukuk devleti ile çelişen tutuma eleştirmesi, onun bölgenin Avrupa'nın ortak değerleri ile bütünleşmesine

⁹⁷³ Hans W. Maull, "Wie orientierungslos ist die deutsche Außenpolitik?", (çevrimiçi) <https://dgap.org/de/node/20216>, erişim 12.03.2015.

verdiği önemi ortaya koymaktadır. Hatta Rusya'nın demokrasi ve hukuk devleti prensiplerini benimsemesi, için verdiği desteğin en önemli göstergesi, Modernleşme Ortaklığı düşüncesini geliştirmesi olmuştur.

Almanya Modernleşme Ortaklığı ile ikili ilişkilerini geliştirmek ve her şeyden önce iki taraflı işbirliğine dayanan bir güven inşa etmeyi başarmıştır. Bu şekilde Rusya'yı sadece ekonomik ve ticari bir ortak olarak görmediğini, bunun ötesinde Rusya'nın da Avrupa değerlerini benimsemiş bir aktör olarak, Avrupa'nın inşasına katkı sağlamasından yana olduğunu göstermiştir. Modernleşme Ortaklığı da, dayanışma, işbirliği çerçevesinde Rusya'nın Avrupa'nın ortak değerlerini benimsemesine hizmet edecektir. Bu şekilde de Modernleşme Ortaklığı çok taraflı bir işbirliğine araç olduğu gibi, bunun ötesinde her iki tarafın çıkarlarına da hizmet etmektedir. Rusya, Avrupa Kimliğinin benimsemiş bir aktör olarak kabul görecektir, buna karşılık ise bir tehdit olmaktan çıkacaktır.

Bu hali ile de Almanya, Modernleşme Ortaklığını ortaya koymak suretiyle Rasyonalist bir tutum içinde olduğunu göstermiştir. Hatta bunun sadece Rusya değil tüm bölge ülkelerinin Avrupa Kimliğinin benimsenmesinin önünü açmasını öngörmesi, bu Rasyonalist tutumun, Sosyal inşacı imgeler işe desteklendiğini göstermektedir. Çünkü burada artık kısa vadeli çıkarlar değil ortak bir kimlik yaratılması ve onun gereği olan ortak norm ve değerlerin benimsenmesi söz konusu olmaktadır. Yani uluslararası politikanın sivilleşmesi için önemli bir çaba ortaya koymaktadır.

AB'nin komşuluk politikası da Berlin'in bölge ülkelerinin AB ve Avrupa normlarına yaklaşması için destek verdiği bir başka girişim olmuştur. AB'nin Komşuluk Politikası, Berlin için her şeyden önce AB komşusu ülkeler ve AB sınırının istikrarına hizmet edecek şekilde Rusya'nın işbirliğine dahil edildiği bir politik araç olarak algılanmıştır. Bu şekilde oluşacak diyalog, müzakere ve güven vasıtası ile Rusya'nın güveni sağlayacak ve de her şeyden önce Moskova'nın AB'yi hegemonyacı bir güç olarak gören ön yargılarının önüne geçilecektir. Yani AB'nin Komşuluk Politikası, Berlin tarafından Rusya'yı sakinleştirecek bir strateji olarak da değerlendirilmiştir.

Almanya bu şekilde Moskova ve Brüksel arasında bir köprü vazifesine soyunurken, o güne dek kurduğu başarılı ikili ilişkileri çok taraflı bir işbirliği zeminine taşımak ve burada denge unsuru olmak konusunda gayret sarf etmiştir. Bu da bize Almanya'nın Rusya politikasının Avrupa politikası ile paralellik arz eden yönüne işaret etmektedir. Gerek Modernleşme Ortaklığı, gerekse Komşuluk Politikası çerçevesinde ortaya koyduğu tutum ile büyük oranda Avrupa ile ortak çıkarlar peşinde koşan, bir kere daha uluslararası politikanın ortak değerler çerçevesinde sivilleşmesi için gayret sarf eden bir aktörün davranışını görmekteyiz. Burada ulusal çıkarlar, Avrupa çıkarları ile dengeli bir şekilde harmanlanmış olarak savunulmakta, ikili ilişkiler ise çok taraflı işbirliğine hizmet eden bir referans olarak görülmekte ve kullanılmaktadır.

Başka bir ifade ile Almanya, Rusya ile geliştirdiği olumlu ikili ilişkilerin sağladığı güveni, Avrupa bütünleşmesi ve Avrupa geleceği için seferber eden bir aktör şeklinde hareket etmektedir. Hatta güç dengesi kurmaya gayret edişi, ulusal değil uluslararası sorumluluk çerçevesinde hareket edişi ve nihayetinde Modernleşme Ortaklığı veya Komşuluk Politikası ile geliştirilen işbirliğini daha geniş boyutlu bir AB-Rusya Ortaklığının taahhüd'ü olarak sunması, bir kere daha onun dış politik söyleminde yükselen sosyal inşacı imgelerin varlığına işaret etmektedir. Çünkü burada uluslararası sorumluluklar çerçevesinde, Rusya'nın bu değerleri içselleştirmesi suretiyle bu dönüşümün tüm bölgeyi kapsayabileceği, gerçeği ile hareket etmiştir.

Buna karşılık Almanya'nın Rusya ile geliştirdiği enerji politikası Doğu Politikasının en tartışılan başlıklarından biri olmuştur. Çünkü Almanya, 2000'li yılların başında Gerhard Schröder döneminde, enerji, ekonomik ve ticari çıkarların devamı uğruna bir takım anti-demokratik gelişmelere sessiz kalmıştır. Bu hali ile de kısa vadeli çıkarlar ve bunları besleyen ikili ilişkileri öncelikli olarak gören bir tutum ortaya koymuş, Hans Kundami'nin işaret ettiği ticaret devleti ya da Jeo-ekonomik Güç olarak hareket etmiştir.

Enerji politikası Almanya'nın yumuşak karnı olmuş ve burada uzun süre bir takım tavizler vermiş/vermek durumunda kalmıştır. Almanya-Rusya arasında daha Gerhard Schröder-Vladimir Putin döneminde geliştirilen ikili ilişkiler, aynı şekilde Frank

Walter Steinmeier'in ilk Dışışleri Bakanlığı döneminde temelleri atılan Stratejik Ortaklık anlayışı aslında bu kaygılara cevap vermiştir. Bu bağlamda da Berlin, enerji tedariki için, Moskova'nın o güne dek eleştirdiği yönlerini görmezden gelmiştir. Söz konusu olan enerji tedariki ve garantisi olduğuunda Almanya ikili ilişkileri, çok taraflı işbirliği düşüncesinin önüne geçtiğini söyleyebiliriz. Başka bir ifade ile bu noktadan itibaren enerji akışının güvenliği ve devamı, insan hakları ile demokrasi kavramlarının unutturmuştur.

Bu şekilde Almanya'nın enerji ilişkisinin devam etmesi uğruna uzun süre Rusya'ya bağımlı hareket etmiştir. Enerji tedarikinin garantisi için ulusal sorumluluklar çerçevesinde hareket etmiş, uluslararası sorumluluklarını bir tarafa bırakmış gözükmiştir. Nitekim Polonya ve Baltık Ülkelerinin bu konudaki endişelerine kayıtsız kalmış olması, özellikle Baltık Boru Hattı tartışmasında adeta Boru Hattı Diplomasinin bağımlısı haline geldiğini ortaya koymuştur. Rusya ile ikili ilişkileri öne çıkartarak, çok taraflı işbirliği etrafında bölgedeki uzlaşma çağrısını dikkate almayışı bunu göstermiştir.

Yani Almanya burada, Hans Maull'un ifade ettiği gibi kısa vadeli çıkarlar peşinde koşmuştur. Günther Hellman uluslararası politikada devletlerin içsel nedenler, ekonomik kaygılar ve belli pazar önceliklerini kaybetmemek kaygısı bir takım dış politik tutum değişiklikler ortaya koyabileceklerini ifade etmektedir. Bu hali ile Almanya'nın enerji politikası bu yaklaşıma örnek teşkil etmektedir.

Almanya günümüzde de Rusya'yı öncelikli enerji ortağı olarak görmeye devam etmektedir. Çünkü enerji konusu, adeta iç içe geçmiş olan Almanya-Rusya ekonomik/ticari ilişkilerinin temel bir sütunu durumundadır. Nitekim, ikili ilişkilere ivme kazandırmak maksadıyla kurulan ve çalışma alanı enerji konusunu da kapsayan geniş düzleme uzanan "*Stratejik Çalışma Grubunun*" hala etkin bir şekilde varlığını sürdürüyor olması bunun bir göstergesidir.

Buna rağmen Almanya, günümüzde gelişmelere sadece kısa vadeli maddi çıkarlar üzerinden bakmaktan vazgeçmiştir. Açık bir ifade ile Almanya enerji politikasına rağmen ortak norm ve değerleri tekrar Doğu Politikasının öncelikli konularından biri haline getirmiştir. Bu hali ile de enerji önemli bir başlık olsa da Almanya enerji

politikası ile kurulan ikili ilişkiler uğruna her şeye kör bakmaktan vazgeçmiştir. Muhalif liderler Gannadi Gudkow, Alexej Nawallny ve Pussy Riot Grubu üyelerinin tutuklanması karşısında Almanya'nın Rusya verdiği tepki, enerji politikasına rağmen uluslararası hukuk ve evrensel değerlere kayıtsız kalmayacağını göstergesi olmuştur. Almanya bu şekilde Brüksel'e, kısa vadeli ve ulusal çıkarlar uğruna, Avrupa geleceğine sırtını dönen, çok taraflı işbirliğini ikili ilişkiler için feda etmekten yana olan bir aktör olmadığı mesajını verebilmiştir. Aynı şekilde de dış politikasının normatif karakterini kaybetmediğini de gösterebilmiştir. Bu şekilde de bir süreliğine daha güç merkezli bir nitelik kazanmış gibi gözüken dış politik söylemine, yeniden Rasyonalist bir tutum kazandırabilmiştir.

Rusya'nın, Ukrayna Krizi ve özellikle Kırım'ı İlhakı ile ortaya koyduğu agresif tutum, Almanya için de, ciddi bir kırılma noktası olmuştur. Başka bir ifade ile Almanya'nın Rusya algısının değişmesine ve Berlin'in Moskova ile olan ikili ilişkileri gözden geçirmesine sebep olmuştur. SPD ve Sol Parti temsil ettikleri gelenek ve siyasal kimlik gereği, hala Rusya'yı dışlayan bir tutuma karşı çıksa da,⁹⁷⁴ en azından "Rusya Politikası" bu dönemle beraber artık kör bakılan bir politika olmaktan çıkmaya başlamıştır. Almanya Moskova ile olan ilişkilerini sürdürmekten yanadır. Çünkü bölgedeki meselelerin Rusya'yı dışlayarak değil Rusya ile müzakere edilerek çözülebileceğine inanmaktadır. Buna rağmen büyük oranda Avrupa çıkarlarından uzaklaşmak ve Avrupa bütünleşmesine zarar verecek bir adım atmaktan da kaçınmıştır. Nitekim Kırım'ın ilhakını uluslararası hukuka aykırı bir durum olarak değerlendirmesi, ama buna rağmen müzakere kapılarını tümenden kapatmaması ve AB'nin sert önlemlerine birden destek vermeyişi de bunu desteklemektedir.

Batılı endüstri ülkelerinin Haziran 2014 tarihinde Soçi de yapılması öngörülen G-8 Zirvesini iptal etmeleri ve Rusya'yı G-8'den dışlamaları, Kırım politikası sonrasında Moskova'ya gösterilen tepki olmuştur. Angela Merkel, *G-8'in (Rusya'nın katılımı ile) toplanması için bir neden olmadığı, içinde bulunan politik durumun ancak G-*

⁹⁷⁴ Hatta SPD eski Genel Sekreteri ve günümüzde Almanya-Rusya Forumu Başkanı Matthias Platzeck, Kırımın pazarlık konusu olabileceğini ima eden açıklaması le yeni bir tartışmaya sebep olmuştur.

7'nin bir araya gelişine izin verdiğini,⁹⁷⁵ ifade ederken bu şekilde Almanya'nın Rusya'ya yönelik değişen algısını da dile getirmiş olur. Angela Merkel, buna bağlı olarak Brüksel'de gerçekleştirilen G-7 Zirvesi öncesinde konuya ilişkin rahatsızlığını ortaya koymuş ve de özellikle Rusya'nın Ukrayna sınırına asker yığmasının kabul edilemez olduğunu ileri sürmüştür. Angela Merkel'e göre Rusya bu tutumu ile uzlaşmaktan çok uzak olduğunu, ortaya koymuştur. Alman Federal Parlamentosunda konuya ilişkin olarak gerçekleştirdiği açıklamada, *G-8'in yalnızca bir ekonomik topluluk olmadığı, bunun ötesinde de ortak değerleri savunan bir örgüt olduğunu*⁹⁷⁶ ifade etmiş, *uluslararası hukuka uygun hareket etmenin, komşuların birbirinin toprak bütünlüğüne saygılı duymalarının bunun gereği olduğunu*⁹⁷⁷ eklemiştir. Aynı şekilde Alman yatırımcılar Kırım Krizi sonrasında Rusya'daki yatırımlarını geri çekmişler ve de Alman Bankaları Rusya'yı güven vaat etmeyen ülkeler listesine alarak kredi oranını düşürmüşlerdir. Bu ve benzeri gelişmeler, ticari ve ekonomik ilişkilerin bir uzlaşma aracı olarak kullanılması, aynı şekilde Rusya'nın tekrar G-8 ülkeleri içine alınmasının Minsk Sözleşmesi kurallarına bağlı tutulması Alman Dış Politikasının Rasyonalist tutumuna sadık kaldığını ortaya koymaktadır. Bu şekilde Almanya'nın Doğu Politikası normatif yapısını korumakta aynı şekilde sosyal inşacı imgeler ile de desteklenmektedir.

Buna karşılık Almanya eski Başbakanları Helmut Kohl ve Gerhard Schröder, Angela Merkel'in bu politikasını eleştirerek, Almanya'nın her hali ile Rusya'yı izole etmeye çalışan bir tutuma destek verdiğini ve bunun yanlış olduğunu savunmuşlardır. Bu tür bir caydırıcılık politikası hiçbir şekilde sonuç vermeyeceği gibi, bunun ikili ilişkilere de zarar verebileceğini ileri sürmektedirler.⁹⁷⁸ Bu şekilde de Alman Dış Politikasında ulusal çıkarları öncelikli olarak gören ve bunun tek teminatının güçlü ikili ilişkileri beslemekten geçtiği yönündeki görüşü ortaya koymaktadırlar.

⁹⁷⁵ "G-8 Ausschluss: Russland zeigt sich unbeeindruckt", (çevrimiçi) <http://www.stuttgarter-zeitung.de/inhalt.g8-ausschluss-russland-zeigt-sich-unbeeindruckt.f2a16602-0a25-43a8-8716-e22e255b0a88.html>, 22.12.2014.

⁹⁷⁶ "Merkel verteidigt Ausschluss Russlands aus G-8", (çevrimiçi) <http://www.dw.de/merkel-verteidigt-ausschluss-russlands-aus-g8/a-17681649>, 20.12.2014.

⁹⁷⁷ "Merkel verteidigt Ausschluss Russlands aus G-8", <http://www.dw.de/merkel-verteidigt-ausschluss-russlands-aus-g8/a-17681649>, 20.12.2014.

⁹⁷⁸ "Bundeskanzlerin Merkel Verteidigt Russland Kurs", (çevrimiçi) http://www.welt.de/newsticker/dpa_nt/infoline_nt/brennpunkte_nt/article135104310/Bundeskanzlerin-Merkel-verteidigt-Russland-Kurs.html, 08.12.2014.

Angela Merkel ve Hükümet'te yönelik bu eleştiriler esasında Almanya'nın Rusya politikasında bir kırılma yaşandığının da ortaya koymaktadır. Bu şekilde de Almanya'nın bölge politikasında esasında kısa vadeli çıkarları öne çıkaran ve gerekirse daha etkin güç kullanımını savunan görüş ile daha uzlaşmacı ve uzun vadeli çıkarları savunan görüşlerin karşı karşıya geldiğini görmekteyiz.

Almanya'nın artık daha kesin çizgiler çizmesi gerektiği, Avrupa Politikasında daha katı bir tutum ortaya koyması gerektiğini savunan görüş, Alman dış politikasında Neo-Realist yaklaşımın giderek daha çok destek bulduğu şeklinde okunmuştur. İlgili bölümlerde yer verilen, Cumhurbaşkanı Joachim Gauck'un "*Almanya'nın uluslararası meselelerde artık daha etkili bir tutum ortaya koyması gerektiği*" yönündeki görüşü, Savunma Bakanı Ursula von der Leyen'in, başta BM operasyonları olmak üzere Almanya'nın Dünya Politikasına seyirci kalan değil tesir eden bir aktör olması gerektiği yönündeki açıklamaları buna örnek olmaktadır.

Buna destek veren ve Angela Merkel'in askeri yöntemleri reddeden tutumuna karşı çıkan kesimler, önemli bir konuya işaret etmektedir. O da, "güç bertaraf etmenin yegane yolunun, güç kullanmaya hazır olduğunu ortaya koymayı gerektirdiğidir." Bu görüşe göre, günümüzün sorunlarının 19.Yüzyılın uzantısı olduğu gerçeği nedeniyle bu dönemi ve değerlerinin yok sayamayız. Nitekim Kırım meselesi ve buna bağlı olarak "self determinasyon" prensibi çerçevesinde Kırımın kime ait olduğu tartışması, bile bir kere daha 19. yüzyılın ruhunun bir şekilde bu dönemde de varlığını sürdürmekte olduğunu ortaya koymuştur.⁹⁷⁹ Bu görüşe göre de Ukrayna Krizi sonrasında Rusya'ya karşı sadece caydırıcı önlemler değil gerekirse askeri yöntemlere de başvurulması gerekmektedir. Bu sadece Ukrayna için değil Rusya tehdidi yaşayan tüm bölge ve hatta AB üyesi ülkelerin güvenliği için zaruridir. Ancak daha yoğun asker kullanımını öne çıkartan bu görüş bizi Almanya'nın sivil güç konseptini terk ettiği algısına götürmemelidir. Nitekim bu görüş, sivil güçler

⁹⁷⁹ "Thema Ukraine Krise: Entspannung oder Kalter Krieg?", (Kathrin Schrade im Gespräch mit Prof. DR. Thomas Jäger) **Phoenix TV**, 26.03.2014, (çevrimiçi) http://www.phoenix.de/content/phoenix/die_sendungen/ereignisse/thema: ukraine_krise_entspannung_oder_kalter_krieg_/823830?datum=2014-03-27, erişim 26.03.2014.

Ayrıca Bakınız:

Hans Joachim Spanger, "*Die Deutsche Russland Politik*", **Deutsche Außenpolitik** (Ed.) Thomas Jäger, Alexander Höse, Kai Opermann, Wiesbaden, US Verlag, 2011, s.648-673.

uluslararası barışın korunması için gerekirse askeri yöntemlere başvurulabilirler diyen Hans Maull'un tezinin Alman dış politikasında taraf bulunduğunu göstermektedir.

Bu şekilde Ukrayna ve Kırım Krizleri sonrasında Almanya'nın Rusya algısında bir kırılma söz konusu olurken, bu bölge ülkelerinin tümünün AB ve NATO üyeliğine verilen kayıtsız şartsız bir destek olarak okunmamalıdır. Almanya burada hala mesafeli bir tutum içindedir. Geçmişte Rusya'nın tepkisini çekmemek için temsil ettiği mesafeli duruşu, bugün Avrupa'nın geleceğini yokuşa sürmemek gerekçesi ile sürdürmektedir. Almanya burada olası bir NATO genişlemesinin Rusya'nın saldırgan tutumunu artıracak ileri süren Kenneth Waltz'ın görüşüne bir şekilde sahip çıkmaktadır. Hatta NATO genişlemesinin Rusya'nın endişelerini artırıp Moskova tarafından kendisine yönelik bir tehdit olarak algılanacağını ileri sürmektedir. Bu hali ile de Berlin burada ölçülü bir şekilde realist imgelerin ağırlıklı olduğu bir Rasyonalist tutum ortaya koymaktadır. Hatta İngiliz Okulunun Çoğulcuların⁹⁸⁰ savunduğu görüşe yakın hareket etmektedir. Bu şekilde de güç mücadelesini şekillendirdiği uluslararası toplumda uluslararası sorumlulukları çerçevesinde egemenliğini garanti etme çabasına girmektedir. Özetle NATO genişlemesini frenlemek ve Ukrayna Krizi sonrasında bölgeye asker koşullanmasına karşı çıkmak suretiyle suretiyle Kremlin'in saldırgan tutumunu bertaraf edebileceğini düşünmektedir.

Benzer bir tutumu Ukrayna'nın AB üyeliği süreç boyunca da ortaya koymuştur. Almanya için Ukrayna önemli bir ortak olmuştur. Ama buna rağmen Ukrayna'yı, AB'nin komşusu olarak algılamayı tercih etmiştir. Ukrayna'nın Avrupa ile bütünleşmesine destek verse de demokratik dönüşümü bunun ön koşulu olarak görmüştür. Buna rağmen Ukrayna'yı AB ve NATO içinde görmek isteyen düşüncenin de karşısında yer almıştır. Bunu hem Rusya ile var olan diyaloga zarar vermemek kaygısı ile yapmış, hem de Avrupa bütünleşmesi çerçevesinde

⁹⁸⁰ Çalışmamızın ilk bölümünde İngiliz Okulundan söz ederken Çoğulcular ve Dayanımcı Rasyonalistlerden kısaca söz edilmiştir.

Ukrayna'nın Almanya'ya ek ekonomik/politik yüke dönüşmesini bertaraf etmeye çalışmıştır.

Almanya, AB ve Ukrayna arasında Ortaklık Sözleşmesi sürecinin açık olduğu ama bu konuda net bir tarih de olmadığı görüşüne, geçmişte olduğu gibi günümüzde de sahip çıkmaktadır. Angela Merkel, her ülkenin bu yönde bir takım koşullar yerine getirmesi gerektiği, insan hakları, demokrasi ve hukuk devleti prensiplerinin de bunun temeli olduğuna işaret etmektedir. AB'nin Ukrayna ve bölgedeki barış yanlısı girişimlere destek vermesi gerektiği ancak aynı zamanda da en az Kiev kadar Moskova ile de pazarlık etmeye devam etmesi gerektiği görüşüne de sahip çıkmaktadır.⁹⁸¹ Aynı şekilde CSU Dış Politika Uzmanı Andreas Schockenhoff, Ukrayna yurttaşlarının AB ile yakınlaşma arzusunun ardında diktatör bir rejimde yaşamamak iradesi olduğunu, ama bu tercih ve Ukrayna-AB arası yakınlaşmanın hiçbir şekilde Rusya karşıtı bir adım olarak değerlendirilmemesi gerektiğini ileri sürmüştür.⁹⁸² Bu da bize Berlin'in Denge Politikasını sürdürmek konusunda hiçbir şekilde tavize vermek niyetinde olmadığını göstermiştir.

Aynı şekilde Ukrayna krizi sonrasında bölge ülkelerinin Rusya tehdidi üzerinden yürüyen bir tartışmaya da kayıtsız şartsız destek vermeye yanaşmamıştır. Almanya, başta Ukrayna, Baltık Ülkeleri ve de Polonya'dan yükselen çağrı ve tepkilere tümenden ilgisiz kalmamıştır. Ancak onların her talebine sırf Avrupa entegrasyonuna katkı sağlamak bağlamında da destek vermek istememiştir. Bir şekilde frenleyici bir rol oynayarak ani kararlar ve duygusal yaklaşımlar sergileyen tarafları mantık çerçevesinde hareket etmeye ve soğukkanlı olmaya davet etmiştir. Bu bağlamda da kısa vadeli tehditler karşısında, uzun vadeli bir süreci (Avrupa Bütünleşmesi), altından kalkamayacağı bir yük (Ukrayna'nın AB ve NATO üyelikleri), altında ezilmekten kurtarmaya çalışmıştır.

Almanya nasıl ki Ukrayna politikasında Rusya'nın tepkisine sebep vermemek ve ulusal çıkarlarının devamı kaygısı ile hareket ettiyse, benzer bir tutumu Baltık ülkeleri ile olan ilişkilerinde de sergilemektedir. Almanya bir tarafta Avrupa

⁹⁸¹ "Auf der langen Bank", **Das Parlament**, Nr: 52, 23.12.2013.

⁹⁸² "Auf der langen Bank", **Das Parlament**, Nr: 52, 23.12.2013.

bütünleşmesinin önemli bir aktörü olarak Avrupa geleceğinin barış ve istikrar ekseninde şekillenmesine katkı sağlamak istemektedir. Öte tarafta ise Rusya'nın tepkisine sebep verecek her tür hareketten kaçınmaktadır. Buna bağlı olarak da Kırımın İlhakı ve Doğu Ukrayna'da yaşanan ayrılıkçı hareketler sonrasında Moskova karşısında ciddi kaygılar yaşayan AB üyesi ortakları, Polonya ve Baltık ülkelerinin bekledikleri desteği tam olarak vermemiştir. Baltık ülkeleri Almanya için önemli birer ekonomik ve ticari ortaktır. Üstelik buranın geçmişte Doğu Prusya topraklarını oluşturuyor olması nedeniyle, Almanya bölge ile yakın bir kültürel/tarih bağ içindedir. Bu gerçekler gerek NATO üyeliği, gerekse AB üyeliği sırasında Almanya'nın bölgenin Avrupa bütünleşmesine tam destek vermesine sebep olmuştur. Almanya, üyesi olduğu Baltık Konseyine bu bağlamda özel bir önem atfetmiş ve özellikle kendi "Dönem Başkanlıkları" sırasında bu bölgesel işbirliği platformunu, Avrupa Bütünleşmesi çerçevesinde daha geniş bir düzleme taşımak için gayret sarf etmiştir. Ancak burada da Almanya'nın öncekine benzer bir tutumu sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Çünkü Almanya Baltık Konseyini, aynı zamanda buraya üye olan Rusya'nın Avrupa da bölgesel işbirliğine dahil edilmesi ve daha etkili bir varlık ortaya koyabilmesi için, araç olarak da görmüştür. En azından burada oluşacak işbirliğini, karşılıklı ön yargı, tehdit ve endişeleri kırabileceğine, başta Kaliningrad olmak üzere AB'nin Rusya ile yakın temas içinde olan bölgelerinde Modernleşme sürecinin bu şekilde hız kazanabileceğine dair umutlarını saklı tutmaktadır.

Almanya, Baltık ülkelerinin endişelerinin bilincindedir. Ancak aceleci ve duygusal adımları atarak Rusya'nın tepkisine de sebep vermek istememektedir. 1997 tarihli NATO-Rusya Şartının geçerliliğini yitirmesine rağmen, bölgeye asker koşullandırmaktan kaçınması, bu yöndeki girişimlere destek vermeyişi bunu göstermiştir. Ancak hem AB içinde ortakları olan, hem de tarihi, kültürel ve ekonomik ilişkileri içinde olduğu Baltık ülkeleri ile de olan bağını koparmak istememektedir. Çünkü, Kırımın İlhakı sonrasında uluslararası hukuku tanımayan tutumunu ortaya koyan Putin Rusya'sı için, bölgenin kolay lokma olduğunun da bilincindedir. Bu bağlamda da başta Baltık Hava Sahasının Kontrolü ve daha etkili bir güvenlik politikası inşasında da bölge ülkelerine destek vermeye devam

etmektedir. Bu da bize bir kere daha Almanya'nın nasıl bir ikilem ile karşı karşıya olduğu ve Doğu Politikasının da bundan etkilendiğini göstermiştir.

Belirtilmesi gereken bir gerçek, Almanya'nın NATO üyelikleri ve müdahalelerine sadece stratejik ve politik nedenlerle mesafeli bakmadığıdır. Almanya'nın NATO'nun bölgede daha aktif olmasına destek vermesi Almanya'nın savunma bütçesinden daha fazla pay ayırmak zorunda kalması anlamına gelmektedir. Bu ise başta Savunma Bakanlığı olmak üzere, Alman resmi çevrelerinin çok sıcak bakmadığı bir gelişmedir. Alman bütçesinden savunmaya ayrılacak her ek pay, Alman ekonomisi için yeni bir yük anlamına gelecektir. Kaldı ki AB önlemler paketi çerçevesinde yaşanan ekonomik ve ticari daralma bunu daha da önemli kılmıştır. Bu nedenle Almanya, NATO içinde, en az AB içinde olduğu kadar frenleyici pozisyonu sürdürürken, hem olası bir genişleme, hem de Rusya'yı provoke edecek askeri girişimlerden kaçınmaktadır. Bu hali ile bir kere dış politikasında zaman zaman kısa vadeli çıkarların karar verici olmakta etkili olduğunu görmekteyiz. Daha açık bir ifade ile bu bize Günther Hellmann'ın savunduğu ekonomik ve ticari kaygılar köklü olmasalar da önemli değişimlere sebep verebilir görüşünün haklılığını ortaya koymaktadır.

Yukarıda yer verdiğimiz gelişmeler bizi, bir kere daha, aynı noktaya götürmektedir. O da Almanya'nın Doğu Politikasında zaman zaman yaşanan değişikliğin köklü bir dönüşüm ifade etmediğidir. Onun yerine var olan söylem değişmiş, ama dış politikadaki süreklilik değişmemiştir. Almanya hala Rasyonalist tutumunu sürdürmekte, buna iç ve dış politik baskı unsurlarının etkisi ile belli oranda sosyal inşacı bir tutumla destek vermek durumunda kalmaktadır. Sık sık atıfta bulunduğu Avrupa inşasında ortak değerler ve Avrupa kimliğinin korunması gerekliliği de bunun dışı vurumu olmaktadır. Bu gerçek de bize, aynı zamanda Almanya'nın Doğu Politikasının, Rusya gölgesinden çıkışının kolay olmadığını, Brüksel ve Moskova arasında sıkıştığını da göstermektedir.

Ukrayna-Rusya Krizi önemli bir dönüm noktası olmuştur. Almanya bir kere daha ulusal sorumlulukları değil uluslararası sorumlulukları ile hareket eden ve Avrupa inşasında önemli bir katkı sağlamaktan yana olduğunu ortaya koymuştur. Bu şekilde

de bölgede istikrar yaratmaktan yana olduğu ve Avrupa'nın geleceğini güç merkezli politikalar değil, ortak değerler üzerine inşa etmekten yana olduklarını göstermiştir. Bu hali ile de askeri müdahale ve benzeri çözüm arayışlarına mesafeli duran Angela Merkel, 21.yüzyılın çatışmalarını 19.yüzyılın mantığı ve yöntemleri ile çözmekten yana olmadıklarını da göstermiştir. Almanya'nın bu dönemde özellikle Doğu Avrupa'ya asker göndermeye karşı çıkışı, Ukrayna meselesini askeri yöntemler ile değil diplomasi ve müzakere ile çözmekten yana oluşu ve bölge ülkeleri arasında kurduğu dengeyi sürdürerek bu şekilde olası bir çatışmayı bertaraf etme çabası onun bu Rasyonalist tutumun göstergesi olmuştur. Yani dayanışma ve işbirliğini esas alan, meseleleri başta AB ve NATO gibi uluslararası kurumların normatif rejimleri ile çözmekten yana olmaya devam etmiştir.

Başta askeri yöntemler olmak üzere, her tür kaba güç kullanımını içeren önlemlere karşı çıkıp, onun yerine AB'nin ekonomik ve politik önlemlerine destek vermesi bunun göstergesi olmuştur. Bölge politikasını karşılıklı işbirliği, dayanışma ve ortak değerler etrafında şekillendirirken, ulusal çıkarlarını Avrupa çıkarları ile iç içe geçirmektedir. Bu hali ile de sivil güç karakterini öne çıkararak, uluslararası politikanın sivilleşmesine gayret göstermekte, olası bir güç mücadelesinin önüne geçmeye gayret etmektedir. Yani Hans Maull'un sınırlarını çizdiği sivil güç olmanın gereğini yerine getirmektedir. Hatta Alman dış politikasında sosyal inşacı düşüncenin giderek daha fazla yer bulmaya başladığı şeklindeki düşüncemize destek vermektedir.

Alman dış politikasında güç kullanımını öne çıkartan hatta asker yöntemleri savunan görüşler destek bulsa bile, bunun sivil güç konseptinden bir şaşma olmadığı açıktır. Nitekim Hans Maull'un, devletlerin insani müdahaleler ve barışın korunmasında yetersiz kalmaları durumunda askeri güç kullanımına başvurmalarının mümkün olduğu, bunun sivil güç olmaktan vazgeçmek anlamına gelmediğini ileri süren görüş, burada öne çıkmaktadır. Yani Almanya söz konusu Rusya, Ukrayna ve Baltık bölgesi ile ilişkiler olduğunda, bölge ülkeleri Berlin'in hala kendilerini yeterince anlayamadığını ileri sürseler de "sivil güç" olmaya devam etmektedir.

SONUÇ

Avrupa Bütünleşmesi sürecinde Almanya'nın Doğu Politikasını analiz etmeye çalıştığımız bu çalışma, bize her şeyden önce Almanya'nın Dış Politikasında “Süreklilik” olgusunun varlığını sürdürdüğünü ortaya koymaktadır. Almanya geçmişte Avrupa'nın Batı Bütünleşmesinin arkasında durup, bunu Avrupa'nın geleceği için vazgeçilmez görmüş, Soğuk Savaşın sona ermesi sonrasında da, bu tutumunu sürdürmüştür. Doğu Avrupa ülkelerinin dönüşüm sürecine destek vermiş, bölgenin bir istikrar ve güven ortamına dönüşmesi sürecine sahip çıkmıştır. Ancak bu yöndeki tutumunu ortaya koyarken zaman zaman iki taraflı ilişkileri öne çıkarması, taraflarda önemli endişelere sebep vermiş, her şeyden önce Alman dış politikasının köklü bir değişime gittiği tartışmasına sebep olmuştur. Oysa gelişmeler bize esasında köklü bir değişiklik olmadığı, onun yerine güçlü ikili ilişkilerin, çok taraflı işbirliği için bir referans olarak kullanıldığını göstermiştir.

Almanya, geçmişte temelleri Konrad Adenauer ile atılan, Batı Bütünleşmesinin en etkin savunucusu olmuştur. Bu görüşü, Willy Brandt'ın “Doğu Politikası” ile pekiştirmek suretiyle hem Avrupa içinde varlığını güçlendirmiş, hem de pazarlık gücünü artırmıştı. Günümüzde ise, temelleri Bonn Yönetimi tarafınca atılan Bütünleşme politikası, Rusya'yı dışlamayan ancak bölge ülkelerinin de beklenti ve endişelerine daha hassas yaklaşan “Yeni bir Doğu Politikası” ile tamamlanmaktadır. Berlin temelleri Bonn döneminde atılmış olan bu stratejiyi, zaman zaman değişen söylem ve ani çıkışlara rağmen temel çizgisine sadık kalarak günümüze taşımaktadır.

Almanya, aşağıda yer verdiğimiz başlıkların da ortaya koyduğu gibi, zaman zaman güç merkezli söylemler ve ani çıkışlar sergilemektedir. Ya da başta Rusya ile olan enerji ortaklığının da gösterdiği gibi iki taraflı ilişkileri çok taraflı işbirliğine tercih ettiği izlenimi yaratmaktadır. Ancak bu tam bir dış politik değişim anlamına gelmemektedir. Dahası Almanya, ne çok taraflı ilişkileri terk etmekte, ne de sivil güç olmak olgusundan vazgeçmektedir.

Bu nedenle Almanya'nın zaman zaman ortaya koyduğu ani çıkışlar, uluslararası politikada daha etkili olmak isteyen, “Büyük Güçler” ile eşit olarak algılanmak arzusundaki bir aktörün refleksleri olarak okunmalıdır. Bu hali ile de Berlin dış

politikasında rasyonalist tutumunu sürdürürken, süreklilik prensibi çerçevesinde bir sivil güç olmaya devam etmek niyetinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Rusya'yı merkeze alan, ancak başta Polonya olmak üzere, bölge ülkeleri ile olan ilişkileri ihmal etmek istemeyen, “Yeni Doğu Avrupa Politikası”, bu şekli ile Almanya'nın AB Politikası ile iç içe geçmektedir. Berlin, zaman zaman Brüksel ile bir fikir ayrılığına düşse veya onun beklemediği adımlar atsa da, esasında Brüksel'e tümüyle ters düşmemek kaygısını da sürdürmektedir. Almanya, sadece Doğu Avrupa ülkelerinin değil, AB'nin de beklenti ve hassasiyetlerini dikkate almak durumunda kalmaktadır. Başka bir ifade ile Berlin, zaman zaman Brüksel ve Moskova arasında kalmakta, ancak çok kere de kendisine yakıştırdığı iki taraf arasında köprü olmak görevini sürdürmektedir.

Bu nedenle de Almanya dış politik söyleminde bir denge kurarken, tüm tarafların tepkisini çekmemeye gayret etmektedir. Bu da zaman zaman onun dış politikasında farklı söylem ve yaklaşımların öne çıkmasına sebep olmaktadır. Buna rağmen, Almanya her ne kadar bazı konular ve zamanlarda güç merkezli açıklamalarda bulunsa da, bu katı bir güç politikasına dönüş anlamına gelmemektedir. Dahası Alman dış politikasında her geçen gün daha fazla telaffuz edilen, kimlik, kültür, ortak değerler ve toplumsal kaygılar gibi sosyal inşacı imgeler, Almanya'nın bir güç politikasına dönmek niyetinde olmadığını da göstergesi olmaktadır. Almanya günümüzde, uluslararası sistemin işlemleri için tüm devletlerin ön gördükleri ortak değer ve kuralların, yani sivil toplum, insan hakları, demokrasi ve hukuk devleti prensiplerinin, vaz geçilmez olduğu görüşüne sahip çıkmaktadır. Aynı şekilde bu değerler ve onları savunan kurumların (AB, NATO, AGİK) Avrupa Bütünleşmesinin zorunlu ön koşulu olduğunu kabul etmektedir. Bu gerçek ise Berlin'e, ekonomik, siyasal, askeri gücünü, barış ve ortak değerlerin devamı için seferber ettiğini kanıtlamak imkanı vermektedir.

Yani Almanya esasında rasyonalist tutumundan taviz vermemektedir. Onu sadece bir takım sosyal inşacı söylemlerle desteklemekte, ona meşruiyet sağlamaya çalışmaktadır. Bu şekilde de dış politikasının şekillenmesinde etkili olan iç faktörler, başta muhalefet partileri ile sivil toplum olmak üzere iç politik aktörlerini

rahatlatmakta, zaman zaman sivrilen, hatta realizme doğru kayan söylemleri dizginlemektedir. Aynı zamanda da başta Brüksel, Moskova ve Varşova olmak üzere dış politikasının şekillenmesine tesir eden dış aktörleri de dışlamayan, onları dengeleyen bir tutum ortaya koyabilmektedir.

Farklı yaklaşımların, aynı başlıkta karşımıza çıkışı ve bunlar çatışır gibi görünse de, gerçekte birbiri ile örtüşmekte olduğu gerçeği bu düşüncemize destek vermektedir. Bu gerçek bize, Almanya'nın Doğu Politikasında rasyonalizm ve sosyal inşacı söylemlerin iç içe geçmişliğini ortaya koymaktadır. Çalışma boyunca, ikili ve çok taraflı ilişkiler çerçevesinde yer vermiş olduğumuz, Tarihi Meseleler, Sivil Toplum, Enerji Politikası, Güvenlik Politikası, Komşuluk Politikası ve Euro Krizi bağlamında Avrupa'nın Geleceği şeklindeki başlık ve tartışmalar bunu net olarak ortaya koymuştur. Bu şekilde de sosyal inşacı söylemlerin esasında rasyonalizme hizmet ettiğini söyleyebiliriz.

Tarihi Meseleler;

II. Dünya Savaşının türevi olan tarihi meseleler, günümüzde hala varlığını sürdürmekte ve Almanya'nın bölge ülkeleri ile olan ikili ilişkilerine zaman zaman gölge düşürebilmektedir. Bir tarafta Benes Kararları etrafında dönen tartışmalar, Berlin ve Prag'ı, öte taraftan ise Tazminat Meselesi ve Sürgün Almanlar için dikilmesi ön görülen Anıt Kompleksi, Berlin-ve Varşova'yı karşı karşıya getirmektedir. Bu şekilde bu tartışmalar, Doğu Avrupa'da oluşturulmak istenen işbirliğine zarar verebilmektedirler. Tarihi meselelerin, her iki taraf açısından, iç politik durgunluk dönemlerinde ya da ikili ilişkilerde fikir ayrılıkları söz konusu olduğunda, gündeme gelişi bize bu konunun iki taraf arasında bir baskı aracı olarak da kullanıldığını göstermiştir. Buna rağmen Berlin, Varşova ve Prag ile geliştirdiği ikili ilişkileri, Avrupa çıkarları ile birleştirerek pragmatist bir tutum ortaya koyabilmiştir.

Belirtilmesi gereken bir husus, Alman resmi çevrelerinin bu tartışmaların doğrudan muhatabı olmayı tercih etmedikleri, tartışmalara Polonya'nın aksine, dolaylı yoldan dahil olduklarıdır. Alman tarafında bu konuları gündeme getiren, Hükümet ve resmi çevrelerden ziyade daha çok sivil toplum örgütleri olmuştur. Ne Gerhard Schröder, ne de Angela Merkel döneminde Almanya'nın herhangi bir tazminat talebinde

bulunmayı ve de bireysel başvurulara destek verilmeyi bu görüşü desteklemektedir. Berlin, başta, “Sürgün Almanlar Birliği” ve “Prusya Yedi Emni” gibi bir takım örgütler vasıtası ile gündeme getirilen tartışmalarda, geri planda kalmayı ve kendisine yakıştırdığı uzlaşmacı/müzakereci aktör sıfatını saklı tutmayı tercih etmiştir.

Bu gerçek, söz konusu olan tarihi meseleler olduğunda, Almanya’nın geçmişteki uzlaşmacı argümanlara sahip çıktığını ve dış politikasında bu konuya ilişkin olarak var olan sürekliliğe işaret etmektedir. Bu şekilde Berlin, tarihi meselelerin ikili ilişkilere gölge düşürmesi ve bölgede daha geniş boyutlu bir işbirliğini bertaraf etmesinin önüne geçmeye çalışmıştır.

Berlin, burada her hangi bir güç gösterisine girmeyerek, sivil güç olmak karakterini saklı tutmaktadır. Onun yerine karşılıklı müzakereyi öne çıkartmakta, karşılıklı kamuoylarının yakınlaşması fikrine destek vermektedir. Dahası ortak değerler etrafında bir Avrupa Kimliği ve toplumu fikrini öne çıkartmaktadır. Hatta ortak bir tarih yazımından söz edecek kadar cesur adımlar atmaktadır. Bu şekilde de tarihi meseleleri Avrupa Kimliği çerçevesinde çözüm aramakta, burada Ortak Kimlik etrafında bir dayanışma örneği sergilemektedir.

Tarihi tartışmalar, her ne kadar başta Erika Steinbach ve BdV gibi bireysel ve sivil toplum örgütleri seviyesinde karşımıza çıksa da, resmi çevreleri tümüyle bu tartışmanın dışında görmek de mümkün değildir. Çok tartışma yaratan, “Sürgün Almanlar Anıt Kompleksi Projesinin” 2005 yılı Koalisyon Sözleşmesinde (CDU-CSU ve SPD) yer almış olması bunun bir göstergesidir. Erika Steinbach (CDU) ve Peter Glotz’un (SPD) bireysel birer inisiyatifi olarak doğan bu proje, Koalisyon Sözleşmesinde yer almak suretiyle söz konusu siyasi partileri ve onların tabanlarını da bağlar olmuştur.

Bonn Yönetimi, geçmişte tarihi meseleleri, sık sık totaliter ve otoriter rejimlere karşı bir baskı aracı olarak kullanmıştır. Bunu yaparken başvurduğu, insan hakları, demokrasi, azınlık hakları ve kimlik gibi temel değerler olmuştur. Günümüzde de ikili ilişkilerde sorun yaşandığında, benzer temellere dayanılarak bu defa bu argümanların yarı resmi çevrelerce gündeme getirilmeye devam etmektedir. Almanya bu stratejiyi AB’nin Doğu Genişlemesi süresince merkezi ve doğu Avrupa

lkelerine karşı kullanılmıştır. Günümüzde ise Almanya-Polonya diyalogu tıkanđında ya da ikili ilişkiler daraldđında bunu sürdürmektedir. Brüksel’de önemli bir oylama söz konusu olup Berlin ile Varşova bu konuda fikir birliği içinde olmadđında tarihi meseleleri gündemde yer alması bunu ortaya koymaktadır. Ancak bunu bir baskı bir hegemonya aracı olarak kullandđını söylemek yanlış olacaktır. Rasyonalist yaklaşım, uluslararası hukuk, diplomasi, uluslararası ticaret, diplomasi ve benzeri yöntemlerin uluslararası yapıda düzen kurabilmek için araç olabileceğine işaret etmektedirler.

Aynı şekilde siyasi partiler kendilerini, tabanlarının bir kısmını oluşturan bu kimselerin hassasiyetlerini dikkate almak durumunda hissetmektedirler. Yine tarihi tartışmalara destek veren kesimin, Alman i politikasında önemli bir baskı aracı ve oy sahibi potansiyeli seçmen olduğu gerçeği de göz önünde tutulmaktadır. Ancak SPD Willy Brandt’ın, “Doğu Politikası” çerçevesinde bir takım tavizler verirken, CDU-CSU ise Helmut Kohl’un imzaladığı, “Avrupa Sözleşmeleri” çerçevesinde her şeyden önce Almanya’nın Doğu sınırını kabul etmiştir. Bu nedenle duygusal ıkışlar ile geçmiş meselelerin g merkezli yöntemler ile tartışılması, ikili ilişkilere zarar verecektir. Buna rağmen, ikili ilişkilerin zarar görmemesi uğruna seçmen tabanının bu konudaki hassasiyetini, göz ardı etmemeye gayret etmektedir. Bu şekilde dış politikadaki denge arayışını i politikasında da sürdürmeye çalışmaktadır. Bu nedenle Almanya burada da uzlaşmacı tutumuna sadık kalarak, diplomasi ve müzakereyi temel çözüm aracı olarak kabul eden söylemini sürdürmek suretiyle hem i hem de dış dengenin devamını sağlamaya çalışmaktadır.

Bu hali ile SPD ve CDU/CSU Birlik Partileri tarihi meselelerin zaman zaman ikili ilişkiler dara girdiğinde bir müzakere aracı olması düşüncesine yakın hareket etmektedirler. Buna karşılık FDP, tarihi meselelerin bir provokasyon aracına dönüşmesine mesafeli durmuş, yine Yeşiller Partisi ve Sol Parti de geçmişten ziyade geleceğin “insani değerler” üzerine kurulması gerektiği görüşünü savunmakta ve bunun temelinin de nefret ve rövanş değil, insan hakları demokrasi ve karşılıklı saygıya dayandığını savunmaktadır. Bu şekilde de tarihi meselelerin baskı aracına dönüştürülmesine karşı çıkmaktadırlar. Buna rağmen bugün Alman resmi çevreleri tarihi meselelerde hangi tarafın haklı olduğu tartışmasına destek vererek geçmişin hayaletinin ikili ilişkilere gölge düşürmesi yerine, ortak bir Avrupa kimliğinin

inşasında geçmişin yol gösterici olmasına destek vermektedirler. Buna destek verirken de sivil toplumların yaklaşması ve ön yargıların yıkılması görüşünden yola çıkmaktadırlar. Bu nedenle başta öğrenci ve gençlik değişim programları, bilimsel-kültürel ve eğitim işbirliği programlarına sahip çıkmak vasıtası ile iki taraf sivil toplumunun yaklaşması düşüncesine destek vermektedirler.

Tarihi meseleler bize Alman Dış Politikasının bu başlığında, bir “sürekliliğin” söz konusu olduğunu göstermektedir. Almanya burada oluşturulmaya çalışan uzlaşma ile iki taraflı ilişkiler güçlendirilerek daha geniş boyutlu bir işbirliğinin önü açmaktadır. Aynı şekilde karşılıklı uzlaşma ve toplumların diyalog ile işbirliğini öne çıkartmak suretiyle, sivil bir güç olmanın gereğini yerine getirmektedir. Bu şekilde de geçmiş hükümetlerin temelini attığı düşüncelere sadık kalmakta ve uluslararası politikanın sivilleşmesine önemli bir katkı sağlamaktadır. Almanya burada ulusal değil uluslararası sorumlulukları çerçevesinde hareket etmektedir. Çünkü bu uzlaşma politikasının Avrupa bütünleşmesinde daha geniş boyutlu bir işbirliğinin anahtarı olduğunun bilincindedir.

Almanya’nın burada “süreklilik” şeklinde bir uzlaşmacı tutum sürdürmekte oluşu, rasyonalizme sadık kalmakta olduğunu da göstermektedir. Hatta bu uzlaşmacı tutum sırasında sık sık Avrupa Kimliğine atıfta bulunuyor olması, ortak/insani değerler, Avrupa Kimliğinin inşası, kültür, medeniyet gibi kavramların bir can simidi oluşu, bu yaklaşımın bir takım sosyal inşacı imgeler ile desteklendiğini ortaya koymaktadır. Ortak bir tarih kitabının yazılması girişimi bir kere daha bu yönde ortaya konan çabayı göstermiş, Avrupa Kimliğini benimsemiş bir devlet olarak Almanya’nın bunun gerektirdiği şekilde hareket ettiğini ortaya koymuştur.

Demokratik Dönüşüm;

Almanya tarihi meselelerde sosyal inşacılık ile desteklenen bir orta yol izlerken, benzer bir tutumu, Doğu Avrupa ve Rusya’da demokratik dönüşüm konusunda da göstermektedir. Burada bölgenin demokratik dönüşümüne sahip çıkarken, Ulusal çıkarları ve Avrupa çıkarlarını birleştirerek, uluslararası sorumlulukları çerçevesinde hareket etmektedir.

Başka bir ifade ile zaman zaman gerçekleştirdiği uyarılar vasıtası ile, işbirliği içinde olduğu aktörleri ortak değer ve kurallar çerçevesinde hareket etmeye davet etmektedir. Tarihi meselelerde olduğu gibi, insan hakları ve benzeri konulardaki uyarıların daha ziyade ikili ilişkilerin dar boğaza girdiği dönemlerde öne çıkarılması, bu konun da zaman zaman bir baskı aracı olarak kullanıldığını göstermektedir. Denilebilir ki Almanya ilişkilerin normal bir seyirde olduğu zamanlarda bu yönde endişelerini bir tarafa bırakmakta ya da daha esnek yaklaşmaktadır. Bu şekilde de o dönemde var olan ekonomik-ticari çıkarlarını koruyabilmekte ya da var olan işbirliğini daha geniş boyutlara taşıyabilmektedir. Aksi zamanlarda ise, özellikle de iç muhalefetin etkisi ile Avrupa Kimliği ve onun gereği olan ortak norm ve değerleri öne çıkartmakta bu defa da bölge ülkelerini bu yönde hareket etmeye davet etmektedir.

Özellikle Rusya, Macaristan ve Ukrayna bu konuda öne çıkan örnekler olmaktadır. İlgili bölümde ifade edildiği gibi Macaristan ve Rusya iki Almanya'nın birleşmesi sürecindeki olumlu katkıları nedeniyle Berlin'in minnet borcu hissettiği ülkeler olmuştur. Bunu izleyen dönemde de Almanya her ikisi ile ikili ilişkilerini hızlı bir işbirliğine dönüştürmüştür. Bu nedenle Almanya, Macaristan ve Rusya'nın demokratikleşme sürecine tam destek vermiştir. Ancak aynı zamanda amacına ulaşamayan modernleşme süreci tıkandığında ve artan popülist söylem ile anti demokrat uygulamalar söz konusu olduğunda, bunlara uzun süre sessiz kalmayı tercih etmiştir. Çünkü bu şekilde onun bir takım çıkarlarına hizmet eden güçlü ikili ilişkilerin zarar görmesinden çekinmiştir. Rusya açısından bakıldığında bunun ardında yatan temel neden özellikle 2000'li yılların başından itibaren (Gerhard Schröder ile) başlayan ileri ekonomik/ticari ilişkiler ve enerji ortaklığı olduğu açıktır.

Almanya 2000'li yılların başından itibaren Rusya ile geliştirdiği yakın ilişkilerde daha çok Hans Kundami'nin de dikkat çektiği ekonomik ve ticari kaygıları ile hareket eden "Jeo-ekonomik" bir devletin tavrını sergilemiştir. Yani burada devletin ve vatandaşlarının refahını öne çıkartan bir tutum sergilemiştir. Ancak SPD-Yeşiller Koalisyonu yerine kurulan SPD-CDU/CSU Birlik Koalisyonu tarafından geliştirilen Modernleşme Ortaklığı ile Rusya'nın demokratik dönüşümü daha fazla öne çıkartılmaya başlanmıştır. Bu konuda Petersberg Diyaloğu çerçevesinde Frank

Walter Steinmeier tarafından geliştirilen “iç içe geçerek yakınlaşma” düşüncesinde demokratik dönüşüm konusunda önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Bu şekilde Almanya tekrar uluslararası sorumluk çerçevesinde, kısa vadeli değil, uzun vadeli çıkarları gözeterek hareket etmeye devam etmiştir. Söz konusu bu başlıkta Almanya dış politikasında, sosyal inşacı imgelerin baskın etkisini görmekteyiz. Bu şekilde Almanya’nın özellikle Alexander Wendt’in işaret ettiği, “Kolektif Kimlik” gereği, ortak değerleri daha fazla telaffuz etmeye başladığını söyleyebiliriz. Çünkü Almanya bu şekilde bölgede oluşabilecek demokratik dönüşümün diğer devletler tarafından da benimseneceği ve bu değerleri içselleştirmiş bir toplumun bunları terk etmeyeceği bilinci ile hareket etmiştir. Geliştirilen Modernleşme Ortaklığı esasında Rusya’nın ötesinde tüm bölgenin demokratikleşmesine hizmet eden bir proje olarak görülmüş ve değerlendirilmiştir. Aynı tutuma, bir sonraki CDU/CSU Birlik–FDP Koalisyonu da sahip çıkmıştır. Bu arada Almanya, Medvedev Rusya’sına demokratik dönüşümünde destek verirken, aynı zamanda Moskova’nın güvenini kazanmış bu şekilde de hem ikili ilişkilerini geliştirmek, hem de Moskova-Brüksel arasında köprü vazifesi olmak imkanını sağlarken, rasyonalist söylemde giderek daha fazla temsil bulan sosyal inşacı imgeler var olan süreklilik olgusunun pekişmesine de hizmet etmiş olur.

Buna rağmen ilişkilerin hala başta enerji ortaklığı olmak üzere, “Schröderci“ bir yaklaşımın etkisinde olduğu da bir gerçektir. Bu hali ile Almanya, Rusya’nın demokratik dönüşümünde daha esnek bir tutum ortaya koymak durumunda kalmıştır. Başka bir ifade ile Moskova’nın güvenini kaybetmemek, ekonomik/ticari ve enerji ortaklığının devamı uğruna ortak değerleri zaman zaman görmezden gelmeyi tercih etmiştir. Bu bağlamda ekonomik refahı ve bölgesel etkinliğinin devamı kaygısı ile jeo-ekonomik bir devlet olarak hareket ettiğini ileri süren yaklaşımları bir şekilde haklı çıkartmıştır.

Ancak Medvedev sonrasında, Putin’in artan sertlik yanlısı söylemi ve politik yozlaşma, en az Brüksel kadar Berlin’in tepkisine sebep olmuştur. Dikkat çekilmesi gereken, buradaki “yozlaşmadır”. Çünkü Putin ile artan sertlik yanlısı söylem yalnızca insan hakları ve demokrasiye indirilen bir darbe olmamış, aynı zamanda da

artan rüşvet ve para babalarının artan gücü ile ekonomik/ticari ilişkilerin de yozlaşması anlamına gelmiştir. Bu durumda sistemin bu denli bozulması, öncelikli olarak Rusya'yı, buna müteakip de Rusya ile sıkı ilişkiler içinde olan aktörleri etkilemiştir. Berlin'in, Moskova'nın en sıkı ortağı durumunda oluşu, Almanya'nın bu yozlaşmadan öncelikli etkilenmesini beraberinde getirmiştir. Rusya'daki yozlaşma Rusya ile iş yapan firmaları da etkilemiştir. Bu ise ne Berlin, ne de Brüksel'in hoşuna gitmiştir. Bu noktada insan hakları, demokrasi ve hukuk devletinin çiğnenmiş olduğu Berlin tarafından tekrar hatırlanmıştır. Bunun Avrupa çıkarları, Almanya'nın refah ve istikrarı ile çeliştiği gerçeği de Berlin'i Moskova'yı bu konuda uyarmak durumunda bırakmıştır. Başka bir ifade ile Almanya kısa vadeli kaygılarını, uzun vadeli kaygılarını dile getirmek suretiyle bertaraf etmek yoluna gitmiştir. Pussy Riot Grubu ya da muhalif liderlerin tutuklanmaları sırasında Almanya'nın sergilediği tutum bunu göstermiştir. Özellikle de Rusya'nın Almanya'dan maddi destek alan Sivil Toplum Örgütlerinin yurt dışı ajanı olmakla suçlanması, bunun Berlin'in tepkisini daha da arttırmış olması bu görüşümüzü desteklemektedir. Bu şekilde Berlin, tüm ekonomik çıkarları ve ikili ilişkilere rağmen Rusya'daki her türlü girişime kayıtsız kalmadığı ve Avrupa'nın ortak değerlerinin savunmasını yaptığını Brüksel'de göstermek imkanına sahip olmuştur.

Aynı şekilde Almanya, Rusya'da güçlü bir sivil toplum kültürünün geliştirilmesi için de özel bir çaba sarf etmiştir. Çünkü Almanya, güçlü bir sivil toplum olmadan arzulanan demokratik dönüşümün gerçekleşmeyeceği bilicindedir. Aynı şekilde de güçlü bir sivil toplumu, otoriter Putin sistemine karşı bir garanti olarak görmektedir. Hatta yukarıda ifade edildiği gibi bunun bölge için de emsal olacağını düşünmektedir. Güçlü bir sivil toplum ile kırılacak otoriter sistem ve onun sebep olduğu ekonomik/politik yozlaşmanın aşılması, her şeyden önce Almanya kadar AB'nin çıkarına olacaktır. Almanya bu yöndeki tutumu ile de aslında ulusal kaygılarını Avrupa'nın geleceği ile birleştirmiş olarak hareket etmektedir.

Bu dönemde Berlin-Moskova diyalogunda yaşanan kısmı "buz devri" bize bir kere daha, ikili ilişkileri öne çıkartan Berlin'in, buna rağmen Moskova uğruna Brüksel'i yok saymadığını da göstermiştir. Dahası ikili ilişkileri, çok taraflı ilişkiler için araç olarak kullanmaya devam etmekten yana olduğu ve burada var olan sürekliliği

göstermektedir. Angela Merkel'in etkili bir sivil toplumu, Rusya'nın modernleşmesinin ön koşulu olarak gördüğünü ifade etmesi, tüccar devlet mantığındaki kırılmaya da işaret etmektedir. Bu da Berlin'e, yalnızca ekonomik/ticari kaygılar ile hareket eden aktör olmadığını göstermek imkanını sunmuştur.

Aynı şekilde demokratik dönüşüm konusunda sergilediği rasyonalist yaklaşıma, bir takım sosyal inşacı imgeler ile destek sağlamıştır. Söz konusu demokratikleşmenin sadece toplumsal değil top yekun bir değişimi ön görecek ve tüm bölgede devletler arası bir sosyalleşmeye hizmet edecek olması, bizi yine Alexander Wendt'in işaret ettiği bir takım imgelerin Alman dış politikasında destek bulduğunu göstermektedir.

Berlin, aynı şekilde demokratik dönüşüm çerçevesinde Macaristan ile ikili ilişkilerini tümünden koparacak bir tepki vermek yerine bunlara sessiz kalmak, ya da uzun süre üstü kapalı eleştiride bulunmayı tercih etmiştir. Ancak bu tutumunun Avrupa Bütünleşmesinin lokomotif olarak kendisine uygun gördüğü role zarar vereceğinin de bilincindedir. Çünkü Avrupa'da popülist söylemler ve hukuk ile çelişen tutumlara göz yumması hem kendisi hem de Brüksel ile ters düşmesi anlamına gelebilecektir. Bu nedenle Macaristan da artan popülist ve anti demokratik söylem eleştirmeye başladığında bunun ardında Brüksel'in tepkisini çekmemek kaygısı olduğu da bir gerçektir.

Macaristan'ın basın özgürlüğünü kısıtlayan yasal düzenlemeler ya da Anayasa Mahkemesinin yetkilerinin sınırlandırılması Almanya'nın tepkisine sebep olmuştur. Ancak bu tepki ilk dönemde beklenenden daha esnek olmuştur. CDU Avrupa Parlamentosu içinde kendisi de Hristiyan Demokrat gelenekten gelen FİDESZ Partisine uzun süre desteğini sürdürmüştür. Ancak Budapeşte'nin uygulamalarına Brüksel'den gelen tepkiler ve özellikle AB Komisyonun bu uygulamaları kabul edilemez buluşu Berlin'in de ses tonunu değiştirmesini beraberinde getirmiştir. Macaristan'daki tartışmalı Anayasa değişikliği Almanya'nın Macaristan algısında bir kırılma noktası olmuş özellikle SPD ve Yeşillerin muhalif tutumunu etkilemiştir. CDU uzun süre FİDESZ ile dayanışmasını sürdürürken, bu iki parti buna göz yummaktan ve Victor Orban'ın Macaristan'ı AB içinde anti demokratik bir adaya

dönüştürmesinde Angela Merkel ve partisinin kayıtsız kalışına tepki vermişler, Hükümeti de buna göz yummak/ortak olmakla eleştirmişlerdir. Ancak bu düşüncenin Brüksel de destek görmüş olması, Hükümeti Macaristan algısını değiştirmek ve buradaki anti demokratik uygulamaları eleştirmek durumunda bırakmıştır.

Bu da bize, gelişmelere ilk zamanlar daha esnek yaklaşan, hatta Hristiyan Demokrat dayanışması çerçevesinde göz yuman CDU-CSU Birlik Partilerinin, tutum değişikliğinde iki temel etmen olduğunu göstermektedir. Bunlardan ilki, iç muhalif partilerden gelen tepki ve eleştirilerdir. İkincisi ise, Brüksel'in tepkisi ve AB içinde eleştiri almak endişesidir. Bu şekilde Alman muhalif çevrelerinin, Macaristan'daki uygulamalar karşısında seslerini yükseltmeleri, azınlık haklarına saygı, farklı kimliklerin tanınması ve ancak bu şekilde ortak değerler çerçevesinde bir "Avrupa Kimliğinin" tasarlanabileceği görüşüne sahip çıkmaları, CDU-CSU Birlik Partilerinin tutumunda değişikliğe gitmelerine sebep olmuştur. Denilebilir ki bu şekilde muhalefetten gelen Sosyal İnşacı yaklaşımlar Koalisyonun büyük ortağı ve Angela Merkel'i söylemlerini değiştirmek kısa vadeli çıkarları terk etmek durumunda bırakmıştır. Muhalif partilerden gelen tepkiler ve Almanya'nın Avrupa bütünleşmesinde kendisine biçtiği rol onun Macaristan algısının zorunlu olarak değişimini beraberinde getirmiştir. Başka bir ifade ile Almanya gerek geçmişteki vefa borcu, gerekse ticari ve ekonomik ilişkileri gereği o güne dek "idare ettiği" Macaristan'daki hukuk tanımazlığı iç ve dış muhalefetin etkisi ile yumuşatmak zorunda kalmıştır. Başka bir ifade ile rasyonel söylemini insanı kaygılar ekleyerek gözden geçirmek ve tekrar düzen ve adalet kuran tutumuna dönmek durumunda kalmıştır.

Özellikle Sol Partiden Sahra Wagenknecht'in bu politikayı Hristiyanlık ve İnsanı Değerler ile çatışan ve Avrupa Bütünleşmesine zarar veren sadece ekonomik kaygılar ile hareket eden bir tutum olarak değerlendirmesi,⁹⁸³ CDU-CSU Birlik Partilerinin nasıl bir eleştiri ile karşı karşıya olduğunu daha net olarak göstermiştir. Angela Merkel'in, Victor Orban'ın Avrupa değerleri ile çatışan anti demokratik yasal düzenlemelerini eleştirmesi, bu nedenle Nazi benzetmesine dahi muhatap

⁹⁸³ "Generaldebatte im Bundestag Kritik an Nullkompetenz und Ukraine Politik", **ARD Tagesschau** (26.11.2014) , (çevrimiçi) <http://www.tagesschau.de/inland/generaldebatte-101.html>, 26.11.2014.

kalması ve bu şekilde ikili ilişkilerin dahi gölgelenmesini göze alması, Berlin'in kendisini, Brüksel'in bu hassasiyetini dikkate almak zorunda hissettiğini göstermiştir. Yani Berlin'in sırtını Avrupa Bütünleşmesine dönmediğini ortaya koymaktadır. Almanya ikili ilişkileri önemse de Avrupa Bütünleşmesi çerçevesindeki işbirliğini önde tuttuğunu ortaya koymaktadır. Bu bütünleşmenin de ikili ilişkilerin devamı uğruna feda edilmesinden yana olmadığını göstermektedir.

Berlin, Macaristan'da gösterdiği tutum değişikliğini Moskova'ya karşı sergileyememiştir. Enerji Politikasının sürekliliği onu bu konuda ihtiyatlı olmaya davet etmiştir. Bu gerçek de bize Alman dış politikasının şekillenmesi ve karar alma sürecinde ekonomik faktörlerin ne denli etkili olduğunu göstermiştir. Dahası zaman zaman tüccar devleti gibi klasik kar zarar hesabı yapan bir devlet olarak realizme yakın hareket edişinin arkasında ekonomik ve ticari çıkarlar ve vatandaşların refahının devamını sağlamak olduğunu göstermiştir.

Buna rağmen Almanya, yukarıda yer verdiğimiz örneklerin de gösterdiği gibi, insan hakları ve sivil toplumun geliştirilmesi konusuna sahip çıkarken bunu Avrupa'nın ortak norm ve değerlerinin savunulması, bölge ülkelerinin "Avrupalılaşması" adına da yapmaktadır. Bu şekilde de bir tarafta Brüksel'e Avrupa norm ve değerlerinin benimsenmesini esas alıp her şeyin ötesinde gördüğü bunun ulusal çıkarlarının gereği olduğu mesajını verebilmektedir. Aynı şekilde de zaman zaman Berlin ile farklı bir algı içinde olan bölge ülkelerinin işbirliğini sürdürmek istiyorlarsa, Berlin ile uyumlu olmaları gerektiği, aksi takdirde bu zaaflarının bilincinde olduğu mesajını vermektedir. İnsan hakları demokrasi hukuk devleti gibi kavramlar bir şekli ile Almanya'nın bölge ülkelere ilişkin rasyonalist yaklaşımında bir müzakere aracı, hatta yumuşak baskı aracına dönüşmektedir. Daha açık bir ifade ile söz konusu olan demokratik dönüşüm olduğunda sosyal inşacı yaklaşımların öne çıktığı bir rasyonalist tutumun sivil bir güç olmaktan yana olan Almanya'nın stratejisine dönüştüğünü söyleyebiliriz.

Bu arada özellikle Macaristan örneği bize, sosyal inşacıları dikkat ettiği bir unsura götürmektedir. O da devletlerin çok kere kendi iradeleri ve tercihleri gereği değil temsil ettikleri kimlik gereği hareket ettikleri/hareket etmek zorunda kaldıklarıdır.

Almanya özellikle CDU-CSU Birlik Partileri bir süre sonra Victor Orban Yönetimi uygulamalarını eleştirmişlerdir. Çünkü bu müdahale Avrupa bütünleşmesi ve inşasında lider olan demokratik bir devletin gereğidir. Yani Almanya burada esasında Demokratik bir devletin sorumluluğu ile hareket etmiş ve bir şekilde ikili ilişkileri bu kimliğin gereği olarak geri plana atmak durumunda kalmıştır. Bu yönü ile Macaristan'a yönelik demokratikleşme politikası sosyal inşacı imgelerin özellikle karşımıza çıktığı bir başlık olmuştur.

Enerji Politikası;

Almanya'nın Yeni Doğu Politikasında, belki de en çok tartışılan ya da en fazla tepki toplayan geliştirdiği “enerji politikası” olmuştur. Almanya söz konusu olan enerji tedariki ve enerji transferinin devamlılığı olunca, burada eski hükümetler ile paralellik arz eden bir süreklilik ortaya koymaktadır. Başka bir ifade ile ikili ilişkileri çok taraflı ilişkilerin önünde tutan ve hatta AB içindeki ortakları ile dahi karşı karşıya gelebildiği bir tutum sergilemektedir.

Almanya'nın enerji politikası esasında iki temel sütundan oluşmaktadır. Bunlardan ilki enerji tedarikinin garantisidir. Baltık Boru Hattı merkezli bu tartışma Almanya-Rusya-Doğu Avrupa ülkelerini karşı karşıya getirmektedir. İkinci başlık ise, Almanya'nın Yenilenebilir Enerji Politikasıdır. Yani Nükleer Enerjiyi terk kararı ve giderek çevre ile uyumlu enerji kaynaklarına yönelmesine ilişkin olarak komşuları, Polonya ve Çek Cumhuriyeti ile yaşadığı tartışmadır. Dikkat çekici olan her iki başlıkta da iki önemli aktör, AB ve Rusya'nın, karşımıza çıktığıdır. Enerji politikası bize, Almanya'nın Doğu Politikasının ne Brüksel ne de Moskova'dan bağımsız olmadığını bir kere daha göstermektedir.

Burada var olan iç içe geçmişlik de bizi yine Almanya'nın Doğu Politikasının süreklilik arz eden karakterine de götürmektedir. Çünkü Almanya ikili ilişkilerini etkin bir enerji politikası için referans olarak kullanmaktadır. Aynı şekilde enerji politikası vasıtası ile elde ettiği başarı, prestij ve de güven ilişkisini, Brüksel-Moskova arasında soyunduğu köprü için kullanmaktadır. Bu da ikili ilişkileri çok taraflı işbirliği için araç olarak kullandığını ve dış politikasına faydacı bir karakter yüklediğini de ortaya koymaktadır. Üstelik Helmut Kohl döneminde temelleri atılan

bu görüş, Gerhard Schröder tarafından geliştirilecek ve Angela Merkel de bazı kesintilere rağmen bunu sürdürecektir.

Berlin'in enerji politikası her iki başlığında faydayı maksimize eden bir tutum ile adeta rasyonalizmden sıyrılarak daha ziyade realizme yaklaşmaktadır. Almanya ekonomik kaygılarına bir şekilde enerji politikası ile savunabilmekte, bu nedenle de bu konuda taviz vermemektedir. Aynı şekilde de bunu adeta bir pazarlık konusuna dönüştürebilmekte ve AB içinde ve dışındaki ortaklarını diğer önemli karar alma süreçlerinde yanına çekebilmektedir. Gerek hükümet gerekse muhalefet partilerinin ve de sivil toplumun enerji konusunda ekonomik çıkarları savunmak konusunda adeta ortak bir tutum ortaya koyarken, sosyal inşacı söylemleri bu başlık söz konusu olunca bir süreliğine bir tarafa bıraktıklarını söylenebilir. Bunun yerine geçmişten beri sahip çıktığı bir tavır ile faydayı maksimize etmeye çalışan, kendisi ve diğer aktörlerin kar ve zarar hesabını yapan neorealist bir aktörün güdülerini hareket ettirmektedir. Yani söz konusu enerji politikası olduğunda insani değerler unutulmakta ve ikili ilişkiler çerçevesinde ekonomik/ticari bağlantıların sürekliliği öne çıkarılmaktadır.

Almanya'nın bu dönemde kendisine doğrudan fayda sağlamayan South Stream, Nabucco ya da benzeri projelere kayıtsız kalışı, onun ekonomik kaygılar ile hareket ettiğinin bir göstergesi olmuştur. Yine ekonomi çevrelerinin Ukrayna krizi ve Kırımın ilhakı sonrasında bile, Rusya'ya yönelik AB önlemlerinde esnek davranılması gerektiği tezini savunmuş olması, Ukrayna meselesindeki mesafeli duruş, bu şekilde Moskova'nın tepkisini çekmemek için harcanan çaba bu başlıkta kısa vadeli çıkarların öncelikli olduğunu ortaya koymuştur. Berlin bu şekilde söz konusu olan enerji tedariki olduğunda uluslararası değil ulusal sorumlulukları çerçevesinde hareket etmiş, refahın devamını öncelikli konu olarak görmüştür. Bu gerçek de Almanya'nın Neo-realizme yakın bir tutum içinde olduğu görüşünü haklı çıkartmaktadır. Dahası Almanya kısa vadeli çıkarlarının devamı kaygısı ile bir şekilde Moskova'nın Boru Hattı Diplomasisine teslim olmuştur.

İfade edildiği gibi enerji politikasındaki ilk tartışma, enerji transfer hatları etrafında dönmektedir. Bugün Almanya Rusya'dan en fazla enerji ithal eden aktörler

arasındadır. Bu da Almanya-Rusya ilişkilerinde enerji konusunun öncelikli olmasının temel sebebidir. Bu bağlamda oluşan enerji ortaklığının stratejik ortaklığın dahi önemli bir başlığını oluşturması, bize Almanya için bu konunun ne denli öncelikli olduğunu göstermiştir. Ancak temelleri Gerhard Schröder-Vladimir Putin döneminde atılan, Almanya-Rusya enerji ortaklığı, aynı zamanda Almanya'yı özellikle Polonya ile karşı karşıya getirmiştir.

Almanya, Polonya'nın tüm uyarı ve ısrarlarına rağmen, Moskova ile ortaklığı hizmet eden Baltık Boru Hattı Projesine onay vermiştir. Bu şekilde, bölgede yoğun bir Rus hegemonyasının oluşmasından ve enerji politikasının buna araç olmasından çekinen, Polonya ve bölge ülkelerinin endişelerini artırmıştır. Dahası o güne dek içinde yer aldığı işbirliği ve müzakereci tutumu terk edebileceğini göstermiştir. Bu bağlamda AB içi ve dışı ortaklarına danışmadan ya da müzakere etmeden imzaladığı Baltık Boru Hattı Projesi tek başına bile Almanya'nın bu konuda sergilediği rasyonalist orta yolcu tutumundan uzaklaştığının göstergesi olmuştur. Hatta Berlin bu uğurda yalnızca Varşova ile karşı karşıya gelmemiştir. 2005 yılı seçimleri öncesinde hayata geçirilen, Gerhard Schröder-Vladimir Putin "Dostluğunun" bir sembolü olan Baltık Boru Hattı Projesi, Polonya kamuoyunun tüm muhalefetine rağmen hayata geçirilmiştir. Hatta Polonya tarafından Ribbentrop-Molotof Paktına benzetilecek kadar "güç merkezli" bir girişim olarak addedilen bu projeye Almanya sahip çıkmakla, ekonomik çıkarlarını, dostluk, bölgesel istikrar/güvenlik ve çok taraflı işbirliğinin ötesinde gördüğünü ortaya koymuştur. Çünkü Almanya burada uluslararası bir sorumluluktan ziyade Baltık Boru Hattının kendisine sağlayacağı ekonomik kazanç ve prestij ile hareket etmiştir. Bu sayede bölgenin en önemli enerji merkezine dönüşebilecek olması onun bölgesel konumunu artıracak, aynı şekilde de Alman ekonomisine ciddi bir ivme verecektir. Başka bir ifade ile Almanya, Moskova ile yakınlaşmak ve kısa vadeli çıkarlarının devamı uğruna, AB çıkarlarına ve bölge ülkelerinin beklentilerine sırt çevirmekle eleştirilmektedir.

Almanya'nın Baltık Boru Hattına ilişkin olarak, ne Polonya, ne Baltık ülkelerinin onayına almak gereği duymayışı, onları dışlayan tutumu onun çok taraflı işbirliğini görmezden gelen tutumunu net olarak yansıtmaktadır. Söz konusu olan Baltık Boru Hattı ve bu bağlamda Rusya'dan Almanya'ya, oradan Avrupa'ya transfer edilecek

olan enerji olunca, Almanya burada ekonomik göstergeleri öncelikli gören bir tutum içinde olmuştur.

Baltık Boru Hattı etrafında dönen tartışma bize, başta Polonya olmak üzere AB içindeki ortaklarının hala Almanya'ya yönelik bir güven bunalımı içinde olduklarını göstermektedir. Polonya bu girişimi, Almanya'nın hegemonyasını artıracak bir araç olarak görmekte ısrar etmektedir. Elbette burada Polonya'nın bir endişesi güvenlikle ilgilidir. Yani Almanya'nın göz yumduğu artan orandaki Rus bağımlılığının, bir Rus hegemonyasına dönüşmesidir. Diğer endişesi ise ekonomik kaygıları ile ilgilidir. Çünkü Varşova'ya göre, Baltık Boru Hattı diğer transit enerji hatlarını dışlayacaktır. Bu şekilde de Berlin, Varşova ve diğer transit ülkelerin önemli bir gelirinin yok olmasına sebep olacaktır. Buna karşılık Almanya, Baltık Boru Hattının diğer enerji transit hatlarına alternatif olmadığını aksine onları tamamlayan ve Avrupa enerji dar boğazını giderecek bir proje olduğu görüşünü savunmaya devam etmekte, bu şekilde kendi realist tutumunu haklı göstermeye çalışmaktadır.

2005 seçimleri öncesinde SPD-Yeşiller Koalisyonun belki de en büyük projesi olarak hayata geçen bu girişime, Angela Merkel ve seçim sonrasında kurulan yeni CDU/CSU Birlik-FDP Koalisyonu da sahip çıkmış olması esasında enerji politikasında önemli bir değişim olmadığını göstermiştir. Bu gerçek de bize temelleri daha önce atılan faydacı enerji politikasındaki sürekliliğe işaret etmektedir. Angela Merkel ve yeni Koalisyon da, uzun süre Rusya algısını değiştirmemiş ve başta enerji politikası olmak üzere (esasinda bu politikanın devamlılığı uğruna) Rusya'ya aynı pencereden bakmayı tercih etmiştir. Bu süreç boyu modernleşme ortaklığını öne çıkartarak, Rusya'nın dönüşümüne destek vermiş, bu şekilde enerji ortaklığının pekişmesini sağlamışlardır. Bu nedenle de uzun süre Rusya'daki anti demokratik uygulamalara sessiz kalmış, en fazla bir takım uyarı ve telkinlerde bulunmuşlardır. Bunun sebebi de çok kere Brüksel'in tepkisini çekmemek olmuştur. Onun dışında enerji politikasının devamı uğruna insan haklarına dair “körlük” söz konusu olmuştur.

Kırım'ın ilhakı sonrasında, AB'nin önlemlerine Almanya'nın ilk başlarda daha esnek yaklaşması ve adeta bir oyalama taktiği ile zaman kazanma uğraşısı içinde oluşu da

enerji politikası ile yakından ilişkilidir. Almanya bu şekilde adeta Kremlin'in güvenini sarsmak ve oluşturulmuş statüyü tehlike atmak istememektedir. Açıkçası söz konusu olan "enerji ve enerji güvenliği" olunca Almanya "pire için yorgan yakmamak" taraftarıdır. Çünkü çok iyi bilmektedir her ne kadar alternatif enerji kaynakları söz konusu olsa da, Rusya ile geliştirdiği ortaklık onun için hala hayati önem arz etmektedir. Hatta Baltık ülkeleri ve Polonya'yı dahi endişelerine bir şekilde kayıtsız kalışı, NATO'nun 1997 şartına bağlı kalmasında ısrar edişi, Rusya'yı rencide edecek şekilde Doğu Avrupa'ya asker koşullandırmaya karşı çıkışı yine realizm ile desteklenen tutumu öne çıkartmaktadır. Berlin'in bu şekilde olası daha büyük bir saldırgan tutuma karşı denge kurma girişi, bize Rusya'yı dengeleme girişiminin enerji ve güvenlik politikasının bir şekilde iç içe geçmesine de sebep olduğunu göstermektedir.

Ancak Baltık Boru Hattı öncelikle, Ukrayna ve Beyaz Rusya gibi, istikrar vaat etmeyen topraklardan geçen transfer hatları için bir alternatif, Avrupa gaz transferi için bir garanti vaat etmiştir. Aynı şekilde de Baltık Boru Hattı ve bu bağlamda inşa edilecek olan Gaz Depolama Tesisleri, Almanya'nın Avrupa enerji piyasasındaki ağırlığını artıracak, Almanya önemli bir enerji dağıtım merkezine dönüşebilecektir. Baltık Boru Hattı Alman ekonomisi için bir artı olduğu kadar, onun Rusya'ya karşı pazarlık gücünü artıracak bir araç olarak da algılanmıştır. Aynı şekilde Avrupa'da CO2 emisyonu çok yüksek olan kömür tüketimine karşılık alternatif enerji kaynaklarının da garanti edilmesi konusunda önemli bir alternatif olarak görülmüştür. Bu gerçek de, başta çevreci kesimler, özellikle de Yeşiller Partisinin de bu projeye destek vermesine sebep olmuştur. Bu nedenle ekonomik çıkarları, politik güç ve prestij ile birleştiren, nihayetinde iklim ve çevre politikaları ile de uyum arz eden, Baltık Boru Hattı, Alman siyasi ve toplumsal çevrelerinin mutabık kaldığı bir konuya dönüşmüştür. Bu açıdan bakıldığında özellikle Avrupa çevre politikalarına dikkat çekilmesi ya da Batı Avrupa'nın enerji tedarikinin de garanti edilmesi kaygısının da cevaplandırılmak istenmesi bize bu konuda katı bir realist yaklaşım söz konusu olmadığını da göstermektedir. Yani Berlin uluslararası sorumluluklarını tümenden terk etmemiş hatta bu şekilde oluşturduğu enerji ortaklığını esasında Avrupa çıkarlarının hizmetine sunar gözükmektedir. Her ne kadar ticari ve ekonomik

kaygılarını merkeze koysa da hala ulusal çıkarları Avrupa çıkarları ile iç içe görmekte burada elde ettiği pazarlık gücünü Avrupa çıkarları için seferber ettiğini ileri sürmektedir. Tümünden rasyonalist tutumu terk etmemişse de, bu tutumunda yoğun Realist/Neo-realist imgelere yer vermiştir, demek daha doğru olacaktır.

Almanya'nın enerji Politikasının ikinci sütunu, özellikle 2000'li yılların ortasında daha fazla tartıştığı "Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına" yönelme politikası olmuştur. Almanya özellikle 1970'li ve 1980'li yıllar ile birlikte enerji tüketiminde daha hassas bir tutum ortaya koymaya başlamıştır. Nihayetinde kökeni bu döneme dayanan bu uzun süreç sonunda, 2022 yılına gelindiğinde tüm Nükleer Tesislerini kapatmak kararı almıştır. Bu gerçek de Almanya'da çevre ile uyumlu ve yenilenebilir enerjinin öne çıktığı alternatif enerji kaynaklarına yönelmesini beraberinde getirmiştir. Çünkü her şeyden önce kapatılan Nükleer Santraller onun doğal gaz kadar alternatif enerji ihtiyacını artırmıştır.

Almanya bu yönde radikal bir karar alıp, bunu uygulamaya koyarken, yanı başında iki komşusu Polonya ve Çek Cumhuriyeti hala farklı bir tutum içindedir. Her ikisi de Nükleer Enerji kullanımı konusunda ısrar etmekte, aynı zamanda da Almanya'nın aksine CO2 emisyonu yüksek kömür kullanmaktadır. Bu da çevre ile uyumlu enerji tüketimini öne çıkaran AB iklim ve çevre politikaları ile ciddi bir tezat oluşturmaktadır. Berlin hem çevre ve iklim politikalar çerçevesinde, hem de doğa ile en uyumlu ve rantabil olan doğalgaz etrafında oluşturduğu üstünlüğünü, bu iki ülke karşısında da kullanabilmektedir. Almanya ikili ilişkilerine zarar vermemek ve AB içindeki işbirliğinin devamını sağlamak kaygısı ile Fransa'nın Nükleer Tesislerine ses çıkarmamaktadır. Ancak sık sık Polonya'yı bu konuda özellikle ikili ilişkilere dara girdiğinde eleştiren bir tavır sergilemektedir. Ya da Polonya'nın tam aksine, Çek Cumhuriyetine karşı daha esnek bir tutum ortaya koyabilmektedir. Polonya'ya karşı çıkan Berlin, Almanya-Çek sınırının 50 km yakınında kurulması öngörülen Temellin Nükleer Santralına ses çıkartmamıştır.

Ancak yukarıda yer verdiğimiz bu örnekler bizi bir şekilde Almanya'nın enerji politikasının nasıl bir pazarlık konusu olarak rasyonalist bu politikaya hizmet ettiğini göstermektedir. Çünkü Almanya esasında enerji politikasını bir şekilde Çek tarafına

karşı bir baskı aracı olarak kullanmıştır. Nihayet Çek tarafının uzun yıllar boyunca onaylamak konusunda isteksiz oldukları AB Mali Paktının bu enerji politikası tartışması çerçevesinde onaylanmış olması, bu gerçeği ortaya koymaktadır. Başka bir ifade ile Almanya esasında karşı olduğu Nükleer Santral inşasına sessiz kalmak suretiyle Çek tarafının AB geleceğini yakından ilgilendiren bir karara imza atmasını sağlamıştır. Almanya burada kısa vadeli ticari ve ekonomik kaygıları ile hareket etmiş gibi gözükse de, esasında bu girişi Avrupa geleceği ile yakından alakalıdır. Çünkü Berlin bu şekilde enerji politikasını bir pazarlık aracı bir baskı unsuru olarak kullanmak suretiyle, Avrupa geleceğini yakından ilgilendiren ama tıkanmış bir sürecin yeniden ivme kazanmasını sağlamıştır. Yani ulusal değil uluslararası sorumlulukları ile hareket etmiştir. Almanya'nın Mali Pakt konusunda baskı uyguluyor olması ilk bakışta adeta güç merkezli bir politik tutum realist bir yaklaşım gibi algılanmıştır. Oysa bu esasınca onun Rasyonalist tutumunu teyit etmektedir. Çünkü burada tıkanmış bir meselenin aşılmasını sağladığı gibi, ikili ilişkileri daha geniş bir müzakere ve işbirliğini alanının hizmetine sunmaktadır. Bu hali ile de enerji politikasının bu sütununda Neo-realist bir yaklaşım değil Rasyonalist tutumunu devam ettirdiğini göstermiştir.

Aynı şekilde Almanya rüzgar enerjisi üretiminde bölgede lider ülkeler arasındadır. Ancak Çek-Alman sınırının iç içe geçmesi zaman zaman iki taraf arasında düşük voltajlı elektriğin kaçak olarak kullanımına sebep olmakta bu da ikili ilişkilere yansımaktadır. Oysa Almanya burada da Polonya'nın aksine uzlaşmacı bir tutum sergilemek suretiyle AB içinde önemli bir karar alma aşamasında Prag yönetiminin çoğunluk yanında almasını sağlayabilmiştir. Buna benzer şekilde Almanya'nın sınır eyaletleri Çek tarafı ile enerji konusunda işbirliği başlatmış ve kömür-fosil yakıt yerine yenilenebilir enerji kullanımını teşvik eden bir ortaklığa gitmişlerdir. Burada da Almanya'nın rasyonalist tutumunu görmekteyiz. Çünkü Berlin bu şekilde enerji üzerinden yürüyen bu ikili işbirliğini çok taraflı bir işbirliği için örnek teşkil edebilecek bir gelişme olarak sunmaktadır. Bu şekilde de AB içinde daha etkili ve derin bir ortaklığın bu tür küçük işbirlikleri ile oluşturulabileceğinin işaretini vermektedir. Burada da süreklilik olgusunu söz konusu olduğunu görmekteyiz. Çünkü daha Bonn'dan beri var olan düşünce mümkün olduğunca geniş bir düzlemde

işbirliği sağlamak ve bunu küçük adımlarla gerçekleştirmek olmuştur. Bölgesel İşbirliği de bunun anahtarıdır.

Almanya enerji politikasındaki rasyonalist tutumunu ulusal çıkarları kadar AB çıkarları için de seferber etmekte esasında ikili işbirliğinin ötesinde bunları Avrupa geleceğine hizmet edecek işbirliğine taşıyan bir aktör refleksi ortaya koymaktadır. Almanya Baltık Boru Hattı vasıtası ile bölge ülkelerini dışlayan bir davranış sergilese ve adeta kısa vadeli çıkarlarını öne çıkıyor gözüксе de AB'den kopuk hareket etmemiştir. Özellikle Rusya'nın AB Enerji Şartını benimsemesi için verdiği çaba bunu bir kere daha ortaya koymaktadır. Nihayetinde Berlin'in bu dönem boyu izlediği realist imgelerin zaman zaman ağırlık kazandığı tutum esasında Almanya kadar, AB ve Avrupa geleceğine yarar sağlamaktadır. Çünkü Almanya bir şekilde AB çıkarları ile de uyumlu hareket etmiştir. Bir tarafta tüm olumsuz eleştirilere rağmen (hatta Rusya'nın Ukrayna gaz vanalarını kapattığı dönem ve Ukrayna krizi sırasında) Baltık Boru Hattı ile Avrupa'ya enerji transferinde önemli bir süreklilik sağlamıştır. Aynı şekilde yenilenebilir enerjinin teşviki vasıtası ile iklim ve çevre politikalarına uygun hareket etmiştir. Hatta bunun AB içindeki tartışmalarda uzlaşma sergilemeyen ortaklara karşı koz olarak kullanmıştır. Kısa vadede iki taraflılık yönünde bir tercih gibi görünen bu tutum, uzun vadede çok taraflı işbirliği için aralanan bir kapı olmuştur. Enerji Politikası Lizbon Sözleşmesi gereği ulusal hükümetlerin tasarrufu olsa da, Almanya bugün Avrupa enerji politikasına tam entegre olmuş bir aktördür. Denilebilir ki Berlin sadece kendi değil, uzun vadede Brüksel'in de çıkarlarını savunmuştur. Bu hali ile aslında iki taraflı ilişkiler çerçevesinde hareket etmiş görünse de, esasında çok taraflı işbirliğine sadık kalmıştır. Bu şekilde de Avrupa Bütünleşmesi, dış politikasındaki öncelikli yerini korumaktadır. Berlin, bu çerçevede alınan kararlara sadık kalmak suretiyle, dış politikasında önemli bir değişim değil sürekliliğin var olduğunu ortaya koymaktadır. Yani maddi faydayı maksimize etmek istemektedir. Ancak bunu Avrupa çıkarları ile paralel olarak gerçekleştirmek şeklindeki düşüncesini sürdürmektedir.

Güvenlik Politikası;

İfade edildiği gibi Berlin, temelleri Konrad Adenauer döneminde atılan Batı İttifakı içinde yer almak düşüncesine sadık kalmıştır. Bu bağlamda da özellikle ODGP ve AGSP geliştirilmesi konusunda özel bir çaba sarf etmiştir. Bu yöndeki tutumunu da tek tek ülkeler değil ancak kolektif bir savunma ve güvenlik sisteminin etkili olacağı görüşüne dayandırmıştır. Bunu hem Avrupa geleceği için vazgeçilmez görmüş, hem de AB'nin uluslararası arenadaki pazarlık gücünü artıracak bir unsur olarak değerlendirmiştir. İlk defa Kosova Savaşı ile NATO sahası dışına çıkan Almanya, bu şekilde sadece Avrupa istikrarını önemseydiğini ortaya koymamıştır. Onun ötesinde Avrupa içinde farklı bir güç gösterisi içinde olduğunu uluslararası sistem ve çatışmaların çözümünde daha etkin rol almak istediğini ortaya koymuştur. Kosova Savaşı sırasında sergilediği tutum buna referans olurken, Yeşiller Partisi bile o güne dek eleştirdiği Koalisyon Ortağı SPD'nin bu daha keskin güç kullanımını destekler olmuştur. Bu şekilde Almanya, daha bu dönemde daha etkili bir askeri güç kullanımından yana olduğunun ilk işaretini vermiştir. Ancak Almanya'nın askeri gücünü daha yoğun olarak ortaya koyma çabası sivil güç karakterini terk etmekten yana olduğu şeklinde değerlendirmek yanlış olacaktır. Zira Almanya burada daha çok Hans Maull'un tarifi ettiği, "insani müdahale ve barışın korunması" maksatlı olarak askeri yöntemlere başvuran bir sivil güç olarak hareket etmektedir. Bir şekli ile sivil güç olmanın askeri yöntemlere başvurmak demek olmadığını kanıtlamaktadır.

2000'li yılların başında SPD-Yeşiller Koalisyonun büyük ortağı tarafından ortaya atılan ve Almanya'nın artık uluslararası politikada daha etkin bir aktör olması gerektiğini ön gören bu görüş, Yeşiller tarafından da desteklenmiştir. Bunu izleyen dönemde diğer hükümetler ve günümüzde CDU-CSU Birlik Partileri tarafından da farklı bir yöntem ile devam ettirilmektedir. Bu şekilde de sivil güç olmaya devam etse de Almanya'nın artık uluslararası politikada seyirci değil inşacı bir aktör olmasının önünü açılmıştır. Gerek Cumhurbaşkanı Joachim Gauck'un "İnsan hakları, askeri yöntemlerle de savunulabilir"⁹⁸⁴ şeklindeki açıklaması, gerekse Savunma

⁹⁸⁴ Cumhurbaşkanı Joachim Gauck'un konuşması için bakınız; "Rede von Joachim Gauck anlässlich der 50. Sicherheits Konferenz," (çevrimiçi)

Bakanı Ursula von der Leyen'in, daha yoğun askeri varlık ortaya koymak konusundaki iradesi, bize burada Almanya'nın bu görüşe her geçen gün daha yoğun olarak destek verdiğini göstermektedir. Ancak daha yoğun askeri güç ortaya koymakla belli ölçüde uluslararası sistemi güç mücadelesi içine hareket edilmesi gereken bir düzen olarak ve esasında bu güç kullanımını varlığını, çıkarlarının devamı için bir araç olarak gördüğünü de söyleyebiliriz. Yani özellikle son dönemde Ursula van der Leyen'in açıklamaları Almanya'da güvenlik konusunda ulusal sorumlulukları çerçevesinde yaklaştığı kendi refahını sürekli kılmak için araç olarak gördüğünü göstermiştir. Bu da Berlin'in dış politikasında bir takım realist imgelerin var olduğunu ileri süren görüşümüzü haklı çıkartmaktadır.

Almanya'nın Balkan Temas Grubu, Somali Temas Grubunda yer alması, ama örneğin Libya'ya askeri müdahale konusunda Fransa ve İngiltere'den farklı bir tutum içinde olması onun uluslararası politikada ve güvenlik konusunda daha bağımsız olmak istediği, sürekli çok taraflı işbirliği sürecinde edilgen aktör olmak istemediği görüşünü desteklemektedir.

Ancak burada beli bir ikilem de yaşadığını görmekteyiz. Çünkü Almanya'nın Avrupa içinde ve dışında daha fazla (askeri) sorumluluk alması gerektiği ileri süren Savunma Bakanı von der Leyen, aynı zamanda ülke ekonomisine yük olacak ek askeri harcamalardan da kaçınmaktadır.⁹⁸⁵ Hatta bu görüş kamuoyu tarafından da desteklenmektedir. Dışişleri Bakanı Frank Walter Steinmer vasıtası ile SPD ve Savunma Bakanı Ursula von der Leyen ile CDU-CSU Birlik Partileri, Almanya'nın uluslararası sistemde daha etkin askeri yöntemlerde yer alması gerektiği görüşüne taraf olmaktadır. Alman kamuoyunun %93'ü Almanya'nın barışın korunması başta olmak üzere uluslararası meselelerde daha etkin bir rol alması gerektiğine yönelik görüşün destek vermiştir. Ancak bu görüşe destek verenlerin yalnızca %13'lük kısmı yurt dışı askeri operasyonlara katılması gerektiğini savunmaktadır. Buna karşılık %85 ise insani yardım ve diplomatik çözüm yollarına destek vermektedir.⁹⁸⁶ Bu hali ile de uluslararası politikada etkin bir Almanya görüşüne sahip çıkan kesimin bunun

<http://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Reden/DE/Joachim-Gauck/Reden/2014/01/140131-Muenchner-Sicherheitskonferenz.html>, 20.04.2014.

⁹⁸⁵ "Von der Leyen für mehr Auslandseinsätze der Bundeswehr", **Junge Freiheit**, 18.06.2014.

⁹⁸⁶ "Deutsche Gegen mehr Internationale Verantwortung", **Junge Freiheit**, 20.05.2014.

faturasını vergileri ile ödemek istemediğini görmekteyiz. Bu durumda da daha yoğun askeri güç kullanmak isteyen Berlin, bu iradesini yumuşak güç araçları ile meşruiyet aramak durumunda kalmaktadır. Yani resmi çevreler güç merkezli bir politikanın öncülüğünü yaparken, hala sivil güç olmak iradesini sürdüren kamuoyu mali ve ekonomik kaygılar ile buna mesafeli yaklaşmaktadır. Bu da Almanya'nın güvenlik politikasında rasyonalist tutumunu terk ederek askeri gücünü çok yoğun olarak öne çıkartan bir dış politika söylemi benimsemesine engel olmaktadır.

Almanya güvenlik ve savunma konusunda NATO ve AB içindeki ortakları ile tam bir uyum da ortaya koyamamıştır. Özellikle yeni adayların AB ve NATO üyelikleri konusunda mesafeli hatta frenleyici bir tutum takınmıştır. Yine bölgede yaşanan krizler karşısında özellikle Rusya'yı dikkate alan temkinli bir tutum ortaya koyması önemli bir kırılma noktası olmuştur. Almanya her ne kadar Rusya'ya yönelik önlemlere destek vermiş olsa da askeri yöntemlere destek vermeyişi taraflarda Almanya'nın güvenlik ve savunma politikasında yeterli eşgüdüm ortaya koymadığı şeklinde yorumlanmıştır. Özellikle insani müdahale ve barış için askeri yöntemlere başvurulması gerektiğini savunan Berlin'in söz konusu ola Rusya'ya yönelik yöntemler olduğunda çekimser kalmış olması bu konudaki temel tartışma olmuştur. Almanya'nın burada Avrupa ile ortak hareket etmediği, dahası yeterince Avrupalı bir tutum içinde olmadığı görüşü taraf bulmuştur. Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO üyeliklerine destek vermeyişi bu fikir ayrılığının ilk göstergesi olmuş, Doğu Avrupa'ya asker gönderilmesi görüşüne destek vermeyişi de bunu desteklemiştir.

Denilebilir ki Almanya burada AB içindeki diğer ortakları ile aynı yönde hareket etmeyerek ya da yeni üyelere kapıyı kapatan tutumu ile Avrupa Savunma politikasında belli bir frenleyici etki sağlamıştır. Oysa Almanya buradaki tutumunu yine pragmatist bir yaklaşımla savunmaktadır. Berlin'in savunduğu bu engelleyici tutumunun Avrupa Güvenliği önünde fren değil garanti olduğudur. Çünkü Berlin,

Avrupa'yı taşıyamayacağı bir yükten ve de yeni sorunlara ebelik edecek üyeliklerden uzak tutmaya çalışmıştır. Yani yeni üyeler vasıtası ile yeni sorunların ve gergin komşuluk ilişkilerinin Avrupa Güvenlik sistemi içine taşınmasının önüne geçtiğini ileri sürmüştür. Burada da hep sarıldığı argüman saldırgan Rusya'yı daha agresif

kılacak her tür girişim ve hareketten uzak durmak olmuştur. Rusya'yı kızdıracak her tür adımın esasında var olan dengeyi alt üst edeceğini ileri süren realist tutuma yakın hareket etmiş olur. Sık sık insan haklarına, hukuk ve demokrasi prensiplerine atıfta bulunan hatta barış için askeri yöntemlere başvurulabilir diyen Berlin, var olan dengenin korunması uğruna, bunu bir tarafa bırakmıştır.

Bu gerçek de bize Berlin'in Doğu Politikasını bir türlü Rusya gölgesinden çıkaramadığını göstermektedir. Çünkü Doğu da attığı her adımda Moskova'nın endişe ve beklentilerini öncelikli olarak okumayı tercih etmiş ve hem Ukrayna, Gürcistan'ın NATO üyeliklerine mesafeli durmuş, hem de Doğu Ortaklığı içindeki ülkeler ile Ortaklık Antlaşmaları ve Serbest Ticaret Antlaşmaları imzalanmasının ötesine destek vermemiştir. Aynı şekilde Baltık ülkeleri ve Polonya'nın artan Rusya tehdidi karşındaki destek arayışlarına ancak Moskova'ya provake etmeyecek şekilde cevap vermiştir.

Berlin her tür aşırı çıkışın Moskova'nın agresif tutumunu artıracak ve bunun ileride önü geçilmez bir saldırganlık ile Avrupa geleceğini tehdit edeceğinin bilincindedir. Bunu özellikle de güvenlik, enerji ve sivil toplum gibi Avrupa'nın ve kendi geleceği için önem arz başlıklara yansıtmiş olması onun bu rasyonalist tutumunu terk etmekten yana olmadığını göstermiştir. Gerek Ukrayna ve Gürcistan'ın AB ve NATO üyeliklerine karşı çıkışı, gerekse Turuncu Devrim sırasındaki ihtiyatlı tutumu ya da AB'nin Kırım'ın İlhakı sonrasında devreye soktuğu önlemler paketinde takındığı temkinli yaklaşım bunu göstermektedir. Hatta Baltık Ülkelerinin destek çağrılarına ilgisiz gibi görünen tutumunun ardında, hep bu kaygı vardır. Bir tarafta AB içinde önemli bir lider olmak ve bu çok taraflı işbirliği çerçevesinde elde ettiği konumunu sürdürmek istemektedir. Öte tarafta bu işbirliği uğruna o güne dek başta Rusya olmak üzere, önemli aktörler ile oluşturduğu ikili ilişkileri de yok etmek istemektedir. Ancak ifade edildiği gibi de Doğu Politikasını salt Moskova dahası, "Kremlin" güdümüne sokmaktan yana değildir.

Baltık Ülkelerinin ve Polonya'nın Avrupa'nın doğusuna asker koşullandırılmasına karşı çıkmış olsa da Baltık Hava Sahası Güvenliğini sağlayan denetleme uçuşlarına

faal olarak katılması, Polonya'nın, Stettin Kentinde kurulması ön görülen NATO Askeri üssüne destek verışı de bunun göstergesidir.

Almanya'nın Güvenlik Politikasında bu şekilde korumaya gayret gösterdiği denge ve işbirliği bize burada izlediği rasyonalist tutumu ortaya koymaktadır. Burada hep Almanya-Rusya-AB dengesini korumak konusunda geleneksel tutumunu sürdürmekte ve aşırı hareketlerin önüne geçmeye çalışmaktadır. Bu şekilde, zaman zaman güç kullanımına atıfta bulunsa da uluslararası politikanın sivilleşmesi için çaba sarf eden sivil güç olmaya devam etmektedir.

Euro Krizi ;

Tarihi konularda ya da enerji konusunda Polonya ile karşı karşıya gelen Berlin, Euro'nun geleceği konusunda ciddi endişeler yaşayan Varşova ile çok sıkı bir işbirliği ortaya koymayı başaramamıştır. Bu şekilde de ulusal sorumluluklarını uluslararası sorumlulukları ile birleştiren, bir takım ikili sorunlara rağmen, Avrupa geleceğini öncelikli gören iki aktör olarak hareket etmişlerdir. Her iki aktör Avrupa'nın geleceğini tehdit eden mali ve parasal krizler söz konusu olduğunda, diğer ihtilaflara rafa kaldırıp, burada sıkı bir dostluk ve ortaklık ortaya koyabilmiştir. Hatta özellikle Baltık Boru Hattı tartışmasında, Rusya karşısında Berlin'i, Baltıklar ve kendisinin beklentilerini kayıtsız kalmakla eleştiren Varşova, söz konusu olan Euro krizi olunca Berlin olmadan bu meselenin çözümünün mümkün olmadığını ileri sürmüştür. Varşova söz konusu AB geleceği olunca, Berlin'in peşi sıra gitmeye hazır olduğunu ortaya koymuştur. Aynı zamanda Berlin de, AB içindeki liderliğini kanıtlamak imkanı bulmuştur. Berlin bu suretle AB içinde bulamadığı dayanışmayı Varşova tarafından sağlamış, ikili ilişkiler, var olan meselelere rağmen, referans alınarak AB içinde bir işbirliğine dönüşmüştür. Üstelik bu işbirliğinin, Euro üyesi olan ve olmayan iki aktör arasında gerçekleşmesi daha anlamlıdır. Bu şekilde Avrupa Bütünleşmesi çerçevesinde daha geniş boyutlu işbirliği için emsal oluşturulmuştur. Aynı şekilde Polonya ile Almanya arasında oluşan bu yaklaşma iki tarafın bunu nasıl karşılıklı çıkarları çerçevesinde algıladığını göstermektedir. Bu şekilde Polonya, Avrupa Politikasında artan rolünü ortaya koyabilmiştir. Almanya ise önemli konulardaki görüşlerine taraf bulmuş ve onlara meşruiyet sağlamıştır. Hatta AB çatısı

altında gerçekleşen oturumlarda, belli bir çoğunluğu yanına çekmeyi başarak, AB içinde kendisine biçtiği lider rolü garanti edebilmektedir. Bu şekilde ulusal çıkarların Avrupa çıkarları ile iç içe geçtiği ve ortak kaygı karşında ortak hareket etmeyi gerektiren bu ikili ilişkilerin, Avrupa Bütünleşmesine katkı sağladığını görebiliyoruz. Çünkü bu her şeyden önce daha geniş boyutlu ve farklı alanlarda da ortak hareket edilebileceğine ve ortak bir kimlik etrafında ortak bir dille konuşulabileceğinin göstergesi olmuştur.

Aslında her iki tarafın, rasyonalist bir tutum içinde olduklarını ve benzer bir strateji izlediklerini söyleyebiliriz. Çünkü Euro'nun yeniden istikrara kavuşması AB geleceği kadar tek tek üye devletlerin mali, ekonomik ve ticari politikaları için de anlam ifade etmiştir. Özellikle Almanya ve Polonya gibi yüksek bir dış ticaret hacmine sahip olan, aynı şekilde Doğu Avrupa pazarının lideri konumundaki iki aktör için bu işbirliği, fazlasıyla anlam ifade etmiştir. Almanya Euro Krizi ile bir kere daha Parasal Birliğin AB'nin yumuşak karnı olduğunu görmüştür. Geçmişte pek çok entegrasyon hareketinin yada federal yapının başarısının Parasal Birlik gibi hassas bir denge gerektirmesi Berlin'in bu yöndeki kaygısını haklı çıkartmıştır. Almanya bu konuda özellikle Dinar Birliğinin yıkılmasını referans almakta ve geçmişte Yugoslavya'da yıkılan parasal birlik ile siyasal çözülmenin arasındaki yakın bağa dikkat çekmektedir. Bu nedenle de Euro'yu kurtarma politikasının ancak güçlü bir işbirliği ve dayanışma gerektirdiği bilinci ile hareket etmiştir. Bu anlamda Polonya başta olmak üzere AB üyeleri ile geliştirdiği ortaklık ve dayanışma Almanya için hayati önem arz etmiştir.

Denilebilir ki Almanya ve Polonya'nın Euro'nun kurtarılması çerçevesinde ortaya koydukları dayanışma, aslında zorunlu bir işbirliğinin ürünü olmuştur. Çünkü her ikisi de bir şekilde AB içinde ekonomik ve mali kaygılarına tam destek bulamamışlardır. Polonya ne iç pazarın liberalleştirilmesinde Fransa'nın desteğini alabilmiş, ne de İngiltere ona bu konuda yakın durmuştur. Aynı şekilde Almanya da Sarkozy sonrasında, henüz o dönemde Francois Hollande ile ikili ilişkileri başarılı bir diyaloga taşıyacak işbirliğini ortaya koyamamıştır. İtalya ve İspanya da, Almanya ile Euro'nun geleceği tartışmasında işbirliği geliştirmekten yana olmamışlardır. Bu durumda Polonya ve Almanya, diğerleri karşındaki yalnızlıklarını birbirlerine

yakınlaşarak kapatmışlardır. Buna karşılık Berlin, Varşova'nın endişelerine karşı daha hassas davranmaya başlamıştır. Dikkat çekici olan ortak kaygı ve endişelerin Berlin ve Varşova'yı birbirine yakınlaştırırken, Berlin'in Rusya ile ilişkilerinde daha mesafeli bir tutum içinde olduğudur. Bu dönemde Rusya'yı merkez alan söylem giderek daha esnek bir hal almış, "Russia First" görüşü bir süreliğine kenara konmuştur. Hatta Almanya, Polonya'nın kaygılarını daha iyi okumaya başlamış ve geçmişten beri Polonya'da var olan Rusya paranoyası karşısında kendisine destek vereceğinin işaretini vermiştir. Weimar Üçgeninin yeniden canlandırılması için Frank Walter Steinmeier başta olmak üzere Alman resmi çevrelerinin verdiği çaba bunu göstermiş,⁹⁸⁷ Rusya'ya karşı, tekrar Paris-Berlin-Varşova Dayanışması oluşturmak suretiyle Moskova tehdidine karşı Varşova rahatlatılmak istenmiştir.

İki tarafın yakınlaşması, o güne dek tartışılan pek çok meselenin kenara bırakılmasını beraberinde getirmiştir. Dikkat çekici olan Euro krizi sırasında Polonya'nın ne tarihi meselelere ne de Baltık Boru Hattı tartışmalarını gündeme getirmemiş olduğudur. Aynı şekilde de Almanya bu dönemde hiçbir şekilde ne Polonyalı göçmenler konusunu dile getirmiş ne de Polonya'nın artan orandaki kömür tüketimi ve Nükleer Santral İnşa etmek girişimlerine ses çıkartmamıştır. Onun yerine AB çatısı altında Almanya'nın mali önlemlerine ve kemer sıkma politikasına, Euro Üyesi olmasa da oy hakkı olmadan, Varşova'nın vereceği destek Berlin için çok daha önemli olmuştur. Almanya için bu sadece Euro Üyesi ülkelerin sorun da olmamıştır. Bunun ötesinde Berlin gelişmelere, Euro Krizinin tüm Avrupa ekonomisi ve dış ticarete darbe indireceğini bilinci ile bakmıştır. Bu ise her şeyden önce ülke ekonomilerinin daralması ve ödenen kredilerin geri dönmemesi, AB'nin mali gücü ve en büyük para ödeyicisi olarak Almanya ve Alman vergi mükellefinin taşımak durumunda olacağı yüke dönüşecektir.

Angela Merkel ve resmi çevreler Almanya'nın eski Alman Markına dönüşünün imkansız bir hayal olduğu, dahası bunun Avrupa içinde önemli bir çözülmenin başı olacağının farkındadır. Bu nedenle ne dış ne de iç politik bir istikrarsızlığı göze

⁹⁸⁷ "Weimarer Dreieck für Neue Nachbarschaftspolitik", (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/ukraine-krise-matthias-platzek-will-legalisierung-krim-annexion-a-1003646.html>, 20.04.2014.

almayan Berlin bu dönemde Varşova ile işbirliğine sahip çıkmak durumunda kalmıştır. Ekonomik fayda ile sınırlı gibi gözüken ikili ilişkiler, bu süreç boyu başarılı bir dayanışma ortaklığına dönmüştür. Almanya bu dönemde adeta ikili ilişkileri yine öne çıkartmış, Polonya-Almanya ikili ilişkilerini esasında AB içinde çok taraflı bir işbirliği için araç ve referans almıştır. Bu da başarılı bir Doğu Politikasının Avrupa Bütünleşmesinin önemli bir parçası olduğunu ortaya koymuştur.

Bu şekilde Euro Krizinin sağladığı yakınlaşma daha geniş boyutlu ve çok taraflı bir işbirliğini canlandırmanın önünü açmıştır. Yani Berlin bu işbirliğini daha geniş platformlar için araç olarak kullanabilmiştir. Wichard Woyke'nin ifade ettiği gibi, Avrupa çıkarları ile ulusal çıkarları örtüşürken, Avrupa ve Avrupa'ya ilişkin olan meselelerin Almanya için bir iç politikaya dönüştüğünü de görmekteyiz.

Ancak dikkat çekici olan Euro Krizinin çözümü ile bu işbirliğinin heyecanını yitirdiği olmuştur. Hatta Kırımın İlhakına giden süreçte Polonya'nın destek çağrılarında Almanya bu işbirliğini unutmuş gözükmektedir. Almanya, ekonomik ve ticari kaygılarının etkisi ile zaman zaman egoist bir aktör tutum sergilemektedir. Ancak buna rağmen kendi geleceğini, Avrupa geleceği ve buna hizmet eden çok taraflı işbirliğinde görmeye devam etmektedir. Bu hali ile rasyonalist çizgisine sadık bir aktör olarak hareket ettiğini görmekteyiz.

Komşuluk Politikası:

Almanya'nın Doğu Politikası içinde Komşuluk Politikası, belki de var olan farklı yaklaşımların en fazla iç içe geçtiği başlık olmuştur. Almanya bir tarafta ekonomik çevrelerin kaygısı ve Avrupa bütünleşmesinin sekteye uğrayacağı gerekçesi ile frenleyici bir tutum ortaya koymakta, burada ulusal sorumlulukları çerçevesinde hareket etmektedir. Ama aynı zamanda da bölgenin Rusya'nın etkinlik sahasına girmemesi ve Avrupa değerlerinden uzaklaşmaması için de etkili bir mücadele vermekte ve uluslararası sorumluk çerçevesinde Avrupa geleceğini öne çıkartmaktadır. Bir tarafta ticari ve ekonomik kaygıları ile hareket eden bir ticaret devleti, öte taraftan çok taraflı işbirliğini esas alan, bu şekilde bölge istikrarı için çaba harcayan dayanışmacı bir devlet kimliği ile hareket etmektedir. Bu dayanışmacı

kimliğine bağılı olarak, bölgenin demokratik dönüşümüne destek verirken, hem ulusal hem de uluslararası çıkarlar etrafında hareket etmektedir. Buna ek olarak Demokratik Devlet kimliğini öne çıkartarak hareket eden Almanya, anarşik bir durumda olan bölgenin ortak kültür, medeniyet ve değerler vasıtası ile bir istikrar alanına dönüşmesi ve bunun tüm bölgede içselleştirilmesine, olası bir hegemonyanın önüne geçmeye çalışmaktadır. Ancak tüm bu süreç boyunca da sürekli Moskova'ya dikkate almakta ve kurduğu dengenin devam etmesi konusundaki hassasiyetini sürdürmektedir.

Berlin'in, özellikle Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO üyeliklerine karşı çıkışı AB ve NATO üyesi ortaklarında bir takım endişelere sebep olmuştur. Dahası Berlin'in bu olumsuz tutumu Avrupa güvenliği ile çelişen bir gelişme ve çok taraflı işbirliği içinde bir kırılma olarak okunmuştur. Ancak Berlin'in tek taraflı tutumu şeklinde okunan bu adımlar, esasında uzun vadede Avrupa geleceği için bir fren değil, koruyucu önlem olmuştur. Çünkü gelişmeler, özellikle Euro Krizi, Avrupa'nın daha büyük bir yükü taşımaya hazır olmadığını, bu durumda da demokratik ve ekonomik dönüşümünü gerçekleştirememiş Doğu Avrupa ülkelerinin üyeliklerinin, Avrupa entegrasyonu için yük olacağını göstermiştir.

Aynı şekilde Ukrayna Krizi ve sonrasındaki gelişmeler, AB'nin yeni üyelerin ihraç edecekleri bölgesel çatışmalara karşı hazır olmadığını, henüz ortak bir dış güvenlik politikası inşa edecek olgunluğa erişilmediğini ortaya koymuştur. Bu nedenle Almanya 2004 ve 2008 Avrupa Genişlemesi sonrasında diğer üye ülkelerden daha ihtiyatlı davranmak suretiyle Avrupa bütünleşmesini daha sağlam ve istikrarlı bir zemin üzerine oturtmak istemiştir.

Almanya Ukrayna'ya ilk zamanlar ticari bir ortak gözü ile bakmış ve buradaki demokratik dönüşüm ile daha ziyade dolaylı yoldan ilgilenmiştir. Ancak aynı zamanda da Ukrayna'nın kayıtsız olarak Rus egemenlik sahasına girmesine de sıcak bakmamıştır. Çünkü Almanya'nın bölgedeki ekonomik/ticari çıkarlarının devamı ve enerji transferinin güvenliği için, Ukrayna'nın Avrupa ile işbirliğini sürdürmesi temel koşul olmuştur. Ukrayna'nın demokratik dönüşümü bu anlamda Almanya'nın ulusal çıkarlarına hizmet eden bir süreç olarak algılanmıştır. Daha açık bir ifade ile

Almanya bu bağlamda Avrupa'nın Doğusu ile ekonomik/ ticari çıkarlarının devamı ve ekonomik çevrelerin güdümü ile yaklaşmıştır. Demokratik dönüşüme destek de bu kısa vadeli çıkarların gerçekleşmesine hizmet edecek bir araç olarak görülmüştür. Çünkü bu dönüşüm, bir tarafta Avrupa ile yakınlaşma ve işbirliğinin pekişmesi, öte taraftan ise, Rusya hegemonyasının kırılması için bir garanti olarak görülmüştür.

Bölgede ortak norm ve değerlerin benimsenmesi, bir istikrar alanının oluşması ve Berlin-Kiev ikili ilişkilerinin gelişmesi, yeni yatırım alanlarının açılmasına hizmet edecek araç olarak görülmüştür. Bu şekilde burada jeo-ekonomik bir aktör, yani ekonomik faydayı maksimize etmeye çalışan bir tüccar devlet güdüsü sergilemiştir. Hatta bu dönemde alternatif enerji kaynakları ve transit yollarını da ihmal etmemesi, Almanya-Rusya diyalogunu her halükarda sürdürmekte ısrar etmesi, onun bu tutumunu göstermektedir.

Berlin bu şekilde bölge ülkelerinin, Ortaklık Antlaşması, Serbest Ticaret Antlaşması gibi esnek entegrasyon modelleri çerçevesinde Avrupa Kimliği ile bütünleşmesi ve ortak değerleri benimsemişine destek vermektedir. Ancak bunun Rusya'nın tepkisine ve ikili ilişkilerine zarar verecek şekilde AB ve NATO içinde de tam üyeliğe dönüşmesine ya da kendisine her hangi ek maliyetler getirecek bir sürece girmesine de karşı çıkmıştır.

Almanya bu nedenle, Ukrayna'nın demokratik dönüşümüne, özellikle de sivil toplum ve kamuoyunun gelişimine destek vermiştir. Bu maksatla da dış politikasının önemli aracı olan kültür politikasını devreye sokmuştur. Başta Goethe Enstitüsü, Konrad Adenauer Vakfı, Friedrich Ebert Vakfı olmak üzere siyasi partilere yakın vakıfların faaliyete geçmesi bölgenin demokratik dönüşümüne katkı sağlama çabası bunun göstergesidir. Ukrayna'da insan hakları, azınlık hakları, özgürlüklerin desteklenmesi sureti ile hem Brüksel'e olumlu mesaj verilmiş, hem bu dönüşümün bölgedeki diğer otoriter sistemler altındaki kamuoyları (Rusya ve Beyaz Rusya) için emsal olabileceği ön görülmüştür. Böylece yine sınırlarını kendisinin çizdiği ve dahası kontrol altında tutabildiği sonuçları öngörülebilir bir yakınlaşma politikası izlemeyi tercih etmiştir.

Ancak Ukrayna'nın AB ve NATO üyelikleri, yani bölgenin Almanya'nın öngördüğü sınırların ötesinde Avrupa ile bütünleşmesi söz konusu olduğunda bu defa Berlin'in farklı bir tutum ortaya koymuştur. Bu defa demokrasi ile çelişen uygulamalar ve demokratik dönüşümün başarısızlığı bir şekilde Ukrayna'nın AB üyeliği yönünde başvuru fren olmuştur. Ukrayna ile ilişkileri devamından yana olan ancak ona NATO ve AB üyeliği öngörmeyen Berlin, Ukrayna'nın demokratik eksikliği ile kendi tezlerine meşruiyet sağlamaya çalışmıştır.

Yani Berlin, başta Ukrayna, Gürcistan olmak üzere “Doğu Ortaklığı” içinde yer alan ülkelerin NATO ve AB üyelikleri tartışılırken burada ortak kimlik, kültür, medeniyet gibi sosyal inşacı kavramları uzun süre görmezden gelmeyi tercih etmiş ya da kendi çıkarları doğrultusunda kullanmayı tercih etmiştir. Almanya, Ukrayna'nın demokratik dönüşümünde önemli bir adım olarak gördüğü Turuncu Devrime destek vermiş, Julia Timoschenko'nun tutuklanmasını eleştirip, serbest bırakılmasını talep etmiştir. Oysa AB ve NATO üyelikleri tartışmasında demokratikleşmesine bu denli destek verdiği Ukrayna'yı vurduğu nokta demokratik eksikliği olmuştur. Özgürlüklerin sınırlı olduğu, muhalefete izin verilmeyen bir ülkenin AB ve NATO içinde tam üye olmasının mümkün olmadığını ileri sürmüştür.

NATO ve AB üyeliğini bölge ülkelerinin dönüşümünü hızlandıracak bir araç olarak değil, bu ülkelerin demokratik eksiklikleri ve yaşadıkları sınır sorunlarını Avrupa içine taşıyacak bir tehdit olarak görmeyi tercih etmiştir. Elbette Berlin'in bu tutumunda ekonomi çevreleri kadar Rusya ile ilişkilerin bozulmasından çekinen kesimler ya da Avrupa Bütünleşmesini belli haritalar ve kültürler ile sınırlı gören zihniyet de etkili olmuştur.

Almanya sergilediği bu tutum ile Avrupa'yı hala belli sınırlar içinde görmeyi tercih ettiğini göstermiştir. Almanya için Avrupa hala, Atlantik'te başlayıp, Urallarda son bulan bir coğrafya ile sınırlıdır. Bu şekilde Almanya, geçmişte CDU'lu Wolfgang Schäuble'nin, Ukrayna ve Türkiye'yi Avrupa dışında gören/görmek isteyen görüşüne⁹⁸⁸ sadık kalmıştır. Ukrayna'da yaşanan olaylar, Kırımın ilhakına rağmen hala, “Ayrıcalıklı Üyelik” düşüncesinden vazgeçilmemiş olunması bu görüşün

⁹⁸⁸ “Europa muss seine Grenzen Kennen”, *Neue Zürcher Zeitung*, 01. 02. 2004.

varlığını koruduğunu göstermiştir. SPD ve CDU-CSU Birlik Partileri bu düşünceye destek verirken, Yeşiller ve Sol Parti de kısmen buna katılmaktadır. CDU burada daha çok ekonomik/ mali kaygılar ve Batı Avrupa Kimliği ile hareket ederken, SPD geçmişten beri sadık kaldığı Rusya'yı ürkütmemek, onun geleneksel etkinlik sahasına girmemek kaygısı ile hareket etmektedir. Yeşiller ise insan hakları konusundan yola çıkarak demokratik eksikliklere atıfta bulunmakta, Sol Parti ise, Kırım'ın ilhakının dahi iyi okunması gerektiği ve bu uğurda Rusya ile ilişkilerin feda edilmemesi gerektiğini ileri sürmektedir. Mathias Platzeck'in Kırım'ın daha iyi anlaşılması gerektiği ve gerekirse bu ilhakın uluslararası hukuka uygun hale getirilmesi gerektiği yolundaki görüş⁹⁸⁹ ise Almanya'nın Doğu Politikasının Rusya etkisinde şekillendiğini teyit etmektedir.

Alexander Wendt, ABD için İngiltere'nin değil Kuzey Kore'nin bir tehdit olduğuna dikkat çekerken, büyüklük küçüklük değil ortak çıkar algısına dikkat çekmektedir.⁹⁹⁰ İşte Rusya ile Almanya'nın uzun yıllardan beri içinde bulundukları bu ortak çıkar algısı onları buluşturmuş ve ne SPD, ne de CDU yakın geçmişe dek Rusya'yı bir tehdit olarak görmemiştir. Onu yerine Rusya bu kesimler için olsa olsa “Zor/Zorlu bir Ortak” olmuştur. Bu gerçek de bize gelişmelere rağmen Almanya'nın neden 1997 tarihli NATO-Rusya Şartına bağlı kaldığını, neden Almanya'nın Doğuya asker göndermekte istekli olmadığını açıklamaktadır. Çünkü esasında Berlin için Moskova bir endişe konusu değildir. Burada var olan ortak çıkarın oluşturduğu kolektif bir kimliktir ve Berlin kimlik gereği hareket etmekten yanadır.

Gelişmeler bize Almanya'nın Doğu Politikasının, AB Komşuluk Politikası ile iç içe geçtiğini de göstermektedir. Aynı zamanda bu politikanın Rusya ve Polonya merkezli olarak şekillendiğini ortaya koymaktadır. Berlin, sözü geçen bu aktörler ve onların etrafında yer alan küçük ülkeleri de dikkate alan bir Doğu Politikası geliştirmek durumunda kalmıştır. Bu nedenle de Almanya kendisini, öncelikli olarak Moskova ve Varşova'nın beklenti ve hassasiyetlerini iyi okumak durumunda

⁹⁸⁹ “Russland Politik: Ex-SPD-Cheff Platzeck will Krim Annexion anerkennen”, (çevrimdışı) <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/ukraine-krise-matthias-platzeck-will-legalisierung-krim-annexion-a-1003646.html>, erişim 20.11.2014.

⁹⁹⁰ Bahar Rumelili, “İnşacılık/konstrüktivizm”, **Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler** (Ed. Evren Balta), İstanbul, İletişim Yayınları, 2014, s.158.

hissetmektedir. Çünkü Doğu Politikasının başarısı çok taraflı işbirliğine bağlıdır. Bu da Berlin'i, Moskova, Varşova ve Brüksel'i dikkate almak ve bunları dengelemek durumunda bırakmaktadır.

Özellikle bu dönemde AB ve Rusya arasında kurmak istediği denge, Rusya'ya karşı değil Rusya ile birlikte Avrupa'yı inşa etmek istemesi dikkat çekicidir. Çünkü Almanya geçmişin tecrübelerinden yola çıkarak burada rasyonalist bir tutum ortaya koymaktadır. Berlin Rusya'yı dışlayan her tür adımın Avrupa'nın geleceğine hizmet etmediğini de bilmektedir. Bu nedenle Rusya'yı mümkün olduğunca Avrupa içi işbirliğine dahil etmekten yanadır. Üstelik bu onu göre, Rusya bağımlılığının artması değil, Brüksel-Moskova diyalogunun artması anlamına gelecektir.

Ancak Avrupa'nın geleceğine yönelik kaygılar çerçevesinde elde ettiği tecrübeler, özellikle de Euro Krizi, Berlin'e başta Polonya olmak üzere, bölge ülkelerinin de beklentilerine cevap vermesi gerektiğini öğretmiştir. Bu gerçek de bize bir kere daha Alman dış politikasının süreklilik arz eden yönünü ortaya koymaktadır. Bunu da, Rusya'nın ekonomik ve siyasal nedenlerle önemini koruduğu, ancak tek başına mutlak amaç olmadığı ve çok taraflı işbirliğinin süreklilik olarak var olmaya devam ettiği şeklinde formüle edebiliriz.

Almanya komşuluk politikasında siyasi, ekonomik ve kültürel işbirliğini bir araç olarak görmüş aynı şekilde demokratik bir devlet kimliği ile hareket etmiştir. Bu değerlerin benimsenerek bölgede daha etkili bir sosyalleşmenin önünü açacağı düşüncesine de destek vermiştir. Bu şekilde de rasyonalist söylemin sosyal inşacı imgeler ile desteklendiğini görmekteyiz.

Komşuluk Politikasında öne çıkan demokratikleşme süreci, sosyal inşacı yaklaşımlar ile rasyonalist tutumun iç içe geçişini sağlamıştır. Almanya'nın Portakal Devrimine yönelik tutumu, FDP'li Dışişleri Bakanı Guido Westerweller'nin sergilediği açık dayanışma, Julia Timoschenko'nun serbest bırakılması için başta Yeşiller olmak üzere verilen mücadele buna örnektir. Almanya burada esasında Avrupalı demokratik bir devletin sorumlulukları gereği hareket etmiştir. Guido Westerwelle'nin insan hakları ve demokrasi, Avrupa'nın ortak değerleri için Maidan Meydanına çıkan Ukraynalılar ile sergilediği dayanışma da bunu desteklemektedir.

FDP’li Dışışleri Bakanı Guido Westerwelle’nin Ukrayna’daki gelişmelere bakışı, özellikle Kiev’de Maidan Meydanında bulunuşu çok önemlidir. Guido Westerwelle burada Ukrayna halkı ile bir dayanışma sergilemektedir. Bundan öte ortak norm ve değerleri içselleştirmiş ve bunların kendisi dışında da benimsenmesi için çaba sarf eden demokratik bir devletin kamuoyunu temsil etmektedir. Guido Westerwelle’nin yaptığı açıklamalarda demokratik dönüşümü, AB üyeliği için bir ön koşulu olarak görmemesi, Batı ile bütünleşmek, ortak değerleri kabul etmek konusunda bu denli istekli olan bu toplumun zaten AB üyesi olması gerektiğine işaret etmesi, sosyal inşacıların dikkat çektiği iki önemli olgu ile karşılaşmamızı sağlamaktadır. Bunlardan ilki, sosyalleşme ilkesidir. Ukrayna, Batı ile yakınlaştıkça bu etkileşim etkisini hissettirecek ve Ukrayna bu değerleri benimseyecek hatta bölge ülkelerine taşıyabilecektir. Yani devletlerarası etkileşim ve işbirliği bölgede önemli bir dönüşümün önünü açacaktır. İkincisi, “Kolektif Kimlik” yani ”Biz” olgusudur. Maidan Meydanındaki gösteriler ve burada ortaya konan irade, Ukrayna Halkının “Öteki” değil Avrupa Kimliğinin parçası yani “Biz” olmak istediğini göstermiştir. Westerwelle bu desteği ile de bu iki olgu çerçevesinde hareket ederek, Ukrayna’ya ayrıcalıklı üyelik ön gören, dahası onu mali ve siyasi kaygıların etkisi ile “öteki” olarak gören CDU ve SPD’nin tutumuna tepki vermektedir. Burada hem **“sosyalleşme”** yolu ile önemli bölgesel çatışmaların ve eksikliklerin aşılabileceğine inanmış, hem de demokratikleşme konusunda bu denli etkin bir irade ortaya koyan Ukrayna’yı Kolektif Kimliğin bir parçası olarak görmektedir. Bu şekilde bu gelişmeler, Almanya’da “Avrupa Kimliğine” atıfta bulunan sosyal inşacı görüşlerin yükselişe geçtiği, kimi resmi çevrelerce de kabul gördüğünü göstermiştir.

Aşağıda yer verdiğimiz tablo, çalışma boyunca Rasyonalizm ile İngiliz Okulunu kast ettiğimiz bu tartışmada karşımıza çıkan belli başlı Rasyonalist-İnşacı imgelere yer vermektedir. Bu surette politik başlıklarda Almanya’nın nasıl bir tutum ortaya koyduğunu daha iyi anlamak mümkün olabilmektedir.

	RASYONALİST İMGELER	SOSYAL İNŞACI İMGELER
Tarihi Meseleler	Tarihi Meselelerin özellikle ikili ilişkilerin sıkıştığı dönemlerde bir müzakere aracı olarak kullanılması, (Erika Steinbach), buna rağmen Almanya'nın uluslararası hukuk ilkeleri ve normatif yapıdan taviz vermemesi, tartışmalara resmi çevreler kadar devlet dışı aktörlerin dahil oluşu Rasyonalist bir göstergedir. Yine, siyasi partiler ve hükümetin ikili ilişkilere zarar vermeden tabanının beklentilerini dikkate almak durumunda oluşu, (CDU, SPD) tarihi meselelerin çözümü ile iki toplumların yaklaşmasının, daha geniş bir işbirliğine araç olarak görülmesi, bu pürüzlerin çözülmesinin çok taraflı işbirliğinin önünü açacağı düşüncesi, diploması ve uluslararası hukukun da temel araç olarak görülmesi, rasyonalist tutumu ortaya koymaktadır.	Tarihi Meselelerin bir rövanş ve baskı aracı olarak değil, Avrupa Kimliğinin inşası yönünde dikkate alınması gerektiğine işaret eden yaklaşım (Yeşiller), ortak bir tarih yazımı düşüncesinin öne çıkarılması ile "Kolektif Kimlik-Biz" kavramına atıfta bulunulması, önemli Sosyal İnşacı imgelerdir. Aynı şekilde iki kamuoyunun birbirine yakınlaştırılması çabası, karşılıklı önyargıların yıkılması için, özellikle gençlik ve öğrenci değişimine dikkat çekilmesi, bu şekilde Kolektif Kimlik çerçevesinde sosyalleşme düşüncesine yer verilmesi, her şeyden önce Avrupa geleceğinin geçmişin pürüzlerinin çözümüne bağlı olduğu düşüncesi, bize Tarihi Meselelerde sosyal inşacı argümanların varlığına işaret etmektedir.
Demokrat Dönüşüm	Demokratik dönüşümün Avrupa Bütünleşmesi için bir ön koşul olarak görülmesi ve demokratik eksiklik ortaya koyan aktörlere karşı bir fren olarak kullanılması, bu şekilde uluslararası politikanın sivilleşmesi için bir araca dönüşmesi, buradaki Rasyonalist tutumu ortaya koymaktadır. Aynı şekilde Almanya'nın bu konuda ulusal değil uluslararası sorumlulukları çerçevesinde hareket edışı, Demokratikleşme ve Modernleşme ortaklığının esasında ikili ilişkileri geliştirmek ve bu şekilde başta enerji ve ekonomik işbirliğini geliştirmek için bir araç bir yaklaşım stratejisi olarak görülmesi (Rusya) de Doğu Politikasının bu başlığında Rasyonalist imgelerin varlığını ortaya koymaktadır. Almanya'nın Demokratikleşmeyi kısa vadeli çıkarları kadar çok vadeli çıkarları ile iç içe geçirmesi ve Avrupa Geleceğinde önemli bir unsura dönüştürmesi bu konuda devlet dışı kurumların varlığını da dikkate alması da buradaki Rasyonalist söylemin varlığını desteklemektedir.	Demokratik Dönüşümün, Avrupa Bütünleşmesinin bir ön koşulu olarak değil, oluşturulmak istenen Avrupa Kimliğinin bir parçası olarak gören yaklaşım, yine Kolektif bir Kimlik yaratılması için bir araç olması (Guido Westerwelle ve Yeşiller'in tutumu) bu başlıkta var olan Sosyal İnşacı imgelerdendir. Yine Demokratik dönüşümün bölge ülkelerinde otoriter rejimlere karşı desteklenmesi ve bu şekilde diğer ülkelere emsal olarak kullanılması bizi sosyal inşacıların savunduğu sosyalleşme ilkesine götürmektedir. Macaristan'daki demokrasi ve hukuk devleti karşıtı tutuma CDU'nun uzun süre tepki vermemiş olması rasyonalizm ile ilgili olsa da CDU-FiDESZ arasında AB Parlamentosundaki Hristiyan Demokrat dayanışması sosyal inşacı bir imgeye olan Ortak çıkarların geliştirdiği Dayanışma Ortaklığının varlığına işaret etmektedir.

Enerji Politikası	Enerji tedarikinin devamı için Almanya-Rusya ikili ilişkilerinin öne çıkarılmış olması ve diğer bölge ülkelerinin beklentilerinin dikkate almayışı buradaki realist ağırlıklı rasyonalist tutuma işaret etmektedir. Yine Almanya'nın başta Çek Cumhuriyeti örneğinin gösterdiği gibi Enerji işbirliğini bir müzakereci aracı olarak kullanması diğer alanlardaki işbirliği için araç olarak görmesi de yine rasyonalist imgelere işaret etmektedir. Almanya burada faydayı maksimize etmeye çalışırken, ekonomik çevrelerin de etkisi ile ulusal çıkarlarını savunuyor ve kısa vadeli çıkarlar, refah kaygısı ile bir ölçüde realist işaretler vermektedir. Ancak esasında Avrupa çıkarlarını korumak gayreti içindedir. Denilebilir ki enerji ortaklığı (Baltık Boru Hattı) hem ekonomik hem de bölgesel bir prestij aracı olarak değerlendirmekte ve Avrupa içinde pazarlık gücünü artıran bu şekilde Avrupa bütünleşmesinin diğer alanlarda işbirliği için araç olarak kullanılmaktadır. Esasında Enerji politikasında Neo-realist imgeler ile desteklenen baskın bir rasyonalizm karşımıza çıkmakta, Almanya burada ulusal değil esasında uluslararası sorumluk ile hareket etmektedir. Rusya'nın Avrupa Enerji Şartına dahil olması için verdiği çaba bile önemli bir göstergedir.	Almanya, AB İklim ve Çevre Politikalar çerçevesinde hareket ederek bu bağlamda Nükleer Enerji'yi terk etme ve yenilenebilir enerjiyi öne çıkarma kararı ile sosyal inşacı bir tutum ortaya koymaktadır. Çünkü burada Avrupa içinde dayanışma ortaklığı ortaya koymak suretiyle oluşturulmak istenen ortak kimliğe olumlu katkı sağlamaktadır. Avrupa'nın bu yöndeki dönüşümüne katkı sağlamaktadır. Aynı şekilde Rusya ile de enerji ortaklığına sadık kalmak suretiyle de Rusya ile bir dayanışma ortaklığı sergilemekte ve bu şekilde burada da kolektif bir kimlik bilinci ile hareket etmektedir. Özellikle enerji politikası ile kurduğu güven ve ikili ilişkileri bölgenin Demokratik dönüşümü ve Avrupa değerleri ile bütünleşmesi sürecinde seferber etmesi onun burada Demokratik bir Devlet Kimliği ile hareket ettiği ekonomi politikası ile güç kattığı politik gücünü toplumsal dönüşümde kullandığını göstermektedir.

Güvenlik Politikası	Güvenlik Politikasında öne çıkan bir rasyonalizm söz konusudur. Almanya AB'nin ODGP ve AGSP çerçevesinde attığı her adımda destek vermek suretiyle çok taraflı işbirliğinde yer aldığını ortaya koymuştur. Ancak Almanya'nın Rusya ile ikili ilişkilerinin zarar görmemesi uğruna uzun süre Ukrayna'daki gelişmelerde uzlaşmacı bir tutumu temsil etmesi, bölgeye asker ve askeri yardım göndermeye karşı çıkışı buradaki denge arayışının göstergesidir. Çünkü bu şekilde güvenlik uğruna ikili ilişkileri vasıtası ile oluşturduğu dengenin bozulması ve daha büyük tehditlerin oluşumunu engelleme çabası içindedir. Yine meseleye AB ve NATO çerçevesinde müdahil olmak suretiyle de ikili ilişkilerin zarar görmesini engellemeye çalışmıştır. Aynı şekilde Almanya Kırım'ın ilhakı sonrasında da Baltıklar ve Polonya'nın yaşadığı endişeyi görmezden gelmiştir. Çünkü olası bir müdahalenin kendisini daha büyük bir kriz alanına çekeceği bilinci ile hareket etmiş ve de bunun krizin militarist bir şekil almasına karşı çıkmıştır. Buna karşılık yine de ikili ilişkileri öncelikli görse de çok taraflı işbirliğini destek verdiğinin diplomasi ve müzakereyi öne çıkardığının da işaretlerini sunmaktadır. Baltık ülkeleri ve Polonya'nın artan endişelerine bağlı olarak Baltık Denizindeki Hava Sahasının güvenlik uçuşlarına aktif olarak katılması ile bu desteğini ortaya koymuş olması buradaki denge arayışı ve rasyonalist tutumu ortaya koymaktadır. Almanya bir tarafta uluslararası sistemde barış için daha etkin bir askeri varlık ortaya koymak istediğini beyan etse de, ek savunma harcamalarından kaçınmaktadır. NATO'nun ön gördüğü %2 lik payın altında kalmak suretiyle de burada iç ve dış politik denge arayışında olduğu, kamuoyunun da beklentilerini dikkate aldığını ortaya koymuştur. Burada da iç politik dengeyi kurmak isteyen pragmatist bir aktörün öne çıkan rasyonalist söylemini görmektedir.	Angela Merkel'in başta Ukrayna olmak üzere Avrupa'nın doğusuna asker gönderilmesine karşı çıkışı ve bu şekilde bölgesel çatışmaların birer militarist karakter kazanmasına karşı olan tutumu aynı zamanda sosyal inşacı söyleme işaret etmektedir. Bölge güvenliğinin askeri yöntemlerle değil ortak değerler, kültür, dil ve medeniyet ile sağlanması buna işaret etmektedir. Sosyal inşacıların dikkat çektiği dayanışma ortaklığının oluşturduğu kimlik kavramının Almanya-Rusya için geçerli olduğunu da göstermekte. Almanya nasıl AB ile aynı kimliğin parçası ise Rusya ile de farklı bir kimlik ile ortaklık içindedir. Bu nedenle dayanışma içinde olduğu Rusya'yı bir tehdit olarak değil "zorlu bir ortak" olarak görmekte hatta NATO'nun 1997 Şartına sadık kalmaya gayret etmektedir. Bu da Almanya'nın güvenlik kaygısını belli bir algı çerçevesinde değerlendirmekte olduğunu göstermektedir. Başka bir ifade ile ortaklık içinde bulunduğu Rusya'nın nükleer silahlarındansa, Ukrayna'nın ekonomik yetersizliği ve demokratik eksikliğinin AB'ye getireceği yükü, Kırım Krizine dek daha büyük bir tehdit olarak algılamıştır. Ancak Angela Merkel Avrupa'nın Doğusunda askere ve askeri yardıma karşı ancak günümüzde AB önlemlerine giderek daha fazla sahip çıkmaya başlamıştır. Bu da onun meseleleri ortak kimliğin gereği olan değerler vasıtası ile barışçı bir şekilde çözmekten yana olduğunu göstermektedir. Kırım krizi sonrasında rasyonel bir tutumunu daha da artıran Almanya için Sosyal İnşacı argümanlar güvenlik konusunda tamamlayıcı olmaya devam etmektedir. Aynı şekilde barış ve insani müdahale için askeri güç kullanılabileceğini ama bunun son çare olarak görülmesi önceliğin diplomasi ve müzakereye verilmesi de onun uluslararası politikanın sivilleşmesi için gayret gösterdiğini ortaya koymuştur. Çünkü ne Rasyonalizm ne de Sosyal İnşacı düşünce askeri güç kullanımını toptan yok saymaz ve onun meşru kullanımının önünü açmıştır.

Komşuluk Politikası Almanya temelleri Bonn Yönetiminde atılan Avrupa Bütünleşmesi düşüncesine günümüzde de sahip çıkmaktadır. Ancak burada bir kar zarar hesabı yapmakta ve bunun hem ikili ilişkiler hem çok taraflı işbirliği çerçevesinde onun ulusal çıkarlarına nasıl etki ettiğinin hesabını yapmaktadır. Bu nedenle de Brüksel ve Moskova arasında korumaya gayret ettiği denge onun bu realist imgeler de taşıyan rasyonalist tutumunu ortaya koymaktadır. Attığı her politik adımın ekonomik çıktılarını göz önünde tutma gerekliliği bu nedenle çok kere çok taraflı işbirliğini geride bırakıp ikili ilişkileri tercih eder görünen tutumu da buna destek vermektedir. Bu şekilde Rusya'yı rencide eden her tür karardan kaçınan, dahası Rusya'yı dışlamamak üzerine kurulan Doğu Politikası rasyonalist karakteri ağır basan bir yön almıştır. Bu nedenle ekonomik ve ticari anlamda daha az ilişki içinde olduğu aktörler ile ilişkileri sınırlı tutması ya da onları AB ve NATO içindeki üyeliğini frenleyici bir tutum geliştirmesi de onun bu rasyonalist tutumunu göstermiştir. Kırım'ın ilhakı burada bir dönüm noktası olmuştur. Almanya o güne dek daha az zarar verdiğini düşündüğü Moskova'nın tutumunu o günden itibaren daha fazla eleştirmesi ancak burada da AB önlemlerine tam destek vermeyerek yine denge arayışını sürdürmesi bize rasyonalist imgeler ile karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir. Belli bir ortaklık içinde olduğu Komşuluk Politikasının, Bölgesel Dayanışma modelleri (Weimar Üçgeni, Baltık Konseyi) İşbirliğine destek vermek suretiyle buradaki işbirliğini daha geniş bir işbirliğine emsal olacak şekilde görmesi de yine rasyonalist tutuma işaret etmektedir. Keza aynı şekilde Paris-Berlin-Varşova dengesinin kurulması ile de Brüksel ve Moskova arasında kurulmak istenen dengede, hem diğer aktörlerin beklentilerini daha iyi analiz etmek imkanı doğmakta hem de Doğu Politikasında daha fazla destek sağlanabilmektedir. Bu şekilde de çok taraflı işbirliklerinin teşvik edilmektedir.	Rusya'nın Baltık Konseyi çerçevesinde oluşturulan işbirliğine dahil edilmesi sosyal inşacı imgenin varlığını ortaya koymaktadır. Çünkü burada yine sosyalleşme ilkesi ile karşılaşırız. Başta Königsberg/Kaliningrad'ın Avrupa ortak değerlerini benimsemesi ve bunun tüm Rusya için örnek olabileceği düşüncesi buradaki sosyalleşme kavramına işaret etmektedir. Yine Baltık Konseyi çerçevesinde Rusya'nın Avrupa ile kısıtlı konularda da olsa bir işbirliğine dahil edilmiş olması da sosyal inşacı bir imgedir. Çünkü Rusya bu şekilde oluşturulmak istenen Ortak Avrupa Kimliğinin bir parçası olarak görülmekte, kendisine bu algı ile yaklaşılmaktadır. Aynı şekilde "Rusya'ya rağmen değil Rusya ile beraber" Avrupa'nın yeniden tasarlanabileceği düşüncesinin bu şekilde hayata geçirilmesi için Berlin'in harcadığı çaba da bunu desteklemektedir. Burada ortak bir Kimlik ve Dayanışma oluşturulması çabası karşımıza çıkmaktadır. Kırım'ın ilhakının Almanya'nın Doğu Politikasında bir kırılma olması ve özellikle uluslararası hukukun burada tanınmaması olmasına gösterilen tepki buradaki sosyal inşacı imgeyi de ortaya koymaktadır. Çünkü buradaki hukuk tanımazlık oluşturulmak istenen bir kimliğin gereği olan kültür, ortak değer ve medeniyete yönelik ciddi bir ihlal olarak okunmaktadır.

Euro Krizi	Euro Krizinde de realizm etkisinde bir rasyonalist söylem öne çıkmaktadır. Almanya'nın kendi geleceğini, Avrupa geleceğinde gördüğü ve kendi refahının devamının Avrupa refahına bağlaması ise onun uluslararası bir sorumluluk ile Euro Krizine yaklaştığını göstermektedir. Artık Avrupa bir iç politik mesele haline gelmiştir. Buna rağmen Almanya burada ikili ilişkileri daha sıkı bir işbirliği için seferber etmektedir. Bu şekilde AB içinde önemli konularda kendisine destek sağlamayı başarmaktadır. Almanya'nın Polonya ile bu dönemde kurduğu yakınlaşma Euro Birliği üyesi olmayan bir aktör ile giriştiği çözüm arayışı bunu net olarak göstermektedir. Almanya Euro Krizini hem Avrupa'nın geleceği hem de kendi ekonomik istikrarı için kurtarmak çabası ine girerken çevresinde görmediği desteği Polonya'dan sağlamıştır. Buna karşılık söz konusu bu dönemde Almanya-Polonya ikili ilişkilerinde var olan pürüzlerin büyük oranda görmezden gelindiğini görmekteyiz. Hatta bu dönemde o güne dek işlerliğini yitiren Weimar Üçgeninin yeniden canlandırılması ve burada oluşacak olan Berlin-Paris-Varşova İşbirliğinin AB içine taşınması çabası da bize var olan rasyonalist tutumu göstermektedir.	Rasyonalist imgeler burada baskın olsa da Almanya'nın burada da Ortak Kimlik çerçevesinde hareket etmesi Parasal Birliği Kolektif Kimliğin bir vazgeçilmezi olarak gören tavrı sosyal inşacı bir imge olmaktadır. Berlin'in, Belgrad'ın Dinar Birliğinden çıkışı ile yaşanan çözülüş ile Euro Krizi arasında kurduğu paralellik bunu desteklemektedir. Çünkü Berlin burada yola çıkarak Euro Krizinin aşılabilmesi durumunda bunun o güne dek oluşturulmaya çalışılan Avrupa Kimliğinin en önemli aşısının ortadan kalkması olarak yorumlamıştır. Euro Birliğinin dağılması ve bunun getireceği sorunların türevi olarak bunun Avrupa da yaygın bir popülizm ve milliyetçi söylemi teşvik edeceği görüşünü savunan Polonya'ya verdiği destek, aynı şekilde Parasal Birliğin ekonomik sorunlar kadar diğer meseleri de teşvik edeceği görüşüne verdiği destek de buradaki sosyal inşacı yaklaşımı ortaya koymaktadır.

Değerlendirme:

Yukarıda görüldüğü gibi, ne tek başına rasyonalist, ne de sosyal inşacı imgelerin söz konusu olduğunu görmekteyiz. Onun yerine öne çıkan ve baskın olan rasyonalist imgeler, sosyal inşacı imgeler ile desteklemektedir. Bu şekilde de çalışma boyunca yer verdiğimiz örnekler, bize Almanya'nın Doğu Politikasında rasyonel söylem ile sosyal inşacı görüşlerin iç içe geçtiğini göstermiştir.

Tüm politik başlıkların ortak noktası, Almanya'nın dış politikasındaki “sürekliliğe” işaret etmeleridir. Almanya tüm başlıklarda, ikili ilişkileri öncelikli olarak gören, bunların devamı kaygısını yaşayan bir aktör izlenimi yaratmaktadır. Ancak uzun vadede baktığımızda bunları çok taraflı işbirliğine taşıyabilmektedir. Bu nedenle, mutlak olarak iki taraflılığı çok taraflı işbirliğine tercih ettiği, şeklindeki düşüncenin geçerli olmadığını söyleyebiliriz. Aynı şekilde Almanya zaman zaman gerek

ekonomik gücünü, gerekse askeri gücü öne çıkartan açıklamalarda bulunsa da esasında sivil güç olmak prensibine sadık kalmaktadır. Bunu özellikle güvenlik politikası ve son Ukrayna Krizinde daha açık olarak görmekteyiz. Angela Merkel'in bölgeye asker gönderilmesine karşı çıkışı (Polonya ve Litvanya'nın tersine), Ukrayna meselesinin militarist bir şekil almasını önleme çabası da Berlin'in sivil güç konseptine sadık kalma isteğini dışavurumudur. Almanya bu şekilde o güne dek Brüksel ve Moskova arasında kurmuş olduğu dengeyi korumak istediğini beyan etmiş olur. Bunun ötesinde de geçmişte nasıl Batı Bütünleşmesine sahip çıkmışsa günümüzde de Doğu Avrupa'da söz sahibi bir ülke olarak Avrupa Bütünleşmesine olumlu bir katkı sağlamaya gayret etmektedir. Buna bağlı olarak, Berlin'in, temelleri 1948 sonrasında Bonn'da atılan Avrupa Entegrasyonu yanlısı bu söylemi süreklilik prensibi çerçevesinde sürdürdüğünü söyleyebiliriz.

Bu çalışmada yer verdiğimiz gelişmeler bize köklü bir değişikliğin olmadığını göstermiştir. Onun yerine var olan, zaman ve konu başlıklarına göre oluşan bir yöntem ve söylem değişikliğidir. Gelişmeler bize, Almanya'nın Sosyal İnşacı düşüncenin ortaya koyduğu ortak kimlik bilinci ile hareket ettiğini göstermiştir. Almanya bu kimlik gereği çıkar ve sorumluluklarını şekillendirmiştir. Yani Alexander Wendt'in işaret ettiği Kantçı düzenin Dost Devlet Kimliği ile hareket etmiştir.

Almanya tarihi meselelerde iki taraflı ilişkileri desteklemektedir. Ancak bunu daha çok bölgesel işbirliğine gölge düşüren önemli bir pürüzü aşmak amacıyla yapmaktadır. Burada ortak değerlere atıfta bulunuşu ve Avrupa kimliğine dikkat çekışı sosyal inşacı argümanların varlığını ortaya koymaktadır. Tarihi sorunların aşılmasını, ortak bir geleceğin garantisi olarak gören tutumu, bu bağlamda Polonya ve Çek Cumhuriyeti ile "Dayanışma Ortaklığı " sergilemesi bu görüşü desteklemektedir. Berlin enerji ve güvenlik politikasında daha ziyade bir kar zarar hesabı ile hareket etmektedir. Bu bağlamda da faydayı maksimize etmek çabası ortaya koymakta adeta rasyonalist tutumunda realizme doğru kaymaktadır. Hatta enerji politikasının devamı uğruna ikili ilişkileri öne çıkartır gözükmektedir. Enerji tedarikinin devamı uğruna adeta Avrupa'nın ortak değerlerine sırt dönen bir Almanya görmekteyiz. Oysa bu tutum bir bütün olarak değerlendirildiğinde

Almanya'nın ulusal çıkarları kadar Avrupa geleceğine de hizmet ettiğini ve Almanya'nın burada uluslararası bir sorumluluk ortaya koyduğunu görmekteyiz. Almanya, Ukrayna'ya ve Doğu Avrupa'ya asker göndermeye karşı çıkmıştır. Çünkü olası bir çatışmayı önlemek ve Rusya'nın saldırgan tutumunu bertaraf etmeye çalışmıştır. Burada rasyonalist bir tutum ortaya koysa da müzakere öne çıkartması, ortak değer ve normlara atıfta bulunarak, bunu inşacı bir tutum desteklemektedir. Ukrayna'ya asker göndermeye karşı çıkarken Baltık Hava sahası güvenliği ve Stettin de bir NATO Üssü kurulmasına destek vererek de yine Ortak Kimlik ile hareket eden uluslararası çıkarları ulusal çıkarların ötesinde gören Dost Devlet kimliği ile hareket etmektedir. Yani Avrupa Kolektif Kimliğinin gereğini yerine getirmiştir.

Almanya, kurduğu/kurmaya çalıştığı bu denge vasıtası ile, Avrupa içi ve dışındaki konumunu artırmak arzusunda olduğunu göstermiştir. Yani artık uluslararası politikada seyreden değil etkin bir aktör olmak istemektedir. Özellikle Savunma Bakanı Ursula von der Leyen ve Cumhurbaşkanı Joachim Gauck'un, barış için, artan oranda güç kullanılabileceği yönündeki açıklaması, bu görüşümüze destek vermektedir. Ancak Berlin, günümüzde yumuşak güç olgusunun daha çok tartışıldığı ve giderek askeri yöntemlerin yetersiz görüldüğü küresel ilişkilerde katı bir realizmin de geçerli olmadığına bilincine varmıştır. Bu nedenle de güç olmanın temel göstergesi olan askeri, ekonomik ve kültürel tesir etme potansiyellerini insanı değerler ile meşru bir zemine taşımanın gerekliliğini de hissetmektedir. İşte bu noktadan itibaren yükselen bir kavram olan ortak değerler, Berlin için kurtarıcı olmaktadır. Bu gerçek de, rasyonalist söylemin, sosyal inşacı kavramlar ile desteklenmesine neden olmaktadır. Çünkü bu şekilde, sivil güç konseptinden şaşmadan uluslararası politikada daha etkili bir aktör olabilmektedir. Daha açık bir ifade ile ulusal çıkarları çerçevesinde barışın korunması ve insani müdahale amacıyla askeri güç kullanımı meşru olan bir sivil güç olarak uluslararası politikanın sivilleşmesi için üzerine düşen sorumluluğu yerine getirebilmektedir. Yani Hans Maull'un tarif ettiği sivil güç kavramına uygun hareket etmektedir. Bu ise onun uluslararası politikada kendisine ön gördüğü konuma yükselmesine araç olmaktadır.

Bu ve benzeri gelişmeler de bize Alman dış politikasının giderek minimalist ölçülerden sıyrılmakta ve "Büyük Güçler" liginde kendisine yer açmak niyetinde

olduğunu ortaya koymaktadır.⁹⁹¹ Bu şekilde artık orta ölçekli bölgesel bir güç olmaktan çıkmakta ve giderek küresel ilişkilere daha fazla tesir edebilen bir aktör rolüne soyunmaktadır. Bunu da dış politikasında sergilediği kararlı ve sürekli tutuma, çok taraflılık ve iki taraflılık arasında kurmayı başardığı denge ile gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Angela Merkel önceleri mesafeli durduğu AB önlemlerine günümüzde (kalıcı ateşkes sağlanmaması) giderek daha fazla sahip çıkan bir tutum sergilemektedir. Ancak Berlin'in değişen bu tutumu ve Angela' Merkel'in bunlara daha çok destek verişinin ardında sadece Kremlin'i dize getirmek ve bir şekilde askeri yöntemler kullanmadan barış sağlanmaması yatmamaktadır. Onun ötesinde Angela Merkel bu önlemlere destek vermektedir çünkü bunun ortak Avrupa Kimliğine sahip çıkmanın gereği olduğu bilincindedir. Başka bir ifade ile Avrupa Kimliği, üyelerinden fikir birliği içinde olmalarını, ortak hareket etmelerini beklemektedir. Rusya'ya karşı geliştirilen önlemlere verilecek destek, AB üyelerinin ortak hareket etmek iradesinde olduklarının en önemli göstergesi olmaktadır. Bu da AB içinde ortak bir güvenlik, savunma ve dış politika yaratabilmenin önceliklerinden biri olmaktadır. Berlin bu değerlere sahip çıkmak suretiyle AB içinde kendine olan desteği artırabilmekte, aynı şekilde de Avrupa çıkarları ile iç içe geçmiş olan ulusal çıkarlarının devamını sağlayabilmektedir. Kısaca Doğu Politikası bize bir kere daha Almanya'nın ulusal çıkarlarını Avrupa çıkarları ile örtüştüğünü göstermiştir. Bu gerçek de, Wichard Woyke'nin ifade ettiği gibi, Avrupa'nın Almanya için artık bir iç politika haline geldiğini de ortaya koymaktadır.

Keneth Waltz uluslararası ilişkilerin ulusal değil uluslararası düzeydeki unsurları dikkate almaktadır. Ona göre iç politika ve dış politika arasında bir ilişki yoktur. Oysa Almanya örneği bize bunun aksini ortaya koymaktadır. Almanya'nın doğu politikasında attığı her adımda kendisini kamuoyunun etkisini dikkate almak durumunda kalmaktadır. Vize muafiyetinden, tarihi meselelere, Euro krizinden, Güvenlik Politikasına dek her başlıkta Alman seçmeni ve vergi mükellefinin endişelerini okumak zorunda hissetmektedir. Aynı şekilde de Doğu Politikasına konu

⁹⁹¹ Dimitri Tenin, “Deutschland wird langsam zu einer Weltmacht”, **Die Welt**, 21.07.2014.

olan aktörler arasında denge kurmak, onların beklenti ve taleplerini de dikkate almak durumundadır. Almanya gerek enerji gerekse güvenlik konusunda attığı her adımda Brüksel kadar Moskova'nın da nasıl bir tepki vereceğini hesaplama gayreti içinde oluşu bunun tipik örneğidir. Bu defa karşılıklı güven ilişkisini sarsmamak için söylemini yumuşatmak ya da onu meşru kılacak imgelere yer vermek durumundadır. Bu da yaklaşımlar arası bu iç içe geçmişliğin temel nedeni olmaktadır.

Almanya, Euro Krizi sırasında rasyonalist bir tavır sergilemiş, hem karşı tarafın (Polonya) endişelerini iyi okumuş, hem de bu zaafları dayanışmayı çevirmeyi başaramamıştır. Euro Krizi sırasında Almaya-Polonya İkili ilişkilerinin önceki dönemlerde olmadığı kadar sıkı olmasının ardında yatan neden budur. Bu şekilde Berlin, hem AB içinde önemli bir destek kazanmıştır, hem de Polonya ile ikili ilişkilerinde oluşan pürüzlerin bir süre için de olsa bertaraf edilmesini sağlamıştır. Bu dönemde ne tarihi meselelerin, ne de çok tartışmalı Baltık Boru Hattının, Varşova tarafından çok gündeme getirilmemiş olması Berlin'in kazancı olmuştur. Çünkü bu döneme Polonya için asıl tehlike Euro'nun çöküşünden ziyade Berlin'in sırtını AB'ye dönmesi olmuştur. Bu hem AB içinde bir kopma hem de Varşova'da var olan Moskova endişesinin daha da artmasını beraberinde getirebilirdi. Almanya böylece bir takım kaygıları farklı alanlarda araç olarak kullanabilmiştir. Yani Berlin, burada yine rasyonalizmi öne çıkartan bir tavır sergilemektedir. Hatta bu tutumunu Güvenlik Politikasında da sürdürmüştür. Güvenlik Politikasında hala Rusya öncelikli tavrını yani ikili ilişkilere önem varan tutumunu sürdürmektedir. Güvenlik politikasını enerji, komşuluk politikası başta olmak üzere diğer politik başlıklar ile iç içe geçirmektedir. Burada da attığı adımlarda bir fayda hesabı yapmaktadır. Hatta Doğu Ortaklığı üyelerinin NATO üyeliklerine mesafeli duruşu, asker göndermekteki isteksizliği bu iç içe geçmişliği göstermektedir. Burada Moskova'yı rencide edecek her adım o güne dek kurulmuş olan ikili ilişkilere zarar verebilirdi. Ama Sosyal İnşacıların "Kolektif Ortaklık" ya da "Biz" bilinci de diye ifade ettikleri olgu Berlin'i sırtını tümünden AB'ye dönmekten alıkoymuştur. Avrupa Kimliği ya da Kolektif Kimlik onu Baltıkların Rusya endişesi karşısında rahatlatıcı bir rol oynamaya sevk etmiştir. Almanya'nın asker göndermeye ve militarist çözümlere karşı çıkışı, ancak Baltık Hava Sahasının kontrolü için çaba sarf edişi yine rasyonel politikanın nasıl

sosyal inşacı bir takım imgeler (Biz) ile tamamlandığını göstermektedir. Bu şekilde de Berlin arzu ettiği Brüksel-Moskova Dengesini kurabilmekte aynı şekilde de ulusal çıkarlarını süreklilik arz eden bu politikada savunabilmektedir.

Almanya ekonomik ve ticari çıkarlarını maksimize etmek, bu şekilde toplumsal refahını ve uluslararası prestijini artırmak isteyen bir aktördür. Bu kısa vadeli çıkarların devamının, onun Avrupa içi ve dışındaki pazarlık gücünü artıracığının bilincindedir. Bir şekilde kısa vadeli çıkarları ile uzun vadeli çıkarlarını gerçekleştirmek düşüncesini korumaktadır. Bu şekilde, Neo realistlerin özellikle de Hans Morgenthau'un savunduğu politik güç, ekonomik ve sosyal değerlerden bağımsızdır şeklinde düşünceye, aykırı bir tutum ortaya koymaktadır. Nihai hedefi iç ve dış pazarlık gücünü artırarak Avrupa'nın lideri olmak isteyen bu aktör, bu şekilde sosyal inşacı imgeler vasıtası ile temelini rasyonalist düşüncelere dayandırdığı dış politikasına günümüzde daha fazla güç kazandırmaktadır. Bu şekilde mücadelesini barış ve insani değerlerin korunması için sürdüren ve bunu Avrupa Bütünleşmesine taşıyabilen bir aktör resmi çizebilmekte, geçmişteki dış politik çizgisine sadık kaldığını gösterebilmektedir.

Çalışma boyunca yer verdiğimiz politik başlıklar bize Almanya'nın sosyal inşacı argümanları rasyonalist söylem ile harmanlayabildiğini göstermektedir. Özetle, Almanya günümüzde iki taraflı ilişkilerini çok taraflı işbirliğine dönüştürebilen bir güç olarak Avrupa'daki anahtar konumunu sürdürmektedir. Gelişmeler bize, Almanya'nın Doğu Politikasında karşımıza çıkan farklı yaklaşımların birbirinden tümünden bağımsız olmadığını, bunların zaman zaman çatışırken zaman zaman da kesiştiklerini, bunun ötesinde birbirlerini beslediklerini göstermektedir. Ancak buna rağmen Alman Dış Politikası geçmişte sergilediği rasyonalist tutumuna günümüzde de sahip çıkmakta, rasyonalizm, Almanya'nın Doğu Politikasında baskın karakterini korumaktadır. Gelişmeler bize Almanya'nın Doğu Politikasının, bir takım realist işaretler verse ve ağırlıklı olarak sosyal inşacı imgeler ile desteklense de büyük oranda rasyonalist karakterini koruduğunu ortaya koymaktadır.

Birinci olarak, Realizm gibi Rasyonalizm de uluslararası ilişkilerin doğasının anarşik olduğunu kabul eder. Ancak bu anarşik yapı Realistlerin ileri sürdüğü gibi mutlak

çatışma ve mücadele üzerine kurulmamıştır. Rasyonalisteler, devletlerin bir takım kurallar ve kurumlar vasıtası ile bir düzen kurabileceklerini ve bu şekilde bir uluslararası toplumun yaratılabileceğine inanmaktadır. Almanya'nın Doğu Avrupa politikasının cereyan ettiği coğrafya göz önünde tutulduğunda burada anarşik yapının varlığını koruduğu, önemli bir güç mücadelesinin söz konusu olduğu doğrudur. Almanya'nın geçmişte sahip çıktığı Batı Bütünleşmesi ve Batı Avrupa İşbirliğine günümüzde de sadık kalışı, Birleşme sonrasında sahip olduğu yeteneğini Doğu Avrupa'yı da kapsayacak şekilde Avrupa'da daha geniş bir işbirliğine seferber etmesi, bize Almanya'nın rasyonalist tutumun varlığına işaret etmektedir. Almanya bu şekilde, Rasyonalizmin işaret ettiği bir takım kurallar ve kurumlar vasıtası ile uluslararası toplum düşüncesini, Avrupa Bilincinin benimsenmesine dayanan bir düzen ile kurulabileceğine yönelik inancını koruduğunu göstermiştir. Üstelik bu esnada korumaya özen gösterdiği Brüksel-Moskova diyalogu onun rasyonalizmin işaret ettiği güçler dengesi prensibini günümüzde de sahip çıktığını kanıtlamaktadır.

İkinci olarak, Rasyonalizm uluslararası sistemin tek aktörünün devlet olmadığı, devlet dışı aktörlerin de etkili olduğuna dikkat çekmektedir. Almanya'nın Doğu Politikasında yer verdiğimiz gelişmeler bize devletin ana aktör olarak dış politikanın şekillenmesinde ağırlıklı rolünü koruduğunu ancak devlet dışı aktörlerin de dış politika inşasına önemli bir katkı sağladıklarını göstermiştir. Almanya'nın Doğu Avrupa Politikasında hükümet ve muhalefet partileri kadar, sivil toplum örgütleri, ekonomik çevreler de söz konusu tartışmalara müdahil olmuştur. Bunlar Doğu Avrupa'ya ilişkin olarak Berlin'in ileri sürdüğü argümanlarda belirleyici olmuşlardır. Bu hali Rasyonalizmin dikkat çektiği, iç politik ile dış politik olan arasında önemli bir bağ oluştuğu gibi, Doğu Politikası devlet kadar devlet dışı aktörlerin de etkisinde şekillenmiştir. Yukarıda yer verilen örneklerin gösterdiği gibi, Angela Merkel'in aldığı kararlarda koalisyon ortakları ve muhalefet kadar, sivil toplum örgütlerini de dikkate almak durumunda oluşu bunu açıkça ortaya koymuştur. Hatta Almanya'nın Baltık Konseyi ve Weimar Üçgenini canlandırma çabası da aslında bu rasyonalist tutumun bir göstergesidir. Bu şekilde bölgesel ve uluslararası örgütler içine taşınabilecek işbirliğinin çok daha geniş boyutlara ulaşması ön görülmektedir.

Aynı şekilde, Rasyonalizm devletlerin siyasi ve askeri işbirliği kadar ekonomik ve ticari işbirliğinin devamı güdüsü ile hareket ettiklerini ileri sürmektedir. Almanya'nın Doğu Avrupa'da attığı her adımda (Rusya kaygısı bir tarafa bırakılacak olursa) ticari ve ekonomik faydanın devamı kaygısı ile hareket edişi ve bunu bu yöndeki işbirliği ve ortaklıklar ile garanti etme çabasını bunu ortaya koymaktadır. Baltık Boru Hattı gibi önemli bir projenin siyasal prestij kadar ekonomi çevrelerinin beklentilerine cevap veriyor olması, Ukrayna, Polonya, Baltık Ülkelerinin kaygılarını dikkate alınmadan ticari ve ekonomik merkezli çıkarlara hizmet verişini bunu göstermiştir. Ya da Almanya'nın enerji dönüşümü sırasında sınır komşusu ve AB üyesi ortaklarının beklentilerini dikkate almadan attığı adımlar benzer şekilde dış politikasında rasyonalist söylemin ağırlığını ortaya koymuştur. Buna benzer şekilde çalışma boyunca sık sık Almanya'nın ulusal çıkarlarını öncelikli tuttuğunu, bu şekilde hareket ettiğini görmekteyiz. Rusya ile ilişkileri, enerji ortaklığı ya da Euro Krizi buna birer örnektir. Oysa uzun vadede baktığımızda ilkinde Almanya'nın ulusal faydayı devamlı kılmak iradesi ile hareket ettiği gibi görünen bu tutumunun aynı şekilde Avrupa'nın geleceğini yakından ilgilendirdiğini görmekteyiz. Rusya'nın saldırgan tutumunu kırmak, enerji tedarikinin devamını garanti etmek, Euro'nun istikrarı gibi çabaları bu şekilde Avrupa'nın geleceğine hizmet etmektedir. İşte Almanya'nın bu tutumu onun ulusal sorumluluk değil uluslararası sorumluluk çerçevesinde hareket ettiğini ve bu şekilde rasyonalist bir tutum ortaya koyduğunu göstermektedir. Çünkü Rasyonalizm, devletin ulusal değil uluslararası sorumluluk çerçevesinde hareket ettiğini işaret etmektedir. Berlin de buna uygun hareket etmektedir.

Üçüncü olarak, Rasyonalizm, düzeni bir hukuki çerçevede tanımlar ve düzenin ancak devletlerin birbirinin egemenliklerinin saygı duymaları ve bunu uluslararası hukuka dayandırmaları ile mümkün olduğunu ileri sürer. Almanya Doğu Avrupa'da attığı her adımda bu yönde bir irade ortaya koymuştur. Geçmişte önemli tarihi meseller yaşadığı Polonya ve Çek Cumhuriyeti ile bu meseleleri uluslararası hukuk ve insani boyut çerçevesinde çözmeyi tercih etmiş olması, ya da Rusya ile iyi ilişkilerin bozulmasını göze alarak Kırım İlhakında uluslararası hukuktan taviz vermeyen bir

tutum ortaya koyması da onun dış politikasının rasyonalist tutumunu ortaya koymuştur.

Dördüncü olarak, Rasyonalistler, devletlerin bekası ve refahın devamını, ortak kurallar ve mekanizmaların kurulmasına bağlarlar. Almanya'nın, Avrupa geleceğini, ortak norm ve değerlerin benimsenmesinde görüşü, bu şekilde bir "Avrupa Bilinci" yaratılması suretiyle aslında ulusal çıkarları ve kendi geleceğini de garantileme çabası da, rasyonalist bir tutum ortaya koyduğunu göstermiştir. Almanya'nın Avrupa'nın ortak norm ve değerlerini aday ülkelere karşı bir fren olarak gören tutumu, buna örnek olmuştur. Ama aynı zamanda da Euro'nun kurtarılması ve mali krizin aşılması içi girdiği çaba bu uğurda önemli ikili meseleleri bir tarafa bırakacak kadar Almanya-Polonya ortaklığını öne çıkarmış olması da onun bu rasyonalist tutumunu ortaya koymuştur.

Beşinci olarak, Rasyonalistler, devletlerin egemenlik haklarının, bireylerin İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukuk Devleti Prensipleri ile çatışmayacağını ileri sürmektedirler. Yani egemenlik hakkının uluslararası hukuk ve düzen çerçevesinde var olduğunu ileri sürmektedirler. Almanya'nın Macaristan'daki anti demokratik Anayasa uygulamasına karşı ortaya koyduğu tutum, Rusya'daki insan hakları ve özgür sivil toplum ile çatışan uygulamalara gösterdiği tutum bize yine Almanya'nın bu rasyonalist söyleme sadık olduğunu göstermiştir.

Devletin amaçlarına ulaşmak için kullandığı en önemli araç güçtür. Ancak Almanya'nın güç ile mutlak olarak askeri güce atıfta bulunmayışı askeri gücü yalnızca devletlerin insanı müdahalelerde yetersiz kaldığı ve bireyleri korumakta zorluk çektikleri zamanlarda devreye sokması gerektiği düşüncesine sahip çıkışı, bize yine Almanya'nın dış politikasında rasyonalizme sadık kaldığını ortaya koymaktadır. Cumhurbaşkanı Joachim Gauck'un Barışın gerekirse askeri yöntemlerle korunabileceğine ileri süren açıklaması, bir şekilde realizmi çağırırsa da esasında Almanya'nın rasyonalist tutumuna işaret etmiştir.

Altıncı olarak, rasyonalistler uluslararası toplumun genişleyebileceğini ileri sürmektedir. Ancak bu genişlemede de yine özgür bir irade ve yasal düzenlemeler çerçevesinde gerçekleşecektir. Almanya, Doğu Avrupa'nın Batı ile bütünleşmesi

sürecinde buna dikkat çekmiş, Avrupa Sözleşmeleri, Serbest Ticaret Antlaşmaları, Ortaklık Antlaşmalarının zorlama değil özgür bir irade ile gerçekleşmesine önem vermiştir. Bunun için de resmi çevreler kadar hatta öncelikli olarak kamuoyunun desteğini aramıştır. Ukrayna’da Turuncu Devrim ve Maidan Meydanı gösterileri sırasında Berlin’in tutumu özellikle Dışişleri Bakanı Guido Westerwelle’nin burada ortaya koyduğu tutum sosyal inşacıların dikkat çektiği insanı boyut ile tamamlanan bir Almanya’nın rasyonalist tutumunun varlığına işaret etmiştir.

Alman Dış Politikasının hem realist hem de sosyal inşacı imgeler içermesi yadırganmamalıdır. Bu Alman Dış Politikasının esasında rasyonalist tutumuna sadık kaldığı görüşümüze destek vermektedir. İngiliz okulunun bize bir üçüncü yol olarak sunduğu rasyonalizm, iki uc yaklaşımdan imgeler içermekte, hem realist, hem de sosyal inşacı imgelere yaklaşmaktadır. İngiliz Okulu bu bağlamda bir tarafta çoğulcular öte taraftan dayanışmacılar diye ikiye ayrılmaktadır. Çoğulcular daha devlet merkezli analizleri ile realizme yakın iken, dayanışmacılar ise insanı merkeze oturttukları analizleri ile sosyal inşacılara yaklaşmaktadır. Esasında rasyonalist olan Alman dış politikasının, her iki imgeyi içermesi son derece normaldir. Ancak çalışmamızda sık sık ifade ettiğimiz gibi Almanya’nın Doğu Politikasında Realist imgeler söz konusu olsa da, rasyonalizm karşısında asıl yükselen yaklaşım Sosyal İnşacılıktır. Christian Reus-Smit ve Barry Buzan İngiliz Okulu ve Sosyal İnşacılık arasındaki farklara odaklanmak yerine bu iki yaklaşımın birbirini tamamladığı görüşüne sahip çıkmaktadırlar.⁹⁹² Hatta her ikisine göre, bu iki teorinin çatışan değil birbirini tamamlayan yönü, uluslararası ilişkileri daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. İşte Almanya örneği bize bunu bir kere daha net olarak ortaya koymuştur. Çalışma boyunca sık sık ileri sürdüğümüz Almanya’nın rasyonalist dış politikasının sosyal inşacı yaklaşım ile tamamlandığı görüşü ile kast ettiğimiz esasında budur. Alman dış politikası inşasına katkı sağlayan çevreler bu yöndeki tutumlarını sürdürecek olurlarsa ve Alman dış politikasının rasyonalist yanı sosyal inşacı imgeler ile tamamlanacak olursa, bu hem Almanya hem de Avrupa’nın geleceğine olumlu bir katkı sağlayacaktır. Bu yaklaşma ile Rasyonalistle dikkat çektiği işbirliği ve

⁹⁹² Mustafa Serdar Palabıyık, “İngiliz Okulu”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, (Der.) Ramazan Göze, İstanbul, Küre Yayınları, 2014, s.244.

dayanışma üzerine kurulu uluslararası toplum anlayışı Sosyal İnşacı imgelerin etkileşimi ile daha normatif ve insan hakları odaklı bir karaktere bürünebilecektir. Aynı şekilde Alman dış politikasının rasyonalizmden kaynaklanan maddeci ve bireysel karakteristiği sosyal inşacı imgeler vasıtası ile törpülenecektir. Bu şekilde Almanya'nın rasyonalist Doğu Politikasının, sosyal inşacı yaklaşım ile desteklenmesi Almanya'nın gelecekte Avrupa Bütünleşmesine daha etkili bir biçimde hizmet etmesini beraberinde getirebilecektir. Başka bir ifade ile Berlin (Doğu) Avrupa'da kaos değil istikrar yaratıcı bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal İnşacı yaklaşımın güç kazanması her şeyden önce Almanya'nın söyleminin keskinliğini kırarken onun Kantçı Dost Devlet Kimliğine sadık kalmasına hizmet etmektedir.

Özetle Almanya'nın Doğu Politikası bize Alman Dış Politikasının rasyonalist karakterini koruduğunu göstermektedir. Almanya'nın Doğu Politikası zaman zaman bir takım güç merkezli söylemler ortaya koymakta ve realist işaretler vermektedir. Almanya'nın bu tutumu yakın çevresinde önemli bir dış politika değişimi olarak algılanmakta, önemli kaygı nedeni olmaktadır. Ancak Alman Dış Politikasında özellikle 1990 sonrasında karşımıza çıkan ve son dönemde güçlenen sosyal inşacı imgeler burada önemli bir rol oynamakta adeta belirleyici olmaktadır. Başka bir ifade ile, sosyal inşacı imgeler, realist imgeler ile giderek keskinleşen Almanya'nın yeni dış politik söyleminde dengeleyici olmakta, bu keskinliği kırmaktadır. Bu da bize Almanya'nın rasyonalist tutumunda ciddi bir şaşma olmadığı, Almanya'nın köklü bir dış politik değişim değil sadece iç politik gelişmeler ve uluslararası konjonktürün etkisinde bir takım dönüşümler sergilediğini göstermektedir. Almanya'nın Doğu Politikası bize, Alman Dış Politikasının söylem ve yöntem olarak yenilendiğini, ancak doğa ve amaç olarak değişmediğini ortaya koymaktadır.

Sosyal İnşacı imgelerin Almanya'nın dış politikasında öne çıkıyor olması esasında Alman dış politikasında belirleyici olan üç soru, Sivil Güç, Çok Taraflılık ve Süreklilik olgusunun varlığı tartışmasına da olumlu cevap verebilmemizi sağlamaktadır. Bu şekilde de burada aldığımız olumlu cevap Rasyonalist dış politikanın varlığını koruduğunun teminatı olmaktadır. Çünkü Almanya'nın Rasyonalist karakterini koruması zaman zaman öne çıkan, onu uluslararası değil ulusal sorumluluklar çerçevesinde hareket etmeye sevk eden (Neo) Realist imgelerin

kırılmasını gerektirmiştir. İşte Almanya'nın Dış Politikasında yükselen sosyal inşacı imgeler burada bu misyon yüklenmektedirler. Realist imgeler bu şekilde kontrol altında tutulurken, Alman dış politikası geleneksel karakterini koruyabilmektedir. Dahası bu şekilde uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde anarşik olduğunu kabul ettiği uluslararası toplumda diğer devletlere karşı sorumluluğunu yerine getirmekte, ama aynı zamanda da bireylerin hakkını korumaya devam etmektedir. Yani Alman Dış Politikası bu realist imgeleri kıran sosyal inşacı imgeler sayesinde hem düzen kurmaya hem de adalet sağlamaya devam edebilmektedir.

Joachim Gauck 2014 Münih Güvenlik Konferansında Almanya'nın dünyada daha fazla sorumluluk alması gerektiğini ileri sürmüştür. Oysa bir yıl sonra 2015 Münih Güvenlik Konferansı bize Almanya'nın dünyada olmasa da, Avrupa'da bu rol ve sorumluluğunun arttığını göstermiştir. Ukrayna krizinde Almanya'ya öngörülen “Anahtar rol” ve Almanya'nın Brüksel ile Moskova arasında oynadığı köprü vazifesi Berlin'in artan önemini ortaya koymuştur. 2015 Münih Güvenlik Konferansı sırasında, Batı ve Vladimir Putin arasında gerçekleşen görüşmede merkezde Angela Merkel'in yer alışı ve Francoise Hollande'ın onun yanında oturduğu görüntüler bize gelecekte de Berlin'in Avrupa Bütünleşmesinde ve Avrupa İnşasındaki yerini koruyacağını göstermektedir. Üstelik uluslararası sorumluluğuna sahip çıkan, devletlerin yetersiz kaldığı durumlarda barış ve insani müdahale maksatlı olarak güç kullanımına başvurarak uluslararası toplumun sivilleşmesine hizmet eden sivil bir güç olmaya devam edecektir. Çünkü çok taraflılığı öne çıkartan, geleceğini Avrupa geleceğinde gören dış politikasındaki süreklilik, bunu gerektirmektedir.

KAYNAKÇA

1) Resmi Belge ve Açıklamalar:

Gemeinsam für Deutschland. Mit Mut und Menschlichkeit- Koalitions Vertrag
11.11.2005.

Deutschlands Zukunft gestalten Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD
27.11.2013.

Bogenberger Erklärung, (çevrimiçi)
http://www.hogareal.de/Bogenberger_Erklarung.pdf,
14.04.2014.

Bundestagsdebatte um Erika Steinbach", (çevrimiçi)
<http://www.bundestagsdebatte-um-erika-steinbach/>,
12.02.2014,

Danzinger Erklärung: Flucht und Vertreibung Neu Bewerten", (çevrimiçi)
<http://www.faz.net/aktuell/politik/danziger-erklaerung-flucht-und-vertreibungen-neu-bewerten-1132731.html>, 10.02.2014

Londoner Schulabkommen, (çevrimiçi)
<http://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19530026/195312310000/0.946.291.364.pdf>, 12.01.2014.

Rede von Joachim Gauck anlässlich der 50. Sicherheits Konferenz," (çevrimiçi)
<http://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Reden/DE/Joachim-Gauck/Reden/2014/01/140131-Muenchner-Sicherheitskonferenz.html>, 20.04.2014

Rede von Joachim Gauck an der Karls Universität, (çevrimiçi)
<http://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Reden/DE/Joachim-Gauck/Reden/2014/05/140505-Staatsbesuch-Tschechien-Karls-Universitaet.html>,
12.03.2014

Weißbuch 1994, Weißbuch zur Sicherheit der Bundesrepublik
Deutschland und zur Lage und Zukunft der
Bundeswehr, Bonn: BMVg 1994, Para. 308 (S. 42).

2) Kitaplar:

- Ambrosio, Thomas: **"Authoritarian Backlash: Russian Resistance to Democratization in the Soviet Union"**, Farnham, Ashgate Publishing Limited, 2009.
- Arı, Tayyar: **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, 8. Baskı, Bursa, MKM Yayıncılık, 2009.
- Arı, Tayyar: **Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, 6. Baskı, Bursa, MKM Yayıncılık, 2010.
- Balta, Evren: (Ed.) **Küresel Siyasete Giriş. Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014.
- Bournazel, Renata Fritsch:, **Europa und die Deutsche Einheit**, Stuttgart, Aktuell Verlag, 1991.
- Brandt, Willy: **Erinnerungen**, 4. Auflage, Frankfurt am Main, 1990.
- Brzezinski, Zbigniew: **Strategic Vision. America and the Crisis of Global Player**, Basic Books, 2013.
- Bull, Hedley: **Anarchical Society: A Study of Order in International Politics**, Basingstoke, Macmillan Press, 1977.
- Czempiel, Ernst Otto: **"Weltpolitik im Umbruch. Das internationale System nach dem Ende des Ost-West-Konflikts"**, Baden Baden, Beckische Reihe, 1991.
- Döring, Karl: **Jahrhundertschuld-Jahrhundertsühne**, München, Olzog Verlag, 2001.
- Deutsch, Karl: **Politische Kybernetik. Modelle und Perspektiven**, Freiburg, Rombach Verlag, 1969.
- Elias, Norbert: **Über den Prozess der Zivilisation**, Frankfurt/M., Suhrkamp, 1976.

- Eralp Atilla: **Devlet ve Ötesi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 5. Baskı, 2011.
- Erlor, Gernot: **Mission Weltfrieden**, Freiburg, Basel, Wien, Herder Verlag, 2009.
- Gilbin R: **The Global Political System**, Miller/Vincent, 1990.
- Gözen, Ramazan : (Ed.), **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, 1. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014.
- Gujer, Eric: **Schluss mit der Heuchelei. Deutschland ist eine Großmacht**, Hamburg, Körber Stiftung, 2007.
- Hellman Günther: **Handbuch zur Deutschen Außenpolitik**, Suhrkamp Verlag, Wiesbaden, 2007, s.34-42.
- Henkel, Hans Olaf: **Wie der Euro-Betrug unseren Wohlstand gefährdet**, München, Heyne Verlag, 2010.
- Jäger, Thomas, Dylla Daria: **Deutschland und Polen: Die Europäische und internationale Politik**, Wiesbaden, VS Verlag, 2008.
- Janning Josef, Meyer Patrick: **Deutsche Europapolitik-Vorschläge zur Effektivierung**, Gütersloh, Bertelsmann Stiftung, 1998.
- Kaiser, Karl, Krause Joachim: **Deutschlands neue Außenpolitik**, Band 3, Oldenburg, Forschungs Institut der Deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik, 1996.
- Kaiser, Karl, Schwarz, Hans Peter: **Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası**, (çev. Müjdat Kayayerli), Ankara, Sinemis Yayınevi, 2005.
- Knodt Michele, Koch Kohler Beate: **Deutschland zwischen Europäisierung und (Ed.), Selbstbehauptung**, Frankfurt/Main, Campus Verlag, 2009.
- Krippendorff, Eckhard: **Kritik der Aussenpolitik**, Frankfurt/Main, Suhrkamp Verlag, 2000.

- Lynch, Marc: **State Interests and Public Spheres: The International Politics of Jordan's Identity**, New York, Columbia University Press, 1999.
- Menzel Ulrich, Wargel, Katharina: **Theorie und Geschichte der Lehre von der Internationalen Beziehungen**, Hamburg, Giga Verlag, 2009.
- Morgenthau, J. Hans: **Macht und Frieden: Grundlegung einer Theorie der internationalen Politik**, Gütersloh 1963.
- Rosenau, James N. : **The Scientific Study of Foreign Policy**, New York, The Free Press, 1971.
- Rinke Bernhard: **Die beiden großen deutschen Volksparteien und das "Friedensprojekt Europa Weltmacht, Zivilmacht, Friedensmacht?",** Baden-Baden, Nomos Verlag, 2006.
- Segert, Frank, "Die Beiträge Polens und Deutschlands zur Europäischen Energi politik-Diskussionen", **Nachrichten und Hintergründe aus Polen**", März/ 2013, s.10-16.
- Siedschlag, Alexander: **Neorealismus in der Theorie der Internationaler Politik**, Berlin, Grin Verlag, 2004.
- Schmidt Sigmar, Hellman Günter: **Handbuch zur Deutschen Aussenpolitik**, Berlin, Verlag für Sozial Wissenschaften, 2007.
- Schneider, Winfried, Deters, Peter: **"Die Europäische Union, Russland und Euroasien: Die Rückkehr der Geopolitik"**, Berlin, Berliner Wissenschafts Verlag, 2008.
- Schöllgen, Gregor: **Der Auftritt. Deutschlands Rückkehr auf die Weltbühne**, Berlin, Prpyläen Verlag, 2003.
- Senghaas, Dieter: **Frieden, Ein mehrfaches Komplexprogramm**, Frankfurt/Main, Suhrkamp Verlag, 1997.
- Sönmezoğlu Faruk: **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, İstanbul, DER Yayınları, 5. Baskı, 2013.

- Sönmezoğlu Faruk: (Ed.) **Dış Politika Karşılaştırmalı bir Bakış**, İstanbul, DER Yayınları, 2014.
- Bayır, Erler Özgün
- Walt, Stephan W.: **The Orgins of Alliances**, İthaca, New York, 1987.
- Waltz, Kenneth N.: **Theory of İnternational Politics**, Reading, MA, 1979.
- Weidenfeld Werner: **Die Neue Deutsche Europapolitik**, München, Centrum für Angewandte Politik Forschung, 2011.
- Weidenfeld, Werner: **Jahrbuch der Europäischen İntegration 2003/2004**, Baden-Baden, Nomos Verlag, 2004.
- Wendt Alexander: **Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi**, (Çev.) Helin Sarı Ertem, Suna Gülfem İhlamur Öner, İstanbul, Küre Yayınları, 2011.
- Winkler, Heinrich August: **Der lange Weg nach Westen**, München, Beck Verlag, 2002.
- Wirsching, Andreas: **Der Preis der Freiheit-Die Geschichte Europas in unserer Zeit**, München, Verlag C.H. Beck, 2012.

3) Makaleler:

- Adomeit, Hannes: "Die EU und Russland in der Gemeinsamen Europäischen Nachbarschaft" **Politische Studien**, 65.Jahrgang, Januar- Februar 2014, München, Hans Seidel Stiftung, s.28-41.
- Adomeit, Hannes, "Die Gemeinsamen Räume Rußlands und der EU", **SWP-Studie**, 34/2005, (çevrimiçi) www.swp-berlin.org, 20.09.2014.
- Lindner, Rainer:
- Adomeit, Hannes: "Fehler im Betriebssystem.Die Russisch-Amerikanische Beziehungen", **Ost Europa**, Nr: 9, Berlin, 2013, s. 57-78.
- Adomeit, Hannes, Bastian, Katrin: "Die Deutsche Russlandpolitik unter Druck", **SWP-Aktuell**, 56/2006, (çevrimiçi) www.swp-berlin.org, 20.09.2014.

- Ananicz, Szymon, : "Deutsch-Polnische Impulse für Europa", (çevrimiçi) <https://dgap.org/de/think-tank/publikationen/weitere-publikationen/deutsch-polnische-impulse-f%C3%BCr-europa>, 20.04.2014.
- Ashley, Richard: "The Poverty of Neorealism", **Neorealism and It's Critics**, Ed. Robert Keohane, New York, Colombia University Press, 1986, s.255-285.
- Richard Ashley, "Political Realism and Human Interests", **International Studies**, Quarterly, s.25.
- Bader, Julia, Kästner, Antje: "Would Autocracies Promote Autocracy? A Political Economy Perspective on Regime-type Export in Regional Neighbourhoods", **Contemporary Politics**, 1/2010, s.81-100.
- Bahr, Egon: "Deutsche Interessen, Streitschrift zur Macht", **Sicherheit und Außenpolitik**, München, 1998.
- Bastian, Katrin, Götz, Roland: "Deutsch Russische Beziehungen im Europäischen Kontext", **Diskussionspapier**, FG 5, Stiftung Wissenschaft und Politik, Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit, Mai/2005, s.1-15.
- Beise, Marc: "So nützt der Euro Deutschland", (çevrimiçi) <http://www.sueddeutsche.de/wirtschaft/studie-der-bertelsmann-stiftung-so-nuetzt-der-euro-deutschland-1.1661844>, 15.04.2014.
- Bellamy, Alex: "The English School", **International Relations Theory for the Twenty-First Century: An Introduction**, Routledge, Ed. Martin Griffiths, Londra/New York, 2007, s.78.
- "Besorgt über die aktuelle Entwicklung in Ungarn", (çevrimiçi) http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2013/43370516_kw11_de_ak_ungarn/211526, 20.04.2014.
- Beyerle, Hubert:, "EU-Binnenmarkt Energie: Deutschland und seine Ostnachbarn tun sich schwer", **Energie Wirtschaft**, 40.Ausgabe, April/ 2013, s.2-10.

- Bieler, Anderas: "Ouestioning Cognitivism and Constructivism in IR Theory: Reflections on the Material Structure of Ideas" **Politics**, Vol.21, No.2, 2001, s.93-100.
- Bil, İreneusz: "Die deutsch-polnischen Beziehungen.Probleme und Perspektiven", **Zeitschrift für Aussen und Sicherheits Politik**, Nr:3, Berlin, 2010, s.149-159.
- Bimbooes, Detlef: "Die Ostsee Pipeline, AG Friedensforschung an der Uni Kassel", (çevrimiçi) <http://www.ag-friedensforschung.de/themen/oel/bimbooes.html>, 25.03.2014.
- Birnbaum, Robert: "Warnschuss an Ursula von der Leyen", (çevrimiçi) <http://www.tagesspiegel.de/meinung/bundeswehr-nach-afrika-warnschuss-an-ursula-von-der-leyen/9473272.html>, 22.04.2014.
- Bohlke, Ewald, Davyddchyk, Maria: "Die Ukraine Politik der EU ist gescheitert", **DGAP Standpunkt**, Nr: 9, Berlin, 2013, s.3-13.
- Boomgarden, Georg, Mecke, Bettina Dorothee: "Hat das Weimarer Dreick noch eine zukunft: Herausforderungen für Politik und Kultur", **Podiumsgespräche des Deutsch-Polnischen Instituts**, 8. Heft, Darmstadt, 2007, s.5-46.
- Bredow von, Wilfried: "Mars, Venus - oder doch lieber Pluto? Die deutsche Außenpolitik muss über ihre Prioritäten entscheiden", **Deutsche Außenpolitik**, Hrsg. Thomas Jäger, Alexander Höse, Kai Oppermann, Wiesbaden, 2007, s.623-642.
- Bröckel, von Jan: "Entschädigungsforderungen an Polen-Entschädigungszahungen an Polen ?", (çevrimiçi) <http://www.janvonbroeckel.de/politik/entschaedigung-anpl.html>, 20.02.2012.
- Bulmer, Simon: "Das Entscheidungs und Koordinationssystem deutscher Europapolitk: Hindernis für eine neue Politik", **Neue Deutsche Europa Politik**, Hrsg. Uwe Schmalz, Bonn, Europa Union Verlag, 2000, s.231-265.

- Buras, Piotr: "Zwischen Europäisierung und Gasprom. Deutschland, Russland und die Energiesicherheit", **Berichte und Analysen**, Nr.7/2008, Warschau, Zentrum für Internationale Beziehungen, 2008, s.75-83.
- Buras, Piotr: "Deutschland und Polen Ein partnerschaft für Europa", **KAS Mitteilungen**, Warschau, 2013, s.30-60.
- Buzzan, Barry: "From International to World Society: Structural Realism and Regime Theory Meet the English School", **International Organization**, Cilt. 47, No:3, 1993, s.471-488.
- Çaman, Efe: "Uluslararası İlişkilerde (Neo) Realist Paradigmanın Almanya'daki Gelişimi ve Evrimi: Kindermann ve Münih Okulu", **USAK**, Cilt 2, No: 8, 2007, s.36-52.
- Christ, Sebastian: "Wie Victor Orban Ungarn nach Rechtsaußen führt und Deutschland zusieht", (çevrimiçi) http://www.huffingtonpost.de/2014/04/08/ungarn-orban-rechts_n_5110356.html, 12.04.2014.
- Christiansen Thomas: "The Social Construction of Europe", **Journal of European Public Policy**, Cilt 6, No: 4, 1999, s.528-544.
- Carrouée Lucie: "Bilanz der Deutschen EU Ratspräsidentschaft -2007", München, Hans Seidel Stiftung, 05.09.2007, s.11.
- Czaputowitz, Jazek: "The English School of International Relations and Its Approach to European Integration", **Studies & Analyses**, Cilt 2, No:2, 2003, s.5-28.
- Cziempel, Ernst Otto: "Der Umbruch 1989/90 Auf dem Weg zu einer Neuen Weltordnung", **Studien Brief 1**, Tübingen, Deutsches Institut für Fernstudienforschung an der Universität Tübingen, 1997, s.88-91,
- Dauderstädt, Michael: "Von der Ostpolitik zur Osterweiterung", (çevrimiçi) <http://library.fes.de/fulltext/id/01179toc.htm>, 04.05.2013.
- "Die Östlichepartnerschaft als Priorität begreifen", (çevrimiçi) <https://dgap.org/de/node/20482>, 23.03.2014.

- “Die Ukraine-Strategischer Partner”, **Arbeitspapier**, Nr: 22, November 2012,
- Dinç Cengiz: “Sivil Güç-Realist Oyuncu İkileminde Avrupa Birliğinin Küresel Konumu üzerine Tartışmalar”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt. 7, Sayı: 28, 2011, s.89-124.
- Drozd, A. Kiwiatskowska: “Germanys Energy transformation-Difficult Beginings”, **OSW Report**, March 2013, s.11-24.
- Duchêne, François: “Die Rolle Europas im Weltsystem: Von der regionalen zur planetarischen Interdependenz”, **Zivilmacht Europa- Supermacht oder Partner?** Ed. Max Kohnstamm, Wolfgang Hager, Frankfurt/M, Suhrkamp Verlag, 1973, s.11-35.
- Dunne Thomas: “The English School. An Underexploited Resource in İR”, **Review of International Studies**, Cilt 27, No: 3, 2001, s.376-378.
- Durkot, Juri: “Die Östliche Partnerschaft ein mühsamer prozess mit offenem Ergebnis”, (çevrimiçi) <https://www.boell.de/de/navigation/europa-transatlantik-oestliche-partnerschaft-ukraine-10102.html>, 20.03.2014.
- Dylla, Daria W.: “Sicherheits Politische überlegungen im Herzen Europas”, **Frankreich-Deutschland-Polen Partnerschaft im Herzen Europas**, (Hrsg.) Wolfram Hilz, Catharine Robert, Zentrum Für Europäische Integrations Forschungen, Rheinische Friedrich Wilhelms Universitaet Bonn, 2010, s.45-57.
- Emmanoulidis, Janis: “Der Weg zu einer neuen Integrationlogik”, **Elemente flexibler Integration in der Europäischen Verfassung**, (Hrsg.) Werner Weidenfeld, Güterloh, 2005, s.149-172.
- “Erklärung zur Krim-Krise: Putin spricht von "Staatsstreich" in der Ukraine”, (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/video/krim-krise-und-ukraine->

[wladimir-putin-gibt-pressekonferenz-video-1331878.html](http://www.wladimir-putin-gibt-pressekonferenz-video-1331878.html), 25.11.2014.

- Erler, Gernot: “Offener Dialog und breitere Zusammenarbeit”, (çevrimiçi) <https://www.deutschland.de/de/topic/politik/deutschland-europa/offener-dialog-und-breitere-zusammenarbeit>, 20.08.2014.
- Erler, Gernot: “In Sachen Ukraine gibt es zu viele Fehleinschätzungen”, (çevrimiçi) <https://zeitschrift-ip.dgap.org/de/ip-die-zeitschrift/themen/europaeische-union/sachen-ukraine-gibt-es-der-eu-zu-viele>, 16.11.2014.
- “Europa Gas Markt im Wandel”, (çevrimiçi) <http://www.worldreview.info/de/content/europa-gas-markt-im-wandel>, 26.09.2014.
- Etzold, Tobias: “Deutsche Ostseepolitik im Zeichen der Europäischen Schuldenkrise”, **SWP Aktuel**, Nr:27, August, Stiftung Wissenschaft und Politik, Deutsches Institut für Politik und Sicherheit, Berlin, 2012, s.1-12.
- Fischer, Sabine: “Neue Impulse für die deutsche Russland Politik”, (çevrimiçi) <http://www.swp-berlin.org/de/publikationen/kurz-gesagt/neue-impulse-fuer-die-deutsche-russlandpolitik.html>, 12.07.2014.
- Fischer, Severin: “Energie und Klima Politik im Vertrag von Lisabon”, (çevrimiçi) http://www.iepberlin.de/fileadmin/website/09_Publikationen/integration_2009/volltext/integration1-09_Fischer.pdf, 03.04.2014.
- Fried, Nico, Urban, Thomas: “Vertriebenen Gedenkstätte: Eine politische unanständigkeit”, (çevrimiçi) <http://www.sueddeutsche.de/politik/vertriebenen->

[gedenkstaette-eine-politische-unanstaendigkeit-1.480412](#), 10.02.2014.

- Franzke, Jochen: "Berlin und der neue Osten Denkanstöße einer ostpolitischen Diskussion", **Welt Trends**, Nr: 52 (Herbst), 14. Jahrgang, 2006, s. 78–89.
- Fröhlich, Stefan: "Deutsche Aussen und Sicherheits Politik im Rahmen der EU",
(çevrimiçi) <http://www.bpb.de/apuz/30899/deutsche-aussen-und-sicherheitspolitik-im-rahmen-der-eu?p=all>, 20.04.2014.
- Fürst, Heiko: "Deutschland und Polen und die GASP: Ambivalente Intresselage in Mitteleuropa", **Deutschland und Polen: Die Europäische und Internationale Politik**, (Hrgs.) Thomas Jäger, Daria Dylla, Wiesbaden, VS Verlag, 2008, s. 76-89.
- Geden, Oliver Geden, "Energiewende: Der Nationale Sonderweg ist eine Illusion", (çevrimiçi) <http://www.tagesspiegel.de/meinung/energiewende-der-nationale-sonderweg-ist-eine-illusion/4338326.html>, 20.03.2014.
- Gehring, Hubert: "Bewährte Partnerschaften mit Potential-Die Beziehungen zwischen Deutschland und Tschechien und der Slowakei", **KAS Auslands Informationen**, Nr: 9, 2010, s.34-64.
- Gnauck, Gerhard: "Östliche Partnerschaft: Die EU darf nicht aufgeben", (çevrimiçi) <http://www.presseurop.eu/de/content/article/4357461-die-eu-darf-nicht-aufgeben>, 20.03.2014.
- Göppel, Josef: "Bundeskanzlerin Merkel: Angebot zur Annäherung bleibt auf Tisch", (çevrimiçi) <http://www.goeppe.de/neuigkeiten/nachricht/article/ukraine-ve.html?PHPSESSID=515d61381dbabb8d85917ac09f6f9cf9d>, 20.03.2014.
- Götz, Roland: "Energietransit von Russland durch die Ukraine und Belarus, Ein Risiko für die Europäische

- Energiesicherheit", **Studie Stiftung Wissenschaft und Politik**, Dezember 2006, Berlin, s.15-22.
- Götz, Roland: "Deutschland und Russland–strategische Partner"?", **Aus Politik und Zeitgeschichte**, Nr: 11/ 2006, 13.03.2006, s.14-23.
- Güneş Hakan: "Rusya Federasyonu Dış Politikasının Çeyrek Yüzyılı", **Dış Politika Karşılaştırmalı Bir Bakış**, (Der.) Faruk Sönmezoğlu, Özgün Erler Bayır, İstanbul, Der Yayınevi, 2014, s.483.
- Güneş Hakan: "Ukrayna Krizi Euromeydan, Kırım Referandumu ve Doğru", **Uluslararası Sorunlar Raporları I.**, Emek ve Toplum Araştırmaları Merkezi, 2014, s.8,
- Roland Götz, "Deutsch-Russische Energiebeziehungen-auf einwem Sonderweg oder auf Europäischer Spur?" **Diskussionspapier**, Nr: 5, 2006/10, November, 2006, SWP, s.3-10.
- Gucht, de Karel: "EU wirft Russland verstoss gegen WTO Verpflichtungen", (çevrimiçi) http://german.ruvr.ru/news/2014_03_23/E-U-wirft-Russland-Versto-gegen-WTO-Verpflichtungen-vor-0269/, 20.08.2014.
- Guerot, Ulrike: "Für eine Agenda der Öffnung", Solidariät und Stärke-Zur Zukunft der Europäischen Unions", Heinrich Böll Stiftung, Oktober 2011, s.105-131.
- Grzeszak, Adam: "Energie-Herausforderung für Polen", (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/internationales/europa/polen/137784/analyse?p=all>, 10.04.2014.
- Grieco, M. Josph: "State Interest and Institutional Rule Trajectories, A Neorealist Interpretation of the Maastricht Treaty and the European Economics and Monetary Union", **Realisam. Restatment and Renewal**, (Ed.) Benjamin Frankel, London, Cass, 1996, s.261-301.
- Grieco, Joseph: "Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist critique of the Newest Liberal Institutioanalism", **Controversies in International Relations Theory**.

- Realism and the Neoliberal Challenge** (Ed.) Charles W. Kegley Jr., Princeton, 1995, s.485-507.
- Hacke, Christian: "Deutschland und der Libyen-Konflikt: Zivilmacht ohne Zivilcourage?", **Aus Politik und Zeitgeschichte**, 61/39 (26.9.2011), s. 50-53.
- Christian Hacke, "Der Westen und die Ukraine Krise- Plädoyer für Realismus", (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/apuz/194824/der-westen-und-die-ukraine-krise?p=all>, 12.11.2014.
- Hahn, Irene,
Schuch, Gereon: "Deutsche Außenpolitik und Östliche Partnerschaft", **DGAP Standpunkt**, Nr:1, Februar/2012, s.1-4.
- Handel, Michael I.: "Surprise and Change in International Politics", **International Security**, Cilt. 4, No: 4, Bahar, 1980, s.57-85.
- Harnisch, Sebastian: "Deutsche Aussenpolitik nach der Wende: Zivilmacht am Ende", **Beitrag für den 21.DVPW Kongress in Halle**, 01/05.10.2000.
- Hartleb, Florian: "Illusionen einer intakten Welt", **Internationale Politik Zeitschrift**, Nr: 4, Juli/August, 2013, s.52-57.
- Herkendell, Michael: "Deutschland, Zivil- oder Friedensmacht? Außen- und sicherheitspolitische Orientierung der SPD im Wandel (1982 – 2007)", **Politik- und Gesellschaftsgeschichte**, Berlin, Band 92, s.9-23.
- Hellman, Günther: "Jenseits von Normalisierung und Millitarisierung. Zur Standort Debatte über die deutsche Außenpolitik", **Aus Politik und Zeit Geschichte**, B 1-2/1997, s.24-33.
- Günther, Hellmann: "Konsolidierung statt machtpolitischer Resozialisierung: Kernelemente einer neuen deutschen Außenpolitik", (Der.) Stefan Böckenförde, **Wohin steuert die deutsche Außenpolitik**, Dresden, TUD Press, 2005, s.54-64

- Hellman, Günther: "Der deutsche Weg: Eine außenpolitische Gradwanderung", **Internationale Politik**, 57/9 (Sept. 2002), s.1-8.
- Hellman, Günther: "Von Gipfelstürmern und Gratwanderern: Deutsche Wege in der Aussenpolitik", **Aus Politik und Zeitgeschichte**, B11/2004, s.32-39.
- Hellman, Günther: "Neuer Spielplan auf der Weltbühne- Deutschlands Auftritt muss abgesagt werden", **Internationale Politik**, 8/2004, s.73-80.
- Hess, Burkard: "Geschichte vor den Richter. Entschädigungsfrage im Deutsch-Polnischen Verhältnis", **DGAP Analyse**, Januar 2005, Nr:1., s.4,
- Himmelreich, Jörg: "Schluss mit dem Russland Komplex", (çevrimiçi) <https://zeitschrift-ip.dgap.org/de/ip-die-zeitschrift/archiv/jahrgang-2014/maerz-april/schluss-mit-dem-russland-komplex>, 18.11.2014.
- Hippler, Jochen: "Perspektiven der internationalen Politik im 21. Jahrhundert. Rahmenbedingungen Deutscher Außenpolitik", **Aus Politik und Zeitgeschichte**, 10/2012, s.27-33.
- Hubel, Helmut: "Der Ostseerat: Neue Funktionen subregionaler Zusammenarbeit im Kontext der EU-Osterweiterung", (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/apuz/26918/der-ostseerat-neue-funktionen-subregionaler-zusammenarbeit-im-kontext-der-eu-osterweiterung?p=all>, 06.12.2014.
- Hud, Bohdan: "Das Ukrainisch-Polnische Verhältnis", **Aus Politik und Zeitgeschichte**, Nr: 8-9/2007, 19.02. 2007, s.31-38.
- Jacobs, Andreas: "Realismus", **Theorien der Internationalen Beziehungen**, Ed. Siegfried Schieder, Manuela Spindler, Opladen, 2003, s. 39–59.
- Jaeger, Magnus: "Energiewende in Deutschland versus Atomoffensive in Tschechien – Europäische Energiepolitik auf dem Scheideweg", (çevrimiçi) <http://www.bbk->

- [weiden.de/Veranstaltungen%202013/Wirtschaft/Diskussion-%20Energiepolitik %20auf %20dem%20Scheideweg.html](http://www.weiden.de/Veranstaltungen%202013/Wirtschaft/Diskussion-%20Energiepolitik%20auf%20dem%20Scheideweg.html), 20.03.2014.
- Jäger, Thomas: “Deutschland und Polen als Nachbarn in der EU”, (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/geschichte/zeitgeschichte/deutsche-polnische-beziehungen/39763/nachbarn-in-europa?p=all>, 20.01.2014.
- Jäger, Thomas,; Dylla, Daria W. “Ballistik Missile Defence und Polnische Sicherheits Interessen”, **Deutschland und Polen: Die Europäische und Internationale Politik**, (Hrgs.) Thomas Jäger, Daria Dylla, Wiesbaden, VS Verlag, 2008, s. 289-323.
- “Janukowitsch konnte Merkel nicht von der europäischen Perspektive der Ukraine überzeugen”, (çevrimiçi) http://ukraine-nachrichten.de/janukowitsch-konnte-merkel-nicht-europaeischen-perspektive-ukraine-berzeugen_2659_politik, 26.11.2014
- Janza, Till : ”Gauck hätte deutlicher werden können”, (çevrimiçi) <http://www.radio.cz/de/rubrik/politgesprach/gauck-haette-deutlicher-werden-koennen-journalistin-rakusanova-ueber-besuch-des-bundespraesidenten>, 04.03.2014.
- Johann, Bernd: “Ukraine erklärt Europa zum Feind”, (çevrimiçi) <http://www.dw.de/kommentar-ukraine-erkl%C3%A4rt-europa-zum-feind/a-17369510>, 21.01.2014.
- Jung, Jacob: “IGH: Deutschland muss Nazi Opfer nicht entschädigen”, (çevrimiçi) <http://jacobjung.wordpress.com/2012/02/03/igh-deutschland-muss-nazi-opfer-nicht-entschadigen/>, 03.02.2014.
- Jurgens, Igor.: “Russland im 21. Jahrhundert-Eine Vision für die Zukunft”, (çevrimiçi), http://library.fes.de/pdf-files/ipg/ipg-2010-2/09_a_jurgens_d.pdf, 15.08.2014.

- Kachlikova, Marketa: "Bundeskanzlerin in Prag: Europäische Integration und Energie Politik", (çevrimiçi) <http://www.radio.cz/de/rubrik/tagesecho/bundeskanzlerin-merkel-in-prag-europaeische-integration-und-energie-politik>, 30.03.2014.
- Kaim, Markus: "Partnerschaft Plus: Zur Zukunft der NATO-Ukraine Beziehung", **SWP Aktuell**, Nr.38, Stiftung für Wissenschaft und Politik, Berlin, Mai/2014, s.1-4.
- Kamp, Karl Heinz: "NATO Erweiterung nach dem Gipfel von Riga", **Analysen und Argumente aus der Konrad Adenauer Stiftung**, Nr: 32, November, 2006, s.2-12.
- Karacasulu, Nilüfer: "Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşacılık", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 3, No: 9, 2007, s.82-100.
- Katzenstein, Peter: "Gezähmte Macht: Deutschland in Europa, Deutschland zwischen Europäisierung und Selbstbehauptung", **Mannheimer Jahrbuch für Sozialforschung**, Ed. Michele Knodt, Beate Köhler Koch, Band 5., Frankfurt/Main, Campus Verlag, s.55-72.
- "Keine Sorge um die Ukraine Krise", (çevrimiçi) <http://www.handelsblatt.com/finanzen/rohstoffe-devisen/rohstoffe/gasverbraucher-keine-sorge-vor-der-ukraine-krise/10614632.html>, 28.09.2014.
- Kaya Sezgin: "Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Sayı: 63, No: 3, s. 84-111.
- Kellermann, Florian: "Rückschlag für Bemühungen um Assoziierungssabkommen mit der Ukraine," (çevrimiçi) http://www.deutschlandfunk.de/reaktionen-aus-polen-auf-das-urteil-gegen-julia-timoschenko.795.de.print?dram:article_id=119639, 21.01.2014.
- Kempe, İris: "Eine Neue Ostpolitik", **C.A.P. Analyse**, Bertelsmann Forschungsgruppe Politik, Ausgabe 2, Mai 2006, s.4-6.

- Kerski, Basil: "Polen fordert von Deutschland mehr Führung in der Eurokrise", (çevrimiçi)
http://www.deutschlandradiokultur.de/polen-fordert-von-deutschland-mehr-fuehrung-in-der-eurokrise.1005.de.html?dram:article_id=159443,
 20.04.2014.
- Kerski, Basil: "Polen fordert von Deutschland mehr Führung in der Eurokrise", (çevrimiçi)
http://www.deutschlandradiokultur.de/polen-fordert-von-deutschland-mehr-fuehrung-in-der-eurokrise.1005.de.html?dram:article_id=159443,
 20.04.2014.
- "Kooperation in Wirtschaft und Energie", (çevrimiçi)
http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/RegionaleSchwerpunkte/Russland/Russland-Wirtschaft-Energie_node.html,
 04.10.2014.
- Kuzio, Taras: "Die sicherheitspolitik der Ukraine und ihre Beziehung zur Nato", (çevrimiçi)
<http://www.bpb.de/internationales/europa/ukraine/155758/analyse-die-sicherheitspolitik-der-ukraine-und-ihre-beziehungen-zur-nato?p=all>, 03.12.2014.
- Krasner, Stephen: "State Power and the Structure of International Trade", **World Politics**, No: 3.,1976, s.317-347.
- Kryvonos, Roman: "Deutsch Ukrainische Beziehungen vor dem Machtwechsel in Deutschland 1998", **Berliner Osteuropa Info**, Berlin, 2000, s. 80-88.
- Krzeminski, Adam: "Tiefe Risse in der Demokratie," (çevrimiçi)
<https://zeitschrift-ip.dgap.org/de/ip-die-zeitschrift/archiv/jahrgang-2006/mai/tiefe-risse-der-demokratie>, 12.04.2014.
- Küçük, Mustafa: "Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık", **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Der. Ramazan Göze, Uluslararası İstanbul, Küre Yayınları, İstanbul, 2014, s.325-376.
- Küpper, Herbert: "Ungarn und die Magyarische Minderheit in den Nachbarstaaten", (çevrimiçi)

<http://www.owep.de/artikel/597/ungarn-und-magyarischen-minderheiten-in-den-nachbarstaaten>,
15.04.2014,

- Kundani, Hans: “Germany as a Geo Economic Power ”, (çevrimiçi) <http://csis.org/files/publication/twq11summerkundnani.pdf>, 11.02.2014,
- Lada, Agnieszka: “Rußland heute und morgen- Meinungen Deutscher und Polnischer Experten”, **Institut für Öffentlichen Angelegenheiten**, Warschau, 2010, s.33-39.
- Lada, Agnieszka: “Wenn Sie uns in die Entscheidung einbeziehen, wird Polen Sie unterstützen”, **DGAP Analysen**, Nr: 10, Berlin, September/ 2012, s.3-10.
- Laffey, Mark, Weldes, Jutta: “Beyond Belief: Ideas and Symbolic Technologies in the Study of International Relations”, **European Journal of International Relations**, Cilt 3., No: 2, 1997, s.201-205.
- Lang, Kai Olaf: “Der Streit um die Benes Dekrete und die Folgen für das Deutsch-Tschechische Verhältnis”, **SWP Aktuell**, Nr: 20/ Juni 2002, s.2-12.
- Lang, Kai Olaf: “Polen und der Osten. Polens beziehungen zu Russland, Belarus und der Ukraine in kontext europäischer Ostpolitik”, **SWP-Aktuell**, 2005/A 22, Mai/ 2005, s.7-15.
- Lang, Kai Olaf: “Polens Energiepolitik. Interessen und Konflikte in der EU und im Verhältnis zu Deutschland”, **Studie Stiftung Wissenschaft und Politik**, Berlin, Juni/ 2007, s.10-13.
- Lang, Kai Olaf: “Wachstum durch Kohäsion, Polens Wirtschaft und Finanzpolitische Interessen und die Stabilisierung der Eurozone”, **SWP Aktuell**, Nr:44, Juli/ 2012, s.1-8.
- Lang, Kai Olaf: “Polens Vorsitz im Rat der EU: Zuversicht in Zeiten der Krise”, **SWP Aktuell**, Nr:38/August, s.1-10.
- Lang, Kai Olaf, Schwarzer, Daniela: “Das Weimarer Dreieck jetzt stärken und nutzen”, **SWP Aktuell**, Nr.31, Juni 2011, s.1-8.

- Lang, Kai Olaf: "Polen und der Osten", **SWP-Aktuell**, , Mai-2005, Berlin, Stiftung Wissenschaft und Politik, s.22-28.
- Lange, Nico: "Deutschland und Ukraine: Schwierige aber wichtige Partnerschaft", (çevrimiçi) <http://www.kas.de/ukraine/de/publications/14216/>, 10.11.2014.
- Lange, Stefan: "Deutschlands Ukraine Politik- Viele worte wenige taten", (çevrimiçi) <http://www.wsj.de/nachrichten/SB11151172388113754324204580272510296819960>, 22.11.2014.
- Ledinger, Friedrich: "Ein Dunkler Schatten", (çevrimiçi) <http://www.polen-news.de/puw/puw79-08.html>, 20.01.2014.
- Lesser, Gabriele: "Die Zukunft des Weimarer Dreiecks liegt im Osten", **Das Weimarer Dreieck neue Impulse für Europa**, Genshagener, Papiere, Nr:5, 02/2011, s.11-14.
- Liebramm, Sebastian, "Nato Gipfel: Erfolg oder Enttäuschung für die Ukraine", (çevrimiçi) <http://www.freiheit.org/NATO-Gipfel-Erfolg-oder-Enttaeuschung-fuer-die-Ukraine/617c30511i1p/index.html>, 20.11.2014.
- Lucas, Jonas: "Deutschlands Rolle in der Welt: Abkehr von einer Zivilmacht hin zu einem Machtstaat? ", (çevrimiçi) <http://www.grin.com/de/e-book/196115/deutschlands-rolle-in-der-welt-abkehr-von-einer-zivilmacht-hin-zu-einem>, 12.03.2015,
- Link, Werner: "Überlegungen zum Begriff Konflikt in den Internationalen Beziehungen", **Politisches Vierteljahresschrift**, Nr: 1, 2004, s.33-50.
- Linklater, Andrew: "İngiliz Okulu", **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Der. Scott Burchil, Andrew Linklater, İstanbul, Küre Yayınları, 2014, s. 123-153.
- Mandler, Emanuel: "Warum sind die Benes Dekrete für die Tschechische Republik so wichtig?", http://www.go-east-mission.net/dateien/de/109_040408.pdf, 13.03.2014.

- Martin, Lothar: "Es ist gut, wenn Deutschland und Tschechien über strittige fragen reden", <http://radio.cz/de/rubrik/politgesprach/politologie-schuster-es-ist-gut-wenn-deutschland-und-tschechien-ueber-strittige-fragen-reden>, 03.03.2014.
- Matern, Jens: "Krim Krise: Reaktionen aus Polen und aus dem Baltikum", <http://www.heise.de/tp/artikel/41/41269/1.html>, 10.12.2014.
- Meister Stefan: "Die Östliche Partnerschaft der EU: Ein Kooperationsangebot mit Missverständniss", <https://dgap.org/de/article/getFullPDF/17916>, 12.08.2014.
- Mix, Andreas: "Langer Schatten:Der Umgang mit dem Zweiten Weltkrieg und sweinen Folgen in Polen und Deutschland", <http://www.bpb.de/geschichte/zeitgeschichte/deutsche-polnische-beziehungen/39760/umgang-mit-der-geschichte?p=all>, 21.01.2014.
- Mützenich, Rolf: "Wandel und Kontinuitäten deutscher Außenpolitik", **Welt Trends**, Nr: 46. (Frühjahr), 13. Jahrgang, 2005, s.98-102.
- Maehrsheimer, John J.: "Back to the Future. Instability in Europe After the Cold War", **International Security**, Nr:15, 1990/91, s.52-56.
- Mackow, Jerzy: "Hat das Weimarer Dreieck-das kooperationsgremium Deutschlands, Frankreichs und Polens immer noch einen sinn", **BBE Europa Newsletter**, Nr: 9., 2013, s.1-6.
- Mannteufel, Ingo: "Die Ukraine nicht selbst überlassen", <http://www.dw.de/kommentar-die-ukraine-nicht-sich-selbst-%C3%BCberlassen/a-17380309>, 21.01.2014.
- Mauß, Hanns W.: "Deutsche Außenpolitik: Orientierungslos", **Zeitschrift für Politikwissenschaft**, Berlin, 2011, s.34-46.

- Mauß, Hanns W.: "Japan und Deutschland: Die neuen Grossmächte?" **Europa Archiv**, 49/21 1994, s.603-615.
- Mauß Hanns W.: Japan, Germany: The new Civilian Powers", **Foreign Affairs**, 69. Jrg., Nr: 5., s.91-106:
- Mauß Hanns W.: "Zivilmacht Bundesrepublik Deutschland: Vierzehn Thesen zur einer Neuen Deutschen Außenpolitik", **Europa Archiv**, 43. Jrg., Nr : 10, s. 269-273,
- Mauß, Hanns W.,
Kirste, Knut: "Zivilmacht und Rollen Theorie", **Geschäftszeichen**, MA 687/4-1 und 2 Laufzeit: April 1994-Okttober 1997, s.14-28.
- Mauß, Hanns W.: "Zivilmacht: Die Konzeption und ihre sicherheitspolitische Relevanz", **GASP Aussenpolitik für ein Geeintes Europa**, Ed. Christian Saadhoff, 1.Auflage, Norderstedt, 2000, s.123-125.
- Mauß, Hanns W.: "Außenpolitische Entscheidungsprozesse in Krisenzeiten," **Aus Politik und Zeitgeschichte**, 62. Jahrgang, 10/12, s. 34–40.
- Mauß, Hans W.: "Normalisierung oder Auszehrung? Deutsche Aussenpolitik im Wandel", **Aus politik und Zeitgeschichte**, B11/2004, s.17-23.
- Mauß Hanns W.: "Zivilmacht Karriere eines Begriffs", (çevrimiçi) https://www.uni-trier.de/fileadmin/fb3/POL/Mitarbeiter/Mauß_Hanns_W/Abschiedsvorlesung_Rev.pdf, 15.02.2015.
- Mauß, Hanns W.: "Deutschlands Aussenpolitische Kontinuität ist richtig", (çevrimiçi) <https://www.review2014.de/de/aussensicht/article/di-aussenpolitische-kontinuitaet-ist-richtig-muss-aber-angepasst-werden.html>, 12.03.2015.
- Mauß, Hanns W.: "Deutsche Außenpolitik 2014: Luftholen und Kernsanieren!", (çevrimiçi) <http://www.ipg-journal.de/rubriken/aussen-und->

[sicherheitspolitik/artikel/deutsche-aussenpolitik-2014-luftholen-und-kernsanieren/](#), 14.02.2015.

- Markovits S. Andrei,
Reich Simon: "Should Europe Fear Germans", **From Bundesrepublik to Deutschland. The German politics after Unification**, Ed. Michael G.Huelshoff, Markovits Andrei S. Simon Reich, Anne Arbors, The University of Michigan Press, 1993, s.291-299.
- Mearsheimer, John J.: "Warum herrscht Frieden in Europa", **Leviathan**, Sayı: 37, VS Verlag, 2009, s.519-531.
- Meister, Stefan: "Ukraine Krise: Deutschland Spielt Schlüsselrolle", (çevrimiçi) <http://www.dw.de/meister-deutschland-spielt-schl%C3%BCsselrolle/a-17753824>, 12.11.2014.
- Melnyk, Ljudmyla: "EU-Ukraine: Welche Rolle könnte Deutschland spielen?", (çevrimiçi) <http://ukraine-nachrichten.de/eu-ukraine-welche-rolle-k%C3%B6nnte-deutschland-spielen-3737-meinungen-analysen>, 17.11.2014.
- Müller, Eva: Eva Müller, "Nachbarn erklären Deutschland den Stromkrieg", (çevrimiçi) <http://www.manager-magazin.de/magazin/artikel/energiewende-nachbarlaender-erklaeren-deutschland-den-stromkrieg-a-915433.html>, 12.04.2014.
- Müller, Friedmann, , "Versorgungssicherheit. Die Risiken der internationalen Energieversorgung", **Internationale Politik**, Nr. 3, März/ 2003, S. 3-10.
- Neurer, Dietmar: "Hitler vergleich: Timoschenko vergraut Deutsche Politiker", (çevrimiçi) <http://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/hitler-vergleich-timoschenko-vergraut-deutsche-politiker/9637284.html>, 04.12.2014.
- Nye, Josef S. : "Neorealism and Neoliberalism", **World Politics**, Volume 40, Issue 02, 1988, s.235-251.

- Ochmann, Cornelius: “Die Zukunft der Östlichenpartnerschaft aus Deutscher sicht”, **Europas Zukunft**, Bertelsmann Stiftung, Gütersloh, 2010, s.1-10.
- Osadczuk, Bohdan: “Modell der Versöhnung.Polnisch-Ukrainischer und Deutsch Polnischer Dialog im Vergleich”, (çevrimiçi) http://www.dpg-brandenburg.de/nr_12_13/osadcz, 29.01.2014.
- Ostrowski, Marek: “Das Dreieck in der Maschinerie”, **Das Weimarer Dreieck neue Impulse für Europa**, Genshagener Papiere, Nr.5, 02/2011, s.7-11.
- Özdemir, Haluk: “Uluslararası İlişkilerde Güç-Çok Boyutlu bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Sayı 63/3, s.114-144.
- Palabıyık, Mustafa Serdar: “İngiliz Okulu”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Der. Ramazan Göze, Uluslararası İstanbul, Küre Yayınları, İstanbul, 2014, s.217-254.
- Petrenko, Tatjana: “Ostsee Pipeline: Erneut heftige Kritik aus Polen”, (çevrimiçi) <http://www.dw.de/ostseepipeline-erneut-heftige-kritik-aus-polen/a-1993161-1>, 01.04.2014.
- Pischowschek, **Wjatcheslaw**: “Man könnte bereits glauben, dass in Kiew zwei Botschaften der Russischen Föderation existieren, nur spricht eine von diesen deutsch”, (çevrimiçi) http://ukraine-nachrichten.de/man-k%C3%B6nnte-bereits-glauben-dass-kiew-zwei-botschaften-russischen-f%C3%B6deration-existieren-spricht-eine-diesen-deutsch_3613_meinungen-analysen, 15.11.2014.
- Pollit, Holger: “Die Polnische Sicht auf die Ukraine”, **Das Blätchen-Zweiwochenschrift für Politik, Kunst und Wirtschaft**, 17.Jahrgang, Nr: 6, Warschau, 17.03.2014.
- Poweska, Anna Wolff: “Die Zusammenarbeit Deutschlands, Polen und Russlands bei der Gestaltung der Zukunft Europas”, **Deutschland Polen Rußland. Europäische Sicherheit und Zusammenarbeit der Völker**, (Hrgs.) Michail

- Dobroczyński, Warszawa, Centrum Badam
Wschodnich Uniwersytetu Warszawskiego, s.113-122.
- Pradetto, August: "Ganz oder gar nicht ohne Interessen. Deutschland formuliert nicht nur klare Ziele. Es setzt sich auch durch.", **Internationale Politik**, Berlin, 2006, s.114-121.
- Preusse, Detlev: "Die Russland-Politik der Bundesrepublik Deutschland", (çevrimiçi) <http://maidantranslations.com/2014/04/04/detlev-preusse-die-russland-politik-der-bundesrepublik-deutschland/>, 12.07.2014.
- Raabe, Stefan: "Der Streit um die Ostsee Pipeline- Bedrohung oder Notwendiges Versorgungsprojekt", **Reporte der Konrad Adenauer Stiftung**, Nr:9, Warschau, 2009, s.3-13.
- Rahr, Alexander: "Die Beziehungen zwischen Deutschland und Russland", (çevrimiçi) http://www.uni-hamburg.de/onTEAM/grafik/1176796137/ring_rahr.pdf, 04.03.2013.
- Rahr, Alexander: "Die Deutschen werden die Ukraine aus einem neuen Blickwinkel sehen, doch nicht in der Frage der Nato", (çevrimiçi) <http://ukraine-nachrichten.de/deutschen-werden-ukraine-einem-neuen-blickwinkel-sehen-doch-nicht-frage-nato-1853-meinungen-analysen>, 28.11.2014.
- Rahr, Alexander: "Schröder handelt in Europas Interesse", **Internationale Politik- Die Zeitschrift**, Januar, Nr:1, DGAP, Berlin, 2005, s.93-94.
- Rippert, Ulrich: "Die Wiederkehr des Deutschen Militarismus", (çevrimiçi) <http://derhonigmannsagt.wordpress.com/2014/02/12/die-wiederkehr-des-deutschen-militarismus/> 20.04.2014.
- Raik, Kristy: "Revisiting the EU's Democracy Promotion in the Eastern Neighbourhood", **Between Conditionality and Engagement**, FIIA Briefing Paper 80, April, 2011, s.3-8.

- Reisinger, Heidi: "Russland und die NATO-Politische Beziehungen Ohne Substanz Reichen Nicht Mehr", **Politische Studien**, Nr: 453, 65.Jahrgang, Januar- Februar 2014, Hans Seidel Stiftung, München, s.41-46.
- Riecke Henning: Wie orientierungslos ist die deutsche Außenpolitik?"(çevrimiçi) <https://dgap.org/de/node/20216>, 12.03.2015.
- Risse, Thomass: "Kontinuität durch Wandel: Eine "neue" deutsche Außenpolitik, **Aus Politik und Zeit Geschichte**, B/11, 2004, s.24-31.
- Risse, Thomas: "Social Constructivism and European Integration", **European Integration Theory**, Ed. Wiener, Antje, Diez, Thomas, Oxford, Oxford University Press, 2004, s.159-176.
- Rittberger, Volker, Schimmelfelling, Frank: "Deutsche Aussenpolitik nach der Vereinigung", **Tübinger Arbeitspapiere zur Internationalen Politik und Friedensforschung**, Nr.28, Tübingen, 1997.
- Roberts, John: "Das Verhältnis zu Russland: Interdependenz oder Abhängigkeit?", **Bergsdorfer Dokument**, Nr: 138, Berlin, Körber Stiftung, s.69-88.
- Roos, Ulrich: "Deutsche Aussenpolitik nach der Vereinigung.Über Gleichzeitigkeit, Untrennbarkeit und Prozesshaftigkeit von kontinuierlichem Wandel und sich wandelnder Kontinuität",(çevrimiçi) http://www.fb03.uni-frankfurt.de/44727308/Roos_Expose.pdf, 17.06.2013.
- Rosencrance, Richard: "The Rise of the Trading State: Commerce and Conquest in the Modern World,", (çevrimiçi) <http://www.olivialau.org/ir/archive/ros4.pdf>, 14.02.2015.
- Röttgen, Norbert: "Der Konflikt um die Ukraine zeigt: Nichtstun ist für Deutschland keine Option", (çevrimiçi) <https://zeitschrift-ip.dgap.org/de/article/getFullPDF/25591>, 20.11.2014.

- Ruggie, John G.: "Multilateralism: The Anatomy of a Institution", **International Organization**, Vol. 46, No: 3, Summer/1992, s. 561-598.
- Rosenau, James N.: "National Interest", **International Encyclopedia of the Social Sciences**, Vol. 11, London, New York, 1972, s. 31–39.
- Rumelili, Rumelili: "İnşacılık/Konstrüktivizm", **Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler**, Ed.Evren Balta, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014, s.151-171.
- Michael Rühe, "Begrenzt bündnisfähig? Deutschland und die Nato", **DGAP-Internationale Politik**, Nr: 7/8, Juli/August, Berlin, 2009, s.80-85.
- Rühe, Volker: "Russland, die USA und NATO", **Das schwarzemeer zwischen der EU und Russland**, Bergdorfer Gesprächskreis, 134. Bergdorfer Protokoll, Berlin, Körber Stiftung, Hamburg, 2007, s.4-57
- "Russland schraubt teilweise an Zolltarifen", (çevrimiçi) <http://www.gtai.de/GTAI/Navigation/DE/Trade/Recht-Zoll/zoll,did=853372.html>, 30.09.2014.
- Russische Gemüse Embargo:Lettland muss weiter Bangen", (çevrimiçi)http://www.eurotopics.net/de/home/media_nindex/media_articles/archiv_article/ARTICLE150086-Lettland-muss-weiter-wegen-Gemuese-Embargo-bangen, 08.12.2014.
- Rychlovski, Bogumil: "Haltung Polens und Rußlands zuder Nato und Partnerschaft für den Frieden", **Deutschland Polen Rußland.Europäische Sicherheit und Zusammenarbeit der Völker**, (Hrsg.) Michal Dobroczynski, Warschau, Centrum Badam Wschodnich Uniwersytetu Warszawskiego, s.169-180.

- Salzborn, Samuel: "Die Benes Dekrete und die EU Osterweiterung", **Geteilte Erinnerung**, Frankfurt am Main, Peter Lang Verlag, 2008, s. 115-120.
- Sandschneider, Eberhard: "Deutsche Aussenpolitik: Eine Gestaltungsmacht in der Kontinuitätsfalle", **Aus Politik und Zeit Geschichte**, 62. Jahrgang, Nr: 10, 2012, s.3-9.
- Schenk, von Guntram: "Europa und das Deutsche National Interesse", (çevrimiçi) http://guntram-von-schenck.de/index_15.php, 12.02.2015.
- Schmidt, Martin: "NATO-Russland Beziehungen: Frostiges Jubiläum im Mai", (çevrimiçi) <http://atlantische-initiative.org/2012/06/05/nato-russland-beziehungen-frostiges-jubilaum-im-mai/>, 25.09.2014
- Schmidt, Siegmund: "Deutsche Außenpolitik in historischer und systematischer Perspektive", **Handbuch zur Deutschen Außenpolitik**, Ed. Günther Hellmann, Reinhard Wolf, Wiesbaden, 2007, s.34-42.
- Schneider, Eberhard: "Die Europäische Union und Rußland im 21. Jahrhundert. Interessen beider Seiten", **SWP-Diskussionspapier**, Mai 2005, s.10-15.
- "Schnelle Eingreifstruppe steht schon 2015. Nato will Ukraine Beitrittswunsch respektieren", (çevrimiçi) <http://www.rp-online.de/politik/ausland/frank-waltersteinmeier-sieht-die-ukraine-nicht-auf-dem-weg-in-die-nato-aid-1.4707273>, 03.12.2014
- Schölgen, Gregor: "Deutsche Aussenpolitik in der Ära Schröder", **Aus Politik und Zeitgeschichte**, B32/33, 2005, s.3-8.
- Schröder, Hans Henning: "Hat Die Putin Administration eine Strategie? Russische Innen und Aussenpolitik in der Ukraine Krise", (çevrimiçi) <http://www.bpb.de/internationales/europa/russland/185403/analyse-hat-die-putin-administration-eine-strategie-russische-innen-und-aussenpolitik-in-der-ukraine-krise>, 20.09.2014.

- Schubert, Gerald: "Tschechien und Deutschland nach der EU Erweiterung - Eine Hoffnungsvolle Beziehung mit schwierigem Start", (çevrimiçi) <http://www.radio.cz/de/rubrik/schauplatz/tschechien-und-deutschland-nach-der-eu-erweiterung-eine-hoffnungsvolle-beziehung-mit-schwierigem-start>, 04.03.2014.
- Schuler, Konrad: "Polen und die Euro Krise: Teile und Rette?" (çevrimiçi) <http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/euro-krise/polen-und-die-euro-krise-teile-und-rette-11228344.html>, 20.04.2014,
- Schwarz, Hans Peter: "Von Elefanten und Bibern: Die Gleichgewichtsstörung der Deutscher Außenpolitik", **internationale Politik**, Nr: 5, Mai/2013, s.21-30.
- Schwarzer, Daniela: "Das Weimarer Dreieck jetzt stärken und nutzen", **SWP Aktuell**, Nr.31, Juni/ 2011, s.1-10.
- Schwellnuss Guido: "Sozial Konstruktivismus", **Theorien der Europäischen Integration**, (Hrsg.) Hans Jürgen Bieling, Marika Lerch, 3. Auflage, Tübingen, Springer Verlag, 2011, s.273-295.
- Singhofer, Sven C.: "Deutschland und Russland-Zwischen Strategischer Partnerschaft und Konkurrenz", **Arbeitspapier**, Nr: 169/2007, St. Augustin, Konrad Adenauer Stiftung, 2007, s. 7-26.
- Sonka, Jaroslaw: "Zukunft statt Vergangenheit- Die Benes Dekrete und das Deutsch-Tschechische Verhältnis", **internationale Politik**, Nr: 9, September/2002, s.29-31.
- Smith, Christian Reus: "Konstruktivism", **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Der. Scott Burchil, Andrew Linklater, (çev.)? İstanbul, Küre Yayınları, 2014, s. 300-305.
- Smith, Steve: "The Self Image of A Discipline: A Genealogy of International Relations Theory", **international**

Relations Thery Today, Der. Ken Booth, Steve Smith, Cambridge, Polity Press, 1995, s.26-28.

“SPD Außenexperte Neue Verfassung in Ungarn ist ein Skandal”, (çevrimiçi) <http://www.berliner-zeitung.de/newsticker/spd-aussenexperte--neue-verfassung-in-ungarn-ist-ein-skandal,10917074,11374394.html>, 15.03.2014.

“SPD Außenpolitiker halt Privilegierte Partnerschaft der Ukraine für möglich”, (çevrimiçi) http://www.deutschlandfunk.de/spd-aussenpolitiker-haelt-privilegierte-partnerschaft-der.694.de.html?dram:article_id=61724, 21.11.2014.

Spanger, Hans Joachim: “Modernisierung und contra Demokratisierung: Putins russischer Weg”, **HSFK-Report**, 12/2004, s.34, (çevrimiçi) www.hsfk.de, 21.09.2014.

Spangler, Hans Joachim: “Die Deutsche Russland Politik”, **Deutsche Außenpolitik**, (Ed.) Thomas Jäger, Alexander Höse, Kai Opermann, Wiesbaden, US Verlag, 2011, s.648-673.

Spöri, Dieter: “Ukraine die verlorene Unschuld des Friedenprojekts EU.”, (çevrimiçi) <http://www.euractiv.de/sections/ukraine-und-eu/ukraine-die-verlorene-unschuld-des-friedensprojekts-eu-308496>, 17.09.2014.

Spöri, Dieter: “Stoppt sofort den kontraproduktiven Wirtschaftskrieg - Prämissen eines "Marshall-Plans Ukraine", (çevrimiçi) <http://www.euractiv.de/sections/ukraine-und-eu/stoppt-sofort-den-kontraproduktiven-wirtschaftskrieg-praemissen-eines>, 10.11.2014

Sprengler Frank, Blatzek Peter: “Zur Debatte über die Benes Dekrete”, **Länderberichte/Tschechien**, Sankt Augustin, Konrad Adenauer Stiftung, 20. Mai. 2002.

Stasik, Elzbieta, Turecki, Kamil: “Polen unterstützen Europäische Ukraine”, (çevrimiçi) <http://www.dw.de/polen-unterst%C3%BCtzen-europ%C3%A4ische-ukraine/a-17287869>, 20.01.2014.

- Steinmeier, Frank W. : “Verflechtung und Integration-Eine neue Phase der Ostpolitik der EU”, **Die Neue Ostpolitik**, März 2007, s.7-16.
- Stewart, Susan: “Prämissen hinterfragen: Plädoyer für eine Neugestaltung der deutschen Russlandpolitik”, SWP **Aktuell**, Nr: 50, August/2012, Stiftung Wissenschaft und Politik, Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit, s.1-4
- Stewart, Susan: “Russland und die Östliche Partnerschaft”, **SWP Aktuell**, Nr: 21, April/2009, s.1-4.
- Stöber, Sylvia: “Treffen der NATO-Außenminister in Brüssel Eine Frage der Glaubwürdigkeit”, (çevrimiçi) <http://www.tagesschau.de/ausland/nato-102.html>, 30.09.2014.
- Su, Ali Ercan: “Eleştirel teori çerçevesinde hegemonya ve alt hegemonya-Almanya ve Japonya Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2006,
- Sümer, Gültekin: “Dış Politikada Süreklilik ve Değişim Çekişmesi”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 6, Sayı: 23, s.73-98.
- Tayfur, Fatih M.: “Dış Politika”, **Devlet ve Ötesi**, (Ed.) Atilla Eralp, İletişim Yayınları, 5. Naskı, 2010, s.73-107.
- Techau, Jan: “Chancellor Merkel’s Double Vision”, (çevrimiçi)http://www.nytimes.com/2013/09/20/opinion/global/chancellor-merkels-double-vision.html?_r=1, 14.02.2015.
- Tibelt, Christian: “Scandinawische Pipeline geplant, Bundesagentur für Wirtschaft”, www.bfai.de, 20.03.2014.
- Tönnies, Franz: “Modernisierungs partnerschaft mit Russland-Gemeinsame Sicherheit in Europa durch stärkere Kooperation und Verflechtung”, (çevrimiçi) <http://www.spdfraktion.de/themen/reden/modernisierung>

- [gspartnerschaft-mit-russland-gemeinsame-sicherheit-europa-durch-st%C3%A4rkere-k](#), 25.08.2014.
- Umland Andreas, “Berlin, Kiew, Moskau und die Röhre: Die deutsche Ostpolitik im Spannungsfeld der russischukrainischen Beziehungen”, **Außen Sicherheitspolitik**, Nr: 6, 2013, s.413-428.
- Umland, Andreas: “Der neue Deutsche Außenminister und die Europäische Perspektive der Ukraine”, (çevrimiçi) <http://ukraine-nachrichten.de/andreas-umland-der-neue-deutsche-aussenminister-und-die-europaeische-perspektive-der-ukraine> 1791 [meinungen-analysen](#), 24.11.2014.
- Umland, Andreas: “Für eine neue Osteuropapolitik-Europas weg nach Moskau führt über Kiew”, **Internationale Politik**, Nr: 4, Juli/August, Berlin, 2011, s.85-95.
- Unbach, Frank: “Russlands Erdgas Politik und die Energie Sicherheit”, **Politische Studien**, Nr: 453, 65.Jahrgang, Januar-Februar 2014, München, Hans Seidel Stiftung, s.16-28.
- Union will Privilegierte Partnerschaft für Ukraine”, (çevrimiçi) <http://www.rp-online.de/politik/ausland/union-will-privilegierte-partnerschaft-fuer-ukraine-aid-1.1610884>, 20.11.2014.
- Unsleber, Steffi: “Europas einsame Truppe”, (çevrimiçi) <http://www.taz.de/1/archiv/digitaz/printressortsheute/?year=2014&month=02&day=01&quelle=TAZ&ressort=hi> 20.04.2014.
- Vaissiere, Jean Louis: “Für Paris ist Weimar ein Sprungbrett in richtung Osten”, **Das Weimarer Dreieck neue Impulse für Europa**, Genshagener Papiere, Nr.5, 02/2011, s.14-17.
- Verseck, Keno: “Ungarns Russland Annäherung”, (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/politik/ausland/ungarn-orban-sucht-enge-bindung-zu-russland-und-putin-a-970161.html>, 25.05.2014.
- Voigt, Kathrin: “Der Schutz der Ungarischen Minderheiten durch ihren Ursprungsstaat aufgrund des Ungarischen

Statusgesetz und dessen Vereinbarkeit mit dem Völkerrecht“, **Osteuropa Recht**, Frankfurt am Main, 2005, s.418-434.

- Wahl, Katja: “Zehn Jahre Zukunftswerkstatt. Wie geht es weiter mit den Deutsch-Russischen Beziehungen?”, <http://www.deutsch-russisches-forum.de/index.php?id=522>, 25.08.2014,
- Waltz, Kenneth N.: “The Origins of the Neorealist Theory”, **The Origin and Prevention of Major Wars**, Ed. Robert I. Rothberg ve Theodore K. Raab, Cambridge, University Press, Cambridge, 1998, s.131-146.
- Waltz, Kenneth N. : “Realist Thought And Neorealist Theory”, **Journal of International Affairs**, Nr: 44., 1990, s.21-37.
- Waltz, Kenneth N.: “Structural Realism after the Cold War” , **International Security**, 2000, Nr: 25/1, s.5-41.
- Wassenberg, Florian: “Im Osten nichts Neues: Russland in der Polischen Bedrohungsanalyse”, **Deutschland und Polen-Die Europäische und Internationale Politik**, (Hrsg.) Thomas Jäger, Daria.W.Dylia, Wiesbaden, VS Verlag Sozial Wissenschaften, 2012, s.239-259.
- Wendt, Alexander: “Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics”, **International Organization**, Vol. 46, No: 2, 1992, s. 391-425.
- Wendt, Alexander: “Constructing International Politics”, **International Security**, Cilt 20, No:1, 1995, s.71-81.
- Wendt, Alexander: “The Agent Structure Problem in International Relations Theory”, **International Organization**, Cilt 41, No:3, 1987, s.335-370.
- Weißborn Michael: “Die weiche Flanke der Nato”, (çevrimiçi) <http://www.schwarzwaelder-bote.de/inhalt.krim-krise-die-weiche-flanke-der-nato.c76ecfba-8628-4a79-b45f-612d0e998301.html>, 10.12.2014.

- Wessels, Wolfgang: "Europapolitik in der Wissenschaftlichen Debatte", **Elemente flexibler Integration in der Europäischen Verfassung**, (Hrsg.) Werner Weidenfeld, Güterloh, 2005, s.27-44.
- Wessels Wolfgang: "Zentralmacht, Zivilmacht oder Ohnmacht .Zur Deutschen Außen und Europapolitik nach 1989", **Macht und Zeitkritik-Festschrift für Hans Peter Schwarz zum 65.Geburtstag**, Ed. Günther Buchstab, Paderborn/München 1999, s.382-.406.
- Wipperfürth, Christian: "Außenminister Frank Walter Steinmeier; Eine gute Nachricht für die deutsch-russischen Beziehungen", (çevrimiçi) <http://www.cwipperfuerth.de/2013/12/aussenminister-frank-walter-steinmeier-eine-gute-nachricht-fuer-die-deutsch-russischen-beziehungen/>, 14.12.2013.
- "Wirtschafts Beziehungen Zwischen Bayern und Russland", (çevrimiçi) <http://www.petersburger-dialog.de/wirtschaftsbeziehungen-zwischen-bayern-und-russland>, 12.09.2014.
- Woyke, Wichard: "Aussenpolitik", **Handwörterbuch des Politischen systems der Bundesrepublik Deutschland**, Ed. Uwe Andersen, Wichard Woyke, 7. Auflage, Bonn, Springer Verlag, 2013, s.124- 137.
- Woyke, Wichard: "Europäische Union und Deutschland", **Europäische Union und Europa**, Hrsg. Oliver Thränert, Berlin, Friedrich Ebert Stiftung, 1998, s.7-17.
- Vatandaş, Selim: "Almanya ve Avro Krizi: Kavramsal bir İnceleme", (çevrimiçi) <http://www.bilgesam.org/incele/1730/-almanya-ve-avro-krizi--kavramsal-bir-inceleme/#.VQgdpl6sWm8>, 14.01.2015.
- Zink, Charlotte: "Provokationen durch Kampffjets: Sor rüsten die Nachbarstaaten gegen Russland auf", (çevrimiçi) http://www.focus.de/politik/videos/provokationen-durch-kampffjets-so-ruesten-die-nachbarstaaten-gegen-russland-auf_id_4366295.html?utm_source=facebook&utm_me

[dium=social&utm_campaign=facebook-focus-online-politik&fbclid=IwAR12241049](https://www.facebook.com/focus-online-politik/?fbclid=IwAR12241049), 24.12.2014.

4) **Diğer**

- Badische Zeitung: "Putin's Eurasischer Traum", **Badische Zeitung**, 12.04.2014.
- Baltische Rundschau: "Parlaments wahl in Lettland: Die Russische Ukraine Politik hat Wahlkampf stark beeinflusst", **Baltische Rundschau**, 09.12.2014.
- Baltische Rundschau: "Heftige Provokationen: Es riecht nach einem kalten krieg zwischen Litauen und Russland", **Baltische Rundschau**, 10.12.2014.
- Baltische Rundschau: "Litauen, Polen und die Ukraine haben gemeinsame Armee", **Baltische Rundschau**, 10.12.2014.
- Berliner Zeitung: "EU lässt die Ukraine abblitzen", **Berliner Zeitung**, 10.09.2008.
- Das Parlament: "Auf der Langen Bank. In Europa müssen viele Fragen dringend erklärt Werden." **Das Parlament**, 23.11.2013.
- Das Parlament: "Östliche Partnerschaft: Die Ukraine wendet sich von der Europäischen Union ab.", **Das Parlament**, 25.11.2013.
- Der Standart: "Der wahrer Verlierer", **Der Standart**, 25.05.2005.
- Der Spiegel: "Ich bin kein Kriegskanzler", **Der Spiegel**, No:15, 12.04.1999.
- Der Spiegel: "Juschtschenko Besuch: Ruhe verlangt für Ukraine Beitrittsperspective", **Der Spiegel**, 08.03.2005.
- Der Spiegel: "Weissrussland-Begnatter Spieler", **Der Spiegel**, 04.05.2009.

Der Spiegel:	“EU Fiskal Pakt-Tschechien will sich freiwillig an Schuldenbremse halten”, Der Spiegel , 03.04.2012.
Der Spiegel:	“Pussy Riot Prozess: Merkel beklagt hartes Urteil”, Der Spiegel , 17.08.2012.
Der Spiegel:	“Das Finnische Modell: Debatte über Nato Beitritt der Ukraine” Der Spiegel , 02.12.2012.
Der Spiegel:	“Deutschland und Polen erhalten weniger gas aus Russland”, Der Spiegel , 10.09.2014.
Der Spiegel:	“NATO Strategie gegen Russland - Zurück in den Kaltenkrieg”, Der Spiegel , 03.06.2014.
Die Presse:	“Merkel bezeichnet Ukraine als Diktatur”, Die Presse , 10.05.2012.
Die Welt:	“Bundestag Beschließt Gedenkstätte für Vertriebene”, Die Welt , 05.12.2008.
Die Welt:	“Victor Orban verbittet sich Deutsche Einnischung”, Die Welt , 20.05.2013.
Die Welt:	“Die Andschela Merkel, die ist doch CDU”, Die Welt , 28.08.2013.
Die Welt:	“Deutschland bremst die NATO-Offensive aus”, Die Welt , 29.09.2014.
Die Welt:	“Niemand kann Kiew den Weg in die Nato verbauen”, Die Welt , 28.11.2014.
Die Zeit:	“Weg nach Westen”, Die Zeit , 03.04.2008.
Die Zeit:	“Ich fürchte die Deutsche Untätigkeit”, Die Zeit , 03.12.2011.

Die Zeit:	"Bundeskanzlerin erwägt EM Boykott", Die Zeit , 29.04.2012.
Die Zeit:	"Aussenpolitik und Stabilitätspakt: Koalition kontert Kohl's kritik", Die Zeit , 12.03.2013.
Die Zeit:	"Platzek fordert Anerkennung der Krim Annexion", Die Zeit , 29.11.2014.
Die Zeit:	"Nato wappnet sich für Russische Einmarsch", Die Zeit , 11.12.2014.
Deutsche Wirtschafts Nachrichten:	"Gestörtes Verhältnis zu Russland: Deutschland gehört zu den Verlierern", Deutsche Wirtschafts Nachrichten , 16.09.2014.
Frankfurter Allgemeine Zeitung:	"Polen und Deutsche kritisieren Preußische Treuhand", Frankfurter Allgemeine Zeitung , 16.02.2006
Frankfurter Allgemeine Zeitung:	"Russland ist kein Freund der Europäischen Energiecharta", Frankfurter Allgemeine Zeitung , 14.07.2006.
Frankfurter Allgemeine Zeitung:	"Schröders Wirtschaftliche Mission", Frankfurter Allgemeine Zeitung , 09.02.2007,
Frankfurter Allgemeine Zeitung:	"Gaswirtschaft: Ende eines Siegeszuges", Frankfurter Allgemeine Zeitung , 03.03.2008.
Frankfurter Allgemeine Zeitung:	"Rohstoffmärkte: Die große Auslese", Frankfurter Allgemeine Zeitung , 29.12.2008.
Frankfurter Allgemeine Zeitung:	"Zur Zukunft Europas- Wie wollen wir die Politische Union in Europa", Frankfurter Allgemeine Zeitung , 18.12.2012.
Frankfurter Allgemeine Zeitung:	"Russland droht Ukraine, und die droht Russland und sucht rückhalt bei der EU", Frankfurter Allgemeine Zeitung , 01.10.2013
Frankfurter Allgemeine Zeitung:	"Anspruch auf allen Ungarn", Frankfurter Allgemeine , 20.05.2014.

Junge Freiheit:	“Deutsche Gegen mehr Internationale Verantwortung”, Junge Freiheit , 20.05.2014.
Junge Freiheit:	“Von der Leyen für mehr Auslandseinsätze der Bundeswehr”, Junge Freiheit , 18.06.2014.
Junge Freiheit:	“Nach Russland-Kritik: Links Partei Attackiert Gauck, Junge Freiheit , 02.09.2014,
Junge Freiheit:	“Ukraine Krise-Verspekuliert”, Junge Freiheit , 16.09.2014.
Junge Freiheit:	“Wegen Sanktionen-Deutsche Exporte nach Russland brechen ein”, Junge Freiheit , 29.10.2014.
Kölner Stadt Anzeige:	“Bund der Vertriebenen: Entschädigungsfrage in Polen”, Kölner Stadt Anzeige , 29.07.2004.
Mitteldeutsche Zeitung:	“Riexinger warnt vor Krieg”, Mitteldeutsche Zeitung , 13.04.2014.
Neue Zürcher Zeitung:	“Die Verflechtung der EU mit Russland-Gas als Achillesferse”, Neue Zürcher Zeitung , 20.03.2014.
Rhein Neckar Zeitung:	“Orban bleibt unbequem”, Rhein Neckar Zeitung , 08.04.2014.
Sächsische Zeitung:	“Polen hofft auf stop der Ostsee Pipeline”, Sächsische Zeitung , 25.07.2007.
Tageszeitung:	“Sorgen nach Orbans Nazi Vergleich”, Tageszeitung , 21.05.2013.
Süddeutsche Zeitung:	“Ein Pakt für Europa”, Süddeutsche Zeitung , 01.04.2011.
Süddeutsche Zeitung:	“Prozess gegen Pussy Riot”, Süddeutsche Zeitung , 07.08.2012.
Süddeutsche Zeitung:	“Ukraine zeigt Bereitschaft zum Einlenken” Süddeutsche Zeitung , 09.05.2012,

- Wirtschaftswoche: "Wer hat den längeren Atem in der Krim Krise",
Wirtschafts Woche, 24.03.2014
- Phoenix TV: "Die Welt aus den Fugen: Welche Antwort findet
Deutschland" **Unter den Linden** (çevrimiçi)
<http://www.phoenix.de/content/869239>, 09.09.2014
- Phoenix TV: "Thema Ukraine Krise: Entspannung oder Kalter
Krieg? (çevrimiçi)
http://www.phoenix.de/content/phoenix/die_sendungen/ereignisse/thema:_ukraine_krise_entspannung_oder_kalter_krieg_/823830?datum=2014-03-27, 26.03.2014,

ÖZGEÇMİŞ

Oktay Hekimler, Almanya’da doğmuştur. Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde tamamlamıştır. Yüksek Lisans eğitimini, Prof. Dr. Faruk Sönmezoğlu danışmanlığında yazdığı, “Birleşme Sonrasında Federal Almanya’nın Avrupa Vizyonu” başlıklı tez ile tamamlamıştır.

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesinde Öğretim Görevlisi olarak çalışmakta, Almanca bilmektedir.